Ч 11

БИБЛИОТЕКА
ПОЉОПРИВРЕДНОГ ФАКУЛТЕТА
Инв. бр. 442

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

Српско Пољопривредно Друштво Београд

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ

благајник мин. финансије, до 6-ог броја закључно

МИРКО МИЉКОВИЋ

помоћ. упр. држ. ергеле, од 7—18 броја, и

СВЕТОЗАР Љ. ГАВРИЛОВИЋ

шеф управе монопола за производњу дувана, свију осталих бројева.

ГОДИНА XXV.

Земаљски Пољопривредни Факултет Библиотека

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1894

САРАДНИЦИ и ДОПИСНИЦИ

Андра Парађанин
Анта Голубовић
Ант. Целба
А.
Ах. Р. Михаиловић
Благоје Д. Тодоровић
В. Виторовић
Вл. Ђорђевић
Вучко Богдановић
Др. Ђорђе Радић
Др. Зарија Поповић
Д. К. Ј.
Др. Марко Леко
Др. Светислав Радовановић
Драгутин Н. Лапчевић
Драгић Муцић
Душан М. Спасић
Е. Ј.
Ж. Б.
Живко Јанићијевић
Живота Миловановић
Ј. С. Мићић
Јеврем Обренић
Јован Голубовић
Јован М. Јекић
Јован Стефановић-Виловски
К. Д. Ј.
Лазар Најдановић
Лазар М. Јовић
Љубомир Балтић
Љубомир Вучетић
Љубомир Јовановић
Љуб. Ковачевић
Љубомир Којић
Милан М. Миленковић
Миленко Вукићевић
М. Обрадовић-Личанин
Мил. Ј. Петровић
Милоје Ж. Вучковић
Милутин В. Жујовић
Мирко Миљковић
† Мих. М. Протић
Мих. Ст. Ризнић
Мих. М. Чолић
Миљко Савић
М.
Никола А. Јовановић
Ник. Јов. Сарачевић
Освалд Репић
Павле М. Антић
Павле Т. Тодоровић
Павле М. Анђелић
Павле М. Радосављевић
Петар Стојадиновић
Р. М. С. Пешић
Рад. Муцић
Рад. Ж. Ранковић
Радивоје Радосављевић
Савко Кучпарић
Светозар Љ. Гавриловић
Свет. Михајиловић
Свет. Петковић
Срета А. Поповић
Ст. М. Мијатовић
Тод. Д. Мијалковић
Уреса
Урош Палеташевић
Ф. Јерговић
Чеда А. Поповић
Чеда Урошевић
Цветко М. Павловић
Z.

САДРЖАЈ XXV. ГОДИНЕ ТЕЖАКА

(ОД 1894 ГОДИНЕ)

I. Чланци општег пољопривредног значаја.

	СТРАНА
1. Каква је била 1893 година за наше пољораднике	1—3
2. Угледна добра на манастирским имањима	49—52, 57—60
3. Спремајте се	57
4. Критика система за оцењивање земаља (наставак). Прилог 10-ом броју	1—8
« 12-ом броју	1—4
5. Наша пољопривредна статистика	131—134, 148—150
6. У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о општинама и о подели задруга	164—165, 179—180
7. Прикупљање података за израду дела: Развитак пољске привреде у Србији	169—173
8. Одличије кнеза Михаила	205—206
9. И сеоске општине треба да имају ваге	208—209
10. Мисли о нашим економ. стварима	214—216, 225—226, 235—236
11. Са прве изложбе црноречког округа, обављене 21 Маја, 1894 год., у Зајечару	221—223
12. Опште напомене поводом питања о комасацији	229—233, 245—250, 262—265, 277—278
13. Пчеларство и учитељство	237—238
14. Како можемо побољшати нашу стоку, жито и воће	266
15. Какве нам школе требају	273—277, 289—290, 305—307, 323—326, 346—348, 383—386
16. Не подижимо земљорадњу на штету сточарства по брдским и планинским крајевима	278—279
17. Мртво слово на хартији	290—292
18. Једна сељачка болест	310—311
19. Грађа за уређење пољске полиције	311—312, 329—330
20. Трговина са сточном храном	341
21. «Тежак» и сељак	341—343
22. Извешће о калемљеном воћу, које је крушевачка пољопривредна подружина ове године извршила у својој околини	343
23. Како су подизане и уређене биле задружне куће и стаје и како се данас подижу	359—360
24. Неколико напомена и један предлог	386—387
25. Кочње и смегње пољској привреди	397—399, 413—417
26. Потреба и значај трговачких агенција у Русији	403—404
27. Сад је време	433—435
28. Шта би олакшало и убрзало развиће привреде код нас	435

II. Чланци из ратарства и сродних грана.

	СТРАНА
1. Сочиво	5—6
2. О подизању гледичије за живу ограду	7—8
3. О времену за сејање и о дубини, о којим треба сијево да дође	53—54
4. Први послови с пролећа на ливади и њиви	65—66
5. Неке траве које се дају стоци	69—70
6. За и против утрина	85—87
7. О гајењу лана	97—99
8. Да ли је боље ђубрити скорашњим или сагорелим ђубретом	99—100
9. Власац	100
10. Секлерски кукуруз	116—117
11. Пред сејидбу кукуруза	122
12. Најважнија правила при гајењу поврћа	136
13. Које су сорте кукуруза најбоље за кување и пурење	136—137
14. О кромпиру	137—138
15. Гајење црвеног патлиџана	197—198
16. Граор и његова вредност за напредно газдинство	206—208
17. Кад је најпробитачније да се кидају лозице од јагода	209—211
18. Противу бувача	214
19. Болести поврћа и његови пријатељи и непријатељи	251—252
20. Ограђивању вртова	279—280
21. О избору и измени «сјева»	307—309
22. Значај раног сејања кукуруза	309
23. Бисерац изметнут	311
24. Двострука жетва	340
25. Откуда то долази: да нека нова поврћа код неког добро а код неког рђаво успевају	358—359
26. Прекопавајте баште	374—375
27. О гајењу и размножавању пеларгонија	387—388
28. Неколико речи о неговању малине	421—422
29. Шта вреди боља обрада земље	436
30. О ђубрењу	436—437

III. Чланци из сточарства по свима гранама.

	СТРАНА
1. Сточне заразе	3—5, 19—21
2. Уређење сточарства и ветеринарства	6—7
3. Заразно запаљење плућа код говеди	17—19, 43—46
4. Шта треба имати на уму при мужи стоке	46—47
5. Упуство о храњењу, нези и употреби приплодних бикова	66—68
6. Како да познаш и како да лечиш жуљеве код коња	70
7. Коју расу говеда треба да подижемо	77—78
8. Једна важна напомена одгајивачима говеда	121—122
9. Кад можемо истерати овце на попашу озиме стрнишне	122—123
10. Овчији обал	123—124
11. Прострел	134—136
12. Још једна важна напомена одгајивачима говеда	147—148
13. Неке напомене о гајењу говеда	150—152, 422—424
14. Једна исправка на чланак: «једна важна напомена одгајивачима говеда.«	162—163
15. Чувајте добру приплодну стоку	180—181
16. На шта треба пазити при мужи крава?	236—237
17. Изложба говеди у Обреновцу	261—262
18. Нешто о сиришту	279
19. Још једно средство за развиће сточарства	280—281, 294—295
20. Које користи има пољопривредник од коња, кад их сам гаји и на шта при том треба да пази	309
21. Једна важна напомена одгајивачима говеда	330—332, 344—346

СТРАНА

22. Изложба говеда (Поводом изложбе у Обреновцу) . . . 337—340
23. Докле се пастув може употребити 340
24. О пићној вредности сламе и плеве . . . . . 361—362
25. Услови здравља и узроци болести домаћих животиња 363—364
26. У прилог унапређивања земаљског коњарства . . . . 364—366
27. Кравама музарама нуждан је мир . . . . . 373—374
28. Бачијање . . . . . 388—389
29. Одгајивање краве музаре . . . . . 389—393, 402—403
30. Српска почетничка кошница . . . . . 211—214
31. О остављању и чувању јаја . . . . . 223—224

IV. Чланци из винодеља и воћарства.

1. Нега младог вина . . . . . 8—11
2. Како треба садити воћке . . . . . 21—22
3. Реч у своје време . . . . . 60—62
4. Воћке треба ниско калемити . . . . . 68—69
5. Пролетњи мразеви и винова лоза . . . . . 70—71
6. Требите воћке од гусеница и суварака . . . . . 78—79
7. Калемљење лозе у процепу . . . . . 79—81
8. Калем гранчице за калемљење . . . . . 81—82
9. Како се калеми лоза спајањем . . . . . 87—89
10. На којим положајима треба воће садити 89
11. Прпорење резница винове лозе 91
12. Говор Љуб. Којића о Св. Трифуну, слави винодељско-воћарске школе . . . . . 89—91, 101—102
13. О прокресивању воћака . . . . . 105—107
14. Каква треба да је земља за гајење воћа и на којој земљи појединo воће најбоље напредује . . . . . 109—110
15. Калемљење лозе помоћу плуте . . . . . 113—116
16. За сузбијање пероноспоре . . . . . 129—130
17. Извештај са винодељског Конгреса, држаног од 1-ог до 5-ог Јуна 1893 год. у Монпелију . . . . . 139—140
152—153, 165—166, 181—182, 198—200, 216—217
238—239, 252—253, 267—268, 281—283, 297—298
312—314, и прилог 15-ом броју «Тежака.»
18. Лек противу пероноспоре . . . . . 146—147
19. Упуство за сузбијање пероноспоре . . . . 173—177, 185—190
20. Калемљење лозе у зеленом стању . . . 177—179, 190—193
21. Лек против пероноспоре на виновој лози . . . . 193—197
22. Одбрана воћњака од гусеница . . . . . 224—225
23. О нези младих воћака преко лета . . . . . 234—235
24. Одбрана воћњака од гусеница . . . . . 265—266
25. Хибрид Фран. нова сорта лозе . . . . . 292—293
26. О жутилу лишћа код винових лоза, које су калемљене на америчанским подлогама 293
27. Градом оштећене воћке . . . . . 293—294
28. Како се даље поступа са узелено калемљеним лозама 305
29. Врбоваче (јабуке) . . . . . 309—310
30. У коме облику треба воћке да подижемо . . . . . 321—323
31. Подруми у Жупи и неговање вина 327
32. Садаљка 327
33. Значај воћарства и на који се начин може увећати производња воћа код нас . . . . . 327—328
34. Из виноградарске праксе . . . 353—358, 381—383, 399—402
35. Вино од калемљене лозе 360
36. Воћарство у ужичком округу . . . . . 375—377
37. Претходни услови за подизање нови винограда америч. лозом . . . . . 417—421
38. Извешће о прскању винограда противу пероноспоре, које је крушевачка пољопривредна подружина извршила ове године у округу крушевачком . . . . . 429—430

V. Чланци из шумарства.

1. Од пустоши стварајмо питомине . . . . . 108—109
2. О багрену 117
3. Две болести на шумском дрвећу . . . . . 117—118
4. Чувајмо и подижимо гору по ливадама и пашњацима 233—234
5. Шта је растовина . . . . . 250—251
6. Колики би приход могли добијати из наших шума . . 295—297
7. Шумска политика . . . . . 362—363

VI. Подлистак.

СТРАНА

1. О агрономско-геолошким картирањима земаља у Немачкој . . . . . 18—20, 44—45, 50—53, 58—60, 66—69, 78—79, 86—87
2. Штитимо корисне инсекте . . . . . 98—100
3. Са пожешке пољоприв. изложбе 106—108, 114—116, 122—124
4. О напреднијој радњи 162—164, 170—172, 186—187, 206—209
5. Реч говорена приликом оснивања пољопривредне подружине у Мерошини, 17 фебруара, тек. године . . . 222—225
6. Реферат о расправама «о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољоприв. потреба» 230—235
7. Председништву «Српског пољопривредног друштва» 246—247
8. Пољоприв. удружења 247—249, 263—264, 274—276, 290—292
9. Беседа, држана 28 Августа, 1894 год. на дан изложбе домаће стоке у Обреновцу . . . . . 306—307
10. Житни метић . . . . . 354—357, 374—376, 398—401, 414—418, 430—433

VII. Некрологија.

1. † Симо Кандић, секретар министарства народне привреде и привредног савета . . . . . 14—15
2. † Љуба Димић, председник подружине српског пољопривредног друштва за округ крајински 56
3. † Јован П. Терзић, економ из Самаила, среза жичког округа рудничког, дописни члан Српског пољопривредног друштва и члан управног одбора жичке пољоприв. подружине у Краљеву 83
4. † Стеван Коњовић, учитељ у српској православној вероисповедној народној основној школи Сомборској . . 300
5. † Панта Куртовић, почасни члан пољопривредног друштва, преседник и оснивач дринсавског кола јахача «Кнез Михаило» 300

VIII. Дописи.

1. Из Вечња . . . . . 74, 119—120, 285—286
2. « Прњиловице . . . . . 83, 241—242, 270—271
3. « Свештице . . . . . 93—94, 157, 368
4. « Ужица 94
5. « Женеве . . . . . 111, 218—219, 334—335
6. » Великог села 227
7. « Добраве 126
8. « Ћуприје . . . . . 126—127, 226—227
9. « Драгачева . . . . . 141—142, 257—258
10. « Марковице . . . . . 142—143
11. « Љутовнице . . . . . 157—158
12. « Ваљева . . . . . 166—167
13. « Вражогрнца 167, 257
14. « Пожеге . . . . . 201, 350, 367—368
15. « Милутовца . . . . . 202, 271—272, 407—408
16. « Рогачице . . . . . 255—256
17. « Пољине 256, 301
18. « Александровца . . . . . 256—257, 285
19. « Цветојевца 286
20. « Рудоваца 286
21. « Крагујевца . . . . . 286—287
22. « Горњег Милановца . . . . . 300—301
23. С пута из Ваљева до Ниша и натраг . . . . . 301—302
24. Из Алексинца 335, 350
25. « Грабовца — Ресаве . . . . . 368—369
26. « Осанице 379
27. « Лоћнике . . . . . 408—409
28. » Студенице 441

XI. Гласник.

1. Комисија за куповину пастува и кобила за државну ергелу 13
2. Комисија за набавку бикова и крава за државне заводе и поједине сталне окружне одборе 13
3. Питомци за изучавање прераде млека . . . . . 13—14

СТРАНА

4. Пољопривредне школе у Црној Гори . . . . . 22—23
5. Нов министар народне привреде 55, 111
6. Са годишњег збора пољопривредног друштва . . . 55—56
7. Нов уредник „Тежака" 63
8. Постављења 73
9. Статистички подаци о количини произвођења, увозу и извозу млечних производа годишње у појединим државама . . . . . 73—74
10. Распоред државних пастува за опасивање земаљских кобила у 1894 години . . . . . 82—83
11. Курс за практичне пољопривреднике 92
12. Пољопривредни одсек на универзитету у Хали . . 92
13. Премије за унапређење шумарства 93
14. Интернационална утакмица плугова у Ламбергу . 93
15. Акционарско друштво за подизање винограда . . . 93
16. Пољопривредни савез у Немачкој 93
17. Светско баштованско друштво 93
18. Виша школа за баштованство у Аустрији 103
19. Рајфајзенове касе у Аустрији 103
20. Извоз коња из Мађарске за балканске државе . . . 103
21. Пољопривредна подружина за округ крајински . 103
22. Обзнана 103
23. Нова управа Драгачевске подружине 111
24. Нова управа Крушевачке пољоприв. подружине . . . 111
25. Леп пример 119
26. Двадесет и пет хиљада награде 119
27. Колико је користио пољопривредни календар 119
28. Воћни расадник рачанске пољопр. подружине . . . 119
29. Државни пастуви 126
30. Страни купци коња у Србији 126
31. Важна новина на пољу привредног и витешког напретка 126
32. Постављења 141
33. Из програма рада Управе Срп. пољопрвредног друштва у овој години 154
34. За сузбијање пероноспоре . . . . . 154—155
35. Плави камен и штрцаљке 155
36. Упуство за сузбијање пероноспоре 155
37. Воћарство и пчеларство дуж жељезн. пруге 166
38. Шећерна репа у Босни 166
39. Школска деца унапређују воћарство 166
40. Школске баште у Босни 166
41. Прослава 25-годишњице срп. пољоприв. друштва . 182—183
42. Утакмица за рационално уређење пчеланика са покретним сађем 183
43. Нов секретар друштвени 183
44. Уредник пољопривредног календара за 1895 годину . 183
45. Даље вести о сузбијању пероноспоре 201
46. Колико босанци троше на унапређење коњарства у земљи 201
47. Међународна воћарска изложба у Петрограду . . 218
48. Велика пчеларска скупштина 218
49. Колонизација пољопривредних радника у Угарској . 218
50. Набавка америчке лозе 218
51. Међународна смотра приплодне стоке. говеда и свиња у Бечу 218
52. Утицај индустрије на промену климатских односа . . 240
53. Поучна пољопривредна предавања у Далмацији . . . 240—241
54. Друштво за унапређење привредних интереса Далмације 241
55. Два вола за 200 дуката 254
56. Награда за најбоље уређен пчеланик . . . . . 254—255
57. Наредба о брању и сушењу шљива 255
58. Изложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 Августа ове године . . . . . 269—270
59. Задруга за подизање домаће индустрије 270
60. Пасишта за ждребад у Мађарској 270
61. Пољска привреда и министар просвете 284
62. Енглески двор и пољска привреда . . . . . 284—285
63. Шумски фонд 285
64. Земља за обрађивање и главнији пољски усеви у Вел. Британији 299
65. Стање стоке у Русији 300
66. Пероноспора у округу ужичком 316

СТРАНА

67. Колико је где у свету родило жита ове године . . 316
68. Један диван пример . . . . . 316—317
69. Члан утемељач срп. пољоприв. друштва 349
70. Испити на ратарској школи у Краљеву 349
71. Избор питомаца за ратарску школу у Краљеву . . . 350
72. Прва грађанска поткивачка школа 367
73. Нови министри 394
74. Једна скромна прослава четрдесето-годишњег службовања држави 394
75. Ванредни збор Срп. пољопривредног друштва . . 394—395
76. Попис коња у Хрватској и Славонији 395
77. Поука у калемљењу лозе 395
78. Свилодеље у округу ужичком 395
79. Мере за ширење рационалнога обрађивања земље и побољшање привредничких прилика у нас . . . . 406—407
80. Чешко воће у Русији 407
81. Нове биљке за исхрану стоке 425
82. Привредни савет у другој трогодишњој периоди . . 439
83. Брига Шапца о привредном унапређивању њиховога краја . . . . . 439—440
84. Учитељи и пољска привреда 440
85. Угледан професор 440
86. О ресавској подружини . . . . . 449—441

X. Белешке по свима гранама.

1. Руј 11
2. Да зрео (сув) грашак добије укус зеленог грашка . 11
3. Смрзнути су кромпири школљиви . . . 11—12
4. О мужи стеоних крава 12
5. О тимарењу коња 12
6. Шта је „прострел" или „умавица" 11
7. Унапређење говедарства у Босни и Херцеговини . 12
8. Гајење пернате живине у Мађарској . . . . . 12—13
9. По чему се познаје добра кокошка за леженье јаја . 47
10. На каквој земљи раж најбоље успева 47
11. Набавка лањеног семена . . . . . 54—55
12. Нов лек против шапа и устобоље 55
13. Гојење живине са слатким млеком 55
14. Најнужнија топлота у шталама за све врсте скоке . 55
15. Средство против пацова на њиви 62
16. Чила нас зачуљава . . . . . 62—63
17. Индијска пшеница 63
18. Сеоске банке у Русији 63
19. Француски орден за пољопривредне заслуге . . . 63
20. Пролетња паша најбоље упливише на одлучивање и доброту млека 71
21. Лек против крвавог мокрења код говеди 71
22. Лечење рана . . . . . 71—72
23. О сечи кромпира за сађења 72
24. Краставци и пчеле 72
25. Вредност угојеног вепра беркширске расе 72
26. Чим се спанаћ најбоље ђубри 72
27. Шиљање калем гранчица на страну 72
28. О сејању першуновог семена 72
29. Да се очуваш од пчелиног убода 72
30. Десет шталских заповеди 72
31. Да жиле и корење у земљи не труну . . . . . 72—73
32. Да добијеш лепу и ситну љутику 73
33. Голдшлагове косе 73
34. Да се сачувају џакови, вреће, кудељно и лањено платно од трулења 82
35. Утамањивање вилине косице на детелишту . . . 82
36. У које време треба гору обарати 82
37. Како ћемо спречити да се добре врсте кромпира не измењу 92
38. Спремање калем гранчица за калемљење винове лозе 92
39. Јабуке калемљење на врби 92
40. Да луковн од зумбула не труну 92
41. Средство против улога 92
42. Хоћеш ли крупних или хоћеш много кромпира . . . 92
43. Семена с тврдом љуском 92
44. Да крава сигурније избаци постељицу 102

		СТРАНА
45.	Шта вреди кокошије ђубре у повртњаку	102
46.	Да ли је старије семе од краставаца и диња боље од новога	102—103
47.	О измени семона у повртарству	110
48.	О употреби старих измрвљених цигаља	110
49.	Које су најбоље подлоге за бресквe	110
50.	Инстинкт код свинчета	118—119
51.	Колико могу највише живети неке животиње	119
52.	Употреба смрзнутих кромпира	119
53.	Сумпор је потребан биљкама и животињама	119
54.	На који се начин најсигурније размножавају племенитије сорте лешника	125
55.	Опасности од гаса при лечењу шуге	125
56.	Врло лак начин за чињење кожа	125
57.	Анализа земљишта помоћу хемијског ђубрета	125—126
58.	Таманење паразитних инсеката на животињама	140
59.	Заштити обућу од влаге	140
60.	Колико може појединo дрво да траје	140
61.	Восак за печаћење флаша	140
62.	Гајење пернате живине у Француској	141
63.	Ђубре за цвеће	141
64.	Црвињак	141
65.	Шкоди ли дим биљу	141
66.	Колика је топлота нужна за клијање семена	141
67.	Како постаје месечно сленидо код коња	153—154
68.	Потрошња дрвета у Русији	154
69.	Шта не треба убијати	182
70.	После многог заливања треба земљу прекопати	182
71.	Калемљење лозе на зелено	200
72.	Фосфоро-кисели креч за живину и пилеж	200
73.	Средство против мољаца у стварима	200
74.	Конзервирање кожа	200—201
75.	Средство против жижака у пшеници	217
76.	Средство против опеке	217
77.	Руско средство противу мољаца	217
78.	Смола за муве	217
79.	Да јабукама даш пријатнији мирис	217—248
80.	Најбоље време за кошење траве	218
81.	Вредност свињчета у старо доба	226
82.	Два казана на једној ватри	226
83.	Вино од дренјина	239
84.	Ракија од дренјина	239—240
85.	Ракија од трешања	240
86.	Шумски ценовник	253—254
87.	Противу пролива код телади	254
88.	Да путеви по башти не обрасту травом	254
89.	Нашта треба особито пазити при избору свиња	254
90.	Да се опроба брашно	254
91.	Подајте кравама соли да добијете више и бољег млека	254
92.	Сакагија на човеку	269
93.	Може ли се и прошло-годишња пшеница употребити ове године за семе	269
94.	Чувајте се од кромпирових клица	269
95.	Како ће мо стари пасуљ и маторо говеђе месо добро укувати	283
96.	Да одагнамо мраве с пчеланика	283
97.	Да се пастув може употребити	283
98.	Сирће од водњике	283—284
99.	Сириште као средство за испитивање доброте млека	284
100.	Лековитост купина	284
101.	Одашиљање кајсија и бресака и у опште нежнијег воћа	298—299
102.	Бисерак јако медоносна биљка	299
103.	О чувању печурака и гљива	299
104.	Прецвегане руже треба сасецати	299
105.	Оцена кубатуре живих дебала шумских дрвета	299
106.	Лепак за артију на стакладма	299
107.	Пренос живе рибе	299
108.	Против опадања косе	314
109.	Мрље од мастила на патосу	314
110.	Да се сланина не ужеже	314
111.	Петла са звонцегом о врату	314
112.	Справљање олмицких кварги	314
113.	Јачање очњег вида	314—315
114.	Подлога стоци	315
115.	Гојење стоке. Теорија гојења	315
116.	Гојење свиња	315
117.	Гојење волова	315—316
118.	Бољи доходак од кења	332
119.	Против пролива код телади	332
120.	Слепог миша не треба убијати	332
121.	И јаребице су пољопривреднику од користи	332
122.	За грашак и пасуљ најбоље је ђубре	332
123.	Шта треба учинити да јаја добију дебљу љуску	332
124.	Јапански хмељ	332
125.	Кокошке треба после четврте године старости клати или продати	332
126.	Да ли су прво снесена пачија (ловачија) јаја плодна, или су „чисци"?	332—333
127.	Sutjons emeralb gem.	333
128.	О сејању конопље	333
129.	Против пуцања динамитом	333
130.	Средство да се осигура трајање џакова	333
131.	Слатко од црвена патлиџана	333
132.	Конзервација кромпира	333
133.	Глисте у саксијама	333
134.	Четкање хаљина	333
135.	Да се осмуди очупана живина	333—334
136.	Производња пшенице у Француској	334
137.	Штете од филоксере	334
138	Увоз и извоз Швајцарске	348
139.	Закидање заперака или лачење лоза	348
140.	Средство противу вилине косице	348
141.	Шта код осоке или пиштевине треба избегавати	348
142.	Садите липу	348
143	Руски, крупни сунцокрет, његово гајење и употреба	348—349
144.	Справљање винског сирћета	349
145.	Дувански дим на пчеланику	349
146.	Кокоши у вотњаку	349
147.	Кајсије и бресквe за пошиљање на даљи пут	366
148.	Каквоћа и добре особине воле потребне повртњу	366
149.	Лук и његова практична употреба	366
150.	Гајење малина	366
151.	Да се трешње за дуго очувају	366
152.	Скупљање семена од краставаца	366
153.	Прва нега роја	366—367
154.	Ў коме је добу семе најбоље за сејање	367
155.	Јагоде	367
156.	Храна и напој за козе	367
157.	Заливање повртња	377
158.	Рен и његова употреба	377
159.	Од чега црвљају ротке и ротквице	377—378
160.	Да се предупреди опадање пупољака код злољесине	378
161.	Рђаве последице предубоко усађених воћака	378
162.	Морске кокошке као сатирачи гусеница и других ситних штеточина	378
163.	Да крупни црвени патлиџани (парадајси) пре сазру	378
164.	Ране америкаиске бресквe	378
165.	Противу бубица на краставцима	378
166.	Prunus simoni	378
167.	Једна напомена о сејању лана	378
168.	Зашто неће питоми мељ добро да рађа	378—379
169.	Детелина као коњска храна	379
170.	Кичица	393
171.	Кошнице плетаре	393
172.	Коса са наслоном	393
173.	Зимња нега живине	394
174.	Како се могу очистити јако запрљане флаше	394
175.	Предохрана од рђања гвоздених и челичних предмета	395
176.	Да се сачува мед	394
177.	Против бува и стеница	394
178.	Уништење влаге	394
179.	Како да се сачува свежина осеченом цвећу	394
180.	Како да распознамо гвожђе од челика	394
181.	Смрзнутим јајцима повратити свежину	404
182.	Десет правила за мужу	404
183.	Противу црвоточина у дрвету	

СТРАНА

184. Да ли је корисно у јесен пуштати стоку у младу детелину 404
185. Коже болести код стоке 404
186. Најбоља млечност краве 404
187. Употребљавање крава на рад . . . . . 404—405
188. Трговина с јајцима у Русији 405
189. Лечење ревматизма с коприном 405
190. О производњи сира 405
191. Мрави земљорадници 405
192. Смрзнути кромпир учинити добрим за јело 405
193. Против гојења и смрзњавања прозора 405
194. Да се спречи јако крволиптење из рана код животиња 405
195. Кад се сазне креста код кокошију 406
196. Како да се уништи рђав мирис из празних флаша . 406
197. Кад се гуји арабика 406
198. Да се вунсе кошуље, чарапе и т. д. 424
199. Против ситих штеточина 424
200. Салата се по француском пропису 424
201. Како треба све пљиваке подизати 424
202. Против пчелиног убода 424
203. Против пацова 424
204. Кукуруз као коњска храна . . . . . 437—438
205. Потрошња дувана у Аустро-Угарској 438
206. Стање руског земљоделства и учињене му олакшице 438
207. Производња пива у Аустро-Угарској 438
208. Производња ражи у Јевропи 438
209. Да кокоши не пију јаја 438
210. Рибарство у Русији 438
211. Непријатељи воћа 439

XI. Књижевност.

1. Оцена књижице «Пактичан Пчелар» — за почетнике и свакога . . . . . 15, 23, 47—48

СТРАНА

2. Баковање царовање (критика) . . . . . 63—64
3. Рецензија о подизању нових винограда америчком лозом 155—157
4. Пчеларство. За употребу почетника и пчелара (рецензија) 300
5. Опис обрађене земље у Краљевини Србији 1889 године (реферат) . . . . . 317—319

XII. Друштвени и подружински послови.

1. Извештај о раду српског пољопривредног друштва за 1893 годину . . . . . 25—43
2. Извештај о раду колубарске подружине за 1893 год. 75
3. Образовање пољопривредне подружине у Мерошини . 103

XIII. Записник управног одбора и збора.

84, 94—95, 127—128, 142—143, 158—159, 183—184, 203—204 219—220, 243, 258—259, 302—304, 350—351, 369—372, 379—380 395—396, 409—411, 426—427, 441—443.

XIV. Одговори на питања.

1. О пециву ракије код нас . . . . . 167—168

XV. Позив на претплату, разни огласи, јавна благодарност, стечаји од уредништва.

16, 24, 48, 56, 64, 76, 84, 95—96, 104, 112, 120, 128, 143 144, 159, 160, 161, 168, 204, 220, 227—228, 243—244, 259—260 272, 287—288, 304, 319—320, 336, 351—352, 372, 380, 396 411—412, 428, 443—444.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 1 и 2. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9 ЈАНУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КАКВА ЈЕ БИЛА 1893. ГОД. ЗА НАШЕ ПОЉОРАДНИКЕ.

Почетак вегетационе године, коју рачунамо од почетка месеца Септембра, био је угодан за пољске радове, но њиме се нису користили наши пољорадници за радове и сејитбу нових усева у оној мери, колико је требало да буде. Као обично, тако и у јесен 1892. год. они су доцкан одпочели припремање зимске и сејитбу нових усева, а кад су то у другој половини јесени одпочели, онда је већ наступило неугодније време а одма за тим одпочео је не само падати снег но још за трајања јесењих месеци, наступила је така ладноћа да је се са орањем и сејитбом морало престати.

Ово је био узрок, што је јесењих усева мање посејано, но у претпрошлој вегетационој години, и што је у опште мање припреме учињено за наступајућу годину.

Као што је напоменуто зимска ладноћа наступила је у 1892. год. не само рано но и с великом јачином. Нешто мало пред сам Никољдан или управо пред почетак астрономске зиме, ладноћа је попустила, али то није трајало дуго, него је наступило снежно и ладно време које је трајало више од два месеца дâна. Зима је била врло снежна и врло јака и срећа је што за време зиме нису дували јаки ветрови, осим нешто мало у самом почетку, те је зато јачина зиме лакше сношљива била и није остављала за собом онолико злих посљедица, колико би оставила да су још и јаки ветрови дували. Највеће ладноће су биле у другој половини месеца Децембра и термометар падао је у то време неколико пута на 25 степени целзусијевих испод нуле.

У месецу фебруару почела је зима јако попуштати и за неко време у толико је била попустила да је се на оцедним местима у пољу и по баштама могло радити и сејати и прилика је та врло корисно употребљена, јер је за кратко време доста земље за сејање појединих усева спремљено а и засејано. После тога наступило је по ново снежно време и ладноћа, која је дуже време трајала.

Када је наступило пролеће оно је дуго ладно било, јер и у другој половини месеца марта, било је не само у планинским но и у равним положајима мразева и јаке ладноће.

Када је око половине пролећа ладноћа попустила и време се разлепшало оно је тако, са малим изузетком, до краја пролећа и остало и одавно није било у нас тако лепог пролећа, као што је било ове 1893 год. јер је наступало истина полако, али врло поступно и с лепим временом, а не као других година нагло из ладноће у велике врућине, и с променљивим временом.

У колико смо се могли похвалити с лепим пролећем, које је у нас ретко, не можемо се похвалити с летом, како је било у години 1893. Лето је било кишовито и ладно и тек при самом крају било је нешто мало правих летњих дана.

Јесен је почела лепим временом па је тако подржала, с малим изузетком, до месеца новембра, а у овом месецу било је млого више кишних и мутних дана но лепих, али је иначе време било благо и могло је се у пољу радити.

Нешто, што се у нас чешће збива, а то је, да су летње па и пролећне кише пропраћене јаком грмљавином и олујом, у овој 1893 год. у којој је било млого кишних дана и у месецу мају и јуну, а у месецу јулу таковић дана било је 18. грмело је врло мало, али управо сви ти кишни дани били су без грмљавине, а није било ни града, ни као што обично бива. Колико је то необично, што није било грмљавине преко лета, необично је и то што је два пут грмело у сред зиме. Поред ових природних појава, које су пропраћале 1893 годину, имамо да поменемо и појаву земљотреса. Од 27. марта на овамо, земљотрес у велимом делу наше земље појављује се чешће, а поред страха, који причињава, проузроковао је и људске жртве и огромне штете, на кућама и другим зградама.

Према оваким природним приликама развитак и берба појединих усева били су овакви:

Озима бела жита, која су и онако доцно посејана, те се пре зиме нису могла као што треба ван земље ни појавити да се види да су никла, а камо ли да су се могла убокорити, а којих је и по простору сразмерно мало засејано, запала су рано и изненадно у такву ладноћу, да је општа зебња и страх био код пољорадника овладао, да жита неће моћи изимити. Поменуто је напред да је зима била необично јака и снежна али да за све време трајања зиме није било ветрова, и то што није било ветрова и што је земља

непрестано била покривена снегом, учинило је те су озима жита сразмерно врло добра изишла и за време зиме напредна била. Но за време прве половине пролећа, она нису ни у колико напредовала, него су са свим у порасту застала била, и тек при крају самог пролећа почела су да се приметно крећу и напредују.

Јара бела жита и други усеви који су посејани при крају зиме, јер је тада било угодно време за радове на оцедним местима у жупнијим крајевима, великим делом пропали су јер нису могли нићи и одржати се усљед ладноће, која је по томе наступала и морали су бити преоравани и засејавани. Доцније у другој половини пролећа, када је било лепо време а и више топлоте за ницање и растење усева, није се опет могло лако радити, јер је земља била тврда и сува поводом тим што су је исушили пролетњи мразеви, а кише после њих није на скоро било. Усљед оваквих природних прилика стање усева све до пред крај пролећа, било је доста очајно, јер се није знало, ће ли шта бити од онога, што је никло било, нити штаће бити с оним што је још без појаве живота у земљи лежало. Тек после једне благе и обилате кише, која је наступила при крају месеца маја, а која је захватила велики део земље, наступио је живот и напредак у усевима и брижљиви пољорадник могао је веселим срцем на своја поља погледати. У јуну месецу, када су неки усеви требали по правилу већ да приспевају они су у то доба тек расли и развијали се, а време за то било им је врло угодно, јер је било довољно и влаге и топлоте, која им је за растење и развијање потребна.

Колико је очајно стање било код жита и млогих других усева до пред сам крај месеца маја, још је горе било код ливада, јер су ове у то доба биле у тако рђавом стању да ни за пашу стоке није било довољно траве а камо ли за коситбу. Но угодно време у месецу јуну предругојачило све то, јер су се од тада сви усеви па и ливаде знатно опоравили. Поводом тим, што је развијање усева и уопште вегетације доцкан наступило, наступила је жетва и у опште прибирање усева за пуне две недеље доцније но обично.

Бела жита (стрмнине) прецветала су добро, нису патила од болести, а ни од уродице и корова али за време жетве било је неугодно време, и жетва је се због тога дуго протезала. Род су дала по каквоћи, у опште узевши врло добар, а по количини доста добар, а у влат (сламу) развила су се добро.

Рачуна се да је овим усевима било засејано од прилике 493.000 ектара и то пшеницом 200.000, ражи 85.000, јечмом 90.000, овсом 90.000 и крупником 18.000 ектара и да је један ектар пшенице дао рода по 10 и по товара (товар је 100 килограма) а осталих стрмнина по 9 товара.

Кукурузи рани, који су посејани рано и уопште они, који су посејани до почетка друге половине месеца априла, нису се развили онако како би то по правилу требало да буде, но су се развили боље они, који су после тога (тако звани средњи) до друге трећине месеца маја посејани. Они су за своје развијање имали довољно влаге и у месецу јуну и јулу, али нису имали довољно топлоте нити су неговани како треба, јер је земља због неугодног стања при орању била неугодна и за окопавање и огртање, а осим тога сустигли су се били остали радови, те је зато рад око кукуруза тешко и неподпуно обављен. Усљед овога, кукурузи нису се развили као што треба. У месецу августу било је лепо и топло време, а кукурузи су тек у том месецу почели род одсецати када у бољим годинама почињу у велико зрети. У оно доба, када је у нас по правилу берба кукуруза, а то је од почетка месеца Септембра па до Крстова дана, ове су године кукурузи били још зелени и тек приспели за пурење, и да није било лепе јесени не би као што треба ни сазрели. Дуга јесен с лепим временом накнадила је знатно позно пролеће и ладно лето те су кукурузи прилично добро сазрели. Зато што је сазревање доцкан наступило и лагано ишло због недовољне топлоте, и берба кукуруза доцкан је могла наступити и протезала се тако дуго да је трајала до краја месеца октобра. Ова незгода проузроковала је другу за наше пољораднике. Наши пољорадници, који сеју озима бела жита сеју их обично у кукурузишта, и то није рђаво што тако раде, но ове године, кукурузи су одвећ доцкан приспели, те зато земља за бела жита није могла на време и као што треба спремљена бити, нити жита на време посејана.

У средњу руку узевши, кукуруз је дао по 12 товара на хектар, а тулузине млого мање но обично, а рачуна се да је овим усевом засејано било 430.000 хектара.

Баштенски усеви, као и сви други, задоцнили су са својим доспевањем али су се добро развили и врло добар плод дали. Бостан је у неким крајевима патио од пламењаче (тоње) те зато није био добар.

Конопља и лан нису достигли обичан пораст но су остали сниски и дали су принос по каквоћи добар а по количини средњи

Дуван је се доста правилно развијао, али је тешко сазревао, јер је сазревање наступило тек крајем месеца августа. По каквоћи испао је добар, а рачуна се да га је убрано до 7500 товара.

Ливаде су, као што је напред поменуто, до пред само доба, када је по правилу требала да наступи коситба, биле врло рђаве, но одма за тим оне су се поправиле у толико, да су дале по 20 товара сена на хектар. Сено је по каквоћи врло добро.

Под ливадама и у опште под сенокосом рачуна се до 800.000 хектара.

Шљиве а и друго воће није патило ове године од гусеница али и једно и друго страдало је одвећ млого од велике ладноће, која је преко зиме владала. Не само поједине воћке да су усљед измрзнућа осушиле се, но су се у понеким крајевима осушили читави воћњаци. Цветање је наступило пошто је пролећна ладноћа сасвим престала била и било је врло правилно па зато и заметање плода било је обилато. Све воће, од ма које врсте, које није страдало преко зиме, родило је добро Плод је се за време растења врло добро развијао и није патио ни од црва нити иначе од чега другога, кад је приспео, баш је подпуно здрав и изванредно укусан. Да није зима млого воћа уништила, те због тога неки је део сасвим уништен, а неки није могао род понети, ова би година рачунала се у изванредно добре воћне године.

Под воћем рачуна се до 75.000 ектара.

Виногради млоги, исто тако као и воће, страдали су јако од зимске ладноће. За време пораста развијали су се добро, и врло су добро процветали и родили. Али усред лета појавила је се црна пламењача (пере-

носпора) скоро у свима крајевима земље и уништила велики део приноса и ово винограда, што их још у животу има.

Жира је било само растовог али не свуда но местимично.

Паше је за стоку било обилато и за време лета и јесени. Стока је добро изимила, у њој је владало сразмерно добро здравље и добро је се расплођавала. У врло добром стању зазимила је те зато може се очекивати добро расплођавање и у наступајућој год.

Пчеле су напредовале средње. Роиле су се врло мало, а нису ни с медом богате биле. Ове године највише и најбољег меда имале су док је трајало цветање шумске флоре, иначе од остале флоре мало су се користиле.

Свилене бубе, где су год гајене, биле су подпуно здраве, но због недовољне изхране, нису биле једре као што треба. Изхрана буба била је врло тешка, јер су и дудови од зимске ладноће много страдали.

Кад све напредизложено упоредимо излази да година 1893, није за пољопривреднике била онако лоша, какав је изглед био да ће бити, но је била средње добра. Она се није одликовала приносом по количини али оно што је дала, дала је с малим изузетком у врло доброј каквоћи, те зато пољорадници не могу незадовољни бити с њоме, а ни по самој количини приноса она се не може у лоше године рачунати.

Чед. А. Поповић.

СТОЧНЕ ЗАРАЗЕ.

Заразне болести имају ту заједничку особину, да од њих не оболевају само поједине животиње, већ мањи или већи део животиња једног села, једног предела или читавих земаља. И ако се међу собом у многоме разликују, особито у њиним појавама, опет у начину како постају, како се јављају и шире, лежи нешто општега. Сточне заразне болести не постају услед неповољних спољашних услова, нецелисходног хранења, оскудне неге, назеба и т. д., већ улазом извесне, специфичне, заразне материје у тело животињско. За то се оне и зову сточне болести, сточне заразе или епизоотије.

Сточне заразе су по народно благостање врло опасне болести. Оне се кад кад таквом жестином јављају, да домаћу стоку потпунце десеткују и штета коју направе, износи милијуне и милијуне динара. Још нам је у памћењу последња најезда говеђе куге за време 1 и 2 турског рата; тешке последице појаве шапа и устобоље осетио је наш сточарски и трговачки свет у изобиљу, а овчије богиње или строка једна је стална зараза у нас, која је и ове године у велико распростртa.

Многе од сточних зараза биле су већ у старом, класичном веку познате. Стари Римљани имали су већ доста тачне описе о прострелу и о сакагији. Говеђа куга владала је такође од памтивека у пустарама источне Европе и централне Азије. Големе штете, што учинише сточне заразе од искона, нарочито пак говеђа куга у прошлом веку, дале су повода установљењу марвено-лекарских школа и увођењу ветеринарско-полицијских мера (године 1711—1714).

Међу сточним заразама има таквих, којим је извор исток. Отуд нам долази говеђа куга, шап и устобоља, отуд су донешене овчије богиње, пастувска болест и заразне оспе на полним органима код коња. И запад, културни део света, седиште је извесним заразама, као заразном запаленју плућа код говеда, инфлуенц и код коња, које се шире од запада према истоку и које би се могле назвати културне сточне заразе.

Још од давнина делиле су се сточне заразне болести по начину како постају и како се шире у: **контагиозне, миазматичне и миазматично-контагиозне.** Контагиозне звале су се оне болести, код којих се заразна материја преноси од животиње на животињу посредством додира или близином или путем разних посредника као људи, кожа, вуне и других предмета; миазматичне болести звале су се оне, које тако рећи самостално постају и код којих пренос заразне материје није зависан од међусобног саобраћаја животиња, већ легло тим болестима лежи у земљишту или у води и везане су дакле за извесна места као н. пр. прострел. Миазматично-контагиозне пак зову се болести, које постају на исти начин као миазматичне, али се шире као контагиозне прелазом од животиње на животињу. Овамо припадају говеђа куга, заразно запаленје плућа и марамице грудне код коња (Pleuropneumouia infectiosa).

Ова подела заразних болести међу тим нема ни дан данас какове особите важности нарочито у погледу на лечење и сузбијање сточних зараза. Много важније је природа заразне материје и начин како се она производи и множи. Дан данас општи је надзор, да су клице како контагиозним тако у миазматичним и миазматично-контагиозним болестима организована ситна тела, изванредно сићушне гливице, које се зову **микробе, бактерије, бациле** и т. д. Ове клице тачно су нам познате само код неколико заразних болести као код прострела, туберкулозе, гунтураћа, сакагије, црвеног ветра код свиња и малигног едема. Но пошто се и остале заразе на сличан начин јављају, пошто и оне имају тако звани стадијум инкубације, то јест ону периоду од улаза заразне материје у тело животињско па до појаве првих знакова болести, за време које се микробе у организму животиња тек развијају и у толико намноже, да у њему могу произвести оне промене, које условљавају болест, то се са сигурношћу може казати, да су и њима узрок ови сићушни микроорганизми Али, какова су ова бића и под којим се условима најповољније развијају и множе, о томе наука још није на чисто.

Пре но што ћемо се упознати са појединим за нас најважнијим сточним заразама, то морамо ради лакшег разумевања појаве, ширења, сузбијања и лечења истих предходно познати природу патогених, — болести проузрокујућих бактерија у опште.

Бактерије су организми најниже врсте биљног царства, стоје у близом средству са најнижим алгама и размножавају се необично брзо деобом. Оне су подељене по њином дејству и форми њиној у разне феле и имају дакле и разна имена.

Бактерије, које се јављају у округлом виду зову се округле бактерије или микрококи; бактерије облика дугуљастог зову се бациле, а бактерије у облику ша-

рафа називљу се спирали. Бактерије су ћелице, које имају ћеличну опну и ћелични садржај. Садржај састоји се из беланчевине протоплазме, која је зрнаста и која има својство да се растеже и купи и која се трајно бојадише анилиним бојама. Опна састоји се из једне целулозе сродне материје. Од велике је важности што опна у својем спољашњем слоју има наклоност да набубри. Примањем воде прелази у једно питијасто стање и превуче ћелицу једном често врло јаком, лепљивом масом. Ово својство опне игра велику улогу при деоби бактерија и спречава напрасно одвајање ново створених чланова, — ћелица, чиме ствара читаве колоније бактерија. На тај начин образују се **диплококи**, који постају деобом од једне ћелице, које нису растављене једна од друге, већ спојене на једном месту помоћу оне лепљиве масе, коју смо горе навели, **стрептококи**, кад се више таких ћелица једна до друге у једном реду налазе, **стафилококи**, кад се округле ћелице једна уз другу на целој површини првобитне ћелице у наоколо нанижу и тиме разне гомилице представљају, као н. ир. зрнца код купине.

Једној врсти бацила и спирила принадлежи својство кретања, док друге то својство немају. Бактерије множе се постепеном деобом. Велики део бацила пак множи се стварањем нових клица, *спора*, у унутрашњост њиног тела на начин, који је подобан правом плођењу. Овај процес плођења и множења посматран је нарочито при бацили прострела до појединости. Једна ћелица ствара увек само једну спору. Из чега се спора састоји, то још није познато. Један важан део споре је њена мембрана или опна, која даје спорама ону велику издржљивост, што је спорама својствена. Јер, оне могу да издрже сушу и влагу, топлоту и ладноћу тако исто, као што могу одолети утицају једне читаве врсте хемијских субстанција, које иначе сваки организам уништавају. Споре су доиста најдурашнија створења органског савета. Ова дурашност, помоћу које су споре у стању да издрже највеће температуре има особиту важност у практичном погледу. Док није тешко уништити оне бактерије, које су без спора, уништавање спора и споробактерија скопчано је са већим тешкоћама.

Услови, под којима се споре образују, још нису тачно познати. Извесно је, да је за њин развитак потребна једна извесна количина топлоте. Бацила прострела није у стању да произведе споре код температуре испод 20° ц., нити код температуре изнад 37° ц. При томе изгледа, да је и кисеоник потребан при стварању спора, јер у одсуству кисеоника бациле прострела не замећу никакве споре.

Бактерије постају само из клица своје врсте. Још није давно томе, кад се мислило, да бактерије као ћелице у опште могу постати самостално, самонично. Пастер изрекао је последњу пресуду над теоријом о исконском стварању (generatio aeqivoca sive spontanea). У природи не може ниједан организам да постане без суделовања другог организма.

Бактерије се свуда налазе где год има органских субстанција или материја, у животинском и биљном ткању и у свима течностима, које подлеже трулењу и врењу. Доиста, нема места, које није без ових сићушних организама. Сва наша околина, ваздух, земља и вода тако исто су њима проткане као сви предмети којима се ми посведневно служимо; даље већина наших хранећих средстава, наше одело и наши станови. У нашем цревном каналу и на нашој кожи просто гмижу бактерије и само једна област нам је позната, која је уласку бактерија затворена, на име неокрњени, непромењени, здрави органи и сокови човечијег и животинског тела.

У колико је распростирање бактерија велико, у толико далеко се могу и трагови њини у хисторији развића земље наћи. У фосилном корењу четинара из угљене периоде нађене су бактерије, а у трулим, кариозним зубима мисирских мумија налазе се исте бактерије (лептотрике), које и дан данас живе у људима и животињама. Ова општа раширеност бактерија са свим је појмљива, јер ови најнижи заступци биљног света врло су умерени у својим захтевима, што их требају ради њиног развитка и опстанка. Развитку бактерија потребне су органске материје. Ове пак налазе се свуда у природи. Један велики део бактерија развија се на мртвим органским деловима, на обамрлим билкама, трулим лешевима, у земљи и у води. Други, сразмерно мањи број бактерија већи је пробирач и успева само у живом телу виших организама на трошак, а обично и на штету истих. Ове бактерије зову се **паразитне бактерије,** оне прве пак сапрофитне. Даље има бактерија, н. пр. бацила прострела, које налазе услове за свој опстанак како изван тела животинског тако и у њему, у који улазе те да се ту даље развијају и множе. Ове се зову **факултативно паразитне бактерије**. Бактеријама потребан је даље за њино успевање један известан ступањ топлоте. У опште представља једна температура од 5° ц. границу, испод које свако растење и множење микроорганизна престоје. Испод ове температуре наступе код њих нека студена укоченост, од које се бактерије опет лако опораве, кад у повољније прилике дођу. При + 45° ц. престаје такође мирно развијање бактерије. Температуре преко + 50 до 60° ц. униште пак бактерије при дужем утицању. За уништавање спора међутим потребни су много већи степени топлоте. У опште се може узети, да оним бактеријама, које проузрокују болести, најбоље прија телесна топлота.

Поред топлоте игра и кисеоник знатну улогу у животу бактерија. Велики број бактерија није у стању да расте и да успева при одсуству кисеоника: **аеробне бактерије**. Друге бактерије нису толико зависне од кисеоника. Оне успевају и у атмосфери, која садржи врло мало кисеоника често много боље не жели у атмосфери, која има кисеоника у изобиљу; па чак и без кисеоника могу да живе: **факултативно аеробне бактерије.** Овамо припада велики део патолених бактерија. Опет друге бактерије пак никако нису у стању да расту и да се множе у присуству кисеоника: **анаеробне бактерије**.

Бактерије су: 1) узрок врењу, 2) узрок трулењу и 3) узрок заразним болестима (патолене бактерије).

Бактерије производе болести на три различна начина: 1). На чисто механички начин, огромним нагомилавањем у телу као што их налазимо код прострела у бубрезима, у јетри и слезини. Ово нагомилавање бактерија у тако важним органима мора да поремети функцију њину и живот у опасност довести. 2). Бактерије развијају своје дејство у телу животинском тиме, да му одузимају хранеће материје особито беланче-

вину и кисеоник. Одузимање кисеоника међутим нема велику важност, пошто је већина патолених бактерија анаеробна. 3). Најважнија је пак та околност, што бактерије у животинском организми разне хемијске, отровне субстанције стварају тако зване алкалоиде, токсалбумине или птомене, који само местимице као отров дејствују или по целом телу се рашире и изванредно отровно дејство развијају, тако, да су већ сићушне количине довољно јаке, да животињу у најкраћем времену упропасте.

(свршиће се)

СОЧИВО.

(ERYUM LENS L.)

Сочиво ми, сочиво ти,
Запржено, зготовљено,
И сланином окићено,
На трпезу донешено,
Црним вином заливено;
Гостима на сласт,
Домаћину на част!
Нар. пословица.

„Тежак“ писаше и поучаваше своје штоване читаоце о свему и свачему, што у његов делокруг спада, па чак и о *чешљуги*, а заборавио је на **сочиво**, ову значајну културну биљку међу *варивом*. Што није учинио, ево чини сад; и сад није доцкан, јер поучна и добра реч, у свако нам је доба добро дошла.

Сочиво има своју историју још код старих Јевреја; они причају, како је праотац Адам скувао кашу од сочива, и она је тако добра била, да је Авељ за њу продао своје право старешинства млађем брату Каину. Баш тако голему насладу не налазимо данас у сочиву, да би учинили оно, што је учинио Авељ, али ипак је морало бити сочиво и онда неко красно јестиво, јер се и цар Давид обрадовао (2. Сам. 17. 28.), кад су га пријатељи у пустињи, поред осталих јестива, и сочивом снабдевали.

И Египћанима било је сочиво исто тако познато као и Јевреjима. Библија спомиње сочиво као *културну* биљку у земљи објетованој, а и данас се сеје сочиво у Египту као омиљено јестиво. У нилској делти постојала је варош *Факуса*, што значи „*сочивиште.*“

Где је право отачаство сочива, поуздано се не зна. *Унгер* вели, да се у Инђији није познавало сочиво, и мисли, да му је отачество негде на западу; он би рекао, да је донешено из северног Кавказа и јужне Русије. Да је тако, као што он вели, наводи за доказ то, што се у тим крајевима, осим питомог култивисаног сочива, налази и дивље сочиво на планинама и ливадама; но међутим, ми налазимо дивљег сочива и по другим европским крајевима.

Хен на против мисли, да су сочиво гајили још и Индогерманци и да је оно дошло у Европу са југо-истока, и да су га прво добили Грци од Семита из Египта.

Омир је описивао и спевао све тадашње културне биљке у Грчкој, али сочиво нигде није споменуо, а у Атини је већ у почетку V. столећа постало сочиво народно јестиво сиромашних, док су га богаташи презирали.

Да ли су и Грци као пре тога Јевреји, а доцније и Римљани, сматрали сочиво као „цвет смрти“, није се могло изнаћи. Код Јевреја је одма после неког погреба, прво јело на *даћи* било сочиво.

У томе су Римљани Јевреjима следовали на још чудноватији начин; они су при даћи и умрлом предлагали сочиво и со. Стари *Като* сејао је на свом имању сочиво и кувао га са сирћетом.

Бедујини у Африци сеју и данас сочиво као лебни усев. На абисинским висоравнима, 5—8000 стопа високо, налазимо *абисинско сочиво*, са још више других варијетета, а у Бенгалију је сочиво тек од скора донешено.

Код нас, и даље у средњу Европу, донешено је сочиво с југа, али кад? не зна се поуздано.

У Немачку је донешено преко Алпа из Италије и одма је заведено као народно јестиво, у касарнама се војници редовно њим ранили, као и сви остали питомци у државним заводима

Зато, што сочиво по свом облику личи на ситну пару, беше у старо време обичај да се на велики петак кува и једе, да у кући буде преко целе године пара — новаца.

Са сиротим, добрим сочивом, чињене су, због његове велике храњеће снаге, и разне злоупотребе, те се неки тиме знатно обогатише; нарочито у Француској и Енглеској. Тамо правише нека велеможна средства, коваше их у звезде: како све болести лече, старе људе подмлађују, слабе крепе, просто од смрти лече! Хиљадама лаковерних поврвише том чудотворцу, па, нити се болни излечише, ни старци подмладише, ни од смрти сачуваше, док једном државне власти не стадоше на пут тима несавесним злоупотребама. И кад су државни хемичари испитали тај чудотворни лек. нађоше, да је се једно састајало из брашна од сочива и кукуруза, а друго из брашна од сочива и јечма, или овса. И једно и друго може да служи као врло добра и питава храна, али никако да од разних болести лечи, да се старци подмлађују и т. д.

Пошто смо у преднаведеном упознали наше штоване читаоце са историјом нашег красног сочива, прелазимо сад на његозу негу и да поучимо наше пољопривреднике: како ће и на који начин доћи до доброг, крупног, тешког и што брашнавијег сочива.

Сочива имамо у више врсти и одлика, од којих су, како за привредника, тако и за домаћина у опште, најбоље ове две врсте:

а) *крупно сивасто-зелено сочиво*, које и наша слика у мехуни и зрну у правој крупноћи показује; па онда

б) *ситно, мрко сочиво*, које се у нас обично сеје, и које је много ситније од преднаведеног.

Осим ове две главне врсте, има га у разним варијететима; црног, белог, жутог, а има га које се с јесени сеје, само је ово врло ситно и много налик на дивљу сочивицу.

Односно *земље* и њене *приуготове* важи за сочиво ово: Сочиво најбоље успева и *најкрупније бива* у песковитој, лакој иловачи, која треба да је доста и влажна. Брежуљци су за сочиво најпогоднији. И у сувљој земљи може да напредује боље од грашка.

За сочиво треба земљу још с јесени добро узорати и дрљачом уситнити. Пред саму зиму треба исту њиву још једном преорати попреко, па је не дрљати, но оставити да преко зиме остане у грубој бразди, да је сами мразеви истроше и уситне. Кад наступи време за сејање, онда треба поново преорати и одма сејати.

Односно *ђубрења* имам да кажем ово: Сочиво не подноси скорашње ђубре; у скорашњем ђубрету много цвета, а мало зрна замеће. — Кад би хтели сочиво сејати за израну стоке, као зелену пиљу, онда би само могли њиву ђубрити скорашњим ђубретом. Ако баш не би имали зрелог, сагорелог ђубрета, онда би морали при једном од оних јесењих орања заорати скорашње ђубре, које би до самог сејања у толико у земљи могло сагорети, да би дало довољно хране за заметање меунака и образовање крупнога зрна.

Сочиво *најбоље успева* после кукуруза, купуса, кромпира и детелине; а ако је њива добро узорана и приуготовљена, онда се за добро успевање сочива слабо гледа на то, који је усев пре тога на истој њиви био.

Што се пак самога *сејања* тиче, имамо да кажемо ово: Пре свега треба сочиво пре сејања добро очистити од сваке уродице, па и од сочивице, и тек онда чисто сјево посејати. Према погодном ил' непогодном времену, можемо сејати од половине месеца Априла, па до половине месеца Маја. По природи својој, због дугачке, танке лозе, а тешког зрна, сочиво полеже, па кад не би то предупредили, онда би полегле мехунке са зрном на земљи трунуле; за то треба са семеном помешати и мало овса, па ће се сочиво уз овсен влат прислонити и неће полећи. Крупног сочива треба посејати на један хектар 75—100 килограма, а ситног 110—150—170 килограма, кад се руком на сачму сеје, а кад се сеје машином на врсте, онда је довољна половина ове количине. Сјево треба дрљачом претрпати 4—6 сантиметара дубоко; ситно плиће, а крупније дубље.

За време раста не тражи сочиво никакве друге *неге*, осим да се у своје време оплеви. Оно неких година *болује* од „медљике“ и „пикца“; но пошто те болести наступају усљед нагле промене времена, то му не можемо ове болести ни предупредити.

Сочиво има три ситна *непријатеља*, три „жижка“: *пепељати* који се налази у сочивици; *мрки*, који се налази у ситном питомом сочиву, и *црни*, који се леже у крупном сочиву. Против ових жижака немамо баш поузданих средстава, осим да сочиво доцније посејемо, да доцније цвета и да тиме избегнемо оно време, кад се жижци паре, јер они у цвету, односно плоднику своја јаја носе. Али, кад се жижак већ у зрно увукао, онда не можемо ништа друго радити, но да сочиво чешће на сунцу растурујемо, да жижак из зрна излети, и зрно остане чисто за употребу.

Сочиво сазрева код нас за 130—140 дана, и онда настаје *жетва*; она пада ту око половине месеца Јула — око Илијинадне. Сочиво се жање онда, *кад је већи део меунака сазрео*; па или се косом покоси, или са жилама заједно из земље чупа. Сочиво, које је ма из ког му драго узрока полегло, морамо чупати, јер га, без велике штете, не можемо косити. Но ако сочиво није полегло, да се може косити, онда је боље да се коси, па ће на њиви остати стрњика, коју ћемо доцније заорати. Кад сочиво увозимо, треба под кола прострти пољаву, да товарењем омлаћено зрно не пропадне, а кад се оно добро осуши, онда га треба омлатити.

Са једног хектара можемо да добијемо 600—1000, а по околностима и више килограма чистога зрна, а толико и сламе, коју стока врло радо једе.

Дакле, и с обзиром на зрно као људску храну, јер је сочиво много питавије од грашка, и с обзиром на сламу као сточну храну, сочиво је за привредника врло корисна културна биљка.

Радић

УРЕЂЕЊЕ СТОЧАРСТВА И ВЕТЕРИНАРСТВА.

Одушевљен привредним препорођајем наше земље и њезиним економским јачањем, ја се живо интересујем сваким кораком, који се у том погледу предузима, и изазива у мени неку врсту топлог одзива, ма по неки тај корак и не био одмерен онако, како годи мојим личним назорима.

Довољно уверен у вашарску неуређеност наших привредних одношаја, у пометеност, у општи хаос који је се распртио у привредним питањима од како је постала Србија; свесан тога, да до скора нико на привреду као на пасторче није ни обраћао пажњу, и, даље, убеђен да такво стање није ни могло створити **МНОГО** привредних реформатора; — ја морам, кад заузимам положај критичара, кроз прсте прогледати неким формалним манама ако би се десиле у реформаторским предузећима по струци привредној.

Ношен тим и таквим разлозима, али искрено жељан сталног и темељитог рада на нашем привредном препорођају, ја сам често похвалио и тако дело, с којим се местимице не слажем.

Па и данас, кад преда мном стоји „*Пројект закона о уређењу сточарске и ветеринарске струке*“, не могу друкчије!... Ма да сам противник сувишним звањима и већим платама у времену, кад нас финансиска невоља мори, кад народ материјално страда, кад је народна производња тако нејака да веће плате подноси, и ма да је овај пројекат, по мом скромном мишљењу обухватио и више звања него што треба, и веће плате него што би требало — ипак га морам с радошћу поздравити.

Што се тиче више звања — мишљења сам, да их скупштина може смањити било у претресу самог закона, било одређивањем буџета. Плате пак морају се на сваки начин смањити, јер су оне озбиља велике; велике, велим, с тога: што је народ малаксао а финансије су државне посрнуле.

Али, да с радошћу овај пројекат поздравим, руководи ме тај разлог: што у њему видим озбиљно старање за уређењем и унапређењем тако јаке привредне гране као што је сточарство, што у њему гледам одличну пажњу за уређењем тако забатањене а тако важне струке — ветеринарске...

У опште сва наша привредна делања сводила су се увек на обичну банкротску улогу, која нас је довела у ово стање, које сви видимо, које сви опажамо, јер нас је оно без срца и милости притегло да нам очи искоче, да нам ребра пуцају. Назадак и распикућство на све стране, у свима правцима... Тако је и у сточарству, можда баш још и најцрње и најгоре... А сточарство — то је велики део богатства народног, то је привредна грана, која, кад се правилно организује и развија, појачава финансије државне.

По привредној грани овим се пројектом поклања нарочита пажња, он има задатак: да упути меродавне чиниоце да се њојзи укаже помоћи, да се унапреди

Правилно пак организовано ветеринарство — најбитнији је услов да се сточарство унапреди, ла се организује одлично стабло сточно, да се стока обезбеди и сачува од болести и за

и занатлиску изложбу среза Пожешког, и желећи среће и напретка овом почетку узвикујем:

Живео Краљ Александар I.

Живели привредници!

После говора г. Лапчевића који је одушевљено примљен од свију присутних, телеграфским путем извештен је о отварању изложбе и поздрављен Највиши Заштитник Српског пољопривредног друштва и подружина му Његово Величанство Краљ Александар I, а тако исто и господин министар народне привреде и окружна скупштина окр. Ужичког, а затим је наступило разматрање изложбе и изложених предмета.

И ако су локали у којима су изложени предмети били — за овај посао посве неподесни, ипак се мора признати, да су изложени предмети, подељени у два локала и две групе, пољопривведни за се, а занатлиски и женска рукотворина за се, тако распоређени и изложени, да на сваког гледаоца поред своје вредности, још привлачише гледаоце и својим укусним распоредом и намештајем.

Излагача је било свега 290, а учествовали су са 1261 предметом из грана: пољске привреде, занатских и женских рукотворина, међу којима је пољска привреда ипак заузимала прво место, као што је и требало да буде.

Предмети на изложби били су по појединим гранама овако заступљени:

I. *По грани пољопривредној са*: кукурузом, пшеницом, ражи, јечмом, крупником, зоби, елдом; варивима, кромпиром, ситном пројом, сунцукретом, разноврсним баштованским производима, сточном храном: сеном, отавом, детелином, и сточном репом, разним воћем: јабукама, крушкама, дуњама, орасима, оскорушама, бресквама, грожђем, сувим шљивама и сувим шљивама испуњеним мезгром од ораха, пекмезом, колачима од пекмеза, ракијом од шљива и воћа, повјесмима од конопље и од лана, семеном од конопље и од лана, шафраном, вуном, сиром, кајмаком, медом изцеђеним и у сећу, воском, јајима, израђеном свилом, брашном, штирком, разним слаткима, лековитим биљем, биљем за боју, а не заборавише ни на цвеће, које служи као највећи украс скоро сваке привредникове куће у том крају.

II *По грани домаћих рукотворина са:* разним сукњама, шајацима, ћилимовима, марамама, јастуцима, поњавама, појасевима, разним платнима од памука, кудеље и лана, пешкирима, чарапама, назувицама, разним женским оделом и плетивом.

III. *По грани занатској са:* плуговима, срповима, косирима, мотикама, садилькама за винограде, будацима, грабљама, сикирама, брадвама, ножевима, бритвама, маказама за орезивање лозе и воћа, ђерзоновим кошницама, полковицама, разним вештачким израђеним бравама, брдима, прелима, кашикама, бурадима, гуслама, шафољима, лопатама, плетеним од прућа корпама, разним врло вештачки израђеним дрворезима, разним штаповима, свећњацима, дивитима за мастило, опанцима, силавима, кожним торбама, разном обућом, красно израђеним мушким и женским оделом, лојаним и воштаним свећама, сапуном, разним асталима и орманима.

Но приређивачи старајући се, да како посетиоцима изложбе, тако и привредницима њиове околине пруже поред практичне очигледне користи од изложбе, још и теориску *књигом*, штампали су практично израђену књижицу као успомену на ову изложбу под насловом „*пољопривредна Читинка*“ а са чланцима; „Напомена онима што гаје свиње“, „мало о пчаларењу“, „две три о воћарству“, „гајте пернату живину“, „мудри савети и изреке“, „пециво ракије од клековине“, и „шта нам користи цветњак“.

За приређење изложбе вредну Пожешку подружину потпомогли су материјално:

1.,	Господин министар народне привреде са	600	динара
2.,	Стални окр. одбор . . . . . »	300	»
3.,	Срез Пожешки . . . . . »	300	»
4.,	Српско пољопривредно друштво . . »	100	»

у новцу и похвалницима и књигама.

3 и 4. Октобра изложба је била отворена и сваком приступачна. Посетилаца је било довољно како из вароши: Пожеге и Ужица, тако и из срезова: Пожешког, Ужичког, Златиборског и Моравичког.

4. Октобра одређени оцењивачки суд досудио је излагачима награде и то: у новцу 937 динара, у похвалницама 75 и у пољопривредним књигама 58 награда.

Пошто је оцењивачки суд свој рад довршио, то је око 5 часова по подне истог дана председник приређивачког одбора г. Драгутин Н. Лапчевић у присуству многобројног грађанства и привредника обојег пола, прочитао: телеграме — *поздраве, Његовог Величанста Краља Александра I.* Највишег заштитника пољопривредноga друштва, и његових подружина у коме **благодареći подружини на поздраву, уједно изјављује свају готовост да ће оваквим корисним подузећима увек бити благонаклон и поклањати своју високу пажњу.** Затим телеграм-поздрав господина министра народне привреде, окружне скупштине округа Ужичког, Пожешке грађанске штедионице, г. Зотовића начелника, Николића биљара и Тодоровића секретара, а затим је прочитао оцене оцењивачког суда и раздав досуђене награде, складним говором пропратио постигнути успех овом изложбом и исту затворио.

Изложив овако у кратко приређивање и отварање ове изложбе, слободни смо да бацимо један критички поглед како на саму изложбу, тако и на по неке економске прилике среза Пожешког, а на основу посматрања изложених предмета на изложби и резултата постигнути истом, а у циљу што бржег и бољег унапређења економски прилика како у срезу Пожешком тако и целом округу Ужичком.

Када се баци летимичан поглед на све три изложене групе предмета и приближно разгледа и оцени, посматралац, који није имао прилике да економски позна прилике среза Пожешког, тешко да би веровао, да су изложени предмети прикупљени из среза Пожешког који је овом приликом изнео на такмичење и такове предмете, који би се могли такмичити и на нашој земаљској изложби и рачунати на сигурну победу; тако:

I. *Из гране пољопривредне*: кукурузи, варива, кромпири, сена, отаве, суве шљиве, баштовански производи, вуна добивена од оваца укрштаних са страним расама, сир, кајмак и воће. Изложено грожђе, и ако су виногради млади, и ове године страдали од пероноспоре, ипак може се рећи да је било задовољавајуће каквоће, тим пре што се ова година за грожђе може сматрати као хрђава.

Судећи по изложеном грожђу даје се закључити, да је поспешно гајење винове лозе у тим крајевима могуће, но да при подизању винограда а са обзиром на земљиште и климат, ваља нарочиту пажњу обраћати како на избор врсте лозе тако и начин гајења.

Отпочето гајење сточне пиће: детелине и сточне репе, јасни су доказ да привредник већ и у том крају има потребе да своје ливаде и пашњаке претвара у културне земље, а потребну храну за стоку рационалнијим начином са што мањег земљишта прибавља.

На гајење лана, који у срезу пожешком врло добро успева, ваља обратити највећу пажњу, јер на превелику нашу жалост потребан лан за рад у Ужичкој ткачкој школи, о којим се радовима, који су на изложби изложени били, можемо најпохвалније изјаснити, набавља се са стране. На појачање културе лана у том крају треба озбиљно пажњу да обрате у будуће и Српско пољопривредно друштво и његове подружине у оном крају.

II. *По грани домаћих рукотворина:* Сви изложени предмети а нарочито: шајаци, ћилимови и платна, јасно показују да их је створила вешта и вредна рука природом обдарене домаћице, Пожешке и среза; али на превелику жалост било је само 2—3 предмета — сем сукна, шајка, поњава, појасева и платна, израђених без велике употребе вунице, иначе и тамо се свуда вија употреба вунице што на цео рад баца хрђаву сенку. У толико је жалоснији такав поступак што је на многима материјал обојен билним бојама, што би било за сваку хвалу кад још не би било мешавине вуницом.

III. *По грани занатској:* сви изложени предмети за употребу у пољопривреди живи су сведоци својом примитивном израдом, како напредак у пољској привреди у том крају није крочио нимало унапред јер почев од изложеног српа па до плуга, сви они показују на себи само добру вољу занатлије за неким напретком.

Према свему овоме што споменусмо до сада о овој изложби и по утисцима, које је она на нас учинила, слободни смо изјавити своје мишљења: *да је циљ ове прве пољопривредно-занатске изложбе постигнут,* и да се у будуће може рачунати и

раза; а тај услов ствара могућност: да од сточарства имамо обилате користи. — Пројект је то сватио и обухватио.

Нисам стручњак да се упуштам у оцену *појединости*, али колико могу у опше да оценим ове ствари у *начелу*, ја могу саму идеју само да похвалим. И пишући овај приказ желим, заједно с осталим привредницима и пријатељима нашег економског напретка, да оно што је написано, кад добије санкцију меродавних фактора, буде пажљиво и правилно изведено на срећу народну!....

Др. Н. Лапчевић.

О ПОДИЗАЊУ ГЛЕДИЧИЈЕ ЗА ЖИВУ ОГРАДУ
(Gleditschia triacanthos)

Од колике је важности код нас у Србији имати заграђено имање то ће сваки пољопривредник појмити. Кад се заграђују пољска добра у државама где је пољопривреда на много већем ступњу културе него што је то код нас, и где се стока рационално гаји, — то се онда може мислити да је код нас још од веће потребе заграђивање имања. Тим пре, што ће можда још деценијама година проћи док се наш закон о чувању пољског имања отпочне онако у дело примењивати, како је то законодавац замишљао. Заиста, сваки онај, који не зна како се код нас — код општинских судова — извршују одредбе поменутог закона у погледу чувања пољског имања, он неће приписивати бозна какву важност заграђивању имања и рећи ће: „То је преживело и несувремено.“ Али није тако. Довољно је знати то, да код нас нису груписања имања, већ је раштркано у малим парцелама и да није ни могуће на једном малом простору одграђеног пашњака, опкољеним са разним усевима, сачувати стоку, а да се штета своме комшији не нанесе; а још кад се има у виду и то, да код нас готово нико и не води рачуна о томе где ће шта сејати — онда овоме не треба никаквог коментара. Видећете н. пр. да је један мали простор земље, који је својина њих неколико пољопривредника, засејан и кукурузом, и пшеницом, и јечмом — шта је се коме свидело, а то су све усеви који у разно доба године сазревају. Па кад је тако онда никако чудо није што је код нас врло велика и што ће бити све већа потреба да се заграђују пољска имања. Још је за сад једини ово начин да наша имања од честих потрица сачувамо — иначе су свакога момента изложена штети

Кад говоримо о огради ми замишљамо живу ограду. Нема више оне горостасне шуме од које се је до скоро секао заграђујући материјал као: прошће, врљике, коље и т. д. Ретко се сад може оваква ограда видети, а и оно што се овде онде још вија, то је већ дотрајало — зуб је времена појео Па баш и кад би имало довољно шуме да се за ограду пољског имања може употребити, сваки би онај и на прво место прави пољопривредник много погрешио кад би то чинио, по што се за ову циљ много корисније може употребити живи плот. Гору можемо на куд и камо корисније циљи употребити него што је заграђивање имања.

Многи пољопривредници да би се колико толико сачували од штете, коју може комшиска стока усевима причинити, а и да би спречили прављење разних излишних путања од стране мимопролазећих путника, — предузимљу копање шанчева и заграђивање трњем и грањем око свога имања, али и са овим се не помажу бозна како. За једну годину дана па је шанац већ заравњен и трње развучено и иструлило; а немамо времена да би сваке године могли понављати чишћење шанчева и заграђивање са трњем, а и где би толико трње и грање навасали за ограду. Оно што би једног пролећа употребили труд и време око копања шанчева и затрпавања око имања, куд је и камо боље и лакше да употребимо на засађивање живог плота око имања, и тиме би сачували своја имања од потрица на дуга времена. Више не би бринули како ћемо да претресамо плот, да почистимо шанац и да преносимо трње и т. д. Што би ово готово сваке године редовно морали радити, тоће мо се са живим плотом осигурати за једну годину и после — у текућим годинама — употребили би време на друге корисне економне послове.

Поред споменутих користи које би од живе ограде око наших имања имали, напослетку, имамо напоменути, да је и за око лепо видети живу ограду; дакле служила би и за украс. Како би лепо било видети место старе, труле, опале а маховином обрасле дрвене ограде — замењуту са зеленом живом оградом око школских, црквених и манастирских авлија; или око винограда, воћњака, детелишта, пашњака а и око пољопривредникових авлија; тиме би и сам свој углед подигли, јер изрека каже: „по кући се домаћин познаје.“

Жива ограда или живи плот може се подизати од више врсти шибља, које код нас расте, као што су црни трн (дивље трњине), црни и бели глог, граб и др., али за ову циљ на прво место долази *гледичија*.

Гледичија је код нас у Србији доста ретко дрво. Она је свакако са стране пренешена; но ми се нећемо овде упуштати у испитивање где јој је прва постојбина, а не би на овом месту ни смисла имало. Главно је то, да она код нас свуд може добро успевати и да због својих као ексер дугачких а као игла оштрих бодљика може од врло велике користи као жива ограда да послужи. У околини пожаревачкој доста је размножена и као жива ограда употребљена. Гледичија као живи плот има и ту добру страну, што не пушта изданке из жила као багрем, те да тиме задаје посла око чишћења по унутрашњости имања; сем из стабла иначе никако не пушта изданке.

Гледичија се најлакше може семеном разликовати; њено је семе фарбе кестењасте и готово као обичан жути пасуљ крупно а доста је и слично пасуљу. Ређе посађена може доста велико дрво да порасте, и употребљива је за разне техничке направе. — Мехуне или бораније од гледичије сазрева у другој половини октобра, и може се одржати на дрвету да не опадне и преко целе зиме, па ипак семе да задржи своју клијавост.

Семе од гледичије може се добити преко Српског пољопривредног друштва у Београду и од управе државне ергеле у Љубичеву по 2—3 динара један килограм. Сем тога у Љубичеву се могу добити и саднице од гледичије, и то 1000 ком. 10 динара.

Истина да се готовим, однегованим садницама за 1 годину брже дође до живе ограде око имања, али је ово начин скупљи. С тога смо мишљења, да код пољопривредника подизање гледичије иа семена треба претпоставити садницама које би за новац морали куповати. Подићи саднице из семена и врло је лак посао и не кошта бозна колико; набавити 2—3 килограма семена од гледичије за 6—10 динара врло је незнатна сума новаца према користима које би од живе ограде имали. У расаднику не треба неког великог труда нити тешкоћа па ипак за једну годину можемо доћи до врло лепих садница из семена подигнутих, тако, да можемо сву нашу потребу подмирити у заграђивању и опет да другима продамо остатак те да наплатимо и труд и трошкове око набавке семена.

Семе од гледичије може се одма — непосредно — око имања засејати где би имале саднице стално као ограда да расту; ну пошто би на овај начин док је мала на отвореним просторима била изложена квару и сатирању од стране мимо-пролазеће

стоке, то је онда боље да се као што је напред споменуто у расаднику засеје, па тако после једне године дана да се као саднице изваде и око имања засаде.

Семе је од гледичије тврдо те му је потребна врло велика влага и да у овој доста времена престоји па да клија и никне; на зими је издржљиво те се још у јесен — на концу месеца октобра и док је лепо време новембра — сеје. Целу зиму престоји у земљи те се кисели и тек у пролеће, кад се снег отопи и кад остало биље оживи, никне. Но можемо семе сејати и у пролеће у матру и почетком априла месеца, али тада ваља семе потопити у води, у којој да престоји до 40 часова, и тек тада посејати, али семе опет да падне у влажну земљу.

Било у јесен или у пролеће, семе од гледичије сеје се на овај начин:

У близини куће или где год на другом месту где је заграђено и од стоке склоњено, треба за ову цељ одвојити једно парче земље од 200—300 квадрат. метара, ашовом прекопати, и грабуљама уравнити. Кад са овим будемо готови, онда ваља један канап имати дугачак толико, да преко целог овога расадника затегнут може доватити. На крајевима канапа треба привезати по један кочић и онда на једном крају расадника, који по могућству треба да буде у виду паралелограма (четвороуглића), затегнути канап помоћу кочића, које треба побости у земљу. Сад са једном малом мотичицом, којом се праши лук, или са трнокопом треба, поред канапа у дужини од 5—6 см. прокопати браздицу; по овој браздици треба семе посејати али тако, да зрно од зрна буде у растојању од 3—5 см. Кад смо већ засејали браздицу до краја, треба канап са кочићима померити у напред за 30—35 см. и на исти начин ископати другу браздицу и засејати као и прву, који посао ваља продужити док се не засеје одређени простор расадника. Кад будемо са сејањем готови, онда треба са мањим грабуљама семе преграбуљати и браздице заравнити. — Ред од реда остављамо растојања до 35 см. с тога, што се гушће посејане саднице не би могле прашити и од траве и од корова плевити.

У оваком једном расаднику можемо одгајити 30—40.000 ком. младих расадница — фидана. У првој години треба расадник прашити и плевити од траве и корова, да се не би младе саднице угушиле. Оне за једно лето — за једну годину — порасту 50—60 см. високе; кад је добра земља може и за 1 метар велике да порасту. Идућега пролећа могу се из расадника копати — вадити и око имања на стално место пресађивати. Ну саднице се могу и 2 године у расаднику оставити те да се више развију. У овом случају и другог лета такође их треба прашити и плевити.

Кад смо на овај начин подигли саднице, онда ћемо приступити пресађивању истих око имања. Ово се предузимље обично у месецу фебруару или марту чим се снег отопи и земља открави. Што се пак тиче сађења гледичије око имања, то се врши на овај начин:

Око имања, које мислимо живим плотом да заградимо, ископа се ашовом шанчић широк 20 а дубок 12—15 см. Да би нам овај шанчић што правији био, то ћемо копање истог вршити поред затегнутог канапа. Кад будемо са копањем шанца готови, онда треба извадити потребан број садница из расадника и сваку одозго орезати да буде над земљом висока за 30 см. и по шанчићу поређати тако, да корен саднице дође у шанац са навише — вертикално — окренутим стаблом, у растојању једну од друге за 10—15 см. Кад са овим будемо готови, онда ћемо заћи и заравнити шанчић са оном избаченом земљом, коју треба нагазити да би се жилице од садница што више уз земљу приљубиле. Сађење врше два лица, од којих једно придржава саднице да би у што правијем положају остале, а друго да лопатом или мотиком згрће земљу у шанац око садница.

Који хоће, може поред једног већ засађеног реда са гледичијом засадити и други ред исто као и први, те да би тиме добио дупли плот. У овом случају ред од реда треба да буде у растојању 40—50 см.

Око засађеног плота — живе ограде прве и друге године нећемо имати готово никаквог посла; само га треба надзиравати да му стока каквог квара не нанесе и да га трава и коров не угуши. Тек треће године у пролеће треба ограду са косиром (или нарочитим за то маказама) одозго орезати — сасећи, тако, да буде раван, а обично у висини од 120—150 см. Даље у идућим годинама само треба ограду сасецањем одржавати на једној висини, који посао увек треба у пролеће предузимати.

Овако заграђено једно имање остаје вечито осигурано од потрица. Кад ојача и кад се згусне ограда, онда никаква животиња не сме на њега наићи. Сигурни смо да своју стоку оставимо без надзора чобана у овако заграђеном имању, јер не може провалити. Шта више чак смо и од пернате живине са дуплим плотом осигурани, пошто јој није могуће кроз густо и трнато грање провлачити се.

М. Ж. Вучковић

НЕГА МЛАДОГ ВИНА

Да би од ово-годишње бербе добили што боље и зрелије вино, ма колико га имали, необходно је нужно да се упознамо са главним радовима, који се односе на негу младог вина.

Сем тога, нужно је да се упознамо и са предовирањем младог вина, као и са променама њихових састојака после предовирања.

Са овим радовима, који се односе на негу младог вина, нарочито је сада нужно да се упознамо, што је нам филоксера и пламењача — топља — где виногради још постоје не само бербу преполовила, већ је и на најмању меру свела, тако, да нам није ни уложену радну снагу, а још мање уложени капитал накнадила.

У ове радове за негу младог вина спада:

1. Отакање. Од свију радова, који се на негу младог вина односе, отакању ваља највећу пажњу да посветимо. Отакањем немамо само ту цељ, да преврело вино од наслагане стеље — киселице — издвоимо, већ ћемо са овим радом подпомоћи даље развиће вина, зато, што ће оно доћи у додир са већом количином ваздушног кисеоника, који ће из њега издвоити беланчевинасте материје и вински камен — стреж. — Поред тога ће у вину ће се образовати нов букет — мирис, — тако да ће оно у првој години после другог или трећег отакања бити као старо, неће да се преврне ни да замути, разуме се ако оно није у ладном подруму или качари као шира или кључ преврело, јер се свагда морало бојати предовирању, чим га будемо на вишој температури — топлоти — изложили. Први пут отачимо младо вино друге половине м. Децембра, или прве половине м. Јануара. Отакање предузимајмо преко целог дана само кад је ведро и чисто време, дакле кад је барометарско стање високо.

Промена ваздушног притиска знатно упливише на младо вино, зато, што оно, као што је познато садржи приличну количину растворене угљене киселине. Сад, кад ваздушни притисак попусти, тада се један део угљене киселине из целокупне масе вина удаљи — излапи, — а тако исто и она угљена ки-

селина, која се у најдоњем делу суда налази; тим удаљењем — лапљењем — свагда стељу — киселицу — подиже, услед чега она вино више или мање замути. Кад је виши ваздушни притисак, угљена се киселина не удаљава — не лапи — из младог вина, и оно остаје свагда бистро — светло — и чисто, и као такво можемо га од стеље — киселице, — оточити. Дакле, кад оћемо први пут младо вино да отачемо, управљајмо се само према барометарском стању, и овај рад предузимајмо, када живин стуб барометра непроменљиву висину ваздушног притиска покаже.

Друго отакање младог вина предузимајмо с пролећа концем м. Марта или с почетка Априла. Треће отакање најбоље је предузимати концем Јуна или прве половине м. Јула.

Ово треће отакање младог вина у првој години не треба да пренебрегнемо, јер је искуством доказано, да се са трећим отакањем знатно потпомаже дозревање вина у првој години, које се свагда предпоставља оном вину, које није трећи пут отакано. Вино после трећег отакања буде бистро — светло — неће да се замути ни при најјачој промени температуре — топлоте, — издржи сваки транспорт — пренос, без да се таложи у исто време вино буде и млого пријатнијег укуса. Поред тога, отакањем младог вина још и ту корист добијамо, што оно тада долази у додир са ваздухом, те му ваздушни кисеоник ускорава издвајање беланчевинасте и стељине састојке.

Само при отакању старог вина ваља на то да пазимо, да оно што је могуће мање дође у додир са ваздухом, тога ради ваља старо вино само помоћу пумпе да отачемо, међутим младо вино нарочито први пут ваља помоћу славине у шафољу да отачемо. Особито пак она вина, која су врло богата на беланчевинастим материјама, или она, која се лако отежу, нужно је да она при отакању дођу у додир са што више ваздуха, те да се што више ове белинчавинасте материје из њих издвоје, те ће се тиме предупредити и болести винске. Да би са отакањем младог вина жељену циљ постигли, врло је корисно да га преточимо помоћу решетке од канте, коју треба ради тога да углавимо ма на који начин за славину, тако, да вино при отакању из ње у шафољу пршти, како би сваки његов млаз дошао у додир са ваздухом. Истина, после отакања чини се да је младо вино млого слабије и бљутавије, нешто се замути и нешто од своје каквоће изгуби. Овим променама код младог вина узрок лежи у томе, што при отакању свагда један део угљене киселине из њега излази, која му само даје освежавајући — резнећи — укус, но она има и ту особину да га тобож чини и јачим, показује се као на винском шпиритусу — алкохолу

Кад младо вино почне да предовире, тада се у њему заоставши шећер претвори у алкохол и угљену киселину, те му се на тај начин после кратког времена поврати јачина и резнећи — освежавајући — укус, који је и пре отакања имало.

Усљед тога, што се младо вино после отакања чини да је слабије, млоги су винодељци пређе у неким пределима били противни отакању, јер веле, да оно у опште отакањем губи од својих добрих особина; тога ради они су нарочиту вредност приписивали оном вину, које је што више на стељи — киселици — лежало. Данас је већ сваком образованом виноделцу познато, да је врло штетно по младо вино, кад оно на стељи — киселици дуго лежи, зато, што се она лако распада и трули, услед чега се вино разболи — поквари, — нарочито у оном подруму, који је подвргнут јакој промени температуре — топлоте. —

Према томе, ако оћемо да младо вино што пре сазри онда га морамо прве године најмање трипут отакати. Но, ако је наш подрум ладан, у коме се температура — топлота — немења, а желимо да имамо свагда тако звано „резнеће вино“, онда је довољно кад га само једаншут по свршеном бурном врењу у своје време од стеље — киселице — оточимо. Оно мало стеље, која се после првог отакања у танком слоју у суду наслаже неће тако лако младом вину шкодити.

Отакање младог вина вршимо на следећи начин:

Ако имамо неколико пуних судова са младим вином да преточимо, онда узмимо један празан суд од исте величине, исперимо га добро са чистом текућом водом; затим га изнутра опалимо са чистим винским шпиртусом и опет га чистом водом исплакнимо, па га са младим вином налимо из пуног суда. На овај начин поступимо редом са свима пуним судовима.

Што се тиче сумпорења празних судова, то не препоручујемо нарочито при првом отакању младог вина, зато, што у судовима, који су за прво отакање одређени не сме се нахватати сумпорни талог, пошто сумпораста киселина спречава свако даље предовирање, услед чега оно не може да дозри. Само при другом или трећем отакању младог белог вина можемо празне судове да сумпоришемо. При том сумпорисању судова пазимо да која капљица растореног сумпора у судове не кане, јер ће доцније вино заударати на сумпорни водоник — покварена јаја. —

Пре но што отакање отпочнемо ваља да причекамо лепо време — разуме се ако је оно рђаво, — затим ваља на подруму врата и прозоре да отворимо, те да се добро промаје и сумпором га окадимо да би се подрумски ваздух од гљивичиних спора — клица — ослободио, који вино кваре.

При отакању младог вина ваља строго да пазимо да на славину бистро тече, а чим пође мутно престанимо са отакањем. Заоставшу стељу — киселину — из испражњеног суда прикупимо, па је у двогуби чак успимо и испресујмо, и употребимо је на другу какву корист.

Кад са отакањем оћемо дозревање младог вина да ускоримо, то ћемо постићи, ако га из већи судова у мање преточимо, јер у мањим судовима вино зри брже но у већим. Ово долази отуда, што већи број малих судова сачињавају укупно млого већу винску површину, него ли један велики суд, у ком је оточено вино било. Према томе, младо вино оточено у малим судовима млого је више изложено утицају ваздуха но кад је било у великом суду, услед чега брже и дозри.

2. *Доливање и заврањивање судова.* Судови у којима смо младо вино преточили, морају увек бити пуни, јер кад врањ са којим смо суд заврањили није у вино умочен, тада може ваздух на површини вина да дејствује, услед чега се може на истој развити беличаста навлака од биљних гљивица, што у ваздуху живе, која је позната под именом „вински цвет (Mycoderma reini), које алкохол — вински шпиритус — растварају у угљену киселину и воду, због чега вино ослаби. Са винским цветом више пута се појави и друга биљна гљивица тако звана Mycoderma aceti, која алкохол — вински шпиритус — раствара у сирћетну и угљену киселину и вино се укисели.

Да би образовање винског цвета на површини вина, као и усирћетавање спречили, морамо судове често да доливамо, кад год вино у истим усане. Ово усањавање вина баш и у добро затвореним судовима бива више или мање услед редког и меког дрвета од ког је суд направљен, величине суда суводе подрума и старости вина. Вино више у оном суду усањава, који је направљен од меког ретког — шупљикавог — дрвета; затим у мањим судовима и у сувом подруму, па и младо вино млого више усањава но старо. Напротив, млого мање вино усањава у великим судовима, који су од тврдог и густог дрвета направљени, или кад су дуге споља фирнајзом намазане, даље, у влажном подруму, као и старо вино такође млого мање усањава.

Сем, што младо вино усањава кроз шупљике — поре — суда, дејствује на смањивање његовог волумене још и промена ваздушног притиска на угљену киселину, која се у младом вину у сувишку налази, те из њега лапи, чега ради младо вино у свом волумену много изгуби скоро 2—5% у првој години.

Према томе, судове са младим вином морамо чешће да доливамо, скоро сваки осми дан, међутим судове са старим вином према околностима, можемо доливати четрнаестог дана, па и по навршетку четири недеље. За доливање морамо узети вино од исте каквоће, као и оно што ћемо га доливати. Дакле, старо вино не треба да доливамо са младим вином, или са оним, које није подпуно преврело.

Суд са младим вином, у ком се у приличној количини угљена киселина развила, безусловно је нужно да га завраћамо са скроз провртеним враћем, чију шупљину ваља добро да испунимо памуком — ватом —, те да не може ваздух на површину вина да дејствује. Сувишна угљена киселина моћи ће лако кроз њега на поље да лапи, а при том ће се слој угљене киселине налазити над површином вина, који ће подпуно да спречи образовање цветних и сирћетних гљивица.

Сем тога, са оваким шупљим напуњеним враћем са памуком — ватом — завраћени суд са вином очуваћемо га од образована цвета и усирћетавања, баш и ако га по све дневно за домаћу потребу точимо; зато, што ће кроз памук ваздух да се очисти од цветних и сирћетних гљивичиних спора — клица — и као чист дејствоваће на површину вина, и ми ћемо га лако точити. Овај је враћ врло добар и зато, што се чврсто може да углави у вратаоца суда.

Сем овог враћа, који спречава образовање цветних и сирћетних гљивица на површини вина у суду, има их још разних конштрукција, који су од дрвета или стакла направљени, са којима читаоце приликом овом нећемо да упознајемо, почем овај враћ подпуно цељи одговара, који може сваки да направи.

Обичан враћ или чеп треба да направимо од тврдог дрвета као од багрена у облику клина и да је дугачак, те да буде бар 3—5 сантиметра у вину умочен, како би непрестано био набрекнут кад вино у суду нешто усане, да ваздух кроз шупљине његове са гљивичиним спорама — клицама не би до вина допро. Још је сигурније када враћ пре употребе са парафином омажемо. Завијање враћа са крпом, треба да избегавамо, нарочито кад је вино у подруму, зато, што се крпа брзо укисели услед чега може и вино да зарази. Само при транспорту — преносу — можемо враћ са крпом завити да се што боље у вратаоца утврди.

Да би још сигурније очували вино од винског цвета и усирћетавања у добро завраћеним судовима са дугачким враћевима, треба да их у подруму на подлогама наместимо мало насатице, те да враћ непрестано буде у вино умочен, поред тога да га покријемо са ситним песком или просејаним пепелом.

Све што смо овде навели о чувању вина противу винског цвета и усирћетавања, важи поглавито за слабије вино, зато, што јако вино, које садржи велику количину алкохола — винског шпиритуса — довољно је да очува вино од цветних и сирћетних гљивица, баш и кад је у суду усануло. Шта више, вино ће тада пре и да дозри упливом већег дејства ваздушног кисеоника.

3. Предовираше младог вина. Кад се прво бурно или главно врење шире сврши, и већи део шећера у алкохолу — винском шпиритусу — и у угљену киселину буде претворен, наступа још даље врење у ново образованом младом вину, тако звано „предовираше.“ При овом предовирању појаве се сви знаци врења, као при бурном или главном врењу само много умереније и лакше. Са овим предовирањем не само да ће бити умножен алкохол у вину, већ ће се као и при бурном врењу знатан део беленчевинастих материја и соли из вина издвојити које су за успеваше стељиних гљивица безусловно нужне. Ове стељине гљивице могу се само тада развијати, кад се беланчевинасте материје у вину налазе. Истина, при предовирању младог вина мање се угљена киселина развија, али ваздушни кисеоник, знатне промене у њему за време предовирања производи, баш кад је оно и у добро завраћеном дрвеном суду — бурету — смештено, зато, што он кроз поре — шупљине дуга у њему улази. Да заиста ваздушни кисеоник чини извесне промене у затвореном суду те вино у њему дозри, о томе се можемо уверити, кад одма после свршеног бурног врења младо вино у јаку флашу разлијемо, добро је затворимо и на ладном месту оставимо, тада ће вино истина својим предовирањем чинити своје, али неће дозрети и своју светлу боју одржати, оно остаје и после годину дана, па и више младо.

При предовирању младог вина заоставши се шећер претвори у алкохол — вински шпиритус — и у угљену киселину и оно постане јаче; у исто време издвоји се вински камен — стреж — т. ј. разне вино — киселе соли, даље стеља и нерастворна беланчевина. Сем тога, у младом вину упливом ваздушног кисеоника образују се нове мириљаве материје, и оно тек по свршеном првом предовирању добије свој карактерни мирис, а у току другог предовирања вино добије праве особине своје. Трајашност предовирања младог вина различна је, јер оно зависи од температуре — топлоте — подрума, грађења и неге вина. Предовирање младог вина почиње у пролеће обично за време цветања винове лозе. Тада се младо вино, које још није од стеље — киселице — отечено у суду узнемири и на врањ цури — пенуша се — издвајањем угљене киселине, а врло се често и замути, дакле примете се све појаве као при слабијем врењу. Ове промене показују да је наступило доње врење. Но, ове промене могу да наступе и кад нису узроци врења, но само лапљењем угљене киселине из вина, упливом ваздушног притиска и у опште јаком топлотом. Ова појава наступа нарочито код оног младог вина, које је у плитком подруму смештено, у ком је ваздушна температура — топлота — променљива, но у дубоком подруму, где је температура целе године подједнака, па се услед тога код младог вина ове промене и не појављују, јер се доње врење једва или скоро никако непримећава.

Појаве које при доњем врењу наступе лако се објашњују вино је као и свака течност у ладном подруму гушће и заузима мањи волумен — простор —; када преко лета наступи топло, и у подруму будо 2—3° топлота већа, онда се вино рашири и испуни суд. Вино нарочито младо засићено је са угљеном киселином и док је оно било ладније више је упило, но када се је загрејало. Када се температура — топлота — у вину повисила, тада један део угљене киселине из њега лапи која се у облику меурића пење и дејствује на пенушање, при том се слободна угљена киселина налази у целокупној маси вина. Подизањем угљене киселине у облику меурића кроз вино, дакле оно још на стељи — киселици — лежи, подиже стељине делиће, који изазову мућење вина. Чим то приметимо треба вино са стеље да оточимо.

По свршеном предовирању вино је још и доњим врењем као што смо напоменули — разним променама изложено. При овом се доњем врењу лагано таложе у вину стељини делићи беланчевинасте материје и виски камен — стреж, који се у мањој количини издваја, боја белом вину буде затворенија, а укус до извесне границе пријатнији. Сем тога у вину се образују још и мирисне материје.

По свршеном доњем врењу вино ће бити благородно и од цењене вредности. Ћемо ли вино на највишу тачку свог развића да однегујемо, морамо га у флаше разлити, где оно неће бити изложено променама упливом ваздуха и доливањем.

4. Промене састојака младог вина при предовирању. Промене, које младо вино при предовирању претрпи, нису тако велике, као оне при врењу шире. При предовирању младог вина, мање ће се материје образовати но што то бива при бурном врењу, где се поједини састојци претварају у друге састојке растварањем и састављањем.

Кад сравнимо преврелу ширу (младо вино) одма после бурног врења пре предовирања са преврелим младим вином после предовирања, наћићемо у њему да има:

У преврелој ширу (младом вину) пре предовирања:	У младом вину после предовирања:	
воде	воде	мање
шећера	шећера	мање
беланчевине	беланчевине	мање
винског камена — стрежа —	винског камена (стрежа)	мање
танинске киселине	танинске киселине	мање
бојење материје само код црног вина	бојење материје (која је постала код белог вина из танинске киселине)	више
винске и јабучне киселине	винске и јабучне киселине	више
екстрактивних материја	екстрактивних материја	више
минералне састојке	минералне састојке	више
угљену киселину	угљене киселине	више
сирћетне киселине	сирћетне киселине	више
алкохола	алкохола	више
ћилибарске киселине	ћилибарске киселине	више
глицерина	глицерина	више
мирисне материје	мирисне материје	више

Из овог видимо да су се предовирањем састојци младог вина на следећи начин променили:

1. Непреврели шећер превреo је по већој части, услед чега се умножио алкохол — вински шпиритус — и угљена киселина, глицерин. ћилибарска киселина.

2. Умножењем алкохола издвојена је нова количина винског камена — стрежа —

3. Упливом ваздушног кисеоника издвојене су скоро све беланчевинасте материје из вина.

4. Образоване су нове мирисне материје.

5. Код белог вина образоване су се бојење материје упливом ваздушног кисеоника и танинске киселине на екстрактивне материје.

Из овога ће сваки виноделац односно читалац увидети да вино тек после свршеног предовирања и доњег врења подпуно дозри и добије праве винске особине. Тога ради, вино, докле све ове промене не претрпи не треба га пре продавати — коме је могуће, — докле подпуно не дозри и своју највећу цену по каквоћи не добије.

П. Стојадиновић

БЕЛЕШКЕ.

Руј.

Руј, је шумско шибље, које расте по шумским, каменитим, брдовитим, позним земљиштима, на којима остало шумско шибље већ не може успевати, а још мање шумско дрвеће. Ово шибље најрадије расте на странама, које су југу окренуте. Расте високо 5—6 метара, а дебљина му је 5—6 см. у пречнику. Лист му је леп, јајаст, величине као у питоме круше. Докле је зелен, боје је зелене, када узри — а зри око половине месеца октобра — лист му постане црвене боје. Лист а и дрво има доста јак мирис.

Лист његов, а и младар, врло радо једу козе, лети и овце.

Када би се овај лист спремио за зиму, могао би врло користно послужити као рана како козама, тако исто и овцама. Но ово се не практикује с једне стране с тога, што га је тешко у овакој знатној количини приуготовити; с друге још и с тога, што је користније да се прода појединим фабрикама — пошто се плаћа 10 динара од 100 килограма — него да се употреби за рану коза или оваца.

Но лист његов игра највећу улогу у фарбарству, а употребљује се за фарбање ракије и за лек.

Да би његова фарба — боја — била што јача и постојанија то га треба жњети у своје време, а то је време од Светога Илије — 20. јула — па до Велике Госпође — 15. августа. — Боја његова зависи и од саме старости његовога дрвета. Лист са једногодишњега младара, даје најбољу боју за разноврсно фарбарство. Јер, ако се сваке године не сече, онда његово дрво доста закржља, а тако исто и лист, није добар као иначе када се сваке године сече. Овај посао — жетва врши се овако: жње се српом као год и жито. Пошто се пожње извесна просторија руја, онда се овај остави на истом месту, где је и пожњевен, на малим гомилама за 3—4 дана, према томе какво је сунце и топлота, да се просуши.

Када се просуши, онда се снесе на гувно. На гувну се врше као и жито. Коњи се терају да газе руј — лист и дрво све дотле, докле се лист не одвоји од дрвета. Када се лист одвоји од дрвета и овај се иситни, онда се меће у џакове, па се за тим носи и оставља у магазе, а одавде се продаје појединим трговцима и фабрикама.

Цена му је 10 динара од 100 килограма.

Лист његов употребљава се у фабрикама за штављење кожа; у фабрикама гајтана и штофова; и у домаћој индустрији. Код нас га употребљују фабрике параћинска и лесковачка за штофове; лесковачка и врањска за гајтан, нишка за табану; а продаје се још и у Турској!

Од рујевог листа прави се жута, црвена и црна боја. Коју боју желимо, ми додајемо извесну примесу дотичне боје!

Од листа рујевог прави се и ракија, да добије лепу, жуту боју. То се ради овако: скува се лист у води, и онда се направи жута боја. Ова се боја суне у ракију, те тако ракија добије лепу жуту боју, те ова на оку изгледа лепша, него што је иначе у самој ствари. Но веле, да од ракије, која се са рујем фарба, боле глава. То тврде они, који су ово практиковали.

Лист је од руја још и лековит и то од надуна. Лечи се овако: Скува се лист у води, па се у ову воду умочи крпа и мете на оно место које је надуто. Ова се крпа неколико пути умаче у ову воду, мете се на болесно, надуто место, и од тога се брзо оздрави.

Ово се лако опробати може, коме се та невоља буде десила!

Р. М. С. Пешић.

Да зрео (сув) грашак добије укус зеленог грашка.

То се чини овако: Метни сув грашак у неки суд и прелиј га ладном водом. Тако преливен грашак нека престоји 12—15 сантим. после тога времена одлиј воду и стави тако влажан и набубрен грашак на умерено влажно место, покри га заклопцем и остави га да одпочне да клија, али тек само кличицу да пусти. У том га стању кувај и онда, не само да ће бити слађи, но и много мекши, а имаће укус зеленог грашка.

Смрзнути кромпири су шкодљиви.

Смрзнути, па онда одкрављени кромпири, врло су шкодљиви за храну, јер пошто се одкраве, они исто тако шкодљиво упливишу на варење органе — на стомак, као и да су трули.

С тога смрзнуте и после одкрављене кромпире, не треба узимати за храну.

О мужи стеоних крава.

Стеоне краве не треба, ни под којим околностима, до самог телења музти, па ма оне и имале млека. Ако би их музли, оне би морале усљед тога јако ослабити, јер им је много снаге потребно за одржање зачетка, који у себи носе. Осим тога, навезе се ту и још једна незгода, што и више ослаби и ослабави, ако им се, за извесно време испред телења, не да потребног одмора и мира. Ослабљено виме не може дати затим у будуће онолико млека, колико би, у своје време засушено и одморено, дало. Можемо ми тако ослабљену краву доцније хранити како хоћемо, и с каквом храном хоћемо, нећемо јој моћи надокнадити, оно, што смо јој, мужом испред самог телења неразложно одузели. Осим тога, ми и не смемо стеону краву у последње време испред телења ни хранити одвише снажном храном, јер би се тиме отежало телење и могле би лако наступити порођајне грознице, а и друге опасне болештине, колико за краву, толико и за теле. — По самој природи, крава обично „засушује“ 2—3 месеца испред телења; но има и хрђавих крава, које и по 4—5 месеци пред телење засушују. Јаке музаре дају млека још и 2—3 недеље пред телење, али овакове случајеве не треба злоупотребити, но их оставити, да: слабије 3, а јаче 2 месеца пред телење засуше. Неће ли у том времену да засуше, онда их треба слабије ранити, и тиме их приморати да засуше, да боље и крепчије теле отеле. Најкраће време за засушивање мора бити четири недеље; краће бити не сме!

О тимарењу коња.

Тимарење је исто тако нужно као и рањење, нарочито лети, кад коњи теретнаје послове врше и кад се зноје. Животињска је кожа препуна ситних шупљика (пора), кроз које се непрестано влага из тела испарава, која је телу постала излишна. Осим тога има по телу на сваки квадратни сантиметар стотинама ситних мехурића, који неку масну материју издвајају, са које је кожа увек гибка и мекана. Површина коже непрестано се изупотребљава, али се изупотребљени делови новим порашћивањем надокнађавају, а изупотребљени делови одпадају у виду *перути*, коју треба чешагијом и четком уклонити, да се између длака не гомилају и редовно испаравање коже не спречавају. — Кад коњ ради, онда се и зноји, а кад се зној на кожи осуши, он оставља и извесну нечистоту на кожи, која такођер спречава правилно испарење и онда коњ не може никад бити подпуно здрав, но се усљед тога израђају разноврсне кожне болести. — Све се ово одклања редовним тимарењем чешагијом и четком, па онда и повременим прањем, нарочито — где је могуће — купањем лети.

Шта је „прострел“, или „умавица“?

Прострел је опака болест, која напада већином говеда и овце, а много ређе коње, свиње и овце; понекад се покаже код јелена и срна.

Прострел за кратко траје и највише смрћу свршава, а много се чешће указује кад је дуга суша, а ређе кад је влажно време.

Кад живинче одма од прострела угине, без да предходно за неко време болује, знак је, да у том крају влада зараза.

Од прострела оболело живинче стропошта се као од капље (шлага), нападну га грчеви, не може да дише и на послетку се угуши и издане. Код музара крава пресече млеко испред саме болести, а овце одпочну да мокре крв.

Нека грла болују по више сахати, а нека и по неколиао дана; за то време престану јести, а непрестано траже да пију. С почетка их нападне нека дрхтавица и оладне, а доцније им се цело тело зажари; сувише брзо дишу и јако се плаше. Ово се грозничаво стање чешће повраћа и на послетку наступе грчеви у предњим и стражњим ногама. Балега је житка и крвава.

Понекад, и то нарочито код говеди, укажу се по бутинама, по крстинама. леђима, на врату и глави, неправилни отоци. Ови су отоци врући и болни кад се притисну; често можемо да чујемо и неко особено шуштање, кад прстима преко тих отока прећемо. Ови се отоци нагло шире, понекад и сами провале, а из њих потече нека крвава течност, која јако заудара.

Знаци прострела укажу се највидније тек пошто живинче угине. Оно се врло брзо надује, али се тело одма не укочи, него је с почетка још подуже млитаво, а из свију телесних отвора потече црна, запенушена крв, нарочито из уста, носа и стражњице.

Оболела грла треба од здравих одма одвојити.

На оболелим грлима не сме се никаква операција предузимати, па ни крв пуштати, нити пак оне отоке просецати. Лечење могу предузимати само марвени лекари и нико други не сме се у то мешити.

С тога, што је ова болест заразом врло опасна и смртоносна, не смеду оне особе оболела грла тимарити, које имају на рукама, или ма где на голом телу, греботине, или друге неке повреде.

Од прострела угинуло марвинче не сме се одерати, но се мора целокупно и дубоко закопати и кречом посути.

Стају, где је оболело грло лежало, треба из основа очистити и десинфиковати; исто тако и посуђе, које је с болесним грлом било у додиру, а хебета с којима је покривено, уларе, оглаве, остатке од хране и простирку треба сагорети, да се предупреди даље ширење ове опаке болести.

Унапређење говедарства у Босни и Херцеговини.

Земаљска влада у овим окупираним земљама набавила је ове јесени 73 бика и толико крава за приплод, и под врло повољним условима раздала појединим одгајивачима — сточарима — у циљу облагорођавања закржљалог земаљског соја говеди.

Бикови и краве расе су мелталске.

Услови су: да сваки уступљено му грло по процени комисијској у року од 3 године плати. Цена појединим приплодним грлима варира од 170—260 фор. а. вр.

Набављени приплодни бикови и краве раздати су само у оним окрузима брдским у којима ова мелталска раса говеди може да се са успехом гаји.

За округе: градашачки, бјељински и модрички, набављено је и раздато 43 бика и толико приплодних крава од мађарских сивих (степских) говеда.

Међу тим питање о увођењу страних раса говеди за Босну и Херцеговину, ових дана узето је у претрес, и сва је прилика да ће окупиране земље у погледу гајења говеди, бити подељене у неколико регијона и прецизирано у којима се регијонима поједине расе смеду држати и гајити.

Гајење пернате живине у Мађарској.

Живинарство у Мађарској врло је значајна привредна грана код малих и средњих поседника и свеколиког сељачког сталежа.

Овој привредној грани (живинарству) из дана у дан, интелигентнији привредници све то већу пажњу поклањају тако, да се већ у производњи и одгајивању живине почело у неку руку и луксузирати.

На избор раса обраћена је велика пажња тако, да у многим пределима Мађарске има најодличнијих најчувенијих раса свију врста пернате живине.

Годишње извезе се из Мађарске за 20 милијуна форинта а. вр. пернате живине. Овим извозом баве се поглавито мали поседници имања.

Да би се ова привредна грана ојачала, извоз олакшао, производња живине још више умножила и рационалније одгајивала, министарство за земљорадњу изашиљало је у 1892 год. нарочите стручне учитеље да уз демонштрирање, држе јавна практична предавања о напреднијем гајењу живине; да у споразуму са пољопривредним друштвима и њиховим подружинама приређују изложбе живинарске и одличне одгајиваче награђивало богатим наградама. Сем тога израђен је нарочити уџбеник о гајењу живине и послат бесплатно свима основним школама у краљевини мађарској. Поједина пак пољопривредна друштва у по неким комитатима (окрузима), имају нарочите секције које се искључиво баве унапређењем живинарства. При пољопривредним школама у Сенти, Имри, Ади, Колош-Монастиру, Р. Сомбалту и Дебрецину, одгајају се најодличније пасме свију врсти пернате живине и као однеговани приплодни материјал разда је приватним лицима.

Стручна комисија која води старање о овој привредној грани, приликом прегледа свију изложаба пернате живине у Мађарској, констатовала је: да су за Мађарску најбоље расе кокошака: *Плимут*, *Лангшан* и *Брама*. Пловака: *Пекиншка иловка*. Гусака: *Емденска раса*, јер је утврђено дасе ова раса много брже развије но домаћа, да даје доста и доброг перја, и да гуске легу доста и крупна јаја.

Све све поменуте расе највише се гаје у Немачкој поради доброг меса. У прошлој години на изложби пернате живине у Пешти учествовало је много одгајивача из Немачке и од њих је одкупило Мађар. централно пољопривредно Друштво и раздало као поклон приватним одгајивачима: 113 пари кокошака, 66 пари пловака и 12 пари гусака.

ГЛАСНИК.

Комисија за куповину пастува и кобила за државну ергелу. — Ових дана изаслао је у иностранство г. министар народне привреде г.г. Милосава П. Куртовића референта за коњарство у министарству народне привреде и Алексу Љ. Поповића управника државне ергеле у Љубичеву, поради набавке приплодних пастува и кобила за државну ергелу и то два пастува; једног англо-норманске расе за производњу тешких — теглећих коња — а другог пунокрвне енглеске расе; и три кобиле пунокрвне — енглеске расе.

Куповина ових грла извршиће се у Француској, јер оригинални Англонорманаца има само у Француској, а тако исто и пунокрвна енглеска грла за сада се најбоље одгајују у Француској, те за то Немачка, Аустрија, Русија, Мађарска и др. државе већим делом набављају приплодне пастуве енглеске расе из Француске а не из Енглеске. За нас пак ова набавка коња из Француске, да се још и тиме правдати, што је клима и земљиште Француске скоро истовена као и у Србији, по томе и начини одгајивања стоке врло слични (идентични) и доведена отуд грла у нашу отаџбину брзо се аклиматизирају.

Поменутим изасланицима стављено је у дужност још и то: да овом приликом посете важније ергеле у Аустро-Угарској и Француској и проуче њихово уређење. Поради тога они ће посетити сточарске заводе у Мађарској: Мезехеђеш, Кишбер, Баболну, пастувско сместиште у Ст. Београду; ветеринарску и поткивачку школу у Пешти и Бечу; за тим важније ергелске заводе у Француској а нарочито школе у којима се школује особље за ергелске заводе и којих за данас једино у Француској имаде.

* * *

Комисија за набавку бикова и крава за држ. заводе и за поједине ст. окружне одборе. — На основу извештаја комисије за унапређење сточарства у току овог месеца распродаће се из државног завода сва стока (говеда, свиње) оних раса за које се комисија изјаснила да их не треба у заводима држати и заменити другим расама и то говеда: алгајском. маријахофер. инталском и нашим домаћим сојем; свиње: беркширском и мангулицом, овце са електорал и рамбуље расом.

Тога ради кренуће се почетком фебруара у иностранство комисија поради набавке говеди и свиња поменутих раса за државне сточарске заводе и школе, и за поједине округе.

У ову комисију ушла су ова лица: г.г. Свет. Ђ. Гавриловић, чиновник монопола дувана, Паја П. Тодоровић референт за земљорадњу у министарству народне привреде и Пера Тодоровић марвени лекар из Пожаревца.

Поједини стал. окружни одбори одредили су ове суме за набавку ове стоке:

Крагујевачки округ за набавку приплодних бикова	10.000	дин.
Подрински округ за набавку приплодних бикова	3.000	»
Крушевачки за набавку приплодних бикова и нерастова	13.000	»
Врањски за набавку бикова алгајске расе	3.000	»
Пожаревачки за бикове	2.400	»

* * *

Питомци за изучавање прераде млека. — Министар народне привреде послао је 6 питомца у иностранство поради обуке у прављењу разних врсти добрих сирева, масла и др. млечних производа.

Један од ових питомаца Савко Кучпарић бив. секретар сапског пољопривредног друштва послат је да годину дана слуша вишу пољопривредну школу у Бечу, а после ће отићи у Швајцарску да се спреми за мајстора (швајцера) за прераду млека.

Остали питомци и то: Огњан Лукић из Стањева окр. крушевачког, Драгомир Бурмаз из Станине Реке окр. ваљевског, Грујица Софронијевић из Горње Добриње окр. ужичког, Милан Миленовић из Јелашнице

оке. тимочког и Глигорије М. Живковић из Богојевца окр. топличког, послати су у крижевачку школу у Хрватској да слушају сирарски курс који ће трајати од 15 јануара до 15 априла ове год.

НЕКРОЛОГ

†

СИМО КАНДИЋ

СЕКРЕТАР МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ И ПРИВР. САВЕТА

На Нову годину преминуо је Симо Кандић секретар Министарства народне привреде и Привредног Савета, а у Недељу 2 ов. мца. његови другови, пријатељи и многобројни познаници отпратише посмртне остатке покојникове до вечне куће на новоме гробљу.

Симо је рођен у Трлићу окр. ваљевског и био је доста имућног стања. Кад је изучио шест разреда гимназије у Крагујевцу, жеђ за науком, одушевљавање за пољском привредом чију је важност. пок. Кандић потпуно јасно појмио, упутили су га озбиљним правцем у живот и он се крену у стране земље поради изучавања привредних наука. Као редовни ђак свршио је пољопривредну Академију у Алтенбургу у Мађарској са одличним успехом. Затим се упути у чувену Хохенхајмску пољопривредну академију да своје образовање допуни. Пробавив у овој академији годину дана, он се јавља на Лајпцишком универзитету за полагање доктората из пољске привреде, но његово поремећено материјално стање не допусти му да и ову жељу оствари, већ би принуђен да ступи у службу као чиновник на једном великоме угледноме добру у Ердељу. Наоружан теоријском и практичном спремом он се након две године враћа у своју домовину.

Тако темељно образован у пољопривредној струци, која се добија са много труда и изискује много времена стрпљења и напора — одушевљени младић коме је једнако лебдила жалосна слика занемарене пољске привреде у Србији, у његовој домовини, вративши се из иностранства наставио је у својој домовини са истом збиљом и истим жаром своје даље образовање и прихватио се неумерно свију послова који су га сусретали као пољопривредника, али му је озбиљна штудија тако огромне и простране струке донела и зачетке опасне бољетице којој лека нема и однела му и цело имућство његово.

Као и многи наши млади, енергични и одушевљени људа и покојни Симо Кандић припадао је увек колу млађих напреднијих људи заносећи се њиховим сновима наслађујући се њиховим идеалима. Машта његових снова за идеалним друштвеним уређењем одведе га на Циришку Политехнику, штудирајући поглавито народну економију. Тај свој омиљени предмет до пред смрт своју предавао је као професор у Трговачкој школи, напајајући подмладак најнапреднијим и савременим идејама.

У име Српског пољопривредног Друштва, опростио је се са посмртним остацима покојниковим чан управног одбора г. Анто Голубовић овим речима:

„Жртва се за жртвом ниже, тонући у наручја смрти, у крило вечности. То је неминован природни закон, коме смо сви ми, коме је подложан цео живот на земљи. Због тога је задатак сваког члана друштвеног, да са што већом преданошћу и пожртвовањем поради свима силама на напретку општем, за добро отаџбине, те да живот његов на раскрсници смрти, не прође неопажен, но да се настави у успоменама на његов рад, на његово делање.

И ако је то утеха за земаљске створове, утеха, коју нам небо шаље, што знамо да је смрт завршетак ил' боље наставак сваког живота, опет нам се туга око срца свија, за сваким драгим покојником, који нас оставља, по свршетку својих трудова, својих напора и свога делања на земљи. А каква ли нас туга обузимати мора, како ли нам се очи сузом обливати а срце жалошћу стезати мора, кад се пред нама гаси један живот, пун напора и борбе, учења и мучења, пре времена, у најбољој снази млађаној, кад нам се гаси живот још бујан, свеж и чио, пун одушевљења и идеала што је до јуче са нама заједно дисао, живио, сањао и мислио, радио и дело, на делу општег преporођаја, на делу огромном и великом, за народ и за отаџбину? Кад се гаси живот, који је тек отпочињао живети, када престаје мислити и осећати, када за навек скршта руке у вечитом нераду на даље, један наш, друг један наш пријатељ, из нашега круга, коме су намењени тако огромни задатци по позиву и по спреми, коме нису на одмет ни најмањи трудови и савети, када губимо из своје средине опет једнога друга, помагача и сурадника, који је на делу унапређења пољске привреди, најважније гране државног живота, тако много обећавао по својој спреми и трудољубивости? Како нас не ће срце болети за још једном жртвом смрти несите, када нам је то губитак тако осетан, тако велики, у нашим и онако проређеним редовима и када нас покојни Кандић оставља баш у оно доба, кад су у изгледу многи и огромни задатци, када је у изгледу да се многи наши заједнички снови, многи наши идеали, који су нас у малаксалости и очајању, у разочарању и *сустајању*, крепили и подизали — *оживе*, да *се обистине*, да се у дело претворе!

Слаба је утеха за нас другове његове, утеха што нам је природа даје, да у свету нема борбе без жртава када се у тој борби за одржање и усавршавзње, жртва по жртва са нашег срца откида, у најбољем млађаном добу, онда, кад је и Кандић, као ретки који други од нас, могао да послужи својој струци, за коју се тако озбиљно спремао и трудио, да испуни тако усрдно дужности спрам земље, која га је родила и одгајила! За пољопривредну струку у Србији, ово је опет један велики губитак, један опет удар, јер нас је тако мало а позив пољопривреднички изискује тако много учења и спреме, посматрања и штудије, а пољопривреднике очекују много важнији и огромнији задатци, но и једну другу струку у пољоприпредничкој Србији, очекују послови неуморни, непрекидни, ал' од којих ће зависити и судбина и будућност малене и незнатне Србијице! *И баш* у овоме добу и баш на новом нашем претешком и трновитом путу, на коме нас место беседе и речи, пресретају радови и дела, ти нас драги друже и пријатељу, остављаш за на век, остављаш нас, који смо научили, да те увек у првим редовима својим осећамо уза се раме уз раме, крчећи општем добру, ширећи појмове и мисли о напреднијој радњи пољопривредној, тој јединој и правој основици благостања народњег, борећи се са незгодама и сметњама, за људске силе готово несавладљивим, обарајући зачмалост и предрасуде међ' људима, рушећи упорност сурових сила природних у вршењу правог нашег заједничког позива?!

Покојни Симо беше „челик карактер.“ На лаж и неправду која се њега лично и не би тицала силно је мрзео, плануо би,

у лицу би се променуо — мислите очима би нападача сможднo, с мало а узбуђено изговорених речи дао би израз гнушању од прекорног поступка. Према нејакима сажаљив, а према подчињенима пријатан и разложан. У послу сасвим озбиљан, више је мислио но што је био склон да говори особито пред ученима и паметнијима. За то му је и мишљење вазда било умесно. Једном речи: био је озбиљан, говорио и радио искрено вредан у своме послу — прави — кремен — човек.

Симо је све терете у животу сносио и опет се зато ни једна врлина није од њега отела. Он је био и узор поштења. У четири ока поверени му туђ кредит, туђе благо, код Симе је било потпуно безбедно. Никоме неправедног вреда или буди какве штете да нанесе, била му је постојана тежња у свима његовим поступцима.

Симо је достојно одговорио свима својим дужностима па је опет зато претрпео многе горчине у животу. Он их је мушки сносио и борио се. На помоћ других ако је и кад рачунао није био срећан да се њоме користи.

Прихваћао је се неуморно свију послова који су га сусретали као пољопривредника вршећи савесно и брижљиво своје дужности и као члан Српског Пољопривр. Друштва и као секретар министарства народне привреде и привреднога савета и као хонорарни професор државне трговачке школе.

Оставши у раној младости самохран — без оца и мајке без и да окуси сладости милоште родитељске — самохран и умире окићен низом врлина коликима се смртни ретко одликују.

Сима Кандић умире као пуки сиромашак, као скроман маленi чиновник српски коме је можда данас, над самртничким одром његовим, круг ожалошћених другова и једномишљеника његових дао највеће признање до сада за његове трудове и радове; коме је овако усрдно учешће наше једина видна награда његове љубљене домовине!

И за ово неколико година свога рада у домовини, задужио је своју струку, да му на вечном растанку с њиме, кроз уста наша изрече: Хвала ти и слава незаборављени и непрежаљени Кандићу, лака ти била земља, коју си и као стручњак и као примерни син жарко љубио — вечна ти успомена међу нама!

КЊИЖЕВНОСТ

ОЦЕНА

књижице „Практичан Пчелар“ — за почетнике и свакога

НАПИСАО

П. Периновић

ПЧЕЛАР

Издавали: **М. Периновићка и Љ. Периновић**

При оцењивању ове књижице ја се нећу придржавати оног реда, како је изложен у књизи но ћу узети најпре важније ствари и од њих и почети.

I. О Кошницама

Говорећи писац о појединим — системима рамачних кошница, напомиње како су све махом — скупе, тешко се граде и како уопште нису за препоруку нашем сеоском свету, а сем тога вели да све рамачне кошнице неваљају — самоје препоручив „своју“ — као најбољу и најјефтинију. Па и ако признаје — систему кошнице „Коржењевског» — као добру ипак вам даје она скупа и није за наше сељаке. У опште узевши писац је против рамачне системе, чак толико иде да препоручује пре просте „трмке“ вршкаре но — сандучаре — рамачне кошнице — са покретним саћем. Да је тако, он чак износи како ће најбоље бити да се оплете и изради проста „трмка“ и како се са истим лакше брже ради, па шта више и мед се из ње лакше и брже вади него из рамачне. Писац вели. „Из трмака се може мед повадити а да се пчеле не убијају за 20 до 30 минута, и из једне трмке може се добити до 40 килограма меда, (блажени који верују!) а не кошта више од једног динара и што је главно, сваки је може исплести, олепити и кантар начинити. Кошница магацинска, ђерзонка или берлепшова кошта 20 дин. Из истих може се мед вадити а пчеле не убијати за један и за један и по сахат. Ту је дакле разлика у коштању кошнице и разлика у времену, за које се посао — сврши око вађења меда.“ Заиста кад човек прочита ове редове мора се и не хотице насиејати. Сви мало паметни људи довијали су се и довијају се како ће лакше и брже да раде — са кошницама, а г. писац тежи пошто по то да докаже да се мед брже извади из трмке плетаре но из рамачне кошнице. Ово ја не разумем нити ће ико разумети г. писца. И најпростији сељак кад види како се — са рамачким кошницама ради и мед вади, чисто се радује што — се већ до тога дошло да се без икакве муке и дангубе може мед извадити остављајући пчелино гнездо не дирнуто да и даље свој обилан и користан рад продужавају.

Даље вели. „Из кошница рамача ђерзонки и других мед се вади и на други рачин не као из трмака. Овде се један рам измери, па кад се види његова тежина, повади се известан број рамова, а остави се онолико колико ће бити довољно за једно друштво да може презимити и т. д. (Ми би пак ради знати колико је потребно меда те да једно друштво презимити може а г. писац нам то није казао нигде у књизи). Тиме је свршено вађење меда из вештачких кошница. Код њих се не прегоне по 2 и по 3 друштва при вађењу меда, као што чинимо и морамо чинити код трмака“ види страну 101 и 102. — Ако сад читалац сравни овај други пасус са оним привим што пре исписасмо онда — излази да овај последњи потире онај први.

У продужењу даље вели како рационални пчелари не пазе да ли ваде мед зрео или не. Ту је се писац мало захуктао — сигурно из превелике ревности да представи да рационал. пчелари не раде као што треба.

Као оцењивач ја ћу да напоменем да писац није био прав кад је — игнорисао рамачне системе кошнице. *Ја иак велим, да су све рамачне кошнице, које имају покретне — рамове — добре и да се истим може рационално радити, разуме се са неког брже а са неког спорије.* Но и са најгором рамачном кошницом пет пута ће се пре свршити известан посао — рецимо вађење меда, но са простом трмком само ако се са истом уме да рукује.

Што се пак тиче саме скупоће, та не стоји, јер — сељак има начина да тако исто оплете и олепи рамачну кошницу, као и просту вршкару а поред овога и читав трмчаник у виду *шавиљона* може се начинити олепити — а да — све то не кошта ни десети део онога што г. писац вели, па да ипак ради — са рамачним кошницама рационално, а да се не бакће са обичним трмкама од којих у 10 година може само 1 да га обрадује. Моје мишљење, које се оснива на осмогодишњој практици са рамачних кошница, састоји се у томо да успех у пчеларству не зависи од системе кошницеина од самог начина — метода — пчеларска, — једном речју од вештине да се пчелар у приликама уме користити, да пчелар — тако рећи уме употребити природу пчелину у своју корист.

(свршиће се)

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Овим бројем „Тежак“ навршује XXIV. годину свога опстанка. Као једини пољопривредни лист у Србији и као орган Српског пољопривредног друштва, „Тежак“ се је старао свагда, па и у овој години, да задовољи све своје читатеље, а у првом реду наше пољопривреднике. Претплатници и сви читатељи „Тежака“ у овој години, оцениће, нема сумње, је ли и у колико он својом садржином одговорио своме задатку. А Српско пољопривредно друштво и уредништво захвални су свима на потпори, коју су указали „Тежаку“, једни радом, други препоруком и растурањем, а претплатници материјално претплатом.

О потреби и користи „Тежака“ као пољопривредног листа, уверени су већ сви пријатељи привреде и писмени пољопривредници. С таквим уверењем „Тежак“ ће поносно наступити у XXV. годину; а нада се и очекује, да му и на даље поклоне своју пажњу и сарадници и претплатници.

„Тежак“ ће излазити и даље, као досада, недељно на целом табаку. Према потреби и могућности излазиће и у већем обиму; а стараће се, да буде, колико је год могуће, и илустрован. И цена му остаје иста, 8 дин. на годину а 4 на пола године.

Претплата се **полаже унапред** на целу или пола године, а предаје се или шаље Срп. пољоприв. друштву у Београду. А најлакше је и најсигурније, ако се **претплаћује код поште**, где ове има. Само општине, школе и цркве (у Србији) не морају унапред полагати претплату, и могу је предавати и дотичним среским властима.

Чланови помагачи Срп. пољопривредног друштва и чланови свију његових подружина и ђаци у опште добијају лист у **пола цене**, ако унапред плате претплату за целу годину. Подружине примаће од својих чланова претплату и предавати друштву.

Све претплатнике и читатеље „Тежака“ позивамо и молимо, да похитају с претплатом, како би им се и даље без прекидања слао. Уједно и њих и све остале пријатеље привреднога напретка молимо, да настану и помогну, те да „Тежак“ буде што више распрострањен и да има што више и читатеља и претплатника.

Исто тако молимо све досадање сараднике и све друге пријатеље привреде да својим радом помажу, како би „Тежак“ обилатијом и одабранијом садржином својом доиста одговорио ономе циљу и задатку, који му је постављен.

УРЕДНИШТВО.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Каква је била 1893. година за наше пољораднике. — Сточне заразе. — Сочиво. — Уређење сточарства и ветеринарства. — О подизању гледичије за живу ограду. — Нега младог вина. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Некролог.** — **Књижевност.** — **Позив на претлату.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 3. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 20 ЈАНУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЗАРАЗНО ЗАПАЛЕЊЕ ПЛУЋА КОД ГОВЕДИ.

(CONTAGIOSE PLEUROPNEUMONIE. PLEUROPNEUMONI EPISOTIQUE.)

И ако је ова болест код нас у Србији на говедима сасвим непозната, опет, због саме важности њене и њених штетних посљедица у сточарству, потребно је упознати наше сточаре са њом, особито једно с тога: што у посљедње време наши сточари а и окр. скупштине купују у велико са стране друге облагорођене сојеве говеди ради запата, код којих је ова болест у велико развијена, и која врло велике штете наноси тим сојевима говеди; а друго с тога: што се од стране нашег ветеринарског преставника никаква пажња не обраћа при увозу те набављене стоке, да се њоме не увуче та зараза у нашу земљу, а и остали ветеринарски органи не обраћају пажњу над њом ново набављеном стоком у њиховом подручју, те да би, ако би било каквог зараженог грла, у почетку заразу угушили.

Упознати наше сточаре са том болешћу доста је тешка ствар; али ја ћу се потрудити колико ми је могуће, да ту болест што простије и схватљивије за наше сточаре опишем, како би се по опису у неколико могли упознати са том болешћу.

Историја. Ова болест тек је у новије време позната код говеди, а у 18-ом веку први пут је описана, а да ли је у старим временима културним народима, а и у средњем веку, била позната, о томе немамо никаквих писмених података. Ова болест први пут у Европи појавила се у Хесену, затим у Швајцарској у кантону циришком и бернском, а одатле распростриа се у Бадену, Виртембергу и Француској. У Аустрији појавила се ова болест, тек, у години 1759, а нарочито у Штајерској, Тиролу и Салцбургу, а одатле распростриа се у Баварској, Прајској и Италији. За време француске револуције ова болест распростриа се у многим земљама европским, сем поменутих још у Белгији Саксонској, Холандији, Холштајну и Хановеру. У Енглеској ова болест појавила се у години 1836-ој а неки писци веле да се је ова болест појавила тек у 1842 години, пошто је Енглесма дигла била забрану увоза говеди из Холандије. По скупљеним податцима статистичким у Енглеској, угинуло је од ове болести од године 1836 до 1876 на 6.000.000 грла говеди у вредностти 850 милиона динара. Из Енглеске распростриа се ова болест у Данској, Шведској и Норвешкој, затим у Капланду, у Аустралији и у Америци, где је врло велике штете починила. У Аустралији угинуло је од 1857—1877 год. на 1.400.000 грла говеди у вредности 212.000.000 динара, а у Америци од 1858 до 1887 угинуло је преко 1.000.000 грла говеди. Холандија годишње изгуби од ове болести 64.000 грла говеди, у Белгији пак рачунају годишњи губитак од ове болести 2.000.0000 динара, а у Прајској, пак, на 2—4.000.000 мил. талира.

Колевка овој болести је Азија, али кад је у Европу пренешена и како, о томе није нам ништа позната, само и данас она влада у централној Азији и Сибиру, а одатле је пренешена у источне пределе европске Русије, а ређа је у северним, западним и јужним пределима Русије. Ова болест раширила се у свима пет деловима света. Најнезнатније губитке има Русија, Данска и Шведска, веће губитке има Ческа, Моравска, Шлезија, Саксонска, Бранденбуг, Познањска (Posen), Насавска (Nassau), а највеће Швајцарска, Француска, Белгија, Холандија, Енглеска, Америка и Аустралија. Губитци ових земаља могу се равнати са губитцима источних европских земаља код говеђе куге.

И ако се ова болест појављује само код говеди, опет је она у ветеринарско полицијском погледу од врло велике важности, јер кад се у једном богатом сточарском пределу појави, тешко се од ње ослобођава, и врло велике штете доприноси, нешто губитком саме стоке, а нешто поремећајем народног благостања у газдинству. Заразно запаљење плућа далеко је штетније по економске интересе сточара од сваке друге сточне заразе, па и саме говеђе куге, а нарочито с тога: што је код ње за дуго прикривена клица саме заразе, и ако је стока заражена, да и другу може, или да је већ и другу стоку заразила, о чему ми раније ни појма нисмо могли имати. Сем тога, ток ове болести је хроничан (дуготрајућ), те је усљед тога и опасан, да може за дуго заразу да одржава и да је разноси, поред тога што и после излечења говечета од ове болести, говече за дуго има у себи клице заражљиве, којима може здраву ттоку заразити.

Узрок појаве ове болести приписују научници једној малој кроз увеличавајуће стакло видљивој гљивици, — микроскопу, бактерији, која се у ваздуху налази·

Помоћу ваздуха она се у плућа удише и у плућа угњезди, ту расте и размножава се и произведе запаљење плућа, које се распростре и на плућну марамицу. Клица заразног запаљења плућа преноси се на тихом времену у шталама на 30—50 корака, а на промаји и ветру на 100—300 корака даљине. Говече може се заразити природним путем помоћу ваздуха, или вештачким путем помоћу пелцовања. Заразна клица може одржати своју моћ заражљивости у влажним, недезинфицираним шталама, у ђубрету, у храни, у кожи, у аљинама често пута од 3—6 месеци. Fürstenberg прича један, случај, да се је у храни, која је била у зараженој штали, моћ клице одржала 9 месеци. Заразно запаљење плућа не преноси се и нераспростире се само помоћу болесних и у инкубационом ступњу оболелих *грла*, већ и оних, која се сматрају за преболела. Као посредници за пренос заразе служе штале, жељезнички вагони у којима су болесне животиње биле, шталско ђубре, храна, коже, месо, чувари, марвени трговци, који из заражених штала у здраве долазе. Клица заразе налази се у издисаном ваздуху болесних говеди, у изметима њиховим, у плућним избацајима, балама, шлајму и гноју, у запаљивим деловима плућа, плућне марамице, поткожног ткања, у крви и месу

Време за које се зараза појављује од кад је клица заразна у тело унешена, различито је. Најкраће време за које се зараза може појавити, — било то да се говече природним путем, зарази, било пак пелцовањем, — јесте 3—5 дана, а обично зараза се појављује после 14 дана. Неки пак писци веле: да се болест појављује после 4—6 недеља, а понекад после 16 недеља. Једном преболела животиња од ове болести, не може се више том болешћу заразити.

Знаци под којима се појављује заразно запаљење плућа двојаки су и то: једни код којих болест пролази без грозничавости тако звано *сакривено стање* (stadium oculutum) или *безгрозничаво стање*; и други, код којих се болест појављује са грозницом, тако звано *отворено стање* (stadium apertum) *или грозничаво стање*, које се и *акутно* зове. Безгрозничаво стање траје 3 недеље до 3 месеца, а под извесним околностима и још више. Бива случајева да говече у овом стању и преболи, тако да се болест и не опази, и по томе сасвим је лако објашњиво, зашто се је зараза у неким великим стадима у велико распрострла, пре но што је и опажена. Грозничаво стање траје обично једну до три недеље, а по кад-кад и више. Прелаз из једног у друго стање бива поступно или нагло, тако, да животињу коју смо још данас за здраву сматрали, сутра или прексутра већ је јасно оболела од запаљења плућа. Знаци оболења су: кратко и јако кашљање, које је са избацајима шлајма скопчано, и које се само дању чује, а нарочито у јутру, кад су шталска врата отворена, да у штали свежији ваздух улази, који проузрокује промену у температури штале. Јаче кашљање бива и по пићу ладне воде. Кишљање се учестава, али је кашаљ по јачини слабији, и са боловима скопчан. Дисање је убрзано и отежано и говече удисава и издисава ваздух 20—60 пута у минуту, а бйло удара 70—80 па и 100 пута у минуту. Са отежаним дисањем појављује се и грозничаво стање у разном ступњу Очни поглед потавни и очи изгубе своју светлост, и све слузокоже поцрвене. Длака изгуби своју сјајност и накостреши се. Топлота тела пење се на 40—41° топлоте, док је пак на појединим спољним деловима тела топлота неједнака, а нарочито око рогова, ушију и ногу често је променљива. Прохтев за јело све је мањи, а ако се топлота тела увећава преживање је све мање; изметци су час житки, час чврсти и суви, тако, да час пролив, час затвор наступи; продукција млека поступно

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.*)

од

Беле Инкеја.

С немачког оригинала превео

Д-р. Светолик Радовановић.

I.

Циљ и значај агрономско-геолошких картирања терена.

Земљом зовемо у опште онај најгорњи слој земљине коре, на којем вегетација почива.

Знамо, да се земљина кора састоји из *стена* од разновреног материјала, текстуре и порекла. *Геологија* је она природна наука, која има задатак, да нас упозна са овим материјалом, с природом и саставом стена, њиховом структуром и начином њиховог постанка.

Један део стена стварао се у дубини земље, и ове се стене виђају данас на површини пошто су у току времена скинуте оне друге стене, које су их пређе прекривале, то су *алутонске масивне стене* (гранит, сијенит и т. д.) и *кристаласти шкриљци*

*) Овај чланак наштампан у «Извештају мађарског геолошког завода за год. 1891-ву», који је ове године изишао, а преведен је с немачког текста тога извештаја (Jahresbericht der kgl. ung. geologischen Anstalt für 1891, Budapest 1893).

Разлози, који су покренули преводиоца да се лати овог посла, јесу:

1. велики значај агрономско-геолошких проучавања и картирања земаља у пољопривредном погледу;

2. потреба, да се и наши пољопривредници — како приватни тако и у државној служби — упознаду са овим; — и

3. што је у нас већ покренута и од надлежне стране прихваћена мисао, да се и код нас приступи систематском геолошком проучавању терена и изради детаљне геолошке карте. (Види о овоме преводиочев чланак у новембарској свесци «Просветног Гласника» од прошле године).

Сам овај чланак писао је мађарски државни геолог Béla Inkey као реферат мађарском министарству земљорадње на основу искуства, које је стекао проучавајући овај посао у Немачкој, где је он прво и поникао, и где се непрекидно продужава с примерном ревношћу. У преводу је учињена измена у толико, што је прво преведен други одељак оригинала па за тим први, јер се преводиоцу чини, да је тако разумљивије и боље; осим тога изостављена су два три става, која с главном ствари немају ближе везе, и која у осталом ништа не крње целину.

Преводилац.

се умањава или сасвим пресуши. У колико је дисање теже, у толико је и пиће течности отежаније и са кашљем испрекидано. Усљед отежаног дисања животиња испружи врат и главу у напред и стење, рашири предње ноге, са задњим ногама тапка, затвори уста и из њих запени и напослетку од угушења умире. У последњем ступњу болести животиња чешће леже, али то траје за кратко време, и то са опруженим или подвијеним ногама на грудном кошу. Осетљивост грудног коша је према притиску врло велика. Често пута животиња не може, при крају болести, да се одржи на ногама, и она леже са опруженим вратом и отвореним устима, јако стењући на једну страну. Пред смрт наступа обично смрдљиви пролив.

(свршиће се)

СТОЧНЕ ЗАРАЗЕ.

(свршетак)

Три има пута, којима бактерије могу да улазе у тело животинско и то помоћу крвног тока приликом разних повреда; са храном путем варећих органа, при чему пак треба имати на уму, да код иначе здравих животиња бактерије обично нису у стању да продру кроз желудац и црева. Ова околност одмах се мења, ако какво болесно стање на каквоћу варећих сокова утиче и њима ону снагу одузме, којом су у стању да бактерије униште. Бактерије могу даље и путем респирационих органа, дисањем, у тело улазити.

У борби против сточних заараза играју највећу улогу тако звана дезинфикациона средства, која су хемијског састава и која имају то дејство, да микроорганизме, као клице болести или у развијању спречавају или живот њин са свим уништавају. Има разних хемијских средстава, која на микроорганизме отровно дејствују. У првом реду припада то дејство **сублимату**, који растење спора прострела већ у једном раствору 1 : 300.000 спречава, а у раствору 1 : 200.000 исте за 10 минути уништи. На жалост, због велике отровности и опасности не може се сублимат за дезинфекцију свуда употребити.

Терпентински зејтин спречава развијање спора у раствору од 1 : 75.000. Даље имају уништавајуће дејство на бациле **Јод, Бром, Хлор.**

Креолин прекида развијање бациле прострела већ у једном раствору од 1 : 15.000; у 3% раствору уништава пак споре исте бациле за 48 сахати. Креолин је једна загасита, катранаста течност и препоручује се за наше прилике као најпрактичније дезинфекционо средство, пошто није отрован, не квари предмете, а сем тога врло је јефтин. У 2—3 процентном раствору сходан је за дензинфиковање разних шталских предмета и прибора као и пољопривредних справа. Креолин се може употребити као дезинфикционо средство и у форми прашка, којим ваља посути ђубришта и олуке, који спроводе мокраћу из штала.

Карболна киселина, карболни зејтин у 5% раствору једно је такође изврсно дезинфекционо средство за скоро све предмете, само што употреба његова није без сваке опасности, јер је јако отрован, а сем тога не сме се употребити за дезинфекцију код животиња, које су за клање одређене, пошто њино месо задобије карболни мирис.

Хлорни креч (Calcaria chlorata) представља један бео прашак, који јако мирише и под утицајем којег све органске боје побеле. Хлорни креч употребљава

(гнајс, лискунски шкриљац и т. д.); други део стена постао је таложењем у води или механичким нагомилавањем рушевина или се образовао у воденом раствору (со, кречњак, гипс). Ово су *неитунске слојевите стене*, које могу бити врло разне геолошке старости. Трећи део стена је *вулканског* порекла.

Знамо, даље, да расподела између суве земље и воде није никако била постојана, него да се у току геолошких периода непрестано мењала, услед чега је само и могло доћи, да на оним деловима земљине коре, које данас зовемо континентима, виђамо представнике свих побројаних трију класа стена.

Чим је какав крај земље изложен дужо време непосредном додиру са атмосфером, одмах се његова површина отпочиње на најразноврсније начине мењати: наступа растрошавање и растварање првобитних (in situ) стена, које није ништа друго, но сталан хемијски процес, што непрекидно мења материјал земљине коре; уз то долази одмах и денудација терена, тј. дејство покретне снаге атмосферских талога, текуће воде и ветра, услед чега се растрошени материјал односи, на други начин расподељује и преталожава. На овај начин постаје онај застирач од трошног материјала преко стеновите подлоге земљине површине; тако су постале све разноврсне „земље“ што хране и одржавају целокупну вегетацију, која је опет, са своје стране, моћан фактор за даље трошење и промењивање стена.

Земље дакле нису ништа друго, но непосредан продукат стеновите подлоге своје, и као год што су ове подлоге — стене — разноврсне, тако и разноврсних земаља имамо.

И док се права геологија занима само с првобитним стенама и геолог их, при својим проучаванима терена и картирањима, са свим апстрахује од земљаног застирача њиховог, дотле се пољопривредника највише тиче баш онај најгорњи део земљине коре: он се труди, да прво упозна природу његову, па онда предузима проучавање његове подине, у колико је то од значаја. По самој природи ствари, дакле, иде агрономија при проучавању земљине коре озго на ниже, докле геологија, обратно прати низање појединих геолошких творевина оздо на више. Наравно, да нас само овај последњи начин проучавања води к научном, т. ј. генетском схватању и представи терена, јер сви разнолики варијетети стена не потичу услед разноврсности састава појединих земаља, што се налазе на површини, него, баш обратно, ове су продукат распадања своје стеновите подлоге.

Наука о земљама — *педологија* — држи, дакле, средину између геологије и пољопривреде. Основицу њену чине геолошка проучавања терена, а крајњи циљ јој је познавање најгорњег слоја земљине коре. Правац и методе своје позајмљује она од природних наука, али јој је задатак, да потпомаже пољопривреду.

Полазећи од теоријске основице потребан нам је за извођење поменутих практичних резултата читав низ проучавања, која су по реду од прилике оваква:

Прву основицу дају *топографска картирања* терена, којима је у детаљу представљен рељеф земљишта и расподела река, речица и потока по њему.

За тим се према овој основици израђују *геолошке карте* тих терена, које нас упознају с природом, саставом, старошћу, пореклом и међусобним односом свих геолошких творевина — стена — што се у њима јављају. Поменућемо овде, да се геолошким картама представља у главном само темељ или боље

се за произвођење хлорног гаса. Помешан са 10 делова воде препоручује се као дезинфекционо средство за патосе, дуваре, како зидане тако и дрвене, који се њиме имају премазати. Хлорни креч се мора увек у свежем и сувом стању употребити. За дезинфиковање кожа и животињских сировина хлорни креч није употребљив, јер их квари.

Алкалични цеђ једна је као вода бистра или слабо жућкаста, штипајућа течност, која се добија из пепељаче и соде при растварању истих у врућој води и додавањем негашеног креча. Ако желимо јачи или слабији цеђ да имамо, то се цеђу има додати само једна већа или мања количина воде. Слабији цеђ употребљава се за дезинфекцију памучних материја и платна. Јачим цеђем целисходно је дезинфиковати дрвене предмете и зидове. Коже и вуна међутим слабо подносе цеђ.

Зелена галица може се употребити за дезинфекцију ђубришта, али има врло слабо антисептично дејство и за то је за дезинфекцију при заразама неупотребљива.

Негашен креч распада се чешћим поливањем са водом у ситан, сув прашак, који се као дезинфекционо средство препоручује нарочито за посипање лешева. Један део негашеног креча помешан са 60—100 делова воде служи за дезинфекцију кожа, које се имају у ову смесу потопити.

Шалитра слабо је дезинфекционо средство и може се употребити за конзервирање свежих животинских сировина а у раствору за дезинфекцију црева, папака и рогова.

За дезинфекцију одела, вуне и шталског ваздуха употребљавају се гасови и паре од минералних киселина као хлорни гас, сумпорна киселина и шалитрове паре.

Хлорни гасови развијају се из хлорног креча ако се са њим помеша каква киселина. Хлорни гас је један зелено-жути, загушљив гас и добија се на тај начин, да се хлорном кречу дода сона киселина и то тако, да на два дела хлорног креча дођу три дела соне киселине. За 1 кубни метар ваздуха треба узети 250 грама хлорног креча и 350 грама соне киселине. Али пошто хлорни гас само у присуству влаге своје дезинфекционо дејство развија, то треба у дотичној штали за време кађења хлорним гасом и водену пару развијати.

Сумпорна киселина образује се, кад се сумпор запали.

Шалитрове паре производе се загревањем једне смесе, састојеће се из једнаких делова шалитре и галице.

Врућe водене паре и врела вода, нарочито ако се њима дода и карболна киселина, такође се могу употребити као дезинфекционо средство, јер су у стању да клице болести униште.

Штале, које се овим гасовима и парама каде, морају бити затворене, а у њима не сме се налазити ни човек ни стока. Кађење треба да траје најмање 12 часова. После се имају врата и прозори отворити и штала неколико дана проветравати.

Ватри не може одолети ни једна заразна материја и за то се сви гвоздени предмети најцелисходније усијавањем дезинфикцију.

Пре сваког дезинфиковања морају се дотични предмети и штале претходно својски очистити водом, сапуном или цеђем, ако хоћемо да дезинфекција буде од трајне вредности

Дезинфекција заражених штала и свију у њима налазећих се предмета има се на овај начин извршити:

реће мозајичка слика стеновите подлоге терена *без* трошног земљаног покривача његовог, а да се међусобни однос — тектоника (склоп) — еруптивних и слојевитих стена сазнаје из придодатих профила и из објашњења карте — текста.

Трећи рад чини *право* (агрономско-геолошко) *картирање земаља*, којим се поједине врсте земаља издвајају и на карти тачно обележавају, пазећи при том, да се и геолошка основица це изгуби из вида. Јер у томе баш и лежи научни значај агрономско-геолошких картирања, да нам покажу ону интимну везу, која постоји између геологије и рационалне пољопривреде.

Али овим није још исцрпљен цео рад на научном испитивању земаља; остаје још да се изврше механичке и *хемијске анализе* свих разноврсних земаља, које се у главном у дотичном земљишту јављају. Како пак ако не цео овај рад а оно знатан део његов (на пр. апсорпциона моћ земљишта, његов капацитет за воду, моћ испаравања, пропуштљивост у погледу на воду, моћ упијања и т. д.) стоји у тесној вези с разматрањем земаља у природи, то је неопходно потребно, да га донекле предузима и врши сам геолог, који се бави картирањем, а да се остало и нарочито саме хемијске анализе оставе хемичару; па и при том сав потребан материјал треба сам геолог да прикупи, и да од своје стране нагласи још и правац и циљ саме анализе.

И тако, пошто се побројаним проучавањима извесно земљиште позна

1. по геолошкој природи, дакле пореклу његовом,

2. по распрострањености и међусобном односу појединих варијетета његових,

3. по структури, саставу и физичким особинама његовим, — тек тада долази пракса са својим резоновањем, како ће се добивени резултати употребити на унапређење саме земљорадње.

Разуме се, да *практичка примена* ових резултата није посао геологов, него је то задатак стручних пољопривредника и у опште радника на рационалној агрономији. Геолог уз припомоћ хемичара врши ова проучавања дотле, док не констатује све природне особине дотичног земљишта; сад долазе други, који имају према физиологији биља да одреде, од каквог је ово утицаја у погледу на успевање културних биљака, па тек онда долазе пољопривредници, који ће на основу свега овога имати да изводе своје практичне закључке и да евентуално предузимају рационалне мелиорације земаља.

Како се држава, поред осталих својих задатака, има још бринути и о унапређењу земљорадње, то нека нам је дозвољено, да поменуте радове још једном прегледамо, и да их упоредимо с кругом рада разних државних завода.

Топографска картирања врше по свима државама војне институције — генералштаб, војни географски заводи и т. д.

Геолошка се картирања сматрају данас у већини држава такође као један задатак државе, и рад њих се оснивају нарочити државни геолошки заводи, одбори и т. д.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Из заражених штала, у којима се још болесна стока налази, мора се и ђубре редовно сваког дана износити, патос чистити, олуци за пиштовину водом прати и за тим разблаженом карболном киселином или креолином поливати и штала довољно проветравати.

Из заражених штала пак, у којима нема више болесне стоке, има се све ђубре и сва слама на њиве извести и подорати. Слама може се и изгорети. При извожењу ђубрета и сламе не сме се употребити стока, која је за дотичну болест примчива. За тим треба шталски патос очистити врућим цеђем, зидове остругати и поново окречити. Ако је патос од дасака и то већ покварених, то се имају исте новима заменути, пошто се предходно испод њих наквашена земља извади и новом набије. У непатосаној штали треба земљу барем за 20 сантиметра дубоко ископати и новом заменути. Дрвени шталски дувари имају се цеђем опрати и за тим окречити чистим кречом, коме је додата карболна киселина или креолин. Тако исто треба поступити са оквирима прозора и дирецима. Врата, јасле и друге дрвене предмете треба врућим цеђем опрати и за тим каквом дезинфекционом течношћу, најбоље креолином, намазати. Гвоздене справе најбоље је у ватри усијати.

Кад је све то извршено, онда се има штала још и прекадити или хлорним гасом или сумпорном киселином и на послетку проветрити.

Успешно сузбијање сточних зараза може се делимице и **каламљењем стоке** постићи, које на том искуству почива, да стока ако једаред једну извесну болест преболи, од исте за свагда или барем за дуже време поштеђена остане. Каламљењем дакле задобија стока апсолутни, потпуни или релативни имунитет. Извесне животиње међутим већ су од природе имуне према неким болестима и свакоме је познато, да се поједине овце или говеда не разболевају од богиња или шапа и ако су биле изложене заражењу од ових болести. Неке врсте животиња опет нису примчиве за неку болест. Тако н. пр. говеда се никад не заразе од сакагије, коњи напротив никад од куге и заразног запаљења плућа. Према томе постоји неки урођени имунитет, који може бити сопствен чак и једној читавој врсти животиња. Животиње постану имуне за неку болест, пошто су исту преболеле: **на природан начин стечени имунитет.** Овај имунитет задобију пак животиње и онда, кад се на вештачки начин путем каламљења заразна материја на исте преноси: **вештачки стечени имунитет.**

Дан данас се у многим државама сваке године у велико калеме свиње ради заштите од црвеног ветра, говеда ради заштите од прострела, заразног запаљења, плућа и говеђе куге у Русији. Са суштином и начином каламљења ових болести упознаћемо се другом приликом.

О. Репић.

КАКО ТРЕБА САДИТИ ВОЋЕ?

Па писано је о томе у овом листу! Јесте писано, ал' увек површно и недовољно објашњено, а ово је у воћарству најглавнији и најозбиљнији посао.

Сађење воћке, исто је то, што и темељ при подизању куће: и једно и друго одговара својој цељи само онда, кад се изврши у правој сразмери, са великом пажњом и добро размишљено. У колико је милина погледати, како воћарство с године на годину све више пријатеља и љубитеља задобива, у толико је опет с друге стране жалосније, кад видимо, како лањски садови кињају и пропадају, а то једино с тога, што се воћке непажљиво и неправилно саде. Сађење је први услов за даље развиће, родност и трајашност дрвета.

По себи се разуме, да на даљи успех понајпре упливише каквоћа воћке, коју хоћемо да садимо. Воћка мора бити здрава, добро однегована још из младости своје, добро ужилена, нарочито да има доста оних ситних жила — власница. Даље треба добро пазити при ископавању, при паковању, ако ће се негде слати и при испитивању кад с пута дође. За оснивање новог воћњака, не треба узимати којешта, него треба одабрати оно што је најбоље.

То су дакле први услови.

Ако смо све прве услове као што ваља испунили, онда треба да одредимо *најподесније време,* кад ћемо воћку да садимо. *Воћку можемо с успехом само онда садити, кад јој лист опадне,* дакле од месеца Октобра, до Априла. Но пошто је земља преко зиме, или сасвим смрзнута, или пак у тој мери каљава, да се неда обрађивати, онда ће пасти сађење с јесени, ил' с пролећа. Најпризнатији воћари сложили су се у томе, а и искуством је утврђено, да се дрва много боље приме и да с пролећа много бујније потерају, *кад се што раније с јесени усаде.* — С пролећа усађена дрва много страдају од суше и кошљивих ветрова, и само у том случају, ака је земља тешка, ладна и влажна, треба безусловно садити с пролећа, да не би жиле новоусађених дрвета биле изложене мразу и превеликој зимској влази. У заклоњеном положају то је сасвим споредно питање, да ли ће се садити с пролећа, ил' јесену; ту је свеједно.

Од времена за сађење, много су важније *припреме за усађивање само.* Читамо и у књигама и по новинама где се каже: ископај метар дубоку, метар широку и метар дугачку рупу. То је одиста правило, — али се то нема увек и на сваком месту по том правилу копати: друкчије ће се дрво садити, ако се сади у пескушу, а другчије у глинушу, а друкчије ако је здравица плодна, пропустљива, каменита, или је непропустљива и хрђава у опште. *Главно је то, да се дрво у дубоко раскопану земљу усади;* тако ће се пре и сигурније примити. С тога је много пробитачније, да се, па било то на њиву, или у башти, прекопа, или преоре цео простор, који ћемо с воћкама да засадимо, па тек онда да копамо, на одређена места само толике рупе, да у њима жиле лепо распоредити можемо, да их не савијамо и не гњечимо.

Па и где се воћке појединце саде, *треба рупе да су више шире,* да нису одвише дубоке, да жиле више у ширину, а не у дубину расту.

Где је оранича или горња земља плитка, подводна и непропустљива, онда се на особени начин воћке саде: *на умке.* У неким баштама, које иначе могу имати добар положај и могу бити погодне за сађење нечег другог, али воћака само у том случају, кад се саде на умке, иначе би у плитком земљишту, нарочито ако је ово још и подводно, пропале. Ове се умке набацују у виду пресечне купе, од оближњег земљишта, и то тако, да при дну имају $2^1/_2$ метра у пречнику, а висина да им је 60—70 сантиметра. Ове умке треба на једну годину пре сађења направити, да се до сађења самог добро слегну, а да се не би са стране рониле, треба их засејати травом, или опасати бусењем.

Пре, но што би воћку усадили, треба у рупу забости *колац*. Колац мора допирати до под саму круницу. *Пре* сађења зато га треба забости, што би после сађења ударен, могао врло лако повредити жиле.

Пошто су на тај начин нужне припреме извршене, приступамо самом сађењу. Пре свега треба узети лепо и правилно порасла, здрава дрва, па им жиле само у тодико скресати и сасећи, у колико су при вађењу повређене: угњечене, расцепљене ит.п. Из упоредни опита уверили смо се, да се дрво у толико теже прими, уколико су му жиле краће сасечене. Нарочито оне танке власнице много подпомажу, да се дрво боље и лашке прими, ако су здраве и свеже. Оне дебље жиле треба с тога само толико скратити, колико је најнужније, а при усађивању треба пазити, да се лепо поставе у свој природан положај, да се не гурају и не туткају силом у ону рупу; власнице пак треба сасвим поштедити и само им вршкове *оштрим* ножем у толико одсећи, у колико су — као што напред рекох — при ископавању повређене. Нож мора бити *сасвим оштар* за овај посао, да се жиле што глађе сасеку, јер глатко сасечене ране, много лакше и пре зарашћују.

Ко не сади сам својом руком, или није присутан при сађењу, тај троба за тај посао да узме само *савесне људе*, јер се при сађењу, непажњом ил лакомисленошћу учињене погрешке, доцније тешко дају поправити.

За правилно сађење, треба увек да су двојица на послу; један да држи воћку и пази на правац, а други да размеће жиле и нагрће земљу.

При сађењу је највећа погрешка која се учинити може: *предубоко усађивање воћке*. На то треба добро пазити, да воћка само до „грла“ у земљу дође. Ако се, ма само и неколико сантиметара дубље од грла земљом претрпа, и на тај се начин жиле предубоко затрпају, тешко да ће та воћка добро напредовати. *Воћка не сме доћи дубље у земљу, но тачно онолико, колико је и пре тога у земљи била.*

Исто је тако врло оужно, *да се набацаном земљом испуне све празнине између жила*. Што жиле боље у додир са земљом дођу, тим ће се боље и сигурније дрво примити. С тога је врло добро, да је земља за нагртање што ситнија и да јој се дода ситног, сасвим сагорелог, зрелог ђубрета. Ово ђубре доприноси да се воћка и боље прими и доцније бујније порашћује, а уједно је у том ђубрету и жилама много топлије, што такође много упливише па пораст.

Што многи газе земљу око усађеног дрвета, то није хрђаво; тим се такође иде на то, да се земља жилама боље прљуби; али при том гажењу треба добро пазити, да се жиле не повреде. јер би у том случају било више штете, но користи.

Кад се с пролећа сади, онда треба новоусађено дрво и добро залити, да се земља на жиле „нажуљи“, т. ј. да се ако жила направи блато, и на тај начин жиле са земљом тешње вежу. А кад се с јесени сади, онда није нужно то нажуљавање, јер тада и онако настаје влажно, кишовито време, снег, и у опште већи талози.

Новоусађена дрва треба сад и пажљиво *привезати за ону тачку*. Непажљивом везом направе се ране на младој кори, а то може да има врло хрђавих посљедица, — може да се направи „рак“ и друге сличне болести. Код нас међу обично само *једну* везу. Та *једна* веза само, може више да штети дрвету, но да му користи. Сваком дрвету треба метнути *три* везе, које се праве од врбовог прућа, плетене сламе, рогоза итп. И то је погрешно, кад се овом везом воћка с тачком непосредно притисне. Воћка се не сме стаблом на тачку прислонити; једно од другога треба сигурно раздвојити, а то ћемо најбоље учинити онда, кад везу у виду лежећег осам (∞) вежемо, тако, да у један круг дође воћка, а у други тачка, између њих пак укрсница, која ће их од међусобног тарења сачувати.

После позеза, треба младу и новоусађену воћку премазати смесом: од жуте земље, креча и фришке говеђе балеге. И с пролећа усађене воћке треба премазати исто онако, као и оне с јесени, јер их то премазивање чува од кошљивих ветрова и одржава им и чува потребну влагу у стаблу.

С пролећа усађене воћке треба с почетка *добро заливати*; то их јако унапређује у свему. Још је много боље, да се око стабла мало земља раскопка, па онда покрије шталским ђубретом, које ће увек довољну влагу одржавати, што много уплившише на бујнији пораст и на доцнију плодност.

Ко овако буде своје воћке садио, тај се само може надати најбољем успеху од свога рада и најобилатијој родности од својих воћока.

ГЛАСНИК.

Пољопривредне школе у Црној Гори. — Ми се само можемо радовати економном јачању наше браће Црногораца. Нема сумње да је у првоме реду један од видних знакова економног јачања подизање привредних школа.

Нами је дошао до руку исвештај Књ. Цр. Земљоделске школе у Подгорици за 1893 год. и хоћемо у кратким потезима да читаоце „Тежакове“ упознамо са овом школом.

Црногорац вели: *кад год је ваљало пушку на раме а јатаган за пас, вазда је рђало рало и мотика.*“

Још 1874 године била је основана прва Земљоделска школа на Даниловграду, па је због ратних прилика онога доба у самоме зачетку суспендована, и тек на дан 20. Фефруара 1893 године отворена је поново у Подгорици главноме месту Славне Зете. Подгорица је врло подесно место за пољопривредне циљеве, јер је земља питома и плодна.

Школа је заснована иницијативом Књаза Николе. Познавајући добро своје Црногорце, да су доста велике небриге за пољопривредне радове као што би се и он *Сам* у фигури о њима изражавао:

„*Да су ми Црногорци радни као што су храбри, били би исто тако богати, као што су славни*“, он је својим новчаним жртвама припомогао да се на Његовом — Књажевском имању „Крушевац“ код Подгорице оснује земљоделска школа уступив школи од свога имања, колико год јој је потребно земљишта за практичну обуку ђака.

Настава у овој школи траје 2 године. Школска година почиње 1 Фебруара а свршава се 1. Децембра.

У школу се примају ученици и то првенствено из сваке нахије по један; који су са добрим успехом свршили основну школу, а нису млађи од 13 ни старији од 18 година. Ученици се издржавају о државном трошку, а примају се да ову школу уче и о своме трошку.

Настава је теоријска и практична, али наставни је план тако удешен да преовлађује практика.

Предају се ове науке:

1., Продужење и допуна основне наставе.
2. Рачун са основима земљомерства.
3., Кратак извод из природних наука.
4., Земљоделство са баштованством и ливадарством.
5., Виноградарство и подрумарство.
6., Воћарство.
7., Сточарство са свиларством, пчеларством и основима марв. лекарства.

8., Пољопривредно рачуноводство.

9., Основи шумарства.

10., Наука о чувању здравља.

Наставничко је особље:

Филип Јерговић управитељ школе, Др. Митар Радуловић окр. лекар, Др. Ђорђе Стефанели марв. лекар, Зарија Радичевић учитељ.

Школа располаже овим училима:

Школско имање на „Крушевцу“ са њивама, ливадама, виноградима, воћњацима и баштом за поврће.

Подрум за вино.

Збирка пољопривредних оруђа и машина.

Физичка и хемијска збирка.

Школска библиотека.

У 1893 год. учило се 17 ђака о државном трошку.

КЊИЖЕВНОСТ

ОЦЕНА

књижице „Практичан Пчелар“ — за почетнике и свакога

НАПИСАО

П. Периновић

ПЧЕЛАР

Издавали: **М. Периновићка и Љ. Периновић**

(НАСТАВАК ИЗ БРОЈА 2-ОГ А НЕ СВРШЕТАК)

II. Ројење

Писац „Практичног пчелара“ у својој књижици тврди да је само природно ројење добро и енергично устаје противу вештачког ројења, које он вели да је неприродно „насилно“ ројење. Писац у својој књизи на страни 69 вели: „Вештачки ројеви праве се само у кошницама рамачним. Они се производе на овај начин:

„*Кад се сандуци напуне пчелама а рамови* саћем, а саће буде пуно медом и геглом, тада пчелар узме из једног таквог сандука — ако исти има 14 рамова, само 8 залежених, па ових осам рамова метне у празну кошницу *пазећи да са овима и матицу* пренесе, а у старој кошници остави 6 рамова такође залежених у којима се налазе и залеженах матичњака. Овде остану све пчеле раденице, а у новој је матица са јаким леглом и оним младим пчелама, које још на рад нису излазиле. *У старој кошници пчеле изведу себи младу матицу* а у новој матица намножава друштво и на тај начин од 1 кошнице постану 2 јаке.

„Тако раде многи, који са вештачким кошницама пчеларе и то се зове *вештачко ројење*. Ја сам такође неко време правио вештачке ројеве, док се нисам уверио да је исто некорисно, и кад сам се уверио да је и штетно ја сам га назвао „не вештачко“ него „насилно ројење.“ Ја сам овако ројење одбацио јер је оно по пчеларство штетно. Један природни род вреди више него три вештачка (sic!!?) с тога пчелар треба да пчелари са природним ројењем а никако са против природним.“ Заиста овакав начин вештачког ројења као што га је писац у својој књижици изложио неприродно је и не ваља. Зашто, ја сам то већ у „Тежаку“ за 1887 г. у септембарској књизи тачно изложио. Што се пак тиче питања да ли је боље *природно* или вештачко ројење, ту се ја са писцем не могу сложити. Ја сам осам година пчелар са разним кошницама система „Коржењевског“ двојанке и ја сам сваке године појио вештачки, но не на *такав* начин као што је описао г. писац но на начин, како сам ја у „Тежаку“ за Септембар 1887 год. потанко изложио. Онакав начин вештачког ројења потпуно је сагласан са природним ројењем и ја чикам свакога, да ако природни ројеви и од највећих кошница — буду и за половину већи од вештачких ројева ја ћу г. писцу П. Периновићу поклонити цео мој кованлук од 60 кошница. Ја смело могу тврдити да се само вештачким ројењем може стално напредовати и пчеларити са коришћу и успехом. Оволико што се тиче вештачког ројења. Сад да видимо шта писац мисли о природном ројењу. Он на страни 61 вели:

„*За сваку трмку, пресад или матурку која се добро у овоме месецу затекла, треба пчелар да има три празника, за нове ројеве, јер свака матурка при иоле угодним приликама, појиће три роја, а привенци се могу и напојчити. Вишак преко три роја треба саставити од 2 и три роја да се тиме направи један јак рој, који ће моћи да спреми онолико меда, колико ће му бити доста за зиму и нешто за пчелара. Мале ројеве не треба остављати.*“

Из изложеног се јасно види да писац нема ни најмање правилан поглед на природно ројење. И најобичнији наши прости сељаци увиђају да је много изројавање трмака штетно па се свима силама — старају да га како год ограниче. У колико сам ја — са њима разговарао сви признају да је најбоље пустити само 1 рој првак, а само у оним случајевима вторака, кад привенци — прваци излазе првих дана месеца Маја. Дуготрајна пракса наших простих сеоских и увиђавних пчелара дала им је прилике да мало промисле о томе, на који ће начин прекратити изројавање кошница, јер изројавање је један од узрока, због чега од пчеларења са простим трмкама ретко кад човек стварне користи има. Моје је мишлење, да изројавању треба стати на пут и да више од једног роја ни у ком случају није паметно допустити, јер ће тај 1 рој, кад се паметно ради бити велик и снажан, те је на тај начин и корист осигурана. А кад се допусти 1 трмка да 2 роја (првака и вторака) онда се већ дели на троје и сва ће три бити слаба. Ја држим да и обична памет може то разумети, а у осталом нека се свак увери и на самом делу.

Писац у својој књижици говорећи о прекраћивању ројења вели да треба само исећи трутово саће и матичњаке у „трмци“ и пчеле ће престати да се даље роје, но то је начин несигуран, јер пчеле у врло много случајева замећу матичњаке не само на трутовом сећу но већином на пчелином, то је једно, а сем тога замећу их не само по крају где се виде и уништити могу, но их замећу и по средини а и у сам врх — „трмке“ те се ројење трмке, таким начином прекратити не може. Писац није показао и друга два начина да се почетници помогну — а ово је требао учинити.

У место непотребног надугачко и нашироко описивања како се хватају природни ројеви што ће умети да учини — ако се само пчела не боји — и онај који никад трмку видео није, писац је требао да обрати пажњу још на то на који ће се начин, обезматичење „трмке“ спасти, пошто је опште позната ствар да *матурке* после ројења могу да отрутове услед тога што им се млада матица приликом парења у лету изгуби или *пропадне а он то учинио није*. Сем ових недостатака од веће важности да узгред напоменем још и то да је писац неправилно изнео да „матице“ пре ројења певају, он вели (страна 63). „*Као се истој приближи т. ј. оној «трмци» која је за ројење спремна, уз њу стане, чује како матица пева, чије је певање — зујање од осталих одвојено и чује се разговетно на 1 метар. Она пева вичући «мат», «мат.»*

(СВРШИЋЕ СЕ)

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖКЋЕ СВОЈ

XXV. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР, 30. ОВ. МЕСЕЦА У 9. САТИ ПРЕ ПОДНЕ У СВОЈОЈ ЗГРАДИ.

Дневни је ред према чл. 31 друштвених правила овај:

1, Председник или његов заменик отвориће збор

2, Поднеће се извештај о радњи управног одбора у 1893, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу.

3, Поднеће се на решење најпре писмени предлози одбора подружина и појединих чланова колико их буде било, а затим предлози појединих чланова на самоме збору.

4, Бираће се чланови управе према чл. 18 и 19 друштвених правила.

5, Поднеће се на решење предрачун прихода и расхода за ову 1894. год.

6, Бираће се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, пољопривредне подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи друштва и пољопривредног напредка, који су вољни да дођу на овај збор.

Бр. 84. Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва 13. Јануара 1894. године у Београду.

ПЧЕЛАРСКО-ВОЋАРСКА ЗАДРУГА

У БЕОГРАДУ.

Држаће свој годишњи збор у понедељак 31. Јануара, у 3 часа по подне у згради Срп. пољоприв. друштва.

Позивају се задругари да на овај збор дођу. Према измени чл. 18 правила задруге приступа имају само они задругари, који на сам дан збора депонују своје удеонице Управном Одбору и према томе улазницу добију.

Дневни ред:

1. Извештај Управног Одбора о раду за 1893 г.
2. Извештај Надзорног Одбора о год. рачунима
3. Избор чланова Управног и Надзорног одбора за 1894 годину.
4. Предлози Управног Одбора и појединих чланова.
5. Разрешителница Управном и Надозр. Одбору, и
6. Пројект буџета за 1894. годину.

16. Јануара 1894. г.
Београд.

УПРАВА.

ОГЛАС.

Пчеларско-воћарска Задруга у Београду потребује једног теорично и практично образованог пчелара, који се у исто време разуме и у воћарству. Награда је 1200 дин. год., бесплатан стан на пчеланику у Топчидеру, четврт хектара земље за башчу, и извесна тантијема од пчеларско воћарских производа.

Ко се способан очећа да ову службу прими нека се обрати Управи Пчеларско-воћарске Задруге у Београду, најдаље до конца месеца Јануара, 1894. год. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Бр. 11. Из Управе Пчеларско-воћар. Задруге 6. Јануара, 1894. год. у Београду.

Садржина: **Чланци**: Заразно запаљење плућа код говеди. — Сточне заразе (свршетак). — Како треба садити воће? — **Гласник. — Књижевност. — Позив на скуп Срп. пољоприв. друштва и Пчеларско-Воћарске Задруге. — Оглас. — Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 4 и 5. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30 ЈАНУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗВЕШТАЈ

О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1893 год.

Настављајући започете радове из 1892 год., Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, пре него што би прешао на излагање радова у 1893 год. сматра за своју најпријатнију дужност да саопшти Збору, да је Друштво у овој години обдарено једном драгоценом тековином. Његово Величанство Краљ Александар I. на изричну молбу прошлогодишњег Главнога Збора, благоволео је примити под Своју Моћну Заштиту Српско Пољопривредно Друштво. Његово Величанство Краљ дубоко проникнут уверењем, да је економно благостање најпостојанији темељ за развијање и остварење свих народних идеала, *благоволео* је изјавити како Одбору који Га је молио да се заштите прими, тако и Управи Српског Пољопривред. Друштва кад Му је корпоративно предстала и поднела своја срдачна честитања на примању Краљевске власти у своје руке: **Да Он сматра Српско Пољопривредно Друштво као врло потребно и корисно, и да рад његов на унапређењу пољске привреде и Сам високо цени, и да ће и као Краљ и као заштитник свагда бити благонаклоњен овоме Друштву.**

Да Српско пољопривредно Друштво, може што боље да одговори оним очекивањима која се на њ' полажу у новије време, да оно обдарено поверењем народним, може да још боље размане крилима и поради на привредноме напретку и бољитку земље, потребно му је било да стече поверење и моралну потпору највишег чиниоца у држави — Поверење крунино.

Данашњи је збор прва прилика да изрази своје признање и своју благодарност Његовом Величанству Краљу на високом одликовању овога друштва; данас је први свечани дан за светковање овог високог признања и одликовања Владаочевог, и Управни Одбор Српског пољопривредног Друштва, да би дао јачег и видљивог израза своје захвалности, држи да ће погодити жељу свију вас ако узвикнемо: Живео Највиши Заштитник Српског Пољопривредног Друштва Његово Величанство Краљ Србије Александар I.

Драгоцена је тековина за Пољопривред. Друштво поверење другог најважнијег чиниоца у Држави — поверење Народног Представништва. Српско Пољопривредно Друштво приликом одређивања државне помоћи удостојено је и у овој години благонаклоном пажњом Народног представништва.

Пре две године Народна Скупштина својом сопственом побудом, повисила је Српском пољопривредноме друштву помоћ од 12 на 20.000 динара и оно је ту и толику помоћ уживало прошле и ове године. — Пројектом буџета за 1894 год. предвиђено је као помоћ друштву 10.000 динара, дакле смањена му је била равна половина досадање помоћи. Али Народна Скупштина имала је патриотских обзира према овоме друштву па приликом решавања буџета за 1894. год. вратила му досадању помоћ у 20.000 динара.

Српско Пољопривредно Друштво не само да је захвално Народној Скупштини на овоме њеном патриотскоме чину јер од тога највише зависи његов опстанак и његово делање, већ у равној мери биће му дужност да и у будуће цени ону пажњу коју му Народно представништво указује, па ће се старати да својим радом одржи и још увећа то лепо поверење које му поклањају и сами законодавни чиниоци.

Место речи, нека дела и резултат рада говоре и даље о потреби и корисноме раду овога најпотребнијег нам друштва, а Управни Одбор сматра за своју часну дужност да и у овој свечаној прилици пред овим поштованим збором изјави Народноме представништву своју најдубљу захвалност.

Стварањем све већих и сигурних материјалних средстава, Друштво се ставља у толико сигурнији положај, да радом јаче утиче на унапређење пољопривреде, и баш за то оно је врло захвално Народној Скупштини на повећању државне помоћи.

И управни одбор друштва, високо ценећи толику пажњу и предусретљивост меродавних чинилаца према Срп. пољопривредном друштву, трудио се је, да рад друштвени буде од што већег утицаја на напредак наше пољске привреде. Он је још у почетку 1892 године саставио и утврдио извесни програм, по коме је за минуле две године рађено, а по коме ће се радити и у текућој 1894 години, у колико раније започети извесни радови нису довршени.

По томе утврђеноме плану — програму — кретао се је рад управнога одбора у овој, а тако ће и у идућој години у овим правцима:

Утицањем на унапређење привреде:

1. *Практичним радом;*
2. *Посредним путем*, и
3. *Књижевним радом.*

Осем тога:

4. Припремањем за држање изложбе;
5. Подржавањем рада и везе са подружинама; и
6. Старањем о уређењу друштвених финансија.

Практичан рад.

Управни Одбор Српског пољопривред. друштва како ранијих, тако и ове године, старао је се да свима својим радовима даде практичну примену јер је уверен, да у колико друштво развија већу делателност на практичноме пољу, у толико оно више користи пружањем практичних поука нашим привредницима и тече веће признање за своје радове. И с тога му и у будуће предстоји, да се више отима од других ситних, мање важних послова, а што већма прионе практичноме раду помажући га свим својим материјалним срествима и умном снагом.

Руковођен овим обзирима, Управни је се Одбор старао да друштвено Добро у Шапцу не само одржи већ тако уреди, да оно послужи као примерна економија за тамошњу околину и да се на њему чине покушаји по свима гранама разумне — рационалне — пољопривреде.

Што друштвено добро у Шапцу у самоме почетку свога постанка беше осумњичено, данеће одговорити својој намењеној цељи, томе беху једини узрок недовољна материјална средства. — Данас сеса другим очима гледа на то добро и по њему другче цени и рад Пољопривреднога Друштва. Данас већ нико не пориче, да кад би овако практично уређених добара, било више у разним крајевима Србије, много бисе лакше утицало на унапређење привреде и био би у томе правцу олакшан рад и држави и пољопривредним удружењима и окружним самоуправним одборима.

Добро Срп. пољопривредног друштва код Шапца на коме се до сада једино огледао практични рад друштвени, ма да је по простору мало, и ма да је добро уређено, захтева још једнако и трошка и рада око његовог усавршавања. Због тога се и у овој години трошило на њ, колико су год дозвољавала друштвена средства, без обзира на то, да ли ће стварни приход добра, покрити све његове издатке. Друштвена је крајња мета, да то добро, својим уређењем, својим газдовањем и својим производима, послужи нашим привредницима за углед како се боље газдује и како се и које справе употребљују у раду. А као што је познато, на томе се добру главна пажња обраћа воћњем расаднику на чије се усавршавање и одржавање још једнако мора много трошити. Воћним садницама из тога расадника до сада је сваки потпуно задовољен; па и то само, било би довољно да правда свеколике издатке на то. — А кад се из овог расадника буде подмиривала сва тражња воћних садница, онда ће извесно и приходи тога добра бити далеко видњи, а Управни Одбор радећи у овоме правцу, уверења је, да ће ову своју тежњу ускоро и постићи.

Још у прошлој 1892 години, Управни је Одбор одлучно радио на томе, да се колико ради практичне поуке, толико и ради подмирења све веће потребе привредника у округу Подринском и целој земљи, *одпочне производња семена пићних биљака*, *иоглавито луцерке.* На овај корак Управни је одбор још већма подстакнут и од Сталног одбора окр. подринског који је на тај циљ понудио друштву и новчану позајмицу у 3000 дин. Како би ова производња била на већем простору, то је једина незгода била, што се није могло наћи потребног земљишта те се због тога није приступило послу још ове године. Пошто је пак Друштво сада закључило погодбу са општином шабачком, о закупу извесног општинског земљишта за семениште, то ће се унаступајућој 1894 години одпочети на друштвеноме добру производња семена разних пићних биљака. Тим радом друштво ће олакшати нашим привредницима да благовремено и доброг семена добију, а тиме ће поступно остваривати и своју тежњу, да се престану издавати оне знатне суме новаца за куповину овога семена, из страних земаља. — И овај нови рад биће у вези са садањим добром у Шапцу те ће оно и тиме добити још већи углед, а даваће и већи и сигуран приход.

Поради производње одличних приплодних грла говеди Управни је одбор набавио у овој години једно мало стабло стране расе које се за сада на добру са успехом гаји.

У ком се правцу, газдује, каквих и коликих је прихода добивено у овој години, види се из извештаја Управника овога добра:

Осим практиинога рада, а да се и поуком на делу поуче наши привредници рађено је и урађено:

1., *На друштвеноме добру у Шапцу 28. и 29. Јуна рађено је са жетелицама „Континентал" и „Фаворита"* па је том приликом држано уједно и *јавно предавање о жетви и корисности рада машином жетелицом.* Рад су руководили г.г. Светолик Петковић управник добра, Никола Вељковић члан управе и Радомир С. Бојић економ. Посетилаца није било у оноликом броју колико би требало према важности рада али и са онолико колико их је било, постигнут је успех, како у погледу поуке и демонстрирања са жетелицом, тако и убеђењем свију присутних о користи рада машином жетелицом. Том је приликом на самоме раду констатовано, да је жетелица система званог „континентал" доиста подесна и добра за рад, како својом не великом тежином и гломазношћу, тако и по своме простоме склопу и лаком руковању са њом.

2., По свршеном раду у Шапцу, одмах је жетелица „континентал", као опробана и ваљана донесена у Београд, те је затим продужен рад, у вези с предавањем у срезу моравском окр. крушевачког, код друштвене подружине, а по том у Лесковцу и околини. Радом и предавањима у тим местима руководили су г.г. Паја Тодоровић члан управе и Бојић економ. О своме раду, г. Тодоровић поднео нарочити извештај који гласи:

Српском Пољопривредном Друштву

Одбор за пољопривредна предавања са пробом справа овластио ме је, да га заступам при раду са жетелицом „Кон-

тинентал“ у алексиначком поморављу и у Лесковцу. О овоме раду част ми је поднети Друштву овај извештај.

Машина је стигла у Житковац 7-ог Јуна, где ју је очекивао економ г. Бојић, који је неколико дана раније отишао да припреми с морав пољопривреднем подружином све што треба за рад. Ја сам отишао тамо 8-ог и. м.

Чим је машина приспела однесена је на њиву председника подружине г. Лазе Мартиновића, свешт. Њива је у пољу житковачком. Ту је склопљена и монтирана, за шта је узет у помоћ и Чеда Миловановић ковач из Житковца, који је у том показао добро разумевање, те га је подружина задржала код машине за све време рада у оној околини, плаћајући му нарочиту дневницу.

На њиви поп-Лазиној била је пшеница. Површина је 2 хект. У машину су запрегнути били волови, пошто подесних коња није било. За 6 часова рада рачунајући ту, разуме се, одмор и време, за које су присутним гледаоцима држана предавања о склопу и раду машине, пожњевено је жито на овој њиви.

Сутра дан, 8-ог радила је машина у Мрсољу, на њиви Марка Радојичића, која има 1·25 хект. За жњевење је била пшеница, која је за 4 сата пожњевена.

Осим сељака било је овде много гледалаца и из вароши Алексинца.

9-ог је машина пренета у Тешицу. У 8 сати изишло се на њиву Ђорђа Веселиновића, бојаџије, која је до самог села. Њиве је површина 0·80 хект. на којој је јечам, врло коровљив, нарочито је било много дебеле аптовине (бурјана), а местимично и полегао. Терен је био раван но земља доста грудевита, јер није дрљана. Око монтирања за рад требало је око $^3/_4$ сата, јер су неки делови (завртњи) при транспорту нестали били. Запрега је и овде била волови, и то доста слаби. Жито је било одњевено свуд око њиве, у ширини на 1·5 мет., колико је потребно да машина обиђе целу њиву а да се жито нигде не погази. И пошто је присутнима показан склоп машине, шта и како врше поједини делови на машини, нарочито како се преноси кретање до косе и грабаља и како се регулише спуштање и дизање табле с погледом на дужу и крађу стрњику и т. д. приступило се самом раду. Машина се доста лако вукла, нож и грабље вршили су правилно свој посао. Услед грудевите земље, многих разора и неравни табла је се доста превијала, те су зупци често дохватали до ножа и неколико се изломило. При свем том одбацивање руковеди било је добро; на местима само где је у житу било више корова и где је било већег полога опазило се, да је класје било нешто умрљено. Одмах су чињене пробе и у везивању снопова. По 3—5 руковеда било је доста за 1 сноп, а то опет због тога што је у житу било много корова, те су руковеди излазиле велике. При раду, између осталога, обраћена је особита пажња на подмазивање машине. За тај циљ употребљен је био обичан зејтин и петролеум у размери 3 : 1; а у недостатку зејтина сам петролеум. За све време рада, волови су вођени, а један је седео на седишту машине и мотрио на случајне сметње, које би могле да нанесу квар машини и др.

Рад је на овој њиви свршен у подне.

После подне машина је пренета на њиву Обрада Врбића, на којој је била озимна пшеница. Површина је 1·20 хект. Њива је до самог друма, који води из Алексинца преко Суповца у Ниш-Прокупље. Жито је прилично чисто, мање је полога, а и њива је брижљивије обрађена. Запрега је била: пар коња и пар крава. Краве су биле добро развијене и употребљаване за тежу вучу, а коњи омалени али јаки. За време спремања за рад скупило се доста народа, па пошто им је, као и пређе, објашњен склоп и рад машине, приступило се раду. Овде је жетелица врло добро радила и на задовољство свих присутних. За непуна 2 сата пожњела је целу њиву. Према овој проби, излази, да би се за 10 сати дневнога рада могло пожњети 6—7 хект.

Пошто је и овде жњевење довршено прешли смо на њиву Милете Јовановића, на којој је био јечам. Њива је до саме железничке пруге и на граници поља тешичког, већ близу села Копривнице и поља грејачког. Јечам је био зрео ну доста чист. Чича Милета има сина, који је свршио ратарску школу у Краљеву и прилично већ допушта сину да узима удела у руковођењу пословима на имању. Машина је и овде добро и чисто радила са комбинованом запрегом, као и пре пробе. Ну, пошто је, према распореду, требало вечерас машину експедовати за Лесковац, на овој њиви није се могло радити дуже од 1 сата. Машина је после тога, у присуству много сељака, склопљена за транспорт и пренета на грејачку станицу.

Намера нам је била, да ове вечери држимо већи скуп сељака код тешичке гостионице, те да у опширнијим предавањима и разговорима дамо што потпунијег обавештења о користи рада жетелице према ручном раду, и о начину набавке и употребе ове, као и осталих, пољопривредних справа и машина. Том приликом било би говора и о жетви у опште, нарочито с погледом на доба, кад треба који усев жњети, у чему се и дан-дањи скоро свуда, па и овде, много греши, а на штету самих привредника. Та намера наша која је нашла одобравање код присутних, није могла ипак бити остварена из узрока, што је баш оног дана била заветина у једном оближњем селу, па се не би могао прикупити довољан број за такав скуп. Кад то није могло бити, ми смо се старали да, ма и у најужим границама, дамо поуке о овим питањима приликом предавања о склопу и раду машине, као и у разговорима, који су вођени с појединима при раду

С овим је свршен наш рад у алексиначком Поморављу. У вече истог дана предата је машина за Лесковац са осигураним роком од 3 дана; а ми смо отпутовали — у Лесковац — сутра дан.

Чим смо приспели у Лесковцу, ступили смо у споразум са среским начелником и општином ради распореда рада у околини лесковачкој. Како од среског начелника тако и од општинског суда примљени смо с најлепшом предусретљивошћу. Срески начелник прихватио је наш предлог, да се одмах службеним путем позову пољопривредници целога среза ради посматрања рада машине, а осим тога преко оближњих среских начелника — среза јабланичког и власотиначког — позвао је и сељаке оближњих општина других срезова. Напоменуто му је, да је жеља Друштвеног управног одбора, да се овом приликом овде образује и једно средишно место за утицај у пољопривредном напретку, јер су овде погодбе боље но на многим местима наше отаџбине за рационалнију културу земље. И та је мисао одмах прихваћена, а за остварење ангажован је и тамошњи порезник, г. Стева Бобић, див. ђак земљоделско-шумар. школе и један врло ревносан и уважени чиновник онога краја. Успех је још сигурнији био, што су одмах придобивени за то и још неки интелигентнији и виђенији грађани, учитељи, свештеници и чиновници. Од стране општинског суда стављен нам је на расположење један јак пар коња с послугом од 2 човека, међу којима је један доцније тако брзо схватио удешавање машине и рад њоме, да смо се могли у томе потпуно на њега ослонита. Осим тога, општински је суд обзнанио у општини целој о доласку наше машине и позивати су грађани на збор код машине. Даље, за све време рада општински је суд о свом трошку набављао зејтин и петролеј за подмазивање машине.

Ма да нам је обећано, да ће машина пре 3 дана стићи у Лесковац, опет је она тек 13-ог пре подне тамо дошла. Прва проба вршена је на њиви Јаната Поповића — Буринчића, на којој је била озима пшеница. Њива је велика 1·60 хект.; ну жита у опште и око Лесковца не могу се похвалити чистотом, — бурјан и паламида бујно су се развили, тако да се на више места из њих није могло жито разликовати. Њива Поповићева била је мало чистија, те је машина овде врло правилно радила тако, да је изазвала опште допадање. Рад је одпочет после 2 сата по подне у присуству преко стотине гледалаца, и то пошто су присутни претходно упознати са склопом и управљањем машином. Па и доцније, докле год је машина на овом месту радила долазиле су непрестано нове групе грађана, тако да је тог дана могло бити укупно посматралаца до 500. Срески начелник, г. Јелисавчић, г. Бобић, порезник, учитељи основних школа лесковачких и др. били су такође међу гледаоцима. До 6 часова у вече жито је било сасвим пожњевено и машина је однета у двориште општинског суда.

Сутра дан, рад је почет у $8^1/_2$ часова на њиви Стојана Младеновића, до железничке пруге. И овде је била пшеница за жњевење, али у њој свачег је другог више било, но класја пшеничног. Ма да је машина грдан терет имала да издржи, ипак је рад добро вршен и машина је ту издржала доста дивну пробу

у погледу постојаности и тврдоће материјала. Гледаоца је и овде било много, — мушких и женских.

Овог дана после подне није било рада. — једне да би се коњи одморили, а друго да би се машина спремила за сутрашњу пробу.

15-ог Јула пре подне одређен је био скуп сељака. За рад одређена је њива Илије Николића, књиговође гајтанске фабрике. Које сељака, које грађана било је извесно преко 200. Рад је отпочет око 10 часова, што је претходно демонстрирано са удешавањем машине за рад и за транспорт. Ма да се и ова њива не може сасвим похвалити чистотом и брижљивим обрађивањем, ипак је машина добро радила и проба је у опште примљена с допадањем.

После подне заказан је био збор у гостионици код „Плуга". На збору су били већином сељаци, који су пре подне били при проби машине, чиновништво и мали број грађана, Лесковчана. Збору је присуствовао срески начелник. Председавање је уступљено потписаноме. Рад је зборов текао овим редом:

1, Објашњавање главнијих тачака из правила Срп. пољопривредног друштва, нарочито о задатку и начинима, како Друштво постиже циљ, за тим о радовима чланова друштвених, о државној помоћи и о подружинама (говор овај држао је потписани);

2, Предавање о жетви и вршидби, с погледом на рад жетелица и вршалица, у поређењу са радом како се код нас врши (предавао економ г. Бојић).

Осим тога лепе говоре о радовима за унапређење пољске привреде и о потреби установљења пољопривредне подружине држали су: г. г. Стеван Бобић, г. Јаков Јелисавчић, поп Дожудић, намесник Комненовић, грађанин Лаза Лазаревић и др.

После овога је извршен избор привременог одбора за израду правила за подружину, међу којима су узети и неколико сељака.

С овим је завршен рад са жетелицом и у овом крају. Сутра дан је машина предата на железницу, а и ми смо се кренули на пут у Београд.

На крају, нек ми је дозвољено да могу навести и неке погледе на рад ове машине. —

1, Налазим, да је ова жетелица, названа „Континентал" из фабрике Џонстона, Харвестера и комп. у Батавији у Њу-Јорку, најподеснија за сада за наше прилике а из разлога:

а, што није сувише компликована;

б, што је лака (нето тежина 330 кгр.), те се може презати и слабија запрега; и

в, што јо јаког састава, нарочито гвоздени делови.

2, У недостатке могло би јој се приписати:

а, што се табла не може тако брзо подизати и спуштати са седишта кочијашевог, нарочито за прилике, кад се хоће да ради на већим нагибима (странама);

б, што је дрвена грађа (нарочито грабље) слаба;

в, што је удешавање за рад и за транспорт доста споро.

Машина жање у ширину 1·5 м. (тачније 152 см. или 5 стопа), а може да прође па капију, која је широка 2·75 м. (9 стопа). Кад се удеси за транспорт може да иде и по обичном пољском уском путу.

Најзад, резултат овог рада са жетелицом утврдио је правило: да употреби машина у ратарству претходи правилније обрађивање земље; тек онда може се и оценити како ваља колико је корисији и од колико је великог утицаја на рентабилитет у опште машински рад. Тако је код ове машине, па тако и код врстачне сејалице, и копачице и т. д То нам' уједно казује, одакле треба поправке да почињу.

15 Авг. 1893
Београ.

Члан управног одбора
П. Т. Тодоровић

3. На захтев друштвене подружине у Обреновцу, упућен је економ г. Бојић, по повратку из Лесковца, са поменутом жетелицом, те је и тамо у селу Грабовцу уз рад с том машином, држао јавно предавање и давао нужне поуке и обавештења збору, који је подружина нарочито ради тога сазвала била из околних села. — Да је и тај рад био с успехом тврди јако заинтересовање код онамошњих привредника за ту машину, а то потврђује и сама подружина тражећи да откупи жетелицу, да њоме у будуће сама ради и даје поуке. — Извештај г. Бојића о том раду и предавању. гласи:

Предавање ово, према распореду који је утврдила посавска подружина у Обреновцу. требало је да буде 1. Августа, но због кише то није било могуће, јер је света било тога дана искупљено преко 300, а локала није било у коме би се могло држати предавање.

Но опет зато сутра дан 2. Августа, искупило је се на предавање више од 200 привредника махом из Грабовца, Звечке, Орашја, Скеле, Уба и т. д.

Предавање о начину жетве, о коси и жетелици држао сам на њиви браће Танасића, који су на молбу подружине Обреновачке, оставили до 5 хектара пшенице ради показивања рада са жетелицом.

По свршеном предавању, у коме сам нарочито нагласио, да жита треба много раније жети, но што се то код нас чини и приступио сам раду са машином. Ниједан од присутних није имао уверења да ће машина моћи радити. И ако је земља каљава била, а пшеница полегла и градобитна, али чиста од корова, ја сам успео да, поставив машину на највишу тачку, пожњем жито на *потпуно задовољство* свију присутних. Тиме је машина већ сама по себи прокрчила пут и оборила предубеђење сељана.

Но успех саме машине, нарочито корист, коју сам ја у предавању исказивао, био је сјајан и очигледан и због тога, што су на истој њиви радили „банаћани" т. ј. косили пшеницу са косама без наслона. Ја сам онда скренуо пажњу свију привредника на то: како машина чисто ради и како некруни (неистреса) зрно из класа, као што је неминовно при раду косом а са презрелим житом. Ово сравнење учинило је довољан упечатак, и по свој прилици у тим равним крајевима. прокрчиће себи у скоро пута, као што је и тријер.

4. На *предавања*, која је пожешка подружина приредила најпре у *Добрињи* а затим у *Арињу*, друштво је имало свога изасланика; и то на првом г. Бојића економа, а на другом управника добра у Шапцу госп. Свет. Петковића, који су били међу главним руководиоцима предавања а и сами држали и давали стручне и најважније поуке. Учашће друштва на тим предавањима учинило је, те су она испала како ваља и изазвана је жива заинтересованост код онамошњих привредника, чиме је посредно и сама подружина добила веће поверење и створено јој обилато поље за даљи рад. —

Посредним путем.

Друштво је и у овој години утицало понајпре и највише набављањем и растурањем савршенијих и потребних справа и семена а нарочито од луцерке. Овај се посао већ у великој мери развио, да га друштво збиља са садањим особљем једва савлађује. Оно је у томе стекло толико поверења да му се из године у годину јављају све више и веће тражбе од наших привредника у целој земљи. У неколико можда и нижа цена справа и семена што се од друштва набављају, али извесно главна је пубуда која руководи привреднике да се обраћају друштву у томе, што су уверени да ће им оно пре и сигурније набавити потребне справе и семе а да ће оно само и оценити шта је коме и за

какве прилике потребно. Да се то поверење и леп глас друштва очува, оно је дужно да се одазива свима тим тражбама, па ма га то стало извесних материјалних издатака и ма због тога увећало и своју радну снагу. Тим и таквим погледом руковођен Упр. одбор, он се је старао, да се и у овој години задовољи сваки привредник који се је обраћао друштву за справе или семе.

Приметило се, да је у овој години мања тражња семена пићних биљака и др. усева но у прошлој години. Ово долази по свој прилици отуда, што је друштво већ донекле прокрчило пут савршенијој култури код наших привредника, као год што му се мора уписати у заслугу и то, што је оно прво многе корисне пољопривредне справе унело међу наше привреднике и упознало их о њиховој користи.

Но у колико је била мања тражња разновсног семења у толико већа тражња пољоприв. справа.

Укупна вредност набављеног и растуреног семена у 1893 год. износи 10.801·10 дин а укупна вредност набављених и растурених справа 17.576·80 дин.

Према овоме, друштво сад већ мање има ону прву дужност, да упознаје и заинтересује наше привреднике за боље справе семење и т. п. Оно сад има више да се брине о начину, како да се најбоље и најлакше подмире наши привредници тим потребама. — Друштвене подружине кад би биле у могућности да буду активније, биле би први и згодни посредници друштву у томе послу. Али како су оне још доста слабе, да приме на се тај замашан посао, то је Упр. одбор сваком могућом пруликом утицао на Стално Окружне Одборе да они приме на се улогу посредника растурача справа и семена међу привреднике својих округа. Са задовољством се може потврдити, да се скоро код свију Сталних окружних Одбора, опажа саревњиво старање о месној привреди, као и готовост, да по савету друштва примају справе и семе и све друго што би ишло у прилог унапређења привреде.

У овој години, са малим изузетком, сви стални окружни одбори, обраћали су се Друштву за разна објашнења и упутства по многим стручним питањима из пољске привреде, и Друштво је са највећом готовошћу излазило на сусрет њиховим жељама заинтересавајући их у већој мери за напредак пољске привреде њихових округа и тежећи томе, да се учврсти веза између Сталних окр. одбора и друштва; а извесно је да ће се тим путем доста постићи у унапређењу наше привреде, у толико сигурније, што сви ти одбори имају и могу имати и материјалних средстава за рад у томе правцу. Друштво се нада да ће у будуће у овим Одборима имати јаке и сигурне савезнике и помагаче.

Сем ових радова, друштво је, полажући велику важност на то, да се наше домаће справе и алати, потребни пољопривреди што више шире међу наше привреднике и на тај начин помажу наше занатлије и мајстори, свом збиљом настојавало, да се изврши *општа смотра* свију пољопривредних справа, алата и машина што се у земљи израђују, те да на тај начин види и увери се и оно само а и сви остали: каквих справа и алата имамо у нашој земљи, и можемо ли, и у колико њима подмиривати своју домаћу потребу. А поред тога, да и саме занатлије и мајсторе потпомогне и подстакне на живљи рад и истрајност, с једне стране дајући им награде за ваљане израде, а с друге препоручујући нашим пољопривредницима, да потребне им справе и алате набављају од њих а не са стране; па да би их обилатије новчано наградило, друштво је поред својих скромних средстава новчаних, издејствовало, те му је г. Министар Народне Привреде и нарочиту суму новаца ставио на расположење за то.

С пуно воље приступајући томе послу, друштво је јавним прогласом у свима домаћим новинама, објавило да ће се смотра држати ове године у Јагодини као средишту и месту које је чувено са занатске радиности и позвало све занатлије и мајсторе да својим израђевинама приме учешће у овој смотри. Па не само то, него се је ради већега успеха, обратило најпре занатлијским удружењима као најпозванијим, да припомогну извођење ове корисне замисли; затим је молило и све окружне сталне одборе, да и они у своме домашају колико могу заинтересују занатлије за смотру.

Не оскудеваше ни воље ни средстава, само стало беше до тога, да и занатлије у чију се корист баш и ради, покажу у довољној мери предусретљивост и да потпомогну да смотра испадне како ваља и да се њоме користе.

Али на жалост, одзив са њихове стране показа се врло слаб, ма да је било преко 3 месеца времена за припрему и пријаву и ма да је рок за пријаву у два маха продужаван.

Неће бити претерано, ако речемо, да је за осуду и сажалење што су наше занатлије и мајстори, показали и овом приликом крајњу немарност, према овако корисној намери Пољопривредног Друштва, тим пре, што је ова смотра у првоме реду од користи за њих. Ако би се хтели упуштати у изналажење узрока зашто је то тако, сусрели би се на првоме кораку са већ поменутом нашом немарношћу у опште а свакојако и са повећим ступњем бојазни да ће израђевине дотичних мајстора и занатлија моћи одржати превагу над другима, кад се све изнесу на преглед и оцену.

Друштво може зажалити, што није остварило ове године своју намеру односно те смотре; али у толико треба да је задовољно, што је обазриво било у објављивању те смотре те ју је у последњем часу одложило и на тај начин спасло наше занатлије од покуде, а задржало право, да ју у повољнијим приликама опет прихвати и изведе како ваља. Стекло је уједно опет искуство, да се смотре и изложбе у опште код нас могу само онда створити и извести како ваља, ако се зађе из места у место и лично тражи и прикупља све што се жели изнети на углед. На ту је мисао друштво већ и овом приликом дошло било и уверило се изашиљањем својих изасланика само до Јагодине и Пожаревца, да би се тим путем могло створити и извести смотра; али то већ — према времену које се имало на расположењу — беше доцкан, а не беше засада ни довољно материјалних средстава ни радне снаге на расположењу за прикупљање справа и алата тим путем. —

Одлажући са наведених разлога општу смотру, друштво је сматрало, да би неправо било са намерности једних, одузети право оцене и награде справа оним вредним занатлијама, који су их на време пријавили за смотру. И за то је све њих позвало, те су пријављене предмете донели овде код друштва, где су 14. п 15. Окт. п. г. оцењене и награђене. Оцењи-

ивачк суд је наградио све излагаче, према ваљаности њихових израђевина, руковођен притом оправданом побудом, да то у будуће јаче утиче на наше занатлије и мајсторе и побуђује их на живље учашће. Са истих побуда, а и да би се помогли извесни занатлије, суд је решио, да се млоге од тих справа откупе за друштвени рачун, што је одмах и учињено.

Имена тих вредних занатлија и мајстора чије су справе оцењене и награђене саопштавамо овде;

1. Плугови за орање.

I. наградом по 150 динара у новцу и са похвалницом:

1. Велимир Човић из Жаркова;
2. Максим Поповић из Шапца;
3. Никола Жежељ из Обреновца;
4. Илија Бугарски из Жељезника.

II. наградом од 100 динара у новцу и похвалницом:

1. Витомир Дујин из Београда;
2. Обрен Гојић из Свилајнца;

III. наградом по 80 динара у новцу.

1. Живота Радошевић из Аранђеловца;
2. Живко Давидовић из Београда;

IV. наградом по 50 динара у новцу:

1. Милан Миладиновић из Београда;
2. Милан Жујић из Аранђеловца.

Осем тога, да се прва и друга група плугова откупи за друштвени магацин.

2. Ветрењача.

Милош Јоксимовић из Копљара, да се награди са 100 динара и да се откупи.

3. Крунач.

Јован Делаведела из Ораовице пожарев. са 50 динара у новцу, и да се откупи пошто га поправи.

4. Пчеларске справе и алати.

а). *За кошнице.*

1. Ђорђу Матовићу из Краљева, награду од 60 динара и да се кошнице откупе.
2. Јовану Пуљевићу из Београда, награда од 60 динара и да се откупе.

б). *За алатке.*

1. Лазар Антић из Крагујевца — награда са 60 динара и да се све ситне алатке откупе.
2. Коста Струс из Београда за пресе за восак и лампе за топљење воска, са 80 динара и да се откупе,

5. За казан ракијски.

Милан Јовановић из Новог сада са похвалницом.

6. Окопачице да се од сви у откупе.

15. Октобра 1893.
Београд

Председник српског пољопривредног друштва, председник оцењивачке комисије,
К. С. Таушановић

Чланови:

Свет. Љ. Гавриловић, В. С. Богдановић, А. Живановић, М. Спасојевић, Мир. Миљковић, Љуб. Којић.

Осем смотре пољоприв. справа и алата, као најважније и најглавније друштвене намере, коју је желело да оствари у овој години, па из наведених разлога одложена, — од пројектованих радова остали су у овој години неизвршени ови:

1, Рад с *плугом окопачем* и предавање и поука о томе у срезу моравском, Јагодини и Лесковцу, због тога, што није било њива засејаних кукурузом у ред за окопавање.

2., Рад *парном вршалицом* у моравској долини с предавањем о удружењима за набавку пољопривредних справа, нарочито већих и скупљих, због тога, што друштво није успело да набави на време парну вршилицу, немајући ни довољно новаца за тако скупу машину.

3., *Предавање и рад са справама муљачом и цедницом* о берби грожђа у Књажевцу и Нишу, због тога, што ове године, по несрећи, није ни било никакве бербе, нити је имало грожђа.

4., *Предавање из пчеларстеа* код моравске и пожешке подружине због тога, што су на тим местима већ држана предавања и радови по другим гранама.

Све ове радове и предавања имаће друштво да изводи у идућој години, уверено да су они потпуно корисни и савремени. —

Што је друштво ове године могло да изведе и оволико практичних радова и предавања, има да захвали у првом реду г. Мин Нар. привреде, који га је потпомогао новчано са 5000 динара, затим оној господи члановима друштва, који су се прихватили извођења послова, а не мало и сталном окр. подринском одбору на новчаној помоћи од 200 динара, и г. Министру грађевина на олакшицама на железници за пренос справа за смотру и подвоз занатлија.

Осим овога довде изложеног рада посредним путем, друштво је и ове године радо и својски помагало у раду и наша вредна Кола Јахача „Кнез Михаило“ како својим представницима у сталноме одбору свију кола јахача и нарочито изашиљање својих изасланика на обласне утакмице појединих кола јахача, тако према својим скромним срествима и материјално. Оно је издало у овој години свакоме колу по 100 свега 500 динара, на име награде одличних грла која су се такмичила на појединим изложбама.

У овим привредно-витешким установама и Српско Пољопривредно Друштво гледа јаке чиниоце за унапређење нашега коњарства, и због тога узајамна веза са њима, и помоћ колику је друштво у стању да чини могу бити само од користи.

Даље, Друштво је свагдашњом својом готовошћу прихваћало и одзивало се свакоме потраживању и захтевању г. Министра Нар. Привреде, појединих сталних окр. одбора, подружина и сваког приватнога лица. Рад друштва у томе правцу није тако видан, али је велики. Кад би се све то овде изнело и побројало, видело би се, да друшто кроз целу годину има да се бави и тим пословима. Многи од тих послова сасвим су обична питања и обавештавања, али је било и чисто стручних питања у којима је тражено и мишљење друштвено као компетентно. Међу таковима особито су вредна спомена ова тражења г. Министра Нар. Привреде: Да друштво даде своје мишљење *о уређењу пољске*

полиције и уједињавању — комасацији — пољских имања.

Сталнога одбора округа тимочког о набавци приплодних свиња и нерастова.

Сталнога одбора окр. крајинског о набавци приплодних грла говеди.

Сталнога одбора окр. крагујевачког о пошумљавању оголићених места и т. д.

Одлуке и мишљење Управног Одбора по овим тражењима, публикују се у седничким записницима, те с тога се овде и не износе.

Друштво је у овој години посредним путем утицало на унапређење привреде и изазивањем извесних привредника за напредније радње давањем новчаних награда. Од награда које су у прошлој години расписане, добили су награду *за правилну употребу орашча и огртача при гајењу кукуруза у вези са дубљим орањем и правилним ђубрењем земље где је то потребно*, Ђурђе Митровић и Петар Мировић из Водица оба 150 динара и Вића Радовановић економ из Водица награђен похвалницом.

Остале су још награде које је требало издати у овој години:

1., За рационалну употребу млека и то: за стално произвођење доброг сира у већем размеру и за производњу доброг сира кашкавања.

2., За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака.

3., За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста.

Ове награде нису издате само за то, што се није пријавио нико са ни једним напретком у именованим радњама, те да се награди.

Књижевни рад.

Стални књижевни рад друштва одгледа се у његовом органу «Тежаку« и »Пољопривред. календару.« Благодарећи постојећем законском одобрењу, да се »Тежак« и календар бесплатно штампају у државној штампари, друштво је постављено у могућност, да их редовно и уредно издаје и да се више брине о њиховој корисној садржини. У колико оно одговара томе очекивању, на читатељима је да изричу суд. Извесно је, да се од стране друштвене управе обраћа све јача пажња на уређивање ових његових органа; али канда наши пољопривредници и цела наша интелигенција још довољно не увиђају или не оцењују користи, које ови привредни списи дају и треба да дају. Ма колико се говорило, како се штампом и писањем не може утицати на напредак наше пољске привреде, ипак ће се у своје време признати, да без рада и утицања тим путем не би било ни оволико напретка, колико се опажа. У напредном свету већ је пречишћено питање и то данас нико више не пориче да пољска привреда није само чиста емпирија, већ да она почива на научним основима, који се само науком и поуком сазнају, а за то је потребно да се читају и књиге и новине.

С таквим погледом на важност и потребу поуке путем књиге и новина, — Управни је одбор и у овој години поклањао довољно пажње и издавању „Тежака« и пољопр. календара, и прибављању и ширењу нарочитих стручних књига.

„Тежак« је издаван недељно; али је имајући изобиља материјала, изнео кроз целу годину, више штампаних табака, него што је то било ранијих година, а има знатан број и разних илустрација. Штампан је у 1500 примерака.

Усљед Одлуке Управнога Одбора, да се у будуће не даје „Тежак« приватним личностима на вересију него ако плате унапред, многи су претплатници одпали, но то су већим делом они, који су иначе несигурне платише били. Накнађено је пак с друге стране тиме, што су иницијатвом Сталног Окруж. Одбора претплатиле се на „Тежак» све општине у целоме ужичкоме округу.

Пољопривредни календар за 1894. годину, штампан је у досадашњем облику у 6000 примерака; растурен је и распродат скоро сав

Друштво је у овој години издало практичну пољопривредну поуку о прављењу црнога вина од Благоја Д. Тодоровића и одкупило још ова књижевна дела:

Ливадарство од Др. Ђорђа Радића
Дуван од Косте Црногорца
Четинари од Игњата Мирковића

Сем страних новина које се обично примају, друштво није у овој години ничим повећало своју књижницу. Она је сада уређена, а потребно је да се допуни новим стручним издањима, што ће се свакојако у идућим годинама потпуно и учинити.

Друштвене финанције.

При свем настојавању, да се предвиђени приходи у току ове године приберу што више, како би се на тај начин друштво и у издатцима слободније кретало, — мора се и овом приликом отворено исказати неуспех у томе. Узроци томе показани су већ и у извештајима ранијих година, те је излишно опет понављати их.

Приложени прегледи показују најбоље и стање прихода и расхода. (Види на стр. 32).

Са задовољством може се овом приликом потврдити, да су у овој години највећи издатци пали на две најважније гране рада Срп. пољопривредног друштва, на име на потпомагање пољопривреде (у главном на практичне радове и предавања) и друштвених подружина и на друштвено добро у Шапцу. Што ће на ове радове у идућим годинама обилатије трошити има се захвалити и Сталном окружном одбору подринском на позајмици од 3000 динара. Ма да се овом позајмицом друштво задужује одбору за 10 година без интереса, ипак неоспорно је, да ће се повећаним приходима на добру у Шапцу не само олако одужити тај дуг, него још и донети користи и друштву и народу, што ће му се давати потребно семе и јевтиније и у земљи произведено.

И у овој је години у извесним партијама утрошено више, него што је буџетом предвиђено и то:

1. На печатање књига . . . . . 680·90

I. ПРЕГЛЕД ПРИХОДА
ПРИМЉЕНИХ У 1894 ГОДИНИ.

ТЕК. БРОЈ	ПРИХОДИ	СУМЕ БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂЕНЕ		СУМЕ ПРИМЉЕНЕ		МАЊЕ ПРИМЉЕНО		ВИШЕ ПРИМЉЕНО	
		ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР	ДИНАРА	ПР	ДИНАРА	ПР.
1	Готовина из 1892 године	3844	35	3884	35	—	—	—	—
2	Приход од претплате „Тежака» у 1893 год.	1500	—	1195	30	304	—	—	—
3	Приход од чланских улога у 1893 год.	500	—	888	—	—	—	388	—
4	Приход од продатих календара и књига	2000	—	1372	25	627	75	—	—
5	Приход од друштвеног добра у Шапцу	5000	—	3176	20	1823	80	—	—
6	Приход од наплаћеног дуга и то: а., за „Тежак» и чланство 3.500 б., за справе, семе и остало 6.500	10000	—	6061	80	3838	20	—	—
7	Приход од продаје семена	18000	—	10168	55	7831	45	—	—
8	Приход од продаје справа	17000	—	14237	—	2763	—	—	—
9	Државна помоћ	20000	—	25000	—	—	—	5000	—
10	Ванредни приход	150	—	3506	50	—	—	3356	50
	Свега	77994	35	69445	65	11793	20	8744	50

II ПРЕГЛЕД РАСХОДА
У 1893 ГОДИНИ.

ТЕК. БРОЈ	РАСХОДИ	СУМЕ ПРЕДВИЂЕНЕ		СУМЕ ИЗДАТЕ		ВИШЕ ИЗДАТО		МАЊЕ ИЗДАТО	
		ДИНАРА	ПР	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР-	ДИНАРА	ПР.
1	На печатање књига	600	—	1280	90	680	90	—	—
2	„ потпомагање пољске привреде	4500	—	8659	05	4159	05	—	—
3	„ друштвено добро у Шапцу	7000	—	9125	75	2125	85	—	—
4	„ друштв. врт, пчеланик и живинарник	500	—	385	85	—	—	114	15
5	„ набавку књига, новина и дрвореза	1000	—	457	25	—	—	542	75
6	„ поштанске марке за експедиц. у иностранство	250	—	212	50	—	—	37	50
7	„ повез књига и календара	500	—	321	50	—	—	178	50
8	„ награде сарадн. „Тежака» календара и др.	3200	—	2278	15	—	—	921	95
9	„ плаћање дугова за семе, справе и остале	14000	—	14751	40	751	40	—	—
10	„ набавку семена	18000	—	9144	20	—	—	8855	80
11	„ набавку справа	17000	—	9845	—	—	—	7155	—
12	„ оправку друштвених зграда	1000	—	1063	20	63	20	—	—
13	„ плату друштвеног секретара	2520	—	1850	—	—	—	670	—
14	„ плату друштвеног економа	1800	—	1166	55	—	—	633	45
15	„ плату друштвеног благајника	1200	—	1200	—	—	—	—	—
16	„ плату друштвеног писара	1200	—	1200	—	—	—	—	—
17	„ плату уредника „Тежака»	960	—	960	—	—	—	—	—
18	„ плату друштвеног служитеља	1680	—	1680	—	—	—	—	—
19	„ канцелариске потребе	900	—	2900	—	—	—	—	—
20	„ непредвиђене потребе	184	35	158	50	—	—	25	85
	Свега	77994	35	66639	80	7780	40	19134	85

2. На потпомагање пољске привреде . . 4154·05
3. На друштвено добро у Шапцу . . . 2125·85
4. На плаћање друштвених дугова . . . 751·40
5. На оправку друштвене зграде . . . . 63·20

Казато је већ одкуда је новац, те се је могло млого више трошити на помагање пољске привреде и на добро у Шапцу. А и самим буџетом за 1893 год. управни је одбор овлашћен да може и више утрошити на све ове партије, сем оне под бр. 1 и 4.

Незнатни пак тај вишак у 680·90×751·40=1432·30 дин. управни је одбор учинио по праву, које му дају друштвена правила, уверен да ће тај поступак и збор одобрити.

Примања у овој години било је . . 71866·45
Издавања . . . . . 69049·40
Према томе укупни новчани обрт 140915·85

О изложби.

Управни одбор био је заузео одлучно гледиште да треба приредити земаљску пољопривредну изложбу 1894. године о 25. годишњици овога друштва, и не потпомагати никакве посебне изложбе, — све дотле, докле одређена комисија, није израдила детаљан план о потребним срествима за то. Трошкови око приређивања једне земаљске изложбе пољских производа изнели би по предрачуну дотичне комисије преко 300.000 динара.

Пошто су материјална средства друштвена, тако мала да се на општу земаљску изложбу не може ни помишљати, а прилике су такве, да друштво за остварење ове изложбе није могло рачунати на велику потпору државну, разних корпорација и удружења,— то је Управни Одбор за сада напустио мисао о приређивању земаљске изложбе у 1894 г. до бољих прилика.

Кад већ Управни Одбор поред свију покушаја који су остали безуспешни, није се могао одлучити за земаљску изложбу, решио је, да се пожешка пољопривредна подружина која је у овој години приредила пољопривредну и занатлијску изложбу, што обилатије потпомогне. И друштво је поред помоћи у повељама, књигама и новцу, било заступљено на овој изложби и са своја два нарочита изасланика г. г. Ацом Живановићем и Антом Голубовићем члановима ове Управе.

С поносом се може поменути, да је ово и овако учешће друштва оцењено од вредне пожешке подружине као особита пажња према њеном дојакошњем раду као што се то и из извештаја дотичних изасланика види:

Српском Пољопривредном Друштву

Управни одбор Српског пољопривредног друштва у седници својој од 19. Септембра ове године изабрао је потписане за своје изасланике на пољо-привредно занатлиској изложби, коју је подружина друштвена за срез Пожешки у окр. Ужичком приредила на дан 3 и 4. Октобра ове године.

Пошто су потписани поверен им задатак извршили, то имају част поднети Управном дрштву о приређеној изложби у овоме:

У недељу 3. Октобра ове године, у 10 часова пре подне а у згради основне Пожешке школе, у присуству изасланика сталног окружног одбора округа Ужичког г. Средоја Крчевинца економа, изасланика Српског пољопривредног друштва, месног чиновништва, свештенства, учитеља, општинских претставника, корпоративно заступљена Управа „Грађанске штедионице и многобројних грађана и привредника из Пожеге и среза Пожешког, освећена је изложба водицом са благодарењем, а затим је г. Драгутин Лапчевић председник изложбеног одбора отворио изложбу овим говором

Поштовани посетиоци!

Има једна изрека научара, која вели: *Плуг крчи пут образовапости;* друга опет тврди: *да се по земљорадњи цени и ступањ цивилизације* сваке земље,

Кад су учени људи то изрекли, они су имали на уму: да само добра, јака и паметна производња може створити све услове за свестрани развитак човека као јединке, и човечанства као скуп тих јединака, као и људско друштво.

Тврдње су те признате као непоречне истине, којима сад на све стране паметни људи и сви паметни народи теже свом силином своје моћи. На све стране се подиже индустрија, на све се стране труде да пољопривреду подижу на већи ступањ.

У трудовима за унапређење пољопривреде и разноврсне радиности, такмиче се сви народи и залажу најјаче снаге своје.

А да би имали с времена на време преглед свога успеха, на све се стране држе изложбе.

Оне су постале прво у Енглеској. Више од столећа има, како је неко тамошње удружење расписало награде за изналаске у занатлиским струкама, а за тим је одмах 1761 године приређена још једна таква утакмица. Како су резултати показали да изложбе имају повољан утицај на народну привреду, низале су се изложба за изложбом; од Енглеза су препочели и други народи, те су изложбе данас у највећем јеку.

Изложбе могу обухватати поједине делове и целу привреду могу обухватати и укупан културан рад једнога народа — то су *државне*, а могу бити и светске. У првима, које обухватају поједине делове или целу привреду једнога народа, могу се такмичити само чланови тог народа; у другим пак могу учествовати сви народи, зато се и зову светске. — Изложаба може бити још и покрајинских, окружних, среских (као што је ова наша), а у Шведској их има још и општинских и селских.

Свима је изложбама задатак да покажу већи ступањ савршенства у изради производа, да изнесу свету на видику техничке проналаске да једни привреднпци другима изнесу за углед своје најбоље радове, како би и ови други тако производили или прерађивали: а том приликом се држи и смотра: колико и где има напретка, а колико и где назатка; те да би се рад дотичних фактора могао упутити да тај напредак подржава, а онамо где је назадак, да се употребе нужна средства за успешније напредовање.

Добар утицај изложаба свуда је се опазио, зато се све земље труде, да их што чешће и у што већим размерама приређују. У томе се као што сам поменуо, нарочито одликује Шведска, која сваке године по свима крајевима и готово по свима селима кипти изложбама.

Примеру осталих земаља, морамо следовати и ми. Србија је до сада имала неколике изложаба, и нема сумње, оне су јој биле од стварне користи.

Али овај је крај био лишен те среће, да с осталим крајевима Србије упоредно корача у свима напредцима, па и у напретцима радиности. Стављен у незгодан теренски положај, без икаквих саобраћајних средстава, заборављен од надлежних фактора у привредном и просветном погледу, привредници су овога краја морали прегнути сами да стварају услове за колико толико бољи свој развитак.

У тој цељи они су у овом срезу основали и своју подружину Српског пољопривредног друштва, у тој цељи они су држали ове године неколико својих пољопривредних зборова и предавања, у тој цељи они су са својим природним савезницима занатлијама приредили и ову изложбу не да манифестују своје успехе, већ да подружини својој даду прилике, да оцени недостатке производње, како би она даљим својим радом за поправку се заузимала.

Ја се, као председник изложбеног одбора заједно са својим друговима; могу само радовати: што су привредници овога среза показали учешћа у овој културној акцији пољопривредне подружине, тим пре, што је ово новина за њих.

Изложба ова није претрпана јер је ограничена на само један срез; она није заступљена ни онолико, колико би се могло јер је се нашло људи, који су изложбу доводили у везу с неким повишењем порезе и ударањем регала, те су на тај начин много пољопривредника уплашили; али је ипак заступљена тако, да се с овом новином Пожега и Пожешки срез могу поносито упустити у даља подузећа за подизање њихове привреде, која је основа свеколиком животу људском и опстанку државном.

Изложба ова подружини Пожешкој јасно показује у ком правцу треба она да ради. Подружина пак има великог свога помагача и учитеља у Српском пољопривр. друштву, које нас је почаствовало својим присуством у лицу двојице врсних својих часника.

Изложбени одбор жели: да ово буде основица даљем сложном, братском, договорном привредном раду свију нас; да нас ова изложба отресе ината и пакости, па упути ономе идеалу, коме тежи Српско пољопривредно друштво и Српски Занатлиско-раднички савез; идеалу, коме теже земљорадници и занатлије; т. ј. благостању целога друштва, у коме би сваки појединац добио све услове за свестрани развитак.

Са тим мислима и осећајима у име изложбеног одбора у присуству г. г. изасланика друштвених, изасланика стал. окр. одбора, одбора општинског, управе овд. штедионице, чланова еснафа, привредника и грађана, отварам ову прву пољопривредну

на веће успехе од оваквих изложаба у сваком погледу; јер је заинтересованост побуђена код свију привредника и занатлија па и свих других редова онамошњег грађанства и јер су сви они, а у првом реду привредници и занатлије убеђени, да су овакве изложбе корисне како по њих лично тако и по напредак привреде и занатства. Само би далеко веће користи било, ако у будуће изложбе буду ширега круга т. ј. ако обухвате цео округ, па и 2 и више округа уједно, јер ће се само тако имати тачан преглед и оцена економског стања и напретка не само појединих села и срезова, но и целих округа и крајева. Осем тога будуће изложбе не смеју никако изостављати, а да не приме у суделовање и сточарство, које код нас свуда мора ићи упоредно са осталим гранама привреде, а у онамошњем крају је оно и од пресудног значаја.

Садањој изложби имала би се учинити озбиљна замерка, што је та грана изостављена, кад се не би узело за оправдање таквог поступка то, што је ово први покушај и са врло незнатним материјалним средствима. Ако и у колико и друштво у будуће буде суделовало у решавању о приређењу оваквих изложаба, не треба да допусти, да оне буду без сточарске гране.

За сва економска предузећа у овом погледу, по нашем мишљењу требе узети Пожегу, јер је по свом положају један од најподеснијих економских центара како за округ Ужички, тако и за извесне делове окр. Рудничког.

Када би било могућности, да се о државном или окружном трошку у Пожези подигне једна школа за све привредне гране или бар једно угледно добро, било би од неоцењене вредности, јер се мора признати да је овај крај у културном погледу и сувише заостао, а озбиљним радом могло би се много више учинити но што се до сада мислило.

На завршетку овог нашег извештаја част нам је напоменути да за овако корисно извршење приређивања ове изложбе особита заслуга припада приређивачком одбору састављен из: председника: г. Драгутина Лапчевића, секретара: Мих. М. Чолића пис. општ., благајника: Николе Милошевића зем. и

Чланова: Мих. В. Шуњеварића свештеника, Николе А. Јовановића учит., Вићентија Колаковића опанч., Ђорђа Милошевића ковача, Теофила Сорвана књиг. штедионице. Јевте Банцуловића зем.. Радосава Илића обућара, Јеврема Ђајића баштов., Живана Васића рач. општ. и Филипа Михајловића бојаџије. Не мања заслуга припада и преставницима општине Пожешке, који у име грађана Пожешких не пожалише ни труда ни материјалних издатака, те да прва среска изложба у Србији приређена у њиховој средини, потпуно одговори својој цељи, и да посетиоци поред лепих утисака добивених на изложби, не понесу и лепу успомену на гостопримство грађана Пожешких, зашто нека им је лепа хвала.

Сматрајући да смо се по могућству поверењу Друштва одужили, част нам је и овом приликом уверити га о нашем највећем поштовању.

10. Октобра 1893.
Београд.

Аца М. Живановић
Анта Голубовић

Рад с подружинама.

Ма колико да се увиђа од колике су потребе и важности пољопривредне подружине, и ма колико их друштво као такове изазивало и подражавало у раду, опет су с изузетком неколико њих, резултати њиховога рада незнатни. А доиста је штета, што ове подружине не могу јаче да дејствују на околине, у којима су; јер би помоћу њих и друштво лакше продирало до наших пољопривредника а и они сами би се више побуђивали на напреднији рад, па би брже и добављали што им треба за такав рад.

Ако би се потражили узроци слабом напретку подружина, наишло би се најпре на јаку оскудицу спремних и заузимљивих људи, који треба да руководе рад подружина. За тим одмах долази наш опште познати немар, па онда и врло слаба и скоро никаква материјална средства, којима подружине располажу.

Да се рад појединих подружина што јаче унапред крене и колико толико поставе у могућност да буду радније у својој околини, Управни је Одбор све подружине у овој години материјално знатно потпомогао. Свега је издато на њихово потпомагање у новцу, справама и семењу 2·565·05 дин., помоћ знатно већа но што им је прошлих година давата.

Управни је одбор ставио себи у задатак, да нарочито помаже оне подружине, које су вољне да се баве практичним радом и које имају своје земљиште и стручно спремне људе. На тај ће се начин поставити сталнија основа за опстанак и рад подружина.

Радом практичним и иначе највише су се у овој години одликовале подружине: Пожешка, Обреновачка, Нишка, Жичка и Драгачевска.

Осем тога, за исвесна важнија привредна питања друштво је ангажовало и поједине подружине, а преко њих је протурало извесне справе и семење. Неке од тих подружина, показале су у том погледу доста воље и предузимљивости а изглед је да ће се у будуће и више постићи.

У овој су години образоване нове подружине: Горњо-Милановачка, Свилајначка, Крњевска и Рачанска (окр. ужички) и тако сада имаде свега 17 подружина пољопривредног друштва.

У овој години, друштво је добило једнога члана добротвора у лицу г Милутина Марковића члана касације; три члана утемељача г. г. Танасија Георгијевића секретара конзисторије у пензији, Д-р Иву Лазаревића лекара из Аранђеловца и Задругу Београдску за међусобно помагање и штедњу.

Хиљадали се добротвори којима лежи на срцу наша занемарена привреда. Они улевају наду Друштву, да ће пажња која му се почела поклањати у скоро још и више ојачати, те да оно увећаном симпатијом и увећаним средствима може у своме раду постизавати и виђеније резултате.

Друштво је у овој години изгубило своје редовне чланове и то: Анту Ђурића, Анту Алексића, Драгутина Посниковића. Средоја У. Крчевинца и Алексу Николића вредне и одушевљене поборнике који су свом преданошћу радили на унапређењу пољске привреде.

Нека им је вечан спомен међу нама.

По члану 19. правила из одбора иступају: Мирко Миљковић, Алекса М. Секулић, Аца М. Живановић, Никола Жељковић, Јаков А. Марковић и Вића Т. Радовановић. На место ових имају се изабрати нови чланови управе као и председник, подпредседник и благајник овога друштва.

ИЗВЕШТАЈ

Добра срп. пољопривредног друштва за 1893-ћу годину.

Стање култура у овој години није баш најповољније било Елементарне неприлике учиниле су, те су усеви у овом крају у порасту заостали. Стрмни усеви, усљед зимушњег великог снега нису могли напредовати, — бокорити се; доцније у пролеће, наступила је опет дуготрајна суша која је владала скоро $2^1/_2$—3 месеца и просто свака нада била је изгубљена на по-

вратак јесењих усева. Тек око св. Тројица, пала је прилична киша, која је ово зло стање мало повратила. Усљед овога озими стрмни усеви остали су малени и ретки, те је с' тога и доходат од истих био мањи.

Са пролетњим усевом још је горе било. Како је снег притиснуо земљу од друге половине Новембра, па до 1 Марта, то се није ни могла спремати земља за пролетње усеве; није се могло орати, ђубре извозити и т. д., а кад овога није било благовремено, онда се зна каква је земља била по својим физичким особинама. Тек кад је пукло пролеће, онда се морало на брзу руку орати, ђубре вући, у расаднику разноврсне послове извршивати и то све за кратко време од 2—3 недеље. Ово је учинило да је се са сејањем пролетњих усева опознило што је доцније имало рђавих посљедица на доходак, а због нагомилаености радова морало је се узимати и више радне снаге.

Но канда није ни једна грана културе претрпила већи пораз, на овом добру, као воћарска. Јака зима која је владала скоро 4 месеца, нанела је вотњим садницама огромну штету. — Од неколико година спрема се и подиже сортиментални вотњак, расадник се необично према срествима друштвеним шири — па све то пропаде скоро сасвим. У вотњаку број пропалих вотњих садница износи до на половину, а у расаднику просто све само јабука и уркасног дрвећа. Истина, да су се многе воћке у расаднику могле поправити подрезивањем стабла до места докле је оно у снегу стојало, али је опет зато тотално пропало сво оно воће коме и место и положај није овде, као: трешње, бресквe и бадеми. Овакова недаћа постигла је многе расаднике а нарочито равничке где је земљиште влажно, на коме је због влаге дужа и бујнија вегетација у јесен. И велико одрасло воће по равницама и лукама, страдало је махом од мразева. Отуда да у Мачви, неком делу Поцерине и посавине шабач. и посавини ваљевској, готово нема сада одраслих шљива и ораја.

Управа овога добра није могла да гледа овако зло стање скрштених руку, него је што пре предузела у јесен сађење у вотњаку, не само на местима пропалих воћака, но још доста садница у истом и умножила. У расаднику пак воћарском калемљене су дивљаке у великим количинама и подигнуто воћа више него што је пропало. Оваке зиме, као што је ова у овој години није скоро било и једва памте стари људи, и зато баш она може послужити као мерило које врсте и сорте ваља на добру подизати, које је у равном положају.

Са зимом у овој години Друштво је оштећено у своме расаднику на 3—4000 дин. Ово је учинило, те је управа овога добра морала да обустави продају воћних садница у пролећњој сезони, што је утицало на смањење прихода. Тражња за вотњим садницама била је јака и да нису пропале, дало би се у народу толико садница, што до сада ни у једној години није био случај.

Цео рад на друштвеном добру, може се поделити на пет грана: ратарство, воћарство, сточарство, пчеларство и растурање справа, алата, машина и разноврсног семења.

I. Ратарство.

Земљиште под усевима било је подељено на 7. парцела. Парцеле су износиле по својој величини:

I	4	хект.
II	3	«
III	2	»
IV	3	»
V	2	»
VI	3	»
VII	4	»
Свега	21	хектар

Од усева посејано је и добивено па овим парцелама:

Са	I	парцела	сена од граорице	15.000 кил.
»	II	»	пшенице озимице	6.200 »
»	III	»	пшенице озим. и јарице	3.550 »
»	IV	»	јечма озимца	3.200 »
»	V	»	овса	745 »
»	VI	»	са једног хект. ситне пројe	700 »
			са једног хек. мувара	
			а, семена	200 »
			б, сена	4.000 «
			са једног хект. граорице са	
			семена	1.300 кил.
Са	VII	парцела	била је под детелином и травама, добијено:	
			а, сена ливадског	4.000 »
			б, детелине с' травама	4.500 »
			в, сена луцеркиног	13.000 «

Према томе добијено је укупно. стрмнина 13.695 кила
семена од пиљњег биља 2.200 »
сена са природних и вештачких ливада 42.500 »
сламе од прилике 15—18.000 «

Од сена трошено је на израну стоке, а нарочито коња који су целог лета на јаслима рањени. Говеда су опет преко лета храњена зеленом пиљом од грахорице и детелине, у јесен истеравана су на пашу, а од 15 Октобра почело се са полагањем сена. Што год буде претекло сена, продаће се и у приход овога добра завести.

Слама сва, употребиће се за простирку сточну.

II. Воћарство.

Као што је напред споменуто, од сувише јаке зиме, која је владала у овој години, пропале су у вот. расаднику многе саднице. Разуме се, да је и штета због овога била огромна, због тога се и продаја морала да обустави у пролетњој сезони. Неке су сарезиване, а многе су просто избачене из расадника, јер се брже могу подићи саднице калемљењем поновним, него ли да су старе остављане. Зато је на брзу руку и калемљен већи број садница но до сад, и до јесени стигле су потпуно свој пораст изузев крушака, које су слабијег пораста. Код трешања није се могло предузети калемљење зато што су дивље пропале.

У вотњаку су такође промрзле саднице у половину, што је све ове јесени попуњено и умножен још са 200 ком.

Ово је утицало на продају вотњих садница, те се зато и није могло добити онолико прихода колико би требало да буде. Истина је, да је приход од продаје вотњих садница, предвидела управа овога добра у буџету на 1000 дин., истина је и то да је ова цифра добијена, али опет за то тражња је била толика да би се могла још иљада динара од овога извући.

Поред свих ових неприлика опет је продато воћ. садница 1601 ком. и 10.000 ком. шибља за живе ограде, од чега је опет добивено 1097 85.

У вотњем семеништу, вот. расаднику у вотњаку заступљене су све добре сорте и оне су у што већем размеру размножавају. Сортименат је обилан тако, да се могу подмиривати и други поручиоци из удаљенијих крајева који имају бољи положај и земљиште за гајење воћа но што је то случај на друштвеном добру.

Семениште, расадник и вотњак, представља велику вредност, што свакојако није меродавна управа овога добра, да је износи. Само друштво може се о томе уверити свагда преко својих изасланика. Истина да је доста утрошено на радну снагу, али друкчије не може бити, јер друштво нема ни од куд бесплатне радне снаге, већ сваког радника за најмању ситницу мора да плати.

III. Сточарство.

Од стоке находи се на добру: 2 коња за рад, 1 кобила за приплод, једно женско ждребе од 3 године, пастув од 4 год. 2. краве и 2 јунице. У лету учињена је размена према одобрењу друштвеном и дата је за једну ждребну кобилу, једна крава и једна јуница Ова размена учињена је зато, да би се могла спремити запрега још за један плуг, јер је добро имало само једну кобилу.

Пастув је у току године продат за 500 дин.

У јесен, месеца Септембра, друштво је набавило са стране једног бика и две јунице, и тако сад бројно стање стоке на друштвеном добру износи:

Коња за рад	2	грла
Ждребица од 3 год.	1	«
Кобила за приплод	2	«
Бикова	1	»
Јуница	3	«
Крава	1	»
Свега	10	»

Сва стока сем коња и кобила које се за рад употребљују, млада је и не даје за сада никаква доходка. Зато су и извори прихода на млеку, продаји приплодни грла, и такса за напуштање бикова, усанули.

IV. Пчеларство.

Са пчедарством је отпочето прошле године и то са једном кошницом, коју је исте године послало друштво ради држања једног практичног предавања. Од те једне кошнице које прошле, које ове године, намножено је осам.

Конванлук није се могао направити на добру, што друштвена средства нису дозвољавала, па зато је се надати да ће га друштво доцније подигнути.

V. Растурање машина, справа, алата и разноврсног семења.

Као сваке тако и ове године, ово је добро било као посредник за растурање у народ сваковрсних справа и семена. Од луцерке распродато је семена 700 кила. Од главних справа и машина унешено је у ову околину 4 парне вршеће мишине, 3 требила — тријера и 2 окопача. Плугове ораће и окопаче већим делом купују у Шапцу где има доста и добрих мајстора ковача, који се труде да што боље задовоље своје купце, дајући им чак под гарантију.

Жеља срп. пољопривредног друштва као и народа округа подринског била је: да се на овом добру подигне семењарница од сточног биља: луцерке, црвене детелине, граорице, мувари и осталог повртарског семена у мањем размеру.

Да би се ово подузеће остварило, окружни одбор понудио је Друштву 3000 дин. на позајмицу без интереса за 10 година, што је оно и прихватило, јер је поодавно гајила ту мисао, али није имало средства да је оствари. Сад пак, пошто је потпомогнуто народом округа подринског, отпочеће још ове године са засејавањем поменутих биљака у велико. Но пошто је земљиште добра друштвеног мало за развиће свију поменутих грана у извештају мало, то је Друштво узело под закуп земљиште општине шабачке до самога добра које износи 20 хектара за 10 година.

Све што је се требало урадити, урађено је: земљиште поорано, усеви јесењи посејани, откупљено је земљиште од пређашњег арендора раније који је имао право на исто још до 1 Јануара 1894 године.

Примањем овога земљиште у друштвене руке увећани су издаци око обделавања његовог у јесењој сезони. Ови издатци пали су на терет овога буџета, јер није предвиђено да ће се у скоро узети.

Свакојако, друштво треба да има у виду те издатке, па да их пред зборои правда. Више издатка од кад је ово земљиште друштвеном добру придодато, износи:

1,	на посемењавање, вредност семена	250	дин.
2,	» орање и друге радове	200	»
3,	» на откуп вемљишта од старог арендатора	200	»
4,	» 1 орачи плуг	50	»
5,	» 1 окопач	39	»
6,	» 1 пар, амова	72	»
	Свега	811	дин.

Ово су издатци који су утрошени на обделавање и припреме, а у буџету предвиђени су издатци, које треба једном за свагда учинити око справа за вршење и чишћење семена, семе и осталих потреба.

Из истог овогодишњег буџета утрошено је на справе, машине, алате, стоку и остале потребе:

1,	на набавку говеди са стране		1415	дин.
2,	» »	једне врст. сејал.	660·80	»
3,	» »	једне ваге	32·00	»
4,	» »	два ћебета параћ.	34·00	»
5,	» »	прибора за дресирање ждребади	28·00	»
		Свега	2169·80	дин.

Дакле скоро на 3000 дин. утрошено је на разне набавке справа и проширење добра друштвеног, а остало по буџету утрошено је на плату управника, подекономa, слугу и остале радне снаге, што ће се све увидити из приложеног засебног годишњег рачуна.

Предрачун буџета за 1894-ту год. рачун примања и издавања за ову, као инвентар машина, справа и стоке, послаће се засебно Друштву.

31. Децембра 1893 год.

Шабац

Светолик А. Петкоеић
управник добра

ИЗВЕШТАЈ

О раду и стању крушевачке пољопривредне подружине за 1893 годину.

Крушевачка Пољопривредна Подружина, која је основана на Петров-дан 1882 године, навршив са прошлом 1893 годином — дванаесту годину свога живота и рада на бољитку пољопривреде народне у овој околини драге нам Отаџбине; — подноси друштву ово своје извешће за 1893 год,, у кратком бројном прегледу, из ког ће се најасније видети, колики је био њен рад и утицај на бољитак пољопривреде народне у овој околини, како посебно у прошлој 1893 години, тако и укупно на крају 12-те године њене, т. ј. од 1882—1894 године.

КРАТКИ ПРЕГЛЕД

Рада и стања крушевачке пољопривредне подружине концем 1893 године.

БРОЈ	Назив	у 1893 години			од 1882 до 1894 г.		
		БРОЈ	ВРЕДНОСТ		БРОЈ	ВРЕДНОСТ	
			дин.	пр.		дин.	пр.
1	Чланова имала	21	84	—	320	1617	—
2	Беседа приредила	1	107	90	12	2080	65
3	Скупова држала	1	—	—	12	—	—
4	Поклона добила	2	399	40	7	899	40
5	Добила Легата	2	1200	—	2	1200	—
6	Семења разног протурила	—	913	70	—	3091	20
7	Калемљеног воћа протурила		—	—	1773	1926	—
8	Окалемила воћа сама	558	120	—	2423	758	—
9	Калем гранчица раздала	150	—	—	1575	—	—
10	Семења од свило бубе раздала	—	—	—	—	1880	—
11	Алата и справа протурила	23	718	58	202	4236	32
12	Књига и листова протурила	5	13	50	493	427	45
13	На потпомагање пољоприв. дала	—	120	—	—	2200	05
14	Похвалница подружинских дала	—	—	—	14	—	—
15	Извршила нарука и набавака	21	2153	20	310	14.892	99
16	Извршила експедиција разних	62	—	—	743	—	—
17	Имала акта и нумера	142	—	—	1710	—	—
18	Имала књига и лис. у књижници	10	—	—	62	—	—
19	Укупно примање новчано	—	6191	13	—	—	—
20	Укупно давање новчано	—	1299	80	—	—	—
21	Укупни обрт учинила	—	7490	93	—	46.045	69
22	Има капитала подружинског	—	2383	93	—	—	—
23	Има легата од изложб. одбора	2	1200	—	2	1200	—
24	Комисијон књига има	—	—	—	298	206	90
25	Комисијон справа има	21	309	45	—	—	—
26	Збирка и намештај	3	10		56	393	90

1891. год. приредила *прву Окружну пољопривредну и рукотворинску Изложбу*, за окр. крушевачки, а уз припомоћ Српског пољопривредног друштва и *I-ву земаљску Изложбу воћа*, које су испале потпуно сјајно на опште задовољство свију искрених пријатеља нар. привреде. Крајњи резултати и рачуни ове успешне изложбе коначно су сређени и закључени ове године са вишком новчаним од 1700 дин., док се већина изложби обично завршују са мањком (дефицитом). И главни резултати ове изложбе, дали су следеће цифре;

Крушевачка Изложба имала је:

Главних група XII; број одељења изложбе 20, Број излагача 1428, број изложених предмета 6079; Вредност изложених предмета 82.043·85 дин.

Дато је награда, новчаних, у справама и похвалницама 414, у вредности 4399 дин.

Имала је изложне површине 4417 квадратних м; рејон изложбе 20.000 кв. м.

Било је посетиоца преко 15.000

Укупно примање новчано било је: 12.582·— дин.
» давање » » » 10.957·45 дин.

Преостало вишка у готовом са интересом за ове 2 године 1.700 дин., која је сума распоређена и раздата разним добротворним и културним установама и подузећима у крушевцу; од које је и ова подружина добила као поклон 279·40. са преосталом архивом и стварима изложб. одбора.

Поред наведеног, као важнији радови подружински у прош. години напомињу се следећи:

1) Ова је подружина добила помоћ од Срп. пољопривред. друштва у 120 дин. за калемлење воћа. И она је, уз ову помоћ, изашиљањем својих путујућих калемара, *окалемила*, у срезовима: расинском, жупском и трстеничком укупно *558 стабала*, што са онима из ранијих година износи 2423, стабла. Због дуге и строге прошле зиме овај је посао био доста задржан ове год.

2) Подружина ова добила је, при концу ове године, од изложбеног одбора бив. круш. изложбе, још *два легата*, и то: један у 200 дин. За штампање извештаја изложбеног, који се има разаслати свима корпорацијама, надлежателствима и личностима, које су потпомагале прирећење круш. изложбе; — други у 1000 дин. За подизање варошког парка у Крушевцу, уз помоћ општине.

3) Ова је подружина учинила корак код сталног одбора окр. крушевачког, за набавку средстава и организацију радова око *сузбијања пламењаче* из винограда овог округа; сретствима окружним, изложив: начин лечења, средства и цео план за извршење овог одбранбеног подузећа против пламењаче, која је овом округу, у самом грожђу и кукурузу учинила штете преко 2,000.000 дин. за ову годину. У интересу винодеља овог округа, подружина је учинила овај корак стављајући на располагање окр. одбору своје услуге око организовања и стручног руковођења овог посла. И сада очекује одлуку одборску.

4) Даље, подружина се ова обратила с молбом преставништву општине крушевачке, за добијање нужног земљишта (25 хектара) ради подизања окр. „*угледног добра*“ за ову околину, а уз припомоћ окр. одбора, министарства нар. привреде и пољопривредног друштва, на коме би се, после, лако основала и окр. пољопривредна школа — ратарница за окр. крушевачки, са окружним расадницама благороднег воћа, и америчке лозе, и главном станицом приплодне стоке, за овај округ.

То је у главноме кратки Извештај о раду и стању ове подружине концем 1893 године.

Број 3.
6.—I.—94 години
у Крушевцу.

председник подружине
В. Виторовић

ИЗВЕШТАЈ

о раду жичке подружине српског пољопривредног друштва.

Трећа је година од како је заснована ова подружина од како се труди, да у овом крају најзгоднијим начинима утиче на бољи развој пољске привреде, па је у томе и ове године, и ако је иначе била у доста неповољним околностима, ипак је оставила трага од свога рада.

У одборској седници од 27 Марта израђен је програм рада за ову годину, и по њему, подружина је извршила ове послове:

а) Умолила је преко Српског Пољопривредног Друштва господина министра народне привреде, да спреми пројект закона за сађење воћа поред путова. Да је такав закон потребан, нема разговора. Подружине и окружни одбори у данашње доба, кад се осећа већа тражња воћа, и кад је његова употреба разноврснија због бољих саобраћајних средстава а поглавито услед затирања винограда сушибубом (филоксером), могли би због тога бити моћни фактори, да се воће производи не само у већој количини, већ и да се сви путеви наши украсе подесним сортама воћа, али која ваљда, кад се за то нема начина, којима би се стало на пут различним штетама, кад се нема закона, у коме би поред казне били изложени и правни односи о употреби рода с тог воћа, и одредбе обавезног подизања. Подружина се овом предлогу нарочито зарадовала, што је он потекао од самих сељана овога краја, дакле људи, који би такав закон оберучке прихватили.

б). О трошку подружинском набавила је једну ветрењачу и један плуг, ради давања на услугу подружинским члановима, а у намери, да се на тај начин не само помогне сиротнијим члановима, већ да се преко њих увере и остали о користи свих справа. Подружина је овај пут претпоставила предавањима, којима се подружина ранијих година највише занимала, с тога, што се уверила да предавањима ваља да предходи *дело*. Утицај од овакога рада нема сумње биће нај већи тада, кад подружина буде у могућности да што више корисних справа стави на расположење својим члановима, а с тим и целој околини својој.

в). Умолила је управу ратарске школе да јој ради калемљења воћа с пролећа по околним селима стави на расположење неколико ученика, и ова је тај предлог подружински лепо прихватила.

г). Расписала је општинама своје околине, да се сви они, који би хтели, да им подружина набави ма каквог семења, благовремено обрате подружини, а и позвала је све имућније чланове, да не изостану у набавци бољег семена обраћајући им пажњу нарочито на набавку детелирског семена и велику корист од гајења ове пиљне биљке. А да би јој у овоме био утицај што живљи, донела је и одлуку, да се писменим подружинским члановима поклони извесан број практичних поука: „Гајење биљака за исхрану стоке.“

д). У програму ово годишњег рада унесено је и то, да се умоли среска скупштина, те да ова одреди у буџету извесну суму за куповину 1 хектар земље за заснивање подружинског расадника америчке лозе семеном, али се касније од овог одустало с тога, што је среска скупштина изнела предлог за набавку приплодних грла, што подружина не би за сада имала средства за обрађивање тога земљишта, и, што рачуна да ће потребне резнице и прпорке моћи добити од ратарске школе, јер ова од тих лоза већ има мали расадник, те тако неће изгубити у времену, надајући се, да ће јој среска скупштина моћи ради овога поред земљишта дати и какву новчану помоћ.

ђ). Подружина је намеравала, да у октобру ове године приреди изложбу воћа и поврћа из своје околине, па том приликом новчано и похвалницама да награди најбоље произвођаче и да у вече држи и подесно предавање из воћарства и повртарства са забавом, али јој то није испало за руком, што је баш у добу смењен са управништва г. Д-р Ђ. Радић, подружински подпредседник, коме је био поверен цео овај посао, а који на томе услед предавања дужности и одсуства није могао да ради. Али извршење ове одлуке, без сумње остариће се још у току идуће године. Локалне и повремене изложбе по свима гранама пољске привреде, најбоље су мерило за напредак краја у коме се приређују и згодно средстао за бољи развој, те их зато и што не стају бозна колико, треба истицати и чешће приређивати.

Остали рад подружински састоји се у набавкама разнога оруђа, семења, књига и т. д. и у посредовању да се плугови, ђерзонке, центрифуге и пчеларски прибор, које израђује овд. фабрикант пољопривредних справа г. Аксентије Богдановић, шире и у друге крајеве наше домовине.

Чланова подружина броји и то:

а) утемељача 6 и

б), редовних на 300, ну, и ако је улог мали велики је број, од којих се није могао покупити, а међу овима има и неких утемељача, који своју реч нису још испунили За то подружина и располаже незнатном сумом.

У овој години било је

примања	533·70	
издавања	*281·45*	отуда
Готовина износи	252·25	динара

Установа је још нова и да у народу ухвати што јача корена, да се од ње увиди каква корист, пужна је челична воља и неуморан рад како од стране њених часника тако и од свију виђенијих њених чланова. Нада је да ће се то поступно и постићи.

ИЗВЕШТАЈ

О целокупној радњи подружине Срп. пољоприв. друштва „за срез посавски и околину“

Пре но што би се изложио рад подружине, управни одбор сматра за дужност, да се на првом месту помене велика пажња, коју је Г Министар народне привреде поклонио овој подружини, нарочито у овој години.

Г. Министар народне привреде на молбу управног одбора ове подружине, изволео је својим решем од 10 Априла т. год. Бр. 5.483. наредити овд. пошти и телеграф. станици да се локал који је своина овд. поште, изда бесплатно подружини на уживање за канцеларију, који је подружина до 6. окт. прош. год. уживала.

На молбу упр. одбора г. Министар одредио је новчану помоћ овој подружини у суми од 1500 дин. за ову годину.

У цељи да се пољоприв. добро ове подружине регулише тако, како би већу помоћ пружало околини, Г. Министар на молбу управног одбора, изволео је наредити топчидер. економији да се овој подружини бесплатно изда 1000 ком. рипарије и 100 комаде окаламљене лозе, од које подружина почела је оснивати један виноград, засађен рипарием како би појединцима у месту и околини, који ма би по несрећи страдали виногради од филоксере, пружала нужну помоћ.

Из горњега се види да Г. Министар народне привреде озбиљну бригу води о добру ове подружине, па стога управни одбор мисли, да ће погодити жељу својих чланова, ако овим путем предложи, да се Г. Министар народне привреде, почаствује са почасним чланством, а уједно да му овом приликом цео Збор подружине, брзојав. путем забдагодари на патриотском старању и заузимању за наше овако племенито подузеће.

У овој 1893-ој год. управ. одбор. ове подружине, утицао је на рационално газдовање у месту и околини, посредно и непосредно.

I. Посредно.

Посредно је утицао тиме, што је израдио код г. Министра народне привреде, те је овој подружини учињена помоћ државна од 1500 динара за ово годину.

Сем овога, управ одбор је својим заузимањем послао овд. занатлију г. Николу Жежеља ковача, са једним гвозденим плугом овде израђеним на смотру пољоприв. савршенијих справа и алата у Београду држату 15 Октобра ове године.

Плуг овај добио је првог реда награду.

Управни је одбор утицао на рационално гајење свилених буба тим што је (у споразуму) порадио код прв. искључ. повл предузећа за прераду свиле у Београду, те је исто подружини уступило вештач. справе и стручно лице за одгајивање свилених буба у подруж. Летњиковцу, које је као школа могло послужити пољопривредницима за рационално свиларење.

ИЗВЕШТАЈ

О целокупном имовном стању подружине пољопривредне на дан 31 децембра 1893 год. у Обреновцу.

ВОЋНОГ РАСАДНИКА ПОДРУЖИНСКОГ

Воће не оказамљено у подружинском расаднику

Стање коваилука: Исаоцупан број комада	Број чланова поднужине	Воће оказамљено у подружинском расаднику	Воће не оказамљено у подружинском расаднику	Време	Број	Динара
	Утеменача					
	Редовних					
	Почасних					
	У натури					
	Уложених комада					
Комада примљ.	Рођена вештачких					
	Рођена природних					
	Свега					
	Стари					
Исаоцупан број комада	Нови					
	Свега					
Свега комада у подружн. расаднику						
У подружинском расаднику						
У среду посавском и околини						
У народи Обреновц						
Свега						
		Кајсија од 2 године	66			
		Јабука од 1 године	256			
		Јабука од 2 године	297			
		Крушака од 2 године	78			
		Крушака од 1 године	648			
		Лозе лозинканске				
		Свега	1345			
		Крушака у јелака од 1 г.	585			
		Лозе Рин рије	10			
		Крушака од 3 године	500			
		Крушака од 1 године	634			
		Јабука од 1 године	45			
		Орака од 1—2 године	122			
		Дудова од 2—3 године	337·20			
		Бадема од 1—2 године	1216			
		Шљива од 1—2 године	633			
		Трешања	70			
		Трешања	244			
		Јагот багрема	72			
		Туја	20			
		Маслине	500			
		Свега	5038			
		Свега очекиваљеног воћа		1345·—	5038·—	6383·50
		Свега неочекиваљеног воћа				
		Вредносто воћа свега				

К	М	А	Д	А	Д	А	—
22 36	4 20	22	2	18 42	21	63	1000 1000 2282 152 244 1626 1636 2298 1000 172 145 97 1000 13·602 2316 13.602
66	256 297 78 648	1345	585 10	500 634 45	122 337·20 1216 633 70 244 72 20 500 5038		
33	512 297 78 1296 100 2316		1950	1000 2282 152 244 1626 1636 2298 1000 172 145 97 1000 13·602			
210							
73							
74							
63							
63							
21							
42							
18							
2							
22							
20							
4							
36							
22							

Поред овога раздао је управни одбор око 25 колекција семена свилобубиног у овом срезу, те су пољоприв. у околини имали прилике да отпочну радити и на овој корисној грани пољ. привреде.

— И у овој години управни је одбор приредио један збор са практичним предавањем на жетелици који је држан у селу Грабовцу на имању Ђуре Бранковића, те је и тиме утицала на савршеније газдовање у својој околини.

Овај збор био је посећен са 150 пољопривредника који су се са радњом ове машине потпуно задовољили, те су неколико имућнијих пољопривредника решили да оваку машину у идућој години набаве.

Управни је одбор мишљења, да се ова машина друштвена откупи за подружину, којим би могла у овом крају будити вољу код пољопривредника, да се овако корисне машине што у већем броју набаве. Ова машина се може добавити од друштва за много нижу цену него што је коштала, а и на отплату друштво би подружини дало за једну или две године.

Управни одбор ове подружине, утицао је на рационално газдовање у својој околини ове године растурањем пољопривредни савршенији справа и алата:

Набављено од пољопривредног дроштва у Београду и растурено у народ следеће:

1.	Сечка за репу у вредности . . .	32 дин.
1.	Истресаљка за мед у вредности . .	40 »
1.	Американ. кош. Св. Гаврил. у вред.	15 »
1.	Справа за цеђење воска у вред. . .	45 »
1.	Мехове за димење у кошници у вред.	5 »
1.	Кила вештачког саћа у вредиости .	6 »
1.	Јеж за отварање ћелијца у саћу .	2 »

Свега 145 динара

II. Непосредно.

Овим путем управни је одбор утицао на развиће пољопр. у свом добру на расаднику воћном, свиларству и пчеларству.

а) на воћном расаднику:

Управни је одбор у овој години имао велике незгоде срмћу свога баштована, па не имајући стручна воћара рад је у расаднику застао у онолико у колико се имало очекивати напретка у овом раду.

Сем овога расадник је оштећен упливом јаки мразева, због којих је много воћни младица угинуло нарочито трешања.

Каламљено је у пролеће на процеп а лети највише на терајуће и на јесен спавајуће окце („озенем“).

Стање подружин. расадника види се из табеларног прегледа на стр. 39.

Управни је одбор поручио преко Срп. пољопр. друштва и добавио 67 ком. разног благородног воћа од 2—3 год. које ће подружин. расаднаку служити за скидање калем гранчица (воћни матичњак).

Сејање воћног семена у овој години није вршено, јер поручено семе воћно није стигло на време, па је остављено, да се у пролеће посеје, но посејано је дудовог семена у растилу од $^1/_2$ килограма.

Најпосле припремљено је за пролетње радове све што је нужно било урадити угаривањем земљишта и справљањем воћних леја за сејање.

б) на свилодељу.

У летњиковцу подружинском, помоћу добивдних справа и алата и стручног лица за рационално свиларење, управни је одбор одгаио од 25 колекција семена 137 кгр. свилених чаура, од којих је по одбитку расхода подружина на чисто добила 172. динара прихода.

Ово је први пут, како је подружина у својој кући неговала свилене бубе, но ове је године доста било сметње овом раду због многих киша и хладноће, те је било отежано хранење и брање лишћа.

Управни је одбор мишљења да на ову грану пољоприведе подружина (сваке године) и у будуће ради и да већу пажњу истој поклања, те да је што боље у својој околини своим практичним радом развија и шири.

в) На пчеларству.

Пчеланик подружински није у овој години показао успеха толико колко је се имало очекивати, јер је услед јаке зиме пострадало око 25 ројева, а оно што је остало није могло на време доћи и у потпуној снази дочекати овогодишњу пашу која се може рачунати у добре, те је се ограничио рад на томе, да са довољно хране и народом презиме ову зиму. Меда је добивено у овој години 96 килограма, па је управни одбор на основу чл. 15. подруж. правила решио да се по 3 кгр. изда члановима у натури, који су уложили своје кошнице у подруж. кованлук.

У овоме извештају управни је одбор изложио цео овогодишњи рад са трудом колико га је могао ставити на расположење да подружина стекне добра гласа у народу и са колико је новчаних срестава имао на расположењу, у онолико је и радњу своју развијао; као и то да је од стране Срп. пољоприв. друштва имао моралну и материјалну потпору у сваком погледу.

Имовно стање подружине и готовина подружинска изведена је у извештају подруж. благајне, из кога ће се моћи сазнати целокупна имовина подружинска. (Види на стр. 41).

Изложени рад управ. одбора у овоме извештају за ову год. даје нам уверења, да ће број пријатеља и добротвора њених из године у годину расти све већи а плодови рада подружинског опажаће се све јасније у пољопривредном напретку овог краја, кога жељно очекујемо, а са неуморним радом и трудољубивошћу подруж. управе моћи ће се доспети до жељене циљи.

31. Декембра 1893 год.
Обреновац.

Председник управног одбора
Мил. П. Марковић
свештеник

ИЗВЕШТАЈ.

О раду „Моравске“ пољопривредне подружине за год. 1893-ћу који је читан на скупу годишњем 28 новембра 1893 год.

Браћо, земљоделци!

Према подружинским правилима, управа је данас позвала овај збор, коме има част поднети следећи извештај, о раду подружине у овој години.

Онда, кад беше најзгодније време, да управа највише ради на придобијању нових чланова за подружину; на купљењу улога и на држању пољопривредних предавања и поука: онда млоги од нас није знао ни како му је име, нити је са сигурношћу могао да се брине и о свом дому, јер тада цароваше у нашој лепој домовини тиранија и безвлашће; те се није умело ни мислити на какав рад о привреди. Управи ове подружине, стављене су разне сметње, са више страна; а поједини чланови њени прогањани су са једнога краја Србије на други. У том општем метежу, где је политика, заузела све духове у земљи, није ни чудо што подружина наша није могла да напредује онако, како би требала и могла да напредује у редовним приликама.

Од 1 априла пак подружина је оживела, јер већ у првој половини тога месеца, могла је држати предавање пољопривредно са забавом. Предавано је о „плугу окопачу“ а предавач беше наш вредан и у целом Српству добро познати привредник Господин Светозар Љ. Гавриловић члан управе Српског Пољопривредног друштва из Београда.

Предавање је било добро посећено, а поука је примљена. са пажњом од сељака. Поред те користи коју су чланови подружине имали, пало је и 50 динара прихода за касу подружинску.

Ради увођења савршенијих справа и алата пољопривредних, подружина је уложила своју особиту бригу. Тога ради, она је радо прихватила понуду Српског Пољопривредног друштва, да јој се пошље жетелица најновије системе, те да се народ са овом корисном машином упозна. Таква једна машина, за време жетве радила је у овом срезу и то у селу: Мрсољу, Житковцу, и Тешици. Народ је се уверио својим рођеним очима, о вредности ове машине, и већ смишља начине како ће да се удружи

ГОДИШЊИ РАЧУН

Обреновачке подружине добивеног прихода и учињеног расхода за 1893 годину

Редни број	Приход	Добивено Свега: динара	пара	Редни број	Расход	Издато Свега: динара	пара
1	Готовина од 1892 године	322	25	1	Плата економу	806	—
2	Помоћ од Министарства за 1892 год.	600	—	2	Плата Пчелару	400	—
3	Помоћ од Министарства за 1893 год.	1500	—	3	За материјал и огрев канцелариски	119	95
4	Помоћ од Среза посавског за 1892 г.	300	—	4	За прављење кошница	82	90
5	Помоћ од Среза посавског за 1893 г.	300	—	5	За подвоз воћа и ђубрета	65	55
6	Од пољопривредног душтв. за 1893 г.	120	—	6	За набвку и оправљање справа	24	70
7	Од продате детедине	368	—	7	За оправку канц. и куће у расаднику	38	50
8	Од забава	227	45	8	За орање	55	—
9	Од чланова редовни за 1892-3 год.	426	30	9	За набављено семе и саднице	38	50
10	Од пољопривредни справа	70	—	10	За наднице	481	95
11	Од продате репе	45	10	11	За плаћен дуг пољопр. друштву	388	—
12	Од примљене вересије	85	—	12	Првом Кр. Срп. друшт. издато чаура	673	85
13	Од продатих кошница	13	—	13	Непредвиђене трошкове	32	90
14	Од продатог меда	1	—	14	Меница Стеве Николића	945	40
15	Од продатог цвећа	1	10	15	Код 4 дужника који дугују	216	20
16	Од продатих књига	15	40	16	Код благајника Љубе Томића	594	20
17	Од I Кр. Срп. свиларског друштва	900	—	17	Готовина 31 децембра 1893 године	943	30
18	Од продатих календара	31	—				
19	Од семена и справа	280	30				
20	Од општине Обреновачке	300	—				
	Свега динара	5905	90		Свега динара	5905	90

	Имовина — актива				Дугује — пасива.		
1	У готовом новцу	943	30	1	Економији топчидерској	340	60
2	У меници код г. Стеве Николића	945	40	2	Прв. крал. срп. искљ. повл. предива у Београду	234	80
3	Код бив. благајника г. Љубе П. Томића	594	20				
4	По књизи који дугују подружини	354	60				
5	63 кошнице са пчелама	1260	—				
6	34 кошнице празне	304	—				
7	70 килограма меда	70	—				
8	Кирија од Летњиковца за 1892 годину	150	—				
9	Кирија од Летњиковца за 1893 годину	30	—				
10	Намештај у канцеларији	300	—				
11	У справама (алатима)	200	—				
12	У библиотеци у књигама	100	—				
13	Летњиковац	3000	—				
14	2316 ком. разног воћа окаламљеног	2960	—		Чиста имовина на дан 31. Дец. 1893 г.	15.574	10
15	13.602 ком. разног воћа неокаламљеног	4038	—				
	Свега дин.	16.149	50		Свега дин.	16.149	50

и сличне машине набавља. Подружина је радосно платила, из своје касе, све трошкове, око довоза машине; а друштву благодари на услугама, које је подружини овој учинило.

Управа ове подружине и ове године, стајала је у живој преписци са појединим члановима, ради набавке: плугова и други земљораднички алата. Набавила је велики број гвоздених плугова и растурила их, скоро у све општине овога среза. У народу овога среза укорењано је мишљење: да добре справе и алате може набавити појединац. само преко подружине. Због тога се њој сваки са поверењем и обраћа.

Сем овога подружина је и ове године од „Пољопривредног друштва“ добила разног семења у вредности до 200 дин. Но ово семе доста је доцне стигло подружини, те је се раздало само ближњим члановима, а нешто је и претекло, да се у идућој години члановима разашље. Ко је год семе добио, добио је у исто време и поуку од подружине, како да ради; те је усљед тога постигнут красан резултат у раду.

Стојећи у вези и преписци са „Српским пољопривредним друштвом“, управа подружине давала је своја мишљења, како друштву, корпорацијама тако и појединим личностима. Та мишљења подружине усвајана су како од појединих, тако и од сталног окружног одбора у крушевцу, и помогла ма и најмање, да се бољитак привреде у округу напред покрене. Једно таково мишљење, штампано је и у друштвеном листу „Тежаку“ и било предмет озбиљне дискусије у штампи.

Не располагајући скоро никаковим материјалним средствима подружина није могла своје чланове у материјалном погледу ни помагати. Али у моралном погледу утицај: предавања, обавеш-

тавања и упућивања у свима гранама пољске привреде, такав је да се напредак јасно види. А све то упућивало је управу да се и за материјална средства озбиљно побрине. Нарочитом молбом, управа ове подружине обратила је се овогодишњој скупштини округа крушевачког и молила исту, за новчану потпору. А окружна скупштина крушевачка, прихватила је ову молбу са пуно добре воље, и одобрила подружини 2500 дин. новчане помоћи из окр. касе. За тим је се управа обратила среској скупштини, за извесно среско земљиште, које би служило као угледно добарце среза, опитно поље подружине, уступивши истој више од пет ектара земље, без икакве кирије, те да се ту расадница америчке лозе и воћа подигне.

Тиме је подружина добила сигуран темељ, на ком ће моћи да ради, истина лагано, али сигурно и поуздано, напред да корача.

Да би се колико, толико, одужили овим до сада највећим добротворима ове подружине; управа је на збору годишњем 28 ов. месеца предложила: да се обе корпорације — срез, и округ — приме за чланове добротворе, и да им се благодари јавно, на указаној помоћи; што је збор једногласно и усвојио.

Како земља, тако и новац, стављен је подружини на слободно руковање. Председник ове подружине, по овлашћењу управнога одбора, примио је новац из окружне касе и уложио га на штедњу у штедионицу Алексиначку: како новац не би лежао бесплодан до употребе. Књига уложна гласи, на име подружине а заведена је под бр. 426.

Чланова је у овој години било 138. Од њих је платило улоге за ову годину 18 дугују по 2 дин. Свега: 240 дин. Прихода од забава и предавања, било је 115 дин. Расхода у целој години имала је подружина 27 дин. Чистог прихода има сада 124 дин. Напред је казато, зашто материјални приходи нису могли бити већи, те с тога мислимо: да са овом сумом можемо бити потпуно задовољни. Подружина је добила од окр. крушевачког 3000 дин.

Да би подружина у свим правцима могла радити на унапређењу привреде народне; она је морала своја непотпуна правила да допуни и прошири тако, како би се по њима могла да ради са више: полета, сталности и контроле. Измену тих правила, управа подружине има част, да поднесе збору, а на њему је да их оцени и утврди. Нарочите новине у „Правилима“ ове су: *чланови добротвори и утемељачи*. којих до сада није било. Али данас се већ осећа потреба да их треба имати. За тим ово: *улози чланова утемељача и добротвора, не могу се трошити за редовне потребе друштвене, већ само интерес од њих*. То је унесено због тога, да би имаовина друштвена имала јачу основу за даљи рад. Образовани су *под-одбори дружински у свакој општини, са часништвом од 5 лица. Председници тих пододбора, са управом подружине образују друштвено веће које ће да расправља све предлоге дружинске братски и договорно*. Овим се изменама иде на то, да подружина има чланова по свим општинама и да све општине равномерно имају користи од подружине. Надам се, да је жеља свију вас, па не сумњам да је нећете и одобрити.

Сем ових, до сада казаних радова, који више или мање веселе све нас, подружина ова имала је у овој години и један неразложен насртај на управу и права појединих чланова; који је цретио, да установу ову, ако не уништи а оно бар задржи од даљег напредовања. Али управа није малаксала у одбрани својих права; одбила је те нападаје достојним начином и данас Вам сме слободно рећи: да је подружина у сваком погледу осигурана од даљих трзавица.

Браћо привредници!

У привреди је спас миле наше домовине Сбије. То је Влада Његовога Величаества Краља Александра у свој програм ставила. То треба да је девиза свију нас, који од привреде народне живимо. За то пођимо путем привреднога напретка, путем рационалног газдовања; како би бар наше потомке — на којима свет остаје — могли да уведемо у ред културних народа. У то име, ја вам са овога места братски саветујем: пређите сви листом у редове ове корисне подружине, удружимо се, јер и где је друштво ту је и јунаштво“, где су људи сложни ту и Бог помаже!

Завршујући ћи извештај за ову годину, ја желим збору сложан и користан рад и у то име кличем:

Да живи наш млади краљ Александар I!

Да живи његов верни и одани народ!

Да живе српски привредници!

28 нов. 1893 год.
Прњиловица

Деловођа
Мих. Ст. Ризнић
учитељ

Председник.
Моравске пољопривредне подружине
Поп Лаз. М. Мартиновић
из Житковца

ИЗВЕШТАЈ

О раду и стању Пољопрв. подруж. драгачев. за 1893 годину.

По чл. 30. подруж. правила, а сходно чл. 59 друштв. правила, дужност је ове подружине да поднесе извештај о раду и стању свом за ову годину. Управа се радо тој својој дужности одужује.

Ма да је управа од своје стране чинила све и свја да ова млада и корисна установа у овом крају пође што бољем напретку и развије се, — ипак још није учињено све, нити се то тако брзо може постићи и испунити оно што јој је у задатку стављено, јер се од ње тражи и очекује много и много на побољшање наше пољске привреде по свима њезиним гранама. И тај затак не може се назвати малим, — напротив он је велики. За остварење тако великог задатка, треба много рада, а још више средстава, — а она су код ове подружине још мала, управ незнатна.

Дакле, и ако се још нису постигли знатни успеси, не треба мислити да се није ништа радило, јер и народ. послов. вели „сваки је почетак тежак“.

Према томе управа ће ове подружине у кратким потезима и у главном, овде именовати свој рад.

Управа је својим саветима и поукама учинила да су многи грађани имућни у оближним варошима узели у овој години преко 40 ком. гвоздени плугова (пре две год. било је у целом срезу 6 плуг.), 1 сак. плуг, 8 ветрењача, 5 малих ручних крунача.

2. Од тог Друштва узето је и растурено: 5 плугова 2 амер. ралице, 1 крунач, 2 маказе воћар.; — За тим разног семења детелине 60 кграма, (а око 20 кгр. узето је у Чачку) гледичија — багрена 10 кгр., кукуруза чиквантин: граорице. Нека пак семена, калем-гранч. и нешто од справа, није могло друштво послати јер није имало оног времена.

Поред овога узето је од управе Ратар. школе разног баштеног семења — поврћа (сточне репе, купуса, дулека и т. д.).

Плугове, ралице и нека семења управни одбор тог Друштва изволео је решити да се у место новчане помоћи поклони овој подружини на њену слободну употребу, на чему управа ове подружинэ овим велику благодарност своју изјављује Друштву.

3, Управа је ова тако исто и саветима и препоруком учинила, да су неки вићени домаћини набавили од бољег соја стоке (говеди и свиња), тако, да већ у овој околини има 3 бика, за које се може рећи да су добри, јер такве овај крај није никад имао боље, нити сад има; а тако исто, примећује се да су млоги сопственици и већу негу и пажњу поклонили бољој нези и храњењу своје стоке.

Управа и сама мисли да за идућу годину, а према својим средствима набави ког бика и од нерастова — свиња од бољих сојева ради приплода за своју околину, — она је и у овој год. покушавала да то учини, али према својим материјалним средствима није могла.

Заузимањем неких чланова из ове подружине код окр. Руднич. скупштине успели су те је узето, један део имања (око 20

хек.) до вароши Чачка, за коју цељ мисли се подићи омање угледно добро. Управа ова учиниће преставку да јој ово имање округ уступи на руковање идуће године, где и своје седиште мисли преместити.

Подружина ова броји на 85 чланова, и то: 3 утемељача, и 82 редовна члана.

Новаца од улога чланова има 264 дин. на дугу 173·10 дин.

Новац од улога није ни у колико утрошен, већ је сачуван у целини за будући рад.

О стању пољске привреде овог краја управа вам такође поднаша своје извешће за које се не може рећи са похвалом. Још с јесени а у почетку ове, није се могло орати за озиме усеве, најпре због суше, а доцне због мочари те тако се одоцнило са сејањем ових, који се иначе од скора у овом крају почињу више да сеју, јер је се пре рачунало да не могу успевати. Последица овог позног сејања, била је те су усеви остали обретки, јер ни зима није била полесна (због дуготрај. вел. снега) за њихово бокорење.

Пролеће је такође било променљиво час снег, киша, затим јаки ветрови а и мразеви те земље брзо исуше све то учини те је се доцно почело сејати, па због тог и скорашње суше после посејани усеви осташе обретки. Кукуруз опет због суше у времену осецања оста више јалов — празан, — а доцне због пламењаче оста зрно штуро — неразвијено. Све те незгоде утицале су те је млого мањи (у пола) принос био од прошлогодиш.

Ливаде, и оне су дале у пола мањи приход сена од прош. год., јер је — траву — суша у први мах ухватила. —

Воћњаци и воће као ванредна и знатна добит нашег привредника (кад роде) са својим приходом на разним местима различно је било, више мање већина је родило, — но због слабог извоза и цена је слаба била, јер млоги су сушили, од чега одмах до готових новаца дођу.

Млоги млади воћњаци и калеми у прошлој години исушише се, јер гусеница многе обрсти, па с јесени би топлих дана те сок потера у летораст и почеше окца пупољити за развој листа затим одмах хладноћа — снег, а преко зиме јаки мразеви, — те тако млоге упропасти а и орахе.

Винову лозу саде на неким местима у овој околини, но слаб успех даје, нешто због знатне надморске висине — оштре климе, не може добро да узри, а нешто због дуготрајне магле која изјутра дуже држи, — па за то већина становника има својих винограда у ср. Трнавском.

Гајење пчела, мало њих има или боље рећи ни мало који рационално раде с њима, а ђерзонке или које друге саврш. трмке тек ако 2—3 њих имају по 1 или 2, јер све то још са плетарама раде, које их у већем броју држе.

Ово је у главноме извешће рада подружине ове за ову годину. У опште подружина је се колико је од ње зависило, својски старала да одговори што боље свом позиву. Ако се и нису у овој првој години постигли Бог зна какви успеси, опет се може рећи да ова година није прошла узалуд. Рачунајући и у будуће на потпору Српског Пољопр. Друштва и бољи одзив своје околине, а буде ли среће и више материјалне помоћи у будуће, управа и чланови неће жалити личног труда и пожртвовања да раде на друштвеној и опште корисној цељи, за унапређење пољске привреде као главног услова за напредак наше земље.

Бр. 27.
30 Децембра 1893 год.
Гуча

Секретар
Мил. В. Карић

Председник подружински
Ран. Б. Тајсић

ИЗВЕШТАЈ

О раду Пожешке подружине српског пољопривредног друштва за 1993 год.

Ова је подружина основана 17 јануара ов. год. Она је 30 марта ов. год. имала скуп из целога среза пожешког, ради разјашнења својих правила и свога циља.

За остварење свога циља радила је ове послове:

1. — Растурала семе пићних биљака, поврћа и др. по срезу;

2. — Растурала „Тежак“ и друга друштвена издања међу писмене пољопривреднике;

3, — Саветом помагала и утицала на савршенију пољорадњу;

4. — Држала два предавања: у Добриња, 24 јуна ов. г.,— о жетви и косидби; у Ариљу, 15 августа ов. г., — о воћарству која су имала јаког утицаја на пољопривреднике;

5. — Одговарала је и давала упуства пољопривредницима у сваком њиховом тражењу;

6. — Издејствовала од среза и од овд. цркве: да јој даду по један њезин плац, за подизање расадника подружинског;

7. — Утицала је на пољопривреднике: да набављају савршеније справе, а нарочито плугове, који су ове године у великој количини растурени по овоме срезу;

8. — Приредила пољопривредно-занатлиску изложбу 3 и 4 октобра ов. г., која је одлично испала, а тим самим и подружину с пољопривредницима у јачу везу довела.

Сем тога, подружина је у овој првој години свога живота испитивала: шта и где и у ком правцу да предузима у даљем свом раду; разрађивала план свога делања; старала се да добије поверење пољопривредника, које је тако нужно за њезин успешан рад; и т. д.

Даље, испитивала је тешкоће и сметње, које се пољопривреднику стављају при раду; па је предузимала кораке да их отклони.

У осталом, главни рад подружински тек наступа. Она се стара: да што више користи својој околини практичним радом, саветом, упуством, угледом и услугом, а мало се стара да броји гломазан број чланова. — С тога она и броји својих чланова свега: 22.

Подружина има *готовине 490·60 дин.* и од те јој је суме код овд. завода новчаног *на штедњи 481·50 дин.*, а ресто уложено у семење, које ће се у своје време претворити у новац.

Пожега, 31 декембра, 1893 год.

Пословођ.
Влајко Радојичић
учитељ

Председник
Д. Т. Јовићевић

Благајник
Ник. Милошевић

Одборници:
Драг. Н. Лапчевић
Радомир В. Миловановић

ЧЛАНЦИ

ЗАРАЗНО ЗАПАЛЕЊЕ ПЛУЋА КОД ГОВЕДИ.

(CONTAGIOSE PLEUROPNEUMONIE. PLEUROPNEUMONI EPISOTIQUE.)

(СВРШЕТАК)

Ток и исход болести. Болест ова траје обично 5 до 12 недеља а често пута и 6 месеци, ако се и приновљене болести урачунају к заразном запаљењу плућа, које често пута трајно отежано дисање остављају. Оздравлење у првом стадијуму може бити, и тада се и не познају јасно знаци заразног запаљења плућа. У другом пак стадијуму може оздравлење да наступи после 4—5 недеља, а смрт може да наступи код јачег

и тежег оболења после 4—8 дана, код лакшег пак наступи смрт после 2—4 недеље, а врло често и после 6 месеци. Исход ове болести је врло рђав, јер просечно угине од ње до 30 од сто оболелих грла, а 80 од сто остану са манама у плућним и варећим органима, и јако измршаве, те су за рад и продукцију млека неспособни, те се тако може губитак рачунати на 60 од сто.

Секција. И ако код нас ова болест није позната, опет неће бити на одмет, да наши сточари имају у неколико слику о променама у плућима, које се код ове болести појављују. Кад се отвори грудни кош онда се обично види: да је једна половина, обично лева, а ређе обадве, или само десна, оболела, и да није као код здраве заклате животиње. Оболела половина плућа увеличала се у обиму и испунила цео грудни кош, отврднула и тешка постала, тако да тежи по 15—25 килогр. Кад се одсече једно парче од оболеле плућне половине и баци у воду оно потоне, јер у себи нема ваздуха. При расеку оболелог дела плућа, јако пада у очи изглед плућа, које их као шарени мермер шарене, и шаренило је од разних боја састављено као: црвене, љубичасте, затворено жуте, кестењаве, пепељаве и беле боје, које су између себе измешане, те оболели део плућа изгледа као шваргла. Сем оболелог плућа оболи и плућна марамица, која је задебљала и на којој се наслагао талог и шљам, који се од течности, која се у грудном кошу налази таложи, и која је жућкаста или пепељаво беле боје, а такав исти талог налази се и на плућима. По кад кад је унутрашња површина грудног коша срасла са плућном марамицом или плућима. У грудном кошу налази се доста велика количина течности, која је мутна, кончастом и праменастом грушевином измешена, и која може износити до 15 литара а често пута и више. Ова течност не смрди, већином је без мириса, ретко је са крвљу помешана. Често пута поједини делови плућа загноје и у бранд пређу, те ти делови плућа изумру и отпадну, те тако у плућима остану рупчаге (Caverne). Кад гној и ти изумрли делови поиспадају из плућа у тој течности, онда она добија непријатан мирис. По кад кад та загнојена и брандирана места окамене се као кречни камен постану.

Лечење. Код лечења ове болести треба нарочито пажњу обратити на негу и дијету, јер сви лекови, који се оболелим говедима дају, врло мало или нимало користи доприносе, ако се на негу и дијету не обрати пажња, јер дијета игра главну улогу при лечењу ове болести. Увек се ваља побринути, да је оболело говече у чистој, добро промајаној и топлој штали. Храна треба да је добра и чиста а такође и пиће. Најбоље је давати добро ливадско сено у мањим количинама и чисту, али не ладну, изворску воду. Штала не сме бити влажна мокра и ладна, и увек треба да је застрта, где оболело говече лежи, чистом сламом. Кад је пак лепо и топло време оболело говече треба извести из штале у ладовини у башти или дворишту, да се надише чистог и свежег ваздуха. Нечиста храна и пиће, рђава, нечиста, влажна, ладна и загушљива штала много потпомаже развиће болести код оболелих говеди. Негу и дијету може сваки сточар оболелој стоци указати, а лечење са медецинама увек треба оставити марв. лекару, који ће према ступњу болести, у којем се обо ело говече налази, преписивати и давати лекове, које за нужно буде нашао. У опште може се рећи, да све медецине врло мало помажу, и да су више на штету сточару, који болесна говеда има, јер трошкови око лечења износе често пута више но што оболела грла вреде. С тога је увек боље, да се оболела грла покољу, и ако се може месо употребити, да га употребе.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С НЕМАЧКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

Д-р. Светолик Радовановић.

(НАСТАВАК)

Картирање земаља или израда агрономских карата ослања се, као што смо показали тако на геолошку основицу, да то управо и није ништа друго до једна особита врста геолошког картирања, те према томе мора се такође вршити од стране државних органа, у толико пре, што би иначе приватна иницијатива била врло недовољна, и што сам државни интерес захтева, да се испитивање земаља изврши по једном и општем плану.

Хемијска испитивања (анализе) земаља чине, као што смо видели, допуну агрономско-геолошких картирања, и морају се, тамо где за оваква картирања постоје нарочити државни органи, бар до извесног степена прећи такође на државне органе. Јер у овом погледу може држава само до извесне границе ићи, пошто вазда има таквих детаљних испитивања, која су од користи само за дотично приватно добро, а не могу имати општега значаја, те их за то треба оставити приватној иницијативи, а од државе је довољно, да хемијским испитивањима одреди опште хемијске особине читавог извесног земљишта, и да за ово научно проучавање створи центар један, камо би се сви приватни за помоћ и савет могли обраћати.

Што се тиче практичке примене проучавања земаља може се рећи, *да је главни циљ агрономско-геолошких картирања управљен на потпомагање рационалне земљоделје.* У појединостима, пак, могу се многоструке примене ових радова поделити у две главне групе.

С једне стране лежи значај проучавања земаља на име у томе, што нас она тачно упознају с правом вредношћу културне земље па каквом земљишту (каквог имања, читавог краја, целе земље), — што се, дакле, на тај начин *класификација земљишта може извршити на научној основици и тачно.*

С друге стране, пак, кад тачно упознамо природу каквог земљишта, казује нам се у исти мах и то: *шта треба урадити па да се изврше потребне мелиорације тог земљишта*, т. ј. да се оскудице његове у погледу на успевање културних биљака надокнаде и мане му се поправе — што је од истог толиког значаја, јер даје могућности, да се употребе модерне методе за побољшање земаља, и чува пољопривреднике од некорисних издатака.

Прва страна ове практичке примене може се као корисна означити с тога, што је тачно познавање земљишта, апстра-

Да би пак сачували здрава говедт од оболевања од ове болести, треба избегавати сваки додир са оболелом стоком и местом у коме се она налази. За спречавање ове болести побринула су се и законодавна тела у свима културним земљама, и прописала нарочите законе, како би ову болест спречили, да се не шири, пошто су мере, које појединци за спречавање ширења предузимљу, недовољне, јер потребно је и више знања и средстава, којима појединац нерасполаже, и које је у стању само државна власт да да. И наше законодавство прописало је нарочита закона правила о овој болести, и ако она у земљи не постоји, једино из обазривости. О овим законим прописима биће доцније говора, а на крају нашег чланка саопштићемо их читаоцима да се са њима упознају

Да би се штетне посљедице ове болести умањиле, и да би се ова болест у колико је могуће више сузбила, отпочето је пелцовање говеди противу ове болести, као што се пелцују овце противу богиња. Ово пелцовање у велико је отпочео и највећи поборник пелцовања је Dr Willems, који је први пут пелцовао 900 комада говеди, од којих му је, само 5 угинуло од пелцовања, док код говеди која нису пелцована угине најмање 30 од сто, а у несрећним случајевима 40 од сто и више. Истина је да су се ветеринарски научници због пелцовања поделили у два табора, од којих су једни заштитници пелцовања, а други противници, али опет и ако и једни и други подносе своје разлоге за и против пелцовања, — опет одржаће победу они научници, који су за пелцовање. Пелцовања има двојаких и то *заштитно пелцовање и пелцовање из нужде.* Под заштитним пелцовањем разуме се, кад се говече пелцује ради имунитета — не пријемљивости заразе, да не би оболело природним путем, а без предвиђене нужде и опасности; а под пелцовањем из нужде разуме се пелцовање, које се предузимље, кад је у једном месту у велико овладала ова болест, и да је опасност ту, да се и друга здрава грла природним путем заразе. Заштитно пелцовање у многим земљама законом је забрањено, јер се њиме може зараза на осталу здраву стоку пренети, која није пелцована.

Пелцовање врши се на репу или подгушњаку и то два пут, други пут после 6—8 недеља, а материја, којом се пелцује, јесте течност, која се цеди из оболелих плућа, али која нису у гнојавом и брандираном стању. Сем ове течности раније употребљавало су пљувачку, њосни излив, млеко, крвни серум, али најбољи научници као што су: Pasteur, Bouley, Willems ит.д. препоручују течност исцеђену из оболелих плућа. Ова течност оставља се у дезинфицираним стакладима, која се добро затворе и на ладном месту чувају, а најбоље на леду, и према потреби употребљава се. Пелцовање се само марвеном лекару сме поверити, а не сваком лајику.

Но и пелцовање није сигурно средство, да се зараза угуши и спречи, јер и поред пелцовања зараза ова непрестано траје, и не може се угушити, али признати се мора, да влада у мањој мери од кад је пелцовање заведено. Најсигурније је средство за уништење ове заразе: *убијање* свију оболелих грла а тако исто и сумњивих, поред дезинфекције штала и боравишта говеди, као и свег осталог посуђа, које је било употребљавано код заражених животиња.

Напоменули смо раније, да код нас постоје закона правила о овој болести, која би се применила, кад би се ова болест код нас појавила. Али то није довољно, јер ми треба да тежимо, да се ова болест никако код нас не појави, а не, само, да имамо законских средстава за сузбијање и спречавање исте. Па можда ће ми ко рећи, ето и зато смо се побринули, јер стока која се

хујући од мелиорација које би се имале предузети, заиста од веома великог значаја како за приватне тако и за саме државне интересе. У првом случају осећа се потреба тог знања при куповини земљишта, трампи, деоби, закупу и т. д; у последњем случају, пак, има оно своју значајну улогу при катастру, јер овај може само онда бити рационалан, кад се у овом погледу не ослања на оне примитивне методе за оцењивање земљишта, које се на жалост махом употребљавају, него кад почива на тачном и свестраном познавању земљишта, дакле на познавању географског положаја, климатских прилика, геолошке природе и хемијскогса става његовог.

При оној другој страни практичке примене испитивања земаља раззикујемо такође интересе појединаца од општег интереса читавих покрајина, округа или провинција И најпримитивнији радови земљорадње имају циљ, да физичке и хемијске особине земљишта корисно промене у погледу на продукцију извесног биља; за то се оре, копа, ђубри и т. д. Ну тек с повећањем научних средстава повећао се и број радова на мелиорацији земљишта и усавршене су методе њихове. Земљорадња се на научној основици проширила у многостручан и разноврсан рад, те и пољопривреднику, који тековине нашега доба жели да употреби на своју корист, не смеју оскудевати бар најпштија знања из агрономске геологије. Јер, ко не познаје хемијски састав свог земљишта, често ће погрешити у примени средстава за вештачко ђубрење и тако причинити себи не само излишне трошкове но и директне штете; ко не узима у обзир структуру свог земљишта, може често страћити и силно време и новац, употребљавајући неподесне справе за обрађивање његово; ко се, на послетку, не потруди да сазна геолошку природу и склоп свог земљишта, његове физичке особине, расподеле воде (Grundwasser) у њему и тако даље, како ће се и моћи упуштати у оне скупоцене мелиорације, као што су: дренаже, бушење за грађење артејских бунара, надводњавање, лапорење (додавање мергле) и т. д., кад су, рецимо, ови радови потребни, ако се хоће да ради рационална пољопривреда? У свима овим случајевима добре геолошко-агрономске карте и свестране механичке и хемијске анализе дотичног земљишта од неоцењене су вредности, дајући утрвен пут да се употреби права метода, и да се са сигурношћу рачуна на успех. — Што се тиче општих интереса приликом ове друге врсте примене проучавања земљишта, на пр. какве читаве покрајине, ту се не може ни очекивати иницијатива приватних људи, него се мора ангажовати сама држава. Регулације река у вези с наводњавањем каквог читавог краја, дренирање и оцеђивање баровитих предела, потреба да се веже живи песак, те да не упропашћују читаве просторије плодног земљишта, пошумљавање брдских голети, избор песковитих земаља на којима би лоза могла још да дајани против филоксере и т. д. — сви ови и слични радови, који очекују интервенцију или помоћ од стране саме државе, оснивају се на тачном познавању природе самог земљишта у геолошком односно у хемијском погледу, дакле на основу агрономско-геолошких проучавања.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

у земљу доводи, прегледа се од марвеног лекара на граници при увозу, и само се здрава у земљу пушта, и по томе је немогуће, да се ова болест у земљу увуче. Да, тако би требало да буде, али опет зато на жалост није. Прегледи марв. лекара на граници састоје се само у толико, у колико је нужно, да се сточни пасош потпише и да се увознику наплати два или више динара, а од озбиљног прегледа нема ни помена. Баш и при најбољој вољи марв. лекара да стоку озбилно прегледају, немогућно је постићи оно, што би желили и што се жели тим прегледом, јер тај преглед врши се за време од једног или више сата, што је довољно за констатовање здравственог стања стоке. Кад знамо да ова болест може бити прикривена за дуже време и да марв. лекар не може то одмах приметити; то би требало: да сва говеда, која из страних земаља доводимо у нашу земљу, подвргнемо осмодневном контумацу при уласку у нашу земљу и да се озбиљно посматра, и ако се нађе да су здрава, онда их пустити у земљу, али тако, да се одмах извести дотични марв. лекар у чији рејон ондолазе, да их под присмотру стави, и да их са времена на време прегледа, а да се тај преглед врши шест месеци. По истеку овог времена, ако стока остане здрава, да јој се дозволи слободно кретање и употреба. Ова мера потребна је, и надлежни требало би да је приме к срцу, и нареде да се у будуће, бар, примењује, кад до сад није примењивана, те да, бар, у последњем часу учинимо своју дужност према земљи, којој дугујемо за наш опстанак и живот.

Ветеринарско-полицијски прописи у Србији. Законом «о заштити од сточних зараза у опште» и т. д. прописано је за заразно запаљење плућа у § 28 следеће:

Среска власт може допустити да се потпуно здрава говеда из одлучених штала и места гоне за клање, само на основу датог мишљења званичног марв. лек. и по целисходним предохранама.

Месо закланих болесних грла може се у заражином месту јести, ако то марвени лекар одобри, али плућа таквих грла, која су од те болести угинула, као и оних, која су због те болести убијена, па је марвени лекар нашао да њихово месо није за јело, све то ваља да се уклони на безопасан начин.

Месо оне стоке, која је поубијана само због сумње да нема плућну заразу, али је нађено после да је здрава, може се трошити.

Коже угинулих или закланих болесних грла имају се дезинфиковати.

Ако се које сумњиво грло затече на употреби, која је противна забрани, или се затече изван одређеног простора, или на месту куда је забрањено пуштати их, па се нађе да то грло може да буде опасно ширењем заразе, среска власт може наредити, да се такво грло убије, а под врло важним околностима може то да нареди и месна власт.

Лазар П. Најдановић
ОКР. МАРВ. ЛЕКАР

ШТА ТРЕБА ИМАТИ НА УМУ ПРИ МУЖИ СТОКЕ.

(С ПОГЛЕДОМ НА НАШЕ ПРИЛИКЕ)

Стоку треба у одређено време мусти. Ако се стока не помузе на уобичајено време но пусти да прегори, *штетно је за здравље стоке* јер трпи болове од набризгалог млека и набрекнутог вимена, особито за време бујне пролетње траве скоро по омладку кад је набризгавање млека највеће.

Друга је хрђава последица пуштања стоке да прегори та, *што удари натраг у млечности.* То се приметно осети при сваком прегоревању стоке, — а ако се више пута пусти стока да прегори па се на то и навикне, онда се права млечност коју би могли да имамо од стоке при уредном мужењу, поремети и може се поправити тек друге године (кад се стока други пут омлади) и то ако се строго буде пазило на уредност муже.

При мужењу треба стоку добро измузати јер је се сазнало да у колико се боље стока измуза у толико се *појачава млечност* у стоке (пошто се брже и у већој мери лучи млеко у млечним жљездама вимена). На добро измузање треба нарочито пазити онда, ако је теле још слабо те не може да подоји све млеко у колико набризга у виме. Осим тога при бољем измузању *боље се и млеко добија* јер масни делови који највише чине добро млеко најпосле се измузају; (пошто стоје у дну жљезда) па кад се овлашно стока музе увек по неки део ових заостаје у вимену.

Друго, на шта треба пазити при мужењу стоке то је, *набљудавање чистоте.* У овом погледу леп је обичај у нас што се може видети у крагујевачком округу; (а можда и по другим местима) да је забрањено са сувом крављачом — ведрицом — ићи у тор — на мужу; („невања се вели“ па то је и заповест и разлог), него увек понесе се воде у крављачи те се оперу (премда овлашно) сисе кравама па онда их почну мусти.

Прање само сиса може бити и доста кад стока бивакује на пољу или под наслоном у сувоти и на чистом ваздуху као што је то случај у летње и у опште лепо време; но ако стока станује у кошарама као што то мора и бити у зимње и у опште ружно и хладно време, па још ако се не простире под стоку и кошара у опште не чисти довољно, онда је нужно добро опрати виме кравама па онда мусти.

Помужено млеко не треба дуго остављати у кошари да стоји особото где се осећа да јако удара оштрина у нас од мокраће, јер млеко врло брзо увлачи у себе свакојаки задах ако га има у месту где се млеко налази, а у сваком задаху најчешће се може наћи клица од разних болештиња — које се ветром или иначе другим начином преносе.

Да млеко може да се усмрди а опет да не изгледа прогрушано или на други који начин пред очима покварено и то најобичније кад се држи н. пр. у каквом загушљивом подруму, то је у опште позната ствар; и да такво млеко може и стоци шкодити ако јој се да да попије, о томе нема сумње.

Судове у које се млеко музе и иначе за млеко се употребљују, треба највише од свега прати и чисто одржавати.

Лепо поступање са стоком за време мужења свака паметна планинка треба да има на уму. Велика је незгода при мужењу имати немирну и пакосну стоку која млеко подиже и друге неприлике чини; а да она не буде таква све стоји до самог домаћина.

Стока је немирна и чини пакости ако је гладна, болесна ако јој је зима и друго јој што недостаје, — но то су све узроци које сваки паметан домаћин неће дозволити да се дешавају код његове стоке па их неће ни бити. Али стока може имати и злу навику — нарав — која се не може лако и брзо одклонити; јер стоји до тога како је стока од малена очувана и подигнута.

Код нас у већој маси још није заведен начин да се стока (изузев коња и волова) тимари, па услед тога стока је тугаљива и не навикнута да се свуда по телу да руком додирнути. Најобичнија последица због овога јесте та, што су особиго младе

краве немирне и недаду се лако мусти и подижу млеко. Да ово не буде, треба телад још из малена упитомљавати лепим поступањем и зато је најлакши начин при мужи. Кад се телад пуштају код краве ради одајања и издајања, или кад се луче од краве, тада су немирна, отимљу се час пре да сису дограбе или код краве да остану; у том случају не треба бити нагао па туђи телад, но колико је могуће треба бити благ, и увек на један исти начин са њима управљати.

Навикнути стоку да дође тамо куда се вабне врло је корисно, а то се може постићи кад се почне на то из малена навикавати, свагда кад вабнемо телад, јагњад и др. треба их омамити са по мало трица и друге хране па ће се лако на то навићи.

Исто тако навикнути из малена стоку да јој се свагда у пољу на паши и ма гди приближити може, и том приликом, или у тору при мужи и у кошари сваког брава протимарити са руком по глави, леђима, по трбуху и око вимена — женску телад — врло је корисно, — а то није велики замет, само треба имати мало воље и стрпљења па ће се стока одвикнути тугаљивости и плашње.

При мужењу колико је могуће да буде тишина боље је, а тако исто кад једно исто лице (као што је обичај у нас) или више њих која се не мењају музу стоку, боље годи стоци, јер упозна чељад.

Да стока познаје чељад која управља са њом да се извести отуда, што се дешава да по нека крава својој планинци мирно се да помусти док другом лицу се не да; или по неки брав — нарочито код коња — не да се у пољу ником непознатом ухватити.

С. Кч.

БЕЛЕШКЕ.

По чему се познаје добра кокошка за лежење јаја.

Добра кокошка треба да има велику — широку главу са великом и опуштеном кресдом; нарочито да има жив поглед, што је код оних које неће да легу јаја сасвим обратан случај. Неки држе, да оне кокошке, које су сниске на ногама, крупне у телу, легу доста и добрих јаја, међутим величина и ширина главе много је сигурнији знак да ли ће кокошка да леже доста јаја.

Ммоги енглески жининари испитивали су, да ли ће од кокошке која се одликује својом продуктивношћу у ношењу јаја, њени насљедници насљедити ту особину, па сви ти опити до данас нису дали никаквих повољних резултата.

На каквој земљи раж најбоље успева.

Многи се варају, да раж најбоље роди на земљама пескушама и шљунковитим. Ова заблуда потиче отуда, што понајчешће сеју раж на тим земљама зато, што у сравнењу са другим усевима, добија се са таквих земаља највећи доходак од ражи.

Међутим, песковите земље нису најбоље за гајење ражи као што се мисли. У Холандској је раж главни стрмни усев и највише се сеје; просечни је доходак од ектара са глинуша и иловача 25 ектолитара зрна, 3500 кграма сламе; са пескуша 18 ектолитара зрна и 2500 кграма сламе.

Раж роди добро и даје увек сигурну жетву на њивама којих је ораница, топла иловача или песковита глина измешана са хумусом. Даље, њиве за раж не смеду се плиће орати од 15 сантиметара, и здравица требе да је порозна, и да пропушта влагу, јер кад се њива за раж плитко узоре а здравица је непропустљива, усев преко зиме измрзне; ако ли је пак земља и најмање нађубрена, раж још рано с пролећа полегне.

КЊИЖЕВНОСТ

ОЦЕНА

књижице „Практичан Пчелар“ — за почетнике и свакога

НАПИСАО

П. Перинович

ПЧЕЛАР

Издавали: **М. Периновићка и Љ. Периновић**

(свршетак)

Овде писац није казао да ли матице певају код првака или вторака. Зна се само да у извесним случајевима матице кад ће првак изаћи пева — а у обичним правилним случајевима она никад не пева, и ако писац тврди то онда он о томе ни појима нема. Само матице певају, кад ће вторак, трећак и т. д. изаћи а пева у свако доба, кад год се кошница узнемири, а најчешће у вече — дан пре или више но што ће вторак изаћи.

Препорука пишчева на страни 55 да ране ројеве треба метати на сунце а доцније у ладовини, апсолутно нема никаквог практичног значаја, оно је само што но кажу „жив ми Тодор да се чини говор“.

Матичних недостатака има прилично из који се види тотално незнање пишчево, као што је следећи пасус (страна 81). *„Суво саће на врућини одмах се ометљави. Залегу се црви (?:) који се после завуку у кошнице, тамо насрну на суво саће ту легу јаја, а од ових се излегу црвићи — метиљ, који једе саће по средини, а куда он прође једући саће, оно остане по средини избушено и напуњено паучином.»* А из кога пасуса јасно види да писац нема појма о метиљу и његовом развићу, на оваковим недостатцима ја се нећу зауставити, јер би ми у том случају требало да испишем цену књигу.

Исто тако имам да приметим још ово. Приликом описа рада у појединик месецима има и сувише непотребне појезије и понављања. А особито пада човеку у очи непрестано понављање «тачно бележи температуру“. Зар није довољно кад се само једно каже и препоручи да је то на пр. нужно?

III Шта нема у „Практичном пчелару“ а потребно је да има?

И ако из указаних напред недостатака може се унапред већ судити о каквоћи саме књиге, ипак да би савесније свој суд изрећи могао и јасно показао колико предложена књижица вредност има, потребно је да изнесем шта „практичном пчелару“ — ситног не достаје, без чега не само почетник но у опште нико ко се пчеларством занима неможе са трмкама радити.

У „Практичном пчелару“ недостаје. **Прво.** Теориског упознавања са пчелом и њеном општином а имено:

1.) Нема упознавање почетника са пчеломт, рутом, матицом, нити пак имаде опис њихових развића, а најмање начин њиховог живота у општини.

2.) Није представљен задатак појединих чланака пчелине општине. Што је од особитог значаја не само за почетника, но

и за све који се овом користном граном пољска привреда занимају.

3.) Није описао ненормално развијање матице, у каквим се случајевима оно јавља, каква штета бива отуда за пчеларе. Како се такво ненормално развијање матице отстрањује и поправља.

4.) Није ништа напоменуо о пчелама трутоношама, како оне постају како се кошница од њих спасава.

5.) Није изложено о грађењу саћа. Колико је потребно добром року да меда утроши као и времена, док 1 кило воштине сагради.

6.) Није изложио, како се чува суво саће од метиља, јер без сувог саћа је немислимо рационално пчеларење.

7.) О болестима пчела ни речице нема. А као што је познато и пчеле као и остале животиње пате од различних болести па и епидемичних, нити је изложено како се оне лече.

8.) Нису описани непријатељи пчелине општине и како се од истих трмке чувају.

9.) Није изложено даље употреба меда и воска.

10) Није изнешена каква улогу има пчела у развијању воћарства и т. д.

11.) Није описао разне справе нужне пчелару нити њихову употребу. — Ако ништа више а оно је требао описати центрофулу, њен значај и примену у пчеларству.

Друго. У *„практичном пчелару“* није ни изнешен један рационалан метод — начин — пчеларења — бар од познатих код нас па га критички пропратити. А за овим изнети свој начин пчеларења у свима појединостима. А што је најгоре, писац није изложио ни свој начин — метод — пчеларења са „његовом“ рамачном кошницом. Но се је једино старао и описивао како треба радити са обичном простом трмком, па и оно је непотпуно, погрешно и хрђаво.

Колико вреди да се све ово што у „Практичном пчелару“ не достаје **зна**, то ће иоле развијени човек умети да оцени. Према свему овоме моје је мишлење, да „Практични Пчелар“ само нашето не може нашим неуким пчеларима и почетницима донети какве користи, но он ће им донети извесне штете, пошто ће забасати и добити настране појмове о појединим појавама пчелиног живота. Јер ако почетник буде радио по упутству *„Практичног Пчелара“*, онда неће умети да се помогне у оним случајевима, од којих велика величина трмака пропадају као што је обезтичење трмке, — силно изројавање, разне болести и т. д. — а и да не говорим о томе што тенденција саме књиге није да омили рационалан рад код наших почетника, но га од рационалног рада одвраћа. Па зато сам мишлења да Српско Пољопривредно друштво треба да настане *да се такова књига међу простије и неразвијене пчеларе не шири.*

Рад. Мицић
секретар

ПЧЕЛАРСКО-ВОЋАРСКА ЗАДРУГА
У БЕОГРАДУ.

Држаће свој годишњи збор у понедељак 31. Јануара, у 3. часа по подне у згради Срп. пољопривр. друштва.

Позивају се задругари да на овај збор дођу. Према измени чл. 18 правила задруге приступа имају само они задругари, који на сâм дан збора депонују своје удеонице Управном Одбору и према томе улазницу добију.

Дневни ред:

1. Извештај Управног Одбора о раду за 1893 г.
2. Извештај Надзорног Одбора о год. рачунима.
3. Избор чланова Управног и Надзорног одбора за 1894 годину.
4. Предлози Управног Одбора и појединих чланова.
5. Разрешителница Управном и Надозр. Одбору, и
6. Пројект буџета за 1894. годину.

16. Јануара 1894. г.
Београд.

УПРАВА.

ОГЛАС.

Пчеларско-воћарска Задруга у Београду потребује једног теорично и практично образованог пчелара, који се у исто време разуме и у воћарству. Награда је 1200 дин. год., бесплатан стан на пчеланику у Топчидеру, четврт хектара земље за башчу, и извесна тантијема од пчеларско воћарских производа.

Ко се способан осећа да ову службу прими нека се обрати Управи Пчеларско-воћарске Задруге у Београду, најдаље до конца месеца Јануара, 1894. год. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Бр. 11. Из Управе Пчеларско-воћар. Задруге 6. Јануара, 1894. год. у Београду.

Цена мањим огласима: Од *петит*, врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Извештај Српског Пољопривредног Друштва и његови подружина. — **Чланци:** Заразно запаљење плућа код говеди (свршетак). — Шта треба имати на уму при мужи стоке. — **Белешке.** — **Књижевност.** — **Позив на скуп Пчеларско-Воћарске Задруге.** — **Оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 6. У БЕОГРАДУ, УТОРАК 8 ФЕБРУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

УГЛЕДНА ДОБРА НА МАНАСТИРСКИМ ИМАЊИМА.

од

Мирка Миљковића

...

Напредак у нашој привреди, све ће дотле бити слаб и никакав, докле се год не предузму озбиљне мере, да се правилно реше неколико главних питања која служе за основ савршенијој производњи, и у којима је у опште оличено напредовање целокупне пољске привреде. До тога пак времена, све мере које се буду употребљавале на рачун наше запарложене привреде, као што то лепо рече г. Свет. Љ. Гавриловић у Броју 49-ом „Тежака“ у чланку „Криво схватање најпречих државних потреба“ — морају се сматрати као палијативне, или другим речима као крпеж старе зграде у које је темељ трошан.

Све што нема здравог основа, мора се пре или после повити и под сопственим теретом — срушити. Крпеж истина у таквим приликама може по који пут да одгоди пропаст, али је никад не може са свим да одклони.

Ми преживљујемо оно доба у земљорадњи када нам наше њиве ненађубрене и добро необделаване и пак доношаху богате жетве, — ми живимо сада у времену у коме нас и најплодније земље издају са жетвама, што је посљедица несавршеног рада и неразумног газдовања. Међутим, наши трошкови око производње и добијања потребних намирница за живот и у кући и у држави непрестано расту, а средства за живот саразмерно намножавању људства, све су мања и скупља. С тога, главна тежња државе и појединаца треба да је управљена на то, да се производња умножи по свима привредним гранама, а пошто је овима основ — темељ — земљорадња, то на првоме месту створити повољне услове земљораднику, како би на својим њивама и ливадама више производио но данас и да исцрпљену снагу своје земље поправи и трајно одржи.

Има више препрека које нам не даду да олако дођемо до веће производње и сметају те не може да се постави чврст темељ напретку наше земљорадње. У ред ових главних препрека долази раскомаданост наших зиратни земаља. Већа и савршенија производња земљоделских производа не да се ни замислити на малим и раскомаданим имањима зато, што на распарчетаној земљи није могуће применити једно од првих правила напредне економије а то је: *правилно мењање усева*; што се на распарчетаној земљи у опше производи све скупље но на уједињеној тј. сви производи стају скупље; што распарчетане земље поједу врло много радног времена на одлажење и долажење за време рада, на превлачење ђубрета, на обрађивање ит.д. а штета од тога пада на сам приход; што распарчетана земља изискује да се држи више стоке и за рад и за производњу ђубрета а и више справа; и напослетку што се на распарчетаном имању не могу применити пољопривр. машине које раде брже, боље и јевтиније.

Из ових узрока, принуђени су наши земљорадници на распарчетаним имаовинама да газдују неразумно — пљачкашки — т. ј. на хрђаво обрађивање, нећубрење, неувођење никаквог реда у сејању усева или другим речима: на црпљење земље без икаква рачуна и без помишљања на будућност. Таквим газдовањем за сразмерно кратко време и најплодније земље посрну са плодношћу, усљед чега жетве почињу да опадају најпре постепено, а после извесног времена нагло и толико, да се не рентира даље обрађивање. Таквим газдовањем ми смо свели наше жетве на половину и испод половине оне мере какве беху само пре 30 година; напослетку оваквим газдовањем ми све више рушимо и упропашћујемо природну плодност и богатство наше земље и кад се једном сасвим исцрпе, не може се више лако обновити.

Нема сумње, да је се још у самоме почетку, од када смо одпочели државним животом да живимо уочило да је велика сметња што не може земљорадња код нас да се развије и напредује — распарчетаност имања. За то у закону о потесима од 1866 године налазимо овакву одредбу о уједињавању имања:

„Да би се развитку земљоделија уклониле с пута и оне препреке које долазе од распарчетаности непокретних имаовина и од помешаности разнородних земаља, власт ће не само појединим општинама на руку ићи, него ће и саветима настојавати да господари таквих земаља, у колико је где могуће међусобно или пошто учине сходне измене, како би свагда што више зиратних земаља или што више земаља једнога рода (виногради, њиве, ливаде) или што више земаља једног

господара дошло у један везан простор у општинском или сеоском атару, и тиме се доспело до целисходнијег поделења земље.«

Важност пак уједињених имаовина и користи од тога проистекле су у истоме закону овим речима:

„Развитку земљоделија велику сметњу чини и то, што су зиратне земље појединих људи на мале делове распарчетане, раст рене и помешане; за то ће општине, кметови и власти сваком даном приликом настојагати, саветовати и на руку ићи свима имаоцима таквих земаља, да међусобним изменама и накнадама своје земље уједињавају. Оне ће им представљати: како је земљу кад је ова у већем простору и при исправљеним границама лакше обделавати, надгледати и од потрица чувати; како се при малим парчадима много земље губи на увратине и окрајке: и како овакве мале имаовине према уједињеним и пространим губе од своје праве вредности.“

И кад се ни до данас саветима у овоме погледу ни мало није успело и питање о уједињавању имања ни за корак крепуло, онда је сама држава примила на се да у овоме очигледним примером предњачи.

У тој цељи, донесен је у 1890 години закон о оснивању сточарског завода у величини најмање 2 до 3000 ектара културне земље, с том намером, да се у њему уведе примерно газдовање по свима привредним гранама.

Овај закон требало је, у наступајућој 1894 год. да ступи у живот; но и он, као и многи други, остаће само мртво слово на артији, јер до сада нису никакве припреме учињене за његово остварење, а изгледа да се неће за сада ни упуштати у његово извођење, зато, што се није успело до данас, да се за оснивање овога завода састави оноликi комплекс земљишта, који се законом тражи. —

И, кад се и са овим законом промашило, ми ћемо да покушамо не би ли се истој цељи обилазнијим, по сигурнијим путем дошло, а то је заснивањем *угледних добара на манастирским имањима.*

* * *

Питање о уређењу маластирских имања, покретано је почев од 1873 год. па све до данас на свима законодавним српским скупштинама. — Већ и по самоме факту, што је тако често ово питање избијало на површину, добивало је из дана у дан све већу вредност и у тој је мери популарисано, да још пре 3 године беше ушло у ред првих привредних питања, која на што скорије и повољније решење очекиваху.

То је без сумње дало повода тад. министру народне привреде, те је спремио: *пројект закона угледних привреда на манастирским имањима.* — Недаће, које се тада пред нашим очима збиваху, учинише, да ово тако важно питање по развој наше економије, беше скинуто са дневног реда, и би му суђено да чека на боље прилике.

Овим пројектом закона (види Тежак за 1888 год. стр. 173) који је резултат колико добре воље дотичног министра, да се нашој запемареној привреди даде живљи полет, толико и израз мишљења па и тврдог убеђења великог броја посланика из народа — пошло је се на то: да се стане на пут опадању, или боље рећи пропадању наших манастира; да манастири установљавањем угледне привреде, добију што бољи и већи доходак; да са својом примерном економијом послуже као очигледна практична школа, у којој ће наш неук и неупућен сељак, у свако доба наћи стварне поуке у тежачким пословима, — и што је најглавније, на тај начин била би одклоњена од манастира она криза, која

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С НЕМАЧКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

Д-р Светолик Радовановић.

(НАСТАВАК)

Из овога видимо, да су проучавања и картирања земаља за саму државу од великог значаја: једно, што тако добија статистички материјал за познавање једног од главних фактора народног газдинства, и, друго, што резултате ових проучавања и картирања може вазда употребити као неопходне претходне податке при јавним радовима и предузећима поменуте врсте. За то се у већини немачких држава агрономско-геолошка картирања сматрају као непосредан задатак саме државе, а по неке, на пр. Баденска, Елзас-Лотришшка и др., стављају то својим „геолошким заводима“ као један од главних задатака.

II.

Начин, како се врше агрономско-геолошка картирања по Немачкој.

У погледу на картографско представљање резултата агрономско-геолошког проучавања терена употребљавају се у разним државама немачке царевине у главном две методе: једна, коју немо назвати *пруска*, употребљава се у Пруској, у Мекленбуршкој и у Елзас-Лотришшкој, и друга, *саксонска*, која је потекла из Саксонске, и која се, с малим изменама, употребљава још у Баденској и у Хесенској.

а) Пруска.

Интимна веза, која је у Немачкој још из почетка постојала између развића геологије и рационалног рада на рударству, огледа се у Берлину и у томе, што су пруски „геолошки завод“ и „краљевска рударска академија“ смештени у једној истој згради, и што имају једну исту дирекцију. Осим тога државни геолози махом су у исто време и наставници (доценти) на рударској академији. Али и с другим научним заводима стоји геолошки завод у вези, и то у толико, што и универзитетски професори и професори из виших пољопривредних школа суделују при радовима на систематском проучавању и детаљном картирању терена. Сам геолошки завод пак има своју засебну организацију и свој засебни буџет. На челу геолошког завода стоје универзитетски професор Beyrich, као научни руковођ, и професор Hauchecorne, као директор, који је у исто време управник рударске академије. Унутарње особље завода чине државни и ок-

ако потраје још неку годину, неминовно је да наши манастири морају пропасти.

Сваки је од нас посетио ма који манастир у Србији, и прво што нам пада у очи, то је: опалост, запуштеност и запуштеност на све стране. — Разоравајућа слика што нам боде очи, представља на први поглед од ових некад храмова уточишта беднима, ових врела српске слободе, српске мисли, српске моћи, српске писмености и српског имена, и, у којима српски владари налажаху пријатног одмора заморени тешким државним пословима; — наћи ћете попришште грабљивих руку, јер су садањи чувари тих споменика немоћни да их очувају, а то ли да их унапреде, — пало нам је велимо у очи, да су ти највиднији споменици, ти сведоци некадашње наше величине и сјаја, као беда и патња — оронули, пренебрегнути нашом сопственом немарношћу. —

И на кога ти живи споменици могу очекивати да се заштите, да се не изгубе, не угасе, до од нас из којих су наши предци вековима црпели морална и материјална блага?

Ако дубље и пажљивије завиримо у унутрашњу управу данашњих манастира, истиче нам се на свакоме кораку куда год крочимо, на свакоме месту где год поглед бацимо, жалосна слика стања у коме се наши манастири налазе. — Слика, која очитује незнање, неумешност, немар и немоћ данашње управе манастирским имањима. — Газдовање је у њима веома примитивно, те по томе није ни чудо, што су капитали свију наших манастира рапидно почели опадати. Ретко који манастир да може да подмири трошкове из својих прихода, јер ови су сведени на најмању меру. Братство није у стању да заради ни толико, колико да се исхрани и своју плату која је иначе мала, заслужи, већ им манастири дугују и ову по годину дана не примају, или узимају уложени капитал под интерес из Управе Фондова те се са тим новцем кунаторе.

Контрола над имањима а нарочито око прикупљања прихода и руковањем са истима, недовољна је и управо немогућа при оваковом администрирању имањем. Отуда и чешће злоупотребе са оним ваљним манастирским приходом. —

Нико не може кривити садање старешине појединих манастира за ово и по њих саме несносно стање. Они томе нису ни мало криви. Стицајем околности, затекли су се на местима, која захтевају умешне, практичне и већ рутиниране снаге. Њихов је позив сасвим други, но при знатно измењеним односима ствари су узеле други обрт: хтели, не хтели, они морају да главни свој позив предпоставе споредноме; у место да се Богу моле, пре им је да зарађују насушни хлеб. Начело: „ради и моли се“ најмање се још може применити на ред људи који наше манастире одржава — на калуђере. —

Ово хрђаво стање манастира још више је погоршано од када су им одузете парохије. Оно им се данас ни са повратком парохија не би побољшало, и ако о томе не може ни говора бити.

Сељани из околних села и у близини манастира, користећи се немоћном управом манастирских имања, пошто су предходно исекли и потаманили своје шуме, почели су насртати, то јавно, то пак кришом на заостале шуме и имовину манастирску, ништећи је опустошавајући. — Жалосни трагови ових неразложних сеча, јамче нам, да ће у најближој будућности постићи манастирске шуме она иста кобна судбина, која је задесила већ толике, некад чувене планине у Србији, и на место којих видимо данас страховите голети избраздане бујицама, које поплавише, затрпаше и опустошише најплоднија поља.

ружни геолози (Landesgeologen и Bezirksgeologen). Сношно особље, које са заводом стоји у повременој или сталној вези, јесу професори са универзитета (Берлин, Грајфсвалд, Бон) и из пољопривредних школа (Берлин, Попелсдорф), који уз извесне дијурне предузимају појединa картирања; даље, практиканти, пољопривредни инжињери и др., који се придодају геолозима, приликом рада им на терену.

Рад геолога на терену траје по правилу од почетка априла до новембра, изузев, наравно, професоре, који раде само за време својих школских ферија.

Као последица геолошке и географске разноликости пруске државе изашла је извесна противност између картирања у брдовитим и планинским крајевима и картирања по равницама. У јужном делу краљевине Пруске, исто тако у тириншким државама, геолошко картирање има за задатак поглавито да издвоји и омеђи разноврсне иконске шкриљце и творевине најстаријих формација, и да ухвати међусобни однос њихов; с тога оно овде (а нарочито на Харцу) и ставља своје податке и резултате директно у службу рударству. У пространој немачкој равници напротив, где је највише распростртa дилувија, мора се и геолошко картирање ограничити једино на површину, па се, услед оскудице у дубљим усецима, којима би биле испољене и старије формације, у толико више иде с тачним проучавањем и детаљним издвајањем творевина и најмлађег доба геолошког. Овде се, дакле, сретају интереси научног проучавања и практичне пољопривреде, и тако се овде поступно развио и усавршио онај систем агрономско-геолошких проучавања и картирања, који данас скоро свуда служи као пример овог тако значајног културног рада.

Један део пруских геолошких картирања има, дакле, за предмет геологију пруске равнице, и нарочити задатак ових радова јесте, поред општег научног интереса, да се положи сигурна основица за пољопривреду и шумарство. Према томе они имају не само да изнесу чисто геолошку слику, него још и да представе све педолошке прилике дотичних земаља.

Полако и поступно развијала се ова идеја, докле је дошла до тога, да се оствари. Да земљиште није само станиште и носилац културног биља, него, поред атмосферила, још и главни ризничар његов; да, према томе, хемијски састав и физичке особине земљишта имају пресудног значаја за живот биља; да, на послетку, ово земљиште није ништа друго него продукат распадања оних геолошких творевина, на којима лежи: све ово било је науци одавно већ познато, и на томе се оснива *педологија*, која је једна особена грана природних наука. Али, ма да су основни принципи ове науке били већ познати и методе јој утврђене, ипак је педологија дуго време морала остати само као обична помоћница агрономије, и право место њено у кругу геолошких наука није се дуго увиђало. Научно описивање земаља третирало се узгред у минералогији и петрографији, и није се могло уздићи до генетског, т. ј. геолошког разматрања. Тек пошто су Benningsen и доцније нарочито Orth отпочели проучавање земаља на геолошкој основици, и пошто су детаљна геолошка картирања у северној немачкој равници показала неочекивану разноврсност у особи и издвајању дилувијских и алувијских творевина: тек онда пошкла је мисао, да се приликом картирања ове велике равнице не врши само геолошко класификовање дилувије и алувије, него да се поред тога — као што

Таква је у главноме, тек летимички напоменута, слика данашњих наших манастира.

У интересу одржања ових установа које се из дана у дан на очиглед свију нас, руше и све већма клоне паду и за које при данашњим знатно измењеним приликама нема услова опстанку, — аманет наших славних предака, који нам је оставише у наслеђе, позива нас, да их не само очувамо, већ од њих створимо храм духовног и материјалног богатства.

Да се све ово постигне, ми тврдо верујемо да је то била једина циљ пројекту „о оснивању угледних привреда на манастирским имањима, као и то, да у будуће наши манастири постану народна школа, у којој ће се наш привредни свет (сељачки сталеж) образовати.

Са овим установама, учинио би се одсудан корак побољшању наше занемарене привреде. — Али у исто време не смећемо ни то с ума, да ће се у почетку имати да савладају велике тешкоће око уређења оваквих установа. — Ове тешкоће леже поглавито у томе, што установе ове врсте захтевају новчаних средстава све дотле, докле се не поставе у могућност да дају сигурне приходе и из њих се издржавају. Ни једна струка не захтева толико обртног капитала колико привредна. — Опште познато начело освештано праксом и доказано искуством: „што већи улог већа и добит", најлепше се да применити у привреди. Зар би се могло и замислити отварање мајдана; златних, сребрних, оловних, угљених и других руда без великог обртног и мртвог капитала; зар је могуће имати лепа угледна добра на којима би сваки могао видети како се боље, савршеније, лакше и практичније извесни радови врше, а да се за све ово не набаве савршенији алати и машине па и извежбане руке и практички умови, који ће моћи и умети да својим радовима служе за углед сељацима; зар не би иначе цела установа поред све њене лепе циљи поради које је установљена, постала илузорна и убио јој се кредит тако, да би чак и они којима је намењена, стекли о њој врло хрђаво мишљење?

Ако свему овоме додамо још и то, да је газдовање пољопривредно у нас још једнако мешовито и не даје никакву карактеристику ни за начин ни за врсту производње, да су сви покушаји до сада чињени, да се књигом и школом унесу у масу народа, корисне поуке о разумном газдовању, остали безуспешни и да српски државници још ни до данас нису били у стању да измисле онакве пољопривредне и занатлиске школе какве су нашем сељаку потребне; и напослетку да су све привредне установе и ако увек изазвате потребом народном и пак остале веома непопуларне само с тога, што им се са виших места није поклањала довољна ни озбиљна пажња, већ су само тек на артији постојале, — онда не би било никакво чудо, што би и установе о „угледним привредама на манастирским имањима" брзо изгубиле своју важност, ако се буде ишло оним путевима на којима су наше две привредне школе већ пропале.

Наш је сељак старовера и конзервативан у привредном газдовању. Да оре, сеје и обрађује своју земљу прапотопским алатима и гаји стоку на врло примитиван начин, не треба му доказивати. С тога се са више страна и чује тешка и не заслужена оптужба, да је народ у Србији неприступачан вишим идеалима, државо-правним и културним. Но овај је прекор, као што рекосмо, незаслужен, да је земљорадња напреднија у оним пределима, који су у близини Баната и Срема, где је сељак имао прилике да се савршенијем раду научи, што значи да наш сељак хоће напретка.

(СВРШИЋЕ СЕ)

то и природа саме ствари захтева — предузме и брижљиво разликовање и карактерисање свих разноликих врста земаља у томе терену.

Пошто се овде тицало једног новог и дотле још нигде практички неопробаног посла, који би геолошка картирања не само успорио но и поскупио, то је и дирекција пруског геолошког завода овом приликом врло обазриво поступала: пре но што би приступила самом делу, ангажовала је, као припрему за коначну одлуку о методи рада, два најстручнија лица у овом питању, да изврше неколико картирања као пробу. Кад су Orth и Berendt ове прве радове извршили, позову се 1874. год. на једну конференцију представници свих оних струка, које стоје у вези са започетим предузећем, и покажу им се поменути радови. Били су ту осим геолога још и специјални педолози, професори пољопривредних академија, стручни практични пољопривредници и шумари, рудари и т. д. На основу приказаних радова прогласила је сакупљена конференција показани план агрономско-геолошких проучавања и картирања као веома значајан и користан у пољопривредном погледу, и, пошто је односно формулисања задатка и нотације на картама учинила неколико напомена, изјавила је жељу, да се започети радови продуже и даље. Идуће године (у Мају 1875.) састала се конференција још један пут, да разгледа продужене радове, и потпуно усвојила методу њихову, која се, према добивеним резултатима, показала као врло исцрпна и корисна.

Сад се по овој коначно утврђеној методи отпочну на три разна места у Пруској агрономско-геолошка картирања. Кад је већи део берлинске околине био готов, геолошки завод се постарао, да на основу дотичних секција изда једну карту у целини, томе је придао објашњење за те секције, па је то тако послао свим компетентним стручњацима на преглед и оцену. И, окуражен скоро са свих страна повољним пријемом (43 на броју), продужује од тада пруски геолошки завод неуморно овај започети посао, вршећи своја проучавања и картирања по поменутој методи, коју ћемо сада из ближе разгледати.

Метода пруског агрономско-геолошког картирања.

За научно проучавање и картирање земаља потребан је, као и за свако геолошко картирање, двострук рад: 1 картирање на терену и 2. проучавање сакупљеног материјала у лабораторији. Наравно, да оба ова рада стоје у тесној вези, и да пас тек заједнички доведе до опог закључног резултата, који ништа друго и није, но *разматрање и представљање природних особина каквог земљишта на геолошкој основици*, дакле научно објашњење његово, које се најбоље огледа у агрономско-геолошкој карти и у придодатом јој тексту.

Према томе имамо да говоримо:

1. о методи картирања,
2. о радовима у лабораторији,
3. о публикацији пруског геолошког завода.

1. *Израда агрономско-геолошких карата.* Главну погодбу за сва геолошка картирања, добру топографску основицу, има Пруска у својој изврсној специјалној географској карти размера 1 : 25.000, коју је пруски геолошки завод употребио као основицу за све своје радове. Међу тим, често је избијало питање, да ли

О времену за сејање и о дубљини, у коју треба сјево да дође.

Приступ ваздуха, довољна влага у земљи и известан ступањ топлоте, то су најважнија три услова, да у земљу бачено сјево проклија и да се даље развија.

а) За клијање сјева зато је ваздух нуждан, што ни једно зрнце не би могло проклијати без кисеоника, а њега има у довољној мери у ваздуху. Колико га у ваздуху има, толико га сјево за клијање баш и потребује.

б) За почетак и за продужење клијања, потребују сва семена известну количину влаге. Све ћелијице у семену морају се напунити влагом и у сљед тога морају и набубрети. Зрна, која не добију довољно влаге и с тога остану тврда, та не могу ни проклијати.

в) На клијање много упливише и ваздушна, односно земљина топлота; што је топлота у земљи, у коју се сјево баци, већа, у толико ће, уз остале повољне услове, и семе пре нићи. У том су погледу чињени најразноврснијим опити, да се сазна најнижа топлота, у којој још може семе да никне. Тим опитима дошло се је до уверења, да већина семења клија у топлоти од + 4,75 степ. ц.; у још нижој топлоти, т. ј. у још ладнијој земљи, ницала су само нека семена, па је и у том је случају дуже времена требало, док је могла клица да пробије.

По свима опитима и досадањим живим примерима можемо на сигурно рећи, *да је ранија сејидба најпробитачнија и за клијање сјева и за даље развијће биљкино*, у колико то климатичне прилике једног предела дозволиле буду. Но и у овом случају важи она изрека: „да нема правила без изузећа“, јер време и врста земљишта, као сачињенице за клијање и пораштивање, могу појединце, управо рећи једнострано, да повлаче свака на своју страну удобније, или неповољније услове за клијање; јер, ако је време топлије, оно ће да повуче услове за клијање на своју страну, и семе ће да проклија, уз остале повољне услове, *пре*, — а ако је земља ладнија, она ће опет као јачи услов да повуче на своју страну, и онда ће се семе у клијању задржати и нићиће *доцније*, а и даље развијће нићиће спорије. У главном се пак горња изрека и обистинила, и на сваки је начин боље, да, с обзиром на време и врсту земље, *што пре сејемо*.

Што ранија сјетва, тим је кориснија како код озимих, у истој мери и код пролетних усева, јер доцније посејан усев, неће у истој сразмери и доцније сазрети и с тога је за своје развиће и мање времена утрошио, а у том мањем времену, није се могао у тој мери повољније развити, као онај раније посејани, *а боље развијен усев, боље ће и родити*, а бољем развићу, нужно је и више времена. Код доцнијег посејаног усева биће просечно и слабија жетва, а од те жетве и слабије зрно; а осим тога, далеко ће јаче утицати елементарне непогоде на доцније посејани, него на раније посејани и чвршће, темељније порасли усев. Нећеш ти видити на раније посејаној пшеници толико сњети и главнице, као што ћеш је видити и наћи код доцније посејане. И свима другим болестима, као и полеганју, одољева раније посејани, јачи и развијенији усев много боље и сигурније, но доцније посејани. С тога треба на то ићи, да се усев јачим и ранијим порастом што пре отргне од наведених болести, а то се може постићи најсигурније *само ранијом сејидбом*.

Почевши са озимом репицом, коју сејемо месеца Августа, продужује се сејање наших озимих усева, све до месеца Октобра; па и ако би са сејањем пшенице и ражи и до Митров-дана продужили, то можемо да чинимо једино с тога, што раж и у температури од 2—3 степ. ц., а пшеница у температури од 3—4 стец. ц. порашћују и развијају се, дакле и у тој незнатној топлоти не мирују, но расту. То и јесте узрок, што по неки озими усев, који је до гред саму зиму слаб био, с пролећа много бујнији изгледа, а и они усеви, који се до зиме ни видили нису, укажу нам се зелени, бујни и напредни, чим се снег отопи, јер су испод снега растли и по могућству се развијали. Па и опет,

---

је баш могућно и на картама оваквог размера све агрономско-геолошке стране каквог земљишта представити у оној детаљности, каква пољопривреди треба рад њених практичких циљева. Одговори су, наравно, били врло различити, јер су се управљали према захтевима, какве су поједини кругови држали да имају права очекивити од агрономско-геолошких картирања.

Сам писац на пр. имао је прилике, и у самој Пруској, да чује у овом погледу често са свим противна мишљења: докле су једни држали да је поменути размер са свим довољан, други су — и то нарочито заступници пољопривредних интереса — на против доказивали, да једна карта, на којој се читав хектар земљишта јавља као површина од само 16 квадр. мм., никако не може бити подесна, да нам тачно представи оно по кадшто разноврсно смењивање разних врсти земаља, што је од најбитнијег утицаја у погледу на успевање биља. Али се опет, као што се то види из записника поменутих конференција и из разних реферата, пристало на размер 1 : 25000 већ и из тога разлога, што би при већем размеру и много више времена требало док би се започети рад извршио, и што би несравњено више нових трошкова и времена отишло, док би се прво израдила нова топографска основица још већег размера.

У осталом пруске географске карте, у погледу на тачност и потпуност, изврсне су. Рељеф је комбинацијом изохипси и шрафа врло добро представљен; изохипсе су на 15 стопа вертикалног растојања, а у равнијим крајевима умеђу се још и помоћне изохипсе. Један оригиналан лист при премеравању (Messtischblatt) представља површину од близу 127 квадрат. км., и шест таквих листова дају једну секцију.

Приликом самог агрономско-геолошког картирања главно је начело, да се разликовања свих разноврсних врсти земаља и издвајање њихово на карти изврши строго на геолошкој основици. Увек се, дакле, на истим картама, које нам показују место и варијетете појединих земаља, јасно представља и распрострањеност појединих геолошких формација, од којих су се те земље у главном и створиле. Ово се последње, као и у опште на свима геолошким картама, означава разним бојним тоновима, па се онда уносе разни конвенционални знаци и шрафуре да се одреде врсте земаља у агрономском погледу. Песковите земље обележавају се ситним тачкицама, глиновите вертикалним, иловача косим шрафама; шљунак се бележи нулицама, валуци малим крстићима; за хумусне земље употребљавају се испрекидане хоризонталне црте, за тресетишта двогубе црте; кречевите земље означавају се косим плавим линијицама и т. д. У извесним приликама може се на једном истом месту означити чак и то, какве две земље леже једна на другој. Тако на пр кад на извесном месту на карти видимо преко косих плавих линијица црне хоризонталне црте, онда нам то представља, да на том месту хумусно и мочарно земљиште лежи на кречевитој земљи; или зелене нулице на мркој истачканој основи казују нам, да је дилувијални песак у току доцнијег времена (за доба алувије) прекривен местимице шљунком. Али наравно ово није још довољно, да се представи целокупна структура земљишта; за то су по ободу карте нацртани још и тако звани «нормални профили“, у којима су главни типови од многих, приликом ових картирања извршених, бушења шематски представљени као што ћемо то сад изближе разгледати.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

поред свега тога, не можемо препоручити доцније сејање, и оно се може дозволити и правдати само у напредним случајевима, као на пример, ако се летина није могла на време скинути, па се с орањем за идући усев морало задоцнити; или, ако се због суше или превелике влаге није могло раније орати и сејати.

Али, као год што је штетно кад се доцне сеје, није корисно ни онда, кад се сеје *прерано,* прерано посејан озим усев, на пример, врло се рано и јако убокори тако, да лако доцније измрзне, нарочито кад наступе меке зиме, па доцније луте голомразице.

С тога, не смемо се управљати при сејању, нарочито озимих усева, само по топлоти и влази у земљи, него — као што и у почетку рекосмо — морамо имати у виду и саму врсту земље односно њеног хемијског састава, и с обзиром на то, *ми ћемо тежу иловачу засејати с јесени раније а лаку пескушу доцније.*

Много је различније, а у неком виду и неправилније сејање пролетних усева; њих је и много више на броју. По томе, како поједини усеви за клијање више или мање топлоте потребују; како су и у ком степену, мање или више према познијим мразевима осетљивији и на послетку и по томе, да-ли се по природи својој брже ил' спорије развијају, врло је различито доба, кад се један или други пролетњи усев може да сеје, и то сејање одпочиње месеца Марта, а према околностима још и Фебруара, па траје непрестанце све до Јуна.

Поодавно су већ стручњаци покушавали, да утврде најподеснije време за сејање извесних усева, према извесним природним појавама; тако, на пример, веле, да је за сејање јечма најбоље време онда, кад је крушка и јабука у цвету, за сејање позног кромпира онда, кад почне буква да се развија и т. п. Може бити да је овако утврђивање времена за сејање у неколико и оправдано, али опет зато, не може нам служити као опште правило.

Одредити извесно време за сејање појединих усева по неким свецима, или по „првој, другој, трећој недељи великог поста“ и т. п., није никако могуће. Природнији је ред сејања онај, који се по издржљивости појединих усева према зими одређује. По том природном реду, треба сејати најпре оне усеве, који највише зиме у младости издржати могу, и то је *први период* сејања, који по околностима траје од месеца фебруара, до месеца Априла, и у том се периоду сеју по реду ови усеви: овас, јечам, пшеница, боб, грашак, грађорица, рани кромпири, црвена детелина, рани лан и т. д.; за тим настаје *други период* месеца Априла, у ком се сеју осетљивији, њежнији усеви, као што су: сточна репа, мак, мала репица, позни кромпири, познији лан и конопља; а *трећи период,* за сејање најњежнијих и најосетљивијих усева, настаје од половине месеца Априла па даље, и онда се сеју: кукуруз, пасуљ, просо (ситна проја), ељда и најпознији лан. Кад би хтели ове усеве раније сејати, ништа нам не би вајдило, јер би семе све дотле у земљи лежало, док не би наступило топлије време, а могло би дужим лежањем у земљи и иструнути, ако би нашле маглуштине, или у опште влажно, а ладно време, и онда би били у великој штети, јер би морали пресејати. Па онда и још једна велика незгода: док би семе у земљи због ладноће морало дуго да лежи, дотле би и травуљина узела маха и угушила питомину. Али рецимо и то, да би с почетка за клијање било подобно време, а доцније наступили мразеви, онда би нам и њежни усеви опет пропали, па зато је боље сачекати: „*сваком своје време.*“

С тога, кад би годишња времена сасвим правилно наступала и текла, онда би најцелисходније било, да дотичне усеве по реду што раније посејемо, јер код пролетних усева, далеко више упливише раније сијање на бољи пораст и бољи приход, него код озимих; с тога је и нужно, да на подесно време за сејање пролетних усева добро припазимо, и у напред означеним периодима, поједине усеве у своје време посејемо, па у дотичном периоду, а према околностима опет: *што пре!*

Што се пак дубљине тиче, у коју треба сјево да дође, о томе немамо шта много да објашњавамо Главно је: *да семе не треба предубоко да дође.* Сувише дубоко претрпано семе може да се угуши, јер нема снаге, да кроз дебео слој земље продре. Семе извесним травуљина продире и кроз 50—60 сант. дебео слој земље, али семе питомих усева, има много њежнију клицу, која на дужем путу продирања изнемогне и у том угине.

У колико је земља чврша, и у колико јој се површина може јаче да окоре, у толико је за сјево опасније, кад се дубље но-што треба претрпа. Ово је опасније и штетније за ситно сјево, него за крупније. Клица крупнијег семена, може да издржи и мало дужи, ма и неприродан пут кроз земљу, али и она после тог неприродног пута слаба на површину изађе, и усљед тога се од ње не може никад снажна биљка развити.

У *опште* није могуће одредити дубљину, у коју треба сјево да дође, јер је зрно разнога сјева, по својој крупноћи, врло разно; а и земљишта су врло разна, у која се сјево баца, па с тога једно исто семе, мора по околностима у једно земљиште дубље, у друго опет плиће да се посеје.

Главно је правило ово: *Што је семе крупније и сочна кожица дебља, у толико треба сразмерно и семе дубље у земљу да дође.* Но и ово правило стоји у вези с влагом, коју семе за своје клијање потребује, и с тога је нужно, да једно исто семе у тешку, влажну земљу дође плиће, а у сувој плиће.

Са свију наведених разлога, није добро, да се семе баца у онако грубу, нераздробљену, грудвасту бразду, јер онда пада неко зрно сувише дубоко, а неко сувише плитко. Боље је, да се њива пре сејања најпре предрља и у неколико поравна, па онда засеје; на тај ће начин сјево једначије пасти и једначије ће се претрпати, следователно ће и једначије ницати и пораштивати. У том погледу чињени су најразновиднији опити, да се сазна права дубина, у коју треба сјево да падне, и дошло се је до следећих резултата: *Ситна семена не смеду дубље доћи од 1—2 сантиметра (мак — лан); стрмнине 4—5 сантиметра (јара пшеница — озими јечам); а крупна зрна, као што је грашак — кукуруз — боб, 6—10 сантиметара.*

Нашим пољопривредницима препоручујемо, да овај чланак, сад пред пролетно сејање, добро прочитају.

БЕЛЕШКЕ.

Набавка лањеног семена.

Признато је, да се најбоље врсте лана гаје у Русији и Белгији. Чувеније руске врсте лана познате су под именом: Ливлански, Пернауерски, Нигерски, Ревалски и Псковски. Дуговременом културом доказано је да се у нашим пределима и на нашим земљама (њивама) изметне тако да се по доброти не може да мери са оригиналним руским ланом. Доказано је још и то да семе лањено из руских предела после 3—4 год. сасвим се изметне; стабљика му постане дебља и дрвенастија, а влакно краће, грубо и крто.

Ово је изметање само за то, што набављено лањено семе из хладних предела у топлијима се брже и несавршеније развије.

Више годишњом културом руских врста лана у јужној Мађарској доказано је, да је семе од „*Ливландског лана*“ који се у великим размерима у јужној Русији гаји, најбоље за Мађарску и Србију јер не само да се не измеће него је у неку

руку и бољег квалитета семе које је произведено на нашој земљи и у нашим климатима. **Љ.**

Нов лек против шапа и устобоље.

Доктор Louis Marendi у Милану пронашао је нов лек за брзо лечење шапа и устобоље, који је испитан и одобрен од италијанског министарства за земљорадњу. Тај лек представља мајчина душица (Thymus serpyllum) из фамилије успатих биљака. Мајчина душица је једна списка, ситна трава са дугуљастим лишћем, које је са жљездастим пегицама посејано и при дну маљаво. Мајчина душица има ситан, бео или ружичаст, успаст и јако мирисав цвет, у којем има стеричког зејтина неке киселине (Gerbsäure) и једне горке материје. Ове материје имају то својство, да свако врење и труљење спречавају.

Лек од ове биљке прави се овако: узме се мајчина душица, метне се у једну боцу, напуњену ладном водом, и ту се остави да 24 сахата кисне. — Најпре се ноге и уста болесне животиње ладном водом очисте и затим се перу водом, која се добије на поменути начин од натопљене биљке.

О. Р.

Гојење живине са слатким млеком.

Да се слатким млеком може живина угојити, то је у више прилика на разне начине опробано. Приготовљена мекана храна — укувана — врло је добра за гојење живине. Јарма кукурузна, јечмена, овсена и од другог зрневља, укувана са млеком, најбоља је храна за гојење живине.

Наравно, да поред овакове хране, живина треба да имаде и других услова за гојење као: да није стара и да је од оних раса које се одликују гојазношћу. Најчувеније расе са гојазности код кокошака ове су: *Худанска*, *Плимут-рок*, и *Вјандот*.

Напослетку ваља при храњењу оваковом храном строго пазити, да се храна не укисели, јер је живина нерадо једе, растура, и слабе вајде од ње има.

Најнужнија топлота у шталама за све врсте стоке,

Штале се загревају од издисаног топлог ваздуха животиња које у њима бораве, и у колико је хладнија штала, у толико стока јаче дише, у толико потроши више хране да развије што већи степен топлоте. Од овог сувишка хране који се утроши на развијање оне топлоте која шталу загрева, стока нема никакве хасне, већ се храна улудо троши само зато, што нису подесне штале да се у њима равномерна топлота одржава.

Ако је у штали 10°C., онда на сваки степен падања живе у термомстру до тачке мржњења (0) расте потрошак хране са 5 до 6%. Почев пак од + 10°C па на више до 16°C, дакле до нормалне топлоте шталске, на сваки степен веће топлоте опада утрошак хране за 2—3%.

За регулисање топлоте у штали, неопходно је нужно имати термометер у штали.

На основу прибављених искуством података, најумеренија је а по томе и најподеснија топлота за поједине врсте стоке ова:

За јахаће и за лако вожење, коње	20°C.
За тешке радне коње	16°C.
За кобиле са одојчадима	20°C.
За краве музаре и телад	20°C.
За говеда за гојење	12—14°C.
За неострижене овце	12°C.
За острижене овце	20°C.
За свиње за гојење	12—14°C.
За крмаче са прасадма	20°C.
За живину за лежење јаја и за изношење	18—20°c.
За живину за кљукање	12°c.

Исто тако велика шталска топлота с друге стране утиче шкодљиво на стоку: омлитавн и организам се са свим разњежи.

ГЛАСНИК.

Нов Министар народне привреде. — Највишим указом Његовог Величанства Краља од 12. Јануара ов. године, постављен је за Министра народне привреде г. Сима М. Лозанић професор Вел. Школе, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

* * *

Са годишњег Збора Пољопривредног друштва. — У недељу 30. Јануара ове године, држан је XXV. годишњи скуп Српског пољопривредног друштва. Збор је био врло добро посећен и на њему су решавани поглавито редовни послови друштва. Збор је отворио председник друштва у присуству Господина Министра народне привреде. На овогодишњем Збору, бират је председник, потпредседник, благајник и шест чланова Управнога Одбора који су по правилима друштвеним имали да одступе и тако су сада на управи: г.г. председник Коста С. Таушановић, потпредседник Јаков А. Марковић, благајник Вучко С. Богдановић, одборници: Милан Р. Антић, Др. Марко Леко, Коста Д. Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Анта Голубовић, Аца М. Живановић, Живојин Јанићијевић, Душан Спасић, Мирко Миљковић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић и Тодор Николајевић.

За редовне чланове друштвене изабрати су на овоме збору: Милија В. Карић економ из Крстаца (Драгачево), Миљко Савић економ из Свештице (окр. ужич.), Стева Јакшић проф. Велике Школе у Београду, Жив. Јуришић проф. гимназије из Београда, Др. Дим. Герасимовић лекар из Београда, Јоца Марковић економ винод. воћ. школе, Антоније Целба воћар винод. воћар. школе, Јеврем С. Мићић писар српског пољоприврел. друштва, Лазар Мартиновић свештеник из Житковца. Михаило Ст. Ризнић учитељ из Прћиловице, Милош П. Марковић свештеник из Обреновца, Владимир Ђорђевић наставник ратарске школе у Краљеву, Милоје Ж. Вучковић писар управе држ. ергеле, Сава Јовановић званичник из Добричева, Франц Тоболар индустријалац из Београда, Стеван Бобић начелник срески из Лесковца, Евђеније Хофман економ из Кучева, Војтех Бурјан воћар из Топчидера окр. благајник из Врање, Милан Петровић званичник из Топчидера, Љуба Јова-

новић марвени лекар из Београда, Др. Коста Јовановић држ. хемичар из Београда и Јосиф Ковачевић проф. реалке.

* * *

† 21 Јануара 1894 год.

ЉУБА ДИМИЋ

Председник подружине Српског Пољопривредног Друштва за округ Крајински

Овај неумрли привредник и индустријалац тек што је прихватио ову најновију тековину свога неумрлога духа, поболе се, и 21 ов. издахну.

Сахрањен је са свима почастима које је заслужио својим дугогодишњим а многовременим радом корисним за околину у којој је живео.

Од стране пољопривредне подружине, и школе за виноделье и воћарство, којој је вазда био искрен, одан и непроменљен пријатељ, положени су му на гроб венци признања, поред многих других, од разних корпорација.

Са покојником опростио се подпредседник подружине и управитељ школе, Савић, говором у коме је наговештена његова одлична зрелоћа, познаванье привреде овога краја, и услуге учињене народу његовом млинарском индустријом у Рготини и овде у месту. Украшаванье млина у Рготини са одличним воћкама многобројних варијетета са рибњаком, затим доношење и распростирање разног семена пољопр. усева учинило је те је ово дивно место интересно за сваког мимопролазећег, а корисно за народ и околину.

Од овога првог председника, човек истина у 63 години живота, но вазда лака, чила и предузимљива, веома поштована и љубљена у целом округу, очекивали су пријатељи пољопривреде много. Смрћу његовом те су наде пометене; јер млађи људи не показују толико издржљивости на општим пословима, а и да не говоримо о томе, што је бившем камарашу мајор Мишином поч. Дивићу познато, боље но икоме у округу, шта има не само на површини но и у недрима ове земље, од огромних још недирнутих блага; и што иза његових речи стоје дела која најречитије говоре о извесностима онога што он замисли и препоручи.

Лака му земља и вечни спомен међу привредницима!

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ

Крњевска пољопривредна подружина решила је, да изда јавну благодарност Суду и одбору општине крњевске, а нарочито председнику суда Николи П. Живановићу, који је подејствовао, те је одбор уступио Подружини земљу, на којој ће подићи угледни расадник. Заиста, кад би сваки српски грађанин овако гледао на пољопривреду, Србија би гигантским кораком ушла у бољу финансиску будућност.

Број 5.

23. Децембра 1803 год.

Крњево.

УПРАВА.

ОГЛАС.

Пчеларско-воћарска Задруга у Београду потребује једног теорично и практично образованог пчелара, који се у исто време разуме и у воћарству. Награда је 1200 дин. год., бесплатан стан на пчеланику у Топчидеру, четврт хектара земље за башчу, и извесна тантијема од пчеларско воћарских производа.

Ко се способан осећа да ову службу прими нека се обрати Управи Пчеларско-воћарске Задруге у Београду, најдаље до конца месеца Јануара, 1894. год. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Бр. 11. Из Управе Пчеларско-воћар. Задруге 6. Јануара, 1894. год. у Београду.

СЕМЕНА ЛУЦЕРКЕ

(ДЕТЕЛИНЕ)

Праве француске може се добити код «Српског Пољопривредног Друштва», у Београду по 2. динара килограм.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашаванье по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашаванье више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Угледна добра на манаттирским имањима (свршиће се). — О времену за сејање и о дубљини, у коју треба сјево да дође. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Јавна благодарност.** — **Оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник ВУЧКО С. БОГДАНОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 7. **У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13 ФЕБРУАРА 1894. ГОДИНЕ** ГОДИНА XXV.

СПРЕМАЈТЕ СЕ!

Велика је погрешка наших пољопривредника, што они не гледају нешто да ураде онда, кад му је право време, већ забатале, па кад им затреба, јуре на врат на нос, сатру снагу, потроше више времена, кошта их више, пропусте извесну заслугу и т. д.

Да не наводимо друге примере, довољан ће бити овај: да наши пољопривредници не спремају справе и алате онда, кад је томе време, већ тек онда, кад им те справе и алати потребују.

Преко зиме неки иду од казана до казана, други играју „отуз-бир“ у сеоској механи, трећи по славама, свадбама и частима, четврти се уз пећ жмаре — али готово нико да се сети плужног лијеса: да га оправи, да га у ред доведе, да га спреми, па кад му затреба, да му ништа не смета; нико да клепа мотике, нади будак, нико да направи виле, грабуље и друге справе и алате пољопривредне ...

А кад пукне пролеће, онда све то јурне ковачу и дрводељи, те не само што дангубе, већ и скупље плаћају. Кад би преко зиме то радили, онда би им и ковачи јевтиније оправке и сваке израде вршили, јер не би имали налоге, овако мора бити скупље и опет лошије, јер ковач хита, а зими би на тенани боље радио.

Потреви се те ковач не може да доспе, и онда пољопривредник чека, дангуби, а ако још наступи непогодно време за рад — онда још гора несрећа!....

Дошло је време да се те зле навике курталисавамо, ако желимо добра себи и своме напретку; с тога ми и довикујемо свима пољопривредницима:

Спремајте се!

Јест, спремајте се што брже, још није прошло време, читава два месеца има рока. Тај је рок још у неколико довољан да се спремите, ако ви озбиљно прегнете; али ако будете развлачили, онда је недовољан да је још толики.

Спремајте се! Разгледајте све своје справе и алате што је валично — поправите што немате — набавите, доведите све у ред, да ни за чим не запиње кад изађете на рад, да вам ништа не смета ни у орању, ни у дрљању, ни у кошењу и т. д.

Доста је било небрижења, које вам је доносило муке и штете.

Уведите једаред паметан ред у вашем раду — нећете се кајати!

Д.

УГЛЕДНА ДОБРА НА МАНАСТИРСКИМ ИМАЊИМА.

од

Мирка Миљковића

(СВРШЕТАК)

Што пак наш сељак гледа с неповерењем на нове ствари и теоријске истине, није за то, што су оне нове, већ што их не разуме и што није убеђен о њиховој корисги, и тек кад се очигледно увери о њиховој доброти и савршенству, онда оне постану за њ' веома примамљиве и са највећом их љубављу пригрли.

Таква убеђења, наш сељак може стећи само на добро уређеним угледним имањима и популарним поукама.

* * *

У Србији има три државне домене: у Љубичеву, Добричеву и Топчидеру, и две пољопривредне школе — ратарска у Краљеву и винодељско-воћарска у Букову (код Наготина).

Ни једна од ових државних домена није толико велика да се са коришћу и у већем обиму могу при обделавању истих, пољопривредне машине применити, а ми знамо, да се рад машински само на већим имањима рентира, те с тога, поред савршенијих алата и машина које су још у покушају, видимо да на овим државним имањима раде осуђеници, — дакле има довољно и радних људских руку, или боље рећи: има свега оног материјала који је потребан бар у почетку за оснивање угледних добара на манастирским имањима само где би то због блискости било могуће извршити.

Ми ћемо за сада издвојити једну од тих домена и то ону која се налази у близини три наша знатна манастира и покушаћемо да на једној од њих учинимо практичку примену ове наше замисли:

Не далеко од вароши Ћуприје, а поред самога пута који води за манастир Раваницу, лежи државна домена „Добричево“, велика од прилике 200 ектара. Ово државно добро, основано је још пре 14. год. на утрини, коју је општина ћупријска за незнатну суму новаца уступила држави, поради смештаја једнога дела државне ергеле, а по највише у тој нади, да ће се по времену на овом имању подићи и једна земљоделска или занатска школа као што јој је при уступку овог земљишта било и обећано.

Пошав источно од државног имања Добричева, лежи у даљини од три четврти сата некад чувени манастир Раваница, но данас у опаломе и веома жалосноме стању. Имање овога манастира узев укупно: шуме, пашњаке, њиве, ливаде, винограде и непроизводно земљиште, износи до 1000 ектара; већи део њива и ливада граничи са државним имањем Добричева.

Јужно од Добричева лежи манастир Света Петка а северно Манасија. Оба ова два последња манастира удаљена су по 8 километара од Добричева и изобилују поглавито на добрим пашњацима и шумама. Додамо ли једноме овако комасираноме имању чувени суват „Белу реку“ који је велики преко 500 ектара, и „Аду“ код Ћуприје која у простору износи до 300 ектара, онда би на овај начин створили једну домену велику преко 6000 ектара са свима природним погодбама за развиће свију привредних грана.

Користи које би се постигле од овако склопљеног угледног добра, биле би на сваки начин од замашног значаја по унапређење наше привреде.

Успешном применом пољопривред. машина и савршенијих алата, дејствовало се одсудно на унапређење земљорадње. — Дала би се веома згодна прилика нашем сељаку да увиди, да се удруживањем њих неколицине или појединих општина на веома лак начин долази до савршенијих земљоделских алата и машина које раде: боље, брже, самосталније и јевтиније. — Дошао би овим путем и наш сељак до убеђења, да је преживео начин којим је зарађивао потребне му намирнице за живот.

Толику силну стоку коју чува једино поради савлађивања пољопривредних послова, заменила би парна снага, а то све скупа утиче да се добивене сировине употребе на прерађивање, и тиме створи једном и у нашој земљи индустријска производња. Угледна би добра постала за њега таква школа која би му служила животу и то онаквом животу, који му је његов позив намењо да га целог века проводи; она би му олакшала и ублажила безбројне тегобе са којима се наш сељак неразумно бори. — Предузимачки дух би се код нашег сељака пробудио, а ако би се поред овога створио какав кредитни завод, из кога би под повољним условима добијао новац на позајмицу, брзо би се ослободио варошких кајишара, интересџија и глобација.

Напоменув површно користи које би црпео наш сељак са великих угледних имања, на реду је да напоменемо зашто тражимо да се на овај начин оснује угледно добро најпре у овој околини.

Разлози су нам следећи:

1. Што у Добричеву као што смо већ у напред поменули, има довољно великог материјала односно капитала како живог тако и мртвог организованог и спремног да се са сигурношћу помоћу њега може одмах приступити оснивању тако великог угледног имања.

2. Што имања напред поменутих манастира леже на таквој средокраћи према Добричеву, а и међусобној блискости, да не би било никаквих тешкоћа при администрирању истих, и може се рећи најподеснија да се први покушај ових установа на њима почне изводити.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С НЕМАЧКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

Д-р Светолик Радовановић.

(НАСТАВАК)

Главно оруђе педологово јесте бургија за бушење земљишта. У Пруској се највише употребљава проста *ручна бургија* (Handbohrer), којом се за кратко време (неколико минута) и лако избуши земља до два метра у дубину, а толико је довољно за агрономско-геолошка картирања. На простору, који одговара једној секцији, изврше пруски геолози 1000—5000 оваквих бушења, тачно бележећи добивене резултате на једној засебној карти, и региструјући их доцније у каквом журналу, који прати овакве ствари. Профили ових многобројних бушења поделе се у групе, па се од више сличних комбинује по један просечни „педолошки профил“, који се у скраћеној нотици забележи црвеним словима на дотичном месту карте. Један пример за ово био би:

$$\frac{\text{LS 7}}{\frac{\text{SL 2—8}}{\text{M}}}$$

што значи: на површини се налази *иловачни песак* (lehmiger Sand), који је дебео 70 сантиметара; испод њега је *песковита иловача* (sandiger Lehm) 20—80 сантимет., па на послетку је *лапорац* (Mergel), који прелази дубину од 2 метра, те му се дебљина и не бележи.

Бележећи овако само типске педолошке профиле, долазе опет на једну секцију по 100—200 података. Сад се између ових педолошких профила за главне врсте земаља (песковите, глиновите, хумусне и т. д.) изберу по најтипскији и нацртају се на ободу карте као геолошки профили, допуњени педолошким подацима: боја означава дотичну геолошку формацију, а разна шрафирања разне врсте земаља, које се ту јављају. Осим тога овде се употребе двострука слова: на десној страни црвена, која обележавају педолошку природу те земље, а на левој црна за геолошку класификацију; напоредо са овим профилима стоји још и скала, која је подељена у сантиметре, те се одмах може видети и дебљина сваке врсте земаља у профилу.

На овај начин може се дакле на једној истој карти и на профилима обележити и геолошка конституција и педолошки карактер земљишта, а поред тога јасно искаче на видик још и она интимна генетичка веза њихова. Дешава се и то, да се

3. Што би овако велико угледно имање лежало скоро у средини Србије и поред жељезничког пута тако, да би свакоме било приступачно и са малим трошком скопчан долазак. Путник би поред свога главног посла, могао се лако свратити било да купи какво приплодно грло, благородну воћку, савршенији какав алат и т. п било пак да се о каквој савршенијој радњи из земљоделства, сточарства, воћарства, пчеларства, рукодеља и других грана обавести; на послетку

4. Ако је веровати, да индустрија условљава трговину, трговина земљорадњу а земљорадња сточарство, онда би угледно добро у овој околини било једино, на коме би се узајамно подпомагање ових привредних грана огледало Ово би угледно добро лежало до моравске равнице, те највеће житнице у Србији а испод огранака Хомољских и Злотских планина, које велики део пожаревачког, ћупријског а нешто и црноречког округа запремају. Становништву ових брдских предела главна је привредна грана којом се баве сточарство. У којој би се год мери Моравац интересовао за савршеније земљоделске алате и машине, рацијоналнији начин гајења усева, нарочито трговинског биља због лаког промета, у тој би се истој мери интересовао планинац за бољу пасмину коња, говеди, свиња нарочито оваца. Наш вредни „Злоћанин“ и „Кривовирац“, имао би прилике да на овом угледном имању које би изобиловало на онаквим истим пашњацима, на каквим и код своје куће одгајује овце чувеног «кривовирског“ соја, — добије очигледне и стварне поуке на који ће начин да поправи вуну својих оваца те да ову што скупље може продати. На шта му толико природно богатство у пашњацима, кад не уме да се користи тима даровима природним. Вуна са његових оваца, неупотребљива је за параћинску фабрику вунених материја, која му је тако рећи пред његовим вратима. Штофови бољег квалитета из параћинске фабрике, још непрестано носе тип страних фабриката. Жалосна је истина, да српска фабрика вунених материја, само је по имену српска, иначе она у ствари прерађује већим делом страначке сировине. Српски чиновник, српски трговац, занатлија и војник, још непрестано носе штофове из страних фабрика, а ако ко и узме из параћинске фабрике, то нису штофови од српске вуне, већ изаткани од руна остриженог са мађарских и аустријских оваца или купљене вуне из бринске фабрике. Кривовирац и данас продаје своју вуну по 8 и 10 гроша? Нити он има какве користи од фабрике нити фабрикант од њега. Тешко ће су по обојицу подједнаке јер и фабрикант не може никакав штоф који би био само од српске вуне израђен, да прода по добру цену. Међутим конкуренција чини своје, и фабрика би параћинска прошла до сада исто онако као и бивша ужичка да јој држава није притекла у помоћ тиме, што из исте набавља за војнике одело ћебад и т п. Руковођени овим важним обзирима, ми одсудно тврдимо, да би се битно утицало на поправку вуне код кривовирског соја оваца, ако би се у оваком заводу у много већем размеру, гди су сви повољни услови, предузео рационалан начин гајења оваца, тим пре, што би производњу добре вуне изазивала непрестано и у све већој мери потрошња параћинске фабрике. Сви пак други начини које је држава до данас у овоме погледу предузимала, остали су безуспешни.

Упоредо са развитком поменутих привредних грана били би веома повољни услови да се на овом имању оснују радионице за рукодеље; направу и оправку пољопривредних алата и машина; једно с тога, што би на имању имало у изобиљу разноврсне шумске грађе за потребу радионице; а друго зато, што би у рејону имања које ми замишљамо, лежао «Сењски мајдан»

профил неког бушења у геолошком погледу обележи само једним знаком, док у педолошком погледу имамо два и три засебна дела његова; и, обратно, могу два у геолошком погледу разна слоја да чине само једну педолошку врсту земље. Ако је на пр. бургија до два метра у дубину пролазила непрестано кроз немачки «дилувијски лапорац“, али ако је случајно на том месту под утицајем атмосферила горњи део лапорца промењен — скоро сав калцијум-карбонат му је растворен и однет, а поред тога у најгорњем делу испрана је још и иловача -- онда на површини имамо врло мало иловачни песак, за тим иловачу и тек онда долази непромењени део првобитног лапорца. У овом случају профил је обојен једном бојом, али има три дела; за то му се на левој страни налази само једна нотација у црним писменима — *odm*, што значи „oberer Diluvialmergel“, горњи дилувијски лапорац — док се на десној страни нижу једна испод друге три нотације: SLS 4—12 (schwachlehmiger Sand, слабо иловачни песак, 40—120 cm.); за тим L 2—15 (Lehm, иловача, 20—150 cm.) и на послетку SM (sandiger Mergel, песковити лапорац, који тера у дубину преко два метра). Обратно, може бургија све до два метра у дубину — колико се буши — пролазити непрестано кроз песак, те ће и цео профил бити истачкан; али, ако геолог нађе, да је доњи део песка наносни алувијални песак, па да је преко овога навејан живи песак, онда ће профил у геолошком погледу имати два дела: доле ће бити нотација *as* (Alluvialsand, алувијални песак), а горе *as* (aufgewehter Sand), навејани живи песак.

Најгорњи слој земље — орница — на име она кора земљишта, која се оре и која је људским радом по своме физичком и хемијском карактеру са свим промењена, не узима се при картирањима директно у рачун, пошто се и са самом картом не улази непосредно у сферу пољопривреде. Задатак педологов у томе је. да проучи и представи само *природне* односе, или боље *сталне* факторе при стварању каквог земљишта, за то се он при томе и не сме обазирати на променљиви фактор човечјег делања, јер би тим одмах са свим измењена била и права слика природних погодаба земљишта, којој се тежи.

Из досад реченог види се, да пруски геолози, који се баве картирањем равница, имају вазда *два* циља пред собом, али тако, да оба, спојена у једну вишу јединицу, вазда теже верној и потпуној слици саме природе. Један циљ је творачка делателност геолошких фактора, или, друкчије речено, да се испитају геолошке формације; други, да се разматрају сувремене промене на површини земљиној, постанак трошних застирача преко разних слојева, приликом њиховог трошења и распадања. И све ово тако се износи и представља, да практична пољопривреда, апстрахујући од научног разликовања, може одмах јасно да распозна фактичке прилике, и ове корисно да употреби. А виша јединица она, у коју оба ова пута имају да се стеку, јесте познавање генетске везе између најгорње, промењене, земљине коре и њене првобитне подлоге — другим речма *педологија*.

Да разгледамо сад из ближе само картирање.

Кад се има да картира какав нов терен, онда геолог мора гледати, да га прво скроз и унакрст пређе, и да утврди основну стратиграфску деобу његову. Ово је потребно да се изврши и у крајевима, за које имамо већ прегледне геолошке карте, ради боље оријентације и с тога што се на већ познатом има да зида нов, непознати, материјал.

каменог угља, а то је врло важна ствар по развитак свију привредних грана које напред поменусмо.

На овај начин ако не би могли обновити домаћу индустрију у варошима где је већ угинула, бар би је могли подпомоћи онамо где је у повоју и где се крај свију незгода још одржава. — И ако ништа више, уверени смо да би се тиме побудила пажња код свију, и водила би се у будуће озбиљнија брига о оним огромним сумама које се сваке године издаду из наше земље за куповину вила, лопата, сикира, мотика, плугова, ашова и још многих других непредвиђених ситница, а то би била велика добит за ојачање наше пренебрегнуте домаће индустрије.

Тек на овако арондираним имањима створиле би се прилике и стално земљиште за развитак пољопривредних школа. Историја постанка свију пољопривред. школа на страни, томе нам је доказ.

Сваку установу треба да изазове потреба, било локална било пак народна, јер само такве установе имају живота и сигурног напретка, иначе оне онда не утичу благодетно већ као нешто туђе, наметнуто. Да би се пак на добро уређеним угледним добрима брзо указала потреба за отварање специјалних пољопривредних школа, о томе нема сумње, а и њихов би резултат у свакоме погледу био трајан и млого повољнији од онога, који оне данас показују.

Износећи ову нашу мисао у прилог решењу питања о оснивању угледних добара на манастирским имањима, желимо да у најближој будућности угледамо остварење ових благодетних установа, јер смо тврдо убеђени, да би оне непосредно и најјаче у економном правцу упливисале на масу народну. Народу би се дала прилика да себи помогне, а са развитком његове привредне снаге ојачавају и извори за државне финансије. Народ ништа тако не осећа, као оно што се за њ' учини на привредноме пољу, а за државника који се са свом својом снагом баци на ово поље, нема благодарнијег задатка.

РЕЧ У СВОЈЕ ВРЕМЕ.

«Све с временом иде» вели народ.
«Време носи бреме» вели опет народ.

У 10 броју „Тежака“ од 1892 год. у чланку: „Прикупљајте калем-гранчице, па чим наступи време приступајте калемљењу“, пружили смо пошт. читаоцима: кратка упутства којих се у раду скупљања калем-гранчица ваља руководити. Да ли су та упутства могла да одговоре намењеној им цели, на онима је да цене, који су се у своме раду скупљања калем-гранчица тих упутстава придржавали и по њима управљали. Нама остаје, да сада та упутства, та кратка — есенцирана — правилца још више проширимо да их оживотворимо још боље, што ево и чинимо.

Врло велику важност у воћарству у опште а у калемарству на по се, има: скупљање, припрема калем-гранчица, које ће се доцније за калемљење употребити, када времене прилике и околности буду дозволиле да се калемљење отпочне. Према томе: какав се калем са благородне, питоме воћке преноси на дивљаку, на подлогу, подељено је калемљење на два раздељка: *на калемљење гранчицом и калемљење пупољком.* Прво, (калемљење гранчицом), не би се могло вршити без нарочито и на време спремљених гранчица, без спремљених гранчица у напред.

Нарочиту пажњу, при спреми гранчица, ваља обратити на *време*, када се само сечење гранчица има да изврши, те да доцније можемо успешно гранчице у калемљењу да употребимо. Време је од предсудног значаја не само у калемарству при

После овог првог разматрања терена долази детаљно картирање, скопчано с непрекидним пешачењем и са свакидашњом употребом ручне бургије, чекића, флашице са сољном киселином и карте. Пруски геолози врше овај посао врло детаљно; за то одмичу врло споро, али су им резултати у толико повољнији и поузданији. У компликованијим теренима један геолог једва картира шести део једне секције, употребивши на то све лепо време од Априла па до Новембра. Наравно, овде треба узети у рачун, да се сва земљишта, која су усевима засађена, могу тачно проучавати тек после жетве, resp. бербе.

Односно бургије за бушење земљишта имамо још да приметимо, да се између многобројних конструкција употребљава сада у Пруској махом најпростија форма њена: челични штап цилиндарског облика, од прилике 11 см. у пречнику и 1 или 2 м. дужине, са четвртастим а зашиљеним дном и с полукружно ижљебљеним олуком, који се налази са стране (почев више дна па за 20 см. на више), и који служи на то да се приликом бушења захвати и изнесе проба. Ова се бургија тиска у земљу, или, ако је то потребно, дрвеним маљем забија. Кад дно бургије доспе до извесне дубине (докле се хоће), онда се рукама ухвати за једну пречагу, која се налази утврђена на врху њеном, па се неколико пута у истом правцу окрене, и за тим полако и пажљиво извуче. Друге врсте ових бургија показале су се у пракси махом као неподесне, изузевши америчанску бургију с кашиком, која је у стању, само ако земљиште није здраво каменито, да извлачи из знатних дубина веће количине проба. Али се пруски геолози служе сада скоро једино оном прво описаном бургијом: што је просте конструкције, што је манипулација њена врло проста, што рад иде брзо и што је јефтина. Пробе земаља, које се њоме извлаче, довољне су, да се може одредити какви се слојеви у земљишту један за другим смењују. Јер и иначе, кад се хоће да скупља материјал за анализе дотичних земаља и да се прсуче физичке особине њихове, морају се увек предузимати откопавања, као нека мала рударска окна. Да напоменемо још, да се при обичном бушењу поступно тера бургија у дубину, и да се прво ради с краћом бургијом, која се забија $^1/_4$ метра, за тим $^1/_2$ м., $^3/_4$ м. и 1 м., па се онда, ако темељ земљишта још није дохваћен, узима дужа бургија, од 2 м., којом се на исти начин рад продужује. С тога је добро, да се приликом грађења бургија краћој бургији да мало већи пречник, но дужој.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

спреми гранчица и калемљењу, већ је од предсудног значаја и у целој пољској привреди. „Све с временом иде“ вели народ.

Прави пољопривредник не сме никако сметнути с ума *време*, у које се извесан посао с успехом може да изврши; никако дакле не сме да заборави на оно време, када су сви услови у толиком ступњу развијени, стечени, да на успешно развиће његовога рада повољно утичу, јер „време доноси бреме“, вели опет народ.

Пазити на време, у које се извесан посао с успехом може да уради, јесте главно правило у целокупној пољској привреди, па то јесте главно правидо и у калемарству, као грани њеној. На то правило практични калемар не сме да заборави ако хоће с правом то име да заслужи.

При скупљању гранчица, које ћемо доцније за калемљење да употребимо, ваља пазити на оно време, када се пупољци још нису развили. *Дакле, пре него што ће се пупољци развити треба гранчице сећи.* Али ваља запамтити: да сечење не треба вршити баш у самом развићу пупољака, јер би се у том случају пупољци на тако одсеченим гранчицама могли брзо да развију и за тим од врло мале непогоде времене да пропадну, а нарочито кад су на пољу у башти уровљене гранчице. Да ли ће пупољци пре или после отпочети своје развијање, зависи у главноме од климатских околности појединих места. У местима где је зима блажија, ово развијање пупољака отпочиње пре, а где је зима оштрија, после. Па и у једноме месту ово развијање отпочиње једне године пре а друге после, према томе: каква је које године зима тога места, блажија или оштрија. Правило је да: кад је блажија зима, гранчице ваља сећи раније, јер је тада и раније развијање пупољака, а кад је зима оштрија, гранчице ваља сећи доцније, јер је тада и развијање доцније. Ово правило важи за свако место. За наше крајеве, узима се за сечење гранчица, време од Божића око Св. Саве и Три Јерарха, па до половине фебруара. Али прво ваља вршити сечење гранчица од воћака код којих се пупољци раније развијају.

Поред тога што се доста пажње мора обратити на време кад ћемо гранчице сећи, морамо обратити озбиљну пажњу и на каквоћу грачица, на начин сечења и на начин чувања гранчица до употребе.

Према томе, цео рад скупљања гранчица поделићемо на три раздељка, на: *избор, сечење и чување гранчица до употребе*, и о сваком ћемо раздељку проговорити коју више.

1. Избор гранчица.

На избор гранчица ваља особиту пажњу обратити. Ваља дакле обратити озбиљну пажњу на каквоћу воћака од којих ћемо гранчице за калемљење сећи. Јер од каквоће воћке од које су гранчице насечене, зависи каквоћа накаламка, каквоћа калемљене воћке.

При избору и сечењу гранчица, вазда морамо имати на уму: *развијеност, здравље и родност* воћака, од којих гранчице сечемо. Ако на ово не будемо пазили, нећемо доцније имати са таквим гранчицама калемљене воћке, ваљане. Не пазити на ово, значи: не пазити на облагорођавање својих воћака.

Испитивање, у цели: да се сазна родност и каквоћа рода (плода) у воћке, као и здравље воћке, ваља вршити преко лета, јер се само у то доба кад је род још на воћци, може видети родност саме воћке. Ну, пошто све воћке не дозревају у лето, већ неке у јесен, а каквоћа рода дознаје се кад је род потпуно сазрео, то свакада ваља имати у виду, па испитивање каквоће плода (рода) вршити само у време његовог потпуног сазревања, јер се тада даје лако оценити: какав је род у које воћке по мирису, укусу и боји.

При избору гранчица, морамо пазити на воћкину развијеност, ваља дакле пазити да је воћка:

а). *Потпуно развијена.* У потпуно развијене воћке, потпуно су развијени и сви органи, све цеви, које за довољно проношење хране из земље, посредством корена и стабла, служе. Потпуно развијена воћка са свима својим деловима, црпе довољно хране за свој опстанак и развиће како из земље тако и из ваздуха. Црпљене хране, из земље врши корен биљке помоћу својих жилица а из ваздуха лишће. Лишће је у биљке оно, што су у човека плућа. Лишће у биљке врши дисање, — респирацију, — примајући из ваздуха CO_2 (угљен диоксид) а испуштајући у ваздух: O (кисеоник), те тиме чини услугу врло велику: животињама и људима дајући им у довољној мери кисеоник (O), без кога се живот људи и животиња не би могао замислити, а одузимајући им угљену киселину, — угљен диоксид, — (CO_2), која је по људе и животиње веома штетна.

Потпуно развијена, јака, воћка у стању је и да свакој временој непогоди, као мразу и суши, против стане.

Код потпуно развијене воћке, развијени су и леторасти, гранчице које смо намерни сећи, а према томе и само срашћивање и одржавање таковних гранчица на подлози — дивљаци — брже је и успешније, но код гранчица које са неразвијених воћака узимамо јер код гранчица са неразвијених воћака, неразвијене су и цеви за довољно проношење и узимање хране. Па и сви делови гранчице узети од потпуно развијене воћке, нису подједнако развијени. Најразвијенији је средњи део који се највише и употребљује за калемљење.

Само оне гранчице ваља сећи, које су једногодишње а у исто време и средње дужине а не оне највеће, јер се такове гранчице брзо на подлози приме и добро у порасту напредују али доцније роде.

Гранчице ваља сећи од воћака, у којих је круна потпуно и правилно развијена, јер су те гранчице увек довољно и подједнако топлоте и светлости добијале. Нарочито пак треба гледати и сећи леторасте са горњих грана, које су истоку и југу окренуте, те су више утицају сунца изложене, а такве су гранчице у воћака са пирамидалном круном.

б). Поред тога, што морамо пазити на развијеност воћке, од које гранчице мислимо сећи, морамо пазити још и на *здравље* у воћке. Воћка дакле, од које мислимо гранчице сећи, треба да је потпуно *здрава*, да није каквом болешћу заражена. Од здравога се здраво добија.

Најобичније болести од којих наше воћке пате, јесу: „трула рана,“ „сера“, „жутица“, „смолоточина“ и т. д Воћке, које од поменутих болести болују, лако је познати. Воћка, која болује од труле ране, познаје се по црним местима која се на дрвету и унутрашњој страни коре образују од заседнутог сока биљног, који прелази у гљивице. Ова се болест најчешће производи од јаких мразева. У воћке која од „труле ране“ болује, заражен је том болешћу и сок а овај собом заражује све делове воћкине па и гранчице, а гранчица, која се са такове воћке одсече, зарази и подлогу на коју се пренесе.

„Сера“ се највише јавља на лишћу и познаје се по пегама на лишћу, од којих лишће побели и постане неспособним за даљу респирацију (дисање) и справљање хране. Јер лишће је поглавити орган, који воћкину храну справља зеленилом, (хлорофилом) својим. Корен и стабло у биљке, само су проносиоци усисане течне биљне хране, а лист је справљач те донешене хране.

„Жутица“ и „Смолоточина“ познају се: прва: по летњем жућењу и опадању лишћа са воћке, а друга: по истицању смоле из коре. Међу ове болести долази и *премрзлост*, кад је воћка од јаких мразева преко зиме премрзла.

Од таковних воћака ни пошто не треба сећи калем-гранчице, јер ће нам калемљење таквим гранчицама бити узалудно.

в). При сечењу калемгранчица, ваља обратити озбиљну пажњу и на *родност* воћака, као и на каквоћу рода. Јер је циљ калемљењу, да се дивљака, подлога, — (воћка са рђавим плодом), — са гранчицом од благородне воћке, облагороди; да се од воћке са рђавим родом добије воћка са изврсним: мирисним и укусним родом а по боји лепшим и по величини већим; јер се од такове воћке има стварне користи а нарочито ако смо још и ближе пијаци.

Неродност воћака, такође је једна болест која долази од неплодности самога земљишта или недовољне неге. Да воћка буде родније, од знатнога је утицаја на воћку одгајање њене круне као и прорећивање и чишћење круне од сувих грана. Одгајањем круне, даје се могућност топлоти, ваздуху и светлости, да више у круну воћке улази.

После свега овога ваља пазити при скупљању калем-гранчица и на *старост* воћака, па од престарелих воћака не узимати гранчице, јер су старе воћке, поред тога што су неродне, још и саме по себи разним болестима склоне.

2. Сечење гранчица.

Кад смо испитивањем нашли побројане особине у воћке, онда слободно можемо приступити сечењу гранчица.

Знамо дакле да само ваља сећи оне једногоде гранчице које су највише истоку и југу окренуте, јер су те гранчице већим утицајем топлоте и светлости најнормалније развијене. А те су гранчице високо на воћци, па се са земље не могу дохватити. Зато ваља нож или косир у руке узети па се на воћку попети. Онај, који без ножа, — прстима, — мисли да спреми гранчице, не треба ни да их спрема. Само се сушина за ватру ломи, а гранчице којима ћемо калемити никако. Јер, кад се гранчице ломе, онда се кора гули на воћци, и тиме се на воћци произвоље ране од којих се добијају разне болести и даје се могућност инсектима да се на тим местима угнезде, досађујући воћци и чинећи је неродном.

Дешава се, кад се гранчице ломе, да многе гранчице пукну скроз низ срж, па кад се такве гранчице непрегледане урове, покваре се и постану за калемљене неупотребљиве. Ово нарочито бива код гранчица са већом сржи.

Гранчице ваља сећи полако, онако исто као што се сече врбово прућe, ракитар, за плетење корпâ. Пресек мора бити кос а не хоризонталан, јер је тада брже срашћивање рâне. За таково сечење гранчица, потребан је добро оштар нож, т. зв. „Лукасов", или „воћарски" нож, или косир, па и добар обичан нож

3. Чување гранчица до употребе.

Насечене гранчице треба прегледати, па све оно што се доцније неће моћи употребити, ваља одбацити. По том долази груписање гранчица по сортама и везивање у мале свежњиће. Гранчице поређане у свежњиће ваља везивати танким прућем од црвене врбе или липовом ликом, а ако тога нема, онда вуненим или кудељним крпчетом или канапом. Само ваља пазити да се гранчице везама не стегну са свим, јер се лако могу многе изломити пошто су у то доба доста крте, већ овлаш, тек колико да се у свежњићу држе. У средину свежњића ваља забости један подугачак прут и о њему обесити етикету од тврде артије са натписом сорте.

Тако уређене свежњиће гранчица, ваља сад уровити у јамиће од 25—30 см. дужине, у подруму или негде у башти и око њих посути за 10 см. ситног сувог песка. Уровљене гранчице у башти, да не би од мраза измрзле, ваља покрити асурама или сламом. У подруму, чији су прозори окренути југу или југоистоку те довољно светлости има, често гранчице развију пупољке Да не би тога било, ваља прозоре подрумске затворити, али ипак оставити врло мали отвор за светлост на једном прозору. Овако спремљене и спаковане гранчице чувају се до времена кад се отпочиње калемљење, а то од прилике до половине Марта. Овако спаковане гранчице могу се очувати и до Маја.

Мислимо да је за сад у ово време, ово неколико редова доста од наше стране, а на читаоцима је да ли ће то прихватити, ако у „Тежаку" у том јединственом српском пољопривредном листу буде одштампано, јер

„Све с временом иде" вели народ,
„Време носи бреме" вели опет народ.

Лазар М. Јовић
учитељ

БЕЛЕШКЕ.

Средство против пацова на њиви.

Посејани кукуруз подлежи, као што је познато, силном нападању птица а особито врана и чавки, које чепркају посејано зрно, а негда ваде и младу клицу, те на тај начин савршено истребљују читаве размаке засејане њиве.

Квашење зрна, које имамо намеру сејати, пре сејања у црвеном оловном оксиду (Menning), појавило се, како је проба показала, као јако предохрањујуће средство против нападања птица,

После свију мера, које су препоручиване, Гафнер из Радскова саопштио је пре неколико година у Wochenschr. der Pomm. oekonom. Gesel., да је се у последњем случају он лично опитом уверио о дејству овога средства. Пре свега он је кукурузно семе држао 24 часа у води, по том разастро и посуо поменутим оловним оксидом; за тим неколико пута промешао и оставио на неко време да се просуши.

Припремивши тако семе, уверава Гафнер, да се птица не треба плашити баш и кад би које зрно на равни остало.

У осталом ово је средство одавно с успехом употребљено ради заштите разних усева од нападања птичијег.

Л.

Чила нас зачуђава.

Од пре 10 година појавио се је на западно-јовропској пијаци нови конкурент јевропској пшеници. Тај је конкурент мала америкaнска република Чила. С почетка пшеница отуд дотеривана називана је просто „чилска пшеница"; но у последње време трговци су је поделили у три различите групе, и кад коју хоће, трговци јевропски поручују и купују по групама (сортама). У прву групу спада особито лепа, тако рећи, одабрана пшеница; у другу групу долази пшеница средњег квалитета, али ипак мање-више одабрана; у трећу пак спада пшеница тамнијег зрна, која се у Чили назива *заграничном*.

У 1882 год. извежено је из Чиле на западно-јевропске пијаце 130 милијуна килограма пшенице у суми преко 32 милијуна динара, више, дакле, но 1881 год. на 40 милијуна килограма или 10 милијуна динара; 1883 год. по количини жетве и извозу пшенице није уступила 1882 год., а у 1884 год. жетва пшенице у Чили у опште је била изврсна, да је у многим крајевима изазивала бескрајно задовољство тамошњих пољопривредника.

Сем обилатог успевања пшенице и јечма, у Чили је јако развијена и култура кукуруза, лана, винове лозе, разног поврћа и т. д. Недостатак радне снаге веома отежава збирање земљоделских производа, те се у тој нужди и све женскиње употребљује на тешке послове, као год и мушкиње.

По попису за 1882 год. сточарство у Чили престављају следећи бројеви: крупне рогате марве 311.000, свиња 100.000, оваца и коза око 1,000.000 и коња 53.000 комада. Цена стоци отпочела је опадати поводом тим, што се из године у годину све више увози стоке из републике Аргентинске, који је увоз 1884 године достигао знамениту величину.

Чила нас зачуђава својом огромном пољорадњом, нарочито због тога, што из ових података видимо, да се она не труди да створи варошку фабричку производњу на штету земљорадње, већ баш земљорадњу уздиже на тако јаку висину, са које чак овамо и нас Европљане туче...

Угледајмо се!....

Л.

Индиска пшеница.

Има више година како је се и индиска пшеница појавила на западно-јевропским пијацама, нагло отимљући маха и стварајући себи сталну проходњу и добру цену. Бела пшеница из Дели (енглеска Индија) одликује се у опште изврсном каквоћом и пролази добро не само на енглеским, већ и на француским житним пијацама. Она има средњу пијачну цену око 48 динара од 100 килограма, ма да у Индији није скупља од 13 динара.

Не треба заборавити да је индиска пшеница за кратко време потукла јевропску пшеницу *баш* на јевропским пијацама, а док се још у самој Индији доврше жељезничке везе, несумњиво ће се извоз из ње знатно појачати.

А шта ми на то да велимо?....

Л.

Сеоске банке у Русији.

Пре десет година у Русији је изашао закон о утсанови сеоских банки.

Сеоске банке имају за циљ указати помоћ земљорадницима тих банака, који су их образовали. Оне дају зајам ради подмирења неопходних потреба земљорадничких, и примају новац на штедњу. Основни капитал не може бити мањи од 900 динара.

Манипулација банке и њезино устројство потпуно одговара нашим заводима.

Писац ових редака по примеру руском израдио је правила за једну земљорадничку, сеоску банку своје околине, али још није добио прилику да тим правилима да живот.

Кад буде с друговима ову установу утврдио, онда ће, штампањем правила, дати прилике читаоцима да се упознаду и са руским сеоским банкама.

Л.

Француски орден за пољопривредне заслуге.

(Mérite agricole). — Француски орден „Mérite agricole“ установљен је 1883 године у циљи, да се њиме награђују сви они за заслуге стечене на привредноме пољу, нарочито у земљорадњи и пољопривредној индустрији, као и сви они који се јавним научним списима истакну у пољској привреди. С почетка је био само један степен овога ордена (ритерски) и могло их је бити њиме награђено највише 1000 заслужних мужева; но 1887 године овај је орден попет на степен официрског ордена Број ритера награђених овим орденом износи сада свега 2000,' а официрским редом награђено је 300. *У* закону о давању овога ордена, постоји одредба, да се годишње може дати 300 ритерског, и 30 официрског реда. Да који добије официрски орден, мора предходно имати ритерски орден и то да га је на 2 год. раније добио. Декрет за официрски орден потписује председник републике, а за ритерски министар за земљорадњу. У год. 1883. узакоњен је почасни савет, који о давању ордена води старање.

Знаци су ордена: *шестозрачна звезда* заокружена венцем. Половина венца (с леве стране звезде) од пшенице је, а друга половина (с десне) од кукуруза. Код ритерског ордена овај је венац од сребра а код официрског од злата. У средини је звезде глава од републике око које је круг са натписом: „Република Француска.“ На глави је натпис „Mérite agricole“ (заслуга за агрикултуру). Звезда — орден — виси код ритерског реда о једном сребрном прстену. а код официрског о венцу златном од лорбера и винове лозе, на коме се лепо распознаје лишће и њихов плод. И официрски и ритерски орден носи се на левој страни прсију и то први са једном розетом на пантљици. Пантљика је за оба ордена исте ширине, а боје смарагдово-зелене и избраздана цртама боје аморантуса. Овај орден даје се за особито стечене заслуге на привредноме пољу.

Од странаца за сада добио је само принц Вилхелм од Шаумбург — Липе (Германија).

Љ.

ГЛАСНИК.

Нов уредник „Тежака.“ — На место досадањег уредника г Вучка С. Богдановића. који је поднео оставку на уредништво због тога што му службени послови не дозвољавају, изабрат је у седници Управнога Одбора од 4. Фебруара ов. год. за уредника, Мирко Миљковић члан Управног Одбора Српског пољопривредног друштва.

КЊИЖЕВНОСТ

ЂАКОВАЊЕ ЦАРОВАЊЕ.

Књига за младеж

НАПИСАО

Д. Ј. Путниковић

УЧИТЕЉ

И ако ова књижица не носи пољопривредни наслов, и ако није намењена искључиво пољопривредницима, него само младежи српској, опет ћу бити слободан, да о њој неколико речи у „*Тежаку*“ а „Тежак“-овој читалачкој публици рекнем.

Књижица, чији наслов горе исписах, написана је искључиво за писмену младеж, већином удешена за сељачку, земљорадничку.

Цела књижица написана је у виду приче, у којој Бранко Радишић прича своје ђаковање, и шта је као ђак кориснога, у кући, школи, врту, воћњаку, шуми и т. д. научио. — Писац је целу књигу поделио на мање одељке — који носе наслове:

1. Ђаковање царовање;
2. Моји укућани;
3. Полазак у школу;
4. Стари и нови буквар;
5. Од куда ветар дува;
6. Нема здравља без чиста ваздуха;
7. Мраз орач;
8. Благо у ђубрету;
9. Слана и дим;
10. Моја башта;
11. Калемљење воћака;
12. Моја радионица;

13. Лепа наша домовина;
14. Ко је Србин;
15. Ватра из блата; и
16. Смрт мога деде.

Одељци ове књиге почињући од: „Од куд ветар дува“ па до краја исте удешени су за пољопривредну младеж. Сви пак одељци, сем тога што су лепо и разговетно написани, они су још и корисна поука за свакога.

Да пређем редом шта се у ком одељку може научити тако:

У одељку: „*Нема здравља без чиста ваздуха*“ лепо је изведена поука о проветравању сеоских станова, о одржавању чистоће у њима — тако лепо — да лепше не може бити.

У одељку: „*мраз орач*“ — прича се младежи какву корист чини мраз земљи, која се обрађује

У одељку: „*благо у ђубрету*“ — износи се веома корисна поука: како треба ђубрити њиве, какву услугу чини ђубре земљи, како треба земљу непрестано ђубрити.

У одељку: „*слана и дим*“ — прича младим привредницима, како се воћњаци и виногради с пролећа могу од слане сачувати.

У одељку: „*моја башта*“ — износи се леп пример шта може урадити младо сељаче још од раног детињства свог, и како се навикава на тежачке радове, који му сваког дана све тежи, а у исто време и милији постају.

У одељку: „*калемљење воћака*“ — казује корист од калемљења, износи начине калемљења и казује које се воћке могу калемити. Све ово објашњено је са сликама.

У одељку: „*моја радионица*“ — казује, шта се може још од детињства од ручних радова научити да ради. Лепо је испричана и корист од оваквога рада.

У Одељку: „*Наша домовина*“ — осем погледа на Србију и Србе лепо је испричано: какву корист имамо од шума, како их треба чувати и гајити.

У одељку: „*Ко је Србин*“ — прича младим Српчићима о Србима ван граница.

У одељку: „*ватра из блата*“ — прича о произвођењу барског гаса, који може горети.

У одељку: „*смрт мога деде*“ — казује се шта може учинити задруга на селу, поучава, како треба да се задруге одржавају.

Оволико је укратко, што побројах, шта у овој књижици има за сеоску младеж. —

Цела књижица написана је тако лепо, да је свако писмено дете може разумети. У њој има толико поуке за младеж сеоску, да је треба сваки писмени момчић и свако писмено дете да прочита.

Књиге овакве садржине веома су ретке у нас. Ми и немамо књига за младеж, и ако коју имамо за децу — оне су већином за варошку. За сељачку децу ми их и немамо. Ово ће ваљда бити прва ове врсте.

За то што је ова књижица удешена већином за сељачиће, што у њој има поуке — веома корисне, ја сам је у кратко и приказао у „*Тежаку*“ с том жељом, да се она што више рашири у селима, да је читатељи „тежакови“ препоруче. Имућнији сељаци требало би да купе по неколико комада од ње, па да је поклањају сиромашним ђацима у старијим разредима о испитима годишњим, или у којој другој свечаној школској прилици.

Књижица је поред обилате садржине урешена још и са доста слика, које су већином добре.

Штампарска израда књижице је лепа и за препоруку.

— б —

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21 Друштвених правила; Секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је Секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољоприв. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Спремајте се! — Угледна добра на манаттирским имањима (свршетак). — Реч у своје време. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Књижевност.** — **Стечај.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ½ ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 8. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 24 ФЕБРУАРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ПРВИ ПОСЛОВИ С ПРОЛЕЋА НА ЊИВИ И ЛИВАДИ.

Поводом тим, што је ова зима безснежна и што су у првој половини месеца Фебруара, биле велике сувомразице, сасвим је оправдана бојазан, да су многи озими усеви промрзли. Земљоделцу је први и најпречи рад на њиви чим попусте мразеви и сине пролеће, да прегледа озиме стрмне усеве, да ли нису измрзли. Овај посао тим пре и брже треба свршити, јер ако усеви нису са свим измрзли, треба их првих дана месеца Марта чим се укаже лепо, суво време и мразеви попусте, поваљати, те да се бар остатак усева одржи.

У овоме случају ваљање је од неоцењене вредности за усеве који су у пола измрзли, јер оним пукотинама од мраза, покидане су и избачене жилице младе биљчице ван земље и тек са по неком жилицом приљубљене лабово за земљу. Кад се овакав усев поваља онда му је не само опстанак, већ и напредовање осигурано.

Ваљање се дакле предузима једино у тој цељи, да се влат житног стабла приљуби зиратној земљи која се је издигла усљед чешћег смржњавања и крављења; да горњи слој земље постане растреситији, те како би се жилице од засејаног усева, ослободиле оних мрзлотина које су их биле стегле, и на тај начин усев почео снажније да се бокори. Једном речи: *да се мразом из земље избачени зимњи усеви, поврате у своје првашње стање.*

На случај да који од земљоделаца нема ваљка (а њих ће без сумње бити много) а види да му је мраз преко зиме растресао земљу око жилица усева, може се помоћи и на други начин. У том случају, најбоље је преко такве њиве натерати овце да оне ногама газе и тиме сабијају земљу око жилица усева. Што се том приликом усев гази, и што му овце пасући закидају врхове, то ништа не мари, јер ће усев доцније, бујније и брже да расте.

Ако ли је пак усев сасвим измрзао, онда земљоделцу не остаје друго до да усев преоре и одмах без оклевања, њиву (што раније то боље) засеје *јарим стрмнинама* (пролетњим).

Као што рекосмо, са сејањем јарих жита, не треба оклевати. Доказано је, да је код свију стрмних жита, нарочито код пшенице и ражи, *много мања жетва и тежина зрна*, у колико је сејање ових усева доцније извршено. Позна стрмна жита закасне у развијању и закржљаве, нападну их разне паразитне гљивице и бубе. На јарој пшеници, јаром јечму и ражи, увек се чешће јављају *лисне ваши и медљика* кад се ови усеви сеју у другој половини месеца Марта и у Априлу, но кад су исти усеви засејани у месецу Фебруару и у почетку Марта.

Можда ће се пронаћи још и других узрока који поглавито утичу на неповољну жетву код позније засејаних стрмнина, али за сада се може утврдити, да је *бујнији пораст а тиме и боља жетва раније засејаних јарих стрмнина за то: што су се ти усеви развијали у добу кад се и топлота постиуно повећавала*; и обратно, *да заостајање у порасту, а усљед тога и хрђава жетва долази отуда: што су се ти усеви од самога почетка па све до цветања и зрења у подједнако сталној топлоти развијали.*

На ливади

Наше су ливаде тако запуштене, да принос са њих у место да расте, — а он с године у годину опада. Ово није без узрока, а сигурно неће остати ни без штетних посљедица по унапређење земљорадње и сточарства.

За то, чим прохуји зима и укажу се лепи дани, треба предузети на ливадама извесне послове ради повећања њихове плодности. — И пошто највећи део ових послова пада рано с пролећа, то се нема кад нити сме оклевати. Радови пролетњи *најважнији су и најодсуднији* јер се њима помаже бујно растење трава на ливадама.

Први је посао на ливади с пролећа: *разгртање кртичњака и мравињака.* Овај се посао најбоље може извршити ливадским рендетом. То је оруђе налик нашој трновитој брани; има с преда, (по ширини бране) једну гвоздену шину која је оштра, а задатак јој је да гомилице и хумке по ливадама преруби и изравни. Ово ренде вуче један коњ јер је врло лако. Може се направити код сваког сеоског ковача. Уз ово ренде често се веже и дрљача те се једновремено ливада и дрља, само је тада теже за стоку и треба 2 пара волова упрегнути те да овај посао сврше. Они пак који немају ливадско ренде, нека зађу по ливади, и овај посао површе мотиком и лопатом.

И ровине од свиња могу се лако уравнити овом справом, јер ако се то рано с пролећа не учини онда на ливади остану млаке у којима се вода дуго задржава, те због тога никну барске траве које нису добре за храну стоке.

Уз то, треба ливаде крчити од трња, почистити од сувих стабљика разних корова, исећи шибљаке који су најчешће склониште зечевима, мишевима и другим штеточинама, одакле упадају у њиве, воћњаке, баште и чине разне штете пољопривреднику.

Много је важнији овај други посао на ливади а то је *дрљање*. Ко ливаду с пролећа не подрља нек се не нада доброме откосу.

Ливаде је најбоље дрљати у времену од половине Фебруара, па до Младенаца. Овај се посао сме предузимати само онда ако је време суво или су голомразице. У толико је овај посао журнији, јер се зна да је пролеће у нашим пределима скоро редовно мочарно.

Ливаде се дрљају за то, да се маховина која травама смета у расту, ако не уништи, а она истргне из жила, како ће је први сунчани зраци пролетњи свенути и осушити, те да кроз њу трава лакше избије; да се трава окопа и што је могуће боље прочешља, да ваздух, светлост и топлота продру у земљу, а тиме ће се знатно потпомоћи пораст траве, и спречити, да се маховина на ливади не развије и не образују наредичава места. Овај је случај нарочито на оним ливадама на којима је горњи зиратни слој земље збијен.

Дрљачом треба прећи ливаду *уздуж* и *попреко*, и то што је могуће да зубци дубље упадну у земљу, јер дрљање је на ливади то исто што орање и окопавање на њиви.

После дрљања треба гола — наредичава места засејати тринама од сена у којима има доста семена разних ливадских трава.

Ливаде подрљане дају два и три пута више и бољег сена, но неподрљане; ако се при томе још и нађубре пиштевином, компостом, а уз то и наводњавају, могу дати и десет пута више сена.

За дрљање ливада има нарочитих, под именом «*ливадских дрљача.*« За сада је најбољи систем Ховардов и може их сваки у свако доба набавити преко Срп. пољопривредног друштва у Београду.

УПУТСТВО

о

ХРАНЕЊУ НЕЗИ И УПОТРЕБИ ПРИПЛОДНИХ БИКОВА

Поводом тим, што су многи Стални окружни одбори набавили приплодне бикове на страни у циљи поправке домаћег соја говеди у дотичноме округу, и пошто се многи обраћају питањима: тражећи упутства о држању и употреби бикова у приплоду, то немогући на по се појединцима одговарати, мислимо, да ће се изаћи на сусрет жељи читалаца „Тежакових» приопштавајући ова упутства ма и у најглавнијим потезима.

I. Хранење приплодних бикова.

1. Бикове ваља ранити три пута дневно, у 5 и 11 пре, и у 5 сахати по подне.

2, Бикове треба поити пре хранења и то пред свако хранење; ако у близини има каква чесма, река, поток и т. п. боље их је истеривати, или водити на поило но доносити им воду у шталу.

3. Биковима ваља давати дневно 10—12 кграма лепог миришљавог ливадског сена које не сме никад бити буђаво, и 3 килограма јарме овсене или кукурузне.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

од

Беле Инкеја.

С НЕМАЧКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

Д-р Светолик Радовановић.

(НАСТАВАК)

Поред осталих радова, који имају да се изврше на терену, долази још и то, да се одреди *ниво водене издани* (Grundwasserniveau) и његово главно осциловање. За ово, наравно, потребно је много више времена, но за све остало картирање; потребно је да има опажања бар у току године дана. Како је пак геолог врло ретко у положају, да на једном месту пробави по читаву годину дана, то он махом нађе какво погодно лице, које драговољно према датим упуствима збира и шиље све у овом погледу потребне податке.

Исто ово може се казати и о посматрању мењања топлоте у каквом земљишту, при чему нарочито служе за одређивање података укопани термометри, који обележавају максималне и минималне температуре.

У опсег проучавања земаља долази и разматрање самониклог биља на дотичном земљишту и прикупљање карактернијих врста његових. Пруски геолози полажу на ово велики значај већ и по томе, што на основу ових знања често имају знатне олакшице при самом издвајању појединих врста земаља на терену.

Од великог интереса је, даље, да геолог, који се бави картирањем на терену, редовно разматра локално развиће културних биљака у вези с природом земљишта, и да прикупља све податке у овом погледу: време кад је било сејање а кад жетва, дубину орања, начин ђубрења, наводњавања и мелиорације; даље, дубину коју кореном и жилицама захвата појединo културно биље, у шумама развиће дрвета или однос између дебљине стабала и старости њихове и т. д.; — све су ово значајни моменти, који стоје у ближој или даљој вези са самом природом земљишта. Геолог, који картира равнице и врши оваква проучавања, мора се, дакле, потрудити, да постепено своја агропомска знања било читањем и студијом, било у разговору с практичним пољопривредницима, све више проширује.

2. *Рад у лабораторији.* Ови се радови врше по свршетку радова на терену, дакле за време зимске сезоне, тако, да се на пролеће идуће године дотична секција карте, заједно са објашњењем својим, предаје у штампу, и да се одмах приступа новом послу. Пруски „геолошки завод« има за ово своју нарочиту „педолошку лабораторију«, у којој нарочити хемичар, уз припомоћ дотичних геолога, који су прошлога лета картирали равнице, предузима анализе свих разноврсних земаља, што су му их ови прибрали.

Проучавање земаља у лабораторији дели се поглавито на ова два посла: 1. *хемијска исаитивања* и 2. *хемијске анализе* земаља,

Но овсена је јарма много боља од кукурузне, и кад се бикови пуштају на краве онда, искључиво треба им давати овсену јарму.

Сено ваља поделити у 3 оброка, а јарму у 2 (један у 5 сах. пре, а други у 5 сах. по подне).

4. Ако ко има сечку (машина за сечење власасте хране) онда је много боље сено помешати са мало јечмене сламе, шаше и детелине па све то најпре исећи на машини, покропити сланом водом и тада дати им да једу, јер су бикови доведени са стране на такву храну и навикнути.

У опште, рана треба да је таква у којој ће бити довољно бланчевине, масти и азотних делова, но никако се не смеју хранити раном од које се гоје јер угојени бикови не само што отежају, постају лењи и не могу да скачу на краве, већ омлитаве, постану немарљиви и брзо онеспособе, изгубив моћ за приплод.

Ливадско сено, све врсте детелине и овас (ујармљен — прекрупа) као што је речено, врло су добра храна за бикове. Рану, као мекиње, јарму овсену и др. никад не треба топити у води и као ускислу давати, јер се брзо угоје. Рану пак у зелено (младу траву, отаву тулузину од млада кркуруза и т. д.) треба им с времена на време давати тек колико да се прочисте и то у малим оброцима или помешану са сувом храном.

Од зелене (свеже) хране бикови омлитаве и не скачу добро на краве.

Соли давати биковима недељно 2 пута у јарми и то на грло 20 грама.

II. Нега приплодних биқова.

5. Бикове треба чисто држати. Морају се два пута дневно тимарити, пре и после подне. Тимар се врши четком а никад чешагијом. Момак који тимари бикове, треба да има четку и чешагију. У левој руци држи чешагију а десном четка бика — по свима деловима тела и чешагијом вади из четке перут, прашину и осталу нечистоћу, која је четком покупљена из длаке (са бика).

Ако је се бик улужио, треба га најпре опрати добро, и то место гужвом сламе изтрти да се што пре осуши.

После сваког тимара, ваља чистом, мало влажном крпом, добро избрисати бикове око очију.

Приметили су сви сточари, да у колико се бикови чистије држе, у толико су чилији, здрави и весели, и краве их много радије примају.

Добро отимарен бик у пола је нарањен.

6. Штала у којој бораве бикови треба да је сува, пространа и довољно осветљена јер се у мрачним шталама, а при доброј храни, бикови брзо угоје и постану сасвим неспособни за приплод. Место у штали за јаслама на коме бик ноћу лежи, треба да је узвишеније како би мокраћа лакше отицала. Јасла треба увек држати чиста и не смеју бити висока већ нешто нижа од коњских јасала.

У штали, бикове је боље држати у друштву са кравама јер су тада мирнији и питомији, а и због тога, што опазе одмах чим која крава оће да води.

7 Са биковима треба, лепо, лагано, мирно и благо поступати. Са њима се не треба никад шалити, никад их не задиркивати, а још најмање издирати се и потрзати на њих мотку, вилу и т. п., јер тада постану злоћуди и склони свима хрђавим навикама.

Да би се бикови могли сигурно водити и онда кад су немирни, добро је да им се још као теладма у 5 или 6 месецу намести „*носни прстен*“ (алка). Такав прстен кошта само 2·50 динара и може се у свако доба поручити код „Српског пољопривредног друштва или код најближе подружине.

Прстен ваља везати каишем или каквом пантљиком па каиш или пантљику држати лабаво.

Задатак механичких анализа земаља у томе је, да се, прво, одреди физички карактер њихов. За ово служе нам: *апарат за просејавање* и *апарат за исплакање* земаља. У Берлину, као и у већини немачких лабораторија, употребљава се највише Schöne-ов апарат за исплакање; њиме и једним системом сита са све крупнијим и крупнијим рупама, која су једно врз другог намештена, раздели се земља у осам разних група, и то:

1. камичци и крупан песак са зрнима већим од 2 мм. у пречнику;
2. песак са зрнима од 2 до 1 мм. у пречнику,
3. „ „ „ „ 1 „ 0·5 „ „ „
4. „ „ „ „ 0·5 „ 0·2 „ „ „
5. „ „ „ „ 0·2 „ 0·1 „ „ „
6. „ „ „ „ 0·1 „ 0·05 „ „ „
7. прашина (и глина) са зрнцима од 0·05 до 0·01 мм у пречнику; — и
8. најфинији материјал с делићима испод 0.01 мм. у пречнику.

Прво се сав материјал проседе кроз сито с најкрупнијим рупама (од 2 мм. у пречнику), и тако се у ономе што остане у овом ситу добије I. група материјала из дотичне земље. За тим се све остало узме исплакати у Schöne-овом апарату, у којем се поступно пушта, да вода протиче све јачом и јачом брзином. Тако се у апарату издвоје последњих пет група материјала. Оно што остане кад се употреби најјача брзина протицања воде (25 мм. у секунди) раздели се ситима № 2 и № 3 у II. и III. групу.

За праксу је од највећег значаја да се тачно издвоји овај *фини материјал* земаља од крупних им делова, од тако званог *земљаног скелета*. Наравно, да је граница између ових двеју категорија само произвољна. По Wahnschaffe-у узима се обично за ову границу величина зрна од 2 мм. у пречнику, те тако под финим материјалом разумемо све оно што прође кроз сито, у којег су рупе у пречнику од 2 мм., а земљани скелет чини оно што заостане у таквом ситу. Овај последњи материјал геолошки се обележава као *крупнозрни песак*, *шљунак*, *валуци*, и др., а хемијски се анализе само онај финији материјал, и то често само крајњи продукат његов што се исплакањем добија (VII. и VIII. група), јер се полази с претпоставке, да биљне жилице само из њега могу у опште добијати своју потребну храну, а да крупнији делићи, који тек имају да се уситне и растроше, служе више као резервна храна. Међу тим овде су мишљења подељена, па према томе и методе проучавања разне, те се често захтевају анализе целокупног земљишта.

Механичка анализа, дакле, проучава поглавито структуру дотичне земље, која и чини, те та земља има разноврсне физичке особине, од којих сваку треба по на особ одређивати. Ми ћемо поменути понајглавније:

1. *Специфичку тежину* и
2. *Запреминску тежину* земље. Обе се одређују на познате начине, и својим међусобним односом дају у исто време и мерило за *порозност* земље.
3. *Апсорпциону моћ* или ону важну особину земље, којом она апсорбује из раствора и задржава оне материје, што биљци служе као поглавита храна. Ма да главни узрок ове апсорпције није још довољно објашњен, опет се у суштину њену не може сумњати. Јачина јој се може одредити на доста лак начин.

Бушење брњице не проузрокује биковима јак бол, а да би док им рана ве зарасте могли боље да једу, ваља прстен окренути на више и везати за рогове. Прстен треба да стоји овако 14—15 дана док не срасте. Овај прстен не мење се биковима за то, да се на њега воде, већ само да се њиме укроте јер кад се воде па се и најмање сецне прстен, бик пође на ону страну куда хоћеш, јер је врло осетљив и ово сецање проузрокује болове. За то ваља пазити, па без нужде не трзати много кад се бик на прстену води јер му се тада ноздрве разрањаве и раскрваве.

8. Сем хранє, неге, доброг поступања и лепог опхођења, много утиче на плодност, добро здравље и употребу у приплоду, *довољно кретање бикова.* Где су бикови осуђени да се преко целе године држе у штали везани, ту не само да пре времена онеспособе за приплод, већ им то јако уди здрављу, постану злоћуди, бију, и веома је тада тешко са њима руковати.

Према овоме и за бикове као и за осталу стоку вреди опште правило: *што више кретања по чистоме ваздуху, то је сигурније и постојаније здравље.* Само довољним кретањем одржава се код бикова непрекидни нагон и воља за оплођавањање крава. За то је врло добро, држати их преко лета у ограђеним пашњацима, у којима има текуће воде, а зими најмање два сата дневно пуштати их у испусте пред шталама поради кретања.

III. Пуштање бикова на краве.

9. Место за пуштање бикова на краве треба да је у близини стаје (штале) и да је ограђено како би се парење вршило у тишини и без каквих повреда.

Краве које ће се пустити под бикове ваља што боље прегледати, јер болесне краве носе често и клицу разних болести, којом се зарази бик, па је после и сав будући приплод болестан.

10. Бик обично заскочи краву од једанпут, но ради сигурности, треба допустити да је и два пута заскочи

11. Бик се сме само један пут дневно пуштати на краве. Но ако је бик млађи од 2. године, онда је боље прегрешити по један дан и тек после сваког другога дана пуштати.

Краве које су подвођене под бика, па ако нису остале стеоне, оне повађају обично после 20 дана. За то, треба обавестити свакога ко доведе краву, да је *на повратак* доведе код бика у горе означеноме року.

12. Бикови се пуштају на краве из руке, али је примећено да бикови, нарочито алгајске расе, много боље, радије и сигурније заскоче и оплоде краву кад се у какву авлију ограђену пусте слободно сами да су са кравом. Често неће никако да скоче на краву ако се пуштају из руке, већ само кад су слободни. Кад се из руке пуштају, краву за сваки случај треба до главе везати уз какав добро утврђен стожер или за какво дрво.

Један бик не сме се више пуштати но на 50—60 крава рачунајући ту и по један повратак.

ВОЋКЕ ТРЕБА НИСКО КАЛЕМИТИ.

Сваком је почетнику довољно познато, како га при калемљењу заболе и леђа и крста. Мора да се сагне не само главом, него и целим телом тако, да му глава долази скоро међу скучене ноге. С пролећа још и којекако, кад није тако велика врућина, али лети, кад „припече звезда“, као што вели народ, онда је баш досадно и једва човек чека да сврши. Није дакле ни чудо, да почетници воле да калеме високо, јер мисле, да је то све

---

4. *Капацитет земље у погледу на воду*, т. ј. колико је воде у стању каква земља да у себе прими и помоћу капиларне атракције да задржи. Опите, који се ради овога предузимају, ваздa је боље извршити на самом терену у још недирнутој земљи; ради се по методи Heinrich-овој.

5. *Моћ испаравања*, која такође долази с молекуларне атракције; одређује се по Wolf-овој методи.

6. *Пропустљивост* — пермеабилност — земље у погледу на воду.

7. *Моћ усисавања воде.*

8. *Апсорицију водене паре* из ваздуха.

9. *Апсорицију кисеоника* из атмосфере.

10. *Апсорицију топлоте* из директне сунчане светлости.

11. *Спровођење топлоте.*

12. *Степен кохезије* и *адхезије*

Све ове особине (4—12) долазе са структуре и текстуре земаља, и пошто се ова последња неопходно мора променити, чим се проба земље извади из свога природног лежишта, то треба гледати, да се дотична проучавања, ако је икако могућно, изврше непосредно на самом терену. Према томе и ово би спадало у круг рада самог геолога, ако би се он потрудио, да се и са овим стварима из ближе упозна. За то и берлински геолози често сами врше ове послове, али са свим по разним методама и независно један од другог.

Поред структуре и физикалних особина земаља од највећег је значаја *хемијски састав* њихов. Поменуто је већ, да пруски „геолошки завод“ има своју засебну хемијску лабораторију и свог нарочитог хемичара, који се искључиво бави анализама свих разноврсних врсти земаља, што му их геолози приликом својих картирања прикупе и донесу на проучавање.

У погледу на живот биља није од толиког значаја хемијски састав целокупне земље какве, колико однос између појединих тако званих конституената те земље. Конституенти, који се нарочито имају да одређују, ови су:

1. *Карбонати,* нарочито калције и магнезије, који се изналазе кратким путем, обично Scheibler-овим апаратом, а употребљава се поред тога још и Mohr-ова метода.

2. *Хумус* или у опште *органски састојци* земаља. Одређивање органских материја према томе колики је губитак при жарењу не даје тачне резултате, јер се при том губи и вода из глине и угљена киселина из карбоната; за то се махом употребљава Knop-ова метода.

3. *Глина* у хемијском смислу, дакле хидрат алуминије без страних примесака. Чиста глина раствара се у врелој сумпорној киселини, па се из раствора издвоји оксид гвожђа. Један део глине раствара се и у врелој хлороводоничној киселини; ово би по Fèsca-у била глина од зеолита (једног извесног племена минералног).

4. *Песак*, који се прво исплакањем издвоји из земље, па се онда лупом, микроскопом и хемијским путем минералошки и одређује. Примењује се и издвајање у густим (на пр. Thonlet-Goldschmidt-овом) растворима и Szabó-ова микрохемијска метода.

5. Поред ових конституената треба одредити још и оне хемијске састојке, који бињу директно као храна служе. Корен и жилице његове могу ове материје да усишу само кад су оне

једно. Често је човеку и жао да сасвим ниско засече лепу, праву дивлаку, па с тога и калеми мало повише, али високо калемљена стабла, много више страдају од разних непогода, него ниско калемљена.

Бива, да град (лед) потуче неки крај. Кад после тога дођемо у воћњак и погледамо оне рањене воћке, срце нас заболи: младе, високо калемљене воћке све до калемљеног места поломљене, и морају се мало ниже поново калемити, а ниско калемљене треба само одрезати докле је град оштетио, па ће из доњих окаца истог калема потерати нови леторасти, који ће у скоро достићи ону висину и дебљину, какву је и пре града имала.

Како су наши воћњаци слабо ограђени, а леже понајвише уз пашњаке, то се врло често догађа, да понеко живинче оде неопажено у воћњак и поломи најлепше воћкице. Па шта ћемо сад? Ниско калемљене воћке лако ћемо поправити и помоћи им, а са високо калемљеним не можемо ништа друго учинити, него сачекати пролеће, па онда на ново калемити.

Прошле зиме починише зечеви велику штету по воћњацима. Што је ниско било калемљено, то је опет из доњих окаца, која су била снегом покривена, избило; а што је калемљено више, да су могли зечеви да дохвате и оглођу, то је пропало, и морало се на ново калемити. Нарочито је ово био случај код средњих воћака.

Бива и то, да су воћке од ветра поломљене, или су неким другим случајем оштећене. Ако су ниско калемљене, неће пропасти, одржаће се, јер ће опет племенита грančица избити из нижих окаца калемових. У противном пак случају, кад су високо калемљене и неким случајем накарађене, неће уредан и на лепо и правилно навикнут домаћин ни да их трпи у свом воћњаку, него ће их ископати и на ватру бацити, а места ће морати попунити новим, што стаје и дангубе, и времена, и трошка.

Па и сама природа говори за ниско калемлење воћака. Храна, коју воћка из земље црпи, не треба код ниско калемљеног дрвета далеко да путује, да до калема дође, и у сљед тога овај и јаче и снажније порашћује, док се код високо калемљеног дрвета сокови уз пут расточе, па кад не нађу до калема слободног пролаза, они ударе постранце и усљед тога избијају „избојци“, који само узадудно троше храну на штету калема, а на напаст домаћину, јер их мора непрестанце кресати.

Друга је пак ствар, ако се калемљењем жели подићи и одњеговати какав украсни облик воћке. У том случају уметне се окце на оном месту, где нам је грана потребна, не обзирући се на то, да ли је то место ниско ил' високо. У новије доба поступају тако сви воћари од заната, и постижу много лепше резултате, него вештачким савијањем младица, нарочито код двокраког кордона и томе подобним облицима.

Сви наведени разлози говоре у прилог ниском калемљењу воћака.

НЕКЕ ТРАВЕ КОЈЕ СЕ ДАЈУ СТОЦИ.

Од старина народ је наш уобичајио приликом сваке своје радње употребљавати многе обреде основане на сујеверном темељу, па ти обичаји и обреди и до данашњег дана нису сасвим уништени.

Обичаја и обреда тих још је се највише задржало код одгајивања стоке, код *иланинки*, тако званих жена којима је пало у део да се бринју о стоци и прибирању *белога мрса*.

Врло су интересантни и занимљиви ти обичаји и обреди, али, како још нисмо имали прилике да их приберемо, тачно побележимо и генерализемо, то се у излагање њихово не можемо ни упуштати. Доста је, да овом приликом споменемо, како у народно сујеверје долази и давањем разних трава стоци, приликом кад јој се с мекињама (трицама) даје со.

Траве, које се стоци дају тим приликама, ситно се исецкају и помешају с мекињама, да их стока неприметно покупи и прождире.

Ради лековитости дају се ове траве:

1. *Рујевина*, лишће.
2. *Сиљевина* (расте по песку).

Ове две траве дају се уз међудневицу — време од 15 августа до 8 септембра.

3. *Кичица*, — даје се у мају месецу.
5. *Татула*.
5. *Пелен*.

Све ове траве дају се у цељи спречавања метиљавости код оваца, или, ако су већ метиљаве, у цељи лечења.

6. *Хмељ*, даје се за лечење влашљивости (кашља) код оваца.
7. *Крвавица* трава даје се на Ђурђев дан овцама да се не окрве.

А да стока даје више млека и трајнија на мужи, даје јој се:

1. *Млечика*.
2. *Копитњак*.
3. *Сладић* (слатка папрат)
4. *Повратич* (уманика).
5. *Пелен*
6. *Врбово лишће*
7. *Коприва*
8. *Зовино лишће*.

Ми смо се постарали да прикупимо све податке о давању трава стоци, те ћемо се постарати да кроз годину дана напишемо исцрпно дело о томе, а сад износимо само ово, да би стручњацима нашим, марвеним лекарима, дали прилике, да даду мишљење своје: у колико је умесно што народ ове траве даје стоци.

Овом приликом молим другове и пријатеље наше привреде да ми што пре доставе: какве по имену, кад и како траве даје народ стоци с мекињама кад је соли, и у каквој цељи коју даје

растворене; за то се гледа, да се оне извуку из земље, која се анализе, разним средствима за растварање, као што су:

а. *дестилована вода*, која раствара хлориде и сулфате калције, магнезије, калије и натрије;

б. *вода* (дестилована), *за* $^1/_4$ *засићена угљеном киселином*, која је у стању да раствори још више материја: глину, оксид гвожђа, фосфорну киселину и оксиде калције, магнезије, калије и натрије. Најинтересније је да се испита количина фосфорне киселине. Овај раствор приближује се понајвише самом процесу, који се врши у природи, јер је и вода, у којој има мало угљене киселине, најобичније средство за растварање, којим природа оперише.

в. Трећи раствор врши се *хладном хлороводоничном киселином*, па се онда

5. употреби *врела хлороводонична киселина*, која извуче из земље све за биље хранљиве материје, и оне што се у земљи налазе у раствору и оне што још нису растворене. Нарочити рад треба предузети, да се

5. одреди *амонијак* у земљи (по Schlösing-овој методи) и

6. укупна количина *азота*, која се налази у азотним једињењима у дотичној земљи (по Kjeldal-овој методи.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Ако је икако могуће поред народног имена потребно је свакој биљци ставити и ботанички назив.

Те извештаје, с нарочитом благодарношћу, штампаћу у делу које радим.

Драг. Н. Лапчевић
економ из Пожеге окр. ужички

КАКО ДА ПОЗНАШ И КАКО ДА ЛЕЧИШ ЖУЉЕВЕ КОД КОЊА?

Ако ти коњ пати од жуљева, који у највише прилика постају од рђавог и неправилног поткова, познаћеш на први поглед по нарочитим поремећивању коња. Коњ обично тада не стаје оболелом ногом на земљу онако слободно као кад је здрав, већ на против-плашљиво, и то често не стаје целом копитом од једном, већ, у свакој прилици сву тежину тела пренесе што је могуће више на предњи део копите, а то је знак, да га боли стражњи део копите — углови рожног дувара. Кад скинеш потковицу па пажљиво руком опипаш копиту свуд у наоколо, наћићеш, да су углови и пете топлији но обично, а то је опет знак, да је копита на том месту запаљена. Ако сад узмеш полако да куцаш копиту по крајњем рожном дувару и табану, показаће ти бол и трзање ноге — где треба да тражиш жуљеве. Узми по том копитни нож и њиме сасеци неколико листића од љускавог рожног табана између крајева, онде, где обично належу крајеви, па ћеш на томе месту запазити на табану: модре или црвене мрље, белеге; то су жуљеви.

Ове модре или црвене мрље — белеге и запаљење, постали су од притиска потковице, кад се ова не удеси како треба на копиту, већ је одвећ кратка и не належе свуда подједнако на табану. Није реткост, да ово запаљење по кад кад пређе и у гнојење, и у том случају, ако се гној не прокрчи пут, да слободно отиче, обично онда избије на круну копитну те се тако образује: „*копитна фистола*“, која поред тога што се тешко лечи, може да буде још и опасна и по сам живот коња.

Зато кад приметиш да ти коњ пати од жуљева, немој бити лењ, па да га запустиш, већ узми одма копитни нож, па њиме прво сасеци неколико листића на табану, док не будеш дознао до здраве рожне масе. Кад си то учинио узми сад „*копитне клешта*“ (рајсере) којих имаде два: „*леви*“ и „*десни*“, па њима, или „*копитним бушачем*“ повади жуљеве и направи на табану отвор у виду лењка, коме је основ горе обрнут. На овај начин отворио си пут свој оној запаљивој маси, која здраве, месне делове копите разједа, те ће исцрпити, а ти ћеш тиме избећи све оне рђаве последице, које би извесно наступиле кад не би то учинио. Пошто си начинио отвор и повадио жуљеве, испери добро свежом карболисаном водом (у сто делова свеже воде успи 3 до 5 делова чисте карболне киселине), па онда отвор попуни меком кудељом, коју ваља да натопиш у карболно уље; додај врх то још мало суве кудеље и онда коња поткуј, при чему ваља нарочито да пазиш на то, да потковица не належе на оно место, где је био жуљ и да на том краку потковице не буде стубац, али ако је овај баш преко потребан, онда треба да дође до средње рупе потковичне. Пошто све тако учиниш обложи копиту дебелим крпама или свежом говеђом балегом па онда заливај копиту свежом ладном водом све дотле, док не осетиш, да је копита заладнела. Болови ће уминути најдаље за 36 сати и ти ћеш после 4—5 дана имати коња опет употребљива.

У будуће ваља да се побринеш прво за вешта и опробана поткивача, који ће ти коње поткивати онако како то треба, а ти треба да обратиш сву своју пажњу на добру негу копита код коња.

Љуб. Јовановић
марв. лекар

ПРОЛЕТЊИ МРАЗЕВИ И ВИНОВА ЛОЗА.

Осим филоксере и осталих паразитних болести има и још један фактор који чини огромне штете у нашим виноградима, који утамањује нашу винову лозу. То су *пролетњи мразеви*.

У француској, прошле године, ти су мразеви починили грдне ужасе, усљед којих је француско винодељство претрпело грдне штете. Сви винодељци скоро су занемарили да предузму мере предосторожности против ове беде, која мора се признати, ретко кад да се појавила у таквој јачини.

Ми не желимо да се у овој години они понове, али ко зна шта нам носи дан а шта ноћ. И једино с тога Ј. Габаре, професор пољопривреде у департеману Високих — Пиринеја (Hautes Pyrenées) у Француској, покушао је ту скоро, да у једном чланку покаже француским винодељцима најпрактичније начине, да сачувају своје винограде од те напасти.

Србија није *искључиво винодељска* земља, али постоји факт, да у извесним њеним деловима неговање винове лозе чини једини извор њиховог богатства. С тога смо и сматрали за нужно да упознамо, док је још време, наше читаоце са тим срествима.

Пролетњи мразеви се производе на два начина: или кад је небо *облачно* или кад је *ведро* без облака.

У првом случају, снегови у брдовитим пределима и ладне кише са северним ветровима које тада падају, производе опште расхлађење атмосфере. Тада пупољци на виновој лози мрзну, за то, што је температура само за неколико степена, по некад и испод нуле, онако исто као што и јаке ладноће зими производе мразеве, уништавају у извесним случајевима, биљна ткања али нема ни *ића*, ни *слане*. Ти мразеви су доста ретки.

У другом случају, кад је небо ведро, мраз се производи *зрачењем* и то на овај начин:

Биљке отпуштају у околну атмосферу своју топлоту, *зрачају*, онако исто, као што дању сунце даје своју топлоту биљкама. Дакле, биљке се расхлађују све дотле, док се не постави равнотежа температуре између небесних простора и биљака, т. ј. до рађања сунца. Ако је зрачење довољно, расхлађење може достићи степен стварања леда, мраза.

Очевидно је, да ће расхлађење достићи свој максимум пред зору, неколико тренутака пре појаве сунчеве. Али може бити довољно и један или два сата пред зору, па да се мраз произведе. Дакле, мраз се може произвести ноћу у једном извесном трепутку, који варира према интезивности расхлађења а тако исто и према образовању ниских облака, који по некад спречавају образовање леда.

Мраз почиње на 0°, и у толико је ужаснији што температура све више пада. Дакле, термометар, изложен на слободном ваздуху показаће врло добро тренутак образовања леда; али, за несрећу, унутарња температура лозиних пупољака је често 2°—3° мања од температуре спољашњег ваздуха, и док термометар спадне на 0°, мраз је већ учинио своје.

Бињон претпоставља, и то с правом, термометру, једну увлажену крпу, коју простре по трави у једној виноградској алеји. Чим се та крпа почиње де укрути, то је знак да ће мрзнути.

Сваком је добро познато да мразеви бивају чешће на равнинама него ли на висинама, ма да је на висинама зрачање веће. То је с тога, што је слој ладног ваздуха дебљи у равнинама него ли на висини, и то с тога што се ладан ваздух као тежи спушта у долине.

У осталом, најмања препрека зрачењу, може спасти пупољке од мраза; осим тога, има извесних врсти које лакше подносе хладноћу од других.

Чим се пупољци или лоза с лишћем смрзну, одма одмекшају, поцрне и осуше кад се температура попне.

Међутим може се по некад вилети, да и најјачи мразеви ништа не нашкоде биљним ткањима; то бива само у том случају ако иза мраза наступи одмах ладна киша, или ако се сунце не појави у првим јутрењим часовима. За иста приметило се, да кад се једна биљка брзо открављује, онда ткања њена угину и осуше се; на пр. кад се температура брзо попне на 3° изнад нуле (0). На против, ако се оне лагано загревају, онда је вода, која се услед мраза излила из ћелијца биљних, понова упијена од биљних судова, те тако штета је врло незнатна

Једино са успехом можемо се борити против ових мразева услед зрачења; јер је зацело, немогуће отклонити мразеве, који настају услед општег разхлађења температуре.

Против ових мразева употребљавана су разна средства: потапање винове лозе малтером или кречом, употребљавање асура и других заклона и т. д. Једино што се може препоручити то су *вештачки облаци,* који служе као заклон лози спречавајући зрачање. Ови облаци, осим тога, предупређују штетан утицај сунчаних зракова на смрзнуто биље. Овај двогуби уплив вештачких облака објашњава зашто пољопривредници, који се ограничавају само на то да произведу дим пред зору, по некад не успу, јер никако не избегавају последице открављања.

Ти се облаци могу добити: горењем мокрог биља, посутим или не катраном; горењем грања смоластог дрвећа, и најзад горењем биљног или минералног катрана у нарочитим судовима, који се могу лако разносити с једног места на друго.

Биље намењено да произведе тај дим среди се у напред, у многобројне гомиле по виноградским лејама. — Један низ тих гомила мора опкољавати цео виноград, и ту гомиле не смеју бити удаљене једна од друге више од 15 метара; у самом винограду, те гомиле могу бити удаљене 80—100 метара. То исто важи и за катран који се налази у засебним сандуцима.

Одређени стражар чим види да мраза мора бити, извести о томе нарочито особље, увери се о правцу ветра, и запали оне гомиле око винограда, које су најближе овом правцу. — Што се тиче гомила у самом винограду, оне се запале онако како се потреба укаже, тако да се цео виноград покрије једним слојем дима.

Дакле, нужно је имати на расположењу довољну количину горење материје, да би се могло у сваком случају одговорити потребама.

Ако је ваздух миран, онда је врло лако произвести те вештачке облаке; али ако је ветар мало јачи, онда сав се дим растури; с тога ако се жели да се добије повољан успех, онда се мора дим у великој количини производити.

У осталом треба имати на уму, да се треба мање плашити последица мраза кад је време усколебано него кад је мирно.

Све докле траје то расхлађивање атмосфере, ватра мора горети. При рађању сунца ако на термометру није мање од 0°, или ако се уквашена крпа не укрућује испод *вештачког облака* то се ватра може прекинути. Ако, на против, температура остане ниска, онда је више но икада потребно продужити производење дима, како би се избегле ужасне последице открављења, којих се по некад треба платити до 8 и 9 сати из јутра.

У недостатку сувог грања, траве или другог биља, могу се корисно употребити Лестутова огњишта, т. ј. биљни катран у малим сандуцима од боровине. — Сваки винодељац може сградити та огњишта мешајући биљни или минерални катран са отпатцима кучине или иситњеном сламом. А пале се врло лако, ако се претходно полију са мало гаса или друге какве есенције.

Да би се постигли сви жељени резултати, сви суседи би требали да произведу те вештачке облаке. На тај начин, дим произведен да сачува један виноград не би, однет ветром, имао да штити суседни, а не онај коме је био намењен. — Најзад желети је, да у винодељским пределима сви, који су заинтересовани, образују удружења за одбрану лозе од мразева.“ [1])

Ахил о Р. Михаиловић.

БЕЛЕШКЕ.

Пролетња паша, најбоље упливиште на одлучивање и доброту млека. — У Француској, Холандији и осталим у сточарству напреднијим земљама, истерују краве и дојеће кобиле одма с пролећа на пашу, и држе их на паши до после Ђурђев-дана. Они веле: „та је паша кравама исто оно, што су им и мекиње или ржано брашно, а кобилама исто оно, што и прекрупљен овас.“ Пролетња је трава издашнија и сочнија од летње ил' јесење траве, и нема толико несварљивих делова, као што их имају летње и јесење траве. Пролетње траве имају 20—45% више хране, него летње и јесење, па с тога не добивају ни краве ни кобиле онако велике трбухе, као што их добију на летњим и јесењим пашама, а осим тога добивају и много бољег и дебљег млека, а то све с тога, што им је мања количина довољна да се засите и да боље млеко одлучују. Осим што дају бољег и дебљег млека, оне се и пре и боље угоје. — У тој цели, треба сваки домаћин да изупотреби своје пашњаке, ливаде и сампас на угарницама с пролећа, јер је искуством потврђено: *да пролетња паша најбоље упливиште на одлучивање и на доброту млека.*

* * *

Лек против крвавог мокрења код говеди. — Против крвавог мокрења код говеди, најсигурнији је лек трава *пасиковина* (Serophularia nodosa), само треба тај лек употребити одма, чим се болест укаже. Треба узети два килограма ситно исецканог лишћа и стабла од пасиковине, ½ килограма свињске масти и ½ килограма брашна. Све ово треба измешати и направити колачиће у величини кокошијег јајета, па онда дати оболелом говечету по један колачић изјутра, на подне и у вече. После 4—5 дана говече ће оздравити.

* * *

Лечење рана. — Кад се домаће живинче орањави, то наш сељак у почетку и не лечи, он не прионе одма да притече у помоћ и да одклони хрђаве посљедице, него кад се рана сзлоједи, он онда тражи лека, а природно је, да онда и спорије иде залечивање и да много дуже траје, но кад се одма лечење предузме. С тога треба одма, још док су ране сасвим незнатне, испрати их чистом ладном водом; али ако би и из њих текла многа крв, онда се може у воду метнути мало стипсе, па онда тифтиком и чистом крпом привезати. Да би се предупредило

[1]) Тек кад сам ово довршио, дебио сам 16 бр. „Тежака“ 1893 г. у коме г. Виторовић, говорећи о средствима „противу позних мразева пролетњих“ вели, да сва опробана средства, покривање чаршавима, димљење воћака и винограда и т. д. не дају такве резултате, као што је „*одбрана помоћу воде.*“

Не поричем, да је то средство врло згодно и нарочито јевтино, као што сам г. писац вели, код шпалирног воћа. Али, имајући у виду сву тешкоћу коју би изискивало вучење воде по виноградима, који су обично засађени по узвишеним местима и постављање валова, мени се чини, да је за сада, што се тиче винограда, димљење најбоље средство против пролетњих мразева. **А. Р. М.**

гнојење, треба испрану рану премазати *колодијумом* (у апотеци: Collodium), од ког се, чим с ваздухом у додир дође, направи покожица, која спречава уплив спољнег ваздуха, а уједно и отклања сваку нечистоту, што управо и упливише да се рана загноји. Ако је рана повећа, онда треба испирање и премазивање понављати, па ће рана, без икаквих хрђавих посљедица, својим правичним током и зарастити.

* * *

О сечи кромпира за сађење. — При сађењу кромпира треба имати у виду ова три правила:

1. Најкрупније кртоле, *целе* усађене, дају и највећи приход, према *преполовљеним* кртолама, под иначе једнаким приликама.

2. Од *преполовљене* кртоле, боље рађа она половина од врха, него она од пупка.

3. *Половине од врхова крупнијих кртола*, боље рађају и мноштвом и добротом од *целих осредњих* сићаних кртола.

* * *

Краставци и пчеле. — Краставци, који се посеју и негују близу пчела — ковањлука, много боље рађају од оних, који су од ковањлука удаљенији. Пчеле, падајући на цветове, пренашају цветни прашак с мушког на женски цвет, и тиме га вештачки боље оплођавају, те на тај начин бива и више краставаца. Ово бива и код диња, бундева и многог другог повртња. С тога виђамо код баштована у Ерфурту и другим местима, где је повртарство јако развијено, и по неку кошницу у повртњаку.

* * *

Вредност угојеног вепра беркширске расе. — Добре особине бекширске расе свиња, најбоље се очитују у овоме примеру:

Завод за гојење свиња Бечког Пољопривредног Друштва, при пољопривредној касини у Волсбаху (Доња Аустрија) саопштио је клубу касинском „вредност беркширске расе свиња“:

Један члан касински имао је врло доброг приплодног вепра од оригиналне — Беркширске расе. Пошто је вепар отежао и постао неспособан за приплод, ушкопи га с јесени 1893 год. стави на гојење и почетком фебруара ове године закоље га. — Било му је $3^1/_2$ год. кад је заклат. Био је дужине 205 см. а ширине (обим прсију) 220 см., тежак 361 кграм. Добивено је од њега: 125 кгр. чисте топљене масти, и 160 кгр. које сланине и меса, чекиња и др. цубока. Тежина црева, пошто је из њих маст исцеђена, износила је 9 кграма.

Добивено је новца, кад је све распродато: маст, сланина и остало, свега 398 дин. 54 паре.

Заиста редак пример?! **Љ.**

* * *

Чим се спанаћ најбоље ђубри? — И по теорији, и по пракси чињени су разни опити, е да би се могло поуздано закључити: од ког ђубрета бива најдебље лишће у спанаћа, па се дошло до резултата, да земља, ђубрена козијим ђубретом, које се пре ђубрења прелије водом чађавицом, најдебљи и најукуснији спанаћ издаје. У место козјег, можемо и овчије узети. Чађ се из оџака саструже, у један суд метне и кључалом водом прелије, јер се у ладној води — као што ће читаоцима бити познато — врло тешко и споро растапа. Овом чађавицом треба козје ил' овчије ђубре прелити и оставити га тако на гомили, да једно 8—10 дана престоји. Одма, како се семе од спанаћа посеје, треба леју оним ђубретом посути, па и њега и семе заједно граблјама претрпати. Лишће у овако ђубреног спанаћа мало потамни, али бива дебље, чвршће, слађе и укусније.

Шиљање калем-гранчица на страну. — За шиљање калем-гранчица, било воћних ил' од ружа, парочито за „очење“, треба узети узану, а дугачку боцу — флашу, бутељу — и напунити је водом, добро је измућкати, па онда воду просути, а да само неколико капи у боци остану. У ову се боцу метну калем-гранчице, боца запушачем добро затвори и воском облије или запечати, да се не може унутарња влага да изсуши. Десет дана могу овако спремљени калеми да се свежи одрже.

* * *

О сејању першуновог семена. — Першуново семе врло тешко и споро клија, и често бива, да и по три недеље у земљи лежи док клија, нарочито ако је посејано у суву земљу и ако после сејања настане суша. Да пре пикне, треба га овако сејати: дуз затегнутог конопца треба садиљком, или шиљатом мотичицом разорати плитке браздице, па их онда добро залити. У овако овлажене браздице треба посејати семе, ситном га земљом покрити, па опет залити. Да се земља брзо не осуши, треба је посути сувом земљом, која ће ону влажну чувати испод себе да се брзо не исушује, и на тај ће начин першуново семе много пре и боље нићи.

* * *

Да се очуваш од пчелиног убода. — Ко ради с пчелама, тај не може сигуран бити, да га неће којим случајем пчела и убости, па је боље, да се од убода чува, јер се је лакше очувати, него после лечити. Ево на овај начин може се пчелар од убода пчелиног сачувати: пре него што би одпочео да ради око пчела, треба да намаже и руке и лице следећом смесом: нека узме зејтина од лавендла, љуте ракије и меда; од сваког подједнако. Ову смесу треба једно 24 сата пре употребе направити, а за други пут треба је чувати у добро запушеној бочици.

* * *

Десет италских заповеди. — 1. Буди стоци пријатељ, а не буди јој непријатељ.

2. Поступај са стоком стрпљиво и благо, нарочито с плашљивом и ћудљивом, јер ћеш је само на тај начин умирити и препитомити.

3. Пази у штали на чистоту и добар ред.

4. Постарај се да буде ваздух у штали увек свеж и чист. За храну утврди увек извесно време и по једнаке оброке. Храна да је увек здрава, а пијаћа вода чиста.

5. Опери чешће кључалом водом јасла и валове од куда стока једе и посуђе из којих пије.

6. Држи стоку што чистије можеш; то јој повишава вредност и унапређује телесно и душевно развиће.

7. Подај стоци нуждан одмор и постарај се да увек на доброј и чистој простирци лежи и спава.

8. Припази на јармове и хамове, као и на сва остала спрежна средства, да нису оштећена, да стоку при раду муче.

9. Не злостављај стоку ни у ком случају; не биј ју бичем кад не треба и употреби га само онда, кад је крајња потреба; на тај ће ти начин бити стока привржења и вољније следовати твојим жељама.

10. При употреби стоке, као твојим помагачима при извршењу тешких радова, помишљај увек на то, да је свако нечовечно поступање са стоком противно и вољи Божијој и да увек зле посљедице са собом повлачи.

* * *

Да жиле и корење у земљи не труну. — Чешће ћемо чути, да се неко пожали, како му репа, цвекла, шарга-

репа итп. у земљи труну. У плитко ископаној земљи, увек ће ово поврће да труне, нарочито кад су године кишовите, па сувишна вода не може у плитко прекопаној земљи да на ниже усане. Где хоћеш то поврће да сејеш, мораш земљу што дубље прекопати, да се сувишна влага што брже и што дубље одлити може, и никад ти жиле и корење твога поврћа трулити неће.

* * *

Да добијеш лепу „ситну љутику." — За размножавање *ситне љутике* — Schnittlauch — (шнидлинг), најбоље је време од половине месеца Маја. Ја на ту циљ узмем стари бокор и раскинем га на више комада, али пазим, да жиле што мање повредим. Сад узмем подебљу садиљку, направим рупу и у њу усадим по један комадић, али пазим, да жиле право у рупу „уђу, т. ј. да се при сађењу не извију, што смета правилном порашћивању. Бокорић од бокорића треба 10 сантиметара раздалеко расађивати. — *Ситна љутика* најбоље успева у влажној глинуши, па и у ладовини. Што се чешће залива, тим бујније порашћује. Заливање чађавицом, много је унапређује. И што се чешће сасеца, бујније расти.

* * *

Голдшлагове косе. Поводом тим, што наши пољопривредници највеће терете подносе у најтежем пољопривредном послу — косидби, и што се много жале да никако не могу доћи до добрих коса, које, ако су добре, много олакшавају тешкоћу рада, разбирао сам врло често; да ли се могу одакле добити добре косе?

Свуда сам наишао на одговор негативан. Наш пољопривредник једнако је био упућен на куповину најординарнијих коса по нашим дућанима, или, још горе, да га варају Турци, који носе и продају бр̀да, дававјући му по цену од 12 динара косу под именом „сарајевске косе", која је негда на гласу стајала!..

На послетку, пролећем ове године неки Голдшлаг и друг из Коломе-е у Галицији, растурише по целој Србији неке рекламе о својим косама. Желећи да се својство тих коса опроба у нашем крају, те, ако су добре, да их наши пољопривредници набављају, предложпм и наша подружина усвоји, да се преко Српског Пољопривредног Друштва те косе набаве. Друштво је подружини набавило три комада, и подружина их је одмах раздала на пробу.

Ево шта о тим косама вел̀е они, који су их опробали.

Манојло Милосављевић земљорадник из Врањана каже: „Коса коју сте ми на пробу послали, није добра, зато: што се приликом откивања ломи, те на тај начин ни у колико уреза нема; а сем тога, одвише је широка, те правилно не може да сече траву."

Г. Никола А. Јовановић учитељ из Рогачице вели: „При откивању нашло је се да је врло тврда и да је крта, те су се појединп парчићи од ње одламали. Ја сам и пак дао те је се један дан косило с њом, и истог је дана два пута откивана, па се ипак та мана њезина није могла отклонити. Пробао сам, те сам давао другим косачима да је откују са другим ковом, али је остала непроменљива. С њом је кошено два дана, и то: првог дана у брдској ливади а другог у пољској; у обема био је исти резултат: урезна није никако, јер се трава подлизује и већи део остаје непресечен; нарочиту ситну брдску траву не може да сече."

Рад. В. Миловановић економ из Радобуђе о њој овако вели: „Добивену косу одмах сам предао једном вештом косачу да је откује, и пошто ју је овај добро отковао и наоштрио, сутра дан смо изашли на ливаду. Ја сам узео косу, која је била насађена на косиште с две рукунице, и почео са истом косити; али, на моје велико изненађење, коса није могла ни мало косити. Одмах је предам истом, који ју је први пут откивао, да је поново откује, па смо обојица пробали, али ипак није могла косити ни онако, као најслабије косе које се купују из наших трговина. При кошењу приметили смо да коса није добра и то:

а) што је много широка, те при кошењу ливаде неравног положаја, много траве остаје;

б) што је неурезна, те се мора често да оштри, а нарочито при јакој жези; и

в) што је кратка, те много мали откос тера, а то у брдском крају не може да буде, пошто је трава ретка."

Дакле, све рекламе о овим косама разбиле су се одмах, чим су опробане. *Оне нису добре*, те за то нека се не би наши пољопривредници преварили да за њих троше паре.

Износећи ово на јавност, желети је: да се код других европских фирми потраже добре косе, јер су оне веома нужне да замене ове рђаве, које се на сву меру увлаче у Србију.

Децембар 1893.

Драг. Н. Лапчевић.

ГЛАСНИК.

Постављења. — Највишим указом од 15. Фебруара ов. год. постављен је за начелника у Министарству народне привреде за земљорадњу сточарство и трговину г. Лаза Р. Јовановић управитељ ратарске школе у Краљеву.

* * *

Статистички податци о количини производења, увозу и извозу млечних производа годишње у појединим државама

Према податцима изложеним у делу професора Андерега из Берна од прошле године (Die Schule des Schweizer Käsers) производња млечних производа појединих држава овако стоји:

1 У Швајцерској

Има 5400 места где се млеко прерађује. У овима се израђује сира 556.137, а масла — путера — 87.259 мет. центи у вредности 89;443.988 дин.

Од ове суме извози се сира 253.000 мет. цент. у вредности 39,368.000 динара, а масла 4973 м. ц. у вред. 1,418.983 дин.

Увози се сира 13.400 м. ц. у вредности 2,135.357 динара, масла 14.727 м. ц, у вредности 2,538.733 дин.

У Швајцарској израђује се 28 врста сирева.

2. У Немачкој

По количини увоз и извоз сира готово изједначује се, — извози се око 40.000 м. ц. у вредности 5—600.000 дин. Но по вредности увоз сира надмашује извоз за 2—300.000 динара.

Извоз масла износи 125—128.000 м. ц. у вредности 25 до 26,000.000 дин. А увоз износи 48—50.000 у вредности 8 до 9,000.000 дин.

У Немачкој израђује се око 30 врста сирева а има преко 1.838 места гди се млеко прерађује.

3. У Аустро-Угарској

а) У Угарској увози се сира 15.314 м. ц. у вредности 3 милиона и 163.647 дин. а извози 1.789 м. ц. у вр. 274.603 дин.

Масла увози се 258 м. ц. у вред. 493.549 дин. а извози 3.919 м. ц. у вредности 621.115 дин.

б) У Аустрији извози се сира 10.000 м. ц. у вредности 1,539.000 дин. а увози се 20.000 м. ц. у вр. 3,950.000 дин.

Масла извози се 50.000 м. п. у вр. 7—8,000.000 дин., а увози се 1090 м. ц. у вр. 180.000 динара.

У Аустро-Угарској израђује се 9 врсти сирева.

4. У Фрарцуској.

Увози се сира у вредности за 28—30,000.000 дин. а извози за 6—7,000.000 дин.

Масла увози се за 16--18,000.000 дин. а извози за 100 до 110,000.000 дин.

У Француској израђује се око 60 врста сирева.

5. У Италији

Извози се 40.000 м. ц. сира а увози 100.000 м. ц.

Масла извози се 30.000 м. ц. а увози се 3—4.000 м. ц.

У Италији израђује се 39 врста сирева.

6. У Белгији.

Извози се сира 1000—2000 м. ц. у вред. 2—300.000 дин. а увози 40—45.000 м. ц. у вред. 6—7,000.000 динара.

Масла увози се 40—45.000 м. ц. у вр. 13—14,000.000 д. а извози 40—50.000 у вред. 25—26,000.000 дин.

У Белгији се израђују само две врсте сира.

7. У Данској.

Извој масла износи 677.490 м. ц. у вредности 93,639.400 дин. Увоза нема.

Сира увози се око 10.000 м. ц. има 1210 места где се млеко прерађује; а израђују се 3 врсте сирева.

8. У Холандији

Извоз сира износи 330.000 м. ц. у вредности 20—22 милијона дин.

Извоз масла износи 370.000 м. ц. у вред. 22—24 милијона динара.

У Холандији се израђују 3 врсте сирева.

9. У Шведској.

Извози се масла 212.151 м. ц. у вредности 28,530.540 д.

Увози се сира 6—7000 а извози до 2000 м. ц.

У Шведској израђује се 6, а у Норвешкој 2 врсте сира.

10. У Енглеској

Увози се сира 1,909.545 м. ц. у вредности 112,363.880 д. а масла увози се 1,927.469 м. ц. у вредности 256,098.200 дин.

Укупан увоз сира и масла у вредности 468,459.050 дин. а то износи на главу према становништву по 15 дин.

Уземљи се производи сира за 8—10,000.000 дин., — а израђује се 12 врста сирева.

11. У Русији.

Извози се масла за 20,600.000 д. а израђују се 3 врсте сирева.

12. У Сједињ. сев. амер. државама.

Укупно производи се сира и масла на 33,299.000 м. ц. у вредности око 4.250,000.000 дин. Од ове суме извози се за у Европу 665. 980 м. ц. сира у вред. 84,848.000 динара а масла 141.020 м. ц. у вред. 32,406.000 дин.

У Сев. амер. сјед. државама израђује се 6 врста сирева.

13. У. Турској.

Израђују се 3 врсте сирева; а остали податци, колики су не зна се као и у другим државама које нису споменуте.

Из ових података види се колико млекарство као привредна грана може вредити у привреди једне државе. Нарочито вредно би било сравнити могућност производње код нас с погледом на простор земље у Србији према простору земље на пр. у Швајцерској која је по простору мања од Србије.

С. Кч.

Д О П И С И.

Бечањ, (ср. љубићски) 18. Децембра 1893 г.

Како је ово на измаку, календарска, рачунска и пољопривредничка година 1893., то сам нешао за сходно, да о ово годишњој летини у овом крају известим и поштоване читаоце «Тежака.»

По овогодишњем попису пријављено је 1317·75 ха. и то:

Врста усева	засејана површина хект.	ара	просечни принос са 1 хектара чега	жетвени колико кгр.
Кукуруз	350	—	зрна	1000
Пшеница озим.	180	—	«	700
(Јара се не сеје)				
Раж озима	1	—	«	800
Јечам јари	15	—	«	900
Озимац не сеје се				
Овас	25	—	«	420
Крупник	1	—	«	600
Пасуљ без другог усева	2	—	«	1400
Пасуљ с другим усевом (кукур.)	300	—	«	30
Купус	6	—	купуса	5000
Кромпир	2	—	кртола	1500
Бели и црни лук	1	50	лука	1200
Конопља	10	—	влакна	100
Конопља	10	—	семена	100
Ливаде	350	—	сена	1000
Детелишта	0	25	—	—
Пашњаци	180	—	—	—
Виногради добри	10	—	вина	50
Шљиваци	120	—	шљива	5000
Шуме	30	—		
Остало	34	—		
Свега (нерачунајући пасуљ с другим усевима)	1317	75		

Кад овоме додам да у Бечњу има 229 пореских глава, а само 12 плугова, 14 кобила, 12 коња и 156 волова и бикова; онда се из овога јасно види: да је се овај крај одао већином гајењу кукуруза, пшенице и подизању шљивака и да отуд чека да свој труд наплати и није онда чудо, што ћу се на ову годину покудити, ако кажем да је хрђава, јер цена је 100 кгр. сувих шљива од 5—100 дин., 100 кгр. кукуруза 4—5 дин. и 100 кгр. пшенице 9—10 динара.

Мука је жива што се сточарство занемарује — које нас најбоље награђује — услед отежаних околности за примитивно гајење, а о рационалном гајењу, тек се свест почела будити и редак је пример! Морам признати да је рационалан рад у пољској привреди у повоју, али могу се похвалити да се буди и да се народ јако интересује, јер сви млађи радници такмиче се на том пољу, а политику остављају за споредно, а не као што то беше до пре неког времена, политика беше на дневном реду и њени такмичари одношаху венце победе и народног признања,

Ројење пчела било је врло добро, а меда мало, јер пчеле од 8. Јула готово ништа нису привредиле услед кишовите године.

Цене су производима врло ниске, рекао бих: да на свету нема гладна човека, кад је овако.

Година је у почетку била са јаком зимом и великим снегом; пролеће с почетка хладно, услед чега су одоцњени сви радови, лето је било врло кишовито и да не би лепе јесени, оста ова година да се уброји у најгладније. Зима је умерена.

Просечно узев с једно на друго, година је ова за пољопривреднике била хрђава.

Здравље људи није најбоље, јер има доста смртних случајева, а стоке добро је.

Пав. М. Антић
тежак

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ИЗВЕШТАЈ

О раду Колубарске пољопривредне подружине за прошлу 1893 годину.

Навршила се и друга година од како је ова подружина развила свој посао на унапређењу пољске привреде у овој околини.

И ако је подружина имала на своме путу доста препрека и сметња; једно због хрђавих материјалних средстава с којима подружина располаже, а друго и усљед чести политични трзавица и промена, које су биле узрок те је и у овој подружини као и свуд овладао застој, опет се не може казати да подружина није доста у погледу пољопривредном успела.

Подружина поред свега тога подигла је један пчеланик од 10 ком. кошница американског система и почела пчеларити.

Набавила је једног бика од алгајске расе за приплод и поправку стоке у овој околини.

Посредовала је са пољопр друштвом у набавци семења, нарочито у набављању семена луцерке детелине и исту раздавала народу.

У идућој год. ако јој се боље прилике укажу, подружина намерава да набави и земљиште на коме би могла подићи једно угледно пољопривредно добро. Осем тога намерава да у неколико места гриреди јавна пољопривредна предавања.

Толико о извештају за прошлу годину.

5. Јануара 1894 г.
у Лазаревцу.

За деловођу подпред.
Мил. М. Лазаревић

Председник подружине
Љубомир Т. Лазаревић

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 15. Децембра 1893. год. у Београду.

Били су присутни: Благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Јаков А. Марковић, Аца Живановић, Паја Т. Тодоровић, Тодор Николајевић, Анта Голубовић, Мирко Миљковић. — Председавао благајник, г. В. Богдановић. — Бележио вршилац дужности секретара — писар Ј. С. Мићић.

158.

Прочита се писмо пољопривредне подружине у Обреновцу. којим јавља: да ће 1. Јануара 1894. године држати свој IV-ти главни годишњи збор; па моли да друштво тада пошаље и једног свог изасланика. —

Одбор реши: да се изашље један изасланик од стране друштва на збор обреновачке подружине; но пошто још има доста времена, то одбор овласти председништво да оно само одреди изасланике, ако то прилике у оно време дозвољавале буду.

159.

Прочита се писмо управника друштвеног добра, којим доставља у препису уговор о закупу имања општине Шабачке.

Одбор прима к' знању.

160.

Прочита се молба г. Венијамина Ђ. Лазаревића стаклара из Смедерева, којом моли да му друштво учини извесне олакшице у ценама воћних садница из друштвеног расадника у Шапцу.

Одбор реши: да се ово писмо упути управнику друштвеног добра у Шапцу, те да јави:

1. Могу ли се и од којих врста воћака уступити молиоцу и по колико комада, и

2. Са коликим би му процентом јевтиније од продајне цене требало уступити те воћне саднице.

161.

Прочита се предлог пољопривредне подружине у Крушевцу која предлаже да се приме на преглед и оцену неке пољопривредне справе, које је израдио Прока Ковачевић столар из Медвеђе, а није могао бити готов са израдом за овогодишњу смотру — изложбу — пољопривредних справа.

Одбор реши: да се ове справе не могу излагати прегледу и оцени, а још мање и награђивању истих, јер друштво за то нема ни новчаних средстава, пошто се овогодишња смотра — изложба — пољопривредних справа има сматрати као свршена за ову годину. —

Друштво ће и будућих година приређивати пољопривредне смотре — изложбе, — па нека се на тим будућим смотрама — изложбама — користи и сам Прока Ковачевић, као и остале занатлије. —

162.

Прочита се извештај пољопривредне подружине у Прњиловици за 1893 годину.

Одбор прима к' знању, извештај ради употребе у друштвеном годишњем извештају; а измене подружинских правила, поверава на преглед и оцену друштвеном благајнику г. Вучку С. Богдановићу.

163.

Прочита се извештај законодавне секције по питању жичке пољопривредне подружине о сађењу воћа поред путева. —

Одбор усваја секцијско мишљење и реши да се у том смислу и писмо Господину Министру народне привреде напише.

164.

Прочита се извештај законодавне секције по оцени правила «удружења суботички земљорадника«

Одбор реши: да се по мнењу секције врате правила удружењу, с' тим, да их друштво не може поднети на потврду Г. Министру народне привреде јер су неправилно и непотпуно написана, па с' тога ако приметбе дотичне секције не би имале уплива на удружење; то онда нека оно само своја правила поднесе непосредно г. Министру народне привреде на потврду.

165.

Прочита се писмо Г. Министра народне привреде, којим тражи мишљење: о уређењу пољске полиције и уједињавању (камасација) пољских имања.

Одбор реши:

1, Да се умоли г. Министар народне привреде, да пошаље друштву потребан број примерака закона о чувању пољских имања.

2, Да се ови закони разашљу на студију и мишљење свима пољопривредним подружинама и свима вићенијим економима.

3, Да се добивени извештаји од подружина и појединих економа, предаду секцији за законодавство, те да она ово питање што јасније изведе.

4, Добивени извештај од законодавне секције, треба да проучи Управни одбор, но и поред његове студије ипак је нужно да он изабере један ужи одбор који ће ово питање што темељније, јасније и потпуније извести.

5, По том управни одбор у договору са ужим одбором да позове један јаван ванредни збор, — који ће по овом питању дебатовати. —

6. Да се тек тада на ванредном збору донето решење, може доставити. Г. Министру народне привреде, који ће се послужити при изради пројекта закона „о уређењу пољске полиције и уједињавању (комасацији) пољских имања. —

166.

Прочита се писмо Рачанске пољопривредне подружине у окр. Ужичком, којим спроводи своја правила на преглед и оцену, с' молбом да подружину друштво у састав прими.

Одбор умоли г. Вучка С. Богдановића благајника, да ова правила прегледа и оцени и о том своје мишлење да.

167.

Г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени реферише, како би и под којим условима требало да се за идућу 1894 годину набави семе. —

Одбор реши: да понуђачи поред писмене понуде поднесу још и мустре дотичног семена а у обвези да јамче за чистоту, клицавост и у опште доброту семена. А по том да се ово питање доцније у седници коначно реши.

168.

Г. Вучко С. Богдановић благајник, реферише да би требало да друштво набавити стране стручне новине. —

Одбор реши: да председништво у границама буџета набави све потребне стране стручне новине.

ЗАПИСНИК I. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредрог Друштва

Држате 13 Јануара 1894 год. у Београду.

Били су присутни: чланови одбора г. г. Коста Главинић, Свет. Љ. Гавриловић, Јаков А. Марковић, Аца М. Живановић, Анта Голубовић и Тодор Николајевић. Председавао члан одбора: г. Главинић. Бележио врш. дуж. секретара — писар Ј. С. Мићић.

1.

Председавајући, објашњава, да се по правилима друштвеним има држати у месецу Јануару сваке године главни друштвени збор, за шта моли да одреди дан, — за држање збора.

Одбор реши: да се главни годишњи збор држи на дан „Три Јерарха“ 30. Јануара 1894. у 9 сати пре подне у сали друштвене зграде.

2.

На предлог председавајућег. —

Одбор реши: да се умоле сви чланови секција који су у Београду да дођу на дан 23. ов. м. у 4 сата по подне на заједничку седницу те да кандидују редовне и почасне чланове, који би имали бити изабрани на дан главног збора ове године.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољоприв. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

КУРС ЗА КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ.

Као сваке тако и ове године, школа за винодеље и воћарство држаће од 15. до 25. фебруара ове год. десетодневни курс за калемљење лозе, на коме ће се поред практичног вежбања у разним начинима калемљења држати и теоријско предавање о разним начинима подизања нових винограда са Америчком и домаћом лозом.

Позивају се винодељци овога округа да на ово обучавање што многобројније дођу, а председници општина, свештеници и учитељи моле се, да у својој околини пораде и што већи број привредника на овај курс упуте.

На обучавање могу доћи и мушки и женски почев од 14-те године на навише, с' тим, да сваки за себе понесе оштар перорез за калемљење и храну за 5 дана.

Бр. 108. Из к„нцеларије управе школе за Винодеље и Воћарство 7. Фебруара 1894 год.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Први послови с пролећа на њиви и ливади. — Упутство о храњењу пози и употреби приплодних бикова. — Воћке треба ниско калемити. — Неке траве које се дају стоци. — Како да познаш и како да лечиш жуљеве код коња? — Пролетњи мразеви и винова лоза. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Курс за калемљење лозе.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 год. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 9. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 3. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КОЈУ РАСУ ГОВЕДА ТРЕБА ДА ПОДИЖЕМО?[1]

Више ситна закржљала раса наше домаће стоке, покренула је та мисао све наше привреднике да треба ту расу поправити или поступно заменити којом бољом европском расом. Од дужег времена претреса се то питање код нас, која би од тих страних раса била најподеснија за наше крајеве у Србији.

Жеља да се што пре дође до боље расе учинила је те су и поједина друштва и поједини од имућних привредника тражили бољу страну расу и набављали већином швајцарску или алгајску расу. Но већина имућних привредника куповали су са пијаца мађарских оно што су тога дана наишли на пијаци, не водећи даље бриге о чистоћи расе и даљем њеном одржању, мислећи тиме да је већ учињено све што се у том погледу учинити може. Природни резултати таквог рада били су, да се и оно мало боље расе што је набављено дегенерисало и брзо губило. Узроци су већином у јакој промени хране и неге а и у оскудици пунокрвних бикова те да се раса одржи. Не могу а да овде не поменем како је жалосно видети закржљалу и пропалу телад од страних раса код наших сеоских привредника. Она се познају још само по боји да имају у себи нешто крви од бољих раса.

Посматрајући ове појаве код нас а пратећи то у неколико и код других народа држим, да би боље било прићи прво побољшавању наше земаљске расе, истом расом, само бирати бикове од крупније и млечније стоке.

Побољшавање то требало би почети у оним крајевима Србије где су најбоље попаше и сувати као у Посавини, Поморављу, Топлици и т. д. а тако исто на питомим висоравнима Златибора, Копаоника и других висова.

Побољшавање и укрштане[2] уједно што је држим и најглавније код наше више дегенерисане подолске расе у појединим местима, може се вршити најбоље избором добрих бикова из Колубаре, Мораве и других места где се нађу па их одатле слати у друге крајеве, а оскудицу у бољим и крупним биковима допунити набавком чистих белих бикова мађарске (подолске) расе. Укрштањем тим спајали би најсроднију расу и добре последице одмах би се осетиле на крупнијем и снажнијем подмладку.

Добијајући тиме поступно крупнију и бољу стоку, изазвали би нехотично да народ сам увиди, да бољу стоку треба боље и неговати и подизати, јер му је и за рад боља а и већу вредност има, те би тиме поступно стварали земљиште за даља укрштања са бољим расама јевропским.

Оваковим побољшавањем наше домаће расе нашли би одзива код нашег сеоског света, јер му је иста раса позната и унапред зна да ће при мало бољој храни и нези добити добру стоку. Навику ту да народ и своју најкржљавију стоку сматра за најбољу према својим приликама привредним, не можемо прећи а да о томе рачуна не водимо. Нешто навика, а највише инокосност наших привредника и сиротније стање који чине већину наших привредника и који једва држе по једну кравицу, нагоне нас на то, да им пружимо прилику да дођу до крупније и боље стоке истог соја.

Као најважнији је разлог за ово моје гледиште да треба прво радити на поправци расе коју имамо, истом расом, тај што се (подолска) наша раса одликује јаком кошчаном грађом и мускулатуром, отуда је за терете и вучу понајбоља а поред тога долази у ред најиздржљивијих раса што се климе и хране тиче. Додајте овоме још и то да наш сеоски свет рађе држи и негује коње и да за сав рад пољски и за пренос узима волове, то ћемо увидети, да они чине главну снагу привредника код нас, с' тога и треба што пре прегнути на поправци исте расе.

Неговање и одгајивање страних бољих раса а и укрштање са другим расама, оставимо то за дуже времена пољопривредним школама и станицама и појединим имућним и разумнијим пољопривредницима, нека они праве опите са укрштањем страних бољих раса са нашом расом а тако исто нека покушају да прилагоде и одомаће коју бољу страну расу код нас. Резултати њиховог рада показаће нам, која ће страна раса бити најподеснија за укрштање или да замени подпуно нашу расу. За то време добићемо крупнију приплодну стоку

[1] И ако је о овоме питању писато више пута у «Тежаку» то му због своје важности и пак радо дајемо места.

Уредништво.

[2] Ово би било више обнављање крви а не право укрштане.

Писац.

са којом можемо приступити и укрштању и тада ће се труд око подизања боље стоке исплаћивати.

У прилог овоме напоменућу и ово. Сваки народ према клими својој, земљишту и навикама, богатству и образов. своме, негује и засебну расу. Избором, негом и храном добром одржава ту расу, а чешћим укрштањем са истом расом из других крајева, помаже не само одржању но и поправци појединих особина, које се већ находе код те расе.

Лепа је замисао видети по Златибору, Копаонику и топличким косама алгајску или швајцарску расу у читавим стадима. Но то је само лепа жеља и остаће само жеља док и остале привредне чињенице не буду упоред усавршене и дотеране.

У народу код кога привредници више полажу на млечност оваца и коза но крава, код кога се јунад у јармове вата и који стоку зими у дворишту и обору оставља (колико да их заклони од зверова и рђавих људи) а с' пролећа и доцне јесени тера по шумама да брсти и зими лисником прираљује, такови привредници нису још за неговање бољих сточних раса јевропских, које су вековима неговане и негом и избором постале и одржавају се.

С' тога поправљајмо оно што имамо и волемо, што одговара нашим привредним потребама и навикама, па ћемо свуда наићи на пријем и благодарност, а земља ће добити бољу, крупнију и снажнију расу која ће удвојити и у тројити снагу и богатство привредника код нас.

Ж. Јанићијевић.

ТРЕБИТЕ ВОЋКЕ ОД ГУСЕНИЦА И СУВАРАКА.

Како нам је филоксера скоро затрла винограде, а што она није доконала, то ево већ три године, пероноспера (мана, како је у Крајини зову) докусурује. Још нам је остало воће. Но прошлогодишња јака зима с једне и гусенице с друге стране, учинили су и воћњацима грдне штете. Толики воћњаци (шљиваци већином) посушили су се, а многи скоро пропали. — Гусеница се толико одомаћила, да листу на воћу не да ни озеленити ни одржати се, поједе га, те тако се воћка без невоље осуши. Тако бива једне, тако друге године, непрестано. Место, да нам воћњаци из године у годину напредују, место да их све више и више имамо и умножавамо, а оно их је сваке године све мање. Па како да се овоме злу доскочи, како бар од гусеница да се сачувамо, да их утаманимо, те да спасемо наше воћњаке.

Како је месец Фебруар веома подесан за радове око воћака, нарочито ако је сув, као што је то случај ове године, онда се можемо доста лако помоћи.

Све овде испричаћемо, шта су сељаци једно гбогатог села у Шумадији урадили и како су сачували своје воћњаке од гусеница:

Гусеница им се појављивала скоро сваке године. Шљиваци им лепо прецветају, озелене, али нападне гусеница толико, да нестане лишћа ни рода. Мислили су, кэко томе злу да доскоче, те да сачувају воћке. Један искусан земљоделац, предложи да би најбоље било слошки заћи зими по воћњацима и очистити сва гусенична гњезда, те их скупити на гомиле и закопати у земљу или спалити, те тако видети, ће ли се ипак гусенице појављивати. Свима сељанима учини се овај предлог остварљив и паметан. — После дугога већања и споразума, договоре се: да се скупе слошки, неко са сикиром, неко са тестером, неко са лествицама, а неко са кукама за довађање грана. Овако сакупљени зађу по једном воћњаку, очисте са њега сва гњезда гусенична, па не само што очисте гусенична гњезда,

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

ОД

Беле Иикеја.

С НЕМАЧКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

Д-р Светолик Радовановић.

(НАСТАВАК)

Природним хемијским процесима стварају се у земљама по кадшто и *шкодљиве материје* по живот биља, на пр. ҳумусна киселина, со, галица, слободна сумпорна киселина и пирит. Ови се састојци одређују по познатим хемијским методама.

Приметићемо, да се истина у пруском „геолошком заводу“ картирање врши врло детаљно и тачно, али да се хемијски не испитују баш све земље у свима побројаним правцима. Заиста, за ово би требало врло много и времена и рада, а поред тога цео посао око израде целокупне карте страшно би се успорио и преко сваке мере отегао. Писац је само потпуности ради навео све оне методе и правце хемијског проучавања земаља, који се пак само делимично употребљавају. Од ових радова у лабораторији се поглавито врше:

1. механичке анализе (Schöne-ов апарат и сита, која уза њ иду);

2. хемијске анализе опих материја, које се из земље извуку концентрованом хлороводоничном киселином;

3. хемијске анализе финог материјала у земљи (испод 2 мм величине);

4. одређивање карбоната; — и

5. одређивање азотних материја.

Како се у пруском „геолошком заводу“ налази само један хемичар, то су геолози принуђени, да се у колико је више могућно умере у својим тражењима података приликом анализе сакупљених им врста земаља, те отуда долази, да по једна анализа пада просечно на читаву једну секцију карте, а по кадшто се у објашњењу једне секције позива на анализу земаља из друге, суседне, секције.

3. *О публикацијама агрономско-геолошких карата.* Издања агрономско-геолошког одељка пруског „геолошког завода“ јесу:

1. *Карте*, израђене по описаној методи, колорисане и с профилима по ободу.

2. Уза сваку секцију иде по једно „објашњење“ („Erläuterungen zur geologischen Specialkarte von Preussen und der thüringischen Staaten“). Ова „објашњења“ имају обично овакав садржај:

а). географско-топографски увод,

б). геолошки опис,

в). агрономски део: опис свих врста земаља, које се појављују, — и

г). аналитични део: механичке и хемијске анализе типских врста земаља у дотичном терену.

Уз текст иду редовно и дрворези, који представљају карактерне усеке, профиле и друге интересније геолошке појаве на терену.

него том приликом очисте и све суварке, изломљене гране, једном речи све што смета правилном развитку воћке. Тога дана очистили су слошки око десет воћњака, то продуже и идућих дана, док са свима воћњацима у селу не бише готови.

Кад наступи пролеће њихови воћњаци прецветаше и озеленише. Преко целог лета не појави се на њима ни једне гусенице. Воћњаци им донеше обилат плод, какав одавно запамтили у своме селу не беху. —

Околна села чудише се овоме, како то могаше бити, да воћњаци само у том селу буду очувани од гусеница, а и толики плод донели Данас то село нема гусеница на својим воћњацима, а и не да ни да се појаве, јер је слошки сузбијају.

Износећи овај леп пример слошког и заједничког рада пред наше пољопривреднике, ми им препоручујемо да и они сада слошки приону око требљења својих воћњака, као што су сељани из овог шумадијског села радили. —

Како сад још нема великих тежачких послова, те је већина радника по селима у пола докона, за то је најбоље, да се сви слошки договоре и старији и млађи, па да заједнички приону око требљења гусеница, кресања суварака и чишћења свега онога на воћкама, што би им правилном развитку сметало. Овако слошким радом у стању су за неколико дана, да спасу све село од гусеница.

Свима читатељима *„Тежак*-овим“ стављамо у аманет, да обавештавају сваког у својој околини о корисности оваковог заједничког рада. Још прве године, осетиће се благодет од оваковог рада, а идућих надокнадиће се стоструко.

Наше пољопривредне подружине могле би у овом предњачити. —

Дао Бог да нас још ове године многи послушају и ураде како им рекосмо. —

На завршетку да напоменемо како треба скидати гусенична гњезда. Пошто гусенице расту међу рачвицама на врховима грана као неко мрежасте кесице у којима остављају своја јаја то, те гранчице са кесицама треба пажљиво осећи и бацити на земљу; пазити треба, да ни једна кесица са јајима на воћци не остане. А кесице је ласно видети, њих без гранчица не треба скидати, јер се често догађа, да међу рачвицама од гранчица, где је било гњездо, остане још много семена (јаја), које се кад воћка озелени, излеже, и почини грдну штету лишћу. Све гранчице са гњездима треба скупити уједно, те, ко не ће, да их спаљује, закопа у земљу подубље, где јаја иструле и ни једна се гусеница не излеже.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ У ПРОЦЕП.

по

X. Гете-у.

Калемљење лозе у *процеп*, сматра се у опште као најстарији и понајвише распрострањен начин калемљења. За овај циљ, узима се најобичније за подлогу старије чокоће.

Као и при сваком раду, тако и за ово калемљење, постоје извесне погодбе, које се морају испунити, па да оно буде успешно — сигурно.

У том погледу, наводимо следеће напомене:

1. *„Без алата нема заната“*, тако гласи народна изрека, а то је довољно, па да се у исто време и одмах разуме, да се ово калемљење не може како ваља извршити, ако не будемо имали при руци за овај циљ *нужна оруђа и нужни материјал.*

3. Повеће расправе, које износе резултате појединих детаљних проучавања у току од неколико година.

б) Елзас-Лотриншка.

Агрономско-геолошка картирања и проучавања земаља у Елзас-Лотриншкој подударају се по свему с пруским, по чијем се примеру још од почетка и врше.

Седиште елзас-лотриншког геолошког завода у Штрасбургу је. Завод је у вези с минералошко-геолошким одељком универзитета, с којим је заједно и смештен у једној од величанствених нових универзитетских зграда.

Основи геолошког састава Елзас-Лотриншке познати су на основу радова француских геолога већ одавно, али за детаљно геолошко проучавање и картирање и нарочито за тектонику ових земаља имају највеће заслуге немачки геолози.

И овде сама природа земљишта чини, те постоји оштра разлика између геолошких картирања по брдовитим и планинским крајевима и картирања по равницама. Ова последња пак отпочета су као права агрономско-геолошка картирања тек у најновије доба, и то по примеру пруског геолошког завода.

Писца је у Штрасбург привлачило највише то, што се дилувија у долини Рајне са својим типским лесом много више приближује мађарској дилувији, но севернонемачка са својим глацијалним творевинама. За то су екскурзије по дилувији у околини Штрасбурга биле за писца веома поучне. Заиста, детаљним агрономско-геолошким проучавањима има се највише благодарити, што је питање о лесу ушло у стадију обновљеног интересовања, и што се сада о стратиграфији леса и постанку му куд и камо више може говорити но пре тога.

Поред дилувије агрономско-геолошка картирања и проучавања у Елзас-Лотриншкој обухватају још и простране алувијске творевине Рајнине и свих притока њених.

Размер, форма и нотација карата, као год и цео систем рада подударају се, као што је то већ напоменуто, с пруским картама и пруском методом рада.

в) Саксонска.

Колевка систематске геологије, Werner-ова домовина, прва је између свих немачких држава добила своју прегледну геолошку карту, коју су израдили Cotta и Naumann. Систематско геолошко проучавање пак и израда детаљне геолошке карте тек су доцније организовани; за основицу је узета топографска карта у размеру 1 : 25000, и цео рад се већ приближује своме крају.

Саксонска спада у најпривредније земље. У срцу рударства њеног, у Фрајбергу, уздигла се геологија на висину самосталне науке, па је ту све до данас остала у сталној вези с рударством. Осим тога и другим гранама индустрије ваздa је геологија чинила услуге, као год што су се и пољопривреда и шумарство ваздa умели користити напрецима геолошког проучавања. Отуда су саксонска геолошка картирања увек била у вези с питањима практичког значаја, којима се од стране науке редовно драговољно излазило на сусрет. С тога овде и није било потребно, да се при геолошким проучаваньима и картираньима стварају нарочите рударске и агрономске секције, него је главно било, да се што је могућно тачније и детаљније проучи природа и склоп целе земље, па се онда, према главној особини дотичног земљишта, гледало, овде рударима, тамо пољопривредницима, индустријалцима и т. д., да даде све, што је као резултат научног рада од значаја у практичком погледу. За то у Саксонској и нема да се као у Пруској онако разликују агрономско-геолошка од рударско-геолошких и чисто геолошких картирања.

(СВРШИЋЕ СЕ)

2. За калемљење поред обичног ручног оруђа, које се употребљава при гајењу винове лозе, нпр. мотика, тестерица, маказе и т. д. сматра се као најважније оруђе: *добар нож*. Овај ваља да је такав, да на лози оставља глатку површину, јер је то услов за потпуно срашћивање калема. Такав нож треба да има

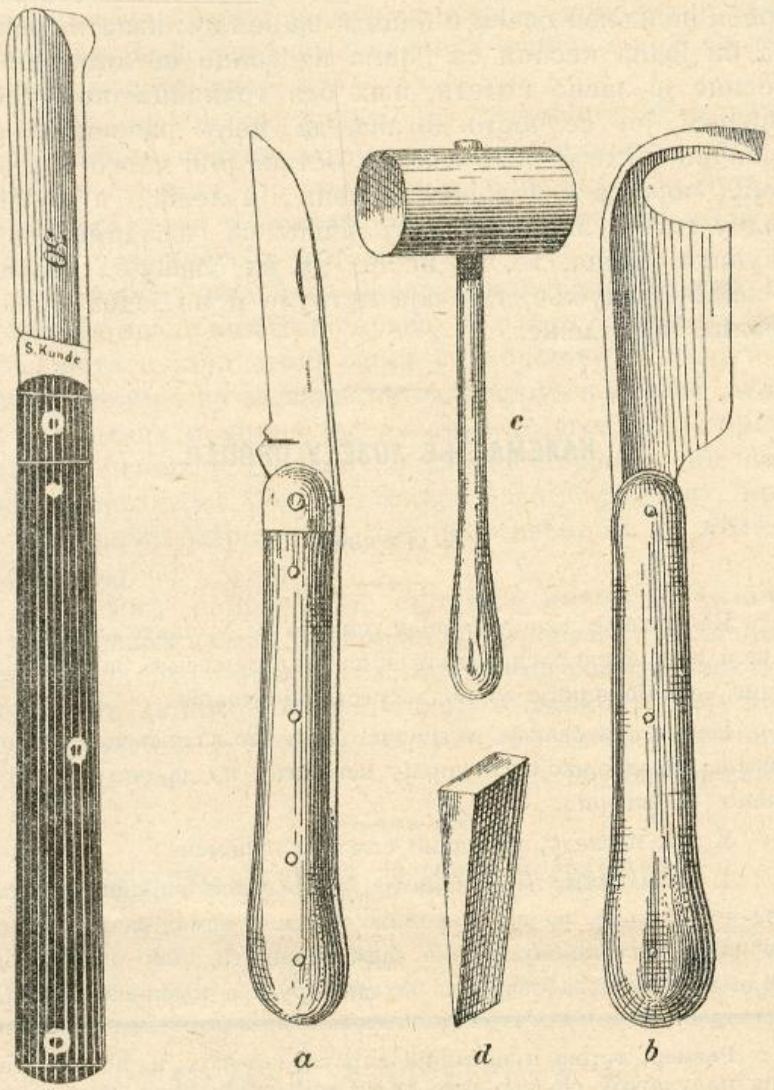

Слика 1.

згодно држање за руку, да се њиме може сигурно радити, рез ваља да је од доброг челика, т. ј. овај не сме бити крт ни мек.

3. За калемљење лозе у процеп, нарочито за калемљење старијег чокоћа, употребљава се или нож као на сл. 1. или нож, као на сл. 2. под а); сем тога, нож као на сл. 2. под б) за рас-

Слика 2.

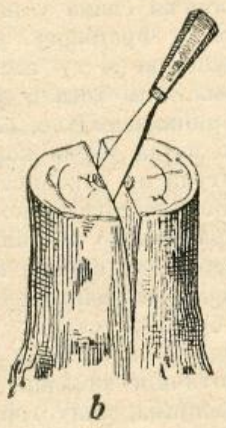

Слика 3.

цепљивање подлога, за шта служи и дрвена маљица сл. 2. под с). Да се расцеп разјапи, за време уметања калем-лозе, служи и дрвени клин, сл. 2. d), који се уклања по свршеном калемљењу. Ну, место ножа за расцепљивање подлоге, и клина, често се употребљава и обично длето (сл. 3.).

5. По што срашћивање калемљене лозе зими и у пролеће, траје много дуже но код воћа, то је онда нужно, да се калем чиме веже. Веза ова мора бити таква, да траје неколико месеци, т. ј. да под земљом не сатруне.

Кад се калеми старо а с тим и дебело чокоће, онда се као веза употребљавају или *жица*, или *жута* (златна) врба. Везу доцније не треба попуштати, јер окалемљено место за дуже времена, треба да је појаче стегнуто, а после неког доба, она било због рђања (оксидисања) или труљења и сама попусти, ослаби, и то од прилике у оно доба, кад калем потпуно сраете.

6. Из разлога, што калеми оних лоза, које су калемљене зими и у пролеће, морају бити под земљом, то је онда добро, да се место, где је калемљење извршено, чиме премаже, и на тај начин одстрани утицај влаге и ваздуха. У највише прилика, ово се постиже: облагањем калема навлаженом смоницом, а премазивање калема воћарским калем-воском, ређе се употребљава, с тога, што се њиме спречава са свим лучење сувишнога сока, што може бити узрок, да калем пређе у трулење, и да пропадне.

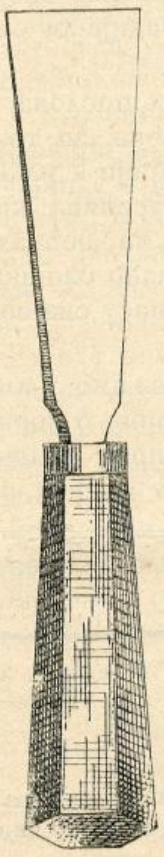

Слика 4.

7. Код двогодишњих и петогодишњих подлога, узима се обично по *једна* калем лоза, а код старијих подлога по *две*.

8. Калемљење двогодишњих и трогодишњих подлога, може се извршити или у соби, кад се подлоге ради тога изваде из земље, или у слободи, т. ј. на месту, где се и налазе, а старије подлоге, калеме се само у слободи, а све у добу од *половине фебруара до половине априла*.

9. Калемљење у слободи врши се овако: откопа се земља мотиком око чокота који ће се калемити, најмање за 5—10 см., дотле, док се не наиђе на гладак поданак. На овом месту пресече се лоза водоравно, па затим расцепи ножем или длетом (сл. 4. а и б.) према дужини калем лозе. Ако се у овакој прилици рачуна, да ће чокот много сузити, онда је добро да се, подлога прекрати на месту где ће се калемити, *на неколико дана ире калемљења*.

Ако се при том жели, да се употреби само једна калемлоза, онда расцеп и на јачем чокоту може бити само с једне стране. Расцеп треба да је гладак, прав и да у њему не западне ни мало земље.

10. Калем лозе одређене за ово калемљење, треба да су средње дебљине, а у дужини са 2 до 3 окца (пупољка), као што се то лепо види из сл. 5. под а и б. Од најнижег окца калем лозе, треба калем-лозу заклисити ножем тако, да то окце при умештању у подлогу дође споља; рез са стране ваља да је гладак, а заклишен део треба по могућству да што мање залази у срж подлоге; калем лозе за подлоге које се расцепљују по целој ширини, ваља да су изнутра што тање заклишене, у облику телуња од ножа, да би се тако притисак процепа на слојеве калем лозе и подлоге, а нарочито на камбијум, што једначије преносио, што је од великог значаја за срашћивање калема. У колико је дужи заклишени део на калему, и у колико је овај равнији и чистији, у толико ће и срашћивање бити сигурније.

11. По што су подлога и калем лоза тако подешени, онда се клином или длетом разјапи расцеп на подлози (сл. 4. а и б), и калем лоза умести тако, да најниже око дође с поља и да легне мезгра на мезгру — кора на кору, а лика на лику (сл. 5). При

умештању калем лозе мора се поглавито пазити на то, да се не повреди заклишен део калем лозе, а исто тако, да се не повреди ни површина расцепа, приликом вађења клина или длета, и да калем лоза после извађеног клина или длета, што боље прилегне у расцеп. Затим се калем веже, па чокот трошном земље загрне тако, да од калем лозе вири само вршно око, и по том

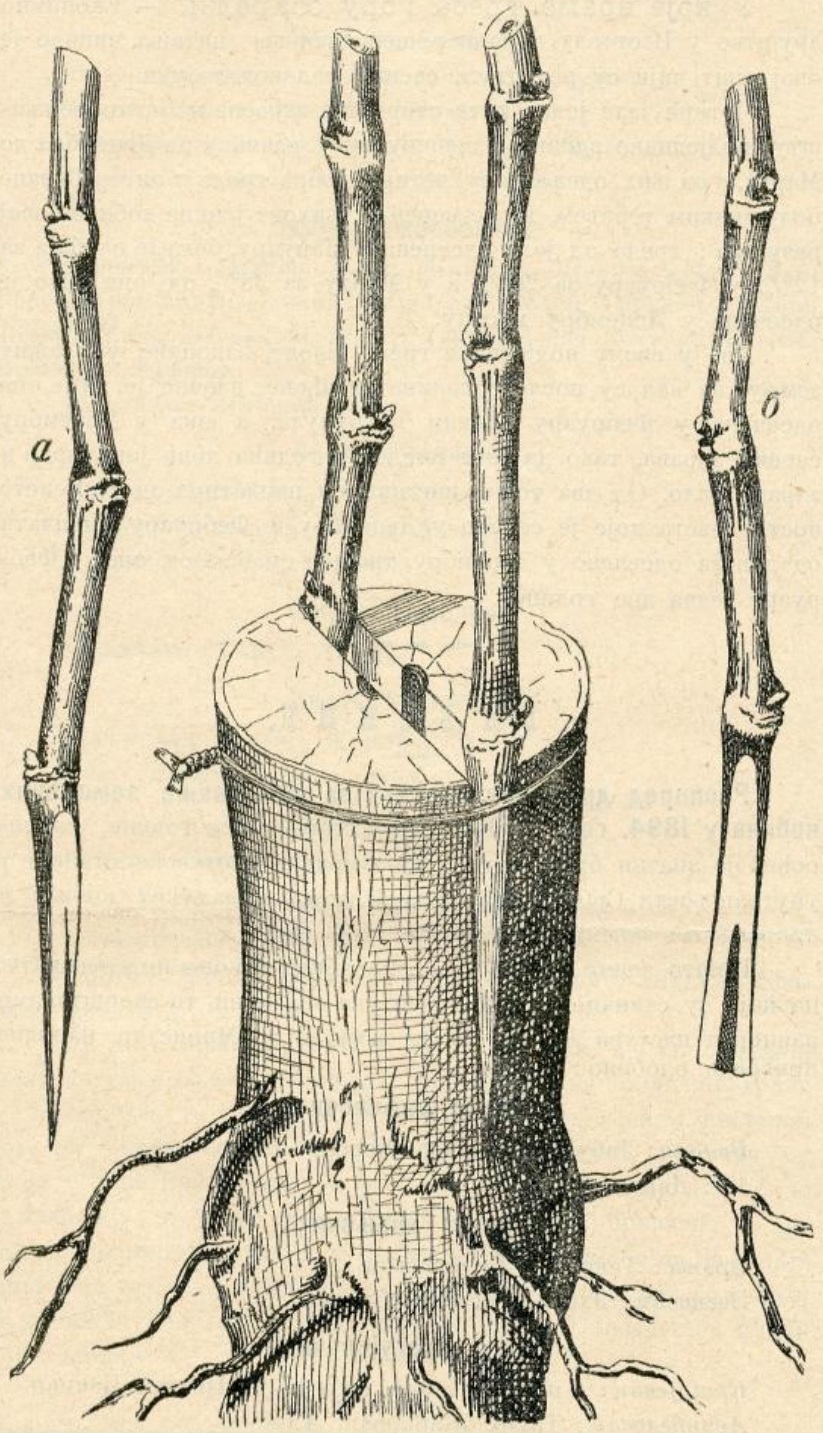

Слика 5.

побити притку, да би се приликом обрађивања земље знало, где је окалемљен чокот. Боље је побити две притке, па их изнад калема укрстити.

12. Ако се калемљење предузима у циљу, да се и на калем лози образују жиле, или, кад се калеми лоза, која ће се доцније потапањем извести као самосталан чокот, што се обично врши код оних америчких лоза, које се гаје за производњу вина, или код лоза, које треба свакојако касније потопити, онда калемљење треба извршити у дубини земље за 30—35 см. а калем лозу одсећи у дужини за 3—4 ока; и

13. Кад се на овај начин калеми у велико, онда је добро, да се међу раденицима изведе подела рада. Тако нпр. један раденик имао би да одгрће земљу око чокоћа до нужне дубине, други да прекраћује крље, трећи да расцепљује подлоге, четврти да их разјапљује клином или длетом, и умешта калем лозу у подлогу, а пети да везује калеме и земљом загрће или пре тога и смоницом — ако је потребно — облаже. На тај начин и с толико раденика, може се окалемити дневно преко 600 лоза, иначе, кад сваки радник ради све послове, уради се много мање.

Тако се калеми лоза у *проџеп*, а првом приликом показаћемо, како се лоза калеми *спајањем*.

— Д. —

КАЛЕМГРАНЧИЦЕ ЗА КАЛЕМЉЕЊЕ.

И ако је ускоро писато у „Тежаку“ о „избору калемграничица за калемљење“, то због саме важности ствари, неће бити на одмет ни ови редови:

Оснивајући воћно растило код школе за винодеље и воћарство, ставио сам себи у задатак на првоме месту да покупим све врсте воћака, што се налазе у Србији и то од чувених воћара ове земље. Учињена је и извршена ова намера. Али код сваке поручбине, ових калемова нашао сам једну погрешку и то на жалост велику, која се састоји у томе, да су калемграничице сечене биле од дво и од трогодишњег дрвета.

Којим је поводом ово учињено, да сам баш од свију овакве калеме добио, да се тумачити једино незнањем, како се ови секу и спремају.

То ме је и побудило, да опишем начин, којим се у опште калемграничице секу, па да буде успех од калемова добар и сигуран.

Оне разне врсте и сорте воћа, које у нашим баштама и воћњацима, гајимо, није могуће да све семеном размножавамо, јер њихов плод није никад исти, од којега смо узели семе; или је већи или мањи и такођер и друге боје и личи после сасвим на другу сорту. Да те исте сорте добијемо, употребљујемо вештачки начин размножавања т. ј. калемљење.

Калемљење састоји се у том, да извесно парче гране са неколико пупољака, које „калем“ зовемо, са сродном подлогом тако саставимо, да они обадва расту у гране или стабло т. ј. у читаву воћку. Калем треба саставити увек тако да са подлогом лепо расте, и да лепо после тога напредује. Из тога се види, да највећи успех и напредак воћке, састоји се већином од доброте калемграничица, и, кад и које калемове ваља сећи и како чувати. Време најзгодније за сечење калемова је децембар и јануар. Најбоље је почети пре мразева, али опет причекати у толико, да дрво буде сасвим зрело. Причекати са сечењем калемова до фебруара, није сигурно, јер често могу до тога времена, неке врсте да промрзну, као, трешње, бреске, крушке и кајсије.

Пошто су на јужној страни гране увек најразвијеније, треба их са ове да сечемо, или од врха и још избирати ластаре здраве, јаке и на којима су пупољци близо, са кором глатком и лепом. На калему треба пупољци да буду увек дрвени и никад не лисни или цветни, из чега се види да само *једногодишње дрво* (ластаре) треба узимати. Ти ластари лако се на дрвету познају, јер су пупољци на њима оштри и танки, пупољци пак лисни или цветни увек су округли и дебели.

Ластаре т. зв. штуре, који избијају из дебелих грана, такођер не ваља узимати, јер имају пупољке који у великом растојању стоје и неразвијени су.

Овако спремљени калеми дају одма прве године леп летораст и доцније јако дрво, које даје обилат род.

Мана је код нашег народа та што не обраћа довољно пажње да му је воћка здрава, да има, довољно лепих, јаких грана и после лепог плода, он тражи да му калем у другој

години роди, макар био плод ситан и неразвијен, и што је најгоре, закржља тако да постане неспособан за род. Све то се њега не тиче, он је сретан, да може да се пофали, да му је калем прве године родио. Ако су на калему пупољци цветни, доноси по правилу цвет, и ако су дрвени, доноси дрво (ластаре гране). За то из цветног пупољка не може никад да избије ново дрво или нов ластар, већ само цвет. И, кад такав калем нема довољно грана, онда се не може развити како ваља нити довољно плода давати; јер једне исте гране не могу до века да рађају; за то треба и друге и треће и више њих да их замењују.

Калем по овим упутствима однегован, истера прве године лепе ластаре, које за ½ у јесен закратимо; у другој години добијемо већ читаву круну, коју опет на ⅓ или по потреби више или мање, закратимо, па у трећој после сасвим снажну и јаку за род круну.

На овај начин у другој години појавиће се већ цветни пупољци, у трећој већ плод. Од сада па на даље сваке године, сигурни смо да ћемо лепог воћа добијати без икакве опасности.

Пошто смо калемове спремили, ваља их сад сместити у трап или подрум, где ће се до употребе чувати од мраза, повреде и др. За тим да остану свежи и да не избију или не почну да расту. За то треба место на коме калеме чувамо, да буде мрачно, ладно, и земља или песак у који се трапи, да буде умерено влажан. Калеми трапе се или усправно тако, да са доњим крајем од 10—15 см. у земљу се пободу, или косо и то сваку сорту засебно. Место ово треба при влажном и топлом времену отварати, да остане увек температура та иста као на пољу и онда могу се очувати чак до маја месеца.

Овако одсечене и добро сачуване калеме од крупних трешања из Гроцке, Крагујевца; или од јабука Сенабија из округа ужичког, купиће ова школа по добру цену, само да што пре потпуни своју збирку.

Антоније Целба.

БЕЛЕШКЕ.

Да се сачувају, џакови, вреће, платно кудељно и ланено од трулења. — Треба 1 кгр. цеђа (луга) у коме се коже штаве — чине — у 12. литара кључале чисте воде помешати и у ову помешану течност потопити платно, — џакове — и оставити да у њој престоји 24. сахата. После тога времена испрати џакове — платно — у чистој води, осушити и употребљавати.

* * *

Утамањивање вилине косице на детелишту. — У „Тежаку" је толико пута препоручивано, да се вилина косица најлакше тамани, ако се на зараженом месту запали слама тако, да не само клице већ и жилице овог биљног паразита изгоре. Многи су се на овај начин помогли, али не сасвим.

Саксонско пољопривредно друштво, извршило је у години 1892-ој један овакав покушај о тамањењу вилине косице, без да је на тим местима детелина уништена.

На једноме детелишту, било је више огњишта вилине косице. Крајем Септембра кад је и трећи откос добивен и детелиште се поново зазеленило, извршен је опит тамањења вилине косице на овај начин:

Негашен креч, полије се сумпорном киселином толико, да се овај распадне и постане ситан као пепео. Овим прашком, посута су заражена места вилином косицом. Опит је испао врло добро, јер на зараженим местима — огњиштима — детелина је се опоравила и расла а од вилине косице не беше ни трага на тим местима. Кад је исто детелиште у 1893 години покошено други пут, приметила су се на другим местима огњишта од вилине косице, али је она брзо са истим успехом угушена. На послетку овај је опит вршен на истоме детелишту за време највећих врућина у Јулу месецу, но тада је угинула са косицом и детелина.

Љ.

* * *

У које време треба гору обарати. — Економно друштво у Вестфалу поради решења горњег питања чинило је овај опит чији су резултати сасвим задовољавајући.

Четири јеле једне исте старости, израсле на истом земљишту, подједнако здраве, одсечену су у размаку од Децембра до Марта, и од њих одељане су четири добре греде и оптерећиване подједнаким теретом, па је мерењем њихове јачине добивен овај резултат: греда од јеле одсечена у Јануару, била је слабија за 12%, у Фебруару за 20%, а у Марту за 38% од оне што је одсечена у Децембру месецу.

Две у свему подједнаке греде јелове, закопане у влажну земљу, па кад су после 8 година извађене, нађено је, да је она одсечена у Фебруару сасвим иструнула, а она у Децембру сасвим здрава, тако да је и после 16 година дрво још тврдо и здраво било. Од два точка наглављени наплатима од једне исте врсте дрвета које је сечено у Децембру и Фебруару; наплати од дрвета одсечено у Децембру, трајали су 6, а од оног у Фебруару једва две године.

ГЛАСНИК.

Распоред државних пастува за опасивање земаљских кобила у 1894. год. — Као сваке, тако и ове године, распоређен је знатан број пастува на поједине пастувске станице у унутрашњости Србије, поради опасивања земаљских кобила и поправљања занемареног домаћег соја коња.

Пошто знамо да ће се многи љубитељи коња интересовати, на које су станице поједини пастуви одређени, то саопштавамо распоред пастува за ову годину који је г. Министар народне привреде одобрио:

Округ ваљевски:

Ваљево: Јабучило, Дерби, Херолд.
Уб: Дарок, Омер.

Округ врањски:

Врања: Таковац, Добровољац.
Лесковац: Јусуф, Гроздан, Барук.

Округ крагујевачки:

Крагујевац: Арслан, Аполо, Виргиније, Цветан, Каирац.
Аранђеловац: Тајар, Жарковац, Адријан.
Рача: Дамаскин, Гидран, Барјактар.

Округ крајински:

Неготин: Азис, Дилбер, Гурко, Ибиш-Ага.

Округ крушевачки:

Крушевац: Дервиш, Банкер, Барон, Кастелар, Ел-Хами.
Трстеник: Вивијан, Газда.
Алексинац: Емир, Теофан, Армаш, Гружанин, Зафир, Лабуд I.

Округ моравски:

Рековац: Ахило, Ферхам, Вампир.
Свилајнац: Ера, Витомир, Граф Нужан, Серчесма, Зевс, Гардист, Браво.
Добричево: Долин, Веселин, Макур, Арвед, Бено, Баптист, Витор, Веселин, Бизмарк, Батор, Витез, Тијар, Соко, Јастреб, Кобац, Прибој, Рубин, Станиша, Бориша, Рис, Мозис.

Округ пиротски:

Пирот: Жисије, Обејан.

Округ подрински:

Шабац: Тица, Журко, Станлеј, Дантон, Симурден, Мехмед-Алија, Градлија, Жеравица, Гамбета, Зариф-бej.

Лозница: Балтазар, Август.

Округ подунавски:

Топчидер: Енглез, Марат, Дентон, Дахаман.

Сопот: Серано, Сагаста, Дарије, Епикур.

Паланка: Давор, Елфорадо, Милорд, Жупљанин:

Смедерево: Муса, Булвер, Епаминонда.

Округ пожаревачки:

Љубичево: Волтер, Ајакс, Живорад, Жилберт, Генерал — Годој, Аристид II., Рашид, Мишарац, Солон, Гобленц, Базен, Ђомир, Ђидо, Блесак, Лабуд II., Јунак, Ненад, Косовац, Негода, Драгиша, Љубиша.

Петровац: Жмурко, Сопд.

Округ руднички:

Чачак: Душко, Брутус, Бореас.

Горњи Милановац: Блаж, Аладар.

Краљево: Златан, Гордон.

Округ тимочки:

Књажевац: Горун, Жорж.

Округ топлички:

Прокупље: Вулкан, Арнот.

Ниш: Екватор, Лорд, Отон.

Округ ужички:

Пожега: Вагабунд, Селим-бej.

Округ црноречки:

Бољевац: Ратаплан, Егор.

Зајечар: Монди, Жупан, Стуарт, Дебрецин, Шахин, Бенгази, Дарданел.

Ми не сумњамо, да ће пољопривредници и сви они који желе да се у Србији унапреди ова тако важна привредна грана — коњарство — похитати да се и ове године користе приликом коју им држава пружа овим распоредом пастува, и сваки од своје стране припомоћи, те да у скоро дочекамо да Србија буде у положају, да свеколике потребе у коњима, приватне и државне, подмирује коњима у земљи произведеним, а да не издаје више оне огромне суме новаца (преко 1. милион дин. годишње) на куповину мађарских рага, као што се то досада, па и дан данји чини.

* * *

†

ЈОВАН П. ТЕРЗИЋ

економ из Самаила, среза жичког окр. рудничког, дописни члан Српског Пољопривредног Друштва и члан управног одбора Жичке Пољопривредне Подружине у Краљеву

Испустио је своју племениту душу ноћу између 18 и 19. ов. м. у 28. години свога живота.

Покојник је као државни питомац свршио „Ратар. Школу“ у Краљеву, са врло добрим успехом. По свршетку школе он је се одао практичном раду на своме, и ако малом и необрађеном имању, које беше за углед у његовој околини.

У току уређивања свога имања покоси га неумитна смрт. Фамилија, а нарочито жена и нејака дечица, оплакиваће га дуго и дуго времена, јер покојник и ако је био доста млад, беше опет чврст и непоколебљив, — дакле беше узор карактера и поштења.

Његови школски другови, сећају се и сећаће се увек свога искреног друга — Јована.

Пољска привреда, смрћу покојниковом губи оданог свог раденика. Фамилија његова узоритог сродника, жена верног друга дечица племенитог оца, а његови школски другови искреног друга.

Нéка ти је лака земља покојниче коју си онако жарко волео. — Бог да му душу прости.

Д О П И С И.

Прћиловица, 30. Декембра 1893. г.

Последњим дописом из ове околине, јавио сам штов. читаоцима «Тежака» шта је се намеравало да учини са овд. Моравском подружином. Али сад већ можемо бити (сви задовољни и спокојни, јер је братски споразум све те несугласице отклонио, на велику срећу подружине. Необавештени чланови — који су из сувишне ревности за самом установом — почели сумњати у рад појединих личности; данас су савршено из те заблуде изведени, стоје сви једнодушно, на страни покретача Моравске подружине, а готови су да их потпомажу у свему. Та једнодушност, уродила је добрим плодом, и дала подружини нову снагу за даљи напредак.

Двадесет осмог пр. месеца држан је главни скуп свију чланова подружине Моравске, на коме су посвршавани ови послови:

а) Прочитан је годишњи извештај рада ове подружине и примљен са бурним одзивом: живела управа подружине!

б) За тим су изнета правила подружинска и претресене «измене и допуне.» Збор је примио једногласно предложене измене. У њима се уводе многе новине, које ће знатно потпомоћи подружину ову, да напред корача.

в) За овим је бирана управа на две године и једнодушно изабрао: за председника г. Лазара М. Мартиновића, за подпредседника Мих. Ст. Ризнића, за благајника Станка Петровића, а за деловођу Марка Радоиновића.

Из сваке општине изабран је по један члан за управу, а сви они месечно један пут купе се у пољопривредно вече, те се договарају договорно о свему, што треба у срезу радити.

Скупу је изнето и то: да је стални одбор за округ крушевачки дао овој подружини 2500 дин. новчане помоћи, на њене цељи; а срез Моравски 5 ектара земље за растило и расадницу америчке лозе. Скуп је се одазвао са бурно живели дародавци и једногласно решио да се обе корпорације приме као чланови Добротвори подружине ове и да им се нарочитим актом благодари.

Још је скуп и то решио: да подружина ради на томе: да «Привредно грађанску» зимњу школу у Прћиловици узме у своје руке и да се о ученицима стара, како би изишли одатле часни грађани и угледни привредници. Управа је на томе радила и срез је пристао, те је данас школа под надзором подружине. У њој има 27 ученика из целог среза. Школа располаже са 1000 дин. новчане помоћи и има преко 20 кошница свију система, све справе за пчеларење и воћарство и 30 стручни књига. До школе у овој идућој години, биће подигнуто растило за воће; расадник америчке лозе, и штала за бољи сој стоке. Подружина је већ добила 3 бика алгајске расе, и једнога нераста, за приплод стоке у срезу. Узевши ово све скупа, подружина се нада, да ће у наступајућој години моћи да ради, поузданије и боље, и да ће од њеног рада ваздити и цела околина.

Мих. Ст. Ризнић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК II. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 21 Јануара 1894 г. у Београду.

Били су: председник, г. Коста С. Таушановић, чланови управног одбора: г. г Јаков А. Марковић, Аца М. Живановић, д-р Марко Т. Леко, Анта Голубовић, Никола Вељковић. Председаво председник г. Таушановић; бележио врш. душ. секретара — писар Ј. С. Мићић.

3.

Прочита се писмо г. Љубе Којића наставника винодељско-воћарске школе, којим моли: да га друштво извести зашто је његова молба поднета за друштвеног секретара 15 Октобра 1893 године скинута са дневнога реда.

Одбор реши:

Пошто је у седници управног одбора од 17 Новембра пр. 1893 год. скинута молба г. Којића са дневног реда за то, што је он постављен за писара министарства народне привреде, то да му се у том смислу и одговори.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољоприв. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина“, у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. Па тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу* 3 *динара и* право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20 –30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Коју расу говеда треба да подижемо? — Требите воћке од гусенице и суварака. — Калемљење лозе у процеп. — Калемгранчице за калемљење. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Стечај за калемаре.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 10. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 10. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЗА И ПРОТИВ УТРИНА.

Познато је да су наше утрине још одавно дељене и на разне начине распарчане, а приликом пописа непокретне имаовине од 1884—5 године, сваки је се баш по својој вољи намирио с општинском утрином; где што су по двојица и по тројица једну исту утрину сваки за свој рачун пописним комисијама пријављивали и уписивали, тако, да су многе утрине сведене на минимум а не што и сасвим издељене. Требало је, а тако је се и мислило, да бар после тога пописа нико више ништа не заузима, пошто је то једанпут све записано у пописне књиге и зна се шта ко има; али старе навике не остављају се лако, јер се утрине и дан дањи деле и заузимају исто онако као и прије пописа. Једну исту утрину уписала је општина, а уписали су је и појединци, па се око тога воде спорови.

Ово заузимање општинских утрина потпомажу маом и општинске па често и саме среске полицијске власти. За што ово општинске власти чине, лако је појмити, јер су и сами општински часници тиме или заинтересовани, или стоје под упливом пријатељства, сродства и многих незгода усљед свакојаког комшилука; али среске као надзорне државне власти, немају за то никаква стварног оправдања, мањ ако то није неразумевање закона и своје дужности. Тако на прилику, неке среске власти мисле да се општинске утрине и данас могу делити појединим лицима оскудним у земљи; друге опет предлажу да се сва општинска утрина подели на равне части према броју пореских глава, доказујући да би то и по државу корисно било, јер веле да би се и порез на утрине лакше наплаћивао; једне предлажу да изложе продаји општинске утрине, те тиме да наплате дугујуће порезе за више година; а неке шта више, не питајући никога, саме на своју руку ове утрине излажу продаји под изговором да ће се иначе разграбити.

Дакле с тога, што је лакше порез наплаћивати утрине оће да се самовласно разграбе, а нема другог начина, да се томе на пут стане; разлог је изделити их па мирна крајина!

Према томе види се да наше среске и општинске власти или не воде озбиљна рачуна о утринама, или су према постојећим законим одредбама баш немоћне да сузбију заузимаче.

Шта више и већи део економа пољопривредника, противни су утринама наводећи за то своје разлоге, и то:

1. Што би утрине далеко више користиле, кад би се претвориле у зиратне земље;

2 Што нам утрине стоку измећу — дегенеришу;

3. Што се по утринама губи много ђубре, које стока тумарајући овде онде оставља;

4. Што тумарајућа стока по утринама чини многе потрице а отуд и парнице међу комшијама;

5. Просвета се слабо шири, јер деца чувајући стоку по утринама, остају од школе и т. д.

Кад би сва утринска земља била као она у Морави, са које се бере по 5—6 кола кукуруза од једног ектара, нема сумње, да би такву земљу корисније било обрађивати је но као утрину чувати. Друго је то пак питање о начину обрађивања т. ј. да ли би боље било обрађивати је као општинску или као приватну својину. С практичког пак гледишта, како се данас у опште рђаво управља с општинским и државним имањем код нас, овај би други начин био корисниј. Али има нешто што не смемо никако из вида губити, а то је да су наше утрине, јавни испусти и општенародне шуме, од памтивека биле општа својина, у којима је сваки подједнако право имао. Отуда је ваљда с правом и онај одговор једноме странцу на питање: „а имате ли ви племића у Србији?.... ми смо хвала Богу сви племићи.“

Напротив, ако би се дозволило да сва општинска утрина пређе у руке појединаца, бојати је се да се онда и у нас не почну гомилати на једној страни велика имања у рукама појединаца, а на другој, маса сиротиње без икаквог имања — сеоски пролетаријат.

Још у ваљкадањим законима за време турског господства, постојале су специјалне одредбе, које су штитиле утрине и забрањивале сваку деобу ових. Тако, поред осталих наређења у тим прастарим законима постојало је и једно овако наређење;

«*Сувати немају никаквих одређених граница. У њих се гони стока као што се од искони гонила. Противно је страним законима, да се ваљкадашњи сувати*

продају или у орнице преобраћају, и кад би их ко силом засејао, сувати остају свагда сувати.“ [1]

Овакове и подобне одредбе код нас Срба, затекли су Турци и нису их кварили него су их још и одржавали за све време своје управе, о чему смо се могли уверити у затеченом стању у новоослобођеним крајевима, а то се огледа још и у одредби чл. 38. зак. о уређ. аграрних односа. И онда је било слободно свакоме направити на утринама појате и торове, као привремена склоништа за пастире и стоку, но ником није смело пасти на ум да то своје боравиште присвоји «на основу дуговременог уживања“, као што је се то доцније под нашом управом изопачило и то, колико непосредним нехатом општинских и надзорних државних власти с једне, толико опет више рђавом применом извесних законских одредаба од стране наших судова с друге стране. Тако на пр. на основу тога, што се по нашем грађ. закону признаје право својине на основу дуговременог уживања и државине, — поједини су заузимали знатне просторије, општинских утрина, јавних испуста и општенародних шума, само за то, што су неколико лета пландовали са својом стоком на некој лепој ладовини или око неког кладенца на општинској утрини или у шуми на каквом пропланку и равној дубрави. Тапије (убаштинење) на те заватине врло се олако издају, јер је довољно кад само општински суд тврди дуговремено уживање и државину а среска власт и првостепени суд оверава само „истинитост потписа и печата општинског суда“ без обзира, на то, што се по истом нашем грађанском закону не може никад присвојити по праву «дуговременог уживања», оно, што је опредељено или што служи за општу службеност. И онда није никаква реткост видети у тапијама комшија које никад ни постојале нису, под именом „њива“ да су убаштињене огромне просторије општинских и државних шума; а има и таквих убаштинења, за која у општини нико ни знао није, сем баштиника и једног општинског ћате сумњива карактера. Шта више, о утринама је постојао и специјалан закон — шумска уредба, — па како је се овај извршивао познато је сваком.

Данас имамо и закон о шумама, по коме је одмерена за горосечу најмања казна два месеца дана; и докле једни првостепени судови тако и поступају, дотле други за подобну горосечу осуђују само по два дана?!

Са укинућем закона о шумској уредби утрине су данас остале без икаквог закона, јер у закону о шумама није о њима ништа предвиђено, нити је после укинућа наведене уредбе следовао какав други закон о утринама, који би детаљно определио сва права и све дужности једне општине у погледу на уживање и употребу ових утринских земљишта. За то се утрине и данас деле и присвајају, а мислели надлежни спремити и народној скупштини поднати потребан закон о том, није ми познато.

Мишљења пак неких, да отуђена утрина не би била штетна по општину, почем би пореза идући са земљом прешла са општине на онога, који је купио или иначе приграбио — са свим су неоснована, јер овде није у питању да ли ће држава изгубити своју порезу, већ да ли ће општине изгубити право својине, а ово држава не треба никако да дозволи.

Шта више, по мишљењу неких не би требало дозволити ни самим општинама право својине на утрине, но само право уживања, а право својине задржати

[1] Види: Српска баштина у старијим турским законима, белешке од г. Ст. Новаковића.

ПОДЛИСТАК

О АГРОНОМСКО-ГЕОЛОШКИМ КАРТИРАЊИМА ЗЕМАЉА У НЕМАЧКОЈ.

ОД

Беле Инкеја.

С НЕМАЧКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

Д-р Светолик Радовановић.

(СВРШЕТАК)

Credner, професор на универзитету у Лајпцигу и глава (са универзитетом спојеног) одбора за израду детаљне геолошке карте, држи, да је размер 1:25.000, према којем се врше геолошка картирања, и сувише мали за карте, које би се имале непосредно употребити у пољопривредном погледу, али да је и сувише довољан, ако се њиме жели да представи преглед и статистичко упоређење природних односа каквог земљишта, што је такође од агрономског интереса. Отуда саксонски геолошки завод и не израђује нарочите педолошке карте, него при свима својим картирањима води рачуна и о свим врстама земаља, које се налазе на дотичним теренима, обележава тачно њихов петрографски састав, па и на педолошки карактер њихов обазире се како у тексту тако и при изради карте. Једна нова особина саксонских карата, које нема на пруским, јесте та, што се на њима налази и то забележено: који подземни слојеви пропуштају воду, а који не; први су назначени вертикалним а последњи хоризонталним шрафама.

И саксонски се геолози при проучавању земаља служе бургијом за бушење земљишта, али немају нарочите журнале, у којима би се подробно публиковали резултати ових бушења, а осим тога не граде онакве нормалне профиле, као што се на пруским картама виђају, него свака карта њихова има по ободу обичне дугачке геолошке профиле с природним односом висине према дужини.

Макар да саксонски геолошки завод нема никаква нарочите секције за агрономско-геолошка проучавана, опет се разуме по себи, да ће овај задатак вршити они геолози, који се баве с картирањима већих алувија, дилувије и млађих терцијарних творевина. Ови геолози имају осим тога још и да се постарају да заинтересују ширу публику за агрономску примену геолошких резултата, и то: саопштавајући ове резултате пољопривредним друштвима, појединим приватним радницима на пољопривреди, држећи у овом смислу популарна предавања и т. д. Овде ћемо навести пример, како многи саксонски економи никако нису могли да постигну жељене резултате, употребљавајући скупо ђубрење калијумовим солима, и како су тек од стране геолога, који су им проучавали земљиште, обавештени: да њихове земље као продукат распадања гнајса садржи већ у довољној количини калије, али да немају фосфорних једињења онолико колико треба. Да напомено, најзад, како се питања, која се од стране индустријалца и пољопривредника управљају саксонском геолошком заводу, односе највише на подземну воду или на то да ли има могућности да се у извесном терену сагради артејски бунар.

само за државу, те по томе да општине, немајући право располагања, не могу ове земље ни отуђивати на начин изложен у тач. 7. и 8. чл. 70. зак. о општинама. Оваково гледиште, по мом не меродавном мишљењу не би требало а не би се ни могло применити на све утрине без разлике, јер би се то онда косило са осталим нашим правним односима уједченим законом и уставом; а могло би се применити само на тако зване општенародне шуме и јавне испусте, на које поједине општине доиста и немају право својине, и које су законом о шумама (чл. 1 и 2) као такве и оглашене за државну својину. На овим утринама и шумама[1] дотичне општине имају право само уживања и за то уживање плаћају оне држави порез по закону о порези, иначе ако се тог уживања одрекну престаје и обавеза плаћања порезе.

Но било да су утрине својина општинска или државна, не би их требало више никојим начином делити, с обзиром на опште интересе и њихову важност коју оне од вајкада имају према друштвеним приликама, степену насељености (популацији) и обичајима нашега народа.

Према томе, наведени разлози противу утрина могу имати код нас само теоријску а не и практичну важност.

Наш је народ научио да му чобанин чува стоку у слободноме пољу, а тешко њему кад дотера дотле, да је мора држати затворену и везану.

Где год је утрина код нас сасвим издељена особито у крајевима више сточним, тамо се народ јако мучи држањем стоке, и готов би био да је у првобитно стање поврати, али не може, прекупили су је и притисли неколико имућнијих домаћина, направили и заградили људи своје чаире па другом не даду а право имају; па тако, у једноме селу од 100 домова где су некад сви заједнички са својом стоком уживали, данас уживају њих само 10—20 домова, а сви остали немају куд.

Дакле опстанак нашег сточарства везан је за утрине.

Деобу пак општинске утрине, оскуднима на уживање, треба или сасвим изоставити или ограничити само на оне окрајке и поједине овде онде заостале незнатне делове, који више не могу служити као утрина.

Пошто су утрине остале сада ван сваког закона, потреба је да се надлежним путем одмах донесе нарочити закон о њима, који би све што треба о утринама, према данашњим приликама предвидео и регулисао, како би се оне као једна целина и опште добро у будуће обезбедиле од сваке деобе, у колико већ до данас нису издељене.

Јов. М. Јекић.

[1] И шумама велим за то, што наш народ под утринама често разуме и шуме.

КАКО СЕ КАЛЕМИ ЛОЗА СПАЈАЊЕМ.

После Калемљења лозе у процеп, о коме је било говора у прошлом броју „Тежака“, најважније је калемљење *спајањем*. Начин овај, може се употребити само у случају, ако су подлога и калем лоза, исте, или приближно исте дебљине, те је отуда врло згодан за калемљење резница, једногодишњих и двогодишњих лоза, прпорака и положница, код којих су се већ жиле развиле, а предузима се у добу, кад и калемљење у процеп.

Од многих начина спајања, који се употребљавају код лозе, цене се највише два: *енглесси и шамиенов*. Оба начина изводе се поглавито у соби, ну са успехом врше и код већ посађене лозе, само пре, него што се приступи раду, нужно је, да је ра-

---

При примени осталих резултата геолошког проучавања мора сам завод да узима иницијативу.

г). Баденска и Хесенска.

По примеру саксонском врше се геолошка картирања у вези с проучавањем земаља и у великим херцогствима Баденској Дармштат-Хесенској.

Седиште баденског геолошког завода је у Хајделбергу, где је скопчан са универзитетом, као што је то и у Штрасбургу и Лајпцигу, али стоји под окриљем министарства унутрашњих дела. Управник завода је универзитетски професор Rosenbusch, а чланови су му махом доценти са универзитета. При картирањима суделују као помоћници сем редовних чланова завода још и други геолози (на пр. професор геологије на фрајбуршком универзитету и др.). За време великих врућина ради се у планинама (Шварцвалду), а у пролеће и у јесен (кад се поља сврше) по равницама.

Агрономско-геолошка картирања захтевало је само министарство, и то, видевши да се то у Пруској са успехом врши, по пруском примеру; али је и овде, пре него што се приступило послу, сазвана била једна конференција, на којој су сем геолога били још и представници пољопривреде и шумарства. Као основни принцип за израду ових карата утврдила је конференција: агрономско обележавање земаља на геолошкој основици, и није у свему усвојила пруски систем рада, те се тако, са извесним модификацијама, отпочело радити по саксонском примеру. Обележавање земаља на картама не врши се само приликом картирања равница, него, у колико је то могућно, и кад се картирају брдски крајеви. Размер карте је 1 : 25.000

Као год на левој страни Рајне, тако се и у Баденској лес редовно проучава, па се и овде осећа јак утицај детаљног картирања земаља на ово научно питање, као и, значај овога за правилно разумевање постанка земаља.

Механичке анализе земаља врше сами геолози, који су их и картирали, а хемијске анализе предузимају хемијске опитне станице. У осталом и сам геолошки завод има своју хемијску лабораторију, само је, приликом пишчеве посете, место хемичара било празно.

Пољопривредни инжињери не суделују при самим геолошким картирањима; њима је, за сад бар, главни задатак, да попуњују топографске карте, које ће служити као основица при геолошким картирањима, и то поглавито да врше нивелисања и да уносе изохипсе.

О радовима на детаљном геолошком картирању у Дармштат-Хесенској, писац може казати само по чувењу: да је тамошњи геолошки завод и по својој организацији и по методама рада основао по примеру баденског геолошког завода.

деник, довољно извежбан. Код ових начина срашћивања калема, иде доста лако, с тога, што се површине засека подлоге и калема најпотпуније поклапају, и што су сржне цеви отворене мало или ни мало.

Код *енглеског начина*, заклиси се најпре подлога на глатком и равном месту, од прилике под углом од 16—18 степени, пазећи при том, да на засеку не буде никаквих удубљења. Заклишавање врши се или само ножем сл. 1. или ножем али по-

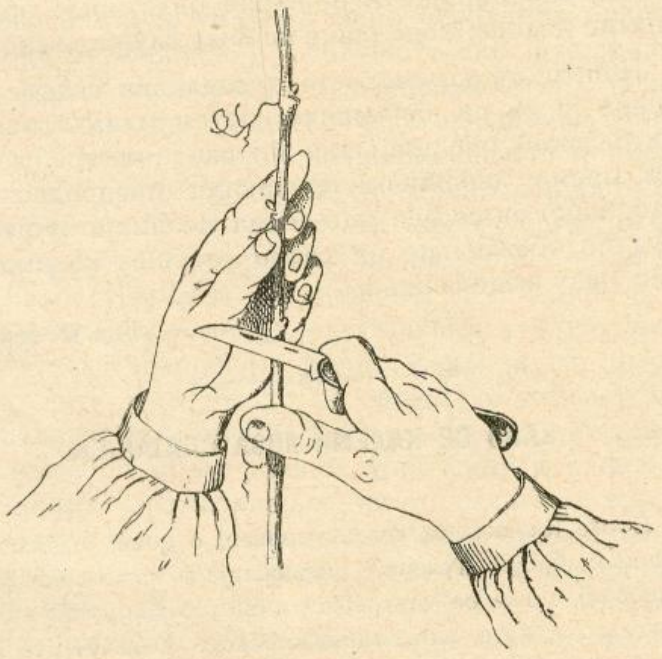

Слика 1.

моћу за то удешених справа. Таква је справа коју представља сл. 2. У отвор код а, протури се лоза до *б*, па се лоза заклиси

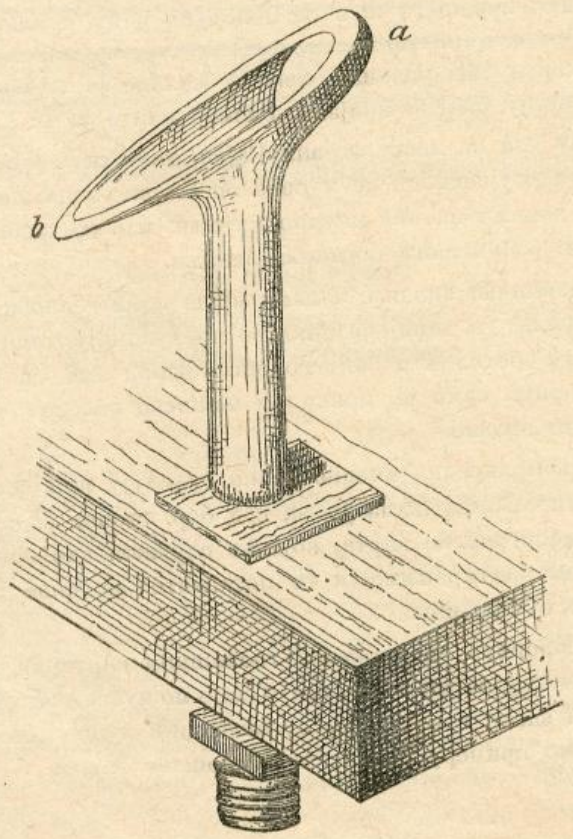

Слика 2.

тако, да буде у истој равнини са клисом на справи. Справа помоћу завртња (шрафа) утврди се за сто према калемару.

Кад се подлога заклиси, онда клис треба по средини расцепити у дужини за 20—25 см. и тако начинити језик, разјапљен кљун, као што то показује сл. 3. и 4. код а. На исти начин изради се клис и расцеп и на калем лози, испод другог окца но само обратно, при чему поглавиту пажњу треба обратити на то,

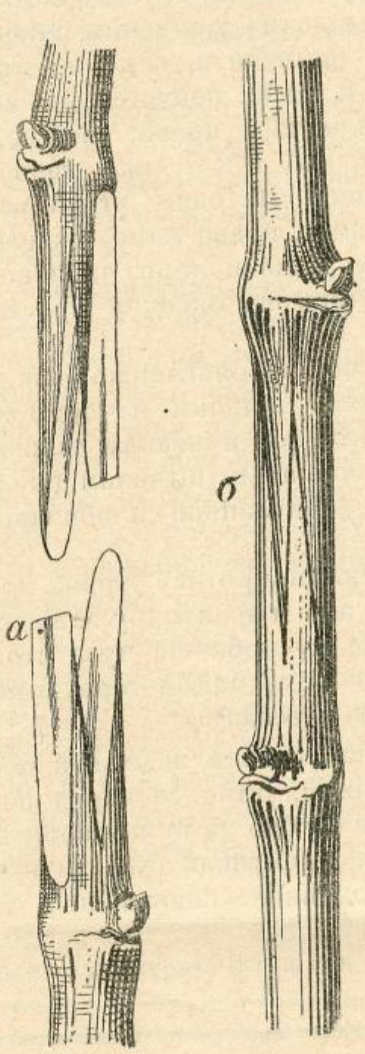

Слика 3.

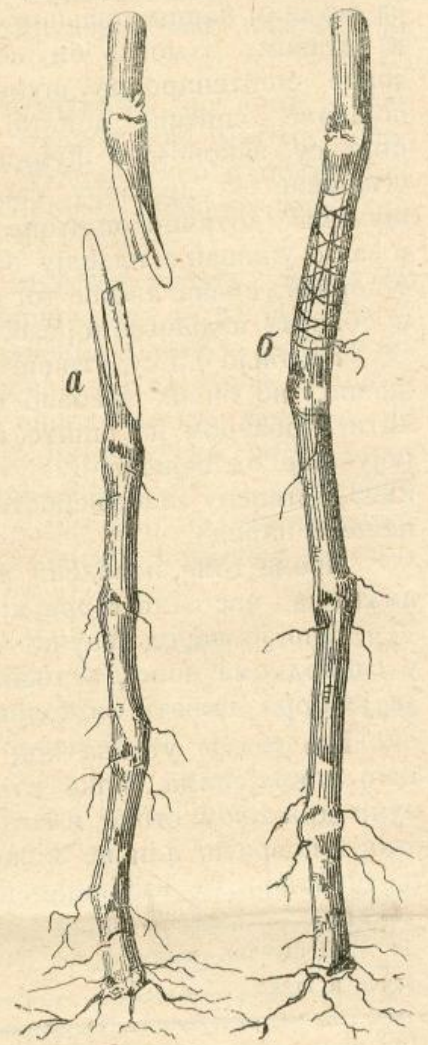

Слика 4.

да површине засека (клиса), буду подједнако дугачке и широке, и да се језик на калем лози налази од прилике на истом месту на ком је и на подлози. Кад се и то уради; онда ваља уместити калем лозу у подлогу, као на сл. 3. под *б*, пазећи при том, да језик калем лозе што боље зађе у језик подлоге, и да падне мезгра, на мезгру па се за тим калем веже (сл. 4. б), и сви утрапе, да се до употребе не би осушили.

За везу калема употребљава се обичан канап, који се нешто мало укатрањиви, или тежина, нарочито од старих распредених и раније окатранисаних конопаца, за тим лика и рафија. Да би рафија дуже трајала, добро је, да се пре употребе натопи раствором плаве галице (коњског камена, бакра сулфата). — За овај циљ употребљава се и гума у пантљикама, које се добијају као отпаци при изради гуме, а слична је веза и од листастог каучука) (Bagdelelles caoutchouc vulcaniёc), од којег килограм кошта у Француској на 30 динара, и с којом количином може да се увеже на 3000 калема.

Лозе, које су трапљене у соби, добро је пре трапљења потопити у кашу од воде и смонице, и то на месту, где је извршено калемљење. Кад се каша по том осуши, онда се на калему начини од ње танка корица, која помаже, да се лоза сачува од исушивања, а при том не смета избијању ластара, нити спречава сувишно лучење — сузење.

У Француској, омотавају калем, нарочито резнице, најпре листићем стањола (истањеног калаја), па затим рафијом или

гумом. Килограм ових листића стањола (Papier de plombe spécial Eeuille d' etain), кошта у Француској око 1·50 динар. и та количина довољна је за 600 калема — резница.

Спајање лозе на *Шампенов начин*, носи име по Француз: *Aime champin-y*. То је начин сличан енглеском, с неким изменама, а корист му је та, што се брже изводи од енглеског, ма да на први поглед изгледа да је тежи од њега.

Само пак калемљење врши се овако: подлога пресече се равно и глатко, па се за тим расцепи, али не по средини, него ближе крају, да клис калема залази што мање у срж. По том се заклиси подлога као и код енглеског начина (сл. 5. *а* и сл. 6. а). Тако исто, но само у обратном положају, уради се и с калем лозом (сл. 5. *б*). Тада треба пазити, да расцеп допире

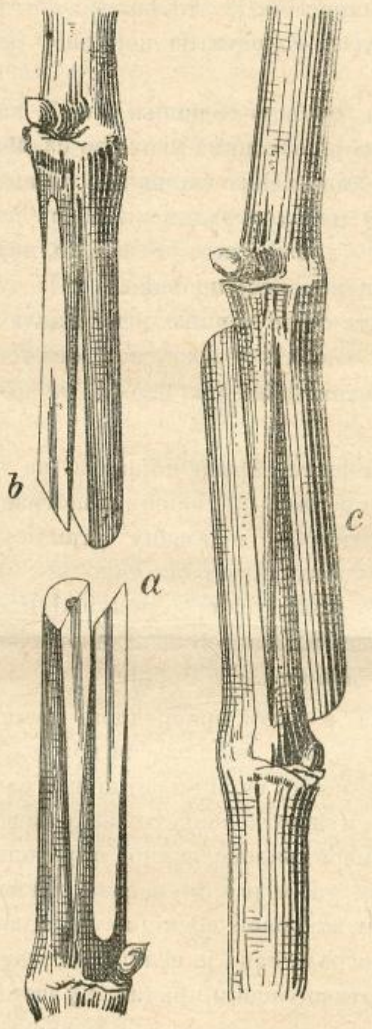

Слика 5.

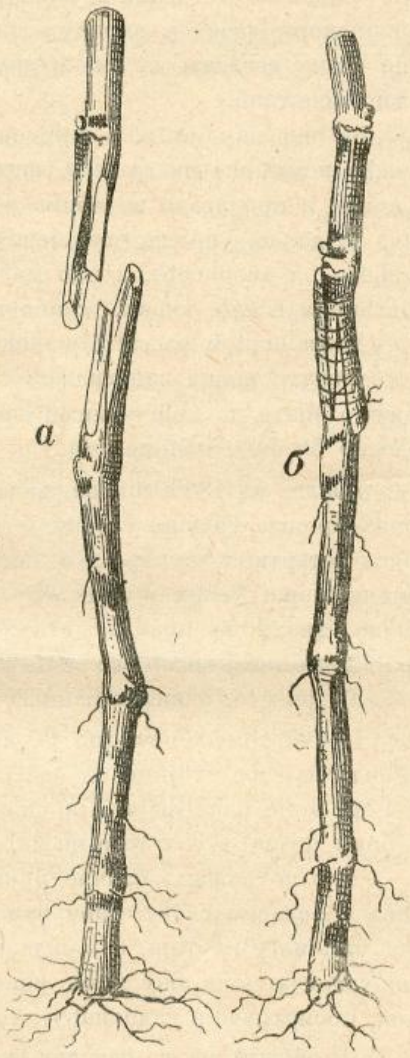

Слика 6.

близу окца, зглавка, јер се ту сужавају сржне цеви или их и нема, те се тако и срашћивање врши понајбрже. Кад се то уради, онда се уз припомоћ клина или ножа умести калем лоза у подлогу, на начин, као што то показује сл. 5. *о*, којом се приликом, као и код енглеског начина пази, да легне мезгра на мезгру па се потом калем веже исто онако и даље ради као и код енглеског начина.

Спајањем, може један раденик да окалеми 400—5000 лоза, резница или приорака.

— Д. —

НА КОЈИМ ПОЛОЖАЈИМА ТРЕБА ВОЋЕ САДИТИ.

Воће може да се гаји на сваком положају, али је велика разлика у каквоћи рода и код једног и истог воћа, кад се гаји на разним положајима.

У опште узевши, воће много боље успева и далеко укуснији род даје, кад се гаји на присојним странама, него кад се гаји на осојним местима. Најобичније воће: јабуке, крушке, трешње, орах и кестен захтевају слободне (отворене) положаје, те зато расадник и растило у којима се производи ово воће, ваља да су на таком месту, да се воћке још из малена навикну и очврсну, те да касније могу поднети и сваки други положај.

За воће нису подесне влажне, загушљиве и магловите доље, ни места, која су изложена јаким ветровима, а на случај, да се оно ипак жели гајити где владају јачи ветрови, онда ваља пазити да воћке буду што чешће и да су с краћим деблом. Многи у овим местима гаје јабучасто воће са шљивама, т. ј. при сађењу пазе да до реда јабучастог воћа дође ред шљива, затим ред јабучастог воћа и т. д. А, у најновије доба препоручује се, да се са стране одакле дувају ветрови посаде црне тополе па иза ових воћке.

Сваки положај је у нечем од користи а у нечем од штете. Тако нпр. на високим и слободним положајима, и великим равницама и на северним странама, воћке мање страдају од позних (пролетњих) мразева, јер оно позније цвета, али у оваким положајима најкасније сазрева, а многе сорте не могу ни да дозру, па шта више ни да се као што треба развију.

На јужним положајима, воће сазрева најраније и род је врло леп и укусан, али оно овде понајвише пати од пролетњих (позних) мразева, јер рано цвета, и то у толикој мери, да је берба често несигурна.

На источним положајима, воће такође добро напредује јер сунце обасјава земљу до подне, те се тако код земље одржава више влаге него на јужним положајима, но цвет и овде често страда од мразева, а род касније сазрева. На овим положајима крушка успева свагда боље од јабуке, која је обратно напреднија од крушке, кад је на присојима. Источни положаји с благим нагибом, у опште узевши, бољи су од јужних положаја.

На западним положајима, где сунце огрева само од подне, успева добро привредно воће, т. ј. обичније сорте јабука, крушака и шљива, ако је заклоњено од устоке (кошаве) наравно у местима где ови ветрови владају.

И на северним положајима гаји се само привредно воће, јер ово мало страда од позних мразева, али с тога, што род најкасније стасава и што летораст до зиме не могу често потпуно да се здрвене, најмање су подесни за гајење воћа.

Најтоплији положај траже: бресква, кајсија, бадем и винова лоза. Од њих кајсије и неке сорте шљива, затим јабуке и кестен, захтевају поред топлог положаја још и да су заклоњене од хладних ветрова. На високим и хладним положајима успевају: трешње и многе сорте јабука и крушака, затим орах и лешњик. Орах ваља да је заштићен од северне и источне стране, а најбоље успева на јужним странама. Многе сорте шљива и крушака могу добро да напредују и у долама, па шта више и на доста влажним местима.

ГОВОР

Љубомира Којића, наставника,

О Св. Трифуну, слави Винодељско-Воћарске школе у Букову, код Неготина.

Поштовани гости,

Као увек тако и ове године ви нисте пожалили труда да својим многобројним присуством увеличате годишњу светковину ове младе установе, која, верна старим виподељским традицијама нашег народа, слави данас свога патрона св. Трифуна.

У име ове заједничке нам установе, којој се с толико љубави одазивате, у име школе и њеног особља, ја вас мили гости

поздрављам добродошлицом и благодарим вам на љубазној пажњи коју сваком приликом указујете овом младом заводу чиј је задатак и правац резултанта ваши давнашњи жеља и потреба.

На стварању његовом, Крајинци су притекли држави у помоћ добровољним жртвама и помогли, да се подигне овај дом под чијим смо се кровом данас искупили, да, прослављајући његовог и нашег винодељског патрона, потражимо у узајамном разговору начина и средства за унапређење наше малаксале и зачмале привреде. У овом разговору, даје нам се згодна прилика, да нарочито истакнемо на видик ону привредну грану чиј је најодличнији представник у нашој домовини Крајина, а која тако брзо пропада из истих узрока као што је то било и бива у осталом свету.

И ако има много ствари о којима би се могло говорити с више успеха за говорника и од веће занимљивости за слушаоце, ја држим, да би се огрешио о своју дужност кад не би првенствено свратио вашу пажњу на питање које је од битног интереса за целу земљу а нарочито за ову покрајину.

Ја мислим, да кад се у данашње време, поведе реч о винодељу које тако рапидно пропада, према томе не треба и не може остати равнодушан ни државник, ни трговац ни занатлија, а још мање прави винодељци Тимочке Крајине чије је име и благостање тесно везано за ову привредну грану. Ко иначе није познавао Крајину, Неготин и др. овд. места чуо је за њих по доброти црни вина коме су природни услови давали неки специјалитет те је тражено и куповано за далеке пијаце и ван отаџбине.

Јест. То је било некада — рећи ће нам се, али како данас стојимо у том погледу.

Управо то и јесте питање на које сам желио обратити вашу пажњу, те да видимо у каквом се стању *данас* налази наше винодеље, и имали изгледа, да се ускоро опоравимо од пораза̂, које нам је причинила опште позната виноградска болест.

Винодеље је у нашој отаџбини различно заступљено у разним крајевима управо у сразмери према земљиштним и климатским условима. На извесним местима оно је једини или бар најглавнији извор прихода, на другим од споредног значаја и више за домаћу потребу; али узев све укупно, виноделье је једна врло важна привредна грана у нашој отаџбини и као чинилац у опште народним газдинству о коме се мора водити озбиљна рачуна. Од колике је важности, у опште, видеће се кад оценимо вредност годишњег производа, а шта је виноград вредио за поједине људе, то они најбоље осећају сада кад су без њега остали.

Према површини, која је засађена виновом лозом, вредност годишњег производа, може да изнесе до 23,000.000 динара, рачунајући у средњу руку.

Ако би допустили да нам виногради пропадну, као што је већ било са једном четвртином, онда би се у опште-народном газдинству показао дефицит, ако не за читаву горњу суму, извесно је, да би имали половину чисте штете, јер у винодељским крајевима ни једна друга културна биљка не доноси толико користи колико винова лоза, а да и не узимамо у рачун такова земљишта где се само лоза може гајити и награђивати труд произвођача.

За ови последњи 25 година од доба филоксеричне кризе, у том погледу прибављено је и сувише искуства, а нема сумње да то није познато и нашим винодељцима.

Овде је срачуната вредност произведеног вина на ону површину, која је постојала пре појаве заразе, но данас ствар сасвим друкчије стоји.

Ако се послужимо званичним извештајем Министарства Привреде, наћи ћемо да од 43.304,82 хектара колико износе сви виногради у Србији, филоксера је потпуно утаманила 9.959,8 хектара, а заражено је и оболело 11,259,5, остаје још у здравом стању 22.085,5 хектара.

Ових 11.259,5 хектара што су већ заражени, морамо рачунати за пропало, јер кад се ништа није могло учинити док је зараза била на мањим и ограниченим површинама, данас о каквом спасавању не може бити ни говора пошто се је сушибуба распрострла и угњездила по свој Србији и у свима најглавнијим винодељским положајима.

И тако после 12 година, можемо расходовати из инвентара народне имаовине половину целокупних винограда, јер и оно што је заражено, морамо, хтели не хтели, рачунати да је пропало.

Овом злу придружило се друго још горе, те слабе користи имамо и од заостали — здрави винограда. Што филоксера још није уништила, то дотамањују друге криптогамске болести као: пероноспора (звана у народу „пламењача“), Антракноза итд., а по свему изгледа, да има и других болести но које нису довољно испитане.

За ово нам је жив пример прошло-годишња берба кад грожђа немађаше ни за јело, него је вагонима увожено из Македоније и продавато по свима нашим већим варошима. Пламењача је дакле, упропастила бербу на виноградима који су поштеђени од филоксере, а оно мало грожђа што је сазрело, дало је већином бледо, кисело, слабо и непостојано вино.

У званичном извештају ништа се не помиње о томе колико је подигнуто нових винограда на америчкој лози, но и без тога можемо знати да није учињен знатан напредак, јер да га има, извесно би било напоменуто.

Дакле, од 1882 године, када је се зараза појавила па до конца прошле године, сасвим је пропала ¼ наших винограда, друга четвртина изумире, а остатак — половину утамањује Пероноспора. Успех у подизању нових винограда тако је слаб, да се једва може прибележити по какав усамљен покушај, осим Крајине где овај посао све више узима карактер озбиљнијег рада.

То је, ето, слика данашњег винодеља у Србији.

Према томе очигледно је, да с овом привредном граном за сада најгоре стојимо од свију остали винодељски држава.

Како је пак Крајина прошла у овој економској кризи, вама је боље познато те с тога ми није нужно да се на том задржавам.

Ако потражимо сличне примере филоксеричног опустошавања у осталом свету, наћи ћемо, да је и тамо зараза учинила још ужаснију пустош, а можда и за краће време него код нас; али успех у подизању нових винограда тако је велики да задивљава посматрача и надокнађује готово сасвим причињену штету.

Дозволите ми да наведем један за нас веома поучан пример из државе у којој је први пут опажена опасна зараза. То је Француска као што је свима познато, која је у пркос ове недаће, и данас прва винодељска држава у свету. Али пошто би имали посла са гломазним цифрама ако би узели у расматрање целокупно виноделье у тој земљи, ја ћу мој извештај ограничити само на један округ (департман Hérault), који је највинодељскији крај — ако се тим изразом могу послужити — у Француској, а можда и у осталом свету.

Површина овог округа мало је мања него двапут округ Крајински, али засађена површина виноградима, већа је 5 пута него сви скупа виногради у целој Србији.

Пре него што је филоксера узела маха т.ј. око 1870 год. та је просторија износила 226.000 хект. а годишња производња вина стизала је до 16,000.000 хектолитара или 28,268.000 акова.

За непуних 12 година т.ј. 1882 год. од 226.000 хектара остало је само 47.000. Дакле за 12 година филоксера је потпуно утаманила 179.000 хектара!

То је ваљда јединствен пример у свету, да је читава култура збрисана за један деценијум.

У осталим крајевима Француске, зараза се ширила негде више негде мање, али свуда је за собом остављала такву пустош, да је се народ, неналазећи више срестава за живот, почео исељавати и иселио се из једних места за једну четвртину, из других за трећину; вароши и села ударише су натраг у прираштају и свуда су се осећале посљедице ове економске кризе; један хектар земље у Шаранту и Лангедоку, који је пре вредио 8—26.000 динара продаваt је после за 300—600 до 1000 дин. највише; наднице су пале од 4 на 1·50 до 2 дин.

Штета је на све стране била толика да је Lalande још у 1888 год. рачунао да износи 10 милијарди франака.

Нема сумње, да ова штета и код нас износи једну огромну суму, која ако се не рачуна с милијардама, износи јамачно на више милиона, а то је већ за нас и сувише.

Да видимо сада на који су се начин помагали ови људи, који су тако страшан пораз претрпили; како су они злу доскочили?

Узимам опет за пример департман Херол, који је мени најпознатији а и даје нам најпрегледнију слику таког рада те нам може послужити за углед и пример у нашем предузећу по што се ми сада налазимо у истом стању у каквом су они били пре 12—15 година.

Колико је ту експеримената учињено, колико ли је новаца потрошено, о томе постоји читава историја. Сама Париска Академија Наука нудила је 300.000 дин. награде ономе, који изнађе сигуран лек противу филоксере, но до данас нико није имао толико среће да мете руку на ову сумицу.

Између остали разни срестава, напослетку се приступило и калемљењу америчке лозе у околини Монпелија око 1872 г.; али то су били први покушаји на које у почетку није много наде полагано због разни предрасуда и предубеђења. Прошло је неколико година док свет није се уверио, да се тим начинима може корисно паралисати дјејство штетног инсекта.

И тек око 1880 године, кад је филоксера утаманила четир петина винограда, видимо да се калемљење на америчкој лози примењује у велико и на великим просторијама. Од тог доба тај начин постаје најсигурније сресство противу заразе и сада се примењује у целом свету.

Ево како је тај рад од тога времена напредовао:

До 1880 год.	и	засађено	и	накалемљено	је	на 2624 хект.
у 1881	»	»	»	»	»	2538 »
» 1882	»	»	»	»	»	5756 »
» 1883	»	»	»	»	»	6507 »
» 1884	»	»	»	»	»	12624 »
» 1885	»	»	»	»	»	14965 »
» 1886	»	»	»	»	»	17145 »
» 1887	»	»	»	»	»	15172 »
» 1888	»	»	»	»	»	15970 »
» 1889	»	»	»	»	»	17926 »
» 1890	»	»	»	»	»	15397 »
» 1891	»	»	»	»	»	15839 »
Што укупно износи:						142.103 »

а у прошлој години та је цифра износила 167.000 по извешћу поднетом конгресу, који је држан пр. год. у Монпелију.

(свршиће се)

ПРПОРЕЊЕ РЕЗНИЦА ВИНОВЕ ЛОЗЕ.

Уверени смо да многи пољопривредници односно виноделци радије купују упрпорену америчку лозу, но резнице, и ако је она скупља. Они упрпорену лозу радије купују зато, што се сигурније прима, када је на стално место пресаде, на којој ће наше домаће врсте винове лозе да калеме.

Да би наши пољопривредници односно виноделци, што развијеније и боље прпорке од америчке лозе добили, ми им препоручујемо да купују резнице од америчке лозе, па да је сами упрпоре.

Пре но што винодељце упознамо са начином прпорења резница америчке лозе, нужно је да их упознамо са резницама, какве оне треба да су, када треба да су одсечене и како их ваља чувати до времена прпорења.

Резнице од америчке лозе треба да су од једногодишњег добро сазреле лозе и 30 до 50 сант. мет. дугачке и да су одсечене од добро развијеног чокота.

Да ли су резнице одсечене од добро сазреле лозе, показаће нам кора, која мора бити светла, свежа и здрава.

На резницама треба да су пупољци — окца — што је могуће ближи један другом, јер, у колико су они један другом ближи, у толико ће оне имати више резервне ранеће материје, која ће служити за јаче умножавање жилица, те ће на тај начин и снажнију лозу терати.

Сем тога, резнице треба куповати оне, које су са доњег краја дрвета — лозе, одсечене јер су пупољци — окца — развијенији из којих ће се и жилице боље и снажније развити.

Најбоље је време за сечење резница, — чија дужина варира између 30—50 смет. — у месецу Фебруару. Одсечене резнице увежимо у сноп̀иће по сто комада и уровимо их у подруму, који није одвећ влажан или их утрапимо у земљу на каквом заклоњеном месту и чувајмо до времена прпорења.

Прпорење резница врши се на следећи начин:

У месецу Марту или Априлу обележимо један простор земље мотиком уз затегнуто уже од једног метра ширине, а у дужину произвољно. Овај простор ископајмо ашовом или риљцем за 50—60 сметара дубоко, и дно овог шанца попунимо нешто са ситном земљом и поравнимо. Страна шанца на коју лозу полажемо мора да буде мало коса. На тој косој равнини поређајмо по банку резнице у одстојању 8—10 сметра једно од друге. тако да им само 1—2 пупољка — окца — остану изван земље; затим нагрнимо један слој ситне земље од 30—40 сан. метра дебео; после тога, опет на том слоју земље поређајмо резнице као и први пут. На тај начин упрпоримо сву количину припремљених резница од америчке лозе.

Ако је земља тешка и ладна глинуша, измешајмо је са речним песком и згорелим шталским ђубретом, те да она буде растреситија, како би ваздух, влага и топлота, што лакше могли у њу продирати и прпорци се из ње што лакше вадили.

Ако су резнице кратке ређајмо их по банку усправније, а ако су оне дугачке, онда их ређајмо што косије.

Пошто смо резнице на описани начин упрпорили, врло је корисно да све прпориште овлаш покријемо са танким слојем згорелог шталског ђубрета, те да се горња површина земље не осуши.

Главну негу у прпоришту треба да укажемо прве године у брижљивом заливању, плевљењу и прашењу, и ове ће године упрпорене резнице избити слабе ластаре.

У јесен, чим лист са прпорака опадне, загрнимо их земљом, и у пролеће друге године кратко орежимо, а идућег пролећа вадимо прпорке пажљиво и пресађујмо на стално место ради калемљења.

Ако прпорке морамо далеко да преносимо, онда их са влажном маовином или ма чим другим, завимо, да их не би сунце или ветар осушио, што обично бива да се после четврт сата многи прпорци осуше, ако нису добро влажном маовином или ма чим другим завијени били.

Петар Стојадиновић.

БЕЛЕШКЕ.

Како ћемо спречити да се добре врсте кромпира не измењу. — Сваки који је набавио какву добру врсту кромпира на страни, и гајио у својој башти, морао је приметити, да је се иста врста после 2—3 године сасвим изметнула. Главни узрок изметању кромпира јесте: што се једна иста врста, на једној истој земљи и на исти начин гаји више година, а зна се међутим, да кромпири по хемијском саставу врло су велики пробирачи у погледу земље и климе. Неподесан избор земље и места, и чешће сејање кромпира једне исте сорте *само кртолама*, најглавнији су узрок, што се кромпири изметну. Јер је чињено упоређење па је једна врста кромпира на земљи која јој годи и у подесној клими гајена више година, није се изметнула, а чим је иста врста на хрђавој земљи засејана одмах је се изметула.

За то, да би се ово изметање спречило, треба семе чешће мењати па набављати оне сорте, које су из хладнијих предела и са неплоднијих земаља, и које су са њива влажнијих са непропустљивом здравицом, а на висини су од 480 метара над морском површином.

* * *

Спремање калемгранчица за калемљење винове лозе. — При калемљењу америчке лозе нашим домаћим сортама, понајчешће успех нашег рада зависи од тога, да ли су нам добре калем-гранчице, да нису суве и измрзле? С тога је најбоље спремити калем гранчице од наших домаћих сората лоза, још у месецу Новембру докле нису наступили јаки мразеви, јер ако се ове спремају у Фебруару и Марту, докле још лоза није кренула, лако се можемо преварити, па насећи од оне лозе која је сасвим или у пола измрзла, пошто се у то време на пресеку лозином не може да распозна измрзла од непромрзнуте. При том ваља пазити још и на дебљину калем-гранчица, како би ова одговарала дебљини подлоге (америчке лозе); затим сећи их од оних ластара који су из саме главе избили (чокота) и то од оног дела ластара који је до саме главе јер је овај део због обилне хране бујно растио и добро се развијо; и напослетку чији су зглобови (коленца) узани, јер је то јемство да је лоза зрела.

Одсечени ластари од којих ће се спремати калем-грачице не смеју бити дужи од пола до 1 метра; треба да су чисти, да нема на њима рањавих места, где би се инсекти залегли, и да нису окца на њима потерала (набубрела). За тим везати их у свежње (снопиће) паветином или врбовим прућем; ископати рупу у дубину, дужине ових снопића; у дно рупе метути један слој песка, а по том ове снопиће утрапити и са свију страна загрнути песком; а да би се још боље сачували од мраза, по врху ових снопића нагрнути шушањ од лишћа.

Место за трапљење треба да је оцедно, склонито и у присенку, заклоњено од сунца.

Овако утрапљене калемгранчице, могу се очувати са свим свеже до јуна месеца.

* * *

Јабуке калемљене на врби. — Мађарски пољопривредни лист „Falgazda“, доноси следећу белешку: У ђурској жупанији калеме Словаци неку извесну врсту јабуке на врбу. Они то чине у процеп, или очењем. Јабуке добро рађају и доста су крупне, бледо-жуте, рађају сваке године, па и онда, кад иначе друге јабуке, омахну, само су опоре. Словаци их зову „врбовке.“ Ако дакле на врби „не може родити грожђе“, а оно могу јабуке.

* * *

Да лукови од зумбула не труну. — У новије доба многи се жале, да им лукови од зумбула, лала и осталог лукастог цвећа труну. Томе има лека. Пре но што ће се лукови усадити, треба их сувом крпом истрти, и ставити, да у сланој води 6—8 сати постоје. После тога времена треба их извадити и одма метнути на сунце, или код умерено топле фуруне, да се добро осуше, па их онда усадити. На литар воде, треба узети 150 грама соли.

* * *

Средство против „улога.“ — „*Улози*“ су болови, који се појављују у зглавковима (Gicht). „Fundgrube“, лист, који је добро познат са својих поузданих препорука, препоручује и против улога једно врло добро средство, а то је — обична со. Узми једну ланену кесицу, па је напуни сољу, добро је загреј и метни на болно место. Овако треба со загревати и метати на болно место, док улоге непрестану. Кад си со *десети* пут загревао, онда је изручи из кесице и проспи, па напуни кесицу новом, јер је стара већ изгубила моћ. Овако чинећи кроз неколико дана, нестаће улога за цело.

* * *

Хоћеш ли крупних, или хоћеш много кромпира? — Чувени амерички пољопривредник *Прингле* одговара на то питање овако: ко хоће да добије крупних кромпира, он мора циму, чим се из земље промоли, одма повисоко земљом загрнути; а ко хоће да добије више, а ситнијих кромпира, он мора пустити да цима повисоко порасти, па онда да биљку помало, али чешће огрће. Ја сам се уверио да је ово истина.

* * *

Семена с тврдом љуском. — Сва семена с тврдом љуском, нарочито она од шибља, врло тешко и споро ничу. Нека од њих леже и по више година у земљи док никну, па је то врло погрешно кад их понеки незналица из земље избаци зато, што, по његовом уверењу, није добро и није брзо никло. Сваки, ко сеје тврдокоро семе вишегодног рашћа, мора, пре свега, то рашће од семена познавати, пре сејања семе у млакој води по 48 и више сати натопити, посејати, и док не никне непрестано га заливати и неговати, никако га не *треба* напуштати.

ГЛАСНИК.

Курс за практичне пољопривреднике. — На вишој пољопривредној школи у Бечу отворен је ове зиме курс за пољопривреднике целе Аустро-Угарске монархије. Предавања се држе из предмета свију привредних грана. Предавања држе најчувенији професори ове школе. За сада има слушалаца преко једне стотине. Слушаоци — ђаци — су од 40—50 година и врло пажљиво прате предавања и уче своје задатке.

* * *

Пољопривредни одсек на универзитету у Хали. — Ово је најчувенији виши пољопривреврни завод у немачкој царевини. У њему је учило зимског семестра ове године 334 редовних ученика, од којих су по народности: 164 Прајза, 87 Немаца из свију провинција немачкога царства; Руса 34, Аустријанаца и Мађара 27, Бугара 5, Швајцараца 5; Холандеза 3; 2 Турчина. Из Белгије, Француске, Црне Горе, Румуније, Шведске и Норвешке по 1 и из Азије 1. Из Србије нема ни једног?

* * *

Премије за унапређење шумарства. — Угарско Министарство за земљорадњу, у смислу постојећег закона за подизање и чување шума, расписало је награде, за оне, који се баве подизањем шума (пошумљавањем). Колики ће се простор пошумити, на којим местима и којим дрвећем одређено је у конкурсу — стечају.

Награде су ове: две премије I. класе свака од по 1000 крона (1 крон вреди 1 дин,); две велике премије II. класе по 800 крона; две валике премије III. класе по 500 крона, две почасне премије I. класе од по 200 крона, и две почасне премије II. кл. од по 100 крона.

Пријаве важе до конца Јула ове године, а извршиће се преглед и раздавати награде на концу 1899. године.

* * *

Интернационална утакмица плугова у Ламбергу. — Пољопривредно друштво у Галицији, приређује на дан 19. Јуна ове год. за време трајања земаљске изложбе у Ламбергу, међународну утакмицу плугова у ове три групе:

а) Такмичиће се плугови за дубоко орање;

б) Плугови са више раоника и

в) Плугови најподеснији за земљоделце који имају малу имаовину.

* * *

Акционарско друштво за подизање винограда. — Еволошка секција пољопривредног друштва под председништвом министарског саветника Лудвика Добокаја, а по предлогу референта за виноделье Ј. Миклоша, решила је: да се оснује акционарско друштво за подизање винограда. Одмах је одкупљено земљиште, на месту уништених винограда од 100 јутара, за оснивање једног великог сортиментског винограда. Ово друштво, намерава, да у земљи заснује више оваквих удружења у горњој цељи. Тако Мађари а ми?

* * *

Пољопривредни савез у Немачкој. — Укупни број чланова пољопривредног савеза у Немачкој износи 178.243. Само у месецу Јануару, поводом закључивања трговачког уговора са Русијом уписало је се у овај савез 10.185 чланова. Савез има 30.000 повереника у целој Немачкој. На одржање и учвршћење овог савеза троши се 463.502 марке годишње. Кроз кратко време аграрци (посланици овог савеза у рајхстагу тако се зову) биће моћна партија у немачком рајхстагу.

* * *

Светско баштованско друштво. — На светској изложби у Чикагу конституисало се „баштованско светско друштво.“ Циљ је овоме друштву, да се успостави писмено узајамно обавештавање свију земаља на свету о проналажењу нових корисних биљака.

ДОПИСИ.

Свештица, 20. Децембра 1893. год.

На супрот неподесном лету, имадосмо врло лепу јесен. Целог Септембра и Октобра било је већином ведро и топло јесење време, па тако и у Новембру, осим неколико дана снијега који је око 20-ог пао па окопнио и било лепо време, све до 15 овог месеца, од кад је тек наступила права зима.

Ове јесени и поред овако лепог времена и ма да је озима жита врло корисно сејати, једно што свуда ће подноси место да се могу сијати, боље роде но пролетња, а друго што је оно што се у јесен уради и посије готово и као од добити за пролеће, опет је врло мало озимице посијаго у овој околини. Узроци су томе највише што је тешко јесење усеве од потрице сачувати, за то, што су куће сеоске раштркане, па су њиве јако на ударцу стоци, што се стока и лети рђаво чува а пошто наступи јесен и усеви се летњи приберу, стока се пусти и готово нико је не чува, но тумара слободно по њивама ливадама и вотњацима и иде куд оће. У овој околини свет још нема појма о бољем и рационалнијем обрађивању земље и држању стоке, но ради тако како је навикао, па се те наслеђене навике тврдо држи. Даље, раштрканост села, инокоштина, распарчаност земље, нестајање сеоских утрина, врло слаб и лабав надзор и старање општинских власти, узроци су што се код нас мало сеје озимих жита. Кметови су сељаци чији су појмови о томе као и код осталих њихових сажитеља. С тога ко оће да има уредну њиву, ливаду и вотњак, да посије озимицу или раније у пролеће, мора све то заграђивати у ограду што силно време утроши и гору упропасти, или чувати и бранити од туђе стоке, што је опет врло тешко. Без груписања кућа сеоских, без удружене снаге, груписања имања, бољег знања о раду, бољих алата, више школованих и извежбаних људи у народу, веће марљивости и складних закона — овако као што је сада, врло је тешко отпочети ма какав напредак у раду сеоском.

Овом приликом рећи ћу неколике о неким нашим народним обичајима, на првом месту о славама, свадбама и дањама.

Сви обичаји у једном народу, производ су културног, умног, моралног и политичког васпитања тога народа. Они су изазвати и потребама стварним или уображеним у извесном времену. Разни народи на истом ступњу развића, и у сличним приликама друштвеним, имају сличне обичаје. Са развићем културним и друштвеним, са развитком свести, образовања и морала, сурови, дивљачки, некорисни и штетни обичаји, или се поправљају и усавршавају, или их не стаје па се на њино место јављају нови кориснији и паметнији. Спречавати то било би и непаметно, јер би то значило спречавати развитак народни. Волети треба све што је паметно и добро, па било своје или туђе, а мрзети и искорењивати све што је рђаво, па ма чије било. Славе, свадбе и дање код нашега народа постају све више места ће се пијанчи, свађа и ће се рађају бојеви, убиства, дангубе, расипање трудно зарађеног иметка болести и т. д. Отидите на славу; свадбу или дању, послушајте разговоре, погледајте рад на њима. Врло ретко или никако нећете чути паметан, озбиљан и користан разговор да се води, као што бар причају да је у прећашње старије доба било, него све беспослице и бљутаве будалаштине; пијани људи не умију паметно и корисно разговарати. Требало би радити и настојати примером, поуком, опоменом од власти и т. д. да се сви некорисни и штетни обичаји који никаква оправдана разлога немају, ако се не могу са свим укинути, оно бар умањују, скраћују у времену и умереније и са мање трошка чини и замењују са другим кориснијим, потребнијим и бољим.

Народ живећи у овом планинском месту, које је најподесније за шумарство, нема до сад никаквог учињеног напретка у овом погледу, нема радионица за прераду дрвета ни путова за саобраћај и пренос јапије и др. производа у друге крајеве наше отаџбине. Како је ова јесен била лепа, могао је народ доста путова израдити, али нема инжињера да их обиљеже, ма да у Ужицу имаде три инжињера државна.

Ова година била је са берићетом слаба. Жита није родило више но пола лањског, с тога ће га многи морати још од раног пролећа куповати. Траве је било доста, али због рђава времена и оскудице радне снаге није на време покошена и сено је искисло. Шљива није било ни мало; осталог воћа мало.

Здравље ни у народу ни у стоци није било ове јесени добро. У народу је било много срдобоље, гушобоље и богиња највише међу децом, и још трају; од њих је било више смртних случајева. Овце су много страдале од метиља.

Цене су производима на ивањачкој пијаци од 1 килограма:

Пшеница 12 п; кукуруз 9 п; јечам 7—10 п; овас 6 п; брашно пшенично 12—12 и по п; кукурузно 9 п; купус 4—5 п; кромпир 4 п; пасуљ бели 7—7 и по п; лук празн 10 п; лук црни 20 п; бели 20 п; сир 34—40 п; скоруп 80 п; месо говеђе 40 п; јабуке 4—5 п; ораси 15 п; мед 60 п; лој 80 п; восак 3 дин; ракија шљивовица од 8 гради 20 п; од 9 гради 22 п; вино јеличко 45 п. кило. Говеда за клање од сто кила живе тежине 50 п. д; свиње рањене 40 дин.; овце 8—8 д. комад, коже говеђе сирове од киле 70 п. д; овчије комад 2·20 д., козије 2·20 дин.

Као што видите, према огромном уложеном труду пољопривредника, сви су производи врло јевтини. Није зато што их народ има сувише, па сувишак преко својих намирених потреба продаје јевтино, него што га нужда и новчана оскудица гоне, да их мора у бесценье продавати и остајати без њих. Народ је осиротео, нема за шта да купи, купаца је мало а сељак мора да набави за новац себи многе животне потребе, које сам не може да изради, мора да плати велике дације, а док њих плати оста празних шака и без мала и без пара.

Миљко Савић
земљорад.

Ужице, 18. фебруара 1894. год.

Прошлогодишња јесен у овом крају, била је врло подесна за све пољске радове, који се у то ооба године врше, с тога је летина врло лепо сређена а насејано је и доста озимих усева. Зима је према лањској била доста блага, најгори су мразеви били у другој половини децембра, у почетку јануара и фебруара, снег је доцкан пао и брзо је окопнио, с тога је ове зиме сточне хране врло мало потрошено. Ове зиме снег је се постепено топио и поплава готово није ни било.

Пољопривредници су се ове зиме занимали највише сечом дрва, од којих су правили разне пољопривредне алате за домаћу потребу, и коље за ограђивање њива, ливада, башта и забрана и за ограде. Највише су секли дрва за продају и то већином из «јелове горе» приватни забрани махом се чувају а окрајци јелове горе већ су немилосрно сатрвени. Овце су се давно почеле јагњити и благодарећи подесном топлом времену, јагњад добро напредују и има их већ за клање, тако исто и коза је се доста окозило а и крава отелило. Стока доста добро изгледа, јер да је била зима оштрија како у овом крају људи немају готово никаквих стаја, за стоку изузев за говеда, него је по вас дан на пољу дрке и ноћева, изгледала би врло жалосна.

Од пре неколико дана како је се проленшало, почиње се извозити ђубре на њиве.

Цене појединих домаћих производа на ужичкој пијаци ове су:

брашно пшенично	100	кгр.	10—11	дин.
брашно кукурузно	«	«	6—7	«
пшеница	«	«	8—10	«
кукуруз	«	«	5—6	«
јечам	«	«	5—6	«
раж	«	«	5—5·50	«
зоб	«	«	5·50—6·50	«
кромпир	«	«	3·50—4	«
пасуљ	«	«	7·50—8	«
ракија мека	«	«	15—20	«
ракија љута	«	«	70—80	«
вино ново	«	«	60—70	«
маст	«	«	70—80	«
сланина	«	«	75—85	«
пастрма брав.	«	«	45—55	«
пастрма говеђа	«	«	70—80	«
мед	«	«	70—80	«
лој	«	«	75—80	«
восак	«	«	340—400	«

Стање здравља како код народа тако и код домаће стоке повољно је, изузев што је ове зиме велики број деце помро од дифтерије и што је било инфлуенце, као редње и на људима и на деци.

Дописни члан друшт.
Јован Голубовић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК III. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 27. Јануара 1894 год. у Београду.

Били су председник, г. К. С. Таушановић, чланови одбора: г. г. Јаков А. Марковић, Анта Голубовић, Аца М. Живановић, Мирко Миљковић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић. Председавао председник г. Таушановић, бележио врш. дуж. секретара — писар Ј. С. Мићић.

4.

Прочита се годишњи извештај у целини, који је састављен за 1893 годину.

Одбор реши: пошто је извесне измене и допуне у овом извештају учинио, — то да се исти по учињеним исправкама штампа и главном збору саопшти.

5.

Прочиташе се понуде — оферти — за набавку семена од детелине луцерке и мухара: од Маутпера, Фромера и Тодора Мраовића.

Одбор умоли г. д-р Марка Т. Лека, Јакова А. Марковића и Мирка Миљковића чланове одбора, да поднете мустре семена уз оферте, прегледају и оцене и у првој идућој седници свој реферат изволе поднети. —

6.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић подноси рачун прихода и расхода за 1893 годину на преглед.

Одбор прима к знању, с' тим, да се ово и главном збору саопшти.

7.

Благајник друшсвени г. Вучко С. Богдановић подноси „пројект буџета“ за ову — 1894 годину, на преглед.

Одбор по дужем саветовању одобри „пројект буџета“, с' тим, да се ово и главном збору саопшти. —

ЗАПИСНИК IV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 4 Фебруара 1894 год. у Београду

Били су присутни: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. В. С. Богдановић и чланови одбора г. г. Др. Марко Т. Леко, Мирко Миљковић, Никола Вељковић, Живојин Јанићијевић, Т. Николајевић, Анта Голубовић и Душан М. Спасић. Председавао председник госп. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара — писар Ј. С. Мићић.

8.

Прочита се писмо Г. Михаила Минића свештеника из Мајдева окр. моравског, којим моли да му друштво набави машину жетелицу, коју оно као опробану и добру може препоручити и па одплату дати и до кога времена на почек.

Одбор реши: пошто је околина молиочева доста брдовита — неравна — то да му се обрати пажња:

1, Да ли је земљиште, на коме молиоц мисли ову жетелицу употребљавати равно и подесно за рад са истом или не?

2, Да ли је земљиште добро обрађено т. ј. да није грудвасто, каменито и да нема пањева и т. п. — и

3, На повољан одговор на предње 2. тачке, Друштво му може набавити машину жетелицу „континентал“ о чијој се је доброти већ довољно уверило, и исту молиоцу г. Миниђу дати на отплату тако, да једну трећину њене вредности положи друштву чим му се машина преда, а 2 трећине њене вредности да положи друштву до 1. Новембра ове године. —

9.

Прочита се молба Српског академског друштва „Србадија“ у Минхену; којом моли: да му друштво свој лист „Тежак“ бесплатно или под другим олакшавајућим условима шаље.

Одбор реши: да се Српско академском друштву „Србадија“ у Минхену шаље „Тежак“ бесплатно, а за поштарину тражити од друштва 1 форинту и 50 крајцара за ову годину.

10.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић реферише, да се извесна лица обраћају друштву и жале, да тријери које су од друштва купили нису добри, — а нека су од њих тријере вратила. У исто време саопштава писмо фабриканта Кине-а из Б. Пеште, којим изјављује солидност „тријера“, и гарантује за доброту истих. —

Одбор умоли г. г. Живојина Јанићијевића, Душана М. Спасића, Мирка Миљковића и Николу Вељковића, чланове управног одбора, да, тријере који су од стране купаца друштву као неподесни за рад враћени, комисијски прегледају и оцене па за тим и реферат свој друштву поднесу.

11.

Прочита се реферат г.г. Јакова А. Марковића, Светолика А. Петковића и Мирка Миљковића о набавци семена детелине — луцерке, и мухара за ову годину, који гласи:

„Потписати прегледали смо све поднесене мустре од семена детелине луцерке и налазимо да је мустра коју је поднео Херман А. Фромер под бр. 901, најбоља.

Према овоме мишлења смо да би требало по овој мустри набавити семе за друштво од г. Фромера.“

Одбор реши:

1, Да се семе по означеној мустри прими од Хермана А. Фромера, семенара из Б. Пеште, и са њим уговор закључи: за испоруку 5000. кграма семена луцерке и 1000. кграма семена од мухара,

2, Да се објави цена у свима домаћим листовима по 2. динара килограм.

3, Вишак коштања семена од луцерке да се стави на потпомагање пољске привреде, у овој години. —

4, Семе да се даје произвођачима, а не препродавцима, и

5, Лиферант г. Фромер ће бити дужан и преко ове количине семена, ако друштву буде потребно по истој цени и са истим условима испоручивати у овој години.

12.

Прочита се писмо Г. Више Т. Радовановића економа из Водица, којим моли да му друштво набави и на отплату да машину жетелицу.

Одбор реши: да се молиоцу г. Радовановићу набави машина жетелица „континентал“ с' тим да пола њене вредности у новцу положи одмах чим справу — машину — прими а пола до 1. Новембра ове 1894 године.

13.

Прочита се писмо Г. Министра народне привреде, којим доставља „упуство“ које је израдила стручна коимсија и привредни савет о унапређењу домаћег сточарства, на употребу.

Одбор реши: да се ово „упутство“ достави секцији за сточарство, те да и она као надлежна о истом своје мишлење да, како би се друштво по овоме у будуће имало управљати.

14.

На предлог г. Др. Марка Т. Лека члана управног одбора, који предлаже да је неопходно потребно да друштво још у овој години набави потребне справе за чишћење и испитивање клијавости семена;

Одбор реши: да се још у овој години набави апарат за испитивање клијавости семена и справе за чишћење истог у вредности до 300 динара; — која сума да се исплати из друштвене благајне.

15.

Прочита со оставка уредника „Тежака“, г. Вучка С. Богдановића, који моли да одбор изабере друго лице за уредника „Тежака“, а њему је вели не могуће остати и даље уредник, пошто је оптерећен многим пословима у државној служби и у дужности друштвеног благајника.

Одбор по уважењу оставке г. Богдановића изабрао је за уредника „Тежака“ г. Мирка Миљковића чинов. Министарства народне привреде и члана управног одбора.

У име управног одбора заблагодарио је председник г. Таушановић, г. Богдановићу на труду и заузимљивости око уређивања „Тежака.“

Г. Миљковић је се заблагодарио одбору на поверењу почаствованьем Уредника „Тежака“, уверавајући управни одбор, да ће се трудити да као уредник „Тежака“ оправда указано му поверење молећи г. г. чланове одбора, а нарочито сараднике „Тежака“ да га са својим радовима потпомогну.

16.

Председник, објашњава како је сада у друштву мала радна снага, а послови су доста нагомилани и разгранати, нарочито и с' тога, што сада настаје пролеће када треба разашиљати семе, справе и остало.

С' тога би неопходно било потребно да се распише стечај за секретара, а за то време док се секретар буде изабрао требало би умолити кога од г. г. чланова одбора да ову дужност отправља и за то да му се из плате друштвеног секретара одреди извесан хонорар.

Одбор реши: да се распише стечај за секретара са условима правилима друштвеним прописаним. Рок пријаве да траје до 1-ог Априла ове године. Плата секретару је 2520 дин. годишње.

За тим одбрр умоли г. Николу Вељковића члана управног одбора да отправља послове у друштвеној канцеларији до избора секретара које би секретар имао отправљати, — а за то да му се из плате друштвоног секретара даје по 100. динара месечно до избора секретара. —

17.

Одбор награди радове у „Тежаку“ бр. 46—52 од 1893 г. По реферату уредника „Тежака.“ —

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Г. Франц Винтер столар, и Г. Љубомир Ј. Станковић бравар, оба из Крушевца, изволели су досуђене им награде, за њихове изложене изврсне радове, на

изложби крушевачкој од 1891 год., драговољно поклонити каси Пољопривредне подружине крушевачке, ценећи је као главног покретача и извршиоца ове изложбе; и то:

Г. Франц 100 динара као I-ву награду, а г. Љубомир 40. динара као II-гу награду у занатлијском оделењу; свега 140 динара.

Управни Одбор крушевач. подружине, примив са захвалношћу ове поклоне, сматра за своју пријатну дужност, да изјави дародавцима своју особиту благодарност, на пажњи и њиховом племенитом поклону, који је намењен бољитку народне пољопривреде, том главном извору народног благостања.

Хвала им! хиљадили се, да Бог да, овакови истински пријатељи народне привреде.

Бр. 63.

21. Фебруара 1804 год.
у Крушевцу.

Подпредседник подружине
Драгос. Кедровић

Деловођа
Петар М. Накић

Благајник
Н. Новаковић

Чланови одбора
Ђорђе Будимовић
Мих. Марк. Протић
У. М. Урошевић

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина“, у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. Па тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу* 3 *динара и* право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20—30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Воћар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** За и против утрина. — Како се калеми лоза спајањем. — На којим положајима треба воће садити. — Говор Љубомира Којића наставника (свршиће се). — Припорење резница винове лозе. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Јавна благодарност.** — **Стечај за калемаре.** — **Оглас.** — **Подлистак** (свршетак).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 11. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 17. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

О ГАЈЕЊУ ЛАНА.

Две предивне биљке познате свима нашим земљорадницима, лан и конопља, од вајкада су гајене и код нас, ако ни за шта више, а оно колико је требало за сељачко рубље. Није давно било, кад наши сељаци и нису знали ни познавали друго које рубље до ртено, оно које су њихове вредне домаћице и кћери справљале од конопље и лана, које су сами на своме имању одгајили. По која памучна кошуља и то код богатијих, стајала је тек за годетне дане, као „празнично одело.“ Али данас већ није тако. Стране тканине и фабричке израђевине нагло потискују све наше домаће, и данас већ и наше земљорадничке породице све више примају и носе памучно рубље. Дух некаквог јадног „напретка“ нагло осваја у свима редовима нашега народа, па није чудо што и ношња од страних производа и израђевина налази све више потрошача и у самих наших земљорадника.

Лан је и раније код нас мање и ређе гајен од конопље; али изгледа да у последње време његова производња све више опада, тако да га је, као културне биљке у извесним крајевима наше домовине сасвим нестало. А штета је доиста, што једна таква благородна и благодарна биљка, у место да јача и напредује, опада у култури. Потражимо ли узрока томе, по нашем мишљењу они би били у овоме:

1, Што је употреба лањенога влакна за домаћу потребу потиснута, као што напред поменусмо, употребом памука и памучних тканина.

2, Што ни лањено влакно ни лањено платно нема никакве тражње ни за употребу у земљи ни за извоз, и

3, Што већ има доста крајева, у којима је већ затрвено и само семе од лана.

Гајење лана сматра се у другим државама као важна привредна грана, и с тога јој се поклања велика и озбиљна пажња и од стране државне управе и од стране привредних друштава и приватних личности из реда произвођача и потрошача. Из једног најновијег саопштења у пољопривредним новинама видимо, како је производња лана у Аустрији, нарочито Ческој, опадала последњих година и како је поводом тога њихово министарство привреде послало у стране државе нарочите стручне људе да проуче тамошње прилике у погледу гајења лана, па затим саставило нарочиту комисију да испита узроке опадања и изнађе начине за повећање производње те биљке. Доказ колико је гајење лана од користи и за саме привреднике и за тканинску индустрију и за државну касу. Доказ даље, како у првом реду сама држава потпомаже да се развија свака корисна привредна грана, јер се из привреднога напретка има да црпе и сама државна снага.

И код нас је министарство народне привреде покушавало у 2—3 маха да подстакне наше земораднике на јачу производњу лана тиме, што је о државном трошку набављало по нешто лањена семена и разашиљало бесплатно у извесне крајеве. Али као да је на томе само и остало. Није даље вођена брига ни старање о резултатима, да ли су и у колико тиме постигнути и да ли су произвођачи имали на што да употребе добивено лањено влакно или платно. Па и ови покушаји били су пре него што су у нас отворене ткачке школе, дакле онда када је употреба лањенога влакна могла бити само за произвођачеву домаћу потребу. Не видимо међутим, да ли наше Министарство ради штогод, да потпомогне гајење и производњу лана сада, пошто су установљене ткачке школе, нарочито она у Ужицу, која би могла прибавити за прераду не само оно лањено влакно из своје ближе и даље околине, него и из целе земље. Ако нашим ткачким школама не припремимо и дамо наше домаће сировине на прераду, него их пустимо да се баве ткањем памука, набављеног са стране, — онда, чини нам се, не ће нам много ваљдисати.

И производња и гајење лана, као и других културних биљака, опредељава се према тражњи и потрошњи. На да ли би с тог гледишта било оправдано гајење лана код нас? Ми налазимо да је оправдано, јер и лањено влакно и лањено платно има где и на што да се употреби, само то треба доиста и чинити. Тако:

1, Наше ткачке школе треба да узимају за своју прераду све лањено влакно, што га у земљи има, а да се не баве израђивањем памучних тканина.

2, Наше војно министарство треба да набавља за војничко рубље у првом реду лањено платно израђено у земљи, па било то из ткачких школа или других ткачких радионица, било непосредно од *самих сељака — земљорадника*. И ако би то био у неколико отежан начин војне набавке, ипак у интересу потпомагања домаће производње и индустрије, треба га усвојити тим

пре, што поједине обласне команде могу вршити ту набавку из своје области.

3, Ваља тежити и радити, да се од ланенога платна подмирује потреба у рубљу, па и другим тканинама, и код наших земљорадника и код других редова грађанства. Тиме би се у многоме заменило и оно сувише грубо кудељно платно, што сељаци за своје рубље употребљују, а сузбило би се и памучно платно, које јако продире и налази потрошача и међ самим нашим земљорадницима.

Потпомажући дакле тражњу и потрошњу ланенога влакна и платна тиме и на тај начин, нема сумње да би наши земљорадници и сами прихватили гајења лана у мањем и већем обиму. Али то не би довољно било нити би се требало само тиме задовољити и очекивати, да сами земљорадници створе производњу лана у оноликом обиму, колика би она требала да буде код нас. Министарство народне привреде и Српско пољопривредно друштво са својим подружинама треба да потпомогну културу те биљке, тиме, што би се старали о набавци, па и бесплатном раздавању, потребног и доброг семена свуда онамо, где лан може да успева, и да осем тога дају и нужне поуке о гајењу лана.

Ако се на тај начин збиљски потпомогне наш земљорадник у набавци семена и нужној поуци и ако се створи потрошња и тражња влакна и платна онако, како поменусмо, — производња лана у већем размеру била би и могућа и оправдана —

После ових напомена о потреби и могућности гајења лана, да речемо коју и о самом гајењу.

И ако је лан, како се вели, право брдско чедо на свежем висинском ваздуху, опет успева он и у долама, само ако је клима умерено влажна; у сувим пределима слабо успева. Захтева земљу добро и дубоко урађену и иситњену, а најбоља му је песковита иловача и иловачаста пескуша, само да није подводна. Врло је важно, после кога ће се усева лан сејати, јер тражи јаку земљу а без корова. И с тога га треба сејати после окопавина и после детелине и луцерке; једно за другим узастопце да се сеје, не подноси.

Важно је тако исто изабрати право време за сејање, а може се сејати и рано и позније. При том ваља знати, да позни мразеви шкоде лану, па према томе и подешавати сејање. Као рано сејање сматра се време, које важи и за остале пролетње усеве и које се протеже све до краја Априла. У том времену ваља га посејати, како где, раније или доцније. Сејање после тога времена, зове се позно. Посејан као ранији усев, лан боље успева и даје боље и финије влакно и већи и сигурнији приход. Треба сејати на сувом времену, а најбоље пред вече па сутра дан предрљати или завлачити али тако да семе не буде у земљи дубље од 2 см. Ако се има времена и чиме, може се и преваљати.

Количина потребног семена зависи од тога, да ли се лан сеје за зрно или за влакно. Ако је ради влакна, треба 210 280 кгр. на један хектар, а ако ради зрна 130—180 килограма.

Лана има разних сората, но најбоље је набавити и сејати семе од оне, од које се добија најбоље влакно; а то је она са плавим цветом, која је и код нас одомаћена, а најпризнатији је лан познати под именом «ришки.“ Набавку овога семена треба тражити преко Срп. пољоприв. друштва.

Засејани лан, кад је угодно време, ниче брзо, а за време раста потребно је по који пут оплевити га од корова, ако би се појавио. За потпуно доспевање потребно му је око 1850° с. топлоте.

Берба — чупање — лана подешава се према томе: да ли се жели влакно само или влакно и зрно или само зрно. Ако се хоће што финије влакно, онда га

ПОДЛИСТАК

ШТИТИМО КОРИСНЕ ИНСЕКТЕ.

Дешава нам се врло често да идемо у поље, па и ако не увек послом, а оно шетње ради. Том приликом скоро редовно видимо поред путева, у пољу овде — онде леш какве мале животиње: кртице, пољског миша, жабе, птице какве и т. д. и т. д., где лежи често пута по неколико дана па чак и недеља, и ту постаје, нарочито у летње доба, узрок нездравости а врло често и опасних болештина.

Ако смо изашли само шетње ради, па нас пут отуд' нанесе, а ми, чим на њ' наиђемо, одма окренемо главу, 'пљунемо, запушимо по некад и нос и прођемо, а тако смо приморани по некад више пута да радимо у тој нашој шетњи. Ако идемо својим послом, ако смо раденици, ми радимо то исто. Али — удес хоће — те смо по некад приморани да поред њега радимо. И ми отпочнемо посао, и немамо кад ни да помислимо на разне мушице, које ту, на тим лешевима у распадању, црпе клице разних смртних болести, које нам један прост њихов убод може проузроковати. Ми псујемо, једимо се, прокљињемо ужасан задах, смрад, који из њих избија, а заборављамо увек, да пре но што се посла латимо, бар бацимо један ашов земље на те лешеве, који међу тим често, док беху у животу, беху можда наши најбољи помоћници да сачувамо наш усев.

Оно што ми, у тим случајевима, заборављамо да урадимо из небрижљивости или нехата, то чини један инсекат са таквим брижљивошћу, да је просто дивота посматрати га у раду, а велики грех таманити га. То је *гробар* (Necrophorus Vespillo), тако назват, јамачно, услед свог нарочитог корисног рада, коме посвећује цео свој живот.

Бавећи се непрестано са мртвацима, живећи целог свог века међу њима, природа га навлаш, реко би човек, није хтела обдарити оним сјајним бојама, оним колоритом, којим су усрећени, привилегисани, сви други инсекти којима је мати природа наменила да целог њиховог живота сишу, скупљају нектар из златних и сребрних чашица, нашег цвећа или да проводе дане своје у ваздуху, у сунчаним зрацима, преливајући пред нашим очима хиљаду нијанса њихових дивних боја. Не, његово одело, његов плашт је сав од тавног сомота. Овде онде, на његовим кратким и затубастим елитрама раштркане црвено-жућасте пеге, дају његовој тавној спољашњости још нечег жалоснијег у место да га разблаже. Па и цело његово понашање је озбиљно. Стас му је без икакве финоће, глава огромна, тело развијено, издужено, наоружано снажним удовима, којим са великом брзином, врши прави титански посао.

За чудо, гробар је непријатељ самоће! И као такав, он путује увек са једним или два друга, с којима се удружио да заједнички деле све добре и рђаве тренутке њиховог живота. Благодарећи њиховом изврсном чулу мириса, они још издалека пронађу место где лежи леш мале животиње. „Зујајући весело,

треба чупати кад стабљике доле зажутну, а иначе су још зелене; ако се оће влакно и зрно, онда кад зрна буду мрка а стабљике жутињаве А кад се хоће само зрно, онда треба оставити лан сасвим да сазре па га пожети, кад семе у чаурици спадне.

О поступку са обраним ланом, мочењу и трулењу и осталој преради влакна до употребе за ткиво, остављамо да доцније у своје време говоримо.

Да ли је боље ђубрити скорашњим (фришким) или сагорелим (с' трулим) ђубретом?

На ово питање да одговорим, дао ми је повода један разговор са њих више сељака, из ког сам разговора сазнао, да сељаци овога краја (а биће по свој прилици тако и у другим крајевима) погрешно тумаче моћ и дејство ђубрета. Они су тога, не само мишлења, но и уверења: *да је шталско ђубре за ђубрење њива* **само онда добро**, *кад је* **добро сагорело**.

Да је ово мишлење погрешно, уверава нас свакидашње искуство, уверавају нас стострани опити.

Остаје увек необорима истина, да је сваки онај земљорадник имао богатију жетву, а уједно и већи простор нађубрио, *који је скорашње ђубре на њиву износио и заоравао*, него онај, који је чекао да му ђубре сагори, па га тек онда извозио и заоравао, *јер је из шталe одма на њиву извежено ђубре најснажније*, а одма и заорано, губи најмање од своје опште вредности.

Чим се ђубре на гомилу сложи, одма одпочне да полагано сагорева, одма одпочне у њему неко врење, при ком се доцније знатно загреје, док на послетку то врење не пређе сасвим у *сагоревање*, и онда ђубре сагори и оладни. За време сагоревања, или изветре, или се растворе најснажније твари у ђубрету, нарочито нишадор. Има једна сељачка пословица која вели: „*Што смрди — то и ђубри*“, а што је ђубре старије, све мање и смрди, све слабије и ђубри.

Али, кад ђубре своје врење претури у земљи, онда остану и оне ветреће твари у земљи, а осим тога јој врло добро угађа и она влажна топлота, која се при врењу ствара. Ова топлота, не само да ублажава и да троши чврсту земљу, него и на доцније посејано биље врло благотворно упливише. Од великог је значаја по пораст усева ова топлота с јесени и с пролећа, кад је иначе у природи ладније.

Стрмнину, на пример, не би, истина, смели посејати *одма* по ђубрењу фришким ђубретом, јер би стрмнина у фришком ђубрету боловала од сњети, полегла би итп., али би сва снага фришкога ђубрета, које би се на 6 до 8 недеља пре сејања заорало и до сејања преврело, остала у земљи, *те би у том случају сваки до идући усев бујније напредовао и обилатије рађао*, од онога, који би се, под једнаким околностима, посејао у земљу, која би била ђубрена сагорелим ђубретом.

Сагорело ђубре не треба на њивама употребити ни зато, што га у том случају, поред мање снаге много расипамо. Да се ђубрењем са сагорелим ђубретом много расипа, нека служе за доказ следећи примери. Ја сам једном приликом изнео из авлије 36 товара свежег ђубрета, и сложио га у крај њиве у две гомиле. Кад сам га *после 8 недеља* дао по њиви растурати, није више било до 24 товара. Другом опет приликом, бацио сам 12 добрих товара у једну рупу, и то пред саму зиму; с пролећа, кад је ово ђубре извађено, није га више било од 7 слабих товара. Према томе, ја сам могао само половину оне њиве нађубрити, за коју сам јесенас рачунао, да ћу је целу моћи да нађубрим. Из

као штршљеви кад срчу медни мирис, они се одмах, без икаквог оклевања, крену на лице места, из страха, да им други месождери не преотму пљен.“

Чим стигну, прва им је брига да га посматрају, да га испитају, да се увере о његовој величини и о свима тешкоћама које ће искрснути и које ће требати савладати па да им се сав труд крунише успехом — да га што достојније, лепше и сигурније закопају.

Прво питање које искрсне, то је, да ли ће тај пљен бити довољан за њих неколико и да ли ће његово сарањивање изискивати више рада, већег труда, но што њихове удружене снаге могу дати? —

За цело, то је један чудноват народ! Код њега је дух браства јако развијен, а изгледа, да му и економија није непозната, јер су му користи од удруживања, асоцијације врло добро познате. „С тога брже боље један од њих иде да извести о срећном открићу (па и Колумбо, за иста, није био срећнији кад је открио Америку!) и осталу браћу, који нису били те среће. И ево вам одмах 4. до 5. раденика на лицу места. Пре но што приступе послу, они се саветују, истражују најсигурнија средства, начине да достигну циљ.“

Има још људи на овом свету, којима је мучно, који неће хотимице, да признају да и један делић интелигенције борави у миниатурној глави једног инсекта, али ти исти људи не могу друкчије да раде а да не признају бар, да је код неких инсеката инстинкт јако развијен. Тириат прича о оштроумном начину, којим су се 5. гробара послужили, да одвуку једног миша до једног сигурног места. Кункел д' Еркулес прича, да је једна кртица била обешена помоћу канапа о један штап заboden у земљу, па како је гробари не могоше тако одвући, они нађоше најзад начин да оборе леш (Монфлери).

После дебате и решавања ако се дошло до закључка, да је апсолутно немогуће закопати леш или га однети на какво друго место, наши удруженици се напуне месом, наједу се, и продуже пут тражећи даље.

„Ако је земљиште тврдо, каменито или испреплетено корењем, вели Монфлери, а у његовој се близини налази какво угодније земљиште, они онда проучавају средства да леш донде одвуку. Може се замислити колико треба стрпљења, вештине, енергије и истрајности за такве инсекте, који су мањи и од једног мајског жука, па да њих четири или пет одвуку једног пољског миша или једну кртицу! Једни се увуку испод леша, други гурају или вуку, и сви, удружујући сву њихову снагу, доспу најзад да га с места покрену. После овог првог резултата, пошто има изгледа на успех, они се одмарају... Ну, и тај одмор не траје дуго, јер у скоро прегну по нова на посао, и тако продуже све дотле, док најзад не достигну жељену циљ.

Али тиме није још све свршено, још они и не помишљају да уживају у миру, у одмору тако ваљано заслуженом, јер им је потребно да што је пре могуће ишчупају њихов пљен од других новодолазећих прождрљиваца, који осете гозбу, па би хтели да се и они ту почасте.

С тога се они и удале један од другог, изберу згодна места, и с двогубом вољом и енергијом, подижући непрестано њихов пљен, они копају, преврћу, избацују земљу. И леш се постепено, мало по мало, спушта у земљу. Наиђу ли на какву

овога се даје лако закључити, да се свежим ђубретом, поред осталих добрих страна, и много већи простор нађубрити може.

Ове истине, треба наши земљорадници увек да имају у виду, нарочито ако су им земље чврсте, а осим тога још и кад мало ђубрета имају. Сагорело ђубре подесније се употребљује у повртњаку за ђубрење, извесног само поврћа, н. пр. разног корења, које не подноси свеже ђубре, а за разно зеље, тамо се корисније употребљује свеже ђубре.

У сваком пак случају, где се не би могло свеже ђубре износити на њиву, него би се морало слагати на „ђубриште“, онда треба, да би се ђубре што боље одржало, да би што мање изветрило, слажући га слојимице на гомилу, посипати земљом. Ово посипање земљом, не само да ће предупредити ветрење ветрећих састојака, него ће у многоме задржавати и пренагло врење и сагоревање, што свакојако иде у прилог, да се ђубре боље и снажније одржи.

Радић.

ВЛАСАЦ.

Власац један је врло ситан, 80 милиметара дугачак црвић, облика власастог и обитава у гркљану и у плућама јагњади, шиљежади и прасади те проузрокује катаре и запаљења плућа. Власца има разних фела, које се научно зову Strongylus filaria, Strongylus micrurus и Strongylus paradoxus. Први се налази код оваца, други код телади и трећи код свиња (прасади). Ови су црвићи подељеног пола, замећу јаја, из којих још неразвијени црвићи излазе и који се на влажним и песковитим пашама, поглавито у кишовитим годинама у безбројној количини налазе. У мају, јуну и јулу месецу заразе се животиње овим црвићима, који са храном или водом у желудац животиња долазе, одатле врате се самосталним кретањем кроз једњак у ждрело, пређу затим у гркљан, у душник и у плућа. У плућама продуже свој развитак и постану за кратко време потпуно развијени црвићи, напред поменутог облика и способни за оплођавање. Концем зиме и у почетку пролећа излазе из тела животиња, ако исте нису услед њих раније угинуле. Власац се не може пренети од животиње на животињу, јер мора понајпре у стојеће воде да дође те да се ту до извесног степена развије.

Јагњад и шиљежад разболе се од власца с јесени. Животиње почну с почетка чешће кашљуцати. Доцније постане кашаљ све јачи и јачи, при чем болесни брави много слуза избаце у којем се поједини црвићи или читаве гомиле истих налазе. Животиње дишу убрзано и омршаве уз пркос добром апетиту; видљиве слузокоже побледе и напослетку угину услед изнурености и малаксалости, често тек после неколико месеци боловања.

При секцији и клању оваких животиња нађе се у плућама множество власастих црвића, који су у читава клупчета савијени и омотани пенастом слузи. Плућа су бледа, увенула, на ивицама плавичаста или црвена, мека или чврста. У грудној дупљи налази се обично више или мање воде.

Поједини црвићи, налазећи се у плућама, не проузрокују какве особите знакове болести, сем што животиње дуже време кашљу. Код одраслих оваца такође се находи власац у плућама, али ретко кад у већој количини, те с тога није толико опасан по њино здравље.

У колико су јагњад и шиљежад слабије развијена и мршавија, у толико пре подлегну овој болести. Само кад су животиње у снази и добро уређене и кад се мањи број ових црвића у њиним плућама налази, могу оздравити, пошто ове паразите кашљањем избаце.

Најважнији део лечења од ове болести састоји се у храњењу добром и снажиом храном (овсом и мекињама), да болесне животиње не би нагло малаксале, да би остале у снази, те да би могле црвиће кашљањем избацити или издржати дотле, док црвићи самовољно не изађу.

Даље се препоручује давање горко-ароматичних средстава. У тој цељи узме се 500 грама прашка од линцуре, 500 грама прашка од вење, 100 грама ситно истуцане зелене галице и 1000 грама кухинске соли и све то се помеша са овсом или мекињама и да се овцама да овај лек лижу. Да би пак животиње црвиће лакше искашљале, треба у једном лонцу спремити вреле воде, додати нешто терпентинског зејтина или катрана, да се пара развије. Затим се узме лонац са спремљоном паром, положи се пред болесног брава, да ову пару једну четврт сахата удише. Ово треба учинити најмање двапут дневно. Или, ово парење може се и на овај начин извршити: једна добро затворена соба или штала накади се паром од катрана, затим се у'њ затворе болесне животиње, да ову пару удишу. Дуже од ½ сахата не треба их држати у пари.

У пределима, где се ова болест код оваца чешће јавља и где је тако рећи стална, треба јагњад у мају, јуну и јулу месецу у штали хранити. Ако пак ово није могуће, то их не треба гладне пуштати на пашу, већ им претходно ваља дати довољно суве хране, сена, овса, мекиња и воде. Сумњиве паше треба избегавати. Плућа угинулих или закланих животиња ваља у ватри уништити.

Освалд Репић.

непредвиђену препреку, а они се одмах сви скупе, понова се саветују, па ако има најзад изгледа на успех, концентришу сва њихова средства, и то све дотле док је не савладају.

За неколико сата, по некад, леш је закопан под једним од 10 см. дебелим слојем земље.

И тај рад траје тако непрестано.

Један природњак, Гледић, констатовао је, да су за 50 дана четири гробара на тај начин закопали: две кртице, 4 жабе, 3 тице, два скакавца, целу утробу једне рибе и два парчета говеђе црне цигерице.

Чега ради раде они све ово? „За цело не у цељи да прочисте ваздух који ми непрестано удишемо, а још мање у цељи да одвуку испред наших погледа остатке, који немају ничег естетичког. Они раде то једино у цељи да сачувају фелу. Јер, кад се приближи конац њиховом животу, једног дана, пошто су на тај начин закопали један леш, један пар враћа се на светлост и ту се сједини према законима природе... Мужјак одма подлегне, умре, а женка се враћа да остави своја јаја у то биће, где ће њено потомство, које она неће видети, наћи добро обиталиште и довољну храну. Пошто је тако испунила своју улогу она нема више довољно снаге да са себе одбије инвазију гомиле паразита, који долазе да на престарелом и изнемоглом телу њеном траже живот свој. Једва чак има и довољно времена да се врати на светлост, на слободан ваздух да у брзо, поред свог верног друга, испусти њен последњи издисај.“

А ми сви, који не можемо а да не признамо услуге које нам чине и нехотице ови храбри и одважни инсекти ако их у нашим пољским шетњама, у нашем пољском раду видимо где обилазе око каквог кужног задаха, око каквог леша, сетимо се њихове благотворне мисије и оставимо их на миру...

Ахило Р. Михаиловић.

ГОВОР.

Љубомира Којића, наставника,

О Св. Трифуну, слави Винодељско-Воћарске школе у Букову, код Неготина.

(свршетак).

Из наведени цифара излази да је годишње засађивано више од 14.000 хектара у *само једном округу*, али укупна цифра опет износи 4 пута више него сви наши виногради у целој Србији.

Ако узмемо у рачун целу Француску, онда ће претурити по милиона хектара. Ово брзо напредовање показује у исто време сигурност и успешност овог начина, јер је само на тај начин Француска могла да прошле године достигне стару средњу цифру продукције од 56,000.000 хектолитара. Ове је године усљед обилне бербе вино ванредно јевтино. По најновијем извештају једна партија од 1000 хек. и 11° алкохола продата је за 5·39 дин. а обична му је цена од 9, 10 до 12 динара хектолитар. Ово се односи на вина велике потрошње (асталска вина), које је у целој јужној Француској народно пиће: у хотелима, ресторанима и т. д. важи као правило при оброку: леба и вина „á discretion" т.ј. колико ко може.

Тако данас стоји у Француској, којој је филоксера учинила толике милијарде штете и који су пре 10—12 година и код нас долазили ради куповине вина.

Сигуран сам, да ће многи приметити на ово: Е, друго је Француска а друго Србија; они су богати и научени људи, лако је њима, а код нас то све оскудева.

Истина је да има разлике у многом које чему; али кад треба да се оправда каква политична ларма ми се увек позивамо на ту земљу и радосни смо што тамо можемо наћи слични примера за оправдање и упоређење.

Кад се пак тиче привреде где нешто треба постићи *стварним радом*, сваки ће наћи сила изговора како смо сиромашни, како смо се скоро ослободили и т. д. и т. д. тек неће казати оно што је главни узрок свему, а то је нехат и нерад.

Ја напротив тврдим, да и Французима није било лако и да им данашње богатство није пало с неба но је створено јединствено приљежним радом.

Ко се још не сећа да је ова земља пре двајестину година платила никад не чувену и у историји непознату ратну оштету од 5 милијарди франака, не рачунајући у то ратом сатрвену имаовину; коме је непознато, да је баш у то доба филоксера почела да засушује највећи извор народног богатства, који се рачуна на 1.680,000.000 годишње и од чега живи 6,000.000 душа?

Ствар је у опште позната, да су се обе несреће стекле једновремено и притискале својом тежином економски живот Француске; али овај народ никада не пада у малодушност и ни пред каквом несрећом; он не зна шта је то очајавање; никаква несрећа и никаква тегоба нису у стању да сломију његову животну енергију с којом он тежи увек једној и истој мети: напретку. Неуспеси су кадри само да удвострuче његову дурашност и истрајност, а никако да пред њима клоне.

Благодарећи том предузимачком и неустрашивом духу, Француска је у пркос свима каламитетима успела да за 23 год. опет постане најбогатија држава и предњачи у свему осталим народима.

Што се тиче винодеља, она је била прва на реду да се бори са дотле непознатим непријатељем, она је имала да проба хиљаду срестава, да утроши много новаца, времена и труда док је постигла позитиван резултат. Међутим ми смо од свега тога поштеђени, треба само да се користимо њиховим искуством и да паметно применимо изнађене методе па је успех осигуран.

При свем том ако бацимо поглед на прошли 12. година, немамо се чиме похвалити на овом пољу.

Осим три државне расаднице, које нису још стигле да подмире потребу и местимични приватни покушаја, не видимо да би се имало још шта прибележити што би оправдало нашу општу немарност. Као у сваком послу, тако и у овом, огледа се наша равнодушност и немарност већим делом ослоњена на источњачки фатализам: да ће напаст временом проћи као што је и дошла, па је остављено да иде како иде.

Последице тога данас види и опажа многи: данас купујемо и оне производе, које смо у изобиљу имали и другима продавали. Поред вина купујемо са стране и грожђе за јело.

Није ли то ужасна брука за српске привреднике?

Да ли бар стојимо боље са другом којом привредном граном?

Не. Ни тамо не можемо ништа утешно наћи.

Не видимо ли да су се комисије у последње време упутиле у стране земље ради куповине *боље* стоке?

Зашто то, да Србија као земљодолска и сточарска држава од памтивека, трчкара сада са својим комисијама по страним државама ради набавке неки бољи раса стоке? Зашто ми да немаме каквих раса те да другима продајемо?

Никакав изговор у овоме не може нас одбранити од праведног и заслуженог прекора: ни климу ни земљиште ни све остало што има утицаја на облагорођење или изметање стоке, не можемо навести за извинење. Ако је до земљишта, климе и остали прилика ту немамо шта другима позавидети. У том погледу ако ни смо у бољем положају од многих других земаља, ни смо доиста ни у горем.

Кад тако стоји, онда чиме би се могло правдати што данас тражимо код Мађара шумадијску мангулицу за поправку наше домаће расе кад се зна, да је она поникла у нашој Шумадији и да је Књаз Милош дао неколико комада једном мађарском великопоседнику?

Мађари су, дакле, били у стању не само да очувају него да и усаврше расу, док ми смо је сасвим изгубили.

Говори ли тај факат у прилог наше вредноће и нашег старања за економски развитак и самосталност?

Ако после овог скренемо пажњу на воћарство, какав напредак ту налазимо? А то је такође веома важна привредна грана, управо што је винодеље за источну то је воћарство за западну и југо-западну Србију.

И ако је икакав извозни артикал уносио паре у ову земљу то су заиста чиниле суве шљиве, па да ли је тај велики промет и радња са шљивама изазвала какво усавршење у начину културе или техничкој преради сувих шљива?

То сам живо желио да видим после 3. године бављења у Француској где сам имао прилике да видим тамошњу производњу сувих шљива, па, на жалост морам признати да нисам нашао апсолутно никакве поправке, никаквог усавршења. С тога и јесте она грдна разлика у цени наши и француски шљива, јер, док се код нас продаје 100 кгр. за 14—30 динара код њих 50 кгр. плаћа се 40—60 дин. прéма крупноћи.

И овде нам наша небрига и површност чине грдне штету.

Према напред изложеном стању привреде у нашој земљи, све више нам излази на видик задатак ове школе. Истина њен је постанак и задатак регулисан специјалним законом чије одредбе стоје у сагласности са фактичким стањем пољопривреде у нашој земљи; али очевидно је, да се од ње очекује највећа делателност на пољу винодељске привреде с тога, што се налази у центру винодељске области, а највише зато, што винодеље тако брзо пропада из познати нам узрока. Ту је дакле помоћ најпотребнија и она то не превиђа ни за један трепутак,

већ се усиљава да створи све услове како ће свом задатку што боље и потпуније одговорити.

Но треба имати на уму и то, да се за 2—3 године не може поправити и надокнадити оно, што је пропало у току 12 година; школа то не би могла учинити ни онда, кад би се по мишљењу неких, претворила у велику продавницу калемљење лозе а све друго оставила на страну. То, наравно, не може бити ни по самом закону, а и кад би се дозволило, би ли се могао оправдати опстанак једне установе државне јединствено ради калемљења лозе који се посао и не врши преко целе године. Истина је, да би винодељци имали, у таком случају калемљене лозе више, но то би баш и била лоша страна овог система, јер би се они навикли да купују готово — урађено, па би се слабо трудили да ову вештину приме и науче, те тако би с једне стране постојао један завод чији би се кредит трошио на калемљење лозе, а с друге стране винодељци би тај посао плаћали куповањем исте у место да сами израде. Значило би сећи полеђину па крпити рукаве.

Главна корист састоји се у томе, *да баш они* сазнаду и науче вршити све послове од почетка па до краја, да се упознаду са природом разне врсте лозе, са њиховим зактевима у односу на културу, земљиште и т. д. па да те послове могу вршити сами и без икакви новчани издатака. А школа је зато, да им понуди све услове да се у том послу усавршити могу. Она је то чинила и чини ће и у будуће.

Поред спремања својих питомаца да буду самостални раденици и учитељи у том послу, она отвара сваке године у време калемљења и практичне курсеве на које може доћи сваки који жели да се у калемљењу изучи, а то се постиже за врло кратко време.

Дакле, ако ко не може отићи у Америку или Француску, да види шта се на овом послу ради, школа је близу, њој може доћи сваки, а ту му стоји све на расположењу да нужну поуку и обавештење добије.

Амерички лоза има разпи врста као што има и различитих земљишта. И једно и друго треба да винодељци умеју распознавати, јер није свеједно ма коју врсту лозе садите на ма које земљиште. Погрешка у овом повлачи штету у новцу и раду. У опште се може рећи, да све америчке лозе, мање више, рђаво успевају, а неке и угину, на врло *кречном земљишту*. Ово нарочито треба имати на уму при сађењу нових винограда.

Међутим школа је се постарала да набави оне врсте, које се лакше прилагоде кречном земљишту, њих ће неговати и давати онима, који за такве лозе буду имали потребе и даваће и нужна објаснења. —

И ако се у пољопривредним предузећима не може са математичком тачношћу рачунати на успех, просто зато, што имамо посла са много чињеница, које нису у власти човека да с њима по вољи располаже, опет ослањајући се на успех учињен у осталом свету, придржавајући се истих метода у раду и рачунајући на озбиљно и ревносно суделовање наши винодељаца, ја сам тврдог убеђења, да ће Крајина за 10—12 година потпуно повратити своју пређању производну снагу: *виноград мора бити онде где је и пре био то ће нам бити мета којој треба да достигнемо.* — Qui vivra verra.

Наиђемо ли у току рада на какав неуспех не треба да нас обескуражи, ваља наћи узрок па корачати даље. Са могућим неуспехом рачуна се у сваком предузећу, а најзад који је тај смртни, који је само победе и успехе имао у свом животу, а који је хтео нешто да створи. Тешкоћа ће бити као у сваком послу, али зато је ту човек да их савлада и да после триумфује.

Радећи тако на овом пољу не напуштајући ни остале привредне гране што спадају у наставни програм, школа рачуна на благонаклону потпору својих суграђана од којих одличан део поздравља данас као своје госте!

БЕЛЕШКЕ.

Да крава сигурније избаци постељицу. — Краве, које се непрестано држе у штали, којима се за време стеоности закраћује потребно кретање и проходња, врло тешко избацују *постељицу*. У тим случајевима дају крави 4—2 литра црног вина, да добије више снаге и јаче напоне, да може постељицу да избаци. У случају, кад је постељица више или мање с материцом зарасла, може да се помогне операцијом. Ову операцију није тешко извршити, кад се извршује с пажњом и чисто али после сваке такове операције крава ослаби и неће за дуго да „води.“ Ко своје краве преко целе године, а нарочито за време стеоности, у извесна времена, а у довољној мери, на проходњу истерује, па ма то само и у ограниченом простору у авлији било, томе ће се врло ретко догодити, да му крава, после телења одма, и постељицу не избаци. Само зими, кад је врло хрђаво време, не треба стеону краву на проходњу истеривати, иначе — увек, јер непрестано у штали затворене краве бивају немоћне и омлитаве у живцима. па с тога нису у стању ни крепко да отеле, ни постељицу да избаце. За сваку сигурност, ми смо употребљавали уварак од ланених погача. На 8—14 дана испред телења, ми смо кували ланене погаче и од оног уварка давали свакој крави по четврт литра дневно у води, кад смо их јутром и вечером појили, и после тога је свака крава по телењу на сигурно избацила и постељицу, без икаквих напора.

* * *

Шта вреди кокошије ђубре у повртњаку? — Кокошије је ђубре без сумње најбоље, које се на дому прикупити може. Поред Амонијака (нишадора) има у себи ово ђубре и повише фосфорне киселине, па је с тога и најподесније за сваковрсно повртње. Кокошије ђубре врло снажно упливише на развиће листа и корена, док за грашак, пасуљ и томе подобном повртњу није подесно. Ово ђубре, са своје множине азота, не само да јако упливише на пораст повртња, него и раствара иначе нерастворљиве минералне твари у земљи и претвара их у добру биљну храну. — Ово ђубре можемо да употребимо у сувом и растворењом стању; већином се пак у растворењом стању и употребљује, нарочито у случајевима, кад неко повртње у порасту застане, ово му ђубре служи као лек и опорављава га. За повишавање родности код краставаца и диња, нарочито се ово ђубре употребљује, само у овом случају не сме раствор бити јак, јер би тада више шкодио, но што би користио; најбоље је, кад се на једну обичну заливачу (канту) воде, метне једна прегреш кокошијег ђубрета. Кад се употребљује у сувом стању, онда га треба стући у прах, по леји посути и онда леју прекопати. За купус, кељ и салату. особито дејство показује, кад се дотичне биљке, бар једном преко недеље, растворењем ђубретом залију. Спанаћ врло крупно и дебело лишће рађа, кад се посеје на леју, која је нађубрена кокошијим ђубретом.

Изузимајући варива, за све је остало повртње кокошије ђубре изванредно средство за унапређење пораста.

* * *

Да ли је старије семе од краставаца и диња боље од новога? — На ово питање, одговара један француски баштован ово: „Сви баштовани без разлике тврдише до данас непрестано, да је *старије* семе од краставаца и диња боље, т. ј. да више рода замеће, него ново семе. Ево сам с мојим опитима у том погледу навршимо 10 година, и ја велим на основу тих свестраних опита: *да је и код краставаца и код диња скорашњ семе боље од старијега*; но ако се старије добро одр-

жало, онда ни оно у родности не уступа новом семену. *Од добрих илодова узето, иодиуно зрело семе, добро је и старо и младо; старо и до седме године, ако је добро очувано, а разлике у родности нема никакве.*«

ГЛАСНИК.

Виша школа за баштованство у Аустрији. — Уз припомоћ Министарства за земљорадњу, бечког пољоприв. друштва и кнеза Лихтенштајна установљена је у Ајсбурку виша школа за баштованство. У овој школи поред практичног, добиће ученици и више теоријско образовање, како би баштованство та важна привредна грана — круна у земљорадњи, — све више цветала и напредовала.

* * *

Рајфајзенове касе у Аустрији. — Ова удружења узимају све већег маха у Аустрији. Има их 95. Број чланова од Августа до Новембра 1893 године попео се од 3370 на 6522 фор. Радња са залогама од 69.951 на 110.727 фор. Позајмице учињене из ових каса скочиле су од 87.900 на 162.500 фор. Сума новца датог на штедњу, попела се од фор. 725.768 на 1,485.020 фор.

* * *

Извоз коња из Мађарске за балканске државе. — У последње време запажен је огроман извоз коња из Мађарске за Балканске државе.

Новине аустријске „Oest. lanwirthschaftl. Wochenblatt« о овом извозу донеле су ове податке:

У току 1893. године извежено је:

У Бугарску	165	грла
» Турску	949	»
» Румунију	4.777	»
» Србију	1.715	»
Укупно годишње извезе се . .	15.170	грла

За овај број извежених грла Мађарска је примила 12,936.000 динара. Сама Србија дала је Мађарима за коње у прошлој год. *1,543.500 динара.* Ова цифра по свој прилици неће бити тачна, јер ми имамо података, да Србија издаје годишње преко 2 мил. динара за куповину коња у Аустро-Угарској.

* * *

Пољопривредна подружина за округ Крајински. — На годишњем збору пољоприв. подружине за окр. Крајински изабрата је Управа из ових лица: За председника Ђока Лазаревић секретар окр. Одбора: за потпредседника Илија У. Анђелковић трговац; за благајника Стева Илић — Уровица —; за пословођу Алекса Жарковић економ; за чланове г. г. Ђока Стојковић професор; Адам Јовановић трговац; Коста Ђурић и Ђорђе Станковић земљоделци из Мокрање; Павле Танић земљоделац из Тамнића; Ђорђе Томић трговац из Кладова; Никола Зарић трговац из Д. Милановца; Антон Целба воћар винодељ. воћарске школе; Никола Лучанин трговац; г. Љубомир Којић наставник винодељско-воћарске школе, Михаило Анђелић учитељ у пензији; г. Јоца Марковић економ винод.-воћарске школе.

Подружина располаже са 6. ект. земље коју је добила као поклон од општине Неготинске; једно крдо свиња од 22. грла шумадијског и буђеновачког соја које је добила од Ст. Окруж. Одбора, 1000 динара од Окружне скупштине и 300 динара од среза крајинског.

* * *

Обзнана. — Многа лица поручују разна пољопривредна оруђа, семена, стоку и друге предмете на адресу пољопривредног друштва, поради увоза без наплате царинских такса.

Ставља се до знања свима привредницима, да се не ће издавати уверење никоме и ни за какву поручбину, која није учињена са знањем и одобрењем Срп. пољоприв. друштва и да се такве набавке могу вршити само преко београдске царинарнице.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

Образовање пољопривредне подружине у Мерошини.

Пошто се је сакупило око 100. сељана ил разних села у околини, тада је г. Стеван Болманац свештеник из Александровца узео реч и замолио збор да га саслуша.

По том је у подужем леном говору објаснио циљ сазива збора.

Даље је напоменуо како само они народи и они људи могу у данашње доба живети и напредовати који се буду руководили сувременом науком како у погледу здравља тако и у погледу газдовања.

А да би ово што пре постићи могли, нужно је да се прво поправи код нас извор нашег домаћег живота у погледу здравствености, и наша пољопривреда у газдовању.

Даље је објашњивао да је пољопривредној дружини једина циљ да се постара како ће наш народ у општој економији кораснути напред.

По том је позвао збор да се изјасни' примали предлог у начелу.

Збор се је једногласно одазвао да се прима.

После овога устао је г. Пера Божовић окр. началник и такође у подужем гсвору, објаснио како је овој установи једина циљ да се од мање труда више користи добије т. ј. да се са њиве која н. пр. сада даје 200—300. кила жита са истим трудом само са савршенијим справама може добити двојином толико а и више; даје ово установа која ће стајати у непосредном договору са српским пољопривредним друштвом у Београду, да ће се отуда добијати како справе за обделавање земље тако и семење, које је благородније и подеснije за наше крајеве а као главно удружењу је циљ да и на самој практици покаже како ваља земљу обрађивати, као и то кад шта и како ваља урадити па да плод буде бољи и да веће користи донесе.

После овога приступило се уписивању у чланство, па пошто се по готово сви присутни уписали, буде изабрана управа подружине.

У управу изабрана су следећа лица;

Теодосије Јерковић земљ. из Александровца; Ставра Благојевић земљ. из Крушца; Марјан Станковић земљ. из Мрамора; Стеван Болманац свешт. из Акександровца; Стоилко Ристић земљ. из Балајнца; Јован Петковић земљ. из Балајнца; Младен Митић земљ. из Балајнца; Стојан Илић земљ. из Облачине; Васиљко Стојановић земљ. из Бреста; Јанча Стојановић земљ. из Рожине; Јован Милић земљ. из Балиновца; Јанча Станковић земљ. из Девче; Станко Милојевић земљ. из Лепаје; Вучко Ранђеловић земљ. из Градишта; Светозар Крстић из Александровца свршени ђак економске школе као деловођа.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољоприв. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина“, у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати Па тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу 3 динара и* право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем грančица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-грančица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем грančица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20 – 30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

ЗЕМЉОРАДНИЦИМА У СРЕЗУ РАЧАНСКОМ.

Још пре неког времена образована је пољопривредна подружина за срез рачански са седиштем у Рогачици. Правила ове подружине Српско пољопривредно друштво прегледало је и примило ову подружину у састав Српског пољопривредног друштва.

Према чл. 12. подружинских правила досадања управа решила је, да се 20 овог мес. држи пољопривредни збор у Рогачици у школској згради, а у 1 час по подне.

Дневни ред биће:

1. Бирање сталне управе,
2. Упис у чланство, и
3. Питања и предлози појединих земљорадника и пријатеља земљорадње.

Установа оваке подружине у овом сиромашном, брдовитом а удаљеном крају округа ужичког од велике је потребе. Због саме важности позивамо земљорадинке и пријатеље пољопривреде да реченог дана дођу на овај збор.

Бр. 4.
Марта 1894. год.
у Рогачици

Председ. подруж.
Лаза Т. Јовановић

Пословођа
Ник. А. Јовановић

ИСПРАВКА.

У 10 бр. „Тежака“ чланку „За и против утрина“ на стр. 85-ој у првом реду одоздо „десно“ треба да стоји «*Старим*“ а не „страним“ што се овим исправља.

Садржина: **Чланци**: О гајењу лана. — Да ли је боље ђубрити скорашњим (фрешким) или сагорелим (с' трулим) ђубретом? — Власац. — Говор Љубомира Којића наставника (свршетак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Стечај за калемаре.** — **Земљорадницима у срезу рачанском.** — Исправка. — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 12. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 24. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

О ПРОКРЕСИВАЊУ ВОЋАКА.

Прокресивање, или прорећивање грана на крунама наших воћака, посао је врло важан и озбиљан, којим се успевање и плодност старијих дрва много унапређује, и који се посао сваке године, или бар сваке треће предузимати мора, ако нам је до тога стало, да наше воћке у крепости и плодности за дуже времена одржимо. Зими, кад другога посла немамо, можемо тај посао најлакше извршити, а сад је томе крајње време и не треба више одуговлачити.

За овај посао су нам нужне пре свега добре **лестве** (мердевине, стубе), сл. 1. које се и за нижа и за виша дрва употребити могу, дакле, које се — као што наша

Слика 1.

слика јасно показује — склопити и усправити могу. С оваким лествама можемо до сваке гране на дрвету допрети, па их врло згодно и за чишћење гусеница употребити можемо.

Даље су нам нужне добре, јаке и поуздане **маказе** сл. 2. Најпоузданије су с оваковим „федерима“, као што их наша слика показује. Ти су «федери“, просто, вечити; много бољи, сигурнији и трајаднији, него они завојци од жице.

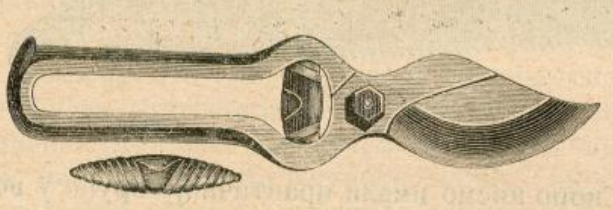

Слика 2.

На прокресивање дебљих грана, не можемо без добрих тестера ни помислити. У њима смо у најновије доба врло богати, и имамо их сваке руке. Погрешили би, кад би тање гране, које иначе не би могли ни ножем ни маказама одсећи, хтели да сечемо тестером

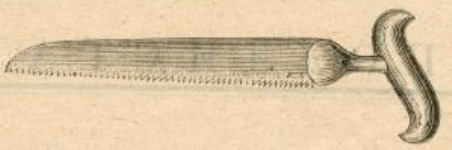

Слика 3.

пресек искрзали и грану оштетили. За тање, дакле, гране, треба узети тестеру лаку, са ситним, гушћим

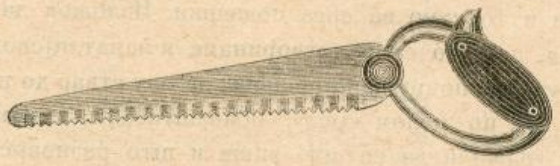

Слика 4.

зубићима, као што приложена слика 3. показује. А следећа слика 4, показује тестеру за дебље гране.

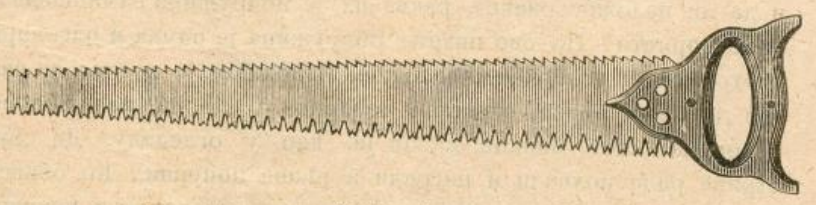

Слика 5.

Као што данас сваки жели, да свој посао, не само добро, но и брзо уради, тако су се и напредне занат-

лије побринуле, да нам направе тестере, за тање и за дебље гране *уједно*, да се при раду не би морали мешати час за једну, час за другу и тиме дангубити. Тако једно изврсно оруђе, преставља нам приложена горња слика 5, које оруђе нашим воћарима најтоплије препоручујемо.

Бива и то, да је грана, коју треба да одсечемо, сувише висока, да ју не можемо ни на леставама дохватити. У том случају ће нам овде нацртано, комбиновано оруђе, врло добро помоћи.

Ту је тестера, а ту су и маказе; што не узмогнемо маказама, моћи ћемо тестером. Ово оруђе треба насадити на дугачку, чврсту мотку, да се не превија, и онда можемо комотно и сигурно руковати, где год устреба.

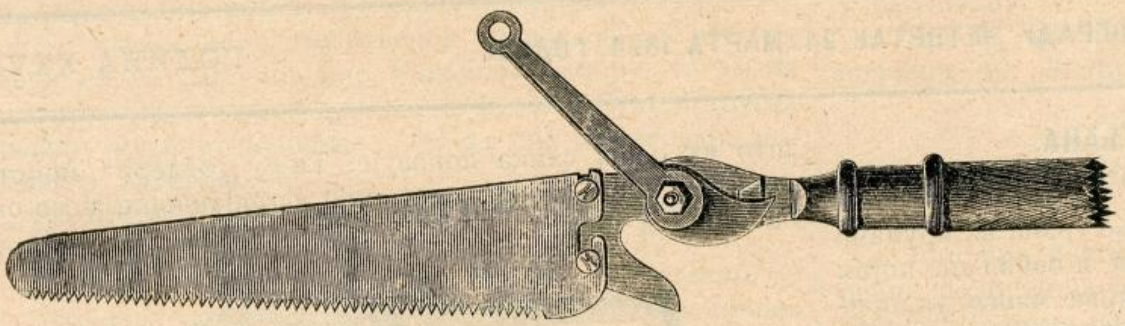

Слика 6.

Скоро нисмо имали практичније оруђе у воћарству, од овога. Сл. 6.

Осим свега тога, морамо имати при себи и добар, јак нож, којим ћемо престругана, претестерисана места уравнити, углачати, да пре зарасти. Сл. 7.

Кад смо се овако са свима потребама добро снабдели, можемо приступити послу, а пре свега морамо бити на чисто: шта треба на воћки да проредимо, шта треба да очистимо?

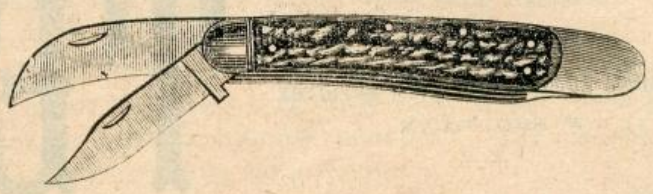

Слика 7.

Скоро сва старија дрва без разлике, имају погушће круне, па било да су прошлих година чишћене, или да су биле батаљене; то је својствено код старијих дрва, да су им круне прегусте. Усљед те густине није могуће, да се листни и цветни пупољци у пуној мери развију, а о подпуном развијњу плодова не може у том случају ни помена бити.

Са тога гледишта полазећи, можемо поставити једно опште правило, које нам мора бити меродавно за све прилике, кад будемо воћке прокресивали. То је правило: да гране и огранке у тој мери треба проредити и прокресати, или пак само скратити, да круна буде у толико разређена, да добије са свију страна довољно промаје и сунца, да подмладак добије са све четири стране довољно простора, да се на њему и листни и цветни пупољци, па онда и плодови, што подпуније развити могу.

При овом раду најтеже је одмерити: колико, и које гране уклонити треба? т. ј. нити преко мере да разредимо, нити пак непотребно да оставимо. И круни

ПОДЛИСТАК

СА ПОЖЕШКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ИЗЛОЖБЕ.

Подружина српских пољопривреднака за срез пожешки решила је да ове јесени (прошле године) приреди једну изложбу у Пожеги и то само за срез пожешки. Изложба да буде пољопривредна, заједно са рукотворинама и занатлијском изложбом. Чланови управе подружине решени: да ову ствар до краја изведу, путовали су по целом срезу, обавештавали сваког о користи изложбе, тражили да се што више и што разноврснијих предмета на изложбу испошље (изложби). Кад је управа видела, да се изложба може држати, она је онда одредила и дан држања изложбе. Тај дан био је 3. и 5. Октобра 1893. год.

За што је подружина покренула ово питање о изложби, и да ли изложбе овакве, какве их је подружина замишлала доносе користи? На ово питање подружина је одмах и одговорила *стварањем и отварањем* изложбе. Изложбом је хтела: да сазна све добре и рђаве стране у газдовању. Да на изложби види целокупан срез, онакав, какав је, као у огледалу. Да добре стране рада похвали и награди а рђаве поправи. Да обавести невеште и неуке и да узајамним радом, договором и познанством користи свима.

Да би се изложба што боље извела, да би од ње користи сви посетиоци имали, подружина је предходно изабрала народчити изложбени одбор. У одбор овај ушла су била ова лица: Драгатин Н. Лапчевић као председник, Михаил М. Чолић као деловођа, Никола Милошевић као благајник. а као чланови одбора били су: свештеник Шуњеварић, Јовановић учитељ, Колаковић опанчар, Ђорђе Милошевић ковач, Сарван књиговођа, Бонцулић земљоделац, Илијћ обућар, Бајић баштован, Живан Васић рачуновођа и Филип Михаиловић бојација.

Изложбени одбор састарао се за зграду, где ће се изложба држати. Почео је прикупљати ствари за изложбу. —

Изложбена зграда била је основна мушка школа пожешка. Изложба је заузела две најпространије учионице. У једној је била смештена чисто пољопривредна изложба, а у другој занатлијска са женским ручним радовима.

I. *Пољопривредна изложба.* Она је била смештена у највећој школској учионици — распоређена је била на 17. одељака.

Одељци су били овако распоређени:

5 Одељака заузимало је воћарство;

3 Одељка заузимали су пољски усеви;

5 Одељака били су за вртарске плодове;

1 Одељак одређен је за разна слаткá и прерађевине од воћа.

1 Одељак био је одређен: за суве шљиве, ракије (шљивове и крушковаче) меке и љуте, (међу ракијама било је изложено и једно стакло ракије од аптовине — бурјана).

1 Одељак заузимао је мед и восак, и

1 Одељак прерађевине млека: сир и кајмак.

Сем ових одељака, служили су по зидовима као украси: вешалице од кукуруза у клипу, венци од воћа и цвећа, венци од стрмних жита у класу.

треба створити леп изглед, и оставити само оно, што је по свему потребно да се остави.

Што је дрво по природи својој слабијега пораста, у толико га више прокресати можемо, јер оно овим прокресивањем јача и бујније младаре избија. А с дрвима бујнијег пораста, морамо већ опрезније поступати. Јер, што год би при овом послу код тих дрва више одкресали, и у толико би се заостали делови бујније подмлађивали, а то за *родна* дрва није добро; код њих је пребујно порашћивање за плодност штетно, оно ју уназађује.

И тек онда, кад с овим будемо на чисто, т. ј. кад обележимо гране и огранке које ћемо уклонити, и оне које ћемо оставити — можемо приступити самом послу.

Најпре треба, без икаквог обзира, уклонити све суварке, па онда свако оболело, и ма којим начином оштећено грање, па што после овог остане, њим треба по правилу распоредити. Грање и огранци, који неправилно и сувише ниско висе, што је случај само код неких сората, треба сасвим одсећи, јер то грање обично је неплодно, а и залуду баца дебелу ладовину око себе где би се иначе могло с успехом нешто и посејати. Ниско грање и више је изложено обесним оштетама, ломњави и т. д.

Е, сад треба круну проредити. Треба почети од дебла, од раздвоја круне, и погледати, да пре свега нема која повећа грана, коју би требало уклонити, а да се тиме круна не разреди и одвише. На осталим гранама, треба сад добро посмотрити њихов међусобни положај. Све *витке* огранке и леторасте, који немају на себи „плодних окаца“, треба безусловно одсећи. Сад треба ићи даље, па посећи све „млазеве“ (оне воденикасте шибове), који се на старијем дрвету врло бујно развијају, места узалуду заузимају, а никад не рађају. На послетку треба посећи и оне чвршће мање гранчице, које одвише густо стоје и које су се упркрштале, једном речи, које су најлошије, да само оне остану, које на себи највише листних и цветних пупољака имају, а које ће сад много слободније и угледније стојати, но што су стајале пре.

Код млађих дрва, треба, осим горенаведенога, и оне јаче огранке скратити за $^1/_3$ њихове дужине, да се више плодног дрвета образује. При том скраћивању треба пазити, да последње горње окце на скраћеној гранчици на поље гледа, како ће летораст, који буде из тог окца порастао, порастити у правцу извән круне, а не да оде у круну.

У толико би био посао сам по себи свршен; али сад треба видети, да ли је грање до свога излазног корена одсечено; да није остављен шиљак, у ком случају пресек врло тешко зарашћује. Сваку грану и гранчицу треба до корена њеног сасећи, и, као год што је штетно остављати шиљак, исто је тако, и још штетније, кад се тестером, маказама, или ножем уђе у грану са које се друга непотребна грана ил' гранчица одсеца.

Осим тога, не треба само на тај пресек гледати како га је тестера исперутала, или су га маказе прегњечиле, него треба узети нож, па целу површину пресека угладити; на тај ће начин рана пре и сигурније, без икаквих хрђавих посљедица, зарастити, а још ће то сигурније бити, ако се ране — пресеци — и калем-воском премажу. Но у место скупог калем-воска, може се врло добро употребити и обичан црни катран, за премазивање тих пресека, што се најбоље и најчистије с једном меком четкицом учинити може, јер катран продре у горње слојеве и одржава унутарње дрво увек здраво и весело.

Др. **Радић.**

На угловима патоса поређане су биле гомиле разних бундева (тикава) разне величине и тежине.

Сем овога један одељак до уласка заузимао је сточну пиљу: суво сено, отаву, детелину, сточну репу. Да би изложба учинила што пријатнији утисак на посетиоце, сва је изложбена зграда била украшена свежим цвећем у саксијама и без ових — заслуга вредних пожежанака.

Изложбени предмети у I пољопривредној изложби били су овако заступљени:

Пшеницу	су изложили	30	излагача;
Кукуруз	»	53	»
Јечам	»	6	»
Раж	»	4	»
Овас	»	11	»
Пасуљ	»	66	»
Кромпир	»	17	»
Елду	»	4	»
Ситну пројy	»	7	»
Боб	»	2	»
Купус у главиц.	»	9	»
Купусно семе	»	1	»
Келерабу	»	4	»
Роткву	»	1	»
Цвеклу	»	5	»
Репу	»	2	»
Жуту репу	»	2	»
Лук црни	«	11	»
Патлиџане	су изложили	8	»
Празји лук	»	4	»
Бели лук	»	5	»
Паприке	»	10	»
Пашканат	»	1	»
Тиквице	»	1	»
Краставице	»	1	»
	Свега	282	излагача.

Од сточне хране изложено је било:

Сточну репу	изложили су	4	излагача
Бундеве	» »	14	»
Сено	» »	6	»
Отаву	» »	3	»
Детелину	» »	2	»

Сточну храну изложили су дакле 29 излагача.

Од воћа на овој изложби било је изложено:

Јабука	од	27	излагача;
Крушака	»	27	»
Дуња	»	11	»
Мушмула	»	3	»
Ораха	»	10	»
Бресака	»	2	»
Оскоруша	»	2	»
Грожђа	»	2	»

Свега излагача било је 84.

Сем воћа било је изложено и сувих шљива од 21 излагача;

ОД ПУСТОШИ СТВАРАЈМО ПИТОМИНЕ.

Ко год прође по Србији, нарочито у брдским и кршевитим местима, ретко ће у коме селу наћи да нема опустошених и оголићених висова и читавих коса брдских и планински. Ко непознаје наше привредне прилике у земљи, мислио би да је каква најезда непријатељска наишла, опустошила и однела све природно благо које се ту находило у шумама и гори, а нама оставили голе стене, камење и њене висове. Не, никакви странци нису Србију опустошили, а Турци су нам по одласку из Србије оставили огромне шуме и у њима такво богатство, које је много веће било од богатства многих места данас која су насељена али шумâ немају. Па ко томе доприносе. Жалосно је и тешко признати, али нико до ми, наши очеви и дедови томе смо криви. Наша себична народна изрека најбоље то карактерише: „Нек има мени а шта ће после мене бити не тиче ми се.

Жудња за заузимањем а са заузимањем ишло је одма и крчење шума, затим немилосрдно грабљење и крађа општинских и државних шума из године у годину, учинили су да смо од питомине створили пустоши и да се сада потомци одричу појединих завата и камењара, само да не би морали држави порез на то да плаћају.

То не беше привредно газдовање то беше расипање. Осим планинских неприступних коса, свуда су шуме сатрвене и оно мало што видимо, нису шуме но шумари и грабари који још за коју годину па ће и њих нестати и збрисаће се траг сасвим некадањих шума и гора.

Таковим путем газдовања, Србија не сме даље ићи. Сваки ко жели себи и својој околини и земљи добра мора признати да је то зло опште и на нама је да прегнемо да га поправљамо.

Но приступити томе доста трудном али спасоносном средству, да од пустоши стварамо питомине и нове изворе богатства за поједине крајеве, треба да прегнемо сви и вољом и истрајношћу на рад.

Како и којим шибљем или дрвећем треба засађивати поједине голети, покушаћу да овде укратко изведем остављајући привредницима појединих места да према месту њиховом и биљу које ту расте сами то допуне или у неколико и измене.

Треба прво разликовати места која ћемо да пошумимо, имају ли још шумара или су сасвим оголићена.

Она места, где су се још шумари или грабари одржали, лако је поправити. На тим местима одржала је се шумска земља — црница — више или мање и услови су ту за брзо напредовање и развиће шума.

Ако су шумари чести, међутим забрањено пуштање крупне стоке и коза, шума ће се за десетак година тако подићи, да можемо прићи прорећивању честа и подкресивању и тако после неколико година чувања, од прорећивања и подкресивања имаће се редовно веће користи но од пређашњи шумарица.

Ако пак у таковим шумарицама има пропланака, било у државним било у општинским шумама, засадимо их жиром. За засађивање жиром могло би се у свакој општини наћи привредника који немају својих забрана, да сами засаде под условом, да доцније на тим местима имају право прорећивања и на суваре, за своје потребе разуме се под надзором општинских или државних шумара.

То исто можемо урадити и са утринама где је се земља одржала а ћемо гору да подигнемо.

Много је теже са оголићеним местима. Њих можемо делити по саставу стена које се на површини находе и по висини појединих висова или коса.

У Србији находимо највише оголићени висова и коса кречњака, затим Серпентина и Гнајса.

При одређивању којим шибљем или дрвећем да садимо, напоменуо сам, да најближа околина најбоље нам то показује. Ма како да су оголићени висови, опет нађемо по неки крај обрастао шибљем, џбуњем па и шумом, па са тим истим биљем треба и садити.

Ракије шљивове изложила су 3 излагача;
Ракије крушкове » » 3 »
Пекмеза » » 5 »
Колача од сувих шљива » » 1 »
Колача од пекмеза » » 1 »
Сувих крушака » » 1 »
Слаткога (четир врсте) » » 6 »

Воћних производа изложило је било свега од 43 излагача.

Других корисних биљака било је изложено овако:

а) Конопљеног семена изложили су 28 излагача;
Лареног семена » » 6 »
Лареног повесма » » 29 »
Куделье конопљане » » 2 »
б) Метвице » » 1 »
Шафранике » » 1 »
Линцуре » » 1 »
Срчаника » » 1 »
Рујевине » » 1 »
Жалфије » » 1 »
Кичице » » 1 »
Жутилове траве » » 1 »
Гледичије (семе) » » 1 »
Сунцокрета » » 4 »
Рена » » 3 »
Цвећа » » 17 »
Иђирота (?) » » 1 »
Вучца — лупина, т. зв. кафе » » 1 »

Свега излагача било је 100.

Сем овога, на овој изложби било је још:

Меда у саћу од 4 излагача;
Меда у саћу са рамов. 1 »
Воска од 4 »
Воштани свећа » 1 »
Кошн. на форму Ђерз. 1 »

Свега излагача 11.

Ако се сада поново вратимо на изложбене предмете у овој пољопривредној изложби, видећемо: да је највише излагача учествовало у излагању: пасуља кукуруза, шенице, кромпира, овса, лука, паприке, јабука, крушака, сувих шљива, бундева, ораха, конопљаног семена и лареног повесма.

Од пољских усева, најбољи су били: кукурузи, па онда шеница. Пасуља је било око 20 врста — све веома добре.

Кад се на изложене кукурузе у клипу добро погледа, примећује се да међу њима има, који носе трагове од давно препоручиваног „Краља Филипа“ и „Чинквантина“ а и од крупног белог кукуруза „коњског зуба.“ Најбољи је од ових кукуруза ужички *осморедац*, како по крупноћи, тако и по зрењу и квалитету (тако га тамошњи економи препоручују).

Ељда и ситна проја биле су веома добре. Изложени кромпири већином су рани — они су потиснули из овог краја старе *тићаре* (позне кромпире, који се тиће).

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Најтеже иде при засађивању коса које су састављене из кречних стена. Ту већином находимо голе стене без рудине. Но једна је добра страна ту што на тим косама по стенама има пукотина рупа где је се земља задржала па ту треба и почети са сађењем. Ако има подводних места садимо буков жир, јавор или семе четињара према томе какве шуме у околини имамо; на мањим висовима граб а на подножју око потока леску. Поред граба може да успева лепо руј па и јоргован, на јужним странама.[1]) Да би боље одржали оно мало влаге да се подижу младе шуме, сејмо са семеном заједно и папрад. (Папрад можемо засадити или кад накидамо лишћа па набацамо на оно место, јер на лишћу с' наличја находи се семе, или копањем корена од папрати и пренашањем. Но први је начин лакши). Папрат је нарочито нужна за држање влаге лети јер стаблом заклања и младу биљку и земљиште на коме она расте. А сађење папрати у прво доба препоручујем и с тога, што би нам сав рад могао пропасти око сађења ако се година сушна деси јер се кречњак лети јако загреје па могу младе биљке да се осуше од жеге.

Серпентинске косе а тако исто и Гнајза, већином су мање и на њима ћемо наћи више земљишта па с тога је лакше и садити. Њихове се стене не испирају као кречене, оне се на површини услед утицаја климе троше, те тиме пре доприносу образовању земљишта, истина не плодног, али као подлога и храна са мало земље за шуме у први ма довољне су. Њих треба засађивати ако су мањи висови растовом гором, а ако су већа и кршнија места, букву, граб, дрен, а где не можемо ни једну од ових биљака, садимо већу.

Већа успева добро на Серпентину као што се можемо уверити на огранцима Рудника и Гоча.

Но није доста само засадити врхове и косе, садимо и подножје тих брегова нарочито обале, потока, те тиме стварајмо нова корита, јер су стара претрпана земљом и камењем. Њих можемо засађивати врбом, тополом, леском и ораовим дрвећем нарочито равни поред потока и клисура које су заклоњене од севера.

При сађењу и подизању треба рада, воље и истрајности нарочито код чланова општинских. Они се при томе раду могу договорно на зборовима споразумети и помоћи. Сваке јесени треба одредити пољаке да приберу потребног семења које је нужно за сађење, а ако се деси да нема у том месту таквог семења нека општина одвоји сваке године по једну незнатну суму на набавку семена.

Одредити сваке године у фебруару или марту према томе какво је пролеће по неколико дана на сађење шума и обала речни и то у дане топлије кад још нису стигли пољски радови.

За неколико година радећи сваке године по неколико дана нестало би пустоши и висови би озеленили младом гором. Обновили би старе изворе и потоке планинске, престало би бујне поплаве и пустоши а са порастом горе, и шуме би се населиле тицама и животињама, те би тиме поједини висови и голети постали онакви како су и пређе били, о чему нам и данас старци причају као о каквом сну који је био на јави.

Прегнимо и радимо па ће нас потомство благосиљати.

Ж. Јанићијевић.

[1]) Косе Јеленца поред Пека покривене су рујем и јоргованом. Писац.

Како треба да је земља за гајење воћа и на којој земљи поједино воће најбоље напредује.

Земља је постала па и данас постаје распадањем и трошењем различнога стења и камења. Утицајем ваздуха, мраза и жеге, ветра и воде, претвара се поступно чврсто стење у веће или мање трошевине, па најзад и у прашинасту масу — земљу.

Стење је сложено из врло различних минералних (неорганских) материја, па зато се од њега кад се распадне, и стварају разне врсте земаља.

Ретко је која земља са свим чиста, тј. да се састоји само из делића једне исте стене, с тога, што је површина земље изложена сплакањима и поплавама, због чега се и поједине врсте земаља преносе и међу собом мешају или се у слојеве таложе. Зато се поједине врсте земаља називају по ономе минералном (стењском) састојку, којег у каквој земљи има у највећој количини. Према томе разликују се следеће врсте земаља:

Пескуша. Састоји се највећим делом из ситних стењских зрнаца. Ова је земља трошна, упија лако топлоту и влагу, ну с тога што и влагу и топлоту лако испушта, није подесна за гајење воћа.

Глинуша. То је земља у којој је најмање половина глине; она је тешка и збивена земља, те зато у њу влага и топлота продире тешко, а с тога, што и влагу и топлоту споро испушта, врло је тешка за обрађивање а с тим и неподесна за ваљано успевање воћа.

Иловача је земља у којој има од прилике половина глине, а остали су састојци песак и креч. За пораст воћа цени се особито, с тога, што хвата средину између пескуше и глинуше.

Кречуша је земља у којој је од прилике четврти део креча. По себи је родна земља, а ако песка има више него креча; онда је и топла. Упија приличну количину воде, те је зато и нарочито у осојним и хладнијим местима повољна за гајење воћа.

Лапорача је земља у којој је најмање десети део лапора, који се, као што је познато састоји из глине и креча. За воће цени се као и иловача.

Воће на кречуљи и лапорачи, као топлим земљама, тера више на род, а на иловачи као ладнијој земљи, тера више на дрво.

Ну земља не састоји се само из стењских распалих трошевина; у њој има још и остатака од биљака и животиња, које на њој живе. Органска тела, кад престану живети, прелазе у труљење и поступно се распадну у мрку сунђераста масу, која се зове *хумус*, и од ове; кад је у земљи има најмање шести део, постаје у смеси са осталим минералним састојцима нарочита врста земље: *црница*. Кад је хумус у незнатној мери помешан с минералним делићима, онда је таква земља сува и лако се загрева, а ако је напротив с њима измешана у далеко већој количини, онда је сунђераста, трошна и у највише прилика неподесна за воће.

Горњи први слој земље зове се *орница* или *живица*. У њему има свакад више или мање хумуса, који је измешан са осталим састојцима земље. Под овим је слојем *здравица* или *мртвица*, у којој је сировина (магацин) свију материја, па је зато и она по све важна за гајење воћа. Ако је здравица истих особина као и оранице, онда је у таком случају њен утицај на воће незнатнији, него у случају, кад је друкчијих особина. Ако је нпр. глинуша на песковитој или шљунковитој здравици, онда би у такој прилици вода из ње протицала у здравицу, те би зато била топлија и више би се ценила за гајење воћа, него у случају, кад би и здравица била глинуша. На исти начин поправљају се и особине пескуше, ако је здравица таких особина.

Да воћке као што треба напредују, да дуго живе, и да за све време обилно рађају, природно је, да и земља ваља да је подесна за њихово успевање, т. ј. да није ни влажна ни хладна, ни трошна ни тврда. Зато из влажних мочарних земаља у којима труну жиле воћака, треба пре сађења воћа на подесан начин исушити земљу, а посну земљу поџубрити. А с тога опет, што је и особина здравице од великог значаја за гајење

воћа, нужно је, да се и она на неки начин поправи. Неродности и многим болестима (жутица, суховрхост, прерана старост и т. д.), узрок је неподесна здравица. У опште узевши за гајење воћа земља ваља да је трошна и што дубља, да корен може што дубље продирати и да се што боље разграњава, затим, да је умерено влажна, да се хранеће материје могу растворити и привести у облик из којег их воћка може узети, и да у земљи има у изобиљу свију хранећих материја. Између ових материја повише је њих, којих има довољно у земљи, а само кали и фосфор често су у незнатним количинама да се воћци морају згодним ђубрењем придодати.

Да би од воћа имали што сигурнију корист, природно је, да према овоме треба да знамо и на којој земљи појединo воће најбоље напредује. Тако:

Кајсије, *бресквe* и *бадем* захтевају трошну и осувљу земљу у којој има повише креча. На влажним и тежим земљама, кајсије и бресквe расту све до новембра, и у том случају или тако измрзну, јер им још нездрвењене летораcте мраз захвати, или се оштете пупољци, те с тога касније изгубе од своје лепоте, јер се у круни не могу да произведу правилне гране. Ако је бадем калемљен на шљиву, онда може поднети и тежу земљу.

Шљиве изискују такође осувљу трошну и кречовиту земљу, јер на влажним и тешким земљама не само да страдају од мразева, већ пате и од смолотока. Ипак, између свеколиког воћа, могу да поднесу највише влаге.

Трешње и *вишње* најбоље је подизати по крајевима имања, јер у том случају много боље напредују, него кад су у склопу, кад се дакле подижу као воћњак. Ако се гаје као високо (економско) воће, онда им се може одредити скоро свака земља, само не јако сува, јер се на овој неправилно хране, па то буде узрок појави смолотака и настањивању лисних вашију. А ако се гаје као ниско (украсно или градинарско) воће у ком их случају треба наврнути (калемити) на магриву (Prunus Mahaleb), онда им одредити што топлији положај и лаку земљу са што више креча, јер магрива у влажним земљама пати од мразева, а у сувим напротив напредује добро. На магриви наврнуте трешње и вишње, могу се гајити и у склопу — као воћњак.

Јабуке не успевају тако добро само на сувим земљама и источним положајима, а најбоље напредују у дољама на кречуши и лапорачи. За сорте с крупнијим родом, земља треба да је што снажнија.

Крушке најбоље успевају на дубокој песковитој иловачи; на тешким и кречним земљама не напредује тако добро, а на влажним земљама навуку се брзо маховином и летораcти су кржљавога раста. Иловача измешана са стењским рушевинама, за њих је много згоднија, него кад је чиста. Кад се гаје на сувим земљама, онда им род опада пре времена, или му отврдну ћелијчна ткања те с тога изгледа више мање коштан.

Дуње расту добро скоро на свакој земљи. Ну у случају кад се гаје ради подлоге, онда не подноси ни суве ни влажне земље. У трошним, посним, влажним и плитким земљама, наврнута воћка рђавог је раста, лишће јој пожути већ у другој години, летораcти се у врху осуше, дебло се навуче маховином и кора испуца.

Мушмуле и оскоруше задовољавају се земљом средње каквоће, али ипак воле више суву него влажну земљу. Оскоруше успевају добро и на сувим земљама.

Питоми кестен и дуд захтевају плодне песковите земље и заклоњене положаје; у тешким земљама често их је и немогуће подићи.

Орах и леска не успевају добро само на влажним и хладним земљама, а нарочито добро напредују на земљама у којима има повише креча. Леска подноси и доста јаку засену.

Огроз и рибизле расту добро и на мршавим, посним, земљама, а на хладним и влажним земљама обично измрзну.

БЕЛЕШКЕ.

О измени семена у повртарству. — Да је, и зашто је потребна измена или обнова семена у ратарству, о томе је у »Тежаку« било довољно говора и доказа, и ја познајем више њих, који су некад били противни тој обнови семéна, али, мало увидише потребу, и — покорише јој се! У повртарству се на тај врло важан посао до сада слабо пазило. Па и овде се опажају хрђаве посљедице, кад се после извесног времена неко семе не обнови, нарочито онда, кад се не може с местом у повртњаку да мења. Ми, који се старамо, да новије и боље поврће и у наше повртњаке унесемо, уверили смо се из искуства, да се грашак и пасуљ, који са стране у бољим сортама добијемо, већ треће ил' четврте године: и у доброти и у роду изметне; нит' оне сласти, нит' оне родносни, која прве и друге године беше. Ево само једног примера из мог скорашњег искуства. Добио сам од Вилморена из Париза пре четири године једну изврсну сорту француског *пасуља*, који остане у зрну зелен и кад је сув кад сасвим дозри. Ма да сам од мога производа, ког сам пажљиво изводио, најбоље семе бирао и за сјево употребљавао, опет је зрно треће године почело своје зеленило да губи, а четврте године га је сасвим нестало; зрно је постало сасвим бело. Бадава, није имало код нас, поред најбрижљивије неге, оне услове, које има у својој постојбини. — Па тако ти је исто и са *келерабом*, која после извесног броја година постаје дрвенаста и у најњежнијој својој младости; *салата* хоће прерано да избија у семе; *кељ* постаје више купус но кељ: па исто је то случај и код свега осталога поврћа: *шаргареша* изгуби и облик и сласт, *краставац* и боју и дужину; *диња* и облик, и сласт и мирис и т. д. Дакле, пазите при избору семена за сејање и обновљавајте сјево, т. ј. набављајте га опет са стране, кад видите, да вам је плод, од вашег произведеног семена, изгубио она добра својства, која је пређе, у почетку имао.

Др.

* * *

О употреби старих, измрвљених цигаља. — Одпали стари малтер и леп од кућа, старе, трошне, измрвљене већ цигље, служе врло добро за поправљање песковите земље на њиву и у повртњаку. Те ствари не треба ни један домаћин да презире, нити да их баца онамо, где неће користити, него треба да их баца на њиву и у повртњак, нарочито ако је ту земља сува, песковита, јер »рушевина«, нарочито која је прављена од иловаче и плеве, па онда цигља, одржавају земљи бољу влагу, а тиме је и боље оплођавају.

Др.

* * *

Које су најбоље подлоге за бресквe? — Бадава! Може рећи ко шта хоће, али је *бресква најплеменитија наша воћка!* Као најбоље подлоге за калемљење бресака, служе из семена изведене младице од бресака, кајсија и бадема. Изданци, положнице и семењаке од разних сората шљива и ценерика, могу се такође употребити за подлоге, али су прве три подлоге *боље*. Овде је најважније то, да се изабере такова подлога, која ће дати накалемљеној племенитој гранчици: дуг живот, умерен пораст и богату родност. При избору подлоге дакле, треба врло опрезно поступати.

Бресквe, искључиво скоро, калемимо само „очењем“ на *мртво око*. Неке подлоге добро приме уметнуто, накалемљено око, али се после неког времена на калемљеном месту укаже „смолоток“, и онда калем пропадне. *Добре и трајне калеме добићемо* **само онда,** *кад за подлогу узмемо* **бадем,** а још боље и трајашније онда, *кад усадимо дрво у топлију и сувљу земљу.*

На „трношљиви“ калемљена бресква с почетка врло бујно напредује, али после 3—4 године тргне натраг и брзо пропадне.

Др.

ГЛАСНИК.

Нов министар народне привреде. — Највишим краљевим указом под 22. ов. месецом, постављен је за Министра народне привреде господ. Лаза Р. Јовановић начелник трговачког и земљоделско-сточарског одељења Министарства народне привреде, редовни члан и бивши Потпредседник Српског пољопривредн. друштва.

* * *

Нова управа драгачевске подружине. — Председник Ранко Б. Тајсић нар. посланик иа Пухова; подпредсетник архимандрит Манастира Сретења Вићентије Крцић, благајник Милко Протић трговац из Гуче; секретар Милија В. Карић економ из Крстаца; Одборници: Алекса Милосављевић мех. из Котраже, Милан Раковић зем. из Горачића, Лука К. Достанић економ из Турице, Петар К. Шолајић пред. општ. из Лисе, Добривоје Протић свеш. из Негришора, Тодор Стојановић пред. општ. из Миросаљаца Чедомиљ Костандиновић намесник из Виче, Филип Мијатовић свешт. из Гуче, Љуба Смиљанић учитељ из Марковице.

* * *

Нова управа крушевачке пољопр. подружине. — На главноме збору крушевачке подружине који је држат 27. Фебруара ов. год. изабрата је нова управа из ових лица:

Председник Велимир Виторовић наставник, подпредседник Таса Филиповић окр. сточни лекар, секретар Добривоје Вучковић трговац, благајник Стеван Стаменковић трговац, магационар Владимир А. Миловановић трговац, одборници: Алекса Маринковић трговац, Ђока Будимовић штампар, Коста Јанковић сапунција, Коста Гојковић трговац, рачунопрегледачи: Милан Јелисаветић рачун., Мијаило М. Протић рачун. општине, и Ђена Јовановић књиговођа задруге.

ДОПИСИ.

Женева, 1. Марта 1894. г.

Изванредно блага температура која је владала целе ове зиме, још од почетка Новембра месеца на све до последњих дана, имала је и својих изврсних страна. Још у почетку, пољопривредници су могли, користећи се овом ретком зимом, сасвим комотно возити земљу, дрво, ђубре и т. д., прекопати земљу и посејати било пролетња жита, било кртолу; засадити нове винограде или поновити старе које су винодељци, пријатељи рутине, хтели, са свим погрешно, овековечити се извесним начином потапања, који је можда и био узрок некојим болестима, које су толико јако узбуниле винодељце свију земаља.

Док већина научењака непрестано истражује најсигурније средство против филоксере, дотле она за све то ништа и не мари и непрестаје да продужава своја пустошења у пркос свега онога што се употребљава да јој се на пут стане; с тога и има много људи који већ мисле, да све што се употребљава, да се тај накосан инсекат уништи, да је то све скоро губљење скупоценог времена, јер, веле, тиме ће се јој можда успорити напредовање, али неће се моћи спречити да она прескочи и све зоне сигурндсти које извесно добри људи, из наивности, постављају око заражених места. Да тако мисле, нагони их то, што су сви покушаји чињени у намери да се заштите шампањски виногради у Француској, од овог опасног непријатеља остали са свим безуспешни, јер и ова област, која се, с правом, сматра за најбогатију винодељску област у Француској постала је жртвом филоксерином. И винодељци овога краја нису губили много времена око избора мера и начина које је требало употребити. Путовоље за то били су им резултати добивени у јужним пределима и у Шаранту калемљењем, извесни, да ће им то средство дати најповољније резултате као и у другим местима.

Подражавање је, вели се, рђава навика. Али у извесним приликама, као у овој, оно је врло корисно. У осталом, време је да једном изађемо из овог коловоза у коме глибамо за ових 20. последњих год.

*

У, Декембру месецу извршене су жетве у Ланлати, Чили, Аргентинској Републици и Јужној Аустралији. — Што се Аргентине тиче, жетва је тамо била изванредно богата. По статистичким подацима изгледа, да је сувишак, који се могао прошле године извести, износио скоро 12 милиона хектолитара. Према томе, извоз жита из те земље расте из године у годину. Тако,

1890	извезено је	4,600.000	хектолитара,	
1891	«	« 4,350.000	«	
1892	«	« 5,800.000	«	
1893	«	« 11,500.000	«	скоро два пут.

више но у 1892 години.

Рајтерова агенција пак саопштила је једну, по њеном тврђењу, званичну статистику о стању житног усева у Русији у 1893 години. По њој, производња зимње пшенице у целој Русији износила је 30 милиона и 642 хиљаде хектолитара, а пролетње 90,022.300 хектол. Упоређујући ово стање са стањем у 1892 години, када је производња зимње пшенице износила 31,914.500 хектол., а пролетње 61,340.800 хектол., онда налази да је прошле године произведено 28,409.000 хектол. више. У осталом, производња ражи, јечма, кукуруза и елде нарасла је такође у истој размери, чему су најбољи доказ следећи бројеви: 1893 год. укупна производња свију ових жита у Русији износила је 591,708.200 хектолитара, 1892 год. 456,186.400 хектол., а 1891 год. само 403,616.400. — Као што се из њих види, производња жита у Руској царевини достигла је, прошле године, једну цифру која, ако није претерано, превазилази сва надања.

*

Агрономи у последње време јако су се занимали једном биљком из Кобилије, која је тамо позната под именом „*Бешена*“ и која је из фамилије Грамине-а; ова биљка може достићи висину од два метара.

По казивању тамошњих људи, може се корисно употребити и клас и зрно.

Ако можемо у опште веровати тим казивањима, изгледа да домаћа перната живина јако воли њено зрно, које, осим тога што на тај начин постаје једна храна за њих, има још и ту ванредну особину, да даје њиховом месу изврсан укус и да потпомаже носење јаја. — Друга добра страна њена је та, што је она такође изврсна храна и за сав род преживара, који са прождрљивошћу једу чак и њен клас без зрна.

У Француској се мисли, да ће се «Бешена» која снажно расте у земљишту које се по саставу његовом врло мало, или ни мало не разликује од земљишта многих јужних предела у Француској, моћи успешно обделавати у тим местима. — Осим тога, рачуна се још да средњи принос «Бешене» од једног хектара може изнети 50 до 60 хектолитара.

Ако овим изврсним особинама додамо још и ту, да «Бешена», како изгледа, расте више, кад јој се главни струк исече, онда није чудновато што се из свега тога закључује да је то једна изврсна фуражна биљка, која ће се моћи више пута у години косити, чак и по највећим сушама.

Ево зацело још једног општног поља, које је приступачно свима оним пољопривредницима који су жељни да се користе свим оним што можемо и најмање, допринети њиховом напретку и увећати опште богатство.

А. Р. М.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву, потребан је Секретар.

По чл. 21. Друштвених правила; секретар може бити само редован члан друштва, који поред тога докаже стручну пољопривредну спрему у познавању наших пољопривредних прилика.

Дужности су секретара: да води записник у седницама одбора и зборова (осим повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује; да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди; да подписује према Председнику сва друштвена акта, осим новчаних; да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности, — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је секретару према квалификацијама и способности до 2520 динара годишње.

Рок је за пријаву до 1-ог Априла ове године.

Пријаве ваља слати Управи Српског Пољоприв. Друштва у Београду.

Бр. 234. Из Седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 5. Фебруара 1894. године у Београду.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ.

„Крушевачка Пољопривредна Подружина“, у интересу бољитка запуштеног воћарства, жели и овог пролећа да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима: расинском, трстеничком и жупском, у већем размеру, изашиљањем својих путујућих калемара, који ће ићи из места у место, и калемећи воће народ у томе поучавати. Па тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1. *Калемари*, који писменим уверењем или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, нарочито за пролећни калем: у процеп, под кору или на спајање, — *имаће* од стране подружине (са помоћником) *дневницу* 3 *динара и* право, да, од сваког приватног лица, коме што накалеме могу, у име свог труда наплатити *по 10 пара дин. од једног стабла и завоја* — а више не;

2. Калемари ће од подружине добити бесплатно довољан број калем гранчица (биљке) од разног облагорођеног воћа; нужан прибор и сечива калемарска (на послугу), писмену објаву и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у ком буду радили и књигу за бележење калема;

3. Калемари дужни су са својим помоћником ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, носећи собом довољну резерву калем-гранчица, алате и завоје; пријављивати се месној власти и калемити воће свакоме, ко их позове, по такси;

Главно сложиште калем гранчица биће у Крушевцу, (и среским местима);

4. Калемари дужни су у калемарској књижици водити тачну белешку: где су, кад, коме, шта и колико накалемили (и нумеру калема)? коју ће по свршеном послу предати подружини;

5. Посао овај трајаће 20 –30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао и предузеће, позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5. Марта, пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој, са доказима о својој вештини калемарској, код подпредседника подрижине г. Драгослава Кедровића апотекара у Крушевцу.

Бр. 58. Из управе пољопривредне подружине крушевачке 19. Фебруара 1894. год. у Крушевцу.

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Воћар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је до 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: О прокресивању воћака. — Од пустоши стварајмо питомине. — Како треба да је земља за гајење воћа и на којој земљи појединo воће најбоље напредује. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Стечај.** — **Стечај за калемаре.** — **Оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 13. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 31. МАРТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

I.

Калемљење лозе помоћу плуте.

Име своје добио је тај начин калемљења отуда, што се за везивање калема употребљава обична плута. Ма како савршено се њиме калемило, највећи део калема пропадао је увек с тога, што везивање не бијаше ваљано, јер или је лика попуштала и прије времена се кидала или је канап усецао у ластар и шкодио му. Зато почеше узимати плуту и заиста од тада су успеси у калемљењу лозе много повољнији. Калемљење плутом није дакле никакав нови начин калемљења; лоза се при томе калеми исто као што се је и до сада калемила, само се калем у место ликом или канапом обвије плутом и утегне жицом. Сви дакле начини, којима се у опште калеми здрвењена лоза, могу се плутом завезати и по томе сваки би такав калем био калемљен помоћу плуте.

Најобичнији и нашим тежацима најпознатији начин калемљења дозреле лозе јест калемљење у процеп, но тај начин ваља више за старију лозу, а за калемљење резница или једногодишњих прпорака, са којима ћемо једино имати посла при обнављању наших винограда, није подесан. Енглеско спајање најбоље је данас калемљење за такове лозе, а како се оно врши и плутом завезује, видићемо из следећег.

Као за свако калемљење, тако и за ово треба најпре да се побринеш за ваљане калеме са бољих и финијих домаћих лоза. Најбоље је да те лозе орежеш за калеме још пре, но што се на њима примети ма какав знак кретања сока, дакле од прилике месеца фебруара, те да их одма сместиш у подрум и покријеш влажним песком или да их утрапиш где год у башти у какав дубок ров, да од зиме не угину. Из подрума или из тог рова извадићеш их онда, кад будеш калемио, но не вади све од једном, већ само онолико, колико за један дан окалемити можеш. Пази добро, да је лоза са које сечеш калеме, сазрела, здрава и од филоксере сасвим слободна, а и пупољци на одсеченом калему да нису кварни или штогод повређени.

Исто тако као калеме, чувај пажљиво до калемљења и америчке резнице или прпорке. Резнице ако си одакле добавио или сам у свом винограду с јесени орезао те ако их мислиш одма калемити, пригрни до калемљења такође влажним песком толико дебело, да се не осуше и од зиме не угину. Прпорке пак да ти се без потребе не суше, њи не вади из расадника све дотле, док не приспије време за калемљење, а ако би их случајно пре ископао, ради онда с њима исто онако као што је речено и за резнице, но после калемљења посади их свакако одма опет у земљу.

Месеца априла почни калемити. Пре су до душе мислили, да је боље да се здрвењена лоза калеми раније, н. пр. месеца јануара или фебруара, но данас се за извесно зна, да се они калеми најбоље примају, који су онда калемљени, кад је време већ толико отоплило, да се калемљена лоза после калемљења не мора чувати у подруму под влажним песком док време пригреје, но да се може одма посадити у расадник или у виноград.

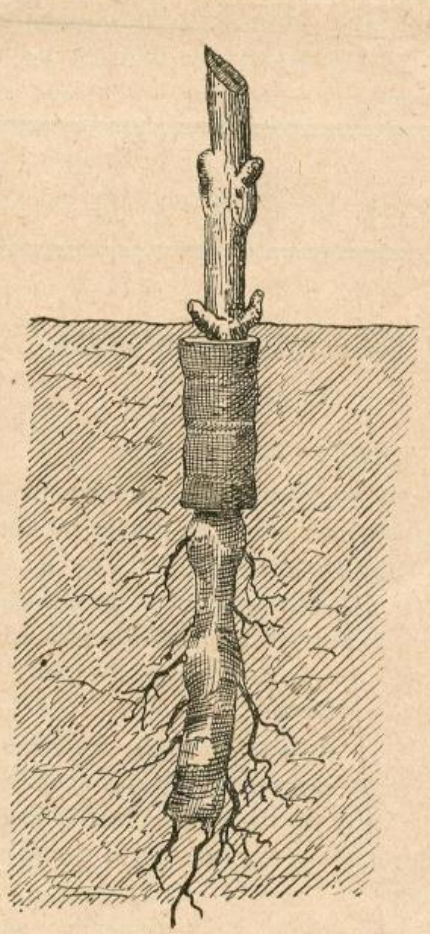

Слика 1.

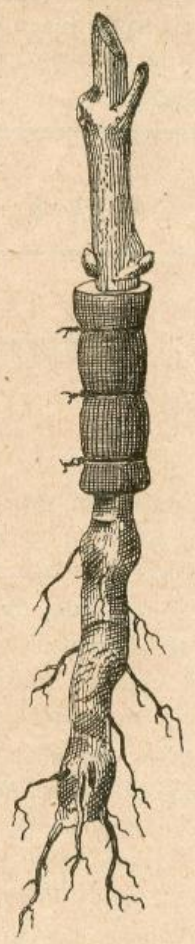

Слика 2.

Калемити можеш у соби за асталом или где год изван куће у сени. За сваку резницу или прпорак потражи најпре једнаке дебљине калем, а кад си нашао, сасеци га оштрим ножем на равном и глатком месту између два ока косо. Тај клис расцепи сад у отвесном правцу мало испод сржи, *само пази да ни иошто срж не иозледиш*, и прикрати за тим калем тако, да му оставиш само два ока, а над потоњим оком да остане још једно два сантиметра дрвета. Тако орезани калем показује нам слика 1. и 2.

Исто тако косо, како си калем сасекао, сасеци и подлогу између два ока на оном месту, где је од прилике једнаке дебљине са калемом и расцепи ју такође отвесно али само мало изнад сржи, као што се види на подлози у слици 3.

Да калемљење довршиш, утакни калем тако у подлогу, да се оба дела лепо подесе у процепе и да им се подудари кора на кору барем са једне стране, ако је калем тањи од подлоге (види сл. 3.).

При извршењу овог калемљења треба пазити на то, да коси пресек на калему и подлози увек само једним махом учиниш, а и да никако не испане дужи од 2 до највише 3 сантиметра, а отвесни расцеп не више од једног сантиметра, јер кад би био пресек сувише оштар и укошен, онда би онај језик који постаје расцепом, остајао тањи па би се лако осушио и не би се могао спојити. Осем тога треба још да пазиш, да коси пресек начиниш близу којег ока или зглоба на калему или подлози, јер ту има највише хране, па с тога ће и такав калем брзо зарасти.

Пошто је калем уметнут у подлогу како ваља, увезивао се је до сада јаком везом од лике или канапа и замазивао обичном добро умешеном иловачом. У потоње време међу тим ради се све то плутом и то овако:

Узме се обично око 3. сантиметра широк, а 4. сантиметра дугачак запушач од плуте и располови се ошт-

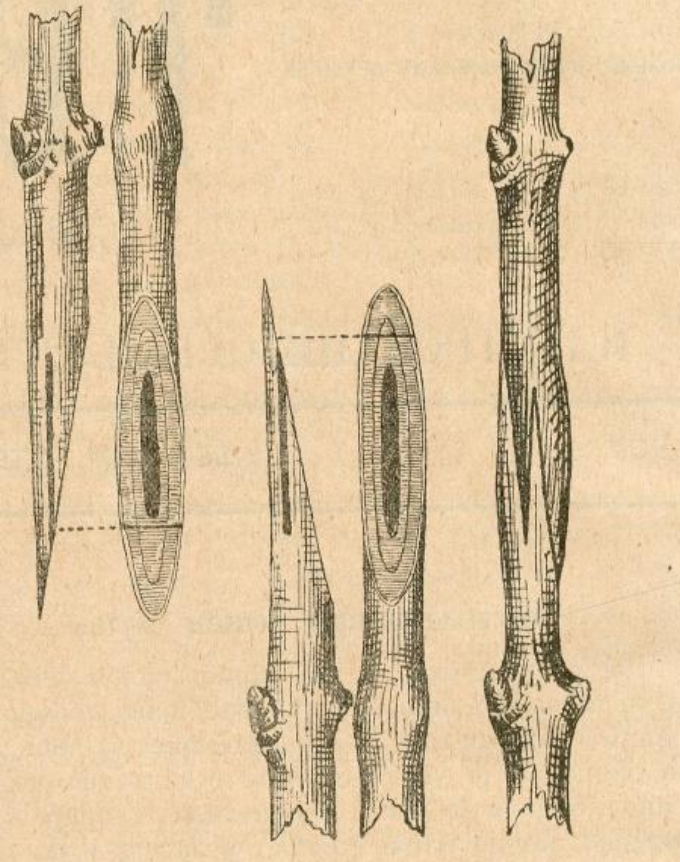

Калем Подлога Довршено калемљење

Слика 3.

трим и танким ножем на две једнаке половине. Добро је да се плута у врелој води пре употребе мало прокува, да се доцније боље око калема увије. Кад је плута располовљена, саставе се опет њене половине

ПОДЛИСТАК

СА ПОЖЕШКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ИЗЛОЖБЕ.

(НАСТАВАК)

Баштенске усеве, сем два баштована излагали су и други. Међу изложеним предметима ове врсте за похвалу и препоруку су изложени из баште попа Игњата.

Сточна пића била је најбоља она, коју је изложио Драгутин Н. Лапчевић, а *отава* коју је изложио Никола Јовановић учитељ (сада у Рогачици, који је са друговима тамо основао Рачанску пољопривредну подружину).

Изложено воће било је изванредно лепо. Најлепше су јабуке разне врсте, па крушке: воденьаче, арапке, ситне и крупне такуше. Најбоље је воће било из општина: Радобуђске и Латвичке. Ораха било је ситнијих и крупних (које овамо зову морунци). Сви су били добри.

Грожђе су двојица изложили, обојица из нових винограда. Узгред да овде споменем, да ужички округ није имао винограда; тек од пре неколико година, почели су се у срезу пожешком и ужичком нагло подизати виногради. И изложено грожђе на овој изложби било је из ових нових винограда. Изложено грожђе показује у овом погледу сјајан резултат.

Изложено семе од лана и конопље било је изврсне каквоће. Повесма (пречишћено влакно) ланена изванредне каквоће; нарочито се одликовала повесма из куће пок. Средоја Крчевинца (пок. Средоје био је ђак. земљ. шумар. пожаревачке школе, у околини као добар економ, особито воћар).

Мед и восак био је заступљен на овој изложби. У овом срезу тројица до сада рационално пчеларе по новом начину: поп Шуњеварић, кућа Тодоровића из Јежевице и Грујица Софронијевић у Добрињу.

Изложени мед био је веома добар и чист како у сећу, тако и онај цеђен. Нарочиту похвалу заслужују: Шуњеварић, Тодоровић и Софронијевић (овај Софронијевић изложио је и једну кошницу ђерзонку, коју је сам радио, но која није испала најбоље).

Ракију шљивову и крушкову најбољу је изложила задруга Тодоровића из Јежевице.

Вредно је споменути овде и *колаче* од шљива, којих је било доста изложено на овој изложби. Ови колачи рачунају се као посластица уз пиће, нарочито зими кад се пости. Каквоће су веома добре и за препоруку. Штета само, што се они производе у врло малим количинама.

Изложени пекмез од шљива, није бог зна какве особите каквоће. Узгред да споменем: да ме зачудило да у овом срезу нема пекмеза од јабука, а пре десетину година око Ужица пекмез јабуков био је на гласу и нарочито се производио. Данас не знам да ли се и у Ужици кува (пече). (Још је ваљда једини Сакар у Подрињу у коме се јабуков пекмез пече).

као што су и пре биле и метну се у отворена парочита кљешта, која нам показује слика 4. Стиснемо ли сада кљешта те их опет отворимо, остану половине плуте пободене на малим клинчићима који се налазе изнутра на стезачима кљешта. Сад се метне калемљена лоза међу ове две пободене половине плуте тако, да плута покрије цео састављак калема и кљешта се поново добро стегну и закваче да се не могу сама отворити (види слику 4.).

Кроз узани простор између три стезача кљешта, провуку се за тим комадићи танке жице (најбоља је

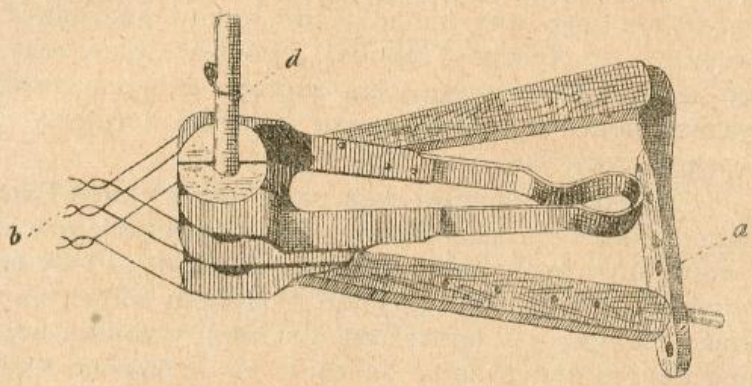

Слика 4.

број 11 или 12, а комадићи не треба да су дужи од 10 до 12 сантиметара) и обвију око плуте понајпре руком, а после се помоћу малих обичних кљешта са неколико завоја око исте мало јаче утегну. Жицу не треба сувише јако увијањем пристезати, да се не усече у плуту, већ само толико, колико је нужно да се она приљуби око калема. Кљешта се на послетку отворе и калемљење је готово. Калем изгледа сад онако, како га показује слика 4.

Тим начином калеме се ето у руци америчке резнице и прпорци док су још у дрвеном стању, а на исти начин и у исто време може се такођер калемити и да се лоза из земље не вади, само је таково калемљење доста тешко, јер се ради на лицу места, где се човек мора савијати и прљати.

Кад смо већ поменули, како се лоза најбоље у дрвено калеми, додаћемо још, како се и поступа после калемљења са таковим калемима.

Да се не би калеми осушили, треба их одма у земљу закопати. Ако није још време повољно за сађење, положи их у подрум и покри влажним песком или их утрапи просто гдегод, да су сасвим под земљом. Боље је свакако, како смо већ пре рекли, да се лоза калеми тек месеца априла, јер онда се могу калеми посадити одма у расадник или виноград. Најбоље је да се калеми прве године после калемљења оставе у расаднику, па тек друге године да се расаде у винограду. У расаднику саде се калеми у редове тако, да ред од реда буде око 40 сантиметара удаљен, а калем од калема у реду око 20 сантиметара. Код сађења пази се особито на то, да се калем посади тако дубоко у земљу, да место калемљења, које је покривено плутом, дође још испод површине земље, а само онај део калема поврх плута да вири изван земље. Но и тај део треба одма загрнути трошном земљом тако, да је потоњи пупољак калемов покривен земљом још са два прста дебљине. Ако би та земља од кише окорела, ваља је пажљиво грабуљама издробити, а разуме се само собом, да расадник треба вазда плевити кад отрави и калеме заливати кад време лети добро засуши. Кад се види, даје из калема почео избијати ластар, што бива обично после два месеца, одгрне се с њега мало земље, да се види да није наша домаћа лоза пуштила жилице или америчка подлога ластаре. То не смемо никако допустити, већ чим то опазимо, одма треба да закинемо те жилице са домаће лозе, а тако

Сир и Кајмак најбољи је био онај, што га је изложила Тина Костићка из Пожеге. Она је позната у Пожези као вредна газдарица и врло вешта у справљању сира и кајмака. Меког препраног сира изложила је и жена кмета добриньског Јеремијћа.

На изложби било је и разног слатког, но најбоље је било оно, од малина, што га је изложила жена Радојичића учитеља.

К' изложеним стваримe ове изложбе треба додати да је било изложено:

Сока (парадајиза) од патлиџана и венац воћа и цвећа

Вредно је споменути да је на овој изложби било изредно крупних бундева, а семе је растурао Раде Џелебџић трговац из Пожеге. Бундева је било тешких до 65 килограма.

II. *Занатлијски и рукотворински одељак изложбе.* Он је био смештен у другој учионици, а распоређен опет по одељцима.

Одељака ове изложбе било је:

3 Одељка женских ручних и вештачких радова: чарапа, тканица, подвеза, разних везених ствари на платну и т. д.;

3 Одељка обућарских и опанчарских радова;

3 Одељка терзијских, абаџијских и кројачких радова;

1 Одељак ковачких радова;

1 Одељак конопљаног и лаженог влакна (повесма и куделье) конаца и платна;

1 Одељак вуне, вунене прећје, сукна и шајка, ћилима, шареница, ћилима чупаваца, вунених завеса и т. д.

1 Одељак израда ткачке ужичке школе;

1 Одељак разних израда од дрвореза. Сем тога било је још изложено и сарачких радова, свиле у канурама (изложио Јовичић учитељ) и других разних ситница. И овај део изложбе био је украшен цвећем.

Изложени предмети били су овако заступљени:

а) Женски радови:

| | | |

исто и све ластаре са америчке подлоге, те да калем поново земљом онако загрнемо, како је и пре било. Месеца августа ваља исти посао још једаред поновити, а половином септембра одгрни земљу сасвим до места калемљења, разрежи жицу и скини плуту. Остави за тим калеме још месец дана онако одгрнуте, да састава, који је био до сада покривен плутом, буде изложен што више светлости и ваздуху, јер тако ће боље здрвенити и отврднути. Пред зиму загрни калеме као обично земљом, а с пролећа одгрни их и расади оне који су се примили и укоренили, у растојању од по један метар на стално место у виноград, само пази да калемљено место буде сад изнад површине земље за једно 4 до 6 сантиметара.

СЕКЛЕРСКИ КУКУРУЗ.

Најновији опити о гајењу секлерског кукуруза који су ових дана публиковани у «Бечким пољопривредним новинама«, дадоше нам повода да о њему реч, две рекнемо, уверени, да неће бити на одмет нашим пољопривредницима.

Код нас су учестале градо-бйтне године. Не прође ни једна година код нас а да летину појединих села, општина, срезова па чак и целог округа сасвим не покоси и не уништи какав бесни оркан. Ако нашег привредника омане жетва стрмних усева, онда му је још једино уздање у добру жетву кукуруза. Па кад га још и та нада превари, онда падне у крајње очајање!... Но не помаже очајавати. Треба мушки савлађивати све тешкоће у животу. Човек је, у борби са природним елементима и чинио оне огромне проналаске са којима се човечанство на крају IXX. века дичи. Велики број тих проналазака пада и на културу људске и сточне хране.

* * *

Између ових радова већина је сељачка од чисте вуне, бојене природним биљним бојама, вез је опет од вуне домаће, а без вунице. Овамо се у велико војује против куповине вуне и вештачки боја.

Женски везени радови најлепши су г-ђа Каргановићке и Перке Мостићке а ћилим чупавац најлепши је био, онај што га је изложила г-ђа Жуњићка. Од тканица најлепше су оне, што их је изложила задруга Тодоровића из Јежевице. — И чарапе и појаси и шајак све израде сељанака за препоруку су.

б). Занатски радови:

Обућари су изложили готову обућу и папуче, а опанчари опанке, а један и пресну опуту. Опанчарски су радови добри, док обућарски још несавршени.

Терзије и абације изложили су: јелеке, чакшире, гуњеве. копоране, фермене, либаде и женске зубуниће, а кројачи шајкаче и једну официрску капу. Израда добра.

(свршиће се)

Србија је врло подесна земља за гајење кукуруза. Она је подеснија но многе друге суседне државе. У Србији се гаје такве врсте кукуруза, да се могу са најодличнијим у свету мерити. Исто тако, ретко се где гаји кукуруз са онолико брижљивосто и пажљивости као у Поморављу, око Тимока, Стигу и још у по неким крајевима Србије. У погледу пак брзог доспевања ретко би се која страна врста могла мерити са неким планинским врстама кукуруза у западним крајевима наше домовине; али пред опитима који су чињени у многим пределима горње Аустрије и Мађарске са Секлерским кукурузом (ово име добио је по имену дистрикта — округа — у Аустро-Угарској «Székler«) у погледу брзог доспевања, морамо мало застати и пропратити резултате постигнуте најновијим опитима о гајењу секлерског кукуруза[1]).

Секлерски кукуруз гаји се по целој скоро Европи, колико због тога што обилато роди, толико још и више с тога, што врло рано доспева — сазри — Ову врсту кукуруза убрајају у најраније. Роди још добро, на земљама слабим, и у пределима хладним, у којима ниједна друга врста кукуруза не би могла да се развије и сазри. Опитима је доказано, да се у добрим годинама и ако је лепа јесен, могу добити у току године са једне исте њиве, две жетве. Ако се посеје концем Марта, већ је у половини Јула зрео; кад се пак око 20. Јула посеје, око половине Октобра сасвим добро сазри.

По извештајима многих опитних станица и пољопривредних завода, резултати гајења секлерског кукуруза ови су:

1., Потпуно сазрева за 90—100 дана. Према томе може се гајити и у хладнијим пределима и да сазри и обере, пре но што слана падне.

2., Ова врста кукуруза, због тога, што му трска (стабло — тулуз — тулуска -) није дебела као у обичног кукуруза, може се посејати мало гушће но обичан кукуруз, и тада је принос много већи.

3., Што је врло подесан за засевање њива на којима су усеви сатрвени градом у мају месецу, јер је сигурно да ће у Септембру дозрети.

4., Примећено је, да овој врсти кукуруза ни сувишна влага не шкоди као обичном. Код овог кукуруза најбоља су она зрна која замећу у Мају месецу, када има и највише ваздушне влаге за пораст биља, сем ако не завладају какве ванредне суше.

5, Што се на њивама, по свршеној берби овог кукуруза, благовремено могу да засеју озими стрмни усеви, да се убокоре и сачувају од измржњавања.

6., Што се на њивама, на којима су озими усеви измрзли, или не напредују како ваља, па се морају преорати и другим усевом заменити, са највећом веровatношћу да ће се добити добра жетва, може засевати ова врста кукуруза;

7., Пошто му је стабљика тања но код других, то је и много боља сточна храна било као зелена пића, било пак као шаша приуготовљена на сечки и са другим сурогатима помешана за храну рогате марве.

[1]) Наша ратарска школа у Краљеву такође је гајила ову врсту кукуруза и резултати су били веома задовољавајући. Тежак за 1890 год. стр. 57.

8., Са једног ектара добије се 40—52 ектолитара зрна првог квалитета; док међутим од Чиквантина, који се убраја такође у ране врсте кукуруза, једва 30—36 ектолитара, а од Пигнолета само 25 ектолитара.

Ектолитар секлерског кукуруза тежи 79—83; Чиквантина 80—83; Пигнолета 79—82 а обичног кукуруза између 72—80 килограма.

Секлерски кукуруз, може се добити од семенара Вилхелма Мила (Wilhelm Mühle) у Темишвару, а може се поручити и преко Српског Пољопривреднога друштва, а стаје 100 килограма 18—20 форината.

О БАГРЕНУ.

Тешко је нашег мањег и потребнијег пољопривредника наговорити, да подиже корисно дрвеће. Постојећу гору сатире, а нову не подиже. Није узрок, што он не би имао за подизање корисног дрвећа подесног земљишта, или што би то земљиште употребио на нешто корисније, него што од тога предузећа не би имао он користи, но тек његови потомци. Слушао сам ја те разлоге од стотину њих. „Ми имамо — веле они — а коме доцније устреба, нека подиже.“ Такова је помисао несавесна према свом потомству.

Да би и наше потребније пољопривреднике лакше приволели на подизање корисног дрвећа, треба им препоручити онај род дрвета, које није подесно за подизање већих шума, а које са брзог пораста и незнатне неге, врло брзо до употребе порасти.

За тај су посао од пређе препоручивали, па и данас препоручују најпризнатији шумарски ауторитети — *брезу*. Тој препоруци дале су повода следећа добра својства брезина: што у младости врло брзо порашћује, што се врло лако подиже, што за своје добро порашћивање не бира ни земљу, ни положај, што се њено дрво врло корисно употребљује за разне дрводељске потребе, и на послетку, што даје изврсно дрво за гориво. Но с друге опет стране, има бреза и својих мана; тако на пример: гушће подигнута брезова шума, сама се по себи разређује, изумире; својим недовољним лишћем слабо земљу закриљује; не избија довољно из пања — жила и што земљу сразмерно више исцрпљује, но што јој, са оно мало одпаднутог лишћа, црнице оставља. Са свега тога, могло би се подизање чисто брезових шумица, само према нарочитој потреби препоручити.

Друкчије је пак с *багреном*. Он успева у свакој земљи без разлике, а најбујније у трошној, песковитој иловачи, па и у самој пескуши налазимо читаве шуме од багрена. Багрен се подиже врло лако, како из семена, тако и из изданака, које на сву меру избија.

Чистог и доброг, здравог семена од багрена, може себи сваки домаћим и сам прибавити, кад зреле мехунке са неколико багрена побере и из њих семе једним прутићем избије, очисти и посеје. Но како семе од багрена врло тешко ниче, то га треба пре сејања на једно 24. сата у млакој води натопити, па онда одма посејати. Сејати треба с пролећа, а с јесени још треба дотично земљиште, лејe (изводницу) добро и дубоко прекопати и неповрављено оставити да презими. Пре самог сејања треба тек земљу грабљама уситнити и поравнити. У плитке бразднице треба семе пореће посејати; настане ли суша, треба га и заливати. После две до три године можемо шњим већ извесне просторе пошумљивати, или га на одређена места посамице садити, па и онде, где друго дрво не би могло да успева.

Професор *Фирт* вели: „Багрен је једно од најкориснијих дрва, које и у блату и у камену расти.“ Брз пораст овога дрвета, његова добра својства у сваком погледу, нарочито његова трајашност, чврсточа и жилавост, због које га у последње време и за жељезничке прагове употребљују; даље, добра цена због разноврсне употребе, као на пример: за наплатке, за клинце за чизме и ципеле, за гредеље, за разне делове на лађама где се тражи јачина и трајашност, за грађу у опште, за гориво, јер као такво, не уступа багрен ни самој букви и т. д., па онда се врло добро продају прави огранци и изданци за виноградске тачке, а што је најглавније, за 15—18 година подпуно се развије за сечу, лако се даље из изданака размножава и сасвим га лако и најсиромашнији пољопривредник по својим празним просторима, по обалама и врлетима садити може.

Свему овом долази још и мноштво лишћа, које се у оскудним годинама и за израну стоке употребити може, а поглавито га козе и овце у зеленом и сувом стању радо једу; што га тако и ћурке радо једу. Цвет се на разне начине готови и за људску храну и за лек, а даје и пчелама обилат материјал за мед и восак.

Ми немамо дакле за наше прилике кориснијег дрвета, које би за разноврсну употребу брже доспевало — од багрема. Један пољопривредник у Немачкој, продаје дебла од својих 12-то годишњих багренова чак у Америку једном бродарском друштву, јер су пронашли, да је европски багрен чвршћи од америчког. Тај Немац је усиојио за своју багренову шуму 12-то годишњи обрт, и он сваке године 12-то годишње багренове сече продаје. Његови и околни сељани, увидивши корист оваковог рада, одпочеше у велико сви да подижу багрен онде, где им земље за другу културу нису подесне. На кад је искуством багренова корист за кратко време посведочена, онда — зашто би се и ми заустезали? Зашто и наши пољопривредници да не следују овако јасним, лепим и корисним примерима? Ми смо уверени, да ће сад и наши, нарочито сиромашнији пољопривредници, одпочети да пошумљују и да попуњавају празна и голетна места багреном, тим драгим каменом корисног дрвећа.

Радић.

ДВЕ БОЛЕСТИ НА ШУМСКОМ ДРВЕЋУ.

Довољна моћ и снага природе, почела је већ мало по мало малаксавати, и свуд на свету почело је људско знање да предобија све то више маха, да надокнади тај недостатак, а то чини: гајењем, чувањем и подпомагањем већ малаксале снаге природне.

Као год што је њива и орница нашега сељака, тако је и шума постала културни објекат: њезин опстанак и напредак немогућ је без шумарског знања и рада. Ово је тим нужније код још и дан данас постојеће борбе за њен опстанак и живот, код тако многоврсно измењених културних прилика разних земаља, и код данашње потребе шумске вегетације.

Тиме је дакле људском раду веома велика дужност налагала, коју шумско газдинство гледа да изврши подизањем и гајењем шумског дрвета. Та дужност састоји се у томе, да се шума на за њу већ природом одређеном месту, у таковом стању држи и трајно подиже, како би она уз постојећа средства што боље сврси човечанства одговарала.

Шуму ћемо пак најбоље сачувати и подићи, ако је будемо чували од њених непријатеља; а пошто је болест највећи непријатељ сваког створа, то ћемо и ми овде да опишемо две између толиких болести нашег шумског дрвећа.

Где год се дрвећа у неповољним приликама налази, тамо је обично и право легло нападаја разних непријатеља како из животињског тако и из биљног царства. Познато је, а

и лако појмљиво, да се здраво дрвеће много лакше бори против разних непогода, него болесно и слабуњаво, и с тога можемо с пуним правом да тврдимо, да запуштене шуме остављене само својим животним приликама и односима према разним културним и климатским незгодама — где човек у друштву са секиром главну и трагичну улогу игра — остављене су на милост и немилост разним животињским и биљним непријатељима, које све онако мали и незнатни постају големи господари, како горостасног храста тако и танковите јеле, сокове им сисају, животну им снагу подгризају и тако шуме к пропасти воде.

Томе су најбољи пример наше шуме у Србији, које, као оно болесник који је изнемогао од велике боље, па се хоће да отме, дигне се па опет клоне, јер нема потпоре, нема лека. Тако и наше бедне шуме. А ко је крив тој природној малаксалости у снази наших шума? Криво је у првом реду: *неразложно и нерационално газдовање шумско.*

Пре него пређемо на само описивање тих двеју болести, треба да проговоримо у кратко о битности паразитизма (болести) и о посљедицама по нападнуто дрвеће.

Већина биља разликује се од животиња тим, што може анорганске састојке, које биље кроз корење упије, претворити (асимилирати) у састојке свога тела. Оне су за то принуђене неорганске субстанције узимати оданде, где их има, дакле из изумрлих или живих животиња и биља, односно из њихових деловâ. У првом случају зовемо такве биље: „*Сапрофите*“, а у последњем: „*Паразите.*“

Тим, што се паразитична биљка настани на једној другој биљци, и овој одузме већ асимилирану храну, одузима јој оно, што је њој самој нужно за живљење, она јој дакле шкоди. Ако нападнута биљка асимилира толико хране, колико је довољно за њу и за паразита, онда ће та штета бити мала; ако то пак није у стању, — што се обично дешава — онда ће биљка у оскудици на храни побољевати и коначно угинути.

Већина биља није у стању асимилирати с тога, што им мањка *хлорофил* — главни услов за асимилацију. Само мали број паразита има хлорофила, али они ипак живе као изелице (Schmarozer) на другом биљу и дрвећу.

Такове ћемо две биљне болести на дрвећу у следећем описати.

Пођимо само „*Тоичидерским друмом*“ у шетњу, па погледајмо на оне редове топола с леве и с десне руке, па ћемо видети, као што сад, тако и у сред зиме неке зелене гушћаре у виду повећег гњезда на крунама топола, а то је једна од те две болести т. зв.

Имела (Viscumalbum — Mistel — Leimmistel).

У сред зиче, зиме, кад све дрвеће наших лишћара огољено и без једног листа стоји, пада нам већ из даљине у очи „Имела“ као необична појава. Њезино сврдласто увијено, насупрот стојеће, кожасто и вазда зелено лишће, правилно гранање њених огранака и сјајно-беле бобице, јесу нешто особито међу облицима биља. С тога се не требамо ни чудити, да је „Имела“ већ за рана на себе пажњу обратила.

Та необичност и чудноватост имеле и јесте узрок, што она игра велику улогу у религиозним обичајима код многих народа. У грчким причама, била је имела чудотворна грана *Персефоне*, пред којом се све капије хода отвараху. Из тога узрока тражио је и *Енеас*, кад је хтео у доњи свет „*високо на дрвећу*“ чудотворну грану имеле.

Још већу улогу играла је имела у нордијској митологији; она је била симбол смрти, и с тога и беше грана од имеле, са којом је убио беслутни „*Hödur*“ летњег бога *Балдра*. Келти су сматрали увек зелену имелу као знак живота, повратак топлине и оживљење сунчане снаге, која се преко зиме угаси. У обадва случаја падале су светковине, које су стајале у вези са култусом имеле у време зимског сунчаног обраћаја, дакле у оно време, кад се хришћани (католици) зеленим гранама од дрвета веселе а то је на Божић. У неким пределима: Енглеске, Немачке и Швајцарске, употребљује се имела још и дан данас као божићно дрво или као собни украс о божићу. У Француској је обичај, да деца иду са гранчицама од имеле у руци од куће до куће честитати нову годину.

Много би се којечега дало причати о култусу имеле старог и новог већа, а и данас још верује наш неуки народ у тајанственост и лековитост имеле.

Вратимо се сад к самом животу имеле, те биљне наметнице на наше шумско дрвеће. У првом реду намеће нам се питање како доспе имела на гране дрвећа и у чем се састоји њено штетно дејство?

Беле и жућкасте бобе имеле имају у себи по једно јајасто семе које је у неку слуз т. зв. „*висцин*“ увијено. Од конзистенције овога обвоја — слузи — прави се лепак за хватање птица, отуда је народ и зове „*прилепљива имела.*“

Кад се бобе од имеле распукну, прилепе се саме од себе на гране дрвећа. Више пута бива пренашање имеле тако, да птице обе поједу, те семе избаце непретворено у својим екскрементима[1]) на грану другог здравог дрвета. Тако се храни *дрозд* — имелаш — (Turdus viscivorus — Misteldrossel) већим делом само имелиним бобама, и с тога се с почетка и мислило да само дрозд измелу разнаша. Али је после доказано, да то исто чине и остале птице.

Дође ли семе имеле на здраву грану, то израсте из њега месеца маја једна тамно-зелена клица или петељка (редко две или три), која израсте за грану и њој се прилагоди дебљим крајем. Сад тек израсте из њене средине права жила, која продре кроз кору од гране. Ако кора није црејака и предебела, продре та жила лако у њу и онда је осигуран опстанак имелин. Идуће године исклија цела клица из семена и развије обадва примордијална (прва) листа.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Инстинкт код свињчета. — Инстикт код свињчета је много развијенији но што се то обично мисли, вели Боз, закључујући то из посматрања која је он чинио. Тако он је видео следеће: у јужној Кармени (Сев. Америка) где се свиње гаје у највећој слободи, оне остају преко целе године у шуми без и једног чувара, живећи и бранећи се саме од напада дивљих животиња. Целе недеље газда им не да никакву храну и само тек суботом им даје, свакој, по једну шаку кукуруза. Елем, кад дође субота, онда све свиње, око 5 сати у вече, потрче са свих страна на одређено место, како би свака добила своју порцију.

Један енглески лист прича следеће:

Неки сељак купи на једном вашару два брава и понесе их, у једном џаку кући, и пусти их у авлији која се налазила близу Темзе. Сутра дан ни трага од свиња. Трчало се на све стране, викало, тражило али све узалуд. Тек у вече неки други сељак саопшти, да је видео како су два брава препливала реку,

[1]) С тога и постоји једна стара пословица: «*Turdus sibi ipce malum cacat!*» т. ј. у старо се време мислило, да то семе имелино мора проћи најпре кроз птичији желудац, док на дрво доспије, и док ту клија; али је то већ год. 1740, «Духамел» експериментом опровргао.

баш где је она најшира; а други су их видели где су се упутили, и тако се дозна, да су они прешли девет миља и стигли странпутицама у место где су купљене. — Продавац их врати купцу, али они ограбе прво згодну прилику, препливају реку дођу опет у њихово прво место. — **0.**

* * *

Колико могу највише живети неке животиње. — Во једва може да живи 30 година; коњ који се негује у свима угодностима не живи више од 35 година, а тако исто и магарац. Пас од 20 до 25 год. је редак; а мачка једва ако може да достигне 15-у годину. Свиња од 20 година је реткост; коза и овца могу живети 15 година, а зец у 10. години је већ близу смрти. Бисерка, кокош и ћуран могу живети 12 година, а што се гуске тиче, она може достићи 30-ту годину, али је и то врло ретко. — Како се мисли, од свију тица највише живи гавран који може достићи врло дубоку старост.

— **0.**

* * *

Употреба смрзнутих кромпира. — Докле утицај мраза на кромпир још траје, све дотле тај кромпир је чврст као какав камен, али чим открављање почне, одма се брашно распада, кромпир пређе у течно стање и онда се не може ни зашта више употребити.

Међу тим све још док су смрзнути могу се употребити за исхрану стоке и пилежи ако се претходно утопе у кључалу воду и оставе тако барем по сата. Да успех буде сигуран треба ово чинити *пре* но што открављивање почиње да дејствује на кртолу.

Пошто се кромпир тако скува, он сачува све своје особине: брашно, а сам сладак укус постане јачи.

Да један смрзнут кромпир понова добије све своје особине други препоручују, да се он изложи, пре но што распадање почне, за три четврти сата утицају текуће воде: па да се за тим извади и осуши. Ово је довољно. — **0.**

* * *

Сумпор је потребан биљкама и животињама. — Поред осталих елемената биљке садрже у себи и сумпора. Међу биљкама, у којих се он налази у приличној количини прво место заузимају: купус, репа, ротквица, ротква, црни лук и слачица, те с тога и те биљке кад се кваре, отпуштају врло рђав мирис. — Међу животињским материјама у том погледу долазе: јаја, месо, вуна, мозак, сир и пужеви. — Рачуна се, да у човечијем телу, у средњу руку, има 110 грама сумпора.

Пошто дакле извесно биље потребује приличну количину сумпора, очевидно је, да је најбоље ђубре за то биље оно, које у себи садржи сумпора, као н. пр. вунене крпе, мешавине меса и овчег ђубрета који су нарочито изврсни за ђубрење купуса и репе. — **0.**

ГЛАСНИК.

Леп пример. — Учитељ школе ћелиске у окр. Ваљевском г. Мих. Ступаревић, засновао је ковалук са најсавршенијим кошницама — ђерзонкама — у коме примерно пчелари. Овај угледни ковалук г. Ступаревић засновао је поглавито у цељи, да ученици који сврше код њега основну школу и иду својим домовима, обуче се у вештачком пчеларењу. Успеси његовога рада у овој привредној грани постају из дана у дан видњији. У ваљевомском округу има већ пеколико ђака који су се код њега школовали и толико обучени у пчеларењу, да су по примеру његовом засновали угледне ковалуке.

Стални окружни одбор за окр. Ваљевски, одајући са своје стране признање г. Ступаревићу на његовом старању око унапређења пчеларства, решио је: да се на крају школске године награде 6. ученика IV разреда поменуте школе са по једном кошницом ђерзонком и да се на ту цељ издаје из окружне касе годишње по 90 динара. Леп пример признања. Желели би смо да се на ј њ угледају и други учитељи и окружни одбори.

* * *

25.000 динара награде. — Граф Орлов-Давидов депоновао је код куратора царског инштитута за експерименталну медецину у Петрограду, горњу суму новаца, да се даде ономе лицу ко пронађе лек противу *говеђе куге*, било да се њиме сигурно лече, заражена грла говеди, било пак, лек којим би се предупредило, да зараза никако и не наступи, као што су пронађени лекови за заштиту од зараза: богиња, прострела и др. Оцену о дејству лека изрећиће нарочити за то изабрати стручњачки одбор. Опис предложеног средства и начина лечења мора бити јасан. Стечај овај важи до 1. Јануара 1897 год. и могу на истоме конкурисати стручњаци из свију држава без обзира народности.

* * *

Колико је користио пољопривредни календар. — Један сељак у разговору причао је ово:

Кад сам зимус узео пољопривредни календар, почнем код куће читати и наиђем на „радове у месецу јануару“, где се, између осталог, каже: „жито треба у кошевима претресати.“ Премда сам за то и пре знао, али на то до тада нисам обраћао никакву пажњу. Онда помислих: дај баш да видим какав ми је кукуруз. Уђем у кош, разгрнем кукуруз на средини, кад, али хоћеш! Све жито попала нека вода и већ почело да се буђа. Дан бијаше лијеп, те брже са још двојицом претресем сав кукуруз. Да ме тај календар није на то подсетио, те да нисам жито на време претресао, — све би ми пропало.

До сада сам мислио да тај календар није ништа бољи од других календара, али од тад сам се уверио, да он земљорадницима може много користити, због чега треба да га набавља сваки земљораеник за своју кућу.

Н. А. Ј.

* * *

Воћни расадник рачанске пољопривредне подружине. — Управа рачанске пољопривредне подружине поднела је молбу одбору школе рогачичке, да јој уступи школско земљиште, које је велико нешто мало мање од пола хектара, на коме ће подићи воћни расадник и на коме ће рационално гајити пчеле.

Одбор школе рогачичке на X свом састанку, држатом 9 Марта тек. год. из тога разлога, што ће таким својим радом подружина користити и околини, а и што ће се дати прилика учитељима да о томе упознају своје ученике — уступио је то земљиште подружини за именоване цељи.

Н. А. Ј.

ДОПИСИ.

Бечањ, 4. Марта 1894. год.

Дође пролеће, рад пољски на јако се одпочиње; угодно време концем прошлог месеца а и сада, учини, те људи доста насејаше јечма овса и лука, то им је за сада главни рад, поред угаривања за кукуруз, сађења воћа, поправљања заграда око баштина и кулука.

Виногради прошле године не родише а сад су се местимично исушили.

Зима је била блага, концем Јануара топло време са сунцем, које за пчеле добро дође те се исчистише, а и одмах почеше са леске носити прашак. Било ми је зачудо то њихово сабирање прашка у Јануару, бојао сам се да не одночне лежење јаја; но моје страховање прође јер одмах наста киша и снег па и сувомразица, која им забрани излетање из кошница. Пчеле су добро изимиле а и домаћа стока такође је добро изимила и сада има доста сточне хране.

Цене су производима врло ниске а стоке обичне.

Коња и ждребади доста је зимус оболело од гунтураћа и ја моје да не нађох поуку у „Тежаку" од 1891. год. стр. 186 испустио би их, а овако сад ћу да благодарим „Тежаку".

Здравље стоке повољно је а код људи има много смртних случајева.

Овамо се десило једно убијство човека и како ће казна убице доста зависити од расправе: да ли је имало потре у ливади где је сопственик исте убијен то ћу укратко саопштити о овом читаоцима „Тежаковим", а поводом тога што Српско Пољопривредно Друштво има да да своје мишљење г. Министру народне привреде о пројекту закона о уређењу пољске полиције, рачунајући да ће и овај случај припомоћи бар штогод да мишљење Друштвено буде тачније. —

Ј. С. пресретне сватове Б. С. у својој ливади крај селског пута и стане пред војводу, који је водио коња под невестом, јер ова није смела другиме да јаше на коњу, и претећи војводи и још неколицини сватова, који не беху измакли напред, тражио је да се врате натраг но то војвода З. М. младић од 25 година није учинио, већ по завади са Ј. С. удари га пиштољем по глави, тако да је Ј. С. од тог ударца по констатовању лекара после неколико часова умро. Истражни судија увидио је да је пут селски кољав и џомбаст, да је пут кроз ливаду според врзине до селског пута имао но не само утврђен, јер види се да је кроз ливаду туда пролажено и са коњима. Међутим, кад би одборници и кмет о потри судили што су ови сватови учинили, нашло би се пре ништа него ништа потре — штете. Али, кад се опет дода народни обичај и чување права својине по народним традицијама, онда је велика разлика у одређивању казне за кривца; зато би по мом мишљењу требало у закону о уређењу пољске полиције јасно предвидети овакве случајеве, те да се определи: кад ће смети другоме забранити пролаз кроз своју баштину сопственик исте при том ако је прави пут непроходан а власт није то раније расправила?

Пав. М. Анђелић
тежак

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Воћар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је до 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи њена подела: *Први део:* Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део:* Цењење коња по спољашности. *Трећи део:* Расе коња. *Четврти део:* Производња коња. *Пети део:* Храњење и нега коња. *Шести део:* Потков и потковање. *Седми део:* Коњарници и заклони за коње. *Осми део:* Из коњског лекарства. *Девети део:* Обука коња за јахање и вожење. *Десети део:* Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванајест табака* велике осмине, печатана на финој артији новим читким словима и *богато илустрована.*

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанајесту књигу у парочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривредном друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу. тако и ономе који држи само одрасле коње за разне своје потребе.[1])

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држ. ерведе

[1]) Моле се уредништва Хрватских и Српских листова да одштампају горњи позив на претплату.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци:** I. Калемљење лозе помоћу плуте. — Секлерски кукуруз. — О багрену. — Две болести на шумском дрвећу (свршиће се). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Оглас. — Књижевни оглас. — Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 14. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 7. АПРИЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЈЕДНА ВАЖНА НАПОМЕНА ОДГАЈИВАЧИМА ГОВЕДА.

Од неколико година опажа се код нас јача воља за поправком стоке у опште, па и домаћих говеда.

Овој појави мора се сваки патриота радовати, у толико више кад се зна, да је извозна трговина говеда један од најважнијих извора наших земаљских прихода.

И држава и пољопривредно друштво и окружни одбори — сви поклањају данас томе питању већу пажњу и вољни су више да жртвују у корист правилног решења питања о поправци домаћег говечета него што су то пређе чинили.

И „Тежак“ је у више прилика расправљао то питање, и мишљења изношена у њему често су се битно разликовала.

Па и данас, када је већ и комисија, коју је пр. год. одредио Гоиподин министар народне привреде, решила ово питање, утврдила поступак за рад и почела по њему да ради, — и данас и после свега тога, извесно је, да ово питање није решено, или бар не онако како га је требало решити. Већег доказа за ово не треба тражити до у самом факту, да је решење поменуте комисије наишло на врло јаку опозицију у самом нашем пољопривредном друштву, које је без сумње најмеродавније да цени и оцени све одлуке које су по овом питању донешене. И кад је већ ово питање, питање од тако огромне важности по наше говедарство, решавано и решено без удела пољопривредног друштва као стручног и најприроднијег саветодавца државиног, онда је на нама, друштвеним члановима, да порадимо да његове посљедице буду од мање штете по наше говедарство. А, пољопривред. друштву остаје, да држави понуди своје услуге, да јој да мишљење о одлукама комисијским и шта и како треба даље радити по овом питању.

Док се ово питање на томе путу не расправи, наша је намера да скренемо пажњу наших привредника који се баве одгајивањем говеда на једну важну околност, која при садашњем стању ствари не може да буде без посљедица по домаће говедарство. Хоће ли те посљедице бити од користи или штете, ми не ћемо у напред да оцењујемо, — али пажња коју желимо да препоручнмо, сигурно је да не ће бити од штете.

Познато је већ нашим привредницима, да је више окружних одбора решило да се набаве бикови страних раса, рад поправке домаћих говеда. Набавке ове већ су и извршене и бикови су већ у окрузима.

Већина ових бикова допашће се нашим одгајивачима, јер су доиста у опште узев и од ока ценећи бољи, но што их има код нас од домаћег соја Али, ако узмемо у оцену, како су ти бикови гајени, а како су гајени они које наш народ има, онда не треба ништа да се чудимо; јер, да су бикови домаћи од младости гајени као ти нови што су их набавили окружни одбори, онда би сигурно и они били исто тако добри па и бољи. А на против, да су ти швајцарски бикови гајени као што су гајени наши домаћи, они би давно скапали или и ако би остали живи не би били ни као домаћи бикови. Дакле, све зависи поред осталога поглавито од хране и неге.

Па како су та страна говеда за нас нова, нису привикла на наше околности, нити ми знамо посигурно како ће она код нас успевати, — а сем тога, сва су та говеда мекша од наших, подложна разним опасним и заразним болештинама, а нико нам не може гарантовати да те болести не скривају и у својој крви, — то им не треба поклањати бозна какво поверење док се о њиховој доброти и здрављу не уверимо.

Кад су већ ту, могу се употребити у оскудици добрих јунаца домаћег соја. А где год има добрих јунаца домаћег соја, ми саветујемо да се ови употребе за парење најбољих домаћих крава. Јунац који се употреби за приплод не сме бити млађи од пуне две године, а тако исто ни јуница млађа од 2 године не сме се спаривати. Ако се на то пази, па онда, ако се телад од таковних приплодних грла домаћег соја од младости добро хране и негују и преко зиме у добрим кошарама држе, — онда је сигурно, да ће тако одгајена говеда домаћег соја, боље одговорити потребама наших привредника, него ли мелезани од домаћих крава са швајцерским биковима. Поред тога је главна добит за привредника, сигурност, да у свој запат није унео никакву болештину, које је се врло тешко курталисати кад се већ појави.

После ових објашњења, наша молба упућена одгајивачима говеда гласи:

Најбоље краве домаћег соја спарујте са најбољим домаћим јунцима, а швајцарске бикове употребите по-

што се уверите да су потпуно здрави. Сем тога, храните и негујте говеда од ране младости и што боље, па ћете и више користи од њих имати, и не ћемо бити принуђени ни да мислимо на набавку страних бикова, а по скупе паре.

Спасић.

ПРЕД СЕЈИДБУ КУКУРУЗА.

После неправилне зиме проткиване пролетњим временом, после свих сумњи о раном и позном пролећу, ево ућосмо у доба сејидбе кукуруза; ућосмо готово неосетно, баш због тог сумњичења да ли смо већ у пролећу или ће нам се зима повратити да накнади оно, што је пре Божића пропустила.

Ретко ће се ког пролећа тако сустићи сејидба стрмнина и сејидба кукуруза, као што је то случај ове године. У толико већу пажњу заслужује сејидба кукуруза ове године, јер време не чека, и свака лабавост може да буде од најцрњих посљедица по овогод. бербу кукуруза.

Нашим пољопривредницима није непознато, да су код нас редовно бољи рани кукурузи, тј. они, који су раније посејани, а само изузетно буду бољи касније посејани кукурузи. Али колико је важно да се кукурузи рано посеју и колико то утиче на богатство бербе, — толико с друге стране утиче на потребну снагу око културе кукуруза, дакле на трошкове културе, орно стање њиве на коју се кукуруз сеје. Јер, што год је земља трошнија када се кукуруз у њ' баца, то ће и кукуруз пре и једновремено нићи, а и копња ће бити много лакша и боља, него кад је сејано у земљу одвећ влажну, која је се при орању кајишала, или пак одвећ суву и грудовиту. Сем тога од битног је утицаја, како на богатство бербе тако нарочито још на трошкове културе, правилност сејидбе. Код нас се, на жалост, још врло много сеје кукуруз «на сачму» — омашке. Колико је то штетно кад се узме у оцену колико се више семена упропасти без нужде и колико се теже копа и бере кукуруз који је тако неправилно сејан. Културни трошкови овако засејаног кукуруза увек ће бити двогубо већи, но кад је кукуруз посејан у правилне врсте, било то под бразду или машином, или у правилне врсте под пету или мотику. Али свакојако треба претпоставити сејидбу под бразду, кад већ машина за за сејидбу још немамо, нарочито што брже и лакше иде и кад је земља орна — трошна. Још кад се узме у обзир, да се само у врсте засејан кукуруз може прашити и огртати плугом прашачем и огртачем, који више него у пола ојевтињава прашњу и огртање кукуруза, — онда је сејидба на врсте један од првих услова за јевтинију и лакшу културу кукуруза.

Из до сад реченог излази:

1. Кукуруз треба сејати што је могуће раније.
2. Сејидбу треба предузимати кад је земља што трошнија — орнија. и
3. Кукуруз безусловно треба сејати на врсте.

Ко се ових тачака до сад није придржавао, нека ове године тако проба, па никад другчије чинити не ће.

— **н.**

Кад можемо истерати овце на попашу озиме стрмнине?

Пре неки дан, наиђох овде у Подибру на једну њиву, засејану озимим јечмом, и на њој — на попашу

ПОДЛИСТАК

СА ПОЖЕШКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ИЗЛОЖБЕ.

(СВРШЕТАК)

Ковачи су изложили: потковице, будаке, сикире, брадве, багламе, кесере, просеке, косире, сир, садиљку за виноград, нож маказе за воће. Радови ковачки, још већином су примитивни. Ни на једној алатки не види се ма колико толико вештачког правог мајсторског посла. —

Овде је вредно споменути да је ковач пожешки Ђорђе Милошевић изложио два гвоздена плуга — његове сопствене конструкције — израде. — Овај Ђорђе до изложбе израдио је преко 300 плугова и продао их у ужичком округу. 'Он није имао ни добра прегледа, ни модела од бољег и савршенијег плуга, једном речи, он је ковање плугова отпочео по казивању. Поправке на њима дотеривао је по примедбама орача. Израђени плугови, који су били изложени може се рећи да су добри. Гвозден им је израда добра, само је дрвенарија још несавршена и здепаста. Ако је истина да: „Плуг крчи пут образовању“, онда нека буде истина и то: да је Ђорђе Милошевић ковач из Пожеге прокрчио пут гвозденим плуговима у ужичком округу, и да је учинио бар толико, да се од примитивне раслице прешло на гвоздени плуг, као савршенију справу у обрађивању земаља. —

Дрводељски радови на изложби били су: лопате, лопари, кашике, чекрци (прело) уторњаци за буред и штапови.

Качарски: буре и штап.

Столарски: орман.

Осим ових занатски и дрводељских радова изложено је било и ручних дрворезачких послова, као: рамови за слике, за мастионице, полилеја дрвени, свећњак дрвени и др.

Црепарски и грнчарски радови веома су прости, а од њих било је изложено: крчага, ћупа, ћаса, цигаља, црепа и ћерамиде.

Црепуљарски посао није заступљен као што би требало да је, јер је њему мајдан у овом срезу. —

Сем свију до сад поменутих предмета, који су на овој изложби били изложени, ваља споменути да је још било изложено: разних четака, (пожешки рад), свећа лојани и сапуна, кобасица, једне гусле, а брашна штирка и криза изложио је један пожешки воденичар; квасца од хмеља, који је справила г-ђа Бонцулићка. — Сарачи су били изложили торбе јанџике, и силаве.

Сви изложени предмети у оба одељења били су само из среза пожешког, осем радова које је изложила ужичка ткачка школа и повезаних књига, које је на изложбу послао београдски књиговезац г. Пера Павловић.

Пошто сам разложио све шта је имало да се забележи на овој изложби, ред је да речем коју и о изложеним стварима *ткачке ужичке школе*. Ова школа отворена је пре три године. Њоме управља нарочити одбор, а има вешта учитеља г. Чеха.

истеране овце. Сад!! Не нађох домаћина, да га запитам: Што је то сад, у невреме учинио?

Искуством освештано правило вели: *„Кад озима стрмнина у довољним околностима бујно порасти, треба ју, да доцније не полегне, за раније с пролећа «скрњити», т. ј. косом овлаш тако покосити, да јој се срце не повреди. Но ако се та бујавост још раније примети, но што настану топлији дани,* **онда се могу и овце преко тако бујаве озиме стрмнине истерати на попашу.**“

Да се разумемо.

Попаша зимних усева, може бити корисна, ако се учини у своје време; али је и штетна, ако се учини у невреме.

Свака гранчица и жила порашћује и већа само са свога врха, т. ј. на врху се образују све нове и нове ћелијице до извесних граница; како на којој биљци. Кад би ми гранчици или жилици одузели врхове, подсекли их, оне би морале да престану порашћивати у истом правцу. На врху сваке гранчице налази се пупољ, из ког избија лишће, летораст; а на врху сваке жиле, налази се нека брадавица, капица, која чува жилицу од механичких повреда на путу свог порашћивања у земљи. а из те брадавице порашћује даље жила. Жиле морају у земљу продирати без икаквог одпора и сметње, а то ће тим лакше и боље ићи кад је земља ситна, мека, добро и дубоко узорана. И биљка ће се у том случају над земљом: у појединим својим деловима, боље и спажније развијати и бољим родом уродити. То нам је свима познато.

Пупољ, из ког ће избити клас, налази се у глави корена. Сваки заметак у семену, има по један овакав пупољ, из ког се после развијају надземни делови биљкини. Код дрва се развије стабло и шибље, а код стрмнине класови; под земљом пак жиле.

И жиле избију с почетка из једног пупа, а после се разграњују из оних брадавица. У самом почетку клијања избију код пшенице 3 жилице, а код ражи 4, из којих доцније порасти читав чепурак. Свака је жилица заодевена танаком кожицом; жиле црпе потребну храну из земље, а лишће из ваздуха. Само млађе, са живим и свежим пауљичастим жилицама снабдевене жиле, могу да црпе храну. Кад те жилице изумру, кад се осуше, одма престане живот у биљци.

Млада биљка, док је још у земљи, нема никакве боје, бледа је; а чим из земље прорасти, одма се упливом светлости зазелени; из оног пупа избију у стрмнине *најпре лишће*, па доцније и клас. Тај је клас задуго у корену скривен, и тек га топлије сунце измами у порасту. Кад би се дакле тај пуп, из ког ће да избије клас, ма којим начином уништио, онда неће бити класа. *Док је дакле тај пуп испод земље још скривен да га ништа од озго повредити не може, дотле се могу истерати, или боље рећи „прегонити“ овце*, да оно раније избујано лишће обрсте, али и то, *док је земља још смрзнута*, да овце не могу при попаши биљку из корена ишчупати. Тада само може попаша бити од користи, јер би оно пребујно лишће и онако морало временом да пропадне, а овако се бар овце напасу. А кад се онај пуп, будући клас, у толико промоли из земље, да би га овце могле обрстити; или, кад би земља била већ толико одјужена, да би овце могле биљку из корена ишчупати — онда би такова пажња била штетна!

Др. **Радић.**

ОВЧЈИ ОБАД.

Овчји обад је једна мала, жућкасто-сива мушица, која борави у пукотинама шталских дуварова, у жбуновима и покрај

Изложени радови из ове школе били су: џепне мараме, убруси, платно и чаршави (застори). Израда је и лепа и добра може конкурисати са бољим радом ове врсте, који се код нас са стране уноси. Школа ланени конац набавља са стране, но Управитељ — учитељ рече: да ће пробати да семе ланено из Чешке набави, да ће га после раздавати привредницима, и од тога лана добивено влакно, да ће употребљавати за радове, у овој школи. — Џепне мараме и убрусе препоручили би свима привредницима, који ове ствари потребују — као постојане, јаке и лепе. Штета што ова школа нема својих израда на продаји у Београду, где би могле бити на угледу свима трговцима из унутрашњости Србије. —

На овој изложби није изложено ни једно грло стоке, а ни један комад живине, свакојако штета. —

О целокупној изложби мој суд је веома повољан. —

Срез пожешки то је плодна оаза округа Ужичког; за њ се може рећи да се сматра као житница округа. Срез је састављен из 20 општина, које су поређане око пожешког поља и дуж Мораве. У пожешком пољу сустичу се три реке: Морава, Скрапеж и Детиња. Путеви се у Пожеги укрштају: Од Чачка за Ужице; од Ужица за Ивањицу; од Пожеге за Чачак, за Ваљево и уз Мораву за Г. Милановац. — *Од постанка пољопривредних школа у Србији, из овога среза било је увек школованих привредника*, тако: Топчидерска школа дала је двојицу, од којих је један умро (Шолуповић) а један и сада дела у својој околини (Митар Јовићевић сада председник пожешке пољопривредне подружине); Пожаревачка школа дала је једног (покојног Крчевињца); Ратарница у Краљеву дала је до сада шесторицу, од којих са похвалом треба споменути тројицу: Милоша Тодоровића (из чувене Задруге Тодоровића) из Јежевице, Радомира Миловановића из Радобуђе и Грујицу Софронијевића из Добриња, који су већ у свему угледно у својим општинама одпочели да раде. —

Изложбу ову посетило је до 3000 посетилаца. — Како у Пожеги има и батаљон војске (а војници у батаљону су из разних срезова), то је Командант дозволио и свима војницима те су ову изложбу у свему прегледали.

Како смо са писањем о овој изложби задоцнили, ми о њој у јавности не би можда ни речи рекли, али како о њој још нико ништа опширног не написа; а како сада исти одбор само у велико проширен спрема окружну изложбу за цео окр. Ужички, и како ће ово бити можда прва и последња среска изложба у Србији (јер је срез доиста веома мала јединица за изложбу), ми се решисмо да о њој у кратко ово напишемо. —

Пошто се сада у велико чине припреме, за окружну изложбу *Ужичког округа*; то треба да напоменемо, шта би требало за ову окружну изложбу спремити:

1. Како на пожешкој изложби није било изложено никаквих савршенијих справа, а ни оних са којима се данас привредници служе (није било ралица, плугова, вила, грабуља, ашова, мотика), то би требало на окружној изложби набавити и изложити: брдских плугова свију система, дрљача, коса, са и без наслона, бољих српова, ветрењача, воћних алата, кошница за модерно пчеларење и т. д.

шума. Овчји обад се роји само при сувом, топлом времену, особито о подне и то у месецима Јулу и Августу. Оплођене женке потраже стада оваца и полажу њина јаја или већ изимљене ларве овцама у ноздрве, одкуда исте у носу на више пузе, те се у чеоним дупљама, у шупљинама корена рогова и у шупљинама горње вилице населе. Овде остану до 9 месеци, за које се време потпуно развију и проузрокују запаљење слузокожа и у тешким случајевима и запаљење мозга и можданих опна. Ако овце раније не угину, то их у Мају и Јулу месецу кихањем опет избаце.

Први знаци болести, проузроковане услед насељавања ових ларва у поменутим дупљама главе, показују се већ почетком месеца Фебруара, а још значајније у Марту и Мају месецу. Овце почну чешће кихати, при чем и нешто слуза избаце, тресу главом, трљају нос о разне предмете и о предње ноге, овде врте и главу час на једну, час на другу страну, али се никад не врте целим телом као код вртоглавице. Поред тога почну и слабије да једу, стоје са обореном главом, а у ходу дижу предње ноге нешто више. Напослетку омршаве видљиво, добију болове, шкрипе зубима, преврћу очима, ослабе све више и више, леже много и угину за тим.

Да би ларве овчијег обада што пре и што сигурније из чеоних дупља излазиле, те да би овце оздравиле, треба овцама у нос удувати нешто бурмута или прашка од чемерике, што је нарочито од користи одмах по усељавању ларва. Доцније се могу ове ларве само на вештачки начин извадити, ако се чеоне дупље отворе или рогови одсеку. Ову операцију међутим у стању је само један вештак са сигурношћу извршити. Али пошто и она није увек са успехом скопчана, то је најбоље, да се болесни брави што пре закољу, месо и остали делови њини употребе, главе пак да се пониште.

Од обада можемо овце најбоље сачувати, ако избегавамо оне попаше, које се покрај шума налазе и где има много жбунова и то за време рођења ових мушица, дакле од Јула до конца Септембра месеца. Сем тога могу се овцама ноздрве катраном намазати.

О. Репић.

---

2. Како на овој изложби није било довољно качарских и плетарских радова, којих има и сувише у округу Ужичком, то би требало још сада старати се да свију ручних радова из целог округа буде на овој изложби. У ужичком округу израђује се веома добро црепуљарски посао, стругарски, као чутуре, чанци заструзи и свирале и др. то би све то требало на изложбу спремити. Ако је могуће изложити и алате са којима се ти радови раде.

3. Како је ужички округ најразноврснији воћарски крај у Србији, и како ваљда нема ни једног краја са толико разноврсних сората воћа као ужичког; то на ову изложбу све скупити, а ако је могуће очувати и оне разноврсне сорте трешања, шљива раних јабука и крушака.

4. На изложби треба изложити и разноврсно дрвеће окр., како лишћаре тако и четинаре. (Све биљке још које народ за лек, за боју и др. употребљује).

5. Ако је могуће на изложбу треба спремити и разне врсте земаља бар из сваке општине, а тако и разно камење као: ужичку креду, воденично камење и др.

6. Спремити све млечне производе, а тако и вуну из свих срезова, влакно конопљано и ланено заједно са платном, концима, сукном, шајком, прећом бојенок биљним бојама и небојеном.

7. Излажити све врсте домаће стоке, покрај добрих грла изложити и све лошије; те тако одмах правити сравњење између бољег и лошијег. Ово веома поучава посетиоце изложбе и користи им.

8. Изложба да траје више дана, а одбор да се постара да посетиоца буде из свију општина у округу и то што више.

Ну, како садашњи одбор, који спрема окружну изложбу не располаже скоро ни са каквим материјалним средствима, и како му је сва нада у Министарство привреде и окружни одбор, то с наше стране и сами препоручујемо овај одбор свима меродавним чиниоцима и желимо да одбору у помоћ притеку.

ДВЕ БОЛЕСТИ НА ШУМСКОМ ДРВЕЋУ.

(СВРШЕТАК)

Млада жилица продре дакле кроз кору и расте до самог дрва од гране, и на граници између дрва и коре разграна се на све стране у прилично великим димензијама. Право учвршћење и исхрана имелина грма бива клинастим органима, који из корена израсту и продру у унутрашњост дрвета.

Те органе зовемо у науци „*сенкери*“ — (продирачи). Бушење дрва тим сенкерима само је замишљено, јер у истини меки састав тих сенкера не може тврдо дрво да буши, већ наслаге дрва, које од године на годину све то дебље постају, носе са собом и продиру све то дубље у дрво, те се чини, да се сами у дрво спуштају, а они у истини на истом месту стоје и разграњавају се, а наслаге дрва само расту. По броју прстенова кроз које се сенкери простиру, може се прорачунати, колико је времена протекло, од кад је имела клијала.

Посредством сенкера и корења стоји имела у чврстој вези са њеном граном хранитељком. Кад имела нарасте до извесне величине, покаже се на грани, односно дрвету неко побољевање, које се свршава већином пре или после потпуним угинућем гране коју је имела напала, а то с тога, што јој је имела одузела сву за живот потребну храну. На тај начин нанаша имела велику штету у воћњацима, и у јеловим и тополовим шумама.

Да би се тој штети коју имела прави, на пут стало, треба још за времена утаманити и бобе и младе билине имелине, и одсећи са дрвета све до стабла оне гране, које је имела напала, па то све спалити.

Грану, која је од имеле угинула, лако је распознати по саставу на пресеку дрвета. Како грана угине, угину и сенкери имелини и онда испадну из дрва, а оставе иза себе радијално издубљене лежеће трагове.

Имела није везана за поједине врсте дрвећа. Познато је до данас 50 разних врсти дрвећа и шибља на којима се налази имела, али ипак радије напада у појединим пределима поједине врсте дрвећа; тако је налазимо у провинцијама реке Рајне и у долинама Ина у Тиролској на јабукама; у Бранденбургу на бору; у Прускоj на Тополама, осим тога видимо је и на врбама, липама и јелама, ређе на храсту, букви, брези, оморици, јавору и на лесци. У стара времена особито је уважавана имела која је расла на лесци. Гране од имеле служиле су у првашња времена за врачање, као и за честитање, а после су узимали у ту сврху и саме лескове гране, само ако су те и мало личиле на имелу.

Имели је у многим особинама слична и у исту фамилију спада друга болест, која се са имелом замењује и која се зове:

Омела (*Loranthus Europaeus, Riemenblume*).

Омела се налази само на разним врстама храста и кестена. Ако Омелу са Имелом сравнимо, наћи ћемо да се од ње у многоме разликује. Омела нема кожасто и увек зелено лишће, већ лишће које сваке године опада, кора му је тамномрка, бобе су жуте и стоје у висећим гроздовима. И начин бушења у дрво је овде са свим други.

Корен односно жиле омелине разграњавају се под кором нападнуте гране, али не тера у дрво никакве сенкере, већ расте у млађи слој дрва и пречи овоме даљи раст и развој. Кад идуће године нарасте нов прираштај дрвета, истера и омела нове жиле у овај прираштај и тако је уништи. На тај начин изгледају жиле (траке) од омеле после неколико година на уздужном пресеку степенасте. Број степени одговара броју година. Старија гњезда омелина обрасте нападнута грана храстова, усљед чега нарасту као глава велике кврге, које често на нашим храстовима видимо.

Омела шкоди нападнутом дрвећу као и имела, и против ње могу се исте мере употребити, које и против имеле.

Пошто имела бар у средњој Европи храст ретко напада, до чим се омела искључиво на храсту и кестену налази, из тога се закључити може, да су стари народи под имелом разумевали омелу. И омела је тада играла велику улогу у религиозним обичајима. Фамилија, у коју имелу и омелу бројимо, има у тропским пределима велики број врсти, а те се разликују великим светло обојеним цветом. Међу тим врстама има и такових, које живе једна на другој као наметнице (Schmarozer), па и на другим Лорантацеама, као н. пр. бразилијанска „*Dendrophtora Epiviscum*“ на „*D. lucifolii*“ и индијска „*Viscum moniliforme*“ на „*V. orientale*“ и т. д. Опажано је да имела напада омелу и обратно.

Ако и бројимо имелу и омелу међу опасне болести нашег дрвећа, то је ипак та опасност још релативно мала према оној, коју нанашају нашем дрвећу т. зв. *гљивице* (Pilze);

— Опасност која прети нашим шумама и воћњацима од оваких створова природиних, јест једно мало зрнце у великом мору опасности, коју чини Србин са секиром у руци!

Личанин.

БЕЛЕШКЕ.

На који се начин најсигурније размножавају племенитије сорте лешњика? — За размножавање лешњика у опште, а за племенитије сорте на по се, остају увек: *изданци* и *положнице*, које се најлакше добију, кад се младе гранчице у земљу положе, као што слика показује, па тако

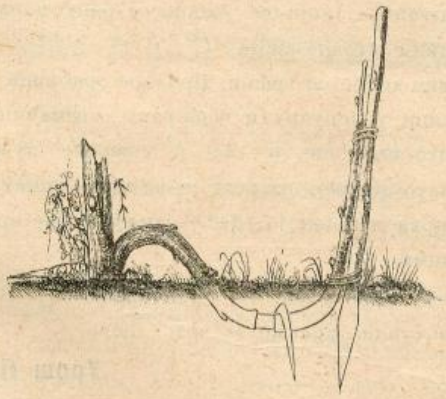

уз један кочић привежу и оставе док се не ужиле; кад се ужиле, онда се од корена одсеку, изкопају и на своје одређено место пресаде.

Лешњик се може и калемљењем размножавати, кад се на обичан лешњик „очењем“ накалеми племенитија сорта, али ту треба и *врло вешта рука* и врло повољно време.

Др.

* * *

Опасности од гаса при лечењу шуге. — Врло се често, а можда и најчешће, употребљава гас при лечењу шуге код стоке. Често се чини и злоупотребљавање у томе, мислећи све да је гас једна нешкодљива материја. Међу тим, Мањен спомиње да су се пет коња отровали од гаса. Сви су ти коњи имали једну лаку шугу, а марвени лекар је био прописао $1^1/_2$ литар гаса за сваког коња, и да се са том количином јако протрља по целом телу, пошто се претходно коњ окупа у цеђу од пепела и мрсног сапуна. После неколико дана два су коња била мртва, пошто су предходно били парализовани, а остала три су били у јадном стању.

За цело, сви препоручују гас при лечењу кожних болести код животиња, али нико за сада није одредио и највећу количину која се може употребити без опасности по сточно здравље.

Чинећи опите, Мањен је увидео, да гас, чист или помешан са бензином, употребљен за трљања производи код стоке већином једну врсту врло опасне вештачке егземе, која је често пута опаснија и од саме шуге, јер може често да траје и више месеца, производећи врло јаку осетљивост коже, услед чега свака употреба од такве стоке је немогућа.

Истина је да има много материја којима се могу уништити ти паразити, али треба увек обратити највећу пажњу на њихов избор, јер није све једно употребити ову или ону материју. Јер их има много, које су, и поред тога што тамане те животињице, врло опасне по стоку.

Међу тим материјама, које су опасне, прво место заузимају: гас, бензин и карболна киселина. И колико има случајева где се стока морала убити само због тога што је шуга била неизлечива а услед саме употребе тих материја!

Било је до сада познатих смртних случајева услед прекомерне употребе концентрисане карболне киселине; њима треба сада додати у ове случајеве, проузроковане од гаса.

А.

* * *

Врло лак начин за чињење кожа. — За лако и јевтино чињење свакојаких кожа: псеће, мачије, зечије, овчије и т д., чак и тичије, *Nérat* препоручује следеће:

Од прилике у 20 литара вруће воде треба растворити 1 кгр. обичне стипсе и том раствору додати 250 гр. соли. Кад се овај раствор добро спреми онда се остави да се разлади, и док је још млак у њ' се потопе све коже које ће се чинити и тако оставе од прилике 5—6 дана. За то време треба их бар неколико пута преокренути. — После овог времена, та се течност понова загреје, и онда коже опет оставе тако потопљене једно 6—7 дана. Кад се ово сврши, онда се коже могу слободно извадити и оставити да се суше у ладу. Пошто се осуше, оне се згужвају и онда трљају плавуњцем да би се омекшале и угладиле.

Овај раствор од стипсе мора се спремити у једном земљаном суду.

Нужно је знати, да се кожа мора претходно добро очистити од масти. За ово довољно је, да се кожа простре на један астал и да се оштрим ножем струже, како би се сва маст скинула.

А—о.

* * *

Анализа земљишта помоћу хемијског ђубрета. — Азот, фосфорна киселина, поташа и креч, то су четири најнужнија елемента ђубрета за биљке. — Добре земље садрже у себи та четири елемента. Али има земљишта у којих не достаје по неки од њих, било природно било услед исцрпљења: једне имају довољно креча и поташе а немају азота и

фосфорне киселине, друго само имају један елеменат или обратно. Због тога, да се не би губило времена и новаца додавајући том земљишту оно што има а не што му не достаје, треба прибећи анализи. За то је најбоље средство послати једно парче земљишта нарочитом хемичару, али то стаје скупо, осим тога тај начин има и ту незгоду што је врло тешко изабрати најзгоднije парче земљишта за анализу. — Само хемијско ђубре пружа нам најсигурније и најјевтиније средство да се обавестимо:

Треба на једном истом земљишку обрадити једну исту биљку н. пр. пшеницу, и поделити то поље на *пет* једнака квадрата, рецимо од 1. ара, и додајмо сваком квадрату по 3 елемената, тако на пр. у првом ђубре без азота, у другом без фосфорне киселине, у трећем без поташе и у четвртом без креча. Што се тиче петог квадрата, ту ћемо метути сва 4. елемента, т. ј. потпуно ђубре, и онда чекајмо усев, који треба засебно скупити из сваког квадрата, и упоредити га: ако је квадрат без поташе дао једнак усев с оним са потпуним ђубретом, онда значи да земљиште има довољно поташе и да му не треба то дати. Ако је пак квадрат без фосфорне киселине дао мање усева од оног са потпуним ђубретом, онда закључујемо, да земљишту не достаје фосфата или суперфосфата креча, те ћемо му само то и дати. — Тако се исто ради и са осталим квадратима.

А.

ГЛАСНИК.

Државни пастуви. — На броју 146, већ су се разишли по земљи са својих станишта из Љубичева и Добричева. Они се већ од 1. Марта налазе распоређени на 32 пастувске станице ради опасивања приватних кобила. На тим станицама они ће и ове године пробавити као обично 4. месеца т. ј. до краја месеца јуна. Притежаоци кобила треба да похитају са подвођењем истих под државне пастуве јер су сада сви државни пастуви добри пошто је прошле јесени преко 30. пастува шкартирано и продано. Црноречанима и Подринцима напомињемо да се у Зајечару налази и арапски пастув „Шахин“ који је пре 4 године купљен у Цариграду за 400 дуката, а у Шапцу англо-арапски пастув „Тица“ који је купљен прошле године у Бечу на изложби за 1000 форинта.

Сваки одгајивач, на спрам кога би се ма који од пастувских настојника и момака ма у чему неуљудан, не предусретљив или неучтив показао, умољава се да то одмах достави непосредно управи државне ергеле у Љубичеву или ма коме од господе чланова управа „Кола Јахача Кнез Михаило.“ Исто тако треба сваки да достави и сваку неуредност иначе, коју би код пастувских момака и настојника приметио, па било да се та неуредност односи на рђаво поступање са пастувима у погледу хранења и неге или у погледу њихове употребе за приплод.

* * *

Страни купци коња у Србији. — Дознајемо да су се по нашој земљи размилили страни купци коња. То нам даје повода да и овом приликом свима нашим домаћим одгајивачима напоменемо да *добре приплодне кобиле и добра млада женкса грла, нарочито она која су затворених боја* (алатаста, врана или доратаста) **никоме** *ни ио коју цену не продају.*

У Србији је нестало и добре рогате стоке и добрих свиња само с тога што су сва боља грла те врсте стоке извезена на стране пијаце. Нека не буде тако и са коњима.

Молимо српске одгајиваче да нас послушају а све српске домаће листове да ову напомену одштампају.

* * *

Важна новина на пољу привредног и витешког напретка. — Господин Министар народне привреде изволео је наредити, да се и код нас отпочну у државним ергелским заводима чинити свакога пролећа пробе у издржљивости и брзини над свима четворогодим пастувима и кобилама, који су у ергели произведени или купљени од народа, па пошто им се и на тај начин вредност и ваљаност процени, онда тек да се почну употребљавати за приплодне циљеве.

Први такав опит биће у име Бога ове године 1. Маја, то јест на дан када буду окружне привредно витешке народне свечаности, које приређује дунавско „Коло Јахача Кнез Михаило.“ Тога дана образоваће се и две засебне трке из државних грла, једна за четворогоде пастуве, а друга за четригоде кобиле. Овога пута биће тркачка стаза за те две трке само по 1000 метара, али ће идућих година бити она увек много дужа. Сада та је стаза тако кратка, једно за то, што нема довољно времена да се грла за трку припреме, а друго за то, што још није при ергели образован од дечака *одред лаких јахача*, као што то по свима другим ергелама има.

До сада се у ергели нашој у свима приликама ценила доброта и ваљаност грла само по спољашности истих, и то нас је стало горких последица. То је била такова иста погрешка, као кад би се неко према спољној лепоти, а не гласу и слуху, оцењивао, да ли може да буде добар певач.

Коњ користи човеку само својим радом, а тај рад врши он увек само у кретању, па је према томе са свим природно, да се у томе правцу и чине опити о ваљаности коња.

Овај корак господина Министра поздрављамо са жељом, да се наша ергела у свему дигне на онај степен са кога би своме привредновитешкоме позиву што боље одговорила.

ДОПИСИ.

Са Добраве, 24. Марта 1894 год.

У месецу Јануару имадосмо врло пријатних дана, и надали смо се раном пролећу, но ово се у Фебруару и Марту измени. Снегови на Церу, Медведнику и Јабланику задржаше рану вегетацију, тако да је редкост видети цвет на дрвећу. Цветала кајсија и џанарика. Мацарка шљива тек је напупила. Од половине Фебруара једва да смо имали озбиљнијег мраза. Ноћи ладне, дани ветровити, облачни.

Ова позна вегетација имаће убитачног уплива на домаћу стоку нарочито оних домаћина, који се уздаше у рану попашу, те не спреме довољно зимње сточне пиће.

Семе детелине добро се тражи. Продире граорица, муар и грашак.

Они лепи дани у Јануару и Фебруару, измамише пчеле и оне потрошиле све што имадоше, и сад је храњене нужно. Но ако се цвет брзо и обилато развије, надати је се врло раним ројевима. Прво коло залежених црва изведен је. Даље запљувавање прекинуто је овим променљивим данима.

Цена је свему врло мала. — Суве шљиве 8—10 динара!

У народу и стоци здравље је врло добро.

Урош Палеташевић
учитељ.

Ћуприја, почетком Марта 1894. г.

У овоме крају прошла јесен и ова зима, била је лепа и постојана, тако, како се само пожелети може, и управо таква, да се у околини не памти, да је икад била боља. Овом пак околности, дала се је прилика, да и најсиромашнији сељак, посеје доста стрмних усева.

Мразева са нешто мало снега, било је мало око Божића. Снег је био нападао око једног десиметра, но на земљи се није дуго одр-

жао, јер га је ветар свег разнео на сметове, а по том га је земља подјела и у себе упила. Ветар је већином дувао северац са кошавом. Топлота у Јануару и Фебруару пела се на + 14-е и спадала на — 8-е R.

Усљед честих голомразица, земља је доста измрзла, врло се лако и лепо оре, што но реч код нашег света „као пепео.“ Мразеви су повољно дејствовали на ситњење — растрошавање а нарочито чврстих (глинастих) земаља и ако баш нису пријали зимским нежнијим усевима.

Главни радови, који су вршени до сада, ово су: орање, сејање крчење трња и ваљење паљева, извлачење ђубрета на слабе и мршаве њиве, растурање и заоравање ђубрета, копање шанчева (ендека) око њива, забрана, воћњака и ливада.

Поред означених радова, као најглавнија брига, била је пољопривредницима та, како да што боље сачувају и исхране своју стоку те да добро изими.

Озима жита до сада се добро одржала и лепа су, посејана у Јануару и Фебруару, никла су као четка, и милина је видети их.

Због лепог и топлог времена, воће је пошло тако нагло да пуши, да би се кајсије већ кроз десетак дана развиле. Срећа је, те се 2-г ов. м. температура мало промени, и почеше да дувају ладнији ветрови, који ће спречити нагло развијање воћа.

Стање здравља домаће стоке добро је, заразних болести није било, нити их сада има.

Овце се сада у велико јагње, а отпочеле су још у првој половини Јануара. Јагањци су добри и крепки, старији могу да мере до 10. килограма живе тежине, цена им је од комада 20—28 динара.

Свиње се неке испрасиле а неке још нису; прасци су здрави и добри.

Кобиле се ждребе и почеле од 1. ов. м. да подводе под државне пастуве ради опасивања — парења. Ждребад су од државних пастува добра, а од приватних ситна и слаба.

Ради опасивања народних кобила, 1. Марта тек. год., из Добричева кренули су се у унутрашњост, а по распореду објављеном у «Српским Новинама» на пастувске станице 77. пастува. Сезона опасивања приватних кобила трајаће до 1. Јула ове године. Такса за опасивање, остала је иста као и до сада 2·55 динара са правом на три опаса.

Хране како људске тако и сточне има доста.

Од шарлаха и дифтерије боловала су деца, а било је и смртних случајева. Законе мере за предупређивање болести предузете су, што је и допринело, те је болест угушена.

Пав. М. Радовановић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК V. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 14 Фебруара 1894 год. у Београду

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Анта Голубовић, Аца Живановић, Душан М. Спасић, Мирко Мпљковић, Тодор Николајевић, Др. Марко Леко и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

18.

Прочита се записник IV. седнице Управног одбора.

Г. Душан М. Спасић, изјављује, да је доцније приспео у исту седницу, пошто је био решен предмет о набавци семена под бр. 11. записника; ну пошто се он не слаже са решењем о томе, он подноси писмену изјаву у којој износи разлоге за ово неслагање, тражећи да се његова писмена изјава у целини изложи у записнику. — Одбор усвоји прочитани записник с тим да г. Спасић није уделовао при решавању предмета под бр. 11. записника, и да се за то по чл. 5. пословника преко његове изјаве пређе на дневни ред.

19.

Прочита се писмо „Омладинске читаонице“ из Београда, којим моли, да јој се лист „Тежак“ даје бесплатно. — Одбор реши, ла јој се лист даје бесплатно.

20.

Прочита се молба Пере А. Јовановића овд. којом доставља друштву да је поручио један казан за пециво ракије из Новог Сада на адресу друштва, па моли; да му се изда уверење, да исти казан без царине и осталих царинских дажбина увезе. — Решено: да се молиоцу, не може уверење издати, јер се није предходно Друштву обратио, па затим поруџбину да изврши.

Објавити преко друштвеног листа „Тежака“ да нико на адресу друштвену, поруџбине са стране не врши док зато недобије одобрење и пристанак друштва, јер друштво такве поруџбине неће примати.

21.

Прочита се писмо г. г. Браће Минха „Фабриканта из Параћина са којим шаље друштву 1. килограм семена од чешљуге (Kardensamen) са упутством о сејању и моле друштво да исто семе разда ради сејања и увођења ове корисне биљке. — Одбор прими ово са захвалношћу и реши: да се од истог пошље Управи друштвеног добра у Шабац и подружинама ради пробе а и у друштвеном врту да се засеје.

22.

Прочита се писмо Господина Министра Нар. Привреде, којим саопштава друштву своје решење о набавци плавог камена и справа за шприцање о сузбијању пероноспоре, па моли друштво, да горњу набавку прими на себе и изврши је, за коју ће друштву ставити на расположење суму која му буде потребна.

Упућује се Председништву да по акту Господ. Министра Народне Привреде поступи.

23.

Прочита се писмо подружине за Ниш и околину, којим моли да јој друштво пошље разног семена бесплатно, те да разда привредницима приликом држања збора, на дан 17. Фебруара ове год. у Мерошини, ради образовања пољопривредне подружине за село Александровац и околину. — Пошто друштво за сада нема семена на расположењу, а и рок је кратак, да би им се исто набавило, — то да се доцније пошље пошто се подружина образује.

24.

Прочита се писмо Ресавске пољопривредне подружине којим доставља друштву:

1, Да се члан 8. подружинских правила, има разумети онако; како је друштво у напомени ставило т. ј. „да ће подружина о своме трошку набављати пољопривредне списе и календаре и својим члановима давати, у колико друштво не би те списе подружини поклањало.“

2, Моли да друштво пошље једног свог члана, који би приликом држања збора, — који подружина намерава сазвати — својим говором и поукама изложио важност подружина; и

3, Пита, може ли им Друштво препоручити и наћи вештог воћара. — Одбор реши. — Одлука подружине о исправцичг

8. њихових правила прима се к' знању и према томе подружина се прима у састав друштва.

Изасланик — члан — друштвени да се изабере и пошље кад подружина одреди и јави дан, кад ће сазвати збор.

Друштво засад и унапред, не може јој воћара препоручити, но да стечајем потражи а друштво би подружину у томе подпомогло, колико може.

25.

Прочита се писмо г. Ранка Гођевца овд. којим моли да се његови круначи прегледају и препоруче привредницима, јер је вели, учинио неке поправке и сад добро раде. — Одбор реши: Да г. Гођевац донесе један комад Друштву да се исти прегледа и оцени, па тек онда по његовој молби донесе одлука.

26.

Прочита се акт Господина Министра Народне Привреде, којим шаље правила „Кривовирског пољопривредног друштва" с' молбом да се иста прегледају, могу ли се одобрити. — Одбор умоли г. Вучка С. Богдановића благајника друштвеног да правила прегледа.

27.

Прочита се рецензија рецензената, на дела о „Млекарству" Одбор усваја мишљење рецензената с' тим, да се дела као непотпуна врате писцима а поново распише стечај за ова популарна дела, а рецензентима да се у име хонорара за овај рад изда — на основу чл. 32. друштвених правила — по **20** дин. из друштвене благајне.

28.

Г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени реферише одбору да је прегледао правила пољопривредне подружине Рачанске, па је нашао да се чл. 6. правила треба да измени и да гласи: „Члан може бити сваки који то жели и који уредно оће да плаћа улоге по чл. 5. а кога подружинска управа прими за члана."

Иначе правила су сагласна с' одредбама друштвених правила и подружина се може примити у састав друштва. — Одбор реши: да се о овоме подружина извести, па по учињеној исправци Чл. 6. да се у састав друштва прими.

ОГЛАС.

Ресавској пољопривредној подружини потребан је Воћар. Дужности су његове: да на подружинској земљи подигне расадницу за америчку винову лозу и воће, и да је вичан калемљењу лозе, воћа и пчеларству.

Награда је до 1200 динара годишње, бесплатан стан на подружинском имању и 10 ари земље за башту.

Ко се способан осећа за ову службу, нека се обрати управи ресавске пољопривредне подружине у Свилајнцу, најдаље до краја месеца Марта 1894. године. Потребно је поднети доказе о својој способности.

Умољавају се и остала уредништва да изволе овај оглас бесплатно отштампати.

Бр. 3. Из управе ресавске пољопривредне подружине 26. Фебруара 1894. г. у Свилајнцу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи њена подела: *Први део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Цењење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Производња коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и поткивање. *Седми део*: Коњарници и заклони за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Обука коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванаест табака* велике осмине, печатана на финој артији новим читким словима и *богато илустрована*.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанаесту књигу у нарочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривредном друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу. тако и ономе који држи само одрасле коње за разне своје потребе.[1])

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држ. ергеле

[1]) Моле се уредништва Хрватских и Српских листова да одштампају горњи позив на претплату.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Једна важна напомена одгајивачима говеда. — Пред сејидбу кукуруза. — Кад можемо истерати овце на попашу озиме стрмнине? — Овчји обад. — Две болести на шумском дрвећу (свршетак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Оглас.** — **Књижевни оглас.** — **Подлистак** (свршетак).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 15 и 16. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 17. АПРИЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЗА СУЗБИЈАЊЕ ПЕРОНОСПОРЕ

(Напомена виноделцима за времена).

Једно ново зло на нашим виноградима је појава пероноспоре, познато код нас под најобичнијим именима „пламењача“ и „љута роса.“ Вероватно да она није тако нова, али све дотле, док се ређе и у мањем обиму јављала, мало се и сврћала пажња на њу. Али сад је она већ толико одомаћена, да је постало опште зло виноградима у целој земљи. Прошла година дала је жалосне посљедице ове напасти, пероноспоре; јер у толиким виноградима не беше грожђа „ни за јело“, а већ о вину ни спомена. Она је извесно убедила и све наше привреднике, да је пероноспора доиста једно опасно зло, које треба сузбијати, ако се жели имати какве вајде од винограда.

Све појединости о пероноспори не мислимо и не можемо изнети у овоме чланку; једно што нам то није главна намера, а друго што мислимо, да је она већ прилично позната нашим привредницима. Поменућемо само, да је то извесна ситна гљивица, која се као плесањ јавља на листу, па и другим деловима винове лозе, а и на самом роду — грожђу. Главни њен напад засада је код нас на листу и ту је треба сузбијати.

Умерена влага и топлота јако потпомажу развијање ове гљивице, те с тога се пероноспора најјаче и најопасније јавља онда, кад су ти услови за њу најзгоднији. Још од почетка Маја она се јавља па све до јесени. Месеци Мај и Август означавају се као најпогоднији за њу, па с тога је у тим месецима и треба озбиљно и јако сузбијати.

За наше виноделце и привреднике у опште најважније је ово троје:

1., Да распознају лишће винове лозе, које је пероноспора напала,

2., Да знају средства и начин, којима ће пероноспору сузбијати — лечити, и

3., Да знају време, кад је треба сузбијати.

О распознавању пероноспоре на лишћу, ми наводимо овде из књижице „пероноспора, пламењача на виновој лози“, коју је написао г. Милутин М. Савић а издало Министарство народне привреде у 1893. год.,[1]) сљедеће:

„На доњој страни листа показују се мање или веће беличасте пеге, мање (мрље или флеке). Ове пеге изгледају посуте неким пепељком или паспањем, као брашном, или као кад се салитра нахвата на земљи или дувару. На горњој страни листа, изнад ових пега показују се друге пеге различне боје, у почетку жућкасте, доцније загаситије и црне. Но ове пеге немају поменути пепељак.

Плесањ на доњој страни лишћа лако се распознаје кад је болест ова јаче развијена утицајем топлоте и обилате влаге; а кад је било време сухо и ведро, нарочито кад је лист на доњој страни кожаст, онда се то мање познаје. Пеге на горњој страни листа много мењају боју и изглед, према ступњу развића заразе. У средини су црвено-мрке, а наоколо најпре жуте, доцније црне.

Беле пеге на доњој страни лишћа, расуте су неправилно по листу, но се понајчешће налазе поред лисних ребара или нерви. Што болест јаче напредује то је број ових пега већи и њихова површина већа. Све су покривене овим плесњем подједнако, лист нагло квари, сасушује га па опада или иструне.

Но све ове белеге показују се на лишћу, кад је болест одмакла у своме напредовању. У самоме почетку, неко извесно време остаје болест прикривена, и ње има, ма да се на доњој страни листа још није показао онај беличасти пепељак, оне мање, по којима се болест најпоузданије распознаје. Но пошто је веома важно ову заразу распознати у самоме почетку, и пошто жутилост на горњој страни листа, која се одмах опази, може доћи и од ког др. узрока (н. пр. од жутице или хлорозе), то треба *сумњиви лист* откинути и метути у влажан песак и покрити чашом превртнутом, па то оставити на какво мрачно место за дан-два, и онда ће се без сумње показати, ако је Пероноспора, испод жућкастих пега на горњој страни листа, онај карактеристичан беличасти плесањ на доњој страни листа.“

---

[1]) Ова је књижица засада једина, у којој има све што треба о пероноспори и могла би корисно послужити сваком привреднику. И за овај чланак податци су већином из ње црпљени.

Писац.

Знајући да је пероноспора на листу винове лозе, и пошто према описаним знацима сазнамо да је има, треба је одмах на том месту и лечити — сузбијати.

Као средство пак, којим се најпоузданије сузбија и ништи пероноспора, засада се сматра *плави камен*, растворен у води са нешто мало креча. Из поменуте књижице саопштавамо количину и начин справљања те течности.

„Проф. Каваца узима од 500 до 800 грама сулфата бакра т. ј. плавог камена у ектолитар кречног млека.

А ево начина како ту смесу гради: узме се грудва погашеног креча од прилике 2—3 клгр. и то онаквог каквог узимљу зидари, па кроз дебелу крпу, да не би песак улазио, тај се размути у бистрој води у суду од 2 акова или стотину литара. Ту се меша док се креч не разиђе; само нешто мало може остати креча у сувишку или у талогу.

Тако исто у другом суду и то за себе у врућој води раствори се одмерена порција (од 500 до 800 грама) плавог камена.

Кад су оба раствора сваки за се спремљени, *онда се кречна вода сипа мало по мало у овај раствор плавог камена*; а никако не треба обратно сипати плави камен у кречну воду.

Ову смесу треба добро мешати док сва течност не добије плавичасту боју и то равномерно у свом суду.

Количина плавог камена која се има додати кречној води одступа према години, и то према овим околностима: ако је год. веома кишна, и ако је с топлотом удружена влага од магле и росе, онда ће бити потребно увећавати количину плавог камена од 1—2 килограма на 2 акова воде; и у исто доба увеличати и количину кречног млека и креча садржаног у вишку раствора, ($^1/_3$ негашеног креча одговара мери плавог камена т.ј. на 330 гр. креча, треба узети 1. кгр. плавог камена).

Може се начинити и пре употребе неко време, али је ипак боље ускоро пред употребу и свагда најпре промешати па употребити.“

Овом течношћу треба *прскати* лишће винове лозе, а то се чини штрцаљкама, које су нарочито за то направљене и подешене тако, да течност равномерно и свуда прска по лишћу. Има разних система тих справа, па им је и цена разна. Засада је као најпрактичнија, али и најскупља, тако звана „сифонија”, уз коју иде и засебан шмрк за утеривање ваздуха и течности. Али како један шмрк може да служи за више — до 20 комада — тих справа, то се и цена знатно смањује, кад се набаве више тих „сифонија.” Овом се справом врло лако и сасвим равномерно прска; јер течност из ње истерује ваздух, који се још у почетку, кад се набави, у њу утера и збија, па тамо остаје догод справа траје. — Има их и простијих и јевтинијих, нарочито за употребу на мањем простору, али и са мање сигурности на успех.

Време кад треба прскати и сузбијати пероноспору, почиње већ од самога појава њезина, а то је у Мају пре цветања лозе; па се затим понавља на месец дана по други пут, а ако треба и још који пут после тога. Све зависи од времена и јачине пероноспоре. —

Ове су напомене, мислимо, довољне да побуде наше привреднике на размишљање о потреби сузбијања пероноспоре, и да их упуте како и кад треба то чинити. На основу раније а нарочито прошлогодишње појаве пероноспоре, може се насигурно очекивати, да ће је и ове године бити. И зато привредници не треба да чекају док се она појави и они је примете на винској лози, па тек тада да мисле и спремају се на њено сузбијање. То би било већ доцкан, јер не би имали ничега спремнога, чиме би је сузбијали; а док би све то онда добављали, *прво и главно време за сузбијање прошло би.*

С тога овоме чланку и јесте главна намера, да виноделце и привреднике *још сада, за времена, упозори како на опасност која претстоји нашим виноградима од пероноспоре и ове године, тако и на неодложну потребу да се она сузбија — лечи*; а с тим уједно да их учини пажљивим, *да је већ крајње време за набавку потребнога материјала — плавога камена и штрцаљке — за прскање лозе.* Стални окружни одбори и привредна удружења, а и поједини привредници, било појединце било удружени, не треба ни мало више да оклевају, већ нека одмах поручују потребне им количине плавога камена и справа за прскање.

Набавку свега овога материјала засада ће вршити Срп. пољопривредно друштво и уступати привредницима све само по цени коштања. И г. Министар Нар. Привреде, у жељи да потпомогне сузбијање пероноспоре, одредио је из државне благајне око 10.000 дин. на набавку плавога камена и справа за прскање. — Сви који су намерни да сузбијају пероноспору још у почетку њезина појава на лози, нека похитају с пријавама за набавку потребнога материјала за то, па било о свом сопственом трошку било да им се по могућству укаже и извесна помоћ у томе од државе или друштва.

А да би привредници знали унапред и вредност потребнога материјала за прскање, износимо им овде и приближан рачун за то. Узимамо да је за 1 хектол. течности потребно највише до 1 килограм плавога камена, да је за прво прскање потребно за једну мотику винограда пола а за друго један цео, свега 1 и по хектолит. ове течности. Килограм плавога камена стаје у Београду око 60 пара, свега дакле за плави камен за једну мотику винограда требаће око 90 пара или округло један динар. Потребно је даље око 4 грама креча, који сваки може имати у своме месту а не стаје више од 20—40 пара. Воду сваки има, те тако сав материјал за прскање винограда 2 пута преко лета, *не стаје ни 1·50 динар за 1 мотику.* Остаје још да се узме у обзир вредност штрцаљке, а она је, као што и напред поменусмо, различна јер их има и различних система; али у опште доста велика. Али кад се узме, да она може послужити за велике просторе винограда, и да остаје за употребу кроз више година, онда се и њена вредност, раздељена на једну мотику винограда, своди на незнатну суму, рецимо на 1 динар највише. Према томе за сузбијање пероноспоре *не треба више од 2·50—3 динара на сваку мотику.*

Вредност штрцаљке креће се од 15—80 динара. «Сифонија«, коју ми нарочито препоручујемо, стаје са шмрком око 75—80 динара, а без шмрка око 50 дин.

НАША ПОЉОПРИВРЕДНА СТАТИСТИКА

од
Мих. М. Протића

Изучавање економског стања земље и народа сматра се свуда као прва неодложна погодба и основ разумне економске политике. Ма какви били општи погледи државних радника, и ма како биле узвишене њихове тежње и намере, ипак све, што они буду предузимали у области народног газдинства, може бити некорисно, или чак и штетно, ако не буду најпре тачно и свестрано појмили стварни народно привредни живот.

Ова азбучна истина као да се код нас увек заборавља на практици. Многи од наших државника мисле, или бар тако изгледа према њихову раду, да њима на пољу њихове економске политике ништа више не треба, до лепих жеља и добре воље. За доказ могу нам послужити досадашњи радови скоро свих наших влáдâ.

Индиферентност, па чак и непријатељско понашање према покушајима што тачнијег и свестранијег проучавања економског живота народа, опажа се код већине наших, нарочито старијих, државника. Млађи и одушевљени наши људи, налазећи се на местима са којих се најлакше и најподесније могу предузимати потребне мере у овом погледу, увек су хладно и с неповерењем предусретани од својих претпостављених, кад су с тим и таквим предлозима излазили пред њих.

Ово ће можда уједно бити и један од најважнијих узрока оној нашој страховитој недаћи у законодавству, нарочито привредном и финансијском, да се један закон, у законодавном телу донесен и на највишем месту потврђен, покаже у практици апсолутно неостварљив. Или да се извесан закон, једне године донесен, одмах друге године мења и допуњује, које измене и допуне неће можда саставити ни пуну годину живота, а већ се налази разлога за нове измене и допуне.....

Пољопривредна индустрија чини у нас главни извор нашега народног живота, а према томе и главни извор наших државних прихода. Спрам овога очекивати је, да се на њеном проучавању највише и радило. Међу тим статистичка испитивања, која и дају једини и најдрагоценији у овоме погледу материјал за познавање нашег економског бића, јесу са свим сиромашна. Ми на овоме пољу не налазимо никаквих података све до 1846.-48. године. До душе, један покушај к прикупљању грађе за пољопривредну статистику чињен је још 1834. године, када је први пут извршен и попис становништва, али ми из тога времена немамо никаквих сачуваних података. Тај први покушај ма да није имао у задатак да прикупи све потребне податке за пољопривредну статистику, већ само да сазна: „колико у којој општини има дана ораће земље, косâ ливада, мотика винограда и колико дрвета шљива“[1]) ради разреза порезе — ипак би нам добро дошла и та тако сиромашна грађа, да је сачувана. Али политичке трзавице и други узроци уништили су и то мало прикупљена материјала за пољопривредну статистику из тога времена. Подаци, пак, прикупљани у времену од 1846. до 1848. године нису нигде публиковани. Ми о њима сазнајемо само из чланка г. Вл. Јакшића: „Стање земљорадње у Србији“, штампаном у већ наведеној његовој збирци, у коме је он поредио неке податке из 1847. године са подацима из 1867., публикованим у V. свесци „Државописа Србије.“

Шта је узрок што подаци и из тога времена нису објављени у којој свесци „Државописа“, него су брижљиво „храњени» у фијоци г. начелниковој, ми не знамо. За нас је главно да видимо, бар из казаног чланка г. Јакшићева, који су и какви су подаци за пољопривредну статистику скупљани у томе времену, које се може обележити као почетак историје наше пољопривредне статистике.

Подаци су ти врло сиромашни и не могу нам скоро ништа помоћи за сазнање нашег привредног стања тога времена. Они се односе само на површину житом и кромпиром засејаног земљишта; за тим на површину винограда и ливада — и ништа више. Од живог инвентара налази се само колико је било у опште говеди, па је из тога броја после г. Јакшић „рачуном“ изнашао број волова и бикова!.... И то је све.

Ну и ако ово још нису ни приближно потпуни подаци за пољопривредну статистику, ипак су као први покушаји такви, који би требали уливати наде, да ће се у будуће, других година, радити боље и потпуније. Али, на жалост, ми после те године не налазимо за читавих 20 година нигде ни трага од ма каквих покушаја, да се на прикупљању грађе за пољопривредну статистику радило. Чланак „Пољско-привредна радња примјерне економије у Топчидеру од 1857. до 1862. године“, штампан у I. свесци *Државописа* не може се, строго узевши, ни убројати у ову врсту радова. Тек 1867. године, извршен је други попис обрађевина у Србији, при чем је опет обраћена пажња само на површину засејаног земљишта, а ни ове, као ни 1847. године није обраћена никаква пажња на прикупљање података о количини усева и жетве, и ако је за сазнање привредног стања народа у извесноме времену управо од пресудног значаја то, колико је на извесноме земљишту засејано, а колико добивено производа за људску и сточну исхрану.

Овај је попис потпунији од онога из 1847. године у толико, што нам он, сем података житом и кромпиром засејаног земљишта, и сем података о површини винограда и ливада, даје још податке и о површини засађеног земљишта: купусом, дуваном, ланом, конопљем, баштенском зелени и воћем. Попис домаће стоке и ако није вршен ове године, он је вршен 1859. и 1866., и то према приликама доста потпуно, нарочито ове последње године.

Узевши у обзир све тешкоће и незгоде које се појављују при пољопривредним пописима, као и новину самога посла, а и ненавикнутост нашега света да при исказима својим казује истину, бојећи се да му се не ударе нови и већи намети, ми налазимо, да је овим пописом учињен приличан напредак у толико пре, што је то тек други покушај у размаку времена од 20 година. Нови пописи, који би се једно за другим, у одређеном размаку времена, имали вршити, морали би бити много тачнији и потпунији, пошто је пут за њих већ прокрчен и пошто се народ свикао на давање таквих извештаја. И тако би доиста и требало да буде, да се у нас може и да се хоће истрајно на једном послу радити. Али ми шта видимо?

[1]) Статистична збирка из српских крајева, од Вл. Јакшића. I. 1875, стр. 228.

После овога пописа од 1867. године, у историји наше пољопривредне статистике настаје опет прекид за читаве 22 године. И ко зна докле би тај прекид трајао, да случајно 1888. године није наступила промена у шефу наше службене статистике. Не наилазећи, сигурно, на повољан одзив за некоје своје предлоге код претпостављених му, г. Јакшићу је то био довољан разлог, да се са свим повуче, и да у тишини, у своме кабинету, узима податке „од прилике" и даље се у извођењу служи „рачуном." Али опет за то он не може, поред свих својих неспорних заслуга за државну статистику, а да не прими један добар део одговорности, што нам је не само пољопривредна, него и цела службена статистика овако јадна и сиромашна.

За овај оволики немар према најважнијој грани нашега народнога живота можда ће, сем осталих, доста велики део одговорности пасти и на наше пољопривредно друштво. Основано још 1869. године, оно до данас није још ништа урадило на прикупљању статистичке грађе. Међу тим пољопривредна друштва њихове подружине и повереници у земљи и јесу на прво место позвани да се брину и старају о прикупљану грађе за пољопривредну статистику. Они су једини и најбољи статистички органи за ову грану државне статистике На њих се најпоузданије може статистичка управа да ослони. У Аустрији, а и у многим другим европским државама, пољопривредна су друштва највише припомогла, да се пољопривредна статистика, а с тим неизоставно и пољопривредна култура, унапреди и усаврши до данашњега јој ступња. Али у нас, као што је свуда ишло погрешним правцем, тако је и у овом погледу.

Доласком данашњега начелника на чело статистичке управе, наша службена статистика добија необичан полет у свима правцима државнога нам живота, и ако се прилике у самој управи нису скоро ни мало промениле. Многе појаве у нашем друштвеном животу, о којима досадашња службена статистика није ни знала, нашле су у њему вредна поборника (криминална статистика, општинске финансије, штета причињена градом и т. д.). Његову вредну и посматралачком оку није могла измаћи ни голема важност пољске привреде у нас, те је одмах друге године по своме доласку предузео потребне кораке, да се изврши што тачнији пољопривредни попис. И тако смо ми после 22 године добили и трећи пољопривредни попис, који је извршен 1889. године.

Овде нам, историје ради, треба поменути, да је и пре овога времена, године 1884., био један попис *имовине*, који је вршен преко нарочитих комисија. Али он је, будући имао нарочити задатак да истера што већу порезу, толико нетачан и непоуздан, да нисмо сматрали за потребно о њему, на свом месту, ни говорити тим пре, што он, услед своје нетачности, није нигде ни публикован. У осталом то и није био прави пољопривредни попис, него само нека врста катастралног премера, ну који би ипак био од неоцењене вредности и по пољопривредну статистику, да је само којом срећом колико толико правилно вршен.

Потребу за једним општим и што тачнијим пољопривредним пописом увидео је и централни статистички одбор; те је с тога на деветоме своме састанку од 30. новембра 1888. године изнео то питање на дневни ред. Ну он је тада нашао за потребно да реши, да се најпре учини покушај само с *пописом земљишта под виноградима*. Разлози за то били су му, «што се од последњег пописа, који је био 1867. године, стање много променило услед филоксерне заразе, и што је пописом имовине у 1884. години нађен невероватно велики простор овога земљишта.»[1])

Према оваквој одлуци одборовој и наређен је најпре само попис земљишта под виноградима у 1889. год., али одмах за њим, у истој години, извршен је и општи пољопривредни попис. Ну резултати од тога пописа публиковани су до сада само о виноградарству, а остали још нису. Према томе ми бисмо морали наша излагања о пољопривредној статистици овде и завршити, не знајући управо на крају ништа о том каква је она данас у нас, и шта нам показује. Али како су сви подаци о томе попису у казаној години већ сређени у статистичком одељењу министарства народ. привреде, па чак и сви табеларни прегледи наштампани, то смо ми у стању, добротом г. начелника тога одељења, да говоримо о томе попису као о већ публикованоме.

II.

У предњим редовима покушали смо, да у кратко изложимо шта се и колико у нас до сада радило на пољопривредној статистици. Сад је на реду да разгледамо како је то што је до седа урађено на тој грани наше службене статистике и какве нам резултате она показује.

Ну пре него бисмо приступили томе послу потребно је најпре да знамо, који су главни елементи пољопривредне статистике.

Свака иоле добро уређена пољопривред. статистика мора показивати: 1) распоред својине земље, број радника и количину живог и мртвог инвентара; 2) површину засејану усевима, цену и кирију за земљу, надницу и приход; и 3) количину производа добивених у газдинству и њихову вредност.

Поделу земље међу појединим сопственицима сазнајемо најбоље помоћу катастра, који нам за наш циљ даје ове податке: о броју имања и њиховој величини, о распореду земљишта (имања) према каквоћи, о средњој количини рода с извесних врста земљишта и о њихову приходу. Ну једном, катастром констатовано стање, не може остати за дуго. Оно се мања, имања се згруписавају и разгруписавају, плодност земљишта опада или расте и т. д. С тога настаје потреба и за стално вођење забележака о овим променама, те тиме исправљати и попуњавати катастар, пошто се он, као врло скуп и доста сложен посао, не може често обнављати.

У нас нити има катастра за чисто финансијски циљ, коме он на првом месту и служи, нити пак има ма шта друго, чиме би се статистика могла послужити за казане своје податке. Она је, дакле, и овде, бар до сад, била упућена да се служи пописом. Али сигурно из бојазни, да у овоме не учини какву омашку, она је брижљиво избегавала скупљање тих података!....

Пописи од 1847. и 1867. године не само да не знају за ову врсту података, него они у опште нису водили радуна ни о броју сопственика, газда, већ само

---

[1]) Статистика виноградарства у Краљевини Србији за 1889. годину, 1892. стр. I.

о броју житеља, и према томе су чињена нека поређења. Попис од 1889. године, судећи по обрасцу пописне листе, која гласи на домаћина, дакле, попис је требао бити вршен по газдинствима — скупљао је податке и о броју имања и њиховој величини, без обзира на поделу земљишта по каквоћи. Ну ми у штампаним табелама немамо никаквих података о овоме. Значи, дакле, да попис није извршен по газдинствима, него само по општинама, с тога нам ни овај последњи попис не даје ову врсту података.

Од осталих података, које обележисмо као главне елементе пољопривредне статистике, наша нам статистика пружа само ове податке (по попису од 1889. као најбољем и најпотпунијем): о засејаној површини и о површини воћњака, ливада, пашњака и винограда; за тим о укупном жетвеном приносу појединих усева по окрузима и о укупној њиховој вредности по врстама усева, и. на послетку, о живом инвентару, за који црпемо податке из пописа од 1890. године, вршеног заједно с пописом становништва.

Као што се види, подаци су доста сиромашни за јасну слику нашега привреднога стања. Ну што је најжалосније, ми из ових података не сазнајемо ни приближно вредност и каквоћу ове наше привредне радиности, те према томе не знамо, да ли нам и колико треба што предузимати за њено усавршавање Ми н. пр. из тих података сазнајемо само, да је кукурузом било засејано земљишта 298.495·69 хектара (или 26·17 процента), да је с тога простора добивено укупно 4,775.931 товар и да то укупно вреди 43,604.250 дин.

Па какав резултат ми можемо извести из ових података?

Никакав други до једино тај, да се с једнога хектара просечно добије 16 товара кукуруза и да један товар просечно стаје 9·13 динара Међу тим колики је ту *приход*, или ако њега нема, онда колики је *дефицит*, ми то не можемо сазнати; јер би нам за то требало најпре да знамо: колико је бачено семена и колико је при том утрошено радне снаге и другог капитала. Сем тога, за правилну оцену прихода или дефицита неодложно је потребно знати и какве су биле климатске прилике за поједине усеве у тој години. Јер ма како ми рационално обрађивали земљу и ма колико ми утрошили радне снаге и капитала, успех у земљорадњи неоспорно зависи на првом месту од тога, да ли је у довољној мери и кад треба било сунца и кише, као и да ли је на време било потребне хладноће и мраза. Без тога ми не можемо изрећи никакав правилан суд о успеху пољопривреде у извесном времену.

Климатолошка посматрања чине засебну врсту података у пољопривредној статистици. О њима морамо водити текуће записе, а за остале појаве то нам није потребно, јер за њих можемо применити само попис. Према томе, пољопривредне пописе и треба предузимати онда, кад су најтачније вршена климатолошка посматрања. Ова опет посматрања, за потребу пољопривредне статистике, није тешко чинити, јер је овде потребно знати само јаче и осетније хлиматске промене, без оних дневних метеоролошких посматрања прóмēнā.

Сем показаних недостатака у нашој пољопривредној статистици осетна је празнина и у томе, што она још не обухвата целокупно земљиште у Србији, т. ј како подобно, тако и неподобно за културу. Ово је важно прво с тога, да се зна у каквој сразмери стоји обрађено земљиште према необрађеном и у опште неподобном за културу, и друго да се види како и у колико наше обрађевине напредују или опадају у простору.

Према последњим подацима целокупна површина обрађеног земљишта у Србији износила је 1,140.088·26 хектара. Међу тим површина свега земљишта у хектарима износи 4,858.940— значи дакле, да нам наша пољопривредна статистика не зна никаква рачуна дати о 3,718.851·74 хектара земљишта. Ако од овога одузмемо још 35—40% од целе површине, колико се, по В. Карићу[1]), налази „које под шумом које под земљиштем. на коме само шума може успевати“, а то је према проценту 40 као највећем 1,943.576 хектара, онда нам на чисто остаје још 1,775.275·74 хектара које подобног које неподобног земљишта за обрађивање.

Кад у овом погледу упоредимо 1889. са 1867. годином, наравно само према старим окрузима, онда налазимо, да у 1889. години, дакле после 22 године, имамо 272.179·51 хектара више обрађеног земљишта, него у 1867. Ну ако ово поређење учинимо и према прираслом броју становника, онда ћемо видети, да је 1867. године долазило на 1000 становника 595·82 хектара обрађеног земљишта, а 1889. само 565·90 хект. Прирасли број становника од 545.031 душа у старим окрузима није се, дакле, сразмерно ширио у простору, и ако је за то имао земље у изобиљу.

Од веома је великог интереса, као што смо већ раније напоменули, знати, како је обрађено земљиште распоређено међу сопственике или домаћине, тј. знати величину појединих газдинстава. Али нам наша статистика не пружа о том никакве податке. С тога се у овоме морамо послужити другим путем и изнаћи бар просечну величину једног газдинства.

Пољопривредним пописом од 1889. године нађено је свега 257.280 домаћина, од којих је 17.233 долазило на варошко, а 240.047 на сеоско становништво. Међу тим пописом становништва, извршеним 31. децембра 1890., нађено је земљорадника и сточара

	домаћина (предузимача)	душа
по варошима	11.141	65.457
по селима	264.567	1,751.766
у опште	*275·708*	*1,817.223*

Разлика је, као што се види, не баш тако мала — 18 428. Не истражујући узроке овој диференцији, ми ћемо узети ресултате добивене пописом становника 1890., као тачније. Према томе, кад упоредимо површину обрађеног земљишта с бројем домаћина налазимо, да на једног домаћина у вароши долази 4·08 хектара[2]), са која се издржавају 5·9 душâ, а у селу на једног домаћина долази 4·14 хектара, са која се издржавају 6·6 душа. У опште на једну породицу или на 6·5 душа долази обрађеног земљишта 4·13 хектара.

Ако узмемо, да је за издржавање једне породице довољно 5 хектара земље, колико је закон обезбедио нашем земљораднику, онда добијамо веома жалосну слику о имовном стању нашега сељака.

---

[1]) Србија, стр. 357.

[2]) Обрађеног земљишта по градовима било је 45.383·50, а по селима 1,094.704·76 хектара.

Тако стоји са поделом обрађеног земљишта међу сопственике. Међу тим жетвени принос и његова вредност, како нам их износи наша статистика, толики су, да ми морамо посумњати у њихову тачност, нарочито кад знамо начин и средства како се у нас експлоатише земља.

Према тим подацима дала је жетва од 1889. год. 18,609.407 товара људске хране у опште; 10,304.587 товара сламе; и 8,956.057 товара сена, — свега 36 милиона и 971.590 товара. Целокупна вредност овога жетвеног приноса износи 228,329.911 динара.

Ако сад овај приход, или управо принос, упоредимо са бројем домаћина и становника, онда ћемо добити овај ресултат;

долазило је:	товара:	у вредности:
на једног домаћина	134·09	828·15 динара
на једног становника	20·34	125·59 динара

Као што се види, овај је доходак толики, да би могао задовољити и земље мало напредније од нас у погледу пољопривредном. Види се, дакле, колико је нама још потребно бриге и старања за тачност при скупљању података за пољопривредну статистику.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ПРОСТРЕЛ

(ПРИШТ, БЕДРЕНИЦА)

Прострел је једна прилепчива болест, од које се стока напрасно разболи, обично напрасно и угине, и само у ретким случајевима оздрави.

Прострел се најчешће појављује у летње доба, а од њега се највише разболевају преживари, за тим коњи, а ретко кад свиње. Прострел се може пренети на све домаће животиње и на човека; али најпримчивија су за прострел говеда, овце, козе, коњи, мање пак месождери и свиње. Наклоност животиња ка разбољевању од прострела врло је различна. Неки сојеви говеда и оваца мање су осетљиви према прострелу, а и појединa грла једног те истог соја више или мање лако могу да се разболе од ове болести. Стране расе животиња више су наклоњене разбољевању од прострела него одомаћене, аклиматизиране, тако исто и добро урањене, мршаве и изнурене животиње. Нека грла постану имуна, непримчива за прострел, кад ову болест једном преболе.

Узрок прострелу свакад су сићушне, мале, непокретне гливице, обликом тела свог налик на кратке шипке, које се могу видети само под увеличавајућим стаклом, а зову се бациле прострела, — Bacillus anthracis. Кад ове бациле, било којим год путем, у тело животињско дођу, то се у крви и у соковима тела нагло размноже и проузрокују да се животиње нагло разболе. При повољним условима множе се ове бациле и изван тела животињског, особито у земљи, наквашеној крвљу оних животиња, које су од прострела угинуле, или, где су лешеви таквих животиња укопани. Ту се развију из бацила тако зване споре прострела, које се изванредно великом жилавошћу одликују и преносом на друге животиње исте заразити могу. У неповређеном лешу међутим, као и у живом телу никад се не развију споре. Али у мокраћи и у балеги од прострела болујућих животиња већ се налазе бациле. При отварању и раскомадању лешева расије се множество ових бацила на земљу, где се размноже и за време топлих летњих дана споре замећу. Ове споре долазе затим на разне биљке и траве и са овима у тело животињско, те проузрокују да се стока на паши од прострела разболи или у зимње доба у штали зарази, ако је било у храни, — у сену ових клица болести. Кад се лешеви плитко и близу река укопавају, које из својих корита изливају, то се споре прострела у врло удаљена места пренети могу и тамо ову болест произвести, где пре тога са свим непозната беше.

Бациле и споре прострела никад не прелазе непосредно од болесне на здраву животињу и ако се на свима деловима тела болесног грла, особито пак на секретима и екскретима, налазе. Овај пренос бацила, т. ј. заражавање дешавало се обично помоћу разних предмета, људи, инсеката, хране и т. д. Прострел, дакле, није једна непосредно прилепчива, већ једна чисто паразитарна, миазматично — контагиозна болест.

Прострел има велику раширеност и налази се у свима крајевима света као спорадична, ензотична па и као епизоотична болест, али најчешће се појављује као местна болест. Има места и предела, где је прострел са свим непознат или се врло ретко кад појави, али има и таквих предела, где је ова зараза стална. Појава прострела битно зависи од извесне влаге у земљи, извесне вегетације и топлоте. Најчешће се прострел налази у пределима са јаком земљом, која много органских субстанција садржи и на баровитом земљишту, које је развијању бацила и спора угодно. У селима дуж Мораве среза Моравског окр. Крушевачког сваке године по неколико грла говеди угине од прострела, нарочито на таквим попашама, где су лешеви од прострела угинулих животиња плитко укопани.

Време од улаза заразне материје у тело животињско па до појаве првих знакова болести врло је кратко и износи 12—24 часова, ретко кад више дана, — стадијум инкубације.

Знаци прострела у већини случајева мало су карактеристични, и тешко је казати, да ли дотично грло болује од прострела, особито, кад у једном пределу ова болест још није позната.

Прострел се у разним облицима појављује. Свима нам је то својство заједничко, да се стока напрасно разболи, нагло угине и то под знацима навале крви у мозгу, плућама и у цревима. Са практичног гледишта, а ради упознавања и лечења ове болке, можемо прострел поделити на две главне форме. 1). Прострел, коме је ток врло кратак, трајући само неколико минути и у којем случају животиње угину као од капље, — најакутнија форма прострела. 2). Прострел са образовањем тачно ограничених отока на разним деловима тела, који су отоци пуни густе, црне крви и неке жуте, питијасте масе, — приштеви.

Од прве форме прострела обично се разболевају овце и говеда. Стока се на један пут стресе, падне, добије грчеве, из уста и из носа излије се крваво слуз и угине за 5—10 минути. Овакови случајеви дешавају се како на паши тако и у шталама и често се могу наћи животиње (овце и говеда), које су у вече још потпуно здраве биле, у јутру мртве у штали. Или

животиње постану најпре немирне, збуњене, ричу, заостају иза стада и тек за тим сруше се на земљу и угину. У другим случајевима, опет, појави се прострел под знацима навале крви у плућама Животиње стоје са раширеним ногама, дисање им је отежано и вапредно убрзано, поглед укочен, слузокоже носа и очију загасито црвене; напослетку добију грчеве и угину за 2—3 часа.

И код коња се прострел појави напрасно, али ток његов је нешто успорен. Блест почне са дрктањем мишица по целом телу и кострешењем затим постану коњи тупави, колебају се у ходу, телесна топлота је повишена на 40—42° Ц., бйло убрзано, тако исто и дисање, слузокоже црвеније, суве, очи укочене балегање успорено. Поред тога добију коњи и колику, која се даје по томе упознати, што су животиње врло немирне и почну да се ваљају.

Говедима, кад се разболе од лакше форме прострела, теку бале из уста, губица им је сува, балега ретка, загасите боје, крвљу помешана и јако заудара. Говеда мокре и крв. Кравама пресуши млеко још с почетка. После 3—7 дневног боловања стока угине под знацима грчева.

Прострел са образовањем отока, приштева, почне такође са већ познатим знацима, само што се у исто време или најдаље за 24 сахата разни отоци, приштеви, на телу образују и то или на глави, на врату, на прсима, на трбуху или на ногама. С почетка су ови отоци тврди, врући и осетљиви, доцније постану ладни и неосетљиви. Ако се ови отоци образују тек по наступању болести, то остали знаци прострела за време њиног образовања нешто попусте, али се ускоро опет покажу, нарочито грозница и стока угине за 3—7 дана. Ови отоци састоје се из напред поменуте црне крви и питијасте, жуте масе, често исчезну напрасно, што је увек хрђав знак, који скорашњу смрт наговешћује. И на слузокожама налазе се ови отоци, н. пр. у чмару, у мажерици, на језику, у грлу и око грла.

Свиње се ређе разбољевају од прострела, јер немају тако велику наклоност овој болести. Знаци, по којима се може закључити, да свинче болује од прострела, јесу: тешко дисање, врући, пљоснати, загасито-црвени оток — пришт на врату; сува, загасито црвена слузокожа уста, отечени језик и грозничаво стање. Дисање постане увек теже и теже, оток се увећава, добије више љубичасту боју и за 12—24 часа свинче угине

Најзнатније промене, које се на лешу од прострела угинулих животиња видети могу, јесу: брзо наступајуће трулење леша, јака надувеност трбуха, излив крви из носа и задњице, житка, црна, катраната, крв, крволиптење под кожом, излив крви у телесне дупље; жути, питијасти изливи у подкожном ткању, око срца и бубрега, трбушних жљезда и око гркљана. Слезина је јако увећана и надувена, мека и при пресеку излије се из њеног ткања једна загасита, мека маса. Плућа, јетра и бубрези су пуни крви.

Предохрана. Мере ради предохране и заштите од прострела састоје се у томе, да се стоци, нарочито пак свињама не дозвољава да долазе у додир са лешевима од прострела угинулих животиња. Лешеви као и сви одпадци од ове болести угинулих животиња (крв, мокраћу и балегу) треба 2 метара дубоко закопати и то на местима, која су осталој стоци неприступна. Уобичајено закопавање лешева у близини бунара, бара, прокопа и текућих вода за сваку је осуду. Место где је дотична животиња лежала, угинула и где се леш отварао, мора се од крви и балеге пажљиво очисти и са јаким дезинфекционим средствима (сулиматом 1 : 1000, креолином 10 : 1000, карболном киселином или јаким цеђем) дезинфиковати. У пределима, где се прострел чешће појављује треба стоку хранити здравом и лако сварљивом храном. У опште треба пазити, да стока свој желудац не претовари, што се постиже умереним храњењем. Даље се има стока преко дана више пута чистом, свежом водом појити, најбоље на чесмама. Покварену, барску и стојећу воду треба избегавати. За време летњих врућина корисно је, да се стока ладном водом чешће полива и да се само из јутра и пред вече пушта на пашу, и о подне за време највеће жеге, да се склања у хладове. У шталама пак треба набљудавати највећу чистоћу. Сем тога не сме се пуштати стока на оне попаше и ливаде, где се случајеви разболевања стоке од прострела чешће дешавају.

У пределима, где је прострел једна стална болест, може се стока ради заштите и калемити, чиме она задобије мању наклоност ка разболевању од прострела. Ово каламљење основано је на искуству, да је могуће отровно дејство бацила прострела на вештачки начин ублажити, и да стока, каламљена овим ублаженим отровом (мајом), остане извесно време заштићена од разболевања од прострела. Научна вредност овог каламљења свуда је призната. У практици је се најбоље опробала Пастерова метода калемљења. Пастер ублажава отровно дејство бацила прострела вештачким гајењем ових бацила при једној температури од 42 до 43° Ц. и производи две маје, једну блажију и једну јачу. Ова маја може се добити из пастеровог лабораторијума (Boutroux, Paris Rue Vacqueliu 28) и стаје 25 динара за 50 говеда и 100 оваца. Једним инјекционим шприцем убризга се говедима на плећки $^1/_4$ грама, а овцама на унутрашњој страни бута $^1/_8$ грама најпре блажије маје. После 14 дана калеме се иста грла јачим мајом и то на исти начин.

У последњим годинама у велико су се калемила говеда и овце ради заштите од прострела, нарочито у Француској, у Русији и у Аустро-Угарској. У Француској каламљено је у годинама 1885—1888 свега 1 милијун и 178.000 оваца и 116 403 говечета. Проценат од прострела угинулих оваца, који је пре тога износио годишње 10, спао је после каламљења на 1; а код говеда од 5 на 0·5. Угинуло је калемљених оваца 2% а говеда 0·52%. У Аустрији каламљено је у годинама 1882—1887 по методи Пастеровој 350.000 брава оваца и 130.000 грла говеди. Услед овог је годишњи број угинулих оваца и говеди спао од 10 на 1, односно од 14 на 2%. У Мађарској каламљено је 1890 г. 190.000 оваца и 21.289 говеди. Од првих угинуло је 2%, од говеди пак 0·37%. Сем тога вршено је каламљење говеди и оваца у већој мери и у Русији, даље у Италији и у Немачкој.

Добивени резултати од овог каламљења показују, да се каламљење оваца Пастеровом методом не може препоручити, пошто велики проценат оваца услед каламљења угине. Код говеда има ово каламљење већу практичну вредност. Прво, што услед каламљења готово ниједно грло не угине; друго, што каламљена

енглеске и друге расе које никада не могу бити прилагодне за наше привредне прилике, као што је била мангулица

С тога чувајмо и не продајимо добра приплодна грла, која једном добијемо а побринимо се за добру храну како лети тако и зими, као и за сува и топла склоништа (кошаре), па ћемо их не само добро одржати, но неком бољом и поступним избором и бољу стоку подићи.

Исто тако не пожалимо никад труда и трошка око набавке бољих приплодних грла, са којима ће мо лакше поправити и допунити мане наше пасмине те ће мо тако поступно годинама бољу кориснију пасмину подићи.

Ж. Јанићијевић.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

4 О избору најбољих варијетета за подлоге. — Мерило издржљивости противу филоксере.

Известилац г. Др. Виала поднео је следеће одлуке комисије:

I. Део.

1., *Између разних врста лозе америчког порекле (изузимајући хибриде — мелезе —), избор најбољих подлога, мора се у будуће ограничити на* ***три врсте****, које како у погледу прилагођавања земљишту и издржљивасти против филоксере, обећавају, да се на њима могу подићи виногради, готово, на свима земљиштима. Те три врсте јесу :*

а, ***Рипариа****, за земљишта плодна, трошна и дубока, у којима нема сувише креча;*

б, ***Рипестрис,*** *за земљишта сува, мршава и шљунковита*

в, ***Берландијери,*** *за кречна земљишта у опште.*

Најбољи варијетети Рипарије, који су данас добро познати јесу: Рипарија Порталис (Riparia Gloire de Montpellier) са великим и дебелим листом, она се данас највише тражи и употребљује; за земљишта мало осушна Глатка Рипариа (Riparia grand Glabre) а за земљишта плодна, но која су уз то мало влажна с коришћу се употребљују маљаве Рипарије (R. tomenteux) међу којима су најснажнијег пораста Рипариа Скрибнер, Жеан, Сар и т. д.

Између варијетета Рипестриса, који су данас многобројни, треба употребити оне са најснажнијим порастом и дебелим стаблом као што су: *Рипестрис Мартен, Ганзен, Рипестрис Монтикола, Мисион, Форворт и др.* Али обично добро успевају на сувим земљиштима.

Друга група Рипестриса, што се одликује већим лишћем, као што су: *Рипестрис Канзас, металика, школски, Рипестрис Лезиљан, Јегер и т. д.* траже мало плодија и влажнија земљишта, но и у овим земљиштима успевају боље они напоменути у првој групи, те с тога их је увек боље садити кад је то могуће.

Берландијери има такође много варијетета но између њих ваља узимати само оне са снажним порастом и јаком лозом којих је младо лишће боје угасито жућкасте, доцније велико лаштење с обе стране и окрајцима повијено земљи. Треба одбацити све варијетете што на окрајцима младог ластара и лишћа имају густе и беле маље јер то је увек доказ хибридације са лозом Мистанг (V Candicans).

Снажан пораст то је главна карактерна одлика, коју треба тражити код Берландијери.

II. Део.

1., Најглавније својство, које се захтева од једне подлоге — америчке лозе — то је да има у највећем степену издржљивост противу филоксере. Ако су више подлога подједнако добре за одређено земљиште, онда треба узети увек оне са већом издржљивошћу противу инсекта.

2., На извесним земљиштима успевају боље подлоге с мањом издржљивошћу него оне с већом предпостављајући да су прве више прилагодне том земљишту; али при свем том, за сва земљишта у опште треба узимати лозе, које имају већу издржљивост.

3., Издржљивост подлоге према зарази, мора бити у толико већа у колико су повољнији услови за развиће инсекта као што је случај у земљишту сувом топлом а мало плодном.

4., Моћ издржљивости лозе, може се изразити помоћу цифара, као што је то први покушао Миљарде, оснивајући ову оцену на кржицама и повредама учињеним на корену. Према овоме навешћемо упоредну оцену најбољих врста америчке лозе из којих су произведени разни варијетети, природни и вештачки хибриди.

1., Ротундифолија (Vitis Rotundifolia)	20
2., Лабруска (V. Labrusca)	5
3., Кандиканс (V. Candicans)	13
4., Естивалис (V. Aestivalis)	16
5., Берландијери (V. Berlandieri)	19
6., Кардифолија (V. Cardifola)	19.50
7., Цинереа (V. Cinerea)	16
8., Рипестрис (V. Rupestris)	19.50
9., Монтикола (V. Monticola)	19
10., Рипариа (V. Riparia)	19.50
11., Винифера (V. Vinifera)	0

5., Да би оцена издржљивости била тачна, мора се то вршити у земљишту, које ни по природном ни по вештачком саставу не смета размножавање инсекта. За упоређење морају сви варијетети бити у једнаким условима под непрекидним надзором најмање 5—6 година.

6., Моћ издржљивости против филоксере — задобивену природним одбирањем — наслеђују хибриди — мелези — од својих предака.

7., Хибридација између врста с великом издржљивошћу (Рипариа, Рипестрис, Кордифолија) дају хибриде који исто тако имију велику издржљивост; напротив кад се хибридирају врсте с великом моћи издржљивости (Рипариа, Рипестрис, Кордифолија Монтикола, Берландијери —) са онима, које ту моћ немају, никако као V. Vinifera, дају често производе слабо издржљиве и тек у изванредрим случајима доста добре.

Извештај усвојен је у целости.

говеда постану најмање за 1—2 године заштићена од поболевања од прострела.

Лечење. Задаћа лечења од прострела болујућих животиња састоји се у уништавању бацила, налазећих се у телу животињском. Али ово се може постићи само код оне форме прострела, која се појављује у виду пришшева. У сваком случају међутим корисно је, да се од прострела поболелој стоци што пре и у што већој количини пусти крв. Даље се препоручује поливање стоке ладном водом. У тој цељи ваља тело болесног грла увити у влажне, мокре крпе, које се затим имају непрестано ладном водом поливати. Поред тога ваља их камфоровим спиритусом по леђима попрскати и затим истрљати. Унутарње треба им давати, соне киселине, 20—25 грама на дан, разблажене у 5—6 литара воде. Сем тога имају се болесна грла и клистирати ладном водом, више пута дневно

Пришшеве треба засећи, да се из њих она питијаста маса излије, а по том их ваља испирати 5% карболном киселином, терпентинским зејтином или креолином.

У закону о заштити од сточних зараза постоје односно прострела нарочите одредбе.

Стока, која болује од прострела, не сме се клати ради употребе њиног меса за људску исхрану, пошто је прострел једна болест, од које се човек може заразити и опасно разболети. У опште је забрањена употреба и продаја свију делова тела, длаке, вуне, млека, коже и т. д. од прострела болесних па и сумњивих животиња.

Лица, која имају озледе на рукама не смеју се узети за чување и неговање стоке, која од прострела болује. Болесна грла треба одвојити од здравих и непозваним људима забранити сваки приступ ка истима.

Лешеви од прострела угинулих животиња не смеју се одрати, већ се имају са кожом закопати, коју треба претходно на мале комадиће расећи. Рупе треба да су 2 метара дубоке и пошто су лешеви у њ метну, треба их посути негашеним кречом, пепелом или катраном. Заједно са лешом има се закопати сва простирка, на којој је болесна стока лежала, а тако исто и балега и крв. Укопавање лешева треба извршити на месту, које је удаљено од кућа, путева, вода и бунара и које је неприступно за коње, преживаре и свиње.

Штале, у којима је од прострела болесна стока лежала и угинула као и сав прибор, употребљен код телесног грла, треба најпре са цељем опрати и затим 2% карболном киселином или креолином дезинфиковати.

Освалд Репић.

НАЈВАЖНИЈА ПРАВИЛА ПРИ ГАЈЕЊУ ПОВРЋА.

Да добијемо из наших башта што више и бољег поврћа ваља се придржавати при култури, ових основних правила која су дуговременим искуством стечена:

1. Давно је речено, да је баштованство круна у земљорадњи, и да баш за то, треба и више труда и рада, више умешности и капитала. За то, при култури поврћа треба се ограничити на што мањи простор земље, те да се постигне она крајна тежња: *са што мање површине, што више прихода добити.*

2. При избору земље — положаја — треба бирати оне положаје који су сасвим хоризонтални — равни — ради олакшаног заливања и мањег потрошка воде.

3. Земљу за производњу зелени ваља риголовати 50—70 см. у дубину. Користи су од дубоког риголовања земље ове: Много мање рада утроши се при доцнијој култури поврћа, увек је земља растресита; ако је нађубрена, ђубре се брже распадне и његово се дејство очевидно примећава по напредовању поврћа; мање иде радне снаге на окопавање поврћа, и напослетку сасвим се униште шкодљиви корови и више се не појављују.

4. Леје за расађивање поврћа треба да су што ниже ради лакшег заливања.

5. Чешће, и пажљиво окопавање поврћа врло је нужно, нарочито ако је земља иловача или глина, јер код ових земаља скоро после сваког заливања земља закори и спречава растење и напредовање поврћа. — Увек дакле земља треба да је пропустљива и тако урађена, како ће непрестано ваздух и влага моћи да допиру до корена биљкиног.

Чешће окопавање, више вајди повртву но чешће заливање.

6. Чим се примети око поврћа коров, мора се одмах плевити. Никад не треба одлагати, и очекивати на кишу, па то по кишном времену радити, јер кад се поврће подуспари једаред од корова, онда се тешко више опоравља Ако је земља сувише сува, треба поврће заливати, но једновремено и плевити.

7. При заливању, нарочито ако је оскудица у води, треба залити, 4, 5 или 6 леја, а остале леје други пут, и тако распоредити, да у року од 8 дана све леје буду заливене, јер је доказано да поврће жбунастије и са широким лишћем, ако је добро заливено, за 8 дана може и највећу жегу да издржи без да му ова шкоди.

8. Леје за извођење повртарског расада треба да су на што подеснијем и склонитијем месту, како би се њежном расаду свеколика нега могла да укаже. На лејама не сме расад никад због суше да застане у порасту, већ се мора обилно заливати. Док је млад — њежан, и док се не навикне на пролетње сунце треба га заклањати и покривати асурама, грањем и др. Исто тако, оно поврће које потребује много влаге, треба заклањати од сунчане припеке и кад је већ одрасло.

9. Земљу из топлих леја треба износити и растурати по повртњаку, јер се њоме врло добро ђубри за поврће.

10. Чим расад у млаким лејама добије четврти односно други лист (код дикотиледона) треба га пресађиввти на стално место (сем оног које не подноси пресађивање као мрква, першун, целер, пашканат) јер поврће ако се зарана и у своје време не расади, нити ће рано приспети за јело, нити пак дати задовољавајући доходак. Купус, салата и др. расађују се чим појми четврти лист. Повртар ће приметити, да ће расад после на довољно влажној и хумусној земљи бујно почети да се развија у порасту.

Расађивати треба, по кишном времену и то кад је дан облачан и увек с вечера.

Које су сорте кукуруза најбоље за кување и пурење?

На ово смо питање требали поодавно већ одговорити, јер смо више пута тако упитани.

Куван и пурен кукуруз, то је за нас, и за све народе где кукуруз расте, права посластица. Куван кукуруз служи сиромаху непосредно као храна, а богаташу као права посластица.

И сам велики руски дрвор, мора да има, у своје време, два пута преко недеље, куваног куруза на својој сјајној трпези.

За сваког је у толико веће задовољство, у колико кукуруз *раније* за јело имати може. У толико та произвођач и скупље продати може, и тако су обоје у добити: и потрошач, који своју посластицу што раније добије да окуси, и произвођач што раније и скупље прода.

Већина произвођача и потрошача у нас, знају само за домаћи кукуруз, који, према другим сортама, доста доцне за јело доспева. Но ми имамо данас, не само много ранијих, него и много слађих сората, од наше домаће сорте. Па и од тих многих сората, има боље од бољих.

Набрајати овде *многе* сорте, нема потребе, него ћемо из сопственог искуства препоручити следеће четири сорте, које смо: и по времену доспевања, као *најраније*, и по укусу као *најслађе* пронашли, а штоване читаоце уверавамо, да смо у том обзиру чинили многе и свестране опите.

По спољашности зрна, ми имамо кукуруза с *глатким* и *смежураним* зрном.

Од *раних*, с *глатким* зрном, препоручујемо следеће две сорте:

а) *Најранији канадски, са жутим зрном.* Нека нам буде дозвољено, да овде одма напоменемо, да је *сваки* **жути** кукуруз **слађи** од белога, и што је боја руменија, што више на црвено прелива, у толико је слађи. **Црвен** је кукуруз **најслађи.**

Ово је врло леп „осмак", т. ј. са 8 правилних редова, који код нас за 80—90 дана сазрева, а за 66 дана за кување, или пурење, стасава. — Још је ранији, ал ситнији:

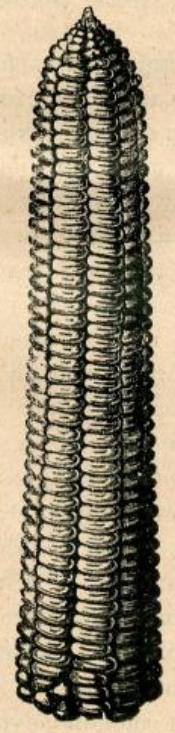

Слика 1. а).

Слика 2. б).

б) *Жути мексикански*, који, под једнаким околностима, у 5—8 дана раније стасава.

Много су *слађе* сорте *са смежураним* зрном, које Американци „шећерцима" зову, па пеке сорте кад су у најбољем млеку, и пресне једу. Од тих сората препоручујемо следеће две, нао најбоље:

в) *Evergreen Swset.* Ово је **најслађа** сорта коју писац ове препоруке познаје. Доспева рано, расти ниско, а на неком стаблу избију и по 5 клипова; обично 2—3 у свакој боље урађеној баштенској земљи. — Ове „шећерце" треба сејати подаље од осталих сората, јер се врло лако мелезе — израђају, и онда се мора сваке године ново семе набављати. — У ове је сорте кочањ (шепурика, окласак) врло танак, а зрно дугачко. А друга је од ових сората.

г) *Triumph*, коју препоручујемо, која је такођер врло слатка а и ранија од преднаведене.

Слика 5. в)

Слика 4. г).

Ове две последње сорте не треба одвише рано посејати, јер су врло осетљиве; ал' и доцније посејане, стасаће раније од обичних, раније посејаних. Треба знати: да **не** *доприноси* **ранијем** *стасавању*, **раније сејање,** *него сама природа* **раније** *сорте, која за* **краће време** *дозрева*, а ту може да буде разлике, код разних сората, од 80—180 дана. Главно је, да се кукуруз посеје у већ *загрејану*, добро урађену и приуготовљену земљу, и да се за време пораста добро и целисходно обрађује, па ће у том случају, а под једнаким условима, увек и пре стасати.

Др. **Радић.**

О КРОМПИРУ.

ПИШЕ

Тод. Д. Миладковић

Познато је да је кромпир донесен из Америке. Предео око Вачпариза у јужној Америци права је домовина кромпира. Кромпир је у Јевропу унесен из Вирџиније, а после гога пренели су га Шпањолци из квитских планина. Шпањолци су први, који су кромпир на јевропском земљишту бацили и тиме драгоцени преображај у исхрани Јевропљана учинили.

Године 1771—1772, беше овладала велика глад у сред. Јевропи и да не беше кромпира зло би било по сиротињу, јер не би имала чиме да се исхрани.

Године 1759. донесен је кромпир у Банат и Бачку, а у Србију године 1782, пренели су га калуђери који су испод Јелице дошли да Манастир граде.

Приповеда се де је 1813. год. кад је дружина Карађорђева прешла из Аустрије и улогорила се код села Кличевца округа пожаревачког, — случајно дружина наиђе на једну скривену њиву у којој бејаше засађен кромпир, и веле, да не беше кромпира наши би од глади помрли, а књаз Милош увидевши, корист кромпира, нареди да се свуда по Србији сеје.

Заиста кромпир је код поједини народа толико одомаћио, да им је постао важан чинилац при храњењу, али они за то и

велику пажњу на њ' обраћају, старајући се да што бољи и крупнији буде, јер од њега имају велике користи. Згодан за употребу и као храна људска и као храна сточна, кромпир заслужује општу пажњу. У многим местима, мешају га при справљању хлеба са пшеничним брашном, и од тога велике уштеде у брашну имају, међутим доказано је, да је тај хлеб и слађи и укуснији за јело.

Код нас се врло мала пажња поклања овој корисној биљци — кромпиру —, који је и по наш народ од велике важности. И баш зато да би се код нас што боље развило гајење што бољих и крупнијих кромпира, ми ћемо се постарати да у неколико из практичког живота, објаснио ово што иде:

I-во Деоба кромпира

на ране, осредње, позне или доцне.

Рани осредњи жути кромпир, познат је под именом *футошког.* Кад је лепо пролеће, а нарочито кад је земља „процедна", треба га посадити пре Ђурђева дана на 2—3 недеље и он онда стиже већ око св. Илије и може да се вади.

Такође рани *„Ружичасти амерички кромпир."* Ово је особито добра сорта кромпира. О овој сорти проф. др. Раух овако вели: „Што је год нових кромпира за прошлих 30 год. у трговину под разним називима, долазило, ја сам са свима опите чинио, и могу слободно рећи, да од ових кромпира бољих својстава нисам нашао." Четврт сата довољно је, да се ова кртола скува и у бело брашно претвори. Рађа врло обилато и крупно, а сазрева на 8—10. недеља.

Доцни, или позни кромпир, зелени, звани *„Хајлиген штатски."* Особито обилато рађа. На једној врежи 40—60 крупних кртола.

Такође добро рађа и доцни *модри кромпир.* Љуска је угасито модра. Месо је шарено, најрадије се употребљава за салату.

У опште доцније се кромпир сади на 2—3 недеље после Ђурђева дана, или кад почне буков лист да се развија, а у толико се доцније од раног и вади, а добра је кртола само она, која се брзо пече, или кува и која се у брашно претвара.

Код нас се употребљава сађење кромпира, само на оцаке а међутим, доказано је, да је најбоље садити кромпире на врсте — редове — који треба да су удаљини за 60 с. м., а кртола од кртоле, ваља да је у растојању за 25—30 с. м. Сади се дубоко за 16 с. м., а само у тешким земљама за 10 см. зато се кромпир може корисно садити и за плугом после сваке друге или треће бразде; наравно, према ширини бразде, особини земље и сорти кромпира, да ли је стабљика бујнија, или крљавијег пораста. На овај начин иде и сразмерно мање семена (кртола) — на хектар према сорти 900—2000 кгр.

Сађење у врсте, не само да је практично, по и врло подесно, нарочито при окопавању кромпира, пошто се овде окопавање врши само са две стране, а не са четири, као што се то чини при окопавању кромпира, који се саде на оцаке.

Овај користан начин сађења кромпира, треба што пре увести у практику.

Земљиште за кромпир.

Земља је први услов за каквоћу и доброту кромпира и за добро успевање најбоља је сува и песковита земља, за рађање добрих и здравих кромпира.

Кромпир врло добро успева и на новој земљи тј. ливади, а и у крчевинама јер је горњи слој пун црнице, који се наслагао од одпаднутог и иструлелог лишћа а добром успевању и богатом рађању може само јесење дубоко орање допринети.

Плодоред: Кромпир најбоље успева на угару, затим за детелином, стрмним житом, и после себе, кад се земља нађубри.

Ђубрење. Кромпир најбоље успева на земљи, која је ђубрена за усев за којом се сади кромпир, ну добар доходак даје и кад се сади на песковито поћубреној земљи, само у том случају треба с јесени поорати земљу.

Положај земљишта за кромпир.

Земље окренуте северу, боље су за сађење кромпира, но оне к југу, јер оне окренуте југу изложене су већој сунчаној припеци, те усљед тога и кромпир постаје непријатног укуса, док кромпир који рађа на земљишту окренутом северу врло је пријатног укуса, а земља се мора дубоко изорати и трошно обдржавати; а то стоји све до произвођача ако земљу буде обдржавао у трошном стању, она ће свагда најбоље кртоле рађати. Шталско ђубре ни је никако за кромпир добро.

Нега: кромпир стасава према томе каква је сорта за 90 до 180 дана и за то време ваља му указати нужну негу. Ради тога, кад стабљика израсте за 10—15. см. треба земљу опрашити, да се уклони коров, а кад израсте за 30 с. м. онда га огрнути. За време раста кромпир пати од кишовитог времена, велике суше, трулежи и болести од које постане воден. Ну кад се пази на избор кртола за сађење, кад су ове здраве и средње крупноће, кромпир против стаје снажно свима незгодама.

Жетва: Према томе каква је сорта кромпира и каква је је земља, може бити доходак кромпира 9000—25.000 килограма кртола, 800—2400 кграма лишћа.

При ваћењу како раног, тако и позног кромпира, треба да служи и овде ово опште правило: Докле год је врежа зелена т. ј. лист зелен и весео, то значи не треба кромпир сасвим вадити, већ га оставити све дотле, докле год се врежа не сасуше.

Кромпири се могу и одвађивати из појединих оцака за јело, а да се не поремети цео оцак, па ипак да онај остатак добро расте и напредује. Овде ваља поступити овако: откопавати лагано крај оцака па од сваког одвадити по један, бирати крупније, док и они ситни не достигну своју крупноћу, а чувати да се жиле не повреде при ваћењу, затим затрпати оцак и он ће и даље добро напредовати. Тако се добива у једном оцаку — врсти — не само већа количина кромпира, него још и крупнијих. Извађен кромпир да би се преко зиме сачувао, уноси се у сув подрум, јер би у влажном подруму трулио, а онамо где ових нема, кромпир се трапи и то на овај начин: Ископа се јендек дубок за 0·5 м., а у ширини при дну 90, а при врху 150 с. м. Дужина јендека обложи се сламом и кромпир сложи. Затим се и озго покрије сламом и нагрне слојем земље за 50 до 60 см. Ну ако је лепо време, добро је, да се озго за неколико дана остави једна одушка за 15—20 кв. с. м. те да одиђе испарина из кромпира, и кад то буде. што бива после десетину дана, онда и то место покрити најпре сламом, а за тим земљом. Ако би за то време било кише, онда да ова не би ушла у кромпир, треба одушку покрити каквом даском асуром и т. п.

Ја сам се овде трудио да укратко опишем важност кромпира, а најглавније ми је било то, да обратим пажњу на начин сађења *кромпира на врсте*, јер овај начин даје особито велику корист, јер изискује и мање радне снаге при огртању и при ваћењу кромпира. Ја ово из искуства говорим, а овај начин сађења већ у својој башти употребљавам, па сам се заиста уверио да је понајбољи.

Све што би имао даље да кажем о начину прашења, огртања кромцира као и потребним плуговима зато, то је врло лепо проф. Др. Радић у својој књизи „о кромпиру" описао, а ово би била велика добит за земљорадника у опште кад би се бар богатије општине постарале, да набаве по једну справу за овај посао, а отуда би велике користи имале, јер би им ова справа знатне олакшице у радној снази учинила. —

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

Од почетка филоксеричне кризе било је више конгреса у Француској и другим земљама на којима су брижни винодељци расправљали поједина питања и тражили су у заједничком договору начина и средстава у општој невољи, која је грозила да сасвим уништи једну привредну грану — виноделье.

Ни један од тих велики зборова није остао без корисних посљедица. Довољно је само да напоменем конгрес од 1869 г. који је држан у Бону (у Бургоњи), где је први пут обраћена пажња на издржљивост америчке лозе на којој данас почива систем реконституције винограда као једини, с економског гледишта, могући начин, да се штетно дјејство инсекта паралише и непријатељ учини безопасним.

Винодељски конгрес, који је држан у Монтпелију од 1 до 5 Јула, имао је такође задатак, да допуни и осветли разна питања истакнута на рад пре 25 година; сазват је и приређен заједничком иницијативом Централног пољопривредног друштва за департман *Херол*, и Монпелијске Агрикултурне школе у чијим су локалима држане седнице. Француско Министарство земљорадње дало је конгресу своју заштиту и помоћ.

Као што је у позиву означено, цељ конгреса била је да расправи и осветли различна питања односећа се на виноделье у опште, и да изнесе на видик напредак учињен за последњи неколико година на пољу подизања (реконституције) и обделавања винове лозе, производње, неге вина и т. д.

Нема сумње да су резултати рада овог конгреса за нас од највећег значаја, и то тим пре, што можамо без сваког увијања отворено рећи и потврдити, *да, за сада најгоре стојимо на пољу винодељске привреде од свију држава у Европи*, те нам је неизоставно нужно, да се упознамо с начинима и срествима којима су се користили други народи.

У овом извештају сваком питању дато је онолико места, колико према својој важности заслужује; ништа није превиђено ни занемарено што би имало посредне или непосредне важности за наше привреднике, који се винодељем занимају.

Питања, која су на конгресу расправљана, обухватају целокупно виноделье заједно са Енологијом. У расправи истих најпризнатије снаге на пољу науке и практике, узеле су живог учешћа, било као организатори, известиоци или чланови појединих секција, те с тога су за нас од пресудне важности закључци, дојих су донети по винодељским питањима од једног овако компетентног збора.

На седницама конгреским претресана су поједина питања по напред утврђеном програму који је објављен на три месеца пре састанка. И овај извештај удешен је по истом програму и реду како је које питање на претрес долазило. За интересованог читаоца биће од велике олакшице, да се у појединим питањима лакше оријентира и потребно обавештење нађе, што ћемо тај програм у целости навести, а затим вратити се опширније на поједине одељке.

Питања с којима се конгрес занимао, расправљана су овим редом:

I. Секција. — Избор и прилагођавање лозе.

1., *Прилагођавање (адаптација и клороза.* — Известилац, г. Равас, директор винодељске станице у Коњаку (Шарант).

2., *Упоредна вредност американски лоза, употребљених за подлогу и за непосредно произвођење.* — Известилац г. Казо — Казале, председник винодељ. друштва у Кадиљаку (Жиранда).

3., *Хибриди кречних земљишта.* — Известилац, Г. Вернеј, секрет. централ. друштва против филоксере у доњем Шаранту.

4., *О избору најбољих варијетета за подлоге.* — *Мерило издржљивости иротив филоксере.* — Известилац г. П. Виала, професор Винодеља на Агрономском Институту, у Паризу.

5., *О избору калема.* — *Ране врсте лозе.* — Известилац г. Саломон, винодељац у Томерији. —

II. Секција. — Начини размножавања лозе.

1., *О расадницама и ираорењу.* — Известилац г. Жире, председник пољопривредног друштва у Безију.

2., *Полагање и калемљење.* — Известилац г. Фоекс, директор више пољопривредне школе, у Монтпелију.

3., *Сродство између подлоге и калема. Последице калемљења.* — Известилац, г. Лоран, члан централног пољопривредн. друштва за Херол.

III. Секција. — Обделавање винове лозе.

1., *О хранећим елементима, које захтева винова лоза.* — Известилац г. Минц, проф. и директор лабораторије на Агрономском институту.

2., *О ђубрењу.* — Известиоци, г. Шози, департмански професор и г. Лагату, професор хемије у пољопривредној школи, у Монтпелију.

3., *Како са виноград ђубри. Економски услови његове примене.* — Известилац, Г. Жил Пастр, подпредседник пољопривред. друштва у Безију.

4. *О начинима обделавања винограда, који долазе од употребе америчке лозе.* — Известилац, г. Марес, вечити секретар централног пољопривредног друштва, у Монтпелију.

IV. Секција. — Болести винове лозе.

1., *Криптогамске болести и њихово лечење.* — Известилац, г. Прилије, главни инспектор пољопривредне наставе и проф. на Агрономском Институту.

2., *Инсекти.* — Известилац, г. Валери Маје, проф. зологије на пољопривр. школи, у Монпелију.

3., *Сираве — апарати — за лечење болести винове лозе.* — Известилац, г. Херисон, инспектор пољопривредне наставе и професор на Агрономском Институту.

4., *Мразеви и град.* — Известилац, г. Худај, професор физике и метеорологије на пољопривредној школи у Монпелију.

V. Секција. — Справљање вина.

1., *О врењу и ферментима врења.* — Известилац, г. Кајзер, шеф микробиолошког лабораторија на Агрономском Институту.

2., *Нови начини справљања вина.* — Известилац, г. Буфар, проф. технологије на пољопривредној школи у Монпелију.

3., *Подрумарске сираве и алати.* — Известилац, г. Красу директ. Компаније за експлоатацију соли и винограда у Вилроа.

Одређеног дана т. ј. 1|13 Јуна отворене су седнице конгреса у присуству преко 1.300 чланова, заступника цивилни, војни и универзитетскп вдасти, из Монпелија, и многобројне

публике. Заступник Министра Привреде био је главни директор Агрикултуре, државни саветник г. Тисеран. који је изабран за почасног председника конгреса.

За председника изабран је једногласно Г. Жам, председник организаторског одбора и централног пољопривр. друштва за округ Херол, који је одмах отворио седницу са беседом. коју не можемо саопштити у опширности, но ћемо се зауставити на оним моментима који могу бити од интереса и поуке за наше читаоце.

Г. Жам захваливши на топлом и многобројном одзиву винодељцима и представницима разних француски и страни пољопривредни држава, поздравив у исто време представника Министровог Г. Тисаран-а, благодари влади, која присуством свог предстанника даје знака високе пажње и интереса за послове конгреске. Прелазећи затим на поједине фазе филоксеричног питања од пре 25 година, он помиње с благодарношћу највиђеније раденике на том пољу, међу којима на прво место долазе пок. Планшан, затим Гастон Базил, Саи и Луј Вијала од којих последња троица изабрати су за потпредседнике конгреса и дочекали да у својој лепој старости очима виде плодове својих трудова. Нарочито је истакао на видик заслуге директора Монпелијске Пољопривредне школе, г. Фоекса који је са својим друговима највише допринео те је данас Монпелије постало најважнији центар винодељски.

Из говора видимо, да је пре појаве филоксере засађена површина виновом лозом, износила 226.000 хектара и, да је годишња производња достигла 1869 год. на 16 милиона хектол. у самом округу Херол. Усљед појаве и пустошења филоксере засађена површина опала је до 1882 гнд. на 47.000 хектара и производња год. вина беше једва до 2 милиона хектолитара у 1885 години.

„Данас, господо, — продужава председник — у пркос многобројни тешкоћа с којима смо се борили и које сваки дан сретамо, засађена површина достиже више од 167.000 хектара и годишња продукција прелази 7,000.000 хектолитара.

Ако продукција вина буде расла у истој сразмери као и засађивање винограда, што сви изгледи показују, ми ћемо извесно постићи у скорој будућности некадашњу огромну производњу француских винограда.

Зар нису, господо, ово сјајни резултати?

Морамо признати, да многи од нас није могао веровати кад је пре 15 година директор овд. Агрикултурне школе пок. Камил Сен-Пијер рекао: „У току од десет година сви виногради Херол-а биће подигнути.“

Нама изгледаше немогућно, да ћемо помоћу калемљења лозе на толиким виноградским просторијама, моћи повратити изгубљено благо. Међу тим, проблем је решен, и поред многих недостатака и неких неуспеха, ми се поносимо што вам можемо показати наше дивне винограде.“ —

После овога председник одаје достојну пошту и благодари становништву на куражи, издржљивости и умешности којом су прихватили све после при сузбијању филоксере и други криптогамски болести.

Завршујући свој говор, рече: *Реконституција наших винограда дело је удружног рада и слоге.* Благодарећи труду и усиљавању свију и данас на томе ради сваки од нас с ревношћу и одношћу знајући да ће тиме одбранити и сачувати један највећи део француског богатства.

На поздравну беседу одговорио је госп. Тисеран, почасни председник и владин изасланик, овим речима:

Господо, благодарим г. председнику на лепој беседи, коју је изговорио. Од своје стране немам намеру да држим повећи говор, да не би одоцнио расправу питања из тако великог програма. Хоћу само, да вам кажем, *да се влада диви красним резултатима које сте ви постигли* Пролазећи јуче преко ваших предела био сам усхићен вредношћом с којом су винодељци наши јужни покрајина подигли своје винограде. Надам се, да ће у врло кратком року достићи ону некадашњу огромну производњу вина, и, могу вас уверити, да се влада неће задовољити само шаљући вам честитке, но да ће стварним доказима посведочити на који начин мисли потпомоћи ваше трудове и наградити ваше успехе. —

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Таманење паразитних инсеката на животињама. — Најчешће се као најбоље сресство за тамањење паразитних животињица које живе на стоци употребљује бензин. Мало бензина у длану, којим се стока таре, довољно је да се за час сви инсекти угуше: 30 грама довољно су да се једно псето излечи од шуге. — За друге животиње количина, која се треба употребити, различна је према величини длаке, дебљини руна и т. д. Осим овога, бензин има још и ту добру страну, што се лако испарава и што не оставља никакав траг на кожи и не квари длаку и руно.

— **0.**

* * *

Заштити обућу од влаге. — Треба растопити извесну количину жутог воска, коме треба додати, мешајући непрестано, исту количину масти и толико исто меда, па за тим скинути ову смешу с ватре и додати јој за половину од укупне смеше, терпетинског уља и тако мешати све док се све добро не промеша.

При употреби треба претходно загрејати мало обућу и онда је једном четком премазати неколико пута том машћу. На тај начин обућа постане непробојна.

— **0.**

* * *

Колико може појединo дрвеће да траје. — Лист La *Culture* вели о томе следеће: багрен може трајати 100 година, бор 200, бреза 80—90, буква 300, врба 60, граб 150, јавор, смоква и платан по 150—200 год., кестен више столећа, липа 500 год., оскоруша 200, раст више столећа, и топола 50 до 60 година.

Наравно, вели исти лист, ми претпостављамо да се ово побројано дрвеће налази на најбољем земљишту и у најугоднијој клими за њега. — **0.**

* * *

Восак за печаћење флаша. — За 160 флаша од прилике, узме се 250 гр. жутог воска, и 60 гр. црвене смоле, и све се то истопи на ватри мешајући непрестано једним дрвеним прутићем. — У овој смеши 125 грама жутог воска могу се још заменити и са 45 гр. лоја. — Што се боје ове смеше тиче, она се може мењати додајући по једно двaестину грама жуте или црне иловаче или угљена.

За печаћење флаша ова смеша мора бити на ватри и у њу умакати грлић.

— **0.**

* * *

Гајење пернате живине у Француској. — Рачуна се да у Француској има 45 милиона кокоши у вредности од 112,050.000 дин. Од тих 45 мил. кокоши сваке године се троши од прилике једна петина, дакле само месо доноси год. 22,500.000 динара. — Тако исто сваке године се потроши 2 милиона петлова у вредности од 5 милиона динара.

Рачуна се, да сваке године 35. милиона кокоши носе јаја, од којих се излегу 5 милиона пилића. У кратко, цени се, да гајење кокоши у Француској приноси годишње 337,100.000 д. од којих 153,500.000 су производ продатог меса, а 183,600.000 производ од продатих јаја.

— 0.

* * *

Ђубре за цвеће. — Један стручан лист доноси следећу смешу као изврсно ђубре за цвеће. и које се може употребити без икакве опасности по биљку.

Треба у два литра воде растворити: мало галице, 15 гр. калиум-фосфата, 40 гр. шалитре, 10 гр. калиумнитрата и 5 грама горке соли (магнезиум сулфата). У тренутку употребе треба сву ову смешу помешати са четрнаест литара воде и онда употребити.

— 0.

* * *

Црвињак. — *la Gazette agricole* пише следеће: Глисте су изврсна храна за домаћу живину. Због тога је и вештачко множење гљиста једна изврсна операција у свима заводима где се увелико гаји, те се вешти одгајивачи старају да имају један црвињак, који даје живини добру храну коју она највише воли.

Ево како треба поступати при стварању једног црвињака:

Треба ископати једну велику јаму, која се испуни исецканом ржаном сламом измешана са коњском балегом; за овим треба све то покрити слојем земље измешан с ђубретом који се полије говеђом, телећом или друге какве, скоро заклане. животиње крвљу. Тај се слој покрије даље новим слојем иситњеног покваренога меса, животињском утробом или лешевима поцркалих животиња. Најзад све се то покрије комином и овсом, пшеницом или трицама. — Кад је јама пуна, ферментација, која почиње у коњској балези, развија се све више и више и милионима глиста или ембрионских бића рађају се и развијају сваког дана. Живина, нарочито кокоши врло их много воле, с тога је врло нужно спречити их да се *прежеду* јер би онда јаја њина била врло рђава. — Ова храна дражи кокошке на носење јаја.

У опште црвињак даје свој домаћој живини богату и изврсну храну.

Да би се црвињаци одржали у добром стању, и да би непрестано производили треба их свако јутро поливати помијама измешаним са еђдом или са исецканим кромпирима.

А—0.

* * *

Шкоди ли дим биљу? — Дејство дима на поједино дрвеће и биље разно је. Од одраслих дрвета, воће је најосетљивије и то шљивама и трешњама, дим шкоди више но јабукама, крушкама и киселим вишњама. Исто тако дим осетно шкоди орасима нарочито док им је лист млад. Од шумског дрвећа: дим шкоди, белој букви, брези и црвеној букви и ова дрвета често од дима сасвим се посуше, док међутим, јавору, јасену, клену и тополи, не може никад осетне штете да нанесе. — Само растовим шумама дим никад не шкоди. — Од четињара, најосетљивији су према диму: бели и црни бор; мање је осетљива смрча и јела. — Од пољопривредних културних биљака врло добро подносе дим: купус и цвекла, а највише шкоди младим стрмим усевима и то: пшеници и јечму више, но овсу и ражи Само кромпиру дим не може никад да шкоди.

Ђ.

* * *

Колика је топлота нужна за клијање семења. — Код разних биљака, потребан је и различан степен топлоте за клијање. Тако н. пример семе од пшенице, јечма, детелине, олајне репе и сточе репе, клија на 5° С. топлоте, од карфиола на 10° С, а од краставаца, тиквица диња и лубеница на 14° С.

Ако се дакле појединo семење сеје у време када у земљи нема горе означене топлоте онда ће дужим стајањем, семе иструнути.

Ђ.

ГЛАСНИК.

Постављења. — Указом под 28. Мартом о. год. постављени су *у Министарству народне привреде и управи фондова.* За секретара II класе Душан М. Спасић шеф крijумчарског одсека у управи монопола дувана, за секретара треће класе Милош Туцаковић секретар пете класе истог министарства и за књиговођу треће класе управе фондова Павла П. Тодоровића секретара треће класе министарства народне привреде; и за писара четврте класе Косту Симића статистичара исте класе. *У економним заводима*: За помоћника треће класе управе државне ергеле Мирко Миљковић, економ Министарства нар. привреде; За управитеља ратарске школе Александар Мијоковић помоћник управе држ. ергеле; За руковаоца расадника америчке лозе у Топчидеру Петра Стојадиновића ванредн. писара IV. класе упр. држ. ергеле; и за писара пете класе управе државне ергеле Луку Вукотића практиканта исте управе.

ДОПИСИ.

Драгачево, 5. Марта 1894. г.

Овде у Драгачеву ове године не можемо се надати никаквом успеху. Ове год. дешава нам се као да смо се на Бога каменьем бацали; и ако народ посећава цркве и манастире где му молитве не помогоше, него му сила моћне природе одреди друге несреће, са којих пропаде.

Прошле године град нам је учинио много штете, а ове године овце нам све полинцаше од метиља и немисли се даће и који комад изимити, јер народ их сад коље, што пословица вели по репу а не по глави, — из заклатог брава кад извадиш црну цигерицу наоди се хиљадама метиља, изглед је осведочен да ће нам ове године бити зелени торови, и неће нас лупање звона на стадама заглушивати као досадањих година!? Ко је свеснији а он опет са студеним срцем весели се, а да ти је да послушаш писак чобанчади, како се у жалости топе кад гледа жртву омиљене свилорунке, драгомиље, посавкиње оштро одиље ит.д. каква им имена од радости дају па их сад немају.

Пиће за стоку имали смо и да ништа неприја стоци то је за дивно чудо и ако јој се даје доста.

У народу влада дивтерија, инфлуенција и много је помрло, нарочито деце.

Пчеле су се летос ројиле али меда но врло мало има, тако да на многим местима, није се смело зазимити их, и оно што је меда није добар.

Ближи пијаца сем Чачка и Ивањице немамо и тамо што се на продају извози са свим је јевтино, како стока тако и храна.

Једном речју све опада што је српски производ и добро напредује ћивтарлук и њин брат зеленаштво. Зашта треба да смо сложни за Српске прерађевине у нашој Отаџбини — да би се горња два зла спречила.

Јеврем Обренић
земљорад из Пшаника

Марковица, испод Овчара 10. Марта 1894. г.

Рад сам да известим читаоце «Тежака» о кретању драгачевске пољопривредне подружине.

Прве две године у Драгачеву основана је пољопривредна подружина с циљем: «*да у овом крају распростре основна знања о пољопривреди и другим гранама, које од ње зависе, и да распросте што више, бољих и савршених пољопривредних справа,*«

Сељак је наш доста очекивао, да се уређивањем чиновничког, свештеничког и учитељског стања уреди и његово стање, али се у очекивању преварио. Искуством својим стекао је то, да се на његову привреду и њено побољшање, до скора а може се рећи и данас гледа као на неко пасторче. Истина су неке владе имале на уму сељака и његово стање, те се потрудиле и донеле неке законе у корист његову, али каква је хасна од закона, кад су они још и данас мртво слово на хартији.

Земљорадник је увидео све шта га очекује, па с тога је се и почео сам удруживати, да би себи помагао, јер је увидео, да он треба да буде ковач своје среће и да туђе руке свраба не чешу. Сад ћу прећи, да известим читаоце о овд. подружини и њеном раду. Као што је сваки почетак тежак, тако је и овај. Управа се њена за ово кратко време похвале достојно трудила, те је добила приличан број чланова и у неколико материјално осигурала подружину. Иницијативом свог председника, управа је умолила «Српско пољопривредно друштво», те је овој подружини поклонило пет жарковачких плугова и две америчанске ралице, што је управа одмах у своме крају растурила. Сем тота у прошлој години, управа се постарала, те је у овом крају растурила доста семења као: детелине, гледичја, репе и т. д.

Тринаестог пр. месеца, кад је држан главни скуп свију чланова подружине, посвршавали су се ови послови:

1). Прочитан је годишњи извештај ове подружине, који би примљен;

2). За овим је бирана нова управа на две године, у коју ушоше готово сви чланови старе управе.

Двадесет првог Фебруара управа је решила, да се још поруче неке пољопривредне справе и семена као: плугови, крушачи, детелина, гледичија, репа и др., што је већ и учињено, те да се распростре у овој околини. На истом састанку управа је одредила, да се држи други скуп свију чланова ове подружине у Марковици 9. Марта.

Јуче је био тај скуп овде, и ма да је ружно време смело, те није посећен онако, како би требало, и како је се очекивало, ипак је преко 100 чланова било присутно овом збору.

На истом скупу држао је предавање Милија Карић економ „*о орању и сејању.*“ Говорник је лепо тему обрадио. Прво је поделио земљу на врсте; па онда говорио, за шта је која врста земље употребљива, за овим је прешао и говорио о орању, каквог има орања, кад које орање ваља употребити, и на послетку извео: последице орања. Исти је говорио о семењу, избору семења, о његовој клицавости и на послетку извео, како се код нас оре и сеје сад, и како то треба да буде. После овог предавања, држао је предавање Лука Достанић економ «о ђубрету и ђубрењу» и врло лепо објаснио корист од ђубрења, врсте ђубрета, чување ђубрета и како треба ђубрити имања. За овим је Драгомир Ћирјак свршени ђак ратарске школе држао предавање «о калемљењу.» Предавач је свих пет врста калемљења лепо објаснио и неколико се моделом помогао.

Сва три ова предавања скуп је са пажњом пропратио, и предавачима на труду у име целог скупа заблагодарио поп Добра Протић и пожелео им, да њиховим радом и примером користе околини.

Познато је да овака предавања у затвореном локалу ни у колико не доносе користи, колико би донела у отвореном пољу, али су се ипак предавачи трудили, те су својим говорима — који беху измешани са примерима — добро заинтересовали слушаоце. По свршеним предавањима, одређено је да се други скуп држи 18. Априла у Котражи, где ће се држати предавања о пчеларству и сточарству.

Види се да и ако је ова подружиница још мала, нејака, и ако је још у завоју, да су се ипак њени чланови својски заузели.

Ова подружина има сада преко 100 редовних чланова и 3 улагача, али изгледа, да ће се овај број у скоро доста увећати, јер с дана на дан, народ по мало увиђа потребу оваквог друштва, а и користи, које га отуд очекују, те се с тога и уписује у подружину.

Прошло је оно време, кад је наш сељак, кад би га ко поучавао и упућивао на какво рационално орање или гајење стоке окренуо главу на другу страну и рекао: „*ни мој отац није тако радио па је опет хлеба јео.*“ Данас је он и сам увидео, да се у нашој земљи становника све више множи, а земља се не може да прошири, него постаје све слабија, слабији плод даје, па за то је се и уверио, да се овако више не може него се мора тражити неки други начин, да са једног малог парчета земље добије се доста и добре хране, како за себе, тако и за стоку своју.

Оволико за сад, а известићу читаоце и о скупу, који ће бити у Котражи.

Љубомир Т. Смиљанић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 21 Фебруара 1894 год. у Београду

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Живојин Јанићијевић, Аца Живановић, Мирко Мићковић и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

29.

Чита се записник V. Седнице управног одбора, који се по прочитању усвоји.

30.

Прочита се писмо управника друштвеног добра г. Светолика А. Петковића, којим пита, од када се има рачунати повишица његове плате, која му припада по овогодишњем буџету. — Решено: да се г. Петковићу рачуна повишица плате од 1. Фебруара ове год. а писару друштвеном г. Мићићу, када му престане тећи хонорар који сад има.

31.

Прочита се молба Николе Д. Шпарталја овдашњег којом моли друштво да му поручи један казан за пециво ракије од Милана Т. Јовановића из Новог Сада. — Решено: да господ. Шпарталь непосредно поручи казан из Н. Сада на друштвену адресу а кад стигне друштво ће исти дићи и њему предати.

32.

Прочита се молба г. Пере А. Јовановића овд. којом поново моли друштво, да поручени казан за пециво ракије из

Новог Сада од Милана Т. Јовановића, друштво прими на своју адресу. — Пошто је управни одбор прибавио уверење да молиоц жели употребити исти казан за сопотвену производњу алкохолног пића, коју тек сада одпочиње, то је решено: да се исти казан прими на друштвену адресу.

33.

Председник друштва предлаже да се изради програм друштвеног рада за ову год. и држи да би добро било, изабрати један ужи одбор, коме поверити израду овог програма. — Одбор усвоји мишлење и предлог председника и изабра у овај ужи одбор г.г. Вучка С. Богдановића, Душ. М. Спасића, Мирка Миљковића и заступника секретара Н. Вељковића, умоливши их да са израдом програма похитају.

34.

Прочита се писмо подружине крушевачке, којим моли, да јој друштво изда новчану помоћ у 120 дин. и пошље већи број калем гранчица са друштвеног добра, те да подружина у околним срезовима, изашље калемаре који ће калемљење и облагорођавање воћа вршити. — Решено да се подружини учини по молби.

Уједно одбор реши да се и остале подружине упитају шта намеравају предузети у овој години и каква би им помоћ од стране друштва била потребна.

35.

Прочита се извештај о прегледу враћених Тријера друштву. — Одбор реши: да се купцима Тријера овај извештај у колико се кога тицало буде писмом саопшти, па ако не пристану тријере примити, да председништво уради даље шта треба.

36.

Вршиоц дужности секретара извештава одбор, да је досадањи служитељ друштвени Таса Николић од дужег времена оболео од очију, те је за сада неспособан за службу а други момак Радован Митровић, сам је изјавио да више неће да остане у друштвеној служби.

С' тога моли одбор да изволи решити, шта треба, те да друштво има послугу.

С' погледом на шестогодишњу верну и безпрекорну службу служитеља Тасе у друштву одбор решава:

1. Да се обојици досадашњих момака изда плата до краја овог месеца, а по том да се разреше од дужности;

2. Председништво овлашћује се да од 1. Марта ове год. погоди једнога сталнога момка за канцеларију са платом од 60 динара месечно, коме да се уступи и момачки стан у друштвеној згради на бесплатно уживање, ну са обвезом да све просторије друштвене зграде и авлије одржава у примерној чистоћи и реду.

3. Досадашњем служитељу Таси да се од 1-ог Марта па на даље *у току ове године* издаје из кредита на плату момака помоћ од тридесет и шест (36) динара месечно ради лечења, и

4. На рачун остатка служитељске плате по буџету, да се повремено плаћа други служитељ ради савлађивања осталих послова у колико их и када стални стужитељ не би могао савлађивати.

СТЕЧАЈ ЗА ПРСКАЧЕ.

Усљед огромних штета, које су винодељци окр. крушевачког претрпели од „Пероноспоре“ или „Пламењаче“, прошле и претпрошле године; а у интересу бољитка и одбране још постојећег виноделља овог округа, крушевачка пољопривредна подружина, вољна је: да ове године прва отпочне *лечење винограда и сузбијање пероносиоре* из винограда окр. крушевачког, *прскање лозе по виноградима „Бордовском чорбом“* (раствором плавог камена у кречњој води), сигурним и опробаним леком, који насигурно убија пероноспору у клици, и попрскану лозу чува од сушења, и осигурава беријет у грожђу 20—100 пута већи, него што кошта прскање.

Ово прскање винограда подружина је рада да изврши, по могућству, у свих 6 срезова окр. крушевачког, изашиљањем нарочитих људи, — „путујућих прскача“, који ће ићи из места у место, и прскајући винограде народ у томе поучавати.

Тога ради подружина расписује овај стечај за прскаче.

Прскачи примаће се под овим условима:

1. За прскаче примаће се писмени, млади, здрави и вредни људи, који су вешти и калемљењу воћа и лозе за летњи калем. Првенство имаће свршени ђаци Винодељско-воћарске и ратарске школе, и подружински путујући калемари;

2. Прскачи ће имати од стране подружине (са помоћником) дневницу по 3 динара на дан, и у правује да, од сваког сопственика, чији виноград испрскају, могу у име свог труда наплатити по 50—100 пара дин. од мотике, или по 10 пара дин. од чокота за османлуке, а више не;

3. Прскачи дужни су. са својим помоћницима, 5—7 дана бити у Крушевцу, и по упуту подружине учити се прављењу лека — чорбе за прскање, и вежбати се с прскалицама у прскању околних винограда;

4. Прскачи ће добити од подружине, на послугу: Прскалице и остали прибор за прскање, резерву плавог камена и креча, писмену објаву и препоруку на све месне власти и виноделце у срезу у коме буду радили, и књигу за бележење прскања:

5. Прскачи дужни су, са својим помоћницима, ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, по нарочитом распореду, носећи собом довољну резерву лекова, и остали прибор, и пријављивати се објавом месној власти, која ће бити умољена; да им буде на руци и објави мештанима њихов долазак. Они су дужни правити течни лек — чорбу за прскање, и прскати виноград сваком, ко их позове, по такси, а и ниже, ако се погоде;

Пренос лека (чорбе) у већој количини и прибора, из места до винограда и натраг, извршиће сопственици винограда;

Главно сложиште лекова и справа биће у Крушевцу (и сресним местима).

6. Прскачи су дужни; у прскачкој књизи водити тачну белешку; кад су, где, коме и колики простор (мотика) винограда попрскали, и утрошену количину лека, коју ће, поред своје награде, наплатити од сопственика винограда по коштању од 1—2 динара од мотике, (у Мају мање у Јуну и Јулу више);

7. По свршином послу у једном месту прскачи ће се пријављивати месној власти, да им у књизи прскачкој овере њихов долазак у место, и ићи ће даље;

8. Овај ће посао трајати од половине Маја, па до половине Јула — 2 месеца;

9. Прскача ће требати 12—30 за све срезове окр. крушевачког, ако буде подружина потпомогнута од Сталног окр. одбора, г. Министра народне привреде и Срп. пољопривредног друштва, иначе мање.

Сви, који се осећају способни за овај привредни и одбранбени посао и предузеће, позивају се: да се, до конца месеца Априла, а најдаље, до 5 Маја пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој са својим документима

председнику подружине г. Велимиру Виторовићу наставнику гимназије у Крушевцу.

Најучтивије умољавају се и остала уредништва; да изволе овај Стечај бесплатно одштампати.

Бр. 157. Из седнице управног одбора крушевачке пољопривредне подружине 3. Априла 1894. године у Крушевцу.

ОГЛАС.

Пчеларско-Воћарска Задруга

Јавља да има на продају Ђерзонских кошница, Левицког система, у већој и мањој форми израђене.

Даље, да има на продају и пчела са кошницама — довољним бројем рамова пуни медом.

За једно и друго купци би имали да се јаве управи писмено као и за цене и обавештење могу се обратити друштвеном председнику г. Францу Тоболару индустријалцу и благајнику г. Мићи М. Петровићу трг. на сави.

Решење управе од 3. Марта 1894. год. за продају пчела важи до почетка ројења, а за кошнице целог лета.

УПРАВА

ПЧЕЛАР.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дао сам у штампу књигу.

УПУТСТВО

ЗА

КАЛЕМЛЕЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

КАО СРЕДСТВО ПРОТИВУ ФИЛОКСЕРЕ

(Са 19 дрвореза у тексту)

Главна је садржина ова:

I. Одељак. Предходни услови за калемлење.

II. Одељак. Зимско, пролетње и летње или зелено калемлење.

III. Одељак. Пресађивање и нега калемљене лозе.

Књига ће се штампати на финој сатинираној артији велике осмине, а цена је 60 пара дин. (30. новчића аустр. вредности).

Рок претплати траје до 20. тек. месеца.

Г. Г. чланове окружних одбора, пољопривредни подружина и све пријатеље винодеља молим да се заузму око скупљања претплатника, који на 8 комада добијају један у име награде, а књижари 30% рабата за готов новац.

Претплату било у новцу или у таксеним маркама ваља слати подписаном, који ће одма поручене књиге послати.

1. Априла 1894. г.

Топчидер.

Петар Стојадиновић

РУКОВАОЦ ДРЖАВНОГ РАСАДНИКА АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи њена подела: *Први део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Цењење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Производња коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и поткивање. *Седми део*: Коњарници и заклони за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Обука коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванајест табака* велике осмине, печатана на финој артији новим читким словима и *богато илустрована*.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанајесту књигу у нарочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољопривредном друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигурање трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу, тако и ономе који држи само одрасле коње за разне своје потребе.

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држ. ергеле

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 дин. (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

САДРЖИНА: **Чланци**: За сузбијање Перонроспоре. — Наша пољопривредна статистика (наставиће се). — Прострел (Пришт, Бедреница). — Најважнија правила при гајењу поврћа. — Које су сорте кукуруза најбоље за кување и пурење? — О Кромпиру. — Извештај са винодељског конгреса (наставиће се). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Стечај.** — **Оглас.** — **Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 17 и 18. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 1. МАЈА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ЛЕК ПРОТИВУ ПЕРОНОСПОРЕ. — МИЉАРДОВА ФОРМУЛА.

Није само филоксера која је наше винограде упропастила за кратко време тако, да већ купујемо из страни држава и грожђе за јело, а о вину и да не говоримо.

Кад погледамо у званичну Статистику нашег увоза и извоза вина за 1893 годину, „подиђу нас ужаса пламови", или боље рећи — стида. Србија агриколна држава од памтивека па купује многе те производе са стране: и бикове и коње и дрвену грађу, многе друге намирнице, а од скора вино и грожђе за јело!

Могао би нас ко запитати: па кад ви купујете све те намирнице са стране, шта онда ви производите, шта извозите и од чега живите?

Доиста, на ово питање тешко би било одговорити. Ко би хтео да буде искрен, рекао би: живимо трошећи тековину прошлости и правећи дуг на рачун будућности.

Зар би без тога могли показати на какав успешан рад садашњости?

Осим кавге, ината, свађе, прегонења и сваковрсне друге мизерије наше, шта би могли друго у изобиљу показати; али овакова роба, која је само код нас нашла погодну пијацу, нигде се више не прима ни за пребијену мангуру. —

Благодарећи доброти нашег вредног Статистичара г. Др. Ђурића, можемо учинити једно кратко упоређење увоза и извоза вина, које нам даје верну, но веома жалосну, слику нашег газдинства.

У 1889-ој год. *увоз* је био у вредности 84.459 д., а *извоз* 1,417.195 дин. Вишак извоза износи 1,332.736 динара.

У 1893-ој год. увоз је порастао на 1,818.849 д. а извоз спао на само 41.715 д. Вишак је *увоза* над *извозом* премашио за 1,777.134 динара.

То је само после четири године!

Пре 1889-те год. увек смо извозили знатно већу количину (сем незнатног изузетка 1884. г.), али од те године извоз је бивао све мањи и мањи, и, ево, докле смо дошли последње године.

Је ли само филоксера узрок овом наглом обрту у нашој производњи и трговини са вином?

Није. Филоксера није захватила више половине наших винограда, а она друга половина још недирнута, могла би нам зар дати грожђа за јело и вина колико толико, за унутрашњу потрошњу; али *Пероносиора* докусурује и онај остатак ништећи плод за ово неколико година.

Сви извештаји слажу се у томе, да су наши виногради пропали прошле године од *«пламењаче»*, *«љуте росе«*, *тоње* и т. д. Учени винодељци веле, да је то *Пероносиора*.

Бавећи се 3—4 године на страни, ми нисмо имали прилике, да ову болест испитамо у њеном поступном развићу у нашим виноградима; али пр. године у позну јесен, када се тешко и распознаје, могли смо је јасно уочити на лишћу Жакеза у Топчидерској расадници. Према томе сасвим је вероватно, да је она распрострањена и по осталим виноградима, у толико пре, што је она постала општа болест у свима европским виноградима, само не појављује се у свима пределима са подједнаком јачином.

Ако је дакле само Пероноспора (коју научно зову Plasmopara viticola) узрок овој пропасти нашег виноградарства — *и противу ње има лека.*

Лек је прост и сразмерно јевтин. Напоменућемо како се справља и употребљује, но најважнија ствар на коју обраћамо пажњу винодељаца, састоји се у томе да се Пероноспора лечи *превентивно* т.ј. пре него што се њени трагови опазе на виновом лишћу.

Ако је виноград већ заражен Пероноспором, лечењем се може спречити и угушивати даље ширење и распростирање, али оно лишће што је оболело не може се излечити, јер је болест један криптогамски паразит, који пушта свој корен (mycélium) у унутрашњост листа и ту црпи храну разгранавајући се између лисни ћелица Доказано је опитима, да се јаким реактивом пре уништи ткање листа него његов корен, те с тога се лечење своди на превентивне мере, на спречавање да спора (клица) клија.

Сваки ће винодељац познати Пероноспору по спољашњим знацима, који се виде на лишћу, те није нужно да улазимо у ботанички и биолошки опис, који је тежи за разумевање због многи научни термина.

Њени су знаци на лишћу оваки:

У месецу Мају, Јуну или Јулу, како које године и различно према пределима кад топлота достигне између 20 и 30° Целз., лишће се прошара и на горњој страни покажу се жуте пеге, које бивају с временом све угаситије и напослетку добију боју осушеног листа; пега је неправилног облика, није никад јасно ограничена при додиру са здравим листом, него је при крајевима мало отвореније боје и постепено се губи при саставу здравог листа. Под истом пегом у одговарајућој величини с доње стране листа примећава се јасно бељкасто-сива маса као да је место посуто ситно истуцаним шећером. Та бела маса, то су изданци (conidiophores) Пероноспоре, који на својим окрајцима носе споре за размножавање. Ови израштаји множе се врло брзо и често израсту за једну ноћ.

Тако образоване спорангије (conidies) при најмањем додиру распрсну се у фину прашину, коју ветар разноси на велику даљину и пада на горњу површину лишћа, ту клија и пушта свој корен у средину лисног ткања. С тога при шприцању довољно је кад се горња површина лишћа попрска пошто се ту највише налази спора, као што се види из следећег опита професора Миљарде а.

Он је метуо две стаклене плоче намазане са фиким слојем уља у један врло пероноспоричан виноград, на висину од 1. метра. Једна је плоча положена хоризонтално, друга вертикално и окренута једном страном владајућем западном ветру. Плоче су остале тако 26 сати за које је време дувао лагани поветарац, затим су узете и брижљиво испитане под микроскопом па је нађено на вертикалној плочи и то на страни окренутој истоку 1050 спора, на западној страни изложеној поветарцу 6000 спора на 1. квадр. десиметар.

Што се тиче плоче која је положена хоризонтално после дужег испитивања није нађена ни једна спора на доњој страни, док на горњој било је 32.000 на 1. квадр. десиметру.

Ветар разноси овај прах у извесну висину одакле при мирном времену пада као киша на лишће.

Инфекција с доње стране листа врло је ретка и незнатна; догађа се само на врло кратком остојању и на лишћу једног истог стабла.

Да клица или спора од ове болести клија и почне се развијати потребна је топлота око 20° Целз. (а то бива и при мањој топлоти само спорије) и најмања капљица воде од росе или талога атмосферских у влажним годинама.

Превентивно лечење састоји се у томе, *да се спречи* клијање ових спора, а то се постиже раствором какве бакрове соли, понајбоље *плавим каменом* (сулфат бакра) у врло малој дози, која се мора налазити растворена у капљици воде у којој би клица Пероноспорина нашла услове за клијање и развитак; али ако се налази најмањи делић ове соли, моћ је клијања уништена и развиће Пероноспоре спречено.

Миљарде је први ове опите чинио и доказао да $\frac{2-3}{10,000.000}$ дела плавог камена спречава потпуно развиће болести. Он је такође први удесио сразмеру — формулу — у којој се мери узимају поједини састојци и како се приправљају.

Дакле треба узети:

плавог камена (сулфата бакра) . .	2 килогр.
негашеног креча	1 »
воде	100 литара

па се од овог направи један раствор на овај начин: У 95 литара воде раствори се плави камен, а у другом суду угаси се креч у 5 литара воде, добро се затим измеша да се направи једна маса звана кречно млеко, *које се после сипа у раствор плавог камена* и поново добро измеша пре употребе. Не треба нипошто сипати обратно т. ј. раствор плавог камена у кречно млеко, јер се на тај начин редуцира бакров оксид, претвори се у црни оксид, који је нерастворан у води и по томе без икаквог дјества противу Пероноспоре.

Кад се течност остави на миру, талог падне на дно, избистри се и има лепу плаву боју. Пре сипања у шприцаљку (апарат за прскање) треба промешати. —

Може се узети и мања количина плавог камена (а и креча) него што је означено у формули и то за прву употребу и у годинама неповољним за Пероноспору (1. килогр., 750 гр. или 500 грама плавог камена и 375—250 грама креча), али практика је показала — Др. Виала је и сам тог мишљења — да не треба мање узети плавог камена од 2 килограма.

За креч смо казали да треба узети 1. кгр. за 100 литара воде, то се разуме за негашен и чист креч. Ако је се распао у прашак онда је нужно 2 кгр., а угашен и у тесто умешен треба 5 кгр.

Најпрактичнији је начин да се креч прскањем с водом раствори у прашак, који се просије на сито и од нечистоће очисти па од тог узме 2 кила.

Може, најпосле, ко помислити да ће с повећаном дозом плавог камена постићи већи успех. Од овога треба се чувати, јер би сувишна киселина испрљила лишће ако не би у равној мери повећали и дозу креча. Ни једно ни друго не би било ни од какве користи.

У осталом, да би били сигурнији, да ли је раствор добро преправљен, треба узети парче плаве (лакмусове) артије (има у свима апотекама), замочити у раствор, па ако артија поцрвени, додати још мало креча, у противном не.

Кад је раствор спремљен, сипа се у шприцаљке па прска лишће винове лозе. Ових апарата има много разних система између којих понајбољи су један француски а други немачки фабрикат. Први кошта 40 дин. у Паризу и може се добити у фабрици Беснаровој (F. Besnard, ingénieur — constructeur, 28 Rue Geoffroy — L' Asnier. — Paris.[1]), други Мајфартов кошта у Србији око 72 динара, може се добити у Бечу (Ph. Mayfarth & Co. Wien, Taborstrasse № 76.).

Оба су пробана у Српском Пољопривредном друштву и засад се још не може сигурно рећи који има превагу узев у обзир цену и др. околности, но пракатика ће то показати.

Ми можемо рећи, да су за данас ова два апарата најсавршенији и да се винодељци са једним као и с другим могу корисно послужити. Као да Мајфартов има превагу у томе, што једном сабијен ваздух, помоћу

[1]) У Београду коштаће око 60 динара.

Уредништво

нарочите пумпе, служи за шприцање докле год траје течности и тиме даје одмора раднику који при прскању само пази на то, да течност буде равномерно подељена; али му је цена већа за скоро 23 динара.

Уз други апарат — Беснаров — спојена је пумпа, коју радник покреће при самом раду — шприцању — због чега се заморава, ако није вешт да пумпом влада у извесном размаку времена, повећавајући притисак ваздуха у колико се он излажењем течности смањује.

Кад треба и колико пута шприцати виноград?

Прво шприцање треба извршити од 10-ог Маја до Јуна.

Друго, долази у време кад Пероноспора може да буде најопаснија, време се не може тачно означити, но према упоредним опитима, треба га извршити на три недеље или један месец дана најдаље после првог шприцања.

Треће шприцање нужно је поновити на 40 дана после другог или у другој поливини Јула до 5 Августа најдаље.

На многим местима употребљује се и четврто или допуњујуће третирање, но ако су ова три извршена у погодно време и с пажњом, довољна су у највише случајева.

Ако би после ма ког шприцања пала киша и опрала раствор с лишћа, нужно је поновити пошто се време улепша.

Количина течности за један хектар винограда износи при првом шприцању око 200 литара; при другом 400 до 500, а при трећем до 600 литара и више што зависи од бујности и развића зелени органа лозе

Један радник с обичном шприцаљком може за дан свршити 1 хектар и више при првом раду, доцније пошто се лишће и лоза потпуно развију половину и трећину хектара.

Како су код нас виногради обично мали са једном справом — шприцаљком — могу се послужити неколико комшија и у толико их јевтиније кошта што не мора сваки за себе набављати.

Препоручујемо топло овај рад нашим винодељцима који имају још од филоксере здраве винограде, јер ће само на тај начин сачувати плод који пероноспора упропасти у половину, две трећине, а неки година не остане ништа. Па и оно што остане није ни за вино ни за јело.

У свима винодељским земљама овај се посао обавља са највећом пажњом, а они винодељци који су према своме остали упорни, имали су прилике, да се увере каква је разлика између њиховог и комшијског винограда што је на овај начин лечен.

Љуб. Којић

ЈОШ ЈЕДНА ВАЖНА НАПОМЕНА ОДГАЈИВАЧИМА ГОВЕДА.

Мени је врло мило, што се бар сада, после скоро тромесечног рада комисије за унапређење сточарства, која је лањске године решењем госп. Министра народне привреде постављена и свестрано се упустила у стручно решавање врло важних и битних питања по наше сточарство — појављују у «Тежаку« одзиви и мишлења и других наших стручњака, који нису учествовали у раду поменуте комисије. Мени је то тим милије, што сам у тој комисији био и ја један од оних, који су захтевали, да се комисија прошири и попуни са што више стручних чланова, а после и с тога, што моје усамљено мишлење у комисији, у свима тим стручним одзивима налази потврде и поткрепе. У мом одвојеном мишљењу, о начину поправке наших говеди, ја сам из тамо, у кратко побројаних разлога, био за то — да *се бољим одбирањем, храњењем и негом, у државним заводима, а спаривањем наших говеди у сопственој крви, ствара материјал за поправку наших сојева говеда.*

Ма да и ја не сматрам, да је питање о унапређењу сточарства, са решењем горње комисије, које је поткрепљено и решавањем у привредном савету — потпунце решено и приведено своме крају, опет морам признати, да је то питање — питање о унапређењу сточарства, — решавањем стручне комисије и једног таквог стручног тела, какав је привредни савет, а нарочито мерама за извођење тог решења у практици, добило сасвим нов и јачи полет, као и сва остала питања, у којима се са голих речи прећи на дела. С тога гледишта рад комисије за унапређење сточарства је једна права благодет по земаљско сточарство и он је био потпуно суврем., јер су га изазвале стварне потребе и тежње како појединаца, тако и самоуправних тела, па и саме државе, да се једном радикално приступи подизању сточарства и његових појединих грана.

Према томе, изгледа, да ја не бих имао потребе, када сви одзиви, поткрепљују моје начелно гледиште нарочито о поправци говеди, да узимам перо у руке и да први између осталих чланова комисије, узимам ма у какву заштиту, или одбрану рад једне потпуно стручне комисије, код нас. Али ја то морам да чиним ради неких неоправданих прекора, који се чине раду комисије, а који показују или недовољну обавештеност писаца, у томе погледу, или критиковање, без довољно збиље и усрдности а под плаштом стручности.

Не знам какво је начелно мишлење већине чланова Српског пољопривредног друштва као потпуно стручног и спремног тела, за решавање таквих питања, на које се један од тих писаца позива, јер у потпуној седници секције сточарске, или на збору друштвеном, таква питања нису у целини, скоро претресана, али знам, да су сви чланови комисије коју је лањске године г. Министар народне привреде, позвао на рад — у исто доба и чланови Српског пољоприв. друштва, а знам и то, да је само за похвалу рад бив. министра народне привреде г. Лозанића, који је ваљда једини Српски министар, што наставља радове својих претходника а не ништи их до темеља и не почиње вечито зидање из нова. Тај г. министар, имао је да теориску расправу питања о унапређењу сточарства приведе у дело, да је оживи и он је то учинио и одлучно и брзо, јер је и комисију одређену раније за набавку страних приплодних грла — говеди, оваца и свиња — снабдео одмах са материјалним срествима и упутио, да набавку изврше.

И ја сматрам за дужност да ово констатујем, јер г. Лозанић је по струци хемичар, а он је овде радио онако, како треба да ради сваки добар домаћин, сваки ваљан пољопривредник.....

Критиковати дакле рад комисије за унапређење сточарства, то је дело похвале вредно и достојно сваког правог стручњака, који се сматра да је позван и довољно спреман, да такав један рад критикује. Још је похвалније дело — опоминьати из раније, од могућих погрешака и заблуда, српске одгаиваче ту снагу пољопривредне српске државе, када смо убеђени, да су погрешке, заблуде и опасности ту.

И г. Спасић у своме чланку: *„једна важна напомена одгајивачима говеда“* то и чини, јер му је резиме чланка са овим важним и судбоносним саветом, на крају самом:

«Најбоље краве домаћег соја, спарујте са најбољим домаћим јунцима, а *швајцарске бикове* употребите, пошто се уверите, да су потпуно здрави.“

Важно је због тога, што је г. Спасић, дотле постао секретар министарства народне привреде, дакле референт министров и то баш у оном оделењу, које ће имати да изводи даље мере за унапређење сточарства, а судбоносно је, што човек сада на таквом положају, доказује, да има читаво предубеђење о раду једне комисије, којој се мора признати нека стручност за решавање сличних питања. Један стручњак, који критикује рад једне комисије, којој се стручност признати мора, не може излазити јавно с критиком, која показује онако мало обавештености о суштини целога и теориског и практичког посла, већ предузетог у циљу побољшања говеди!

Госп. Спасић тврдећи, да су од стране комисије набављена страна приплодна говеда — *швајцарска*, пада у другу погрешку, да опомиње одгаиваче од опасних болештина, којима су та говеда подлежна; јер његово друго тврђење: «већина ових бикова допашће се нашим одгајивачима, јер су доиста у опште узев и од ока ценећи бољи, но што их има код нас од домаћег соја“, нисмо вољни да му упишемо у незнање да разликује и распознаје поједине стране сојеве, пошто држимо, да није ни видео набављена говеда са стране, а тада их бар не би никако могао назвати *швајцарским*.

Одгаивачи, којима су већ на угледу набављени бикови са стране, знаће већ боље да мећ' *овима нема ни једнога бика ма које швајцарске расе*, већ су по решењу комисије набављена:

За округе *пожаревачки* и *брдовитији* крај *крушевачки* и за ратарницу у Краљеву — бикови и краве *алгајске расе* (у Баварској).

За округ краински и винодељско-воћарску школу: бикови и краве *монтафонске расе* (Монтафон у Форалбергу аустриском);

За округ *тоилички*: бикови *обер-инталске расе* (у Тиролу аустриском);

За округе крушевачки, крагујевачки, подрински и државне заводе у Добричеву, Љубичеву и Топчидеру: бикови и краве *маријахофске* и *лаванталске расе* (у Корушкој).

Све ове расе, као што тврде страни много озбиљнији стручњаци и свакодневно искуство: *шасу лети по планинама алписким, издржљиве су и с мање задовољне, а што је главно, нису подложне, нити склоне опасним заразним болештинама* (као што је заразно запаљење плућа, туберкулоза и т. под.).

И с тога ја, и ако сам противник поправке говеди путем укрштања са страним расама, не могу делити зебње а ни савете г. Спасићеве, но кад су приплодна грла страних раса већ набављена, могу завршити са бољим саветом нашим одгаивачима:

Најбоље, одабране краве домаћег соја спарујте, с најбоље одабраним и отхрањеним биковима нашег соја, а гди су набављени бикови, ма које горе побројане расе, по препоруци наше стручне комисије за унапређење сточарства, употребљавајте слободно, по већ утврђеним прописима — упуствима, одштампаним у пољопривредном календару за 94 годину и у „Тежаку“, јер ћете доћи пре до бољих говеди и за извоз и за домаћу потребу, а небојте се, никаквих опасности од невиђених и нечувених каквих болештина, пошто расе алгајска, монтафонска, обер-инталска, маријахофска и лаванталске, нити су подложне, нити су наклоњене опасним заразним болештинама, којима су и подлежне и наклоњеће швајцарске расе и да те по препоруци комисије набављене расе, нису ни мало швајцарске!

Свет. Љ. Гавриловић

НАША ПОЉОПРИВРЕДНА СТАТИСТИКА

од

Мих. М. Протића

(свршетак)

III.

Остаје нам још да разгледамо распоред културе на овоме обрађеном земљишту и жетвени принос и његову вредност од сваког усева посебице. То ћемо најбоље видети из ове таблице, у којој су упоређени и неки подаци, које је дао попис од 1867. године.

Број	Чиме је засејан?	Површина у хектар.		У 1889 години било је	
		1889	1867		
		године		више	мање
1	Кукурузом	298.495·69	178.328·00	120.167·69	—
2	Пшеницом	186.743·76	99.574·00	87.169·76	—
3	Ражју	25.769·57	12.188·00	13.581·57	—
4	Јечмом	46.177·39	23.486·00	22.691·39	—
5	Овсом	52.986·45	20.246·80	32.739·65	—
6	Крупником	7.492·95	9.522·80	—	2.029·85
7	Елдом	1.381·96	808·80	573·16	—
8	Просом	417·57	273·20	144·37	
9	Пасуљем: самим без др. усева	2.568·10	—	2.568·10	—
	Пасуљем: с друг. усевом	(115.955·93)	—	(115.955·93)	—
10	Сочивом	490·29	—	490·29	—
11	Бостаном	2.425·84	—	2.425·84	—
12	Башт. производ.: купусом	3.424·20	6.236·00	—	2.811·80
13	кромпиром	3.909·30	5.135·20	—	1.225·90
14	црним луком	1.534·76	—	1.534·76	—
15	белим луком	1.476·61	—	1.476·61	—
16	осталим	3.195·74	7.467·20	—	4.271·46
17	Ланом	601·77	1.548·80	—	947·03
18	Конопљем	7.199·76	12.666·80	—	5.467·04
19	Дуваном	2.106·87	1.523·20	583·67	—
20	Винограда	43.304·82	34.854·72	8.450·10	—
21	Воћњака	63.681·40	56.011·60	7.669·80	—
22	Ливада	215.069·22	254.722·40	—	39.653·18
23	Пашњака	169.634·24	—	169.634·24	—
	Свега (осим пас. с др. ус.)	1,140.088·26	724.593·92	+415.494·74	

Од овога вишка обрађевина у 1889. години треба одузети 143.315·23 хектара, колико долази на нове округе, и тада имамо на чисто увећани простор обрађевина за 22 године у старим окрузима 272.179·51 хект.

Као што се из предње таблице види, највећи простор земљишта засејан је *кукурузом* (26·17%), па онда *пшеницом* (16·38), *овсом* (4·65), *јечмом* (4·05) и *ражју* (2·26). Интересно је при овоме поређењу, да је 1867. године више обрађиван крупник, купус и кромпир. Али што најјаче пада у очи то је, да је гајење конопља знатно опало у последње време. То ће бити по свој прилици узрок јачег продирања и у наш сеоски сталеж памучних израђевина, које нам долазе са запада. Тако је исто доста знатан проценат опао и у простору ливада, што, на сваки начин, значи, да је и сточарство за то време опадало.

Каква је и колика је била жетва у 1889. години показује нам ова таблица, заједно са вредношћу, коју је жетва представљала.

БРОЈ	ЧЕГА?	ЖЕТВЕНИ ПРИНОС У ТОВАРИМА	ЊЕГОВА ВРЕДН. У ДИНАРИМА
1	Кукуруза	4,775.931	43,604.250
2	Пшенице	2,493.099	28,870.086
3	Ражи	271.999	2,279.352
4	Јечма	545.083	4,731.320
5	Овса	635.837	5,048.545
6	Крупника	97.408	724.715
7	Елде	14.510·3	217.655
8	Проса	4.593	45.930
9	Пасуља	324.559	7,834.854
10	Сочива	2.451·8	73.548
11	Бостана	194.066	2,425.830
12	Купуса	342.424	3,424.240
13	Кромпира	195.466	1,665.370
14	Црна лука	26.857	268.570
15	Бела лука	14.766	442.980
16	Осталог баштен. производа	38.433	384.330
17	Лана: — семена	3.999	195.450
	влакна	1.503	198 396
18	Конопље: — семена	25.199	1,259.950
	влакна	35.999	3,023.916
19	Дувана	16.855	2,073.165
20	Вина (хектолитара)	832.338	19,143.780
21	Сирових пчњива	7,716.122	37,808.998
	Свега	**18,609.407**	**165,745.230**
22	Сламе: Пшеничне	2,522.620	
	Ржане	347.889	
	Јечмене	623.395	
	Овсене	715.317	
	Крупникове	101.155	25,761.467
	Елдине	16.660	
	Проса	5 637	
	Кукурузне	5,969.914	
	У опште	**10,304.587**	
23	Сена	8,057.596	36,823.214
	Жетвеног приноса у опште	**36,971.590**	**228,329.911**

Овим подацима недостаје још, ради тачнијег сазнања правога стања у расматраној години, колико је утрошено семена, да би се, према томе, могло израчунати, колико је од пожњевенога на чисто остало за трговину и за исхрану.

Поређење у овом погледу са 1867. годином нисмо могли чинити, што из те године и немамо никаквих података о жетвеном приносу и његовој вредности. До душе г. Вл. Јакшић у већ наведеном своме чланку износи *за сва жита* и колико је посејано и колико је пожњевено, па не само за 1867., него чак и за 1847. годину. Али он то не чини на основу *наших* података, него, вели, «у недостатку положних из нашег отечества података, ми смо се потрудили, да подобне статистичне податке у краљевству Рватској и Славонији приликом сачињавања провизорног катастера у г. 1851. прибрате, употребимо и на наше привредне околности применимо.»

Како ми за 1889. годину имамо већ податке о жетви и њеној вредности, ма да их, по нашем мишљењу, с прилично резерве можемо усвојити, то би могли с много више основа узети „од прилике» количину утрошеног семена и даље ићи у извођењу тим пре, што нам данас пољопривредна наука сама казује, колико је највише, а колико најмање од кога семена потребно на хектару. Ну ми овом приликом то не можемо да чинимо с тога, што би изашли из круга наше расправе. Јер ми не пишемо о стању наше земљорадње, те да то стање ма и *приближно* истражујемо, него, на против, пишемо о стању наше пољопривредне статистике, која и треба да нам то стање земљорадње покаже, и ми прстом указујемо на њене недостатке.

* * *

Подаци о живоме инвентару прикупљани су такође пописом од 1889. године, док података о мртвоме инвентару немамо никаквих.

Пољопривредним пописом од 1889. године нађено је: волова и бикова 325.338, крава 158,667 и коња и кобила 97.828. Свега теглеће стоке, употребљаване у пољопривредним пословима 581.833. Пописом пак домаће стоке, извршеним 31. децембра 1890. године, заједно с пописом становништва, нађено је свега: волова и бикова 356.992, крава 238.804 и коња и кобила 163.391 — свега 759.187. Ако сад ове бројеве међу собом упоредимо, онда ћемо наћи, да је од целокупног броја волова и бикова употребљавано у пољским радовима 91·13 процената, а остатак је у 8·87 употребљен за трговину (извоз) или потрошак у земљи. Од коња је употребљавано у пољским радовима 59·87 а од крава 62·26.

Пописа домаће стоке било је у нас, у главноме, три: 1859., 1866. и 1890. године. Они су обично вршени заједно с пописима становништва, али као што ни код једних пописа наших није било утврђено време кад се они имају обнављати, него су вршени тако рећи припадом, кад је каква специјална потреба у држави захтевала, тако је исто било и с пописима домаће стоке. Између првог и другог пописа размак времена био је 7 година, а између другог и трећег 24 године!...

Овај последњи попис, извршен 1890. године одговара у главноме свима захтевима, исказаним на разним статистичким конгресима. Према томе, ми можемо овде за сада исказати само жељу, да за новим пописом не чекамо 24 године.....

Да се сад мало задржимо на ресултатима, које нам овај попис даје.

Од целокупног броја домаће стоке нађено је: коња 163.391, магараца и мазга 1.575, говеда 819.251, бивола 8.494, свиња 908.603, оваца 2,963.904, коза 509

хиљада и 738 и кошница 124.600 — *свега 5,499.556*
Кад овај укупни број поредимо с бројем домаћина, који су имали ма и једну врсту домаће стоке, онда налазимо, да је долазило на сто домаћина

по варошима . . .	1.044	грла и	35 кошница
„ селима	2.076	» »	47 кошница
у опште . . .	**2.008**	» »	**46** кошница

Интересно је у овом погледу поређење са 1866. годином, разуме се само према старим окрузима.

Тако било је године

	1890.	1866.
Коња . . .	134.399	122.985
Говеда . .	677.589	741.425
Свиња . . .	856.506	1,291.164
Оваца . .	2,445.126	2,677.310
Коза . . .	301.873	451.249
Кошница .	115.553	106.452
Свега . .	**4,531.046**	**5,390.585**

Према томе укупни број домаће стоке био је у 1890. години мањи за 867.948 грла, док је број кошница већи за 9.101 или 8·55 процената. Ну ако овај број кошница поредимо са становништвом, онда ћемо наћи, да је долазило кошница на 1000 становника у 1890. години 66·00, а у 1866. години 87·54. Дакле, не само да немамо никаквог вишка, него се још показује дефицит. Ово опадање пчеларства још се јаче показује у периоду од 1859. до 1866. Тако 1859. године долазило је на 1000 становника 153 кошн. а 1866. 87.

Тако је исто много јаче опадање и у домаћој стоци у периоду од 1859.-66., него у периоду од 1866.-90. године. Године 1859. било је свега 5,592.903 грла домаће стоке, а 1866.— 5,284.133 грла, дакле за циглих седам година број се грла смањио за 308.770 или за 44.110 грла годишње.

Какво је и колико је опадање наше у сточарству било у последњем периоду, најбоље ће се видети, ако поређење 1890. године са 1866. учинимо према броју становника.

Тако на 1000 становника долазило је у 1890. години домаће стоке 2.522·09 грла, а у 1866. години 4.345·71. Према томе, дакле, *на сто грла* домаће стоке у 1866. години долазило је 1890. године *58 грла*.

Још само две три речи о укупној вредности све домаће стоке у Србији, па да завршимо; јер се бојимо да не постанемо досадни читаоцима овим сухопарним излагањем, а и у опасности смо, да даље идући овим путем не прекорачимо границе наше постављене задаће.

Укупна вредност све домаће стоке у 1890. години била је, и то: коња 12,285.608 дин., говеда 61,015.365, бивола 1,453.690, магараца 58.520, мазага 6.250, свиња 10,105.698, оваца 20,374.668, коза 3,466.213. и кошница 794.310 динара. Свега вредност домаће стоке: *109,560.322 динара*.

Ако ову вредност поредимо с бројем домаћина, који су имали домаће стоке, онда ћемо наћи да је просечно долазило динара на једног домаћина 409·65[1]).

[1]) Попис домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1890. године. По службеним подацима написао Богољуб Јовановић, 1893. стр. XXXVIII и даље.

Ево нас при крају. Завршујући ове редове ми се надамо, да смо доста прегледно и исцрпно изложили шта се и колико се у нас радило на пољопривредној статистици, као и шта се има на њој још урадити, те да потпуно одговори захтевима статистичке науке и потребама наше администрације. Познавајући заузимљивост и неоспорну вредноћу данашњега шефа наше статистичке управе ми се надамо, да ће он и хтети и умети подићи ову грану наше статистике на достојну висину, какву она и заслужује, само ако он буде и од надлежних радо предусретан и ако му буде указивана потребна помоћ.

5. априла 1894. год.
Београд.

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ГАЈЕЊУ ГОВЕДА.

од

J. С. Мићића

Мислим да ће читаоцима „Тежака“ ако не бар свима а оно већим делом познато бити, да већина наших сточних трговаца који терају говеда и свиње на пештанску и друге стране пијаце, приликом повратка купе тамо по неколико приплодни грла стоке (крава и бикова) за свој домазлук, мислећи да су добар избор у сојевима говеди учинили. Но видели смо доста прилика у прошлој и овој години, где су наши трговци куповали по неколико грла бикова или крава, тако хрђавих, да ће они сами после веома кратког времена премишљати, шта ће радити са таковим сојем бикова или крава (набављених у намери за домазлук), које су са стране по веома скупе новце набавили.

Меме је баш ово неколико редака напред изложених и побудило, да упознам наше сточне трговце у краћим потезима са „говедарством.“

Највећи покретач и најглавнија потпора у земљоделству неоспорно је „говедарство“, и то из ових разлога:

1, Говеда нам дају највише, најупотребљивијег и најбољег ђубрета но свака друга наша домаћа стока, а то је најглавни основ земљорадње.

2, Говеда су нам највољнији и најиздржљивији помагачи у сваком пољопривредном и газдинском раду.

3, Краве нам дају при довољној и умесној храни: теоце, млеко, масло и расне сиреве; и

4. Кад волови остаре, ослабе, или иначе постану неспособни за рад, или кад краве ојалове т. ј. престану телити се, а они се метну на јасла и гоје за кланицу. —

Сад дакле да се упознамо са сојевима говеди:

О сојевима.

Са разних употреба, нужно је да познајемо својства бар оних сојева, који су познати или са своје велике млечности, или са своје телесне крупноће и способности за теглење, или пак са своје гојазности. На поделу разних писаца ми се нећемо толико обзирати, јер их неки деле на сојеве са краћим или дужим роговима, са мањим или већим челом, са мањом или већом главом, са вишим или нижим орецком и т. п. Ми ћемо да их поделимо у главноме на два соја. И то на *иланинску* и *долинску* расу, па онда по извесним пределима, у којима се говеда по својим разним својствима одликују. Тако је на пр *швајцарска* раса, карочито долинска, позната са својих крупних и млеч-

них крава. Планинске су краве млечније и дају *масније̑г млека*, али су ситније, а долинске су телом крупније, но мање млека дају. Од те Швајцарске расе Бернско је говече за наше долине најудесније; јер при поле доброј храни даје *довољно млека*, а даје и крупну телад, односно јаке теглеће волове. *Бернско је говече шарено*, црвено и бело, или црно и бело. Мисли се да је црни сој издржљивији за рад. Даље долази *холандски* искључиво долински сој, који би се код нас у Посавини, Подунављу и моравским долинама одомаћити могао.

Холандске краве, у пуном смислу речи праве су музаре, јер се преко целе године без икаквих штетних последица ни за мајку ни за теле, до на неколико дана пред само телење мусти могу.

У нашем суседству, у јужној Угарској, налази се особени сој говеди, *угарско говече*; Особине угарскога говечета ове су:

Оно је високо, у свему витко, и до једнога метра дугачким роговима. Са његових танких и фиших костију, сочног и с лојем помешаног меса (слој меса а слој лоја), тражи се по већим варошима за кланице. Брзо се и добро даје угојити. Волови су јаки и издржљиви.

Наше је говече смеса разних сојева, али највише има на њему знакова *подолског соја*. И наше говече могло би се уврстити у сваком обзиру, с' *добрим говедима*, кад би се боље припазило на избор приплодних грла и на негу саме говеди, јер наше говече даје сразмерно доста млека, даје се добро угојити и даје јаке и издржљиве волове.

Према овоме да пређемо на оно што је у говедарству најглавније, а то је:

О избору грла за приплод.

1, *Бик*. При одржавању добрих својстава једног извесног соја говеди, треба добро пазити на избор бика, он треба да је од добре краве, која мање а дебелог млека да је; даје лепог узраста, дугачак, јаких и дебелих костију, весео и жив, да је млад (од $1^1/_2$—8. година старости). И на послетку, да је потпуно здрав. Глава треба да му је кратка а дебела, чело широко, длака на челу и између рогова да је дугачка и што кудравија, очи да су му велике, живе и ватрене; нос широк; ноздрве велике; уши дугачке и изнутра и на врховима да су дугачком длаком обрасле. Врат му мора бити кратак, јак и широк; плећа и прса морају бити широка; леђа дугачка и што више права, а не угнута, ребра су добро испуњена, а бокови јаки и меснати; реп дугачак, дебео и што више длакав, а кичица да је пуна и дугачка. И на послетку, да му је ход слободан, јак и жив.

За оплођавање на једнога бика рачуна се обично 60—70 крава годишње, али да не би брзо ослабио и да од њега буде пород јак и здрав, нетреба једном бику одредити више од 50 крава преко године за оплођавање. Домаћин, који би у своме домазлуку имао више од 20. крава, треба увек да има по два бика; јер се лако може догодити да један бик за водење — оплођавање — онеспособи, да се разболи и т. д. па би у недостатку другога бика многе краве за дуже време не оплођене остати, могле, с' тога треба (само коме је то могуће). увек по једнога бика у резерви имати.

Од та два бика, да је један млађи а други старији, како би се млађи за млађе а старији за старије краве употребити могао. У опште много је боље да краве с' млађим биком воде него са старијим.

2, *Крава*. Као год што се мора пазити на избор ваљаног бика, исто се тако и при избору краве за приплод сви спољни знаци и околности које добру краву означују у обзир узети морају. Ваљане и добре краве музаре следећи су знаци; свака добра музара т. ј. крава за приплод треба да је лепога стаса, да су јој подужа ребра, а спуштен трбух; пресек тела нетреба да јој је округа но више дугуљаст, сапи да су поширо̑ке и сразмерно да су од предњега дела слабије; кости у опште да су танке, а глава да је сразмерно мала; очи да су увек веселе; а крава да је у опште добро-ћудна и мирна. Вime треба да је велико, али не месната и тврдо, но мекано и лабаво са дебелим млечним жилама; што год је вime више остраг између ногу избуљсно и што су сисе — брадавице — дуже, тим све боље, реп треба да је дугачак и што је дужи, тим је све већи и сигурнији знак да је крава добра музара; млечно огледало — задњи део вимена —, да је широко и дугачким на више растећим мањама обрасло; но поред свију ових спољних знакова, по којима насигурно рачунати можемо да је крава добра музара, опак морамо највише на то пазити, да је крава од добро млечне мајке која доста млека даје.

За приплод треба узети велику краву, јер велике краве *крупне теоце рађају*, пошто потомство крупноће од мајке наслеђује; али поред величине — крупноће — треба за приплод одређена крава и напред побројана својства да има. Најбоље су године за приплод и за мужу од 4—8 година, али се с' успехом поред добре неге и хране и од 8—12 година употребити могу. Крава одпочне тек после другог или трећег телења много млека да даје, и даје га до 8-ме године, а од 8-ме године почиње у млеку да опада, али јој је у старијим годинама млеко много гушће и масније.

При куповању треба добро очи отворити, јер добру краву нико радо не продаје, и ко то чини тај чини само из велике и неизбежне нужде.

При куповању краве треба добро на следеће околности пазити:

1, *На године*, које се или на зубима или по прстенчићима на роговима приближно познати могу; за сваким телењем остане на дну рога по један прстенчић. При правилном телењу, ти су прстенчићи близу један до другога, а ако би крава остала једне године јалова, онда ће између тих прстенчића да остане на 2. сантиметра празнина. Код неких су крава ти прстенчићи јасни, а код неких се добро и не познају, па је с' тога погађање година по прстенчићима и несигурно. При куповању краве, треба се са свим тачно и о томе извести; колико је пута остала јалова, и колико је пута побацила. —

2, *На вime*, на коме треба све четири брадавице — сисе — помузти и уверити се, да ли све четири дају млека, јер често се догађа, да су једна или више брадавица — сиса —, са неке болести засушиле и млеко не дају.

3, *На мирноћу краве*, при овом измузивању брадавица — сиса — дознаће се одма, да ли се крава даје мирно мусти или се баца ногама, врти, бежи и т. д.

4, *На млеко*, и на само својство млека ваља пазити: дали је масно или посно, да ли је жуто или модро, модро млеко ни у ком случају и ни за какву цељ не ваља. Доброта млека проба се овако: кад једну добро убрисану светлу плетињу иглу у млеко умочимо, па ако се густо млеко на игли ухвати, знак је да је млеко добро, а ако на игли остане само модрикаста водица то млеко не ваља.

5, *На време отељености*. Ако би на продају изведена крава при опитној мужи доста млека дала, онда је питање кад се је отелила; ово се с тога мора имати у виду, што има људи који под давно отељену краву купљено скорашње теле подметну, да би је као скоро — телицу скупље продали. Најбоље је купити ону краву, која је или скоро отелила, или ће се скоро отелити.

6, *На надутост краве*, при продаји крава разни се мариветлуци употребљавају од стране продаваца; само да своју краву

скупље продаду, не обзирући се ни на част ни на човечанство. Тако на пр. дају нечовечни продавци кравама пре саме продаје разне зачине *од којих се крава тако надује*, да изгледа као да ће се скоро отелити; а за 24 сата њена надутост спласне и тада купац већ види да је преварен. Купац при куповању краве треба да је обазрив и уочљив у свима њеним махнама па да је и под условом купи.

(наставиће се)

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

После овога конгрес је приступио раду, на реду је питање из I. секције, и то:

1. Прилагођавање лозе и клороза.

Известилац г. Равас чита извештај уже комисије од 60 чланова, који гласи:

„*Са гледишта прилагођавања (адаптације) винове лозе, можемо поделити земљишта на две категорије:*

А. На она, где ма које америкапске лозе, биле калемљене или не, никада не жуте, а то су земљишта са мало или ни мало креча.

Б. На кречна земљишта на којима америчке лозе ужуте (т. ј. добију клорозу).

А. Мало или нимало кречна земљишта.

У оваким земљиштима развиће лозе зависи само од компактности, тврдоће, влаге и плодности (изузимајући климу која се не може мењати).

1. У силикатним земљиштима са финим песком или глинасто силикатним, што се стврдну много после кише, или најзад у влажним земљиштима, најбоље успевају сорте са снажним развићем корена, као: Цинереа, Винифера, Лабруска, Кандикане Естивалис и Кордифолија; затим долазе производи укрштања од поменути врста као: Жакез, Виала, Ноа, Елвира, Опорто, Отело, Клентон, Јорк-Мадера и Солонис; после Рипарија и Рипестрис.

Земљишта могу се побољшати риљањем, дренирањем, посипањем са кречом и ђубрењем с органским ђубретом.

2. На пескушастој иловачи или земљиштима, која су састављена од извесног дела глине и силикатног песка, успевају добро све напред поменуте лозе; Рипарија и Рипестрис, исто тако, достигну најлепше своје развиће.

3. На земљиштима шљунковитим успевају врло добро Рипестриси и њихови хибриди Винифера — Рипестрис Рипарија — Рипестрис и Естивалис.

Б. Кречна земљишта.

1. На кречним земљиштима америчке лозе, нарочито кад се накалеме, пожуте т.ј. добију клорозу.

2. У највише случајева узрок је клорози ***кречни карбонат*** *који се налази у ораници или здравици. Хемијска анализа даје доиста мерило о шкодљивости кречњача само кад се поред веће или мање садржине његове, дода још стање уситњености у ком се налази и испита терен у својим геолошким односима.*

Утицај кречног карбоната зависи од његовог расарострањена према свима осталим елементима што сачињавају земљиште, од уситњености и трошности, од влаге и количине угљене киселине налазеће се у земљи, и, најзад од сразмере у којој се налази кречног карбоната у растворљивом стању тако, да га биљка може асимилирати.

3. Карбонат креча умањује киселину ћеличног сока.

4. Дјејство клорозе смањује се у велико употребом гвожђаног сулфата (галице), који се употребљује у количини од 4000 до 8000 килогр. на хектар, било да се употреби у кристалном стању ½—1 кгр. и мете око чокота или у раствору са што већом количином воде (најмање 15. литара). Још је најбоље да се тим раствором 0.50—1 од сто поирска лишће или окваси чокоће пре листања.

5. Ако је здравица кречни камен, нетреба је дубоким орањем мешати са орницом већ узорати површно и дренирати у случају потребе.

6. Све винове лозе нису подједнако осетљиве насирам клорозе. Најмање су осетљиве наше Европске сорте (V. Vinifera) затим Берландијери, који подноси земљиште са великом садржином креча и не жути; исто се тако понаша и хибрид ове две врсте Vitis Monticola, после хибриди Рипарије и Рипестриса са нашим сортама, као: Жакез, Телор, Ново-Мексикана; Рипарије и Рипестриси.

Веома су осетљиве од клорозе: Естивалис, Лабруска, Кандиканс и њихови хибриди: Виала, Ноа, Елвира, Клентон, Триомф и Рипестрис—Кордифолија.

После краће дебате, која је више била ограничена на начин употребе гвожђаног сулфата, усвојени су напред изложени закључци.

2. О упоредној вредности амерички лоза употребљених за подлоге и непосредно рађање. —

На овом питању морамо се дуже забавити из разлога, што је код нас било, а ваљда и данас има, привредника, који су препоручивали, да наше винограде обновимо са *непосредно рађајућим* америчким лозама наводећи да је то јевтиније и корисније. До данас нико од заступника овог мишљења није изнео на јавност какве опите за ту потврду, па с тога, хтели нехтели, морамо се осврнути на другу страну те видети како о овоме мисле они људи, који имају за собом, поред сјајних успеха, и 20 година искуства.

Известиоц г. Казо-Казале износећи на оцену конгреса закључке прве секције, пропраћа их овим речима:

На крају 20 година истраживања, изучавања и опита, винодељци могу са довољном сигурношћу судити у питању реконституције винограда помоћу калемљене лозе или непосредни произвођача.

Од времена кад је се сазнало за већу издржљивост амерички лоза противу филоксере, више стотина варијетета унето је поступно и то више на срећу и ризик; али благодарећи помоћи научењака, као што су: Миљарде, Планшон, Фоекс, Пилија и т. д. и резултатима њихових опита, учињен је строг избор те је остао мали број варијетета, који заслужују да се очувају. Избачени су брзо они са слабим порастом, мањом издржљивошћу и недовољном родношћу.

Искуство је одмах избацило варијетете с недовољном издржљивошћу противу филоксере. Ово је нарочито учињено на југу у топлој клими и сувом земљишту где од најбољи лоза као непосредни произвођачи, мало их је који су остали и могли доносити прилично рода. Но и штета од филоксере била је различна према различној клими, области и земљишту.

Неприлагођеност лозе на земљиште дјејствовала је у истом правцу као клима и филоксера.

Пре неколико година кад је се појавила потреба да се пронађу врсте лозе способне да успевају на кречним земљиштима, употребљене су извесне сорте на које се у почетку није много полагало; то су *Берландијери.* Ово је учињено после научне мисије Д-ра Виале и његовог путовања по Америци 1887 године.

Напослетку употребљени су хибриди француско-америчке лозе, који су произведени у Француској.

При свем том, у великој култури употребљују се данас само следеће сорте:

Рипестриси, и то од њих најспажнији варијетети са дебелим и љаштећим листом, и јаким кореном. Већином су највише употребљени у средњој и јужној Француској.

Од *Рипарије*, варијетети са мљавим или глатким листом. у свима пределима.

Ноа, хибрид Рипарије и Лабруске, на југо-западу.

Отело, хибрид Рипарије, Лабруске и Винифера, у унутрашњости и на југо-западу Француске.

Виала, хибрид Рипарије и Лабруске, у југо-западним крајевима и околини Лиона.

Солонис, хибрид Рипарије Рипестрија и Кандикалса, у истим пределима.

Жакез, хибрид Естивалиса, Цинереје и Винифере, у јужној области.

Хербмонт, хибрид Естивалиса, Цинереје и Винифере, на југо-западној страни, и

Јорк-Мадера, хибрид Естивалиса и Лабруске, у истим пределима као и Хербмон.

Осим напоменутих сората има и других, које у извесним повољним приликама успевају са успехом; али само побројане сорте употребљују се на великим виноградским просторима.

Сви ови варијетети, осим Отела, употребљавани су као подлога за калемљење и за непосредно произвођење, као: Ноа, Жакез, Хербмон и т. д.

Осим ових, препоручивани су или се још препоручују многи други варијетети за непосредно рађање; *али с једне стране недовољна издржљивост насирам филоксере, слаба вредност њиховог производа и незнатна родност, учинили су те се мало по мало изостављају.*

Лозе за непосредно рађање нису ни у једном пределу посађене на великим површинама; изузимајући Клентон и Телор, који се употребљују и за подлогу, остале су већином одбачене пошто је тешко наћи у једној сорти све разноврсне особине, као: издржљивост противу филоксере, плодност, добар квалитет производа, лаку прилагодљивост клими, земљишту итд.

Међутим, на извесним местима где су добро успевале, ове лозе давале доста добру бербу: Жакез је доносио 40 до 80 хектолитара у јужним пределима, Хербмон 30 до 40 на југозападу, Отело 30 до 60 и Ноа 30 до 40 у југо-западним покрајинама.

И ако оволики принос може се узети као озбиљан и привући пажњу на ове лозе, ипак се ретко кад постиже из следећи узрока:

Жакез страда од извесни криптогамски болести и сметања; Хербмон не сазрева добро у Југо-Западним крајевима и страда лако од суше; Отело је не само осетљив наспрам криптогамски болести, него и од суше и велике сунчане припеке; Ноа не даје добру бербу ако пролеће није топло.

Каквоћа производа од ових варијетета, и ако је најбоља међу непосредним произвођачима, није ни таква да се нема шта замерити.

Хербмон даје вино слабо, мало-бојно које се слабо цени и тражи у трговини. Боја вина од Жакеза није свакад нормална и стална. Отело и Ноа дају вино с непријатним укусом (foxés). Ма да се вино старошћу поправља опет је ово један недостатак.

Најзад, лозе за непосредно рађање поред тога што дају вино слабог квалитета и са извесним недостатцима, захтевају велике трошкове око подизања кола, притки чардаклија ит.д. за привезивање дугачких ластара да се не би оченули, јер су много крти у прво време. Орезивање мора бити на дугачке резнике, јер Жакез такво орезивање захтева и тек она даје добру бербу. Укратко: лозе за непосредно рађање ни са количином, ни са добротом свог производа не покривају трошкове око њиховог обделавања. Међутим *калемљене* америчке лозе дају са сваког гледишта много боље резултате.

Са накалемљеним лозама принос достижа лако 80 до 100 хектолитра на ектар, у јужној Француској, а 40 до 75 у осталим крајевима. Често пута овај је принос много већи, а ако није свакад постигнут, узрок су многе погрешке почињене у времену првих покушаја.

Да калемљене лозе дају далеко боље резултате него непосредно рађајуће у свима местима и положајима то неће нико спорити; али ће се применити, да је тај начин незгодан за мале сопственике који су оскудни у капиталу и немају откуд покрити трошкове око калемљења. Но и овај разлог не може се узети озбиљно, јер овде се може применити систем пресађивања у расадници произведени и убокорени калема; те тиме смањити трошкове око калемљења. Сваки од мали сопственика, који сам собом ради свој виноград, може годишње накалемити по 2000 калема и оставити у расадницу без икаквих трошкова, а то ће му у најгорем случају осигурати годишње преко хиљаду примљени калема.

У осталом, кад се узме да су годишњи трошкови око обделавања једни исти за каламљене као и за некаламљене лозе, издатци за расаднице исплатиће се већом продукцијом, коју, као што је напред наведено, дају калеми не узимајући у рачун што је вино бољег квалитета и с тога много боље продајне цене.

Непосредно рађајуће лозе могу имати још свог разлога у пределима и положајима где би мраз могао да шкоди калемима и где је виноградарство споредна ствар, једино ради домаће потребе.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Како постаје месечно слепило код коња. — Др. Шнајдемил проф. на универзитету у Хали на основу добивених резултата које је вишегодишњим испитивањем ове болести прикупио, саопштава ово:

Код 24 коња који су боловали од месечног слепила нашао је код 20 коња у очима легло сићушних округлих црвића. Ове исте црвиће нашао је у мускулима и плућима као паразите који доспу у крвоток и помоћу крви дођу и у очи. Др. Шнајдемиле

тврди да се ове животињице паразитне налазе у храни и води пијаћој.

На основу овог проналаска он доказује да месечно слепило очију много више преносе на младо мајке — кобиле — но очеви — пастуви. И као средство за отклањање ове болести, он препоручује да се коњи не хране сеном из влажних и барљивих ливада, јер тамо горњих паразита има. Исто тако не смеду се коњи појити устајалом водом већ по могућству увек текућом. **Љ.**

* * *

Потрошња дрвета у Русији. — И ако је врло велики извоз дрвене грађе из Русије, опет се за то, невероватна количина дрва троши у самој Русији на разноврсне потребе тако да потрошња у велико надмашује целокупни годишњи прираштај.

По статистичким подацима за 1893 год. троши се у Русији дрва годишње и то:

За кућевну потребу једне фамилије просечно $48^1/_2$ метара што преставља укупну вредност у Русији	120 мил. руб.
Сваке године подигну се од прилике 140 хиљ. нових кућа, од којих свака преставља вред. 100 рубаља	14 мил. руб.
На дужину жељезничких пруга од 16 милијона врсти троши се 14 милијона кубних метара по $^1/_2$ рубље	7 мил. руб.
На експлоатацију рудника утроши се годиш. дрвета у вредности	$2^1/_2$ м. руб.
За прављење лађа	2 мил. руб.
За индустрију и кућевну потребу у целој земљи троши се дрвета у вредности	120 мил. руб.
Свега	$265^1/_2$ м. руб.

троши се годишње дрвета у унутрашњости Русије, без да је урачунат експорт за иностранство.

ГЛАСНИК.

Из програма рада управе Српског пољопривредног друштва у овој години. — Поред обичних послова, којима се друштво редовно бави, управа је његова саставила и за ову годину још и нарочито програм свога рада, којим су предвиђени извесни послови *практично-поучне вредности.* Међу тим радовима, који ће се у току ове године вршити, најважнији су ови:

1., *Приређење изложбе колубарског соја домаћих говеда у Обреновцу* уз сарадњу тамошње пољопривредне подружине;

2., *Практичне поуке и рад са плугом окопачем* у околини Лесковца и Александровца у срезу добричком, којом ће се приликом раздати на поклон плугови сваком оном земљораднику, чија њива буде засејана тако, да се на њој може радити тим плугом.

3., *Практичне поуке и рад са машином жетелицом* на неколико места; а нарочито свуда онде где су привредници набавили ове године те машине, те да се на тај начин и они сами поуче и упуте у руковању том машином, а уједно да се обавесте и сви други привредници тога краја о корисности ове справе.

4., *Практична поука и рад са парном вршалицом* у срезу моравском окр. крушевачког, уз сарадњу друштвене подружине у Прњиловици.

У важност и корисност ових и оваквих радова практично-поучне вредности, друштво је потпуно уверено и толико млого на њих полаже, да залаже и нуди са своје стране и радну снагу и материјалну помоћ, само да се они остваре и донесу нашим привредницима оне користи, какве доиста имају. Стало је само до наших привредника, да и они прихвате и потпомогну остварење ове друштвене намере; а ми се надамо, да ће они то доиста и учинити, јер је то баш у њиховом сопственом интересу.

Особиту пажњу заслужује друштвена одлука, да приреди изложбу говеда. Ово је почетак друштвеног рада у том правцу, и с тога је одлучило, да приреди прву такву изложбу колубарскога соја, као најпризнатијег соја домаћих говеда. Немогући ове године да приреди више од ове једне изложбе, због многих издатака и других радова, друштво ће идућих година продужити приређивање тих изложаба и од других сојева и у другим крајевима наше домовине. — Оно на тај начин даје прилике нашим сточарима и привредницима, да покажу и сами своје припатке на углед и оцену, а и да виде припатке других; па уз то још да ваљана грла награди. И зато сви привредници треба да се одазову овој друштвеној намери и излагањем својих говеда помогну да ова прва изложба буде достојно заступљена и по количини и по каквоћи изложених грла.

* * *

За сузбијање пероноспоре. Како је извесно, да ће пероноспоре и ове године бити на нашим виноградима, а да би се колико толико у својим штетним последицама сузбила, г. Министар народне привреде у споразуму са Срп. пољопривредном друштву образовао је нарочиту комисију за руковођење радова у сузбијању те напасти и одредио из државне благајне 10.000 д. помоћи на то. Комисија ради у Срп. пољопривредном друштву, коме је у главном поверен сав рад у томе погледу. По мишљењу комисије поручене су и очекују се кроз који дан потребне количине плавога камена и шприцаљки (прскалица) разних система, и чим се добију предузеће се рад у свима местима, која је комисија одредила. Радиће се засада у овим местима:

1., Округ крајински
2., Зајечар — Књажевац
3., Лесковац — Власотинци — Врања
4., Ниш и околина
5., Жупа
6., Јагодина — Сталаћ
7., Сталаћ — Ниш

8., Јелица окр. руднички

9., Смедеревски (стари) округ.

За свако место одређена су и нарочита лица за руковођење послова.

Као што се види и Минист. народне привреде и Срп. пољопривредно друштво прихватили су озбиљно рад на сузбијању пероноспоре и са не малим материјалним издатцима; те да се наши винодељци и привредници и сами увере о могућности да им се виногради спасу од пероноспоре и да се упознаду са начином рада и срествима за сузбијање. Они само треба да похитају да се свим тим доиста и користе.

* * *

Плави камен и штрцаљке — прскаљке — за сузбијање пероноспоре могу се добити код Срп. пољопр. друштва за готов новац и по цени коштања, и то:

Плави камен килограм	70 п.
Прскаљка „сифонија“ са шмрком . .	70 дин.
Прскаљка „сифонија“ без шмрка . . .	45 „
Прскаљка „Аустрија“	36 и 38 „
Прскаљка Живићева	22 „

Уз прскаљку „сифонију“ мора бити и шмрк, само што један шмрк може служити за више — до 20 прскаљака, кад све раде на једном месту.

* * *

Упуство за сузбијање пероноспоре. — И ако је у првом чланку овога а и прошлога броја «Тежака» изнесено у главноме, чиме и на који начин треба сузбијати пероноспору, — опет је израђено и сад је у штампи нарочито *упуство за сузбијање пероноспоре*. Оно ће се оштампати у засебну књижицу и моћи ће се добити код Срп. пољопривредног друштва, а штампаће се и у „Тежаку“, почињући од идућег броја.

КЊИЖЕВНОСТ

Рецензија о подизању нових винограда америчком лозом

Српском Пољопривредном Друштву.

Част ми је известити пољопривредно друштво, да сам, према решењу управног одбора од 23 прош. мес. № 2071. прегледао дело Г. Филипа Јерговића, под називом: *„Подизање винограда америчком лозом“*, које је у форми кратке поуке намењо винодељцима чије винограде сатире филоксера.

Пошто сам овај спис више пута пажљиво прочитао и упоредио са сличним радовима наших и страних писаца, част ми је поднети друштву следећи извештај.

У предговору за издање напомиње писац једну књижицу г. Милутина М. Савића: *„Калемљење лозе као средство иротиву филоксере“*, која је изашла 1886 г. и вели, да је та поука тада добродошла винодељцима; али да је од тог времена много се што — шта променило односно начина гајења и калемљења лозе. Даље, каже, да нема веће погрешке него кад се нашем неуком винодељцу набраја на широко све оно што раде други народи са америчком лозом, но је мишљења, да му треба показати и научити га само једном начину калемљења, који је *најподеснији*, па кад се у том усаврши тек ће онда имати праве користи.

Полазећи с тога гледишта, писац се и незанима са осталим начинима каламљења но само са тако званим *каламљењем са зеленим ластарима*, јер, вели, искуство из суседни држава научило нас је, да се њиме одиста може обновити виноград на *најлакши* и *најбржи начин*, који ће се ускоро једино и употребљавати због својих многобројних предности (ваљда преваге или добри страна). О калемљењу са зрелом лозом вели, да је *„калемљење“ помоћу илуте* свестрано признат као најкориснији проналазак, и да је се скоро искључиво употребљавао пре усавршења зеленог.

Ова два начина калемљења заузимају највише места у овом спису, описана су детаљно и објашњења дотичним сликама. Остали системи, којих има од прилике 9 нису поменути ни описани сигурно зато, што г. Јерговић много полаже на будућност зеленог калемљења и држи да ће оно као најбоље, ускоро заменути све остале. Међу тим у ствари није тако. Ни један ни други начин калемљења не само да није најбољи но тешко да може издржати критику и оправдати најобичније захтеве.

Очигледно је, да је најбољи онај начин калемљења који је: а, *Најпростији*; б. *Најјевтинији*; в, *Најбржи*; г, *Који нам даје највећи број примања* и д, *Који нам у најкраћем времену ставља на род окалемљени виноград.*

Кад калемљење на зеленим ластарима испитамо и упоредимо са осталим, наћи ћемо да ни у једном горњем захтеву нема преимућства, но шта више да је његово извршење посве нипаво и деликатно. Једина му је добра страна што нам даје могућности да можемо калемити у времену кад се већ престане са осталим системима; али исти калеми често пута пропадну од мраза прве зиме ако не буду довољно сазрели или их у том омете каква криптогамска болест (пероноспора, ојидијум итд.).

Напоменућу укратко начин поступања са америчком лозом кад се калеми на зелено, који је г. Јерговић описао, и према томе ће се најлакше видети после колико година ти калемови стижу на род. Он се састоји у овоме:

1., Оне године кад се лоза посади, треба је само од траве плевити и у јесен загрнути.

2., Друге — идуће — године, у пролеће, ваља је орезати оставив један резник с два окца и радити све као и прве у колико се односи на обделавање земље.

3., Треће године ореже се у пролеће лоза на два резника и остави се на сваком резнику по три окца, тако да имамо 6 ластара које ћемо исте године накалемити у месецу Јуну на оној висини ластара како ће после калем моћи послужити као положница у два или три правца, што зависи од сађења првашњег, изложеног у сликама 12 и 13.

4., Четврте године врши се полагање калема, тако, да потопимо у земљу цео чокот америчке лозе и на њеном месту оставимо један калем, а остале — 2. 3 или 4 — калеме повијемо по ископаном јарку, потопимо и изведемо на оном месту како ће ти калеми образовати нови ред. Уза сваку положницу мора се ударити кочић.

Пошто је на тај нааин виноград сасвим попуњен и засађен, онда се у 5-тој години предузима орезивање на род. Дакле, тек у петој години можемо се надати да имамо штогод рода, управо онолико колико можемо имати у трећој години са дру-

гим начином рада, који ћемо напоменути. Тај други назин зове се *каламљење у процеп на једногодишњим ирворцима*. На овај се начин највише калем у јужној Француској и могу казати да је најлакши и највише распрострањен.

Поступа се овако:

У пролеће, у месецу Марту или Априлу, посаде се просте резнице на стално место, тј. онде где ће чокот да буде. Разуме се да за ово мора бити земљиште припремљено из раније као што треба.

Ове се резнице у току једне године, до идућег пролећа убокоре и пусте лозу често пута 1·50 до 2 метра. После године дана тј. наступајуће године у Марту или Априлу одгрне се земља око сваког прпорка и лоза се одсече маказама за 1 до 2 см. испод површине земљине и ту се накалеми било у процеп или на енглеско спајање или другим којим начином што све зависи од положаја и правилности подлоге, јер ваља увек гледати да будући чокот заузме вертикалан положај. Примљени калеми често пута исте године, ако је земља снажна и калемљене добро извршено, донесу прилично плода — гдешто по 2 и 3 гроздића. *Треће* године орезују се примљени калеми на род онако, као што г. Јерговић препоручује да се ради у *петој* години са зеленим калемљењем. Дакле добит је на овај начин у времену за *две године* а да је то од великог значаја, није потребно доказивати. — За случај да се која резница не прими као што то може да буде, држи се у приправности у једном крају винограда извесна количина прпорака као у каквој малој расадници, па се при калемљењу празна места попуне и одмах накалеме. Тако се исто поступа са калемима, који се не приме прве године; на њихово место долазе резервни калеми спремљени за то, или ако има близу расаднице, лако је купити готове.

То је најјевтинији и најпростији начин подизања винограда и даје врло повољне резултате о чему сам се више пута лично уверио. —

Други је начин *калемљење с илутом* о коме г. Јерговић говори. Ово није нарочити систем калемљења него просто завијање калема, као што и сам каже. Може се калемити у процеп или на други који начин између којих је енглески процеп најугодни, па се после у место везе са канапом или ликом употребљују пробушени или расечени запушачи од плуте, који се помоћу једних кљешта (слика 4 и 5 у спису) притегне уз калем и жицом омота и стегие.

По мом мишлењу ово је најспорији и најскупљи начин увезивања калемова, а није сваки пут ни калем такве правилности да под притегнутим запушачем остане увек приљубљен калем уз подлогу због чега ни срашћивање не бива потпуно.

За везивање калема најбоља је а при том најјевтинија рафија (лики од Јапанске палме Sagus Raphia или Raphia taedigera), која се може употребити готово за све време калемљења.

Да не би ишао даље са овим доказивањем, напоменућу какву је резолуцију донео винодељски конгрес у Монтепелију, држан ове године, о начинима које препоручује госп. Јерговић као најбоље. То ће бити најмеродавнаје за мене и за њега.

Винодељски конгрес у првој седници од 1. Јуна текуће године кад је било на реду калемљење и разни системи, који се практикују, донео је ове закључке:

1., За калемљење на зеленим ластарима:

„*Калемљење на зелено д ошште је напуштено због многих неуспеха и не изгледа да је до сада дало онакве резултате на које се у почетку очекивало. Извршење је деликатно и нема сигурног изгледа да ће се у будуће много раширити.*“

2., За употребу плуте — запушача. —

„*Калемљење са запушачем — илутом — мало је распрострто. Овај је начин скуп и недаје резултате с оном правилношћу која се жели постићи. Међу тим боље је употребити запушач пробушен од пресеченог.*“

Сећам се врло добро кад је о овоме реч вођена на конгресу. Један од одлични винодељаца (Dr. Despetis) рече, да не познаје рђавијег начина калемљења него што је овај са запушачем. Његову изјаву прими конгрес с одобравањем и смејом после чега усвојен је горњи закључак. —

У осталом, не могу ни по чему бити противан ни зеленом калемљењу, ни оном са плутом; нека се и то опроба код нас, но мислим, да и овде вреди она пословица: држи се стари друмова и старих пријатеља“ т.ј. радити онако што је раније доказано као добро и корисно и с чим је се у већем делу и остали свет помогао.

Могао би навести још више начина на који се може виноград подићи с добитком у времену, нарочито кад се калемљење врши у радионици па се после оставља у расадницу; али то би била читава расправа, што остављам за сада, надајући се да је довољно и оволико, те да се увиди вредност онога што предлаже г. Јерговић.

Ето због чега ја држим, да је спис г. Јерговића једностран и непотпун, а који је иначе марљиво и с пажњом израђен. Он није хтео да опише и остале начине каламљења, ваљда с тога, што се то већ налази у књижици г. Савића; но то није довољан разлог, јер кад се хоће да да винодељцима поуке у само једном послу, треба да је учебник потпун и да изложи све што је најкорисније у том погледу, а као што сам напред напоменуо, то није само зелено калемљење. У осталом, који се научи да калеми на један начин лако му је после и дчуги, јер то су, мање више незнатне модификације, а при калемљењу затреба му један или други. Кад сам једном отишао да видим како калеми један вешт калемар, који је за те заслуге постао кавалер ордена за пољопривредне заслуге, — запитао сам га, којим се системом калемљења највише служи. Он ми одговори: свима, и затим ми је објаснио зашто тако ради.

Даље, у спису г. Јерговића има по неки погрешака које су, сигурно, нехотично дошле из при извесним поступцима неоправдане опрезности. На пр. на стр. 2 напоминући средства којима се помажемо противу филоксере, вели, да се натапање врши у *лето*. То нисам нигде видио да се врши у лето већ у зиму почев од конца Новембра па за 50—65 дана, према земљишту. Тако раде у Француској, а тако препоручују и учебници из разлога што би се лети обуставио дугим лежањем рад у винограду и шкодило вегетацији лозе.

При упућивању радника како треба да учини расцеп на косом засеку лозе при енглеском спајању, вели: „*само пази да нипошто срж не позледиш*. Та је предосторожност изражена и на слици (сл. 3) гди је једном цртицом обележено место где треба расцеп да се учини. Међу тим та је пажња без икаквог значаја, јер као што Др. Виала, вели:[1]) о сржи не треба водити нимало рачуна, јер она не игра никакву улогу у животу лозе као што се некад мислило, у толико треба имати на уму, да кад се расцеп учини на средини лозе (по сржи) мора бити мање дубок, него кад се учини ближе горњем крају, а то зато, да се спајање може лакше удесити. Језичак не сме бити ни сувише дугачак, јер би се лако осушио, ни кратак да се засечена површина подлоге неможе потпуно покрити. Ово истина није важна ствар, али при практичном вршењу имала би значаја што би раденик непрестано морао да пази да срж не повреди, а што би му знатно а без икакве користи отежавало посао. —

[1]) Les Americaines, Adaptation, Greffage etc стр. 249.

Према напред изложеном нисам мишљења да се може штампати као засебна поука, но поједини оцељци могли би се штампати у „Тежаку“, ако на то писац пристане.

Напред изложене примедбе част ми је доставити одбору на увиђај и оцену благодарећи му у исто време на указаном поверењу. Спис враћам у прилогу.

24. Октобра 1893 г.
Београд.

Љуб. Којић
РЕЂОВ. ЧЛАН. СРП. ПОЉ. ДРУШТВА

ДОПИСИ.

Свештица, 1. Априла 1894. гбд.

У овим планинским крајевима зиме су обично дуже а лета краћа, но у низинама и равницама. Док при крају јесени у Шумадији и Морави још траје топлије јесење време, дотле овамо горе обично од Аранђеловадне почиње зима и мразови, а више пута падне снијег о Митрову, па по некад и о Крстовудне. Тако је исто и с пролећа; у Шумадији и Морави од Младенаца и Благовести настаје право пролеће, а овамо зима и снијег траје обично до Априла а често и до Ђурђевадне.

Прошла зима била је кратка и лака. Почела је тек од половине Децембра, па је трајала до половине Марта. Било је десетину дана јаки мразева око Божића и нове године и неколико дана у почетку Фебруара. Остало време било је сразмерно меко и умерено, нарочито друга половина Фебруара била је лепа и топла. Снијега великога није било.

Пољоделци су се бавили сечењем дрва за огрев, јапију и ограду, оправком и израдом пољопривред. алата, храњењем стоке, крчењем окрајака, копањем путова, а од половине Марта сијањем овса, ражи; сад сију кромпир, расад купусни, претресају ограде а кроз неколико дана почеће сијати кукуруз.

Много је раду сметало рђаво здравље; разних болести као красте врућица, гушобоља и неке редње било је цијелу зиму, није остало куће ни у њој чељадета здрава, које није боловало. Много је и помрло. Осим смеће у раду и дангубе, то је коштало народ још и многе муке и трошкова.

Овце су много страдале од метиља, због прошлог кишовитог лета. По неким селима која су нижа око ријека просто су се затрле; по брдима и планинама здравије су. Оне које су здраве изјагњиле су се и напредне су.

Озимна жита добра су, но одкако се окопнио снијег није било кише, а ветар је земљу окорео и стврднуо, те би врло добро било за посијана жита, за орање — за кукуруз и траву, да скоро падне.

У Фебруару и Марту куповали су неки трговци из Ивањице и околине јабуке по оближњим селима; купили су око 400 товара. Продавали су их неком Лесковчанину, који их је терао за Солун. Куповали су по 6—7 пара а продавали по 17—18 пара, с кирион 5 п. до Крагујевца. Имали су лепу зараду а и народ је добио неку пару, да поткрпи нужне потребе. Како је у овим крајевима мало места подесних за земљорадњу, а онижа места по климатским условима (поднебљу) врло су подесна за воћарство (премда је земља доста плитка и мршава), требало би овој грани народне привреде поклонити већу пажњу и бригу.

Привредном развитку много сметају и честе промене и трзавице политичке, које се дешавају у нашем државном животу, јер отрзају свет од рада. За развитак пољске привреде и културе у опште потребни су: мир, спокојство, слобода и сигурност живота и имања. Желимо да се они и у нашој отаџбини једанпут стално одомаће, јер је томе већ крајње времење.

Миљко Савић.

Љутовница, Априла 1894 год.

И јесен, а с ммлим изузетцима и зиму имали смо *благу,* и према томе врло погодну за свршавање пољопривредних послова. Цео рад, који је понео и узро, сабрао је се јесенас.

Жетве су биле добре, а воће је такође обилато родило. Шљиве су већином сушене, али при томе није се пазило ни најмање. Наши воћари у томе се држе изреке: «Држи воду док мајстори оду»; а то ће рећи: како је нек је, само га испусти из руку, а шта ће даље бити, о томе нико и не помишља. Жалосно је, али је факт, да се и по свету чувени «ужички кајмак» мора подвргавати хемијској анализи, усљед тога, што га извесни чивитари препродају!!

Шљивовица што је испечена добра је. Цена јој је обична према каквоћи, а може да се прода у већој и мањој количини. — Остале производе као: жито, кромпир, пасуљ и т. д. готово нико и не тражи, а и оно што се продаје у пола се поклања. —

Пролетњим радовима приступљено је и на време и с довољно енергије, јер су сви пролетњи усеви посејати. Озимна стржна жита изванредно су добра. С почетка су изгледала обетке, јер их је вода измаком зиме доста омела; ну услед лепог пролећа знатно су се поправила. Агрикултура је најомиљенија привредна грана пољопривредника нашега краја, који и у пркос неподесном географском положају старају се, да земљорадњом искључиво намере своје домаће потребе и дације. Смета их много примитивно газдовање, а и изглед је, да се то још дуго поправити неће. Политичка ларма и агитација убила је веру наших сељака у теорисање. Никоме неће испасти за руком, да на извесном пољопривредном предавању, задобије симпатију својих присутних ма каквом привредном расправом. Они ће се вратити с уверењем: да је тај дошао, да их у своју корист експлоатише, а да они од тих фраза никакве фајде не виде. — Нема представке без изузетка; тако би се и овде могло применити. Народу би се могло у овоме доста помоћи: примером, обуком и практиком, ну ко ће то да изведе? Власти се баве безкорисним политизирањем; појединцима је немогуће — дакле то могу друштва и подружине учинити. — Но за дивно чудо, о томе готово нико и не ради.

У нашег крају у Г. Милановцу основана је пре годину дана „пољопр. подружина» и на томе је и остало. Година дана пролетела је; подружина остала је само на хартији, а ми, њени вајни оснивачи, тешимо се успоменом: да смо и ми некад имали подружину.

Од стрмнина највише је посејато *овса,* а то ће бити с тога, што је ове године у цени сва жита престигао. Није никакве грешке у томе. Тоје за похвалу. — И ако се од ма које културне биљке за наш крај препоручити сејање у већем размеру, то се без сумње овас може препоручити. —

Почетак је орања и за кукуруз. Ту сам опазијо лепу страну, што се на неколико дана пре сејања њива пооре, па се остави онако поорана дејству природе. Од какве је важности дејство ваздуха на биљни живот о томе је излишно и доказивати. Довољно је рећи само то, да ваздух одржава живот свих органских ствари на земљи: биља и животиња. Превртнута бразда, и ако је приликом орања била грудваста, кад се неко време остави дејству ваздуха, растроши се; а сем тога оне ствари, које су се на површини земљиној находиле, које су биљном развићу потребне, имаће довољно времена да своје дејство развију, како би одмах долазећим биљкама на услузи биле. Ну поред те добре стране обрађивања земље греши се:

а). *Што се ђубре не извози на њиву пред само орање.* На против наши пољопривредници извозе га зими по снегу; а то чине с тога, што им је лакше по снегу возити, а и да земљу неби „побојили», те за љубав тих незнатних олакшица изложе ђубре ватрењу, те му том приликом многе вредеће чѐстице испане. Снег приликом топљења однесе многе снажне састојке, а и оне што остану, изветре у ваздух, те тако од тога ђубрета имамо известан део црнице са десет пута мањим дејством на развиће биљно.

У опште осветшана је истина, *да се о кола на којима се ђубре извози* **окачи** *плуг.* Одмах пошто се ђубре на њиву извезе, треба орати, те ће тако оно у земљи развити сву своју делателност, која је од огромне користи културним биљкама.

б). Што се оре плитко. И ако је код нас танак слој «црнице» ипак дубоко орање је за препоруку, јер поред тога што дубоко поорана земља може дати довољно влаге младим биљкама у данима сушним и т. д. дубоким орањем временом постојаће мешањем земље све већи и већи слој родне земље, а то је од велике користи за мршаве земље, и с тога се нарочито нашем крају може препоручити дубоко орање. —

Усљед благи дана почетком пролећа, траве су бујно почеле, те ако вако још неколко дана потраје стока ће имати довољно траве.

Сена има преосталог доста, те како је ове године много неразгрнути кртичњака по ливадама, а ови нису разгрнути, моћи ће надокнадити дефицит ако се појави на зиму.

Здравље је код домаће стоке добро, сем што су многе овце угинуле ове зиме од метиља. Стока је прилично скупа, а и тражи се. Овце су плаћате ове седмице по 20—24 дин. овца с јагњетом.

На деци влада заразе «Шарлах», због чега су и основне школе распуштене. Од ове заразе и по које маторије умре. Санитетске су мере слабе.

Надница варира од 1—3 дин.

Никола Јов. Стојачевић.
економ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 9. Марта 1894 год. у Београду

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Коста Главинић, Аца Живановић, Душан М. Спасић, Мирко Миљковић и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

37.

Чита се записник VI седнице управног одбора, — који се по прочитању усвоји.

38.

Прочита се молба г.г. Косте В. Ракића и брата му индустријалца и економа из Јагодине којом извештавају друштво да су укрштањем дебрецинских и шумадинских мангулица свиња са мађарским нерастима, постигли добар резултат, да имају сада око 250 млади прасади за приплод, па моле да им друштво да обавештења до које старости неби требало ову прасад продавати и употребљавати за приплод и најзад да друштво тај њиов домазлук препоручи а огласу њиовом да места у друштвеном листу „Тежаку.“ — Одбор решава: Известити молиоце, да ни у ком случају не продају прасад испод три месеца; а нерасти да се не пуштају међу крмаче пре једне године.

Да сачекају, да им се све крмаче испрасе, па о овоме друштво известе, те да оно одреди и пошље стручног изасланика да исти домазлук прегледа, проучи сој и начин производње; па ће потом а према извештају изасланика учинити шта треба.

39.

Чита се писмо Ресавске подружине пољоприв. друштва којим јавља, да је подружина држала 25 Фебруара тек. године збор на коме је изабрата стална управа. — Одбор прима овај избор к' знању.

40.

Прочита се писмо Рачанске подружине пољопривредног друштва, којим јавља; да је измену чл. 6. подружинских правила усвојила онако, како је друштво јавило, молч да јој се пошаљу две кошнице да би могла рационално пчеларити и тражи новчану помоћ од 120 динара. — Одбор прима к' знању измену чл. 6 подружинских правила и према томе и подружина се прима у састав друштва.

Што се тиче пошиљања кошница и давања новчане помоћи, да се сачека, док и од осталих подружина стигну извештаји шта која мисли у овој години предузимати и колика им је новчана помоћ нужна.

41.

Прочита се писмо Крњевске подружине пољопр. друштва којим пита зашто није примљена у састав друштва. — Одбор решава, да се неможе примити у састав док неизради и непошаље своја правила као што друштвена правила наређују.

42.

Прочита се писмо Драгачевске подружине пољопривредног друштва, којим јавља да је на држаном збору изабрата нова управа. — Одбор прима овај избор к' знању.

43.

Прочита се писмо драгачевске подружине пољопривредн. друштва, којим тражи да им бесплатно или у пола цене друштво шаље 4—5 бројева Тежака у цељи да ове разда сиромашним привредницима. — Одбор реши: да јој се шаље лист „Тежак“ у пола цене с' тим да предплату унапред положи.

44.

Вршиоц дужности секретара реферише, да је према решењу управног одбора од 14 пр. мца. г. Ранко Гођевац донео једну круначу израђену у његовој фабрици на преглед и оцену, па моли да се изабере комисија за преглед и оцену ове круналице — Одбор умоли г.г. Душана Спасића, Мирка Миљковића и Николу Вељковића чланове управног одбора да круначу прегледају оцене а друштву свој извештај поднесу.

45.

Прочита се писмо подружине Крушевачке пољоприврд друштва којим јавља; да је на држатом годишњем збору изабрата нова управа. — Одбор прима к' знању овај избор.

46.

Г. Вучко Богдановић благајник Друштва, подноси одбору, писмени реферат о правилима Кривовирског пољопривредног друштва. — Одбор усвоји реферат г. Богдановића у целини, с тим да се исти достави Господ. Мимистру Нар. Привреде који је ова правила изволео и послати друштву на преглед.

47.

Прочита се писмо Моравске подружине, којим тражи, да јој се учини помоћ у семену као и ранијих година. — Одбор реши; да се подружини учини помоћ у семену и то у вреди. 114. динира које је по списку раније послато.

48.

Прочита се писмо Крајинске подружине, којим тражи да јој се набаве неке справе и семе осим послатог. — Одбор реши да се упита подружина, које су јој справе нужне а за сејалицу детелине било би доцкан поручивати за ову сезону.

49.

Прочита се писмо Ресавске подружине пољопривредног друштва којим тражи, да јој друштво пошаље стручно лице као изасланика свог, те да исто проучи каквоћу земљишта и избор америчке лозе ради оснивања новог расадника. — Одбор реши; да се умоли Господ. Министар Народне Привреде да допусти Г. Љубомиру Којићу наставнику Винодељско воћарске школе у Букову и члану друштвеном, да оде у Свилајнац о трошку друштва и да подружини нужног упута и да се земља аналише.

50.

Подружина Ресавска моли да јој друштво, препоручи вештог воћара и калемара за америчку лозу. — Одбор реши; да се отвори стечај и позову стручна лица да се са документима обрате друштву.

51.

Благајник друштвени чита извод о стању благајне за мес. Јануара и Фебруар по коме је било примања у Јануару и Фебруеру свега 6751·45 дин. а издатака 3727·40 динара, те према томе остаје готовина за Март 3024·05 динара. — Одбор прима овај извод к' знању.

СТЕЧАЈ ЗА ПРСКАЧЕ.

Усљед огромних штета, које су винодељци окр. крушевачког претрпели од „Пероноспоре“ или „Пламењаче“. прошле и претпрошле године; а у интересу бољитка и одбране још постојећег винодела овог округа, крушевачка пољопривредна подружина, вољна је: да ове године прва отпочне *лечење винограда и сузбијање пероноспоре* из винограда окр. крушевачког, *прскање лозе по виноградима „Бордовском чорбом“* (раствором плавог камена у кречњој води), сигурним и опробаним леком, који насигурно убија пероноспору у клици, и попрскану лозу чува од сушења, и осигурава берићет у грожђу 20—100 пута већи, него што кошта прскање.

Ово прскање винограда подружина је рада да изврши, по могућству, у свих 6 срезова окр. крушевачког, изашиљањем нарочитих људи, — „путујућих прскача“, који ће ићи из места у место, и прскајући винограде народ у томе поучавати.

Тога ради подружина расписује овај стечај за прскаче.

Прскачи примаће се под овим условима:

1. За прскаче примаће се писмени, млади, здрави и вредни људи, који су вешти и калемљењу воћа и лозе за летњи калем. Првенство имаће свршени ђаци Винодељско-воћарске и ратарске школе, и подружински путујући калемари;

2. Прскачи ће имати од стране подружине (са помоћником) дневницу по 3 динара на дан, и у правује да, од сваког сопственика, чији виноград испрскају, могу у име свог труда наплатити по 50—100 пара дин. од мотике, или по 10 пара дин. од чокота за османлуке, а више не;

3. Прскачи дужни су. са својим помоћницима, 5—7 дана бити у Крушевцу, и по упуту подружине учити се прављењу лека — чорбе за прскање, и вежбати се с прскалицама у прскању околних винограда;

4. Прскачи ће добити од подружине, на послугу: Прскалице и остали прибор за прскање, резерву плавог камена и креча, писмену објаву и препоруку на све месне власти и виноделце у срезу у коме буду радили, и књигу за бележење прскања:

5. Прскачи дужни су, са својим помоћницима, ићи из места у место по срезу, за који се приме рада, по нарочитом распореду, носећи собом довољну резерву лекова, и остали прибор, и пријављивати се објавом месној власти, која ће бити умољена; да им буде на руци и објави мештанима њихов долазак. Они су дужни правити течни лек — чорбу за прскање. и прскати виноград сваком, ко их позове, по такси, а и ниже, ако се погоде;

Пренос лека (чорбе) у већој количини и прибора, из места до винограда и натраг, извршиће сопственици винограда;

Главно сложиште лекова и справа биће у Крушевцу (и среским местима).

6. Прскачи су дужни; у прскачкој књизи водити тачну белешку; кад су, где, коме и колики простор (мотика) винограда попрскали, и утрошену количину лека, коју ће, поред своје награде, наплатити од сопственика винограда по коштању од 1—2 динара од мотике, (у Мају мање у Јуну и Јулу више);

7. По свршном послу у једном месту прскачи ће се пријављивати месној власти, да им у књизи прскачкој овере њихов долазак у место, и ићи ће даље;

8. Овај ће посао трајати од половине Маја, па до половине Јула — 2 месеца;

9. Прскача ће требати 12—30 за све срезове окр. крушевачког, ако буде подружина потпомогнута од Сталног окр. одбора, г. Министра народне привреде и Срп. пољопривредног друштва, иначе мање.

Сви, који се осећају способни за овај привредни и одбрамбени посао и предузеће, позивају се: да се, до конца месеца Априла, а најдаље, до 5 Маја пријаве лично или писмено пољопривредној подружини крушевачкој са својим документима председнику подружине г. Велимиру Виторовићу наставнику гимназије у Крушевцу.

Најучтивије умољавају се и остала уредништва; да изволе овај Стечај бесплатно одштампати.

Бр. 157. Из седнице управног одбора крушевачке пољопривредне подружине 3. Априла 1894. године у Крушевцу.

ОГЛАС.

Пчеларско-Воћарска Задруга

Јавља да има на продају Берзонских кошница, Левицког система, у већој и мањој форми израђене.

Даље, да има на продају и пчела са кошницама — довољним бројем рамова пуни медом.

За једно и друго купци би имали да се јаве управи писмено као и за цене и обавештење могу се обратити друштвеном председнику г. Францу Тоболару индустријалцу и благајнику г. Мићи М. Петровићу трг. на сави.

Решење управе од 3. Марта 1894. год. за продају пчела важи до почетка ројења, а за кошнице целог лета.

УПРАВА

ПЧЕЛАР.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига.

УПУТСТВО

ЗА

КАЛЕМЛЕЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

ЋАО СРЕДСТВО ПРОТИВУ ФИЛОКСЕРЕ

(Са 19 дрвореза у тексту)

Главна је садржина ова:

I. Одељак. Предходни услови за калемлење.

II. Одељак. Зимско, пролетње и летње или зелено калемлење.

III. Одељак. Пресађиваље и нега калемљене лозе.

Књига је штампана на финој сатинираној артији велике осмине, а цена је 60 пара дин. (30. новчића аустр. вредности).

Рок претплати траје до 20. тек. месеца.

Г. Г. чланове окружних одбора, пољопривредни подружина и све пријатеље винодеља молим да се заузму око скупљања претплатника, који на 8 комада добијају један у име награде, а књижари 30% рабата за готов новац.

Претплату било у новцу или у таксеним маркама ваља слати подписаном, који ће одма поручене књиге послати.

1. Априла 1894. г.
Топчичер.

Петар Стојадиновић
РУКОВАОЦ ДРЖАВНОГ РАСАДНИКА
АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Спремио сам за штампу књигу

ПРАКТИЧНО КОЊАРСТВО

Садржај књиге нека обележи њена подела: *Први део*: Основни појмови из анатомије и физиологије коња. *Други део*: Цењење коња по спољашности. *Трећи део*: Расе коња. *Четврти део*: Производња коња. *Пети део*: Храњење и нега коња. *Шести део*: Потков и поткивање. *Седми део*: Коњарници и заклони за коње. *Осми део*: Из коњског лекарства. *Девети део*: Обука коња за јахање и вожење. *Десети део*: Коњарске установе и законодавство у Србији. —

И даљу поделу удесио сам с обзиром на што лакше разумевање и практичну употребу књиге.

Књига ће бити велика преко *дванајест табака* велике осмине, печатана на финој артији новим читким словима и *богато илустрована*.

Цена је књизи за претплатнике три динара или три круне, а за непретплатнике биће скупља. Ко скупи претплату на 10 књига и пошље новац, добиће на дар од писца, у знак захвалности, једанајесту књигу у нарочитом фином повезу. Претплату треба слати потписаноме или Српском пољоприв. друштву у Београду. (До 10 динара може се слати и у маркама).

Књигу ћу дати у рад чим будем примио најпотребнију суму за осигураље трошкова на израду слика и брзо печатање дела. Зато, да би књига што пре изашла, молим пријатеље своје и струке чијем је унапређењу намењена ова књига, да ме потпомогну што живљим скупљањем претплате. А, шта ме је покренуло да напишем и издајем ово дело, кад се зна да стручне књиге код нас још не награђују труд писца, биће јасно кад поменем, да данас српски привредник не може нигде да купи на свом језику књигу, која би му пружила знања о рационалном коњарству, која су потребна како одгајивачу, тако и ономе који држи само одрасле коње за разне своје потребе.

На дан Прогласа Краљевине 1894.
Београд.

Душан М. Спасић
бив. управ. држав. ергеле

Изашле су из штампе књиге:

ПОЉОПРИВРЕДНО РАЧУНОВОДСТВО

ЗА

НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ

ПО

Др. Голцу и другима

ИЗРАДИО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТ. РАТ. ШКОЛЕ

Издање Министарства Народне Привреде.
Цена је књизи 50 пара.

ПРАКТИЧНА ПОЉОПРИВР. ПОУКА

О

БЕРБИ ГРОЖЂА И ПРАВЉЕЊУ ВИНА

СА УПУСТВОМ О НАБАВЦИ И РУКОВАЊУ СПРАВА ЗА ТО
СА 39. СЛИКА У ТЕКСТУ

НАПИСАО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТАВНИК РАТ. ШКОЛЕ

Издање Српског Пољопривредног Друштва

Цена књизи 60 пара

Може се добити код Српског Пољопривредног Друштва.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног стуица по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и стуица.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашаваље по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашаваље више пута 10 од 100 јевтиније.

САДРЖИНА: **Чланци:** Лек противу пероноспоре. — Миљардова Формула. — Још једна важна напомена одгајивачима говеда. — Наша пољопривредна статистика (свршетак). — Неке напомене о гајењу говеда. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Књижевност. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Стечај за прскаче. — Оглас. Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник МИРКО МИЉКОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 19. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 8. МАЈА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

РЕЧ УРЕДНИШТВА

Једини стожер, који је кроз толике године окупљао око себе све оно, што је било кадро и вољно да поради на бољитку пољске привреде у Србији, то је и једини пољопривредни лист српски „Тежак.“ Око њега су се окупљали радници и поборници пољопривредног напретка, тога најважнијег врела народног благостања и државног газдинства; сви они, који су били вољни, да саветима својима помогну онима, који су били за те савете потребити, којима су они били потребни за вршење њинога позива на делу, у практици.

Многи имамо да заблагодаримо тој улози „Тежака“, што смо занети олујом неприлика и сметњи, завитлани борбом за опстанак у разне друге струке и на многе друге послове, остали верни и својој рођеној струци; многи имају да заблагодаре „Тежаку“ за многе напредније начине рада и многе корисне тековине које су стекли и увели при унапређивању свога газдовања.

Ал’ поред те улоге „Тежак“ је бодро пратио и све новине на пољу наше пољске привреде и отварао ступце своје, с највећом готовошћу, расправљању свију сувремених питања и радова на унапређивању пољске привреде у Србији; као што је с друге стране, уредно пратио и све новине и напретке пољопривредне у другим напреднијим земљама и пресађивао их на занемарено и запарложено поље наше пољске привреде.

Према томе, заслуга је досадањих уредника и сурадника, што је „Тежак“ био потпуно на висини свога позива и што је стекао толико пријатеља и поштоваоца; према томе правац, је «Тежаков» и довољно познат и стално утврђен, да промена личнтсти, у уредништву на то не може имати никаквог великог а пресудног утицаја, нити може икада значити промену тога, већ двадесет—пето—годишњега правца и обележја.

„Тежак“ је опште добро свију нас пољопривредника у Србији, па ма колико се ми разилазили међ’ собом по начелима, по главним правцима мишлења, по личним симпатијама и т. д.

То ће и за мене бити светиња, коју ћу свима силама трудити се да је предам своме последнику онако неповређену, како сам је примио у аманет од својих претходника.

За то молим све старе пријатеље, све сураднике и дописнике «Тежакове“, да и од сада остану верни „Тежаку“ и да се истом вољом, преданошћу и истрајношћу, помажу уредништву у вршењу његовог врло тешког али и врло племенитог задатка, по већ обележеном правцу као што су то и до данас чинили. „Тежак“, је орган Српског Пољопривредног Друштва, „Тежак“ је лист Српских пољопривредника и њему ће од сада, свачи’ и најмањи прилог, бити добродошао и по правој вредности и заслузи биће увек и цењен и оцењен

За то се и обраћам овом својом речи с позивом, свима досадањим сурадницима „Тежаковим“, свима скупљачима и претплатницима, да „Тежак“ и даље почаствују својим поверењем и својом обилатом помоћу.

Разуме се, да према самој природи посла, *првенствено право имају кратке, сувремене расправе и питања, која су потекле из дневних практичких потреба наших пољопривредника а која су писата тако, да их сваки и разумети и на практици одмах и остварити може.*

Не само, да се с пуно права обраћам својим друговима и пријатељима, који се наоде већ уписати међ’ многобројним сурадницима „Тежаковим“; већ, према потреби и приликама, бићу слободан, да се и својим и „Тежаковим“ старијим знанцима обраћам с молбом за њихову моћну потпору и за њихове драгоцене савете.

И онда ћемо моћи сви из реда, да се попадамо, да ће «Тежак“ не само и у овој години потпуно одговарати својој дужности и стварној потреби пољске привреде у Србији, већ, да ће, у име Бога, из дана у дан све боље напредовати, расти и развијати се, на дику и понос нас свију.

30. Априла 1894. год.
Београд.

СВЕТОЗАР Љ. ГАВРИЛОВИЋ
УРЕДНИК «ТЕЖАКА.»

ЈЕДНА ИСПРАВКА НА ЧЛАНАК

„Једна важна напомена одгајивачима говеда“[1])

Под називом „Једна важна напомена одгајивачима говеда“, писац, г. Спасић, изнео је неколико погрешних назора о последњој набавци приплодних говеда са стране, ја, као доскорашњи чиновник Министарства народне привреде, а и као члан комисије за набавку те стоке, слободан сам да дам на то исправку, задржавајући право, да се накнадно вратим на ову ствар, једним опширнијим чланком.

Прво је писац нетачно рекао, да је „комисија, коју је одредио г. Министар народне привреде, решавала ово питање, утврдила поступак за рад и *почела по њему да ради.*“ Комисија, коју је г. Министар одредио да проучи питање о поправци наших сојева стоке и о унапређењу сточарства нашег у опште, састављена је била из *седам* чланова (с председником[2]). Она је свој извештај поднела г. Министру, и тај је извештај послат Привредном Савету, који га је с неким малим изменама и допунама *усвојио*. Извршење одлука комисијских и Привреднога Савета предузело је даље Министарство, одредивши одмах и засебне комисије за шкартирање и издвајање стоке у заводима и комисије за набевку нове стоке од усвојених страних раса. Последње комисије биле су две, и то: једна од 2 лица, за набавку приплодних коња; и друга од 3 лица, за набавку приплодних грла говеда, оваца и свиња.

Према томе, комисија, која је решавала о питањима поправке наше домаће стоке и обележила рад на овој привредној грани, није *„почела по њему да ради“*, него је извршење предузело Министарство, а по претходном саслушању Привредног савета. Оно је доследно одлукама комисије и Привредног Савета, сматрало за дужност, да сталним окр. одборима, Срп. Пољопривредном Друштву и Одбору земаљ. већа кола јахача, препоручи набавку стоке са стране само од *оних* раса, које је оно, — Министарство — *као најнадлежнији управљач привредним пословима*, усвојило, напоминући још, да ће, у интересу правилног развијања послова на унапређењу сточарства код нас, предузети мере да се отежава увоз приплодних грла *других* раса.

Писац, даље, наводи, да је питиње о поправци наше стоке још нерешено, или бар «не онако, како га је требало решити» За доказ томе наводи: „јаку опозицију у самом пољопривредном друштву», јер је, вели, ово питање решавано и решено «без удела пољопривредног друштва.“

Што се тиче тога, — да ли се питање о поправци наше стоке има сматрати за решено или не, не може се категорички одговорити, а поглавито из узрока, што смо ми *на почетку* овога рада, и што побољшање наше стоке није једна фабрика, која је математичком тачношћу уређена, па кад се један точак окрене, да се цела фабрика правилно у покрет стави. У поправци стоке нема математичких рачуна, него су ту несређени односи, који се разним агендама поступно морају у склад доводити. Као год што се сваки приватан привредник мора послужити огледима, па да до неког ресултата дође, тако се и држава мора помоћи огледом. Досадашњи огледи у том правцу нису били најповољнији,

[1]) Пуштамо и овај чланак, од члана већине комисиске, који су били за набавку страних сојева и раса, ради поправке наше стоке — држећи, да кад је већ пуштен кроз «Тежак» нетачан напад г. Спасића, треба саслушати и одбрану.

Уредништво.

[2]) „*Рад*“ ьен са изменама и допунама Привредног Савета штампан је у «Тежаку» бр. 42, 43 и 44 од пр. год.

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

Морам признати, да ми је било врло тешко одазвати се позиву ваше подружине, да вечерас говорим — о нашим земљоделским стварима, у садање доба, када има много мање изгледа, да се остваре жеље и наде наше у погледу подизања и унапређења пољске привреде. Није ми тешко за то, што се бојим, ил' се нисам научио говорити пред овако великим скупом већ ми је тешко, што не знам о чему пре с вама говор да поведем, како да изберем да баш о ономе говорим, што ће вам највише користити и што прилично зебем, да л' ћу умети да удесим свој говор тако, да ме сваки од вас и потпуно разуме.

Ви сте се и по зборовима и по скуповима, по славама и прославама, већ научили на лепе и китњасте говоре ил' здравице ваших првих људи; ваших посланика, кметова, учитеља и свештеника — да је мене, човека Београђанина прилично стра̂ од резила да л' ћу умети да вас и придобијем да ме слушате, да л' ће моћи мој говор и да вас гане, да подејствује и на срце и на душу.

Ја не ћу да говорим с вама о политици, чиме се баве сви наши зборови и скупови, сви наши говорници, јер је о томе много лакше говорити, него ли се усудити и на такав посао, да вас, маторе људе саветујем и учим.

Али сад се нема куд' и ја морам тиме да се тешим, шта ће мени као вашем „руфетлији“, што ће мени земљоделцу по школи, бити лакше да се споразумем с вама земљоделцима на делу, но што су то могли људи других струка и заната — професори, учитељи, свештеници и остали, који су вас у много и много оваквих прилика, ако не поучавали, а оно за цело и забављали.

Камо лепа срећа, да смо бар ми земљоделци по школи, чешће пута с вама говорили овако о нашем заједничком а најважнијем занату, јер би од таквог збора и договора било обилатих плодова и наша пољска привреда не би морала стајати на овако ниском ступњу, на коме је данас, не би је морали сликати овако црним бојама, каквим је морамо сликати данас.

Код нас је највећи и најглавнији земљоделски — сељачки — сталеж, јер у Србији, на сваких 100 душа, њих 95 су чисти земљоделци, а само петорица припадају осталим сталежима и баве се другим пословима и занатима.

Но није само код нас најглавнији сталеж земљоделски, но он је то и у свима другим напреднијим државама, само је одељена разлика између' стања њиховог и нашег сељачког сталежа; грдна је разлика између напретка пољске привреде код њих и код нас.

Покушаћу да, у најкраћем опису, предствим стање пољске привреде у тим напреднијим државама, да преставим шта је

[1]) Предавање, држато на сéлу моравске пољопривредне подружине 23. Јануара 1894. год. у Житковцу.

па се, по претходном *стручном* испитивању, приступило другом, који, по свима изгледима биће срећнији од досадашњих, нарочито оних, којима су «новији« организатори руковали. А за то нам дају наду разлози поменуте комисије и Привреднога Савета.

Не стоји ни то, да је питање о поправци наше стоке решавано „без удела" срп. пољоприв. друштва. Чланови комисије сви су чланови Друштва, а већина и чланови сточарске секције. Осим тога, при расправи појединих питања о поправци стоке, комисија се служила и мишљењима Друштва, која је Министарство раније добило. Те су околности и руководиле Министарство да одлуке комисијске не шиље *по ново* на мишљење Друштву, него да их одмах спроведе на оцену Привредном Савету, који је, *по закону о Привредном Савету*, најнадлежнији да дâ оцену о привредним питањима наше земље, па и о овом.

Најзад, писац наводи, да су набављени бикови *«швајцарски«* (sic!) и да су они, као „мекша говеда од наших, подложни разним опасним и заразним болестима", те им «не треба", вели, „поклањати бозна какво поверење" и т. д.

Морам се чудити писцу, да он међу набављеним биковима нађе «швајцарске бикове." Ако је истина, како вели, да су они швајцарски, не знам, шта да мислим о његовом знању о расама.

Међу овим биковима, који су набављени за државне заводе и за округе, има само: алгајских, монтафунских, оберинталских и маријахоферско-лаванталских. Ни једна од ових раса и сојева нису швајцарски, нити су купљени у Швајцарско, нити импортирани из Швајцарске. Алгајска стока је купљена у центру Алгаја (Сонтхофена и Оберстдорфа), монтафунска у Форалбергу и покрајини овога — Монтафуну (Брегенц, Шрунс — Ст. Галенкирх), оберинталска у пределу Оберинтала (више Инсбруха), и маријахоферско-лаванталско у Корушкој (Лаванталь, Мецниц-тал и др.) у Штајерској (Најмаркт, Маријахофсдорф, Ст. Ламбрехт). Ни једна од ових земаља и покрајина не припада Швајцарској; — па од куд се могу и бикови назвати „швајцарски"?

„Па и у тврдњи, да су ови бикови «подложни« разним опасним и заразним болестима и да имају клицу тих болести, писац је учинио једну велику погрешку. У крајевима, где су ови бикови купљени, не зна се за те опасне болести, које писац замишља, а заразних има само оних, којих има и код нас; а то за то, што им је начин држања природнији и приближнији нашем. Истина је, да су се код стране стоке, која је пре ове доведена у државне заводе и за приватну потребу опажали случајеви оних болести, од којих се писац плаши (нарочито „туберкулозе), али то је код оне стоке која је купована по мађарским спахилуцима и на пештанској пијаци, и која је, поред осталих разлога, и *из тога* шкартирана из наших државних завода. Осим тога, тим болестима, по искуствима стручних људи, подлеже понајвише тако звана «шарена говеда« (Scheckiges Vich), као што су: бернска, сименталска, пинцгавска и др., док код једнобојних говеда, којима припадају сада набављене расе и сојеви, таких случајева разбољевања нема.

С тога, нема никаквих бојазни, за одгајиваче и ни за кога, од ових бикова. Исто тако, не треба веровати да су они толико «мекша стока« од наше, јер то није «вештачки« негована стока, већ је одгајена у својим природним погодбама, а негована онако, како један ијоле разборитији пољопривредник треба своју стоку да држи. Но, о овоме опширније у другој прилици.

Паја Т. Тодоровић
члан комисије за набавку страних раса говеда, оваца и свиња.

све у њима учињено за унапређење народног благостања, а нарочито за подизање сељачког сталежа.

Кад би ми било главно да вас забављам, требао бих само да вам причам, шта сам све читао, чуо или и рођеним очима видео, у многим напреднијим државама јевропским. Забављало би вас зацело причање, како на великим имањима, господарлуцима, одавна оре парни плуг, то чудо изумевштине у XIX веку, докле су код нас до скора плуг дрвењак и ралица било главно оруђе за обрађивање земље. Како је парни плуг, једна ватрењача, која се довуче на њиву и постави да ту стоји, велика готово као жељезничка машина, и она покреће око њиве, у грдном размаку јаке ланце, на којима грдна плужина са четири ил' више раоника и плужних тела иде око њиве и оре на једанпут четири бразде и то у дубину скоро до колена. Како парни плуг пооре неколико хектара земље на дан и то тако ваљано и дубоко, да то ни која друга сила не може; како су због тога само и жетве далеко веће и обилатије и т. д.

Или би вам причао како снагу ветра, воде и муњевине — електрицитета — преносе на далека растојања и употребљавају за покретање свију машина читавог једног места, или на једноме повећем имању. Како је паметан свет вргао у своју службу и такве огромне силе, какве леже у ветровима и водама и у природној сили, каква је муњевина, која преноси депеше с краја света на крај, која осветљава велике вароши, па покреће у новије време жељезнице, кола и ето је употребише и у пољској привреди.

Но ја не ћу о томе да вам причам. Ја ћу да вам причам, шта су неке и неке државе, учиниле својим државним срествима за најважнији и највећи свој земљоделски — сељачки — сталеж и шта су сами сељаци тамо себи створили уздајући се само »у се и у своје кључе."

Али онда не знам, с које стране пре да почнем, јер су и државе а и појединци, тако много урадили за напредак пољске привреде, за разна уређења и установе чисто привредне, по добро и бољитак општине и земљоделског сталежа — да се то не може у оваком једном разговору ни побројати, а то ли потанко још и испричати.

Успех сваке радње, сваког предузећа, па и земљорадње зависи: од природе и околине, од Бога, како ми велимо и од земље; од распореда и примене рада — дакле од човека земљоделца, од радних руку и од памети и разумевања свога посла; и зависи од капитала с којом земљоделац располаже, или од лакоће с којом га увек у нужди и невољи набавити може.

Сразмерна и згодна подела земље међ' поједине грађане — земљоделце у једној држави, од ваикада беше у свима државама основица, темељ — за мир и поредак, ред и рад, за цветање и напредовање читавих покраина ил' и целе државе. Али гди није таква подела сопствености земље, гди има појединих богаташа, који држе у својим рукама грдне просторије земље, докле већина земљоделског становништва нема ни грудве земљине, или има једва толико земљице, да уз најбољи труд и рад, више аргатујући другоме, него ли радећи себи, с тешком муком и то добрих, родних година може да израни себе и своју породицу — ту је већ рђав распоред земље, неподесан распоред сопствености. У таквим земљама у брзо се издвајају богаташи, спахије, господари, са грдним баштинама и пространствима у један, а

У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о Општинама и о подели задруга.

Много пута највеће друштвено зло лежи у самом економном уређењу тога друштва а не толико у невештини рада и у природним недаћама.

Ко посматра наше економно стање сеоског света, њихов живот и уређење, видеће, да данашња деоба задруга а и начин те деобе, води не само очитом осиромашењу појединих задругара а укупно узевши и државе, но и млогим невољама које из те поделе потичу, као: непрекидној свађи, борби, суђењу а на многим се местима борба завршује мучким или јавним убиством.

Илузорне су све наде и средства којима се може данас стати на пут деоби. Природна тежња појединих за самосталним радом и газдовањем, неједнако образовање и тежње задругара и поједине свађе од укућана, довољне су да сваку лабавију задругу потресу и да се изделе.

Нема села нити засеока у коме се сваке године не дели, син од оца, брат од брата, синовци од стричева и т. д.

Какве су последице тих деоба по економно стање нашег народа најбоље ће се увидети кад посматрамо у кратко задругу за се а одвојене инокоснике за се.

Отидите у једну сеоску задругу где отац са одраслим синовима или сама браћа са својим породицама рукују заједничком имаовином, видеће те не сама слику праве српске куће и газдовања, но и кућу у којој су очувани сви српски обичаји, кућу у којој је морал и вера очувана као највећа светиња србинова.

Погледајте на њихово економно уређење и ту ће те наћи типове стари српски кућа, вајата и осталих потребних стаја. Куће су окружене великим воћњацима и снабдевене свима потребним стајама за њихов економни рад.

Отидите на њихова поља, видићете да су на време срађена, за зиму сва је зимница спремљена и склонита а према јачини задруге и величини поља, наћи ће те и одговарајући број стоке.

Таква једна задруга не само да је економно уређена и јака и богата, но такова је задруга и снажна, она броји више наоружаних и спремних људи да своје заједнички бране, отуда је и сигурна од крађа и штета, којима су одељени инокосни привредници изложени свакога дана.

Но на жалост такве су задруге све ређе и ређе. Њих је створила тиранија турска, где су удружени могли лакше да се одрже и бране, а на велико изненађење данашња их слобода руши и обара.

Да видимо у кратко шта бива после поделе такве задруге.

Од заједничке опште куће и имаовине постају две три и више нових кућа; поделе заједничко двориште, воћњаке, винограде; поделе поља и стоку, а тако исто и забране. При тој подели настаје борба за сваку стопу земље, која се више пута и убиством међу браћом завршује а да неговорим о непрекидној свађи и суђењу између њих.

Првих година после поделе осећају усамљеност, но још су задовољни, јер имају хране, стоке и све главније потребе што су из задруге добили.

Отидите после неколико година, па ће те видети да су многи пропали. Вреднији и отреснији држе се и куће, нарочито они, којима је бог дао више деце, те прирашћују и помажу стварању нове мање задруге. Напротив остали, којима су деца још слаба, који имају мање воље и издржљивости за рад, из године у годину пропадају, а додајте томе још неродне године, слабости и друге невоље, па се нећете изненадити што ће те наћи по селима толико осиромашених домова и пропалих економно и морално.

Сравните ове кратке слике једне задруге у целини са сликом њеном после деобе, па ћете видети, да ту у тој деоби лежи највеће економно зло народа нашег.

Чему нас је до сад водила та подела и чему ће нас у будуће водити, најбоље се може видети кад пођемо кроз које село. Куће растурене без икаква реда, има их по јаругама и чукама, осамљене без икаква боља пута. (Истина је и то, да таквој великој расејаности кућа треба тражити узрока још у збеговима, куда су се крили по јаругама и шумама па ту и остали а тако исто и насељавали из Старе Србије и Херцеговине, без икакве државне контроле, где је који хтео) Воћњаци издељени, и више се крче, но што се подижу само да добију више земље за рад. Забрана и горе ако има, поделе, па ретко ко очува гору а о подизању нове и да неговорим. Ливаде и пашњаци издељени и из дана у дан нестаје све више услова за гајење стоке и број њихов, сразмерно људству јако опада. Усамљени и издељени, не могу ни радове своје на време да сврше, међусобне свађе и деоба учиниле су да су и мобе из дана у дан ређе. Утаманише гору па сатреше и оно мало дрвећа по обалама потока и река, које је држало заладак и обале да се не роне, а последице њихове видимо у лето, када немају воде ни за се а камо ли

грдна сиротиња, маса народа без куће и кућишта, без земље и без мала, у други крвно завађени непријатељски табор.

Рђав распоред, рђава подела земље, беше у већини прилика, повод грађанским ратовима, бунама и крвљењу у рођеној држави — нарочито у прошлом веку и до средине овога века.

Од тада су разне државе, свима силама утицале, да се путем откупа и поновне поделе земље — опет поврати поремећена равнотежа и да сељачки сталеж, дође до своје рођене земљице и кућице.

Али не ваља ни оно друго зло — у подели земље међ' поједине сопственике, где сви земљоделци истина имају своје своје огњиште и своју земљицу, али грдна већина од њих има тако мало земље, да га оно, с породицом, једва исхранити може. Земљоделац ту мора, да ради и друге послове или да аргатује другоме, да тражи туђу земљу и да је узима под закуп, ил' да је ради наполице, делећи са газдом све по дола!

Ово зло у оваквој подели не ваља још ни због тога, што на малом имању, па још кад је човек инокосан, не може и ако би хтео и желио, никад да дигне главе, а то ли још и да употреби и примени боље справе ил' машине и да земљу онако обрађује, како би требало, те да му што више користи доноси.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

за стоку, док зими и упролеће видимо поплаве и пустошења од истих.

Ето то су најглавније последице и узроци нашег оваковог газдовања. Не чудимо се несигурности и убиствима, пљевинама и толиком суђењу и опадању моралном. Народ који иде сиромаштву на сусрет готов је на све, он ће узроке своме злу увек тражити ван своје куће и општине, а неће ни помишљати да су они и њихови старији створили поступно такво стање, коме данас треба лека тражити.

Да се стане на пут деоби неможе се. Кад се то неможе треба тражити паметнија пута, те да се та деоба економније изводи и за поједине и за државу.

То би се могло учинити и то се мора чинити Сваку деобу треба да контролише држава т. ј. створити законе о деоби, јер су досадањи недовољни и неодговарају развићу економном, какво треба да је код нас.

Свуда где економно стање земље једне постоји на рђавим економним основама, дужност је и општине и целе државе, да о томе води рачуна и да то спречава и на бољу основицу постави.

(свршиће се)

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

Али никаквог двоумљења не може више бити да ли треба калемити и да ли је тај начин кориснији. Истина, постоји још тешкоћа за извесна земљишта, нпр. за *кречна*, но ретко је потревити један виноград, који се у целости састоји од земљишта такве природе, па с тога очекујући да се помоћу хибридације изнађе једна таква врста, саветно је, да се реконституција винограда с калемљењем на досадањим подлогама продужи до крајних граница.

Предложене резолуције по овом питању јесу:

1, Подизање (реконституција) винограда у свима пределима помоћу калемљења француски варијетета на америчким подлогама, даје обилан и изредан производ.

2, Непосредно рађајуће лозе морају се избацити из велике културе зато што не дају толики принос као накалемљене лозе са француским варијететима;

3, Непосредно рађајуће лозе, које имају највећу издржљивост противу филоксере, могу се употребити као подлога у оним местима где би били надмашни у погледу адаптације (прилагођења земљишту).

4, Трошкови око обделавања једног и другог готово су подједнаки. Подизање винограда помоћу калемљења и његово извршење закатева у први мах већи капитал; али предвага његових производа у каквоћи и количини, дозвољава да се уложени капитал брже исплати;

5, За мале сопственике (виноградаре) издатци нису много већи, а добит је сигурнија од калемљења него од лоза, које непосредно рађају.

Закључци ови усвојени су од конгреса без дебате.

3. Хибриди кречних земљишта.

Најпре да видимо шта су то *хибриди* и на што нам служе.

Свакоме је познато, да имамо много различни врста и још више варијетета винове лозе; те су разлике многобројне како по спољњем изгледу листа, лозе и грожђа тако и по количини и каквоћи плода, времену зрења, прилагођености према земљишту, клими и т. д.

Кад узмемо два чокота лозе, који се по свему разликују између себе, па извршимо вештачко оплођење, онда ћемо добити као производ, једну трећу сорту, која се зове *хибрид* или *мелез*. Као што је по све природно, овај хибрид или мелез, није истоветан ни са једном ни са другом лозом, од које је постао, али задржао је у себи карактерне знеке и особине својих предака.

На овај начин постали су многобројни варијетети у воћарству и у виноградарству, било на природан или вештачки начин. Али циљ у којој се врши хибридација код винове лозе није више жеља зо новитетом, него жива потреба да се добије јндан мелез, који ће имати напред постављене и земљишне особине.

У Француској има земљишта, која су веома кречна и кредовита, тако, да се то одмах и на први поглед примећује; на тим кречним земљиштима успевала су пре извесне врсте лозе, које су биле чувене са својих особина, но данас је филоксера уништила и потреба је наступила да се виноград подигне на америчкој подлози. Покушај је чињен, али у највише случајева без успеха, јер америчке лозе не могу да поднесу кречно земљиште у оној мери као наше Европске лозе. Дакле, Европске лозе успевају на кречном земљишту, али гину од филоксере. америчке пак издржљиве су против филоксере, али угину на кречном земљишту. Сјединити ова два својства у довољној мери т. ј. отпор против филоксере и прилагодљивост за кречна земљишта то је, ето, задатак хибридације или мелезења америчке и европске лозе.

На овом послу ради се од пре 7—8 година и сви су изгледи да ће се жељена циљ постићи.

Известилац г. Вернеј, поднео је веома опширан и детаљан извештај о радовима и покушајима чењенам на овом пољу, но ми не можемо се упуштати да га саопштимо у целости, просто с тога, што имамо много да радимо пре него што нам се покаже потреба да се овим питањем озбиљно занимамо. Било би излишно говорити код нас о хибридима за кречна земљишта кад нисмо подигли винограде ни на оним местима где готове све америчке лозе могу добро да успевају. Док ми то учинимо, надати се је, да ће и то питање бити коначно решено у земљама где се с много више снаге, знања и капитала ради. Осим тога нама није познато, да код нас има виноградски земљишта као што су она у Шаранту те да би нас бацало у бригу питање о хибридима за кречне терене.

После прочитаног извештаја, известилац је предложио ниже изложене закључке, који су примљени после подуже дебате у којој се највише одликовао г. Миљарде, проф. природњачког факултета, у Бордо-у. Закључци гласе:

Хибридацијом наши француски варијетета са извесним врстама америчке лозе, произведени су мелези који имају ове особине:

Већу издржљивост противу филоксере него они варијетети француски, од којих су постали; већу прилагодљивост за разна земљишта као и већи афинитет при калемљењу од оних америчких лоза из које су произашли.

За доказ овоме можемо навести одавно познати хибрид Виниферe Жакез, који је средње издржљивости спрам филоксере и доста прилагодљив за земљишта. Али то је недовољно. Од тог доба учињено је много више, и, судећи по добивеним резултатима, можемо се надати, да ће неки од тих хибрида, произведени са извесном одређеном циљи, послужити корисно као подлоге при калемљењу на оним земљиштима (кречним и кредовитим) где смо досад имали само неуспехе.

Изгледа да су хибриди Берландијера најиздржљивији противу клорозе; неки од њих нису показали ни најмање знаке ни после калемљења, и ако су посађени на врло кречном земљишту. Разуме се да ће међу њима бити најбољи они, који имадну максимум издржљивости против заразе.

Хибриди Рипарије у опште су осетљивији према клорози; нису према томе удесни за кредовита земљишта, али пошто су неки врло издржљиви према болести, могу се са сигурношћу употребити на земљиштима јурске формације, на теренима тврдог кречњака.

Још су мање употребљиви хибриди Рипестриса за кредовита земљашта, као што су она у Шаранту. За остала мање кречна земљпшта важи као подлога од велике вредности због лаког калемљења, велике плодности и бујности. У таким местима често је бољи него чисти амерички хибриди, који су већином по истим условима мали и слаби.

Хибриди Кордифолије и Цинересе врло су снажног пораста али се не могу сравнити са Берландијери у погледу издржљивости према клорози. Међу тим неки успевају врло добро у теренима јурске формације.

У земљи глинасте пескуше са мало креча бољи су од Рипарије и Рипестриса. —

(наставиће се)

ГЛАСНИК.

Воћарство и пчеларство дуж жељезничке пруге. — Шеф II жељезничке секције, угледајући се на врло похвалну и племениту улогу жељезничких станица и чуварских кућица у гор. Мађарској, Аустрији и т. д. у погледу на ширење пољопривредних знања и угледање света на такве корисне установе — отпочео је пресађивати, ту корисну установу и код нас на нашој жељезничкој прузи, чиме је заслужио нашу похвалу и потпуно признање за тако патриотске намере.

Подигнуто је већ воћно растило, у коме је облагорођено око 7000 воћкица, које ће се пресађивати и неговати дуж жељезничке пруге од Вел. Плане, до Сталаћа.

Нама је познат похвални рад и III жељезничке секције, до Ниша, у томе погледу, али тамо су подигнута растила — од багрена и других неких корисних дрвета, а обале и прокопи, овде онде већ и засађени.

Сад намерава II секција, да и пчеларство одомаћи дуж жељезничке пруге и за тај циљ набавиће око 90 кошница ђерзонски за приплод[1]) и у томе циљу обратила се пољопривредном друштву за упуства.

[1]) Кошнице америкапске удешене, стају по комаду 15 динара. Може се узети неколико комада и по њима је даље лако израђивати. Сад је баш у штампи «Пчеларство» Свет. Љ. Гавриловића, у коме су упути за пчеларење по новом начину.

Боже дај, да се и код нас једном озбиљније почне радити на делу, по до сада. Онда ће свуда, а нарочито дуж наше жељезничке пруге изгледати, као у рају, онако, како је у напреднијим државама, где вас на свакој жељезничкој станици, код сваке чуварске кућице, поред лепог зеленога воћног, пресрећу мали, лепо уређени пчеланици; а свака обала и прокоп, лепо су засађени и засејани корисним дрветима — биљем, које поред споредне користи жељезничком особљу, дају и обилато и цвета за вредне пчелице.

Желимо најлепшег успеха овом корисном и похвалном предузећу наших вредних жељезничара.

* * *

Шећерна репа у Босни — (по Школском веснику, сарајевском) Године 1892. било је у северној Босни у 17 котара свега засијано 840 хектара шећерном репом. Број оних, који су садили, износио је 3173 а уродила су 125.426 мет. цената шећерне репе.

Насупрот дало се је године 1893. на сађење шећерне репе њих 8536, засађена је површина од 2343·2 хектара а уродила 329.564 метричка цента шећерне репе.

„Како се из тога види схватили су наши људи корист ове гране ратарства, те она скоком напредује. А и донела им је године леп приход од близу 330.000 форинти.

Препоручујемо нашем учитељству нека се занима за ову културу и нека свет онде, где још треба, настоји упутити о њеним пробицима.“

* * *

Школска деца унапређују воћарство. — У Сиклеровим дјелима има ово место: откако су орбтне школе од 1790 до 1791. заведене у земљама кнеза — бискупа вирцбуршког, расадила су до године 1795. сама школска деца 34.772 дебалца, што су их сама одгајила. Оплемењени су за пресад 26.522 комада, семена је посејано 628.338 зрна. Па то су све за 5—6 година учинила школска деца. (Школ. весник).

* * *

Школске баште у Босни. — У „Школском веснику“ саопштена је наредба земаљске владе, да свака школа мора имати своју школску башту за поуку деце. Донећемо ту наредбу од 1884. год. у изводу, те да се види, шта би се и код нас могло учинити у томе погледу, кад би се хтело и имало кад.

Би ли би захвални, да нам је „Школски весник“ и о томе који стварни податак приопштио.

ДОПИСИ.

Ваљево, 20. Марта 1894. год.

У многим местима овог краја наше домовине, постоји обичај: кад свештеник постриже дете на крштењу, он острижену косу прикупља на восак, па овај восак предаје куму, а кум га, по свршеном крштењу прилепљује на *младу калемљену воћку* домаћинову обично ону, која је исте године калемљена. За то сваки дом, а нарочито задружни у ком су чести рођаји, мора имати сваке године младих калемова, за то и у народу има доста калемара.

У местима у којима постоји овај обичај калемарства напредује, докле тамо, где тог обичаја нема, постоји напротив обичај који уништава младе калеме, те их је тамо тешко одгајити. Тако у срезу рамском окр. пожаревачког жене нероткиње немилосрдно очену калем сасвим на месту на ком је калемљен, па га носе у пасу да би постале роткиње, због чега се често и подлога осуши.

Због тог ружног обичаја био сам принуђен у друштву са Стојаном Богдановићем и Стојаном Неговановићем тежацима из Раброва, калемити скоро све младе изданке добре за подлогу калема у целом Раброву. Први род ових калемова донео је и већу љубав према њима и самих нероткиња, Оне сад већ помишљају и на грех, који чине тако немилосрдним очењивањем калема.

Ово износимо само ради тога, да се види, коолико млого могу свештеници да учине, у корист сваке гране народне привреде, кад је узму у заштиту.

Живота С. Миловановић
свештеник

Вражогрнац, 15. Априла 1894. г.

Сви ранији пролетњи пољски радови, као прва копња винограда и орезивање истих, сејање јарих усева и т. д. маом су ових дања довршени. Орање за сетву кукуруза врши се у велико, но већ са приличним напорима, јер се је земља готово «запекла», по што киша није већ одавна земљу наквасила. Усљед запечене земље многи људи нису могли посејати крупник и овас, већ чекају на кишу.

Озиме пшенице и јечма посејано је доста и ови су усеви за сада врло добри.

Све врсте воћа, почев од црног грна па на више, понеле су толико много цвета, да нам већ још сада ова година обећава воће у изобиљу. Већи део воћака, као: кајсије бресквe, шљиве, трешње, по нека врста крушака и јабука, већ су «прецветале» и заметнуле плод. Нарочито је лепо видети трогодишње калемове, који поред тога што су добро презимили; и што су врло весели, — још су и много рода понели. Усљед тога што су воћке лепо понеле, народ се нада да ће и грожђа бити, доста, само ако не буде «Пероноспоре.» Лука како црног тако и белог, народ је засадио, али са другим повртем, доста се кубури, јер семена усљед неродице прошле године није се могло произвести у потребној мери. Поред неродице, омела је у прошлој години повртe и т. зв. «мана» (по свој прилици биће да је «Пероноспора», јер по знацима које за собом оставља, дошо сам до закључка, да она поред винове лозе напада и повртe: лукове, паприку, лубенице, диње, краставце и т. д.). Но сада може бити да су разлози и оправдани, што ће народ морати потребно повртe куповати од варошких баштована, али других година не могу му се никакви разлози у оправдање узети, што не производи потребно повртe за кућу; јер многе прошле године биле су у свачем плодне, па и у повртy, па опет видећете сељака гди с јесени купује од баштована: паприку, купус и остало повртe што му за зиму треба. — То је врло хрђав обичај код нашег сељака, и све се има приписати његовом нехату и неморалности, јер бар потребно повртe што му за зиму треба, може сам произвести.

Детелина је нарасла толико, да је поједини сељаци већ почињу за храну стоци косити. Због суше, трава на ливадама слабо напредује и вегетира.

Стока се због топлоте а и траве, почела поправљати и мењати длаку, поред тога и народ јој бољу пажњу поче поклањати и боље неговати, нарочито од како постоје општ. приплодни бикови. Ретко ће сада који сељак подвости краву под «каквог буде» бика, већ гражи сваки «боље», и сваки се надмеће, да му теле или ждребе буде у селу најбоље.

Овде морам напоменути, да би држава требала у будуће да пошље у Зајечар ако не 20, а оно бар 15 пастува, те ако би се задовољила потреба овог среза, јер се сваког дана враћају са штације пастувске по 10—15 кобила јер немогу добити ред; поред тога са пастувом «Шахином» који је овди у Зајечару, води се некаква шпекулација јер се прво по капи оцени човек, па тек онда се на његову кобилу «Шахин» пушта. Какве су добре кобиле враћају не опашене пастувом «Шахином»!

Таким се радом не долази до цељи, и по мом мишљењу, за сваку је осуду такав поступак са пастувом «Шахином.»

Цене су пољопривредним производима умерене.

Гусеница на воћкама има прилично и праве велику штету воћкама.

Здравље је код стоке повољно, али стока од «Голубачке мушице» доста пати. Било је и неколико смртних случајева. Здравље је код народа повољно.

Мил. Ј. Петровић
економ

ОДГОВОРИ НА ПИТАЊА.

О Печиву ракије код нас.

За печиво ракије, код нас се највише употребљују шљиве. А и од ових има доста врсти, има их ранијих има познијих; Од ранијих има и то: »Милинкуша«, »Плавача«, »Џанарика«, »Тургуља«, »Трновача« и т. д. Од познијих шљива има две врсте, једна која раније цвета и сазрева а друга, која мало доцније цвета а и сазрева, особита имена немају.

Осим шљива за печиво ракије, код нас се употребљава и остало воће, па било дивљаке или питомо воће, као: Јабуке, крушке, трешње, вишње и т. д.

Од свију сорти воћа, најбољу ракију даје шљива. Спремање појединог воћа за печиво ракије врши се на ниже изложени рачин, и то:

1. Шљиве, кад сазру, отресу се и покупе, па се сипају у кацу (суд за то направљен). Кад се прими уз кацу $^1/_4$ метра шљива, онда се сиђе у кацу, те се шљиве изгазе, да се изгњече и распрсну, како би лакше могле преврети; тако се ради све док се каца не напуни. Кад се каца напуни, онда се остави да превире, што при лепом времену буде одма, а при ладнoћи мало и задоцни.

Кад је комина преврела, што се познаје по томе, што се комина уђути, и нема више да шапори — што се код нас вели »сладила се« — врење траје 10, 15 до 20 па и више дана, како се кад време деси, јер при великој топлоти то брже иде, а на хладнoћи доцније. Кад је комина преврела онда се одпочне пећи.

2. Од трешања се прави ракија на овај начин, омлате се трешње млатачем, па се покупе, затим се сипају у кацу; пак се онда добро изгазе и изгњече, да лакше превриру, и онда се оставе док не протуре врење и не сладе се, пак се онда почне пећи. Што се тиче времена за које врење траје то је као и код шљива.

3. Од јабука се прави комина тиме, што се јабуке истуцају, у ступама нарочито зато направљеним, па се сипају у кацу и оставе док не превре, пак се онда почне пећи.

4. Од крушака се прави комина на овај начин или се крушке утучу у ступама и сипају у кацу па превиру или се оставе да угњиле, што редовно бива код »дивљака«, па кад у гњиле, онда се сипају у кацу изгњече и оставе да превиру. Кад се врење сврши, онда се почињу пећи.

5. У више пута дешава се код нас да се и од сувих шљива јевтино, као што је ове године.

Спремање шљива сувих, за печиво ракије, врши се овако; узме се извесна количина шљива н. пр. 100 килограма, па се саспу у кацу, и узме се 100 литара воде те се саспе у шљиве, и то се остави 4—6 дана, у том времену шљиве набубре и добио облик и величину, као и кад су на гранама биле, кад се то види, онда се уђе у кацу, па се шљиве изгазе и изгњече, тако да се све раопрсну, кад се то сврши, онда се наспе још 200 литара воде, и изложе се шљиве превирању; врење зависа од времена, ако је топло иде брже ако је ладно спорије.

Кад се вреље сврши онда се почне пећи и може да се испече толико ракије колико је шљива сасуто у кацу; дакле сваки килогр. сувих шљива, да је 1 литар ракије.

Што се тиче самог пецива ракије, ради се просто: За печење се служи казаном (бакарним), у кога се сипа комина, али не сасвим пун, него једну шаку празан, зашто се загревањем комина шири, па може да пређе преко казана; на казан се удеси дрвени капак, који има рукавац, који се спаја са „лулом“, која је провучена кроз табарку (чабарку) у коју се — т. ј. табарку, — налије воде — пуна. — Око капка гди се додирује са казаном, улепи се густом комином или блатом да неможе при загревању пара пролазити; а тако исто и где се рукавац од капка са лулом спаја; пак се онда подложи ватра и почне се постепено загревати; како се ово сврши одма се и фучија потури под лулу, да у њу ракија тече.

Кад је комина загрејана и почне врити, онда и ракија почне тећи, која је с' почетка најјача; а доцније све блажија, док најзад непотече сама патока. Како се кад комина деси, некад боља, а некад лошија, тако се и ракије, некад више а некад мање тера.

У средњу руку узевши позна шљива даје од 75 литара комине (а такви су казани у нас највише у употреби) 25 лит. ракије од 8—10 гради, ране шљива милинкуша да је 20—22 литара, џанарике плавача и др. 15—17 литара, трешње крушке и јаоуке дају 12—15 литара и то све од 75 литара.

Дешава се често, кад је комина густа да оће и да загоре, зато треба при свакој смени казан чистити, и кад и то непомогне, онда се на дну казана, простре мало бујади (папради) и то. на само дно, па подлије мало воде. и онда комину насути и почети пећи; ово чешће се догађа код крушака.

19. Априла 1894. год.
у Комирићу.

Др. **М.**

О Г Л А С.

Пчеларско-Воћарска Задруга

Јавља да има на продају Ђерзонских кошница, Левицког система, у већој и мањој форми израђене.

Даље, да има на продају и пчела са кошницама — довољним бројем рамова пуни медом.

За једно и друго купци би имали да се јаве управи писмено као и за цене и обавештење могу се обратити друштвеном председнику г. Францу Тоболару индустријалцу и благајнику г. Мићи М. Петровићу трг. на сави.

Решење управе од 3. Марта 1894. год. за продају пчела важи до почетка ројења, а за кошнице целог лета.

УПРАВА
ПЧЕЛАР.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига.

УПУТСТВО

ЗА

КАЛЕМЛЕЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

КАО СРЕДСТВО ПРОТИВУ ФИЛОКСЕРЕ

(Са 19 дрвореза у тексту)

Главна је садржина ова:

I. Одељак. Предходни услови за калемлење.
II. Одељак. Зимско, пролетње и летње или зелено калемлење.
III. Одељак. Пресађивање и нега калемљене лозе.

Књига је штампана на финој сатинираној артији велике осмине, а цена је 60 пара дин. (30. новчића аустр. вредности).

Рок претплати траје до 20. тек. месеца.

Г. Г. чланове окружних одбора, пољопривредни подружина и све пријатеље винодеља молим да се заузму око скупљања претплатника, који на 8 комада добијају један у име награде, а књижари 30% рабата за готов новац.

Претплату било у повцу или у таксеним маркама ваља слати подписаном, који ће одма поручене књиге послати.

1. Априла 1894. г.
Топчидер.

Петар Стојадиновић
РУКОВАОЦ ДРЖАВНОГ РАСАДНИКА
АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

ПРАКТИЧНА ПОЉОПРИВР. ПОУКА

О

БЕРБИ ГРОЖЂА И ПРАВЉЕЊУ ВИНА

СА УПУСТВОМ О НАБАВЦИ И РУКОВАЊУ СПРАВА ЗА ТО
СА 39. СЛИКА У ТЕКСТУ

НАПИСАО
Благоје Д. Тодоровић
НАСТАВНИК РАТ. ШКОЛЕ

Издање Српског Пољопривредног Друштва

Цена књизи 60 пара

Може се добити код Српског Пољопривредног Друштва.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Реч уредништва. — Једна исправка на чланак «Једна важна напомена одгајивачима говеда.» — У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о Општинама и о подели задруга. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Гласник. Дописи. — Одговори на питања. — Подлистак. — Оглас. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 20 и 21. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22. МАЈА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА ЗА ИЗРАДУ ДЕЛА

„Развитак пољске привреде у Србији.“

Управни одбор српског пољопривредног друштва, решие је у својој седници од 5. Маја ове године, да се прослави двадесетпето-годишњица друштвена, која пада у овој години, на начин достојан таквог јубилеума и таквог друштва. Уз остале тачке програма, има да се изврши и једна од најважнијих, да се у спису и у графичким сликама престави упоредо: *„Развитак пољске привреде у Србији“*, пре 25 година и сада. Друштво је, поверило мени руковођење тим врло важним послом, који, уз сарадњу свију нас, треба да буде једно епохално дело за будућност.

Са зебњом сам се примио тога посла и због краткоће времена и због недовољног материјала прибраног о томе и због великих тешкоћа, које изгледају готово несавладљиве. Али ја сам се уздао у „многе благословене ручице“, уздао сам се у своје пријатеље и познанике, уздао сам се у пријатеље пољопривредног напретка и бољитка у нашој земљи и у то име, познавајући вас, као таквог, ја вас најуредније молим, да се примите и врло тешког посла прибирања потребне грађе, за тај огромни посао и у вашој околини. Ја вас молим, да ми *одмах* одговорите, јесте ли се примили овога посла. Молим вас, да не презате од тешкоћа тога посла, јер сваки и најмањи приложак на овоме послу. биће и добро дошао и вредиће много, а камо ли не ће бити награђена воља и труд, с истрајношћу, који сваки од нас у ово заједничко подузеће уложимо.

Да вам представљам и објашњавам важност целог овог подузећа — биће посве излишно. И за то ћу прећи на излагање како начина за прикупљање потребне грађе, тако и самих података, који су неопходно потребни, а у њима смо до сада оскудни.

I. За Одељак: „Аграрне прилике и недаће.“

О могућности напреднијег рада, на јако распарчетаном имању и са недовољно задружних радних снага. У колико су та зла напредовала у појединим општинама и селима ваше околине. Пописне књиге општинске А. и Б. у томе би олакшале штудију.

Развој потеса — атара — царине — дееба утрина и испуста (заједничког сеоског имања). — Попаша по пасиштима и по приватним имањима, стрњикама, угарима и т. д. — Забрањивање ливада и поља. — Напуштање стоке у поља. — Докле је још потеско право службености и на који начин сметње чини? Каквих још права службености има, што отежавају рад?

Смисао закона о чувању пољског имања? — Његове мане и начини његовог примењивања у практици?

Право користовања водом — Воде и сметње при том. — Уставе и бране и воденично право. — Закон о водама, његове мане и начин извршења.

Сигурност пољске имаовине? У колико је она и којим законима осигурана? Како се то извршује и на који начин? Мане тих законских одредаба и сметње отуд по слободно располагање имања?

Како се и у колико се врши одредба о заједничком чувању стоке? Има ли на испаши увек и довољно воде за појење стоке?

Тапије — Синори и међе — Штеточине — Потре и распре — Процена и обори.

Злоупотребе са те аграрне несређености а нарочито с тапијама?

Имовна несигурност — Несигуност рада и уживања плодова — Поплаве — Грăд и штете, као и узроци њихови — У колико је земљоделцу осигуран рад и уживање труда, којим законским одредбама? Како се оне врше? На пр. законске одредбе о 5 дана ораће земље? Какве се поименце злоупотребе чине?

У колико је законом осигурано заједничко — општинско имање од грабежи појединаца и у колико се и како се врши и примењује?

Путеви кроз атаре и кроз пољску имовину? Какве законске одребе о томе постоје и каква се права стужбености у том погледу законски признају? а нарочито како се на делу изводе и врше?

Има ли и у колико (који поименце) општина неразграбљене општинске шуме и утрине и у ком пространству?

Кулуци, какви још постоје и за које прилике? Колико надница иду на кулуке и колико дана преко године на породицу? У које доба године највише падају?

У колико рђави обичаји и празноверице, (које и кад и како се светкују) утичу на пољопривреднички рад и његов напредак?

За све овде побројане напомене, било би интересантно учинити упоређење између садашњости и прошлости (пре 25 год.).

II. За одељак: Природни услови плодности и подела земљишта на поједине културе

О земљи.

За свако поједино село у срезовима, па и у целом округу и за црницу и за здравицу, да назначите, која врста земље (*глинуша (смоница)*, *иловача*, *пескуша*, *хумус* — *има ли ритске земље и тресети, где и у ком пространству* — *лапорњача*, *или*

кречна земља) преовлађује. Има ли много камените земље под зирањењем? у ком од прилике пространству?

За основицу овог описа молим да се узме школска мапа Србије и по реду, да се описује село по село. Ово је потребне за израду педолошке карте и профила.

О вођењу (наводњавању) ливада и поља.

Постоји ли где год? У којим местима? На који се начин врши? У ком пространству?

О усевима.

У ком се пространству гаји трговачко биље: конопља, броћ[1]) и т. д. у којим местима.?

Градинарство, у којим местима? Да ли свака сеоска кућа? Колико просечно пространства долази на сваку кућу ил' главу?

Воћњаци — нарочито шљивари (које сорте воћа и шљива) колико пространство, у сваком поједином месту запремају?

Ови подаци, морали би се заснивати, на приближном оцењивању од ока?

Исто тако за винограде?

Упоређење садањег стања и оног пре 25 година. Изразити или у цифри, или у процентуалном прирасту, или опадању. —

Подаци и начин за оцену жетве и берве.

За сваки усев стрмни — да се, у свакоме селу, на најбољем, средњем и лошијем земљишту одмери бар по 1 десиметар простора, у време пред жетву, да се пожање жито, просуши и измери и слама и зрно?

За кукуруз — на најгорој, средњој и најбољој њиви — да се одмери обично одстојање стабљика у четврт, да се средња стабљика (по броју клипова и т. д.) изабере, осече и премери, пошто се осуши — колико просечно клипова рађа та њива, колико су клипови тешки, а колико шаша.

За тим од свежег клипа, од сувог клипа и од лањског кукуруза на клипу — да се окруне зрна и за себе измере. (Ово не за свако појединo место у округу, већ са неколико, по свему различитих места).

За воћњак (шљивар) — да се премери, на ком је одстојању дрво од дрвета уздуж и попреко стоји, и да се оцени колико једно дрво просечно роди.

Исто то за поједини чокот у винограду?

За ливаду било би најтачније, кад би се радило у свему, као за стрмнину (премерило парче, покосило и осушено сено премерило).

За конопљу, броћ и т. д. на сличан начин — па макар и по оцени зналаца од ока.

Ја вас молим, да свакојако ове податке — преко пријатеља и познаника, за свако место, на сваки начин — прикупите и да сами мерење лично извршите.

Од колике би неоцењене важности било прибирање ових података, на овај начин, држим да не треба да помињем.

О броју и ширењу пољопривредних справа и машина.

О бројном стању истих — могу се прикупити податци овако:

од трговаца, који продају стране продукте (гвоздене плугове[1]), прашаче, загртаче, петрењаче, тријере и т. д.) бар од прилике сазнати колико су свега, ако не колико су годишње продавали.

од мајстора ковача који их израђују — такође.

Нарочито је важно сазнати још и број дрљача у употреби, за тим вршајица на витао (с геплом) и парних и т. д.

За свако место, може се поред тога сазнати од појединих људи и колико, од прилике, има свега, у његовом месту, ових и оних справа и машина.

[1]) За дуван постоје монополски податци и не треба слати. Исто тако не треба за главне усеве (жита) и културе ливаде, пашњаке ит.д.

[1]) За тим да л' су плугови: од кованог, од ливеног гвожђа итд.

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

(НАСТАВАК)

Зло се то још и повећава, кад деобом задруга, куповином и т. д. и тако мало имање, што га један сељак има, није уједно, уцело, но је распарчано на сто страна, на деонице, које су једва неколико бразда широке. Ту се много дангуби, у трчкарању с њиве, на њиву, са земље на земљу, често не може да се удеси како треба, ни плужење због узине мора да се прелази преко туђег имања, те да се дође до свог парчета, ради обраде; парнице и свађе око слогова и међа; много земље у атару пропада на путеве и ваздан којекаквих сијасета. Ту није нико газда од свога добра и своје земље, не сме је рачунати као своје, но као туђе, као светско!

Па још где нема заједничке, општинске земље, утрине, — ту је зло све веће; сељак је упућен, на сејање усева — жита и кукуруза — стоке не може да држи, јер је све разорао, нема ливаде, ни пашњака а стока је велики извор за богаство и за трговину, смок и месо је врло добра храна за породицу и чељад и т. д.

За то су се државе, у којима је овако зло наступило, као маом код нас што је случај, побринуле, да што више помогну сељачком свом сталежу, те да се искобеља из тог злог стања, јер су знале, да кад сељак има новаца, онда има и трговац и чиновник и црква и општина, па и држава, кад сељак пева — онда цела држава пева и весели се!

Гледале су, као и наша држава ранијих година, докле је у њој било више сталности а мање трзавица, као данас, — да осигурају сељачки сталеж од пропадања, од бескућништва, од зеленаша, задуживања и продаје имања, онаквим законима, какав је наш закон о пет дана ораће земље и т. д.

Али, многе, а нарочито северо-немачке државе, пошле су и далеко напред и постигле су огромне успехе, подигле су народно благостање на високи ступањ — једном врло тешком, спором, али и особито корисном мером, која је отклонила многе недаће и многе неприлике, пробе, множење и т. д. а подигле сигурност у земљи и слободно располагање са својим имањем.

И код њих су приступили деоби утрина и испуста, али не као код нас без плана и без рачуна, чим једној влади устреба да сеоски сталеж придобије за се — удри у деобу утрина и шуме — већ с планом, с пажњом и с разумевањем. Извршиле су деобу општинских и сеоских утрина и испаша, али су извршили и груписање, уједињавање имања сваког појединог сопственика, у једну целину, око сваког имања дуж и попреко кроз атаре, просекли путеве, тако да сваки одмах не газећи туђе, може доћи на своје имање; извршили су повећање свачијег имања на рачун општинске утрине и размену појединих парчади, тако да је сваки сопственик, у најближој близини, често малко

И овде упоређење садањег стања и пре 25, 10 ит.д и.тд. Сазнати, од кад се датира увођење детелине у ком месту.

О пространству детелишта и ашких биљака.

И ово је важан напредак на пољу наше пољске привреде.

Испитивањем појединих трговаца, који продају семена — сазнало би се колико годишње и од које године, продају семена,

Испитивањем појединих мештана — сазнало би се, колико домаћина, у сваком месту и на коме пространству, имају детелине.

За тим — гди се зелена кукурузовина и т д. за пиљу сеје и коси — на ком пространству?

О садовима са америчком лозом.

У којим виноградским местима има таквих садова и од кога доба? Колико је пространство – од прилике обновљено, на тај начин?

III. За одељак: **Развитак и стање сточарства.**

Од кога доба и које стране расе почеле су се увозити и за укрштање употребљавати? (Ако не можете одредити расу — онда кратак опис по боји, величини (бар једно грло ил' брав — премерено пантљиком од гребени до земље и од крстне кости до земље, дужина од потиљка до места гди је реп усађен; обим — од гребена, до поред предњих ногу) — боји брњице и рогова, величини и како се повијају и т. д.

Садање стање сточарства — у овом погледу обележити испитивањем мештана — колико у сваком месту има (и које ил' какве по опису) стање трогодних мушких и женских грла ил' брава.

Шта је у последње време чињено за унапређење сточарства — од округа, срезова, општина и појединаца?

Исто тако упоређење садањег стања, са оним пре 25 и више година

О стајама, кошарама и оборима за стоку.

За свако место сазнати, за коју врсту стоке и колико бројно домаћина имају добру стају, кошару и обор. Ако има какве интересантне новине у погледу на уређење тих стаја — онда и нацрт би се могао желити.

За коњарство.

Сазнати колико има, у ком месту, приватних добрих пастува и кобила. Како стоји са домовима (бројно). Какво је порекло тих грла приплодних (да л' од државних пастува или од приватних).

За говедарство.

Колико, у ком месту, има добрих бикова наше расе? — Чистокрвних без мешавине са страном расом?

За свилодеље.

Приближно сазнати и оценити, колико у ком месту (гди има) има дудова одраслих? Колико се кућа бави гајењем свилених буба и колико годишње добија свилених меурака?

За пчеларство.

1. Колико, у сваком месту, има пчелара са обичним трмкама и у коме броју?

2. Колико, у којим местима има пчелара и са којим бројем ђерзонки кошница? Ако је могуће и списак свију тих наших пионера на пчеларству.

Свуда овде упоредити садање стање, са ранијом пре 25 године. Изразити бројевима, или процентуално.

IV. За одељак: **Шумарство.**

Одредити површину шума, у сваком поједином месту и то: државних, општинских, црквених и манастирских, приватних.

само померено са првашњег места, добио своје имање у целини, ограничено са једним ил' са два пута и т. д.

Сељак није више имао својих 3—4 хектара земље, подељено на 10 и више деоница, а растурено по свима атарима сеоским, већ је добио своју земљу груписану у једном ил' у два атара, у једном ил' у два комада. Онда је тек постао потпуни господар свога имања, могао га је јефтиније и боље ошанчити, оградити, могао је све послове лакше и брже вршити и т. д. и могао је сејањем детелине и других за то згодних биљака, држати више стоке и своју стоку боље хранити и неговати.

Ова врло корисна мера извршивана је у прво време откупом, а доцније разменом приватних делова од имања и деобом општинских утрина!

Код нас се утрине деле без рачуна. Сиромашнији, који немају често ни плуга, ни ергеле, чим се деоба сврши, продаду свој део газдама и тако се гомила имање у газдинске руке и постиже се сасвим обратно — све веће зло.

Напредније државе, не само да су се бринуле, да ударе порезу на земљу, као најсигурнији и најмање прикривању подложан приход — већ су се ето старале и да земљоделац може свој приход увек добити и повисити, те да и држави лакше порезу платити може.

Оне су се побринуле, даље, да се сељак што мање задужује код бездушника и зеленаша, па су из својих срестава, одмах у почетку оснивале *земљоделски кредит*, нарочите касе, из којих ће земљоделац без много замета и дангубе, по јефтин интерес, моћи на јемство својих сугрђана — сељана — да добије зајам, у својој највећој нужди и невољи, или кад жели нешто ново на имању да заведе, зграду да подигне, радну стоку да купи ит.д. Ове земљоделске касе, права су благодет по земљоделца, који није онда више остављен на милост и немилост бездушницима и зеленашима и не мора у бесцење да продаје свој мâл и своје производе, нити да се без рачуна задужује и велике, нечувене интересе да плаћа.

Код нас постоје општински кошеви, који се попуњавају принудним прилозима појединих земљоделаца, да на случај неродице и глади, може оскудније становништво, рачунати на помоћ у нужди. У Турској и у Бугарској, било је нешто томе слично, али су они ту установу много корисније употребили: — скупљено жито и кукуруз продавали су по вишку сваке године и уносили новац у земљоделску касу а сваке године су за те кошеве из нова узимали од земљоделаца прилог у храни. Тако су брзо и без по муке дошли до земљоделских каса, које су лањске године у Бугарској, имале 19 милијуна динара свога капитала!

Даље су се напредније државе бринуле и за што бољу спрему и распоред рада и радне снаге у земљоделском позиву и на то утрошиле грдан новац и предузеле читав низ врло корисних мера по сељачки сталеж.

„Инокоштина — сиромаштини“ вели наш народ; „договор кућу гради“ — „благословене многе ручице!“ то су све златне пословице наше народне мудрости. И опет, је код нас преовладала инокоштина! Нико није поприджао мало она кола народна, која су се опучила низ брдо пропасти, носећи собом необуздану и безразложну деобу наших задруга, наше силе и моћи; да бар потрајаше још коју годиницу, да бар истрајаше до онога дана,

Какве су те шуме по старости или дебљини дебала? Каква је гора — да л' су четинари, или лишћари? Која поименично дрвета преовлађују у шумама: — да ли буква ил' раст, да л' јела, смрча и т. д.

За ређа дрвета — мечију леску, оморику, аришевину, ораовину и т. д. нарочито имати на уму, да се помене гди их има и у којој количини.

Да л' се који и у којим местима, у ком пространству бави подизањем младе горе: сејањем ил' сађењем, забрањивањем? Којом гором пошумљавају?

Колико пространство — у сваком поједином месту — требало би у интересу општем, у интересу културе (ради чувања од поплаве, оскудице у дрвима и т. д.) пошумити, нарочито колико т. зв. апсолутног шумског земљишта.

Приближно оценити за свако место — колико годишње дрвета посече: за огрев и др. кућевне потребе, за трговину и за продају.

Овде је важније, но игде, чинити бројно, ил' процентуално упоређење, код сваке појединe тачке, између' садањег стања и оног пре 25 година.

— — — — — — — — — — — — — —

То су понајважнији подаци, које би требало прикупити, што брже и што тачније а у којима су и статистика и уопште пољопривредни податци врло оскудни, ако не — никакви. Треба све да их имам до краја месеца Јула (оне о берби кукуруза, воћњака, винограда, у Августу и Септембру).

Молим вас, да имате на уму, *да су рђави и неопуздани податци гори, но никакви податци* у чему имамо довољно искуства, у прибирању досадањих података, којима је баш то оскудевало, те да се корисно употребљавати и мењивати могу — *што нису свођени на број и на меру*. Овако, како их сад захтевам, држим по сигурно, да ће врло много вредити и користити.

Посао је и трудан и огроман, али кад се у њ уложи довољно и труда и воље и он ће се лако савладати и привести крају.

Ја се обраћам, за сваки округ — негде и за понеки срез — по-једноме привреднику, ил' иначе човеку, који чини услуге и воли ту струку, па га молим, да он себи ангажује за овај посао, између' својих познаника, потребан број помагача и сарадника, из срезова и из појединих места. Нека не пожали труда и нека ни сам себи не прима никакав изговор, па ће наше дело бити крунисано успехом.

Дакле ја вас молим, по своме наођењу, организујте потребне вам помагаче и настаните, да вам они не дају голо обећање, већ прикупљене податке, готово дело.

Ово писмо штампам и у „Тежаку", да би вам олакшао с тиме, да што већ круг заинтересујете и придобијете за сарадњу.

Молим вас, да ми у року од 7 дана изјавите ваш пристанак, да могу на њ с поуздањем рачунати. Да ме кратким писмецетом увек, повремено, извештавате, колико и како у прибирању напредујете. За све тешкоће, или за све, за шта будете требали објашњења и обавештења — да ми јављате и да ме питате.

При изради целог посла молим вас, да у збијеним потезима и реченицама, употребљавате опис, гди је потребан и ограничавајуће се само на факта, на податке, а не на уводе, аргументацију и коментарисање. Помишљајте на огромност посла, који тек овде предстоји.

Да би себи и својим помагачима олакшали посао, држим, да ће бити најбоље, да у виду таблице, изрубрицирано одредите све шта тражите, да вам обележе. При склапању података из појединих места, олакшаћете и себи (а и нама овамо) ако саставите таблице за сваку групу захтеваних података, подељену по срезовима, а податке поређане по селима појединог среза онако од прилике, како је то урађено у пописима стоке ит.д. од стране статистичке управе. Сумирање би се могло и овде извршити.

„Српско пољопривредно друштво" награђиваће такав труд, по могућству, али оно има права, у интересу наше пољске привреде, да од нас тражи и по неку жртву, а да се не морамо за

када и наша држава могадне што више и што боље урадити за унапређење нашег сталежа!

Ви се сви још сећате *задруге наше* — њеног живота, њене силе и славе! Поред крста и јеванђеља, наше свете вере, српског језика и српских обичаја — препричаних на сетној струни гусала српских кроз векове робовања и тамновања, задруга — заједница у имању и у раду — беше она моћна сила, која нас је крепила и снажила, подизала и бранила, која нас је спасла и из ропства ослободила!

Данас нема више великих задруга — о њима се прича, или се још погде где у лепим покрајинама Србиновим, наводе као пример слоге и поштовања. Грдна већина наших задруга — личи данас на инокоштину, по броју радних руку; на сиромаштину, ако не на бескућништво — по величини имања.

Али држава, која је гледала равнодушно како пропадају задруге, остала је маом прилично равнодушна и у изналажењу мера, да се сељачком сталежу олакша инокоштина, да му се помогне у љутој невољи његовој!

Друге државе старале су се свима силама, да њихов сељачки сталеж добије што више знања и умења у своме занату — да га добије по књишки из школа и да га добије практички угледањем, живим примером из бољег и напреднијег земљоделског рада

За ширење поуке, бољег и већег знања земљоделског, побринуле су се те државе прво школама. Нису код њих основне школе у селу, овакве какве су код нас, да наш сељак не увиђа никакве користи од ње, да не ради дете — које би му могло овце чувати ил' иначе помагати у раду — одвоја и шаље у школу да дангуби Ја сам слушао сељака, који веле: „син ми је *служио* 4 године у школи, 2 године у војсци и годину дана па робији!" Робија, — војска — и школа — за наш народ су подједнако насилне и напастне мере!

И готово да имају право! Писменост се боље уредила и боље проширила у нашем народу, са робије и са војске, него ли из школе!

Код нас би основне школе требале, нарочито на селу, да уче децу њиховом будућем земљоделском занату!

У нашој братској нам Чешкој, једној од најнапреднијих јевропских земаља, која има више фабрика и радионица, но ми школа — земљоделство је на врло великом ступњу и напретку, за то што се она особито поштује, што се о њему кроза све школе прича и говори, што се у земљоделству разуму све остале струке — и доктори и инжињери и професори, а не камоли свештеници и учитељи, који у народу и с народом живе и заједничке његове патње пате, његове муке муче.

Ал' не само да се сељачком детету, докле је у основној школи, као најглавнијој, говори, прича и показују користи предмети и радови из пољске привреде — но оно и кад сврши школу, сваке зиме, мора да посећује: друге више школе, у којима се само о земљоделству говори и тако се оно утврђује и у писмености, да са престанком школе, не заборавља читати и писати, но још и нагомилава и проширује, допуњује и поправља своје дотадање знање.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

њу одмах обилато наплатити. Посао је огроман а друштвена средства ограничена, да у наплати овог свог труда, који дугујемо домовини, треба да гледамо главног покретача, за наше приступање послу.

7. Маја 1894. год.
Београд.

Свет. Љ. Гавриловић
(адреса: Срп. пољоп. друштву)

УПУТСТВО

ЗА

СУЗБИЈАЊЕ „ПЕРОНОСПОРЕ“

Сваки, који има виноград, уверио је се сâм за последње две године, колику штету може да начини „Пероноспора“ у винограду. Доказано је пак, да је «Пероноспора“ у стању да сасвим упропасти и најбоље винограде ако их три године узастопце напада и ако се противу ње ништа не предузима, и то, како оне који су засађени нашом домаћом, питомом лозом, тако исто и оне, који су засађени америчанском лозом, на коју данас полажемо сву нашу наду. Али, доказано је свуда гди има „Перонеспоре“ и то, да се виногради са мало труда и трошка могу од ње сигурно одбранити. —

У интересу је, пак, свакога који има виноград, да од своје стране учини све што може те да свој виноград одбрани од ове врло опасне болести винове лозе. Па, да би свакоме дали прилику, да се што боље упозна:

1). Са средствима, помоћу којих се виногради сигурно бране од ове болести;

2). Како се та средства за употребу справљају;

3). Са понајбољим и за наше прилике најпрактичнијим справама, помоћу којих се ова средства по лози прскају, и

4). Са руковањем тих справа, написали смо ово упутство.

И ако држимо да већина наших виноградара, већ добро познаје „Пероноспору» опет налазимо да је треба и у овоме упутству у кратко описати, како би је могли што лакше познати и они који је до сада нису познавали.

„ПЕРОНОСПОРА“ НА ВИНОВОЈ ЛОЗИ

Наш народ, у разним крајевима, назива ову болест винове лозе и разним именима, тако н. пр.: једни је зову племењача, други: црњавина, љута роса, бастра и тоња*).

Ова болест постаје од једне гљивице, која је налик на обичан бели пљесан, а којој су научени људи дали име: „Пероноспора“.

Гљивица се ова развија и из само једне трунке, — семке, коју ветар ма од куда на горњу страну виновога листа нанесе где она клија, па се за тим у лист урашћује и даље брзо развија.

Потребно је само мало влаге и топлоте, па да се из сваке овакве семке развију на виновоме лишћу милиони гљивица, које ће за неколико дана упропастити све лишће у винограду. Али, Пероноспора не напада само лишће винове лозе већ и пупољке, ластар, цвет па и само грожђе.

Лишће винове лозе, које болује од Пероноспоре, лако је распознати по овоме:

На доњој страни листа виде се мање или веће беличасте пеге или мање, које изгледају као да су посуте неким пепељком или паспаљем, или као да се нахватало ситно иње. На горњој страни листа, изнад ових пега, виде се друге пеге различне боје, које су у почетку жућкасте, доцније постају затвореније и на послетку и црне. Ове пеге, са горње стране листа, немају онога пепељка, кога имају пеге са доње стране.

Бојадисане слике 1 до 4, које су израђене на засебноме листу, I показују јасно, како изгледа са своје доње и горње стране, један лист који болује од «Пероноспоре“.

Сл. 1. показује лист винове лозе на коме се болест тек почела развијати, а сл. 2. показује лист на коме се болест већ прилично развила. Сл. 3. показује нам доњу страну једног виновог листа на коме се „Пероноспора“ већ јако развила, и на послетку сл. 4. преставља нам један лист винове лозе који је већ изумр'о услед «Пероноспоре“ али се још држи на лози.

Плесањ или пепељак, на десној страни болесног лишћа, лако се распознаје кад је болест утицајем обилате влаге и топлоте јаче развијена; али, ако је време било сухо и ведро, нарочито још, ако је лист на доњој страни и кожаст, онда већ теже. Пеге на горњој страни листа јако мењају и боју и изглед, према томе колико је болест развијена. Обично су у средини црвено-мрке а наоколо најпре жуте, па доцније и црне.

Беле пеге на доњој страни листа, неправилно су расуте по листу, али се најчешће находе поред листових ребара или нерава, као што је и на бојадисаној слици престављено. Што год је болест развијенија, то су и број и површине ових пега све веће, а све су пепељком или плесњем подједнако покривене.

Све горе описане белеге могу се опазити на лишћу винове лозе тек онда, кад је се болест већ прилично развила У самоме почетку, за неко извесно време, описани знаци болести не виде се на лишћу и ако ово већ болује од „Пероноспоре». Но како је врло важно да се ова болест распозна одмах у почетку, и како жутило на горњој страни листа, које се види на први поглед, може наступити и од ког другог узрока, на пр. од „жутице винове лозе» или тако зване «хлорозе“, моћи ћемо се уверити да ли један такав лист болује од «Пероноспоре» на следећи начин: треба сумњиви лист откинути од чокота, метути у влажан песак, покрити једном стакленом чашом па оставити дан два на каквоме мрачноме месту. Ако је лист болестан од „Пероноспоре“ онда ће се после два дана, на доњој страни, испод жућкастих пега горње стране, показати она; већ описан пљесањ — пепељак, који ћемо моћи сад јасно видети кад лист испод чаше извадимо и разгледамо.

Научним испитивањима доказано је да «Пероноспора напада и пупољке винове лозе. Да је какав пупољак нападнут од «Пероноспоре“ може се доказати

*) Види: Преноспора — пламењача на виновој лози од М. Савића — 1893 год.

само микроскопом*) а по спољашњим знацима, који би се видели голим оком, не може се оценити да ли пупољак болује од ове болести.

До скора је се мислило, да «Пероноспора« напада само врхове младих ластара, али је доказано да напада и ластаре, који су се већ почели здрвењавати. Споља, на ластару, показује се ова болест, уздужним богињавим пегама, које по који пут прелазе и преко коленаца — зглобова ластаревих.

По неки пут, могу се на болесноме ластару опазити и оне пепељасте пеге или мање, које смо описали код болести лишћа. Обично пак, ових пега или мања, нема код болесних ластара, и с тога, врло често, незнамо да је ластар болестан од „Пероноспоре« и ако је ова болест већ ту.

Пероноспора напада лозу и пред цветање и за време цветања, те на тај начин унесе клице болести у заметке самога грожђа, које се, ако је време подесно одмах даље развијају, или, ако је време неподесно за развијање пероноспориних гљивица, онда клице њене улазе у сазревајући плод у нарочитом, притајаном стању. Грожђе, које је на овај начин оболело, познаје се по црвено-кожастој боји зрна, ако је сво месо зрна болесно. У почетку болести, појаве се на зрневљу модре пеге, доцније се јаве уздужне бразде, плод се осуши и опадне.

Гроздови, који се овако осуше због Пероноспоре, изгледају као гроздови које је сунчана припека, после летњих киша ожегла.

Спољашни знаци на грожђу, које је оболело од Пероноспоре после заметања, у опште су веома различни, према развићу самога грозда.

На најмањим гроздићима, који су нападнути пре или одмах после цветања, Пероноспора се лако распознаје и голим оком у виду ситних мања или ситног иња, које је обично на крајевима петељчица, у кругу поређано око цветних делова

По неки пут, цео је гроздић покривен Пероноспором, и тада се зрнца у брзо осуше и опадају.

Много пута, опет, болест се ограничи на неке делове грозда, који морају пропасти, а онај део, који није оболео, остаје поштеђен и може и сазрети ако се болест заустави употребом лека, или оскудицом потребних услова за развијање болести.

Кад се болесни грозд осуши, онда нестане са њега онога пепељка или праха, који је се био нахватао као ситно иње.

Бојадисана слика на засебноме листу II. показује нам доста јасно болесно грожђе Као што се види, на слици, која је по природи рађена, има зрневља на којима се находи Пероноспора у разним ступњима њеног развијћа.

Винова лоза, највећма је изложена опасности да буде заражена «Пероноспором» у месецима Мају и Августу јер тада обично има највише влаге у ваздуху с тога је, нарочито у овим месецима, треба и бранити од те болести.

*) Микроскоп је нарочита справа, којом се гледају врло ситне ствари, које се, гледане кроз ову справу виде по неколико стотина пута веће но што су.

Најопаснија је Пероноспора у мају, кад напада на цвет а тиме и на само грожђе и у августу кад лишће због ње почиње опадати те јако омета дозревање грожђа.

За клијање Пероноспориних семки, потребно је:

1) Да на листу има кап росе или кишнице, и

2.) Да је ваздух топао најмање 20° C (целзиусових).

*

Како има још неколико болести винове лозе, које су доста сличне са Пероноспором, али нису тако опасне као ова, описаћемо их овде у кратко, да би их ипак сваки могао разликовати од Пероноспоре.

Болести винове лозе, које су сличне са Пероноспором, јесу: Плесањ винове лозе или Оидиум; Еринoза и права пламењача.

Лишће винове лозе, које болује од Пероноспоре, развија задах који подсећа на кварну рибу и који ће се одмах осетити чим се узму у руку 2 до 3 болесна листа. Овај се задах може осетити и кад се уђе у заражени виноград.

Ако пак лоза болује од плесња «Оидиума«, онда болесно лишће не издаје горњи задах, већ пријатан задах који јако потсећа на свеже гљиве. Осим тога «Оидиум« се разликује од «Пероноспоре» и тиме: што се плесањ види и па горњој као и на доњој страни лишћа, а код „Пероноспоре« као што смо рекли, види се пепељак, који личи на плесањ, само на доњој страни лишћа.

Друга болест „Еринoза« знатно се разликује од „Пероноспоре» и разлике се могу врло лако уочити, а састоје се у овоме:

1). Површина на горњој страни листа, на оним местима, на којима се са доње стране находе оне беле мање, код Пероноспоре је равна и глатка, а код „Еринозе» је неравна, надувена и погрбљена;

2). Лишће које болује од «Еринозе» не издаје од себе никакав непријатан задах; и

3). Бели плесањ од Пероноспоре, може лако да се скине прстима, а онај од „Еринозе« не може, јер и није плесањ већ део листа, који је услед убода једне животињице, израстао у оне мање.

Пламењача у ужем смислу или ожеготина на листу, јавља се, кад после кише, сунце нагло припече, и местимице прожеже лист па остави онакве пеге као што су оне које смо описали код Пероноспоре.

Ожеготине од сунца, прво су црвенкасте, па за тим црне, али испод њих нема на доњој страни оних белих мања које се могу прстом лако отрети и које издају задах на трулу рибу. Осим тога, окрајци на пегама од ожеготина, другчије су него они на пегама од Пероноспоре, јер код првих су са свим неправилни, а код других су правилни у виду разних многоуглова или полигона.*)

ЛЕЧЕЊЕ „ПЕРОНОСПОРЕ«

Да би пронашли сигуран лек за лечење „Пероноспоре«, научени су људи употребљавали разна сред-

*) При опису болести «Пероноспоре» и оних других, које су са њом сличне, послужили смо се већим делом књижицама: «Пероноспора» — пламењача на виновој лози од М. Савића — 1893 год. и немачким делом: Die Peronospora — Krankheit der Weinrebe und ihre Bekämpfung. Von Emerich Ráthay. — Klosterneuburg 1887.

ства, па су нашли: да и врло мале количине у води растворенога плавога камена, или тако зване плаве галице, спречавају клијање пероноспоринога семена и развијање саме болести. Многим покушајима, који су чињени, доказано је: да је плави камен најсигурније и најподобније средство за сузбијање „Пероноспоре", само ако се употреби како треба и у згодно време.

Лишће винове лозе, које је оболело од „Пероноспоре" лечи се врло тешко, или, боље рећи и не лечи се, јер разна средства, која се могу употребити за сузбијање «Пероноспоре» служе на то, да се болест ограничи на болесне делове и да не прелази на здраву лозу. То јест, та средства не дају да се пероноспорино семе развије у гљивице и да се ове даље развијају и множе. Из овога, што напоменусмо, лако је увидети: да лечење «Пероноспоре» треба предузети пре него што је се болест појавила на лози, или, у најгорем случају, одмах чим се болест опази.

Од свију лекова, који су до сада употребљавани за сузбијање «Пероноспоре» и који се сада употребљавају, показао је се, као најбољи, тако звана «Бордовска чорба.»

Ова чорба, која се употребљава за прскање винове лозе, прави се од у води растворенога плавога камена и кречнога млека, и може да се удеси да буде слабија или јача, то јест да има мање или више плавога камена.

Бордовска чорба може да се начини на разне начине и, као што рекосмо и разне јачине; али, ми ћемо овде изложити само један начин који се сматра као најбољи и по коме треба справљати Бордовску чорбу на ма које јачине била.

За наше прилике, за сада, може се препоручити Бордовска чорба која ће бити састављена;

I. За прво прскање, из 100 литара или 2 акова воде, $1^1/_2$ килограма плавог камена, и $1^1/_2$ килограма негашенога креча;

II. За друго прскање: из 100 литара или 2 акова воде, 2 килограма плавога камена и 2 килограма негашенога креча, и

III. За треће прскиње из: 100 литара или 2 акова воде, 3 килограма плавога камена и 3 килограма негашенога креча.

Најбрже и најбоље, може се начинити Бордовска чорба овако:

У 10 литара вруће воде, раствори се потребна количина плавога камена. Кад је се сав плави камен растворио (растопио) онда се овај раствор успе у 80 литара или $1^1/_2$ аков ладне воде. За тим се у другоме суду, размути потребна количина раније угашенога креча, у 10 литара ладне воде. Кречно млеко, које овим добијемо, треба полако процедити кроз какову ретку крпу или често сито, у онај суд, у коме је раствор плавога камена раније усут. Раствор плавога камена треба добро мешати каквим *дрветом*, док се год кречно млеко у њега цеди. Ако смо течност добро начинили, онда она мора да има једноставну плавичасту боју, пошто талог после извеснога времена на дно суда падне.

Да ли је течност добро справљена, можемо се уверити и помоћу тако зване *Лакмусове хартије* и то на следећи начин:

Узме се једно мало парче *црвене лакмусове хартије*, па се умочи у течност. Ако ова црвена хартија поплави, онда је то знак: да је течност није добро справљена. Останели хартија црвена и после, пошто се из течности извади, знак је: да је течност добро справљена, и онда треба у њу сипати још кречнога млека, и то све донде, док црвена лакмусова хартија умочена у течност не поплави*.

При справљању «Бордовске чорбе» треба увек сипати кречно млеко у раствор плавога камена, а никад се не сме сипати раствор плавога камена у кречно млеко, јер тада течност неће помагати ништа. Осим тога, треба обратити нарочиту пажњу и на то, да буду сасвим ладни и раствор плавог камена и кречно млеко.

Да би се плави камен што брже растопио, треба га ситно стуцати.

За справљање Бордовске чорбе. добро је да се креч угаси на следећи начин: у суду у коме ће се правити кречно млеко, треба метути прописану количину негашенога креча, па га водом попрскати и сачекати да се претвори у прах. Овај кречни прах треба за тим добро размутити у води, која ће се у раније означеној количини долити у овај суд.

Ако немамо негашенога креча, онда можемо употребити за прављење кречнога млека и угашени креч, само место сваког прописаног килограма негашеног креча, треба узети $2^1/_2$ килограма угашенога.

Онај, који не уме негашени креч да угаси прскањем са водом, и да га тиме претвори у прах, може га угасити и на обичан начин, доливајући у суд у коме се находи негашени креч, по 6 литара воде на сваки килограм негашена креча. Увек пак, треба пазити на то: *да је кречно млеко сасвим ладно ире но што се почне процеђивати у раствор плавога камена.*

Кречно млеко треба процедити при сипању у раствор плавога камена за то, да не би било у Бордовској чорби песка или друге какове нечистоће, која би могла запушити прскалицу.

Бордовску чорбу најбоље је справљати у дрвеним или бакарним судовима; никако се пак, не сме справљати у гвозденим судовима.

Пошто смо у досадањем показали како се справља Бордовска чорба у опште, и на што треба пазити при њеноме справљању, описаћемо још у кратко, како треба справљати Бордовску чорбу коју смо горе обележили са I и коју треба да употребимо за прво прскање.

Да би дакле, начинили Бордовску чорбу која ће имати у 100 литара воде, $1^1/_2$ килограм плавога камена и $1^1/_2$ килограм негашенога креча, треба да истуцамо ситно $1^1/_2$ килограм плавога камена, па да га успемо у један дрвени или бакарни или земљани суд у коме има до 10 литара вруће воде. Пошто смо то урадили, треба течност неколико пута добро промешати дрвеним штапом, па је затим оставити док се сав плави камен не растопи и она не олади. Најбоље је, да се плави камен успе у врућу воду у вече те ће се преко ноћи моћи сав растопити. Кад је

*) Црвена лакмусова хартија може се набавити од срп. пољопривредног друштва.

се плави камен сав растопио, успе се раствор у други већи дрвени суд у коме има 80 литара ладне воде. При сипању раствора плавога камена у овај суд треба воду неколико пута добро промешати једним дрвеним штапом. После овог, треба у други суд метути или $1^1/_2$ килограм негашена креча или 3 и $^3/_4$ до 4 килограма маснога угашенога креча, па досути 10 литара ладне воде. Ако смо употребили негашен креч, онда треба сачекати док се сав угаси и распадне па га за тим размутити у кречно млеко. Ако смо пак употребили угашен креч, онда га треба одмах размутити у кречно млеко. Пошто се уверимо да је кречно млеко сасвим ладно, можемо га полако процедити кроз крпу или често сито у раствор плавога камена, мешајући раствор плавога камена дрвеним штапом за сво време, докле кречно млеко цедимо.

Ако нам течност има плаву а не плавичасту боју, вероватно је да није са свим добра и да јој треба додати још кречнога млека, о чему ћемо се најсигурније уверити помоћу *црвене лакмусове хартије*, на начин који смо горе описали.

Пошто смо се уверили о доброти течности, треба је оставити да постоји бар 1 до $1^1/_2$ час, па је за тим можемо употребити.

Кад год хоћемо да сипамо чорбу у прскалицу, *треба добро да је промешамо каквим штапом, те да се талог, који је на дно пао, што више узмути.*

Једном справљена Бордовска чорба, може дуже време да стоји, али се увек, пре употребе, и пре сваког сипања у прскаоницу, мора добро да узмути. Најбоље је, пак, да се начини само онолико чорбе колико ће се за 1 дан употребити.

Кад имамо да прскамо веће виновом лозом засађене површине, за које је потребна и већа количина Бордовске чорбе, добро је да се спреме веће количине јачег, концентрисанијег раствора плавог камена, па да се тај раствор после по потреби разблажује.

Тако, н. пр. можемо растворити 25 килограма плавога камена у 50 литара вреле воде; па да би добили Бордовску чорбу I. коју препоручујемо за прво прскање, треба да узмемо 3 литра овога концентрисаног раствора, да га разблажимо са 87 литара чисте ладне воде, па за тим да процедимо у овај разблажени раствор 10 литара кречнога млека, које смо начинили на горе описани начин. Слично овоме, треба поступити и при справљању бордовске чорбе II и III.

По теорији, могла би се за I прскање употребити и млого слабија Бордовска чорба, него што је она под I. коју ми препоручујемо; али у практици је се показало: да не треба узимати слабију од оне под I и ми њу препоручујемо за прво прскање само онима, који изврше прво прскање пре цветања, док су ластари још врло нежни. Онима пак, који изврше прво прскање много доцније, после цветања, кад ластари већ ојачају, препоручујемо да употребе и за прво прскање Бордовску чорбу под II.

КАД И КАКО ТРЕБА ЛОЗУ ПРСКАТИ?

Из онога, што смо раније рекли о дејству и задатку лекова који се употребљавају за сузбијање пероноспоре, излази: да лозу треба прскати пре но што се икакви знаци болести опазе, и без обзира на то, да ли ће болести бити или не, јер се благовременим прскањем спречава свако развијање болести. Опажањем се дознало, да семе Пероноспорино почиње клијати од почетка Маја па до краја Јуна, што зависи од климе у опште а од влаге у ваздуху и топлоте посебице. Према томе, утврђено је данас, да прво прскање треба извршити пред цветање лозе, или непосредно после цветања, дакле у времену *од 10 Маја до прве половине Јуна.*

Као што једном већ рекосмо, прво прскање треба извршити без обзира имали болести или не и то, ако је и како могуће, до краја Маја.

Друго прскање треба извршити 3 до 5 недеља после првога. Да ли ће се друго прскање извршити за онај краћи или дужи рок зависи од погоде.

Треће прскање треба извршти 40 дана после другога а најдаље до почетка Августа, како би се лишће спасло, да не опадне пре времена.

Ако смо виноград у згодно време попрскали, и ако смо само прскање пажљиво извршили могу два прскања бити сасвим довољна.

При прскању винограда треба добро имати на уму ово што ћемо сад изложити:

а). Прскање не треба ни под што вршити пред кишу или непосредно после кише, док је лишће још влажно; исто тако, прскање не треба вршити кад је небо облачно и после росе;

б). Ако има росе или ако је падала киша, треба сачекати док се сво лишће осуши па тек онда прскати;

в.) Најбоље је, да се прскање изврши ујутру до 10 часова пре подне, и од 4 по подне па до мрака; али, може се врло корисно радити и преко целога дана, само ако сунце не пече јако;

г.) Најбољи ћемо резултат постићи, ако блага сунчана топлота убрзо осуши капљице бордовске чорбе које су по лишћу попале, јер ће плави камен, у томе случају, моћи врло дуго да врши своје благотворно дејство;

д.) Ако у скоро, после свршенога прскања, падне киша, нарочито јача, треба одмах поновити прскање лозе, јер је киша опрала са лишћа сву бордовску чорбу па је исто остало незаштићено од „Пероноспоре".

Да би могли дати одговора на питање: како треба лозу прскати? треба да поменемо ово што иде:

Опитима које су учинили научени људи доказано је несумњиво, да семке — споре — Пероноспорине, обично падају на горњу страну листа, ту проклијају и урасту се у лист па за тим кроз исти прорасту и на доњу страну листа продру. Ветар разнесе семке — споре — по ваздуху па кад наступи тихо време онда оне падају из ваздуха на горњу страну листа.

Из овога излази, да је довољно и најважније, да се лишће прска са његове горње стране, чиме нам је посао знатно олакшан.

Дакле, *лозу треба прскати озго.* Да би, пак, лишће било што боље сачувано од развијања Пероноспорних клица, треба бордовска чорба, у виду најситнијих капљица да покрије целу горњу површину лишћа; из чега излази правило: да *бордовску чорбу треба по лози прскати у што је могуће ситнијим капљицама.*

Даље, при прскању винограда треба добро пазити на то: *да сваки чокот, и на овоме сваки лист, који се види, буде са горње стране са свим и што потпуније попрскан.*

Ко буде пазио, да му виноград буде у своје време што боље и што потпуније попрскан, биће богато награђен првом бербом.

ПРСКАЛИЦЕ

Да би течност, која се употребљава за сузбијање „Пероноспоре“ дејствовала што сигурније и што потпуније, не би требало на горњој страни листа да остане ни једно местанце које није покривено употребљеном течношћу. Ово се пак може постићи само тако, ако се течност буде прскала по лишћу у виду најситнијих капљица, које ће падајући на лист као измаглица, покрити сву његову горњу површину на којој ће и остати. Ако течност прскамо у крупним капљицама, онда ће се највећи њен део, у млазевима срозати низ лишће, и тада ће већи део течности пасти на земљу а само незнатан део остаће на лишћу, да га брани од „Пероноспоре“.

Течности које се употребљавају за сузбијање „Пероноспоре“, па дакле и „Бордовска чорба“, прскају се најбоље и најлакше помоћу нарочитих справа — прскалица. До сада је конструјисано преко 500 различних прскалица а свакога се дана јавља још и по нека нова.

Свака добра прскалица, треба да испуни ове главне услове:

1.) Да прска течност у што ситнијим капљицама;

2.) Да се са њом лако рукује и да се раденик, који са њоме ради, што мање заморава;

3.) Да јој конструкција није сувише сложена, и да се потребне оправке што лакше могу извршити, и

4.) Да се за прскање лозе што мање времена и што мање течности утроши.

Српско пољопривредно друштво, да би се само уверило о томе, које су прскалице за наше прилике употребљивије, па да те и препоручи нашим пољопривредницима, набавило је 6 разних прскалица, које се сматрају као најбоље

Упоредним пробама, које су извршене са овим прскалицама, утврђено је: *да је најзгоднија прскалица, која је названа „Сифонија“, за њом долази прскалица названа „Аустрија“, а после ове долази Живићева штрцаљка.*

„Сифонија“ је најзгоднија али и најскупља од свију скоро до сада сграђених прскалица. „Аустрија“ је такође врло згодна а стаје само половину онога што „Сифонија“. Живићева штрцаљка је најјевтинија од ових трију, које ми препоручујемо нашим виноградарима. —

Ко хоће да има згодну прскалицу, са којом може да ради и дечко од 12 до 14 година или и жена, *томе препоручујемо „Сифонију“.**)

Ко жели да набави јевтинију и врло добру прскалицу али не тако згодну као што је „Сифонија“, *томе препоручујемо „Аустрију“.*

И на послетку, ономе, који нема срестава да набави скупљу прскалицу, *препоручујемо „Живићеву“ штрцаљку, која врло добро прска,* само је рад са њом мало тежи и заморнији.

Да би свакоме дали прилику, да се са овим трима прскалицама упозна и пре но што их види, ми ћемо их описати што је могуће тачније, а мећемо овде и њихове слике. Осим тога, поред описа, ми ћемо изложити и све оно што треба имати на уму, кад се којом од њих ради.

(наставиће се)

*) Шта стаје која од ових прскалица, рећи ћемо доцније у опису.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ У ЗЕЛЕНОМ СТАЊУ.

Најбоље доба за то калемљење јесте месец мај и јуни. Не треба међу тим чекати таман до краја јуна, но боље је да калемиш што раније, јер рани се калеми много боље примају него позни, а и што је главно, ластар који избије из калема, здрвени се добро до зиме. У дану пак можеш калемити од јутра до вечера. Подневна жега тегобна је до душе за онога који калеми, но на само калемљење нема штетног уплива. Испред кише или између киша није добро калемити Лепо, ведро и тијо време најудесније је, само ако није велика припека.

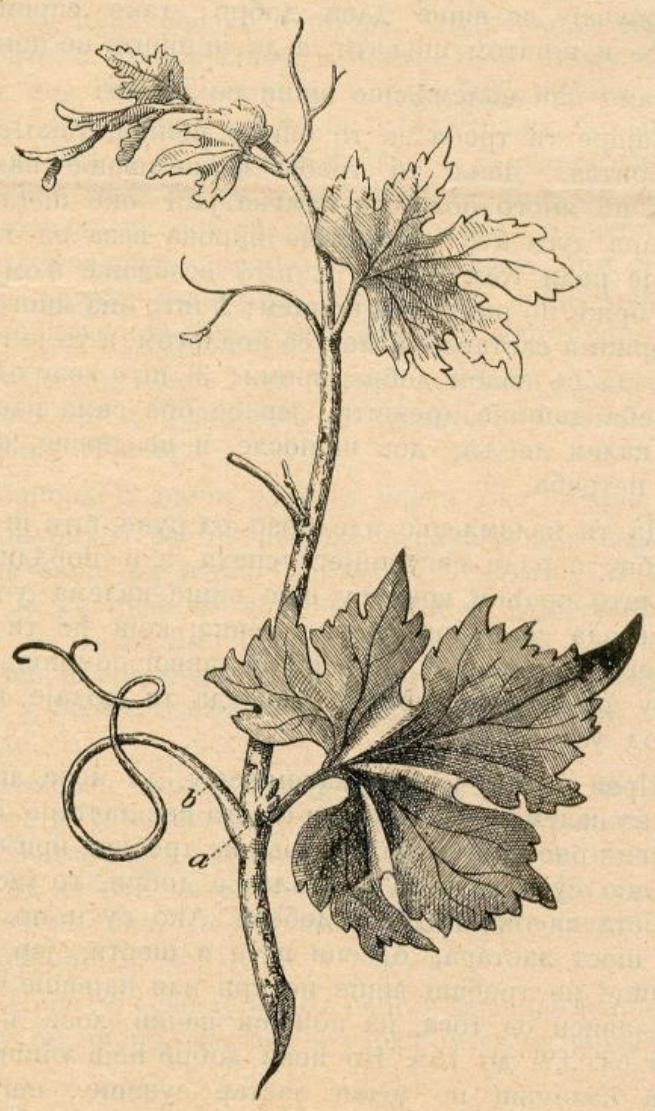

Слика 1.

Више него од времена, зависи повољан успех код овог калемљења поглавито од стања подлоге и калема. Сувише зељаста подлога, као и исто такова калем-лоза не ваља за калемљење. Ни нежни врхови са ластара

нису за то добри, јер нису доста дрвенасти. Најбољи знак, да је подлога и калем-лоза презрела за калемљење, јест тај, да је срж беличаста, а треба да је зелена; а да је опет премало зрела, познаје се по том, што је испод прстију премека, а треба да је опружна, то јест, да се може превијати на сваку страну, да се дакле не сме лако скрхати. Обично је четврти или пети зглоб на лози, рачунајући од врха на ниже, најподесније место за зелено калемљење, само ако је дебело барем као гушче перо (Види сл. 1. код слова a).

Калема насеци пред само калемљење онолико, колико ти је доста за један дан. Пошто си их насекао, одсеци свакоме зељасте врхове и све лишће (хваталиште) тако, да остану од једних и других само кратки комадићи. Лисне петељке и витице не смеш никако отсећи сасвим од њихове основе, јер и прве и друге ваљаће ти доцније врло добро за то, да увежем сасвим тврдо калем са подлогом. Заперке искини све сасвим до основе. Односно дужине калем-лоза најбоље ће бити, да их оставиш тако дугачке, да се на свакој налази по четири зглоба, дакле и по четири окца. Такова калем-лоза добра је за два калемљења, јер свакоме се калему оставља само по два окца. Да се калеми не сасуше, метни их одма, пошто си их насекао, у какову кутију на мокру маховину и покри исто тако мокром маховином, а за тим заклопи кутију. Тако спремљени калеми очувају се више дана добро; тако спремљени могу се и поштом шиљати, а да се ништа не покваре.

Само пак калемљење врши се овако:

Најпре ти треба за то оштар ножић, тако оштар као бритва. Даље ти треба за везивање памучни конац, но много боља од памука јест око шест сантиметара дуга а 3 милиметра широка веза од гуме[1]). Гума је ради тога боља: 1) што везивање њом бива много брже но памучним концем; 2) што она много чвршће држи и саставља калем са подлогом, а то је главна ствар, да се калем добро прими; 3) што везу од гуме не треба доцније дрешити, јер се она сама растеже, како калем дебља, док најпосле и не пресне, кад је више нетреба.

Да ти калемљење иде брзо од руке, што је преко потребно поради сигурнијег успеха, а и поради тога, да у што краћем времену што више калема учиниш, узми вазда са собом каквог дечка, који ће ти помагати при калемљењу. Ако имаш таквог помоћника, подај му калем-лозе, нож и везе, да ти додаје кад ти штогод узтреба.

Први посао је при калемљењу, да лозе припремиш за калемљење. Одреши с тога све ластаре с коца и отсеци оне које за калемљење не требаш, при самоме дну, ако су остали за калемљење добри, то јест, ако су доста високи и доста дебели. Ако су н. пр. на чокоту шест ластара, одсеци пети и шести, јер за положнице не требаш више но три или највише четири, што зависи од тога, на који си начин лозе посадио (види сл. 12. до 15.). Но ипак добро ћеш учинити, да вазда калемиш по један ластар сувише, него што треба за положнице, јер врло је лако могуће, да ти се при полагању преломи један калемљени ластар, па онда имаш одма један сувишни у замену. Оним ластарима, које си на чокоту оставио, искини све заперке до основе. Кад у великој мери калемиш, боље је онда да цео ред лоза на тај начин пре уредиш, или да их ко год пред тобом уређује. Ако пак имаш јако много да калемиш, најбоље ћеш онда учинити, да у један дан све лозе за калемљење припремиш, а следећа два или три дана само да калемиш.

Пређимо сад на само калемљење.

Када калемиш, постави се тако к лози, да ти она остане с леве стране тела, а не с десне или с преда или озади. Ластар који ћеш калемити, пократи у правој висини, то јест, у оној висини која је за потоње полагање потребна, а то бива овако: 1) одабери на ластару зглоб, на којем је окце од природе према теби обрнуто, а не на коју другу страну; 2) над одабраним зглобом одсеци ластар за какова два сантиметара поврх окца и уклони лист са тог и идућег зглоба, но само остави лисне петељке. Ако случајно не налазиш на оном зглобу, на којем оћеш калемљење да извршиш, окце на правом месту, то јест, према теби окренуто те ако не смеш калемити нити на којем више, нити на нижем зглобу, јер би био ластар за доцније полагање или превисок или пренизак, онда се обрни ластаром у левици једном около чокота, док не дођеш и опет на место, на којем ти остаје лоза с леве стране тела, а окце на правом месту, то јест, према теби обрнуто. Да ти остали ластари при томе не сметају или да их не погазиш или не преломиш, привежи их за колац или нека ти их помоћник придржи, што је још боље. Ластар који калемиш, држи пред прсима левицом право за сами крај, а десницом довати калем-лозу и

Слика 2.

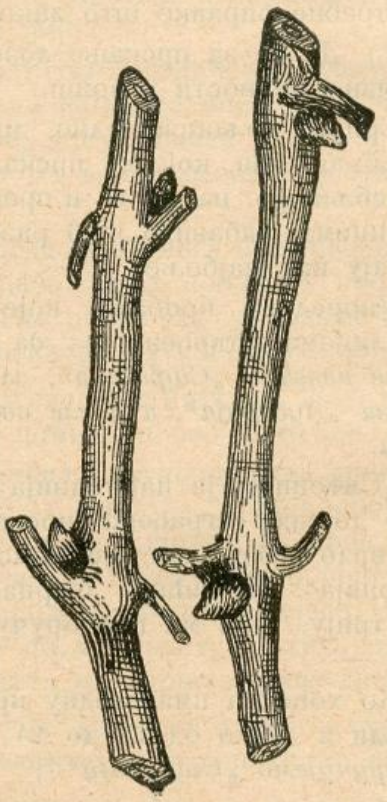

Слика 3.

премери ју са дебљином зглоба на подлози. То пак ради овако: обрни најпре левицом подлогу мало, да дође окце, на којем ћеш калемити, горе, а десницом узми калем-лозу и стави ју — *са њеним тањим крајем*

[1]) Такове везе од гуме купују се под именом «Patent — Gummibänder» најбоље код *Julius Leibkind-a* у Бечу VII. Stiftgasse 3., и то килограм по 13 ф. 50 новч., где их има око 4000 комада.

ијут леве стране обрнуту — тако уз подлогу, да узмогнеш лако разабрати, који је зглоб на калем-лози једнаке дебљине са оним зглобом на подлози, на којем ће се калемити. При том разбирању ваља да гледаш озгор на облик и величину окца подлоге и калем-лозе а не са стране. Слика 2 показује нам, како се правилоо мери дебљина зглоба, а слика 3. како се мери погрешно.

(свршиће се)

У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о Општинама и о подели задруга.

(свршетак)

Груписање земаља и општина не да се извести, треба много капитала и рада а према нашим приликама тешко би се и извело, најбољи нам је пример за то закон о шумама.

Треба поћи природним бољим и јевтинијим путем, поправити закон о општинама и створити закон о деоби, па ће се привредно стање само годинама дотеривати и усавршавати.

Ја ћу покушати да изнесем једну малу скицу у ком би правцу ваљало поправити општинске законе и законе о деоби а томе ћу надам се подстаћи и друге привреднике да и они својим искуством и познавањем наших прилика допуне моју скицу или бољо замену, а и *надлежне за то* те да се једном из основа поради на поправци привредног стања код нас.

Закон о сеоским општинама требало би у овом правцу допунити и изменити:

I. Сваком селу одредити (реон) границу села, изван које нико не би смео у атару општинском подизати усамљене куће.

Границе појединих села докле се имају простирати, нека одређује одбор сваке општине уз помоћ виђених људи, које село за то одреди. Те се границе морају видним знацима обележити и решење о границама потврдити надлежном среском власти.

Изузеће од овога могу чинити само они привредници који имају већи комад од 50 хектара, а тако исто дозволити по суватима и појатама подизање летњих кућа, где летују они који чувају и гаје стоку.

II. Одредити не само границе села но и појединих засеока. У једном засеоку не сме бити мање кућа од 10, а где их мање има морају се у року до 10 год. иселити у границе села.

III. Недозволити ни под каквим условима образовање нових засеока са по неколико кућа. Само се може дозволити где има услова за то, кад се њих најмање 20 јаве да подигну најмање 20 домова.

IV. Све усамљене куће ван граница сеоских, морају се у року од 5 година иселити у границе ма кога села.

На ове измене у закону о сеоским општинама, писца је побудило то, што је имао прилике на више места да посматра људе и њихов рад у усамљеним кућама. Такве су куће обично легло лопова и разбојника, усамљена и далеко од сваке контроле и заштите често и најчеститији привредници морају да подлегну и да постану јатаци неваљалих људи.

V. Ко од задругара издељених или од насељеника оће да подигне окућницу, несме подизати где он оће, него мора се обратити дотичној општини за дозволу и општина ће му одредити у границама села, пазећи на то да је кућа близу сеоског пута а не на каквој чукари или на неприступној јарузи.

VI. Свака већа општина, која броји 200 пореских глава, мора у одређеном року просећи главни сеоски друм и спојити га са најближим друмом а тако исто просећи и простране споредне сеоске путове за свој саобраћај.

VII. Забранити једном за свада у свима већим општинама подизање дрвених мостова, који се сваке године оправљају и никад неваљају.

Све веће општине морају у року од 10 година подићи камене и простране ћуприје.

VIII. Забранити поделу заоставших општинских утрина, које су још једини услов за одржање ситне стоке. У случају потребе за деобу мора се тражити нарочита привредна комисија, да оцени, да ли је велика насељеност или каква друга важна потреба изазвала деобу утрина.

IX. Држава се мора обавезати да помоћу стручних привредника и инжињера изради у року од 3 године планове за куће сеоске и штале. Ти планови морају одговарати и материјалном и привредном стању привредника код нас. Планови не морају бити обавезни, да по њима куће подижу, то се и не тражи, но да су увек у општини на видном месту те да сваки разгледати може. Тиме би се дала прилика да се привредници упознаду са бољим распоредом кућа и окућница, које би одговарала привредном и здравственом стању код нас. Овако остављени сами себи праве куће и штале по плановима њихових сеоских мајстора.

X. Школе, цркве а и кафане не смеду се подизати ван и по крајевима но у средини сеоских а не општинских граница.

У Закону о деоби задруга унети ове тачке:

I. Окућница са потребним зградама и воћњаком ако нема више од једног хектара не сме се делити но коцком да се вуче на коме ће остати. Најприродније би било да на то има првенство најстарији брат, који је највише и привредио у задрузи Остали у накнаду добијају у већем земљишту, у новцу или стоци како се погоде.

II. Њиве и ливаде испод једног хектара несмеду се делити, а само се могу делити ако имају више од 1 и по хектара и то једном ће припасти 1 цео хектар а други ће добити остатак коме припадне. Подела се мора вршити тако, да сви имају приступа друму или путу сеоском.

III. Њиве и ливаде испод једног хектара величине не смеду се ни под каквим изговором даље парчати и делити.

IV. Виногради испод 10 мотика не смеду се даље парчати.

V. Забрани и шуме испод 3 хектара не смеду се делити. Тиме би се створили услови за боље гајење шума и избегло немило крчење шума.

VI. При продаји земље за сваког важе ови услови као и за задруге.

Са ово неколико тачака, које сам овде напоменуо, а молио бих и остале привреднике, да их допуне, могло би се годинама услед поступног насељавања наших села, дочекати да видимо груписане и ушорене општине и да се сваки привредник креће на већем комаду земљишта, те би тиме односи привредника постали одређенији, вредност имања већа а сигурност, која у данашњим приликама није никаква а међутим је први услов за напредовање привреде, постала би већа.

Поступним међусобним одкупљивањем мањег комађа земаља и спајањем у веће комаде, које се после несме више парчати и делити, груписале би се и поступно би се отклонила велика распарчаност наших земаља, у којима лежи највеће зло економно код нас.

Оваковим законима не само што ће се села поступно груписати а тако исто и имања њиве поступно спајати у веће, те лакше јевтиније и боље обрађивати, но нестаће оних безбројних мањих њива, које леже сваке године по селима упарложене, јер их пропали инокосници не могу да обраде, те су сада легло корова и штетних биљака, где кад узру, разноси им ветар и животиње семе по целој околини, те од њих пате и остали привредници а да не поминьем колико губе појединци а и сама држава од толике необрађене земље.

Па и сиромашни инокосни привредници, који немају својих запрега за орање, лакше ће већи комад дати било под кирију или на трећину, те ће и они отуда веће користи имати. Од малог комада њиве нема шта да остане ни њему ни наполичару.

Оваковим малим изменама у законима недогледне су добре последице по привредно и имовно стање у земљи.

Кад се могло законом да ограничи, да се сељаку не сме продати окућница и пет дана ораће земље, те да се спречи пропадање сеоског света, може се још пре законом стати на пут и недогледном парчању земаља, које бива већином при подели из ината појединаца а на штету и њих самих и целе земље.

На надлежнима је да своје учине и да томе стану на пут.

Ж. Јанићијевић.

ЧУВАЈТЕ ДОБРУ ПРИПЛОДНУ СТОКУ.

Једна највећа мана наших привредника, који се баве сточарством у опште та је, што се годинама појединн мучи док добије добар сој крава или добру приплодну кобилу, а тако је исто и са овцама и свињама, па кад добије, не уме да их очува и да их годинама поступно умножи а негом добро да је још и поправи, но чим се прва боља цена на пијаци или вашару појави, он их распрода па купи за половину пара кржљавију и слабију стоку а другу половину утроши на остале потребе.

Не треба вам ништа друго, отидите на прву изложбу коња и ждребади, коју приреди „Коло јахача“, па ћете се уверити, да је редак одгајивач, који вам своју најбољу изложену ждребад и кобиле неће продати, ако му само преко обичне цене мало више дате. Он не помишља на то, што му тиме пропада не само толики труд око гајења но што је најгоре не помишља да губи и затире тиме своју добру пасмину, коју ће новцем тешко накнадити.

Ретки су у нас привредници, који своју добру пасмину очувају по десетину, двадесет и више година.

Добар привредник не сме да буде лаком за новцем, док се не осигура да има од своје пасмине више добрих приплодних грла. Он ће за продају одвајати само она грла, која су старија, или су остала кржљавија, или су са извесним манама а своју добру пасмину чува и поноси се тиме.

Добра приплодна грла, која су код једног привредника одгајена, не само што су навикнута на извесну храну воду и негу, но и ређе подлеже болестима а уједно су неизцрпни капитал за привредника.

Не чудимо се Арапима одкуда њима најбоља раса коња. Арапин заложи пола имаовине за ждребад од најбољих и чувених коња а од њега не можете их, после, ни по коју цену одкупити. Он ће их годинама чувати и брижљиво неговати, па кад добије од њих добру ждребад, задржаће што је најбоље а ону код којих опази ма и најмањуману продаће вам, његова ергела не сме имати мана. Његов пастув или кобиле за приплод вреди више но сва његова имаовина.

Тако исто не треба се чудити Енглезима, Французима и другима, кад плате за какво ждребе или бика неколико хиљада дуката, да добију само добру приплодну стоку, која по доброти надмаша њихову стоку. Они плате и преплате, али са рачуном, да ће им се то поступно исплатити. Покушајте да од њих купите ону стоку, коју они одберу за приплод. Цена је таква да морате преплатити па да купите.

А чувамо ли ми добру приплодну стоку. Не ћу да кажем за све, но посигурно могу рећи половина наших привредника купује с пролећа јунад и краве јевтиније па их прирани док изору и среде летину а од крава се лети користе млеком и приплодом а с јесени мало их уране и угоје, па их на најближем вашару продају, да не морају преко зиме хранити.

Оваквим газдовањем већина поступно остаје и без слабије стоке, а о бољој и да не говорим.

Ја ћу се обратити оној другој половини бољих привредника, који сами гаје и подижу стоку, нека они припазе боље на своје домазлуке нека их лако не испуштају из својих руку, јер би онда узалуд и држава и окрузи бацали толике хиљаде динара на куповање добрих пастува, бикова и друге ситније стоке, ако њихов подмладак, који добијамо, не умемо очувати и размножити, но их одмах, чим одрасту станемо продавати по вашарима, трговцима, који их извозе из Србије, било за кланице пештанске и бечке, било за кланице или приплод за Бугарску и Турску.

Ако и нужда дође да се мора продати, треба гледати да опет остане у земљи нашој, у рукама наших привредника, код којих ће мо опет у повољнијим приликама моћи лакше доћи до добрих приплодних грла. *Из земље нек се извози само оно, што није добро за приплод.*

Сетимо се увек како лакоумно испустисмо најбољу нашу расу свиња — мангулицу — са којом се данас Мађари поносе а ми сада набављамо влашке,

5. О избору калема. — Ране врсте лозе.

Најсигурније срество да се увећа и регулише плодност ма које врсте лозе лежи у *изборном размножавању*. Те ће рећи, да треба забележити видним знаком све лозе, које редовно доносе добар род и које нису склоне сметању, па само од њих узимати резнице за размножавање или калемљење

На овај прост и лак начин може се постићи дупла плодност код извесни варијетета, који су иначе добри али мало плодни или не замећу плод. С тога се топло препоручује винодељцима, који желе добити максимум плодности од свог винограда, да при калемљењу обрате озбиљну пажњу на избор калема.

Известилац је, даље, напоменуо значај који имају ране лозе у северним крајевима, на узвишеним висоравнима и бреговима где услед строжије климе по положају или узвишености над морском површином не сазревају потпуно лозе, као: Гаме, Пино и Шасла. Ране сорте, вели известилац, могу се с великом коришћу употребити и у јужним пределима као грожђе за јело, које прво стиже (primeur) и према томе има увек добру цену.

Навео је затим дугачак списак раних лоза за производњу белог и црног грожђа, које се може употребити и за јело и за прављење вина.

Ми не налазимо, да ће нашим читаоцима бити од користи ако би им навели те сорте, које су и по имену и по каквоћи код нас непознате. Осим тога ово је питање у садашњим нашим винодељским околностима од споредног значаја. —

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Шта не треба убијати? — У Француској школске књиге не само да садрже по неку корисну поуку, не само дакле, да због своје садржине, но и због своје прецизне форме и кратког а јасног језика, заслужују пуно признање и подражавање. Неколико примера.

О животињама тамо се вели:

Јеж. Живи по највише од мишева, малих глодара, пужића и жукова. Не убијај јежа!

Жаба. Права помагачица земљоделчева. Свака потамани 20 до 30 инсеката на сат. Не убијајте жабе!

Кртица. Непрекидно тамани гундеље, ларве (лутке) и друге земљодељу шкодљиве инсекте. У њеном желутцу, нико није ма кад могао наћи и трунку од биљне ране. Не убијај кртицу!

Птице. Свака земља претрпи свакогодишње огромне штете од инсеката. Птице тамане силне инсекте, особито гусенице; оне су помагачице земљодељу и воћарству. Не хватајте и не убијајте птице!

Буба Мара. — Најбоља пријатељица земљоделчева и баштованова, јер у грдним масама тамани лисне уши, тако штетне по рашће и млада дрвета. Чувајте буба Маре!

Леп пример за угледање. И код нас би школске књиге за децу, требало више овако корисних напомена, из свију грана пољске привреде, да имају.

* * *

После многог заливања треба земљу прекопкати. — У градини, на великој суши, мора се и чешће и јаче заливати; али због многог заливања земља добије покорицу, много очврсне, а то није добро по биље и рашће. Због тога треба непремено за тим, земљу ситно прекопкати, да ваздух има приступа и да биље боље напредује.

Пресађено биље, докле се не прими и довољно жилама не утврди, не сме се окопавати, или ако се мора — онда то треба врло брижљиво чинити.

Једна крупна ситница, која се често заборавља!

ГЛАСНИК.

Прослави двадесет-петогодишњице Српског Пољопривредног Друштва. — Ове године, навршује се 25 година, како је Српско пољопривредно друштво основано и отпочело свој плодан и делотворан рад на унапређењу пољске привреде у Србији. Пољска привреда је главна основица културног напретка и државног развитка наше земље, она је њена снага и њена моћ и природно је, да онај дан, кад се на делу остварила мисао о заснивању тако корисног удружења по Србију, треба данас на достојан начин прославити и на тај начин видним знаком одати признање свима добровољним прегаоцима и радницима на унапређењу пољске привреде у Србији, који су учествовали у толикогодишњем раду ове једине пољопривредне заједнице, до скора. Природно је, да тај дан треба и прославити и да тога дана треба достојним споменом обележити прошлост — по важнијим радовима предузиматим кроз 25 година на унапређењу целокупне пољске привреде у земљи, и назначити на тој раскрници и будућност тих радова и предузећа у интересу напретка и бољитка пољопривредне Србије!

Управни одбор друштвени изабрао је ужи одбор из г. г. потпредседника друштвеног Јакова Марковића и чланова Вучка Богдановића и Светозара Гавриловића, који ће учинити потребне предлоге за најдостојнију прославу тога свечаног дана по пољску привреду. И у седници 5. Маја ове год. претресан је и усвојен њихов предлог:

1. Да се на достојан начин прослави двадесет-петогодишњица Српског пољопривредног друштва, најбоље у Јануару идуће године, ако сви радови, за то спремани, не би могли бити готови, да се прослава раније држи;

2. Да се за дан двадесет-пето-годишњице спреми *споменица* којој ће бити два дела:

а) *Историја друштвеног рада кроз 25 година, од постанка до данас;*

б) *Развитак пољске привреде у Србији*, пре 25 година и данас, представљен у картограмима, диаграмима и у опису.

3. Да се дан двадесет-пето-годишњице веже са сазивом једног ванредног Збора друштвеног, који би имао да разправи она два врло важна питања, упућена друштву на разраду актом г. министра народне привреде од 5. Децембра пр. год. Збр. 3849.

а. О комасацији земаља;

б. О уређењу пољске полиције.

4. За уреднике „споменице“ изабрати су и то: „За историју 25 годишњег рада друштвеног“ г. Вучко С. Богдановић; за дело: „Развитак пољске привреде у Србији.“ — г. Светозар Љ. Гавриловић, чланови друштвени. Они ће се споразумети са сарадницима за разраду појединих одељака.

5. За референте на друштвенем ванредном збору, одређени су: За питања о комасацији г. Чеда А. Поповић начелник мин. народне привреде у пензији; За питање о уређењу пољске полиције г. Коста Таушановић министар народне прив. у оставци и председник Српског пољопривредног друштва.

6. Да се од редовних чланова друштвених и економна, или оних, који се дуже пољском привредом баве и живе у народу, ангажују говорници на збору за оба ова питања, која ће се претресати. Они ће имати да обрате пажњу, да изнесу све мане

и све сметње, које коче напредак наше пољске привреде у опште. За тај циљ изабрато је дванајест особа.

7. Детаљнији је програм за дело „Развитак пољске привреде у Србији:"

а. Баштина и задруга (облици и стање њихово);

б. Аграрне прилике и недаће; њихово порекло и стање.

в. Природни услови плодности, подела земљишта на поједине културе, услови за успех пољорадње, (а овде специјално преставити: ширење пољопривредних справа и машина; и пространство и стање гојења пићних биљака, нарочито луцерке);

г. Стање сточарства и његових појединих грана;

д. Извозна трговина пољопривредних производа, њено кретање и развитак.

ђ. Шумарство — пространство и стање.

е. Пољопривредне установе и заводи.

ж. Пољопривредно законодавство.

Свима овим пословима а нарочито припремању и изради оба дела споменице има се одмах приступити. За даље руковођење и извршење ове одборске одлуке изабрат је нарочити ужи одбор за прославу, у који су ушла: г. г. Чеда Поповић, Јаков А. Марковић, Вучко С. Богдановић и Свет. Љ. Гавриловић.

* * *

Утакмица за рационално уређење пчеланика са покретним сађем (ђерзонкама). —

Од расписатих награда за увођење напреднијих начина радње, што их расписује и издаје Српско пољопривредно друштво сваке године, у овој години 1. Априла био је рок за тач. 10 ових награда: *„За рационално уређен ичеланик са најмање* 20 кошница *ђерзонки.* Награда 250 динара. Могу се такмичити окрузи ваљевски и подунавски (изузев Београд).«

Пријавило се 17 пчелара за ту утакмицу и то 16 из окр. ваљевског а 1 из округа подунавског. Ово су ти пчелари: подружина ваљевска, срез подгорски, Стеван Јанковић председн. првостепеног суда, Живота Миловановић свешт. Милован Поповић трг. Брања Атанацковић трг. Стеван Теодосијћ кафеција Алекса Ненадовић порез. сви из Ваљева; свештеници: Илија Михаиловић цветановачки, Стеван Поповић ћелијски, Михаило Вићентијевић, петнички, Радомир Поповић рабровачки, Милутин Жујовић врачевићки; Михаило Ступаревић учитељ ћелијски; Илија Поповић свешт. из Бабајића; Милош П. Марковић свештеник звечански.

Миливоје Станишић земљоделац из Смрдљиковца, среза колубарског окр. подунавског.

Одређена је комисија, која ће све ове пчеланике пријављене за такмичење, прегледати и награду најбоље уређеном, досудити. Комисију састављају чланови друштвени г. г. Аца Живановић, Душан Спасић и Никола Вељковић.

* * *

Нов секретар друштвени. — За секретара изабран је г. Милутин М. Јовановић срески начелник у пензији, бивши ђак земљоделско — шумарске школе.

* * *

Уредник пољопривредног календара за 95 год. је г. Паја Тодоровић чиновник управе фондова, уредник првог календара (1883. год.) и скоро ће се расписати стечај за радове.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 23. Марта 1894 год. у Београду.

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Живојин Јанићијевић, Душан М. Спасић, Мирко Миљковић, Аца Живановић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао К. С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара, члан управе, Н. Вељковић.

52.

Чита се записник VII-ме седнице управног одбора, који се по прочитању усвоји.

53.

Вршиоц дужности секретара реферише одбору да је Ранко Гођевац донео један крунач на преглед и оцену израђен у његовој фабрици овде а према ранијем решењу управног одбора 14. прошлог месеца. — Одбор умоли г. Душана М. Спасића, Мирка Миљковића и Н. Вељковића, да преглед и оцену изврше а одбору извештај поднесу.

54.

Комисија за оцену шприцаљки за пероноспору подноси извештај о извршеним пробама шприцаљки за пероноспору који гласи:

Управноме одбору Српског Пољопр. Друштва.

При крају прошле године, изабрао је управни одбор срп. пољопр. друштва потписате за чланове комисије од које је тражио стручно мишљење о томе:

1.) Да ли треба и у којој мери још за рана припремати потребна средства за сузбијање „пероноспоре" у нашим виноградима у овој 1894. год.

2.) Кога система прскалице треба препоручивати код нас за употребу, код кога би их требало поручивати и на колики би простор била довољна једна прскалица?

3) Који би материјал за прскање требало набављати и од кога?

4.) Да ли су до сада штампана упуства о сузбијању „пероноспоре" довољна, или би их ваљало изнова израдити и штампати? и

5.) Ко треба у свему овоме раду да има иницијативу; ко да се брине о примени потребних средстава за сузбијање „пероноспоре" и шта, и у колико од свега тога треба да ради Срп. пољовривредно друштво?

Пре но што приступе излагању свога мишљења о горњим питањима, потписати сматрају за потребно да напомену, да су, поред најбоље воље, да поверену им дужност што пре испуне тек данас били у стању да у главноме одговоре на постављена им питања, прво с тога, што су из страних литература морали да прибирају податке о употреби разних средстава и са њима постигнутим резултатима, и о потребној количини тих средстава за извесну обрађену површину — будући ми немамо још никаквога искуства у томе — и друго, с тога, што су хтели упоредном употребом бар неколиких справа да се лично увере о њиховој употребљивости.

Потписати, моле дакле управни одбор да изволе саслушати ово њихово мишљење и ако су са истим мало одоцнили.

Потписати чланови комисије мишљења су:

1.) Да треба што пре набавити што већи број најпрактичнијих справа за прскање „чорбе" (раствора) начињене од раствора плавога камена и кречнога млека; а исто тако да треба што пре и у што већој количини набавити плавога камена;

2.) Да би требало одмах набавити што већи број Мајфертових патентираних прскалица за пероноспору, тако званих „Сифонија", јер су се потписати, упоредним радом са „Сифонијом" која је представник новије врсте прскалица, које раде помоћу збивеногa ваздуха, и код којих је пумпа, помоћу које се течност утерује у суд. које се ради прскања носи на ле-

њима, одвојени од самога суда, и Беснард-овом прскалицом, која се сматра у Француској као најбоља, и која је преставник старије врсте прскалица, код којих се течност из суда, који се носи на леђима, прска помоћу пумпе која је утврђена или за суд или у његовој унутрашњости и коју мора раденик непрестано покретати — што је врло заморно — уверили: да је „Сифонија“ несравњено бољи и употребљивији апарат, и да хвале које се о њој проносе, нису претеране.

По себи се пак разуме да би „Сифонију“ требало набављати од самога фабриканта Мајферта.

С погледом на то: што по тврђењу страних виноградара, који већ неколико година бране своје винограде од пероноспоре, треба за 1. хектар = 1000. квадратних метара, засађен виновом лозом, око 400 литара бордовске чорбе, и што једна „Сифонија“ може да прими у себе до 12 литара „чорбе“ а при прскању лозе, може се испразнити за 25 до 30. минута, излази: да се са једном „Сифонијом“ за 10. часова рада, могне да попрска око 6000. квадр. метара или више од ½ хектара винограда, а за прскање потребан је само један раденик. По себи се разуме и то: да се при првоме прскању — у Мају — може за исто време попрскати већи простор винограда, но при другоме и трећем;

3.) Да би на првоме месту требало што пре набавити што већу количину плавога камена; а исто тако да би требало ради опита набавити мању количину и „Азурина“;

4.) Да су до сада штампана упуства о сузбијању пероноспоре, у колико су иста потписатима позната, у главноме довољна, и ако изгледа да се већина од њих оснивају на ранијим опитима и њиховим резултатима, који се прилично разликују од најновијих. Неби, пак, од штете била, кад би се што пре одштампало једно што краће али и што је могуће популарније упуство, у коме би изостали сви историјски податци о „пероноспори“ и њеној штетности — јер је ову већ сваки осетио — а само би болест била што разумљивије описана. У овоме би упуство требало изложити само: како се гради бордовска чорба и како се употребљава (изостављајући сва остала средства, осим азурина, кога треба такође споменути) будући је се она до данас показала као најбоље и најпрактичније средство. Осим тога, томе би упуству требало додати бар по једну детаљну слику од 2 до 3. врсте прскалица, са тачним упутом, како треба са којом прскалицом поступати.

5.) Да главну иницијативу треба да има, и сву бригу око примене потребних средстава за сузбијање пероноспоре треба да води држава односно Министар. Народ. Привреде. А и Срп. пољопривредно друштво треба да поради што више на овоме послу а учиниће врло много и тиме, ако набави што већу количину плавога камена и азурина, као и већи број прскалица, па буде све то уступало приватнима по коштању.

Поред овога, што смо горе изложили, сматрамо за своју дужност да Управноме одбору обратимо пажњу и на следеће:

Као што је већ познато, пероноспора влада код нас већ 2. године и до сада није противу ње ништа ни предузимато, па ако се и ове године оставе виногради, који су још остали поштеђени од филоксере, на милост и немилост пероноспори, биће сатрвени. Да би се ово зло, бар од извесног дела винограда (у винодељским крајевима) отклонило, неопходно је потребно да држава што пре организира рад око сузбијања пероноспоре већ ове године за шта има још довољно времена, само ако се похита. С тога је потребно да Српско пољопривредно друштво предложи г. Министру народне привреде да он што пре организира свој рад, а потписати ће врло радо помоћи око израде плана за тај рад, ако се то буде од њих захтевало.

Како је, даље, према искуству страних виноградара, потребно за 1. хектар и једно прскање просечно 400. литара „чорбе бордовске“, и како за 100 литара ове чорбе, треба 2. до 3. килограма плавога камена, а са обзиром на то што, код нас пероноспора влада већ 2. године а виногради нису никако прскани, и што ће имати више клица пероноспориних, те не би требало употребити мање од 3. килограма плавога камена за 100. литара чорбе, излази да ће код нас за прво прскање (у мају) и за 1. хектар винограда требати најмање 12. килограма плавога камена. Ако би се, дакле хтело да попрска бар 1000. хектара винограда онда би требало одмах поручити најмање 12.000. килограта плавога камена, и ми смо мишљења да Срп. пољопривредно друштво предложи г. Министру нар. привреде, да се одмах и набави оволика количина.

На послетку, да би Срп. пољопривредно друштво могло дати своје мишљење и о неким другим прскалицама о којима се у разним пољопривредним листовима са похвалом говори, и које изгледају да су практичне, част нам је замолити Управни одбор да изволи одобрити: да се ради упоредних проба одмах набаве за рачун друштва још и ове прскалице:

а) „Unicum“ од Маутнера у Буда-Пешти;

б) „Schivity Peronospora Spritze“ од Schivitza et. Comp. у Трсту и

в) „Austria“ од Nectvile-a у Бечу.

Осим тога, да се замоли Управа школе за винодеље и воћарство у Букову, да пошље друштву што пре једну „Гарол-ову“ прскалицу.

23. Марта 1894. год.

у Београду.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Коста Д. Главинић

А. Живановић

Др. **Марко Т. Леко**

Одбор реши: 1., Да се умоли г. Министар нар. привреде да изволи друштву јавити одакле се може набавити прскалица система „Гаролина“, пошто агенција Енологика из Милана јавља друштву цене за друге прскалице а гаролу је из каталога свог избацила.

2., Да се скрене пажња Г. Министру Народне Привреде да је справа „Сифонија“, коју је комисија прегледала, врло добра и препоручљива и да што већи број истих набави.

3., Да се одма од Мајферта из Беча поручи 20 „Сифонија“ са 10 пумпи.

4., Да се сачека одговор од Министра Народне Привреде па потом изврши поруџбина за 5000. кгр. плавог камена из фабрике која најнижу цену нуди, но с' тим да пошаље анализу истог.

5., Да се набави 5 кгр. „Азурина“ ради пробе и упоређења дејства са плавим каменом.

6., Да се ради пробе и упоређења рада прскалица другог система набаве и то „Unicum“ од Маутнера из Пеште „Живића“ апарат из Трста и систем „Аустрија“ од Нехвила из Беча а од управе Винодељско воћарске школе тражити да пошље справу „Гаролину.“

Садржина: Чланци: Прикупљање података за израду дела „Развитак пољске привреде у Србији.“ — Упутство за сузбијање пероноспоре. — Калемљење лозе у зеленом стању. — У колико губимо деобом задруга, допунимо то законом о Општинама и о подели задруга (свршетак). — Чувајте добру приплодну стоку. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 год. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 22 и 23. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. ЈУНА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

УПУТСТВО

ЗА

СУЗБИЈАЊЕ „ПЕРОНОСПОРЕ“

(СВРШЕТАК)

А.

„СИФОНИЈА“

Сл. 1. преставља нам једну „Сифонију“ просечену кроз средину.

Сифонија се састоји из једнога са свију страна затвореног, бакарнога суда *a*, у чијој се унутрашњости находи само један кугласти вентил *c*, од гуме који се не може ни ојести нити лако запушити. Горе на казану, утврђена је нарочита справа *b*, која се зове „Манометар“, и која нам увек показује: под коликим се притиском находи течност у казану *a*. У овој справи, обележене су на једноме луку 5 црта, од којих су 4 црне, а једна је црвена. Код ових црта, стоје редом бројеви: 0, 1, 2, 3 и 4. Број 3, стоји код црвене црте. У справи се находи и једна сказаљка, која се може да шета од црне црте обележене са *0*, до црне црте обележене са *4*. Ако на прилику ова сказаљка стоји код броја 2, онда нам она показује, да се течност у казану a, находи под притиском од 2. атмосфере.*)

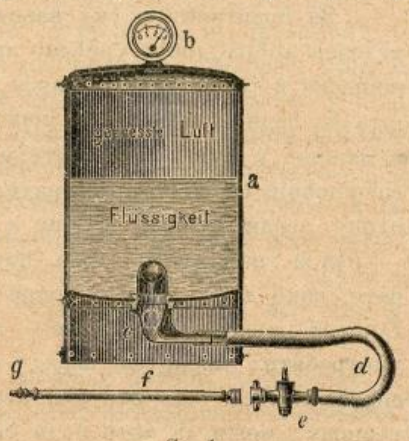

Сл. 1.

За кугласти вентил, чврсто је везано једно црево *d* од гуме, на чијем се другоме крају находи једна славина *e* и месингена цев *f*. На крају цеви *f* удешен је нарочити сисак *g*, кроз који течност прска.

*) Школовани читатељи знаће, колики је притисак једне атмосфере, а нешколованима је тешко то објаснити, а није им ни потребно да знају.

У доњој половини казана *a*, находи се течност, а у горњој сабивени (сгуснути) ваздух.

Да би се са Сифонијом могло предузети прскање, треба је прво напунити са Бордовском чорбом што се врло лако врши помоћу засебнога шмрка (пумпе) за сисање и потискивање течности, који је престављен у сл. 2. Помоћу нарочите гвоздене дршке *B*, која је снабдевена са једним завртњем, утврди се овај шмрк за суд у коме се находи Бордовска чорба. На шмрковоме цреву за сисање *C*, находи се често, месингено сито *D*, коме је задатак да спречи продирање ма какове нечистоће у шмрк или у казан *a*.

Пре но што се приступи пуњењу „Сифоније“ са „Бордовском чорбом“, треба се уверити: да ли је славина*) *e* отворена и да ли сказаљка у справи *b*, (манометру) стоји код броја 1, па ако стоји, може се одмах пунити, а ако не стоји код 1, онда треба метути „Сифонију“ на једну даску, која се положи преко суда у коме се находи спремљена чорба, за тим се састави сифонијино црево *d*, код *A*, са сиском шмрковога црева *C* и утврди шмрк (пумпа) помоћу дршке *B* за суд, а црево *C* са ситом *D*, спустити с поља поред суда. После овога, треба неколико пута повући дршку шмркову на више и на ниже, те ћемо тиме сабити ваздух у „Сифонију“. Ово повлачење дршке на више и на ниже, треба продужити све дотле, док сказаљка у справи *b*, не стане код броја 1, а тада треба престати.

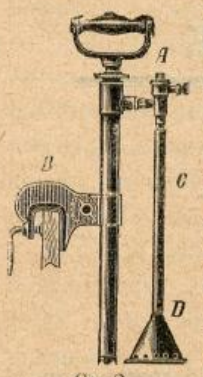

Сл. 2.

Утеривање ваздуха у Сифонију, иде у почетку доста тешко, с тога треба убрзати повлачење пумпинога клипа на више и гурање на ниже, и то продужити док се сказаљка не почне кретати ка 1. Пумпу треба наместити мало укосо јер се тада лакше ради.

По што смо на овај начин дотерали сказаљку у справи *b*, до броја 1, треба пребацити црево *C* и сито *D* у течност у суду, пазећи на то: да сито *D* легне на дно суда, па онда пумпати течност у „Сифонију“. Течност треба помоћу пумпе пумпати у „Сифонију“ све дотле, докле сказаљка у справи *b* не дође до броја 3.

*) Славина *e* отворена је, кад њена пера иду у правцу месингене цеви, а затворена је, кад су њена пера намештена попреко на цев.

а чим је до овога броја дошла, треба одмах престати са пумпањем, јер, ако пумпање и даље продужимо, може нам се или справа *b* покварити или казан *a* разпрснути.

Кад је сказаљка дошла до броја *3*. треба, као што рекосмо, престати са даљим пумпањем, затворити славину *e*, одвојити Сифонијно црево *d*, од пумпинога сиска *A*, и саставити га са месингеном цеви *f*. По што смо све ово извршили, Сифонија је спремљена за употребу и цео се даљи посао састоји у томе: да је раденик, овако напуњену, мете на леђа и да уђе са њом у виноград. Чим се отвори славина *e* истериваће збивени ваздух течност кроз сисак *g*, разбијајући је у безбројно много, врло ситних капљица. Ако се славина *e* не затвори, течност ће прскати кроз сисак *g*. све дотле, докле и последња кап не изађе из казана *a*.

Једна „Сифонија“ може да прими у себе око 12 литара течности, и може се испразнити, кад се прска са најситнијим капљицама, за 24 минута. Пуњење једне „Сифоније“ траје око 2 минута. Из овога излази, да се једна пумпа може да употреби за 10 до 12 Сифонија, што је врло важно, кад треба веће површине за краће време попрскати.

За време док се „Сифонија“ употребљава, треба збивени ваздух, који се налази у казану *a*, испуштати сваких *8* дана, па га поново ваља упумпати на горе показани начин. Исто тако, треба испустити збивени ваздух и кад се прскање заврши. Ово испуштање збивенога ваздуха врши се врло лако на следећи начин:

Сифонија се положи на земљу са оном страном која належе на плећа раденикова, и то тако, да јој дно лежи нешто више, па се за тим вентил отвори тиме, што се два — три пута, удари руком (само слабије) са стране по казану, или ако то не помаже, онда се помоћу пумпе утера два три пута ваздух у казан, у след чега се вентил покрене са свога места. Кад се после овога црево *d* скине са пумпе и славина *e* отвори, ваздух ће постепено излазити из казана *a*.*)

Сл. 3.

*) **Напомена:** Стакло на справи *b* (манометру), треба чувати да се не разбије, а исто тако, треба добро чувати од повреда и саму

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

(НАСТАВАК)

Не ћу да говорим о томе, колико напредније државе имају чисто земљоделских, стручних, нижих, средњих и великих школа, у којима се грдан број младића из године у годину учи и по школски и практички земљоделству — али код нас где 95—100 душа су земљоделци, ми имамо свагда две земљоделске школице, докле имамо школа, што спремају чиновнике, господу и друге струке за оних осталих 5 душа од 100 душа у Србији, — 23 које гимназије, које гимназијце, на шта се годишње троши милијун и по динара! Не велим да нам не требају и те школе — али велим, да ћемо ми пропасти, ако не добијемо у скоро што више земљоделских школа, које ће спремати корисне раднике и паметне земљоделце.

До сада сви што су оставили село, да се даље школују, нису се враћали у село да помогну својој породици и своме селу, да земљу раде и стоку пате — већ су остајали у варошима, да друге послове раде и државну службу да траже. Од сада би требало, да што више њих долазе у село, да народ на делу, на раду, на земљораду, поучавају бољем и напреднијем раду, кућењу и течењу — то је оно, што сваки наш трезвенији човек, треба својој домовини да жели!

За практичну поуку народа, путем угледања — постоје угледна добра, добро уређена приватна, манастирска, друштвена, школска и разна друга имања, на којима има сељачки сталеж шта да види и чему да се научи. Не само да види боље справе и машине у раду, како уштеђују труд и време и много боље и савршеније сваки посао израде; не само да види лепу и ваљану стоку, згодне, топле, удобне а јефтине кошаре и стаје за стоку — већ и како се та стока паметно може и треба да држи и пати, како да се чува и храни; већ може да види и да се поучи: како се производи од стоке — много паметније и корисније могу употребити: млеко за израду масла и бутера, разних скупих справа и т. д. што све има сталну и сигурну проходњу и потрошњу; може да види и да се поучи како се чувају и калеме разне воћке, како се прерађује, суши и шта све може од разног воћа да се сагради и спреми за трговину; може да види, како се земља боље обрађује — не само плужи и превртће, но дроби и ситни са дрљачама и са ваљцима; како се ливаде натапају водом, како се негују, дрљају, кртичњаци растурају, подсејавају и т. д., те да се не косе једанпут, на два и три пута преко године; имају прилике да виде и да се рођеним очима увере, колико благослова и благодети по земљоделца лежи у ђубрету, што га добија и прибира од своје стоке, како се ђубре чува, шкропи и негује, како се на њиве износи и одмах заорава, да не ветри и не прегорева и како тако обрађиване и ђубрене њиве много више и много теже зрно роде, него ли његове ис-

Сл. 3. показује нам, како се „Сифонија“ пуни, а сл. 4. показује нам, како се са њоме лоза прска.

Сл. 4.

справу *b*, с тога при дизању Сифоније са земље, или при спуштању исте на земљу, не треба никад хватати рукама за ту справу јер би се могла лако откинути од казана *a*, а тада би Сифонији била неупотребљива.

Потпуна „Софонија“ коју састављају: казан *a* (сл. 1.) са манометром *b*, вентилом *c*, цревом од гуме *d*, славином *e*, месингеном цеви *f*, простим сиском за прскање *g*, и једна потпуна ручна пумпа сл. 2. са цревом од каучука *C*, ситом *D*, и дршком *B*, за утврђивање пумпе за суд, стаје у Бечу у фабрици 28 аустријских форината.

У Београду код Срп. пољопривредног друштва може се сада добити за 66·50 динара.

А ако се узму зглавкасти сискови, са три разна врха, за млазеве разне јачине, који се по потреби могу скинути или наместити, онда стаје у Бечу 29·50 аустр, форината.

У Београду код Срп. пољопривредног друштва може се сада добити за 70 динара.

Кад се од једанпут набави најмање 20 комада могу се добити и јевтиније.

Б.

АУСТРИЈА

Сл. 5. показује нам како изгледа једна прскалица „Аустрија“ са пљоштим (овалним) казаном. а сл. 6 показује нам опет, како изгледа једна прскалица „Аустрија“ са округлим (цилиндричним) казаном.

Кад први пут приступамо раду са Сифонијом, треба клип пумпин добро намазати зејтином.

Свакога дана, кад се посао доврши, треба казан испрати чистом водом, а то се врло лако врши тиме, што се у казан а напумпа два — три пута чиста вода, па се са месингане цеви скине сисак за прскање и пусти да вода изађе из казана у широкоме млазу.

чишћене и угажене пљуше. Једном речју таква су имања најбоља жива школа за земљоделце, јер нигде земљоделац не верује причењу, докле се рођеним очима не увери о користима неког посла и рада, докле га он сам не оцени и о њему не прочита, докле му он сам не нађе, шта му је ту и где му је добро!

Колико то може бити лепа особина земљоделчева, која ће га спасти много пути од штете и од бацања новца ни у што — толико је то и једна велика мана, кад не ће понеки паметан савет од школованих људи, да прими и да о њему промисли, јер он онда заборавља, да је и тај савет прочитан из књига, а да такве корисне књиге ил' учење корисне школе нису залудница, јер у њима пише и у њима се учи све оно, што су многи и многи паметни људи, нарочито прави земљоделци искусили и опробали!

Па тамо име и много више књига и повина, које пишу за народ, о његовом занату, о земљоделским стварима и пословима. Књиге и новине, неписменима редовно читају писмени људи и тумаче, па се после о томе договарају и све то претресају — па између' многог кукоља, кад га протребе нађу и по које зрно пшенице! Код нас нема ни једне ваљда такве сељачке читаонице и ретко ко' од сељака и да је чуо што год, о чему и како пише „Тежак“ једини српски земљоделски лист, а биће их врло много, који знају шта сва пишу политичке новине и листови!

Но владе напреднијих држава, не дејствују само тако на масу сељачку, упућујући је бољем и напреднијем начину рада, већ дејствује на њих и живом речју. Плаћају нарочите спремљене и обучене земљоделске учитеље — економе — који преко целе године путују из села у село, сазивају зборове и договарају се са сељацима и њиховим земљоделским пословима и невољама, упућују их или се бар саветују с њима о свему што се боље и напредније појави Ови непрекидни путници учитељи народни, раздају нека боља семена, справе, књижице; врше свакоме све поруџбине, које се клоне напретку земљоделства у њиховој околини; обавештавају свет о свима потребама и изворима за набавке, поруке и т. д. Дакле они су потпуно прави народни бесплатни учитељи и саветодавци.

Овом врло паметном установом ових путничких учитеља, који у свако одређено им село, по неколико пута преко године дођу, сваки час допану, на збор и договор, на њиву и ливаду, у виноград и у воћњак, па се ту у околини према потреби позабаве — постигнуто је кроз дужи низ година врло много у државама, које су их завеле. Они су прави пионери, који крче пут пољопривредном напретку.

Они су то, који уносе и заводе боље сорте семена од корисних биљака — репе за стоку, детелине, разних трава, раних а крупних издржљивих пшеница, јечмова и т. д. Они су то, који обилазе, надзиравају о општинском ил' окружном трошку набављене бикове, овнове, нерасте. Они су то, који шире сваку напредњију мисао у народу, који упознају народ са сваком новом и корисном ствари. Они су то, који су жива, отворена књига, земљоделски сановник и рожданик за сва питања, која му полажу сељаци — народ — о својим мукама и невољама о својим потребама и о своме занату!

(свршиће се)

Сл 7. преставља нам пресек једне овакве прскалице, а сл. 8 преставља нам, опет, прскаличину пумпу

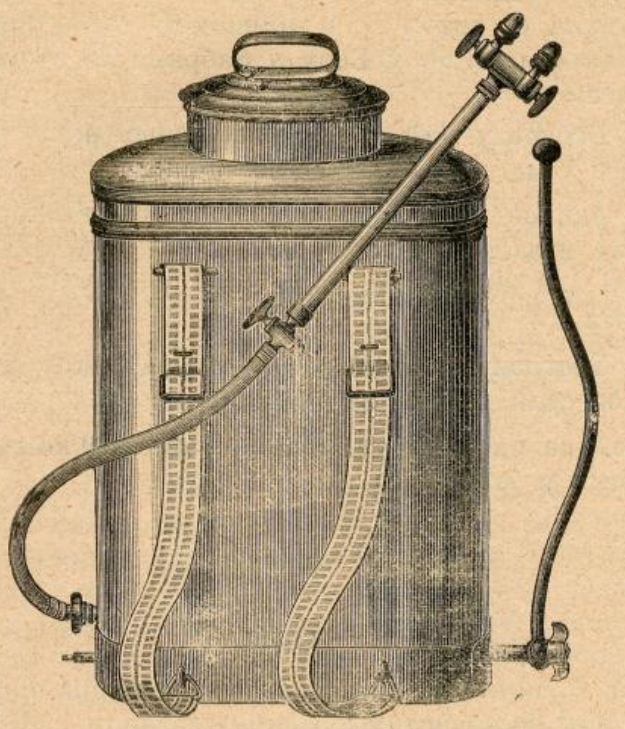

Сл. 5.

гледану одоздо. Осим тога, ова нам слика показује и како изгледају двогуби сискови кроз које течност прска.

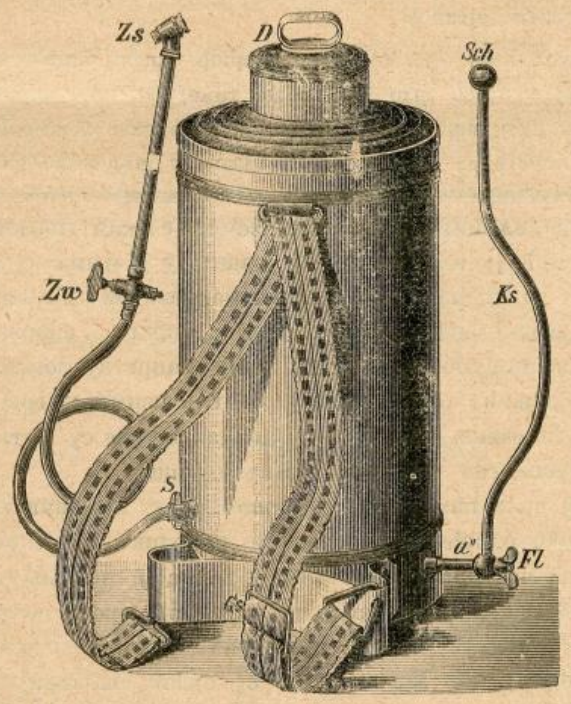

Сл. 6.

Аустрија је састављена из једног већег бакарног казана, у чијој се унутрашњости налази други, мањи казан *W* (сл. 7.) у који се, помоћу пумпе *K — p*, утерује течност, коју ова из већег казана сише. Пумпа *K — p*, која је утврђена за дно *B*, казана (сл. 8.), састављена је из звона *p*, које образује право тело пумпино, и једне плоче од гуме *K*, која је за звоно *p* тако приљубљена да не пропушта ни воду ни ваздух. Осим тога, њој припадају вентил *V*, кроз који пумпа сише течност из већег казана, и вентил *V'*, кроз који потискује усисану течност у мањи казан *W* (ветреник), и прскач или наставак цеви за прскање *S*.

Плоча *K*, од каучука (гуме), која овде врши дужност клипа, обичних пумпи, доводи се у дејство помоћу осовине *a* и полужице *C*, која је утврђена за плочу *K*.

Доњи пумпин заклопац, или звоно *u*, утврђен је за пумпино тело *p*, помоћу 3. завртња (шрафа) *e* (сл. 8), који имају главе са квадратним пресеком. Лако је увидети, да се овим доњим звоном *u*, помоћу завртњева *e*, приљубљује плоча *K*, за горње звоно *p*, тако, да не пропушта ни воду ни ваздух.

Ако је потребно, да се пумпа отвори, онда се то може врло лако и брзо извршити, по што се одврну четири завртња *e*, (сл. 8.) осовина *a* у десно извуче и 3 завртња *e* одврну.

У случају кад се звоно *u* не може руком да одвоји од звона *p*, треба дужи крај осовине *a* увући за

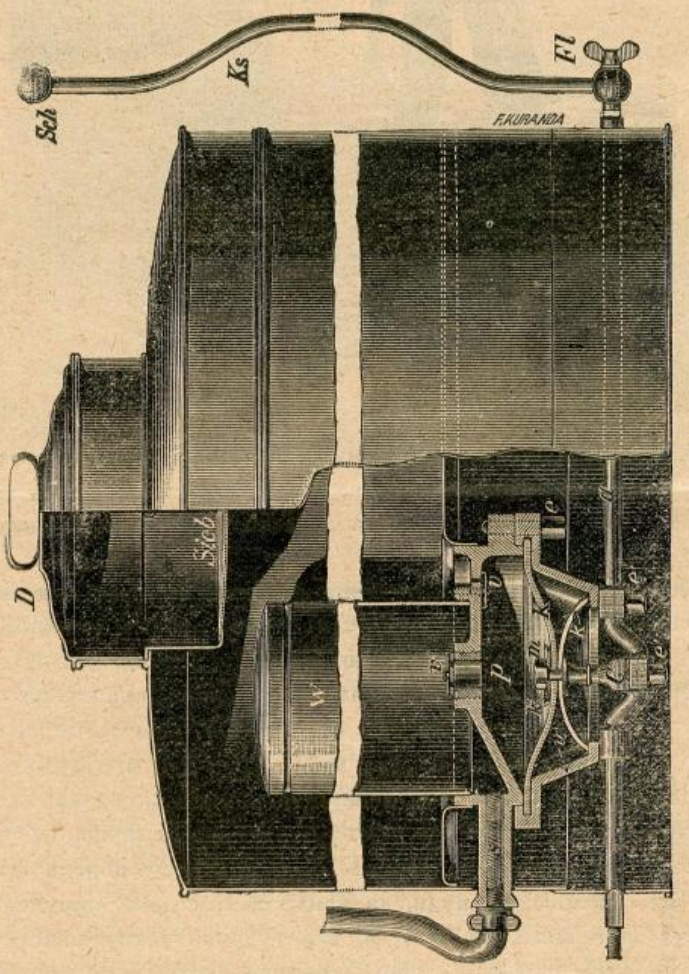

Сл. 7.

неколико сантиметара у главчину осовине, а која се налази на звону *u*, а други крај ваља полако дићи у висину (као полугу) па ће се звоно *u* одвојити од звона *p*, и подићи са собом и плочу *K*, а овим ће се и унутрашњости пумпе отворити.

Ручица *Ks*, утврђена је за осовину *a*, која дејствује на пумпину плочу *K*, помоћу једнога навртња са крилима *Fl*. Њен крај *Sch*, служи за увртање и одвртање завртњева *e* и *e'*. Ручица *Ks*, може се утврдити десно или лево, према томе, да ли ће човек радити десном или левом руком.

Код „Аустрије“, престављене у сл. 6. имамо једногуби сисак (прскач) за прскање течности, а код «Аустрије» престављене у сл. 5. имамо двогуби. Циљ је ових двогубих сисака: да се једним пролазом, између

два реда чокоћа, попрскају једновремено оба реда, а тиме се уштеђује на времену и радној снази 50%.

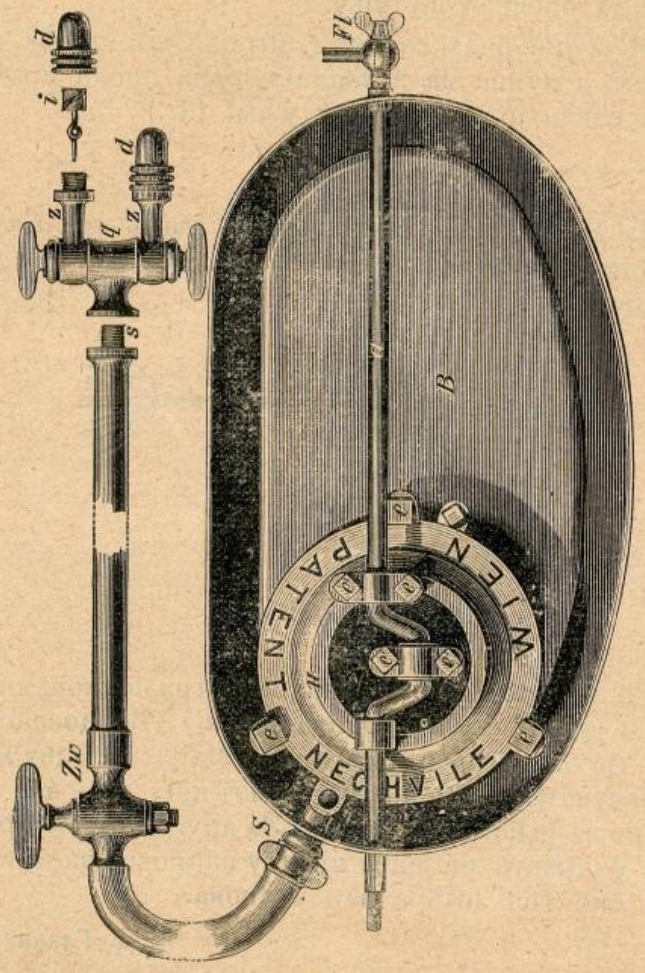

Сл. 8.

Са једногубим сиском, морамо један и исти пут два пута проћи, да би два суседна реда лозе прскали, због чега требамо два пута више времена и рада, него кад употребило двогубе сискове.

Двогуби сисак, конструјисан је тако, да се његови краци $Z — Z$, могу поставити у један и исти правац, и тада можемо у једноме и истоме правцу, два пут већу површину за исто време да попрскамо, него кад употребимо једногуби сисак.

Двогуби сисак може се врло брзо преобратити у једногуби, ако се одврне са цеви S (сл. 8.) па се на исту наврне сисак d, пошто се прво у S цев увуче део (пужић) i.*).

Пре но што се приступи раду са «Аустријом», треба лежишта у којима лежи осовина а *мало зејтином подмазати*, а ако рад траје више дана, онда их треба подмазивати више пута и за време рада. По што лежишта осовине *a* подмажемо, можемо казан напунити „Бордовском чорбом», и пошто га метнемо на леђа, треба ухватити руком за ручицу *Ks*, па њоме цимати на ниже и на више. *Цимати треба полако и равномерно. Али, пре но што се цимањем ручице Ks почне дејствовати на пумпу, треба затворити славину Zw и држати је затворену неколико секунада (дотле, док се не осети да цимање ручицом иде потешко.*) Чим се славина *Zw* отвори, течност ће почети да прска кроз сискове.

Сваки пут, кад се посао заврши, треба казан чистом водом добро испрати, и целу справу неколико пута чистом водом испумпати.

А кад год хоћемо да оставимо прскалицу за доцнију употребу, треба да је добро осушимо.

Ако се овако неуради, течност ће поједине делове оштетити и справа нам неће моћи радити.

Прскалица «Аустрија», као она у сл 6. стаје у Бечу у фабрици, за чланове пољопривредних друштва: 12 аустр. форината.

Код српског пољопривредног друштва у Београду може се добити ова прскалица за 36 динара.

«Аустрија» приказана у сл. 5. стаје у Бечу за чланове пољопривредних друштава, 14 аустријских форината; а у Београду, код Срп. пољопривредног друштва, може се добити за 38 дин.

B.

„ЖИВИЋЕВА“ ШТРЦАЉКА

Сл. 9. приказује нам једну „Живићеву» штрцаљку просечену скроз, по дужини, *a* је звоно од месинга у коме се налази ваздух, који се згусне (сабије) кад се течност помоћу пумпе $П—П'$ утера у звоно *a*, па после ширећи се, истерује течност кроз цев *ц* и сисак *c*. У цеви испод звона *a*, налазе се два вентила *b* и *b'*. Крај *г*, цеви која је испод звона *a*, везан је помоћу једне цеви од гуме са нарочитим судом (једном путњом) у коме се налази течност за прскање и који се носи на леђима. Кад се клип у пумпи $П — П'$ повуче у десно, онда се вентил *b* подигне у вис и течност из суда покуља у шупљину *m*. Ако, за тим, клип *k* потиснемо у лево, течност ће кроз вентил *b* покуљати у звоно *a* јер се вентил *b* затвори, и сабије до некле ваздух који

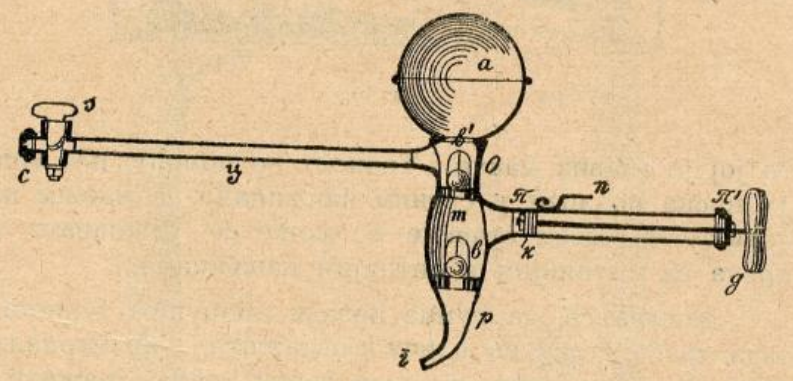

Сл. 9.

се у звону налази. Ако је славина S затворена, и ако клип *k* повучемо неколико пута у десно и у лево, сабиће се ваздух у звону *a* толико, да ће, кад отворимо славину S, истеравати течност кроз сисак *c* за неко кратко време, без да ми са пумпом радимо. У опште пак, морамо са пумпом непрестано радити ако хоћемо да течност кроз сисак *c* без прекида прска.

*) И код «Сифоније» има и двогуби сискова (прскача) као и код «Аустрије».

Ако смо ради да имамо млаз који ће терати далеко, треба само да извадимо део (пужић) *i*.

Једини део, код ове прскалице, који је изложен квару, јесте плоча од каучука, и кад се изеде, може се лако заменити новом која стаје у Бечу 50 крајцара.

*) Славина Zw затворена је, кад јој пера стоје попреко на правац цеви *S*. а отворена је кад су пера у истоме правцу са цеви *S*.

Славина S отворена је онда, кад њена пера леже у истоме правцу са цеви u, а затворена је, кад пера њена стоје попреко на правац цеви u.

Слика 10 показује нам „Живићеву“ штрцаљку у употреби, то јест, како се са њоме ради кад се виноград прска.

Као што се из сл. 9. види ова је штрцаљка врло проста, и то јој је главва и најважнија страна. Друга јој је врло добра страна, што је је доста јевтина, јер штрцаљка, цев од гуме и путуња, заједно, стају у Трсту код фабриканта «Живића» и компаније, 9 аустријских форината, а кад се узме више од 10 комада, онда стаје 8 форината.

Код српског пољопрнвредног друштва у Београду може се добити ова штрцаљка за 22 динара.

Путуње би се могле градити и код нас и оне могу бити од дрвета или од бакра.

Сама штрцаљка и цев од гуме, стају у Трсту $7\frac{1}{2}$ форината; а кад се узме више од 10 комада онда $6\frac{1}{2}$ форината.

При раду са овом штрцаљком, раденик се доста заморава, јер мора непрестано да ради са пумпом и

Сл. 10.

то јој је главна махна. Течност се помоћу ње може да прска по лози у ситним капљицама, а мањим или већим отварањем славине S, може се удешавати да прска са крупнијим и ситнијим капљицама.

Дешава се, да пумпа позади пропушта течност и тада треба кожу на клипу k овлажити. Ако штрцаљка неће да прска течност, онда узрок треба тражити у вентилима b и b', ради чега треба одврнути део o и лопту a са дела m, а исто тако и део p, па вентиле b и b' ваља очистити ако су запшивени.

Ако млаз не може да излази кроз сисак c, онда је исти запшивен и треба га дебљом иглом или шилом пробити или са цеви одврнути па очистити.

Оједе ли се кожа на клипу k, који је образован од прстенова начињених од дебље коже, онда треба узети једно парче дебље коже, скинути завртањ (шраф) Π' са цеви Π — Π' и обележити на тој кожи помоћу ове цеви један круг, по коме ћемо, за тим исећи кожу. На овај начин треба начинити онолико прстенова колико требамо, па њима заменити ојеђене.

Кука n, служи на то, да се помоћу ње може штрцаљка да обеси о путуњу.

За време рада са овом штрцаљком, треба цев за прскање и пумпа да заузимају једна према другој положај, какав је постављен у сл. 11.*)

*

На завршетку да напоменемо још и то: колико је течности потребно за једно прскање и за једну мотику винограда.

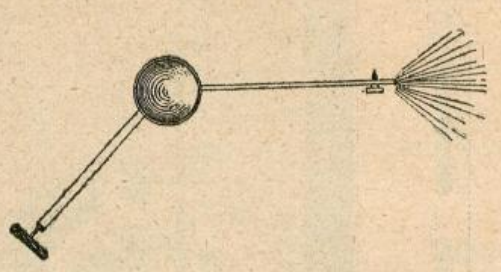

Сл. 11.

По извештајима страних винограда, који своје винограде већ неколико година прскају «Бордовском чорбом“, треба за *прво* прскање (у Мају) за једну мотику, ако рачунамо 1000 чокота у мотици, око 45 литара или скоро један аков чорбе. За друго и треће прскање, треба рачунати на једну мотику најмање два пута више дакле око 100 литара или 2 акова.

К. Д. Главинић.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ У ЗЕЛЕНОМ СТАЊУ.

(СВРШЕТАК)

Кад си запазио, који је зглоб на калему једнаке дебљине са оним на подлози, придржи онда калем малим прстом и прстењаком левице, а десницом узми ножић и сасеци подлогу косо по средини зглоба, који си за калемљење одабрао тако, да отпане половина зглоба заједно са окцем, које се на њим налази, а на другој половини да остане комадић витице. При том сасецању треба да држиш подлогу целом левицом, а зглоб који ћеш сасећи, да ти је наслоњен на палац деснице (види слику 4.).

Кад зглоб сечеш, немој ножем сувише упирати о палац деснице, већ га вуци без прекидања по зглобу од леве руке пут десне, јер иначе ћеш палац љуто порезати и за даљи се рад онеспособити.

Пази још кад зглоб сечеш, да буде коси пресек што дужи (барем два сантиметра), јер ће ти везивање бити много лакше.

Пошто си тако сасекао подлогу, узми брзо калем кажипрстом и палцем левице и наслони онај зглоб што је једнаке дебљине са сасеченим зглобом на подлози, на палац деснице и ножићем га сасеци косо исто тако,

*) Кад год се посао доврши, треба неколико пута штрцати чисту воду да би се штрцаљка испрала.

као што си сасекао и подлогу, само пази, да не отпане тим пресеком око са зглоба, но да оно остане на калему. А око ће остати на калему онда, ако при сасецању држиш калем наопако, то јест, ако му окренеш тањи крај пут леве стране тако, да му око не гледа према теби, већ од тебе (види слику 5.).

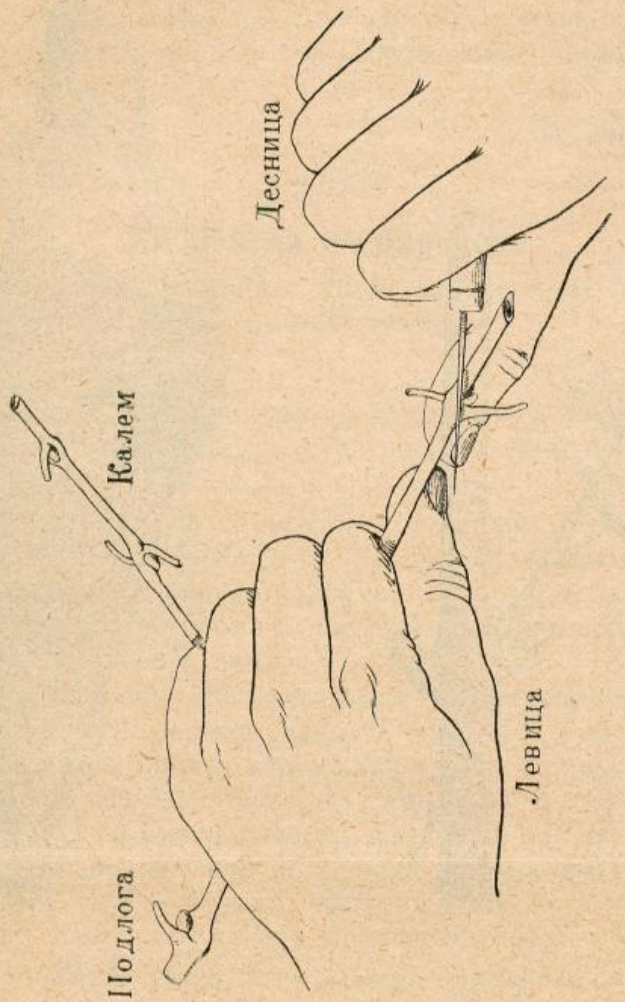

Сл. 4.

Запамти дакле добро, кад сечеш подлогу, да око на њеном зглобу треба вазда да пут тебе гледа, тако да оно после сечења отпане; а кад сечеш калем, треба да је око вазда од тебе окренуто, тако да кад зглоб сасечеш, око на калему остане.

Док калем сасецаш, можеш и подлогу држати левицом, да ти је одма при руци, кад будеш хтео спојити калем са подлогом (види сл. 5.), јер главна је ствар код овог калемљења, да се цели посао што брже ради, иначе се сасечени делови суше и успех је већ непоуздан. И код калема треба да је коси пресек што дужи нарочито испод ока, а разуме се само по себи, да не сме бити дужи од оног на подлози, већ по могућству управ онолики. Слика 6. показује нам правилно сасечену подлогу, а слика 7. правилно сасечен калем у природној величини.

Напослетку прекрати још калем тако, да му оставиш само два окца, и то једно на сасеченом зглобу, а друго мало више, но не отсеци га таман поврх тог другог окца, већ га једно два сантиметра више. После тога састави што брже пресек калемов са пресеком подлогиним и притисни палцем левице један на други (види слику 8). Ножић обриши и подај га помоћнику, а сам почни везивати. Пре пак но почнеш везивати, пази још на следеће: како смо већ горе поменули, ваља да притиснеш палцем левице калем на подлогу. Немој ипак при томе сувише јако палцем упирати, јер

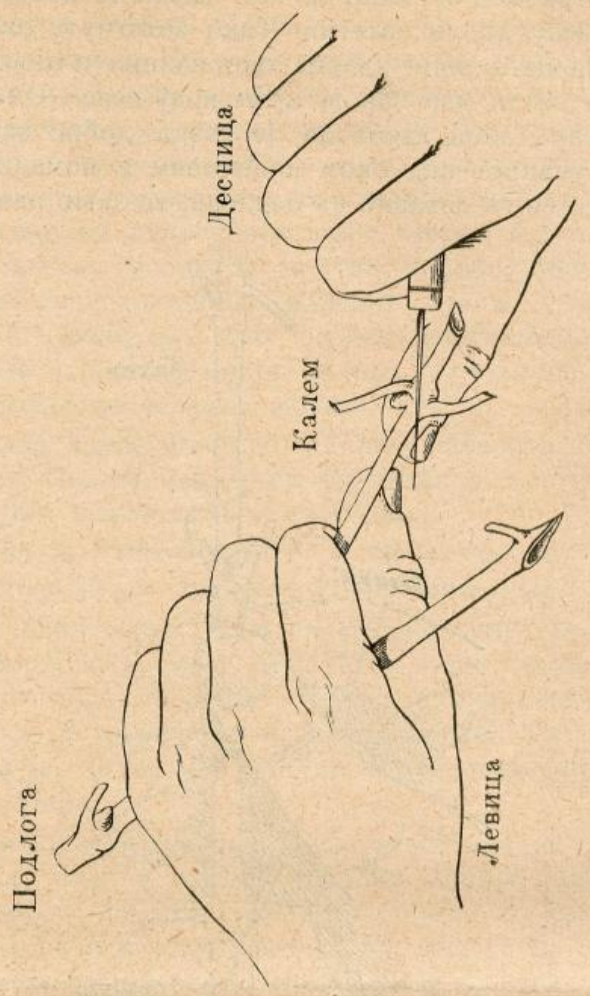

Сл. 5.

калем клиза и утече, па га нећеш моћи добро увезати. Пази с тога, кад палцем притискујеш калем, да га тако

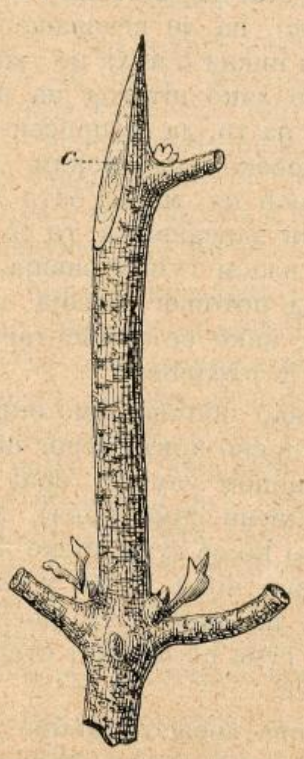

Сл. 6.

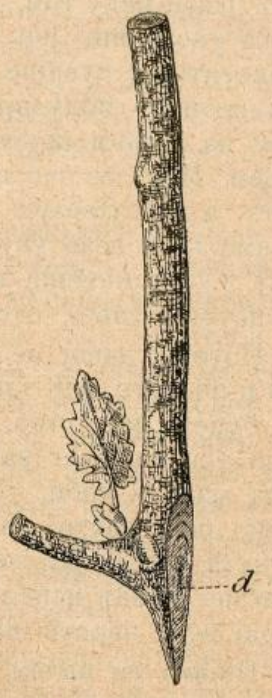

Сл. 7.

рећи пут земље вучеш, а не од земље на више риваш, јер иначе се оба пресека никад добро спојити неће.

Само пак везивање изврши овако:

Узми везу од гуме и затакни један крај испод кажипрста левице, који поради тога мало од калема одигнеш. Истим кажипрстом притисни тај крај уз подлогу, а палцем и кажипрстом деснице довати други крај и везу добро затегни. Тако затегнуту смотај сад испод палца левице двапут око калема и подлоге, да обвијеш са та два завоја први крај везе. Омотај надаље везу, која треба да је вазда добро затегнута, двапут унакрст над оком калемовим и комадићем витице што си га оставио на подлози, те зави напослетку

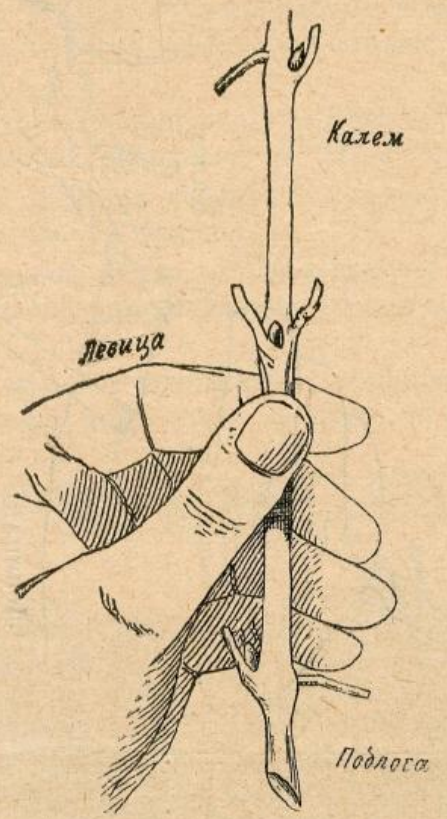

Сл. 8.

још онолико пута, колико је доста, да се везом покрије цео састанак калемов и завежи, па је везивање свршено. Пази међу тим, да калем никад с врха не такнеш кад га увезујеш, јер би могао лако штогод на њему пореметити, а сувише пази и на то, да се пресек подлоге, потпуно подудара са пресеком калемовим, и то барем на доњем крају, ако већ не може бити и на горњем. Што се пак тиче самог завезивања, то се баш ништа и не завезује кад се калем гумом завија, већ се само крај везе увуче испод потоњег завоја (види слику 9.). Сваколика вештина, како се утиче тај крај под потоњи завој, састоји се у следећем:

Потоњи завој не омотај као обично само око калема и подлоге, већ такођер и преко нокта левог палца. Кад будеш сад хтео, да десницом увучеш крај везе испод тог потоњег завоја, подигни само нокат левог палца мало к себи, услед чега ће се гума преко палца толико растегнути, да ћеш лако моћи увући у тај растегнути завој крај везе. Кад измакнеш на послетку полагано нокат испод завоја, гума ће се опет стегнути и крај везе чврсто притиснути.

Пошто си калем како ваља увезао, добро је да место калемљења листом омоташ и ликом лабаво увежеш, да се калем сачува за осам до десет дана од јаке жеге или кише. После десет дана можеш слободно тај лист макнути (види слику 10.).

* * *

Пре но продужимо како се даље ради са лозама калемљеним помоћу зелених ластара, на реду је да се изложи поука и о томе, које домаће лозе ваља узимати за калемљење, јер без сумње добива се добро вино само од добрих лоза. Кад смо дакле већ принуђени, да садимо америчке лозе и да их калемимо

Сл. 9.

Сл. 10.

домаћим лозама, не узимајмо онда за калемљење све наше лозе с реда, већ само оне, које одиста имају праву вредност за земаљско винодеље. А такове су лозе следеће.

а) за црно вино:

1. *Скадарка* или *четеремка*. Најбоља је наша сорта за производњу вина, јер је вино од ње изврсно, како по јачини тако и по укусу, мирису и слаткоћи. Једина јој је мана, што зрно због танке кожице лако прска од јесењих киша, за то су за њу бољи оцедни положаји.

2. *Зачинак*. Вино од њега је јако црно и укусно, па за то се радо и гаји у смеси са скадарком. Осем тога он је веома подесан још и с те стране што има ластар тањи но остале наше лозе, а и америчка лоза има такођер сразмерно веома танке ластаре, а како смо чули, за сигуран успех у калемљењу треба да је калем са подлогом подједнаке дебљине.

3. *Каменичарка* или *прокупац*. И ако јој вино није тако изврсно као од скадарке, и тако загасито као од зачинка, ипак се ова сорта одликује тиме, што јој зрно не пуца и не трули од јесењих киша и што сигурније рађа но горе поменуте две сорте.

б) за бело вино:

1. *Смедеревка* или *крупна белина*. Веома је родна, јер јој је грозд велики, а зрно крупно и пријатно за јело, а исто тако и за вино.

2. *Тамјаника*. Кад сазре, зрно јој пожути, слатко је и миришљаво. Сади се за јело и вино.

3. *Диња крупна*. Зрно јој је црвено, слатко и мирисног укуса. Поглавито се сади за јело, а даје и добро и пријатно вино.

4. *Лисичина*. Зрно јој је мало угаситије боје но у диње. Добра је за јело и за вино.

5. *Диња ситна* или *ружица*. Врло је родна, сваке године обилато рађа и даје доста добро и питко асталско вино.

Ф. Јерговић.

ЛЕК ПРОТИВ ПЕРОНОСПОРЕ

(пламењаче, црњавине, тоње, бастре, љуте росе) на виновој лози.

Да ли је пероноспора то исто што и пламењача, црњавина, тоња, бастра, љута роса, о томе може бити говора другом приликом.

Познато је[1]) да се пероноспора и тим именима код нас зове а и то је познато, да су последњих година наши виногради ужасно од пероноспоре страдали, да је дакле крајње време, предузимати најенергичније мере, противу тога зла.

Као поуздано средство против пероноспоре највише се препоручује раствор плавога камена с кречом. Ту смесу као лек против пероноспоре први је препоручио француски научњак *Миљарде*, *професор у Бордо-у*, и по томе се та смеса плавога камена и креча у води и зове Миљардова или бордовска смеса а неки је зову бордовска чорба, бордов. каша, бордов. блато и т. д. Ми ћемо задржати назив: *бордовска смеса*.

Прављење, употреба и дејство бордовске смесе као да није код наших винодељаца довољно познато и изгледа нам да је то један од најважнијих узрока, што се до сад тако мало, или готово и нимало, у практици, на сузбијању пероноспоре код нас радило. То нам је и дало повода, да овде у кратко а по могућству за свакога јасно преставимо, како се прави добар и поуздан лек против пероноспоре, како се примењује, и у опште да изнесемо све, што налазимо, да би важније било о томе леку казати.

За прављење и употребу лека против пероноспоре (бордовске смесе) треба имати:

1. *плавога камена*,
2. *креча*,
3. *воде*.

Затим *судове*, у којима ће се припремати и мешати тај материјал као и други ситнији прибор и напослетку *справу за прскање (прскалицу)*.

За креч, воду и судове обично је лако, и само су плави камен и прскалица у питању.

I. О материјалу за прављење бордовске смесе.

1. *Плави камен* зове се и плава галица, бакар-сулфат, бакар-витриол и т. д.

О плавом камену јако је распрострањено мишљење, као да долази у ред најжешћих отрова. Међу тим у ствари није тако јак отров, знатно је слабији н. пр. од једињења олова и тек у мало већим количинама дејствује као отров. Плави камен је ипак отров и за то треба пазити, да у дечије руке не дође, нелизати га и кад се с њим ради, по свршеном послу треба опрати руке а и судове, у којима је био, па би се н.пр. ти судови после за држање јела и пића употребили. При свем том не треба се ни у кол'ко плашити плавога камена као од каквог страшног отрова и с тога избегавати његову употребу против пероноспоре, јер за оне незнатне количине „плавога камена", које се на лишћу, у грожђу или вину, од лека против пероноспоре, могу налазити, доказано је, *да ни у кол'ко нису од штетнога утицаја по здравље људско*.

Плави камен може се сад лако набавити или преко Српскога Пољопривреднога Друштва у Београду или код наших дрогериста и апотекара.

Цена је плавом камену у Београду код Српског Пољопривреднога Друштва 70 пр. дин. кило.

За један хектар винограда, према упуству о справљању бордовске смесе, које ћемо овде изложити, довољно је набавити до 21 килогр. или за сваку мотику 1 и по до 2 килограма плавога камена. Та количина довољна је, да се као лек против пероноспоре *у три пут* употреби.

Приликом куповања плавога камена не треба изгубити из вида и његову каквоћу. Плави камен треба да је чист а по трговинама доноси се по кад кад на продају и нечист плави камен, који није добар за справљање лека против пероноспоре. Па како не може сваки лако познати, да ли је плави камен довољно чист, најбоље је набављати га само од оних, у које купац највише вере има. Тога ради примило се и Српско Пољопривредно Друштво у Београду, да за наше винодељце чист плави камен набавља. —

2. Као плави камен исто тако и *креч* треба да је чист. Да ли је креч довољно чист, познаћемо одмах по томе како се гаси. Добро печени, чист креч, кад се с малом количином воде овлажи, брзо се загреје и распадне у ситан прах, из кога, кад се с већом количином воде помеша, не одваја се много песка, или чак и шљунка и камења.

Чистог негашеног креча довољно би било узети само трећину количине плавога камена, дакле за један хектар само 7 килограма, али обично се узима кол'ко плавога камена, толико и креча. Тој количини негашенога креча, која би количина гашенога одговарала, не може се тако лако одредити, јер у гашеном кречу није количина воде стална већ је променљива, за то је најбоље узети увек негашеног креча, или ако се приближно зна, колико негашенога креча има у неком угашеном, онда се према томе може лако израчунати, колико треба узети гашеног креча, па да одговори оној прописној количини негашенога креча.

На крају овога упуства биће говора о једном другом начину грађења бордовске смесе, по коме се креч не мора мерити, па се и произвољна количина угашеног креча може, врло добро и лако, употребити.

3. Напослетку и *вода* треба да је чиста. Најбоља је кишница или вода из река, а и свака друга изворна

[1]) *Савић*. Пероноспора, књига, коју је Министарство народне привреде издало.

или бунарска вода, која је добра за пиће, добра је и за справљање бордовске смесе. Питање је само има ли у околини довољно воде и може ли се лако у виноград донети.

II. Прављење бордовске смесе.

Кад тако сав материјал имамо, онда треба умети га и *прерадити и начинити бордовску смесу.*

а) Потребни судови за прављ. бордовске смесе.

Према судовима, какви нам на расположење стоје, можемо у један мах већу или мању количину бордовске смесе начинити. По правилу не треба правити више, но што се за један дан утрошити може.

За пример да узмемо, те да видимо, шта би нам све од судова требало, да бисмо направили *један хекто литар* (100 литара или 2 акова) *лека против пероноспоре.*

Од судова треба имати:

1. Једно буре, чабар или други какав сличан дрвени суд, који хвата бар један хектолитар (2 акова), обележити га бројем 1.

2. Један суд као и овај под 1, који може за половину бити мањи. Обележити га бројем 2.

3. Један шафољ, карлица или други какав дрвени или земљани суд који хвата 4—5 литара, обележимо га бројем 3.

4. Један бакрач, лонац или иначе какав суд, који хвата бар 3 литра воде или да је отприлике величине као суд број 3, и који се може метнути на ватру да у њему вода прокључа. Тај суд обележити бројем 4.

5. Један кантар.

6. Један аван или шта друго у шта би се плави камен мого стуцати За туцање плавога камена може послужити и даска од мало тврђег дрвета, на којој би се опет дрветом могао плави камен туцати а и мало тврђа камена плоча могла би за то да послужи. Да се не би плави камен при таквом туцању растурио могао би се метнути у крпи једној, па да се онда туца.

7. Једно дрво у виду лопатице или веће варјаче за мешање течности.

8. Парче ретке крпе за цеђење кречљиве течности.

9. Црвене лакмусове хартије, која се може добити код Срп. Пољопривреднога Друштва или дрогиста а и у свакој апотеци. Књижица од 100 листића те црвене хартије стаје отприлике 2 гроша.

10. Један лонац или други какав суд средње величине, за захитање воде.

По себи се разуме, да ово набрајање потребних судова и другога прибора служи више мање само ради олакшице у припремању свега онога што је потребно за справљање лека противу пероноспоре, а сваки нека се међу тим према приликама помогне судовима какви му на расположењу стоје и на начин, који за најподеснији нађе. Не треба само плави камен растварати у гвозденим или плеханим (цинканим) судовима, јер се у таквим судовима плави камен квари.

Кад смо тако припремили материјал и све што нам треба за прављење лека, онда приступимо његовој изради.

б) Потребна количина воде.

Прво ћемо у онај највећи суд (број 1) сипати један хектолитар воде, колико нам управо свега и треба, т. ј. ту сад имамо сву воду, која нам је потребна за прављење лека против пероноспоре. Из тога суда узимаћемо дакле потребну количину воде за растварање плавога камена и за гашење креча.

в) Растварање плавога камена.

Плави камен брже и лакше раствара се у врелој но у хладној води. За растварање 10 делова плавога камена треба *отприлике* 25 делова хладне а само 10 делова вреле воде Од кључале воде довољно је и 5 делова па да се растворе 10 делова плавога камена, али, кад се у тако малим количинама вреле воде плави камен раствара и раствор остави, да се расхлади, онда се опет из раствора одваја сва она количина плавога камена, коју хладна вода не може у раствор да држи. За то треба приликом растварања плавога камена узимати увек толико воде, да и кад се раствор расхлади, сав плави камен у раствору остане. Да се не би тако из раствора плави камен одвајао, најбоље је узети на 1 део плавога камена 3 дела воде. За растварање узима се врела вода само за то, да би се плави камен брже растворио.

У онај бакрач или лонац под бр. 4 узећемо дакле из онога великог суда (1) толико воде колико може лепо да стане а да се, приликом кључања, вода не прелива, и метнућемо га на ватру, да вода прокључа.

За то време измерићемо на кантар 1 килограм плавога камена и истуцаћемо га; не мора бити сасвим ситан али и да није много крупнији од кукурузњег зрна, јер што је ситнији, у толико се брже раствара. Тако истуцан плави камен метнути за тим у суд под бр. 3, и кад вода прокључа, прелити га том кључалом водом и мешати дрветом дотле, док, се као оно шећер у води, савршено не раствори.

г) Гашење креча и прављење кречног млека.

За време, док се плави камен раствара и раствор хлади, измерити 1 килогр. негашенога креча и метнути у онај суд (под бр. 2) који је отприлике за половину мањи од онога највећег суда (1). У том суду гасити креч и то водом из онога највећег суда (под број. 1). Лонцем једним или другим каквим судом за захитање додавати кречу поступно воду, док се креч не угаси. Пошто се угаси, додаје му се даље од оне воде из највећега суда, све дотле, док се не добије житка бела течност, која као млеко изгледа а која се и зове *кречно млеко.* За прављење тога кречног млека треба узети отприлике половину оне целокупне количине воде из великога суда (број 1). Пошто смо тако направили кречно млеко, онда ваља га још мало оставити да постоји, да би се сталожио песак, шљунак и друга нечистоћа, која би се случајно у кречу налазила.

И сад имамо дакле:

1, остатак воде у нашем највећем суду (број 1); 2, кречно млеко у суду бр. 2, и 3, раствор плавога камена у суду бр. 3. Пошто се раствор плавога камена расхлади а исто тако и кречно млеко, приступа се мешању.

ђ) Мешање материјала.

У онај највећи суд (бр. 1) изручи се прво расхлађен раствор плавога камена и измеша се с водом, која је у том суду заостала, за тим се у ту смесу пажљиво сипа кречно млеко и при том се непрестано меша, док год се све кречно млеко не дода. Треба пазити да се с кречним млеком не изручи и талог од песка и другог чега, што би се у кречу могло налазити, и тога ради добро је, кроз ретку крпу, сипати кречно млеко у раствор плавога камена.

Кад смо тако све три течности помешали, имамо лек готов и само треба још видети је ли добар па да се одмах употреби

Да ли је лек добар, познаћемо га на овај прост начин, ако у награђену смесу замочимо парченце црвене лакмусове хартије, па ако ова поплави, знак је да је лек добар, ако пак не поплави, онда је знак да нема довољно креча и треба га додатком кречнога млека поправити. Кречнога млека додаваћемо сад дотле, док год црвена лакмусова артија не поплави, кад се у смесу замочи. Само ако је креч био одвећ нечист, биће нужно, да се овако накнадно још кречнога млека додаје, иначе у редовним приликама одмах се добије добар лек, у коме и сувише креча има.

Пошто смо лек направили и уверили се да је добар, можемо га одмах употребити.

е) Справа за прскање винограда бордовском смесом.

За употребу тога лека против пероноспоре треба нам справа за прскање. Такву справу лако је набавити, али, како их има од разних врста, то је питање која би се од тих справа као по најбоља препоручити могла. Тим питањем о избору по најбоље справе за прскање винограда бавило се и бечко пољопривредно друштво и оно је том приликом, прегледајући извесан број различних и као добрих познатих прскалица, дошло до резултата, да ни једна од тих није без неких мана и да је потребно направити једну нову прскалицу, у којој би по могућству опажане мане уклоњене биле. И тако је бечко пољопривредно друштво у споразуму с једним вештим мајстором, који се у прављењу тих справа добро разуме, начинило нарочиту справу за прскање винограда, и дали су јој име „*Аустрија.*“

И Српско Пољопривредно Друштво набавило је ту справу, опробало је и нашло је, да је справа заиста добра и да се може за прскање винограда нашим винодељцима препоручити. „Аустрија“ се може добити код Срп. Пољопривреднога Друштва у Београду за 38 динара у сребру. Овом справом лако је руковати и довољно је да се само једном покаже, па да се научи, како се њоме рукује.

Опис справе налази се у упуству за сузбијање пероноспоре од К. Д. Г.

Ради одржавања и лакше употребе справе за прскање, нужно је, да се од времена на време уљем мало подмаже а после употребе, да се чистом водом опере и то прво неколико пути водом исплакне, па на послетку пуштајући чисту воду да кроз цев исто онако као и бордовска смеса избија све дотле, док год чиста вода не почне излазити. Кад се прскалицом престане радити, пре но што се склони, треба оставити да се од воде добро оцеди, споља је лепо обрисати и тек кад се и изнутра дужим ветрењем добро осуши, склонити је. Кад се тако прскалица чува, може се дуго одржати.

ж) Употреба бордовске смесе.

Да кажемо сад коју реч и о томе како ваља употребити лек против пероноспоре. Ту је главно запамтити, да у бордовској смеси оно што управ дејствује у талогу се налази. Кад ту смесу оставимо неко време да постоји, видећемо, како се из ње одваја плаветан талог а над тим талогом остаје течност бистра и безбојна. Пошто је дакле у тој смеси, талог, главни лек против пероноспоре, то се *неизоставно* мора увек пре употребе добро промешати. Таквом промешаном течношћу напуни се прскалица и онда се одмах приступа прскању винограда. Прскање винограда треба вршити тако, да се по могућству цела лоза смесом попрска и да је нарочито цела горња страна листа бордовском смесом покривена. На тај начин само може се потпуно спречити развијање пероноспоре.

Такво прскање винограда треба редовно сваке године бар три пута извршити и то у мају, пре цветања, за тим у јуну и августу месецу. Ако би на неколико дана после прскања пала јака киша и спрала лек с лишћа, нужно је одмах поновити то прскање. Треба пазити и на то, да лишће није влажно кад се прскање врши, дакле не прскати одмах после кише или кад је лишће од росе влажно.

За прскање у августу узима се обично за половину слабији лек од овога, који смо овде описали т.ј. на 2 акова или 1 хектолитар воде место 1 килограма плавога камена и 1 килограма креча, узима се $^1/_2$ к. плавога камена и $^1/_2$ килограма негашенога креча, иначе рад је исти као и при справљању онога јачег лека. Али, како је лоза у августу лишћем најбогатије украшена то онда треба отприлике два пута толико течности колико у мају, дакле потрошена количина плавога камена биће готово иста у I и III прскању.

III. Потребна количина материјала и радне снаге за извесну површину винограда.

Потребна количина течности и материјала за сва три прскања отприлике је ова:

За један хектар или приближно 12 мотика винограда треба за прскање отприлике:

У мају 6 хектолитра течности т. ј. 6 килограма плавога камена и толико негашеног креча; у јуну 9 хектолитара течности т. ј. 9 килограма плавога камена и толико негашеног креча; у августу 12 хектолитара течности т. ј. 6 килограма плавога камена и толико негашеног креча. Свега дакле **27** хектолитара течности т ј. **21** килограм плавога камена и **21** килогр. негашеног креча.

За ова сва три прскања винограда преко године рачуна се отприлике на један хектар 10 надница.

IV. О јачини лека.

Јачина лека против пероноспоре т.ј. количина плавога камена и креча на извесну количину воде, може бити и друга но што се овде препоручује. Ми смо овде узели на 100 килогр. воде 1 килограм плавог камена

и 1 килограм креча а неки[1]) узимају ређи, други опет гушћи раствор од овога. Овде је усвојена она густина лека, коју нам је г. професор Др. *Л. Реслер*, директор винодељско-воћарске школе у Клостернајбургу код Беча, имао доброту препоручити. Та густина односно јачине лека и сувише је довољна за сузбијање пероноспоре, јер је доказано, да је и далеко слабија смеса у стању клицу пероноспоре да уништи. Било би дакле излишно узимати јачи лек, који поред тога што је скупљи и није тако добар као овај, који ми овде препоручујемо. Да је заиста тако навешћемо овде, шта вели о дејству бордовске смесе сам г. проф. Миљарде, који је као што смо у почетку напоменули први и препоручио употребу ове смесе: „Да бордовска смеса може на пероноспору дејствовати, нужно је, да се прво сав креч, који је за прављење те смесе употребљен засити угљеном киселином, што према околностима више сати, па чак и данима трајати може. И тек пошто је бордовска смеса угљеном киселином засићена, мора се још сачекати суделовање кише или росе. У бордовској смеси налази се бакар у виду нерастворљивога или лагано растворљивога талога. Тај талог не дејствује одмах чим се примени.“

Из овога се јасно види, да дејство лека зависи много од количине креча Што у смеси има мање слободнога креча, у толико ће раније, као лек, почети дејствовати. У гушћем леку од овога, који ми овде препоручујемо, разуме се да има и више слободнога креча, па и ако има више бакра, ипак дејство бакра по објашњењу Миљардовом може наступити тек пошто се сав креч засити угљеном киселином а то траје у толико дуже, у кол'ко више креча има. Место да се дакле јачим леком постигне енергичније дејство, у ствари бива обратно. За то дакле избегавајмо гушће бордовске смесе од ове, коју нам је г. директор Реслер препоручио и правимо лек против пероноспоре на начин, који је овде описан.

V. Други начин прављења бордовске смесе.

За прављење бордовске смесе, имамо још један правилнији и бољи начин, који нам је такође господин директор Реслер изволео препоручити и који ћемо овде укратко изложити:

У бурету једном, које хвата 1 и по до 2 хектолитра воде, метне се мало већа количина угашенога креча (а може се у истом бурету и неколико килограма креча угасити), за тим се налије скоро пуно водом и добро размути. На скоро се креч сталожи, течност се избистри и та бистра течност има извесне количине креча у раствору (отприлике 1 део креча на 700 делова воде). Та бистра течност зове се кречна вода.[2]) Међу тим измери се 500 до 600 грама плавога камена и раствори се у 2—3 литра воде, тај раствор плавога камена успе се у буре, које хвата мало више од једнога хектолитра и сад се у тај раствор плавога камена изручи један хектолитар кречне воде и пошто се течност добро промеша, лек против пероноспоре је готов. И овде треба пробати црвеном лакмусовом хартијом, има ли у леку доста креча. Ако дакле у ту течност замочимо парченце црвене лакмусове хартије па она не поплави, онда треба додати још толико кречне воде, док год смеса не буде у стању да црвену лакмусову хартију поплави.

За тим за справљање другог хектолитра бордовске смесе опет се оно буре с кречом налије водом, сталожени креч добро промути, остави се, да се поново сталожи и тако добивена кречна вода може опет да послужи за мешање с раствором плавога камена. Наливање креча с водом може се понављати, док год у суду има извесна количина креча. Ако смо на пр. узели количину угашенога креча, која отприлике одговара једном килограму чистог и добро печеног креча, (редовно кад се овако ради треба узети више креча), може се из те тако мале количине негашенога креча начинити више од 5 хектолитара кречне воде а толико дакле и бордовске смесе. На тај начин троши се отприлике само половина количине плавога камена а ни пети део оне количине креча, која се иначе за прављење бордовске смесе узима. Не само, да на овај начин имамо лепе уштеде у материјалу, и што се не мора креч нарочито мерити и што се могу произвољне количине угашенога креча узети, већ на овај други начин добијамо и далеко чистију бордовску смесу, која по Миљардовом објашњењу, мора брже дејствовати а без сумње је такође поуздан лек против пероноспоре[1]).

Ми смо овде изложили два начина прављења бордовске смесе, први опширније а други укратко. Препоручујемо и један и други начин с тим, да се употреби онај, који се према приликама лакше извршити може.

Овде узгред да напоменемо још и ово: да се не бисмо око растварања плавога камена редовно задржавали можемо и већу количину плавога камена из раније растворити, па од тога раствора по потреби узимати колико кад затреба. Тако н. пр. може се одмах растворити једно 10 к. плавога камена, за 10 кгр. плавога камена треба узети 30 килогр. воде. Прелити дакле 10 килогр. ситно истуцаног плавог камена са 30 килограма вреле воде и мешати, док се плави камен не раствори. Оставити тај раствор да се расхлади и од истога узимати колико кад треба. Ако нам н. пр. треба 1 килогр. плавога камена, онда од тога раствора узети 4 килограма т. ј. увек 4 пута толико килограма раствора, колико нам килограма плавога камена треба.

VI. Употреба прашка место течности као лек против пероноспоре.

Пошто смо се упознали с начином, како се лек против пероноспоре прави и примењује, остаје нам још да одговоримо на питање, може ли се тај лек, бордовска смеса, у свима нашим виноградима, без великих тешкоћа начинити.

---

[1]) Г. К. Д. Г. препоручује гушћу а г. М. Савић ређу смесу.

[2]) *Кречна вода* кад неко време на ваздуху стоји квари се као и креч. Гашени креч чува се од ваздуха, као што знамо у кречанама обично песком покривен. Печени креч треба одмах гасити, јер стајањем на ваздуху брзо се квари. Кречну воду треба што пре употребити и не остављати дуже од 24 сата да стоји, јер дужим стајањем много губи од своје јачине.

[1]) Такве је отприлике јачине и лек, који је г. *М. Савић*, у књизи својој О пероноспори (стр. 12) препоручио, коју је јачину лека конгрес винодељаца у Риму и Бечу усвојио.

Како бисмо се н. пр. помогли онде, где у близини воде нема, већ се мора из већих даљина а и можда на већој висини носити, или где је оскудица у добром кречу. Шта да радимо дакле у приликама у којима се такве тешкоће не би могле лако савладати?

У таквим приликама, место бордовске смесе, морали бисмо употребити једно друго средство.

Међ' средствима против пероноспоре има и таквих, који се непосредно употребити могу т. ј. које не морамо нарочито правити као што се бордовска смеса прави, већ онако како се купе или их само размутити и растворити у води или у виду прашка одмах употребити.

Она средства дакле, која се у виду прашка употребљавају, могла би послужити као лек против пероноспоре у оним пределима, у којима је нарочито набављање воде с великим тешкоћама везано. Од тих средстава, која се у виду прашка примењују, чувена је смеса плавога камена с минералом стеатитом. Та смеса зове се сулфостеатит — куприк (La Sulfostéatite — Cuprique) или у кратко Фостит (Fostile). То средство многи хвале и шта више препоручују као много боље и знатно јевтиније од бордовске смесе. Други опет веле, да није тако поуздано као бордовска смеса. Ми за сада немамо у томе још толико искуства, да бисмо могли рећи ко има право.

Српско Пољопривредно Друштво у Београду без сумње радо ће се одазвати жељи оних наших винодељаца, који би хтели своје винограде да прскају прашком и тражили би, да им се како то средство, тако и нарочите справе за прскање прашком из најпоузданијих фабрика набаве.

За прскање прашком препоручују се ове справе: 1. „Ендиспанзабл" (Indispensable), 2. Парфет (Parfaite) и 3. Торпиљ (Torpille).

VII. Завршетак.

Употребимо за сада где се може течну смесу, коју смо овде као лек против пероноспоре описали, а где се бордовска смеса не би могла никако употребити, набавимо и употребимо прашак.

Е, сад знамо све шта нам треба, па да приступимо лечењу винове лозе од пероноспоре. Ако смо пак што пропустили објаснити, Српско Пољопривредно Друштво радо ће то накнадно учинити и по могућству сваку помоћ указати.

Једино што би нас још можда задржавало, да се на овај користан и важан посао лако решимо, били би издатци, који се морају учинити за набавку лека против пероноспоре и прскалице. Лек је јевтин. За три прскања једне мотике винограда не бисмо имали за сам лек више од 2 дин. издатака. Прскалице представљају највећу вредност, али оне се опет један пут купе и кад се добро чувају, врло дуго служе. Поред оне прскалице, коју смо овде препоручили и која 38 д. стаје, има их и знатно јевтинијих. Од тих јевтинијих прскалица, једну препоручује и Српско Пољопривредно Друштво. То је тако звана „Живићева" прскалица, која стаје 22 динара. Ко не би у стању био сам прскалицу да набави, нека се сдружи још с ким, па нека је заједно набаве и нека се заједнички служе. Једном прскалицом у стању смо велики простор винограда за кратко време попрскати, (један човек у стању је једном прскалицам можда 5 а и више мотика винограда на дан попрскати), није дакле ни потребно сваком набављати прскалицу, кад се једном прскалицом више њих послужити могу. Па и поједине општине могле би у набављању прскалица да помогну.

У осталом, све те жртве, које се према користи савршено губе, не би требало никако да сметају радовима против пероноспоре, нарочито кад се зна, да виногради попрскани бордовском смесом знатно више носе но не попрскани. Према досадањим опажањима оцењено је, да попрскани виногради *осам пути више* доносе но не попрскани. Сад је лако израчунати вреди ли винограде лечити од пероноспоре? Кад дакле вреди, и кад се ти радови **морају** предузети, ако нећемо да оставимо винограде, да нам и од пероноспоре као од филоксере пропадну, онда *заузмимо се својски, да се лечење винове лозе од пероноспоре у свима нашим виноградима*, **уз остале винодељске радове**, *бар за неко време* **сваке године** *како ваља врши, и не пожалимо труда да учинимо у том погледу све, што се учинити може, те да се тако овога немилога госта, пероносиоре, који нам је као и филоксера из Америке дошао, Божјом помоћу једном курталишемо.*

На дан Цара Константина и
Царице Јелене 1894. год.
у Београду.

Др. **Марко Т. Леко.**

ГАЈЕЊЕ ЦРВЕНОГ ПАТЛИЏАНА.

Међу поврћем свакојако заузима угледно место и црвени патлиџан. Он се даје на разноврсне начине готовити: за кување с' месом, чорбу и сос; укувани у сок; као и у екстракту могу целе зиме, па и у пролеће да послуже као зачинак у разноврсним јелима. Нема српске куће, у којој није ђувеч с' патлиџанима омиљено јело, а већ као сиров употребљује га понајвише за јело сиротињски сталеж.

Баш због те разноврсне и велике употребе његове, треба да га гаји свака кућа, а нарочито они пољопривредници, који су близу вароши, које га могу за добар новац продати. Гајење његово, треба да буде рационално, треба га раније сејати, расађивати и све друге радње тачно извршивати.

Но сваки не уме да гаји патлиџан, а нарочито наш сељак. Обилазећи баштованџинице сељачке поред реке Добраве, близу Шапца, где има доста долапа, видио сам само попадало џбуње од црв. патлиџана земљи, са слабим заметцима, који више потруну, него што сазру. Ове су све баште држали под киријом Бугари дотле, док се сељаци сами, сопственици башта, нису од њих научили воду разводити и остале радове радити па су по том и сами тај посо предузели. Сад, кад су већ отерали Бугаре, требало би и сами да се постарају, те да изводе рано и добро поврће. Па какав је сада рад код њих? Они се бацили на производњу онога поврћа, које се у велико у јесен троши, као црни лук, аршлама купус, зелен, краставци и т. д., док друго поврће, — рани краставци, кромпир, рани патлиџан и др. — код њих није заступљено. Због тога и немају толико доходака као Бугари или баштовани из прека, тако звани „Новосађани." Док ови последњи почну продају патлиџана од динара па на ниже, дотле они почну продају, када је 10—15 п. дин. килограм.

Не треба да смо немарни, кад нас је природа обдарила добром благом климом и лепим положајима земљишта, а хвала Богу ђубрета имамо доста. Кад се тамо далеко на северу Европе сеје патлицан, у марту, у саксијама, па га после опет расађују у веће саксије, па потом тек око половине маја расађују у отвореном пољу; за што га не би ми са мање труда и трошка производили, кад ми већ у мају имамо отребљених и повеликих заметака?.... Одговор је прост и јасан: више знања, устаоштва и мало рада, па ће се све то постићи.

Црвени патлицан *за рану производњу,* сеје се у топлим лејама око половине месеца фебруара, а најдаље до почетка марта. Доцније сејање може се извршити, у расадницима на отвореном пољу. Пошто је патлицан био у једним, или у другим расадницама поодрастао за 1—1·5 десиметар, то се одмах предузима расађивање на стално место. То земљиште треба да је добро преорано, или прекопано и јаке снаге, да није од више влажно, а међу тим неће бити на одмет, ако се изабере што топлији и заклоњенији положај.

Уз затегнут канап, расађује се патлицан, струк од струка 80 см. до 1 метра, а ред од реда 1·20 мет. троугално, тако, да би они доцније при сазревању имали више промаје и сунчаних зракова. Ако је земља слаба, онда се може, ако се има при руци, у сваки оџак, да мете по једна или две прегршти зрела сточна ђубрета или компоста, што ће јако упливисати на пораст биљкин и заметање плодова. После расађивања, треба га одмах залити и то заливање наставити 2—3 пута, док се патлицан потпуно не прими. Доцније, ако наступе јаке суше, треба заливати двапут недељно.

После сађења на 7—15 дана, треба сав патлицан потачкати, за шта би се имао доцније привезати.

Но најглавнији је рад, код њега, *закидање сувишних заперака — „шкопљење, јаловљење.“* Чим је патлицан одрастао за 1·5—2 десимет., одма истера поред главног стабла, још и заперке, — пазушне изданке — који много сметају ранијем заметању плода. Патлицан цвета и замеће род прво на главном стаблу, па после на заперцима. Зато их треба закидати на стаблу, чим се појаве док су млади ноктима, а кад се пропусте те ојачају оштрим ножем. Ако је земља добра, онда треба оставити два усправна стабла, а све заперке, који се с' времена на време појаве, треба уништавати. Ако је пак земља слаба, онда се на сваком струку оставља само по једно стабло. Овако радећи добићемо брже заметнутог и крупнијег рода, који заниже стабла од земље, па све до 1·20 м. висине, а то с' тога, што сва храна придолази на остављена стабла. Овим је начином ускорено још и брже зрење.

Патлицан овако закидан брже расте, за то је потребно привезивати га уз тачку с' времена на време.

Пошто је патлицан већ почео зрети, онда треба све изданке — заперке, који се на стаблу и иначе појавили буду уништавати, тако, да би сва храна могла ићи у већ образоване плодове. У ово време, треба престати са заливањем, па макар да је и суша.

Поред ове неге, потребно је још и земљу окопавати. Први пут се копа — праши, и само се око струкова дода мотиком ситне земље; друго копање, или огртање. предузима се, пошто је патлицан поодрастао и пошто је већ два пут шкопљен. При овом загртању, треба око струкова додати доста земље, због тога, што загрнуто стабло пушта нове жиле којима биљке црпу из земље већу количину хране.

Овако сам радио на добру српског пољопр. друштва код Шапца већ неколико година, а и ове године могу посетиоци добра, видити његово гајење у већој размери.

Светолик А. Петковић.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

II. СЕКЦИЈА

1. О расадницама и прпорењу лозе.

Сматрамо да је овај одељак веома важан у садањим нашим приликама, па с тога ћемо у колико је могуће потпуније саопштити извештај, кога је поднео конгресу известилац г. Жире, који је заједно са закључцима усвојен без дебате.

Размножавање културног и некултурног биља бива увек помоћу семена, које падне на земљу или га човечија рука на угодно зземљиште посеје. И у једном и у другом случају, ако су услови за клијање повољни, биљке достижу своје развиће.

Кад се извесно биље семеном размножава даје исту онаку биљку као што је била она, од које је узето семе; али поред таквих, има и других код којих смо принуђени употребити други начин размножавања, јер посејано семе не даје истоветну врсту у свима својим особинама већ често различну. Ово бива или с тога, што семеном произведена биљка тежи да се приближи свом првобитном типу — дивљој врсти од које је удаљена и модификована културном негом, или што је женски орган цвета оплођен прашком друге које врсте.

Али природа нам је дала могућности да можемо умножавати и продужавати живот једне биљке и на други начин и сачувати драгоцене особине једног варијетета. Тај начин јесте размножавање са младим деловима — гранама — ластарима и т. д. од којих према потреби узимамо или резнице, калеме или употребљавамо као положнице.

Овде ћемо говорити само о резницама. Принцип размножавања са резницама оснива се на способности сока налазећег се у њој, да помоћу топлоте и влаге развије жиле на оном крају који се налази у земљи, а лишће на другом, надземном делу.

Да би се овај рад олакшао и резнице припремиле за сигурније размножавање, врши се ово у нарочито приправљеном земљишту, које се зове *расадница* или *ариориште*.

Расаднице могу се установити на сваком земљишту, но, свакојако, треба изабрати земљиште средње плодности, лако и које се може заливати у случају суше.

У опште узевши, расаднице треба поставити на такво земљиште, које се у колико је могуће више приближује ономе на коме ће се расађивање извршити.

Па с тога није препоручљиво много ђубрити земљиште одређено за расадницу, јер, и ако је истина, да би се младе лозе боље развиле и већу бујност постигле на добро нађубреној расадници, истина је и то, да би оне стукнуле у порасту кад се расаде на мршавије земљиште где би после дужег чамења могле и угинути.

За расадницу треба преорати или што је боље прериљати земљу 40 до 50 см., и то у лето, ако идуће године хоћемо да засадимо резнице; од крупног камења, дрвећа и перенирајући биљака очистити и сађење резница вршити у току мес. марта.

Кад имамо сами да сечемо резнице, које ћемо метути у расадницу, онда између сечења и сађења треба што је могуће мање времена оставити.

Пре сађења осечене лозе испресецају се на резнице од 40 сантиметара дужине, затим сортирајући их по величини, осече се ножем доњи крај лозе (који иде у земљу) до окца, горњи крај ореже се на једно окце, после овога лоза се уврне или кора скине с две три стране.

Исто се тако ради и са купљеним резницама. Али пре него што их метемо у расадницу биће добро да их умочимо у воду и оставимо преко ноћи или једно пола дана.

Ако из буди каквог узрока не можемо одмах садити спремљене резнице, треба их саставити по 200 од прилике у гомилу и метути усправно у текућу воду. Ако није на руци текући поток, нужно је воду у судовима мењати сваки други дан.

На овај начин резпице ће се сачувати 20—25 дана. Али ако их треба чувати дуже времена, као у случају кад су резнице купљене и предане у Јануару, треба их оставити у јамиће пошто се најпре спреме као што је већ напоменуто.

Овај се посао врши овако: Ископа се јарак 40—50 см. дубок, 1—2 метра широк и дужине колико буде потребно. За ово треба изабрати земљиште здраво, отворено и сунцу изложено. У јарак наспе се воде и начини се блата за 8—10 см. затим се мету резнице везане у пакете усправно тако да доњи крај буде забоден у блато. Дењкови се покрију одозго земљом за 8—10 сантиметра, па ако би киша начинила отвор препокрити.

За сађење резница у расадници мора се увек спремити јарак у правцу како то буде подесније. Један јарак од другог мора бити удаљен 50—60 сантиметра, а свака резница удаљена једна од друге 7—8 см. Јарак се ископа 25—30 сантиметра дубоко имајући при том на уму да једна страна (обала) буде коса, на коју ће се прислонити резнице, које се притисну мало руком да доњи крај уђе мало у земљу.

Кад је ово учињено, онда се нагрће земља у јарак, но пре него што га напунимо треба земљу ногама потабати па онда јарак попунити тако, да остане у његовом правцу као греда извршена земља.

Ако имамо на расположењу воде, заливање после сађења учиниће да ћемо имати много већи број примања, јер се тиме учини да се земља слегне око резница.

Чим се земља осуши треба је прашити да би приступ влаге био олакшан. Што се тиче културни радова у расадници, то се своди само на плевљење и прашење.

Заливати не треба осим у случају изванредне суше кад има изгледа да ће многе лозе пропасти. Но то се ретко дешава кад се земља често праши, осим сиучаја кад је лепо изванредно сушно.

Прашење и плевљење не треба предузимати док се резнице (прпорци) добро не убокоре и мало поодрасту, јер сваки потрес и ремећење младог корена у првој периоди учини те младе лозе угину.

Кад се ради са напоменутом пажњом и опрезношћу, можемо на сигурно после годину дана имати добро укорењене и довољно развијене подлоге (прпорке) за сађење на стално место у винограду.

Успех биће потпун кад се ради са америчким лозама, које се лако примају, а то су Рипарије, Рипестриси и друге сорте што се данас обично употребљују за подлоге.

Извесни винодељци, мислили су, да се може проћи и без расаднице па одмах садити на стално место у винограду; но овај начин није за препоруку с тога, што захтева нарочите климатске и земљишне услове па да имамо задовољавајући број примања.

Расадница је апсолутно нужна кад имамо посла са оним америчким лозама, које се тешко примају. Тако, поред све пажње и неге, не можемо имати никад задовољавајући број примања од Берландијера и других неких врста америчке лозе кад их посадимо на стално место као друге лозе.

Но срећом људи од науке као што су *Виала* и *Равас*, допринели су и овде, велику услугу винодељу њиховим знањем и искуством. Они су показали начин, на који се може постићи толики исти број примања код ових као и код других врста лоза.

Они су чинили опите, које ћемо мало час навести и постигли су врло задовољавајући успех.

Примања је било:

Код Берландијера	75%
» Хибрида Берландијера	89 »
» Мистанга	46 »
» Кориацеје	100 »

Ево у чему се састоји тај начин прпорења:

Посао је врло прост и може се на исти начин радити са свима врстама што се тешко примају. Лоза се не орезује до половине пролећа, или управо дотле, док ластари не израсту за три сантиметра дужине. То време зависи од године: неке године ластари стигну раније а неке доцније, но главно је пазити на то, да кад буду три сантиметра дугачки, онда ваља лозу орезати и на резнице исећи тако, да свака има четири ластара (из пупољка развијене гранчице од 3. сантиметра). Ове ластаре треба ножем чисто осећи до саме лозе, па их затим посадити у расадницу, где је предходно земља врло пажљива припремљена. Око резнице ваља земљу добро натапкати нарочито при основици, и загрнути сасвим земљом до горњег краја, као што се то ради у свима добро уређеним расадницима. Ради лакшег примања може се кора ољуштити ножем на доњој половини резнице с две стране или изгрепсти нарочитом за то справом. После сађења добро је једанпут залити.

Прпорење на овај начин дало је добре резултате код многих винодељаца чиме су потврђена искуства Виале и Раваса. Жофроа из Вара добио је 98 на 100 примања од резница Берландијера, које орезао кад су окца скоро сасвим развијена била.

Кад има изгледа, да се, посађене резнице на стално место, неће добро примити, неопходно је основати расадницу и калемити одабране резнице тако да после годину дана имамо готов и убокорен калем који можемо пресадити где буде фалило.

О калемљењу резница и њиховом поступању у расадници, биће говора на другом месту; овде је посматрана расадница у опште, у којој производимо од простих резница прпорке т. ј. дамо услова и могућности да просте резнице развију своје надземне делове: — ластар и корен — тако, како ће се после годину дана моћи посадити са сигурношћу на стално место. —

Предложене одлуке конгресу по овом питању састоје се у следећем:

1., Расадницу треба установити на земљишту, које има највише сличности са оним где ћемо однеговане лозе расадити и виноград подићи.

2., Време између орезивања и сађења лозе треба што је могуће више скратити.

3., Расаднице или прпоришта не захтева других радова осим плевлења и прашења.

4., Кад се укаже потребна нега и пажња, можемо на сигурно имати веома повољан успех са лозама које се лако примају, као: Рипарија, Рипестрис и т. д.

5., Неопходно је основати растило — прпориште — кад имамо посла с лозом, што се тешко прима, као што је Берландијери.

6., Прпорење по начину Виале и Раваса т. ј. кад су лозе већ понеле ластаре за 2—3 сантиметра, дало је веома повољне резултате.

7., На случај, да има изгледа, да се посађене резнице на стално место неће добро примити, онда је по све нужно установити растило — прпориште, у коме се одабране резнице накалеме и после годину дана имамо убокорене калеме, које можемо одмах расадити на стално место.

8. Накалемљене резнице не треба садити на стално место док се најпре не одгаје у растилу или прпоришту.

2. Полагање и калемљење лозе.

Известилац госп. Густаф Фоекс, директор Пољопривредне школе.

I. Полагање или потапање лозе.

Полагање зове се онај начии размножавања кад одвојимо једну или две лозе од чокота па положимо у ископан каналић тако да јој крај изиђе онде где ће бити будући чочот, а *потапање* кад цео чокот потопимо у земљу па једну или више лоза удесимо тако, да нам оне даду будући чокот. И један и други начин веома су давнашњег порекла и употребљивали су се највише у случају да се попуни место чокота, који је буди којим случајем пропао. Али овај начин употребљује се у велико у шампањским виноградима сваке године, те је усљед тога наступило питање били се овај рад могао вршити са калемљеним лозама.

На захтев шампањски винодељаца ово је питање прихватио и изучавао г. Фоекс, директор Монпелијске пољопривредне школе, и из његових опита види се, да је та радња могућа и са калемљеном лозом.

Многи су винодељци мислили, да је то ствар немогућа, јер при полагању, мора доћи под земљу накалемљени део европске лозе, који ће пустити жиле и на тај начин ослабити или сасвим се одвојити од америчке подлоге; филоксера ће онда уништити ново-израсли корен и тако ће цео рад пропасти заједно са потопљеном лозом. На први поглед тако и изгледа, али опитима чињеним у школи Монтпелијској и на другим местима доказано је, да се полагање може извршити *после три године*, а дотле ваља калем пажљиво неговати и брижљиво требити све оне жилице, које су почеле избијати из калема т. ј. из европске лозе. На крају треће године калем живи једино помоћу корена америчке лозе и тада се може полагање извршити. Положени део европске лозе истина ће почети да се укорењава, но уколико се жилице развијају у толико филоксера уништава због чега је положница принуђена да се за одржање ослони више на корен америчке лозе, који остаје не дирнут док, међу тим, на жилицама које су избиле из европске лозе примећава се, да је на оном крају који је пре потопљен, нестало сасвим жила, јер их је филоксера уништила, а на најмлађем делу, који излази из земље може се видети јаче бокорење на које филоксера још није наишла.

Из напред изложеног излази:

1., Да је полагање и потапање калемљене лозе могуће, и ако до данас није увелико употребљено, па било да се тим хоће да замене случајно угинули чокоти, или што је то начин културе у неким местима.

2., Може се извршити на два начина: или потапањем целог чокота, или полагањем појединих лоза, које се неодвајају од дотичног чокота.

3., За успех овог посла нужни су следећи услови: *Не сме се извршити ире три године од како је калемљење извршено.* За све то време морају се жилице пажљиво откидати до времена потапања.

4., Потапањем се не може заменити чокот, који је уништила Dematophora necatrix.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Калемљење лозе на зелено. — Најбоље предузимати од средине маја, чим имаднемо довољно летораста на расположењу од питомих (благородних) врста, из топлијих покрајина. Дакле онда, кад се немамо више бојати позни — мајских — мразева и кад се топлота на пољу осилила бар до 15 ил' 16 степени Р. — а то је обично онда, кад се завршује калемљење (облагорођавање) на дрво и кад наступи јако избијање ластара.

Најпре треба на зелено калемити рипарију, па солонис — врсту а најпосле рипестрис.

Сунчано, топло, суво и мирно време, на коме се изданци лозини брзо развијају, најбоље је за предузимање овог калемљења. Докле је кишовито и јако ветровито, посао се и тако мора прекидати, за то треба, чим се лепо и погодно време уграби, тим живље преонути на посао.

* * *

Фосфоро-кисели креч за живину и пилеж. — Бехлер, познати живинар, у „орнитолошким листовима“ препоручује храњење живине и пилежи са фосфоро-киселим кречом. Он на 15 кокошију, употребљава посве дневно 5—7 грама овога креча, који измеша са меканом храном — мећом.

Фосфорна киселина потпомаже пораст живине, перје добија леп сјај а живина напредује. Нарочито у време перушања, јако помаже фосфоро-кисели креч.

Бехлер је чинио упоредни покушај са 12 младих; десетини пилића мешао је посведневно по 5 грама у другу храну а за двоје — никакав додатак. Ово двоје последњи, на крају, беше далеко заостало иза првих.

Вреди опробати, тим пре што по чињеним пробама и код остале стоке — ово се средство, нарочито код младе стоке, изредно показало.

* * *

Средство против мољаца у стварима. — Као најбоље средство, у последње се доба препоручује бензин, који се помоћу какве ситне прскалице употребљава. Не само да се тиме сигурно тамане мољци, већ и јаја њихова.

Но само треба велику предосторожност обратити, пошто је бензин врло запаљив.

Средства, остала, која се обично употребљавају против мољаца: камфор, нафтилин (страшно смрди) и уварак од дувана, ил' прост дуван (нарочито крца) у листу, одгоне само мољце, али ни у колико не шкоде и јајима њиховим.

* * *

Конзервирање кожа. — Обућа и у опште предмети од коже, као амови и т. д. ако се чувају на влажном месту, не ће се превлачити зеленом буђом, ни на сувом месту скоревати се и ствдњавати — ако се увек пре остављања, помоћу какве вунене крпице добро утре, са мало терпентинског уља. Но тиме су заштићени, поред тога и од мишева и пацова.

Кожа од ципела и чизама, остаће мекана и изгледа ће као нова, ако се место „викса“, маже са глицерином или са уљем од крље (рицинуса). Ово нарочито помаже код нове, још неугажене но притесне обуће, која жуљи а глицерин не испарава брзо, но чини кожу меканом и лагодном.

Стару обућу, мазану дотле виксом, треба најпре опрати, па глицерином намазати још докле је влажна.

ГЛАСНИК.

Даље вести о сузбијању пероноспоре. — О образовању комисије за сузбијање пероноспоре у српском пољопривредном друштву и о начину, на који комисија мисли, да тај посао у овој години отпочне и заврши, уредништво је у 17. и 18. бр. „Тежака“, донело о томе кратак извештај.

Сад имамо да саопштимо даље радове комисије на том пољу.

На представку комисије госп. Министар народне привреде, поред већ одобрених 10 хиљада динара, одобрио је накнадно још 10 хиљада, свега двадесет хиљада динара. Благодарећи тако моћној потпори од стране државе, комисија је већ набавила и потребну количину плавог камена и потребан број прскалица, па је већ разаслала и поједине комесаре, под чијим ће се руковођењем, у томе (17. 18. број „Т.“) саопштеним крајевима, извршити прво прскање винограда, у циљу сузбијања пероноспоре. Комесари су већ у велико отпочели свој рад и ми им желимо најбољег успеха.

Начелно заступајући правилност гледишта и г. Министра привреде и одређене комисије српског пољопривредног друштва, ми се радујемо свакој појави, која се фактички клони добру наше пољске привреде и не можемо а да не заблагодаримо и г. Министру, који се овако својски заузео и овако без оклевања одазвао, једној дневној потреби овакве једне врло важне гране пољске привреде у земљи, као што је винодеље и комисији, која је за неколико дана потпуно успела, да брзо и темељно спреми потребан персонал и да практички организује цео рад око сузбијања пероноспоре у овој години.

Имамо још да додамо, да је комисија, на представку ст. окружног одбора крагујевачког, решила да се у Крагујевцу и неким околним селима, где има још преко хиљаду хектара винограда, који нису пропали од филоксере, такође предузме рад на сузбијању филоксере. Тај је стални окр. одбор био решио и одредио на тај циљ преко 1000 динара за набавку прскалица и плавог камена, — што је већ било и извршено.

Како организација оваког посла, изискује и више средстава, но што су српском пољопривредном друштву стављена на расположење, било би желети, да поједини округи и срезови за *друго и треће прскање винограда* у овој години и сами припомогну, даљом набавком плавог камена и потребног персонала. Садањи комесари имаће прилике, да поуче све сураднике на овоме послу у руковању са справама и извршивању посла а набављене прскалице, комисија ће радо, по одобрењу г. Министра привреде, уступити појединим окрузима и срезовима — или на послугу, или на откуп под спуштену цену, те да могу наставити отпочети рад.

Тек тада моћи ће и цео предузети посао и у овој години још да уроди жељеним успехом.

Све стоји до појединих заузимљивих и вићенијих људи, или и до преставника власти у појединим окрузима и срезовима, гди се сад на сузбијању пероноспоре ради, хоће ли наше жеље, у овом погледу бити и остварене.

* * *

Колико Босанци троше на унапређивање коњарства у земљи, — најбоље се види из објављених огромних награда, који су објављени у овогодишњем: „*расиореду за трке*“ у Сарајеву на дане 15. и 17. Јула ове године.

Првог и другог дана, трка је подељена у VII оделења. Тако на пр.:

Првог дана недеља 15. Јула 1894. биће ових трка и с овим наградама:

I. *Наслуина трка по равни*: даљина 2400 мет. за 3-годе коње и старије одгојене у земљи чистог порекла земаљског, 1. награда 1000 круна 2.=200; 3.=100 круна.

II. *Требевићка награда* — 5000 круна даје се од мађарскг џокејског клуба.

III. *Царска награда* = 40.000 круна; 36 хиљада победиоцу а четири хиљаде круна другоме коњу.

IV. *Велика босанска трка по равни* 1. награда = 4000; 2.=800; 3.=400 круна.

V. *Награда џокејског клуба за Аустрију* 3000 кр. handicap.

VI. *Награда града Сарајева* 6000 кр. handicap.

VII. *Сељачка трка*. 1. награда 100 2.=70; 3.=30 кр.

У I. IV и VII награди имају се такмичити само земаљски домаћи коњи, у осталом и континентални — из свију осталих земаља.

Другог дана 17. Јула:

Има трка с препонама, ловачког јахања, Steeple-chase награда 8000 кр. даје босанска земаљска влада). У III награди од Илице, даје земаљска босанска влада 20.000 круна handicap.

ДОПИСИ.

Пожега, 4. Маја 1894. год.

Од ове године не јавих се с овога краја ни једаред, очекујући, еда ће ме ко одменути у извештајима о стању пољопривреде; па пошто нико не хте, онда опет морам ја.

Почећу од зиме. Она није била сурова. Шта више, Септембар и Октомбар пр. год. били су врло незгодни по пољопривредника, јер се према времену, како је тада владало, није могла засејати озимица. Али, што је се изгубило тада, добило је се у Новембру, јер је целог тога месеца време било погодно, па чак до Никољ-дана, те су пољопривредници у довољној мери насијали озимице.

Крајем Јануара зима је попустила, и 29. истог месеца гледао сам да у прљушама више Ужица ору и сију јаро жито.

Фебруар је био променљив, али ипак у толикој мери погодан за припремне радове; у Марту је се већ у површњацима радило.

Но цео Март и половина Априла прошла је у ветровитом стању. Нарочито је преовлађивао источни ветар, који је био јако земљу исушио, и пољопривреднике у бригу бацио, јер се није могло орати. Али, од Ђурђев-дана готово сваки дан имамо кише, које су земљу упиктијале, те се пољске њиве не могу ни радити, док се не просуше.

Сва жита, па и до сад посијани кукуруз, напредују; тако исто и поврће. До сад никаквих сметњи нити штеточина има.

Воће је добро понело, а тако и жир.

Стока је у опште здрава, само што овце страдају од метиља.

Перната живина извела је се правилно, и на њој нема никаквих зараза.

Цена стоци и земаљским производима рапидно опада. Немаштина узима све већег маха.

Драг. Н. Лапчевић

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК IX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 29. Марта 1894 год. у Београду.

Били су председник г. Коста С. Таушанонић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови управног одбора г. г. Живојн Јанићијевић, Анта Голубовић, Мирко Миљковић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Коста С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

55.

Г. Добривоје А. Стефановић моли да му друштво набави један казан за пециво ракије; одбор реши да му се казан набави но с тим да вредност истог казана по поруџбини одма друштву положи.

56.

Управник добра друштвеног шаље извештај о раду плуга жарковачког и износи му добре и рђаве стране. Одбор реши: да се исти извештај упути комисији за оцену плугова на употребу.

57.

Г. Петар М. Дамњановић из Смедерева, понова моли друштво, да поручену пумпу прими на своју адресу и објашњава да ће иста служити за поливање његовог винограда. — Одбор реши: да се иста пумпа може примити на друштвену адресу.

58.

Г. Љубомир Којић наставник винод.-воћарске школе у Букову подноси извештај о прегледу земљишта подружине Ресавске, шаље пробу земље и моли да се иста анализира, која анализа да му се саопшти. Одбор реши: да се умоли г. Др. Марко Леко да анализу ове земље изврши.

59.

Уредник „Тежака“ реферише друштву, да је Г. Министар Народне Привреде послао на употребу друштву извештај о држаном Винодељско-воћарском конгресу у Монтпелију, који је написао г.) Љубомир Којић државни питомац у Монтпелију, па држи да би требало исти штампати у засебну књижицу или као додатак Тежаку. Одбор реши: Да се овај извештај пусти кроз „Тежак“ по известан део, а с времена на време пушта додатак, па исти слог да се одма прештампава у 2.000 комада, па кад цео буде готов, да се повеже у засебну књижицу цена одреди и на корице стави.

60.

Председник ставља на дебату питање о прослави 25-то годишњице Српског Пољопривредног Друштва, која се навршује ове год. па тражи одборско мишлење да ли би требало овај дан прославити, кад и на који начин, а мишљења је да важност прославе истог дана не треба доказивати. — Одбор после дужег објашњења и саветовања реши: Да се прослава 25-то годишњице од постанка Друштва прослави ове год. а дан када се прослава има извршити и на који начин одбор умоли г. г. Јакова А. Марковића, Вучка Богдановића и Светозара Гавриловића, чланове управног одбора, да размисле о начину држања прославе као и о дану кад да се шта изврши, па о свему овоме извештај друштву поднесу, те да се програм прославе утврди.

ЗАПИСНИК X. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 1. Априла 1894 год. у Београду.

Били су: Председник Г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови управног одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Анта Голубовић, Душан М. Спасић, Аца Живановић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић.

Председавао г. Коста С. Таушановић, бележио вршиоц дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

61.

Одбор за израду програма друштвеног рада у овој години подноси друштву израђен програм који по прочитању би усвојен у следећем I. Да се држи Практично предавање о калемљењу пролетњем на добру у Шапцу и II. Да се на добру отвори курс за 10 курзиста за обуку у свима начинима калемљења У тој цељи да се изиште мишлење управника друштвеног добра, да ли би се предавање могло да изврши и кад, а што се тиче држања курса. кад би се могао да отвори, и колико ће трајати.

III. Да се подејствује код Г. Министра Народне Привреде од држању калемарски курсева за калемљење винове лозе, на свима државним расадницима, пошто друштво за сада нема могућности да то само учини.

IV. Да се одпочети рад на сузбијању пероноспоре продужи свом збиљом.

V. Прошлогодишња тачка о употреби муљаче у Нишу и Књажевцу да се изврши у овој години.

VI. Да се држе практична предавања о употреби плуга, прашача и окопача у околини „Лесковца“ и „Алексндровцу“ но с' тим да се там. привредници обавесте о сејидби кукуруза, како би се са плугом доцније радити могло.

Онај који најбоље своју њиву буде засејао кукурузом да би прашач и окопач радити могао да му се у име награде исти поклони.

Да се умоле г. г. Бобић и Буринчић да сељане у околини Лесковца обуче како треба кукуруз засејати да плуг окопач радити може.

VII. Да се држи практично предавање са жетелицом у околини Лесковца и доњем Добричу са друштвеном жетелицом а са поруученим жетелицама у овој години на имањима сопственика истих; но да би се рад са машином извршио као што треба, да се обрати пажња на чистоћу њиве од пањева, камења, трња, корова и т. под.

VIII. Да се по могућству држи предавање са парном вршалицом, ако исту приватно лице набави, у кругу подружине моравске окр. крушевачког.

IX. Да се коњарство помаже преко кола јахача на начин као и досада.

X. Да се приреди изложба рогате стоке у овој години у Обреновцу и да носи назив „Изложба колубарске рогате стоке.“

XI. О расписатим наградама за напредно газдовање да се води рачуна по правилнику.

Да би се овај програм друштвеног рада у овој години остварио и што тачније извршио, одбор изабра ужи одбор од г. г. Вучка Богдановића, Душана М. Спасића и Николе Вељковића чланове управног одбора и умоли исте, да се старају да се програм изврши.

ЗАПИСНИК XI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 7. Априла 1894. год. у Београду.

Били су председник г. Коста С. Таушановић, подпредседник Јаков А. Марковић, чланови управног одбора г. г. Коста Главинић, Алекса Живановић, Живко Јанићијевић, Др. Марко Леко, Мирко Миљковић, Никола Вељковић, Анта Голубовић, Тодор Николајевић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Коста С. Таушановић, водио записник вршиоц дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

62.

Прочита се писмо господ. Министра Народне Привреде којим јавља: да усваја предлог друштва, о саставу нарочитог одбора који би се организовао и извео све радове око сузбијања пероноспоре, па моли да друштво кандидује лица за тај одбор а кандидацију достави на одобрење. На набавку потребне количине плавог камена и справа ставља друштву на расположење суму од 10.000 динара.

Од стране Министарства у одбор има ући и г. Живко Шокорац секретар Министарства Народне Привреде. Одбор изабра г. г. Милана Антића, Др. Марка Леку, Косту Главинића, Алексу Живановића, чланове управног одбора г. Љубомира Којића наставника винод. воћар. школе коме се одбору има придружити г. Живко Шокорац као члан изабрат од стране г. Министра.

Ова кандидација има се доставити г. Министру на одобрење.

63.

Прочита се молба г. Стевана Мостарчића трговца из Пожеге, којом пита друштво, да би од истог могао добити на одплату једну краву и бика швајцарске расе и једну крмачу и нераста беркшајрске расе и са којом ценом. Одбор реши, пошто друштво нема тражена грла, то известити молиоца да се за краву и бика обрати сталном окружном одбору а за крмачу и нераста Управи државне ергеле у Љубичеву или Управи Ратарске школе у Краљеву.

64.

Прочита се молба г. Мирка Миљковића, којом нуди, да му друштво одкупи 50 комада књига „Уређење државних сточарских завода у Мађарској по цени 1. динар од комада. Одбор реши: Да се одкупе понуђене књиге по цени од 1 динара по комаду са 30 од сто рабата.

65.

Прочита се писмо подружине Рачанске, којим тражи да друштво за њеног члана Љубу Јеремића да на одплату извесне пољопривредне справе у вредности 142 динара. Одбор реши: Пошто је већ раније решено, да друштво недаје ништа на одплату то известити подружину да се и Јеремићу не могу дати справе на одплату.

66.

Прочита се писмо Милутовачке подружине, којим шаље своја правила на преглед и одобрење. Одбор умоли госп. Вучка Богдановића благајника да правила прегледа и одбору извештај поднесе.

67.

Прочита се писмо г. Сергија Станковића редовног члана друштва, којим ставља своје земљиште друштву на расположење ради подизања угледног винограда и ставља услове о подизању истог. Одбор реши: Да се ова понуда не може примити, пошто по самом предрачуну г. Сергија сума за подизање овог винограда толико је велика (13.000 дин.) да друштвени буџет није у стању да поднесе.

68.

Прочита се писмо Драгачевске подружине којим, јавља да ће на дан 18 ог Априла тек. год. држати скуп чланова подружине и осталих привредника из околине у селу Котражи а у цељи јавног предавања из појединих грана пољске привреде. Одбор прима исто к' знању.

ИСПРАВКА

У 19 броју „Тежака", а на страни 162, првом ступцу 6 реду озго место «ја» треба: *иа*.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПЧЕЛАРСТВО

од

Светозара Љ. Гавриловића

У штампи готово неколико табака.

Ко жели, да добије још у појединим табацима ово дело — а у првим табацима говори се о најнужнијем шта треба с пчелом и кошницама радити с пролећа, па до овог времена — може добити, ако на адресу: «*Српског пољопривредног друштва*« — Београд (поште носе бесплатно писма и аманете) пошље 3. динара, па ће му се редом слати појединн табаци, како излазе.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Упутство за сузбијање пероноспоре (свршетак). — Калемљење лозе у зеленом стању (свршетак). — Лек противу пероноспоре. — Гајење црвеног патлиџана. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** **Друштвени и подружински послови.** — **Исправка.** — **Књижевни оглас.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈА У ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 24 и 25. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. ЈУНА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ОДЛИЧИЈА „КНЕЗ МИХАИЛО.“

Привреда треба да је у свима земљама и у свако доба на највишем месту и пре свега осталога. Међутим на унапређивању њезином има баш код нас много и много да се ради.

Број становника-пољопривредника наших, огроман је; 90% житеља наше земље занима се пољопривредом а цела земља од ње живи. Ми у Србији с правом можемо казати да је пољопривреда мајка свега осталога јер је од пресуднога утицаја на благостање народа и на унапређење свију осталих грана.

Исто је тако важно и да се, у целом народу нашем укорене и развију такође и витешке врлине, како би цео народ, кад интереси земље захту, био спреман и моћан да своје тековине очува.

Ни у једној земљи није сама држава преко својих органа могла да те две земаљске потребе оствари и уздигне на ону висину на којој треба да су, него је то чињено и помоћу приватнога устаоштва и удруживања по тој сврси.

Из тих разлога поникла су код нас пољопривредна, привредно-витешка, и витешка удружења, која се с погледом на пространство и важност које њихов рад обухвата, у пуном смислу речи могу да назову *народна* удружења.

Та друштва, која су прегла да огромни број српских ратара и одгајивача поуче, и која су прегла да витештво у земљи унапреде, састављена су из људи свију сталежа. У њима неуморно дејствују г. г. официри, сточни лекари, трговци, професори, свештеници, учитељи, а тако и лица оба пола из свих осталих чиновничких и грађанских сталежа.

Број тих поборника порастао је знатно и састоји се из људи угледних а који се могу већ извесним успесима и заслугама поносити.

Међу овим бројем добровољних радника и радница, врло су чести појави безграничне одности и истрајности, али је — признања врло ретко.

Дужност је државе да то поправи и да призна заслуге свима онима који се неуморно такмиче у раду око унапређивања пољопривреднога и витешкога напретка у народу нашем.

За потстицање и унапређивање других грана и врлина, и за награђивања заслужних лица по истима, у нас има неколико врсти одликовања, између којих постоји нарочити орден (таковски крст с мачевима) за храброст у рату, и нарочито одликовање за трудбенике на пољу просвете (орден Св. Саве).

Свакако би исто тако требало имати нарочити знак одликовања за оне који раде на унапређивању пољопривреде и витештва, јер, држимо, да би то послужило за подстрек раденика на тим пољима, пошто би им то био видан доказ да отаџбина признаје њихове добровољне труде.

Та би мера допринела напретку привреде и витештва, и знатно допринела њиховоме угледу који оне треба у земљи овој да заузимају, а коју оне треба да обогате, оснаже и увећају.

Зато смо слободни споменути да је одиста потребно да се код нас установи орден за заслужна лица оба пола, на унапређивању српске привреде и витештва.

Још године 1891, на земаљскоме Већу свих «Кола Јахача Кнез Михаило» држаноме 29 јула у Нишу, донесена је резолуција: Да се заведу одличија (ордени и медаље „Кнез Михаило“, за награђивање оних родољуба и родољупки који ма у коме погледу стекну заслуга на унапређивању привреде и витештва. Медаље да даје стални одбор на предлог појединих Кола Јахача, а ордене да даје држава. Медаља да има четири степена (златне са и без круне а тако и сребрне са и без круне). — И за једну и за другу врсту одличија да буду статути строги како би само у истини заслужни синови и ћери миле нам отаџбине, своја патриотска прса тим одличијама китили и с њима се у Српству дичили. —

Исто тако и она комисија коју је господин министар народне привреде решењем од 23 августа 1893. године Збр. 2254 одредио био у циљу „да изнађе мере: за побољшање домаћих сојева и за унапређење сточарства у опште“, између осталих виших одлука, донела је и одлуку:

„Да би се јаче утицало на приватну иницијативу и помоћ при радовима око унапређивања пољске при-

вреде у земљи, комисија сматра као врло згодну и потребну меру, да се установе нарочита одличија са називом „*Орден Кнеза Михаила за услуге на пољу привреде и витештва*“, и да се њиме одликују за истинске заслуге, стечене на томе пољу, по строгим прописима, лица мушког и женског пола.

По овим поменутим двема одлукама није се до сада ништа успело, зато и овај чланак, кога завршујемо с тиме, да смо и ми мишљења: да зато што све српство једнодушно признаје, да је блажено почивши Кнез Михаило неуморно се старао и потпомагао унапређивање привредних и витешких грана наше земље, — та одличија носе Његово име. А, да ко буде уведен у ред одликованих, треба да стече заслуге; или сопственим практичним радом на пољу привреде или витештва, или на унапређивању пољопривредне индустрије; или јавним утицањем на унапређивању које од тих грана.

Ми не очајавамо што до сада није то одличије већ заведено, за сваку нову идеју треба извесног времена док она стекне земљишта, док сазре, па такав је случај и са тиме. Али, свакако, за остварење тога корисnога одличија, дакле за сазревање тога питања, више ће допринети глас земаљскога Већа свих Кола Јахача него ли овај наш скромни чланак, па зато и исписасмо ово, пред састанак четвртог земаљског Већа, које ће се у име Бога састати ове године на рођен дан и у прадедовини Његовога Величанства Краља Александра I., а код најстаријега „Кола Јахача Кнез Михаило.“

„Витез.“

Граор и његова вредност за напредно газдинство.

Граор (Еспарзета) је биљка од врло великог значаја за напредно сточарство, биљка, која, по вредности својој, превазилази у многим приликама и саму луцерку. Према учињеним опитима, граор врло добро напредује код нас, нарочито у планинских крајевима, где су земље кречне.

Наши привредници и не познају ову биљку, а у њиховом је интересу да је упознаду исто тако, као што су упознали и луцерку детелину.

Ево дакле да их упознам и с граором.

У сушним годинама, кад и детелине издаду, граор не издаје и често је — према земљишту — издржљивији и од саме луцерке. Осим тога, граор још и поправља земљу и оспособљава је за боље успевање доидућег усева. У след тога, што граор има много и дугачких жила, он је у стању да разгали земљу боље, но и једна друга пшена трава. То је и следство, да се многа земљишта тек онда могу за питомије усеве да спреме, кад се на њима најпре граор посеје, нарочито она земљишта, која са своје чврстине нису у стању да у довољној мери ушију потребну храну. Као предходни усев за пшеницу, граор је од велике користи.

Граор почиње да избија у исто време, кад и црвена детелина, порашћује до једног метра високо, а процветава још при крају месеца Маја. *Осим што граор најаитавију и најаријатнију шиђу даје, коју свака врста наше домаће стоке радије једе, но ма коју детелину,* он је много издржљивији на суши, а при том задовољан са сваким земљиштем и положајем.

ПОДЛИСТАК

О НАПРЕДНИЈОЈ РАДЊИ.

(свршетак)

Али они су и најжешћи агитатори — они су то, који су оживели, створили и подигли, по новом начину и новоме виду, један од главних темеља, сваког пољопривредног напретка — *разноврсна и многострука врло корисна пољопривр. удружења!*

Удружења земљоделаца за разнолике послове — то су једна огромна сила, основица будућности народне, помагање земљоделског света у нужди и невољи, то су стожери, око којих се врти напредак и бољитак раднога света, то су заменици наших пропалих задруга!

„Један и најжилавији прут је слабачак, превиће се и пребиће се — али је читав сноп танког и витког прућа, јак је и не да се ни превити, а то ли пребити!“

То и наш народ од вајкада врло добро зна и осећа: — *мобе, позајмице, сиреге, бачије,* то су повремена а опет беспрекидна удруживања инокосника и самаца, — помагање и довијање у нужди!

И кад бих стао набрајати каквих све земљоделских удружења има и са каквим све задатком — требало би ми неколико дана, да на тепаш о томе само продиванимо. Но ја ћу да вам побројим само пакоја, по нас и наше земљоделске неприлике, далеко и далеко значајнија!

Земљоделци се тамо удружују за све оне разнолике послове, у којима појединци не могу ништа да постигну сами за себе, или у којима имају и више сигурности и више користи, која удружени дејствују и раде. Тамо у напреднијем свету постоје на пр.

1. Удружења за заједничку набавку бољих сората семена; јер онда имају сигурности да најбоље семе и најјефтиније набављају;

2. Удружења за савршенију прераду млека и сточарских производа; израђују у нарочитим сиpарским заводима боље сорте сира, под руковођењем нарочитих стручњака а поједини земљоделци улажу млеко од својих крава, оваца и коња и добијају у накнаду или одређену количину сира, масла и т. д. према уложеној количини млека, или добијају то у новцу; на тај начин најскупље и најсигурније продају свој производ;

3. Удружења за извођење исушивања бара и за вађење — заливање нарочито ливада — водом.

Исушујући баруштине, или их употребљавају по том као земљу за обрађивање, зирате, или ако је то исушивање са сувише трошкова скопчано онда их нарочито удешавају и подубљавају, претварајући их у вештачке рибњаке и на тај начин гајењем и продајом риба, добијају лепе приносе. Вештина рибарства, врло је велика: — оплођену икру, купују из нарочитих

Граор и код нас дивље расти по источним и јужним крајевима, а има га и иначе свуд, више мање, по Србији, што је знак, да га свуд и сејати можемо; јер где нека биљка дивље расти, ту се може насигурно и питома сејати. Шта више, још се с добрим успехом може да сеје и у кошљивијим брдским крајевима, нарочито на југоисточним, јужним и југозападним стра-нама; једино су северне стране за добро и напредно успевање граора неподесне.

Где и у оранице и у здравици нађе довољно креча, онда ће граор много бујнији бити; а како он дубоко своје жиле пушта, то је нужно да је и здравица, као и за луцерку, дубока и пропустљива. Погрешно је и помислити, да граор за своје добро успевање тражи искључно кречушу, као што се то још до пре 10 година тврдило; у доброј и добро спремљеној и уређеној земљи, граор добро успева, па ма она којих му драго својстава била; с тога је и нужно, да се земља за добро успевање граора преобраћивањем дотерује и тиме надокнади оно, што јој по природи земљишта и по положају не достаје. Дубоко и брижљиво извршено орање, много доприноси бујнијем и гушћем порасту граора још у почетку. Исто је тако нужно, да је земља чиста од корова и травуљина; јер, у колико је замља чистија, у толико ће и граор бити бољи, напреднији, издржљивији и трајнији.

Где би била земља затрављена, онде не смемо сејати граор пре, док је од тава не очистимо, нарочито од зубаче и пиревине; то су му најжешћи непријатељи. На овако очишћеном земљишту, не само да ће граор бити напредан, него ће и свака озима стрнина прекрасно напредовати. Још ће боље граор успети на угару, и много ће боље и корисније бити, да се на угару не посеје одма стрнина, него најпре граор, па тек после њега да дође озима пшеница, или јечам, пошто ће граор овим усевима још боље спремити земљиште.

Ми можемо граор посејати и у смеси с неким јарим усевом, н. пр. јечмом или овсем, само што у том случају морамо при сејању пазити, да јечам ил' овас не посејемо прегусто, да их тиме не угушимо млади граор. С добрим успехом можемо без икакве смесе и с јесени, као озим усев сејати. С јесени посејан граор издржаће и много боље и сигурније сушу, ако би ова идућег лета настала, јер би се за то зимском влагом довољно осигурао.

За стрмнине, граор је ванредни предходник, јер он и земљу у подпуној мери закриљује и оставља за собом доста остатака од жила, стрнике и лишћа, као и луцерка, и тиме се објашњава, што стрмнине, које у опште своје жиле врло плитко пуштају, можемо неколико година једно за другим сејати после граора, без да би предходно морали ђубрити

Семе обично сејемо с чаурицом заједно, никад голо, па је с тога и нужно, да га гушће посејемо; у бољој земљи посејаћемо на хектар 200, а у слабијој 250 килограма. И на време за сејање треба добро да припазимо, јер за добро и једнако ницање, потребује семе граорово много влаге у земљи. Добро ће бити, да се усејано семе дрљачом подубље претрпа, што баш није ни тако лако, пошто је семе лако, па при дрљању искаче на површину, па ако после сејања не наступи довољно влажно време, онда оно семе, које се на површини нађе, неће ни проклијати, него ће у томе и пропасти. Но да би могли семе боље претрпати, треба га за једно 30 сати натопити у чистој води, да се она чаурица напуни водом и тиме отежа. После тог времена треба семе из воде извадити и негде га растурити, да му се површина у толико осуши, да се зрно за зрно не лепи и да се при сејању једнако разбацити

трговина, те у барским рибњацима, могу да запате не само шаране и друге неке речне рибе, но и многе врло корисне и крупне морске рибе. Људи вешти томе послу узимањем икрашице и млечца — мушке и женске рибе — у стању су, по начину једног Руса, да их вештачки плоде, и т. д.

Или такво јако баровито земљиште, нарочито поред река и потока, употребљавају за засађивање, неких врло добрих и изданших страних сората врба, од којих секу пруће за корпарску радиност. Један хектар такве земље може да одбаци чистог прихода 700—800 динара, само продајом прућа. А још има тамо читавих села, која се зими баве плетењем и израдом простих и најфинијих корпи и ваздан других плетарија, за које леп новац добијају. Тај је занат врло згодан, да се у маси рашири, а има сталну и велику проходњу за своје прерађевине, јер се мора у њему све само руком радити и ни једна машина не може да се употреби у том послу. Има тамо много кућа, којима деца, радећи овај посао, зарађују и плаћају порез годишњи.

4. *Удружења за куповину (потрошњу) и продају земљоделских производа* — то су врло корисна удружења, без којих не би требало да је ни једно село. Место да потребне им намирнице, купују код ситничара и прекупаца, сељани заснивањем својих дружинских, заједничких продавница, купују и много јефтиније а много бољи јеспап — кафу, шећер, пиринач, со, лончарију, стакларију, гвожђарију и т. д.

А место да сваки појединп носи своје производе, сваки час, на пијацу, ради продаје, кад му је потребно, или кад је у прекој нужди — а она их предаје удружењу, које му даје позајмицу на те производе, докле се стара о што бољој продаји свију чланских земљоделских производа, тражећи пијацу, где се ти производи понајбоље плаћају, у тој години, а не ограничавајући се само на своју варош или паланку.

5. *Разноврсна удружења за фабричку прераду земљоделских производа.* Знамо да је сваки производ, као сировина (жито, кожа, вуна и т. д.) много јефтинији и да је по једну земљу, у погледу на њено благостање, много боље, кад што више сировина остану у земљи, да се ту прераде, па да се тек прерађени извезу на страну на пр. ми за продату, вуну, кожу, лој, жито и т. д. као за сировину, кад их извеземо и продамо, добијемо врло ниску цену, а за прерађене те исте сировине — учињену кожу, ђон, у сукно и чоју, у свеће, сапун, брашно, криз и т.д. које прерађевине маом увозимо са стране, плаћамо страшцима 4—5 и много више пути, но што смо за наше сировине од њих добили.

Сељани имају на много места и заједничке ветрењаче воденице — где мељу жито за своју домаћу потребу и за трговину. Сељани имају шећерне фабрике, где прерађују свој производ, на њиви одгајену шећерну цвеклу, која би и код нас врло добро могла успевати; сваки удеоничар — произвођач — улаже свој сиров производ, који нарочити стручњаци, у њиховим фабрикама прерађују у шећер и т. д. Тако имају радионица за цеђење уља — зејтина — од репице, која би се такође са врло великим успехом и код нас могла сејати;

6. Имају и *удружења за заједнички рад и за заједничку набавку савршенијих алата и машина за пољски рад.* Правило које вреди за сваку прерађивачку радионицу: да што год је она већа и са што год већим капиталом располаже, она се може

може. То ће још брже ићи, кад се у половину суво већ семе, сувим песком, ил' сувом ситном земљом неколико пута претури. Тако спремљено семе много се лакше дрљачом претрпава, па и оно проклија, које на површини остане, јер у љусци има воде, која ће клијање ускорити.

Напредно успевање граора, много зависи од целисходне неге, исто тако као и код детелине луцерке што је случај. Одма после прве кошње, треба граор добро уздуж и попреко предрљати, и тако га високо покосити, да се не слисти до земље баш, но да остане повиша стрњика, која ће граор преко зиме од промрзли и у пуној мери моћи да сачува, како ће одма с пролећа поново бујно да избије. Од сада па у будуће, треба сваког пролећа подрљати, а кад граор остари и почне да се прорећује, треба га и пођубривати, али врло рано с пролећа и то сагорелим ђубретом, које се даје подједнако растурити. Што граор буде у првим годинама напреднији, што га будемо редовно дрљали и пођубривали, тим ће и у познијим годинама остати гушћи и бујнији. Кад граор једном земљу закрили, онда су му већ и жиле толико у земљу продрле, да му мразеви и суше више не могу нахудити; сад само остаје редовна, свакогодишња нега — ђубрење и дрљање, па је онда доходак за читав низ година осигуран.

Прве године треба раније косити, да до зиме још толико порасти и ојача, да узмогне и најјачој зими одолети. Но ако се прве године није довољно убусала и ојачала, онда је не треба ни косити, но оставити непокошену да презими, па ћемо је на тај начин осигурати за више година у напред. Прве године не смемо ни овце на попашу истеривати; треће, четврте године можемо и то учинити, кад смо је у порасту осигурали.

Сваке године даје граор само један пун откос; буде ли година повољна моћи ћемо и два откоса добити, али овај други испада увек у половину слабији, и у толико је, т. ј. у множини, лошији граор од луцерке, а с обзиром на хранећу вредност, *бољи је од ње*. На сено треба граор косити пред само цветање; онда, кад се тек по негде по неки цветак укаже. Па и у томе је од детелине бољи, што се лакше осуши и што се грапчице и лишће мање ломе.

За семе треба оставити један комад старијег граора, па чим семе на доњим огранцима почне да руди, треба га одма косити, оставити у одкосима да се просуши, повезати га у мале снопиће и оставити тако да подпуно дозре, па кад и то буде, онда да се омлати.

Ако будемо граор увек косили пред сами цвет, ако га будемо дрљањем и пођубривањем сваке године неговали и подмлађивали, онда ће нам граор на једном месту остати 20 и више година, а ако то не учинимо, т. ј. ако га оставимо без неге на милост и немилост самој природи, она ће у толико ослабити, да ћемо га већ после 8—10 година морати да преоремо. На ту исту њиву, могли би га тек после 8—10 година посејати, пре не, јер граор и сам себе не подноси на истој њиви после краћег времена.

Што се, на послетку, самог доходка тиче, доходак је према месним околностима, према земљи и нези, врло разан, и тако можемо с једног хектара добити 3500—4800 килограма најбољег, најпитавијег сена, и и 500—800 килограма семена.

Нашим привредницима препоручујем ову пићну биљку најтоплије.

Др. **Радић**.

И СЕОСКЕ ОПШТИНЕ ТРЕБА ДА ИМАЈУ ВАГЕ.

Наши сељаци веома много греше, што продају своје производе на оке, па измерену количину прео-

---

све боље удесити, те да и највећу корист одбацује. Па то правило вреди и у земљорадњи: на већим имањима, могуће је газдовати много јаче и са много више користи по газду имања, него ли на мањем имању, на већем се имању само могу корисно применити савршеније справе и машине, те да се плаћа радом њиховим, новац утрошен на њихову набавку; а за већину машина требају већа имања, те да што дужи број дана могу бити употребљене у раду.

Али су се сељаци напреднијих држава, потпомогнути саветом и радом својих учених синова, и у томе довили и томе доскочили: *склапањем удружења за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа и машина*. Што не може један — то може друштво; где нема великог имања сваки појединац, ту удруживањем више њих, који имају омања имања, постоје могућа корисна набавка и употреба пољопривредних машина. Тако у једној маленој и врло напредној немачкој државици, која се зове Виртемберг, поједини сељаци имају просечно врло мала имања од *једнога хектара* земље и ту постоје удружења за набавку и употребу, најважније земљоделске машине: *ватрењаче* за *вршидбу жита*. Вршидба је најтежи а најважнији земљоделски посао и ту је таква машина неисплатива, јер тако савршено, тако лепо, тако брзо ради, да и најглупљи који само једном види њен рад, мора признати, да је машина, која заслужује, да се њоме сваки користити може; али је она прескупа, да је ни појединац који има и ради 50 и 100 хектара земље, не може лако набавити и држати; ал' кад се удружи њих 100 или цело село, онда се врло ласно набавити може и онда има осигураног мегдана за њен врло корисан рад.

Не ћу да вам набрајам и многа друга удружења, ни да вам престављам користи од удруживања, јер то сваки Моравац, сваки од вас, имао већ прилике да се својим очима увери — на раду свог рођеног удружења: *моравске пољопривр. подружине*.

Она треба да буде ваше мезимче, ваша узданица, ваша светиња, стожер ваш — око кога ћете се прикупљати сви, који сте ради своме рођеном напретку, својој рођеној самопомоћи — само — одбрани, јер најбоље је: „Када, се сваки моли Богу а да се узда само у своју снагу“ најбоље се помаже сваки онај сталеж који својом рођеном снагом жели све да постигне, све да изради, све да створи.

Многе патње и невоље нашег највећег и најважнијег земљоделског сталежа, леже баш у томе — што се није уздао „у се и у своје кљусе“, што није хтдо, ни умео, да се удружује, да склапа друштва, заједнице! За то и дан дањи много су силнији и јачи оних цигло 5 душа од 100 душа у Србији но свих 95 од 100 земљоделаца, јер су се сви сталежи одавна удружили — и професори и учитељи и свештеници и занатлије имају своја удружења, или друштва, која њихове интересе штите и потпомажу, за себе дејствују и раде и за то се њихов глас чује и у скупштини и у државе и у општини, свуда и на све стране, докле је огромна маса наших правих производних радника, наш земљоделски сталеж — издвојен, поцепан, раслабљен и остављен самоме себи. За то се брзо удружите, јер то је ваш спас, тако ћете постати највећа и најзнатнија сила, у нашој држави; место што сада само за друге аргатујете, кулучите и радите!

Ваша подружина већ до сада — установом грађанске школе и предузетим пословима, за подизање угледнога добра, те прак-

бра̂ају из килограма на стару меру, јер тим много губе на продајној цени.

А да их у томе преобраћању на оке трговци сем на продајној цени, већ и на самој мери глобе, нека послужи овај доказ, којег је „Ваљевски глас“ 1889 године, донео:

„Пред нама је цедуља кантарска бр. 1418 од 22 Септ., на којој је потписан општински кантарџија Танасије Васић, и по којој је неки Спасоје Спасојевић из Лесковца измерио 4 вреће сувих шљива у тежини 176 кила. На полеђини те цедуље стоји ово: „завед. чисти шљива

164
78
1312
100 к. 1148
127 = ока

Ваљево, 22|9 1889 г. *Боко.*“

Кад се са језика тога шљиварског трговца, коме су продате ове шљиве, преведе на наш обичан језик све што пише на овој кантарској цедуљи, онда добијамо овај резултат:

1) Четири вреће празне тепке су 12 кила, јер је толико даре „описговано“, почем је тежина шљива с даром износила 176 кила, а на полеђини стоји: „чисти шљива 164“ кила, дакле одбијено даре равно 12 кила.

2) Рачун горњи, који показује колико у 164 кила има ока, нетачан је, јер 100 кила износи 78 ока и 50 драма или 100 ока износи 128 кила. Тако је бар званично утврђен однос између новог и старог товара, и тако бар треба да ради сваки поштен трговац, који се не брине само за себе, већ и за општу ствар и опште добро. Кад се такав тачан однос између старих и нових мера узме онда 164 кила не чине 127 ока, као што је на целеђини прорачунато, већ чини 128 ока и 50 драма.

Шта значи све то?

Значи ово: трговац, коме је тај Спасоје продао суве шљиве, урачунао је даре у 4 вреће 12 кила, што нити може бити, нити код поштена трговца сме да буде, јер то значи да је тај трговац просто отео продавцу на самој дари 7 кила шљива, узевши, као што се обично узима да 4 вреће теже 5 кила. Не само то, него самим рачуном при преобраћању кила у оке, отето је продавцу 1 ока и 50 драма или 1 кило и 405 гр., што са горњи 7 чини 8 кила и, округло узевши, 400 грама. Дакле просто отето је продавцу сувих шљива 8 кила и 400 грама на само 176 кила шљива са даром; или рачунајући 100 кила шљива по 20 динара, отето је продавцу 1 динар и 68 дин. пара на једној тако маленој партији шљива.

Узмимо само ради радозналости, да прорачунамо колико би такав један трговац отео, кад би учинио обрт, рецимо 2 милијуна кила шљива. Кад на 176 кила шљива с даром отме 8 кила и 400 грама, онда на 2 милијуна кила отеће: 2,000.000 помножено са 8 кила и 400 грама а подељено са 176; а то чини, немојте се чудити читаоци, равно: 95.454 киле, и словом: *деведесет пет хиљада, четири стотине педесет четири киле* шљива по 20 динара 100 кила, чини равно 19.090 динара и 80 дин. пара и словом: *деветнајест хиљада и деведесет дин. и 80 пара дин.* или 1.590 дуката 10 динара и 80 дин пара.“

Да није онај сељак продавао на оке, онда га не би могао онај трговац на мери пљачкати; а да је опет сељак премерио код своје куће и шљиве и даре, не би ни на дарама изгубио.

Само овај један разлог па је довољан да и сеоске општине набаве ваге, колико да се пољопривредници у личним или међусобним прописима служе, већ и за то: да увек сваки производ који на пијац потерају, претходно у селу премере.

Једна децимална вага која мери до 500 килограма кошта 140. динара.

тичке школе за све вас: заслужује признање своје отаџбине, свију трезвених и паметних синова српских; заслужује и вашу помоћ, заслужује и помоћ округа и државе — свију нас, јер ето на њен рад, почеше се угледати и друге дружине и многе општине и окрузи, као на врло корисан и врло угледан рад по земљоделски сталеж, тај прави и чврсти темељ и бедем на државној згради Србије.

Подружина је добила од округа, од среза сад прилично помоћи — да што живље прионе око њеног врло корисног посла по цео ваш крај, да што ближе приступи остварењу свога задатка!

Пожелимо јој успеха и среће, прегаоцима њеним здравља и истрајности а сваки од нас нека припомогне са своје стране, колико год може и онда ће моравска пољопривредна подружина постати напредна и јака, силна и спасоносна по овој многонапаћени а плодни крај отачбине Србинове!

Прегаоцу и Бог помаже!

Друштво држи земљу и градове!

Кад је најпробитачније да се кидају „лозице“ од јагода?

Сад је најподесније време да се о томе проговори, јер сад одпочињу „лозице“ да избијају, па их многи у незнању кидају, мислећи, да ће тиме унапредити род. Није им то ни замерити, јер се до скора није управо знало: које је време најпробитачније, да се те лозице кидају, а да се бокору и роду тим откланањем лозица не нахуди

Од више година већ, расписиваше немачко централно баштованско друштво награду за најправилнији одговор на питање: „*Кад је најпробитачније да се кидају лозице од јагода, а да се ни бокору ни роду не нахуди?*“

На то је питање одговорило више од 100, које баштована, које специјалиста, и сви су једнодушно одговорили, „*да је за тај посао* **јесен** *најбоље време.*“

Ми ћемо овде да наведемо најважније наводе чувеног специјалисте *Г. Гешке*-а из *Кетена*, који је за најсвестраније доказе, наводећи их из свога великог искуства, добио и расписану

награду од 1000 марака. Оволика награда јасно сведочи, колико се и ова ситна „воћкица“ у паметног и напредног народа цени,

Дакле ево шта стари јагодар *Гешке*, у главноме, на горње расписано питање одговара:

„Много се је до данас о тој ствари мудровало, многи су практични опити у тој цели чињени, да се до праве истине дође, па ни до данас нико не одвеза тај природни чвор, да би се могло на чисто доћи до праве истине. Ово питање одавна већ занима и мудријаше, и практичаре и љубитеље овог прекрасног, драгоценог плода. Један вели овако, а други опако, а ја се опет ослањам на моје 50-то годишње искуство, и не велим да је у ствари и истини овако, као што следује: Истеривањем лозице код оних сората, којима је то својствено, одговара дотични бокор једино свом природном нагону. Тај нагон тежи двојакој цели: стварању потомства, које се састоји у оним „живићима“, и оснажењу старог бокора, прибављањем резервне хране, помоћу тих живића. Ако дакле те лозице пре времена одклонимо, одсечемо, док се потомство — живићи — није још развило, онда се у том случају није могао задовољити нагон главног бокора у размножавању. С тога ће бокор, тежећи свом природном определењу, непрестано избијати нове лозице. Па ако и њих будемо непрестано одкидали, онда, не само да ће стари бокор ослабити, него ће се и један део притајених плодних окаца, противприродно претворити у лозице, која би се окца тек идућег пролећа подпуно развила у плодне стабљичице. То би ишло на штету доидућег природа, т. ј. доидуће године било би мање рода. — С друге стране опет, служе они развијени живићи за прибављање хране из ваздуха, и, у колико су ови живићи развијенији, т. ј. у колико буду имали крупнијих листова, у толико ће моћи и више хране из ваздуха да прибављају, у толико ће јачи и снажнији бити и они за приплод и главни бокор за рађање, који рађањем плода слаби. Дакле, у колико буде било више оних живића, који ће старом бокору што више резервне хране придавати, *у толико ће и дотични бокор бити јачи и роднији*, а ми ћемо опет добити и јаче живиће за размножавање, који се на коленцима тих лозица стварају. Уклонимо ли дакле лозице *пре времена* од старог бокора, онда ће он изгубити своје хранеће резервисте, што је штетно и погрешно. Кад дакле придолажење хране од тих резервиста престане, а то је већ у јесен, *онда можемо лозице од старог бокора кидати*, а самосталне живиће као самосталне биљке, на друго место пресадити. Дакле: *За кидање лозица најпробитачнија је* — **јесен**.

То је дакле награђен одговор, ког се сваки гајитељ јагода треба да придржава.

Овом приликом нека ми буде дозвољено, да штованим читаоцима, а нарочито љубитељима лепих јагода, препоручим две врло красне врсте јагода, које је вештим мелезењем произвео именовани и чувени јагодар г. *Гешке*.

1. Саксонија.

Ниже стављене слике показују дотичну сорту јагоде у *природној*, правој крупноћи, и нико од штованих читалаца нека не мисли, да су ове слике само „намоловане“ ради неке трговинске обмане, но им је то заиста права крупноћа, за коју ја гарантујем. Разуме се, да није сваки плод у једном бокору овако крупан; јагоду ваља *добро* гајити, да оваким родом уроди, и добро негован бокор рађа више крупних но ситних јагода. И у бокора који преради, ситнији су плодови[1]). *Од ове сорте, имао сам једну јагоду* **63 грама** *тешку.*

[1]) Која гранчица преради, ја јој кидам род још у почетку, па оставим само 2—3, и на тај начин добијем крупније јагоде.

Јагоде су у опште врло крупне; прве су широке, врло чудноватог облика, а доцније су дугачке, срцасте; *боје* су угасито, крваво-црвене, а кад подпуно сазру, онда су још много угасније. *Семе* је у дубкама улегнуто, угасито и светло. Плод се одликује ванредном сјајношћу, која је око оних прилегнутих лапица највећа. *Месо* је угасито-црвено, према средини блеђе, испрепредано црвеним жилицама, чврсто, изврсно за јело и дивнога

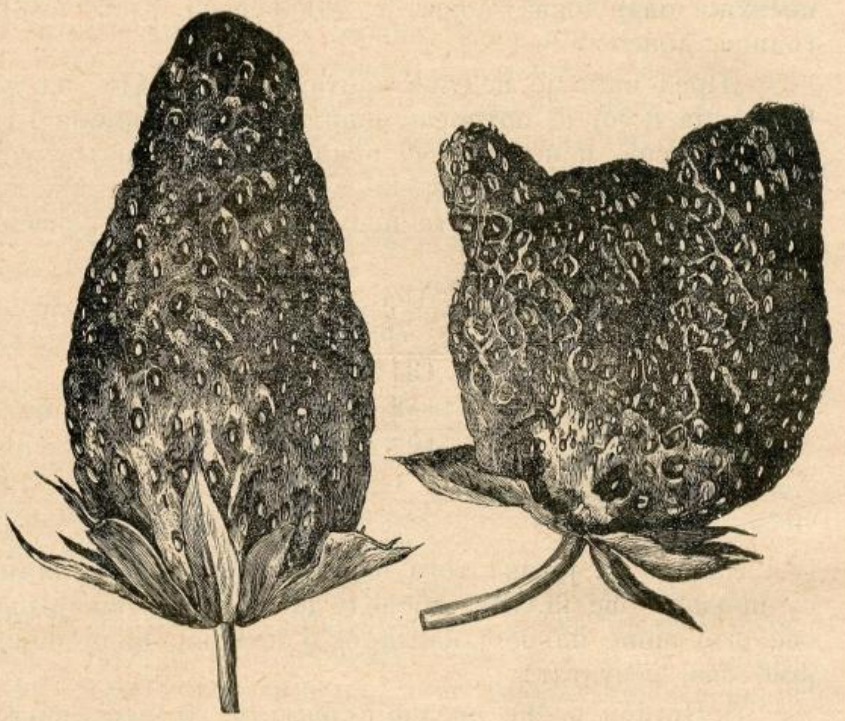

Слика 1.

Слика 2.

мириса. *Бокор* је врло снажан, издржљив, ванредно родан кад се правилно негује и рано доспева.

Кад читаоци погледају ова два плода, помислиће да су то две разне сорте; нису, но су оба са једног истог бокора. Овде се може најбоље видети, како су све крупнороде јагоде у опште, у облику својих плодова непостојане, па с тога нека се нико и не диви, кад на једном истом бокору, шта више, на једној истој гранчици, нађе и округле, и пљоснате и дугуљасте плодове То је титрање непостижне природе, које се код разног дивљег и питомог рашћа врло често може да примети, а код ових јагода баш у пуној мери.

Врло је занимљиво погледати пресеке, кад плодове ове сорте уздуж и попречке пресечемо.

Са њених изврсних својстава раног приспевања и угаситих плодова, препоручујем ову сорту као изврсну закуску.

2. Леда бечлика.

Ова нова „*китњача*“, превазилази све до сада познате сорте ове врсте јагода. *Плодови* су доста крупни и дугуљасти, на њима је напредно дугачко и сјајно голо грло, са повећим, одстојећим или посувраћеним *лапицама.*

Плод је светле, угасито-црвене *боје. Месо* је жућкасто-бело, пуно, растопљиво, као мед слатко и напредно миришљаво; мирис, какав у других сората ове врсте писам опазио. *Семе* је у опште смеђе или мрко и прилегнуто. Врло дуго рађа. — За закуску, пекмез, ликер и за „слатко“ — нема јој равне.

Д р **Радић.**

СРПСКА ПОЧЕТНИЧКА КОШНИЦА.[1]

Према досадањем писању о пчеларству могли смо уочити да има врло разноликих кошница: *по облику и по величини, по размери оквира и по њином умештању у кошницу.* Видели смо, да свака кошница има и својих добрих страна и својих мана и да ни једна није потпуно савршена, да одговори у свему главним условима сваке добре кошнице: *да је народу у њој добро, да се он у њој може до миле воље развијати а да и сваки, па и почетник у пчеларству, лако с њоме руковати може.*

Што год се народ, у једној кошници боље развијати може, то је он све напреднији и јачи и као такав, доноснће нам и све већи принос — и обратно. Што год је с друге стране једна кошница простија, што год се мање замета и дангубе има у руковању с њоме, то је она све удобнија и све употребљивија.

Нарочито овом другом услову потпуно одговара, она кошница, коју смо назвали *српском почетничком кошницом*, чији се оквири, а према томе и она цела, граде по искуству, по облику и по размерама Аце Живановића пчелара. С њоме сваки, при свима пословима на пчелапику, и око пчела, може лако руковати и за то је нарочито препоручујемо свима онима, који отпочињу пчеларити, који почињу са пчелама радити, свима почетницима. —

За то ћемо је овде опширније описати.

Главни делови ове кошнице.

У главном — почетничка кошница састоји се из два дела: *из покретног поклопца и кошнице (сандука).*

Унутрашњост кошнице удешена је тако, да се у њу може сместити 12 великих оквира и позади њих преградна даска. И онда је и цела кошница готова, а она је дугачка с поља 670 мм. висока 463 мм.

Она је згодна, да се може свака за се, на пољу. под ведрим небом држати. Припада групи кошница — положених, јер је права кошница (сандук), дужа него што је широка и висока.

Кошница.

Сл. 1. преставља такву кошницу, под кровом, поклопљену поклопцем, дакле затворену, онако, како она на пољу, на пчеланику стоји. И поклопац и кошница обојени су мрсном бојом да могу боље противстајати непогодама, да даске мање труле, дакле да кошница дуже траје.

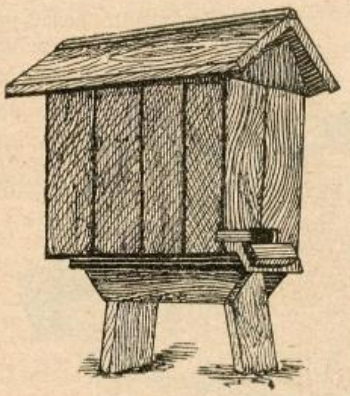

Слика 1.

Сандук од кошнице, састављен је од четири стране — две уже ил' краће и две дуже ил' шире. Уже — краће стране, граде се од дебелих дасака од 44 милиметара дебљине, а дуже или шире стране састављe су из две даске: унутрашње и спољашње. Између њих је шупљина попуњена струготином од дасака. Унутрашња даска, нижа је (ужа) од спољашње за 16 милиметара. Спољашња је обојена а унутрашња изрендисана.

Тиме што су унутрашње даске ових дужих страна на кошници, ниже од спољашњих, добија се у изнутрици кошнице, мали банчић од 19 мм. ширине. о који се вешају оквири у кошницу.

На предњој, ужој, страни кошнице, при дну даске, на средини њеној, начињен је прорез од 14 милиметара ширине (висине) и 92 мм. дужине, који служе пчели за лето. Пред летом налази се прикована дашчица — седало за пчеле.

Лето се помоћу једне лимане затвараче може сужавати и затварати, према потреби.

На задњој, ужој страни, даска је прорезана готово преко средине и на прорезу, до дна, на шаркама су намештена вратанца (што се лепо види на сл. 2.) на којој се види и прислоњен

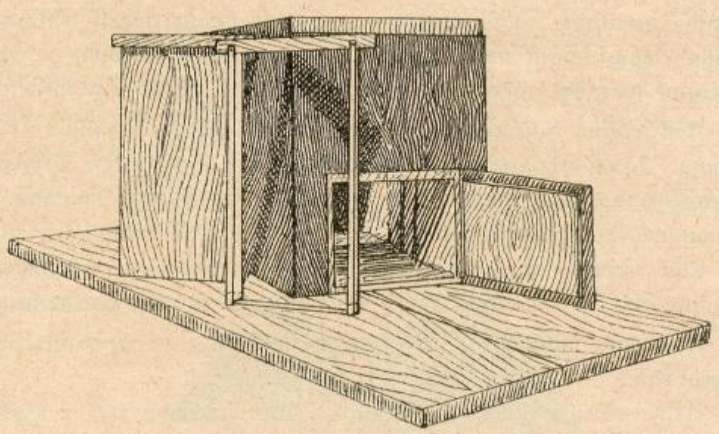

Слика 2.

оквир и преградна даска), кроз која можемо кошницу чистити и прихрањивати. Висина је прореза 168, ширина 225.

Поклопац

је врло прост, начињен из две по 25 мм. дебеле даске, које су широке 292 милиметра и склопљене под углом од 45°, тако да граде потпуно сведен кров на кошници (види сл. 3.) Са ужих страна, искројена је по једна троугла дашчица која чини предњу и задњу страну поклопца. Около поклопца, са све 4 стране,

[1]) Оглед из „Пчеларства“ Свет. Љ. Гавриловића.

сграђен је узан оквир, који потпуно приклапа кошницу, кад се поклопи, затвори.

Поклопац је изнутра шупаљ и зими се попуни сламом и т. д. ради утопљавања кошнице. С предње и задње стране по порубу, ил' ивици кошнице, направљени су продуљци, као банчић, високи 25, а широки 16 милиметара, на које поклопац наседне и чврше стоји.

Кад се поклопац одигне, кошница је отворена (сл. 3)) Ми видимо одмах у изнутрици, шупљини кошнице, потпуно затворен

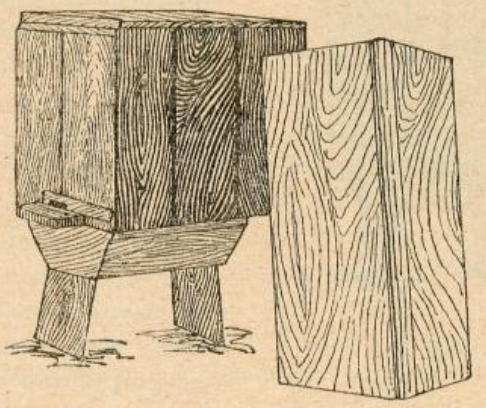

Слика 3.

и склопљен простор. Озго су горње стране оквира, које сање носе (сатоноше) потпуно прилегле, да не остављају ни мало звирки, но само се познају и пребројати могу, по линијама, којима су приклопљене. Позади опет преградна даска са једном танком дашчицом, потпуно, до самога дна и са свију страна кошнице, приклапа оквире и легло.

Изнутрица кошнице

Ако преградну даску помакнемо, заједно са једним ил' више оквира, у назад, ка задњој страни кошнице, на којој су позади вратанца за чишћење — можемо врло лако и сасвим по својој вољи извадити који год оћемо оквир ради осматрања, или пословања с њиме. Треба само пљоснатим пчеларским ножем, са крајева од оквира, за то, што су ивице и готово невидљиве додирне површине сатоноша, од пчела лемом улепљене, помаћи оквир, који нам треба и онда га можемо лако са кажипрстом и палцем од обадве руке повући и подићи у висину.

Изнутрица кошнице је један са пет страна ограђен правоугалник. Доња страна, дно или подњача, ограђује шупљину кошнице оздо, а са стране — дуварови од дужих дасака. Напред и назад ограђују је, оне уже дашчане стране.

Све стране у изнутрици кошнице лепо су склопљене и изрендисане. Сл. 4. показује у пресеку изнутрицу ове кошнице.

Подњача (даска по дну) од ове кошнице је закована дакле непокретна.

Изнутрица кошнице је дубока 400, широка 266, а дугачка 510 милиметара.

Кад се у кошници обеси, ил' намести, потпун број оквира, ређајући од предње даске, на којој је лето, оквир до оквира и на послетку завршујући преградном даском — онда иза преградне даске, ка задњој страни кошнице, на којој су вратанца. остаје у шупљини кошнице још празног простора, за смештај 1—2 оквира, дакле има не попуњене шупљине, на ширини око 62 милиметара. Ова се празнина зими такође попуњава згодним материјалом за утопљавање, или се у њ смешта згода (апарат) за прихрањивање пчела. Ова нам празнина, олакшава помицање преградне даске и позадних оквира, кад желимо предње оквире да осматрамо, ил' с њима да радимо.

Никад кад вадимо оквире, не треба помаћи више преградну даску, или и остале оквире с њоме заједно, по колико је један оквир — сат — широк. Ткао се добија довољно места, да се жељени оквир извадити може. Тако се немамо бојати, да би нам легло ил' млад зазепсти а и далеко мањи број пчела узнемиравамо.

Ради удобнијег, или темељнијег осматрања кошнице, свакад не морамо од једном све оквире вадити, можемо се и без вешаљке за оквире, помоћи код ове кошнице: ако извадимо један, који му драго оквир, осмотримо га или удесимо, па га спустимо — обесимо — иза преградне даске у ону празнину позади — тако ћемо добити места за померање осталих оквира.

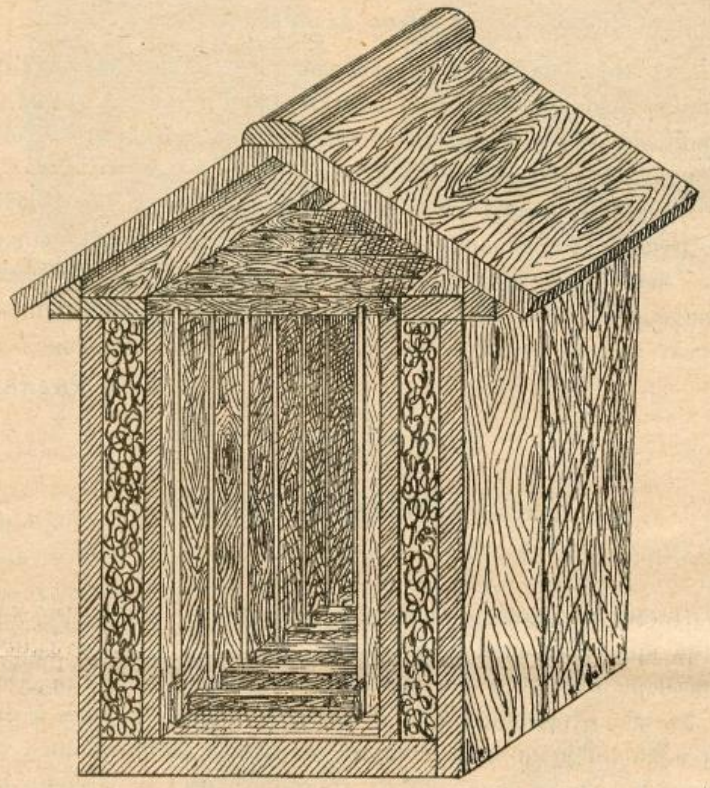

Слика 4.

За зимовних оставља се обично 6—9 оквира с медом. С пролећа, преко лета и јесени, број оквира удешава се према јачини народа, према томе колико сатова (оквира) пчеле могу потпуно поседнутим да држе. Дакле према развијању народа и могућности збирања меда, поједини се позадни, с медом попуњени сатови, одузимају, или се нови — са вештачким саћем, ил' само почетцима њиховим — дотурају. Према томе се и легло подешава: проширује или потешњује и т. д.

Кад се размакнути оквири ваде, или примичу, па пчеле навиру на више, онда их је лако са мало дима сагнати ка дну кошнице и оквири се могу помаћи и пажљивв приклопити, да се ни једна пчела не пригњави и не убије.

Испод оквира не треба да је већа празнина до дна кошнице, но колико само да може прави стругач (сл. 5) ради чишћења дна, да се љуцки увлачи и извлачи т. ј. до 16 мм. јер би пчеле иначе сваку већу празнину излепиле, или чак и маленим сатићима попуниле, па се оквири, не би могли лако вадити, без уштрба по сатове на њима.

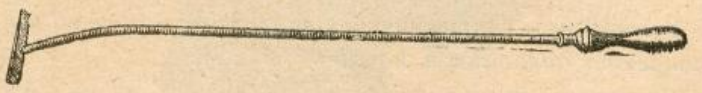

Слика 5.

Оквири

Оквири су довољно јаки, да могу носити терет од неколико килограма, а размере су врло погодне и за лако руковање с њима, за правилну градњу сата, као и за правилно развијање народа на њима.

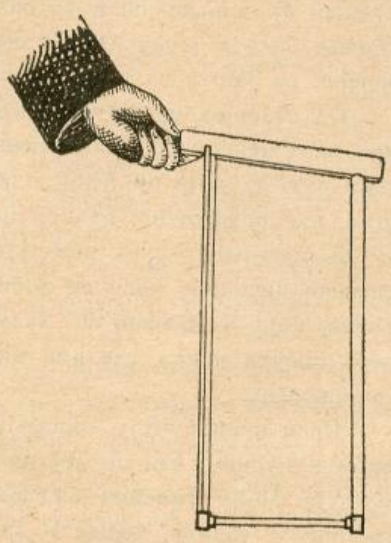

Слика 6.

Оквир је сваки преко два и по пута дужи но што је широк. Начињен је од четири дашчице:

Сатоноша — горња дашчица — дебела је 20 милимет., а широка 33 милиметара. На крајевима има *продуљке* — за вешање о банак кошнични (слика 6.) — т. ј. дужа је, но што је остали оквир широк, са сваке стране за по 25 *милим.* Дужина је сатоноше 263 мм.

Две сатоноше, од два оквира, граде између себе потребну шупљину (свака готово по 4—8 мм.) за размак двају сатова, која је потребна за пролазак пчела а опет горе приклапају се потпуно, да не граде ни мало звирки. На сл. 94. видимо отворину кошницу, у које су сви оквири извучени на више, да се боље виде.

Уздужни кракови притврђују се у сатоношу, у њене зарезе. Они су сграђени од дашчица дебелих 10 милиметара, дугачки су 409 милим. а по страни сваки је крак широк 25. милиметара.

На њима, са све четири стране, по дебљини кракова — дашчица — при дну, а од парчади, начињено је појачање, које доле држи оквире на потребном растојању сасвим правилно размакнуте.

Доња везница — дашчица много је тања и лакша, а четвртаста и она служи само да везује оба крака, од оквира, у њиховим зарезима.

Те четири дашчице граде изнутрицу оквиреву (шупљину), која је дугачка 396 милиметара а широка 195 милиметара.

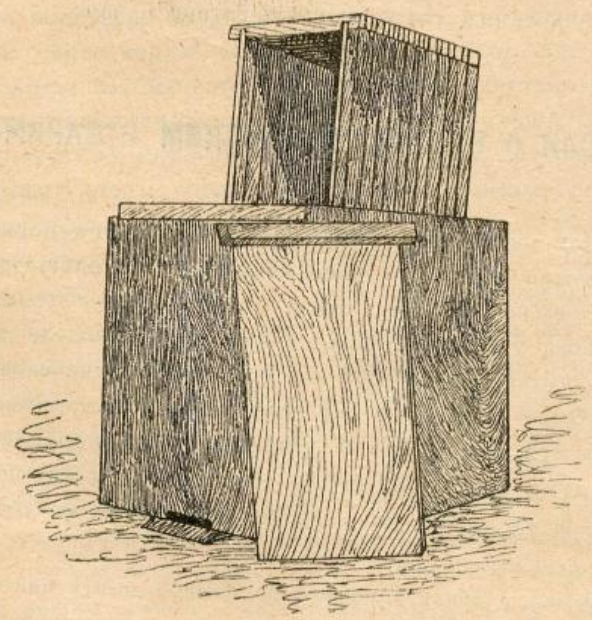

Слика 7.

Сл. 7 показује једну кошницу, у које су сви оквири издигнути, као кад би се на једном вадили из кошнице. Уза њу је прислоњена и једна преградна даска.

Све стране оквира су изрендисане.

Поред страна оквира, до стране од кошнице, због размера сатоноше и кракова оквира, остаје празног простора 7—8 мм. за пролаз пчела, свуд около оквира а поред страна (дувара) кошнице.

Преградна даска

је такође орендисана. Она је по размерама тако удешена, да позади потпуно заклана шупљину кошничну т. ј. потпуно пасује. До дна не допире за 15—16 мм. да би пчеле могле испод ње слободно пролазити, ради прихрањивања и да би се кошница могла лако чистити, а да не може преградна даска, да се помера, да се покреће или подиже.

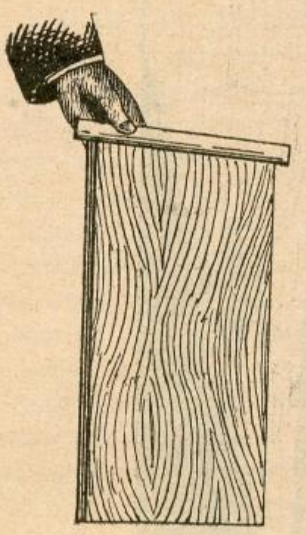

Слика 8.

Ова се празнина затвара једном танком покретном дашчицом, која потпуно затвори тај отвор између дна преградне даске и дна кошнице, дакле и по ширини или по дужини, — кад није потребно да је празнина отворена.

Преградна је даска дебела 16 мм. широка 225 и дугачка 409 мм кад се к томе дода дебљина горње дашчице (која је прикована и служи исто онако као сатоноша код оквира) од 25 мм. онда је дугачка свега 434 мм. На горњој ивици опет, као што видесмо, прикована је једна дашчица, која је дужа, но што је ширина преградне даске, дакле оставља продуљке, помоћу којих се — као оквир помоћу сатоноше — веша у кошници (сл. 8.)

Лето

је прорез при дну предње стране кошничне, на средини, који је широк (дугачак) 92 мм. а висок 14 мм. и снабдевен са лиманим затварачем. Пред летом је седало, које се види на сликама ове кошнице.

Чишћење и прихрањивање кошнице

такође је врло удобно. Ови се послови врше кроз она вратанца позади кошнице и без по муке.

Ради чишћења, треба онај на **Т** налик гребач — чистач — увући у кошницу, испод преградне даске и оквира и њоме огрепсти дно кошнице, пошто се најпре измакне она дашчица,

Слика 9.

што преклапа на дну преградну даску и затвара тако изнутрицу кошнице до подњаче.

Ради прихрањивања, позади, у празном простору кошничном, иза преградне даске, треба уметути апарат за прихрањивање, попуњен са ражићеном храном.

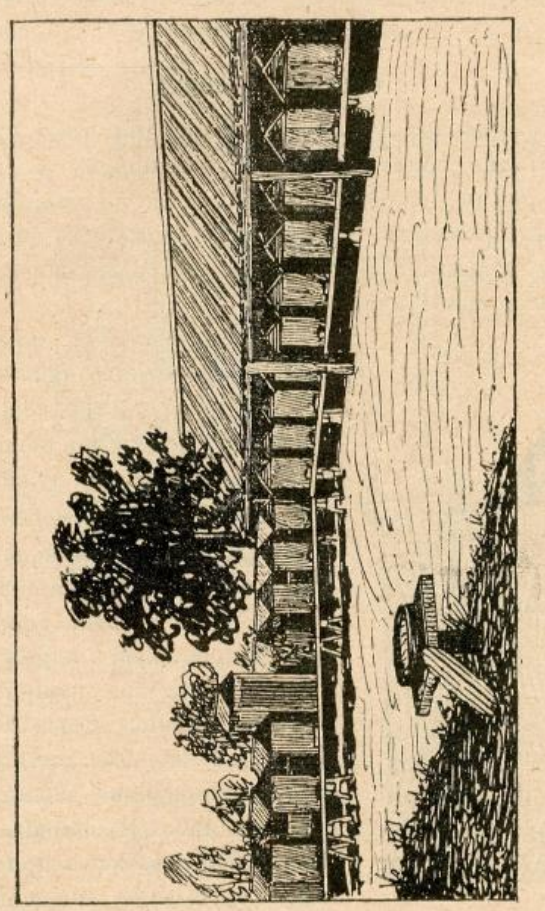

Сл. 10.

Сл. 9. преставља округли павиљон на пчеланику српског пољопривредног друштва, а сл. 10. наслон на шупу, на истом

Сл. 11. Кошнице: Коржењевског, Левицког и Христога (на пчеланику пољопривредно друштво).

пчаланику, за намештање ових српских почетничких кошница под кров.

ПРОТИВУ БУВАЧА.

Овај мали инсекат, као што је познато, много шкоди свима крсташицама (крициферама), а понајвише купусу. Расадне биљке у расадницама тако некад може да омете, да се тешко могу да опораве. Како се у нашим крајевима не може тако равнодушно гледати, да нам тај инсекат поништава једну од најважнијих биљака за нашу народну кујну, то ћемо у кратко да поређамо средства, која се употребљавају на његово утамањивање.

Између осталих, у последње време препоручују противу бувача — ђубрење неким уметним врстама ђубрета Опазило се, да онамо мање има бувача, где су парцеле нађубрене *фосфатским брашном*; но и то само у оним случајевима, кад је ђубрење било у јесен или у зиму, ако ли се пак ђубрило у пролеће, па још и за време суше, није ништа помагало.

Од старијих средстава, која се употребљавају противу бувача, као: пепео, чађ, растворена галица, растворен плави камен, дуван и т. д., није ни једно показало таково дејство, да би се могло, као искључиво, препоручити за ту сврху. Од свих ових као да понајвећи успех показује употреба *дувана*, и то ситног, дуванске прашине, како се добија у продавницама дуванским од дувана, који је крижан за лулу. Тим тако уситњеним дуваном треба посути места, где има много бувача и успех ће бити доста повољан.

Неки препоручују сејање извесних биљака, заједно са семеном купусним, или по лејама и оним парцелама, где се купус расађује. Међу таквима биљкама препоручују: горушицу (или „гроницу“), салату, хељду и др.; али најбоља је за то горушица. Ако се хоће да сеје по парцелама, где је купус расађен онда то треба чинити у уским бразднцама, пругама, између купусних редова. Сејање треба понављати сваких 14—28 дана.

По, по моме искуству, истина мало скупље, али најпоузданије је средство *катраном намазано платно*, или *даске*. То се ради овако: Узме се обичан катран, или онај од камена угља, па се намаже једна страна платна, или даске. За тим се ови поставе над расадницама, да окатрањена страна буде окренута биљкама, и на мах ће силестро бувача да поскачу на окатрањену страну, па ће се у катрану залепити и ту смрт наћи. Ако се то хоће да употреби на парцелама, где је купус већ расађен, онда треба двојица да рашире платно што ближе купуса, па да га тако носе по целој парцели. Исто тако треба по двојица да носе и окатрањене даске. Разуме се, да се од један пут не могу тако сви бувача потаманити. Кад се опази, да их има опет доста, треба тај посао поновити и толико пута чинити, док купус не ојача, да му већ развијању не могу ући. Сваки пут треба платно или даске поново премазати; а тако исто треба то чинити и кад се опази, да се бувача у катрану већ много нахватало

Бувачи су најопаснији до друге половине Јуна: ако се купус дотле одржи, онда је он спашен и сигуран за даље успешно развијање, јака и дуготрајна киша сатире бувче.

— Ђ.

МИСЛИ О НАШИМ ЕКОНОМСКИМ СТВАРИМА.[1])

Једном смо имали прилике да у овом листу, поред осталих других ствари, искажемо наше мишљење, да наша производна снага — земљораднички сталеж — из године у годину опада. То се опажа у неколико још од како су се почеле делити задруге. У потоње време, ово зло све више и јаче избија на површину. Сваке године, из погдекојих села, земљорадници, који су остали без имања, или га у нужди уступили другоме на уживање за дуже време, напуштају своја села и од њих неки долазе у варош да ту траже себи зараде. Највише их се одаје надни-

[1]) И ако, у свима погледима не можемо делити мишљење штов. писца и ако нам се чини, да је у појединим примерима својим, уочио споредне узроке, онде, где има много главнијих, опет налазимо да је чланак врло интересантан и за то га пуштамо. Писцу смо благодарни, што он као човек друге струке, посматра и труди се, да упозна наше економске недаће и што оволико љубави указује бољитку нашег привредног света.

Уредн.

чењу и пијарлуку, а неки траже уточишта и у државној служби као служитељи. У варошима, услед тога, видимо, где се популација увећава, а по селима, или се смањује, или остаје на једну меру за дуже време.

Да се је одавно почео изигравати познати закон од 74-те године, којим се штити земљораднички сталеж то је свакоме већ познато. Под видом некаких трговчића и сеоских занатлија, погдекоји се користе те отуђују своја имања одлазећи после у варош, чиме само увећавају пролетаријат варошки. Многи се лакомислено задужују, и, по што им се за дуг не може продати 5 дана орања с кућом и окућницом, — они своја имања уступају зеленашима на уживање за дуже време, и такви се уговори примају и потврђују код власти.

Рапидно опадање нашег пољопривредног света мора нас најзад довести на мисао, да се запитамо куда ће нас овако газдовање и овакав начин привређивања најзад одвести?....

Није нам потребно доказивати, да се у Србији, с незнатним изузетком, слаб, или никакав прогрес на пољу економском осећа. Потребе су се у вези с државним и општинским дацијама, толико увећале, да је, према оваком газдовању, дефицит вазда неизбежан. Где се мање привређује а више троши — ту се зна у напред шта ће бити.

Поред других издатака на селу, које писмо намерни овде да износимо, саме женидбе упропашћују често многе сиромашније куће, јер се при женидби тешки услови стављају, да се ожени мора после патити док је год жив. Шта да кажемо о другим издацима, који су јако притисли наш земљораднички сталеж, да и са највећом вредноћом и вољом за рад ништа не може учинити и мора на послетку пећи у апатично стање, да се под теретом најзад сурва.

Многи, који не знају шта је мука и невоља, имају обичај да замерају нашем сељаку, како мало ради али веле, мало и плаћа. То није истина. Под дацијама види се да они разумеју погрешно саму државну порезу, која одвојено није тако мала спрам прихода и дохотка једног сељака и његовог примитивног газдовања. Многи и из неразумевања тако говоре. Кад би ти исти знали, шта, сем тога још један сељак плаћа, и шта он подноси у опште, они не би тако ни мислили. Они не знају, колики су и други издаци у селу, и како се наш сељак свуда експлоатише да мора под теретом грцати. Па још кад му година роди он и којекако сноси терете. Али, као што често бива код нас да изда година; или да метиљ и друге заразне болести уђу у стоку онда он долази у очајање. Од како се пак шуме, из године у годину, при свој строгости шумског закона, све више сатиру и упропашћују, од тог доба су и бујице и пропасти облака честе што већ сваки данас увиђа и од тог доба су чешће и неродне године, и становници, особито брдских крајева, принуђени су, да се расељавају, јер им вода једно по једно имање засипа, које их је дотле хранило. Кад смо не давно прошли кроз једно село, за које нам рекоше да се зове Пакленик, и кад смо, заинтересовани оваким називом, запитали неке сељаке, за што се њихово село овако зове — они, слежући раменима, показаше нам само своје голети и пљушке, које је вода испрала, чиме су сматрали да су нам у једно одговорили и на наше питање. Такав исти случај десио нам се и кад смо прошли једном поред села Кукавице у пиротском округу. Слични називи могли би се дати још многим нашим селима — ако и даље будемо остали при овом немару и нераду. Докле год у извесним окрузима гледамо где се свет из године у годину расељава и напуштајући свој завичај; докле гледамо многе наше људе, који, сваке године, у масама, с пролећа, одлазе у Румунију у печалау, да за незнатну зараду од 20—30 динара месечно раде тешке радове код румунских спахија, а не старамо се да том свету стање олакшамо — дотле ће нам услед нашег немара и небрежења целокупно газдовање у назад ићи. До скора смо имали ту мањију, да свој нерад и немар правдамо скорашњим ослобођењем од Турака. Ну од како нас јучерашња Бугарска, сваке године поче изненађивати све новим и новим успесима на пољу економском, од тог доба престадосмо више хвалити се и тешити познатом изреком, јер увиђамо већ да је то једна бесмислица.

Кад би се ми озбиљно латили да нашу привредну снагу — пољопривредни свет — подижемо, да му стварамо начина и могућности да дође до што веће зараде, као што се то ради и у другом свету, ми би на првом месту требали да истински изучимо живот нашег сељака у разним крајевима Србије; да изучимо све његове незгоде и потребе, све његове мане и добре стране, као и све оно што га притискује, те му не да главе дићи. Једна непријатељска држава, као што је Аустрија, стара се у Босни о економском бољитку њеном, а у нас се преко економских питања тако олако прелази. Министарство народне привреде држи, да је све од своје стране учинило, ако оснује по какву пољу привредну школу; или ако једну укине а другом замени, а не прати даље, да ли рентабилитет те школе одговара издатку, који је учињен на исту школу Министарство не сматра за потребно да се извештава о томе: да ли питомци, који излазе из ратарнице, а који узгред буди речено, уживају и извесне концесије у погледу војске, остају код својих кућа и на овојим имањима; да ли они обрађују и како своја имања; има ли бар њихова околина какве користи од њих и у колико је школа показала у опште успеха до сада, као и да ли би требало још што год предузети, да се пољопривредна знања у народ што пре и што брже распростиру, по што смо ми у погледу економском и сувише од других народа заостали. То су све горућа питања, која на жалост одавно стоје у присенку према другим мање важним питањима у нашој земљи.

Да наше пољопривредне школе нису дале до сада оног резултата на пољу економском, који смо очекивали, да држимо да нам то не може нико одрећи. Замерало се од пре топчидерској и пожаревачкој школи, да нису имале услова за опстанак из више разлога и полагало се на ратарницу краљевачку, која ће нам спремити практичне пољопривреднике. Међу тим ми видимо и данас исто стање. Народ нема никакве користи и од ове школе но пре штете, јер види да сви они, који су изишли из те школе, напуштају своја имања, не раде их како им је у школи предавано, и не труде се да ма какву корисну новину у пољопривреди унесу. С малим и незнатним изузетком сви они који су свршили ратарницу, не обрађују своја имања, већ одлазе у не какве комисије, више премеравања земљишта, и чекају згодну прилику да само уђу у државну службу. Што је држава трошила за њихово образовање — то се њих ништа не тиче. Народ, видећи оваке радешке пред собом, има право што не верује никоме — ако му ма шта корисно препоручује. Кад смо не давно запитали једног питомца из краљевачке ратарнице, који је, узгред буди речено, свршио школу с одличним успехом, као што нам рекоше, за што се удалио од правог свог задатка и примио се писарства у општини, он нам се правдао да нема више земље од 6 хектара и да му се обрађивање земље не рентира!.. Изгледа нам да би се он радо примио за каквог управљача имања и да га земљорадња није никад ни одушевљавала. Други један питомац ратарнице краљевачке, који се протура по некаким комисијама, бавећи се у једно и премеравањем имања, правдао се да не може ништа учинити у пољопривреди за то само што му сметају отац и браћа у задруги! Али нас је још више зачудио други један питомац из исте школе, који је син једног имућног сељака, коме је отац уступио приличан део имања да на њему може радити како хоће, по што је и сам имао вољу да сврши

ратарницу и да остане код куће, а који је међу тим, после годину дана, напустио кућу и отишао у подофицирску школу. Оваких примера, у потврду нашег тврђења, могли би још навести, али држимо да би то излишно било чинити. Дакле према резултату, који су нам до сада дале пољопривредне школе, идемо и даље кад кажемо да наш народ има више штете по вајде од њих. Оне одвајају сваке године, известан број деце, која би, у другим приликама, остала би код својих кућа као доцнији земљорадници чиме у једно слабе, нашу пољопривредну снагу стварајући све већи пролетаријат, који гледа на олак начин да живи у земљи а не да јој користи својим знањем.

Какве ће нам пак ресултате дати виноделско-воћарска школа у манастиру Букову — о томе не можемо још за сада ништа говорити.

Према свему овоме што смо исказали, ако смо ради и даље са ратарницама да уносимо пољопривредна знања у народ, потребно је на првом месту да изнађемо све махне и недостатке данашње школе краљевачке, и да те махне што пре отклонимо.

У вези с оним што смо већ казали требало би после усвојити и то, да се ниједан питомац, бар за 7—8 година не сме примити никакве, ни јавне, ни приватне службе, по да му је искључни посао пољопривреда, као што смо и за то, да се о свима питомцима води строг рачун, а међу тим да се испрва, ако је потребно, помажу пољопривредним алатима, семењем, стоком и свима осталим потребама које су нужне једном земљораднику.

Ако би овако стање и даље остало, онда не би било никакве штете да се школа и затвори, а да се сва уштеда на њој утроши на друге корисније цели. Пољопривредној школи, па још и практичној, није циљ, да ствара писаре општинске, мернике, официре и друге чиновнике, у којима наша земља и сувише изобилује, већ јој је циљ она, која јој је законом обележена. Што се код нас сви закони и све ма како корисне установе изигравају — то је само знак наше замерности и неувиђавности, која се у сваком нашем раду огледа Кад смо ми још пре 7, 8 година видели једног питомца из ратарнице краљевачке, који је истом био изашао из школе, где је примљен за некаквог дуванског контролора, ми смо још онда наслутили, да ће ова школа обићи своју циљ — и та нам се слутња обистинила.

Да нас читаоци овог листа не би погрешно разумели, као да смо ми у опште против пољопривредних школа и наставе, у напред изјављујемо, да смо ми далеко од сваке такве помисли. Шта више, ми смо, још пре 12 година, заступали у једном листу ту мисао, да и све наше сеоске школе требају да носе земљоделски карактер, у колико се то, према годинама и узрасту деце, а с погледом и на остале друге наше прилике, може извршити.

Такве школе, могле би у маломе послужити и као угледне, и, по што би се пољопривредна настава и газдинство строго практично предавало у последњој години основне наставе, то би оваке школе, према одређеном им програму, могле лепе користи донети нашем народу, који је за сад у опште неповерљив спрам сваке новине на пољу пољопривредном. Износећи махне нашег пољопривредног образовања ми смо имали ту намеру у једно, да не дозволимо да се профанише једна школа, која нам је тако потребна, као што је без мало и све друго у нас профанисано. Хоће ли се наш глас чути или не — то је друго питање, и ми о томе не водимо рачуна.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

II. Калемљење.

И ако је питање о калемљењу лозе изучавано још одавно на разним винодељским конгресима, који су се ређали за ових последњи 20 година, опет има извесни ствари које нису довољно осветљене, међу тим било би од велике користи да се сазна вредност појединих система који се примењују у разним приликама од последњи неколико година, па с тога је конгрес ово питање ставио у програм.

Као и у предходном питању, изгледало је као најсигурније средство, вели Г. Фоекс, да управим питања на известан број винодељаца, па затим да групишем и поднесем на расправу њихове одговоре. Према одговорима 51 винодељца можемо извести следеће закључке:

А. Калемљење у винограду или у радионици

1., Калемљење у винограду, тј. пошто су подлоге предходно посађене, врши се у велико у области поред средиземног мора, и тамошњи винодељци сматрају као најбољи и најјевтинији начин да се што пре дође до рода. Међу тим, поред тога, осећа се међу пажљивим винодељцима тежња за употребом готових калема из расадница, нарочито у новијим садовима.

2., У источним областима (Рона, Сон и Лоар, Дром и Ардеш) искључиво се употребљује калемљење у радионици. За разлог томе наводе, што у тамошњим климатским условима имају врло мали број примања кад одма саде лозе на стално место и ту калеме, док са примљеним и убокореним калемовима добијају садове равномерне и потпуне и то тим пре што при расађивању може се чинити избор и узети само добро срасле и развијене калеме.

3., На југо-западу француске употребљују и један и други начин. У Жиронди се калеми на убокорене подлоге од једне године, а тако исто и на резнице у радионици или на пропорке.

Б. Калемљење у процеп или у енглески процеп.

1., Калемљење у прост процеп или тако звани пун процеп преовлађује у пределима, где се калеми на стално посађеној лози у винограду. Напротив, калемљење у енглески процеп употребљује се искључно у пределима, где се овај посао врши у радионици (шупи за калемљење). Успеси, који се постижу са калемљењем у енглески процеп бољи су, јер се калем лепше споји и зарасте.

2., У Шаранту обично се калеми у процеп, но има и други начина, који су тежи за извршење ма да спајање бива тачније.

3., Најјачи је разлог за калемљење у процеп, што се врши с великом лакоћом, али при свем том енглески начин бољи је.

В. Употреба машина за калемљење.

Употреба машина за калемљење готово је сасвим изостављена, па и у радионицама. Међутим извесан број винодељаца у

Шаранту служе се Робертовом машином, а у областима средиземног мора у понеким расадницама служе се регулатором за пресек лозе при калемљењу на енглески процеп.

Г. Калемљење са зеленим ластарима.

Овај начин калемљења у је опште напуштен због многих неуспеха. Има извесни предела где се још служе; али обична му је замерка, да калеми добро не сазреле због чега наступа опасност да пропадну прве зиме. У опште узев, калемљење на зелено нема изгледа да ће се у будуће много раширити, јер је и само извршење доста деликатно.

Д. Калемљење у процеп са стране (Кадиљак, Доти итд.)

Овај начин калемљења није у опште усвојен, осим у случају кад се хоће да измени врста рађајуће лозе. У таким приликама даје задовољавајуће резултате.

Е. Завијање калема.

За увезивање калема у опште употребљује се рафија или канап. —

Ж. Калемљење са илутом (запушачем).

Овај начин даје врло неједнаке резултате и није нигде у велико примљен. Има места где се још употребљује, но и тамо би боље било, да се служе пробушеним запушачима а не сеченим. Узрок је висока цена те је ово калемљење напуштено.

З. Да ли калемљење јесење или пролетње.

Јесење калемљење готово је сасвим напуштено. Пролетње калемљење даје најбоље успехе и с тога је у опште примљено и усвојено.

И. Раније или доцније калемљење.

Ништа се поуздано не може казати да ли треба калемити раније или доцније, изгледа, да у овом главну улогу имају услови климатски, године и природа земљишта.

Ј. Слагање калема — стратификација.

Овај начин предходног слагања калема у маовину, до данас мало употребљиван, препоручен је једнодушно од свију, који су досад покушавали да се тако помогну.

Према овоме, предложене су и усвојене ове резолуције.

1., Калемљење на сталном месту, које је у надмоћности у области средиземног мора, може се у већини корисно заменити са калемљењем у радионици, па затим метути на расадницу за време од годину дана.

2., Сваки пут кад је могуће извршење, калемљење у енглески процеп боље је него у пун процеп.

3., Употреба машина за калемљење све се више смањује у колико се увећава број умешни калемара. Њихова је употреба данас готово искључиво ограничена на калемљење у радионици.

4. Зелено калемљење с гледишта опште практике не изгледа да је до сада дало успеха какви су се очекивали у почетку.

5. Калемљење у процеп са стране и ако је употребљивано искључно у цељи да се промени природа рађајуће сорте, даје задовољавајуће резултате.

6. Завијање калема са рафијом или канапом довољно је у највише случајева за успех.

7. Калемљење са запушачем мало је распрострањено, скупо и не даје увек резултате са жељеном правилношћу. Вушени су запушачи бољи од сечени.

8. Јесење калемљење напуштено је готово сасвим. Пролетње даје много сигурније резултате.

9. Да ли ће се калемити раније или доцније зависи од прилике климатских, година и природе земљишта.

10. Трапљење (стратификација) накалемљени резница у овлажену маовину препоручљиво је с гледишта чувања и срашћивања калема. —

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Средство против жишка у пшеници. — У кошу или другим просторијама где се пшеница у већој количини држи, па кад се чешће не размеће, хоће лако да се улеже *жижак*, који може пшеницу много да оштети и да се уквари. За растеривање већ улеженог жишка, употребљују се и препоручују разна средства; нека су од њих скупа, а нека и не помажу. Једно јефтино, а сигурно средство, без сумње је — *целен*. Угурај у жижљаву пшеницу пеленових грана, па ће се ускоро сви жижци разбећи.

Р.

* * *

Средство против опеке. — Кад се опечеш, најпреча и најсигурнија су ова средства: или тури опечену руку, на пример, у врућу воду, или поспи опечен део пепелом, или га премажи зејтином. После тога нестаће бола и неће одскочити мехури.

Р.

* * *

Руско средство противу мољаца. — У Русији продају неку течност противу мољаца, коју у звезде кују и уверавају, да је та течност направљена од разних китајских трава, које мољце растерују. Чувени немачки хемичар проф. *др. Раух,* потрудио се да сазна, из чега се та течност састоји и нашао је, да у њој ништа друго нема, до *шпирита, камфора и црвене паприке.* На један литар најјачег шпирита, треба узети 125 грама камфора и 125 грама самлевене, љуте, црвене паприке. Све ово треба добро измешати и оставити неколико дана да постоји. После треба кроз сасвим густо платно процедити, и том течношћу попрскати вунене и кожне ствари, у које се мољци неће улећи.

Р.

* * *

Смола за муве. — Настаје лето, настаје и несносно узнемиравање од мува, нарочито по кујнама. Да их се у што већем броју курталишемо, морамо употребити нешто, чиме ћемо у тој цели што боље успети. Ово је прост, а добар начин: Узми 100 грама уља (олаја) од репице и 50 грама колофоније; растопи ово на тихој ватри — на жеравици — и намажи овом смесом неколико шибљика; ове шибљике позабадај на више места по соби и кујни, на њих ће муве слетати и позалепљиваће се.

Р.

* * *

Да даш јабукама пријатнији мирис. — Има на оку врло лепих, а на јелу врло добрих јабука, само им нестаје пријатнијег, јачег мириса, па да се рачунају у најплеменитије јабуке. У јужној Тиролској, лају трговци вештачки мирис свом „еспапу“, и то на овај начин. Они поређају јабуке

у добре сандуке; на сваки слој, или ред јабука, наспу једно 2 сантиметара сувог цвета од *зове* и тако даље, док ненапуне сандук, па га онда добро затворе и оставе на ладно, суво место. За 4—5 недеља јабуке увуку онај мирис од зове, и постану много пријатније. Ово је у ствари тако, јер је писац ових редака то опробао. Ко хоће да то чини, сад му је време да збира и суши цвет од зове.

Р.

* * *

Најбоље време за кошење траве је онда кад је већина трава на ливади, у цвету и кад су само по неке од њих ускоро прецветиле. То код нас бива махом свршетком маја и на почетку а најдаље око половине јуна месеца. Пре цветања трава је још млада. Покошена и исушена, даје много мање сена, него што ће дати у цвету покошена.

Прецветана трава даје нешто више сена, али лошије каквоће.

Врло је рђава навика косити траву пошто је семе сазрело. То се чини у намери да се семе по ливади растури и подсеје ливаду; али то је погрешан рачун и такво сејање је врло скупо. Сазрело семе не може се добити, док трава сасвим не изгуби своју хранећу снагу. Од такве траве, добија се тврдо несварљиво сено и губи се много на снази стоке, која се тим сеном храни. Сем тога семе за своје сазревање треба више времена и потроши више хране, дакле исцрпљује бокор травни и готовину резервне хране у њему те се после не може добити добра отава, којој не остане ни времена ни хране за добро и благовремено стасање.

Кошењем траве у цвету, има се и веома добро хранљиво, укусно и мекано сено, и добра снажна отава па и добра паша за стоку, после отаве до мркле јесени. Сваки, који буде тако радио, увериће се на својој сопственој стоци, и заиста се неће покајати што није оставио, да му семе на ливади сазре и да се тако ливада сама подсеје.

ГЛАСНИК.

Међународна воћарска изложба у Петрограду. — Руско-воћарско друштво приређује међународну воћарску изложбу у Петрограду спојену са томолошким конгресом; ова ће изложба трајати од 22. Септембра до 12 Новембра ове год. Изложба ће бити подељена на одељке: 1. воћке, 2. зелен и поврће 3. суво воће и сува зелен и поврће у конзервама и фабрикатима, 4. виноградарство, 5. мељ и лековито биље, 6. семење, 7. алати и справе, 8. књижевност, учебници, збирке, нацрти и т. д., 9. дрвеће и грмови за расађивање.

* * *

Велика пчеларска скупштина. — У првој половини септембра месеца састаће се аустријски и немачки пчелари у 39 велику скупштину пчеларску у Бечу под покровитељством надвојводе Албрехта. У исто доба и на истом месту са скупштином отвориће се и пчеларска изложба 1. Септембра и трајаће до 16. истог месеца.

* * *

Колонизација пољопривредних радника у Угарској. — Од неколико година већ настојава угарска влада да исељавање по могућству ограничи колонизацијом и подизањем разних завода за домаћу радиност. У том циљу поделила је преко 2000 ланаца песковитог земљишта на близу 200 радничких породица. Близу Кечкемета има око 600 ланаца такве земље, на којој има већ лепо уређених имањица, снабдевених путевима, виноградима, воћњацима, и која красе укусне куће вредних радничких руку. По истеку 30 година цело земљиште, које је на овај начин уступљено радницима на обрту, прећи ће у својину њихову.

Рад, — који заслужују свачију пажњу!

* * *

Набавка америчке лозе. — Угарско пољопривредно министарство послало је недавно Д-р Г. Хорвата, управитеља ентомолошке станице у Пешти, и К. Енгелбрехта, инспектора виноградарства, у Јужну Француску ради набавке повеће количине америчке лозе.

Ради би били да знамо, како је испала набавка америчке лозе са стране, које је наше министарство народне привреде извршило, и то како смо могли дознати, — *поруџбином*.

* * *

Међународна смотра приплодне стоке говеда и свиња у Бечу. — Ц. кр. пољопривредно друштво у Бечу приређује и ове године интернационалну смотру приплодних говеда и свиња, у Бечу која ће трајати од 25 до 29 Септембра о. г. Циљ је ове смотре: „да одгајивачи добију прилику, да своја благородна грла могу продати, а појединци пољопривредници пак да потребан им приплодан материјал могу набавити.“ Са смотром биће у вези специјална изложба машина за справљање сточне хране, млекарских справа и судова, уређења стаја за стоку, стајских утенсилија (прибора) и концентрисаних врста сточне хране. За сваку врсту стоке одређене су награде, у новцу, почасним повељама и медаљама.

У одељењу *говеда* биће два раздела: стоке за приплод и стоке за коришћење. У први раздео доћи ће: бикови, краве, јунице, и то само грла чисте расе; а у други раздео: краве музаре. А моћи ће се изложити ове групе и расе говеда:

1, *Сиво-мрка планинска говеда:* а) швицка, монтафонска, алгајска; б) оберинталска са сродним сојевима, мурбаденска, мирцталска;

2, *Шарена планинска говеда*: 1) Подраздео крупна шарена (пегава) стока са белим пигментом (црни је пигмент искључен), — а) бернска, сименталска; б) куландска. 2) Подраздео: пинцгавска, понгавска, цилерталска, са сродним сојевима.

3, *Једнобојна говеда:* шајнфелдска, маријаховска, лавантальска, са сродним сојевима.

У други раздео — говеда доћи ће: музаре, од најмлађих до најстаријих, и то од свих раса, сојева и укрштања.

У одељењу *свиња* моћи ће се изложити: 1, велике и мале јоркшајерске; 2, беркшајерске; 3, немачке и чешке свиње.

За смотру треба пријавити грла најдаље до 20 Јула т. г. и то ц. кр. пољопривредном друштву у Бечу, од кога ће се добити даља обавештења о транспорту и потребни формулари за опис грла и др.

Који жели какво грло, које шиље на смотру, продати треба, то да јави приређивачком одбору реченог друштва, које од продајне суме одбија 3 од сто у корист своје касе.

ДОПИСИ.

Женева, 1. Јуна 1894. год.

Говорећи о «Земљорадњи у Француској» у опште, а о «земљорадничким синдикатима» посебице ми смо том приликом нагласили све користи ових установа и све благодети које оне дају удруженим земљорадницима и казали смо, да је њихова цељ заједничка куповина

ђубрета, машина и семења и да има неколико, који се у исто време баве заједнички и продајом земаљских производа као на пр. вина, жита, фуражи, стоке и т. д. Још смо казали, да се сва цељ и сва радња њихова не ограничава само на томе, већ да се још старају да реше практички и врло важно питање о земљорадничком кредиту.

Услуге које су ти синдикати учинили и које још чине целокупној привреди и свима пољопривредницима су велике многобројне.

Један догађај који се збио прошле године у Француској, у ком је врло важну улогу играо и један од тих земљорадничких синдиката, покренуо је једно такво питање, које су морале парочите надлежне власти решити. То питање највећма интересује пољопривреднике и нов је доказ о свима безбројним и огромним услугама које синдикати чине.

Ево шта је у ствари било.

Прошле године земљораднички синдикати из средње Француске учестали су били жалбама о необјашњивом неуспеху засађеног фуражног семена и надлежни министар морао је најзад паредити властима и свима пољопривредним наставницима да обраде најстрожију пажњу на овај факт. У том времену, Муленски синдикат (Moulins, у департману Allier) подвргнуо је анализи семе првене детелине, које је снабдевала извесна трговачка кућа из гог места, и нашао да је оно садржавало 25 од сто неке врло тешке силициумске материје, дотле не познате, и која је јако наличила на дотично биљно семе. Ово је било достављено власти која је одмах отишла у дотичну трговину и узаптила велику количину споменуте минералне материје и прилично семена с њом измешаног.

На испиту, тај је трговац дао следеће објашњење: инкриминисана материја, рекао је, то је оно што се у трговини назива *талијанском детелином*. То није ништа друго, до једна врста песка из Пијемонта, који је брижљиво просеје и обоји тако, да наличи са свим на семе од детелине. Даље, рекао је тај трговац, ова се дара у опште употребљава у целој Француској у трговини са семењем. Не само, рекао је још, да се ово практикује од непамћених времена, него још оно има и својих врло корисних страна, јер та материја спречава да ветар односи природно семе, и избегава могућност, да се семе густо посеје, што би доцније приморало сељака да «прореди» своје расаде. што би тиме био у губитку.

Очевидно је, да овакво објашњење није могло задовољити истражну власт и с тога је она узаптила све његове књиге из којих је сазнала за све његове важније клијенте код којих је послала једног парочитог хемичара да анализе сво семе које је он њима снабдевао. У исто време, она је истраживала на станицама да сазна сву количину тог песка који је тај трговац могао примити. Ну, ово је било већ много теже сазнати, јер је ту фамозну «талијанску детелину» трговац добијао под разним именима и на разне адресе, а, наравно, у његовим књигама о томе није ни било спомена. Најзад, власт је закључила. да је он, за неколико месеца, морао добити више од тридесет хиљада килограма вештачке детелине! Трговац је с почетка порицао ово, но најзад је признао, да је наручио два потпуна вагона од којих је само један део употребио.

За то време, анализе које је парочити хемичар извршио код најважнијих клијената, показале су, да је семе било измешано са 20 до 30 од сто бојадисаног песка.

Кад се узме у обзир то, да се један килограм семена од детелине продаје по 1·80 до 2 динара, и да је песак коштао трговца укупно 20 динара 100 килограма, онда се може врло лако израчунати огромна добит коју је тај трговац тим начином имао и штета, која се тиме наносила пољопривредницима.

При таквом исходу ствари, истражна власт није могла друкчије до да преда тог трговца. његовог ортака и све његове служитеље суду као варалице и фалзификаторе продане робе, и Муленски суд, према тим чињеницама, осудио је трговца на шест месеца затвора и 3000 дин. казне, његовог ортака на месец дана затвора и 3000 дин. казне, а све њихове саучеснике на разне новчане казне.

Ето, то је та колосална агриколна превара, о којој су се морали занимати надзорне власти и у чији су траг први ушли тамошњи земљорадничке синдикати и тиме показали, поред њиховић добрих страна још и ту, да су они будни стараоци земљорадничких интереса.

Ми смо мислили само да овим покажемо чему могу бити изложени сироти земљорадници и у цивилизованијим земљама. Ми не сумњамо, да ће ово послужити као изврсна лекција свима онима, који преваром и недозвољеним срествима хоће себи да стварају капитале на рачун другога. Наше је мишљење, да код нас неће до тога доћи; али ипак. ако би се случајно какав пољопривредник, намамљен рекламама и јевтинијом ценом, решио да добавља што му је нужно од каквих шпекулаеата, на услед тога био преваварен, онда нека ово има на уму. У осталом, као што рекосмо, неверујмо да тога код нас може бити, пошто наше „Пољопривредно Друшаво» набавља и врши продају нужног семења, а то је за сваког једна врло озбиљна гаранција.

А. Р. М.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 22. Априла 1894 год. у Београду

Биди су: Председник г. Коста С. Таушановић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић и чланови управног одбора г.г. Паја Тодоровић, Свет. Љ. Гавриловић, Др. Марко Т. Леко, Коста Главинић, Живојин Јанићијевић, Анта Голубовић, Н. Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао председник г. Таушановић, бележио вршилац дуж. секретара члан управе Н. Вељковић.

66.

Прочита се записник X и XI седнице, који су по прочитању усвојени.

67.

Прочита се писмо г. Министра нар. привреде (одговор на акт друштва под Бр. 1275) којим усваја предлог друштва да се рад око сузбијања „Пероноспоре“ предузме у оних 10 места. што их је одбор пероноспорни предложио, као и да истим радом руководе лица именована у претставци, и ставља у изглед на име помоћи и других 10.000 динара који је друштво тражило: — Одбор реши:

1, Да се овај акт са свима осталим актима који се на сузбијање „пероноспоре“ односе, упуте одбору пероноспорном, те да исти у будуће са радовима око пероноспоре руководи;

2, Да се умоли г. Министар Нар. Привреде да упути на сталан рад одбору г. Живка Шокорца секретара министарства те да исти све послове који се на „пероноспору“ односе, одправља.

68.

Читају се понуде на расписани стечај за секрета друштвеног и по прочитању истих и дужем саветовању одбор приступи гласању и за секретара:

Изабра г. Милутина Јовановића редовног члана друштва са платом од 130 динара месечно или 1560 динара годишње, но с' тим да се и уговор закључи с' њим најмање за једну годину дана, а досадањи вршиоц дужности секретара г. Никола Вељковић задржава и даље ва раду у друштву за практичне послове са хонораром од 80 динара месечно из плате секретара, поглавито са узрока што друштво нема економа а потреба је за горњи посао.

Плата секретару има се рачунати и издавати од 1. Маја ове године.

Усљед овога избора, хонорар друштвеном писару госп. Мићићу престаје тећи од 1. Маја ове год. а од тог дана да му се издаје плата одређена овогодишњим буџетом.

69.

Прочита се оставка г. Мирка Миљковића уредника „Тежака", коју подноси на уредништо с' тога, што је са службом премештен.

Одбор исту уважава, с' тим да се избор новог уредника стави за идућу седницу на дневни ред.

СТЕЧАЈ

радова за Пољопривредни Календар за 1895 год.

Према одлуци Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва од 270 м., за поучни део Пољопривредног Календара за 1895 годину примиће се чланци, којима ће се расправљати ови предмети:

1, О правилном припремању земље за сејање на њивама, и о потребним справама за то.

2, Какве се врсте ђубрета, осим животињског, могу код нас употребити за ђубрење, како их ваља прибирати, справљати и износити рад ђубрења.

3, За што је потребно стрмнине плевити, кад тај посао треба вршити и како.

4, О најважнијим биљним болестима, које се код нас јављају и како их треба сузбијати.

5, Како да се повећа принос од ливада и како ваља пашњаке неговати.

6, Шта се постиже «укрштањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи.

7, Који би се начини боље прераде млека код нас могли препоручити и како треба ту радњу уредити с обзиром на наше прилике.

8, Болест „метиљ" код оваца, предохрана и сузбијање исте.

9, Како се подижу виногради са калемљењем лозе на сталном месту, који су начини калемљења за то препоручљиви и како се они врше.

10, Како се производи и негује јабуковача за ширу потрошњу.

11, О општинским воћним расадницима и о засађивању и обдржавању воћака покрај јавних путова и друмова.

12, О избору места за пчеланик и како треба уредити угледан пчеланик.

13, На каквим се местима могу код нас подизати четинарске шуме и од којих врста четинарског дрвећа.

14, О постројењу и уређењу стаја за стоку, станова и осталих пољопривредних зграда, и како треба уредити сеоско двориште за пољопривреднике у равницама, као и за оне на брдским местима.

15, Најважније из рачуноводства за наше пољопривреднике.

16, Којим се споредним занатима могу пољопривредници код нас занимати, како они у равницама, тако и они у планинским крајевима.

17, Главније погодбе за одржање здравља у вези са домаћим опробаним средствима за лечење најчешћих болести народних.

18, Приповетка с пољопривредном тенденцијом.

Ако не буде поднето довољно чланака с овим насловима, примиће се за Календар и чланци с другим темама, ако они само одговарају циљу и задатку коме је Календар намењем, и ако чланци с таквим темама нису већ штампани у последњим годинама Календара.

Чланци у опште треба да су написани популарно и да су снабдевени потребним илустрацијама; да су, по могућству, поткрепљени искуствима код нас и да су што краћи.

Који се од поднетих чланака буду примили и штампали у Календару, наградиће се са 80 до 100 динара од штампаног табака. Они пак чланци, који се не би штампали у Календару, а буду оцењени као добри. штампаће се у друштвеном органу «Тежаку" и наградити као остали чланци, који се у „Тежаку" штампају.

Рок за подношење чланака за Календар одређен је до 1. Августа ове године.

Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу Друштвену, с назначењем да је за Календар.

Бр. 1744 Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 29. Маја 1894. год.

Умољавају се уредништва српских листова да овај стечај изволе прештампати.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Одличија «Кнез Михаило.» — Граор и његова вредност за напредно газдинство. — И сеоске општине треба да имају ваге. — Кад је најпробитачније да се кидају «лозице» од јагода. — Српска почетничка књижица. — Противу бувача. — Мисли о нашим економским стварима. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Подлистак** (свршетак).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 год. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 26. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. ЈУНА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Са прве изложбе округа Црноречког, обављене 21. Маја 1894. год. у Зајечару.

Бивши стални одбор окр. Црноречког, донео је решење у Априлу ове год да се приреди једна изложба говеда 21. Маја т. г. за округ црноречки, како би се могао видети и оценити успех какав је учињен, набавком и чувањем окр. бикова; но, пошто је самоуправа окружна најновијим указом уништена, то је г. Министар Народне привреде наредио началству окр. ду изложбу обави у свему по програму бив. сталног одбора, што је и учињено.

Да би пак читаоци имали пред собом прегледнију слику саме изложбе, — ја ћу овди изнети неколико главнијих тачака из самог изложбеног програма.

I. Изложба са наградама.

Ова се изложба дели на три оделења.

1. Оделење: изложба крава са теладима. Награда је било двадесет: две по 60, две по 50, две по 40, четири по 30, четири по 20 и шест по 10 динара. Награде укупно 560 динара. Услови су: да су краве стеоне од окружних бикова, да су телад од окружних бикова и да нису старија од 1 године.

2. Одељење: изложба женских грла преко једне године старости.

Награда је било двадесет: једна од 60, две по 50, две по 40, три по 30, пет по 20 и седам по 10 дин. Награде укупно 500 дин.

Услови су: да су телад преко једне године старости и да су од окружних бикова.

3. Оделење: изложба мушких грла преко једне године старости.

Награда је било двадесет: једна од 50, две од 40, три од 30, четири од 20 и десет од 10 динара. Награде укупно 400 дин.

Услови су да су телад преко 1 године старости, да су од окружних бикова и да нису почишћена.

Дакле, награда је било свега 60.

II. Изложба без награда.

1. Оделење: изложба окр. бикова. У овом оделењу били су изложени сви окружни бикови.

2. Оделење: изложба стеоних крава; бикова и јуница домаћега и страних сојева, чији сопственици нису тражили награду, или су их излагали ради продаје.

Оцењивачки суд био је састављен из чланова: Илије Бошковића председника суда општ. зајечарске, Жике Миленовића сељака из Планинице, Милете Митића учитеља из Сумраковца и Милана Ј. Петровића економа из Вражогрнца, а овима је придодат још и г. Љуб. Којић наставник винод. воћ. школе, који је са ђацима ту био.

Када је освануо 21. Мај, могло је се видети како сељаци из оближњих села (јер сељаци из даљих села дошли су са стоком 20-ог у вече у Зајечар) воде пут Зајечара, који краву са телетом, који једногодишњака или једногоду јуницу. Киша је почела падати изјутра па све до подне као из кабла, баш у пркос кише, зајечарска је пијаца била око 12—2 часа по подне препуна стоком (краве с теоцима испод и преко 1. год. старости), тако, да се једва човек могао прогурати да кроз пијацу прође.

Поред тога, што из неколико села није било ни једног грла због хрђавог времена, ипак је изложених грла било толико много, да су се заинтересовани сви изненадили. Било је преко 500 грла изложених за награду, а још толико би било, да није било кише.

Оцењивачки суд је почео свој рад у 2 часа по подне. При одабирању грла за награду, присуствовао је и господин Министар народне привреде, који се је похвално изразио. Целу пак изложбу посматрали су наши млади свршавајући ратарци из Краљева и винодељци из „Букова“, заједно са својим наставницима г.г. Благојем Тодоровићем, Јоцом Марковићем и Љубомиром Којићем.

Оцењивачки суд руководило је уверење: да се награде издају само оним грлима, која су понајбоље однегована, и да се сељаци више задовоље, што је тако и учињено у свима трима оделењима.

Међу грлима у III-ем оделењу, т. ј. међу мушким грлима преко једне год. старости, није се имало просто шта шкартирати и одбити без награде; само да је било

више а мање награда, па сви да се задовоље. То је било све подједнако као „на један калуп дотерано“! као да је све из једне утробе изашло! Она сиво мурга длака, они правилни рогови, она величина и гојазност, ама све наслеђено од оца!! Требао си драги читаоче бити па видети, јер ја немам речи којима би могао тако лепо и китњасто описати и похвалити, а уједно и моју радост исказати.

При издавању награда, гледаоци су се тако нагомилали да прост иглени врх није могао пасти на земљу, већ на човека; а какве је патње и муке због тога трпео оцењивачки суд, то овди не треба ни помињати. Треба само напоменути, да би полоција у будуће требала у оваким приликама бити окретнија и вреднија.

Српско пољопривредно друштво и у овој прилици показало се је онако како само такој корпорацији на част и похвалу може служити. Оно је и ову прву Црноречку изложбу говеда помогло са 100 динара, која је по нарочитој напомени Друштва издата најбољем мушком грлу из III-ћег оделења. Ту награду, добио је један врло сиромашан сељак из Сумраковца.

При издавању ове награде, био је и један дирљив призор. На име, када је наш уважени марв. лекар г. Тома У. Милошевић пружио томе сељаку 10 банака, рекавши му да је «Српско пољопривредно друштво“ као свуда и свагда, тако и овом приликом послала једну награду да се награди једно најбоље грло, и ми ево дајемо ти ових сто динара друштвених с тим, да и даље чуваш и негујеш добру стоку, он је — сељак — скинуо капу са своје главе и са очима пуним суза радости, пружио руку своју да г. Тому у руку од превелике радости пољуби!! но наравно да му то није дозвољено.

Исти је сељак инокосник и врло сиромах. Продао је то своје грло од 13 месеци старости још у вече за 240 динара г. Андри Миладиновићу трг. овд. Добио је за њега са наградом свега 340 дин.!! Ето привредниче шта се трудом и заузимањем постизава. Јунца толико старога од наше домаће стоке, продавао је наш сељак недавно за 60—70 динара, а сада продао за 340 дин. Заиста је чудновато и невероватно, али је истина.

Изложба без награда (сем окр. бикова) била је такође многобројна. У овој изложби понајвише је заступљен био бернски сој швајцарске расе.

Окружни су бикови сви (сем једног из Д. Беле реке који није добро храњен и негован) добро храњени и неговани. На кантару су тежили од 7—800 а неки и више килограма. Према томе, може се сав новац утрошен за исте бикове, продајом истих наплатити и тај уложени новац округу вратити, а међу тим колики и какви су подмладак у округу оставили, о томе нећу ни да говорим. То сам само поменуо ради утехе оних, који су дизали ларму по разним политичким листовима о набавци ових бикова.

Треба рећи сада коју и о појединим одгајивачима говеда.

Тако, на првом месту заслужује хвалу и признање за напредак сточарства у овом округу г. Тома У. Милошевић окр. марв. локар који врло добру стоку производи, који је и неколико страних сојева за себе набавио, са домаћом стоком укрштао, те тиме давао пример целој околини, и најпосле, његовим заузимањем и окружни су бикови набављени.

За тим, у ред примерних сточара долази и госп. Андра Миладиновић трговац из Зајечаро. И он је набавио две краве инталске“ расе, са окруж. биковима вршио укрштање, и леп подмладак добио.

ПОДЛИСТАК

РЕЧ

Говорена приликом оснивања пољопривредне подружине, у Мерошини 17. Фебруара о. г. Ст. Болманац свешт. Александровачки.

Драга и Љубезна браћо!

Усљед обнародованог позива од стране сазивача овога збора, у цељи оснивања пољопривредне подружине, ви дођосте браћо на збор, и добро сте и у добар час дошли; и ако ће добре воље бити, да приступимо раду, који ће нам врло лепе користи прибавити, наше стање на боље окренути, наше куће и кућни живот у добром животу и газдовању ојачати, из сиротиње подићи и оснажити. У то име добро дошли браћо, у то име помози нам Боже! —

Потреба ове пољопривредне дружине увиђена је доста давно у нашој земљи, још 1869. год. она је заснована, а томе је сада 25. година животу њеном. Та је дружина узаконьена и има своја правила, и што је главно, то друштво стоји под Највишом Заштитом Његовог Величанства Љубљеног нам Краља Александра I.

У нашој земљи има подружина, али их мало има; најближе су нам Нишка и Прњиловачка подружина.

У срећним државама, у срећном и напредном народу, те су подружине давно одомаћене већ у сваком јачем месту и селу. Те су подружине обогатиле сељане, а сељани обогатили своју државу; те данас такове државе и такови сељани цветају и напредују у свему; јер иду с временом и науком напоредо, јер знају да је време и наука најјача сила на свету, знају и држе се оне пословице: времена се мењају, а и људи у времену. —

Народи који не воде рачуна о сувременој науци, газдовању, и напредовању светском, који се не паште да с временом и науком напоредо иду, а нарочито у врлинама људским, тих ће народа нестати, време ће их збрисати са лица земље. — Међу тим народима и ми се Срби по готово налазимо.

Истина, нас су Србе у многом помели наши тавни историски догађаји, а нарочито тужно Косово са својим падом и поразом, које нас је у црнило завило, у ропске петвековне ланце оковало! И ово нас може нешто пред светом, науком, и временом и да оправда. Али сада, када смо се тих мучних неприлика, опростили, и себи слободу, краља и краљевину извојевали, по урођеном нам духу и својству јунаштва и чувеног витештва, сада би требало да пођемо хитно напред и у савременом бољем газдовању, а да се опростимо и отресемо старих наших навика и предрасуда код куће и кућног живота, обрађивању земље, старог заната и неподесног алата, а латимо својски новијег у духу и добу времена створеног корисног газдовања.

А да би овим корисним путем пошли, и на боље се стање у кући и кућном животу, на унапредније целокупно газдовање упутити могли; поред благодети која би нам указала установе пољопривредне подружине, ваља нам, да понајпре отклонимо из

У ред примерних сточара долази и поп Љуба Милетић из Леновца, који је купио такође једну краву инталске расе, и укрштањем ове и своје домаће стоке са окр. биковима, произвео лепу стоку. Камо лепе среће да се и остали свештеници на овог узор свештеника угледају, те и себи да користе, а и околини у којој су примере да дају. Многе свештенике знам који су препуни свакога блага, па их жао и 8 дин. да за светлило наше пољске привреде „Тежак“ годишње плате. А и да не говорим о томе какве су тврдице и муфтације у другим приликама, као и то како многи од њих од најгрђег интересцилука живе!

Још много и много има пољопривредника у овом округу који заслужују признање у погледу развијања сточарства, међу овима свињарски трговци, али ми простор овога листа не дозвољава да их све овде именујем. Њихове заслуге за напредак сточарства, забележиће прувредна историја.

Најпосле, треба признати и похвалити рад бившег ст. одбора и окр. скупштине, јер они поглавито признање за напредак сточарства у овом округу заслужују. Окружне самоуправе као врло важне економске чињенице у окрузима, није требало ни у ком случају укидати.

И ратарци и виноделци обојих наших завода, и сви странци, однели су лепе успомене са наше окр. изложбе говеда. Нека им је хвала, што су присуством тога дана умножили број гледалаца и нека им је срећан пут.

Ако се и даље продужи укрштање ових раса са нашом домаћом у овом округу, овај ће округ кроз кратко време моћи лиферовати врло добру стоку (говеда) како за трговину, тако и за приплод

Закључујем свој извештај о овоме с тим, да сам мишљења: да се најдаље још за једну годину дана ови исти бикови чувају, па по том да се продаду, а за исти новац набаве други млађи и од истих раса, јер су садањи окр. бикови већ отежали, и за приплод почињу онеспособљавати.

Мил. Ј. Петровић
економ
ред. чл. Срп. Пољоп. Друштва

О ОСТАВЉАЊУ И ЧУВАЊУ ЈАЈА.

Лето ће да прође, па ће проћи и време, да се кокошке „насађују“; али, оне још дуго неће престати да „носе» и свака се домаћица мора побринути, да добивена јаја, која јој преко потребе преостају, за даљу, доцнију употребу, добро очува, нарочито за зиму, кад су јаја и обреља, па зато и скупља. Па и они, који јаја купују, биће сигурнији кад се с јајима снабду онда, кад се кокошке престану „насађивати.“

Ми држимо, а у неколико је и оправдано, да се јаја за зимњу оставу, прикупљају у „међудневницама“, т. ј. између мале и велике Госпође. Било тад, или мало и раније, то је све једно, а главно је то: да су јаја добра и здрава, и да се добро, ма на који начин, за дуже времена очувају.

За остављање јаја употребљаваше и препоручиваше разна средства, а циљ је свију тих средстава та, да се ваздуху спречи продирање у јаје кроз оне шупљике на љусци, и тиме предупреди, да се јаје у додиру с ваздухом, може да уквари. И писац. ових редака употребљавао је разноврсна средства, и нашао је кроз тридесет и више година, да ни једно не беше баш у тој намери одговорило својој задаћи, да би му се могло признати и рећи: е, то је најбоље; јер, или се помоћи овог или оног средства јаја не могу добро да очувају, или добију неки непријатан укус, а јаје мора бити по укусу — сасвим чисто, без и најмањег страног задаја.

кућа наших неподесан начин живота, ради кога пропадамо у сваку руку, и не стаје нас пре времена, без божије воље, са света.

Ево тога неподесног начина живота.

Какве су куће наше, и како ми у њима живимо, познато нам је.

Куће су нам тавне, неокречене, мрачне, страшне као тавница, а зато су тавнице и страшне што су тавне; подесног прозора нема, куда би здрави зрак сунца и ваздуха улазити, а нездрав излазити могао. У кући се на влажној земљи лежи, спава, без кревета, земља нам снагу усише, живимо као оно дрво на земљи, лежећи трунемо, и свакојаки гад нас једе; дим, чур, на све стране, око сузи, плаче, тек што не вели: домаћине, помози ми, отклони, то зло, од себе и мене. Оћеш болести, па и саме прерране смрти. Ето ти је!

Без ваздуха, без светлости и сунчана зрака, човек живота нема. У засталој и уквареној води и риба гине; тако и човек у затвореном и нездравом ваздуху пролази.

Ево још једног доказа у колико дејствује чистота, здрав и свеж ваздух на здравље и дуг живот.

Александрово село засновало је гробље пре 13. год., када се је и населило; село броји 400. душа, и до сада има 90 гробова, а бројно у душама добро напредује.

Балаинци село, броји 450 душа, засновало је ново гробље пре 5. година, и ископало је до сада преко 300. гробова Ево шта чини чистота и уредан, а шта нечистота а не уредан живот.

И у кући Александровчана има још много што шта, што би требало још у бољи ред довести; но њих може у том скорашње населење и да оправда; али у главном у њиховој кући и пољској радњи, опажа се добра и напредна управа у свему. Кућа је у њих обељена, прозори прозрачни, за ветрење ваздуха подесни, соба је чиста, кревети по соби намештени, у суво се и чисто легне, лепо одмори, и здраво на рад устаје; па и сама рана и хлеб подеснија је браћо у њих, неговали код вас.

Поред свега тога још кад у болест паднемо, да бар потражимо здрава и права лека, и боже помози. У кући где је домаћин оболео, ту је сва кућа болесна, ту се послови забатале, да човек ако се по срећи из болести и дигне, једва у ред довести може. Чувај здравље да те не обхрва нездравље. Одгрћи посо, да тебе посо не одгрће!

Ми када у болест паднемо, место да доктора, потражимо ми тражимо бабе и бајалице, докле ове код болесника смрт не избају, и за гроб спреме; па тек у крајњој нужди сетимо се доктора, када већ и доктор помоћи не може, јер је у свему закасњено, а душа га боли, кад види да се с малом ствари помоћи, и смрти на пут стати могло, само да се одма код њега помоћи потражило.

Што је ватра на кући, то је болест на телу; ил гаси кућу чим се и како се гаси, ил ће кућа изгорети; или лечи болест чим се и како се лечи, или ће смрт своје учинити! —

Да бабе и врачаре могу лечити, цареви и краљеви и велики људи, држали би те бабе и бајалице уза се; но ми их тамо не видимо баш ни једне; но на против видимо тамо људе доктоpе, који су свој живот тој науци посветили испитујући лекове и човеково тело, те према томе целителне лекове оболелом дају, лече и болест излече. На страну дакле бабе и бајалице, а преда

Ево баш за доказ неколико примера.

Премазивање зејтином, сланином, стеарином ит.п., придаје јајима прелав мирис, а и не очува их баш, као што би се очекивало, од квара. Још ми се понајбоље очувала јаја и од квара и од страног задаја, кад сам их остављао у кречној води.

Премазивање јаја неким лаком ил' фирнајсом, па ма та средства и најчистија била, такође није за препоруку, јер јаја од њих добију непријатан укус.

Писац је пронашао једно средство, за које се кроз неколико прошлих година уверио: да је најбоље и најсигурније, које никаквих мана нема, а јаја прекасно очува и за собом никаквог непријатног укуса не оставља.

Оно је сасвим просто и чудити се је, да га до сада нико препоручио није. То је средство — *чисто, скорашње беланце*. Оно се употребљује на следећи начин: најпре треба беланце добро избити у пену, па га оставити 24 сата да престоји; за то ће се време избистрити и сталожити; сад треба ону горњу пену с бистрине скинути. Са том заосталом бистрином треба — једним перцетом, или малом четкицом — јаја премазати и с врхом доле у неко сандуче поређати и на суво, али ладно место оставити. Ова беланчевина осуши се и отврдне после неколико сати, и сигурно спречи ваздуху пролаз у јаје. Но пошто би се овако премазана јаја, кад би се скоро премазана одма ређала, једно за друго и за сандуче слепила, да их не би могли доцније одлепити без да их не би разбили, то треба једног дана једну половину премазати, па оставити да се осуши, а другог дана другу половину, па кад се и ова осуши, онда да се ређају.

Нико не мора то на једанпут да учини, и сву потребну количину једног или другог дана да премаже; нека распореди на више дана, али нека буде уверен, да ће и последње јаје преко зиме као скоро „снесено“ бити. Мило ће ми бити, ако још ко ово средство опроба и њим *се похвали*.

Др. **Радић.**

ОДБРАНА ВОЋЊАКА ОД ГУСЕНИЦА.

Последњих неколико година, гусеница је у бригу бацила наше воћаре, нападајући на воћњаке. Она је неколике године тако беснила, да је по извесним пределима тако рећи савршено обрстила лист са воћке, те нису ни рађале, а многим воћњацима то је био повод, да нагну изумирању своме.

Гусеница се тако много накоти, да оне помиле свуда; чак и по кућама и стајама, онде где пољопривредник обедује или спава А шта тек да се рекне за лептирове, који се из тих гусеница развију? У допису из Пољне, (у „Тежаку“), од 20 Маја 1892 год. г. Андра В. Параћанин вели ово: „Пре 5—6 дана осванули су нам воћњаци и свако дрво у белом руву. Сваки је се запрепастио кад је ово чудо видео, јер је исто било све од самих лептирова, којих има на милионе....!

Лептирови ови паре се и остављају јаја своја на воћкама, из којих се идуће године излеже још грдниja и страшнија маса гусеница, а кад се оне узастопце за две три године јаче појаве, онда воћњаци не рађају — те се пољопривредник штети; онда се воћке суше — те се штета удесетостручава!..

Наше старање да одбранимо воћњаке од гусеница, апсолутно је никакво; и да их прошле године само хладно време и киша не подави, до ове би се године страхота много тога гада накотило. — Па не само да ништа непредузимамо за уништење гусеница, већ се налази и таквих „пророка“, који лаковерном свету причају: како их је грехота и уништавати, јер су оне знамење нерасположења Господњег!

Али, ваљда ће се меродавни чиниоци постарати, да се ове штеточиње редовно уништавају. То би се најбоље постигло законодавним путем, на начин, какав смо ми још пре три године у „Тежаку“ предложили.

Но, пошто ћемо ми на законодавство још дуго чекати, пошто се пољопривреда, и ако је извор државног живота, запоставља свима другим гранама, то сматрамо за дужност скренути

се докторе, ако смо ради своме добру. Ми када хоћемо неку радњу радити, то тражимо за то човека, који се том радњом бави, који то најбоље зна, па ту радњу таковоме и поверавамо, па тако и у болести треба да чинимо; чим болест наступи одма докторе потражити треба.

Ми када болујемо и умиремо, обично кажемо: божија наредба! Истина, да постоји та божија наредба у свету, али непостоји тако како је ми држимо; јер када би то тако било, то би Бог био велики непријатељ наш; а свето писмо каже, да је Бог милостив, штедар и човекољубив, да Бог жели човеку добра, и хоће да ми лепо на овом свету поживимо, и да у дубокој старости променемо овај земаљски живот, и тихо се тада у гроб спустимо, као оно сунце кад се клони западу, и тамо зађе, а нас преда ноћи на одмор наш! Ко се чува и Бог га чува. Јеси ли здрав, то си одма и весео и добре воље; а добра воља на добра дела креће, весело срце кудељу преде. Је си ли пун нездравља, није ти мило ни само имање јер га нема ко да ради, те да својим лепим радом користи и себи и другоме, 'оволико о здрављу, и бољем и напреднијем животу и газдовању у нашој кући.

Сада да пређемо на друго питање нашег домаћег газдовања, а то на наше народње одело.

Што се својим народњим оделом одевамо, и тога се придржавамо, то добро чинимо, и то је добро и сваке похвале достојно. Народње је одело, своје одело, а куповно је одело туђе одело; боље своје него туђе, благо оном сваком кад без туђег бити може. Али није добро, ни хвале достојно, што смо се почели туђим оделом одевати, и то још свиленим оделом, које купујемо када женимо и удајемо децу нашу. Да купиш ту свилу и кадифу продао си стоку, штетово су на стоци када си продао, штетово на свили чим си је купио; хоћеш ли пропасти. Ето то је. На страну, браћо, то туђе а штетно одело, јер оно и не доликује нама и нашем пољском животу и раду. Данас се отреса свиле и онај за кога је, а не ми, што никако и није за нас. Ко купује оно што не треба, продаваће оно што треба. У нашем народњем оделу видити обучена човека или жену, старо и младо, свакоме мило бити мора, а то с тога; што је то одело од своје куће, своје руке, своје стоке, своје вредноће и памети своје. Држимо се дакле свога лепог народњег одела, које нам је од наших дедова остало, и не мењајмо га лакомислено, јер ко мења одело онај мења и обичаје, а ко мења обичаје, онај може лако променити и своје име, језик, па и народност своју, а страшно је то и помислити, да је такови човек већ тим дотерао до прага, да и вером променити може, а од чега сачувај нас боже!

Да завршимо.

Устанимо браћо слошке за бољим и напреднијим радом и животом у нашој кући. Негујмо међу себе мир, слогу, и љубав, и чувајмо то као лепу слику, као сјајно огледало лепе врлине наше у кући нашој. Будимо радени, окретни, промишљени; па ћемо бити здрави, светли, и напреднији. Погледајмо оног црва у прашини, како је раден, издржљив и окретан, врти се и преврће се онда све, дотле докле излаз не нађе. Погледајмо вредну пчелицу, како дано ноћно неуморно на свом раду ради, за себе и другога; она нам воштаницу свећу гради, и слатким нас медом слади! — Раден човек је и здравији од нерадена; он је у лицу светао, као оно и раоник у плугу, који је често у бразди;

пажњу нашим пољопривредницима на овога њиховог опасног непријатеља и штеточињу, те да они сами бране своје воћњаке.

Одбрана та врло је проста, те је сваки може вршити. Она се укратко састоји у овоме:

1. У зиму треба воћке марљиво очистити од гусеничких јаја, па та јаја уништити, туривши их у ватру.

2. Ако ипак остане што год јаја која су се измакла оку пољопривредниковом, па се гусенице излежу и напану на лист, онда треба под дрвећа, на којима има гусеница, палити сумпор. Оне попадају, и онда ах је лако погазити, а још боље намамити кокоши да их поједу. — Неки их још уништавају хлорним кречом.

3. Па и после овога, ако ипак остане која гусеница, те се излеже у лептира, онда ноћу треба сеном ложити ватре, на које лептири налећу и погоре.

Но није довољно да ово ради само један или неколико њих, већ цело село, цела општина, читава околина, у којој је се ова штеточиња појави. Ако не би неки хтели да раде, онда општински судови у договору да издаду наредбе на основу § 326 крив. закона, за заједнички и једновремени рад у овоме правцу, а према онима, који се не одазову наредби, у интересу јавнога добра, треба каштиговати по закону.

Ми би се осећали срећнији кад би ово последње средство било излишно; али, ако га равнодушност наших пољопривредника изазове, онда општински судови не треба да оклевају.

МИСЛИ О НАШИМ ЕКОНОМСКИМ СТВАРИМА.

(НАСТАВАК)

До сада су нам, као што је познато, све ствари пречe биле од економских, јер смо се задовољавали највише тиме, што смо увек ласкали нашем пољопривреднику, да је он и паметан и бистар, да му је земљиште, у вези с климом, такво, да га чини и срећним и задовољним — и ако је он из године у годину све више грцао у дугове и материјално пропадао. Каква бесмислица — да не кажемо шта друго. Тога од сада не би требало да буде.

Поред осталих незгода, с којима се боре наши пољопривредници, на првом је месту питање о својим и о заветинама. Ово је прв, који подгриза у опште нашу пољопривреду. Ту скоро имали смо прилике да видимо где се двојица парниче због једног парчета земље у моравском кључу, које не вреди по процени више од 200 динара. Преко 40 сведока испитано је већ код првостепеног Суда, и до сада кошта парница тужитеља преко 600 динара. И то што ће имати потребе да изађе и судија на лице места, а ту ће бити, разуме се и адвокати, као и код Суда, — то ће по рачуну ова парница, док се сврши, коштати више од 2000 динара!! Ово није редак случај у нас, и, може се казати, да, сваке године, многи услед парничења пропадају. Тек незнатна мањина у земљи, као што знамо, има тапије од својих имања, па и оне су често пута нетачне и непоуздане. Спорови око заватина умножавају се из године у годину, а отмицама општинских утрина нико није у стању стати на пут. Шта више и државна имања заузимају се нагло тако, да је на неки начин постало код нас бесправно стање у земљи. На какав се начин опет несавесни заватинари убаштињавају код судова — о томе би се могла читава студија написати. Простор овог листа не допушта нам да се упустимо потанко у претресање ове интересне теме, која би требала сваког да заинтересује, да се овом злу на пут стане.

Јако смета рационалном обрађивању земље и то, што су имања код нас и сувише распарчана. Један осредњег стања домаћин на селу, који нема више земље од 5—6 хектара има ту незгоду, што му је земља на 15—20 парчади издељена и по разним странама. Брдски крајеви у ужичком, рудничком и крушевачком округу имају земље у Поморављу на 10—12 сати даљине, и они су принуђени, у времену пољског рада, да напуштају своје куће и своја имања у селу, и да силазе у Поморавље, па кад тамо најпре поору и посеју, онда се тек враћају у село. Многи из брдских крајева, којима је бујица и провала облака засула имање, узимају и на пола у Поморављу земљу и отуда се хране и издржавају. Прошла је година била неродна у Поморављу, докле су брдски крајеви имали обилну летину да се боља није могла пожелети. Који су мање узорали и посејали у брдима, а ограничили се више на рад у Поморављу — ти су се кајали. Горњи крај жупе око Копаоника, Јошанице и Жељина отпочео је био жетву тек о Крстову дну. На више места кукуруз беше истом свилао. Како је лепа јесен била, то су сви усеви стигли, и све је опет у своје време прибрано било. Особито је хелда обилно родила, а после ње и остала стрмнина и брђани се могу хвалити с прошлом годином

На *комасацији земљишта и уређењу економске полиције ваљало би збиљски радити.* Закон о чувању пољског имања показао се и непрактичан, а и слабо се врши. Који год није оградио и ошанчио своје имање, тај није ни господар од свог иметка. Тужбама и споровима око прачињене штете нема краја. Услед тога, видимо, где сточарство у нас из године у годину опада, и, ако овако стање даље потраје, многи ће стоку и утрети. Да се општинске утрине одбране просто је немогућа ствар, јер су државне власти и сувише заузете другим пословима. Бивало је и бива и таких случајева, да власт по два, три пута казни каквог заузимача и поништи му шта више и усеве — па ипак и даље такав заузимач држи исту општинску утрину, јер се нада да ће тиме што је она у његовој државини, задобити на њу, после неколико година, и право својине. А да су многи на несавестан начин дошли и до праве својине — о томе је излишно и говорити, као и о свима марифетлуцима, који се у оваком случају врше.

а онај који није у раду, тај је захрђао, и хрђа га једе докле га не изједе!

Погледајмо по нашем лепом Добричу, како је леп, јер му је и име лепо Добрич! Неко чека на нас, да га обделавамо, засејемо и засадимо, да га облагородимо, ко што је он некад, и за време наших славних царева и краљева Немањића и био. Предање каже, да су у Добричу тада свилене овце пасле. Наш Добрич, поред свог лепог имена и лепа имена села носи, као: Житорађа, Житни Поток, Крушци, Лепаја, Прекопчелица, Претрешња, Медени Поток и т. д. Добрич је Мисир наш, по њему тече мед и млеко! Добрич је земља пуна злата, само чека на вредне на златне руке, па да се од милине пуне кошеви и железнички вагони раном нашим, произведима од сваке руке.

На дело дакле, браћо, пригрлимо и установимо пољопривредну подружину међу нама, јер ће нам она од велике и недогледне помоћи у животу и газдовању бити. Она ће нам прибавити нове алате, разно ново семење, жита, разно облагорођено дрвеће, поучити нас у воћарству, виноградарству, сточарству и пчеларству. Та ће нас подружина поучити како се о мањем труду, више и лакше и боље по свему привредити, и у свему унапредити може. —

На дало браћо, и Бог ће нас благословити, и даром својим подарити,

У последње време окружне скупштине и окружни одбори отпочели су живо радити на унапређењу сточарства. Многи су окрузи набављали већ са стране и у земљи добру расу бикова, и нерастова, и на те цељи знатне су суме утрошили. Но с укрштањем и облагорођавањем расе говеда, свиња и коња, у вези је и начин гајења исте стоке. Ако се и на ову страну не буде обратила пажња, онда ће се стока после извесног времена дегенерисати. Ну ми држимо ипак, да ће се заузимањем окружних скупштина и одбора за кратко време осетити напредак у нашем сточарству. Кад би окружне скупштине још, с окружним одборима, настале исто тако, да се у свакој општини растурају за сада најнужнији пољопривредни алати и справе; па онда у вези с тиме свакој општини да набаве и даду разна семења: од детелине, репице и т. д. онда би овакав рад самоуправних установа очигледне користи имао у економском погледу. По себи се разуме, даби испрва требало у свакој општини поклонити пољопривредне алате и друге справе и семења с тим, да то све не могу оне отуђити. Сваки би се, уверивши се на делу о корисности справа и семења заинтересовао и набављао то све преко пољопривредног друштва — те тако би се и наша пољопривреда, за кратко време, овим у напред могла помоћи. Издатак би био, истина велики; али би се могао распоредити на неколико година. Наш је свет, као што знамо, у опште неповерљив спрам сваке новине, као што смо то већ и на једном месту исказали, и докле се год не пође овим путем, дотле се не може ништа учинити! Ваља познавати у увек кад се што ради зарад и његово расположење према сваком у опште новачењу. Кад онај свет а особито онај који су удаљени од саобраћаја, не верује још ни у корисност детелине, једне обичне биљке, и воле пре да сече лисника у шуми и да се довија на сто начина да исхрани само стоку онда како му можемо препоручивати и плугове и вршалице и друге пољопривредне алате?..... Он ће нам све одобравати у говору — али вас неће послушати да набави чак ни најобичнију и најјевтинију ветрењачу или крушачу. Тек кад види од свога суседа, да он новијим алатом и боље и лакше и брже уради известан посао; да његова земља урађена доноси, више плода, и да му газдинство у опште напредује, онда ће и он врло радо после примити сваку новину. То је ствар емпирике, искуства, и за то се не треба чудити, што је наш пољопривредник свет у економском погледу остао конзервативан и на примитивном ступњу као што је и некада био. У извесним крајевима видели смо, да су мућаче и ветрењаче јако растурене за то само, што су неки у први мах под повољним условима добили ове справе уверивши се претходно о њиховој користи приликом кад су били једном у Аустро-Угарској. Зна се да сваки воле оно што је боље и практичније; али му треба најпре дати прилике и могућности да се претходно о томе и увери. Маса је свуда, више или мање, једна иста, и њој не треба замерити и приписивати у грех оно што не заслужује — као што ми имамо обичај да чинимо!

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Вредност свињчета у старо доба. — Колико је свињче вредило у старо дока као храна људска, најлепше ће преставити ова два три кратка става, која вадимо из „Историје цивилизације у Енглеској.“

Тако:

У Европи је за много столећа једина животињска храна у општој употреби била свињетина, пошто су говеда, телад и овце биле скоро непознате.

У светим књигама Скандинаваца, свињче се преставља као главна рана и на небу.

Оно је било главна рана Ираца у XII столећу. У Француској је такође било општа рана и Карло Велики имао је у својим шумама грдне чопоре свиња. У Шпанији је инквизиција осуђивала као подозриве Јевреје оне, који нису јели свињетину. При крају 16-ог столећа владала је особена болест за коју веле да је дошла од многог једења свињетине у Мађарској, па и сад је варварски лети страсно једу. У средини 16-ог столећа Филип II кад је био у Енглеској обично је ручао сланине, које је тако много јео, да му је често било врло рђаво. У средњем веку „Тиринжани су плаћали данак у свињама, најскупоценијем јествиву у њиховој земљи.“

Према томе нека сами пољопривредници оцене колика је вредност свињчета била у старо доба!

А како ли се ми према томе односимо?

* * *

Два казана на једној ватри. — Да би се уштедило и дрва, а да би и с мање труда већу количину ракије испекао, нужно је два казана у једно време и на једној ватри наставити.

А то је веома лако урадити. Треба направити и озидати пећ, као што се она обично прави, али само у толикој величини, како се на њу могу два казана наместити, и оставити за сваки казан одоздо од ватре толико простора, колико је нужно да их топлота може загревати; па пошто се казани наместе, облепити их. Са стране оставља се отвор један на који се ватра ложи, и други, на који дим излази.

Тако ћемо на једној ватри, која се иначе троши за један казан, пећи ракију на два казана, те и дрва и времена уштедити.

ДОПИСИ.

Из околине Ћуприје, 24. Маја 1894 г.

Извештај о стању и напредовању пољских усева и осталога.

I. Стрмнине.

1. Озима пшеница, нарасла је довољно, искласала је у првој половини овог месеца, а и прецветала лепо сва.

2, Јара пшеница, раније је искласала и сада је у цвету а позна сада класа. Нарасла је у висину око 1 метра.

3. Раж је почела да класа од 28 Априла, сва је искласала и прецветала, порасла је у висину толико, да се осредањ човек неби могао видети кад би ушао уњ.

4. Озими јечам, махом је добар, и нарочито на бољим њивама, израстао је 90 см. до 1·20 метра; Искласао по одавно, прецветао и сада је већ у млеку — забелео.

5. Јари јечам, на јаким и бољим местима добар је, а на слабијим и лошијим рђав, тако да још није порастао око 400 с. м. Јари јечмови, већином сада класају — влатају.

6. Крупник, у колико га има посејаног, добро напредује. и

7. Овас — зоб, већим делом рђав је, и то с тога што је доцно сејан, па га онако малог увати суша, усљед чега је закржљао.

II. Окопавине.

1. Кукуруз, сада се увелико рани огрће а позни праши, познији доста је изостао у порасту због недовољне влаге.

2. Кромпир, рани већ цвета, и има кромпира у величини кокошијег јаја, а позни се сада огрће. и

3. Сточна репа и цвекла, у маломе се сеју, посејана добра је.

III. Варивo.

Грашак, боб, пасуљ пешак и лозак, и сочиво, добро напредују; од боба и грашка има бураније, а од грашка званог «Америкапско чудо" и зрна за употребу. Рани пасуљ у цвету је.

IV. Предива.

Где спада: лан и конопља, лепа су и добро напредују, а особито рани лан.

V. Поврће и зачинци.

Овамо долази: купус, кељ, келераба, лука: црни, прази и бели, паприка, патлицани, целер, першун и т. д.

Овим усевима највише је сметала суша, али како је била киша пре неки дан, они су се знатно поправили и расту као из воде.

VI. Воће.

Све што је понело, до сада се добро одржало и брзо се развија. Трешње већ стижу за јело.

VII. Виногради.

У колико су остали незаражени филоксером, добро су понели, но њима је доста шкодила слана, која је била пала 25 пр. месеца. Топлота у јутру 25 пом. месеца била је + 2° R.

VIII. Ливаде.

Траве на природним ливадама, на местима су добре, честе и сочне, а на местима ретке и врло хрђаве.

Већи део трава у цвету је, те ће се кроз који дан морати да предузме косидба.

Детелине су добре, а особито брзо расту, после последње кише.

IX. Шуме.

Оне су све попеле доста жира, и добро су се до сада одржале.

Киша је падала: 23, 27 и 28 пр. а 4 и ноћу између 20 и 21 ов. месеца т. год.

Елементарних случајева није било.

Стање здравља људи и домаће стоке добро је, заразних болести нема нити их је било.

Хране како људске тако и сточне има доста.

Цене хране; како сточне тако и људске умерене су. Промет је добар.

Цена је земље од хектара 500—900 динара, а под закуп годишње 10—30 динара.

Пав. М. Рад.

Велико Село, 29. Маја 1894. год.

Узимам перо да читаоце «Тежака» упознам са напреднијим радом моје околине, јер верујем да у нашој отаџбини има крајева, гди је ралица једини плуг, а о прашачу и загртачу нема ни помена.

У мојој околини (Млави и Стигу) већином се сеје кукуруз, који је и главна храна нама сељацима. Обрађивање кукуруза одпочето је у последње време усавршенијим начином. Прашач и загртач у велико су заменули мотику а то је дало могућност да се кукуруз добро и на време уради. Данас је милина прећи кроз поља засејана кукурузом све су њиве лепо обрађене, многи по два пут праше кукуруз јер им је то могуће са прашачем, а трећи пут загрћу са загртачем. Овај начин рада у велико је олакшао земљорадничком свету те овај данас, весело и безбрижно полази на своју њиву, док је пре прашача и загртача, невесело и забринуто полазио на њиву, знајући да ће, док он једну њиву сврши са мотиком другу коров упропастити.

Но, једна је невоља која се бар за сада није почела одклањати, а та је, што је земља исцрпљена и ослабела, те поред све добре обраде принос се не може повећати. Одмарање земље нико не практикује, а ђубрење са сточним ђубретом[1]) може се извести само у неколико, јер га нема у толикој мери, да се све њиве нађубре њиме, и тако ћемо ми земљорадници поред свега нашег труда, из године у годину, добијати све мањег приноса са наше земље, која се наравно са бољом обрадом све јаче исцрпљује. Оволико о кукурузу.

Пшеница се обрађује у већини сасвим на прастари начин, српом жање, коњима врше, и само се тек по који може видети да коси пшеницу косом, г. тек прошлог лета купили су неколико мојих сељака жетелицу, која поред честог кварења иначе доста и добро ради. Вршалице има неколико у мојој околини и то махом мање које се без паре крећу, и надати се је да ће ове у скоро заменити вршење с коњма на гувно; надати се је, ако парчање земље дообом задруга не спречи увођење и примену ових справа.

Цветко Павловић.
земљорадник

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

СТЕЧАЈ

радова за Пољопривредни Календар за 1895 год.

Према одлуци Управног Одбора Срп. Пољоприв. Друштва од 270 м., за поучни део Пољопривредног Календара за 1895 годину примиће се чланци, којима ће се расправљати ови предмети:

1, О правилном припремању земље за сејање на њивама, и о потребним справама за то.

2, Какве се врсте ђубрета, осим животињског, могу код нас употребити за ђубрење, како их ваља прибирати, справљати и износити рад ђубрења.

3, За што је потребно стрмнине плевити, кад тај посао треба вршити и како.

4, О најважнијим биљним болестима, које се код нас јављају и како их треба сузбијати.

5, Како да се повећа принос од ливада и како ваља пашњаке неговати.

6, Шта се постиже «укрштањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи.

7, Који би се начини боље прераде млека код нас могли препоручити и како треба ту радњу уредити с обзиром на наше прилике.

8, Болест „метиљ» код оваца, предохрана и сузбијање исте.

9, Како се подижу виногради са калемљењем лозе на сталном месту, који су начини калемљења за то препоручљиви и како се они врше.

10, Како се производи и негује јабуковача за ширу потрошњу.

---

[1]) Шта је са резултатом хемиског ђубрета желели би да знамо?

Примедба уредништва: Поводом овог дописа донећемо један чланак о свима овим питањима и примедбе у неколико на њега, јер су питања кратко изнета у њему врло важна и желели би, да се дописници на овај кратак допис угледају при сузбијању важнијега, од мање важног и издвајању крупнијих појава пољопривредних од свакидашњих ситница.

Уредништво.

11, О општинским воћним расадницима и о засађивању и обдржавању воћака покрај јавних путова и друмова.

12, О избору места за пчеланик и како треба уредити угледан пчеланик.

13, На каквим се местима могу код нас подизати четинарске шуме и од којих врста четинарског дрвећа.

14, О постројењу и уређењу стаја за стоку, станова и осталих пољопривредних зграда, и како треба уредити сеоско двориште за пољопривреднике у равницама, као и за оне на брдским местима.

15, Најважније из рачуноводства за наше пољопривреднике.

16, Којим се споредним занатима могу пољопривредници код нас занимати, како они у равницама, тако и они у планинским крајевима.

17, Главније погодбе за одржање здравља у вези са домаћим опробаним средствима за лечење најчешћих болести народних.

18, Приповетка с пољопривредном тенденцијом.

Ако не буде поднето довољно чланака с овим насловима, примиће се за Календар и чланци с другим темама, ако они само одговарају циљу и задатку коме је Календар намењем, и ако чланци с таквим темама нису већ штампани у последњим годинама Календара.

Чланци у опште треба да су написани популарно и да су снабдевени потребним илустрацијама; да су, по могућству, поткрепљени искуствима код нас и да су што краћи.

Који се од поднетих чланака буду примили и штампали у Календару, наградиће се са 80 до 100 динара од штампаног табака. Они пак чланци, који се не би штампали у Календару, а буду оцењени као добри: штампаће се у друштвеном органу «Тежаку“ и наградити као остали чланци, који се у „Тежаку» штампају.

Рок за подношење чланака за Календар *одређен је до 1. Августа ове године.*

Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу Друштвену, с назначењем да је за Календар.

Бр. 1744. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 29. Маја 1894. год.

Умољавају се уредништва српских листова да овај стечај изволе препштампати.

Прикупљање података за дело „Развитак пољске привреде у Србији“[1])

Да би било јенообразности у одређивању врста земаља и у њиховом наименовању, молим сараднике, ни овом послу, да се при испитивању земаља у своме крају, послуже као основицом мојом књихом: «*Оцењивање Земље*, предавања у земљомерској школи штампано у државној штампарији 1894. Цена 1 50 дин.“

Механичке методе у томе делу од стр. 55. до 73. говоре о простом начину испитивања земље — по спољним знацима, по питомом и дивљем биљу, које на њима расте.

И Терова и Шмалцова метода олакшаваће тај посао, али нарочито Новакијева подела земаља на стр. 64. могли да се усвоји као најпрактичнија и најлакша.

Његова цела подела и класификација (одређивање) земаља, изведена је у три таблице у прилогу 2 уз дело и послужиће на јако као руковођe у овоме послу.

Молим све сараднике, да се за одељак у прогласу у 20 и 21 броју „Тежака» под овим истим насловом. —

О земљи

послуже овим методама — за разликовање земаља по спољним знацима.[1])

5. Јуна 1894. год.
Баоград. **Свет. Љ. Гавриловић**

NB Међ' члановима одбора за прославу 25. годишњице друштвене, појавила се мисао:

Да се покуша, ако би се од г. Министра народне привреде, добила најпотребнија помоћ, какву никад до сад није био вољан отказивати, да се приликом прославе, за те дане веже и приређивање изложбе пољопривредне, у најскромнијем виду.

Ако би се успело да се г. Министар склони на то молим да се изјасните, би ли били вољни узети свесрдног учашћа и у том послу? Шта би се све и на који начин и због краткоће времена — могло прикупити и изложити из вашега краја?

Молим што пре за одговор и то и што промишљенији и што искренији!

О комасацији донећемо један чланак у скоро, који чека од почетка ове године, да дође на ред.

Уред.

---

[1]) Под овим насловом обраћаћу се свој оној господи, коју сам умолио за њихову сарадњу на делу «Развитак и т. д.»; сва објашњења и упути излазиће овако. Сарадницима, које ћу умолити за уреднике појединих одељака дела, обратићу се доцније, чим буду изгледи повољни.

[1]) Имам да приметим, да нисам још био срећан, да добијем пристанке од свију, којима сам се писмом обратио за овај важан посао.

Г. Г. Радовану Мицићу и Милану Милановићу за тимочки округ, не могу да примим довољно неоправдан пристанак и ја у интересу пољске привреде, најважније гране у Србији, апелујем и на њихово родољубље и на њихово пожртвовање и ипак само на њих рачунам.

Неки се плаше краткоће времена — али ако се једном не ће почети и ако не ћемо баш сви ми с тим почети, а да ко ће?

Гавр.

Садржина: **Чланци:** Са прве изложбе округа Црноречког обављене 21. Маја 1894. године у Зајечару. — О остављању и чувању јаја. — Одбрана воћњака од гусеница. — Мисли о нашим економским стварима (свршиће се). — **Белешке.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИНЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 27 и 28. | У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. ЈУЛА 1894. ГОДИНЕ | ГОДИНА XXV.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

од

Светозара Љ. Гавриловића[1])

Протекло је више од једног столећа, од како је законодавство неких напреднијих, нарочито северо-немачких држава, први пут наступило на област оних великих аграрних реформа, које се сада тамо схватају под заједничким именом *„правне и баштенске расираве“* или просто *„расираве“* (Auseinandersetzungen) а обухватају уједно: *„поделу општинског и заједничког имања, расправу и регулисање сервитута и заједничких (сменичких) права*, као и *уједињавање земаља.*

Све ове реформе почивају на истим оним начелима, на којима почива и ослобођење мужика, раје ил' отрока од робовања властели и спахијама, јер им је циљ: *ослобођење привреде од застарелости и зачмалости, од економског робовања и застоја*; циљ им је: *да у општој култури и напретку отклоне све оне сметње и препреке, које постоје у досадањој форми и подели баштенској.* Како не достиже снага појединаца за извршење ових огромних задатака, то се свуда, ове велике аграрне реформе, предузимају са дејством државе, путем законодавства и законских прописа, те да се постигнућем потпуне *привредне слободе* омогући циљу најсходније и најстварније економско користовање и употребљавање земље, потпуно слободно располагање са сопственошћу — баштином — а и да се стварањем слободних циљу сходно уређених имања општинских, манастирских, друштвених и у опште заједничких, створе и снажнија средства општинама, удружењима и заједницама за *интелигентније и рационалније* управљање са својим имањем.

Старије доба само је први циљ имало пред очима. Закон царице Марије Терезије од год. 1768. наређивао је, да се све општинске утрине у року од године дана имају поделити међу појединце. Сличну опширнију наредбу пустио је у години 1769. пруски Фридрих II. за више пруских провинција.

Обе ове уредбе далеко су се пре правог времена родиле, постале су пре, но што би их потребе дотичних земаља изазивале и због тога су и могле незнатне резултате постићи. У тим земљама још је постојала подела сталежа на рају и на господаре са свима њеним теретима и притисцима, а сељачком сталежу посве оскудеваше онај виши полет, који је својина слободног грађанства а у исто доба и потребно привредно образовање, које би му помагало да распозна користи од таквих мера; а на послетку оскудеваше му и потребан капитал, да може савлађивати и стављати све привредне послове, у своме газдинству, које је поделом, добило нов ред и поредак. Но мане ових уредаба, да су се буквално и строго извршивале, нису биле саме у томе, већ оне би биле од посве штетног уплива и по цео живот општински, и по цео њихов економски напредак, због овог потпуног индивидуалисања таквог заједничког добра, јер с преласком заједничког и општинског имања у приватну својину, не би се могле заједничком употребом и службеношћу са општинским утринама, пашњацима и шумама, постићи оне огромне користи у уштеди времена и труда у чувању стоке и морао би се изменити како и цео склоп тако и изглед економских прилика и уређења, многих корисних установа, које су у раније доба, имале свога потпуног оправдања и смисла.

Неуспех ових уредаба не само да беше у несувремености њиховој, већ и у потпуној оскудици циљу сходне организације, помоћу које би се ове технички тешке мере имале извршити, на стручан по пољску привреду доиста корисан и подстичући начин Само извршење било је поверено самим општинама, уз узгредно суделовање, са многим другим пословима преоптерећених, управних власти; покадшто беше оно поверено и парочитим пољопривредним комесарима а све распре и парнице, које би се пораћале, упућиване су *обичним судовима* и ту ишле својим *обичним пужевљим током.*

Најважнији моменат, који би и поред владајућих пољоделских система, плодореда, начина газдовања и т. д. ову деобу општинских утрина и испаша подигао на ступањ једне најснажније полуге пољској привреди,

[1]) Као наставник овога предмета у нашој земљомерској школи, сматрам, да ми дужност налаже, да се први појавим, при расправљању овога питања.

30. Децембра 1893 г.

истодобна размена и уједињавање, по атарима неправилно расејаних, распарчетаних баштина у приватној сопствености — не беше у то доба, у његовом потпуном а огромном значају ни појмљен, а то ли и правилно оцењен Још мање, да се знало и водило рачуна и о осталим исто тако важним и огромним предузећима и реформама: о истодобном поновном просецању главних и споредних путева кроз атаре и општине, о целисходној воденој мрежи у служби пољске привреде и о осталим заједничким предузећима тако неопходним по бољу и рационалнију употребу имања и земаља.

По том, где год је таква деоба општинских утрина и испаша, овако без икаквог плана и рачуна, доиста и извршена, она је свуда тамо поред свога никаквог успеха, који је постигнут зирањем дотле бесплодних и мртвих поља, врло неповољно дејствовала на остало стање баштина и поделу сопствености земаљске, јер умножавана распарчетаност са свима из ње проистичућим недаћама, које су све веће и све јаче, што је интензивнији начин газдовања у једној држави.

Последица подела општинских утрина и испаша у Аустрији и Пруској због ових оваквих овлаш наслikаних околности и прилика у тим државама, беше, да су успеси, тога начина, били ограничени само на то, што је један део великих поседа или тадањих господарлука, заузимањем свога удела из заједничког имања, био у могућности, да се издвоји и заокругли а гдешто, да и остало своје имање више ил' мање потпуно уједини. На тај начин створен је један нов и велики полет у газдовању на великим имањима; нарочито чески и моравски велики поседи имају у многоме, овим делимичним комасацијама, да заблагодаре са свој више склопљен посед и боље газдовање на њему.

На мањи — сељачки — посед (имање) деоба ових утрина и испаша сразмерно је далеко мање утицала. Сељачки сталеж, трпио је без великог противљења ово издвајање великих поседа — добара — где су велепоседници томе тежили а по законима; у томе су били и потпомагани од свију управних власти. Сопствени удео у заједничкој утрини и испаши примаше сељачки сталеж обично неподељен, па их и на даље употребљиваше на заједничку испашу стоке, као што се и на даље користише и испашом на осталим заједничким имањима, приватним угарима и стрњикама. На тај начин деветнајести је век скоро свуда затекао, у свом почетку, далеко већи део општинских утрина и испаша, још неподељен.

Раније опасне недаће деобе утрина и испуста, без икаквог плана и рачуна, беху у Аустрији тако осетне, да се влада 1808. године нашла побуђена, да напусти принудни облик те деобе и да нареди властима да се на даље ограниче само на саветовање и препоручивање ове деобе. Код њих и грађански законик ишао је својим нарочитим прописом (§ 830) на руку деоби општинске својине на тај начин, што је допуштао право провокације (овде право захтева за издвајање, деобу) сваком поједином члану заједнице. Али и сама средства, која су предвиђена тим законским прописом, на име коцка, изборни суд и на послетку грађанска парница, беху по све недовољна, да приволе општине на јаче коришћење овим правом провокације. Општинама, а и сваком појединцу, због општих привредних прилика његових, беше још једнако далеко корисније, да и они даље заједнички уживају и употребљавају општинску својину, тим пре, што и пореза на земљиште, беше једина огромна сметња грамзивости појединаца, да се користе правом провокације и да се у тежњи за зирањем те земље, одају грабежу и деоби утрина и испуста.

Ове првобитне реформе, у северној су Немачкој узеле сасвим други ток и правац. Тамо су се сељаци

ПОДЛИСТАК

РЕФЕРАТ

о

расправама „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољоприв. потреба.“

На расписани Стечај Срп. пољопривредног друштва, који гласи „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба“, — поднете су друштву две расправе; једна под горњим насловом од псевдонимног писца В. К., а друга под именом „пољопривредна удружења“ која носи мото: „у удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника“, а од непознатог писца.

Друштвена управа, у прошлој години, одредила је поред г. Свет. Милојевића, и мене, да ове расправе проучимо и оценимо, да ли и у колико одговарају потреби, која се желела постићи расписивањем поменутог стечаја.

Пре но што би исказао своје мишљење о овим расправама, налазим да ће и за господу чланове управе згоднији бити, ако их упознам у кратко са садржајем ових расправа, па да према томе и правилније донесу, своју меродавну одлуку о њима.

Прва расправа „о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба“ од К. В. писана је као поука у виду писама, што је и писац у спроводном писму напоменуо. Свештеник из долине — Поморавља — и учитељ у брдском крају, као бив. школски другови, дописују се, размишљају и саветују шта и како треба радити на унапређењу пољопривреде. Писац врло много, рекао бих највише, полаже на свештенике и учитеље, као образоване људе у народу, да својим положајем, ауторитетом и позивом утичу на своје сељаке и буду им вође у поправци и унапређењу привреде. Пишчева резоновања о позиву и дужности свештеника и учитеља, а и свих других, да раде на унапређењу привреде, а тако исто и о потреби рада на привредном пољу, толико су патриотична и језгровита, да усхићивају читаоца. У њима се огледа с једне стране правичан прекор упућен на учитеље, свештенике и сву интелигенцију, што су немарни на спрам привреде, и што обузети својим личним интересима и пожудама, не виде, колико је журно и потребно унапређење привреде за одржање своје и државне економне самосталности; с друге стране фанатично одушевљење писца, као свештеника — рекао бих у ствари да је он то, за рад на унапређењу привреде и његови морални погледи о томе, какви треба да су свештеници и учитељи у народу и с народом.

Ова је расправа подељена и изведена у седам писама. После ове опште напомене о пишчевим побудама и осећајима, који се провлаче кроз сва писма, није потребно, да анализирам свако писмо посебице. Место тога да изнесем одмах, на који начин писац мисли, да се привреда наша унапређује, или краће речено: на који би начин привредник дошао до бољих справа, стоке и других потреба.

више одазивали жељи владе, да се користе деобом заједничке својине, било што су за то повољније привредне прилике тамо владале, било што је одсуднije дејство имао енергични дух Фридриха Великог, који сам у својим мемоарима изриче суд: да је све, што је општинско заједничко, по опште добро штетно" и који је на једној преставци, против наређених сепарација, својеручно написао: „кад бих знао да би ме све до страшнога суда грдили, опет бих сепарирао"!

Како у Пруској, тако и у Хановерској подејствовали су јако на њихово законодавство, сјајни успеси постигнути у Холштајну и Ладенбургу са *деобом утрина и испуста, у вези са потпуним уједињавањем земаља*. Овде је и постала прва систематска разрађена законска одредба, 1802. год.

Али прави епохални обрт у схватању аграрних неприлика и недаћа у северној Немачкој наступа тек са Тером. Албрехт Тер, доктор медецине, који се за рана још посветио штудији пољске привреде, који је стекао тачног и опширног сазнања о стању пољске привреде у Енглеској и Немачкој и који је са потпуном пажњом и са правим и истинским разумевањем, проценио све тешкоће, све спорне тачке заинтересованих особа, како у својим списима, тако и у првим културним законским прописима, чији му је састав био поверен од пруске владе — поставио је и овде прави и сигурни темељ једном добром промишљеном систему практичних поступака, у расправном правилнику пруском (Уредба од 20|VI 1817 о организацији извршних органа и уредаба о деоби општинских утрина и испуста од 7|VI 1821) на место дотадањег лутања и експериментисања и на место полициских наредаба и мера.

Обично се погрешно мисли, да је пруско законодавство о деоби општинских утрина и испуста, упућено само на деобу заједничке, општинске својине. Првобитни смер законодавчев изнајпре доиста и беше тај, да се путем откупа отклоне једнострана или узајамна заједничка права службености на земљи, са пољских имања, који су дотле на одређени начин заједнички уживана; па било да та права службености постојаше на заједничкој или општинској својини или на приватној сопствености; *дакле путем откупа у вези са разменом и поделом*, беше одстрањена узајамна попаша по њивама, ливадама и осталим пасиштима, по угарима и стрњикама; беху расправљене и многе шумске службености и разнострука друга томе слична права. Али, већ доста рано, као главни задатак, ступа на први план, међ' осталим расправама — уједињавање или груписање имања.

Са напредовањем културе, узајамна попаша по сеоским пољима и атарима, беше сама по себи ишчезла и као год што је та огромна кочња сваком пољопривредном напретку и у Аустрији могла без икакве оштете немилосрдно и одавна простим законским путем да буде отклоњена — тако и у пруским провинцијама, које су у култури далеко измакле напред, право на узајамну попашу беше само једно формално оправдање, да се деоба општинских утрина и испуста, употреба као основица за уједињавање и груписање земље.

Али ова велика реформа, тек је поступно, у току даљих деценија напредовала и разрађивана путем подробнијих законских одредаба и прописа, путем појединих измена и допуна; пруски поступак могао је нарочито путем обилатог прибирања искуства од стране појединих извршних органа и благодарећи њиховој увиђавности, такту и промереном оцењивању пољопривредних прилика да добије ону сигурност и прецизност, помоћу којих је постигао онако огромне успехе и под најразличнијим околностима и приликама.

Писац узима подружине срп. пољопривредног друштва, као месне чињенице, које раде на унапређењу пољопривреде свога краја у опште, а посебице набавком савршенијих справа, стоке и др. Он је покушао да опише рад и утисај такве једне подружине у долинском а друге у брдском пределу.

Пошто је изнео заузимање свога свештеника и учитеља, да убеде извесне личности о потреби и користи подружине и како се успело да образују, он у кратким потезима описује шта ради таква подружина у долинском а шта у брдском пределу. Говорећи о образовању подружине, ставља умесну напомену, како су многе подружине у брзо пропале, јер су осниване без „опитног одбора и без стварног обележја културног станишта, какав карактер требају да имају подружине" и што, сводећи свој задатак на растурање семења и справа, нису водиле рачуна о корисном гајењу семена и употреби справа. И с тога баш, види се да обе ове замишљене подружине имају одмах и своје опитно добро.

Подружина у долини замишљена је као чисто земљорадничка: и с тога, поред тога, што је, као што иде „у прилог унапређења пољопривреде помоћу угледног добра, растурања семена и других корисних ствари", — она главну пажњу обраћа „на размножавање — ваљда растурање — савршенијих справа у народу." Она ставља као услов за ступање у чланство, „да сваки члан мора орати гвозденим плугом." Сиротнима она набавља и даје на отплату до после жетве. Ситније справе, по упуту у подружине набављају људи сами; а за набавку крупнија „ексцелзиора", коме се придаје особита вредност, основан нарочити фонд из прилога, добивених писанијом и завештинама.

Даље се казује, како и којим редом иде с набавком других справа. Прву ветрењачу набавио свештеник, па су њеном употребом привољени и други те удружени набављали их. Сиротније сроднике и који се иначе спрежу при орању, удружила је подружина, па им набавила ветрењаче и друге справе на заједничку отплату, коју су многи, место готовог новца, отплаћивали радом на подруж. добру. Тријер, као непознату справу, набавила подружина и давала најпре бесплатно на употребу. Затим су богатији сами набављали, а она — подружина — за свако село по неколико, распоредивши их по махалама, а уз мали ујам за бронд за справе. Вршалице је тек доцније — после неколико година — набављена за свако село по једну, и уступала се на рад за ујам, из кога их је исплаћивала. У поредно с вршалицама и набавка сечака, а затим и осталих справа. Узгред напоменуто је, како се покушава израда ветрењача и сечака у селу.

После говора о раду подружине на набавци справа, описује се уређење опитног добра, његова подела и утицај на привреднике. И на добру представља се као главни радник најпре свештеник и учитељ, па тек доцније нарочити економ.

Она друга подружина, у брдском крају, која се у спису назива задруга планинског краја, ради у главном на унапређењу сточарства, и у неколико на унапређењу шумарства.

Она прво отпочиње набавком бољих макача са луком за стрижење оваца. Писац је описао хрђаве стране стрижења обичним и добре овим макачама. Затим набавком оваца и овнова од бољих сојева, као своје стадо; али нечекајући на свој припатак набавља уједно сваком селу бар по једног овна, а доцније даје из свога припатка. Добивени резултати привољевају богатије

По изводима и исказима, који су 1872. од стране владе изнети пред пруски посланички дом, до тада је у пруској држави у груписање узета површина од *2.500 квадратних миља* и наново подељена. И из мотивисаног предлога и из дебате у обадва преставничка дома, јасно се види, да главни задатак пруског поступка деобе општинских утрина и испуста беше: — уједињавање земаља, отклањање велике раскомаданости и разбацаности земаља, а за тим величанствена заједнички опште корисна предузећа: повољне и згодне мреже путева и воде, што само на овај начин беше могуће постићи и створити.

Данас у Пруској нико и не помишља а камо ли да сумња, *да је помоћу деобе општинских утрина извршено груписање земље, било од најодсудијих и најблагословенијих последица по подизање чистих приноса земље, а тиме и по подизање благостања земаљског становништва и целокупне културе државне.* Оба преставничка дома су скоро једногласно усвојила поднети законски пројект од 2|IV. 72 год., којим се одредба о деоби општинских утрина, распростире на груписање имања и по оним општинама, које дотле нису осетиле благодати ове врло корисне мере; а с истом готовошћу изгласали су и потребне буџетске суме за извршење ових послова, који нов аграрни ред и поредак заснивају. И од тада је све и сва учињено, да ова мера, која пољопривреду из мртвих подиже и оживљава, буде на све стране простране царевине, примењена и предузета.

1872. год. постојало је у Пруској 8 генералних комисија са искључивим задатком, да раде само на овим пословима у одређеном им округу, а у осталих 12 округа, поверен је тај посао нарочитом персоналу; те године радило је искључиво на овоме послу 162 специјална комесара и 314 геометера. Овај персонал је 1872. год узео у груписање и у поновну поделу (парцелирање) 24.178 имања, са површином од 124.663 хектара, а од тога морали су 47.090 хект. сасвим из нова да премере.

Још јаснијег ћемо појма имати о необичној одлучности, с којом је пруска влада приступила извршењу ове тако особито важне културне мере, као и каква су јој законска и материјална средства од народног преставништва стављена на расположење, када се потанко расмотри ток ових послова у једној само провинцији. По исказима о постигнутим резултатима груписања имања у Хесен-Каселу, видићемо, да је тамо од 1868. год (од како је поново приступљено том послу), па до 1875. год. извршено груписање у 208 општина са 101.272 хектара, који су подељени на 24.348 баштиника — сопственика — број старих парцела износио је 341.431 — а парцела по новоме плану 45.636, дакле из сваких осам парцела састављен је по један план! Поред тога, по једном извештају из 1873. год. већ до те године, тамо је било избележено, односно сграђено 4307 нових путева кроз атаре, у дужини од 2,018.143 метра а у површини од 1723 хектара; за тим у водама и мрежи воденој за културне циљеве 1576 — у дужини од 729.402 м. а у површини од 360 хектара, поред 156 мостова и 598 већих канала и пропусти!

Међу многим преблагословеним користима, које су добијене по извршењу ове реформе, истиче се једна испред свију по огромним добитцима за пољску привреду — што је на тако груписаним имањима могуће, да се заведу и такве културе и такви начини газдовања, о којима дотле нико ни помишљати није смео. Сопственици имања тек тада постадоше потпуно слободни и независни у своме раду и располагању са имањем — постадоше прави господари својих баштина!

земљоделце, да и сами набављају боље овнове. Кад се успело, да свака кућа има бар по једног таквог овна, било чистокрвног било мелеза, завело се је шкопљење осталих — овнова — што нису за приплод, а помоћу нарочите комисије о Св. Томи.

„Саветима и препорукама преко општ. власти, која брже и са већом вољом приводи у дело задругине одлуке — камо среће да има таквих власти — задруга је, вели писац, успеха да се боље удесе стаје за стоку, а увођењем сејања детелине осигурана је и зимница за стоку.

Исто тако за поправку домаћег соја говеда, набавила је по једног бика алгајске и холандске расе, прве за узраст а друге за млечност. За ту набавку писац с усхићењем говори, како је општ. Суд ставио у буџет потребну суму новаца. За употребу бикова од имућних наплаћује извесну таксу на издржавање бикова, а од сиротних ништа. Кад је ових бикова довољно за употребу, онда је општ. суд наредио, да се јунад из сеоских говеда увију — „утуку.“ — А да се то уредно и непрестано врши, задруга набавља нарочитог вештог човека за контролу и где год нађе дорасло јуне у селу да увије за извесну награду

За побољшање коња, задруга измолила и добила од министра народне привреде малу пастувску станицу, где о свом трошку и у својој штали издржава пастува.

Ради пошумљавања голети, задруга хтела забранити чување коза; али је ипак попустила потреби својих сељана да имају козе те „сиротињске краве“, и одредила да „брсте на стрменитим и каменитим“ местима, где нема жиродне шуме, и то на изменце, једне године једна а друге друга половина.

Унапређење и поправку свиња помагали су свињарски трговци набавком бољих нерастова и бољим плаћањем полоције од укрштања.

За угледно добро ова је задруга добила место где мало има равнине а остало „чука.“ Она га је опет зато ошанчила и оградила живом оградом од дивљачица, дуња, дивљих ружа, граба, гледичја, дуда и багрена — „краљегача.“ Поделила га на неколико отсека; и у првом — у равни — подигла општну градину и воћни расадник, на вишем месту воћњак, трећи отсек сам питоми кестен — који писац много хвали и сматра га као замену пропале растове горе. Остали простор засадила шумом. — Из воћњег расадника издавала је већ шесте године воћне саднице.

У заслугу ове задруге писац уписује и то, како је успела да изравна спор појединих села око атара, тиме, што су сједињене све те спорне утрине и почеле се пошумљавати, тако да једна половина буде забрањена и чувана од стоке за 10 година, па онда друга. За ово су задобијени и сами пастири тиме, што их је задругин економ скупљао и поучавао о чувању пошумљеног места.

Један од највећих успеха, што их ова задруга постигла, писац јој с правом уписује: завођење напредније прераде млека и справљање сира за трговину. То бива у почетку на бачијама, а прву поуку о томе даје неки швајцарски Талијан, који је у селу радио на каменом мајдану. Овог Талијана писац ваљда по нужди узима, али свакојако избор му је доста незгодан, кад један каменорезац даје поуке о справљању сира. — Доцније задруга изашље нарочите младиће у Швајцарску да изучавају

Благотворни утицај као леп пример за угледање има и расматрање, како је из године у годину напредовао овај посао у Каселу. Докле је у 1868. години завршено само 8 општина, 1869. — већ је број општина стално растао на 20; 1870 — на 22, у 1871 — на 26, 1872 — на 24, 1873 — на 34, 1875 — на 40 општина; дакле до 1875. завршено је комасирање свега у 208 општина. а у пространству од близу 20 квадратних миља.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Чувајмо и подижимо гору по ливадама и пашњацима.

Који је пролазио пре десетину и више година кроз питому Ресаву или Поморавље а отуда и по питоминама Шумадије имао је да види не само плодне питоме ливаде и пашњаке, но и читаву гору у маломе од брестова јасења и лужњика, који су столећима расли и развијали се ту. Пролазећи тим питомпнама, пролазио је путник кроз саме заладке од тих горостасних грмова. Они не само што даваху потребног залатка биљу, које око себе заклањаху од летњих припека но беху својим дупљама које се на њима нахођаху, склоништа многих корисних тица и животиња.

Читава јата чворкова лећаху тада од грма до грма и падаху по њивама, чистећи сваки бусен земље од нагомиланих штетних инсеката, то исто беше и са голубовима и другим тицама.

Шта видимо данас. Нестало забрана и горе, за време лета пресуше потоци и мање реке а тиме је изгубљен природни услов за добре ливаде. Данас су ливаде чисте без дрвећа, остао по неки пањ још, да подсети оне, који памте некадању ливадну гору. У место њих нађемо данас по коју дивљу крушку коју држе само зато, што им даје лада за време одмора, но и ње би давно нестало, да јој дрво само има већу вредност.

Култура треба да потпомаже и допуњује природу у појединим крајевима, а не да сатире и упропашћује и оно што нам природа даје.

И овде природа не остаје дужна. У место питомих гајева, и заладака де је трава некада у изобиљу расла, са малим неосетним застојем у развићу за време лета и највећих препека, добили смо чисте ливаде са кршљавијом и ређом травом а о отваи и да не говорим изузимајући кишне године које су код нас доста ретке.

Грмове, које пређе имађасмо по ливадама, не само да својим поступним мењањем ладова преко дана ублажаваху препеку на околне траве но и својом круном заклањаху влагу која је за развиће трава преко потребна, а својим лишћем које пада сваке јесени доприносе и ђубрењу земљишта. На подводним местима они беху одводници сувишне влаге, која се у земљи находаше, нарочито за време топлих дана, маса воде испарава на лишћу па се иста ноћу кад мало заладни таложи као роса на травама те их напаја и опоравља од дневне жеге.

Да би ливаде поправили, и да би ублажили штетне утицаје климе на развиће трава за време лета пођимо оним истим путем које нам је сама природа у појединим местима показала као корисан.

Засађујмо ливаде, јасеном, и брестом а на оседнијим местима и лужником, тиме ће мо не семо поправити ливаде, но и стоци дати добрих ладова, који су лети потребни као и добра храна, поред користи, коју ће имати временом и од самог дрвета.

те сирарске радове и они даље раде и поучавају сељане о справљању бољег сира.

То је у главном рад овим подружина — задруге — којима писац мисли да утиче на унапређење привреде. Разговор о образовању и раду тих подружина провлачи се кроз 5 писама; а остала два писма обухватају пишчеве мисли, једно *о зимској грађанској школи* и *привредним вечерима* а друго и последње је одломак из путописа. Зимњу вечерњу школу писац замишља за младиће привреднике, излаже у кратко њену организацију, којом се приликом истиче доста и његова оригиналност, нарочито у погледу особља, које предаје у тој школи. Тако он не доводи у ту школу никакво ново — страно особље за наставнике, већ узима само оно, што га има у селу. Економ подружински предаје привреду, учитељ — језик и историју, писар општ. тумачење закона и администрацију, а поп о дужностима према отаџбини, цркви и ближњему. Привредне пак вечери су за старе људе, оне се држе код појединих домаћина — редом; а разговор се води о привреди, чувању здравља и др., а и том приликом поп даје своје чисто свештеничке поуке, које су код писца увек уплетене с привредом. Писац прописује тим привредним вечерима толико благодетног утицаја, да је после њих мање злочина и паљевина у селу.

Последњим писмом — као одломак из путописа, писац тежи да представи успехе и резултате, постигнуте у местима, где дејствују замишљене и описане подружине. и то како у погледу унапређења привреде тако и напретка у општ у тим селима. Овај путопис дотиче се и ствари, којима и није места у овој расправи, на име, писац преставља у кратко пут по источном крају Србије, хтевши том приликом да укаже прстом на најважније у привредном погледу из тих крајева почиње са Стигом чувеним због жита, даље како је видео вештачко засађивање живога песка — наведавши за то баш погрешно Д. Милановац, па онда примитивно сточарство око Мироча и Хомоља, чувено виноделе у Крајини, коњарство у Вел. Извору и криворске овце.

Друга расправа, под насловом „*пољопривредна удружења*“, сасвим је кратко али разговетно написана. Да докаже важност и потребу удружења, писац најпре наводи, како се оно јавља међ људима још од створења човека, па кроз све мене његова живота. Али развитком човечанства развијао се је и облик и суштина удруживања, те с тога нова економна наука препоручила би и нашим пољопривредницима: „да ступе са својим имањем што имају у задругу, која би бројала 10 до 20 данашњих инокосника“ Писац примерима доказује и сам, а цитира и мишљење извесног нашег признатог писца о томе, како такво удружење све своје послове врши брже и боље, добија дакле у радној снази и времену, штедљивије се тако живи, изводи се у њему потпуно подела рада, групишу се имања уједно, те се савршеније обрађује и т. д. Према томе он препоручује, да се наши пољопривредници удружују *на основама задругарства, у задруге произвођачке*. Том приликом цитира извесно мишљење, изнето раније у јавности *о братству*, као јачи доказ корисности ових удружења.

После тих својих мисли и многих цитата и примера о удруживању на основама задругарства, писац се сасвим у кратко дотиче и других видова удруживања у пољопривреди Износи потребу удружења за набавку бољих справа, за набавку боље

Сађање треба предузети помоћу младара које још можемо наћи по луговима или сађењем жира ако оћемо лужник да садимо. Ово сађење може се извести у правим редовима по ливадама и то на одстојању од 50 метара по оцедним брдним ливадама а у питоминама може се узети и веће одстојање од 80—100 метара.

Губитком добрих ливада много се губи, оне се не могу зими подпуно детелином. Оне су основа за гајење стоке а детелина треба да попуни у неколико ону окудицу, коју осећамо у недовољним добрим попашама, а зими да попуни и доброту и оскудицу довољног и доброг сена.

Ж. Јанићијевић.

О НЕЗИ МЛАДИХ ВОЋАКА ПРЕКО ЛЕТА.

Сваки посао треба у своје време извршити, ако хоћемо да нам буде рад успешан.

Време сађењу је прошло али није прошло време нези. Но на жалост, о томе наши привредници слабо воде рачуна. Домаћин, који је своје воћкице пролетос садио, треба да их сматра као своје болеснице, којима он мора на сваки могући начин да притиче у помоћ, да их лечи, да их опоравља од слабости, коју су при вађењу из једног, и пресађивању на друго место, претрпити морали. И баш сад по сађењу треба на њих својски да припази, да одма првог лета на свом новом становишту не трпе никакву оскудицу.

Пресађена воћкица, која је силом из растила одузета, изгубила је много од својих жила̂, својих рапитеља̂. Ту треба сад времена да се то надокнади. Прође ту цело пролеће и половина лета, док довољно нових жила̂ порасту. Настанели преко лета суша, ето за младице прва невоља; у тежој земљи имаће оне још прилично влаге за дуже време; у лакој, песковитој земљи пак, а кад су још и у сувом и оцедном положају, страдају младице врло често, те им се лишће спаруши, пожути и на послетку опадне. Још лето и не прође, а оне осташе голе као у сред зиме.

Како је таковим невољницама, можемо и сами знати, кад помислимо, да тако без лишћа нису у стању да се хране из ваздуха; органи за то нестали су им — нема им лишћа, њихових надземних ранитеља, и тако морају целог лета — тако рећи — да гладују. Наступили под јесен кишовито време, оживиће јаднице поново, живот ће у њима да се пробуди, настаће код њих благовање, које ће до под саму зиму да траје, али ће опет зато нејаке, несазреле и немоћне у зиму ући. А док је год дрво меко и незрело, дотле ће од мраза страдати, мраз ће га убити и воћкица неће моћи идућег пролећа никакве живости, никакве свежине показати.

Да ове неприлике одма у почетку предупредимо, да их, шта више, отклонимо, морамо младицама одма после сађења притећи у помоћ, морамо им дати нужну прво негу, први мелем, који се састоји у томе, да их при том пролећном сађењу одма добро *«намуљимо«*, што значи, да их одма добро залијемо. То ће знатно припомоћи, да воћкице боље и брже прирасту и да доцније суши, ако би је било, боље одољевају. Онде, где би посумњали да ће воћице моћи да страдају од суше, треба преко лета заливати, и то боље *једанпут али добро*, него чешће а по мало; ово последње ништа не вреди, јер недовољно заливање не накваси све жиле. Са овим заливањем не треба оклевати, ни чекати док лишће већ не почне да вене, а још горе да жути, онда је већ доцкан, него треба одма залити, чим се примети, по ма којим знацима, да је нужно, да се воћка залије.

приплодне стоке. Мисли да треба општине да створе пољопривредни фонд или удружење, где да улажу сви онолико колико треба за набавку справа и стоке; па справама да се служе сви чланови, а тако исто и благодарнијом расом приплодне стоке. За планинске крајеве (ужички, руднички, крушевачки и пиротски округ) нарочито препоручује *сточарско удружење*, коме држава, место сточарских школа, да набави ваљане и школоване учитеље, вичне сирарском послу. Привредници да се ту удруже у стоци — на форму бачија, па да учитељ води надзор над стоком у храни и нези, мужи и сирењу, а уједно да и њихову децу и младиће обучава сирарству.

Напомиње још потребу удружења за набавку семена, али то оставља окружним одборима и среским економима. Напослетку такође само спомиње како би се путем удруживања подигле многе гране привредне, нарочито плетарска индустрија, сушење шљива, јабука и крушака и т. д. —

То је у главном — а у најкраћем изводу — садржај ових расправа. Надам се да сам и овим кратким изводом садржаја, успео, да упознам чланове управе и са начином разраде и са правом вредношћу ових расправа; те им сад не ће бити тешко, да и сами изреку свој суд о њима. А сада да искажем своје мишљење: како ја мислим о правој вредности ових расправа и да ли оне одговарају потреби, која се расписаним стечајем желела постићи:

Расправе су, и једна и друга, као што сам напред споменуо, лепо написане, и описане су, види се, под утицајем осећаја потребе удружења за набавку пољоприв. потреба. И док се прва расправа на томе само заустављ, дотле писац друге расправе придаје шири значај удруженима и желео би, да се привредници удружују свим својим имањем у једну потпуно заједничку целину, онако, како су постојале наше задруге. У првој расправи има и по које погрешно мишљење о пољопривреди, што изгледа да долази отуда, што писац по свој прилици није прави или тако спремни стручњак у тој струци. Друга пак мање се и бави пољопривредом но више доказивањем корисности удружења у опште и колико треба и у пољопривреди. Писац прве расправе пише канда у народу и онако како он лично мисли и осећа, узимљући при излагању својих мисли, у помоћ или као доказ само пољопривредно друштво и његове подружине. Писац друге расправе напротив пише и излаже не само своје мисли онако, како их је стекао читајући разна дела о удруженима у опште, него у велико ставља за доказ у препису и мисли других писаца. И док се први у писању своје расправе одликује оригиналношћу, дотле се други повија по већ постојећим доктринама о удруженима.

Кад се ове расправе овако сравне, види се да се у правцу којим мисле постићи циљ тематом постављени, сасвим разликују. Правцем, изложеним у првом темату, није тешко и могућно је радити, а као што је познато ради се још од толико година. Правац у другој расправи за сада је више идеалан, и по мом пуном уверењу, његова је будућност, — остварљив је у својој потпуности тек у ближој или даљој будућности, док се у друштву човечанства измени много што шта. Ни једна ни друга пак расправа не износе у ствари ништа сасвим ново.

Такво је моје мишљење о овим расправама. И онда ми је сад лако одговорити на питање: да ли су оне такве, да се могу примити и штампати као практична поука?

У неким положајима, нарочито у лакој и песковитој земљи, не помаже ни само заливање, јер лака земља брзо пропусти ону воду, и трўба заједно са жилама остане сува. С тога је и врло тешко, да се новоусађене воћкице у песковитој и лако, пропустљивој земљи, првог лета добро одрже: често бива, да већ друге године тргну натраг, па лако и пропадну. С тих разлога треба око стабла посути сламе, ђубрета, плеве, сувог лишћа и т. п., што ће влагу боље одржавати. Исто тако треба и на то пазити, да се 1—1½ метра око стабла земља чисто одржава, да не расти никаква трава око воћкице, која би за свој пораст, а на штету воћкице црпила из земље и влагу и храну.

За то облагање врло је подесна и маховима, папратина, па и поздер, што при обијању или трљању конопље и лана одпадне; оно могу и друге ствари да се на ту циљ употребе, које домаћин баш при руци и на расположењу буде имао. Само оне ствари, које би ветар могао лако да одува и растури, као што је слама, плева, суво лишће и т. п., треба мало земљом покрити. Али и за то облагање, остаје увек најбоље ђубре, јер се од њега после сваке кише и заливања одлучује повећа количина хране доле на жиле, што знатно упливише на одржање и јачање воћкице.

Врло је добро и корисно, да се око сваке воћкице направи од земље «чанак», у који ће се вода сливати задржавати (⌣), нарочито на оним местима, где воћкице биле више изложене суши, као н. пр. на странама, прибрдицама, присојцима и т. п. — Кад се у те чанке сад положи она простирка, онда је сигурно, да ће се влага моћи у довољној мери да одржи. На прибрдицама треба те чанке тако направити, да са стрме стране буду виши, а с брда да се укопају, како се неће моћи вода из њих да одлива.

Као што рекох и наведох узрок зашто, најбоље је шталско ђубре за облагање, нарочито оно, које има и повише сламе у себи, да кроз њу још и ваздух продирати може. Ко не би имао тога и таковога ђубрета, тај треба ма на који начин и ма пошто да га набави, јер је свакојако јефтиније и боље, но да мора 3—4 пута нове воћке набављати и оне од суше пропале заменивати; па не само то, него му у томе и године пропадају.

Дакле, одма на посао!

Др. **Радић.**

Штампање практичне поуке треба да је такво, да читатеља довољно убеде о корисности и доброти предмета, о коме оне поучавају, и да га уједно науче, како ће он све то у практици; другим речима, треба да су написане тако, да пољопривредник прочитавши их, јасно увиди и сам не само да је корисно, но и како му се треба удружити ради набавке справа, стоке и осталих потреба. Обе ове расправе поглавито се баве оним првим делом, т. ј. да докажу корисност удруживања. А како би се та удруживања, према нашим приликама, практички у дело привела, о томе писци, ма да у својим расправама износе за доказ примере, не дају довољно нашем пољопривреднику практичне поуке.

И због тога ја налазим, да се ни једна ни друга не могу штампати као практична поука. Али би се могле корисно употребити, а и писцима наградити труд, ако би се штампале у друштвеном листу „Тежаку“ као подлистак.

26. Јуна 1892. год.
Београд.

В. С. Богдановић.

МИСЛИ О НАШИМ ЕКОНОМСКИМ СТВАРИМА.

(СВРШЕТАК)

На чему би за сада ваљало такође озбиљну пажњу поклонити, како од стране самоуправних установа, тако и од стране државних власти — то је пошумљавање оголићених места у Србији. Ми сматрамо, да је ово једна од најпречих потреба, и да би ваљало још у овој години што год на томе предузети. Оставити самим општинама на вољу да оне пошумљавају своје утрине и на појединце апеловати — то би била једна излишност да не кажемо шта друго. Наше су општине и општинске власти прешле у апатично стање, и нико их на рад не може покренути. Можемо ми њима бозна како објашњавати значај пошумљавања и чувања горе у опште, вазда ћемо наићи на један исти одговор: а где ће наша стока да пасе и козе, које су нам нужне, да нађу брста. У Бугарској живо раде на пошумљавању, и да би се гора само подигла, ударили су чак и намет за сваку козу по динар, а у нас се ништа не ради а највише фразира. У оним пак местима, где нема изгледа да би се гора могла друкче подићи без сејања, ту би требало шумаре изаслати и под њиховим надзором посејати гору, по што се претходно забране извесна места, која би требало и од порезе ослободити. Где је некада, пре 40, 50 година, била густа непролазна шума, ту сада видимо го сиви камен, и тек по где где какав глог и кржљав жбуње. Ту треба сада уложити већег труда, да се таква места пошуме. Само оваким заузимањем и строгим мерама да се извршити једна корисна замисао, о којој се пише и говори више од 20 година.

Наши економи поклањају често пажњу гајењу стоке, њеном храњењу и лечењу — али, нико, чини нам се, не води рачуна о нашем сељачком сталежу, нашем пољопривреднику, који само из незнања и рђаве навике по све јадно живи и пропада нечујно и невиђено. Нико се не брине о томе, што туберкулоза и друге болести од неког времена јако косе наш народ и што се популација у селима незнатно увећава. Није сиротиња притисла толико наш свет да не би могао боље живети, већ као што рекосмо незнање. То се види по томе, што не постоји скоро никаква разлика у начину живљења између сиромашних и имућних. Станови су им свима до зла бога рђави и неудесни. Особито начин загревања соба, зими, са пећима од ластре, које су свуда у последње време распрострте, убитачно дејствује на наш тежачки свет. Па онда, нечистоћа, која карактерише све примитивне народе, како у кући, тако и у дворишту све то, у вези са још другим чињеницама, мора и треба да нас забрине да промислимо о начину, како ћемо једном том злу на пут стати. У Бугарској, на који смо принуђени опет да се позовемо, као што смо извештени, изашао је закон; по коме се одређује, какве се куће по селима имају подизати. Тамо је пре но код нас сазрела мисао, да се тежачки свет еманципује рђавих навика у живљењу; тамо се држава више и озбиљније брине о његовом здрављу но код нас. Школа у овом погледу као што видимо,

није од своје стране ништа учинила и ако се у основној настави увек обраћала пажња, поред осталог, и на хигијену. Свештеници, који су у непрестаном додиру с народом, такође од своје стране нису ништа урадили да наш свет прене и да се ослободи свега што убитачно дејствује на њега и његово здравље. И кад то све знамо, онда морамо промислити о начину, како ћемо оволиким болестима и смртним случајевима на селу стати на пут. Да се циљ постигне, не би требало презати ни од каквих мера. Све, што користи народу, и што иде у прилог његовог здравља и бољитка, ваља чинити. Иначе, држава не врши једну од најпречих функција. Један пример само да наведемо. Држава је подигла, на више места, болнице за лечење сифилисом заражених људи; али није ставила у дужност и то, да сваки заражени мора доћи у болницу на лечење. Док се свет обавести о корисности лечења; док се искорене предрасуде, које такође сметају, да народ прибегне лекару и болници и да ту тражи спаса, дотле ће се многи, који још нису заражени, заразити и платити главама. То не би требало дозволити. Све оне, који су подвргнути прегледу и за које се нашло да су заражени, ваља што пре натерати у болницу да се тамо лече. То је наше дубоко уверење. Исто тако ваља поступати и у свима другим случајима за које се очевидно зна да подкопавају и руше здравље људи, ако се не би другим мерама и средствима могли помоћи.

Ну за сваки рад, који иде у прилог бољитка ове земље, потребно је имати најпре мирноће и срећености држављанске у послу; потребно је на првом месту одстранити све што смета правилном и мирном развитку земље и онда тек и овака питања од општег значаја могу доћи на дневни ред. Без тога је, по нашем мишљењу, излишно писати и говорити и третирати овака и слична питања.

Д.

НА ШТА ТРЕБА ПАЗИТИ ПРИ МУЖИ КРАВА?

Количина и каквоћа млека, много зависе од самог начина муже.

Где год се при мужи не пази на извесна правила, на известан ред, онде се не може рачунати ни на *добро* млеко, ни на довољну количину.

Прво је правило, да се пре муже виме млаком водом добро опере и натрља па било то лето или зима, то је све једно. Ово прање и трљање вимена млаком водом, много упливише на одвајање млека, нарочито код оних крава, које се већином у стајама држе, које немају довољног кретања у слободи.

Музиље треба пре муже да оперу руке и да су у свему чисте жене, или људи, ако они врше мужу.

Музиље треба у опште да тихо и благо с кравама поступају, а нарочито за време саме муже; треба да их краве по томе упознаду и да се на њих навикну. Хоће крава при мужи да се усиђи, да се стисне, па да ни капљу млека не пусти, а то увек чини, кад се при мужи нечовечно с њом поступа; ни викати не треба на краву, ни пре, а још мање за време муже, А напротив, кад се с њом благо поступа, издаће вољно и последњу кап.

Млеко, које на послетку у вимену остане, најбоље је и најдебље, најмасније, али се и најтеже измузе; слабе и невеште музиље, баш то млеко у вимену оставе, и колико га се преко године на томе изгуби. У томе лежи и још једна велика неприлика, што се заостало млеко у вимену згрудва, усљед чега по нека крава и пре времена засуши. Кад то згрудвано млеко дуже у вимену постоји, оно се укисели и уквари, усљед чега се и виме упали и оболе. С тога је врло потребно, да музиља и последњу кап измузе, а ту треба и вештине и јачине. При мужи треба музиља, не само да стиска брадавице, но при повлачењу истих, и у виме да гурка, исто онако, као што чини теле кад сиса.

Као год што се при храњењу морамо придржавати извесног, утврђеног времена, исто га се тако морамо придржавати и при мужи.

Краву, која је при мужи немирна, која се врпоља и баца, треба на благ, уљудан начин утишавати, дајући јој по мало мекиња да једе и соли да лиже, гладећи је и чешкајући и т. п. Не треба никаква приморна средства употребљавати; силом везивање, гурање, псовка, вика и т. п., само ју још више подивљаче. Краву, коју, поред свију благих средстава не можемо да умиримо, треба продати; јер, шта врели ако је и добра млекара, кад се с муком од ње млеко добива, и кад га немирноћом просипа.

Хоће понекад и у добрих музара да застане млеко, што најчешће од назеба долази. Овом злу најпречи је лек, да се виме добро млаком водом напљуска, а после тога неколико пута цицваром обложи.

Бива да се виме понекад испуца и искока, па не може да се измузе; у том случају треба растопити чистог жутог воска, па му додати финог чистог зејтина и том смесом намазати неколико пута виме. Пре сваког мазања, треба више млаком водом опрати, да при поновљеном мазању мâз боље прионе.

Опитима је доказано, да је млеко по каквоћи једнако, а музли краву два или више пута преко дана; истина, да се у нешто више млека добије, кад се н. пр. три пута на дан музе, али је то мала разлика, а веће мучење; каквоћа пак, остаје једна иста, као кад се два пута само музе, још шта више, код неких је крава млеко лошије, кад се чешће музе. Краве, које се истерују на пашу, несмеду се више од два пута дневно ни музти, а оне непрестано у штали храњене, а *добро неговане*, могу се музти три пута дневно.

Чим се скоро помужено, или тек ватри принешено млеко једне краве, а поред иначе опште чистоте и чистих судова, почне да груша, онда је наступило време, да се с мужом дотичне краве престане. То бива на извесно време испред телења; код неких крава 40 дана пре телења а код неких и много доцније. Кад то наступи, онда је млеко тегљиво, бљутаво и слано, нестане у њему сиревине и шећера и тако остане до телења, а и неко време и после телења, што је добро за теле, које се таковим млеком очисти. После се млеко поступно поправља, и бива све боље, док недође на своју меру. Раније од 40 дана не треба с мужом престајати, јер би крава тиме навикла, да пре засушује, а то је на штету домаћинову.

Судови, цедиљке, ведриће, лонци, каријице и све остало посуђе у ком се млеко музе или држи, треба да је *сасвим*, али *баш сасвим и добро да је чисто*, ако смо ради, да нам се млеко, сир и кајмак одрже. После сваке употребе треба судове добро исприти и убрисати, а бар два пута недељно и лужити, па онда добро осушити. Ништа није тако осетљиво као млеко; сваки трун, сваки стран задах, кадар је млеко да уквари, да му неки непријатан мирис да, што се доцније а на сиру и кајмаку опажа, који је од тога млека прављен.

За манипулисање с млеком, најбољи су стаклени судови; они се дају најчистије одржавати, али нису за слабијег домаћина, јер су поскупљи и лако се разбијају.

У бакреним судовима, који нису добро калајисани, најпре се уквари млеко и оно може да буде здрављу шкодљиво, ако те у таковим судовима прерађује.

Добро никловани судови, исто су добри као и стаклени скоро, јер се могу у пуној мери чисто да одржавају.

Глазирани земљани и дрвени судови, у нас су најобичнији, и кад се добро и чисто одржавају, они ће нашим потребама нај-

боље одговарати, само их треба често искувавати, парити. испирати и т. п., јер се у дрвене судове, ако се најстрожије чисто не држе, најлакше залеже киселина, која часом млеко уквари.

У свему је дакле, и при мужи и после муже, најпотребнија — највећа чистота!

Др. **Радић.**

ПЧЕЛАРСТВО И УЧИТЕЉСТВО.

Да је учитељство моћан покретач сваког напретка, то је стара позната ствар, о томе нема спора.

Да ли оно нема удела и у напретку пољске привреде у нас? — Видите 13 број „Тежака“ за ову год., и зар вас неће обрадовати ово:

„*Леп пример.*“ — Учитељ школе Ћелиске у окр. ваљевск. г. Мих. Ступаревић засновао је кованлук са најсавршенијим кошницама — ђерзонкама —, у коме примерно пчелари.“ — Даље: његови ученици уче пчеларство на врелу, на практици; — стални окр. одбор за округ ваљевски о испиту даје кошницу — и то *шесторици* одличних ученика — као дар о испиту. У Шапцу основано је пчеларско удружење, и овоме удружењу покретач је *учитељ*. Нема ни једног удружења у Србији, а да при том не суделују учитељи или као покретачи, оснивачи или чланови.

У чланку „*Треба да пчеларимо али удружено*“ (Радикалац Бр. 15 и 16. од ове год.) рекао сам, да учитељ може и треба да пчелари. Ово би казао и доказао на збору за образовање пчеларског удружења, да нисам предухитрен, т. ј. да нисам био те среће, да се удружење у Шапцу без мене образовало. Што нисам тамо и тад казао, то ћу да кажем овде, колико се у овом листу рећи може.

Свака школа у селу, мора да носи карактер сеоске школе. Двориште не сме да буде голо, мора бити засађено окаламљеним воћем. Сваки ученик IV разреда, треба да на свршетку свога школовања, однесе и код своје куће прасади, макар по пет, на разне начине окалемљених воћака, ради свога сећања на своје школовање. Ове воћке не сму бити купљене и донете са пољопривредног добра код Шапца, или из Обреновца; или из Топчидера. Учитељева градина треба да је пуна поврћа, и разноврсног биља за пашу пчела. Све ово треба да су одгајили *учитељ и ученици*. Учитељ треба да је у тесној вези и са министарством народне привреде и српским пољоприв. друштвом, Учитељ треба да има краву, не *мршу*, већ добру краву, од признатих страних раса за његов крај: — у његову рањенику треба да стење угојено свињче, код њега опрашено и одгајено, не наше дегенерисано свињче, но од бољи страни сојева. И оволико рада за учитеља — доста је. Он више и не треба и не може. Кад све ово буде задовољавајуће или примерно, онда ће бити дужност школских ревизора да и ово разуму и оцене, па ће моћи у извештају своме рећи: учитељ је обратио пажњу на домаће газдинство, и чини леп пример и утисак на околину у пољопривредном правцу.

Шта може учитељ да уради на једном хектару а често и на мањем парчету земље?

Сваки ко овако пита и сумња — вара се. Пре треба да управи друго једно питање. Шта може учитељ да уради и како сме и шта да почне, кад му је бављење на једном месту кратко и неодређено. Овде је ево тежиште. Ово је она неспретна жаока, шко убада, која одгони, одастрањује учитеље од утицаја на околину у пољопривредном правцу.

Учитељ не може и не сме никоме да пребацује, што је назадан у пољопривредном правцу; он несме никога да саветује; он не сме никога да поучава, упућује. Нико га не слуша. Ништа *он* није одгаио, подигао — оставио. — Нема вере.

На прагу је ревизија закона о основним школама. Ако се истински осећа да Србији ваља помоћи у њеном пољопривредном развитку, то ће се показати тиме, ако се основна школа, — сеоска, — створи онаком, каква је нашем сеоском свету потребна. Тада ће у закону о осн. школама поред осталих чланова, који се на пољопривреду односе, бити и ови:

1. Учитељ је некретан за X година. (Овај период мора да буде што дужи — бар 10 година).

2. Свака школа мора имати сав прибор — алат — за градинарство, воћарство, пчеларство и свилодеље.

3. Свака школа мора имати као своју својину, извесан број ђерзонака.

Кад ово изведено буде, ми ћемо с правом моћи да тражимо од учитеља, да они сав свој труд уложе, утицај обрате, на околину у пољопривредном правцу.

Пчеларење је најлакша пољопривредна грана. Пчеларење је у тесној вези са воћарством, градинарством и цвећарством. Кад је учитељ засадио своје двориште корисним воћем, школску земљу засејао потребним поврћем, и биљем за пашу својих пчела, он ће се машити паше са пчелама и са туђих биљака, — на врло племенит начин: Доказаће да на комшијној земљи може репица да напредује, да јој се род добро плаћа; да је детелина корисна; да сунцокрет даје вишеструку корист и т. д. Учитељ ће да распитује, да тражи, и друге корисне биљке, пчелару и ратару. Учитељ ће ово семење у своје време да набавља, посредује у набављању, и да исто и поклања — за што? За то што је он — агент — *пољопривредни мисионар.*

Већина пољопривредника, све и да би и хтели, не могу у оном размеру да пчеларе, као што то могу задружни пољопривредник, свештеник, а најбоље *учитељ*. Пољопривреднику још ако је инокосан не дозвољава монго стручан посао његов. И онда пчеле учитељеве одлазе на све оне биљке, које је учитељ препоручио, протурио или поклонио, дао пољопривреднику да их он гаји. Учитељ је посредно себе користио, наградио, свој труд, без да то његов комшија осећа, не љути се на њ', већ му увек, још ако разуме, из више разлога каже: хвала!

Ако је изтекао, одређен период учитељева бављења у једном месту, учитељ се спрема да се сели. Било својом вољом, било да потреба изискује, било силом околности учитељ ће још у рано доба године удесити са својом приватном својином — својим кошницама, шта ће и како ће. Знаће да ће му ова година дати највише меда, његови познаници, пријатељи, могу добити добрих и јакихројева. — Он то све може са својим ђерзонкама да удеси. Премештаји неће бити горки. Та, застаће опет и код друге школе рај, уређену кућу и двориште. Сме да се упусти са својом имаовином у селање без распитивања, јер ће и тамо застати уређено школско имање као што га је он своме другу оставио, и за стоку и за пчеле.

Господин Министар Народне Привреде и Српско Пољопривредно Друштво треба а и мора ће тражити пута и начина да дођу у тесни додир са учитељством — са основном школом. — Овим двема установама учитељство биће десна рука. Не буде ли тога, сва друга средства, истина да ће помоћи, али ће то куд и камо спорије ићи, куд и камо мали размер имати, од овога пута и средства.

Многе културне биљке требају пчелару. многим културним биљкама требају пчеле. Ове се две алке не растављају.

На завршетку рећи ћу још и ово:

Све друге пољопривредне гране траже више времена да се у њих човек темељито посвети, пчеларство тако рећи најмање; једно зимско доба, и две три добре српске књиге (Пчеларство Свет. Љ. Гавриловића и Јов. Живановића), довољне су за теоријску а једно пролеће и лето на нужну практичну спрему; све друге гране пољске привреде плаћају спорије а траже већи труд, ол пчеларства; све друге гране пољске привреде одузимају учитељу више времена од рада у школи и на књизи, од пчеларства; — та, ко има пчеле тај гаји цвеће, ко гаји цвеће тај га и воле, ко воле цвеће — он је добра срца — *добар човек.*

Кад су сва министарства солидарна у својим радовима, онда и Господин Министар Народне Привреде има подпуно права, да и своје мишљење о поправци закона о осн. школама да, у смислу пољопривредном, и онда је

Пчеларство са учитељством *и учитељство* са пчеларством *нераздвојно* и *могућно.*

Уреса.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

3. Сродство између подлоге и калема. — Последице калемљења.

I.

Сродство је даљи или ближи однос, који постоји између две биљке сједињене помоћу калемљења. Ако је то сроство веће калем ће се примити и обадва сједињена дела развијати нормално и дуже трајати. Нема ли тога, примање бива тешко, калем напредује полако, закржљава и најзад, угине после дужег или краћег времена.

Пре но што је питање о сроству прешло на поље виноградарства, оно је било предмет расправе у воћарству готово у сва времена. Немајући у овом погледу закона прецизних, у воћарству се је помагало с фактима добијеним из искуства.

У виноградарству ово питање није тако рећи, ни постојало пре напасти филоксеричне, а и калемљење било је у оквиру варијетета *једне исте врсте.* Тада није никаква пажња обраћана на то, да ли ће калем пустити корен и ослободити се од подлоге, напротив то је био узрок јаког пораста па било да жиле потичу из калема или из подлоге, јер су обоје једне исте врсте.

Сада је то сасвим промењено усљед упада филоксере и употребе америчких лоза. Овде је сада главно да накалемљена лоза живи на корену америчке лозе и свака појава жилица на калему мора се уништити за раније, јер би тиме штетила потпуном срашћивању са подлогом и могао би се од ње сасвим одвојити у ком случају филоксера би га уништила.

Како при калемљењу сада имамо посла, не више са варијететима исте врсте, но са различним и често по природи противним врстама, то је и међусобно сроство више компликовано.

Европска лоза мора да живи у апсолутној зависности од америчке, те с тога је од великог значаја знати да ли ће једна или друга врста имати мање или више сроства према накалемљеној лози.

У групи од 18 врста амерички лоза има само две врсте на којима накаламљене европске лозе немају никаквог успеха, а то су Vitis Rotundifolia и Vitis Munsoniana. Између осталих врста и варијетета, који се обично употребљују за подлоге при калемљењу са европским сортама, постоји довољно сроства и приближности у органској конституцији.

II.

Природа и посљедице тог сродства.

Знајући да имамо много различни врста лозе, наметало се само по себи питање, да ли ће те лозе спојене међу собом, помоћу калемљења, имати исту наклоност ка плодности; да ли ће *накаламљење* лозе бити исто тако плодне као и пре?

Ако је у овом погледу могло бити какве сумње, искуства постигнута у воћарству, могла су послужити као одговор, јер се зна, да се радњама, као: *подкресивањем, орстенастим обрезивањем, орсађивањем* и **калемљењем** иде на то, да се воћка принуди на већу плодност. Примећено је и то, да сваки пут, кад једна воћка има на себи какву повреду, засек, рану итд. прерано донесе род, а често пута прероди, што се тумачи природном тежњом за осигурање своје феле, којој нанесеним повредама изгледа да је угрожен други живот или даљи опстанак.

Па с тога и калемљене лозе биле су плодне, а понеке и сувише плодне.

У колико је подлога снажнија, дивљачна и неплодна у толико је после калемљења плодност била обилатија. Ова нас је појава очарала и произвела тежњу, да се при избору узимају најснажније подлоге.

Кад се узму у обзир само први резултати, могли би бити потпуно задовољни са калемљењем на америчкој лози, али знајући, да је прерана и прекомерна плодност узрок брзог слабљења лозе, морамо изјавити, ма изгледало парадоксално, да с тим нисмо потпуно задовољни, и тражити, да се подвргне испитивању та велика наклоност родности.

Да се одржи животна снага биљке, плодност мора расти постепено и хранење — ђубрење — њено мора бити у размери према повећаној плодности.

Што се тиче приноса, које нам дају одмах после калемљења најпознатији и најраспрострањенији амерички варијетети што се у нашим виноградима употребљују, ту се, доиста, не може шта више пожелити; али ко може казати да није било исцрпљености и ослабљења у многим виноградима?

Који од практичара није приметио и признао потребу, да калемљење лозе треба много интензивније и боље ђубрити него што је то био случај са старим нашим виноградима?

Посљедице су калемљења увек смањивање у снажном порасту кореновог система, а то је узрок те лоза прероди.

Некалемљени варијетети америчке лозе сву снагу употребе на развиће дрвета тј. лозе и подземни делова — корена, а кад се накалеме са европском лозом, онда ова постаје у толико плоднија у колико је варијетет снажнији и неплоднији, јер усљед калемљења смањена снага на развиће органа за одржање, окреће се силом на повећање плодности. Ако практичар не обрати на ову појаву пажњу, може често пута наступити исцрпљеност и ослабљење лозе.

Незнајући у чему је учињена погрешка, у оваким случајевима, обично се узима за узрок филоксера или климатски услови који су, како које године, често промењиви, а ове године врло осетљиви за калемљење лозе.

Из предходног можемо извести закључак, *да је наклоност плодности између две врсте врло задовољавајућа*, али — ова наклоност плодности *није знак дугог трајања*.

Регулатор између наклоности ка плодности и дужег трајања лозе, лежи у скупу услова, који су по све независни од калемљења и родности.

Испитаћемо те услове пре него што дођемо на нове закључке.

III.

Винова је лоза између оних културних биљака која има највише варијетета што долази можда усљед њеног географског распростраљења.

По свом целуларном и органском саставу, по раненју и прилагођењу, она је у неку руку производ средине или прилика у којима је одрасла.

Ако треба доказа о различности целуларног и органског састава, није ли довољно да напоменемо баш ону разлику коју су научњаци приметили при изучавању узрока издржљивости извесни лоза противу филоксере? Извесне су врсте издржљиве, друге угину; једне имају мање или више чврсту структуру корена, који је више или мање дрвенаст, друге слабији и мање издржљив против инсекта.

У погледу на хранење, има читава серија различитих земљишта, у којима се неке лозе развијају и напредују у једном, друге у другом, према својој склоности и укусу.

Напослетку зар није доказ извесне навике или прилагођености лозе што при избору положаја морамо да водимо рачуна о томе, који је положај и за који варијетет угоднији за добро развиће?

Све су ово позната факта, управо закони којих се морамо придржавати ако желимо имати успеха.

Кад поред ових разних обзира дође још и калемљење, онда се стање знатно компликује.

Више није само питање да једну лозу — подлогу — прилагодимо извесном земљишту и климатским приликама, него треба у исто време сјединити две различне врсте које ће једна према другој имати наклоности као услов за даље развиће.

Сматра се као извесно, да се калемљењем не мења природа ни подлоге ни калема, али пошто обоје задржавају своје индивидуалне особине, услови заједничког живота отежавају се у колико је разлика између њих већа.

Улога је америчке подлоге да живи под земљом а јевропског калема у ваздуху. Која је важнија од ове две улоге? По нашем мишљењу оне су подједнако важне. Јер, пењући сок не претвара се у дрво, лишће и плод, него тек пошто буде прерађен од круне, коју сачињава калем, а силазећи не прелази у дебло, корен и жилице док се не учини нарочити преображај сока својством врсти подлоге.

Ако нема сроства или наклоности између два накалемљена дела: подлоге и калема; даље, ако органска конституција, хранење, циркулација и преображај сокова; ако време мезграња, зрелости рода и лозе, и многе друге функције биљке нису у хармонији, онда наступи забуна у развићу лозе, која наскоро почне да жути, закржава и често угине.

Неки кажу да је узрок филоксера, други да је кречњак и још многи други разлози, само су ретки они, који ће се занимати да не буде то посљедица калемљења дотични врста.

Међутим и сама лоза то показује кад се посмотри место где је спојен калем са подлогом, примети ће се велика гута што је јасан доказ мане у циркулацији сока. Опити последњих година показују, да у колико је већа разлика у величини између подлоге и калема у толико је чокот слабијег пораста.

Исто тако велики број изданака из подлоге, показује, да ова не прима калем него тек силом принуђена, у ком случају изданци знатно ослабе пораст калема.

Од колике је важности за дуг век и добро развиће калема сродност између овог и подлоге, навешћемо закључке два најзнатнија професора: Виала и Равас, који веле:

„Забуна, која се показује после калемљења долази од спољашњих и унутрашњих, индивидуалних и физиолошких разлика између подлоге и калема. То се опажа само онда кад се накалеме различни варијетети, а никад кад се и подлога и калем узму од једног истог варијетета, једна лоза, звана Фол-Бланш, накалемљена на саму себе није показала ни трага од клорозе на земљишту веома тешком за прилагођење ни пре ни после калемљења. Била је у свему као и оне некалемљене лозе. Дакле, у колико су две лозе сличније по њиним функцијама и начину живота, мање ће бити рђаве посљедице калемљења, а на против у толико ће те посљедице бити веће у колико су различитије.“

Први закључак.

С гледишта спајања или срашћивања ћелица постоји довољно сродства између америчких и француских варијетета.

Други закључак.

Наклоност за родност врло је задовољавајућа између две врсте, али — склоност родности није, можда, наклоност за дуго трајање. —

Трећи закључак.

Што се тиче трајашности најјачи афинитет постоји само између две, уколико је могуће сличније лозе. —

Закључци су усвојени без дебате.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Вино од дрењина. — У једном свом прошлом чланчићу написали смо како се у овој околини око Књажевца прави — пече — ракија од дрењина, у оскудици обична материјала: а сада на овоме месту, овде, намера нам је, да напишемо неколико речи о томе, како становници ове околине праве вино од дрењина, разуме се у оскудици грожђа, као обична материјала од кога се вино прави.

Пошто су ове године дрењине родиле врло добро, пошто су оне крупне, а и добро сазреле, то су оне као материјал и за вино и за ракију добре.

Вино се од дрењиња прави овако:

Пошто дрењиње добро сазре, оберу се и суну у суд, у коме остану 10—15 дана докле добро превре; и пошто се вино источи испод комине, онда се ово вино од дрењина суне у ову комину; ту стоји 2—3 дана, па се онда оточи.

Они становници ове околине, који су на овај начин правили вино од дрењина, причају, да је ово вино, истина, прилично горко, али, опет, доста добро и као обична ов. год. вино.

У нади, да ће ово бити од интереса по читаоце „Тежакове“ с тога ово неколико речи предајемо јавности.

В. М. С. Пешић.

* * *

Ракија од дрењина. — У нашем једном чланчићу написали смо како се прави ракија од ражна леба; у другом од трешања; а сада у овом — трећем — чланчићу намера нам

је написати неколико речи о томе, како се пече ракија од дрењина.

Пошто у овој околини нису родиле шљиве као обичан митеријал од кога се пече ракија па и грожђе је у понеким општинама родило 20, 25—30 од сто; док у другим општинама нема га ни за јело, јер га је убила *„пламењача“* — то су неки становници ове околине правили и пекли ракију од дрењина.

Један становник села Јаковца у срезу заглавском, причао нам је, да је он 15 казана ракије од дрењина испекао; па с тога намера нам је, да опишемо како се од овога материјала прави и пече ракија.

Као год што треба и сваки други материјал од кога се пече ракија добро да узри, па после да се бере, то исто важи и за дрењине. И у колико су ове зрелије, крупније, меснатије, једнобразније, у толико ће и ракија од њих бити боља по доброти и више по количини.

Пошто су дакле, дрењине добро сазреле, онда се беру. Брање се врши овако: два раденика држе раширену пољаву под дрветом а трећи тресе. Што не може да се отресе те се руком бере или мотком млати.

Пошто се овако оберу, онда се сипају у кацу. Пошто се каца напуни, онда се у ову кацу сипа воде, толико, да вода покрије дрењиње за 1 см. За тим се оставе неколико дана да превру. Превирање траје од прилике 10—15 дана, тако, да, ако је време топлије, онда ће пре преврети, и обратно, ако је време ладније, онда ће превирање трајати за мало дуже времена.

По том се метају у казан, и пеку се онако исто, као и остали материјал.

Од 100 килограма овог материјала, добија се 24 литара лепе ракије,

В. М. С. Пешић.

* * *

Ракија од трешања. — У оскудица обична материјала: шљива и комине од кога се ракија пече, у општини берчиновачкој у селу Локви пекли су неки сељани ракију од трешања. Надајући се, да ће читаоце „Тежакове“ интересирати каква је ракија од трешања и како се она прави, намера нам је да о томе овде неколико речи прозборимо.

Као год од осталога материјала, тако исто и од овога материјала, када се хоће да се пече ракија, трешње треба да су потпуно дозреле. Када добро узру, онда се оберу, но без петељака; јер, када се беру са петељком, онда ракија удара на петељке и горка је.

Када, дакле, трешње добро узру и оберу се. онда се оне мету у суд, у коме ће преврети. У овоме суду остану 10—15 дана да превру. Ако је, дакле, време топло, онда ће оне брже преврети и окренуто, ако је време ладније, онда ће доцније преврети.

Пошто су трешње добро превреле, онда се суну у казан и приступи се самоме печиву ракије. И од овога материјала пече се онако исто ракија, као и од осталога материјала — посао је један исти.

Од 100 килограма ове џибре, добије се 24 килограма лепе ракије. Из овога, дакле, излази то, да се од овога материјала добија толико исто ракије, колико и од мацарке.

Ова ракија по врло мало удара на кошчицу. Иначе је врло лепа ракија.

Ракија ова, када се вешто испече, када се трешње потпуно зреле и крупне, онда је ракија слатка и лепша од комовице.

Трешње црнице. кад су потпуно зреле, крупне, онда оне дају највише и најбоље ракије од свију врсти трешања.

В. М. С. Пешић.

ГЛАСНИК.

Утицај индустрије на промену климатских односа. — Колико је од користи индустрија пољској привреди тиме — што многе сировине њене технички прерађује и производњи даје већу живахоост, слабо коме већ да није познато. Ну благодети од индустрије осећају се само онда, ако индустрија стоји према пољској привреде у правилном односу, а овај је још најмогућнијом и у тако званим пољопривредним земљама. Анде дакле, где индустрија узимље маха над пољском привредом, тамо, ма да се врло радо хоће да прикрије, индустрија доводи пољску привреду у незгодан положај, па у многоме утиче и штетно. Ми ћемо да укажемо само на ту околност, што индустрија извлачи много радних снага пољској привреди, услед чега поскупљује рад у њој, који се не да заменути никаквим смишљено конструјираним машинама. Но, модерна индустрија не само да на овај и овакав начин задире у сферу пољопривредних интереса, него по опажањима, која су чињена, она врши штетне утицаје на природне погодбе, од којих зависи успех у пољској привреди. Она утиче на промену тих погодаба, који су на крају крајева од штете за пољску привреду. Да наведемо неколико примера за доказ овога.

У земљама и на местима, где је индустриска радиност у великом напретку, научним испитивањима дознало се, да је ваздух испуњен *гасовима*, који уде бильном развијању. Од ових особито су шкодљиве киселине сумпорове. Опажања, која су чињена на томе у ботаничкој башти код Лондона, доводе до закључка, да не ће далеко бити, кад ће околина ове огромне вароши бити потпуно неподоана за зеленило од биљака. Као узрок томе изводи се, што у талозима из магле ове вароши налазе знатне количине оних сумпорних једињења, који долазе од огромне употребе каменог угља, у коме има свагда одмора. С пажњом да се фабрички радови што већма потпомажу употребом парне снаге, повећава се и потрошња угља, а тиме и опасност по живот бильни.

Други пример из опажања, која су чињена у Саксонској, земљи такође у превази индустријској, показују нам, да и чешће олује, чешће провале облака и чешћи удари грома имају везу са јако развијеном индустријом. Исто у неколико потврђују и опажања у Белгији. То су последице многог дима и прашине, који брзо згушњавају ваздушну влагу, даље — утицаја на светлост и ваздушни електрицитет, сатирање шума и у опште сметње у развијању биљака, које индустриске радње собом стварају. Сатирање шума особита је благодат од рударства, које троши много дрвеног угља (ћумура) за топљење руда.

Ови примери ма да нису тако исцрпна, дају нам ипак приближне доказе о томе, како превласт индустрије није никака велика срећа за пољску привреду. И према томе, није никако чудо, што су у напреднијим индустриским земљама у пољопривредна питања јако истакнуте тачке: ограничење индустритких радња. Ми до душе још нисмо „срећни“ да патимо од превласти индустрије; — али свакојако није згорега поучити се недаћама, којима се пољска привреда данас у „срећним“ индустриским земљама има да бори.

— Ђ.

* * *

Поучна пољопривредна предавања у Далмацији. — У братској нам Далмацији установљено је пре годину дана пољопривредно друштво, под назиом *„Пољоделско Друштво за Далмацију“* са седиштем у главном граду Далмације, — Задру. Оно има своје подружине, назване „пољоделске задруге.“ Како „G. P.“ јавља — друштво је завело један врло похвалан обичај, да

сваког празника држи проучна предавања за сељаке. Околни народ веома се интересује тим предавањима и сваки пут има доста слушалаца Чланови друштва побринуше се, да сељаци виде од доласка на предавања одмах и видне користи, те између себе скупљају повчане прилоге, одакле набављају разне предмете, потребне сељацима, као: мотике и друге справице, па и поучне књижице Сваки сељак добија по један од ових предмета на поклон.

Има изгледа, да ће се ова корисна мисао урбичаји и по селима, ради чега су позвани у првом реду учитељи и свештеници. Не били се и ми могли на то угледати?!...

* * *

„Друштво за унапређење привредних интереса Далмације“. — Не давно су новине после вест. да је на позив грофа *Харака* у Бечу држан један скуп, на који су позвати биле неке виђеније патрије̂те и пријатељи Далмације, и на том скупу донета је одлука, да се установи друштво за унапређење привредних интереса Далмације (по немачком „Verein zur Hebung volkswirtschaflieher Interessen des Königrach Dalmatien“). Још се не зна, на чему поименце има ово друштво да ради и на који начин мисли да прибави средства за остваривање свога задатка. Најудаљенија од центра државног, на Далмацију се дојако одиста врло мала пажња обраћала од стране државне управе. По природи места, ова је земља упућена била поглавито морнарству те је ради тога ваља и држава сматрала, да нема потребе утицати на унапређење ове земље и у другим правцима привреде народне. Ну, Далмацији је потребно и доброг сувоземног саобраћаја ради извоза њених природних производа на копну. Далмација рађа изврсно и на далеко чувено вино; па док се у монархији троши и по скупе новце плаћа мађарско и друго мање каквоће вино, дотле далматинско вино мора да тр жи пијаце преко мора и да га продаје за не баш повољну цену. Овоме је трибало, дакле помоћи. Исто тако Далмација производи доста маслиновог зејтина (уља) врло добре каквоће и чисте израде. После тога, њена многа редна поља леже под в. дом. голете треба пошумљавати и т. д. Све то изискује пуне руке рада, а и јаке државне помоћи, да би се отворили јачи извори благостања ове земље, која не сме и даље да се остави *самом* мору, нарочито од како парне галије, својом моћном снагом врло осетно сузбијају поморску зараду становрика целог овостраног јадранског приморја. Ако дакле засновано друштво са што мање себичности, а потпомогнуто јаком државном помоћи, узме задатак да озбиљно поради на отварању нових привредних извора, којих у Далмацији има, ми можемо да му пожелимо срећан успех, а братској нам Далмацији честитамо ово предузеће.

ДОПИСИ.

Прћиловица, 1. јула 1894. год.

Одавно се са овога краја нико не јави, с тога ћу обавестити читатеље «Тежака» о привредним приликама у овоме крају. Почећу од пролећа, како би имали јаснији преглед.

Као што је познато, прошла зима није била тако оштра ни јака свуда, па и овамо код нас. Озими усеви дакле нису ни мало од мраза страдали, а дочекали су благо пролеће у бујном зеленилу. Народ је имао кад да посеје доста и пролећни жита и да узоре и угари за кукурузе и дуван. Све те прилике помогле су, те је народ у овој години знатно већу количину усева у земљу насејао, него ли других година. У Морави овога пролећа народ је пошао напред у сејању сточне хране, што је свакако радосна појава. Засејано је у целом срезу Моравском — укупно узевши — више од 10 хектара луцерке детелине, 5—6 хектара мухара — и 1—1½ хектар сточне репе. Сем тога, нема готово домаћина, који није засејао најмање по пола хектара кукурузне сачме или овса, стоци за храну. Тражња семена од сточне хране — нарочито луцерке детелине била је тако велика, да је «Моравска» пољопривредна подружина једва доспела да задовољи многе поручиоце. Народ мало по мало, долази до убеђења: да после разораних и разграбљених ливада и сеоских утрина, спас стоке лежи једино у припремању сточне хране и подизању детелишта. А кад се то једном одомаћи, кад народ види, да се тим путем лакше и успешније стока гаји: онда ће он поћи даље, тражиће одабраније и лепше сојеве и научиће да их уредније негује и у згодним стајама чува.

Пролеће је било у почетку, суво ветровито и доста топло, али кише није довољно било. Услед тога су и усеви у неколико заостали били, али зимње влаге ипак је имало те су особито озима жита лепо напредовала и пролећњу сушу одржала. Кукурузи познији нису баш најбоље ницали а они рани, од суше прилично су заостали били у порасту своме. Но од половине априла, било је кише изобила а падала је скоро свакога дана све до половине маја. Жита су нагло кренула напред истерала клас и род како се само пожелети могло. Од сувишине влаге — кише разни корови тако су силно расли, да су сељаци у једно време — тако око свршетка маја — мислили: «с нема ништа, удави коров све.» Нарочито је бујно ове године расла: паламида, ардаљ и слачица по бреговима а бурјан, женетрга по долинама. Свеговали смо свакоме најмарљивије чишћење; но то би слабо помогло особито код паламиде, да се од некуда не појави некаква велика а шарена гусеница у толикој мери, да је сву паламиду у корен сатарила за врло кратко време, за тим прешла на винову лозу и тамо се учаурила. Другом усеву па чак ни воћу ни дрвећу, никакову штету није нанела али је паламиду у корену утаманила. Овакове гусенице у овом крају народ не памти. Занимљиво је знати да ли их је било и у другим крајевима наше домовине и у ком пространству. Подружина «Моравска» бојећи се од ових штеточиња, чинила је покушаје е да би их утаманила Ти су покушаји испали врло повољни. Приметило је се да ту гусеницу сатире слана вода, коју смо прскали помоћу машине «Сифоније» и «Аустрије.“ То исто постиже се и плавим каменом само је скупље, док прскање помоћу соли кошта много мање а дејство је јаче. Од ове течности нарочито су гинуле ситне гусенице на воћу.

Пшенице јесење већ су стиле. Жетва се врши нагло, а принос је врло добар. Насигурно се може рећи, да ће овогодишња жетва бити богата. Једно је само жалити, што наш народ — а по готову тако је у већем делу наше домовине — никако неће да се навикне да жње жито кад зрно буде рујно и у пола зрело. Тада би постигао 30 на сто већу добит у квантитету; а квалитет би био далеко бољи. Јер, тако пожњевено жито сазри у снопу, добије црвенкасту боју и једрину која се највише на пијаци тражи. Док овако презрела пшеница опада — дакле оде у штету — и зрно буде лакше а о боји и једрини нема ни разговора.

У том смислу, подружина овдашња чинила је опите на свом добру, са јечмовима и овсем (за стрмна жита било је доцкан, јер рад на добру отпочет је у Марту.) Сви сељаци виде очевидну корист, али се бране тиме: «да би и они тако радили само кад би имали више радне снаге или бар новаца, да на време плате раденике.» Ово је све истина. Али сваки рад — особито у привреди пољској — ако се не уради на време; боље је да се и не ради. Јер се неће трошити узалуд снага и време. Наши земљеделци треба један пут да виде и сами, да је боље урадити мало па добро, него ли много па никакво.

Раж је такође, врло добро родио. Али несрећа је то, што се ова врста жита претпоставља скоро свима врстама и срећујз «најпосле» код већ половина класа буде опала.

Јечам је изврсан. Особито јесњи, тако је родио, да се боље пожелеги не може. Па и пролећни мало нешто ако устуни од оног

првог. Зрно је крупно и једро а слама сочна и крупна. Подружина је ове године имала по пола хектара домаћег шестореда и јерусалимског крупног. Домаћи је сазрео пре 10 дана, него «јерусалимац» а зрно његово ни у чему не уступа оном другом. Шта више шесторедац има по 13—15 зрна више у класу и знатно је тежи од двореда јерусалимског. Доцније ја ћу тачно описати принос од ове врсте јечма и тада ћу рећи која је за наше прилике боља.

Овас је такође врло добро родио. Али народ у овој околини слабо овас спрема за продају. Већином (ако не и сав посев) употреби се још на зелено, стоци за храну; а ако се што остави то је колико да се семе не изгуби. Није лоше ни то, али овас заслужује далеко већу производњу. То је једна врста жита, која се јако тражи за зоб коњима и стоци у опште, а за млада грла и нема лепше и боље хране него што је овас. Народ наш обично — бар овде — употребљује кукуруз за јарму и зобљење стоке; а то није корисно из два разлога; прво што свакој стоци (рецимо младим коњима) не прија кукуруз као овас; а друго кукуруз скупље стаје, него ли овас и даје се далеко корисније употребити за исхрану свиња, живине па и за људску храну.

Овд. подружина, чинила је на свом добру покушај са једном новом врстом (за сву околину) овса «шевалије.» Овас је ванредно добар, бокор снажан а клас и зрно «за чудо крупан» — што веле овд. сељаци. По свршеној вршидби, ја ћу нарочито описати принос и добре стране овога овса.

Крупник и *елду* овде нико не сади. Подружина је чинила покушај ради угледа са елдом. Засејан је простор од $^1/_2$ ектара. Она је ванредно добра, а могла би се сасвим угодно сејати после дигнутог јечма или пшенице по опет да сазре. Идуће године, подружина мисли да растури извесну количину семена од елде сељацима у близини Јастрепца (Вукања, Породин, Љупжен и Голешница) те да је опробају сејати; а у исто време даће по 5 килограма семена свакоме у срезу ко има више од 10 кошница пчела. На тај начин а уз припомоћ багремова и сунцокрета, подружина мисли да осигура пчелама „нашу» за идуће године, те да пчеларство на боље окрене.

Са *кукурузима* не стји добро. Народ у овом срезу поклања кукурузу најмање пажње Он се сеје после расађивања дувана и прашења винограда, а копају га скоро до Петрова дана. Нико и не мисли: да треба угарити њиву за кукурузе, а врло ретко ће ко прашити и огртати га. Један кон и то скоро свакад у невреме, на му је ту све. Сеје се увек ногом — дакле немарно и неправилно И онда није ни чудо, што не роди. Кукуруз је нежна биљка, она захтева и добру земљу и добар рад, а уз све то и угодно време па добро да роди. Свега тога нема у Моравaца. Код њих је дуван «прва брига» а кукуруз «поледња« брига. Због те «последње» бриге, они редовно од јануара, (скоро свака кућа) купују грош килограм кукуруза за храну. Само неколико људи (и то обично они што немају дуванске дозволе) сеју рано и раде како треба кукурузе, па их увек и имају. Овд. подружина уложила је скоро половину свога добра на то, да Моравцима покаже, како кукуруз ваља неговати и радити. У тој цељи засејано је по $^1/_2$ хектара од: «чинквантина», «сенклерца», «пињолета», и «конског зуба.» Кукуруз је на време прашен, огртан и од заперака чишћен. Сад већ има свуда корена за печење, род је осигуран. Док је у свој околини кукуруз упреден и изгорео од врућине и траве по њему. Не буде ли што скорије кише, у моравском срезу и околини са кукурузом је свршено. Њему више неће помоћи ништа. Ово нека поучи наше сељаке: да кукуруз ваља сејати раније, да он већ упола стигне кад буду преовладале «петровке врућине».

Дуван, се сада још добро изгледа, али се о њему не може напред ништа рећи. Ове године (као и сваке) одоцњено је са расадницима, те су доцкан стигли. Сам тога у порасту расадници су се искварили, а многе је црв уништио. Било је кубуре са расадом. Сађење је почело тек од 10-ог маја и трајало је до почетка јуна. У то време чешће је и киша падала, те је се примило врло добро, скоро све што је засејано. Сад дуван у велико треба прашити али суша и жега у томе смета. На многим њивама (особито онима где је стар расад) већ се указао цвет, и ако стабљика није велика ни пола метра. То је већ рђав знак, и Бог би дао да овогодишња берба дувана испадне како треба. Да је дуван сађен раније, он би раније и прснео; ова жега таман би му добро дошла за сушење; али бадава је све, овдашњи сељани никако да се опријатеље са топлим лејама, за рано добивање расада. Подружина је у том правцу чинила, што је могла па је све остало без успеха. Не би било лоше, да их (произвођаче) Управа Монопола на то силом закона приволи; те би се на тај начин и сами користили и бољи дуван израђивали.

Воће је у опште узевши, не родило, него прородило тако, да се поломише дрва под теретом. Нарочито шљиве тако су родиле, да да се не намги. Ова ће година бити богата са воћем и ракијом. Ове године, на сушење шљива и воћа; као и на печиво ракије треба обратити нарочиту пажњу. Јер. само онај привредник — у овоме изобиљу — који уме своју робу да спреми како треба, тај ће и добити добру цену. Други ће је дати буд зашто.

Виногради нагло пропадају. Злосрећна филоксера већ се је показала скоро у свим виноградима, а има их доста које је сасвим и уништила. Народ је већ изгубио сваку веру у будућност винограда, и гласно говори «да мртој глави лека нема.» Сви напори Срп. пољопривредног друштва, Крушевачке и Моравске подружине. око прскања винограда од пероноспоре као да ће остати без успеха. Народ се мучно одазива прскачима, јер пре свега нема шта да прска — род је сасвим слаб — а друго види очима својим да филоксера пустоши немилице.

Имајући све то у виду «Моравска» пољопривредна подружина предузела је била, да на свом добру подигне расадник америчке лозе, да ту лозу окалеми и да је разда народу. Припремљено је и земљиште, али лоза је стигла тек концем маја, те је сва метута у растило, за идућу годину. Извесна количина лозе раздата је сељацима, а један мали простор засађен је ради угледа. На њему је се лоза примила и већ тера бујан ластар. Идуће године, подрушина мисли: — т. ј. ако јој земљу не одузму а на томе се увелико ради. — Да сву своју снагу уложи те да засади бар 50.000 америчке лозе. Свет нерадо верује да ће „дивља лоза“ да роди „питомо грожђе», али кад једном види и увери се, сигурно је да ће и сам поћи за подрушином.

Биљке за предиво: лан и конопља за сада још добро изгледају; ако буде скорије кише онда ће бити добро. У цељи да се култура лана у овом срезу одмаћи, подружина је засејала 30 ари „рижког» лана на свом добру. Он је порастао за читав метар у висину, стабљика је глатка и зрела и ових дана почеће се брати. Подружина мисли да $^2/_3$ употреби за семе. а остало да припреми за израду. Семе ће се у идућој години раздати народу бесплатно.

Стање стоке и људи повољно је. Здравље је свуда повољно, надница је од 1 дин. до 1 и по с храном. Бикови, које је округ набавио за поправљање соја; одузети су од подружине и предати старању среске власти. Не разумем из којих је то разлога учињено, кад се зна: да подружина за труд апсолутно ништа није тражила, и да је тај посао вршила са пуно добре воље и истрајности. Чак је о свом трошку подигла била угледну шталу, засејала 50 ари детелине луцерке, 50 ари мухара, и 50 ари сточне репе. Сем тога спремила је велику количину: јечма, овса и сламе и водила тачно књиге, као на свакој сточној станици.

Ако је се одузимањем бикова мислило, да ће они бити боље очувати од стране среске власти него од једне подрушине; онда је се у мишљењу преварило. То се већ сада јасно види. На надлежнима је да све ово оцене и поправе, а подрушина «Моравска» ваздa је вољна да помогне колико год може, те да се привредне прилике у овом крају на боље упуте.

Мих. Ст. Ризнић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 29 Априла 1894 г. у Београду.

Били су присутни: Председник, г. К. С. Таушановић, благајник, г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Светозар Љ. Гавриловић, Коста Главинић, Алекса Живановић, Паја Тодоровић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао Председник г. Таушановић, бележио вршилац дужности секретара члан управе Н. Вељковић.

73.

Прочита се молба друштва „Панчић“, којом моли, да им се лист „Тежак“ даје бесплатно. — Одбор усваја ову молбу с тим, да се лист даје бесплатно друштву „Панчић“, до конца ове године.

74.

Прочита се акт сталног одбора окр. подринског, којим поклања друштву — односно друштвеном добру у Шапцу — бика Лаванталско-Маријахофске расе. — Одбор прима овај поклон са благодарношћу и решава, да се достави управнику добра, да бика пусти само на добре краве, и такса да се наплаћује за једно пуштање два динара — а на лоше краве да се никако не пушта.

Чита се молба г. Сергија Станковића, редовног члана друштва, којом тражи, да се његов предлог о оснивању угледног винограда — пошто није усвојен — њему натраг врати. — Одбор реши, да му се предлог не може вратити, јер је исти кроз записник прошао; а ако је вољан, може му се исти у овереном препису издати?

75.

Прочита се акт подружине Жичке, којим шаље мишљење оцењивачког суда, за преглед детелишта г. Боже Новаковића, там. економа. На расписане награде — за увођење напреднијих начина радње, па предлаже: да се г. Божи у место новчане помоћи, изда једна „сифонија“ са пумпом. — Одбор усваја мишљење оцењивачког суда и решава, да се г. Божи пошаље једна сифонија са пумпом, у вредности 70 динара, а за остатак награде у 30 динара, да се да плавог камена.

76.

Прочита се молба Косте Струса овд. лимара, којом нуди друштву 6 центрифуга — истресалица за мед, које је он у својој радњи израдио. — Одбор реши, да се умоле г. г. Тоболар индустријалац, Аца Живановић и Ник. Вељковић, да ове справе прегледају, оцене и своје мишљење одбору поднесу; па ће се онда коначно решење о откупљивању оних „истресалица“ донети.

77.

Прочита се писмо подружине Крушевачке, којим тражи, да јој друштво на име помоћи, за прскање винограда против „Пероноспоре“ да справе, плави камен, а и да је новчано помогне, те да би могла да изврши прскање винограда. — Решење: I. Известити подружину, да овде постоји нарочити пероноспорни одбор, који ради на том послу. II. Да ће се у „Жупи“ виногради прскати, а они да спреме људе, који ће овај посао да прихвате и даље врше. III. Да друштво има на стоваришту справе за прскање, као и плави камен, и ако је ко вољан може од друштва добити — како справе, тако и плави камен — само за готов новац пошто и друштво тако набавља.

78.

Прочита се реферат г. Вучка С. Богдановића, благајника друштва, о прегледу правила Милутовачке пољопривредне подружине, у којима има да се учине неке измене и допуне, а по учињеним исправкама, подружина се може примити у састав. — Одбор реши: да се измене и допуне референта саопште подружини, и да им се пошаљу друштвена правила, те да се по примедбама поступе и правила врате; па, ако то учине, да се онда подружина прими у састав друштва.

79.

Председник саопштава одбору, да је на дневном реду избор уредника „Тежака“, пошто је досадањи уредник услед премештаја са службом, поднео оставку, која је у прошлој седници и уважена. — Одбор приступи бирању лица за уредника и изабра г. Светозара Љ. Гавриловића редовног члана друштва, који се овог избора и прими.

80.

Председник саопштава одбору, да је на дневном реду претрес извештаја подружина о радовима, које мисле подружине предузети и извршити у овој години; као, и колика помоћ да им се изда од стране друштва и у чему. По прочитању свију извештаја, одбор решава и то:

1.) Подружини Моравској за оснивање угледног добра, да се поред раније одређене помоћи стави у изглед помоћ новчана са 100 динара.

2.) Подружина Колубарска да се помогне онда, кад буде купила имање; о чему ће се накнадно решење донети

3.) Подружини Рачанској да се уступе у својину из друштвеног магацина две косилице, истресалица — центрифуга за мед, и ситне пчеларске справе, потребне за рационално пчеларење.

4.) Варваринској подружини да се изда новчана помоћ у 120 динара, ради подизања угледног расадника шљива.

5.) Обреновачкој подружини да се изда новчана помоћ у 120 динара, на унапређење воћарства и пчеларства.

6.) Крушевачкој подружини да се изда новчана помоћ у 100 динара за сузбијање и уништавање пероноспоре; и

7.) Нишкој подружини да се изда новчана помоћ у 200 динара, за сузбијање и уништавање пероноспоре.

Прикупљање података за дело „Развитак пољске привреде у Србији“[1])

Да би било једнообразности у одређивању врста земаља и у њиховом наименовању, молим сараднике, ни овом послу, да се при испитивању земаља у своме крају, послуже као основицом мојом књижком: *«Оцењивање Земље*, предавања у земљомерској школи штампано у државној штампарији 1894. Цена 1 50 дин.“

Механичке методе у томе делу од стр. 55. до 73. говоре о простом начину испитивања земље — по спољ-

[1]) Под овим насловом обраћаћу се свој оној господи, коју сам умолио за њихову сарадњу на делу «Развитак и т. д.»; сва објашњења и упути излазиће овако. Сарадницима, које ћу умолити за уреднике појединих одељака дела, обратићу се доцније, чим буду изгледи повољни.

ним знацима, по питомом и дивљем билу, које на њима расте.

И Терова и Шмалцова метода олакшаваће тај посао, али нарочито Новакијева подела земаља на стр. 64. могли да се усвоји као најпрактичнија и најлакша.

Његова цела подела и класификација (одређивање) земаља, изведена је у три таблице у прилогу 2 уз дело и послужиће на јако као руковођe у овоме послу.

Молим све сараднике, да се за одељак у прогласу у 20 и 21 броју „Тежака" под овим истим насловом. —

О земљи

послуже овим методама — за разликовање земаља по спољним знацима.[1])

5. Јуна 1894. год.
Баоград. **Свет. Љ. Гавриловић**

NB Међ' члановима одбора за прославу 25. годишњице друштвене, појавила се мисао:

Да се покуша, ако би се од г. Министра народне привреде, добила најпотребнија помоћ, какву никад до сад није био вољан отказивати, да се приликом прославе, за те дане веже и приређивање изложбе пољопривредне, у најскромнијем виду.

Ако би се успело да се г. Министар склони на то молим да се изјасните, би ли били вољни узети свесрдног учашћа и у том послу? Шта би се све и на који начин и због краће времена — могло прикупити и изложити из вашега краја?

Молим што пре за одговор и то и што промишљенији и што искренији!

О комасацији донећемо један чланак у скоро, који чека од почетка ове године, да дође на ред.

Уред.

[1]) Имам да приметим, да нисам још био срећан, да добијем пристанке од свију, којима сам се писмом обратио за овај важан посао.

Г. Г. Радовану Мицићу и Милану Милановићу за тимочки округ, не могу да примим довољно неоправдан пристанак и ја у интересу пољске привреде, најважније гране у Србији, апелујем и на њихово родољубље и на њихово пожртвовање и ипак само на њих рачунам.

Неки се плаше краће времена — али ако се једном не ће почети и ако не ћемо баш сви ми с тим почети, а да ко ће?

Гавр.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „пероноспоре" (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за прављење „Бордовске чорбе."

Цене справа и плавога камена су:

„Сифонија" са пумпом, а са 2 млаза	75·— дин.
» » » « » 1 »	70·— «
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија" са 2 мл.	37·— »
» » » » « 1 »	36·— «
» » Живићев	22·— »
Један килограм „плавога камена"	0·70 »

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уреднишгва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

и

ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО

ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА

(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

ПЧЕЛАРСТВО

ЗА

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

ИЗРАДИО

Свет. Љ. Гавриловић

8° VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Опште напомене поводом питања о комасацији (наставиће се). — Чувајмо и подижимо гору по ливадама и пашњацима. — О нези младих воћака преко лета. — Мисли о нашим економским стварима. — На шта треба пазити при мужи крава? — Пчеларство и учитељство. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Подлистак. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 29 и 30. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 24. ЈУЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

ОД

Светозара Љ. Гавриловића[1])

(НАСТАВАК)

У истим исказима врло је интересантан и бројни преглед оних лица, која су се жалила против завршног деобног плана, као и оних, која нису никако ни пристала на извршење комасације Од 4198 заинтересованих лица у 1874. изјавили су жалбу у опште њих 178, али само су четворица протествовали и против самог извршења!

Тако велики успеси нису могли остати непримећени од осталих држава. Докле су јужно-немачке земље најпре због недовољног и погрешног законодавства, врло незнатне успехе постигле, за које имају више благодарити ваљаном техничном персоналу своме, који је под правнички простијим приликама био у стању да законске мане и сметње савлада — дотле су у северо-немачким државама, ослањајући се на ауторитет и утицај Теров, прилично рано, почели усвајати стари пруски поступак, или су у новије доба, са појединим изменама и допунама исти, у поправљеном виду завели и свуда су постигли исто тако велике успехе, тако нпр. у Саксонској у Хановеранској,, у Брауншвајгу, у тиринпшким покрајинама и т. д.

У Аустрији после 1848. тек је извршено ослобођење сељачког сталежа и извршена подела земаља на исти. Видели смо, да се још од прошлог столећа заводила деоба општинских утрина и испуста и продужавала без плана и рачуна, па се простирали на деобу и самих општинских и заједничких шума.

Државна управа није предузела организаторски рад и овде, као што јој је дужност била, но је уклевно се двоумила и врло рђаве последице, казниле су такво немешање државе у правилно уређење најбитнијих баштенских права својих држављања: *довело је скоро до потпуног упропашћења постојећих удружења, на милијунима хектара, пропаше, исцуста, алпи — сувата — и шумског земљишта.* Та удружења, која су заједнички уживала права службености на тим земљама, заједнички држала и чивала стоку, заједнички бачијала — прерађивала сточне производе — била су врло моћна привредна полуга за подизање народног благостања. Услед деобе заједничких земаља, испуста и пасишта, та су удружења маом морала пропасти, а повећање појединачког имања, добијеном новом земљом за зирађење и издвајањем чисто општинског имања из дотадањег заједничког, изгубљена је за будућност једна бесплатна и сигурна основица за извршење комасације, те најважније привредне реформе на свету, а ни појединачка имања нису тиме заокругљена и у једну целину издвојена. Но не само да су ова корисна привредна удружења на тај начин пропала, или се разлабавила у дотадањем обичајном реду, запту и поштовању задружног начела, не само, да су заједничке земље на појединце безразложно и непаметно, без икаквог реда и плана издељене у већини општина, већ се и у дотадањем реду и поретку аграрном, начинила читава збрка, испретурали се појмови, заплела се и замрсила стварност међ' заједничким имањем с правима уживања мештана и општинским имањем, с којим је општина као правна личност располагала — тако, да се у тој збрци читав преврат начинио, да му се часни крст не зна! Стотине квадратних миља земље, по свима аустријским покрајинама, леже без јасних и тачно изређених права баштинских, а опустошавању и сатирању општинске горе, нико не може на пут да стане — поред свега тога, што су заведене и баштинске књиге и што је катастар у велико површио свој посао!

Сад ће стати и много више труда и много више трошка, да се све то поправи и дотера, да се расправи и размрси — јер је уништена бесплатна и сигурна основица за извршење циљу сходних комасација; за јефтино и умешно, згодно и подесно просецање путева кроз атаре; за јефтино и просто, ни мало не заплетено провођење вода и свију осталих културно-техничких мрежа водених — јер се све то сада маом мора просецати и проводити кроз приватна имања и баштине, а то све ствара нове заплете а откупи или размене, стају више и труда и трошка!

[1]) Као наставник овога предмета у нашој земљомерској школи, сматрам, да ми дужност налаже, да се први појавим, при расправљању овога питања.

30. Децембра 1893 г.

И у Аустрији су из свију ових заједничких аграрних реформа, које се могу сматрати као једна органска целина, као и код нас најновијим шумарским законом, издвоји једну само — премер и ограничавање шума и регулисање шумских права службености. Ма да је то једна врло корисна мера, у расправи сопствености и службеиости, у свакој држави, ма да је она и једна спасоносна мера, по очување и одржање шума и боље газдовање с њима — опет је и ова мера само један издвојен део свију побројаних привредних реформа, које се у „расправном поступку" заједнички циљу најсходније, најправичније, најјефтиније и најбрже предузимају и извршују. То би изгледало као кад би какав мајстор, који лије разне предмете — рецимо фигуре — у калупима, место да излије целу фигуру, да растопљеном смесом испуни цео калуп, излије само ногу или руку, а остало остави, ма да изливена нога ил' рука и ако је лепа и правилна опет изгледа као крњадак ако не и недоношче.

Код нас у том погледу стоји још црње и горе, но игде. Код нас на аграрном законодавству, после епохе Књаз Милошевих економских и шумских уредаба у погледу привредних реформа, није нигде и ништа учињено и што је донето згодних и корисних закона од тада (закон од 5 дана ораће земље, што се земљеделцу не смеју за дуг продати, закон о кошевима; закон о чувању пољских имања; закон шумски ит.д.) су остајали «мртво слово на хартији" нити је било воље ни енергије, нити је имао ко, да их у свој строгости промени и изврши; политичка несрећеност и трзавице — учиниле су да сви наши државни послови теку од данас на сутра и да у нас власт нема скоро никаквог ауторитета; код нас је полициска власт — извршна власт и она се брине само о текућим, дневним, више политичким пословима а привреда и њени захтови и послови, то су им, а и морају бити, „девета брига!"

Нибур се жали на немарност научника и интелигенције, због аграрних неприлика: «ни један научењак не ће да се снисходи, да се побрине о деоби општинских царина (утрина и испуста);" али ми још црње и жалосније стојимо: код нас се нико од учених људи не брине ни о пољопривредном васпитању народа, ни о привредном снажењу и јачању његовом!

А камо ли да когод што и шумеља о комасацији код нас, о таквој једној спасоносној и коренитој мери са подизање народног благостања и привреде народне, која кида са свима престарелим установама, која обара све предрасуде, све сметње и кочње пољопривредном напретку, која врши читав преврат у полагању у вршењу права сопствености и службености, ослобођава баштинике, од светске ортачине и чини их правим и подобним господарима од свога имања![1])

Карл Пајреу — аутор, кога се држим у својим предавањима — лепо вели: *«само тамо, где је јавно мишљење довољно припремљено, може се ири доношењу закона очекивати и ваљан закон."* И доиста то још више вреди *за извршење сваког ваљаног закона*, докле сваки појединац не буде убеђен и обавештен о правим користима законских осигураних мера у одредбама законским, све дотле мора остајати сваки и најбољи закон, „мртво слово на артији."

Но код нас врло је мало и писато о овој тако важној и темељној привредној реформи а још мање је могло бити штогод урађено за припремање земљишта

[1]) Сад ће код нас поводом писма г. Министра народ. привреде — хвала богу једном — и то питање бар у претрес да се узме; питање је упућено „Српском пољопривредном друштву" на разраду.

ПОДЛИСТАК

ПРЕДСЕДНИШТВУ „СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА"

Упућена ми оба рада о пољопривредним удруженима, изазвана расписаним стечајем „српског пољопривредног друштва" за своју популарну пољопривредну књижницу, прегледао сам, и то:

1, рад пол насловом: „Пољопривредна удружења" са мото-ом: „у удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника" од . . . . . и

2, рад под насловом: „О удруженима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба." „Поука у виду писама" од писца под знаком „В." „К."

Прегледав оба ова рада имам част саопштити председништву шта ја мислим о њима.

При оцени оба ова рада имао сам на уму, да је друштво имало намеру да путем стечаја изазове *популарну пољопривредну књижицу, у којој би биле изведене популарне поуке за наше пољопривреднике* а «о удруженима за производњу и набавку справа, стоко и других пољопривредних потреба»; па сам према томе и ценио, у колико је који од она два рада одговорио постављеном задатку.

I.

Рад под насловом: „пољопривредна удружења" пре би био увод *у науку* о удруженима у опште а о пољопривредним на по се, него што би био *поука* о удруженима за потребе пољопривредника; и по томе овај рад није одговорио ни задатку ни условима, како је то расписаним стечајем мишљено) те га не би требало ни примити за популарну пољопривредну књижицу.

II.

Рад од писца под знаком „В" „К" има више и то лепих поука, а на име: и о раду, и о штедњи, о одвратности према луксузу, о патриотизму а понајвише о пољопривредним удруженима, све је написано у виду писама и то просто јасно и разумљиво; и по томе одговара потпуно оном услову, да је популарно написано и удешено за наше пољопривреднике.

Ну мени се чини, да је писац према постављеном задатку погрешно узео друге облике пољопривредних удружења а не оне, који су мишљени расписаним стечајем. На име он је, као што и сам у свом спроводном писму наводи, у разрађивању постављеног задатка узео за пример облика пољопривредних удружења какви су код „српског пољопривредног друштва" и његових подружина, а не оне привредних задруга новијег доба, какве је друштво у свом расписаном стечају и замишљало.

Велика је разлика између доброчиних пољопривредних удружења основаних на добровољним прилозима и поклонима појединаца, општине и државе, и пољопривредних задруга, које се оснивају од пољопривредника о својим улозима а за своју корист. Онамо је туђа помоћ а овамо је самопомоћ. По моме

једном закону о комасацији. Шта више земљомерска школа, то је прва школа у Србији, која слуша предавања о овом врло важном предмету и која ће добити тачног и правог појма о њему, која ће прегледно и исцрпно схватити суштину и целину ових привредних реформама, које спадају међу најважније светске реформе XIX века!

Иначе владају врло погрешни појмови о циљевима и задатцима комасације и о суштини саме реформе, у вези са осталим расправним реформама. И оно мало писаних ствари што имамо у пољопривредним листовима и оно мало мишљења, што се може чути од појединих, који о томе неког појма имају — пате од велике нејасности, површности и од нетачног, често изопаченог појмања.

Оно нешто мало законских одредаба о томе (у „закону о потесима од 1866. год.“ и правилама за извршење истога) — пате од истог погрешног схватања и од исте нејасности и неразумевања.

„Закон о потесима“ од 14 Априла 1866 (зборн. XIX стр. 46) у § 9. ево шта вели: «Да би се развитку земљоделија уклониле с пута и оне препреке, које долазе од распарчаности и растурености непокретних имовина и од помешаности разнородних земаља, власти ће не само појединима и општинама на руку ићи, *него ће и саветом настојавати*, да господари таквих земаља, у колико је где могуће, међу собно или с општином учине сходне измене, како би *свагда што више зиратних земаља* или што *више земаља једнога* рода (виногради, њиве, ливаде), или *што више земаља једног* господара дошло *у један везан простор* у општинском или сеоском атару и тим се досшело до целисходнијег поделења земље.»

„Правила о извршењу овог закона“ (27 IV 1866. Е№ 991) то објашњавају својим чл. 11. и 12 овако:

Чл. 11. Развитку земљоделија велику сметњу чини и то, што су зиратне земље појединих људи распарчане, растурене и помешане; зато ће општине, кметови и власти, сваким даном приликом настојавати, саветовати и на руку ићи свима имаоцима такови земаља, *да међусобним изменама и накладама своје земље уједињавају*. Оне ће им представљати: како је земљу, кад је ова у већем простору и при исправљеним границама, лакше обделавати, надгледати и од потрица чувати; како се при малим парчадима много земље губи на увратине и окрајке и како овакве мале имовине, према уједињеним и пространима, губе од своје праве вредности.»

Члан 12. У свези са изменама и уједињавањем земаља, стоје и потески путови. Да би сваки ималац земље у потесу, до свог усева доћи могао, а да другоме штету не чини проласком својим, дужност је општине и оних, којих се тиче, споразумети се и потеске путове оставити. А да би што мање земље незираћено и под путовима остало, треба изменама појединих парчади земље, колико је могуће путове исправљати и тако удешавати, како ће они за увратине обојим, сучељавајућим се странама служити моћи.“

Као што се види о комасацији (уједињавању) мисли се, да му је циљ, да сваки појединн баштиник, по могућству, један род земаља (њиве, ливаде, вино граде) добије уједињене заокругљене и то се брка са уједињевањем, заокругливањем имања свију сопственика једнога потеса, према усеву, који се у главном туна сеје — да цело село на једној страни има њиве за стрв, на другој њиве за кукуруз, на трећој ливаде, па винограде и т. д. О потеским путовима опет влада сасвим тачно појмање — да треба сваки комад земље, у атару или потесу — да се сучељава са путевима!

Остављено је дакле увиђавности власти, њиховом саветовању и настојавању и доброј вољи појединаца,

---

мишљењу само пољопривредне задруге новијег доба унапредиће нашу пољску привреду; и по томе треба неуморно да радимо на њиховом оснивању, у којој је цељи друштво и расписало стечај, о коме је реч.

Према овоме ни рад писца под знаком „В.“ „К“ не би се могао примити за популарну пољопривредну књижницу као пука за оснивање пољопривредних удружења за производњу ит.д.

Ну с погледом на то:

1, што рад овај даје пуку за оснивање пољопривредних удружења на форму нашег друштва а његових подружина, које млого користе пољопривреднику, а овај је предмет писац добро разрадио;

2, што овај рад има и других лепих поука.

Мишљења сам, да се овај рад штампа у „Тежаку“, ако писац на то пристане.

31. децембра 1892. год.
у Београду.

Свет. Милојевић.

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи спас
нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују
а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а
без морала нема удружења.

Бинхер.

— Нама не треба удружење!

Таквим, ето, поздравима часте се сви наши покушаји за удруживање. За тим се надовезује: «Ко ми је, опет, тамо? Игњат.... пхи!.... просто ми се гади — тај хоће удружење а не уме ни своју кућу да уреди. Па ето га тако и онај голавер Сретен..... Све нико ништа!„....

Али сви који тако говоре — греше. Ми ћемо се постарати да их разуверимо и да докажемо противно њихови погрешном мишљењу. Само мало стрпљења.

* * *

Рад и *удружење* су две основне потребе људске. Без њих људи не могу опстати ни напредовати. Што су потпуније оства-

да могу комасирати земљишта и кад би се могли покупити податци о успеху тих законских одредаба, зацело би били ограничени само на неколико случајева.

Отуд код нас неки бркају комасацију са овим *издвајањем појединих културних земаља у засебне потесе.*

Дакле, на овоме пољу треба још пуно писања, обавештавања и агитације, те да се прави појмови о комасацији прошире и да се огромне користи ове велике и спасоносне реформе увиде и оцене.

Сигурно, да ће бити овде онде, по разним законима и уредбама, разбацано још по које законско наређење, које би корисно дејствовало у овоме правцу: на ово добровољно, слободно, непринудно уједињавање и заокругљивање имања — али мени је познато да је постојао у грађан. законику, један законски пропис, који је ишао томе на руку, осигуравајући при продаји имања *пре̏че пра̏во ку̀повине, ро̀дици и суседима*; доцније је то ограничено само на пре̏че право породица.

„Закон о потесима", остао је и дан данаи у сили и важности у главним његовим начелним основима и ако је 22. Априла 1885. г. узакоњен „закон о чувању пољског имања"; у њему нема ни помена о ма каквом уједињавању и заокругливању имања — главно му је, да чл. 27. настане, да се потеси по роду усева, ил' по начину употребе земље, издвоје по атарима; чланом 28. одредбу о испаши стоке и роковима кад се она сме пуштати и кад забрањивати да не иде по атарима, преноси на општински одбор а не везује за одређено време, као зак. о потесима." Према томе у свима тим важнијим одредбама овај новији закон, који би хтео да се бави уређењем некакве пољске полиције, још је назадњији од престарелог закона о потесима: главна му је циљ, да се постигне чување имања, кад је забрањено стоци да по атарима рад испаше лута и што одређује стоци члан 30. и 31. заједничке чуваре — иначе да је морају држати кад је држе без надзора, у то време, у ограђеним пашњацима и просторијама.

Доиста на први поглед, изгледало би, као да би било оправдано начелно расправљање питања, да ли треба овакве реформе уводити путем принудним или их оставити слободној вољи и увиђавности сопсвеника, општина и дејствовати на извршење комасација путем „световања и настојавања." Из даљих разлагања уверићемо се, да је то питање посве неумесно и да је сто практика у нашој рођеној земљи, са овако настраним и нејасним појимањем праве суштине уједињавања имања и практика свију осталих земаља, које су без принудности, покушаване завести комасације — показала на делу и немогућност и бесмисленост таквих покушаја: резултати нису постигнути апсолутно никакви.

Потрзању оваквих питања и после онако сјајних резултата добијених у северо-немачким државама, повод су нејасност и необавештеност о правој суштини комасације. Видимо, да у таквом случају преовлађује погрешно мишљење у јавности: да се жалбе и тужбе појединих сопственика због привредне несрећености и несигурности и њихови захтеви комасације, предусретају с неповерењем, *као да су то само локалне недаће и неприлике, које и појединци могу врло лако, само ако оће, отклонити;* или да оне потичу, *од других зала, која се могу отклонити и путем друкчијег законодавства:* путем премера, ограничавања баштина и убаштињавања у прописане књиге за то. Али ту се губи из вида, прави извор и органска веза свију тих аграрних недаћа, неприлика и зала, заборавља се како су оне и многобројне и јако раширене по свима покрајинама, како су дакле опште, како оне врло погубно, управо целатски дејствују на целокупну културу земаља, на целокупно благостање народно, на целокупни живот општински

две основне потребе у друштву, то је и живот људски потпунији и бољи, а што су оне рђавије остварене, то је и живот људи рђавији и гори.

Само Свето Писмо вели: да је Бог удружио првог човека и прву жену да се плоде, да *раде* и да његовој слави подижу хвалу. Удружење постоји како у неорганској, тако званој *мртвој* природи, тако и у живој: биљној и животињској. Ништа, дакле, није могло бити без удружености.

Даље, на толико места наилазимо у Св. Писму велике задружне породице, које су, баш због тога што су задружне, што су имале довољно радне снаге, могле избацити из своје средине многе важне људе, многе своје избавитеље, друштвене реформаторе и Божије изабранике. Зар Ној није био са јаком задругом? Бар то Св. Писмо тврди, и оно нам као једини сведок оног времена лепо слика огромну важност удружености. Зар Јосиф није био из велике породице, из велике задруге? Па зар толики други одлични људи, који се спомињу у Св. Писму, нису били из великих задруга? Све је то доказ да је задруга стварала богатство и услове, да се њени даровити чланови вину из сбичног чамежног живота и пораде на бољитку не само своје околине, већ и да користе целом човечанству.

Природњаци опет не налазе нигде, нити се ма где спомиње, неудружен човек. Они налазе свуда удружене људе у породице и државе, у којима заједнички (у разним формама) боре с природом за свој опстанак. Па и сами први људи, нити су ишли сами у корење ни у ловљење, већ је и за то требало више друштва, па су се за то они и удруживали. За то нам најбоље сведоче јевропски образовани путници, који су по Америци и Африци увек дивљаке налазили *удружене* у чопорима.

Развитком човечанства развијао је се све више и облик и суштину удруживања. Томе су, истина, увек стајали на сметњи многи узроци, те је удруживање испадало несавршено, некорисно и штетно, као н. пр. сад што смета капиталистичка производња. Истина је неоспорна, да је баш капиталистичка производња створила велика друштва радника, јер капиталисте имају у својим ридионицама по 100.000 радника, а поседници имања по неколико хиљада аргата, али ту је удружење радне снаге у корист појединаца — капиталисте.

Такво је удруживање новом економском науком оглашено за штетно по масу народа, т. ј. по оне, који збиља и раде земљу или раде у фабрици; и она препоручује удружење радника и њихове и физичке и умне и материјилне снаге за чисто њихову корист. У том погледу, економска би наука препоручила нашим пољопривредницима: да ступе са свим имањем што имају у задругу, која би бројала по 10 и 20 данашњих инокосника.

Од таког би удружења могло нешто и бити; док овако како су данас инокосни не могу ништа урадити; јер данас свију њих 20 морају отићи те платити порез — то је изгубљено 20 надница, док би то могао учинити један и уштедити 19 радних дана. Данас сваки од њих преко године отиде у варош бар по 5 пута да што год прода или купи — а то је изгубљених 100 радних дана, — а кад би се удружили, онда би све те послове могао свршавати један, рецимо за 30. дана, те би уштедио читавих 70 надница, данас сваки од њих мора и да ендек копа, и да ограђује, и да стоку пази, и воћњак да гаји, и да оре, и

и друштвени, на читав аграрни ред и поредак, јер им је крајњи извор баш у основним потпуно несређеним правима сопсвености и службености, а не обратно.

Право је *а и* **дужност** *државне управе, да дејствује свима силама и средствима, у интересу подизања привредне моћи народне и своје сопствене снаге да се постигне правична подела потеса и атара, да се изврши целисходно уједињавање баштинске имовине у што већем броју општина, јер у целисходном заједничком и једновременом извршивању свију потребних реформа за регулисање права сопстеености и службености, у што стварнијем заснивању или побољшавању свију привредних уредаба и установа, којима се осигурава сваком поједином баштинику што јаче и слободније располагање са својом имовином, што боље и самосталније употребљивање, коришћење и руковање са истом, по свима земаљским општинама редом, — лежи најсигурније и најмоћније средство,* **да се привредна моћ, богаство и имућност свега земљоделског сталежа подигне и учврсти.**

Према томе и циљ је и задатак државе, да у интересу општем, у интересу народног благостања, предузме ове посве корисне аграрне реформе да их потпуно узме у своје руке, да их изведе и изврши, угледајући се на начин и остварења у северо-немачким државама, јер је у тако опширном, тако дубоко у досадањи живот, ред и поредак, засецајућим привредним мерама и реформама, снага појединаца одвише мала а остварење тих корисних реформа на тај начин, и врло споро и немогуће.

Због свега тога и у страној правној књижевности, појављивале су се многе заблуде и многи погрешни појмови, који су само сметали правилном схватању, расправљању ових питања и ширењу њиховом у јавности, јер се у том табору правничком јављале и тако бесмислене зебње и предрасуде, да закон о комасацији није ништа друго, но притисак већине баштиника на мањину, кобајаги изражен у захтеву: „*дај ми део твога имања, који ми је потребан, у размену за мој део имања који ми је неподесан те да ја боље газдовати могу.*“ Тако погрешно схватање правника и књижевника о комасацији допринело је много заблуда: да се извршење њено, нова подела имања скупљених уједно ради комасирања, одређује и врши на основу *одлука већине* и да мањина може бити приморана, да прими у размену онакве баштине и земље, какве јој већина или од већине изабрата комасација силом наметне! И онда и није чудо, што се у табору противника комасације, могу наћи и тако настрањена мишљења, да је закон о комасацији: «неоправдано извијање права,“ «слабљење угледа општег грађанског законодавства, на рачун једног изузетног закона“, «нападање на приватна права и крњење тих права, за рачун неких уображених општих интереса“, „то необуздано признавање права јачему, услед чега може наступити потпуна несигурност у баштинском поретку, највеће опасности по правно стање земаљско; може се изазвати по мир земље врло опасан отпор и противљење и настати доба несигурности, немира, свађе и насилно напаствовање и т. даље.

Због тога се и појавило, у јавности мање обавештених земаља — као у Аустрији, па и код нас — посве неоправдано питање о томе, *«да ли да се комасација уводи путем принудности или не?“*

О „принудности“ расправе се потржу при увођењу многих и многих других строжијих законских одредаба и мера, па је то начело принудности, код нас, заведено и усвојено, другим, мање важним законима и добило у неколико „право грађанства.“ Друго је расправљати питања такве природе теориски, а друго у практичном животу, на делу самом.

Један пруски народни посланик, при расправи закона о комасацији у годинн 1872., бранио је своје гледиште, да сељак не би допустио принудност већини; јер се народ вели навикао, да се сваки сопственик и најмање грудве земљине, сматра као потпуно самосталан и неограничени суверен, који са суседством и околином ни у какво смесништво и мешавину не пристоје, већ који на своме имању оће да жари и да пали по својој вољи, оће да на њему води живот неограниченог господара, коме с поља, преко граница његове својине, нико приступити не сме!

Ма да се тако мишљење често и код нас сусреће, али оно почива на потпуном непознавању правог стања ствари, на самоме врелу живота сеоског. Нико није мање господар свога имања, свога труда и тековине, но што је то сељак на своме добру: сетите се само разних права службености, грађанским законом осигураних целоме селу, на свима имањима растуреним по атару; права службености: на испашу по стрњикама и угарима, на исхрану стоке и жировницу, по шумама; на право пролаза, пропуста преко туђих имања ит.д. — једном речју на све непрекидне и посведневне распре и свађе: око међа и синора, око потрице и око свију осталих сијасета, што загорчавају живот на селу! А за тим од давних давнина, баш наш сељачки сталеж, толико је навикнут на принудност, на поштовање воље већине, да му је то прешло и у крв и у срж; сетите се закона о потесима, решавања: о забрани ливали и њива од стоке, и т. д. па ће вам бити јасно

да копа, и да жње и да коси, и опет не само да не постигне на време, већ му ништа не изађе као што би могло и као што би требало: нити му је воћњак напредан, нити му је кукуруз једар, нити му је стрмнина на време пожњевена, нити му је ливада добро сређена; — свуда недостаци и штете; док кад би се њих 20 инокосника удружили, посвршавали би све боље, на време, и имали би много веће ваљде. О оваком удружењу најбоље говори један наш цисац, који и из искуства, а и по једном прослављеном руском великану вели од речи до речи овако:

„Просто је удружење, кад се виши људи скупе, да нешто заједнички ураде по заједничком плану. „Корист простог удружења, вели Уеквилд, казује пословица: два пса заједно улове више зечева но четири оделито.“ У многим случајевима примећава се да два човека заједнички ураде више него ли четири, који раде оделито, а неки се послови баш не би могли никако ни извршити без удруженог рада. За све ово има безбројно примера у свакиданьем животу, н. пр. да се подигне неки велики терет, да се потсече и обори дрво у корену, да се посече шума, да се у брзо покоси или пожње велика количина сена и жита док траје лепо време, да се убрзо осуши велика баруштина, да се повезе веслима; при копању руда и извлачењу из рудника, кад се диже грађевина, при грађењу путова и жељезница и т. д.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

«да су се сеоски назори о праву, под илъадугодишњим обичајним редом потеске принудности, скристалисали, да се у свима привредним питањима појединац покорава вољи већине; па чак и онда, кад би такве одлуке биле сасвим против његових рођених интереса, навикнут је да поштује опште интересе целог села и да сматра, да је то «право«!

Да је тако, најбоље се можемо уверити, из праксе других земаља, гди сељачки сталеж, сматра изјашњење већине за провокацију — само кад се иначе цео расправни поступак врши како треба — као нешто, што се само по себи разуме. Као што је био случај у Холштајну још прошлог столећа, као што је и дан данъи у немачким државама, тако смо уверени, да ће и код нас земљоделски сталеж, свуда онде, гди влада пустошна распарчетаност земље на парцел или деонице, гди се оне наоде у незгодном положају и неправилном облику за њино правилно и целискодно обрађивање и употребљавање, гди оне сметају просецању путева и осталих заједничких корисних предузећа и сретава, — у комасацији имања, сматрати повраћај и успостављење аграрног реда и поретка: *само кад се на делу увере о корисности целог расиравног иоступка*. Јогунство, инат, необавештеност и нерасположење појединаца, тада ће се расплинути и утопити у море опште преданости.

Неоправданост противничког разлагања о потчињавању воље мањине вољи већине, истиче се и из целокупног нашег јавног, грађанског и друштвеног живота; јер је и у свима државним, у свима општинским, у свима друштвеним пословима у опште и немогоће друкчије начело, но покоравање воље мањине вољи већине, јер је то основица целокупном друштвеном и државном уређењу и данас, као што је било и од вајкада и као што не може друкчије бити до века!

Највеће се политичке и грађанске слободе добијају по жртву највећег ограничавања права личности *па и привредне — економске — слободе, могу се добити само по цену ограничавања и права сопствености и права службености у интересу општине у интересу целине* — то је неминовни услов за живљење у друштву, у заједници и сви закони политички, па и сви закони привредни, на томе се начелу и засновани.

Кад се у већини прилика не може проћи, без начела принудности у законодавству личних права, која много мање засецају у целокупни друштвени живот и склоп, тим мање се без принудности може постићи ма шта, у оваким темељним, коренитим, привредним реформама, које носе на себи упечатак правог и истинског преврата, у досадањем целокупном привредном реду и поретку — ал' шта ћемо, кад без тога нема напретка нема бољитка. Имамо на овом месту да се позабавимо са изналажењем правих узрока: неповерљивости и непредусретљивости масе, при увођењу сваке нове реформе, па ма очигледност користи њене, била за свакога јасна на први поглед. То је прави узрок и неуспеху, слободног, непрунудног начина извршења комасације, у свима државама, које су при извођењу ових опште-корисних реформама, јашиле на некаквим уображеним либералним начелима о слободи личности и приватнога права.

Ми знамо, да наш свет, нарочито проста маса, с неповерењем, са сумњом и зебњом, прихвата сваки законски облик и сваку нову законску одредбу, која му товари какве нове обвезе или какве нове дужности само за то што је изгубио веру у сваки ауторитет, у ауторитет власти, па и у ауторитет, справедљивост и правичност и његових рођених избраника, без којих не може код нас бити ни једна комисија, која има да расправља ма каква питања, која би јаче задирала у приватне интересе појединаца. Да ли је то у опште мана изборног система, или су томе узрок неумешно, неупутно, много пута противзаконо вршење дужности званичних органа — тек код нас утврђена је и готово освештана практика, да државна управа, не може добити ни једну такву важнију законску одредбу која задре у већа права народна, без пристанка да ту заседава, присуствује и решава и по један ил' више народних местних повереника и избраника, с правом контролисања или адвокатисања за интересе оних, који су их изабрали. Не ћу да дубље истражујем, од куд долази овако неповерење, али је жалостан факат, да наше политичке прилике, поколебане тесногрудим партизанством, утврдиле су у народу опште непоуздање, да се онако и мимо закона а поред свега полагања заклетве на закон и његову савесну примену — кад се добро примоли и прокуми, или и преко прстију покаже, која „мутава“ (банка) може добити неко право и без јасног и одређеног права.

(наставиће се)

ШТА ЈЕ РАСТОВИНА.

Поводом набавака дрва и грађе за разне потребе средством лицитација или иначе међусобних погодаба и уговора, често се дешава да заинтересоване стране воде спор и о томо: „шта је то растовина.“? Ови се случајеви чешће дешавају при набавкама дрва и грађе за разна државна надлештва, а долази отуда, што многи, који ове погодбе закључују и не знају шта је то растовина, нити о том има каквог нарочитог прописа за управљање.

За то, држимо, није на одмет, ако на овом месту коју проговоримо у прилог потребног објашнења по овој ствари.

По науци и шумској ботаници под именом растовине у опште, зове се један род шумскога дрвећа из фамилије жироноша — Cupuliferae — звани ботаничким именом Quercus. У овај род долазе по именце ове врсте што код нас расту и то: лужник, бељик (љутик, горун), крупна граница (слатка граница, благун, сладун), ситна граница (магаричар) и цер. Сви пет ових врста растовине имају и своје особине, којима се једна од друге разликују по њиховој техничкој употреби, поред иначе својих ботаничких разлика.

Према томе, ако се од растовине тражи каква грађа, телеграфски и др. дирећи, најбоља је за то лужниковина, за тим бељиковина и крупна граница, а најлошија је церовина због свог ретког дрвета. Ни ситна граница није за грађевину јер јој је дрво крто.

На против, ако се траже дрва за гориво, најбоља је церовина и граничевина (и крупна и ситна) а најлошија је лужниковина и бељиковина.

Шума пак — лисници — која се стоци за зиму спрема у оскудици села, најбоља је од крупне границе, за тим од бељика и лужника, а најлошија је од ситне границе, јер је љута и стока је нерадо једе.

Што се пак тиче жира, најслађи је од крупне граница, а најљући од бељика (љутика) а и од цера доста је опор. Но само кад га има довољно у забранима добро је по стоку ма од које врсте био.

Изузевши цера, који се свуда тим именом зове, све остале врсте растовине у свима крајевима Србије не зову се једнако, јер скоро сваки крај има за то и своје специјалне називе тако на пр. лужник у окр. пожаревачком а и подунавском познат је под именом растовине, а у окр. крајинском под именом сладуна; под именом дубовине у окр. крушевачком подразумева се маом крупна граница; а љутик, који се у окр. крушевачком зове бељик (и тељиг), свуда је у источном крају Србије познат под именом горуна.

Зато, ко чини погодбу за набавку дрва или какве грађе, није довољно само да каже ону растовину, но баш да услови и од које врсте; како не би противно својој жељи и намери место церових и граничевих дрва добио лужникова и бељихова и обратно како не би место лужникове, бељикове и граничеве грађе, добио церову као лошију грађу, што даје повода излишним споровима, чиме се поједини шпекуланти највише користе.

У опште узев, свака млађа растовина боља је за гориво но старија Па шта више и млада бељиковина (горуновина) особито ако је са присојних места, боља је за гориво но престарила церовина.

Но, ма да је појам млада и стара растовина доста растегљив ипак је можемо, за распознавање старости онако емпирички, поделити у три класе, тако:

За растово дрво рачуна се да је младо до 30 год. старости, за које време порасте до 25 см. у пречнику, има глатку, танку и до 5. мм. дебелу кору. Ово је гора од које се сече пруће, лемезје, мертеци телеграфски дирези и др. отање греде.

Растово дрво од 40 до 120 год. старости може се назвати средовечно; стабло му одебља до 80. см. у пречнику, кора му је испуцала, и што старије то све више и услед тога два пута је дебља но код младог дрвета, а може бити и до 2. см. дебела. Ово је гора, од које се израђују железнички прагови, греде темељаче, балвани, дуге и друга грађа за коју се тражи зрелија и дебља гора.

Растово пак дрво од 120 год. па на више, преко 80 с.м. дебљине сматра се за старо, кора му је још дебља а може бити до 5 см. дебела. И од ове горе израђују се дуге, даске и др. грађа.

Старост дрвета по кори оцењује се даље приближно и то само може се познати младо до 30 год. средњовечно до 120. год. а старо преко тога.

Но у шумарству старост дрвета рачуна се тачно по прстеновима (летима) на пресеку стабла до земље, јер сваки дрвени прстен прирасте за годину дана, па колико прстенова толико и година.

Али, за разликовање појединих врста растовине и од ове познавање квалитета дрва и грађе, треба доста знања и практичне извежбаности, које у осталом толико и не оскудева код наших сељака, а особито код свакидањих дрводеља и дрварских трговаца.

Јов. М. Јекић.

Болести поврћа и његови пријатељи и непријатељи.

Да и на поврће могу да наступе разне болести, које утичу на његов развитак, то је ствар и стара и позната. Само су болести поврћа кратког века и махом спорадички пролазе, не проузрокујући штете у обичним размерима. Деси ли се пак, да каква болест узме код поврћа великог маха, ту немамо на згоди срестава, којима би смо се могли корисно и са сигурношћу послужити.

Доста је узрока, са којих може поврће да се у напредовању омете. Остављајући на страну оне многе, неизбежне елементарне непогоде, неподесност положаја и земљишта, неопрезност при окопавању и т. д. — ми ћемо се само часом уставити на реду штеточина, које поврћу наносе вреда, те оно често због тога мора да болује.

Непријатељи су поврћа многобројни. Ми ћемо поменути само највеће, на чијем истребљењу ваља живо да поради сваки привредник. Међу штеточине поврћа у првој су врсти: мишеви, ронци, пужеви, лисне стенице и ваши, лептири и њихове гусенице, разне бубе, мрави и мушице. Што је поврће лошије, то више има штеточина. За то сваки пажљив вртар ваља да је неуморан у поправци земљишта, избору семена и временом обделавању. Корисне животиње, које се хране црвима, бубама и другим штетним инсектима, треба не само да сам чува, него и друге на то да побуђује.

Противу *гусеница* ваља раније тражити лека. Најзгодније је време за њихово тамањење док су оне још у паучини. Касније, пошто се оне размиле, сва су средства, која се против њих предузимају, махом палијативна.

Лисне стенице најбоље се из врта изгоне, када се по лејама растуре тисови прутићи, чији мирис оне не могу да подносе.

Лисне ваши и мушице. Гнезда њихова ваља намазати петролеом, или их уништавати прашком или димом од дувана. Исто тако дејствује и вода, у којој је преварен дуван. Осим тога и катран лечи од разних инсеката с најбољим успехом.

Противу *разних мува* употребљава се ово сигурно средство. Свеже главице бела лука добро се искувају, па том водом, пошто се охлади, прска се поврће. Понеки вртари квасе у тој води и семе, па веле: да и то успешно дејствује. И вода, у којој је пелен куван, од истог је дејства.

Мраве разгонимо, када њихове мравињаке посипамо кречном водом.

Против *црва* до сада је најбоље средство била кртица, коју вртари тако живо гоне. Осим тога, кропење водом, у којој је чај размућен, такође се црви одгоне.

Против *ронца* ваља у врту ископати јамице, од прилике 0·2—0·4 м. дубоке и напунити их свежом коњском балегом. У јесен ронци се нагомилавају, да ту презиме, па не само ронци, већ и многи други штетни инсекти, који се на тај начин могу лако уништити.

Пужеви се хватају на мркву (репу), која се исече на дугачка парчета и растури по путањама у врту.

Кртице и мишеве хватају вртари у гвожђа и замке, или их трују. Начина за то има небројено.

Ну, осим тих непријатеља поврћа, из царства животиња, има их доста и у царству биља, које развитку његовом сметају и уде. То штетно биље јесте *разни коров и паразитно биље*, које поврћу слаби земљиште и одузима му потребну храну. С тога поврће треба за сува времена окопавати, леје чистити и плевити. Семе тога штетног биља долази у врт или са ђубретом или измешано са семеном поврће.

Но природа се такође постарала, да се штетна жгадија у врту не би и сувише осилила. Она је, за тај случај, основала нарочиту полицију реда, која, тако рећи, гледа да одржи равнотежу и поредак. Тако оне многобројне штеточине, бодри чувари растиња и велики пријатељи његови, немилосрдно гоне и ута-

мањују. Ту долазе, у првом реду, тице: врабац, ласта, жуња, чворак, сеница, кукавица, пупавац, препелица, јаребица, вијоглава, зеба, стрнадица, чиж, голуб, вивак и све остале, које се бране инсектима и зрневљем. Многе пак, као: врана, гавран, сова, ћук и др. затиру још и мишеве и веће инсекте. Нарочито су све певачице, које нас веселе својим љупким певањем, велики пријатељи поврћу и у опште сваку растињу.

Добит од тица, које се хране инсектима, јесте огромна. Благотворни утицај њихов никада није могуће као што треба оценити. С тога би била дужност сваком пријатељу привреде и напретка да на све могуће начине дејствује: да се тице, а којима је била реч, штите и чувају; да им се иде на руку при гнездењу и да се ништа не пропусти, што би их задржало, да остану у нашој околини.

По чешком
— та.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

III. СЕКЦИЈА

I. О хранећим метеријама, које захтева винова лоза.

Све биљке за своје развиће потребују извесне хранеће материје, које се налазе у земљи, но не сваки пут у довољној количини и у таковој форми — једињењу — да их биљке могу усисати. Земљишта која оскудевају у тим хранећим елементима, неплодна су. Да би такве земље начинили плодним потребно их је ђубрити природним или вештачким ђубретом, потребно је додати оне елементе којих у њој нема или је у недовољној мери и таквом једињењу да биљкама не може за асимилацију послужити. Ово је општи појам за све земље и све културе. Али потребно је да се определи према свакој земљи и налазећим се у њој хранећим састојцима као и култури биљака које хранеће материје треба додати. То је основ рационалном ђубрењу. Очевидно је, да треба додати највећу количину оне хранеће материје, коју биљка највише потребује за потпуно своје развиће.

Најважније су хранеће материје: *азот*, *фосфорна киселина и калијум*; на њих се наслања цела пољопривредна пракса. Биљке потребују још и друге елементе, но ови се обично налазе изобиљно у свакој земљи због чега није потребно да се за њих бринемо, осим у изванредним случајевима.

За највећи део културни биљака опредељено је које хранеће материје оне захтевају. Зна се које се материја одузимају из земље са пшеницом, кромпиром или репом. Али за винову лозу то је мање познато и ако су изучавања чињена у том погледу, јер постоје огромне разлике између услова у којима се винова лоза гаји у разним пределима. Немогуће је, дакле, генерализати поједине резултате, који су добивени испитивањем изолованих представника појединих виноградских крајева. Како упоређење може да се постави између великих винограда јужне Француске са тако бујном вегетацијом и великом производњом са танким чокоћем у Шампани и Бургоњи које дају десет пута мање приноса и којима често пута не достаје ова хранећа материја, но изгледа да о том не воде толико рачуна.

Држећи се оних хранећих елемената, који су у нашој власти да их можемо виноградима дати ради увећања плодности и пораста, испитајмо одвојено колике су количине ови разни хранећи материја, које чокот апсорбира годишње за развиће лозе, лишћа и грожђа.

Ове количине не морају бити тачно мерило за ђубрење, које мора бити доста обилније, јер биљке не приме све елементе, које ми дамо земљи у виду ђубрења. Неки, као азот губи се пропадајући у здравицу, други као фосфорна киселина и сам калијум не распростиру се у земљи тако, као што је се мислило. Ови елементи у место да се расплину у земљу, остану локализовани на извесним местима и не могу бити апсорбовани ако биљни корен не дође у непосредни додир с њима. Пошто коренов систем не заузима сав простор земљишта губи се на тај начин велика количина хранећих материја.

Погрешно је мишљење о некој покретљивости ових хранећих састојака. Ако биљке нису усисале све хранеће састојке прве године кад је ђубрење извршено, онда то учине идуће године простирући свој корен и жилице на оне тачке у земљи где асимилација није извршена. Отуда је потреба, да се земљи да више хранећи материја него што је то строго узев нужно за развиће једногодишње жетве.

Изучавања о потреби хранећи материја за виноград, могу послужити као воћа при употреби и размери појединих хранећи састојака које ђубрењем уносимо у земљу. Тамо, где се годишњом бербом црпи много азота а мало фосфата, употребићемо више азотног него фосфатног ђубрета.

После ових општих напомена, г. Минц, проф. Агрономског Института, изложио је детаљно резултате својих истраживања. Циљ је овоме истраживању да се сазна које хранеће материје и у којикој количини одузимамо земљи једногодишњом бербом. Ради овога испитани 14 винограда код 14 разни сопственика у Лангедоку у Русимону. Целокупна површина ових винограда износи 1373·60 хектара. При овом великом а веома трудном послу, имало је да се нађе колико је које врсте хранећи материја одузето из земље једногодишњом вегетацијом винове лозе, кад се то сведе на један хектар. У тој циљи г. Минц испитивао је: *лозу*, *лишће*, *вино*, *комину* и *стељу*, дакле, све биљне органе који су производ једногодишњег растења и у свези са утрошком хранећи материја, налазећих се у земљи.

У Лангедоку има веома различних винограда по положају, земљишту, начину културе, врсти лозе ит.д. С тога да би изнађени резултати одговарали средњој вредности, узети су у испитивање представници појединих типова културе. Тако, има винограда засађени старом француском лозом, који се брани од филоксере наводњавањем, други са сумпорним угљеником; један је део посађен поред мора на песку, а највећи део подигнут је каламљењем на америчкој лози. У погледу на земљиште те такође разлике између садова на косим пристранцима, шљунковитом и мршавом земљишту и оних на богатом и дубоком речном наносу (алувијуму).

За укупни резултат потребно је било узети у рачун све ове разлике. Учени професор савладао је овај трудан задатак уз помоћ дотичних сопственика, више професора и помоћника и поднео конгресу свој опширан извештај, који је по прочитању усвоио ове закључке:

1. Најважније хранеће материје на које се мора ослањати пољопривредна практика, јесу: *азот*, *фосфорна киселина и калијум*. Биљке имају потребу и за друге хранеће материје, али оне се обично налазе у земљи изобиљно, те, пошто их природа ставља бесплатно на расположење, нема потреба да се за њих нарочито старамо, осим у изванредним приликама.

2. У цељи да се одреди количина азота, фосфор. киселине и калија, потребна сваке године за успевање винограда, госп. Минц испитао је саставне делове вина, комине, лишћа, лозе и стеље у разним виноградима околине Бордо-а, Русиљона, Лангедока и Шампање. Познавајући количину ови разни продуката на један хектар, могао је показати у којој су мери хранење материје одузете земљи годишњом културом лозе. Изучавање је предузтмао на целокупним виноградима, пошто поједине парцеле, ма биле и повећег простора, не дају средњи резултат који треба наћи за употребу винодељске практике.

3. За винограде Јужне Француске, годишња производња варира између 75—190 хектолитра од хектаре.

Целокупни годишњи потрошак хранећи материја износи по хектару, и то:

Азота	37—74 килогр.
Фосфорне киселине	10—17 »
Калија	28—71 »
Креча	50—135 »
Магнезије	4—10 »

4. Из прегледа види се јасно, да је највећа концентрација хранећи елемената у лишћу, које се с тога мора сматрати као стварни произвођач вина.

5. Количина азота, фосфорне киселине и калија, која се налази у вину незнатна је у сравнењу са укупном количином, коју лоза потребује за своје развиће. И кад би се земљи повратили сви хранећи елементи налазећи се у лишћу, лози, комини и стељи, испошћавање било би незнатно самом продукцијом вина.

5. На овај начин опредељене количине хранећи материја не могу, строго узев, послужити као мерило за ђубрење, пошто ово мора увек бити озбиљније, јер биљка не употреби све елементе које јој дамо ђубрењем: али опет може послужити као путовођа при овом послу.

7. Између најважних хранећих елемената, *азот заузима прво место.* Формуле, које су у последње време препоручиване и хваљене,[1]) а у којима је азот изостављен, треба сасвим одбацити пошто се у њима не води рачуна о зактеву и потреби лозе.

8. Што се тиче фосфорне киселине, винова лоза не потребује више него остале културне биљке.

9. Напротив кали има велику улогу при хранењу биљке. Само вино, поред мале количине азота и фосфорне киселине, садржи знатну количину калија, који се налази у стању двојног винокиселог калија (bitartrate). Али, пошто је земљиште често пута доста богато па калију није потребно обраћати нарочиту пажњу на њега при ђибрењу.

Ови су закључци потврђени резултатима испитивања у Русиљону, Шампањи и Алжиру.

Нарочито је донесен закључак односно улоге азота при хранењу винове лозе, коме је признат веома велики значај сасвим противно учењу школе Жоржа Вила, који у својим формулама сасвим изоставља азот као непотребан, јер га, вели, из ваздуха узима.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Шумски ценовник. — На основу закона о шумама прописана је такса — ценовник, како за сечу разноврсних дрвета, тако и за друге производе и споредне користи у државним шумама. По том ценовнику разликују се цене по срезовима на цене првог и цене другог реда, с обзиром на блискост односно удаљеност од подвозних (саобраћајних) срестава и општу вредност дрва и шумских производа. Из тог ценовника саопштавамо у изводу следеће:

[1]) као нпр. формуле Жоржа Вила.

I. ЦЕНЕ ДРВЕТА ЗА ГРАЂУ И РАЗНЕ ПРЕРАЂЕВИНЕ.

Почевши од 6 см као најмање па до 120 см. као највеће дебљине у пречнику, мерећи дебло у висини од 1·20 м. од земље, цене су ове и то:

Врсте дрвета	НАЈВЕЋА ДЕБЉИНА	НАЈМАЊЕ И НАЈВЕЋЕ ЦЕНЕ I РЕДА У ДИНАРИМА			НАЈМАЊЕ И НАЈВЕЋЕ ЦЕНЕ II РЕДА У ДИНАРИМА		
Јелово и смрчево	до 120 см.	од 0·60	на до	6·60	0·30	па до	4·50
Борово	» 100 »	» 0·80	» »	7·30	0·40	» »	6·00
Јужниково, граничево, горуново (бељиково)	» 120 »	» 0·50	» »	50·00	0·30	» »	18·00
Буково, церово, брестово, јасеново и брезово	» 120 »	» 0·20	» »	8·00	0·15	» »	4·50
Грабово	» 80 »	» 0·20	» »	6·00	0·15	» »	4·50
Липово	» 100 »	» 0·25	» »	9·50	0·15	» »	5·00
Кленово, дивље крушково	» 60 »	» 0·20	» »	4·00	0·10	» »	3·50
Дивље јабуково	» 60 »	» 0·10	» »	3·00	0·10	» »	3·00
Јовово (бело и црно) . . .	» 60 »	» 0·15	» »	4·00	0·10	» »	3·50
Тополово (бело и рио) . . .	» 120 »	» 0·20	» »	16·00	0·15	» »	10·00
Трепетљиково (јагњедово) и врбово	» 60 »	» 0·20	» »	4·00	0·10	» »	3·50

II. ЦЕНЕ ДРВА ЗА ОГРЕВ И ЖЕЖЕЊЕ УГЉЕНА

Од цепаница или облица (до 2 м. дугачке)	Цене I реда: КУБНИ МЕТАР д.	п.	СА 2 БОЈА ИЛИ КОЊА д.	п.	СА ЈЕДНИМ КОЊЕМ д.	п.	ТОВАР НА КОЊУ ИЛИ МАТАРЦУ д.	п.	ЧОВЕЧИЈИ НАРАМАК (БРЕМЕ) д.	п.	Цене II реда: КУБНИ МЕТАР д.	п.	СА 2 БОЈА ИЛИ КОЊА д.	п.	СА ЈЕДНИМ КОЊЕМ д.	п.	ТОВАР НА КОЊУ ИЛИ МАТАРЦУ д.	п.	ЧОВЕЧИЈИ НАРАМАК (БРЕМЕ) д.	п.
Лужникових. белићевих, граничевих, церових, јасенових и грабових.	1	—	1	—	—	50	—	40	—	10	—	80	—	80	—	60	—	30	—	5
Брестових, кленових, глогових, липових, крушковых и јабуковых.	—	60	—	60	—	30	—	25	—	10	—	50	—	50	—	30	—	20	—	5
Тополових врбових и јовових.	—	40	—	40	—	20	—	15	—	10	—	20	—	20	—	15	—	10	—	5

III. ГРАЊЕ, ОГРАНЦИ И ТРЊЕ.

ОД	Цене I реда								Цене II реда							
	Једна кола или саоне				Товар на коњу или магарцу		Човечији нарамак		Једна кола или саоне				Товар на коњу или магарцу		Човечији нарамак	
	са два вола или коња		са једним коњем						са два вола или коња		са једним коњем					
	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д	п.	д.	п.	д.	п.	д.	п.	д	п.
Грања и огранака разни врста	—	40	—	30	—	10	—	5	—	30	—	20	—	10	—	—
Трња, (црни трн, глог и чалија)	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Цене дрвета II реда важе за ове срезове и то: рађевски, подгорски, звишки, омољски, бољевачки, заглавски, сврљишки, бањски, бело-паланачки, лужнички, нишавски, власотиначки, масурички, пчински, пољанички, јабланички, косанички, жупски, таковски, качерски, драгачевски, студенички, златиборски, моравички, пожешки, ужички и црногорски; а за све остале срезове важе цене дрвета I реда.

Попаша и жиропађа у државним шумама наплаћује се у свима срезовима подједнако и то:

За крупну стоку од једног брава 1·— дин.
За козу . . . . . 0·70 »
За овцу и свињче . . . . . 0·50 »
А за сисанчад не плаћа се ништа.

Попаша се рачуна од 1. апр. до 14. септем. до 1. марта.

Саднице шумског дрвећа, коштају и то:

Јелова, смрчева, борова, јасенова, брестова, оскорушева, дренова и липова . . . . . 0·30 дин.
Дивље крушкова, јабукова, врбова и тополова . 0·10 »

Шума за лиснике, и венјаке разног шумског дрвећа (изузимајући мечју леску, јавор и дрен) коштају и то:

Једна кола са пуном запрегом . . 0·50 дин.
Једна кола са полу запрегом . . . 0·25 дин.

И ове су цене једнаке за све срезове.

J. M. J.

* * *

Противу пролива код телади. — Кад мало теле или ждребе добије пролив, и избаца белу течну балегу треба га одвојити од мајке и запајати га пет пута дневно са чорбом од добро раскуваног пиринча, па и клистирати га са овом чорбом, која се за клистирање мора од пиринча оцедити. Ако је болест запуштена онда треба додати у чорбу од пиринча и на врх ножа прашак салицирне киселине или 5 капљица опијума. Ово ће за два за три дана продужено запајање и клистирање потпуно излечити оболело младунче. Лек је опробан код мале деце кад имају пролив и показао се као врло добар.

* * *

Да путеви по баштн не обрасту травом. — Треба их правити од шљунка и тера. Земља, где је пут, ископа се за ½ стопе у дубину и попуни шљунком по коме се помаже растопљеним тером и чува од употребе док се тер сасвим не осуши, да не би путеви били црни може се одозго насути танак слој шљунка.

* * *

На шта треба особито пазити при избору свиња. — Ако бирамо свиње за приплод треба поред других особина њихових пазити, да им је стражњи део добро развијен. Добро развијен стражњи део знак је да су добро развијени органи за варење, код крмаче то је још знак, да има широке карлице и да се лакше праси. Свиње са добро развијеним стражњим делом, много се лакше гоје и већу сланину на себе натоваре, него оне које имају задњицу зашиљену. Округла задњица значи добро развијене бутине а на свињчету је на бутинама најлепше месо, ако га бирамо за шунке.

* * *

Да се опроба брашно. — Треба измерити по 20 грама брашна разноврсног н. пр. брашна № 0 и № 00 па замесити са 10 грама чисте воде па добро угњечити измесити. Сад треба разна теста сравнити и које тесто буде (од ове исте количине воде и брашна) најтврђе оно је брашно најбоље и њега треба изабрати за кућевну потребу, јер је оно и најиздашније пошто за извесну меру и густину теста за њега треба највише воде. овако се може сигурно знати које је брашно нај боље и не мора се за то нај пре месити и пећи тесто.

* * *

Подајте кравама соли да добијете више и бољега млека. — Со подпомаже варење. Подпуно сварена храна у бурагу и цревима даје више и боље крви и више и бољега млека. Со је нужна за све животиње које се хране травом, јер одржава здраво тело. Али као што претеривање не ваља ниучем тако је и овде. Много соли изазива жеђ и много пијење воде од које се надује трбух. Ово је дало повода, да се мисли е ће се више млека добити, кад се више воде пије. Но од воде не добија се млеко, јер се вишак воде лучи у мокраћу а фала богу не у млеко.

ГЛАСНИК.

„Два вола за 200 дуката.“ — „Дневни лист“ јавља, да је г. Урош Вукићевић из Опарића, (у Левчу) не давно продао два вола од свога домазлука за 2400 дин. Оба су вола мериле 3000 клгр. Близнаци су и имају по 6 година.

Г. Вукућевић познат нам је као вредан и врло усталашан сточар у оном крају. Код њега се налази још добро очуван запат шумадиских свња, које имају многи да захвале што имају добро пасину. Једно време је и ратарска школа у Краљеву набавила од њега неколико приплодних грла свиња и како нам је познато гајенесу с добрим успехом, па и у околини прилично су растурене, И министарство народне привреде набављало је од њега свиње за топчидерску економију.

Мило нам је, што можемо забележити његов добар успех и у гајењу говеда, па бисмо желели да буде за углед и другима.

Ђ.

* * *

Награда занајбоље уређен пчеланик. — Према решењу управног одбора Срп. пољоприв. друштва, одређена комисија од г.г. Душана М. Спасића, Аце Живановића и Николе Вељковића чланова друштвених извршила је преглед пријављених пче-

ланика у окр. ваљевском и подунавском (види 20. и 21. број »Тежака« стр. 183) и досудила одређену награду од 250 дин.

Они су прегледали следеће пчеланике:

Редни број	Срез, округ и место	Име пчелара	Од кад пчелари	Колико има кошница: ћерзонки	врш-кара	свега
	Ваљевски					
1	Посав.-Обреновац	Милош Марковић свештеник	1890	44	22	66
2	« Звечка	Паја С. Вуковић земљоделац	1888	22	28	50
3	Ваљево	Живота Миловановић свешт.	1889	80	—	80
4	«	Алекса Ненадовић порезник	1889	20	—	20
5	«	Ваљевска Подружина	1891	20	—	20
6	«	Милован Поповић трговац	1890	28	—	28
7	«	Браћа Атанацковић трговац	1892	11	9	20
8	Подгорски-Келије	Мих. Ступаревић учитељ	1890	36	—	36
9	« Драчић	Стеван Поповић	1893	22	—	22
10	« Бујачић	Ђока К. Хаџић из Ваљева	1891	20	—	20
11	» Градац	Стев. Тодосић мех. из Ваљева	1891	20	—	20
12	« Петница	Мих Вићентијевић свештеник	1890	39	—	39
13	« Попучка	Радомир Поповић свештеник	1891	26	—	26
14	Колубарс.-Бабаићи	Илија Поповић свештеник	1891	48	13	61
15	« Врачевић	Милутин Жујовић свештеник	1889	25	49	74
	Подунавски					
16	Колуб.-Смрдьиков.	Миливоје Станишић земљод.	1890	20	—	20
		Прегледано свега кошница		481	121	602

Поред тога комисија са похвалом помиње Марка Ђедовића из Стубла, свршеног ђака основне ћелиске школе, који је практично пчеларећи у школи уза свога учитеља Ступаревића, по свршетку школе отпочео пчеларити на своме имању као углед-ан пчелар, Због тога су предложили, да га друштво одликује поклоном једне истресаљице, те да тиме покаже, с једне стране, на који начин, да је сређе, могу све сеоске школе утицати на подизање привреде у своме крају, с друге стране, како води рачуна о сваком озбиљном пољопривреднику, који се одважи да примењује на делу оно, што је у школи научио. На тај начин да укаже и његовим друговима пут којим треба да иду те да се одуже и школи и своме учитељу Ступаревићу, који их је рационалном пчеларењу научио.

Комисија је одређену награду од 250 дин. досудила госп. Михаилу Ступаревићу учитељу, за његов рационално уређен пчеланик, који је био у свему најбољи.

Поред тога предложила је и већину осталих пчелара, да се награде похвалницама или пчеларским справама, а на првом месту да се похвалницом за ширење рационалног пчеларења у ок. ваљевском награди свештеник ваљевски г. Живота Миловановић, коме припада на првом месту заслуга за то.

Ми честитамо ваљевском округу, у коме је рационално пчеларење ухватило тако јаког корена. Честитамо и примерним свештеницима из тога округа, као и таквом учитељу какав је Ступаревић!

* * *

Наредба о брању и сушењу шљива. — Г. министар нар. привреде упутио је свима начелствима акт следеће садржине:

Са разних страна с т и ж у ми жалбе од наших трговаца како наша шљиварска трговина трпи сваке године знатне штете на страним пијацамаа и то искључиво с тога што наши произвођачи необраћају довољно пажње на прераду шљива, већ их зелене, беру хрђаво суше а често и воде у њих сипају да би теже биле.

Услед овог несавесног рада наших произвођача страни купци већ се одбијају од наших пијаца и почињу да игноришу наше шљиве или да им цене у безцење спуштају.

Како су суве шљиве један од најважнијих артикала, наше извозне трговине, које знатне приходе дају како трговцима тако и сељацима који их израђују, од преке је потребе да се благовремено обрати пажња на све оно, што би тај артикал издигло у очима страних трговаца и осигурало му проходну и што бољу цену.

У циљу томе препоручио је начелницима да обрате пажу на све оно што је изложено у правилима о прегледу сувих шљива од 6 Јула 1890 год. ПБр. 3765 а у првом реду на следеће:

I Да се шљиве неберу никако зелене, већ кад достигну подпуну зрелост: и

II. Да се не мешају са старим шљивама нити пак квасе водом, да би теже биле.

Да би се до што повољнијег ресултата дошло, начелници ће у свима општинама, у којима се сељаци баве са сушењем шљива, сазвати збор и да се на њему свима произвођачима јасно предложи штета, коју они у првом реду трпе, кад шљиве зелене суше и водом квасе.

Сем тога напоменућете им и то, да ће се у своје време одређивати комисија, која ће суве шљиве прегледати, па ако нађе да су зелене сушене или водом квашене одузеће их и као штетне по здрављу бацити у воду а према сопственику поступиће се по § 333. каз. зак.

Општинским властима паш наређено је да најозбиљније мотре на све оне, који шљиве у невреме беру и суше, и да сваки такав случај достављају, а тако исто и органима начелства препоручено је да на ово обрате озбиљну пажњу приликом њихова бављења у народу.

Да се пак и мимо тог неби зелене сушене и квашене шљиве провукле, из земље непрегледане, наређено је свима судовима општина, на чије се пијаце суве шљиве ради продаје донесе, да из своје средине или из одбора изберу комисију од три лица, којима ће бити дужна да на пијацу што чешће излази и преглед шљива врши.

Ови чланови комисије треба добро да познају робу о којој је реч и као заклети органи да је оцењују по својој чистој савести.

Кад ова комисија нађе да су шљиве зелене сушене или квашене робу ће олузети и према њеном сопственику поступити по § 333. каз. зак., дакле као према лицу које продаје незрело воће или бостан.

Све претходне мере, које су горе изложене предузеће се одмах и извршити најдаље до конца Јула.

Обраћамо пажњу наших произвођача шљива на горњу наредбу, како не би падали у погрешке, и излагали се казнама.

Д О П И С И.

Рогачица, 23. Априла 1894 год.

Целог месеца Марта била је суша, те је се земља била исушила и стврднула и земљорадници су се били забринули да не буде неудесна за орање. С почетком Априла почела је овда, онда падати блага кишица, која је била права благодет и по засејано поврће и по земљу, коју је начинила врло удесну за орање.

Овога пролећа многи су посејали доста рано кукуруз, готово у првој трећини Априла, па како је време било благо и удесно, изгледа да ће врло добро напредовати.

Ливаде у лукама забрањене су рано и наводњене, те је трава почела бујно да расте.

Воће је у опште сво добро понијело, а нарочито шљиве. Шљиве су тако понијеле да се одавно овакав род не памти, само је желети, да их не упропасти каква елементарна непогода.

Изгледа да гора није родила.

Гусеница на воћу и на шуми нема никако.

Источни крај среза рачанског у 3—4 села: Драксину, Заглавку Злодолу и нешто у Дубу оштетио је град 22. овог месеца. Тога дана у тим местима падао је град врдо много, крупан као зрно од кукуруза. На неким местима падао је тако много, да ће га на земљи бити 3 до 4 дана. Највише су оштећене шљиве.

Земљорадници се сада занимају највише сејањем кукуруза и загрћивањем њива. Одавде иде много мајстора у Шумадију, те се омањи радних снага за земљорадњу. Може се десити да ни једна јача мушка глава не остане у кући.

Сејање детелине до сада готово није никако вршено, тек с постанком рачанске пољопривредне подружине отпочето је у неколико. Исто тако, гледичија, за подизање живе ограде, до сада је била непозната у овом крају, а овог пролећа подружина је растурила скоро 30 кгр. семена.[1])

Здравље код народа добро је а и код стоке, изузев код оваца, јер их је овог пролећа било млого метиљавих.

Од стоке највише се продају овце и свиње. Цена овцама је врло променљива: 8, 9, 10, 11, а највише 12 динара. Мршавим свињама цена је 12, 14, 16 до 18 дин.

Н. А. Јовановић
учит.

Пољна, 8 јуна 1894 г.

Већ неколико дана, како у нашој околини пада киша, час јача, час слабија и то је узрок, што још нисмо косидбу одпочели.

Сви нам усеви обећавају богату берву. Јечам је већ почео сазревати и ако киша престане, од видова-дана почећемо жетву.

Шљиве су у понеким местима веома много родиле а у по некима пису, узрок је гусеница. И до године, биће је веома много јер су нам и ове године дошли милиони оних лептирова, који су нам пре 3—4 год. долазили.

Виногради млади и јаки понели су прилично рода а стари врло мало или нимало. Филоксера је се и код нас уселила и полако али постојано чини своје.

Ливаде ће нам дати доста сена, а да ли ће и добро бити зависи од времена.

Зато, што је беричет угледан на све стране цене производима почеле су опадати и за сада се у овој околини плаћа:

Пшеница	8 дин.
Кукуруз	8—9 дин.
Јечам	8 дин.
Овас	8 дин.
Пасуљ	5 дин.

ракија према квалитегу до 25 д. вино бело и црно до 40 дин. све од сто кила.

Стока је на доброј цени.

Здравље је добро и у народу и у стоци.

Андр. В. Параћанин

Александровац 6 Јуна 1894 г.

Филоксера, пероноспора, гусенице и тма осталих насјекома кидисало да пољопривреднику закине од његове привреде. Ширење њихово обузимље све веће маха. По простоти својој ову најезду сматрају као казну за починена своја недела и као ствар, која ће по извесном времену сасма исчезнути

---

[1]) Само ако сте умели препоручити свету, пошто семе гледичије *тешко клија*, да га најпре *попари* водом — па кад се она олади онда сеје и ако сте му иначе могли дати упута, како се даље ш њоме ради? Уред.

Али колико је по овоме до сада остављено простим случајима, у толико се све више пољопривредник штетио и оназађивао те је грдне материјалне штете претрпио у прошлим годинама; а сигурно биће је и у будуће, ако се од наднежних не буде озбиљније водило рачуна о том једином и по све упарложеном народном газдинству.

Жупа је са својом производњом вино и воћа у прошлим годинама врло велику штету претрпило, а нигде се не нађе никоге да ово зло из раније препречи са до сада опробаним и код образнованих људи изодавна употребљеним средствима.

За пример да узмемо само расадник за Жупу: Са појавом заразе покренута је и мисао за оснивање истог за Жупу, па у цељи тој изашиљане су и депутације а и сами изасланици министар. народ. привреде долазили ради избора места. Одбор окружни одредио је 5.000 дин. на то, и опет сада замисао остала је на празно, те се ова најкориснија грана економна за овај крај не приводи у остварење чекајући, ваљда, док се све сасушило буде, па тек онда «хајде Јово на ново.»

Молили би г. г. изасланике Шокорца и Ангића да њихова извешћа не стоје у фасциклама, но и ради свог угледа и поверења, а и садањег стања Жупе пораде на своме послу, да се ово питање једном регулише, јер Жупа је са својим виноградима као човек туберкулозан.

Да, ми не смемо остати овако немарни, јер новини наш се народ поступно привикава, а особито у подизању америчке лозе где потребује више искуства и довољно праксе, јер наслеђено прастаро одгаивање винове лозе[1]) тешко ће га преломити на оне ситнице, које потребују у овом подузећу.

На овоме, мислим, да ће надлежни најозбиљније порадити да се и Жупи један расадник што пре подигне, како би се поступно заражена места засађивати могла, а и највише с тога, што би то лично обавештење и настава сасвим успешне успехе донети могла,

Каква корист може бити за Жупу што ће се у Нишу основати централни расадник, јер тим самим дала би се могућност само богатијим да садинце могу добијати, а сиротињима оскудеваће и то па и само одгајивање њено. Зато по могућности требало би и овди бар у малој сразмери учинити те да не би пустош и плапдиште за стоку неступило.

Имамо доста написато што за наше прилике послужити може, само треба да прегнемо на саму ствар — практично, јер која би корист била од књиге г. Савићеве «о пероноспори» да само министарство није у ствари ово применило.

Изашиљање г. Пере Стојадиновића у Жупу учињено је го, да наш пољопривредник види да свакој штеточини има лека.

Г. Пера је у Александровцу направно доста велику количину «бордовеке чорбе» и са осам прскалица за 6—7 дана извршено је попрскивање у овој околини 368 моткка. Радња је у свему правилно и брзо напредовала а и само је време подесно било. У напред се може закључити да ће ово средство врло добре успехе имати, јер се зараза за ову недељу дана није ширила, као што се у прошлој години јако разширила и цвет одмах одпадао без да је се и оплодити могао.

Нека је хвала г. Стојадиновићу, што се је на овом економном раду ревносно заузео, па и поред тога на калемљењу и подизању аме-

---

[1]) Неће бити на одмет читаоцима „Тежака" да се упознаду са једном старином: које први подигао винограде у старој Мизији а садањим крајевима српским.

Поштовани г. Трајановић, професор у своме писму пријатељу ево шта вели: „Послаги отисак је (кога и вами шаљем) од Проб(ус)ова новца. Проб(ус) је рођен у Сирмиуму (сремској Митровици) по којом је граду цела област добила име «Срем» и то у III столећу после Христа. Пореклом је од простих родитеља, али се у ратовима одликовао, па је на послетку успео да га војска и за императора прогласи. Био је мудар владалац и особито заузет за привреду. Он је први засадио винограде на Рајни и Дунаву, па је, јамачно, та земљорадничка грана пренета и у Мизију, па и твоју поносну Жупу".

ричке лозе практично обавештавао те је пољопривред. увидео да му не стоје оне уображене сметње у подизању исте.

Како су повољни услови за одгајивање винове лозе, тако исто и овај крај изобилује разним воћем кога, држим, ни у економији топчидерској нема зашто ће у своје време прикупити збирку и послати је на увиђај пољопривредном друштву. Но овом приликом слободан ће бити умолити за упутство како да се сачува лепше, те да се са јечмом експедује,[1]) усљед многог града који је 2 и 3. ов. м. по висовима копаоничким падао, топлота је била 4 ов. мес. 9° степ. и киша је чешће попрскивала те се је бојати да се плођење — ресе — грожђа не ће правилно и повољно извршити.

Чим се изврши и цветање — јавићу о успеху као и осталим економним производима, а нарочито о пчеларењу, које до сада није ама баш никаква добра резултата имало.

Поп Герасим

Вражогрнац, 26. јуна 1894. г.

Стање пољопривреде за ово време, следеће је:

Огртање (друга копња) кукуруза довршено је. Кукурузи на глинским земљама, смоници нису најбољи, или како се овди каже, предвојили су се јер нису имали довољно кише док кукурузи на песковитој иловачи са наносом — муљом — (ово је поред река) мало су бољи, јер имају више влаге. Но ако кише у скоро не буде, кукуруза ове године биће много мање но прошле године.

Прашење винограда по други пут почиње. Грожђа усљед «пероноспоре» у прошлој год. ретко где има. «Пероноспора» се је опет на виновој лози појавила и узима све већег маха.

Овде је долазио изасланик г. министра привреде за сузбијање «пероноспоре», г. Јоца Марковић наставник Вин. Воћар. школе, да са шприцаљкама врши сузбијање те бољке, а уједно и сељанима да тај посао покаже и са истим упозна их. Али киша није дала да се одређеног дана ради, већ само колико смо тек отпочели рад и одмах смо га прекинули; но ипак могли смо цео рад око справљања «бордовске чорбе» и шприцања видети. Ја сам узео био на послугу једну шприцаљку «Аустрију» и попрскао сам свога винограда свега 12.000 чокота.

Како «Пероноспора» све већег маха узима, то би требало да се рад око сузбијања исте што енергичније продужи, по што српско пољопривредно друштво има за ту цељ довољно средстава за сада. Српско пољопривредно друштво а и Министарство народне привреде, боље би урадили кад би заоставше шприцаљке и плави камен поверили приватним виђенијим људима а на најбоље редовним члановима друштва по унутрашњости, на чување а не полицији, јер полиција не води толико рачуна о поменутом материјалу, као што се то мисли. Са алатима и плавим каменом рукују пандури и жандарми полициски а не и полиција, према чему полиција и не одговара за исте.

Америчке лозе засађено је у овом селу и то: «Жакеца» и «Рипарије» на 5—6000 резница.

Озима пшеница прилична је, док јарица има доста сиђети. Озими јечам сазрео је и жање се. Ливаде су дале много мањи принос ове но прошле год.

Поврће прилично напредује.

Воћа има доста. Поједине раније врсте јабука и крушака стасавају. Калемљење воћа «очењем» («на лист») врши се у велико. У овој околини има врло добрих врста и втријетета јабука и крушака, па и осталог воћа.

Надница је била од 1 до 1·60 дин. са храном и напојницом.

Цена кукурузу повећава се, јер се види да ће га ове год. бити мало.

Стање здравља како код људи, тако и код стоке. — повољно је.

Мил. Ј. Петровић
економ

---

[1]) О овоме добићете у брзо одговор. Раније сте се чешће јављали с тог краја — надам се да ћете обећање садање и испунити.
Уред.

Драгачево, На иван дан 1894 год.

Част ми је се одовуд јавити цењеном листу «Тежаку» у каквом нам се стању налази наш земљоделски привредни сталеж са својим производима, какве су му прилике у овом помагале и које су га сметале у својим предузећима за пољски рад.

Драгачево од ваикада, прича се, да се дели, на доње и горње Драгачево што је то и сама природа тако учинила, јер од пола општине Гучке где је среска кућа па навише к Јавору зове се горње, а од Гуче к Чачку и Ваљеву доње Драгачево.

За горње Драгачево клима и остали производи нису изостали од Ста́рог Влаха, у врло незнатној суми мали су изузетци.

Доње Драгачево долази у ред добре плодне и подесне земље која се може равњати добрим пределима у старом округу чачанском и старом округу а тако и новом Рудничком.

Да је доње Драгачево добро плодно сведоче и прастарије установе, манастири овчарски где их је 8 на броју а у горњем није постајао ни један, као и то у доњем Драгачеву седели су војводе Драгаш и Лауш а у горњем Драгачеву бедна сиротиња, јер риба без воде не може, а тако исто господа и свештенство без добрих добара где се може без муке да ужива, и где се о мало труда доста и добро производи.

У доњем Драгачеву расте цер, граница лужњака и друга питомија гора, а у Г. Драгачеву буковина понешто церовине и до границе среза студеничког нешто боровине, јеловине, само по томе да ли је све једно, а што се тиче рада, он је тежи и безуспешнији у горњем од доњег Драгачева.

У доњем Драгачеву видио сам на више места добри ливада. забрана детелишта и пшеницом већи простор засијан, а у горњем Драгачеву мало има, ни ¼ од тога не успева, детелина и пшеница слабо успевају зато се и не сије и ако је опробано.

Кукуруз се сије по нешто и у горњем крају који може да у средњу руку ради. Воћњака мање има а слабије успевају у 4—5 година да роде како треба.

Ова година прилично је понела берићетом. Ливаде су у пола лањске јер су траве слабе. Радници, који су одпочели косити веле да их је неки црв појео у корену, исто тако и за кукурузе говори се да га је црв смео, нарочито у мекшим земљама — јошњачама. Воћњаци су пре неколико година слаб приход доносили, а ове године говори се и види се да су добро понели, а јабука мало где има, и што има мање их је него лани.

Пчеле су се ројиле, успех је у истим добар, него је ова грана пољопривреде занемарена, за исте употребљују старе кошнице, а и ретко се находи у кога у г. Драгачеву савршенијих. Пчеларство опада у след раздвојења задруга, не само то него и остали домазлук.

Овде у Драгачеву постоји једна пољопривредна подружина са седиштем у Гучи до среске канцеларије управо рећи код механције, која ради у колико је могуће. Предавање у марту било је једно у Марковици код механе — а друго намењено било у име бога у Котражи г. Драгачеву о Ускрсу на дањоше и одоше; више се нам економи на какво предавање не повратише.

Пољоприаредно друштво поклонило је подружини извесни број плугова и ралица, у интересу поправке занемарене привреде, да се са истим послуже сиромашнији крајеви, а оно не би тако. Него се дадоше највећим богаташима и манастиру Сретењу, и ако су то тражили многи из г. Драгачева.

Такво је у г. и доњем Драгачеву од ваикада, сретно било и другом приликом да се чујемо.

У доњем Драгачеву има 5—6 економа што је сам једног издржао срез и ако су одвише богати, а из г. Драгачева као да се не ваља да кога понуде, а сиротни сами да се издрже не могу, само 1 сиромашак из г. Драгачева учио је ратарницу у Краљеву што му ништа нису хтели

признати него док бијаху катастри и оцена земљишта ових богаташки синова беше на том раду.

У Г. Драгачеву путови су слаби и нема их никако сем окружног за Ивањицу, а у доњем Драгачеву има их и резервни, све су то браски и горњи драгачевци са њима изродили.

Цена стоци за сад је умерена. Одпочело је се лучење свиња код нас и за иностранство извозе.

Кукуруз се огрће, а и јечмови се жању, свилених буба нема ни у кога. Гусеница врло мало беше се појавило на младим воћњацима које где и утамањене су — нека пламењача спарила је лист на младим воћњацима и ово-годњем леторасту наудила, сумња се да се неће посушити.

Надничара има прилично плаћа им се 5—6 гроша на дан.

Народ а и стока здраво су за сада.

Јеврем Обренић.
земљ. из Пшаника

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 5 Маја 1894 г. у Београду.

Били су присутни: Председник, г. К. С. Таушановић, подпредседник, г. Јаков А. Марковић, благајник, г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Д-р Марко Леко, Коста Главинић, Живко Јанићијевић, Светозар Љ. Гавриловић, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Душан М. Спасић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао Председник, г. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

81.

Чита се записник XII-те, а за тим XIII-те седнице управног одбора. — По прочитању оба записника, одбор их усвоји

82.

Прочита се молба Станоја Живковића из Бољевца, да може на адресу друштва увести 4 краве и 8 телади, што је на страни купљено, искључиво, за приплод — домазлук. — Одбор реши. да се иста стока на основу повластице коју друштво има, увезе на адресу друштва, пошто се молилац обвезује, да ће се купљена стока само за приплод и употребити а ни за какву шпекулацију.

83.

Прочита се писмо г. Милана С. Пантелића, свештеника зајечарског, којим враћа друштву послати му „Тријер“ са наводом, да исти није добар. — Одбор реши: да се умоле г. г. Аца Живановић, Јак. А. Марковић и Никола Вељковић. да враћени тријер прегледају и увересе, о доброти његовој; по свом нахођењу, да поднесу друштву извештај.

84.

Управник друштвеног добра у Шапцу тражи да се набави справа за чишћење детелинских семена. — Решено: да се справа са свима резевним деловима и елеватором набави, а о исплати њеној, донеће се накнадно решење.

85.

Чита се писмо Мите Јосимовића, трговца из Шапца, којим јавља, да је набавио из Беча од Нехвила прскалице за виноград, и, царинарница му наплатила царину, јер је комисија, која је састављена из царинског особља, оценила да су справе за заливање цвећа. Достављајући ову неправилност, обраћа пажњу друштву, на штетне последице за пољску привреду. — Решено: да се обавести г. министар финансија, ду су набављене справе пољопривредне: да су удешене за прскање винограда, ради сузбијање пероноспоре и лечења исте; и, да би добро било, да се у подобним случајевима, у комисије одређује по једно стручно лице у познавању пољопривредних справа и машина.

86.

Чита се молба Милана Петровића из Вражогрнаца, којом моли друштво да му се дâ бесплатно или у пола цене једна сифонија. — Решено: да се молба упути пероноспорном одбору.

87

Чита се писмо сталног одбора земаљског већа свију колајахача „кнез Михајло“, којим извештава друштво. да ће тимочко коло јахача приредити изложбу и трку са свечаностима у Зајечеру 22 маја ове год; па моли друштво, да овоме поклони благонаклону пажњу. — Поводом овога одбор реши: да се за свих пет кола јахача изда по 100 динара, као награде, но под условом: да се не деле; да се издају онима, који изложе приплодно грло и да носи назив: „награда српског пољопривредног друштва“, а да се изасланик друштва не шаље.

88.

Чита се молба Подружине Драгачевске, да јој се укаже помоћ у справама, а нарочито, у брдским плуговима. — Решено: да јој се у име помоћи пошљу 3 брдска плуга, у вредности 126 динара.

89.

Чита се понуда г. Паје Тодоровића, да му друштво откупи 50 комада његовог дела „пољска привреда књига друга“ по 1 динар. — Решено, по изјављеном мишљењу уредника Тежака: да му се понуђени број откупи, по 1 динар комад.

90.

Г. Петар Стојадиновић нуди друштву на откуп 200—300ком. своје књиге „упуство за калемљење лозе као средство протнву филоксере“ са процентом, које друштво одреди. — По мишљењу уредника Тежака, решено: да се пошље на рецензију г. Љ Којићу, наставнику винодел — воћарске школе.

91.

Чита извештај одбора о прослави 25-то годишнице друштвене, и, усвојен је његов предлог.

1) Да се на достојан начин прослави двадестпето-годишњица српског пољопривредног друштва, најдаље у јануару идуће године, ако сви радови зато спремни не би могли бити готови, да се прослава држи раније;

2) Да се за дан двадесет-пето годишњице спреми *споменица*, у којој ће бити два дела:

а) Историја друштвеног рада кроз 25 година, од постанка до данас;

б) Развитак пољске привреде у Србији пре 25 година и данас, представљен у картограмима, дијаграмима и опису.

3) Да се дан двадесет-пето годишнице веже са сазивом једног ванредног збора друштвеног, који би имао да расправи она два врло важна питања, уступљена друштву на разраду, актом г. министра народне привреде од 5 декембра пр. год. Збор. 3849:

а) О комасацији земаља

б) О уређењу пољске полиције

4) За уреднике „споменице“ изабрбти су и то: за историју 25 годиш. рада друштвеног г. Вучко С Богдановић; за дело: „развитак пољске привреде у Србији“ — г. Светозар Љ. Гавриловић, чланови друштвени. Они ће се споразумети са сарадницима за разраду појединих одељака.

5) За референте на друштвеном ванредном збору, одређени су: за питање о комасацији г. Чеда А. Поповић, начелник министарства народне привреде у пензији; за питање о уређењу пољске полиције г. К. Таушановић, министар народне привреде у оставци и председник српског пољопривредног друштва.

6) Да се од редовних чланова друштвених и економа, или оних, који се дуже пољском привредом баве и живе у народу, ангажују говорници на збору за оба ова питања, која ће се претресати. Они ће имати да обрате пажњу, да се изнесу све мане и сметње, које коче напредак наше пољске привреде у опште. За тај циљ изабрати су:

Вића Поповић, прота из Јежевице, Радован Милошевић, из Жаркова, Вића Радовановић из Водица, Драгутин Лапчевић из Пожеге, Драгић Муцић из Комирића, Ранко Б. Тајсић из Пухова, Димитрије Катић из Црквенца, Милан Петровић из Вражогрнаца, Радован Ранковић, Љубомир Гајић, Миљко Савић из Светлица и Мих. Ст. Ризнић из Прњиловице.

7) Детаљнији програм за дело — „Развитак пољске привреде у Србији“ да буде:

а) Баштина и задруга (облици и стање њихово)

б) Аграрне прилике и недаће,

в) Природни услови плодности и подела земљишта на поједине културе,

а овде специјално-ширење пољопривредних справа и машина и пространство гајења пиљних биљака, нарочито луцерке.

г) Стање сточарства и његових појединих грана.

д) Извозна трговина, њено кретање и развитак.

ђ) Стање шумарства; и као засебни одељци:

е) Пољопривредне установе и заводи.

ж) Пољопривредно законодавство.

8) Да се свима овим пословима приступи одмах и да се именује један извршни одбор, који би се имао старати о свима припремама за ову прославу. У овај одбор су изабрати: г. г. Чеда А. Поповић, Јаков Марковић, Вучко Богдановић и Светозар Љ. Гавриловић.

92.

По реферату уредника Тежака, приступи се избору уредника календара за 1895 год. — Одбор изабра гласањем г. Пају Тодоровића, члана друштвеног

93.

Пошто су прочитане пријаве на расписани стечај за напредно пчелрство. — Одбор реши да се изабере оцењивачки суд од три лица, који ће пчеланике да прегледа, оцени и награде изда. У овај су суд изабрани: г. г. Аца Живановић, Душан Спасић и Никола Вељковић.

СТЕЧАЈ

радова за Пољопривредни Календар за 1895 год.

Према одлуци Управног Одбора Срп. Пољопривр. Друштва од 270 м., за поучни део Пољопривредног Календара за 1895 годину примиће се чланци, којима ће се расправљати ови предмети:

1, О правилном припремању земље за сејање на њивама, и о потребним справама за то.

2, Какве се врсте ђубрета, осим животињског, могу код нас употребити за ђубрење, како их ваља прибирати, справљати и износити рад ђубрења.

3, За што је потребно стрмнине плевити, кад тај посао треба вршити и како.

4, О најважнијим биљним болестима, које се код нас јављају и како их треба сузбијати.

5, Како да се повећа принос од ливада и како ваља пашњаке неговати.

6, Шта се постиже «укрштањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи.

7, Који би се начини боље прераде млека код нас могли препоручити и како треба ту радњу уредити с обзиром на наше прилике.

8, Болест „метиљ“ код оваца, предохрана и сузбијање исте.

9, Како се подижу виногради са калемљењем лозе на сталном месту, који су начини калемљења за то препоручљиви и како се они врше.

10, Како се производи и негује јабуковача за ширу потрошњу.

11, О општинским воћним расадницима и о засађивању и обдржавању воћака покрај јавних путова и друмова.

12, О избору места за пчеланик и како треба уредити угледан пчеланик.

13, На каквим се местима могу код нас подизати четинарске шуме и од којих врста четинарског дрвећа.

14, О постројењу и уређењу стаја за стоку, станова и осталих пољопривредних зграда, и како треба уредити сеоско двориште за пољопривреднике у равницама, као и за оне на брдским местима.

15, Најважније из рачуноводства за наше пољопривреднике.

16, Којим се споредним занатима могу пољопривредници код нас занимати, како они у равницама, тако и они у планинским крајевима.

17, Главније погодбе за одржање здравља у вези са домаћим опробаним средствима за лечење најчешћих болести народних.

18, Приповетка с пољопривредном тенденцијом.

Ако не буде поднето довољно чланака с овим насловима, примиће се за Календар и чланци с другим темама, ако они само одговарају циљу и задатку коме је Календар намењем, и ако чланци с таквим темама нису већ штампани у последњим годинама Календара.

Чланци у опште треба да су написани популарно и да су снабдевени потребним илустрацијама; да су, по могућству, поткрепљени искуствима код нас и да су што краћи.

Који се од поднетих чланака буду примили и штампали у Календару, наградиће се са 80 до 100 динара од штампаног табака. Они пак чланци, који се не би штампали у Календару, а буду оцењени као добри, штампаће се у друштвеном органу «Тежаку“ и наградити као остали чланци, који се у „Тежаку» штампају.

Рок за подношење чланака за Календар одређен је до 1. Августа ове године.

Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу Друштвену, с назначењем да је за Календар.

Бр. 1744. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 29. Маја 1894. год.

Прикупљање података за дело „Развитак пољске привреде у Србији“[1])

Да би било јенообразности у одређивању врста земаља и у њиховом наименовању, молим сараднике, ни овом послу, да се при испитивању земаља у своме крају, послуже као основицом мојом књихом: «*Оцењиваље Земље*, предавања у земљомерској школи штампано у државној штампарији 1894. Цена 1·50 дин.«

Механичке методе у томе делу од стр. 55. до 73. говоре о простом начину испитивања земље — по спољним знацима, по питомом и дивљем биљу, које на њима расте.

И Терова и Шмалцова метода олакшаваће тај посао, али нарочито Новакијева подела земаља на стр. 64. могли да се усвоји као најпрактичнија и најлакша.

Његова цела подела и класификација (одређиваље) земаља, изведена је у три таблице у прилогу 2 уз дело и послужиће на јако као руковоље у овоме послу.

Молим све сараднике, да се за одељак у прогласу у 20 и 21 броју „Тежака“ под овим истим насловом. —

О земљи

послуже овим методама — за разликоваље земаља по спољним знацима.[2])

5. Јуна 1894. год
Баоград. **Свет. Љ. Гавриловић**

NB Међ' члановима одбора за прославу 25. годишњице друштвене, појавила се мисао:

Да се покуша, ако би се од г. Министра народне привреде, добила најпотребнија помоћ, какву никад до сад није био вољан отказивати, да се приликом прославе, за те дане веже и приређиваље изложбе пољопривредне, у најскромнијем виду.

Ако би се успело да се г. Министар склони на то молим да се изјасните, би ли били вољни узети свесрдног учашћа и у том послу? Шта би се све и на који начин и због краткоће времена — могло прикупити и изложити из вашега краја?

Молим што пре за одговор и то и што промишљенији и што искренији!

О комасацији донећемо један чланак у скоро, који чека од почетка ове године, да дође на ред.

Уред.

[1]) Под овим насловом обраћаћу се свој оној господи, коју сам умолио за њихову сарадњу на делу „Развитак и т. д.“; сва објашњења и упути излазиће овако. Сарадницима, које ћу умолити за уреднике појединих одељака дела, обратићу се доцније, чим буду изгледи повољни.

[2]) Имам да приметим, да нисам још био срећан, да добијем пристанке од свију, којима сам се писмом обратио за овај важан посао.

Г. Г. Радовану Мицићу и Милану Милаповићу за тимочки округ, не могу да примим довољно неоправдан пристанак и ја у интересу пољске привреде, најважније гране у Србији, апелујем и на њихово родољубље и на њихово пожртвоваље и инак само на њих рачунам.

Неки се плаше краткоће времена — али ако се једном не ће почети и ако не ћемо баш сви ми с тим почети, а да ко ће?

Гавр.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскаље винограда противу „пероноспоре“ (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за правље „Бордовске чорбе.“

Цене справа и плавога камена су:

«Сифонија« са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
» » » « » 1 »	70·—	«
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија« са 2 мл.	37·—	»
» » » » « 1 »	36·—	«
» » Живићев	22·—	»
Један килограм „плавога камена«	0·70	»

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

И

ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО

ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА

(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

ПЧЕЛАРСТВО

ЗА

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

ИЗРАДИО

Свет. Љ. Гавриловић

8⁰ VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

Садржина: Чланци: Опште напомене поводом питања о комасацији (наставак). — Шта је растовина. — Болести поврћа и његови пријатељи и непријатељи. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.** — **Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. или 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 31. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 31. ЈУЛА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

КРАЉА СРБИЈЕ АЛЕКСАНДРА ПРВОГ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ 28. АВГУСТА О. ГОД.

ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА

ДОМАЋЕГ СОЈА У ОБРЕНОВЦУ

СА ОВИМ РАСПОРЕДОМ И ОДРЕДБАМА

А. ОДЕЉЕЊЕ

Краве са овогодишњим теладима. Награда има осам и то: I-ва награда 200 динара (Општине Обреновачке); II-га награда 120 дин., III-ћа 90 дин., IV-та 70 дин.; V-та 50 дин., VI-та 40 дин., VII-ма 30 дин и VIII-ма 20 динара.

Б. ОДЕЉЕЊЕ

Јунице и јунци који нису старији од 2 године а још нису спаривани. Награда има пет и то: I-ва награда 250 дин., II-га 150 дин., (Општине Обреновачке) III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 50 дин.

В. ОДЕЉЕЊЕ

Јунице и јунци старији од 2 године могу бити спаривани. Награда има осам и то I-ва награда 150 динара (Општине Обреновачке), II-га 120 дин, III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 60 дин., VI-та 40 динара, VII-ма 30 дин., VIII-ма 20 динара.

Г. ОДЕЉЕЊЕ

Сва остала говеда домаћег соја, која не спадају ни у једно од предњих одељења (Говеда испод 2 године која су спаривана, теглећи волови, угојена говеда). Награда има осам и то: I-ва награда 120 динара, II-га 100 динара, (Општине Обреновачке), III-ћа 80 динара, IV-та 60 динара, V-та 50 динара, VI-та 40 дин., VII-ма 30 динара, и VIII-ма 20 динара.

ПРИМЕДБА. 1. Најбоље грло из предњих оделења, наградиће се место прве награде у свом оделењу главном наградом Српског пољопривредног друштва од 300 динара у новцу, а излагач још и похвалницом. — 2. Награде ће се издавати у новцу или у пољопривредним стварима. — 3. Излагачи чија грла добију I-у или II-у награду, па не би хтели да их приме у новцу или справама, оликоваће се похвалницама, место награде. — 4. Сем награде у новцу и справама, излагачи ће се наградити и одгајивачким прибором.

Д. ОДЕЛЕЊЕ

Сва говеда домаћег соја, која не конкуришу за новчану награду. У овом оделењу могу учествовати и сва говеда домаће — страних сојева (мелези). Излгачи одликоваће се похвалницама.

ОДЕЛЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА

Све справе које ће се дати као награда излагачима, биће изложене на изложбеном простору, и са онима за приуготовљавање пиће, радиће се за све време изложбе.

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Право учешћа у изложби имају сви сопственици говеда из целога окр. ваљевског, из срезова посавског и колубарског окр. подунавског и поцерског окр. подринског. Ну изложена грла имају бити у њиховом притежању најмање три месеца, а отељена у Србији.

Пријава грла за изложбу. Ко жели да изложи своја говеда треба за то да се пријави „Приређивачком одбору изложбе говеда у Обреновцу" до закључно 20. Августа. Пријавити се може писмено или усмено. У писменој пријави треба тачно да означи шта ће изложити, према предњем распореду.

Довођење грла на изложбу. Сви излагачи треба да доведу своја грла на изложбу (вашариште Обреновачко) 28. Августа до 8 часова пре подне Ко до тога времена не доведе своја говеда не ће се пустити на изложбу. При уласку на изложбу сваки мора своја говеда водити тамо, где му надлежни редитељ каже и тамо их добро чувати. Говеда ће се на изложби постројавати по оделењима; зато ко на изложбу доведе говеда по разним оделењима, мора имати за свако оделење чувара, јер неће моћи да чува говеда из разних оделења један чувар и на једном месту. — Желити је да излагачи и чувари стоке буду пристојно одевени и обувени.

РАСПОРЕД СВЕТКОВИНЕ

27. августа: Пре подне „Приређивачки одбор" дочекује госте са стране и распоређује их по становима. После подне у 3 часа концерат у парку на добру пољопривредне подружине. У вече заједничка вечера у парку.

28. августа: Пре подне Оцењивачки Суд почиње свој рад у 8 часова. У 8½ часова служба божија. После службе божије водоосвећење на изложби, по том преглед изложбе. Чим Оцењивачки Суд сврши оцену, грла ће се по оделењима провести испод трибине Оцењивачког Суда. Ту ће се награђенима издати награде а осталим излагачима поклони. У подне заједнички ручак. — После подне народно весеље на изложби. — У вече игранка у парку на подружинском имању.

29. августа: Приређивачки Одбор испраћа госте са стране.

7. Јула 1894 године
у Београду.

УПРАВА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

од

Светозара Љ. Гавриловића

(НАСТАВАК)

На реду је да расмотримо, неке важне одредбе наше старе шумске уредбе, те да се и из њих уверимо, *како је од владавине књаза Милоша па на овамо, жртвована једна по једна привредна установа, привредна корист ил' привредна важнија мера, за рачун задобијања политичких слобода, нарочито самоуправе народне;* да се уверимо, *како на врло корисним и по народ врло важним, насушним аграрним потребама, никаквим законодавним путем није по готову отада* **ни кључено** и да и што је урађено, пре се може сматрати као нестално, неутврђено лутање и колебање, него ли као јасно промишљен и систематски проведен правац и истински привредни смер, више је назадак, спрам прошлости привредних реформа, него ли ма шта друго.

Те врло важне и врло карактеристичне одредбе из шумске уредбе, уређују питање: „*о давању земље у истој оскудним људима*" и гласе:

„§ 54. У оној општини, у којој би се довољно утрине, или довољно земље под шумом налазило, а налазило би се у њој људи, који би у земљи, тако оскудни били, да ни фамилију своју не би издржавати могли, ту се може по један комад земље одвојити и таковим

људима дати и то само онда, ако се не би с тим давањем земље општина и трговина сасвим стешњавала.

При давању земље, да се даје нарочито од оних утрина, које се још под трњем и шумарицама находе и тек у недостатку ових, да се даје од чисте утрине и тек гди ових не би било, онда се може и одрасле шуме, колико је нужно одвојити и потребитом лицу издати.“

„§ 55. По предидућем § 54. да се дају општинске земље, само оним људима, који су по нужди и невољи осиромашили и без баштина остали, или никад ништа ни имали нису; који су се у задрузи умножили и спрам умноженог друштва, у земљи оскудни постали, *или су се из задруга оделили*, па из ове, као по себи у земљи оскудне, нису потребне земље добили, и на послетку доселившим се сиротним људима.“

„§ 56. Гди би се потреба показала, да се у случајима предидућа два §§ (54. и 55.) оскудним људима земље дају, ту ће срески начелник, у споразумлењу са кметовима и дотичним општинарима, такову земљу опредељивати и окружном начелничеству на одобрење подносити и тек кад начелничество то одобри, издаће му срески начелник са кметовима писмено, *како му се та земља на уживање уступа*, у ком ће писмену и величина и границе земље, означене бити.

Окр. начелничество начиниће од оваквих раздатих земаља два равногласна списка и у годишњем известију по један попечитељствима финансије и внутрених дела подносити. У овим списковима биће назначено: коме је лицу у којој општини и колико земље одобрено и издато, колико је сопствене земље то лице имало, колико оно лице сумарно у задрузи има и одакле је.“

„§ 57. Онај, ком се по преднаведеном § 56. *земља да, не постаје од ње одма господар*, него добива на њу само право уживања и по том је *он за 15 год. нити може продати, нити поклонити, нити у размену дати, или другим начином отуђити, нити на послетку дугом оптеретити.* Но кад такови проведе 15 година у уживању исте, може захтевати, да му окружни суд тапију на исту изда, које ће суд, саслушавши о томе општину, учинити и тек по полученој оваквој тапији, постаје он од те земље прави господар (сопственик).“

„§ 58. Ако срески начелник не би одобрио, да се коме земља да (§ 56), има преставити ствар окружном начелничеству на решење, а у окружним варошима, ако не би окр. начелничество давање земље одобрило, преставиће ствар попечитељству финансије.

Ако на против кметови и општинари, не би одобрили, да се коме земља да, а срески начелник одобравао би, да тај случај срески начелник престави окр. начелству а ако би се овакав случај догодио у вароши, начелство окружно да га престави на решење министарству финансије.“

„§ 59. У опште-народним шумама, даваће земље оскудним људиме, попечитељство финансије, на преставлење дотичне окружне полицајне власти и по томе попечитељство ће и писмено на уживање земље, дотичном лицу издати (§ 56).“

„§ 60. Форму писмена, које ће општина са полицајним властима на уступљену земљу потребитим људима издавати, прописаће попечитељство финансије.“

„За ова писмена, као и за она, која ће попечитељство финансије издавати на ону земљу, коју оно по § 59. издаје, не ће се никаква такса наплаћивати (Збор XIV стр. 72—74, XV стр. 154.)“

И поред овако јасне шумске уредбе, код нас је у већини општина, на основу „закона о општинама“ по зборском решењу, општинска утрина издељена, препродата у девете руке и у бесправно притежање

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а без морала нема удружења.

Бихнер.

(НАСТАВАК)

„Користи што их даје просто удружење долазе са више страна. Пре свега удружењем ствара се *нова снага* — снага масе радника — која пређе није постојала и која се сасвим разликује од снаге појединих радника исте множине. Неки радови не би могли никако ни да се изврше без масе радне снаге т. ј. без радничког удружења н. пр. да се подигне велики терет. Ма колико радника било, који би радили оделито, њихова радна снага одвојена не може никако заменити удружену снагу. *Осим тога, удружење узвишује снагу сваког појединце, јер се радом у друштву изазиваље извесна утакмица и одушевљење, што веома увеличава радну снагу човекову, тако, да н. пр. десет људи за један дан (12 часова), радећи заједно ма какав посао, могу да ураде више, но 1 човек за 10 дана или десет људи кад раде оделито.* **Неки радови, као што су поглавито радови земљоделски: косидба, жетва, копање кукуруза, брање винограда и т. д. захтевају да се у извесно време ураде, иначе род може пропасти са свим или ће се производ страшно покварити.** У таком случају удружење је корисно с тога, што се без њега исти посао не би могао свршити.[1]) Удружењем се у многим пословима добија у времену, што је у ствари све једно, као и добитак у снази. Н. пр. кад више радника при зидању каквог здања имају да пренесу цигљу с једног места на друго, па се уреде и добацују цигљу један другом из руке у руку. Овим путем исти број радника пренесе више цигаља но што би пренели, кад би сваки носио с једног краја до другог.“

Поред ових добитака у радној снази и времену, по којима удружени пољопривредници раније сврше свој посао, они имају уштеду и у храни, јер за једну породицу од 100 душа мање се утроши хране, него за раван број кад се готови на 20 ватри; онда је мање нужно и судова; од 20 ватри гори само једна;

[1]) Ми имамо мобу, спрегу и позајмицу, па смо уверени колико су нам од огромне користи. Али грамзљивост и завада дотле су дотерали, а сиромаштина толико припомогла, да се ова наша стара три економска народна обичаја мало по мало губе; те ако овако и даље потерамо, изгубићемо их сасвим, па још ако не створимо *пољоприв. удружења* (задруге), онда смо лепо прошли!....

појединаца прешла, само за то, што се нико од стране државне управе, није побринуо, да вршећи строго своју дужност, има на уму добро сьога народа и своје отаџбине и да се придржава строго ових законских прописа. Заједничко имање, извијањем параграфским, подведено је под чисто општинско имање; имање, које није својина ни села, ни општине, ни њених чланова, већ имање управо опште — народно, наслеђено од предака за то, да га исто тако предамо потомцима у наслеђе, за љубав политичких и партиских интереса, поред свију родољубивих расписа појединих увиђавнијих министара — разграбљено је, распродато и са њиме поступљено као с имањем без газде и госе, као с имањем, без надзора! Такав је случај и са многим опште-народним шумама — и оне су размрцварене, искомадане, испретуране и разграбљене а гора сатрвена и срубљена! Читав урнебес бесправнога стања и замршености — и отуда и многе привредне недаће и невоље!

Природна и правна основица за извршење тако неопходно корисних и по једну чисто пољопривредну земљу, као што је Србија, насушних привредних реформа, као што су комасације — у већини општина у Србији, нерасудно је и немилице упропашћена и биће за навек изгубљена, ако се у скоро не приступи бар премеравању, ограничавању и убаштињавању државних, опште — народних и општинских имања и шума и регулисању бесправнога баштинства, бесправног држања и својакања тако разграбљених земаља.

Похвалан је важан привредни рад на свлађивању ових недаћа и препрека, на регулисању бар шумских права сопствености и службености — предвиђен новим шумарским законом, који је донешен 30. Марта 1891. год. (Закон о шумама, Зборн. 47. стр. 348.) и који се у првом реду стара, да изврши: „поделу и ограничавање шума“ и прописује за то нарочите комисије, али које, на жалост, место предвиђене 2 године, за које би време имале да сврше те послове, још нису с тим врло важним послом готове. Врло је важна у њему одредба чл. 14. да су *„општине, села, манастири и цркве, дужни, да се у року од године дана, од дана свршеног рада комисиског, такође на своје шуме и шумска земљишта убаштине.“*

Дакле, и код нас се, као и у Аустрији, од свију ових аграрних реформа, које стоје у вези и најбоље се расправљају и извушују као једна целина — приступило извођењу ове једне једине корисне реформе, и буџетом за 1894. предвиђено је на извршење тог посла сто хиљада динара!

Нека се само са свом строгошћу, у општем интересу, бар тај посао савесно и ваљано доврши, — па ће бити једна грдна добит по привредне интересе у Србији.

За тим и члан 37. закона о општинама од 25-ог новембра 1889. (Збор. 45. стр. 468) ставља општинском суду, „као власти општинској, која има да заступа и чува општинске интересе“, у дужност, на првом месту: „да општинско имање попише и премери и убаштини *за две године дана* рачунајући од дана, када овај закон ступи у живот и да се стара, да се што од тог имања не окрњи, не умали и не уништи.“

По поред све строгости оваквог наређивања, наш неупутно и непотпуно проведени самоуправни систем, учиниће, да се све општинске утрине, и испусти без плана и рачуна изделе: прво за то, што је та важна законска одредба, као и многе друге корисне одредбе у опште — остала, за већину општина „мртво слово на артији“, што нема ко да се, користећи се правом надзора, побрине и за извршење онога, што закон прописује; а друго — што ни у овој законској одредби, није тачно и јасно одређено: које је то „општинско

од 20—30 кућа и вајата, неваљалих, нездравих и несигурних, направи се 2—3 велике, јаке, удесне и здраве грађевине за становање и т. д. Докле су њих 20 инокосника морали узимати од газда казан „под испек“ да неку ракију, и плаћати од сваког казана по 5 литара ракије,[1]) удружени могу имати и један и два и три казана, па да ништа не плаћају. Докле су њих 20 морали имати 20 трнокопа, 20 ашова и другог алата, 20 плугова и т. д. дотле удружени не морају ни половину тога имати, те је и ту огромна уштеда, јер док један ради са једним алатом један посао, други ће радити други посао опет с другим алатом. Сем тога, удружени могу имати и више и боље стоке и за рад, и за домазлук и за продају, а овако инокосни ил' имају нешто ил' немају ништа.

У *удруженьу пољопривредном* потпуно се изводи подела рада, којом се и брже и боље ураде извесни послови. И пр. ограђивање кад би један човек вршио, био би врло заметан и теретан посао, јер би морао осећи дрво, исцепати га на прошће, отесати и заоштрити проштац, осећи и окресати пруће и т. д; док у удруженьу деобом рада, тај се посао врло брзо и без по муке изврши. Инокосник не може на време да обендечи земљу — удружење то одмах изврши. Инокосник баш због његове инокоштине одоцни с орањем, те му оно доцније буде теже и по усев рђавије — док удружење то увек на време уради. Инокосник не доспе на време кукуруз окопати и пшеницу отребити, те коров заузме места па мање и журавије усев роди — док удружење све то на време сврши, па и с мањег простора боље житницу напуни. Инокосници наши никојим начином не удобравају земљу, нити је ђубре, нити ливаде наводњавају, јер за то немају времена — док удружење све то може да постигне. *Удружење је за све пољопривредне послове корисно, а инокоштина је сиромаштина.* У удруженьу су и саме жене много корисније, јер разумном поделом рада, оне доспеју и за стоку, и за кућу, и за женске радове, и за све уопште, што једном оваком удруженьу треба.

Али највећу корист пољопривредно удружење доноси тиме, што оно групише распарчана имања; те на тако груписаном добру ствара се могућност употребити савршеније справе, алате и машине пољопривредне; а нарочито су корисна груписааа имања због тога, што се ствара могућност, да се један усев на једном, други на другом, трећи на трећем меету сеје, према својствима земље, тако, да пшеница буде на једном, кукуруз на другом, овас на трећем, ливада на четвртом делу груписане земље; пашњак одвојено, шума одвојено, и т. д. Онда, кад би орали за који усев, било би под једном браздом; а стоци не би требало чобана. — У раду на груписаним имањима чини се не само велика уштеда, него је много лакше и мењати усеве, удобравати земљу, наводњавати ливаду, гајити воћњак и т. д.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

[1]) Рецимо да су њих 20 имали 500 казана џибре (комине), морали су за испек дати 2.500 литара ракије; која кад би се продала по 0·20 дин. износи **500** динара. Сиромаси! колико би казана купили само за оно ракије, што једне године за испек даду!....

имање“ — да ли опште, заједничко: као утрине и испусти, или оно, с којим општинска власт као правна личност, као са чисто општинском имовином рукује.

Наша општинска самоуправа проведена је тако непотпуно, да код ваздан предвиђених „надзора“ и од стране полицијских власти и од стране већих самоуправних тела (среских изасланика, заступника и сталних окр. одбора), остају потпуно без надзора, нарочито са општинском имовином, само за то, што се тај надзор с правом кажњавања и потпуног наређивања, по правом самоуправном систему, није пренео потпуно на веће самоуправне органе и што политичка страна полициског надзора, једнако још претеже и преовлађује спрам свију осталих виших, привредних интереса општине.

Како иде и на даље са необузданом и грабешком деобом општинских испуста и утрина, то лепо слика један врло патриотски чланак, у крушевачкој „Народној самоуправи“ лањске године који о томе говори.

Из њега ће се видети, како су одредбе и члана 14. зак. о шумама и члана 37. зак. о општинама посве илузорне само због тога, што нема ко да их изврши са свом озбиљношћу и строгошћу «него се од тада само још јаче испољила тежња код сељака да час пре распуњкају општинско или сеоско имање, негде под неоправданим изговором да им држава не одузме земљу, али и ту и свугде износећи, како треба оскуднима дати земље на уживање. А кад се тако распарчета утрина, не тражи се одобрење од власти и министра, но се мудро ћути, јер ако би се јавило власти шта је учињено, и тражило одобрење, власт би видела да је то грабеж сеоског имања, па би стала на пут. Овако се лепо подели све на парчета па кад власт наиђе и пита: од када држиш и радиш ову земљу? онда се одговара: ја не памтим, отац ми је од деда наследио; деда и не памтим, а отац ми умро одавно. — Неки ћуте, а неки потврђују да имә више од 50 год. како његови стари раде ту земљу.

Законодавац се постарао одавно да се *сељаку* не може продати за дуг 5 дана земље. Постарао се да се оскуднима у земљи даје земља на *уживање*.

Општински кошеви имају ту исту тежњу.

То је све учињено да се по нашим селима не одомаћи највеће зло које се замислити може — *сељак бескућник, сељак без земље*.

Малоумна грабљивост за земљом, не зна да мисли и оцени каква недогледна несрећа очекује све нас у недалекој будућности због деобе и распарчавања утрине, и опет никога да томе стане на пут, нико да загризе киселу јабуку и да пресече црвоточину, која подгриза *живот народу*, па макар му се и замерио; *законодавац*, који је стављао ограничење народу да не може неограничено располагати са својих 5 дана орања, и да мора у општински кош донети две — три вреће кукуруза, знао је да се то неће допасти народу, а још мање онима, који зеленаше и задужују народ «на зелен“, па је опет у општем интересу стављао границе слободи и вољи у располагању са сопственошћу.

Од пре неколико година обузела је свет несретна навада да дели утрине. Кмет, који би хтео да се препоручи за поновни избор, обично први подстакне народ на деобу. Газде пристају што имају рачуна, сиротиња пристаје да добије свој део, па да га одмах прода газди. *Паиије* нико нема, него нека међусобна писмена о зајму и дуговању, и ми гледамо како се код једних гомила имање, а други остају бескућници. А да ли паметан домаћин има рачуна да буде окружен суседима бескућницима, може тврдити само човек без мозга.

Радећи тако, општина или село нема да дâ ради издржавања своме сиромаху сељаку ни један плуг, јер је сва општинска земља раздата онима, којима није требало дати. Па како се народ умножава, множи се и сиротиња, упућена или на надницу у богатијега, или на пљáчку од онога, који има.

Место какве друге статистике, дајте да пописујемо и бележимо, колико је у селима бескућника, или који су остали на једном парчету земље, па да упоређујемо годину са годином, да ли сваки има довољно земље или не. Та статистика, тај рачун би нас извео из дремежа, те би и законодавство, и власти, и сви паметни људи устали, да у Србији не буде сељака бескућника, скитача, надничара и просјака, но да сељак, снага наше државе, има и своје куће и своје земље.

У интересу општега благостања власти се морају умешати и стати на пут деоби и грабежу сеоске земље, а то ће се учинити тим, ако се одмах нареди убаштинење утрине по селима, те да свако имадне своје опште добро, свој комун, на ком је сваки равноправан, и где је сигурна штедионица сиромаху земљораднику. Сваку општину или село, осим тога, ваља обвезати да мора имати своје сеоске земље, а деобе и завате као незаконе, поништити, па нека праска колико који хоће.

Ово је питање од неизмерне важности за наш народ. Оно је управо питање о општем благостању, коме и наше законодавство и наше власти морају посветити своју најозбиљнију бригу, а позвани министри расписати да се стане на пут деоби утрине, па да се злу тражи лека за времена.“

(свршиће се)

ОДБРАНА ВОЋЊАКА ОД ГУСЕНИЦА.

Читајући у „Тежаку“ од 26. Јуна 1894. на страни 224. чланак под тим насловом, хоћу и ја своја искуства у том раду да наведем. Ја сам пре више година у „Тежаку“ о том предмету писао, ал' не ће шкодити, ако овде повторим своје назоре.

Пре свега треба, ако није већ узакоњено, врховна власт по целој Србији да нареди, да се у време фебруара и марта, сви воћњаци морају у свима кућама од гусеница чистити. Ал и свака општинска власт је властна, у свом селу ту наредбу да изда, и да пази, да сваки домаћин тај налог брижљиво и изврши.

Чишћење воћака од гусеница мора се у исто доба у свима кућама и воћњацима предузети, јер иначе ће ономе, који је већ потаманио гусенице, ове из суседне баште, која још није почишћена, да прећу и да опогане воћке.

Где нису дрва очишћена од те гадије, ту не само да нема плода те године, већ га нема ни будуће, јер гусенице обрсте и оне нежне клице, које пред Иван-даном избијају из врха грančица као плодни услов за будућу годину.

Ја сам године 1887 путовао узводно Савом до Сиска, па сам чуда и покора видио од потрице, што гусенице у Босни у шљивацима учинише. — И у свему томе је наш немар виновник.

Ја имадо кроз десет година код Беча у планини, у селу Салмансдорфу, велики леп воћњак; мећер сам радио у тој струци и ево, како понајбоље и најуспешније:

Месеца фебруара и марта, где су гусенице још у оној паучини или постељици као јаја, сунчаног топлог дана, око подне, кад су оне постељице на гранама суве од сваке росе, заишо сам са танком вошћаном свећицом, обавијеном на врху дугачке танке мотке, или трске, па сам свако гњездо гусенично пламеном свеће запалио; као да је пушчани прах, тако је постељица планула и изгорела. За осам дана сам тако сав воћњак, око 300 дрвећа очистио од гусеница. — Тај начин је у толико бољи, што нема да се пење на воћку, и не ломе се веће или мање гранчице при кидању оних жица, са којима је постељица везана за гранчицу.

Ја сам тај начин чишћења год. 1872 читао у „Застави“ те сам га усвојијо са најбољим успехом.

Теже је очистити гранчице од оних гусеница, које наш народ зове „кукавичја суза“ (Ringelraupe), јер су ове као бурме обавијене и чврсто прилепљене око гранчице, а при том се тешко виде одоздо, па се не могу свећом палити. — Противу ових се мора воћка с јесени бранити, у месецу новембру и декембру. Женке, заплођене, увуку се лети око воћке у земљу, те с јесени се пењу уз дрво, у грање, да снесу јаја. — Зато морају сва дрва октобра месеца намазана бити кречом од земље до почетка грања. Ја сам свако стабло у висини човечја појаса обавио артијом, и ову намазао сваки дан терпентином (смрљиком), или коломазом кроз цео новембар до половине декембра, те су женке од тих гусеница на свом путу на више. залепиле се у терпентину или коломазу и угинуле. Дан на дан и постојано до последње воћке и чак по жбуновима и живом плоту тим начином таманити гусенице, и по свима воћњацима у исто доба, и онда се можемо многом плоду радовати.

Ал' бива, да воћка „изнемогне“, да је пуна начичкана цвета, ал' да ни један цвет не роди. Ту је овај повод: кад је кора плодне земље у воћњаку по метра или што више дебела, а испод ње се находи песак или стена, онда су допрле жилице воћке кроз ону плодну земљу већ до песка или камена, и немају више да сисају хране по род и плод. Онда цвета дивно воћка, а не роди, у том случају мора се сваке године с пролећа око воћке ров ископати, и у тај ђубре, а особито животињску крв, кад закољеш јагње или говече, сипати. Ја сам у Сент Миклошу код Ђура на поседу баронице Сине, где је кора плодне земље 1·5 м. дебела, а доле сам сув песак испод ње, видио воће, које тако дивно цветаше, а никад да има рода; — људи су око сваке воћко метар и по дуге цеви од печене глине турили косо на три места у земљу, доле око жила уже но горе, те сваког пролећа сипали кроз те цеви, воћци пиштавину и разтворено ђубре, као храну, која ће онај песак да оплоди. Те воћке су сваке године богато родиле.

Исто тако се ради, кад је стена испод воћке. Нешкоди, ако сваку воћку и у добром земљишту, по кад кад ђубримо, тим ће плод бити пунији, једрији и сочнији — особито благородне крушке неће имати она тврда, каменита заметка у себи.

Бива, да се код шљива већ заметен род упасуљи (немци то зову Nareu). Шљивица се надима, надима, добије слику мехуне пасуља, поцрни кашње и иструли, на грани. Ту нема лека. Повод је томе, ако су многе кише у добу, кад цветни пра упада у женски цвет и кад се замеће нови род — 4—8 дана кише у то доба доста је, да упасуљи све шљиве те године.

Само не треба те мехуне кидати са гранчица, јер бива, да онда и оне, мало пре наведене младе клице, иванске, које су спремне од природе за плод будуће године, — покидамо, и тиме убијамо бербу будуће године.

у Бечу 8. Јула 1894.

Јован Стефановић-Виловски

КАКО МОЖЕМО ПОБОЉШАТИ НАШУ СТОКУ, ЖИТО И ВОЋЕ?

Напредак у сточарству, пољоделству и воћарству, људи могу учинити сигурно само тако, ако се у томе угледају на природу и пођу њеним путем. Па шта ради природа у развићу организама — биља и животиња на земљи и којим путем она иде у њином усавршавању? Све оне јединке у природи, које имају боље услове за живот и развиће, оне остају у животу, живе, плоде се и остављају после себе потомство, од којега остају да живе и да се плоде опет оне јединке, које су најспособније за живот, а све оне јединке које немају потребне услове за живот или их имају у мањој мери но друге, — оне пропадају.

То што ради природа несвесно, механички, без циља, раде вешти људи одавно при гајењу стоке, жита, воћа и т. д. свесно и према извесном циљу.

Истина је, да су се пољопривредници у гајењу стоке, жита и воћа и осталог потребног биља од вајкада више мање управљали по овом природном закону и остављали за домазлук оно што је најбоље, и старали се за њино гајење и ако нису били потпуно свесни његове снаге и моћи, нити су га у своме раду примењивали онолико, колико је било потребно. Треба се сетити само тога, да су: сва данашња домаћа стока наша постала човечијим одабирањем и гајењем од дивљих животиња; данашње наше питомо и хранљиво жито од дивљег неукусног жита, које више личи на траву но на жито; воће питомо од дивљег и љутог шумског воћа — па да се одмах увиди велика моћ одабирања и гајења.

Али нарочито од оног доба, од кад је недавно славни енглески научар природњак Дарвин доказао да је одабирање у природи, утакмицом у борби за опстанак, основа свеколиком напретку и усавршавању у органском свету, — од тада учени пољоделци, сточари и воћари све више у своме раду свесно примењују овај природни закон и све се јаче убеђују у његову моћ и основаност, постижући невероватне успехе у гајењу стоке жита, воћа и т. д. Шта ради данас вешт сточар, који је намеран да одгаји овце за добру вуну? Он из целог стада бира овнове и овце с најбољом вуном, оставља их за приплод, спарује и од њиног приплода редовно одабира и оставља за даљи приплод опет оне, који имају најбољу вуну, (а све остале са лошијом вуном шкартира — продаје, коље и т. д.). Упоредо са оваким одабирањем стара се да му овце имају што боље услове за живот и развиће: добру храну, удесне стаје, негу и т. д. Тако радећи известан низ година, он ће из године у годину имати све бољу вуну на овцама а после неколико година добити овце са изванредно добром вуном, која ће бити млого боља од обичне вуне. Или н. пр. ако оће да има добре краве музаре, он ће одабирати за приплод краве, које се одликују млечношћу, па ће их спаривати са добрим биковима, који су такође од добрих музара, па ће их добро и правилно хранити, неговати, у време спаривати, краве правилно мусти и т. д. Продужујући тако непрестано одабирање и правилно гајење, он ће кроз известно време имати добре музаре, које ће му доста и доброг млека давати. На тај начин, вештим одабирањем и подесним гајењем, постижу данас зналци велике успехе у гајењу стоке за разне циљи: волова за гојење, волова и коња за теглење, коња за јахање, оваца за вуну, гојење, крава за мужу и т. д.

Да видимо сад вешта пољопривредника, шта треба да ради да би добио доста и добра жита, пасуља и т. д. са својих њива. Он ће за семе узимати увек најбоља — најкрупнија, најједрија, најздравија, најтежа и најроднија зрна, па ће их на време сејати у добру и подесну, правилно обрађену земљу, и даље гајити, на време и правилно окопавати, плевити, жети и

т. д. Његов принос у роду из године у годину повећава ће се и тако радећи, кроз недолико година он ће имати добро жито и добру жетву.

Најзад да видимо и воћара. Да би добио доста, доброг и укусног воћа, он ће посејати семе од воћа,[1]), па младице, кад буде време, окалемити калем-гранчицама од доброг, благородног крупног и укусног воћа, кад је дрво у најбољој снази и добро рађа; даље на време посадити на подесно место и подесну, добро обрађену земљу, гајиће их, окопавати, ђубрити и т. д. Тако радећи непрекидно, он ће кроз извесно време имати врло ваљано воће, које је само према његовој природи и томе месту, поднебију, земљишту и знању тога воћара могуће имати.

Као што се види, два су основна природна закона у развићу свију организама на земљи — биља и животиња, без којих неможе бити развитка ни напретка, то су: **одабирање и гајење** или као што научари другим речима кажу: насљеђе и прилагођавање. Одабирање је основа а гајење потка у целокупном напретку и усавршавању биља и животиња. Обоје су подједнако важни и једно без другога мало вреди. **Одабирање, најсавршенијих — најразвијенијих јединака, према постављеном циљу, и гајење — прибављање што је могуће бољих услова за то њино развиће — у томе је сва тајна целокупног развића и усавршавања.**

У колико пољопривредници потпуније буду примењивали ове природне законе при гајењу биља и животиња, у толико ће они имати већи успех и већу корист од свога рада и већи приход и обратно, у колико их мање буду примењивали, у толико ће и мању асну имати.

Пољопривредници! Користимо се науком у своме раду и примењујемо свесно природне законе у своју корист, па ћемо имати већу корист од свога рада и нама ће доћи бољи дани живота.

Миљко Савић

земљорад.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

2. Улога хранећи елемената.

Известиоци Шози и Лагату, професори.

У предходном одељку било је говора о захтеву и количини хранећих елемената, који су нужни виновој лози. Пре но што пређемо на питање о примени тих елемената ради повећања земљине плодности, овде ћемо изложити, по извештају поменутих известиоца, њихову улогу при хранењу винове лозе.

A. — *Хранећи елементи.*

Азот. — Азот је врло потребан и користан, можемо шта више, рећи, да је његова улога преовлађујућа у храњењу лозе. У овоме комисија је била једнодушног мњења. У осталом то потврђују многи експерименти учињени на разним местима.

У питању ђубрења земљиште је један важан чинилац, јер, доиста, нема потребе додавати азот у земљиште које садржи лако абсорбљиви азотни материја; исто тако није нужно додавати ни кали ни фосфорну киселину, кад ових има у довољној количини и таком у једињењу да их биљке могу примити.

Пошто је већ позната ствар да је азот потребан, може се захтевати у којој је форми корисније да га употребимо. Да ли у облику нитрата азотног, органског или амонијачног? Комисија није хтела изречно да се изрази у овом питању, али мисли да то зависи од природе земљишта.

При многим опитима, па баш и у кречним земљиштима азотни нитрат, произвео је боље резултате од органског и амонијачног азота. С друге стране по теоријским посматрањима, могу се класификовати азотна ђубрења, али овоме још фали опит чињен на виновој лози. Питање, је, дакле, још у фази изучавања.

Међутим комисија је мњења, да у песковитим теренима налик на онај код Ели-Морта, треба првенствено употребити органски азот и колаче од уљастих биљака; за винограде, који се натапају водом органски азот пре, а нитрат азотни после потапања; за америчке садове азотни нитрат у не кречним земљиштима, а органски азот у кречним, јер ова имају велику моћ нитрификације.

Фосфорна киселина. — Исто је тако и фосфорна киселина један користан елеменат за винову лозу; то нам је доказало искуство; но у подједнаким околностима мање је важна од азота. При чињеним опитима увек је остало на томе да и она мора ући као саставни део ђубрета.

Изгледа да фосфорна киселина олакшава у велико сазревање лозе и развиће корена, осим тога чини се, да повољно утиче на сазревање плода и умањава сметање.

У којој форми треба употребити фосфорну киселину? Обично у форми надфосфата, фосфорна киселина даје најбоље резултате.

Кали. — Кали нема толики значај, који му се некад приписивао. Његова је улога знатно смањена. Има неколико година, овај елеменат посматран је као најнужнији и најкориснији: говорило се само о ђубрењу са калијем. Од пре две три године смањена је количина на половину при саставу формула за ђубрење. Но с тим се још не каже да је кали некористан или да игра индиферентну улогу; напротив он је врло користан за винову лозу, јер је један од главних чинилаца плодности и налазимо га у вину. Али у многмм земљиштима он се налази у релативно знатној количини. Управо тиме се објашњава што при многим опитима кали није показао приметне резултате.

Он се може додати земљи у форми калијеве соли, којих има више врста, но лоза их прима готово све подједнако. У следству више експеримената калијев карбонат показао се најбоље од осталих нарочито с погледом на принос; напротив с гледишта економије — штедње — корисније је употребити калијев сулфат или хлорир.

Магнезија. Сумпорна киселина, Манган и т. д. — Поред елемената, које напоменусмо: азота, фосфорне киселине и калија, који су апсолутно потребни, о чему је сваки уверен из прецизних опита, има и других као што су магнезија, сумпорна киселина, манган и т. д. које налазимо у лози, лишћу или плоду, али чији утицај на винову лозу није још познат. Може бити да би у специјалном случају било корисно додати и њих при ђубрењу, али у оскудици упоредних експеримената не може се ништа потврдити ни у једном ни у другом правцу.

---

[1]) Код воћа је од „правила" изузетак, да се добре сорте одржавају каламљењем на рђавијој подлози (маом дивљакама) а нове сорте производе се, *сејањем* семена или коштице. Уредн.

Б. — *Зелено ђубрење.* —

У начелу зелено ђубрење је врло добро. Оно нам дозвољава да можемо земљишту прибавити органски азот који нас не кошта скупо. Применити зелено ђубрење у виноградима био би красан посао, бар по теорији. Али, да ли је ово практично; може ли се свуда применити? У извесним крајевима, зелено ђубрење заузимало би место кад треба преоравати т.ј. у зиму и пролеће; осим тога већа је опасност од слане. По нашем сазнању, виноделци, који су овај начин опробали, нису имали шта да похвале; може се рећи да је зелено ђубрење тешко, а у виноградима Јужне Француске с великом производњом апсолутно неизвршимо.

В. — *Побољшавање земљишта.* —

Под побољшавањем земљишта разуме се додатак извесних материја као креча, гипса и т. д. У некречним земљиштима виновој лози чини добро овај додатак, јер креч олакшава асимилацију хранећих материја налазећих се у земљи, али у овоме не треба претеривати ни често понављати, јер може да буде од штете.

Поред креча игра важну улогу при ђубрењу винограда гипс и галица. Ове су материје опробане и саме за себе и у смеси с ђубретом, на француским и америчким лозама и увек је резултат био добар. Под њиховим утицајем принос бива знатно већи.

Али приметило се, да гипс производи добра дјејства само у земљиштима, која су богата на органским азотним материјама и да је то дјејство у толико слабије, у колико је у земљи мање органских материја. Пошто гипс није један хранећи елеменат у правом смислу, него само потпомаже преображај и асимилацију хранећих материја налазећих се у земљи, није препоручљиво злоупотребљавати његову употребу осим у земљама сасвим богатим.

Сулфат гвожђа је исто тако једна корисна примеса за ђубрење винограда, нарочито за америчке лозе посађене на кречном терену; но и на мало кречном земљишту резултати су доста окуражавајући.

Г. — *Потпуно ђубрење* (*Engrais complets*).

У опште се узима да пуно или потпуно ђубрење мора садржавати азот, кали и фосфорну киселину у извесној сразмери. Са тако састављеним ђубрењем успех је осигуран. Напротив ако се употреби непотпуно ђубрење т. ј. таково у коме недостаје један од напоменутих елемената, има основа бојати се неуспеха. Непотпуно ђубрење не треба употребљавати иначе, него у случају, кад се упоредним опитима јасно докаже, да у земљи има у изобиљу оне хранеће материје, коју у саставу ђубрета изостављамо.

Остаје нам још питање о замени органских материја са минералним или хемијским ђубретом.

Може ли се искључно заменити органско ђубре (шталско ђубре) са минералним или хемијским ђубретом?

Према данашњем стању науке на ово питање не може се дати потврдан одговор. Са теоријског гледишта изгледа да је замена могућа и без великих незгода, као што извесни опити теже да докажу, међу тим, изгледа да је сама практика осудила и одбацила искључну употребу минералног ђубрета.

Кад узмемо у обзир уплив које имају органске материје на физичке особине земљишта: даље, кад се обазремо на скорашње одкриће односно непосредне абсорпције хумусни материја од стране биља; кад још узмемо у рачун, да је производња органских материја ограничена, долазимо до закључка да треба наизменично употребити и органске и минералне материје.

Из напоменутог излазе ови закључци:

I. Улога азота.

а., Азот је врло користан и доприноси снажном развићу чокота и у увећању бербе.

б.. Азот се, може употребити, према природи земљишта у стању органског, нитратског или амонијачног азота.

в., Најважнији извор азота јесте азото-кисели натријума оксид ($NaO\ AzO^5$), који се употребљује за свако земљиште осим оних која су сувише пропустљива.

г., За винограде, који се наводњавају против филоксере, треба пре наводњавања употребити органско ђубре, а после минерално.

д., За винограде посађене на песку, корисније је ђубрити (додавати азот) у форми органског ђубрета, разних колача као остатака уљастих биљака и т. д.

II. Улога фосфорне киселине. —

а., Фосфорна је киселина исто тако веома корисна и потребна за винову лозу.

б., У облику суперфосфата употребљена, фосфорна киселина даје обично најбоље резултате.

III. Улога калијума.

а., Калијум је потребан виновој лози, али пређе придавао му се много већи значај.

б., Разне калијумове соли имају скоро подједнаку вредност. Међу тим после извесних експеримената, оне су класиране следећим редом: карбонат, сулфат и хлорир калијума.

IV. Улога магнезије, сумпор. киселине, мангана ит.д.

а., Могуће је да и ови елементи имају каквог утицаја на винову лозу, али о овоме се не може ништа прецизно казати.

V. Улога зеленог ђубрења.

Од мале је користи за виноград зелено ђубрење, које је с друге стране и непрактично.

VI. Додавање појединих материја.

а., Додавање креча чини се у земљишту, које на њему оскудева и то гашен креч или фосилни фосфат.

б., Употреба гипса, у извесном земљишту чини добро виновој лози, но то само у плодном земљишту, које садржи доста органских материја, или које је гнојено са свима хранећим елементима (потпуно ђубрење).

в., Сулфат гвожђа производи повољно дјејство на винову лозу, нарочито код америчке лозе посађене на кречним теренима.

VII. У опште узев треба употребити потпуно ђубрење (све нужне елементе) јер ће се само на тај начин отклонити могући неуспех.

VIII. Не може се ништа прецизно рећи о замени органског ђубрета са хемијским, међу тим, комисија мисли, да се и једно и друго може употребљавати наизменично.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Сакагија на човеку. — У средње-јевропским земљама сакагија на човеку спада у ретке случајеве, јер је сакагија и код коња већ сведена на најмању меру. Али из Русије, како пише „D. L. Presse“, јављају, да је у берђанском округу (тверској губернији) било пуно случајева сакагије на људима.

Тако године 1891, по извештају Педкова у „Alg. med. Central-Zeit.“ било је 16 случајева ове болести на људима, неузимајући, вели, у рачун оне случајеве, за које власти нису могле дознати. У години 1892 било је јављено за 29 оваких случајева. И лекари су већ вештији били, да ову болест дијагностишу (одреде), док пре многа разболевања од сакагије држали су за нешто друго, па друкчије су и лечили.

Сва ова разбољевања била су међу сељацима и многи су мислили, да сакагија не шкоди човеку. Неки Татарин разболео се с тога, што је узео мозак од коња, који је угинуо од сакагије, па га је натро по бутинама и ногама у намери да се излечи од ревматизма.

Педков је сам видео девет таквих случајева. Ни у којем случају није опазио на рукама или на телу какве ране или огреботине, кроз које би се болесници заразили. У 3 случаја болест се с почетка већином јављала боловима у мишићима, и то с јаким боловима у листовима на ногама, с којима је праћено слабо или са свим укочено кретање ногу. Из листова се болови пели у бутине, и то после две недеље. На крају друге недеље изалазили су свуда тврди отоци, који су веома болели, па су мало по мало омекшавали и подгнојавали. На неколико дана пред смрт појавили су се код сва три болесника гнојави чирови, као богиње; осим тога болесници су искашљивали гнојаво — крваву масу, а из носа им цурио крвави слуз. Последњих дана изгубили су били и свест.

У два случаја појавила се била афекција зглобова с великом топлотом; зглобови су се надули и болели, као у ревматизму. Давање салицилног натрона није ништа помагало. На крају јавила се афекција коже и слузокоже, те је то био већ јасан знак те болести.

Овај извод нека буде за поуку и нашима, па да се чувају болесних коња од сакагије. Ово нарочито наглашујемо с тога, што имамо уверења, да многи мало верују у опасност ове болести и код коња, а камо ли да може она бити тако опасна за човека. До душе, срећни смо да ову болест код нас рачунамо такође међу ретке случајеве; али ње има још прилично код војних коња. С тога старешине војних — артиљериских и коњичких — трупа треба да буду врло обазриви, те да у сваком случају појаве ове болести, настојавају да се најтачније врше прописи за десинфекцију и сузбијање болести, нарочито где нема трупног ветеринара, који би непосредно руководио овим пословима. Поука и енергично вршење ових прописа, користиће, да се и у народу сузбије неверица у опасност ове болести, која, као што напред видесмо, свршава се, у свима случајевима, смрћу.

* * *

Може ли се и прошлогодишња пшеница употребити ове године за семе. — На питање: може ли се озима пшеница од 1893 год. употребити и ове јесени за сејање, одговора у „D. L. Pr.“ један уважени пољопривредни научник ово:

„Позната је ствар, да је сејање двогодишње пшенице поуздано средство да у усеву не буде главнице (снети). Писац ових редова опажао је то више година, па је се и пробама о клијавости семена уверавао да тако семе потпуно задржава клицавост. Кад ме је пре неколико година један старији мој сродник, познат као врсан практичар, походио и молио да му дам за семе једну нову, али признату сорту, ја сам му послао пшеницу од *иретирошле* жетве. Он ју је врло радо примио и потврдио је да сам потпуно право имао, што сам тако урадио. Моја је пшеница била овршена, дакле није чувана у слами до сејања; али како се зна да пшеница, неовршена, кад се чува у сноповима до сејања, боље задржи клицавост, то је још боља гарантија, да се пшеница од 1893 године, може употребити за сејање ове јесени. Ако се семе од ње метне на пробу, увериће се још' боље о овим мојим наводима.“

* * *

Чувајте се од кромпирових клица. — Са *рањавим* рукама не треба никад откидати клице од кромпира, јер су ове врло отровне. Био је случај, да је једна жена на тај начин себи отровала крв, па је за неколико дана умрла.

ГЛАСНИК.

Изложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 августа ове године. — Српско пољопривредно друштво приређује 28 августа у Обреновцу изложбу говеда домаћега соја. Изложбе у опште, а посебице изложбе стоке, од великога су значаја и користи како по напредак привреде тако и за саме привреднике. Оне дају згодну прилику и привредницима и сваком другом, да виде и оцене стоку или ма који други изложени предмет; а излагачи још и да своје предмете сравне са изложеним туђим предметима. Српско пољопривредно друштво поред тога, жели да овом и оваквим изложбама, побуди сточаре и привреднике да ревносније, више и боље производе и гаје говеда. Тога ради оно је одредило да изда излагачима, преко 29 награда, око 3000 динара, у новцу и пољопривредним справама; а осем тога издаће некима нарочите лепе похвалнице а свима излагачима и по нешто одгајивачкога прибора. И обреновачка општина, у чијој се средини приређује изложба, ценећи важност изложбе и благодетан утицај награда, одредила је из своје благајне 600 дин. за награде излагачима.

И друштво, са својом подружином у Обреновцу, и општина обреновачка чине све што је могуће, те да ова изложба — као прва изложба говеда — испадне како ваља и како се очекује. Нека само још наши земљоделци и у опште привредници *поклоне овој изложби довољно пажње, па нека своју стоку пријаве и доведу у своје време на изложбу, а и сами у што већем броју посете изложбу.* Изложбу треба и вредно је да посете и сви привредници остали и из других места, а не само из онога краја, у коме је изложба.

Из прогласа, који је о овој изложби засебно штампан саопштавамо у изводу оно, што је најважније.

Изложба ће бити 28. августа, а изложиће се говеда из оних крајева и места, у којима је поглавито заступљен домаћи колубарски сој. Према томе право учешћа на овој изложби имају сточари и привредници: из целог ваљевског округа, из среза колубарског и посавског окр. подунавског и среза поцерског окр. подринског.

Изложба ће бити подељена на оделења: прво за краве с овогодишњим теладма, друго за јунце и јунице до 2 године, треће за јунце и јунице старије од 2 године, четврто за сва остала говеда домаћега соја а пето за говеда, која не конкуришу за награду, где могу бити и мелези.

Награда новчаних, односно у пољоприв. справама има 30, у величини: 300, 250, 200, 150, 100, 90, 80, 70, 60, 50, 40, 30 и 20 динара.

Грла за изложбу ваља пријавити „приређивачком“ одбору у Обреновцу“, најдаље до 20. августа, усмено или писмено; и довести их на изложбу — вашариште обреновачко — најдаље до 8 сах. пре подне 28. августа.

* * *

Задруга за подизање домаће индустрије. — У почетку ове године основана је задруга, која је поставила себи у задатак подизање домаће индустрије. Њено је седиште у Београду; сад има канцеларију у кући гг. Бранковића и Вулковића на Теразијама спрам чесме.

Свој рад је отпочела у Марту подизањем радионице за израду пећи и посуђа од земље — глине — Радионица је у Аранђеловцу и већ има за продају готових земљаних пећи (код нас званих порцуланских), које су леп украс за кућу, штеде гориво и равномерну топлоту одржавају. Граде се у свима бојама и по укусним мустрама. У Београду — према величини просторије за загревање, управља се величина потребне пећи — стају са целим прибором и с намештањем у кући: 120, 180, 200, 220 и 240 динара.

И земљано посуђе свију врста израђено је већ за продају: лонци шиљати (сељачки), за штедњаке (шпархерде) т. зв. пештански, чиније, „вандле“, ђувечад, бокали, лаври, ћупови, и т. д. у свима нумерама и величинама.

По солидности израде, лепоти и укусу, *по издржљивости на ватри* и по цени, *израђено посуђе у свему конкурише страним израђевинама те врсте.*

Задруга се нада, да ће је наши трговци, који са том робом тргују, свесрдно потпомоћи обилатим поруџбинама јер им и родољубље налаже, да наше рођене производе, који се могу мерити са страним, кад и цене нису на сметњи, првенствено узимају и троше, пошто ће то и сама публика врло радо чинити.

Ове бањске сезоне, било је на Киселој води преко хиљаду посетиоца, са разних крајева наше отаџбине и ни један није пропустио прилику, да бар по једном, ако не више пута, задругину радионицу посети и сви су без разлике, били задовољни радом и делањем радионице и о њој се похвално изражавали. Штета што радионица није у организовању своме, била у стању за ово 4 и по месеца, да спреми финијих и ситнијих грнчарија а бањска би публика из одушевљења и родољубља за наше ствари, леп пазар учинила. Могло би се по оцени људи пазарити на 4 до 6000 дин. Но здравља Боже до године!

Задруга је основана на акције од 25 дин. које се за 50 недеља уплаћују по 50 пр. дин. Уписала су се два кола I и II од по 1000 акција, али уплаћују 1700 удеоничара. Факт је, да сем неколико виђенијих наших људи, задруга међ' својим члановима броји сиротнију класу — трговце, занатлије, мање чиновнике, неколико учитеља, ретко ког свештеника и т. д. *Они су то, који најме праву потребу, да потпомажу и подижу домаћу индустрију у нас.*

Упис прва два кола извршен је већином у Београду; за тим су се одазвали Аранђеловац, Крагујевац, Алексинац, Краљево. У Крушевцу и у Пожаревцу уписали се њих неколико.

Задруга дакле има на расположењу још 300 акција I и II кола. До конца Јула биће 22. недеља уплаћивања.

Похвално је од наших *новчаних завода*, у горњим местима, у унутрашњости, што су се *примили и уписивања и примања уплата, сасвим бесплатно.*

Кроз 15 до 20 дана задруга се труди, да сем земљаних пећи и обичне грнчарије, горе побројане, изради што више и финијих предмета, што се на брзу руку створити може, како би приредила овде у Београду једну малу изложбицу својих израда, на којој би сваки, ко' милује, био у стању сопственим очима да се увери о постигнутим резултатима ове задруге, која је у своме првоме развоју.

Задруга ће отворити још ове године упис и на III и IV коло, пошто једнако своју радионицу проширује за прави фабрички рад, па намерава једно одељење и у Београду подићи а београдска општина изгледа да је вољна, да и један свој плац за тај циљ задрузи бесплатно уступи.

У Аранђеловцу, земљиште и кућу у којој је радионица, морала је задруга откупити и у пазару је са сопственником. Радионицу је проширила са једном великом двоспратном зградом; мора одмах и на старој кући подизати други спрат. Онда ће моћи узети и више радника, те да поруџбине тачно и брзо може извршивати.

Чим се прочуло на страни о постанку ове задруге, одмах је Немачка и Аустрија спустила подвоз жељезницом, за транзито робу грнчарску и сличну, која се извози за Србију, Бугарску и Турску са 60 од сто.

Задруга се нада, да ће и код наше владе наћи одзива: да ће јој се дати бесплатан подвоз жељезницом за њене израде или бар знатно спустити подвозна цена и да ће и сама држава поруџбинама, нарочито земљаних пећи за своје канцеларије, потпомоћи ову једину српску индустријску задругу, јер моћни странци, сигурно се не ће ограничити, само на рефракције у подвозу, већ ће као обично употребити све мере и сва средства, да и овај почетак подизања домаће индустрије у Србији, угуше и придаве.

Али вера у старог српског Бога, поуздање у родољубље и владе и српских трговаца и предузимача, у родољубље и пожртвовање српског народа, у свакој прилици, даће овом подузећу и полета и дуга живота, као што му „Тежак“ од свег срца жели!

* *

Пасишта за ждребад у Мађарској. — У комитатима Визелбургу. Еденбургу и Рабу прошле године установљена су од њиних пољопривредних друштава пасишта за ждребад. Ту скоро и коморанско пољопривредно друштво предузело је кораке, да се веће површине, около 2000 јутара употребе за заједничка пасишта за ждребад. Министарство пољопривредно, ставило је друштвима знатну помоћ на расположење.

ДОПИСИ.

Прћиловица, 30. априла 1894. г.[1])

И овде — као и у већем делу наше лепе домовине — прошла зима беше блага и неосетна. Снега и влаге било је колико је било потребно; а вредни ратар могао је до миле воље да оре и сије озиме и пролетње усеве. Сем тога помагало му је и то: што је имао семена у изобиљу и јефтиног и што је стока за рад здраво и неосетно издржала и зиму и рад. Ко ове године није посејао за стрмнину и пролетње усеве, тога заиста не треба жалити, јер су све прилике биле ту да му рад олакшају.

У нашој Морави народ је доста посејао озиме пшенице и ражи, па онда јечма, овса и пролећње ражи. Озими усеви дивно су се одржали, а блага зима очувала их је од мразева, како се само пожелети може. За сад сва жита дивно изгледају, напредна су и чекају коју «Ђурђевску кишу», па да насигурно потерају и принесу златну жетву.

Кише у овом крају није било већ више од месеца дана. Сем тога дувају јако и ветрови те се земља суши и влаге све више нестаје.

[1]) Овај допис заостао из прошл. бројева, за то га сад доносимо.
Ред.

За сад се још добро оре; али ако суша овако и даље потраје, биће теже за рад, а ницање посејаног семена задоцниће. Како које године, кише је све ређе у овом крају. Сељаци се чуде и питају: шта ли је то? а никако неће да верују, да су они сами кишу са својих поља отерали и ветрове намамили, сатирући ону дивну шуму око: Ђуниса, Шуматовца и Јастрепца. Већ дуж корита моравског лёже живи песак, а не пошуме ли се оне огромне просторије песка и спрудова, око Алексинца, Трњана и Прњиловице, биће кроз десетак година праве песковите пустиње. Ето до чега доводи народ, неумесна сеча шума!.. Време је, да се о томе — иначе вредни Моравци — размисле, па шуме чувају и нове подижу.

Цветање воћа почело је доста рано у овој околини. У почетку марта (од 8-ог) већ су цветале кајсије; око половине марта цветале су шљиве ранке, бресквe и вишње; концем марта цветале су: трешње, мацарке шљиве и крушке. У почетку априла цветају у велико: јабуке, а сада већ има развијеног листа у: дуда, ораха, церова и другог воћа и дрвља са реснатим цветом. А што је најглавније цветање испало је у најзгодније време, без великог ветра, мраза и кише. Кајсије, шљиве, трешње и вишње већ су смеле цвет и отсекле род. Одрже ли и даље овако под повољним околностима воћке, можемо слободно рачунати на изванредно богату бербу воћа.

И за калемљење је било време прекрасно. Ко је год хтео могао је да калеми до миле воље, и да очекује, да му се калеми приме. У том погледу овде у срезу моравском прилично је пошло напред. Народ је засејао врло велики број младица: шљива, крушака, јабука, дудова и д. воћа. Многи су у своје шљиваке посејали већи број дивљака за подлогу, те да у идућим годинама калеме. Воћњак «Моравске» пољопривредне подружине стигао је већ на род и богат је разноврсним благородним воћем, те се отуда калем-гранчице могу раздавати за цео срез. Сем тога подружина је у овој години на свом добру подигла и засејала воћно растило од: крушака, јабука, дудова, багрена и др. воћа, и дрвећа, па ће најдаље за три године бити у стању да даје народу младице из свога растила.

Кад је већ реч о подружини, да речемо коју и о њој. Као што је познато читатељима «Тежака», подружина Моравска добила је у прошлој години 3.000 дин. нов. помоћи на привредне цељи. Сем тога округ је набавио и послао три бика једнога алгајско расе и два Маријахофске расе. Те бикове поверила је подружини, која се о њима стара, негује их и води званичне податке за статистику. Народу је објављено и већ почињу да долазе и доводе своје краве.

Ми смо вазда били за то: да у нашој земљи има добар сој говеди; да је он закржљао услед рђаве неге и хране и да би сој говеди у нашој домовини требало поправљати одабирањем најбољих грла, у сопственој крви. Тиме би народ увидио, да он има добру стоку и да тој стоци оскудева: штала, добра храна, добра нега и т. д. па да буде скупа и угледна. Овако је народ примио ову новину са неком зебњом и неповерењем. Многи мисле: да овд. краве и нису за тако тешке бикове, па се снебивају и радије воде краве код домаћих бикова, него под ове. Свакојако, ове ће предрасуде с временом да нестану; сој наше стоке кроз 10—15 година, поправиће се; али и тада ће оскудевати у ономе што је за сточарство главно, т. ј. у храњењу и неговању стоке. Рачунајући на то, подружина је још за раније учинила шта треба, па да се и у том погледу народ поучи.

Тако она негујући окружне бикове како треба, у близини среске канцеларије, даје свакодневно многима сељацима очигледан пример и поуку о томе. Сем тога подиже на свом добру једну угледну шталу; засејала је по хектара луцерке детелине; пола хектара мухари а тако исто и сточне репе и друге пиће за храну стоци. Растурила је у народ око 100 килограма луцерке детелине; мухари и сточне репе; те је се надати да ће и народ следовати њеним трагом, користити се њеним поукама и припремити све што треба, те да се бољи сој стоке не само добије него и очува.

На своме добру подружина је засадила преко 2000 багренова, да тиме дâ примера и другима како се жива ограда подиже. Читав хектар земље парцелисала је и засадила сва: варива, поврће и друге усеве; међу којима и рижки лан; конопљу, хмељ, елду и више разних врста домаћег и страног кукуруза. Подружина «Моравска» као што се види из њеног досадашњега рада — погодила је најбољи пут, за ширење пољопривредних знања у народу. Истраје ли на том путу, народ ће јој бити захвалан. Свака нова установа, мора да се бори, да пролази тако рећи кроз унакрсну ватру од хвале и нападања; али све то нетреба да збуњује чланове њене. Они треба да раде с уверењем: да раде за добру ствар, па успеха мора бити.

Свима нама добро је позната златна реченица, изговорена са највишега места *да нам у привреди лежи спасење*; па кад знамо то, онда напред! са добром вољом.

Да речемо коју још о виноградима. За овд. винограде до сада се обично мислило: да нису сви филоксером заражени; и да су највише страдали усљед перонoспоре у прошлој години. То је многе храбрило, те су овог пролећа прегли да откриј винограде на време да их орежу и учине све, то да ако ове године буде рода. Али на жалост, резање је показало да су скоро ¼ гица суве, и да на осталима ластар врло споро избија. Шта ће даље бити, јавићу у своје време. Међу тим и окр. одбор, и подружина «Моравска» чине припреме за перонoспору — ако је буде било — да је у клици угуше. У том су смислу држата зимус народу практичка предавања и наручене прскалице у довољном броју. Дај Боже, да сав овој рад и сва спрема буде народу од користи.

Стање здрава у народу и стоци повољно је. Цене за производе слабе су, а већ се и нема шта продавати, до старе пшенице, коју многи чувају. Дуван је цео откупљен, али су цене биле доста ниске. Једно непажња у раду, друго кишовита јесен, учиниште, те се од дувана у прошлој години мало вајде видело.

Надница варира између динара и динар и по са храном.

Мих. Ст. Ризнић
учит. и редов. члан друштва.

Милутовац, 30 Јуна 1894 године

Заузимањем неколико овамошњих пријатеља пољске привреде, овамо је на дан 13 марта ове године основана пољопривредна подружина. У управу ове подружине ушли су: за председника г. Станоје М. Мијатовић учитељ; за потпредседника Милош Додић трговац, за благајника Васа Миленковић трговоц; за секретара Милан Петковић опћ. писар; за одборнике: Гвозден Мирић трговац, Милан Илић тежак, Јеремија Рашковић опћ. писар, Светозар Милетић тежак и Мијаило Марисављевић председник општинског суда. Ова подружина до сада броји скоро на педесет редовних чланова са годишњим улогом од два дин. За сада има пет кошница, које су јој поклонили њени пријатељи, те тако намерава да у врту овд. школе, још ове године подигне један угледан пчеланик, где ће се рационално гајити пчеле; ово ће нарочито предузети због тога, што се у овом крају пчеле гаје у доста великом броју, али свуда примитивно. Поред тога управа ће подружине радити на томе, да још овé год. добије од ове општине, било под киријy, било на поклон, један хектар земље, која је поред саме школе, на којој намерава да подигне воћни расадник. Пошто су овамо шљиве услед опаке гусенице и пољанске и лањске голомразице већином посушене, то ће се прво подићи један повећи расадник шљива из кошгица.

А пошто је овамо ретко која њива заграђена живом оградом, изузимајући трна, глога и шипка, који су срећом по где-где сами изникли, то ће подружина подићи још расадник од глединчије и белог глога. Исто тако подружина намерава, да у програму првог њеног рада буде и подизање једног расадника са американском лозом, јер су овамошњи виногради готово сви заражени филоксером. То ће бити први кораци ове новоустановљене подружине; тако она мисли да ради,

---

[1]) И овај допис погрешком је изостао, доносимо га што као и први, говори о раду подружине и ако му је време прошло давно!

Уред

али не сама; њој је потребна помоћ-прво од њених чланова и сваког пријатеља пољопривреде, за тим од месне општине, других њених колегиница (подружина) и самог српског пољопривредног друштва; са укупном њиховом помоћу, она ће напредовати и доћи до истакнутог циља.

У прошлом свом допису јавио сам како овамошњи сељаци никако не сеју јара жита, нарочито јечам. Ово ми је доста чудновато изгледало, нарочито због тога, што знам, да се у по неким пак крајевима никако не сеју озими јечмови већ свуда јари. Да би сазнао узрок овоме, пре кратког времена, упитао сам о истом честитог грађанина и привредника у овој општини г. Васу Миленковића, и ево шта ми је он на питање одговорио: И код нас је се пре једно осам година свуда сејао јари јечам. а о озимом није било ни помена. Један сељак путујући често у Краљево, види, да се у Ратарској школи сеје и озими јечам и да је много бољи од јарог, за то једне јесени посеје «на ризик» озими јечам, и он је донео изобилан плод. Кад смо то видели ми остали, сви окренусмо да сејемо озимак, а јари побацасмо. За овај се поступак не кајемо, а ево за што: 1) Озими јечам даје крупнија и тежа зрна и тежу сламу (80 кг. од ове сламе равно је 50 кг. сена); 2) што раније сазрева, (јер до Видова-дана може се доћи до новог јечма); 3) што не полеже, нити има корова као јари јечам;) 4) што се више семена троши при сејању јарег, но при сејању озимог јечма; 5) што му је свагда боља цена, но јаром.!! — Ценећи ове газда Васине разлоге као умесне, ја могу сваком да препоручим да јари јечам замени озимим.

Сад се овамо окопавају виногради и кукурузи. А неки тек сада и сеју кукуруз. Узрок оволиком задоцнењу, биле су велике кише, које су овамо трајале од 15 априла до 10 маја. Јечмови су класали и обећавају добру жетву. Пшенице не ваљају. Кукурузи су добри. Траве и детелина изврсне. Шљиве по други пут цветају. Трешње (ране) зру. Баштенско поврће и варива — добра су. — Стока је зимус доста испуштена, услед слабе неге и рђаве хране, те се сада једва опоравља. Свилене се бубе завијају и добре су. Неколицина овдашњих молили су ме да преко «Срп. Пољ. Друштва» набавим семена; од св. буба ну ја нешто и због сувише великог посла, а нешто, што насигурно нисам ни знао, да ли и «Срп. Пољоп. Друштво» хоће по примеру оног Италијанца[1]) давати семе бесплатно, то не могах учинити.

Стање здравље код људи и стоке за сада је повољно. Голубачка мушица је отишла.

Цена стоци и земљ. усевима није задовољавајућа. — Толико овом приликом.

Ст. М. Мијатовић
учитељ.

[1]) Срп. пољопр. друштво, пошто је престала повластица оном Италијанцу, због својих малих средстава није могло предузети на се и тај посао, јер је љуцки и како треба одгајено семе свил. буба, скупо, али ми се надамо, да ће г. Министар народне привреде, који је одузео повластицу, заузети се, да реорганизује државним средствима свилодеље у земљи, јер тај је пут у Мађарској дао далеко боље резултате, но давање свилодеља под «повластицу». Уред.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу »пероноспоре« (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за прављење »Бордовске чорбе.«

Цене справа и плавога камена су:

«Сифонија« са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
» » » « » 1 »	70·—	«
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија« са 2 мл.	37·—	»
» » » » « 1 »	36·—	«
» » Живићев	22·—	»
Један килограм „плавога камена«	0·70	»

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

и

ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО

ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА

(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО

Благоје Д. Тодоровић

НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

ПЧЕЛАРСТВО

ЗА

ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА

ИЗРАДИО

Свет. Љ. Гавриловић

8° VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Изложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 августа ове године. — Опште напомене поводом питања о комасацији (наставак). — Одбрана воћњака од гусеница. — Како можемо побољшати нашу стоку, жито и воће? — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Подлистак. — Објава. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 32 и 33. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 14. АВГУСТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале. која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна

Доиста ни о једном се питању није код нас више писало, ни више расправљало, но о народном школовању. Оно то и потпуно заслужује, јер је од највеће важности, по добро, или ако ћете и по спас ове земље! Али ни једно питање опет није било такве среће, као ово, да се на њему, поред свега писања и расправљања, поред свих просутих лепих речи и фраза, десетинама година није ни помакло на пред, у остварењу онога што се желило, што се хтело, није се и на делу штогод створило!

Прегло се једном у реорганизацији основне наставе, она је постала очигледна, али се неколико година говори и прича о увођењу ручног рада у тој школи — и оно остаје вечито басна: никако да се сложе а још мање на делу да изведу оно, што нађоше, да је добро!

И опет, мора се признати, да је са новим обртом у настави, са стварањем крагујевачке учитељске школе, основна настава гигантски коракнула у напред тако, да и по начину наставе и по циљевима васпитања и по спреми наставничких снага, заузима угледно место, не само међ' осталим нашим школама, већ и у Јевропи.

Средње-школска настава гегуца за основном наставом и сада се могу наћи наставници, који задају „одавде — довде", као пок. Паштрмац, Веселић и њихове колеге а може се наћи више од пола гимназија, чији ђаци по свршетку школовања из природних наука, не знају ни две унакрст, не знају из минералогије и геологије ни толико, да могу погодити, да ли у београдској калдрми газе по кречњаку, трахиту и т. д. ил' по другој каквој стени!

Ово није претеривање, него зрело промишљен суд, по тро-годишњој мојој оцени просечних ђака средњих школа наших, који су у земљомерску школу ступили, где сам и сâм наставник!

Јест' нема пољопривредника, који није писао ил' дебатовао о томе какве нам школе требају; нема учитеља и наставника, који није писао и размишљао о народном школовању; нема у опште образованог човеза у Србији, који на том тврдом ораху, није зубе своје ломио — па опет, нигде и ништа! На томе се пољу има више од десет година, није напред крочило.

Што се мене лично тиче, ја сам у последњим својим чланцима: „*Насушни хлеб за Србију*" и „*Криво схватање најпречих државних потреба*" („Тежак" 1893 год.) доказао; „да су за Србију насушни хлеб, данас више него икада — пољопривредно образовање и радови на унапређењу пољске привреде; јер то значи исто толико, као да смо рекли, радови на јачању њене привредне и производне снаге.

Само такво образовање и само ти радови, створиће Србији њену будућност, одржаће јој политичку самосталност, да не пропадне међ' грабљивим суседима својим, да се не збрише, као самостална држава са светске карте земљине.

Не треба ни мало да се варамо, да се заносимо, као до сада пустим сновима и јаловим маштама. Србији треба вредних радника, треба много рада на подизању њене привредне моћи и снаге, јер је то питање не само њенога напретка, већ и њеног опстанка.

И просвета и техника и наука у Србији, све остале струке, треба да послуже постигнућу овог главног задатка и циља њеног, јер ће само онда моћи да се остварују и снови о њеном спољашњем задатку, да се приступи извршивању њених државних идеала.

И основна и средња настава и школа, треба да унесу у своје програме, основне пољопривредне појмове, јер је Србија искључиво пољопривредна земља и биће то још кроз врло дуги низ година!"

Пољску привреду треба да разуме и зна не само учитељ и свештеник, који живе у непрекидном додиру с народом и у народу, већ и административни чиновник и инжињер, професор и трговац, доктор и философ, сви школовани сталежи у земљи.

Онда не ће нам сељак схватати корист и задатак школе као данас, изједначујући је са служењем у вој-

сци и робовањем на робији („син ми је одслужио 5 година у школи, 2 године у војсци и 3 године на робији») већ ће од ње имати и стварне користи, она ће му послужити као основица за његово привредно и материјално снажење и напредовање.

Кад може једна од најкултурнијих, индустријалних земаља у Јевропи, као што је Ческа, та лепо уређена градина, тај рај земаљски, под суровијом природом и неуређенијим друштреним приликама, да као основно начело школовања уноси појмове из пољске привреде, зашто да то не чини придављена у нужди и невољи, у застоју грцајућа пољопривредна Србија!» и т. д.

* * *

Поред решења и закључака учитељских скупштина, последњих година, које су расправљале питање о народном образовању у опште, најважнији су у обележеном правцу школовања, радови у последње доба:

Закључци конференције свију секција српског пољопривредног друштва у 1890. год. (извештај штампан у 35. и 36. бр. „Тежака“ од те године стр. 294);

Закључци комисије за унапређење сточарства (1893 године);

Чланак Мих. Ст. Ризнића учитеља у „Тежаку» 1890: *„Како би основна школа давала народу више корисног знања из народне привреде.“*

Књижица Петра М. Стојановића учитеља: *„Пољска привреда и основна школа*, један сувремени захтев. Ниш 1892. год. стр. 38“ и т. д.

Ја нећу цитирати овде све те поједине врло важне и корисне мисли и закључке, који иду у прилог овог питања, но само закључке конференције свију секција Српског пољопривредног друштва, пошто су они најмеродавнији, јер су у конференцији учествовале скоро све наше јаче пољопривредне снате, те се то може узети као израз мишљења већине пољопривредника у Србији. Због тога ћу из тог извештаја исписати цео одељак, који се односи на народно школовање:

I. О пољопривредним школама.

Поред питања, на која односно пољопривредних школа г. Министар, у своме писму обраћа нарочиту пажњу, секције су обухватиле у обим свога саветовања и све остало, што се односи на *пољопривредну наставу*. Ма да су и секције биле у начелу мишљења: да се право, стручно пољопривредно знање може прибавити само у стручним пољопривредним школама, ипак нису се могле ограничити да само те и такве школе препоруче као довољне за пољопривредну наставу у нас. И с тога су после дугог саветовања, већином гласова, дошле до споразума: *да пољопривредна настава код нас почне још од основних школа.*

На овакво мишљење одлучиле су секције ови разлози:

1., Што је нашем земљораднику у опште, потребно што пре пољопривредно знање, па ма оно и не било онога ступња, какво се изискује за потпуно рационално пољопривредно газдовање.

2, Што такво знање треба дати целом земљорадничком подмлатку, који се и иначе тешко одваја од посла ради школовања бар у основним школама.

3., Што су основне школе за сада, а и за дуго још у будуће биће, једине, кроз које највећи део подмлатка пролази, и у којима ће моћи, поред осталих, добити и понешто пољопривредног знања.

4., Што стручне пољопривредне школе, чак и кад би се могле основати у сваком срезу, не би могле

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а без морала нема удружења.

Бихнер.

(НАСТАВАК)

Сви су народи појмили корист овакога удруживања; па с тога ћемо код оних на западу и код просвећених сељака у Америци наћи пуно пољопривредних удружења, у која су они унели све своје што су имали: и земљу, и стоку, и алате, и новац и радну снагу, па се слажу и раде. Они се не стиде целе недеље радити најтеже радове и носити на себи у крбљама житко ђубре у друштвене њиве; али за то ми их седмог дана видимо укусно обучене на интовима у шетњи; докле наш инокосник нигда не зна за благи дан.

Колико су далеко отерали у том удруживању, довољно је навести само и то: да у Баварској постоји удружење за утамањивање корова, а у Италији образовато је пре готово десет година удружење за наводњавање ливада; у Мексици пак и у другим крајевима нађено је, да су читаве општине живеле у заједници, као што су наша браства и породичне задруге.

Људи који су испитивали економско стање западне Европе, уверавају: да су инокосници, као што смо при богу ми, коначно пропали; да већ ретко где год сопственика с малом баштином има — све је то капиталиста приграбио, а сиромах сељак, или му је роб, или иде у варош у фабрику да робује. Само удружења пољопривредна остала су у снази; начин капиталистичке производње није их могао срушити, јер су удружења имала толике радне снаге и толико срестава за производњу, да су успешно издржала најтеже борбе с капиталистама.[1])

[1]) Вредно је овде навести успех неколико радничких удружења на западу, чији је опстанак много тежи но пољопривредних удружења. Тако:

«Друштво поштених рочделских пионира» основано је 1843 год. само од 12 сиротих ткача са недељним улогом по 20 пара. дин. Још 1868 године стајаше њихов капитал на 280.000 дуката, чиста добит износаше годишње 90.000 дуката, а годишњи обрт преко 600 хиљада дуката. Сад то друштво броји преко 7.000 богатих радника чланова, а не само 12 сиротих ткача.

За време трајања француске револуције 1848 године, 10 до 15 радника, који нису имали ни гроша у џепу, повуку кредита од државе 80.000 дин. те откупе неку банкротирану штампару, која ко-

пружити пољопривредно знање целом том подмлатку, него тек неком незнатном делу.

5., Што настава у основним, сеоским школама треба иначе да се саобрази што више стварној потреби, да се земљорадничком подмлатку даје што више знања за примену у њиховом практичном животу.

И с тога дакле, ма да је пољска привреда и данас у неколико заступљена у основним школама, треба она одатле да почиње у већем обиму и с изгледом на повољније резултате но сада. И са толико пољопривредног знања, колико га земљораднички подмладак добије у основним школама, сме се с разлогом очекивати, да ће се пре свега на практичном раду, где велика већина тог подмлатка остаје, показати колико — толико успеха; а поред тога, послужиће, врло згодно, то основно знање и за лакше разумевање практичних поука, које би им се доцније у животу давале, а и за даље школовање у стручним школама.

С тим пак, што се пољопривр. настава препоручује у основ. школама, ни у колико се не запоставља потреба школовања у стручним пољопривредним школама, нижим и вишим.

За стручно, а нарочито практично пољопривредно образовање необходно су потребне, по мишљењу секција, *ниже пољопривредне школе — ратарнице*. А за више пољопривредно образовање, нарочито за спрему пољопривредних стручњака — наставника и чиновника за пољопривредне установе, потребна је и једна виша школа, у рангу *пољопривредних академија*.

Расправљајући питање о пољопривредној настави у напред изложеном смислу, секције су се сагласиле да предложе г. Министру следеће:

1., Да се пољопривредна настава одпочиње у основним школама, и да се тога ради проведе у тим школама у већем размеру но до сада;

2., Да се за шире — нарочито практично — пољопривредно образовање, оснивају ниже пољопривредне школе — ратарнице;

3., Да се за више стручно пољопривредно образовање и спрему особља за пољопривредне установе, оснује једна виша пољопр. школа, у рангу пољопр. академије; и

4., Да се за стручно шумарско образовање и спрему потребног шумарског особља, оснује по времену, уз пољопривредну академију, нарочити шумарски одсек.

Пољопривредна настава да се проведе у основној школи (у вези с учитељским школама) на овим основама:

I. *У нижој основној школи*: у читанкама, познавању природе и рачуну, да се што више узму у обзир пољопривредне потребе, а од трећег разреда да се и систематски предаје: баштованство и воћарство, ради чега треба уз сваку школу да буде «школска башта« с површином 500—1000 m²;

II. У *вишој основној школи*, да настава буде по садашњем програму, који је прописао г. министар просвете и црквених послова, а практика поглавито у баштованским, воћарским, виноградарским, пчеларским, свиларским и живинарским радовима. Часове за предавање привреде ваља по селима повећати од 3 на 6 недељно, и то 3 пут по 2 часа; у варошима да остане по дојакошњем, по 3 часа недељно. — Како теориска тако и практичка настава да се прилагођава приликама места и потреби околине или краја, па према томе неке гране свести на мањи размер, а друге да се изводе с потпуним програмом. Школска башта да има простора 1000—5000 m².

Да би се *садашњи учитељи* могли да спреме и за практичне пољопривредне радове, треба извесни број

Кроз које је мене прошла западњачка производња — проћи ће и наша, и ми ћемо кроз кратко време доћи у оно економско стање, у коме је већина западњачких народа. То је неминован пут. Само ће код нас бити још и горе, ако за времена не станемо на пут нашем економском распадању, стварањем пољопривредних удружења и прерађивачких задруга.

Ми још примитивно обделавамо нашу земљу, а пригњављени инокоштином не можемо да производимо онолико, колико нам је нужно да подмиримо своје потребе; отуда ово нагло осиромашавање пољопривредника, из којих се сваким даном издваја по који бескућник, који остаје без игде ичега и иде у аргатлук. Мало по мало, ако и даље останемо инокосни, малих ће баштина нестајати, и кроз неколико десетина година, земље ће прећи у руке капиталиста, а пропали пољопривредници биће на тим баштинама аргати, као раја на спахилуцима турским, и још нешто горе.

Неопходна је, дакле, потреба, да се наши пољопривредници удружују у задруге произвођачке, које ће им бити јак и непробојни бедем за одбрану од њихове пропасти, која их већ отпочиње салетати.

Тешкоћу инокоштине, а неопходну нужду удруживања, и сам је народ истакао у овим својим изрекама:

Човек без задруге као без руке
Инокоштина — сиромаштина.
Тешко саму и на вагану!
Инокосник — мученик.
Један ни куд ни камо.
Задружна кућа тече имућа.
Без друштва нема јунаштва.
Задруга берићет ствара.
Доста радника, пуни амбари.
Једна друга мртвој друга.
и т. д. и т. д.

шташе 90.000 дин. Рок за повраћај новца био је десет година. Таку огромну суму тешко је за 10 година зарадити у једној штампари, — али шта још удружена снага није урадила! Радећи у удружењу, они не само што су вратили држави 90.000 дин. него им је још остало капитада свога властитога 155.000 дин. Најмањи удео тога једног радника износио је 7.000 дин.

1849 год. оснују *радници музикалних инструмената* задругу са $229^1/_2$ динара капитала; а њихов посао захтевао је огромне суме на расположењу. После великих напора, та је дружина после седамнаест година (1866) имала са своја 22 садругара равних 180.000 д. чистог капитала.

Радници тенеђецијски (што праве лампе и т. д.) створили су удружена средства овако: пошто нису имали ни новаца, ни икаквих средстава да отпочну рад, реше те на сваком скупу један од њих скине капу и зађе просити од присутних. Испросивши тако 300 дин. оснују дружинску радионицу. Док су платили квартир и купили неке нужне ствари, остало им је свега 10 динара капитала. За дуже времена нису имали рада, али после чим добишо рад, задруга брзим кораком стаде напредовати. За неколике године, она је имала 100 чланова и 90.000 динара чистог свог капитала.

ових, сваке године у време великог (летњег) одмора позвати на *практичне пољопривредне курсеве*, које ваља приређивати за сада у Топчидеру и на ратарници у Краљеву.

III *У учитељским школама и богословији* (докле се из ове буду још примали кандидати за учитеље) пољску привреду треба предавати по програму, који је прописан за вишу основ. школу, и с *повећањем* часова, тако, да се она учи кроз све разреде, или бар у последња два. За практичне радове да буде школска башта од најмање 5000 m².

Како овај предмет, већ и по томе што је ушао у наставни план основне школе, треба да заузме место у учитељском испиту, то је потребно да га предаје *сталан наставник*, а за практичне радове по потреби, и један помоћник.

Односно нижих пољопривредних школа — ратарница, а уједно као одговор на питања г. Министра у том погледу, — секције предлажу следеће:

1., Да оне буду за све гране пољске привреде, но да према месним приликама преовлађују гране, које су претежније за дотичну околину.

2., Да се најпре спреме људи, који ће бити наставници, у колико их не би било практички спремљених за то. А да би се добили спремни, треба их положајем и платом изравнати са наставницима средњих школа.

3., Да се школе не отварају пре, док не буду снабдевене свима потребама т. ј. земљиштем, планом за обрађивање удешеним да потпуно хармонише са теорном наставом и именом саме школе, — зградама, стоком, алатима и осталим инвентаром;

4., У настави, да у ратарницама пракса има превагу над теоријом; тога ради да цело имање сваке школе преставља једно потпуно организовано угледно добро, какво се за дотични крај жели. Нарочито да се настава неоптерећава сувишним предметима, т. ј. онима, који немају битне везе са пољопривредом, те да се не растројава моћ ученика у савлађивању онога што сачињава задаћу школе.

5., Да се недостатци, који би се доцније опазили, било у закону било у организацији школе, отклањају брзо. Ваљало би, ако је могућно, у овом погледу законом ујемчити начин, да дотични органи државни, неминовно осете сву строгост закона, који би пропустили да првом могућном приликом отклоне оно, што смета, у коме било погледу, да школа одговори задаћи.

6., Да настава буде слободна, а по потреби и обавезна.

7., Да се одредбе садашњега закона о нижим пољопривредним школама, у колико би сметале брзом отварању првих ратарница, за које има готовог материјала, измене тако, како би се оне могле отворити у најкраћем року.

8, Да се сад одмах, поред оне школе у Краљеву, подигну још ове и на овим местима:

а., виноделско-воћарска у Крајини;

б, сточарско-ратарска у масуричком срезу;

в., ратарско-воћарска у дриносавском крају и то у Поцерини;

г., шумарско-сточарска у рачанском срезу округа ужичког; и

д., ратарска, у лепеничком срезу код Баточине.

О вишој пак пољопривр. школи — академији, предлаже се за сада само ово:

1, Да се она подигне засебно а доцније да јој се прида и шумарски одсек;

С тога, што баш такво мишљење народ има о инокоштини и задрузи, ми се надамо: да ће народ у одбрану своје економске самосталности отпочети стварати *пољопривредна удружења*, на основима задругарства.

Овде нам је се дала прилика споменути и две три речи раније изнете у јавности о *братству*, које овако почињу:

„Развој економских прилика у Србији одавна је отпочео натрашке, задавајући све један по један тежак удар нашој привредној моћи, уништавајући наше патријархалне односе а уводећи мало по мало систем западнога друштва — чинећи многе штете нашем привредном животу рушењем *задруга*.

„Поред породичне задруге у нашем народу била је и задруга *браство*. Браство, у неким покрајинама нашег народа, зове се и умножена породица, племе, које није у заједници. Но такво браство као економска чињеница не постоји, већ само по имену.

„*Браство*, у смислу економском, потпуна је задруга, као што су радничка удружења на западу и у Америци. Оно је развијено у нашем народу из потребе, да се удруженим средствима и удруженом снагом врши производња.

„*Браство* чине искључиво инокосници, људи без задруге. Не могући да сваки за се обделава земљу, као што треба, и трпећи с те стране оскудицу, они су по два и три, или по више њих, ступали у земљорадничку задругу, која се у народу зове *браство* т. ј. да живе и раде као браћа с правима рођене браће.

„Такве задруге, разуме се да су увек имале одличних успеха. Из искуства знајући шта је инокоштина, браства се нису никако делила, док се нису прелила у чисто породичне задруге, а уневши све шта је ко имао, створили су лепо имућство, које се удруженим пословањем све више увеличавало.

„У *браство* уноси сваки све што има, ма то и не били једнаки делови, и унешена имаовина — њих је свију. У *братву* су једнака права и дужности, како у погледу приноса, тако и у погледу целокупне имаовине. Више случајева има, да поједини, тако рећи ништа није унео у браство, сем своје снаге, па опет ни његов део права није мањи од онога, који је унео највише.

„*Браства* су врло корисна у економији, и ми би од свег срца желели, да она буду основица, на којима ће се развијати земљорадничка удружења.“

Ово је не само доказ корисности ових пољопривредних удружења, него и упут за њихово установљење.

(свршиће се)

Задруга радника намештаја, основана 1848 године са 318 динара капитала, имала је после 9 година (1857) 50.000 динара.

Задруга дунђера отпочела је свој рад са 364 динара; после 8 година имала је 365.000, а после 14 година имала је 4,000.000 динара капитала. При крају 21 године, припало је на сваког радника по 21.000 динара.

И код нас по селима још су најбогатије куће задружне, јер су оне прави извор богаства.

2., Да би за њу било најзгодније место Топчидер;

3., Да се она не може а и не мора сад одма установити, но да се најпре и поступно припреми све што треба за такву школу, па тек онда да се отвори.

(наставиће се)

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ ПОВОДОМ ПИТАЊА О КОМАСАЦИЈИ

од

Светозара Љ. Гавриловића

(СВРШЕТАК)

При расправљању питања о комасацији, у књижевности у опште, влада још једнако дакле збрка у појмању и схватању правих циљева и задатака комасације, нити се још учврстило довољно увиђавности у постојећој вези свију ових врло важних привредних реформама. Свуда из реда, појављују се жеље и предлози о разним аграрним реформама — према томе, у колико се једном ил' другом писцу, према личном његовом искуству, чини, да ово ил' оно аграрно зло сматра за важније, него ли све остале привредне недаће и неприлике. С тога, докле један препоручује, да се донесе закон о експропријацији шумских завата, окрајака, или оплазака, језика и клинова у туђем имању; дотле други тражи закон о просецању путева кроз потесе и атаре; трећи опет закон, који би принудним путем дозвољавао откуп ил' размену имања, само рад просецања и исправљања путева и рад подизања културно-техничких водених мрежа; четврти: закон о регулисању потеса и о правилнијој исправци и подели земаља по фигури њиховој; пети опет — закон за отклањање ил' стајање на пут сувишној распарчетаности и разбацаности имања појединих сопственика. Други опет предлажу законе о укидању потеса и с тим скопчаних аграрних недаћа, или закон о регулисању шумске својине, општинских утрина и испуста, или за откуп и регулисање појединих права, нарочито шумских службености и т. д.

Но много мање се признаје и цени искуство учињено у другим напреднијим земљама, да је по саму ствар посве штетно свако ограничавање, или изолисање појединих мера и реформама, из опште, а огромне, области расправа свију права сопствености и службености, исто тако и свако одељено, ил' поступно, извршивање појединих, од тих неоцењених мера и задатака, на чему законодавство у нашој рођеној земљи није још ништа ни почело, тако рећи ни кључило. Даље да такво ограничавање и издвајање појединих аграрних мера и реформама, из општег, расправног поступка, отежава циљусходну организацију за извршење њихово, трошкови се врло јако повећавају и у многим општинама, то повремено извођење час једне, час друге реформе, омета културу и привредно кућење и течење народно. Заборавља се, да заједничко и истодобно расправљање свију тих реформама у једно, отклања у законодавству полутанске мере, везивање руку са неподесним ил' неизвршљивим законима и мерама, те да може, доцније и кад се увиди прави пут и начин, неометено, брзо и циљусходно приступити решавању ових великих културних задатака у интересу земаљске привреде, производње и народног благостања.

Карл Пајрер лепо вели:

„Кад би било могуће, каквом мађиском силом учинити, да се за једну летњу ноћ, по свима општинама изврши комасација земаља са свима правним сигурностима, које законодавство и са свима оним газдинским и привредним користима, које техника самог предмета, већ су данас у стању да даду, не би било ни једне једине општине, која не би, у таквој једном већ извршеној мери, одма увидела и признала највеће доброчинство и благодет.“

* * *

Распарчетаност имања — земаља за обраду и иначе пољопривредну употребу — могла је наступити или због владајућих прилика у подели имања, или с тога, што се поједина имања, према употреби појединих имања, делила у зиратне и незиратне земље, у њиве, сенокоше и пасишта, у шумска земљишта, па и при деоби задруга и она су се распадала на све мање и мање деонице и створила све већу распарчаност и све већу разбацаност; или на послетку, у планинским крајевима, месни положај често је томе повод.

Али због такве распарчетаности имања и њихових појединих делова, знатно се отежава газдовање и цео ток пољопривредничких послова.

Границе се повећавају и заузимају грдна пространства у читавом атару. Због велике распарчетаности и поделе једног атара на ваздан сопственика, или породица, на ваздан парцела, мора се градити сијасет путева, око појединих зиратних земаља, мора се остављати сијасет обрађених увратина, слогова, складова и како се све зову, ради проласка — дакле огромно пространство земље због тога лежи бесплодно, без икакве користи и употребе.

За тим радна снага — како људска, тако и сточна — не може потпуно да се изупотреби, због залишних и непотребних путева, много се времена и снаге расипа, ограничена је могућност употребљавања пољопривредних справа и машина; отежан је надзор и подела имања, према потреби самог начина газдовања, цео план и правац обраде и газдовања, мора се прилагођавати захтевима туђег имања, између' ког расуте леже поједине парцеле и т. д.

Поједина сасвим одаљена, ил' на страни налазећа се поља, морају се остављати ван општег плана газдовања, за сасвим екстензивну употребу.

Мелиорације се врло тешко због тога могу извршивати и кад се предузимају, несразмерно огромне капитале гутају.

Да су због тога још и правни међусобни односи појединаца јако заплетени, разгранати и врло чести сукоби — по себи је јасно. Потрице, парбе око синора и међа и т. д. у пуном су јеку.

Оваква распарчетаност најштетнија је код зиратних земаља — њива — а мање код ливада и шума, најмање код пасишта и незиратних земаља, које се не употребљују за привредне циљеве.

Јасно је по томе, да се ове штетне стране распарчетаности имања могу отклонити само законским

путем, регулисањем свију тих правних заплетених односа, путем уједињавања, или комасације земаља.

Овај посао зове се у разним државама разно, према системима извршивања — арондирањем, консолидацијом, сепарацијом (Пруска).

Неке државе морале су приступити најпре подели општинске заједничке својине, међу поједине сопственике, те да на тој основици могу приступити извршивању комасације.

Дакле извршењу комасације мора претходити нарочити закон, који ће све то расправити и уредити.

По пруском закону сепарација од 1821, 1838 и 1856. год. дозвољава се уједињавање кад се у једном крају за њега изјасни $^1/_4$ сопственика, по просторности поседа (сопствености), по баварском закону арондирања од 1861. кад се за њ изјасни $^4/_5$ сопственика (провокација за уједињавање земаља).

Интересима културе земљине, по најбоље би се послужило, кад би се узела средина између' та два поступка, кад би се у закону узело основно начело: да се комасацији може приступити, онда, чим се проста већина становништва у једноме крају за њу изјасни.

Као *претходна и привремена мера* требало би да се донесе законска одредба, која ће стати на пут даљем распарчетавању имања — да се ограничи деоба имања, па можда ограничи и куповина и продаја истог и да се пропише нарочити поступак за те деобе, за у будуће — све донде, докле се не донесе закон о комасацији.

Постоји код нас закон о 2·50 хект. земље, која се не сме продати земљоделцу за дуг. Можда би се овде могла унети одредба, да у том случају, бар толико, у једном парчету мора остати земљоделцу.

Али, као понајважнија привремена мера била би, да се стане на пут даљем делењу и грабежи испуста и утрина и да се силом пониште све деобе, које по шумској уредби, немају од министра финансије издату тапију.

У вези с тим, да се одмах премере и убаштине: — сеоска, општинска, манастирска и државна имања; а нарочито заједничка, наслеђена имања од вајкада, на којима мештани имају само право уживања — испусти, утрине и општинске шуме.

Користи од комасација по привредне и газдинске интересе, могу се свести у ових 12 тачака, што иду:

1. Имања се ослобођавају на тај начин од спољних сметњи — које су последица правне несређености баштина; добијају се одрешене руке у располагању са својом својином, 2. Комасацијом сваки појединац добије по површини веће имање, 3. Сваки поједини сопственик тако добија и у уштеди времена, 4. Олакшан је надзор комасираних земаља, 5. Штеди се у радној снази, 6. Повишава се родност земље, 7. Олакшава се чисто одржавање поља, од свију шкодљивих корова и наметница, 8. Олакшава се одводњавање и наводњавање, 9. Добијају баштиници и баштине циљусходније и боље путеве, 10. Вредност имања расте због свега тога, 11. Парбе, свађе и парнице око граница и синора, и око свега осталог, престају, 12. Права службености, отпадају сама по себи са приватних имања.

Суштина комасирања појединих баштина, у томе је, што се укупна површина у груписање узетих баштина различитих баштиника (сопственика) сматра као *једна заједничка маса*; онда се с обзиром на задатак комасације, има да изврши поновна подела њихова, а претходно имају да пројектирају и утврде сва заједничка предузећа, којима се смера на пробитачније газдовање и потпунију употребу свију појединих баштина (нарочито мрежа путева и водена). Та се опште корисна предузећа узимају као полазна тачка, или основица и према њима се извршује ова нова подела баштина. Мерило за то практично извршење лежи у једном што сигурнијем и тачнијем поступку за одређивање и процену вредности старих баштина и оно се своди на то — да сваки сопственик, на послетку, добије у накнаду за старо своје имање, једно ново, које му даје много више изгледа на што веће газдинске користи, на практичнију и самосталнију употребу нове баштине.

Задатак је дакле комасације, да нас упозна са сувременим начелима расправног поступка, на основу којих ћемо што циљусходније, што потпуније и што стварније, постићи груписање имања, тих привредних јединица, на којима ће се према сувременим захтевима пољопривредне науке и технике моћи понајправилније, најсамосталније и најрационалније да газдује у интересу појединаца и у интересу општине — целине.

Не подижимо земљорадњу, на штету сточарства по брдњим и планинским крајевима.

Пођите по коме хоћете крају Србије, свуда ћете наћи подједнак рад привредника у нас, и ако се по природи самога места, јако разликују поједини крајеви и земљиштем и климом.

Примајући један од другога, сваки се данас привредник труди да што више стрмнине засади.[1]) Колика је разлика у производњи пре тридесет година и данас може послужити овај пример. Један трговац, који је за време кнеза Милоша лиферовао пшеницу за један батаљон војске у Крагујевцу, причао ми је, да на пијаци крагујевачкој, није могао довољно набавити пшенице, но је морао ићи у Стиг, да отуда доноси пшеницу, а сада се сваке године прода на пијаци пет до шест милиона килограма. Овом се количином подмири не само месна потреба, но се сваке године и по неколико милиона килограма извезе из земље.

Природно је, да је и број људства данас већи, те је и производња већа.

Овакав напредак мора нас на први поглед задовољити.

Ну, загледајмо баш то доба, када се мање жита сејало, чиме су се привредници занимали, шта су извозили и да ли је њихово материјално стање било боље но данас.

Може ми се замерити, али слободно могу рећи, да некадање газдовање беше природније и корисније од данашњег.

[1]) У томе идемо тако далеко, да су и стрмените косе и све мање висоравни засађене житом, тако да се више пута чудити морате како обраде тако стрме њиве. Има их и таквих, да се просечно ни пола трошка око рада не исплати.

Тада се привредници занимаху сточарством а нарочито подизаху свиње и овце. Свака кућа имађаше по неколико крава, од којих подизаху себи волове за рад, поред осталих користи, које имађаху од њих. Свака кућа одгајиваше тада по 20—50 а познавао сам и такве задруге, које сваке године одвајаху од своје пасмине по 100 ураљених свиња и све то, где продаваху? Никада нису терали на пијацу, то беше понижење за њих; њима трговци долажаху у кућу, и исплаћиваху све у злату. У свакој кући беше где веће, где мање стадо оваца.

Кућа сеоска имађаше тада други тип, мрса беше доста у свакој кући, а данас, код толиког жита, натеже се и ако му треба печеница, већина долази на пијацу варошку и купује.

Поред сточарства беше и домаћи кућни рад развијен. У свакој се кући више прело и радило за домаће потребе но данас. Вуне беше доста и за продају и за рад, а није се прекупљивало од цигана, као што се данас ради.

Да даље не говорим, питање је овде може ли се данас помоћи и којим правцем треба да иде привреда у разним крајевима Србије?

Моје је отворено гледиште, да се ми морамо поново вратити сточарству у свима брдским и планинским крајевима.

Природа је сама одредила места за житнице, а то су *Стиг*, *Посавина*, један део Подунавља и долине моравске.

У свима осталим крајевима ограничимо се сејањем стрмнине само на најплоднија места и колико за кућевну потребу, а свуколику бригу обратимо поново на подизање сточарства и својих домазлука, па ће се и привредно стање поступно поправљати. Поред све инокоштине и распарчаности, опет сваки може према своме стању и одговарајући број стоке да држи.

Не пустошимо и не крчимо забране, но их подижимо и тако разредимо да имамо добрих пашњака, њиве по стрмим странама и на бреговима поступно претварајмо у пашњаке, а да би их осигурали од јаких киша, засадимо их рељом гором! Десет добрих оваца или две добре краве, више ће дати прихода, но ма која планинска њива, само бирајте од добре пасмине.[1])

Око кућа обнављајмо воћњаке, јер поред рода, у њима ћемо лакше младу стоку подизати и очувати!

За зиму спремајмо кошаре и заклоне за стоку. А ко нема довољно сена, нека по могућству допуни шашом, добром сламом и јармом!

Тим путем пођимо, па ће се и материјално стање привредника поправити.

Ж. Јанићијевић

НЕШТО О СИРИШТУ.

Да се добије и по количини доста, и по квалитету доброг сира — једна је од главнијих погодаба *ваљано сириште*.

У ком сам год крају наше земље био увек сам радознало по кога пријатеља запитао: с чиме и како се сири у његовој околини и свуда сам био извештен, да се сири са оном грудицом — управо са издвојеном сирнином — која се у сиришту младог живинчета налази. — Када младо живинче посише оно прво жућкасто млеко (колострум), то се из овога, због желудачне киселине, издвоји сирнина (казеин) т. ј. колострум се усири, те се тако у сиришту образује поменута грудица, с којом наш народ сири. Ну како је сирнина под повољним јој околностима подложна брзом претварању у трулеж, то се често пута деси, да се и овакво сириште поквари, или због непажње руковаоца остане отворено стајати на слободном ваздуху те изветри, због чега је у том случају станара (или сирар) принуђена за подсирење метнути више, но што треба, а отуда пак долази рђава последица у томе, што се у самом сиру вића по где где црнкасто трње и мрље што свакако за око није пријатно, а ни трговцу не може за рачун поднети, по што овакав сир има неугодан задах од сувишног сиришта.

Да би читаоци „Тежака", а особито они, који се млекарством баве — дошли до ваљаног сиришта ја ћу овде у неколико редака описати начин прављења истог, с којим се служе сви млекарски заводи у Швајцарској и другим земљама, а о чијој сам се ваљаности лично уверио, јер и сам тако радим. А ево како:

За прављење сиришта узме се желудац од 3—4 недеље старог телета (ко не може набавити телећи, може с коришћу употребити јарећи и јагњећи), од овога се одсече IV одељак — звано сириште (лојњак) те се опере, надува и отвор канапом завеже, за тим се окачи на каквом сухом где ће месту висити да се добро осуши.

Овако сухих сиришта узме се обично по три, те се увију у трубу — у облику цигара, сада се од ове трубе на каквом пању исеку колутови од по 1. см. дебљине, од којих се узме једна обична шака и метне у ½ литра искухане сурутке, чему се још дода једна кашика обичне кухињске соли. Када је све то урађено, онда се суд (лонац) са овом смесом стави поред ватре или на пећи да стоји 24 сата и треба пазити да за то време сурутка увек буде толико топла да се рука може у њој држати (до на 40° С.).

После 24 сата — по што се сириште охладило, учини се проба о јачини дотичног сиришта т. ј. у 6 кашика топлог млека успе се једна кашика овог сиришта и промеша, па ако се млеко за час (за по минута) усири, онда је сириште за сирење добро, те га ваља кроз густу крпу процедити, усути у флашу, или подобан земљани суд, који треба добро затворити и до употребе у каквој хладној просторији чувати. — Ако ли се млеко при проби тако брзо не усири, то га треба још који сат поред ватре држати и додати му још који колут искрижаног сиришта — док не добије потпуну јачину. Од овако направљеног сиришта довољна је једна обична кашика за усирење 10. л млека.

Ако се за усирење према множини млека узима мала доза сиришта, то се може увек у суд са сиришћем додати толико сурутке, колико је сиришта одузето — тиме ће се сириште увек одржавати свеже — међу тим на јачини неће изгубити ништа.

Сад остаје да заинтересовани опробају.

Милен М. Миленовић
економ

ОГРАЂИВАЊЕ ВРТОВА.

Откако је богатство наших шума тако јако смањено, цена је дрвету знатно појачана, како ономе за грађу, тако и ономе за гориво и другу разноврсну домаћу потребу. То се још и знатно појачава у местима, која су од шума удаљена. У таквим

[1]) Да би од њива направили што пре добре ливаде и пашњаке, преорите их и изравњајте браном, па с' јесени раније, или с' пролећа баците добре трње од питомог сена.

местима куповати дрва чак и за ограду, била би права раскош, са којом не могу да се сложе и измире ни људи бољег имовног стања.

Нема сумње, да вртови опет само тако могу имати своју праву вредност, кад су у огради. Најлепши и најуређенији врт, када нема ограде, брзо губи своју физиономију, подивља, дрвета у њему пропадају и за кратко време постаје право испаниште. Па из каквих се других разлога и ограђују вртови, ако не из тога, да се приступ унутра забрани непозватима?!

Ограда може бити од више врста. Али, као год што је појамно свакоме, да је *зидана ограда* једна од најлепших и најчвршћих, исто се тако мора признати, да та врста ограде стаје и веома скупо и да се на тај начин сасвим губи њезина практична вредност. Јер, ма да ограђивање вртова треба да је што темељније и чвршће, ипак се мора вазда гледати још и на то, да је што јевтиније.

Што се тиче *дрвене ограде*, она може бити од више врста: од дасака, летава, кола, врљика и плетеног прућа, на које често налазимо у новим окрузима. Ну и та врста ограде не само што скупо стаје, већ није тако ни угледна, ни трајна, јер потребује честих оправака, пошто дрво брзо подлеже времену.

Као најпрактичнија, најјевтинија и за око најлепша ограда, то је, тако звана: *жива ограда*. Она служи не само као украс врта, већ је још и тиме од велике користи, што је непролазна, трајна, јевтина и што не потребује многих поправака, већ само брижљиво орезивање и местимично пресађивање нових жбуњова. И тице, као бодри чувари усева и поврћа од штетних инсеката, ту се радо задржавају и граде своја гнезда.

Место, које се одреди за живу ограду, ваља још с јесени добро и дубоко прекопати неколико пута, како би се на тај начин уништио сав коров и земља се као што треба измешала. Ако је земљиште мршаво, ваља га још и погнојити. Тако прекопану земљу ваља оставити до пролећа и тада приступити сађењу. За сађење узимају се или самоникле младице, или које се нарочито произведу за тај посао. Растојање у сађењу ваља да буде 2—3 д. м. Жбуње се не сме оставити да тера у висину по својој вољи, већ га орезавањем ваља дотерати, како би било не само гушће, већ и лепа изгледа.

Према положају земљишта и његовој каквоћи прави се и избор растиња најподеснијег за подизање живе ограде. Ту долазе ове врсте: *гледичија, багрен обичан, жути и сибирски, тисовина, црвени трн, обичан глог, јасмин,* плотоплет (lonicera xylasteum) *обичан, црн и татарски, липа, врба, смрча* и друге врсте, како баштених, така и шумских дрвета.

Многи греше, што за подизање живе ограде узимају кржљаво дрвеће, или оно из хладовитих и осојних места, па се при том још чуде, што им ограда не напредује, како би они хтели! Они на тај начин хладне у својим подузећима, а неће да знају: да су неуспех пожњели својом кривицом!

За подизање живе ограде, која се тако богато исплаћује, морају се узети млади, здрави, нарочито за тај посао одабрани младари.

Како за подизање живе ограде не треба много ни времена, ни труда, нити пак скупо стаје, то је топло препоручујемо свима привредним пријатељима.

ЈОШ ЈЕДНО СРЕДСТВО ЗА РАЗВИЋЕ СТОЧАРСТВА.

У народу је познат један начин заједнице — удружења, — ради лакшег и јевтинијег гајења стоке; а то је: *давање стоке на исхрану и приплод.*

Та се заједница састоји у овом:

Кад неки домаћин има повише стоке а нема довољно хране и чобана, он одвоји од ма које врсте стоке по једну или неколико крава, оваца, кобила и др; па да другом на чување, хранење и приплод, који је оскудан у стоци а нема хране и чобана.

Погодба је између њих проста. Онај што чува и храни стоку добија половину од приплода а „матица“ крава, кобила, — издата на приплод, заједничка је, док је способна за приплод; а кад изнемогне они је продаду па новце поделе или један другом доплате при коме остане.

Споредне користи као: млеко од крава или оваца, службеност у раду од кобила, ужива онај, што стоку чува: а само вуну од оваца деле по пола сваке године.

Заједница траје обично докле је издати брав на приплод за исти способан; но често се продужује и даље, само воде међу собом рачун, шта се у ком поколењу приплоди т. ј. шта ком припада.

Ова заједница и ако је по свом саставу врло проста, те изгледа више као једна позајмица којом се народ служи, опет има својих добрих особина; а између осталих као најглавнија је та, што условљава поверење и пријатељску везу између задругара.

Због тога ми мислимо, да би ова заједница са извесном допуном и развићем могла послужити, као добро средство, да и држава ступи у заједницу и ближу везу са приватним привредницима у намери, да живље и по савременом начину крене у напред сточарство.

Но да не би залагала држава свој углед у приватна предузећа, као једна узвишена чињеница; то би држава могла у неколико новчаним средствима потпомагати само предузеће; а саму непосредну везу са приватним чинити преко „друштва пољске привреде“ „здружених кола јахача“ и других привредних друштава.

Ради примера ми ћемо изнети напомене, шта би се могло и требало, на основу ове заједнице учинити; у намери, *да се у земљи одгаји довољан број добрих коња нужних за војене и и привредне потребе*, као за сад најнужнији део предузећа у сточарству.

Ми мислимо дакле, да би друштво могло ступити у заједницу, око гајења коња са свима оним редовима људи, код којих нађе довољно јемства, да би чували, хранили и неговали издату им стоку на приплод, по правилима о савременијем развићу стоке; која би се правила претходно прописала као обавезна за сваког ко у заједницу ступи.

Овог јемства већ има:

а, Код виших официра, који су обавезни држати по два коња. Да би се повећао из године у годину број ждребади, требало би завести за извесан број година, док се не дође до жељене намере, да сваки виши официр не држи коње него кобиле. Јер исто је тако поносан човек кад упрегне у кола две добре бедевије или појаше; као што је поносан кад појаше и доброг коња, или упрегне у кола два добра коња.

Наше народне песме певајући о доброти чилости и вредноћи доброг коња: ни мало не потцењују вредност добре кобиле у витештву; и ова оцена народна није без вредности.

Добра јахаћа кобила може вршити исте послове, у теглењу, јахању, брзини и издржљивости, исто тако као и добар коњ.

Но рећи ће се, добра јахаћа кобила није добра кобила за приплод и обратно; добра кобила за приплод нема нужне особине, (лепоту, брзину, издржљивост), које има јахаћа кобила.

Даље, службеност у раду ограничена је код кобила због брећавости; а осим тога кобиле су готово неспособне за рат.(?!)

Што се тиче прве примедбе и ако постоји у главном, али опет — добре особине приплодне кобиле и добре особине ја-

хаће кобиле могу се до извесног ступња спојити; кад се кобила од признате расе са добрим приплодним особинама из младости негује, као што треба да се негују добре јахаће кобиле.

Спојив ове две особине уједно, можда не би имали повољан резултат у лепоти и брзини код подмлатка; али те две особине и нису главне већ споредне; а главне су телесно развиће, снага и издржљивост, које би се несумњиво постигле.

Што се тиче другог и трећег недостатка код кобила, они такође нису тако оштри да искључују могућност употребе кобила у раду. Јер кобиле се морају поштедити од рада за три месеца и то највише у Децембру, Јануару и Фебруару, у ком се времену и иначе највише ради на теориској обуци војника и другим унутрашњим — гарнизоним — службама; при чему није ни потребна запрега и јахаћа спага, као у маршевима и у пољској служби.

У осталом што се тиче потреба у коњима за време рата, овај рад није ни намењен да се предузима за време рата, већ у миру. „У миру спремај се за рат.“

б, На друго место могли би ступити у заједницу нижи официри, који су дужни држати по једног коња; па онда чиновници грађанског реда, који због службених послова имају потребу да држе коње. Као: Окружни и срески старешина, лекари, инжињери; затим резервни официри, па онда коњаници народне војске, имућнији грађани, трговци, свештеници, пољопривредници и други. Код свих ових редова људи требало би завести ону меру, коју споменусмо код виших официра т. ј. да држе кобиле место коња; по колико је ко могућан.

(свршиће се)

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

3. Начини ђубрења.

Известилац г. Пастр.

При ђубрењу винограда прво се истичу два питања: када треба ђубрити и како се поступа при растурању ђубрета.

При свем том што се не може у опште определити *тачно* време када треба ђубрење предузети, јер зависи од метеоролошких услова и природе терена, опет је могуће одредити, за већину случајева, последњи рок, који не треба пропустити.

Начин употребе ђубрета различан је према томе да ли имамо органско (шталско ђубре) или минерално ђубре, да ли је минерално ђубре са брзом или лаганом растворљивошћу.

Ослањајући се на много годишњу праксу и научна испитивања више научњака, као што су: Бертело, Дéерен, Диклó, Готије, Минц Шлезингер, у Француској и Хелригел и Вилфарт, у Немачкој, — известилац навео је узроке, који имају утицаја на определење рока и начин употребе ђубрета.

Жалимо, што не можемо улазити у испитивање тих узрока бар у колико их је известилац напоменуо, јер би се око тога прилично много забавили а ствар би опет остала необјашњена довољно, пошто стоји у свези са више скорашњих открића у науци, као што је нитрификација и улога микроба што овај процес врше. О овоме је мало познато нашем свету, па с тога ћемо се ограничити на напомене, које имају више практичну важност.

Дакле, органско или шталско ђубре и минерално, које нема у себи азота, треба што пре употребити, то се чини за време зиме, а последњи је рок до 1-ог Марта.

Но ако имамо минерално азотно ђубре (нитрат калијума, натријума, сулфат амонијака) треба га употребити у времену између 1 Марта и 1 Априла. Пре овог рока ако употребимо има ћемо знатну штету отуда, што су ови материјали лако растворљиви те пре него што се биљка појави са својим животом, вода, киша и т. д. однесу знатну количину растворених нитрата или исти прођу у здравицу, ако је земљиште пропустљиво.

Начин употребе. При ђубрењу поступа се на више разних начина: или се ђубре меће око чокота у откопане рупе, или се равномерно растура по целом винограду, или, најзад сеје се у бразде и затрпава површним орањем.

Који је од ова три начина најбољи и за винову лозу најкориснији, не може се у опште тачно определити. Научна испитивања не слажу се у овом питању, због чега морамо се ослонити на досадању практику.

По свему изгледа, да ће ђубре имати већег дејства кад се равномерно разастре по целој површини, него кад је нагомилано уз чокот, јер самом том поделом налази се у домашају свију коренових делова, нарочито млађих жилица. Али овај начин има својих незгода, које су познате свима винодељцима: распростртo органско ђубре свуда по винограду, помаже у исто време, те се појаве сваковрсне паразитске травуљине, а кад се после ђубрења изврши орање, копање или прашење, избаце се тим радом на површину органске материје из којих се хранећи елементи изгубе или остану без дејства.

Ма да теоријски не изгледа оправдано, ипак је најбоље да се ђубрење са *органским* ђубретом врши и у будуће наслагањем у одкопане јамиће око самог чокота.

Што се тиче минералног *без азотног* ђубрета боље је да се растури по целој површини, кад год је то могуће, према стању земљишта и атмосфере.

Минерално *азотно* ђубре, које ветар при растурању не односи, треба га увек растурити расејавањем, или на врсте, па после затрпати лаким и површним орањем.

Справљање разних хемијских ђубради не преставља никакве практичне тешкоће. Довољно је обратити пажњу винодељцима или онима који би хтели да справљају разне врсте хемијског ђубрета, на два случаја, која се могу десити при фабрикацији, међутим лакоих је избећи. Не треба непосредно мешати суперфосфат са нитратом или карбонатом калија, јер се на тај начин губи знатан део нитратног азота, а у другом случају развија се јака топлота непосредним мешањем суперфосфата и карбоната калија.

Остали део извештаја занима се више локалним приликама и резултатима од употребе разних формула хемијског ђубрета, што је од незнатне вредности за наше прилике.

4. Начини културе, који долазе усљед употребљавања америчанске лозе.

Известилац г. *Анри Марес* поднео је конгресу врло интересантан извештај о начину обрађивања винограда пре употребе америчке лозе и трошковима, који су били потребни за културу винове лозе пре филоксеричне кризе, у сравнењу с овим, који су нужни сада, кад се виноград подиже на америчкој подлози.

Што се тиче начина обрађивања није се скоро ни у чем изменио са увођењем у културу америчке лозе, али трошкови

су се знатно увеличали због калемљења и лечења винограда од разних криптогамских болести.

Виногради већег дела јужне француске и око средиземног приморја, имају следећу карактеристику: одгајивање на сниском чокоћу, орезивање на форму кондира са 3 до 6 резника, на којима се оставља по 2 окца; унакрсно орање или прашење између чокоћа удаљеног једно од другог 1·50 до 1·75 метара, у ком случају добијемо 3.500 до 4.500 чокота. У већини случајева усвојено је одстојање 1·60 мет. у сваком правцу те на тај начин добијемо 4.000 чокота на хектар. Уз чокоће нема притки и других каквих подупирача, орезивање просто, орање лако у сваком правцу. Распоред је правилан на целој површини; приступ олакшан са сваке стране, ради обделавања, ђубрења и лечења противу болести.

Искуство је показало да је овакав распоред чокоћа најбољи, што се тиче рационалне употребе земљишта, обрађивања и т. д. а у исто време најкориснији и најјевтинији за реконституцију са америчком подлогом.

Трошкови око подизања винограда на америчкој лози, износе на крају 4-те године 2019 дин. или округло 2000 дин. на хектар, а кад се ово сравни са трошковима око истог посла пре филоксере, онда је овај сада већи за 679 дин. по хектару.

Што се тиче културних трошкова тј. око обделавања и неговања, на први поглед изгледа као да ништа није промењено него што је било на виноградима пре филоксере. Међу тим и ови су трошкови знатно повећани тиме, што се накалемљена лоза мора више ђубрити, па да се одржи у својој плодности; мора се бранити против пероноспоре и замењивати угинуло чокоће усљед рђаве адаптације или других климатских узрока.

Ови трошкови још се више увећавају, кад се појави клороза, због чега је нужно употребљавати сулфат гвожђа.

Кад се овим издатцима додаду и они око бербе и справљања вина од прилике 50 хл. на хектар, онда трошак износи приближно 22 дин. од хектолитра.

Известилац напомиње даље ово:

„Ми имамо јаког и успешног средства да реконституишемо наше винограде пропале од филоксере. У самом департману Херол подигнуто је 160.000 хект. винограда, чија производња 1893 год. износи око 8 милиона хектолитра. То је најјаснији доказ.

Пошто сађење лозе напредује непрестано, лако је могуће, да ће за мало година овај округ достићи стару цифру од 220.000 хект. што имађаше пре 20. год. са годишњом производњом од 10 до 12 милиона хектолитра.

То је резултат на коме нам се може честитати, јер у исто време решава и винодељску кризу, кроз коју пролазимо. Али у садањим приликама ову циљ могли смо постићи само са јаким трошковима, било за реконституцију винограда било ради одржавања и обделавања. У овом погледу не треба да се бацамо у илузије, ни ми, ни они, који желе да нас подржавају.

Трошкови експлоатације удвојили су се, а продукција је пре мања него већа. Ови трошкови износе често на 800 дин. од хектара па и преко тога.

У овом случају, после толике борбе и жртава, морамо бранити и сачувати наше пијаце протерујући криумчарање и фалсификацију. То нам је прва наша дужност те да осигурамо рентабилитет нашим трудовима и награду вредних виноградија.

Резултати, које смо изнели, односе се на средње цифре између којих има знатне разлике, према положајима винограда, каквоћи и количини произведеног вина, чиме се и објашњава она разноликост у продајној цени наших вина.

Пожелимо срећу и успех истраживачима, који се труде да створе плодне и издржљиве сорте лакше прилагодљиве за земљиште, него америчке лозе.

Ако у овом успеју, учиниће нову услугу винодељу и упростиће тешкоће противу, којих се још боримо.“

После ових речи извештај је усвојен.

IV. СЕКЦИЈА.

1. Криптогамске болести винове лозе.

Г. *Прилије*, известилац, напомиње у свом извештају као најглавније болести лозе:

1. Ојидиум;
2. Пероноспора;
3. Блак-рот;
4. Антракноза;
5. Трулежнице. (гљиве)

Прве три америчког су порекла и унешене су пре дужег или краћег времена у Европу.

Ојидиум.

Ојидиум примећен је први пут у Европи 1845 год. у виноградским стакларама. Од 1848 год. распростре се на чардаклије око Париза и одатле по целом старом свету. 1852 и 1853 виногради целе Француске бејаху преплављени с овом болешћу, која прећаше да ће потпуно уништити винодеље.

Тешко је данас појмити колико ова нова напаст изгледаше ужасна и колико беше тешкоће да се сузбије.

Велики број уважених научњака нису се слагали да је узрок томе мала плесањ, коју је Беркле крстио именом *ојидиум тукери*; али после учињених опита 1851 год. у Агрономском Институту у Версаљу, кад *Дишартр* увераваше, да се сумпорним цветом може излечити винова лоза и уништити паразит, био је још већи број који у ово нису веровали, не само међу привредницима него и међу научењацима.

Међутим воћари из околине Париза опробаше ово ново средство на својим чардаклијама Шасла[1]) и спасоше род; али бијаше још далеко од тога да се винодеље од пропасти отме и сачува.

Ми смо срећни што можемо, овде, јавно објавити велику услугу, коју су учинили Француској и целом свету, г. Анри Марес и остали одлични винодељци из пољопривредног друштва за Херол, показујући практичарима велике културе, да и они могу излечити своје винограде, утирући егзотични паразит са сумпорним прашком. Благодарећи њима, сумпорисање пређе у употребу при великој култури и мало по мало, од 1854—1862 год. распростре се по свима великим виноградима.

У колико се употреба сумпора све више шираше у толико и болест губљаше од своје интезивности и постајаше све ређа.

Данас, без претеривања, можемо рећи да ојидиум није више велика опасност за винодељце. Утамањиван сваке год. свуда, гљивица је постала само редка на многим местима да би се могло сумпорисање занемарити без велике штете, која би отуд произашла.

При свем том сумпорисање треба ипак вршити, било са сумпорним цветом или истрошеним сумпором. Прво сумпорисање врши се кад ластар буде 15 до 20 сантиметра, а друго у цветању. Затим, ако температура буде изванредно повољна за размножавање ојидиума, и, ако се исти покаже на лишћу и грожђу, треба поновити сумпорисање.

Велики број винодељаца, при првом сумпорисању, употребљује сумпор смешан са сулфатом бакра, који се може стући у врло фину прашину.

---

[1]) Једна врста асталског грожђа.

Циљ је овог посла да се у исти мах дјејствује и против ојидиума и других опасних криптогамских паразита винове лозе, као што је *антракноза*.

До сада порекло ојидиума остало је веома сумњиво. Знало се је, да у Америци има један ојидиум, који чини штету виновој лози, али тај ојидиум у Новом-свету, имао је нарочити начин оплођавања због чега је прозват *Unicula spiralis*, који се не налазаше у Европи.

Напослетку *Кудерк д'Обенас* разрешио је питање о томе, да ли је Европски и Амерички ојидиум једна иста врста. Прошле јесени (1892 г.) он је приметио, не само у стакларама у Обенасу, него и у виноградима на слободном пољу, Монтелимару, Валансу и околини Париза, исти начин оплођавања као код Unicula spiralis — ојидиума америчког.

Остаје, према овоме, сигурно да је ојидиум пренет из Америке у Европу.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Како ћемо стари пасуљ и маторо говеђе месо добро укувати? — Многом пољопривреднику затекне се повећа количина старог пасуља или због неродице мора за јело да купује стари пасуљ, који се тешко кува. Онај који је сиромах, а нема другог јела, принуђен је да једе у пола куван пасуљ, а који је мало богатији, он га просипа и тражи друго јело; очигледно: и један и други наносе себи штету. Бивало је и таквих случајева, да неки само због тога проспу по 3—4 товара старог пасуља.

Да се стари пасуљ добро укува, треба у лонац, у коме се кува метути једно чисто парче гвожђа, или гвоздени јексер („мертек"), па ће се пасуљ тако укувати, да га не можемо разликовати од новог пасуља. Исто тако треба поступати и при кувању маторог меса.

Начин овај, за кување старог пасуља и маторог меса, практичан је, нарочито кад се зна: да гвожђе, као средство, није шкодљиво по наше здравље.

М. М. Ч

* * *

Да одагнамо мраве с пчеланика. — Господин Светозар Гавриловић, у свом пчеларству под „разне белешке из пчеларства" страна 291 — као „средство да с' кованлука одагнамо мраве" а по Аврааму Андрејеву Фоминову, препоручује за одагнавање мрава са кованлука, подметање сламе под кошнице, па пошто вели мрави не траже влагу, то бегају од подметуте сламе.

Верујем, да и слама може помоћи, но подастирањем под кошнице, могу врло лако мишеви да се намаме, а и сама живина (кокоши и ћурке) радо иду на сламу, те чепркају и тим узнемирују пчеле.

Ја сам са мога кованлука отерао мраве са пепелом, а толика је сила мрави била, да су ми једну ђерзонку упропастили. Посипати треба неколико пута по месту куд иду, било ладним, било врућим пепелом, и одма је спашена кошница. Тако исто, добро је посипати и по дрвећу из руке, ладним пепелом, и дрво је спашено од мрави, а и у опште овако место где их има треба их пепелом терати.

23 Јула 1894 г.

Врачевић.

Милутин В. Жујовић

* * *

Докле се пастув може употребити. — Многи мисле, да су само млади пастуви кадри, да дају добро развијене и употребљиве потомке; други на супрот томе радије употребљују старије и шта више врло старе пастуве.

Да су и старији пастуви у стању, давати производе, који могу задовољити све захтеве, доказује се многим примерима, нарочито из пунокрвних заната, у којима се потомци не само по спољашности („екстеријеру") него и по употребљивости цене.

Пунокрвни пастув „Sir Herkules", како тврди државни шталмајстор Др. Грабензе у „Dr Sp." (бр. 21), опасао је у својој 27 години 23 кобиле и с овима је произвео 24 ждребати (једна је близнила). Међу ових 24 ждребата био је доцније чувени пунокрвни „Semma di Vergy" и „Gunboat." После, у 28 години постао је од њега и чувени „Lifeboat", који је био коњ за трку првога реда.

Из новијег доба спомињемо пунокрвног пастува „Buccaneer-а", који је у својој 25 години произвео „Fenek-а." Овај је пак био чувен као изванредно јак и врло употребљив пунокрвни коњ. Као пастув за опасивање, Фенек је био врло добар, што је се показало и у његовим потомцима, који су на тркама били вазда угледни.

Енглески победник на Дерби „Hermit" у својој 27 години произвео је 6 победника, у 28 години пак 2 победника, а у 29 години 3 победника, који су као двогодишњаци трке добијали.

Код пастува пруских главних и земаљских ергела било је такође случајева, да су пастуви дуго били плодни и добро се наслеђивали. Најчешће је тога било у Хановерској земаљској ергели „Цели." Да су се пастуви у овој ергели могли тако дуго да одрже у приплоду доказује, с једне стране, како су хановерски одгајивачи добро разумевали, да без промишљања употребљавају старије пастуве; а с друге стране, — како су пастуви добро држани, — храњени и неговани. Добар део овога пада и на ергелску послугу, која је у свему спремна за свој посао. Од 15—16 година момци примају се у службу, па онда после 10—12 година, рачунајући и војну службу, по положеном испиту, намештају се по пастувским станицама. Да се пастуви тако дуго очувају за приплод, доприноси још и та околност, што се они, кад већ буду у годинама, у депов-у више не јашу, него, док време допушта, држе се у парку, где проводе већ дан на пољу што дуже. То старе пастуве тако окрепи, да је 1 Марта ов. г. двадесетосамгодишњи „Süd" отпшао већ двадесет и пети пут на исту станицу, куда је отпочео да се шиље од његове четврте године; и да је до краја прошлог опасивања опасао укупно 1960 кобила.

Употреба старијих пастува, дакле, не стоји под никаквом сумњом. Остари ли један пастув у својој служби, доказ је да је ваљан; и одгајивач учиниће добро, ако таквог ваљаног пастува употребљава све донде, док он може добро да оплођава. Стари пастуви са здравим, млађим кобилама, дају тако исто добру ждребад, као и млади пастуви. Само старије кобиле не могу се препоручити за приплод онда, кад већ више не могу свој подмладак добро да израњују.

По „Dr. l. P." — **Ђ.**

* * *

Сирће од водњике. — Добро и употребљиво сирће може се добити и од *водњике*. То смо дознали и уверили се код В. Р. у В. Ево како је његова домаћица дошла до доброг сирћета од водњике

Кад су крушке — тврдаје — потрошене, водњика је остала и даље у суду у качари, где је било прилично топло. После извесног времена приметило се, да је од водњике постало лепо сирће. Одмах се требало да се њиме закисели јело и за чудо, како је се свакоме допало.

Сирће од воњике има лепо пријатну и благу киселину; боје је беличасто-мутне, без икаквих страних задаја, осим што се врло мало осећа мирис од крушака.

Разуме се, да је ово сирће и потпуно здраво, те се може свакоме топло препоручити.

Данас, кад је винског сирћета већ ретко добити, и место овога продају се разне врсте „фабричког“ сирћета, под овим по кад кад и само разблажени раствор „витријола“ (сумпорне киселине), који је опасан по здравље човеково, није згорега знати и за ово сирће од воњике. Оно, поред споменутих особина, има још и ту, што је врло јевтино, а за кућу, у којој се сваке године меће крушке „у туршију“, сасвим је споредни производ.

— Ђ.

* * *

Сириште као средство за испитивање доброте млека. — Добро млеко усири се за 3½ минута. Сир од таког је млека чист, свуда једнак и бео као порцелан. Од сумњивог млека пак сир је дробан и жилав, а усири се или много после или много пре 4 минута. Ако се млеко за дуго не усири, онда значи, или да је у њега вода сипана, или да су му додата каква алкалска средства за конзервирање. Усири ли се млеко врло брзо, онда се може закључити, да је почело да се квари, или да у њему има каквих страних састојака. — Ови огледи нека буду на руци пракси.

По „J. d'agr pr“ — Ђ.

* * *

Лековитост купина. — Међу разним начинима употребе овог корисног и здравог плода, „Br. l. Z.“ наводе и његову лековитост, која је мање позната. Кад се 1—2 кашике сувих купина скувају у води, и онда млако или ладно попије, може се ублажити и најјачи пролив, без икаквих доцнијих рђавих последица. Врло је вероватно, да би ово просто средство могло бити од користи и у слабијим случајевима колере. За то зла не било, али добро би било, да се сувих купина нађе у свакој сељачкој кући.

— Ђ.

ГЛАСНИК.

Пољска привреда и г. министар просвете. — Поводом своје молбе, да се у интересу пољске привреде, ове године, не премештају учитељи, који раде у својој околини на унапређењу пољске привреде, уредник „Тежака“ имао је част да буде примљен од г. министра просвете 31. пр. месеца и да с њиме подуже поразговара о нашем народном образовању.

Г. Министар је изјавио, да је и сам водио строгог рачуна и о раду учитеља ван школе и приликом ревизије и иначе и да је вољан да награди сваког учитеља, који својим радом докаже, да првенствено води бригу о свом озбиљном позиву народног учитеља. Обећао је, да не ће преместити ни једног учитеља, који се показао као ваљан радник на привредном пољу, који је радио на подизању школског врта, или пчеланика, на оснивању пољопривредне ил' стрељачке подружине и т. д.

Даље је између' осталог, напоменуо своје врло важне одлуке по привредни напредак, да је на основу „закона о занатл. школама“ решен да укине, по унутрашњости неколико гимназија и полугимназија, као оне: у Јагодини, Лесковцу, Лозници, Алексинцу, Вел. Градишту, Гор. Милановцу и т. д. и да буџете тих школа стави министру народне привреде на расположење за оснивање занатлиских и пољопривредних школа у тим окр' да ће радити енергично на томе, да се још ове године, бар 4 такве стручне школе заснују.

За тим, да ће се побринути и о бољој стручној спреми учитеља, и да ће их тога ради о ускршњим феријама, за месец дана, редом и повремено, упућивати на практичне курсеве из пољске привреде, како би се у вишим основним сеоским школама на селу, могао удесити програм за предавање искључиво пољопривредних знања.

Даље је г. министар изразио се, да ради на томе, да још ове школске године заведе награде за учитеље, који раде на угледном ширењу практичних знања из воћарства и пчеларства и то на тај начин, који учитељ од накалемљеног броја воћака у школском врту, покаже више примљених калема, или више и боље уређених кошница на пчеланику, добијаће приликом ревизије, по оцени стручних пољопривредника, за тај рад, новчану награду; највећа награда биће од 600 динара.

Г. Министар је даље изјавио, да је размишљао и о томе, да и у програм основне наставе унесе предавања пољ. приврде у згодном виду и на послетку изразио своје тврдо уверење, да ће у свима тим пословима бити потпомогнут и од министарства народне привреде и од српског пољопривредног друштва.

Уредник „Тежака“ у име своје и својих другова, обећао је г. министру, да у сваком послу, који се клони напретку наше занемарене пољске привреде, може рачунати на њихову сасвим усрдну и искрену помоћ, јер су то све и њихови идеали, о којима су толико писали и које су толико пута предлагали, ал' све је то остајало „мртво слово на артији“, јер се до данас не нађе ни један меродаван фактор, да то својски пригрли, да настане да се све то оживи, у дело претвори, у корист, за срећу и напредак наше домовине, којој је унапређење пољске привреде нужно, као насушни хлеб.

Ми се радујемо што се нашао једном и један министар просвете у Србији, који има правилне погледе на народно образовање и који је прегао, да оствари све оно, што су наши стручњаци маом пашли као спасоносно по ширење пољопривредног знања у маси народа и можемо пожелети г. министру, да на том послу истраје, да то дело и оствари, „јер се за њ вреди заложити, часно је на њему истрајати, не треба с њиме оклевати, нити на остварењу његовом ма од чега презати, јер то би био почетак за спас ове земље, растрзане у неслози рођених синова својих, којима међусобно клање и свађа, беху државнички виши резони и државнички послови читавих деценија!“

* * *

Енглески двор и пољска привреда. — W. Coake пише под овим насловом новинама „D. l. Pr.“ писмо ове садржине.

„Велики интерес, који наша краљевска породица, разумевајући и Краљицу, показује на свима пољопривр. предузећима, сви наши пољопривредници веома цене. Свака грана пољске привреде може се похвалити, да јој се од двора обраћа најбоља пажња, како се то може увек опазити кад год који од двора обиђе краљевска имања у Диндзору, Белморалу и Сандфингхајму. Имања дворска одвојила су што се тиче гајења и одгајивања најбоље стоке свих врста. Како Краљица тако и Принц од Велса одгајивачи су најбољих коња, говеда и оваца; а у најновије доба изилази на глас као такав и Херцог од Јорка. На последњој изложби угојене стоке у Аислинтону (Jsliugton) изложио је најпре стоку, коју је сам одгајио, не добивши многе награде; али надати је се да ће у скоро показати исте онаке успехе, какве су до сада на изложбама његови светли сродници сваке године имали. Ови не само да су врло добри одгајивачи,

него у свакој прилици показују врло живог интереса за гајење најбоље стоке свих врста и богатим наградама већ су на врло признати начин потпомогли гајење стоке.

Пре кратког времена Краљица је доказала опет своје врло живо интересовање за изложбе стоке, одредивши за изложбу у Аислинтону о. г. једну богату награду од 150 ф. стр. (3600 д. у злату) за најбоље грло у класама говеда, и то које је од једног истог излагача одгајено и угојено. За овако богати дар Краљици су захвални сви одгајивачи и товљачи, и овај чин допринеће да се већ постојеће интересовање за наше изложбе у свима редовима пољопривредника још повећа и унапреди.«

Ђ.

* * *

Шумски фонд. — За подмирење издатака око издржавања и унапређења нашег шумарства по чл. 28. закона о шумама, од 30 марта 1891 г. установљен је шумски фонд, у који се прибирају сви приходи како од горосеча, тако и од попаша и других споредних користи у државним шумама. Приходи за овај шумски фонд почели су се прибирати тек од 1. марта 1892 г. и до краја прошле 1893 г. а то је за годину и 10 месеци броји једва нешто више од 113.000 динара готовине Ово је доиста сасвим незнатна сума, према оној која је фактички требала бити наплаћена и при овако још примитивном газдовању са нашим шумама. Узрок је овако незнатном приходу шумског фонда, поглавито у лабавом старању о наплати и прикупљању ових прихода у опште, као и у томе, што су експлоатације државних шума, у прошлој години, биле врло скучене, и што још многи приходи држвних шума утичу у општу државну благајну, услед постојећих још нерашчишћених питања између министарства народ. привреде с једне и министарства финансије с друге стране; јер има доста шума и пашњака, којима још рукује и од којих приходе прибира министарство финансија по заоставшој некој старој уредби.

Ове пак године, изгледа, да ће се овај фонд знатно појачати, јер је одобрено више експлоатација у државним шумама, а обраћена је и далеко већа пажња на прикупљање шумских прихода, како од горосеча, тако и од попаша и других узгредних такса у државним шумама, а регулисаће се ускоро и остали односи по којима ће приходи свију шума ићи све у шумски фонд.

J.

Д О П И С И.

Александровац 14 Јула 1894 г.

Пуних два месеца има како није било кише, а на неким местима овога краја још више, те је сад народ у врло тешким неприликама. Шљиве, којих је род био обилат, сада су у питању сама дрвећа хоће ли остати, јер им је лишће ужутило као да је мртва јесен дошла.

Од кукуруза не ће бити ни шести део прошлогодишњег, јер и да би кроз који дан мало окропило опет му никакве помоћи не би било, пошто му је стабло остало ситно и кржљаво.

У првом допису јавио сам за извршено попрскивање винограда бордовском чорбом, које је имало до сада повољног успеха, јер и најмања капљица исте имала је таковог дејства, да је лишће потпуно чисто и сасма зелено, а оно пак, које је доцније избило, заражено је сво. Повољни атмосверски утицаји учинили су те је и оплођење и прецветавање грожђа испало на корист пољопривредника и свуда гди су јачи и садовнији виногради, ту је изглед и на бербу повољнији, а у слабијим и филоксером зараженим и у челопецима подигнутим нема ништа.

И друго попрскивање извршује се, но јака жега која између 25—29 Ст. Реомир. варира готово сваки дан неповољно ће утицати на крупноћу, те у сваком случају према досадањем биће грожђана берба средња и овоме је крају она још једина нада.

Сва стрмна жита дала су добру жетву и по изгледу она ће бити једина исхрана.

Од неког времена пчеларење отпочело је се доста знатно развијати, али у овој год. није било ама баш никаква успеха. Код једног сељака од 50 пресада није му се појило више но 3—4. а многи пак који имају по десетину, једва да су добили по један или два роја. При појењу сметали су јаки ветрови, кошнице су обвијене биле пчелама као трубе и опет појева није било. Одвело би ме много набрајање појединих мишљења са овога неуспеха, које остављам другој прилици.

Дојакошње богатство Жупе као да се примиче своме крају: филоксера нагло пустоши и кроз кратко време имаћемо недогледни последица, да ће и наши, ако се гди буде нашло рада, ићи у аргатлук; али опет није нада изгубљена и они, који су позвати и по положају и по дужности и по способности, мислим да ће схватити ову велику штету пољопривредну, те ће у интересу општем и појединаца стати живо на посао да се расадник и за овој крај подигне. Лично обавештење и практично искуство у свему, а у овом највише изискује, да се пољопривредник спасе и материјално стање своје побољша, јер до сада је овај срез служио као углед у измирењу својих обавеза спрам државе, па с тим и држава сама треба да постакне и подпомогне у онолико, колико јој материјалне прилике допуштају, те да своје будуће изворе што повољније и благовременије придобија.

Једини је спас и лек овога краја, да сама држава подигне један филијал — расадника — иначе биће кукавно стање и пропаст наша, биће од нас самих.

поп Герасим.

Бечањ, (срез љубић.) на Илијин дан 1894. г.

Уопште стрмна жита дала су добар принос по количини и каквоћи.

Кукурузи су пропали, јер од 23. пр. мес. кад је било мало кише — врућина све уби и спали; ако кише не буде за још који дан нећемо имати шта у салаш-кош унети, неки још од сада жању и хране стоку.

Конопље су остале мале, бијаху лепо пошле, па их суша притеже, бељојке су обране и чека се на кишу да потоци протеку, да се моче. Лан се не гаји.

Сена би врло мало, у отаву се ненадамо, траве за стоку нема па ни у најпитомијим ливадама, — брука! Рална стока храни се сеном још од пре десетину дана.

Поврће се посушило, махом оно што још животари ненадати се у њега, — радују се баштовани! Кромпир ситан, хрђав, почео на силу зрелити

Јабука је омало, а крушака доста.

Шљиве су добар род понеле, али петровске врућине одузеше, махом све поцрвење и само опада, ретко где преполови или трећину остави.

Виногради су местимично по врло мало родили, и оно што је напредно је.

Ко има жирородне шуме родила му је добро.

Потоци пресушили, и неки бунари, стока се мучи без воде, људи сад копају бунаре; право вели народна мудрост: „кад нестане воде у бунару, онда се цени шта вреди.“

Главни је посао, жетва, вршидба и борба за опстанак стоке.

Пчеле се нису појиле. Људи стари причају, да по толико година пчеларе и нису ово запамтили, ретко ко да ће вам причати, да је добио који рој ове године. Ја сам добио поред једног природног и

два вештачка роја, сам сам радио читајући из пчеларства г. Гавриловића и успех је добар за сад. Кад би имало пчеларског листа описао бих ово, јер сам уверен да би вредно било знати, како сам извршио ово ројење са успехом, само читајући из књиге.

Узрок што се нису пчеле ројиле, ја мислим да је у томе: што је у почетку Јуна било велике ладноће и то баш у време ројења кад наступа и када услед ладноће пчеле матичњаке покваришe, јер их до пре те ладноће имађаше а после нема; — посматрао сам у две кошнице јаке — пуне народа. Да сам раније био прочитао оно што српски Берленш г. Живановић вели: «Ако у време ројења наступи ладно време треба пчеле прихрањивати», онда неби наступила оскудица у храни нагло те да се пчеле уплаше за опстанак и матичњаке покваре.[1]) Сад од ове суше нема цвета и баш ништа не доносе за зиму. Пчелари прете им, да их добро подрезују, што се нису ројиле, ја их одвраћам, бојим се зазимиће много народа а мало меда па брука! Оно истина, г. Гавриловић у његовом пчеларству вели: да би их и надражити требало спекулативним (хранењем за надраживање) прихрањивањем да излегу више младих пчела за зиму, а г. Живановић вели: да лежење јаја у Августу треба ограничити. Ја ћу ово имати на уму за посматрање, које је боље а молио бих још кога!

Цене су производима ниске а стоке обичне.

Здравље стоке и људи повољно је.

Пав. М. Анђелић
економ

Цветојевац, 21. Јула 1894. г.

Како се готово нико из ове околине не јавља, с тога ћу обавестити читаоце «Тежака» о времену и елементарним случајевима догодившим се у овој околини.

Пролеће је било с почетка сушно, но ипак су озими усеви прилично напредовали, тек од половине априла почела је киша падати и било је доста и лепе кише све до 8 Јуна у вече, када је последња киша била, услед чега били су сви усеви добри и напредни, могло је се рећи да је било у свему добро.

Али од 8 Јуна није било кише никако, услед чега су кукурузи страдали много, који су и не окопани остали доста, суша је јака да за стоку нигде траве нема, као што је било до ових година. Јуче 20 овог месеца у један сат по подне почели су се облаци дизати и спремати за кишу, све што је живо, погледало у небо и облаке молећи Бога да кишу даде, у два сата по подне почео је да дува северни ветар тако јако да је много шта поломио и оборио, и за 10 минута донео је тако крупан град, који се не памти у овој околини, који је био и тукао за 20 минута и све усеве и воћњаке поништио, толико је био нападао, да је се могао лопатом грћати и то сув са врло мало кише; поред зидова и ограда налази се и данас око пола дана још не отопљеног, много је и стоке страдало, штета је огромна и не може се лако проценити. Овакав је пустош почињен у неколико села ове околине, шљиве мађарке, конопље, пасуљ и сви баштенски усеви поништени су са свим, да од њих ни спомена нема, кукурузу само су остале голе стабљике рањаве и мисли се да ће се осушити докле сунце огреје. Шљиве ранке биле су зреле и све су омлаћене, свет их кући онако измрвљене и кађаве, сумња се да ће бити какве користи од њих.

На деци влада заразна болест шарлах, гушобоља, па и велики кашаљ.

Здравље код домаће животиње добро је.

Цене производима средње су, кукуруз је био 8 дин. 100 кила, а сад је 12 дин. услед велике суше биће и скупљи

Љубомир Р. Вучетић
земљоделац

---

[1]) и ројиле би се.

Рудовци, 21 Јула 1894 г.

Одавно се нисам јављао «Тежаку» те како би његове читаоце упознао о стању летине у овом месту и околини, намера ми је била да сачекам да се летина прибере што више, па да би онда могао то са већим задовољством учинити, али сад морам да пишем о несрећи која је задесила овај крај.

До половине месеца јуна, сва нам је летина изгледала да не може боље бити, и обећавало нам је изобиље у свему, сем једино у сену — сточној храни.

Од тога времена завладала је прекомерна суша, која је од више шкодила усевима у опште, а нарочито је паша — за стоку — сагорела, из дана у дан очекивана је киша еда би се што од кукуруза повратило, а са великом зебњом сваки је се запиткивао шта ће од овог бити, и ова је суша трајала све до 20-ог ов. мес. са највећом жестином. Јуче 20-ог ов. мес. у 1 сат и 15 мин. падао је јак град заједно са кишом и врло јаком олујом, град је захватио: село Рудовце, Даросаву, Крушевицу и један део Трбушнице, како је град био јак, све је сатро куд је ударио, а олуја је у великој мери, почупала и поломила воће и разно дрвеће. Оно што је се мислило да ће од кукуруза иза суше остати, то је овом приликом град поништио, а није се много ни на то гледало, као што је се народ надао у род шљивин, који је у изобиљу ванредно био већ казати до руке дошао, и то је овом приликом све град на земљу обалио и поништио.

У овој околини, види се да ће наступити велика оскудица у храни домаћој и сточној, с' једне стране због прошле суше, а с друге због града, но само ће у мањој мери бити код оних које град није дохватио. Стрмна жита премда су добра била и готово су пожњевена, али је и то већ развучено за најнужније потребе — на одужење порезе, те усљед тога мала ће потпора бити од стрмине.

Здравље код народа и домаће стоке за сада добро је.

Рад. Ж. Ранковић
економ.

Крагујевац, 21 Јула 1894 г.

И кад протече равно четрдесет дана од како није ни добре росе било смилова се синоћ милостиви Бог, те бујном кишом с градом измешаном, покваси ову изгорелу земљу, почев од 2 часа по подне па до мркле ноћи.

Путујући с' Груже до истока источне Моравице, која лежи на јужном подножју горостасног Ртња, видео сам:

Прво да су беричети низ Лепеницу страшно увенули, а тако исто да је кукуруз уз Мораву већ увео био. Ни уз Моравицу није боље било, јер је све скоро на земљу клонуло. Сви ранији кукурузи застали су и подгорели, а млађи класали и мали остали.

У околини Мозгова и Делиграда, сва стрмна жита су доста добра а у Мозгову и кукуруз је већином у добром стању.

Воће је свуда готово подједнако страдало, а нарочито су шљиве пострадале у свима местима, где су воћњаци у припеци, где сунце у подне јако удара.

Ну и ако је овако дуга и јака припека била, од које су мимо остало шљиве и кукурузи одвећ страдали, ипак после ове овако пријатне кише, има изгледа да ће како остали тако и ове две врсте производа, произвођаче после великог страха обрадовати, јер јутрос првог јутра после кише изгледа све веселије и сам кукуруз као из мртвих оживљава. Сво суво перје клонуло је, а што је зелено остало, овеселило се и весело по овој ладовини нија.

17 овог месеца бејах у путовању и свратив у околину села Маскара и Бошњана близу Варварина уверих се тамо да је исто тако пострадао беричет од суше, као и у горњим местима, али ако их је овом приликом киша поквасила, неће ни тамо велике опасности бити.

Друго: Тако је јуче пре подне опасна врућина била, да се ни у соби, ни у ладу није могло стаги. Тек по подне у 1 час почели

су избијати облачићи, али у 2 часа страшна мутљавина облака од Рудника — Рамаће, северни ветар носио је куле прашине и часком сваком је била највећа брига где ће најближе склоништа — спас себи наћи. Чаршија је сва часком затворена била, прашина сву чаршију и околину притисла била. Путници су у највећем трку бегали а многи се с пута враћали и трчали к вароши или у оближња села и стаје да себи склоништа нађу.

И после неколико минута, тако бујне јурије с прашином, почела је јака грмљавина с бујном кишом а за тим одмах и град.

Овде није мало али није ни много било града, јер није никакве штете учинио, али се чује да је град велике штете у горњој Гружи починио.

О овоме гледаћу да путујући по том крају тачнији извештај о градобитности у Горњој Гружи поднесем.

Радивоје М. Радосављевић
учитељ Гривачки

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

КРАЉА СРБИЈЕ АЛЕКСАНДРА ПРВОГ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ 28. АВГУСТА О. ГОД.

ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА

ДОМАЋЕГ СОЈА У ОБРЕНОВЦУ

СА ОБИМ РАСПОРЕДОМ И ОДРЕДБАМА

А. ОДЕЉЕЊЕ

Краве са овогодишњим теладима. Награда има осам и то: I-ва награда 200 динара (Општине Обреновачке); II-га награда 120 дин., III-ћа 90 дин., IV-та 70 дин.; V-та 50 дин., VI-та 40 дин., VII-ма 30 дин и VIII-ма 20 динара.

Б. ОДЕЉЕЊЕ

Јунице и јунци који нису старији од 2 године а још нису спаривани. Награда има пет и то: I-ва награда 250 дин., II-га 150 дин., (Општине Обреновачке) III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 50 дин.

В. ОДЕЉЕЊЕ

Јунице и јунци старији од 2 године могу бити спаривани. Награда има осам и то I-ва награда 150 динара (Општине Обреновачке), II-га 120 дин., III-ћа 100 дин., IV-та 80 дин., V-та 60 дин., VI-та 40 динара, VII-ма 30 дин., VIII-ма 20 динара.

Г. ОДЕЉЕЊЕ

Сва остала говеда домаћег соја, која не спадају ни у једно од предњих одељења (Говеда испод 2 године која су спаривана, теглећи волови, угојена говеда). Награда има осам и то: I-ва награда 120 динара, II-га 100 динара, (Општине Обреновачке), III-ћа 80 динара, IV-та 60 динара, V-та 50 динара, VI-та 40 дин., VII-ма 30 динара, и VIII-ма 20 динара.

ПРИМЕДБА. 1. Најбоље грло из предњих одељења, наградиће се место прве награде у свом одељењу главном наградом Српског пољопривредног друштва од 300 динара у новцу, а излагач још и похвалницом. — 2. Награде ће се издавати у новцу или у пољопривредним стварима. — 3. Излагачи чија грла добију I-у или II-у награду, па не би хтели да их приме у новцу или справама, одликоваће се похвалницама, место награде. — 4. Сем награде у новцу и справама, излагачи ће се наградити и одгајивачким прибором.

Д. ОДЕЛЕЊЕ

Сва говеда домаћег соја, која не конкуришу за новчану награду. У овом оделењу могу учествовати и сва говеда домаће — страних сојева (мелези). Излагачи одликоваће се похвалницама.

ОДЕЛЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА

Све справе које ће се дати као награда излагачима, биће изложене на изложбеном простору, и са онима за приуготовљавање пиће, радиће се за све време изложбе.

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Право учешћа у изложби имају сви сопственици говеда из целога окр. ваљевског, из срезова посавског и колубарског окр. подунавског и поцерског окр. подринског. Ну изложена грла имају бити у њиховом притежању најмање три месеца, а отељена у Србији.

Пријава грла за изложбу. Ко жели да изложи своја говеда треба за то да се пријави „Приређивачком одбору изложбе говеда у Обреновцу" до закључно 20. Августа. Пријавити се може писмено или усмено. У писменој пријави треба тачно да означи шта ће изложити, према предњем распореду.

Довођење грла на изложбу. Сви излагачи треба да доведу своја грла на изложбу (вашариште Обреновачко) 28. Августа до 8 часова пре подне Ко до тога времена не доведе своја говеда не ће се пустити на изложбу. При уласку на изложбу сваки мора своја говеда водити тамо, где му надлежни редитељ каже и тамо их добро чувати. Говеда ће се на изложби постројавати по оделењима; зато ко на изложбу доведе говеда по разним оделењима, мора имати за свако оделење чувара, јер неће моћи да чува говеда из разних оделења један чувар и на једном месту. — Желити је да излагачи и чувари стоке буду пристојно одевени и обувени.

РАСПОРЕД СВЕТКОВИНЕ

27. августа: Пре подне „Приређивачки одбор" дочекује госте са стране и распоређује их по становима. После подне у 3 часа концерат у парку на добру пољопривредне подружине. У вече заједничка вечера у парку.

28. августа: Пре подне Оцењивачки Суд почиње свој рад у 8 часова. У $8^1|_2$ часова служба божија. После службе божије водоосвећење на изложби, по том преглед изложбе. Чим Оцењивачки Суд сврши оцену, грла ће се по оделењима провести испод трибине Оцењивачког Суда. Ту ће се награђенима издати награде а осталим излагачима поклони. У подне заједнички ручак. — После подне народно весеље на изложби. — У вече игранка у парку на подружинском имању.

29. августа: Приређивачки Одбор испраћа госте са стране.

7. Јула 1894 године
у Београду.

УПРАВА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ЈЕДНА МОЛБА.

Молим другове, пријатеље и пријатеље наше привреде да ми што пре доставе: какве по имену, кад и како траве даје народ стоци с мекињама кад је соли, и у каквој цељи коју даје? Ако је икако могуће поред народног имена потребно је свакој биљци ставити ботанички назив.

Какве болести и каквим лековима народ лечи своју стоку?

Каквих обичајт, гатки и бајања око сточарења има.

10. Јула 1894. год.
Пожега.

Драг. Н. Лапчевић
из Пожеге (округ ужички)

Моле се сва уредништва срп. листова да ову молбу оштампају.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ

и

ПРИРОДНИХ НАУКА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО
ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА
(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО
Благоје Д. Тодоровић
НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

Садржина: Чланци: Какве нам школе требају? — Опште напомене поводом питања о комасацији (свршетак). — Не подижимо земљорадњу, на штету сточарства по брдским и планинским крајевима. — Још једно средство за развиће сточарства. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — Изложба говеда домаћег соја у Обреновцу 28 августа ове год. **Подлистак.** — **Једна молба.** — **Књижевни оглас.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 34 и 35. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 28. АВГУСТА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале. која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

У годишњаку који се зове: „Volkswirthschaftliches Jahrbuch des Königreichs Serbien, herausgegeben von Dr F. B. Pfeiffer, Berlin 1894“ написао сам и ја један чланак: о стању пољске привреде у Србији (Über den Stand der Landwirthschaft in Serbien), пуштајући махом место себе — цифре да говоре.

На крају сам учинио упоређење о томе, колико се код нас троши на пољопривредно и занатлиско образовање, а колико на образовање осталих струка, указујући тако и на мане нашег дојакошњег образовања и школовања.

Ради целине садањег разлагања, понешто ћу и одатле да наведем:

„Србија троши годишње на буџет свога најважнијег министарства — министарства народне привреде, укупно 3,252.501·60 динара од целокупног државног буџета, који износи 60,135.839·04 дин. (буџет за 1892. год.); а иста Србија издала је у прошлој години преко 2 милијуна динара на своје пензионаре!

Ово је довољно да се увиди, како Србија постаје свс више чиновничка, бирократска држава, ма да су 95% становништва, сељаци, земљоделци.

Даљим упоређивањем буџетских цифара биће нам посве јасно, због чега је то тако; биће нам још јасније, зашто се пољска привреда, њено главно занимање, находи на тако ниском ступњу, зашто у Србији све што се школује и учи, зашто сва интелигенција у Србији, чим школе сврши, тежи да постане чиновник; биће нам јасно, зашто у Србији има врло мален број људи са вишим школским образовањем, ван државних, окружних и општинских служби, који би се бавили самосталним позивима. Ова ће нам упоређења објаснити где лежи прави узрок овом несносном стању и за што се из године у годину гомилају изгледи на све већи број чиновничког пролетаријата т. ј. апсолутно непроизводне класе.

Одговор на сва ова питања, као крајњи резултат овог упоређивања наћи ћемо у сравњењу цифара, које престављају с једне стране број виших и нижих гимназија и реалака, са издацима, који се на њих чине, с друге стране број стручних пољопривредних и занатлиских школа и издаци, које Србија сваке године на њих чини.

Србија има следеће више и стручне школе:

I. 1 велику школу са 3 факултета;
10 виших гимназија;
14 нижих »
2 више реалке;
2 више девојачке школе;
2 учитељске школе;
1 војну академију;
1 богословију;
1 земљомерску школу;

а спрам:

II. 1 ратарнице у Краљеву;
1 винодељско-воћарске школе код Неготина;
1 практичне ткачке школе у Лесковцу;
1 практичне ткачке школе у Ужици;
1 средње трговачке школе у Београду;
1 практичне војно-занатлиске школе у Крагујевцу — и ништа даље.

Србија издаје годишње за гимназије и остале школе под I.

ЗА	На плате професора, наставника и послугу динара	На школске потребе, благодејање итд. динара	СВЕГА ДИНАРА
10 виших гимназија	444.122·90	57.940·20	502.053·10
14 нижих гимназија	207.645·80	12.190·—	219.835·80
2 реалке	84.573·10	6.800·—	91.373·10
2 учитељске школе	87.290·90	67.660·—	154.950·90
2 више девојач. школе	67.900·—	16.720·—	84 620·—
1 богословију	37.789·70	10.000·—	47.889·70
1 велику школу	220.866·60	66.880·—	287.746·60
Свега	1,150.179·—	238.290·20	1,388.496·20

На стручне пољопривредне и занатске школе:

ЗА	На плате наставника и послугу	На школске потребе издржање и т. д.	Свега динара
Краљевску ратарницу . .	15.601·30	49.262	64.863·30
Трговачку школу . . .	—	—	23.000·—
Ткачку школу у Лесковцу	—	—	40.000·—
Ткачку школу у Ужици .	—	—	20.000·—
Винодељско-воћарску школу	20.592.80	59.000	80.392·80
Свега	36.194·10	192.062	228.256·10

Докле се у Србији на гимназије, реалке и остале школе других струка, троши 1,388.469·20 динара (изузев војну академију и земљомерску школу), дотле се за стручне пољопривредне и занатлиске школе троши свега само 228.256·10 дин. Но још и више: докле се у Србији троши на пензионаре 2 милијуна динара а за наставу школску, других струка, близу 1·5 милијун динара, дотле се на издатке за потпомагање пољске привреде, трговине, заната и индустрије, за одржавање и издржавање економских завода и установа предвиђа само сума од 810.362 динара — али ни та се никад сва не утроши, на то, на што је предвиђена!

Истина установљена је и класна лутрија за привредне циљеве, која би годишње давала прихода за помагање привреде, трговине, заната и индустрије око 300.000 динара — али више од половине те суме, оде у нужди на плате чиновништву и за пољску се привреду воде на дугу или вересији.«

* * *

Истина, да ми једне наше политичке новине пребациће, што сам себе цитирам, као ђоја да тиме хоћу да подражавам »великим људима«, ако не и сам да уображавам о себи, да у такве спадам, ал' ја тог »греха« не могу да се опростим, пошто признајем, да ми се од свију »стилова« мој стил највише допада, ал' овде морам да цитирам и један мој чланак у *лањском* »Народном пријатељу«, који даје одговор донекле и на постављено питање а носи наслов:

МРТВО СЛОВО НА АРТИЈИ

«Пара, пара и опет пара!»
Наполеон I.

«Не сме нико да загризе.«
Обичан сад изговор.

I.

Економно и материјално стање српских произвођача је у сталном опадању — то нам статистика цифрама својим из дана у дан потврђује. И докле потребе нарочито државне, из дана у дан расту и расти морају, дотле се нико озбиљније не брине о томе: — да се сељачки сталеж наш, као најглавнији и највећи елеменат српске државне моћи, од наглог пропадања сачува, нико не помишља на неопходно потребне мере за одржање и подизање тога сталежа, за његово материјално и умно снањење напредовање.

Наш сељачки сталеж много горе стоји у сваком погледу, но што је у почетку овог века стајао и ако су се и прохтеви и потребе неразмерно јако увећале. Задруге са заједничким имањем и обилном радном снагом, првим условима за материјално снажење произвођачког сталежа, пропале су и расуле су се — уступиле место инокоштини, сиромаштини, беспомоћности и невољи. Српски сељачки сталеж је на прагу — бескућништва! Статистика и свакидашње посматрање увериће нас да је то истина!

Са деленьем задруга, није само наступило зло у растурању радне снаге, у пропадању реда и рада у пољопривредним пословима, већ деобом и цепањем имања, наступило је и друго много веће зло — распарчетаност имања и све остале грдне неприлике, које коче точак целокупног народног напретка и сваке, приват-

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА УДРУЖЕЊА

У удруженој снази лежи спас нашег пољопривредника.

*

Удружени људи више зарађују а мање троше него обашка.

*

Без удружења нема морала, а без морала нема удружења.
Бихнер.

(свршетак)

Ми мислимо да смо довољно објаснили корист и потребу удруживања у опште, и удруживања на основима задругарства; па ћемо за то сад прећи на друге видове удруживања опет у опсегу пољопривредном.

Познато је свима да ми обделавамо земљу још старим алатима, којим су наши прадедови радили. Изглед и жалосну конструкцију тих алата, ми немамо намеру износити читаоцима, јер су сву ту црнину многи досадањи писци довољно изнели; али морамо потврдити неоспорну истину: да ови алати и справе, с којим се наши пољопривредници служе у обрађивању земље, не вреде ни зашта. То су и сами пољопривредници увидели; за то ето купују савршеније плугове, ветрењаче, тријере, круначе и т.д.

Али, ма да је »алат — занат«, што вели народ, ми држимо да се ни савршеније машине могу употребити, ни рационалнија пољорадња применити, докле влада овака инокоштина и распарчаност имања, већ да то може само у пољопривреднм удружењима, постављеним на основима задругарства.

Но на сваки начин, имало у ком месту тих задругарстава или не, ми држимо да није на одмет, на против да би била велика корист образовати удружење за набавку савршенијих справа и алата, које би имало у задатку, да задругарству спреми оно чим ће задругари радити, а дотле док се задругарства не образују, да послужи свима учесницима тога удружења.

Како смо сиротни са свачим оним чим образованији свет не оскудева, тако исто немамо ни стоке ваљане. Наша су говеда махом мала, жољава; и за рад слаба и за домазлук рђава; наше су свиње дивљачне и тешко се ухране; наше су овце од најслабије врсте, а са њих вуна тешко је употребљива за ткиво обичних тканина; а коњи су нам — што је оно рекао један учени Немац путујући нашим Старим Влахом — нешто што личи на коње. У опште наше је сточарство слабо; и оно нам не доноси тако рећи никакве користи, какве би могли имати од ваљане стоке.

Да збиља имаднемо добре стоке, треба сасвим изменити расе које имамо, и заменити их с бољима; заменити их с онима, које могу без икакве штете, по свој развитак, поднети наше поднебије, а доносити нам свестране користи.

ном иницијативом предузете усавршице у бољем и напреднијем начину рада и у систему газдовања!

Село и сељачки сталеж приносило је на жртвеник отаџбини и умну и материјалну снагу своју, а од отаџбине жёли су само неблагодарност и презирање. У томе су све владе до сада, биле потпуно једнаке.

Село и сељачки сталеж — сачињава емиграцију и насеље наших вароши, сви синови што су их оставили и напустили, у школовању и учењу, те наступили у редове интелигенције наше, грдном већином потпуно су пропали за село и за сељачки сталеж! И чиме су се својој колевци, својој постојбини, одужили за тај губитак? одлазећи у друге струке и друге позиве?.. Неблагодарношћу, ако не и горим чиме!

Село њихово и сељачки сталеж, остадоше на истом ступњу развитка — у истој беспомоћности и необавештености, у којој и пре тога беху. Али несинови рођени, вратише им се као школована и учена интелигенција, да их науче партиском трвењу и гложењу, зборисању и изборима, да им донесу политичке слободе и тековине, као вараклеисани вертеп божићни.

Село и сељачки сталеж пропадају, јер и школа и образовање, јер и политички живот и његов васпитни утицај нису донели скоро никакве ваљде и користи, само штете и расипања, растурања и распадања! Основна сеоска школа, с очигледном наставом из варошких прилика, много је мање допринела утврђењу писмености, него ли — војска и робија! Овде је више српских синова поучило се да чита и да пише него ли у школи. У пољопривредној Србији чак и по селима — деца су школована у варошком духу нерада и тежње за уживањем и довлетом.

Дакле и умни уровањ знања у нашем основном, најмоћнијем сталежу, није много пошао у напред, у најпотребнијим знањ'ма за сељачки сталеж — у пољопривредном знању и умењу. Живих примера за угледање, грдна маса наших села, нема ни од корова: — ни угледних имања, ни угледних практичних радника! Дакле и теориско и практично школовање је за сеоски свет — бачено у запећак и о њему готово нико ништа и не шумела!

Беспомоћно стање нашег сеоског сталежа, огледа се и у поступном опадању порезе на земљиште: — пре три — четир године беше око 8 милијуна динара, а за 1894. год. разрез те порезе спао је на нешто јаче од 6 милијуна! Па онда грдна вересија порезе, која се никад наплатити не може, расте из године у годину. Државна пореза на дугу, све се више приближује облику — пропале трговачке вересије.

Начини обраде земље остадоше примитивни, оруђа за обраду, једва су нешто напреднија; земље, оранице — све су посније и све мање жетве одбацују; због свега тога и производи све гори. Стока је по свима својим врстама у сталном опадању и по количини и по каквоћи. Шуме посатиране и посечене; општинске утрине и имања — као агитационо средство лакоумних власника — готово раздељене и разграбљене. Испаша за стоку због тога по каквоћи погоршана, по множини — никаква.

Дакле на све стране назадак и опадање и ако пољопривредна Србија живи од производа својих и стоке своје! И никога нема, да о томе озбиљније промозга, да једном од речи и лепих обећања, пређе и на дела! Још једнако нам је прѐче, ко ће бити министар, капетан и кмет, политика је једнако „храна“ Србији и ако државно банкроство прети да закуца алком на вратима државног газдинства!

II

Онде где треба на темељу радити, презиђавати и поправљати, ту се помажемо крпљењем и премазивањем по крову и по зидовима са стране, крпљењем и замазивањем пукотина и звирки — а што оздо бездна зија, да целу државну зграду Србије прогута — о томе, као да нам је сврака мозак попила, никако још не добијамо времена да промислимо, да се у размишљања удубимо!

Све то изгледа, као кад човеку гори кров над главом — он бунован устао ода сна, осећа дим, осећа дављење, несвесно пој'ма сав ужас пожара над собом, ал не може никако да се освести, да се отргне заблуде и забуне, да дође себи и да ногама и рукама својим размане, те да се спасе, да живот сачува!

У једној бледој слици у набацаним редовима на дохват, потрудио сам се, да преставим наше несрећно и очајничко стање и наше криво схватање најпречих задатака државних — а у њој лежи читав низ наших погрешака и заблуда с једне и нужних предлога за спас и помоћ с друге стране. За то ћу томе посветити читав низ чланака, јер ми то налаже дужност спрам отаџбине и дужност спрам рођене моје струке.

И онда када, државници српски, који су се показали као врло рђави зидари српске будућности, с мистријом приступе, да по где год омажу и омалтеришу, да по коју звирку замажу и окрпе, кад год се приступи мерама за унапређивање народне привреде

Све то држава пити хоће учинити, нити она при садашњем свом уређењу може учинити; већ остаје нама, да ми то урадимо. Али и сами ми не можемо ништа учинити појединачком снагом; ту треба удружити своју моћ.

По нашем мишљењу, свака општина треба да је дужна створити пољопривредни фонд или пољопривредно удружење, за набавку савршенијих справа и бољих раса стоке. Пољопривредници имали би да улажу у касу удружења своје улоге, у толикој мери, како би за неколико година могли купити и савршеније справе и боље расе стоке за замењивање старе. Справама имали би да се служе сви чланови удружења, а о исправности справа имао би се да стара дружински одбор. Од благороднијих раса стоке, удружење би требало да има добре парове од свију врсти, како би се произвела добра стока; а сиромашнија удружења, могла би набавити само мужјаке, које пуштајући на нашу стоку, поправили би расу домаће стоке.

За наше планинске пределе, као што су Ужички, Руднички, Крушевачки и Пиротски округ и још неки, за сточарење и корист од те гране нашег привредног живота, најважније је *удружење сточарско*. Ми то удружење замишљамо овако: да држава у место сточарских школа набави збиља ваљане и школоване учитеље, који су довољно вични сиpарском послу. Наши пак пољопривредници треба онда да се удруже у стоци[1]) па да је са својом децом и младићима другим, који желе изучити сточарску школу, даду томе учитељу, који ће над стоком водити надзор, пазити на храну и негу њену, мусти је и сирити.

При удруживању записано би било у друштвену књигу: колико је и какве стоке који од чланова удружења предао и колико је млека сваки брав на првој мужи дао; па би се према томе ухватио рачун колико млека сва стока даје, а колико се од тога млека добије сира, а кад се ухвати тај рачун, онда би се знало колико сваки брав даје сира, према количини млека, коју је дао на првој мужи. На крају сваке године, чланови удружења могли би поделити сир или га продати, па поделити новац сразмерно својој стоци и млеку које им је стока давала.

Учитељ би правио сир онакав, какав се сири у Швајцарској, а такав сир има врло јаку потрошњу и у земљи, а што би

---

[1]) Сточарска удружења — бачијање — постоје и данас у Србији, нарочито на њеном источном делу; где — као што вели Карић — «пет, шест, а често и до десет домаћина мешају стоку и истерују је тако у планину. У једној бачији може на овај начин да буде неколико стотина оваца, по некад и до хиљаду и двеста. Онога дана, кад се оснива бачија, помузе се сва стока и измери млеко свакога домаћина на по се. Онај, који највише стоке и млека има, постаје старешина бачије и зове се: бач. Од тога дана настаје мужа, редом, који казује количина млека, добивена прве муже. Сваки домаћин сад музе сам сву стоку, док не помузе двадесет литара на један литар прве муже, најпре бач а за њим остали; најстарији пак чобанин, хехаја, држи о свему рачуна и позива домаћине редом. Пошто се тако сви обреде, онда настаје други ред, али се сада музе мање од двадесет литара на литар прве муже. Понегде нема две муже већ само једна, али се онда појединим бачарима количина млека одређује с погледом на то, да је млеко доцније све гушће.«

— онда се обично све лепе речи и све лепе жеље разбију о Наполеоновски крик: „пара, пара!“ „нема се пара!“ то је онда обични изговор и „до године!“ то је из године у годину обична утеха!

Кад се прича и беседи, онда је Пијемонат Србства, прва кеба, која се потрже иза појаса, при свакој здравици и при свакој свечаној прилици, а када томе Пијемонту, треба дати снаге и силе — онда се кука и уздише, што се нема пара!

Кад се опет успе, да се убеде разлозима поједини родољуби, којима је народ поверио решавање судбине своје на пр. о томе како се у пољопривредничкој Србији врло рђаво радило *„на просветним, стално утврђеним задацима миле нам отаџбине“* (из овогодишње адресе скупштинске[1]) јер у резултату ти „стално утврђени просветни задаци наши“ дају нам бирократску Србију са пролетаријатом чиновничким *да нам већ сад у буџету одерасхода 2,100.000 динара на пензионере*, за то што Србија има 23 гимназије, полугимназије и реалке а од привредних школа, само 2 ратарнице и 1 занатлиску школу; и тада, ти забринути родољуби наши хучу и беспомоћно крше руке: *„не сме нико да загризе!“*

А од кога их је то стра — те „не сме нико да загризе“, да ли од професора, који су поплавили Србију стварајући просветне савете, професорске колегиуме — и у државном савету и у привредном савету и по свима осталим моћним и важним државним установама?!

Па народна скупштина је једном већ „загризла“ — загризите, загризите и ви остали! То вам је дужност, то вам је судбина, тиме ћете се одужити отаџбини и народу своме!....

„Закон о занатлиским школама“ потписан је још 27. Марта 1892. године. Чл. 22. тог закона брине се и о материјалним средствима и о неминованим потребама читавог једног привредничког реда — занатлиског сталежа, у нашој домовини.

Тај члан гласи:

„Кад министар народне привреде констатује, да је спремно све, што је за оснивање једне или више занатлијских школа потребно, он ће, договорно с министром просвете и црквених дела, одлучити, да се једна или више од досадашњих гимназија или реалака укину.

Како укидање гимназија или реалака, тако и оснивање занатлиских школа, врши се Краљевим указом на предлог надлежних министара, а на рачун буџета укинутих средњих школа!“

Зимушња лакоумна вртоглавица престала је, сад су срећно расправљена и многа крупна политичка питања за Србију — па сто вам једног закона, који не треба да остане *„мртво слово на артији“* ето и пара — само треба да се загризе! Бар нека занатлије виде ваљу од строгог испуњавања дужности спрам отаџбине!

Ал' то је и прави и спасоносни пут у школовању пољопривредничке Србије, да се не остане само на томе, но да се укидањем сувишних гимназија и реалки — подижу занатлиске школе а *да се чл. 22 примени и на много важније пољопривредне школе, згодном изменом закона о тим школама!*

И просвета сама, тако ће само добити. *Свођењем средње наставе на 3—4 потпуно савремено уређене гимназије и реалке*, које ће бити снабдевене са већим бројем *потпуно стручних професора, снабдевене* са потпуно уређеним збиркама учила, *апарата и т. д. — кораснуће и гимназиска настава у Србији, која је поред свију „стално утврђених просветних задатака“ код нас, на врло ниском ступњу и у доста жалосном стању.*

Србија не пати од немања закона, већ од невршења и неиспуњавања њиховог“!

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

[1]) Адреса скупштинска 1893. год.

ХИБРИД ФРАН.

(Нова сорта лозе произведена у расадници департмана Шера, издржљива противу филоксере и криптогамских болести).

Ради читаоца „Тежакових“, навешћемо овде званично саопштење француског министарства пољопривреде[1]) о једној новој сорти лозе, за коју веле, да је

[1]) Les Jnformations et renseigements du Ministère de l' Agriculture од 21 Јула (по новом) т. год,

преостало, продало би се по скупе паре у Бугарској, Црној Гори, Турској, а нарочито у Солуну, јер се тамо и сам наш кашкаваљ врло скупо продаје.

Овакав рад не само да би користио непосредно члановима удружења што би бољим и разумнијим радом добили доброг сира и у великој количини, но и раса стоке поправила би се, јер би учитељ имао дужност, стоку добро неговати и пуштати на њу мужјаке благородније расе; а ученици ове школе, изнели би из ње не само темељног теориског знања, но и толико практичног, да би одмах с успехом могли приступити практичном послу.

На овај начин подигла је се најчувенија сточарска индустрија у Швајцарској; на овај начин у неколико предела Русије подигло је се сточарење и сирење тако и у толикој мери, да су ти крајеви само с тим послом постали срећни; а овај се начин као најцелисходнији и најпрактичнији узима свуда, где се хоће сточарење и сирарска производња да подигне, па се надамо да ни ми нећемо у том погледу остати тврдоглави.

У срећним земљама, рекли смо, да су пољопривредници установили удружења за утамањивање корова и наводњавање ливада. По томе био би ред да ми препоручимо и удружење за набавку семена, као што тих удружења на све стране има у другим земљама. Но ми ту дужност остављамо да врше окружни одбори и сресни економи, који ће се установити; али не можемо пропустити, а да на завршетку не споменемо: како би се путем удруживања могле подићи многе гране наше привреде, н. пр. плетарска индустрија, сушење шљива а нарочито јабука и крушака које се на јако траже и добро плаћају а не коштају готово ништа и т. д и т. д. Али све то ми за сад остављамо, и задовољни би били, да се у средини српских пољопривредника установе она удружења, која смо ми овде споменули и објаснили их.

Срећа нашег пољопривредника стоји сад на раскрсници: или да оде суноврат, или да пође унапред. Остане ли наш пољопривредник и даље инокосан — он ће мало по мало, али стално пропадати. Прионе ли он на своме удруживању, то ће га стати и турда и муке, али ће бар бити спашен од своје економске смрти, која му је пошла у походе.

На вољи му је сад бирати шта хоће, а на пријатељима његови и на окружним скупштинама лежи дужност, да му помогну саветом и учешћем на његовом удруживању.

издржљива противу свију криптогамских болести као и против филоксере. То саопштење гласи овако:

„Г. *Фран*, пољопривредни професор департмана *Шера*[1]), поднео је г. *Виже-у*, министру пољопривреде, извештај о једној новој лози, која изгледа да је потпуно издржљива противу свију криптогамски болести и против филоксере. Ова је лоза изванредне плодности, врло снажног пораста и врло добро успева на средњем каменитом и кречном земљишту; даје лепо црно вино доброг квалитета. У седници од 23. децембра пр. год. департманска комисија, на предлог префекта, закључила је да се зове *хибрид Фран*. Ова је лоза изникла у расадници *Рипестриса*, који је засејан 1886 г. и чије је семе набављено од разних француских семенара. Први чокот почео је рађати 1889 г. доневши 4 грозда; од тада сваке године плодност је била изванредно добра. 1890 г. посађена је лоза у оним местима, где су друге лозе изумрле; све су се изванредно добро одржале. У 1894 резнице и прпорци од овог хибрида раздати су винодељцима департмана *Шера*. У више прилика дрски људи прескакали су ограду да узму коју лозу. Чокот ée врло снажног пораста с уздигнутом лозом (le port jrigé); стабло је јако и брзо расте; кора је мало рапава и љушти се по дужини у љушчице. Корен је јак, много разгранат са много коренових влакна. Пупољци су пупчасти, велики и обложени отворено црвеним љушчицама. Цветање обилато и више доцније него раније; цвеће мирише и никад не смеће; колико цветова, толико зрна. Лишће је угасито зелено, врло љаштеће на горњој, а отвореније и мање љаштеће на доњој страни. Грожђе различне величине, зрна сферична и црна, покожица танка, сок лепог угаситог црвенила, сладак и пријатног укуса. Плодност је изванредно обилата; чокот од 3 године доноси 30—40 грозда, а они од четири године 60—80 грозда, често и више. По сазревању долази у први ред и сазревање бива врло правилно; и ако рано сазрева грожђе може дуго да остане на чокоту без икакве штете. Вино је врло лепе боје, укусно и алкохолично од 10—11 степени. Не страда ни од какве болести, држи се врло добро међу филоксеричним лозама и на местима где је виноград од филоксере пропао. У департманској расадници задовољава се на сувој и каменитој кречуши са 40—50% кречног карбоната. Спада у најиздржљивије лозе и рађа у пркос мразевима. Резнице лако се прпоре, а може се употребити и као подлога и ако је ретке плодности, прилагођава се сваком начину орезивања.

Г. *Виже* спровео је овај извештај у дирекцију пољопривредног одељења, да се испита и публикује у месечном билетену министарства!“

Кад не би овако гласило службено саопштење француског министарства земљорадње, које су пропратили други пољопривредни листови, ми би мислили да није нека врста мистификације, удешена за наивчине, јер чисто је невероватно да једна лоза има све могуће добре особине, да не подлежи никаквој болести и да *рађа у пркос мраза*.

Сачекаћемо опите, па ћемо о томе известити „Тежакове“ читаоце.

Љ. К.

[1]) По закону од 1879 год, сваки департман (округ) има свога професора за пољопривредне предмете у опште, с нарочитим погледом на културу дотичног места.

О жутилу лишћа код винових лоза, које су калемљене на америчанским подлогама.

Познати винодељски првак, *барон Бабо*, пише о томе у свом листу „Weinlaube“ следеће:

„Од више година могло се је приметити на лозама, које су калемљене на америчанским подлогама, да се под извесним околностима боја лишћа преко лета мења: лишће пожути, а после извесног времена опет позелени. Ово жутило на калемљеним лозама обично се указује онда, кад после врло топлих дана наступе ладне кише, па услед тога наступи и застој у соковима, и онда се на неки начин поремети биљка у правилном порашћивању. Ја нисам могао ово да приметим сваке године, него само у извесним годинама, и по томе ми изгледа, да ова појава у главном зависи од неповољног времена“.

„Слично овом жутилу, појављује се и на некалемљеним лозама, нарочито онда, кад се виноград копао у влажном стању, па је извесно, да је и овде наступила сметња у порашћивању, само што је у овом случају лако помоћи, кад се виноград поново, али дубље прекопа будаком; у кратко после овог рада, све ће лишће позеленити. Нећу да тврдим то, да су узроци жутилу у једном и у другом случају једни исти, али у оба случаја појављује се жутило и одма затим зеленило. Шта више, ја на сигурно држим, да је код првог случаја узрок жутилу разноврсност калема и подлоге, и наводим за пример и доказ један сличан случај код крушке, која је калемљена на гуњи. Има већ дванајест година, како у мом воћњаку наизменце калемим крушке на дивљаке и на гуње; прве су однеговане у виду разних високих палмета, а друге у виду пирамида, које се увек између две палмете налазе. Скоро сваке године сам примећавао, да је после ладније кише, лишће на оним крушкама, које су на гуњи калемљене, бледило, па и жутило, што је врло падало у очи између оних зелених палмета, које су на дивљаци крушки калемљене, а то је јак доказ, да и овде, као и код калемљених лоза, наступају околности, које спречавају правилно порашћивање. А што су на дивљакама калемљене крушке, као и некалемљене лозе и при непогодним променама задржале своје угасито зеленило на лишћу, јасан је доказ, да узрок тој појави лежи у природној разлици између крушке и гуње, исто тако, као и у разлици између наше домаће виноке лозе и америчанске рипарије“.

„То жутило није баш убитачно по дотичну воћку, или лозу, али је свакојако једна прелазна *болест*, коју треба спречити. Ми ћемо је на сигурно спречити, кад будемо калемили крушку на крушку дивљаку, а за поједине сорте винове лозе, треба исто тако да изаберемо подесне подлоге од америчанских сората, и онда се оно жутило за цело неће више појављивати. Али свакојако могу још данас на сигурно рећи, да то жутило калемљених лоза, стоји у врло блиској вези са трајашношћу калемљеног чокоћа.“

ГРАДОМ ОШТЕЋЕНЕ ВОЋКЕ.

20. Јула о. г., дакле лицем на дан громовника св. Илије, падао је више или мање јак гра̑д по нашој питомој Шумадији, и, како извешћа казују, оштетио је, не само усеве, него и воћке.

У опште народ држи, да је то Божија казна, и да гра̑дом оштећеним воћкама нема лека, те их с тога и остављају онако просто њиховој судбини. Али није то тако; то је погрешно мишљење; многе би се воћке још дале од пропасти избавити, кад би домаћин умео с њима да поступа, да их излечи. Ту треба

одма прегнути на посао, ако се мисли што да набави, да излечи, јер оклевањем се оштећена места на воћкама излажу суши, што би по живот воћкин, за дуже времена, било штетно; воћка би од добивених рâнâ дуже боловала.

Док старија дрва, због њихове дебље коре на стаблу, мање од града страдају, дотле младе грâне и огранци, нарочито леторасти, много више претрпе; грâд их више пута до лике оголи. Пре свега треба оштећено грање скресати, јер од њега више ваљде бити неће; али при том кресању треба мало и припазити, да се од једне штете не направе одма две. Треба донде само скресати, докле су гране и огранци заиста оштећени, докле су преломљени или сљуштени, а прêсеке треба премазати катраном и просејаним пепелом. Што год више узмогнемо од оштећених грâнâ да оставимо здравине, тим ће за воћку, и њен живот, бити боље, тим ће кресањем добивене ране пре и лакше преболети, тим ће се сигурније опоравити. С тога и велим, да се при кресању оштећених грâнâ пази, да се не сасеца и оно, што не треба сасецати, што може и треба да остане.

Ово је само привремена помоћ; главна помоћ сљедоваће на јесен, или рано с пролећа, и то *подмлађивањем*, т. ј. правилним кресањем грâнâ у опште, што ће учинити, да ће градом оштећену и у невреме кресану воћку повести у нов, снажнији живот.

Другчије је то код млађих воћакâ, чија млада и глатка кора није могла одолети удару од града; с тога треба с младим воћкама овако поступити: Треба направити мелем, којим ћемо све оштећене гране, докле их можемо дохватити, било руком, било четкицом премазати. Узми беле или црне земље смољнице, какве при руци будеш имао, па је измеси са сасвим житком говеђом балегом и додај мало просејаног пепела; све то да буде житка кâша и с њом оштећене гране премажи, ако нису преломљене; преломљене одсеци до прелома. Под овим ће мелемом кора брзо зарастити и добити новога живота. Ране ће тим пре зарастити и воћка ће се сигурније од пропасти сачувати, ако се ово лечење одма после града предузме и ако воћка није у тој мери баш осакаћена, да јој, осим подмлађивања, никако друго средство помоћи не може. Пред саму зиму, можемо оштећене гране још једном оним мелемом премазати, да се порасла млада кора од прозебли сачува. На пролеће треба и ове гране у неколико скратити, да добију нове и више снаге и тако се после године две дана, неће на воћкама ни познати, да су од града оштећене и осакаћене биле.

Не треба дакле од града оштећене воћке напуштати да пропадну, него их треба лечити, јер, као што видите, има им лека.

Радић.

ЈОШ ЈЕДНО СРЕДСТВО ЗА РАЗВИЋЕ СТОЧАРСТВА.

(СВРШЕТАК)

При саставу заједнице требало би имати на уму ове околности:

1, Официри, који о свом трошку купују коње — кобиле; по што према закону добивају накнаду за изхрану коња; не би приплод — ждребад делили са државом — односно друштвом.

2, Сви други редови чиновника и грађана, који изјаве да могу купити о свом трошку кобиле за приплод, а немају својих добара са којих би стоку хранили, држава — друштво би им одредило накнаду за изхрану коња, па приплод делио са задругаром по пола.

3, За овима дошли би чиновници, грађани привредници и др. који имају своја добра са којих би стоку хранили; али потребно би било да им друштво добави кобиле за приплод или због новчане оскудице, или због иначе потребног јачег посредовања. Њима би се дале кобиле на приплод, без накнаде за изхрану коња, а приплод делио би се такође на пола.

Да је нужно у извесној мери посредовање и морална потпора од стране какве угледније чињенице, за приватне људе; да се видети из ових примера:

— Из имућније сеоске задруге изслужени војник сталног кадра, по изласку из коњице, треба да буде коњаник народне војске са својим коњем.... Та задруга држи по 5—10 кљусади ергеле (у сампасу) и по неког коња на јаслима, а све то за једног доброг коња не вреди.

— На послетку задруга се склања и да купи по пропису коња, али више пута нема ни где да га купи.... Друкчије би све ишло, кад би ко умешнији и јачи посредовао у оваким приликама.

Ждребад, што би друштво — држава добијала као свој део припатка од задругара, требало би сваке године да одваја, (пошто ждребад одоје) и у државним — друштвеним ергелама даље да гаји и са тим попуњава број државних коња.

Но пре образовања ове заједнице требало би сву стоку — коње, у земљи пописати. Завести катастар и у погледу способности за савршеније развиће оценити и поделити на двоје: „способно“ и „неспособно“ за савршеније развиће.

Све што буде способно за савршеније развиће отворити могућност и порадити, да ступи у заједницу; а све што буде неспособно — пастуве одма ушкопити, а за кобиле никако не дозволити произвољно парење; но само под пастувима који буду одређени за опасивање кобила приватних сопственика, који се у осталом и сад изашиљу од стране државе сваке године.

Ради постицања појединаца ка савршенијем гајењу коња, требало би ослободити од плаћања таксе за опасивање кобила; и још какву малу награду установити, за оне појединце, који изјаве, да ће чувати и неговати своје кобиле; као и подмладак, по правилима обавезним за чланове заједнице; па ако и не могу ступити у заједницу, за то што им стока није са каквоћом која се тражи за у заједницу, а чим се ком стока оспособи, примити сваког у исту.

При образовању заједнице мора се водити брига и о том: да ли ће се у свима редовима чланова заједнице, а нарочито међу сељацима наћи довољно нужног знања и воље за савршеније гајење коња; по што се зна да наши сељаци највише греше у томе: што младе коње које почну неговати у шталама, нарочито зими, мало изводе на кретање, те често опатраве, добију криве ноге и друге мане од дугог стајања.

Ми мислимо да ће се нужног знања наћи и у редовима сељака; пошто би у заједници имали првенство највише, изслужени војници сталног кадра, који су у коњици и артиљерији били, а отуда се толико нужног знања износи. Осим тога мора се и извесан надзор завести од стране друштва, да сваки члан обдржава стоку по прописаним правилима. За овај надзор не би потребни били друштву нарочити чиновници, већ ту би дужност вршили одличнији и способнији чланови задруге из појединих места.

Настаје питање од куда би се добавио толики број приплодних кобила да се стави у приплод.

Један део ове потребе, подмирио би се тиме: што би се узеле у приплод оне кобиле које се већ налазе код појединаца; особито млађе, а које су по телесном развићу и здрављу способне за савршеније развиће, но до сад давале су хрђав резултат само због непажње при парењу и хрђаве хране и неге за

време бређавости и доцније подмладка. Ово имање због неуметности и не хата изгледа као закопано благо.

Други део у колико би недостао добавио би се са стране.

Нужно би било још на једну околност обратити пажњу у заједници; а то је: да се о свој стоци што уђе у заједницу систематички и по плану (завести родослов) води ред о порасту, како би се добре особине приплодних грла стално преносиле на подмладак и учврстиле као особине појединих раса; а не као што се сад чини при произвољном парењу, где појединци, који и дају своје кобиле на опасивање под државне пастуве, једне године дају а друге не, — а ако и редовно дају то увек под пастуве разних раса и особина; због чега излазе последице те да се никакве стално особине и код наших бољих коња не преносе и не утврђују.

Рекли би да је то највећа сметња у тежњи и мерама што се данас чине, да се срествоm државних ергела помогне савршеније развиће коња у народу.

Ми без сумње имамо у неколико и добрих коња у нашој земљи; али колико и у ком правцу добрих, зашта способних и са каквим особинама? — то је крајње време да се процени и критички проучи.

Сваки рад привредника, војника и сваког другог, који би штогод допринео да се расветли ово суврсмено питање, добро би дошао!

Промислимо о могућности ове заједнице!

Војена *снага* и привредна *моћ*, то су питања која су најпреча код нас у данашње време; а код нас, као земљорадничке државе могла би се донекле спојити и једна другу потпомоћи

С. Кч.

КОЛИКИ БИ ПРИХОД МОГЛИ ДОБИЈАТИ ИЗ НАШИХ ШУМА?

од

Милана Обрадовића-Личанина

Познато је, да су шуме неисцрпимо народно благо и да као такве дају један од највећих прихода у свакој држави.

Ако хоћемо, да нам шуме, које су пре стотине и стотине година саме од себе порасле без икакве човечије помоћи — доносе трајне користи, треба да их гајимо, подижемо и чувамо, једном речи: да са њима разложно и рационално газдујемо.

Да би могли што боље и јасније преставити, како велики капитал пропада нашој држави с године у годину, изнећемо овде на углед једну малу покрајину са добро уређеним шумарством, и према томе упоредо извести: колики би годишњи приход могли добијати од наших шума.

Виртемберг, мала немачка покрајина са *194.011·4* хк. шума и шумског земљишта, сравнићемо са *640 000* хк. шуме и шумског земљишта у Србији; неузимајући у рачун оно 760.000 хк. земље под утринама и јавним испустима код нас, на којој би могла врло лепо успевати разноврсна гора.

Изнећемо најпре детаљно све партије о приходу државних шума у Виртембершкој, па онда све издатке употребљене за уређење и надзор тих шума, и из свега тога извести годишњи приход, и овај сравнити са приходом од наших шума.

Прорачун кр. Виртембершке шумске управе за год. 1893-94.

Приход и расход шумарске управе добијен из шума и лова у годинама 1893 и 1894-тој.

А). Од шума.

I. Годишњи приход.

1).	Права за уживање шума	марака	5.000
2).	Приход од дрва[1])	„	10,440.000
3).	„ „ прављења тресета	„	100.000
4).	„ „ семена и биља	„	26.500
5).	„ „ попаше, жиропаше ит.д.	„	210.000
6).	„ „ шум. корпор. за управу	„	127.322
7).	Остали приходи	„	104.806
	Свега	„	11,013.628 или
	Динара		**13,767.035**

II. Годишњи издатци.

1).	Плате шумарима	марака	65.000
	а) плате шумар. асистентима	„	33.600
	б) плате надшумарима	„	471.730
	в) плате шум. канц. асистентима	„	80.000
	г) плате послужитељима	„	5.934
	д) станарина за среске шуме асистенте и послужитеље	„	5.000
2).	Чуварско особље	„	583.888
3).	Станарина за шумаре и надшум.	„	43.191
4)	Путни трошкови за надшумаре	„	207.915
5).	Дневнице за путовање шумара	„	72.000
6).	Канцелар. трошкови за шумаре	„	14.560
7).	Нашастар	„	4.000
8).	Канц. трошкови за надшумаре	„	19.290
9).	Порез	„	370.000
10).	Права службености	„	93.000
17).	Културни трошкови	„	350.000
12).	Трошкови за прављење путова	„	620.000
13).	Шумским раденицима	„	1,530.000
	а) Осигурање болесника и изнем.	„	49·000
	б) Трошкови за производ тресета	„	70.000
14).	Разни остали издатци	„	26.000
	Свега марака =		4,815.508
	динара =		**6,019.385**

Б). Од лова.

I. Годишњи приход.

1).	Приход управе	марака	55.342
2).	Од закупа	„	4.013
3).	Споредне користи од шума	„	53
	Свега марака =		59.498 или
	динара =		**74.372**

II. Годишњи издатци.

1).	Закуп туђих ловишта	марака	8.859
2).	Награде за *грабљиву* дивљач, трошак за хајке, карте за лов и т. д.	„	29.708
	Свега марака =		38.567 или
	Динара =		**48.208**

Целокупна сума прихода од шума и лова		11,073.126 =	дин. 13,841.407
Целокупна сума издатака од шума и лова	марака	4,854.075 =	дин. 6,067.593
чист прих. од шума и лова мар. =		6,219.051 =	дин. 7,773.814

[1]) Овај приход добијен је од 370.000 m^3 дрва, који би могао бити код нас прву десетину година најмање три пут толики сваке године.

Целокупна дакле површина Виртембер. шума од 194.011·4, хк. даје чисти приход годишњи од 7,773.814 динара; и по томе *1 хк.* истих шума *даје годишњег чиста прихода 39·96 дин.*

Ако сад овај чисти годишњи приход од 7,773.814 динара, који добија напредна Виртембершка од 194.011·4 хк. својих шума, сравнимо са површином од 640 000 хк. наших шума, и предпоставимо, да су наше шуме по правилима рационалног газдинства уређене, то ћемо моћи приближно прорачунати, колики би приход ми од наших шума могли имати.

Пошто се тачно не зна, колика је површина наших шума, док се не проведе катастарски премер земље, то смо узели горњу суму из Карићеве „Србије", као највероватнију.

По Карићу има дакле у Србији скоро 640.000 хк. а има их и више; и по томе, имамо ми три пута више шума но Виртембершка.

Кад знамо, да један хектар Виртемберших шума да просечно 39·96 дин. чистог годишњег прихада, и да би скоро исти толики приход могли имати и ми од хектара наших шума, то би ми од 640.000 хектара наших шума добијали *25,574.400 динара чистог годишњег прихода.*

Наглашујемо: *двадесет и пет милијуна динара.*

Овде се наравно претпоставља — као што горе споменусмо — да су наше шуме уређене по свима правилима рационалног шумског газдинства, да су наша саобраћајна средства добра: путови направљени, шуме са жељезничким пругама везане, и што је најглавније, да имамо довољан број стручних шумара за вођење и управљање шумског газдовања, па добрих и поверљивих шумских чувара за надзор и извршење појединих радова у шуми.

Пошто ово све још данас немамо, то би за извршење истог с почетка државу великих жртава стало, и онај горњи приход од 25 милиона, нека би с почетка на *трећину* спао, опет би се приход од шума убрајао међу главне приходе у земљи.

Овако већина наших најбољих шума стоје изоловане од места потрошње тако, да се до њих тешко долази и на коњу, а камоли на колима. Само наш шпекулативни сељак у стању је, да на два точка свлачи дрво из најнеприступачнијих места, где опусти све што нађе од најдебљег стабла, па до најтањег прутића. Ну ни он не види у истини никакве користи јер што с једне стране много времена изгуби, и муке види и он и стока док дрво до места потрошње донесе, то с друге стране, даје дрво у оближњим тржиштним местима у бесцење.

Колики је приход данас од наших шума?

На ово је питање тешко одговорити, али у исто време и врло лако. Тешко је у толико, што се код нас до сад није ни водило истински рачуна о приходу наших шума, и што се ни данас тачно не зна, колики је тај приход, ма да по новом „закону о шумама" постоји и „шумски фонд", у који би требало да се уносе сви приходи од наших шума и шумских производа.

Лако је на горње питање одговорити у толико, што је приход одиста тако незнатан, да не само да се не убраја међу знатније државне приходе, већ да не покрива ни издатке а приход развлаче неосетно појединци. За то шума наших с дана у дан све више не стаје, и тиме пропада држави тако велики капитал, који би се могао — да је среће — убрајати међу највеће приходе у земљи.

Колике суме новаца улаже држава само у наше монополе па ипак, тај приход од монопола, не може се ни из далека мерити, са производом, кога би имали од наших шума, кад би се оне, као што треба уредиле, и кад би се за њих и половина толико жртвовало и за њих се бринуло. Али, док се код нас води брига о политици, и употребљују шуме као најсходније и као што се мисли: најјефтиније) агитационо средство, и док у буџет државни улази тако мала сума годишње на партију шумарства, дотле није ни мислити о каквом рационалном шумском газдовању, и доследно тому, о каквом знатнијем приходу од шума.

Наша „Народна Скупштина" *све у интересу штедње* одређује суму у буџету на партију шумарства само 70.000 динара годишње, а не води рачуна, колики би огроман приход добијала држава од својих шума, кад би се та цифра рецимо само *три пута већа* узела, па кад би се могли узети спремни стручни шумари, који би хтели и умели створити држави изненадан приход од шума. Ти и такви шумари морали би се и наградити. Само нека не буду ти шумари — као што су данашњи — пасторчад и жртве појединих политичких ћефова!

У наше се шумско газдовање, већ одавна увукло једно веома погрешно начело. Место да се тај огромни капитал наше земље разумно експлоатисао; место да му се отворила највећа могућа потрошња уз подизање, тим начином посечених шума; на место, дакле, да се тај огромни капитал обртао у што краћем науком о шумарству прописаноме времену, код нас је овладало начело штедње: нека се, што је могућно мање сече, то је била (жалосна) девиза наших шумара. На име тога начела и сам је извоз дрвета, из Србије, отежан разним формалностима, па чак и извозном царином.

Међутим штедње у самој ствари није било, јер је народ, коме су, — по самом извештају тих шумара — саме власти на руку ишле, најлепше и најприступачније шуме сатр'о, а нове нигде не подигао. Чак и онамо, где је и сама природа својом сопственом снагом обнављање шума покушавала, народ јој је по незнању, или управо по суровости сметао.

Па зар онда, да напредујемо!

Мала Виртембершка може да жртвује годишње 6 милиона дин за уређење и надзор својих шума, па за то и има 13 милиона и више прихода, а то ће рећи 7 милиона чиста годишњег прихода.

Србија 3 пута богатија са шумама, жртвује годишње за своје шумарство само 70.000 дин. али за то нема данас ни толико прихода, од сума, да може покрити горњо издатке.

И поред ове мале суме, ми би могли имати куд и камо већи приход од наших шума, кад би се шумарству већа пажња обраћала, а нарочито да се пазило на што стручније и савесније шумарско особље и над њима довољан надзор водио.

Али, док се код нас мисли, да ће подићи наше финансије: пчеларство, воћарство, цветарство, баштованлук, гајење свилене бубе и тима подобно, и о тима незнатним делићима наше пољске привреде више рачуна води: о њима се пишу књиге, чланци, држе предавања, даје се државна помоћ и т. д.; дотле се занемарују наше дивне шуме, са својим јединим, највећим и неисцрпимим благом ове земље.

Завршујемо ово неколико напомена са жељом:

а) да у првом реду наш сељак, који је најопаснији затирач шума, остави за часак сикиру, — тог џелата наших лепих шума — па да увиди, да шуму треба да чува као светињу, јер чим већи приход има држава од својих шума, тим ће се и од сељака тражити мањи порез, прирез и остале дажбине;

б) да окружни и срески начелници већу пажњу обрате на чување шума, на шумаре и чуваре шума, а нарочито на извршење шумских кривица, те да престану да од шума праве политички капитал, и тако државу знатно штете;

в) да шумари и шумски чувари врше марљивије и савесније поверену им дужност, и да им је увек пред очима њихов тешки али у исто време и узвишени позив, са девизом:

Шумо моја, веком ћу те тако звати,
Ти си мени мила к'о отац и мати,
Па кад дође мом животу крај —
Прими мене у твој загрљај!

г) да Госп. Министар народне привреде, као и Народно Преставништво, већу пажњу поклоне шумарству, но што су то до сад радили, и да у првом реду остварују праведне захтеве и стручне савете шефа шумарства у погледу вотирања суме на партију шумарства, да би се тако што пре: шуме ограничиле, уредиле, те да би се на основу утврђених привредних планова могла отпочети у велико експлоатација наших и онако презрелих шума, и тако створили држави један од највећих прихода; јер ако игде, оно на наше шуме са својим неисцрпним благом, може се применити она непобитна истина:

„*Чим већи капитал уложиш у радњу, тим ћеш имати и већи приход.*“

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ

(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

Пероносиора (Plasmopara viticola)

Пероноспора је скоро унешена у Француску. У Америци је примећена и изучавана много година пре, него што је Планшон први пут пронашао у Француској 1878 год. на лишћу Жакеза послатог са разних страна Француске.

С године на годину нова огњишта заразе означена су у свима пределима Француске и одмах се увиде, да нова зараза прети опстанку винодеља. Срећом, посматрања и опити виноградара из Бургоње и Медока на скоро доказаше, да су извесне бакрове соли (плави камен) врло успешан лек противу ове нове гљивице, коју ботаничари признадоше да је узрок злу, и од 1886 год. могаше се с извесношћу потврдити, да је плави камен исто тако енергичан лек противу пероноспоре, као што је сумпор противу ојидиума.

За тим, с године на годину лечење се све више усавршавало; начињени су угодни и подесни апарати за растурање течности, и, данас, може се рећи, да је победа практички осигурана: винодељци не треба да страхују од пероноспоре као ни од ојидиума.

Међу тим, да се уништи овај нови непријатељ зактевају се нови трошкови, а да би ови били што мањи, нужно је тражити и применити оне методе лечења, које су најбоље и најкорисније.

Лек, који се највише употребљује јесте *бордовска чорба* (смеса креча и плавог камена).

Препоручиване су разне количине плавог камена и креча У почетку држало је се, да треба употребити јаке дозе плавог камена и креча: 8 кил. плавог камена и 15 кил. живог креча на хектолитар воде, затим је ова доза мало по мало умањавана, и данас, најчешће се употребљава 2 до 3 килогр. плавог камена и 1 до 2 киле креча. Изгледа, да је лек састављен са овим количинама, довољан и дјејствује врло енергично. У колико се више умањава количина креча, течност се лакше растура. По кад кад су винодељци употребљавали нечист креч или добро непечен или од чести угашен, што све чини да сулфат бакра остане не растворен и онда је течност нагризајућа.

У осталом, употребом лакмусове артије може се лако сазнати је ли течност кисела; ако плава артија умочена у течност поцрвени, треба додати још мало креча.

Употребљавана је још једна течност, у којој је креч замењен са кристалима угљо-киселог натрона. Најобичније количине јесу: 2 кгр. сулфата бакра и 3. кгр. угљо-киселог натрона на хектолитар воде. Ова је течност клизећа и више пријања за лишће него бордовска чорба.

Е. Жирар правио је интересантне опите у намери да се извиди, која се од разни бакрени материја што се употребљују за раствор и прскање по лишћу, највише одржава да је киша не спере. Према тим опитима првенство припада оксиду и сахарату бакра.

Та се течност справља на овај начин: на један хектолит. воде узме се 1. кгр. живог креча, 1. кгр. плавог камена и 1. кгр. меласе (шећераста течност, остатак при фабрикацији шећера). При смеси образује се други сахарат бакра и креча. Ова течност има ту добру страну, да је киша не спира лако са лишћа и не нагриза најнежнија ткања.

Употребљаван је исто тако с коришћу и бакрени оксид (verdet) у количини 2. кгр. на хектолит. но ова количина може се смањити на 1. килгр. Растура се лако и не гори лишће.

Блак—Рот. —

Пре него што је примећен у Француској, Блак — рот је описан и изучен у Америци; тамо је сматран као најопаснији од свију биљни паразита винове лозе. У влажним и топлим годинама уништава најчешће 60 до 80% од целокупног рода.

1885-те год. први пут је примећена у департману Херол болест на грожђу, која дотле беше непозната у Француској и за коју Виале и Равас рекоше да је амерички Блак — рот. Појава те болести произвела је толики страх међу винодељцима да је се хтело одмах почупати чокоће и уништити заражено место ма на који начин, само да се затре гњездо заразе; али у исти мах открише на другим местима огњишта исте заразе: у долини Гароне, код Ажена, на Лоту, Аверону и т. д. И доиста, да зло није у првом почетку сузбијено, сви француски виногради били би заплављени исто онако као некад ојидиум и пероноспора.

Покушаји лечења, чињени у Америци са бакарним солима нису показале никаквог дјејства зато, што је лек употребљаван само на грожђу чим су се први симптоми болести приметили.

У Француској, доказано је, да паразит који проузрокује Блак-рот грожђа, напада увек лишће на један месец дана пре и ту се оплођава, па тек из лишћа се расејава на грожђе. Опити чињени у винограду Егиљонском на утоку Лота и Гароне, показали су, да се лечењем са бордовском чорбом и другим сличним лековима може потпуно заштитити грожђе од Блак — рота. Исти, дакле лек служи противу пероноспоре и против Блак — рота.

Свуда, где је појава Блак — рота примећена, винодељци су удвостручили ревност и пажњу при лечењу, тако, да је ова нова болест, која би била тако ужасна, готово потпуно угушена; тек по где што се примети овде онде, али сада штета није знатна.

У осталом дјејство лечења, које је чињено у Француској противу Блак-рота, данас је потврђено баш и у Америци, јер у последњем званичном извештају од 1892 могу се видити следећи резултати, које није нужно објашњавати:

На једној парцели, која није лечена, остало је само 4% здравог грожђа; на другој која је лечена Бордовском чорбом 94% грожђа остали су здрави и неповређени од Блак-рота.

Антракноза.

Антракноза је болест винове лозе, која причињава у извесним местима знатне штете; постоји у нашим пределима од вајкада и производи на лози. лишћу и грожђу извесну сорту неправилне ране. Њено дјејство може се ублажити кад се лозе мажу на крају зиме са концентрисаним раствором 50% сулфата гвожђа, а да би овај раствор био још јачи (нагризајући) поспу се кристали сулфата гвожђа са мало сумпорне киселине пре него што се растворе.

Добро је да се лечење понови у размаку 8 до 10 дана. Лозе и цео чокот мажу се са замотуљком направљеним од крпа на форму четке, а ради бржег и потпунијег лечења употребљују се и за то удешени апарати.

Трулежнице (Pourridié).

Под овим именом означавамо извесне болести корена винове лозе, које производе неке гљивице. Тих гљива има више врста, али најопаснија је и највише распрострањена *Dematophora necatrix*, коју је изучио и описао пре кратког времена Др. Виала.

За сад се нема никаквог сигурног срдства противу ових гљива, међу тим болест се појављује нарочито у влажним земљиштима. Исушивање и одводњавање изгледа као најбоље средство за спречавање развића ових гљивица.

Црњ (Brunissure) и Калифорнијска болест.

Ове две болести врло су мало познате. Виала и Соважо испитивали су ове болести, и биће од замашног значаја ако се утврди, да „црњ“ производи паразит исте природе (Plasmodiophora Vitis) који је узрок ужасне калифорнијске болести (Plasmodiophora Californica) што чини велику пустош у Калифорнији.

У осталом нова истраживања нужна су по овом предмету.

2. Инсекти — непријатељи винове лозе.

Пажња винодељаца управљена је поглавито на 7 врста инсеката, а то су: Филоксера (Phylloxera vartatrix) увијач лишћа (Tortrix Pilleriana), мајска гусеница (Tortrix Ambiguella), писац (Adoxus Vitis), виноградски буач (Altica ampelophaga). Опатр (Opatrum Sabulosum) и од скора подземни ровац (Taupin obscur).

Сваки од поменутих инсеката чини штету на свој начин: неки живе и ране се на корену, други на лози, лишћу, пупољцима или роду, те на тај начин причињавају мању или већу штету. Има их који су опасни за живот саме лозе, као филоксера, други нису за лозу смртоносни, али својим животом спрече чокот у свом нормалном развићу, нагризају поједине биљне органе чиме десеткују, преполове, у пределима и условима који олакшавају размножавање инсекта.

Против филоксере употребљује се америчка лоза, која добија сваки дан све више присталица; реконституисање уништени винограда напредује врло брзо: 1888 год. било је подигнуто 214.727 хектара винограда, а у 1890 већ је било 436.018 хектара. И да не стоји на путу још неразрешено питање о *кречним теренима*, напредовење ишло би и брже.

Наводњавање винограда (потапање за време зиме) и ако нема противника, изгледа, да се умањава, јер од 33,455 хект. у 1888 год. било је 1890 = 32.738 хект. Усљед пропустљивог земљишта трошкови око наводњавања и машине за изношење воде постају већи, због чега винодељци одустају од тога начина и подижу на америчкој лози.

Од срестава за директно уништавање инсекта остаје као најбоље сумпорни угљеник, који се употребљује још у неким местима Жиронде, Дрома, Ардеша и т. д. али све више се напушта. Начин истребљавања (traitement d'extinction) употребљава се у Швајцарској, Криму, Алжерији и Шампањи.

О осталим инсектима нема се шта рећи што би имало нарочите важности при уништавању и спречавању штетни посљедица, а што није већ одавно познато.

3. Справе за лечење болести винове лозе.

Све справе — апарате — којима се служимо при лечењу болести винове лозе, можемо поделити у две категорије:

1., На оне, којима лечимо подземне органе лозе;

2., Справе којима се лече надземни делови чокота.

У прву категорију долазе апарати за убризгавање сумпорног угљеника: убризгач, плуг за убризгавање и справе за преправљање сумпорног угљеника и сулфокарбоната калиума.

У другу различни инструменти за растурање течности и прашка по лишћу и младим ластарима.

Овде не можемо улазити у детаљно описивање тако великог броја справа, нити како се с њима рукује; изложићемо само један површан преглед из кога ће се моћи видети добре стране појединих направа потврђених у практици као и неке нове изуметке, који још од сада обраћају на се пажњу интересованих винодељаца.

I. Справе за лечење подземни делова чокота.

Готово све ове справе имају за циљ уштрцавање и раздељивање сумпорног угљеника. Већина од њих данас више не постоји и не употребљујесе; међу овима готово сасвим је напуштен и плуг убризгач, који је употребљиван за велику културу и у почетку је полагана нада на велики успех; али, покрај све умешности и вештине у распореду ове машине, све имају туману, што сумпорни угљеник не остављају у довољној дубини, и што отвори за уштрицавање течности у земљу, нису сигурни од загушивања. Осим тога ни количина течности није равномерна и правилна.

Посљедице оваког непотпуног лечења биле су од рђавих посљедица за многе винограде, јер штета од инсеката опазила се и показала тек идуће године, због чега су неки виногради у пола а неки сасвим пропали. Усљед ових неуспеха и усвајања америкаске лозе, знатно је се смањила третирана површина у Лангедоку. Али напротив, у пределима са кречним земљиштом (Буш — ди — Рон, Вар, Високи и Ниски Алпи, Прованес) и у опште где поменути плуг није практикован, површина је знатно увећана, пошто је реконституција винограда са америчком лозом у таквим местима врло тешка и немогућа, те се је морао употребљавати сумпорни угљеник.

У падини реке Роне, Ардешу, Дрому, околини Лиона, Божоле и Кот-д'-ора, употреба сумпорног угљеника доста је распрострањена, па баш и у земљишту силикатном поред амерички садова. Исти је случај и у околини Бордовској. Свуда у опште, где је третирање са сумпорним угљеником паметно, у повољним условима и довољној количини вршено, успеси су били несумњиви и нису ретки виногради, који су одржани у плодности 10 до 15 година.

Поред филоксере овим се начином може с успехом дјејствовати против осталих непријатеља винове лозе живећих у земљи.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Одашиљање кајсија и бресака, и у опште нежнијег воћа. — Одашиљање ових плодова на већа одстојања врло је заметно и с тешкоћама скопчано, које се све

јаче гомилају, што се више пута, овако воће, спаковано у сандучићима, или корпама, мора претоваривати. Према покушајима чињеним у воћарском заводу у Гајзенхајму, нашло се следеће:

1. Да бреске при одашиљању још брже сазревају, или дозревају — или боље постају презреле — него и кајсије и због тога их треба, према томе, бар за један дан раније брати но обично; другим реч'ма — треба их брати за паковање онда још, док нису потпуно сазреле, још недозреле.

2. Не треба штедити материјал за паковање, или попуњавање, па макар, при паковању који плод и мање стао у корпу или сандуче, те да се не пригњече и не почну трулити.

3. Сандучад не треба градити у висину јаче, но што могу стати два реда плодова, јер ће трећи ред одвећ јако притискивати и тако гњечити доња два реда. Сандучад од 12·5 см. висине, 23·5 см. ширине и 33·5 см. дужине, за 60 плодова, особито су добра за паковање оваког финог воћа.

4. Сићушној дрвеној струготини, састругапој као резанци или влакна, треба одавати у паковању воћа, првенство над изресцима од артије и сваким другим материјалом за паковање. Дрвена струготина овако фина, остаје сува, не може лако да се овлажи, нити повлачи влагу у се, као артија или слама, који на влажном времену на јако потпомажу и убрзавају трулење плодова.

5. Вата од памука, особито је добра за увијање финих кајсија, само их треба претходно умотати у свиласту артију, јер се иначе плодови, који имају фине маљице, из вате, тешко одвијају. И сићушна, влакнаста тресет одличан је материјал за паковање воћа.

— в —

* * *

Бисерак јако медоносна биљка. — Да цветови овог џбуна јако медом росе, доказ је што ова биљка у пуном јеку цватње јако мирише на мед и што је пчеле и на ветровитом и на кишном времену од јутра до мрака, силно поседају. Бисерак цвета у Јуну и Јулу.

— в —

* * *

О чувању печурака и гљива. — По лугу и пољани прикупљене гљиве и печурке треба сасећи у режњиће, као за сушење кад се нижу на канап и треба их доста подебело наслагати у стаклад за кишељење краставаца или у ћуп. па са сољу с половином њине тежине, усолити и онда оставити на сувом, промајном месту. Растворена со, са пуштеним соком из гљива, гради „саламуру“, која покрије режњиће и чува их. Судове треба повезати кожастом артијом и чувати их на прохладном месту.

Од ове гљивине конзерве треба употребљавати толико, колико је према њеној садрижини соли довољно, да јело зачини.

— в —

* * *

Прецветане руже треба сасецати. — Ако желимо да нам ружино џбуње ил' стабленце, дуго и непрекидно цвета, морамо недељно најмање два ред зећи по градини и сваки прецветао цвет засебно одсећи или сасећи. На тај начин ни мало снаге не ће на градњу семена и залисака пропадати, те биљке могу сву своју силу посветити стварању нових цветова.

Ако тако редовно сасецамо руже, оне ће цветати бујно и снажно, у живим бојама и крупним цветовима, да је једном милина божија!

— в —

* * *

Оцена кубатуре живих дебала шумских дрвета. — За то има сијасет начина. Ако је дебло правилно развијено и без великог замета и рачунања можемо доста поуздано оценити количину дрвета и на следећи прост начин:

Пречник у висини прсију треба квадрирати, помножити, па онда добијени квадрат поделити са 1000. Пронађени количник, то је кубатура — садржина — дрвета у куб. метрима.

На пр. један раст у висини прсију, 60 см. у пречнику имаће.

$$(60 \times 60) : 1000 = \frac{3600}{1000} = 3{\cdot}600 \text{ куб. мет.}$$

раст од 80 см. садржаће = 6·4 куб. мет.

Овако можемо потпуно оценити количину дрвета читавог једног забрана.

* * *

Лепак за артију на стаклад'ма. — Треба беланце у плитком чанку разбити у лаку пену, онда се остави да се сталожи, па се помоћу четкице с том течношћу омазују артице — етикете — а са чистом крпом се притисну на стакло. Кад се тај лепак једном осуши, онда се не ће ни на влази више смаћи са стаклета, па и онда, кад подуже у ладној води стоји.

* * *

Пренос живе рибе. — У Русији је опробан један особити начин за пренос живих риба; тамо не шаљу рибе у судовима с водом, но у сандучад'ма напуњеним копривом, која је са неким нарочитим (за сад тајна) хемиским средством натопљена. Тако издрже рибе 12 дана на путу.

Писцу је ове белешке познато, да и код нас пакују лети рибу у коприви, нарочито пастрмке, и да оне издрже пренос и остану потпуно свеже. Коприва мора бити свежа. Рибе остану живе и кад им се комад леба ил' сунђера натопљеног у ракији, ил' шпиритусу мете у шкрге.

ГЛАСНИК.

Земља за обрађивање и главнији пољски усеви у Великој Британији. — По извештају, који је пољопривредни департман поднео енглеском парламенту, Вел. Британија, заједно са островима имала је у 1893 години укупне површине 77,642.090 акра (1 енглеска акра равна је 0·404 хект.). Од ове површине пада на зиратну земљу, као и на угар и пашу 47,969.698 акра.

Кад се посматра земљиште, које се рачуна под културним, опазиће се знатна површина, која отпада на саме сталне пашњаке. Тако у реченој години била је површина сталних пашњака на 27,700.381 акра, према години 1873, када је било 23,363.990 акра, или 1883, када је било 25,598.520 акра. Овде није урачуната површина с детелином, еспарзетом и различним другим травама, која се такође опаса и која износи 5,916.349 акра, према 6.240.900 и 6,371.799 акра у годинама 1873 и 1883.

Овом растењу природних и вештачких пашњака стоји на супрот опадање површине, која се заседава житним и махунастим усевима (пасуљом и бобом). Ове је у години 1873 било на 11,422.532 акра, а у години 1883 на 10,326.518 акра, док 1893 године спала је на 9,171.181 акру.

Најјачи је произвођач пољопривредних производа Велике Британије — Енглеска. У Шкотској производи се у већем размеру само овас и јечам. У Ирској пак гаји се овас и кромпири. Гајење хмеља налази се само у Енглеској, док гајење лана од укупне површине од 72.065 акра долази само на Ирску 68 хиљада и 715 акра.

— Ђ —

Стање стоке у Русији. — Руски „Архив за сточно лекарство за 1892 годину“ доноси да је за годину 1888 оцењено да у европској Русији може да има на 107 ¾ милијона крупних домаћих животиња; међу овима 20 милијона коња око 23 милијона говеда, 48¼ милијона оваца и 16¾ милијона свиња.

Од говеђе куге угинуло је на 80.000 грла говеда и 12.000 оваца; од прострела пак угинуло је на 65.000 грла. Год. 1884 изнео је губитак од говеђе куге на 636.000 грла говеда и 35 хиљада оваца, сакагије било је 1680 случајева, а беснила 2978 случајева.

— Ђ. —

НЕКРОЛОГ

Ноћу између 2. и 3. ов. м. око 10 и по часова после дуге и тешке болести преминуо је у Сомбору

СТЕВАН КОЊОВИЋ

учитељ у срп. православ. вероиспов. нар. основн. школи сомборској.

Покојник се родио 1856. Поред свога учитељевања био је још и помоћни учитељ у срп. учит. школи сомборској, за тим је био члан епарх. бач. школског одбора, члан срп. прав. црквшкол. скупштине у Сомбору, члан и пословођа месног школског одбора, дописни члан српског пољопривредног друштва у Београду и бивши уредник «Домаћег Листа.“ После трудног рада у учитељској служби, коју је вршио пуних 18 год. умре у 38 год. свог живота. Тело покојника опојано је по обреду свете православне цркве 4. ов. м. и сахрањено у породичној гробници;

Мир пепелу његову и вечна му успомена.

ПАНТА КУРТОВИЋ

Почасни члан пољопривредног друштва, председник и оснивач дриносавског кола јахача „Кнез Михаило“ преминуо је напрасно 26 ов. мес.

У идућем броју изнећемо заслуге овог вредног радника на пољу витештва и привреде, Бог да га прости!

КЊИЖЕВНОСТ

Пчеларство. За потребу почетника и пчелара. Израдио Светозар Љ. Гавриловић. Цена 3. дин. 1894. VIII 307. 8⁰

„Успешно и с користи лако се може занимати пчеларењем онај, који поуздано зна, како се плоди пчела, како она живи и ради у кошници и у пољу. А сазнати све то колико је нужно, треба прочитати ову књигу два три пута.“

Тим речима одличнога руског пчелара и научника Бутлерова, ја мислим да прикажем ову књигу, која је доказ велике љубави писчеве према привреди, која је резултат дугога и тешкога рада, која најзад носи у извесном степену и печат практичнога рада.

Дело је израђено одлично. Оно је прави капитал за нашу пчеларску књижевност, јер окром Јована Живановића (чији рад у осталом овамо у масу није ни допирао), нико се озбиљно не бављаше овим послом, који је тако нуждан и за пчеларе од заната, а који је безусловно потребан почетницима.

Овом књигом г. Гавриловић је попунио једну врло осетну празнину, и ми верујемо, да ће она много припомоћи унапређењу и развићу пчеларства код нас, јер је се тој грани народ. привреде од неколико година почело у јачој мери тежити, а што их је се мало у практици упуштало у пчеларење, тоје због тога, што, и поред све воље своје, оскудевају с потребним знањем.

Најзад, ова ће књига изазвати све наше умније пчеларе — и теоретичаре и практичаре — да и сами предмет овај обрађују и другима олакшавају и омиљавају тај драгоцени посао.

Са тих разлога, нека је ова књига свакоме препоручена. Од писца се надамо, да у другом издању прикупи још више пчеларских поука, које су овога пута са много разлога и могле и морале изостати. Да је он за то способан, доказао нам је толиким својим озбиљним радом и на самом овоме делу[1]).

Л—ћ.

ДОПИСИ.

Горњи Милановац, 20 јула 1894 г.

Почетак ове године пропраћен је са мало снега, што је ретко кад било, а. пролеће само и почетак лета, беше опет мање више хладно, те се не можемо ни у колико са летином похвалити; ну, ипак је се могло рачунати, ако не на добар квантитет, а оно посигурно на квалитет, као нпр: трава је било мање, него прошле године, но бољег квалитета, јер су на време обрађене скоро све ливаде.

Од друге половине јуна месеца, па до данас, т. ј. од времена када насташе топлији дани, у целој овој околини не паде нам ни капи кише, што пољопривреднике јако забрину, јер усљед превелике суше, окопавине и воће, поче да страда толико, да се није могло надати, никаквој жетви. Једина је нада остала у стрмнинама, које су и по квалитету и квантитету изврсне, а нарочито јесење и ране пролетње.

Посматрајући нашег пољопривредника, могло се видети, како се сваки забринуо и жељно очекује, кад ће киша пасти, те да ову дуготрајну врућину разблажи а земљу и њене хранеће честице раствори, и храну биљкама принесе а доходак повећа; а како не би, кад му је у томе цео његов труд уложен; ну поред свију жеља и очекивања, до данас не беше ништа.

Већ је два, три дана, како се колеба време и данас од јутра до пола један сат по подне беше веома топло, када дуну јак ветар са олујом а после 15 минута, паде нам јака киша са градом, која је причинила и штете и користи, ну само у овд. вароши и у малој око-

---

[1]) Овај приказ упућен је с овим писмом: «Приказ сам хтео да пошљем коме политичком листу, али, како видим, да у «Тежаку» ништа нема о том најновијем пољопривредном делу, шаљем га за њ. држећи, да му је ту место. Незгодно је истина, што је г. Гавриловић у исто доба и аутор и уредник „Т.“ али то у овом случају не може ништа на саму ствар утицати, пошто је «Т.» једини пољопривредни лист у Српству, који не сме изгубити из вида појаву једног тако важног дела!

До сад је донео и „Господар“ орган славонског господарског друштва у Осеку опширнији и врло ласкав приказ за «Пчеларство»; што је интересантно — ни један други нарочито *српски лист*. Па шта више многи листови, којима је, често и с плаћеном поштарином послата ова крвавим знојем штампана привредна књига, нису је ни приказали, да је изашла; тако: «Видело», «Српска Застава», «Глас црногорца», «Српски лист», «Застава», «Браник», «Србобран», «Босанска вила», «Gospodarski list», «Gospodarski poučnik» и многи др.

Овакав немар је за сваку осуду и пољопривредни писци, који издају књиге о своме трошку, у циљу за цомогну своме народу, не могу отуд црпети никакве снаге да истрајност и љубав ка своме племенитом и тешком труду.

Такав је «дух времена» и — такав нас је ук подузео! За све друго има одзива и приказа, али оваква дела, морају да се боре с уредништвима и за част, да буду свету оглашена!!

лини, јер у подаљим селима града није било, но само кише. Корист од кише дакле, превазишла је штету, која је од града могла бити. Веома велика би потреба била, кад би још неко време падала киша, и онда би се тек могли бар у неколико надати, на мало боље доходке ово-годишњих жетава.

Од неког времена у овд. вароши постоји и пољопривредна подружина, и заузимљивошћу свог вредног председника, узела је пре извесног времена једно имање, намењено за опитно поље. Заслуга на установљењу подружине, као и на добијеном имању, припада председнику госп. Кости Борисављевићу.

Пчеларство је још у повоју у овд. крају, јер их је веома мало, који се овом граном баве, а и оно што има, то је још по прастаром начину, тако да скоро нигде није отпочето рационално гајење пчела, него све у вршкарама и самој природи остављено. — Једино, само код г. Мише П. Михаиловића директора качерских рудника има ђерзонака, у које сам прошле године прегонио пчеле, ну о свему овоме као и о начину прегонења пчела, из плетара у сандучаре, писаћу у нарочитом чланку, пошто ми овде није могуће о томе говорити[1]).

Свилодељем се нико и не занима, а и услова за свило-бубе нема, пошто ни самих дудова нема у толикој количини, те да би се ова грана, могла одомаћити.

Као и по целој Србији, тако и у овом крају, шуме су јако запуштене, јер има толико опустошених и оголићених места, којим се мора у што скоријем времену поклонити озбиљна пажња, те да се предузме рад, на пошумљавању оголићених и опустошених места, док нас нису постигле хрђаве последице, сличне француским, због опустошења планине Алпа и Сицилијанским, због немилосрдног сатирања шума.

На овом месту вредно је напоменути, да се на примену нашег закона о шумама обрати што озбиљнија пажња, као и то, да вршиоци овога не буду са сокака људи, који и не знају ни шта је шума, ни шумарство, а некмо ли да се брину о чувању и подизању истих.

Здравље је код народа повољно. Од неког времена појавила је се на говедима болест, од које већ има два случаја, да су угинули; полициска власт је извештена, а она је опет тражила лекара, да се болест констатује, ну од тога ништа. Кад дознам знаке и појаву болести јавићу о свему, јер ово сам случајно дознао.

Љуба В. Ковачевић
економ.

Пољна, 28 Јула 1894. г.

Од 14 Јуна па све до 20 ов. м. нисмо имали кише. Ово овако дуго и лепо време било нам је на руци те смо сена и стрмна жита средили, али у исто време учинило нам је и веома велику штету, јер смо остали без кукуруза.

У мојој околини кукуруз служи за исхрану а стрмна жита подмирују кућевне потребе и исплаћују порезе, јер код нас није као у другим крајевима развијено сточарство да ове потребе подмирује, а и неможе бити развијено зато, што немамо ни општих а ни појединих испуста. Па како ове године нећемо имати кукуруза за исхрану, то морамо употребити стрмна жита а са исплатама дација и других кућевних потреба ићи ће веома тешко. Сиротнија класа већ долази у питање, јер несрећена држав. стање, политичка борба, проиграно поверење и изгубљена вера у правосуђе, учинили су и чине да свако само о својој невољи брине и не гледа шта се лево и десно збива.

При свем том што је овака неродица и што сељаци веома мало нуде жита на продају и пак су цене веома ниске због слабе тражње и код нас се плаћа:

Пшеница	7—8
Јечам	7—8
Раж	6—7
Овас	7—10
Кукуруз	12—00 све од 100 к.

Ове године имаћемо грожђа из младих винограда и лепог, јер се није ове године појавила у мојој околини пероноспора.

Због суше ливаде нам се нису побољшале, те ће бити оскудице и у сточној храни и зато сељаци још сада журе се распродајом стоке. Остављају само нуждан број за приплод и послугу.

Здравље је у стоци добро а у народу није, јер влада срдобоља од које махом деца умиру.

Андр. В. Параћанин.

С пута из **Ваљева до Ниша** и натраг, 30|VI—8|VII 1894 г.

Путовање моје из Ваљева до Ниша било је махом ноћу те сам мало шта могао запазити. Осванух сам у Обреновцу 1. т. м. Сматрао сам за врло пријатну дужност да се видим са вредним председником там. пољопривредне подружине, г. Милошем Марковићем, свештеником. Он је био тако добар те ми је показао свој ковалук, који се састоји из приличног броја ђерзонки, разнога система, и нешто плетара. Ковалук му је одиста угледан, али штета што је место тескобно, те су и кошнице врло утрпане, услед чега лако наступа клање, а последице овога бивају огромне. Приметио сам да је било малог клања, али пажљиви пчелар то је предупредио. Кошнице су му такве, да ће моћи добро озимити, али меда неће имати. То му је узрок година.

Из његовог ковалука отишли смо на подружинско имање. Подружински ковалук такође лепо уређен, али стање кошница је далеко слабије, како рече г. председник подружински, а овоме је узрок, што су прошле године претерано експлоатисане. Још ми г. председник рече да мисле, да ковалук разделе према улогу чланова, јер не могу да плаћају стручног чеарара поред воћара. При оваквим подружинским материјалним приликама деоба и не би била штетна, јер рационално пчеларење нашло је себи поборнике у околини, који ће моћније утицати на ширење рационалног пчеларења, него што би то био у стању ковалук без довољног надзора и рада, који би само негативно утицао Али ипак требало би задржати ма и најмањи број кошница, да буду украс онако лепом воћњем расаднику и парку.

Видео сам подружински расадник и парк. Обоје мора посетиоца да очара. Обреновчанима припада прво место у Србији по заузимљивости за опште привредне ствари, а подружина обреновачка је прва међу својим другама. У растилу виде се разне врсте воћа, из семена изведено, окаламљено разним начинима. Затекли смо калемара где калеми очењем. У растилу може бити око десет хиљада разних окаламљених и неокаламљених воћкица. Из растила дође се у парк, врло укусно постројен, а одавде у башту пред павиљоном, докле Обреновчани долазе у шетњу и где се расхлађују чашом пива. Одиста лепо и корисно место за шетњу.

Истог дана кренем се за Београд лађом а у вече жељезницом у Ниш, а одатле на Детмак, где сам пробавио четири дана.

Околина Ниша налази се у жалосном стању. Кише није било, како мештани кажу, још од Троица. Стрмнине су никакве. Стабљике кратке, класје мало, празно, зрна штура. Кукурузи још гори, пропали. Околина Ниша засађена је највише виноградима. Виногради су сељанима око Ниша главни привредни извор, али их је он ове, као и ранијих година са свим издао. Грожђа ће бити тек за јело. По виноградима имају доста кајсија, које су добро родиле и од којих пеку приличну ракију. Околина Ниша не зна за шљивовицу, јер шљива немају. Око Ниша има врло мало ливада и оне су слабе.

Кад сам се из Ниша враћао дневним возом видео сам како народ у велико жње пшеницу, која је како где, и добра и лоша. Куку-

---

[1]) О овоме говори свако пчеларство, па је и у најновијем од Гавриловића, то је лепо описато.

Уред.

рузи су такође местимично добро а гди — гди и пропали. Шљиве су у опште слабо понеле.

Из Обреновца до Ваљева путовао сам колима. Уз пут шенице су готово свуда пожњевене, и може да се каже да су одличне свуда. Па и кукурузи од Обреновца до Ваљева свуда су још добри али ако још који дан потраје суша упропастиће их. Шљиве су у опште слабо понеле, а местимице никако. Растовог жира биће прилично.

Како је у последње време наступила јака суша, а пре ове честе кише, то и кошнице стоје хрђаво. Ројење је било свуда врло хрђаво. Може се рећи да је се појило 20%. О другенцима и пароцима не може бити ни говора. Па кад је рђаво ројење да је бар било меда, али и њега нема. Главна паша у овим крајевима — липа и бели босиљак, прошла је на празно. Липу је омела киша а босиљак суша. Ако не буде што од јесење паше, са кошницама ћемо хрђаво проћи. Пчелари, који су прошлих година добијали по 100—500 кила меда, ове године једва да су извадили 20—100 кила.

И ако је оваково стање летине, цене усевима су ниске тако: Шеница, зоб и кукуруз на ваљевској пијаци варирају између 7 и 8 динара по 100 кгр.

Цена пшеничном хлебу у Ваљеву је 0·15 дин. 1. кгр. Месо говеђе 0·90 д., свињско 0·80, овче 0·70, маст је 1·50 д. по килограму.

Здравље је у народу и стоци повољно.

Мих. Ступаревић
учитељ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 14. Маја 1894. год. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, потпредседник г. Јак. А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Коста Главинић, Душан Спасић, Аца Живановић, Н. Вељковић, Паја Тодоровић и Т. Николајевић.

Председавао г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

94.

Прочита се записник XIV. Седнице управног одбора. — По прочитању записника одбор га усвоји.

95.

Прочита се писмо сталног одбора земаљског Већа свих „Кола јахача Кнез Михаило“ којим се обраћа друштву с' молбом, да по могућству на сваки начин изволи удостојити својим изаслаником привредно витешку свечаност у Зајечару, коју приређује 22 Маја ов. год. „Тимочко Коло Јахача“, тим пре што тим. округ приређује 21. Маја ове године изложбу говеди, а по сазнању одавде ће поћи незнатан број стручних привредника. — Решено: да се од стране друштва изашље један изасланик и да се изда награда у 100 динара одгајивачу најбољег грла из II и III групе изложбеног програма говеди, но под условом да се награда не дели и да носи назив „Награда Срп. Пољопр. Друштва“.

За изасланика изабран је г. Т. Николајевић чиновник Министарства народ. привреде.

96.

Прочита се писмо г. Љуб. Р. Јовановића економа из Лапова, којим моли друштво да га извести: има ли друштво справу — вршалицу — са геплом на продају; да ли је иста у добром стању; колико може за 24 сата да оврше пшенице; — пошто би је уступило и под каквим условима. — Решено: да вршалицу која се налази у друштвеном магацину, и ако је од комисије оглашена као добра прегледају г. г. Богдановић и Вељковић, па према њиховом извешћу одговорити на питања молиочева, а што се тиче цене известити га да му се може уступити по цени од 550. динара у сребру под условом да половину положи кад му се машина пошље, а другу половину до 1. Новембра ове год.

97.

Прочита се писмо г. Стевана Болманца свештеника из Александрова, којим у име александровске подружине тражи плуг комбинован прашач — огртач, да онамошње сељане послуже, а подружина ће одредити једног банаћанина, да сељане обучи у раду. — Решено: да се упути одбору за извршење практичних радова.

98.

Прочита се писмо „пчеларско — воћарске задруге за округ Моравски“, којим извештава друштво о свом оснивању, и да би желела да по Чл. 52. својих правила, буде у непрекидној вези са Срп. Пољопривред. друштвом. Шаље један примерак својих правила на увиђај. — Решено: да се умоли г. Вучко Богдановић, да правила прегледа и свој извештај поднесе.

99.

Прочита се молба, г. Живка Вујанића из Липолиста, да друштво преко свог управника добра у Шапцу, а на основу повластице коју има, без наплате ћумручине и обртне порезе дигне вршећу машину из царинарнице шабачке, која ће тамо стићи до 20. ов. м. прилаже општинско уверење. — Решено: да му се по молби учини, пошто доказује уверењем да је машину купио за своју потребу.

100.

Прочита се молба Пере А. Јовановића овд. којим моли да друштво прими један казан за пециво ракије од сувих шљива, без ћумручине и осталих такса, који је поручио за своју потребу у Аустро-Угарској и који ће доћи на име друштва. — Решено: да се прими.

101.

Прочита се предлог уредника „Тежака“ г. Св. Гавриловића да се изда у име награде за брзу и лепу израду пољопривредног календара за 1894 годину, цинкографу г. Њемецу 30, а слагачима 10. динара. — Решено: да се г. Њемецу да 20, а слагачима 10 динара у име награде.

102.

Прочита се предлог г. Љубе Којића наставника винодел. воћар. школе о бржим и бољим начинима поправљања нашег опалог виноградарства. — Решено: да се упути секцији за ратарство, да предлог проштудира и своје мишљење поднесе. —

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 27 Маја 1894 г. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јак. А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Живојин Јанићијевић, Др. Марко Т. Леко, Павле Тодоровић и Аца Живановић.

Председавао г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

103.

Прочита се записник XV Седнице управног одбора. — По прочитању одбор га усваја.

104.

Прочита се писмо г. Љубе Р. Јовановића економа из Лапова, којим извештава друштво да пристаје на цену вршалице, но само тражи да отплата буде у три рате: прва четвртина кад машину прими: друге — две четвртине до 1. Новембра ов. год и да му друштво монтира машину на месту. — Решено: да му се машина може уступити само под оним условима, који су му већ саопштени. А што се тиче монтирања може му се учинити о његовом трошку.

105.

Прочита се писмо г. г. Кедровића апотекара, Вучка Вучковића трговца, и В. Виторовића предавача из Крушевца, којим извештавају друштво да су онамошњи пријатељи пољопривредног и сточарског напредка вољни да оснују у Крушевцу „пољопривредни и сточарски акционарски завод", који ће се састојати према упису из 4000—5000. акција свака по 100. динара, одплаћујући акцију за 2. године по 1. динар недељно, па моле да им друштво притекне у помоћ својим стручним мишљењем и набавком каквих подесних правила било домаћих или страних сличних удружења. — Решено: пошто се из писма не види, какве послове и у ком циљу мисли овај завод да ради, тражити да — јаве у главноме план, по коме мисле да оснују овај завод и са каквом задаћом.

106.

Прочита се писмо г. Драг. Н. Лапчевића економа из Пожеге, којим извештава друштво, да се прима избора за говорника на збору, који ће се сазвати за прославу 25-то годишњице друштвене, у питањима о комасацији имања и о уређењу пољске полиције; али моли друштво да и његов реферат о овим питањима прими и збору поднесе, — Решено: да се упути одбору за прославу.

107.

Прочита се акт председништва пероноспорног одбора којим извештава друштво да је од набављених справа и материјала за рад око сузбијања „пероноспоре" задржано 18. „Сифонија" са два млаза, 2. „Сифоније" са једним млазом, 21. пумпу, 45. „аустрија", 9. „Живићевих" и 2.250. килограма плавог камена, а остале справе и материјал ставља друштву на расположење — за продају. — Решено: прима се к' знању. Међутим објавити цене справа и материјала за продају.

108.

Прочита се предлог уредника пољопр. Календара шта да уђе у Календар за 1895. годину. — Пошто је предлог прочитан а по свршеној дебати, предлог је усвојен, с' тим. да рок стечају за поучне чланке буде до 31. Јула ов. г. и кад их прикупи да реферише, који чланци од прибраних да се штампају у календару.

ЗАПИСНИК XVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 10. Јуна 1894 год. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, подпредседник г. Јак. А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Т. Леко, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца М. Живановић и Т. Николајевић.

Преседавао г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

109.

Прочита се записник XVI седнице управног одбора. — По прочитању усвојен.

110.

Прочита се писмо новообразоване Милутовачке пољопр. подружине, којим извештава друштво да је збор усвојио учињене примедбе на правила подружине и према истима исправљена правила шаље друштву на увиђај и одобрење. У исто време моли за помоћ. — Одбор реши: да се ова подружина прими у састав друштва, пошто су овако исправљена правила сагласна правилима друштвеним; да се препоручи подружини да своја правила код надлежне државне власти потврди. Што се тиче помоћи указати јој кад се утемељи, и својим радом да доказа да ће се дуже времена одржати моћи.

111.

Прочита се молба Рада И. Бисерчића економа из Бруса којом моли да му друштво да на отплату један тријер I Б, јер се, вели, истрошио после свршене ратарске школе око набављања разних справа које су му нужне биле. — Одбор реши: из призрења на то, што је молиоц одмах после свршене школе предузео економски посао за који се у школи и спремао; што је тек у почетку овог тешког посла, и што је по уверавању г. Паје Тодоровића бив. управника ратар. школе, овај младић заслужан сваке пажње, — да му се тражени тријер да на отплату тако: да половину цене плати у току ове, а другу половину у току идуће године, ако на целу вредност тријера пошље обвезу.

112.

Прочита се писмо Бечког пољопривр. друштва с' којим извештава Срп. пољопр. друштво да ће се од 25—29 (по рим 6—10). Септембра ове године приредити међународна изложба приплодних грла говеди и свиња за продају. — Примљено к' знању и и решено је: да се обзнани у друштвеном листу „Тежаку."

113.

Прочита се молба Пауна Пауновића земљод. из Коцељеве, којом, у име другова својих, моли да му друштво набави и на отплату да за годину дана жетелицу „Континентал." За сада да положе у име отплате 200 динара а на остатак да, дâ признаницу. — Решено: да им се тражена жетелица може набавити но с' тим, да се обвежу да ће је исплатити до краја ове године, јер им се ни под каквим условима дужи рок не може оставити.

114.

Прочита се молба Марјана Ж. Стојићковића свршеног питомца ратарске школе а сада шумара среза јадранског да му се шаље »Тежак" у пола цене. — Решено: одговорити му, да неможе.

115.

Прочита се молба г. Благоја Д. Тодоровића наставника ратарске школе, да му се да 25. комада књига „поуке о берби грожђа и прављењу вина", поред новчане награде коју му је друштво издало за овај спис. — Решено: за то, што је г. Тодоровић за написано дело „о берби грожђа и прављењу вина" добро хонорисан да му се да пет комада књига.

116.

Чита се реферат, г. Вучка С. Богдановића о правилима пчеларско — воћарске задруге за округ Моравски и усвојен је предлог референта:

1., Известити задругу да ће друштво у смислу чл. 4. тач. 2. својих правила ступити у везу, и за то;

2., Изјавити јој готовост, да ће јој друштво помоћи својим стручним саветом кад га затражи, а и посредовањем у набавци справа и семена кад затражи и поручи.

3., Да ће друштво радо саслушати сваки предлог задругин у погледу унапређења пољопривреде.

4., Да се поводом изјављене жеље задругине о заснивању пчеланика и система кошница, од стране друштва изашље стручно лице, да проучи на лицу места прилике за ову циљ.

За изасланика, одбор изабра г. Аџу М. Живановића свога члана.

117.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић прочита извод о стању благајне за месеце: Март, Април и Мај ове године који гласи:

Остатак готовине из фебруара	3.041·35
Примљено у марту	13.579·40
« » априлу	3.772·90
» » мају	27.938·95
Свега примања	48.332·60
А издато у марту	7.760 60
» » » априлу	5 434·70
» » » мају	23.041·95
Свега изјато	36.237·25

Остаје готовине за месец јуни ове године 12.095·35

Одбор прими овај извештај к' знању.

118.

Прочита се предлог г. Јосифа Пецића, који је поднет годишњем збору и који је упућен одбору да га проучи и по њему поднесе свој извештај. — Одбор реши: да овај предлог г. Пецићев проучи секретар друштвени и извештај поднесе са својим мишљењем.

119.

Г. Светозар Љ. Гавриловић предложи, да се ново — образованој пчеларској задрузи у Шапцу за ову годину шаље „Тежак“ бесплатно. — Предлог усвојен.

120.

Г. Вучко С. Богдановић предложи да се изабере један одбор, који ће да прегледа сву друштвену имаовину и инвентарише све што је добро и употребљиво, а за одбачене ствари да учини предлог одбору да се расходују. — И овај предлог одбор усвоји а у одбор изабра: г. г. Јакова А. Марковића подпредседника, Вучка С. Богдановића благајника, Милутина М. Јовановића и Николу Вељковића члана одбора.

121.

Г. Аца М. Живановић по тражењу пероноспорног одбора предложи: на упражњено место, за трећег члана пероноспорног одбора г. Вучка С. Богдановића. — И овај предлог одбор усвоји.

122.

Г. Свет. Љ. Гавриловић предложи да се изабере одбор за преглед и инвентарисање друштвене имаовине у Шапцу. — Решено: да се овај предлог стави за идућу седницу на дневни ред.

Радови примљени за „Тежак“ који ће се штампати у даљим бројевима.

1. *«Једна важна напомена одгајивачима говеда»* од доктора Зарије Поповића.

2. *Кочење и сметње пољској привреди* — Аграрне прилике и недаће, њихови узроци и посљедице. —

3. *О избору и измени сејива* — од др-а Ђ. Радића.

4. *«Тежак» и сељак*, од Ст. М. Мијатовића.

5. *Услови здравља и узроци болести домаћих животиња* — од Влад. Ђорђевића.

6. *Вино од калемљене лозе* — од Драг. Лапчевића.

7. *Кравама музарама нужан је — мир* од др-а Ђ. Радића.

8. *Две нове изверсне сорте дуња* — од др-а Ђ. Радића.

9. *Воћарство у округу ужичком* — од Срете А. Поповића.

10. *Шумарска политика* од М. Обрадовића.

11. *Школска башта* од Савка Кучп. (подлистак).

12. *Винодељчев сан* — од Благ. Д. Тодоровића (подлистак)

13. *Житни метиљ* — од † Марка Николића.

Поред побројаних радова, садањи уредник примио је преко 70 рукописних радова, од разних писаца и из разних година, од којих има, које ће се и штампати; многи од тих радова и ако су ваљани, нису до сад могли бити штампани, нити ће скоро моћи да се штампају, што су велики и опширни; неки подлистци, морају чекати на ред и т. д.

Да не би морали сваком понаособ и сваки пут одговарати, од сад ћемо доносити, на овом месту кратак извештај о примљеним и непримљеним родовима.

Уредништво

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу „пероноспоре“ (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за прављење „Бордовске чорбе.“

Цене справа и плавога камена су:

«Сифонија“ са пумпом, а са 2 млаза	75·— дин.
» » » « » 1 »	70·— «
Прскалица сист. Нехвилов „Аустрија“ са 2 мл.	37·— »
» » » « 1 »	36·— «
» » Живићев	22·— »
Један килограм „плавога камена“	0·70 »

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Какве нам школе требају? (наставак). — Хибрид Фран. — О жутилу лишћа код винових лоза, које су калемљене на американским подлогама. — Градом оштећене воћке. — Још једно средство за развиће сточарства (свршетак). — Колики би приход могли добијати из наших шума? — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Некролог.** — **Књижевност.** — **Дописи.** — **Друштвени и подруж. послови.** — **Подлистак.** — **Објава.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 36 и 37. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 4. СЕПТЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Због обуставе рада од радника у државној штампарији „Тежак“ није излазио од 28. Августа ове год. — но то ће се сад читаоцима накнадити издавањем дуплих бројева, докле се не стигне редовно излажење листа.

Уредништво.

Како се поступа даље са у зелено калемљеним лозама.

За успех у зеленом калемљењу од велике је важности даље поступање са калемљеном лозом. Ко мисли да је са самим калемљењем све учинио што је требало па да се калем прими, тај се љуто вара, јер често пута се дешава, да баш највише калема пропане са потоње непажње. С тога мислимо, да ће следећа поука у том послу добро доћи нашим винодељцима:

Све накалемљене ластаре привежи пажљиво за колац. Неколико дана после калемљења калем се обично мало покуњи тако, да би човек скоро рекао, да од целог посла неће бити никакове вајде, но већ трећи или четврти дан, може се лако знати, који ће се калем примити, а који неће и то помоћу лисних петељака. Ако такнеш на калему остатак лисне петељке и она ти лако опане, готов је знак да ће се калем примити.

После десет до дванајест дана обично почне калем напредовати и расте онда јако брзо. А да ластари из калема још брже расту, ваља сваких 14 дана да обилазиш калемљене лозе и да им закидаш све оне заперке, што расту из подлоге, а оне што избијају из нашег домаћег калема да привежеш за колац. У јесен, кад већ почне да опада лишће с лозе, можеш калемљене лозе полагати или потапати, или остави тај посао за идуће пролеће. При полагању или потапању пази добро, да загрнеш земљом само подлогу, *а од калема да није ни најмањи комадић иод земљом*, то јест, да окалемљено место буде изнад површине земље за неколило сантиметара.

Једна је ствар што се приговара зеленом калемљењу, а то је, да се тобоже подлога до зиме не здрвени добро испод калема, те усљед тога такођер ни калем, а последица је од свега тога онда та, да оба дела зими прозебу. То се је до душе догађало пре, док је пероноспора лозе толико ометала, да је морало с њих пре времена опадати лишће, но данас, где се има тако поуздан лек од пероноспоре, не догађају се више такови случајеви. Данас се зна, кад се извесним раствором модре галице и креча, покропи лоза једном пре цветања, а другом 5 6 недеља доцније, да те године не може пероноспора нанети никакове штете тој лози. А и ако би случајно поред свега тога ипак остала која лоза, која се не би до зиме добро здрвенила, лако ју је у јесен отсећи, преко зиме у подруму у влажни песак утрапити и с пролећа у расадницу посадити да се ту окорени.

Ф. Јерговић.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

Из горњих редова које сам још лањске године штампао, провирује јасно начелни одговор мој на постављено питање: „*Какве нам школе требају?*“ види се и начин, на који мислим, да би требало прибрати и створити средства за остварење, школа какве се предлажу...

За остварење тих предлога, за оснивање таквих стручних школа, ми имамо и специјалне законе: „О нижим пољопривредним школама“, па ето и „Закона о занатлиским школама“; поједине одредбе из тих закона могле би се задржати и корисно применити за остварење овог предлога. На пр. она одредба о регрутовању ђака за овакве школе из појединих срезова, какве има у „Закону о нижим пољопривр. школама.“

Буџет за 1894. год. предвидео је и оснивање 3-ће ратарнице — али ова година већ је скоро на измаку а министарство народне привреде још није на чисто

са преговорима, где би ту школу основало, а камо ли да је и предузело претходне радове за уређење угледног имања за ту школу и т. д Ма да је после тешких искустава са досадашњим школама пољопривредним, донекле оправдано такво обазриво поступање, опет то сувишно заузтезање, није ни од какве користи, јер и сувишно одуговлачење нема никаквог оправдања у оваквим случајевима, где се ради на остварењу горућих и хитних дневних, насушних потреба...

Пропала је давно прва, топчидерска пољопривр. школа — укинута је 1859. године; пропала је и земљоделско — шумарска школа у Пожаревцу, јер је након 10 година свога опстанка, укинута 1882. год. Она није удешавана по обрасцу топчидерске пољопривредне школе, да је она узета за основицу, да су њене добре стране у практичној настави примењене, а оно мало мана одстрањене; пожаревачка пољопривредна школа, отворена је *на калдрми*, зидана је на песку теориски и нарочито практички неспремних наставника и морала је пропасти! Зидана је на трошном темељу знања и умења, зидана је ангро, у великом стилу, без снажних темељача практичне наставе, без савремених учила, збирки и свега осталог, што даје масу темељног знања слушаоцима — *сусиендована* је,

И 1882. установљена је ратарска школа у Краљеву!

Она у Пожаревцу беше сувише теориска, узимати су ђаци из средњих гимназија, износило се мало практичне спреме; за ову у Краљеву, спуштен је сувише високо уздигнути дурбин: — узимати су ђаци из основне школе, много је више учињено за практичну спрему, приступљено је отварању њеном и са више искуства и са више и са боље спреме!....

Али, резултати, на крају крајева, као да се изједначују, као да се мане и добре стране и једне и друге врсте пољопривредне школе, додирују и изравњују!

Ђаци, по свршетку школе нешто се више одају практичноме раду, али опет не у довољној мери, да то благотворно утиче на пољопривредну масу, јер се у ратарску школу — узима сиротиња, која нема своје земље! Ни једним, ни другим ђацима, не даје се воље за рад, не отвара им се плодно поље делатности њине! Држави нису потребне и на даље такве стручне снаге, да пораде на својим стручним пословима — и ђаци, шта ће, трбухом за крухом, одлазе у све могуће друге струке!

Боље је из Краљева, но из Пожаревца, што размерно више ђака, одаје се по свршеном школовању, практичноме раду на своме имању. Горе је из Краљева но из Пожаревца, што ђаци излазећи са мањом стручном спремом и са мање општег образовања, морају да се задовољају са незнатнијим службама и положајима: — шумарском, писарском, порезничком и т. д. Докле ђаци земљоделско-шумарске школе, заузимају у државној служби, по свима струкама, одмах с почетка, далеко угледније положаје:

Замерало се и једнако се замера ђацима пољопривредних школа, што се одају другим пословима, одлазе у друге струке. А ђаци су за то понајмање криви — маом су из сиротније класе, без своје земље а држави су још једнако непотребни за вршење чисто пољопривредних послова!

Али и највећи противници њихови морају им признати, да су у свима положајима и у свима струкама, на којима су се по нужди зауставити морали: одлични радници! То им је зецело за утеху а и то много значи и то много говори: да је пољопривредно образовање у стању да конкурише с образовањем других струка!

Није нужно набрајати и примере за то!

Замерало се и замера се ђацима пољопривредних школа, што се не одају голих шака, без срестава,

ПОДЛИСТАК

БЕСЕДА

ДРЖАНА 28 АВГУСТА 1894 Г. НА ДАН ИЗЛОЖБЕ ДОМАЋЕ СТОКЕ У ОБРЕНОВЦУ.

По нашој хришћанској вери и нашем лепом српском обичају, сваки почетак нашег рада почињемо именом Божијим и молитвом.

Па држећи се овога правила и лепог нашег обичаја, благодарим Богу, што сам одликован овом дужношћу да и ја, са овога св. места будем учасник — као и најслабији раденик — на овоме данашњем племенитом послу предузетог од стране нашег вредног „Српског Пољопривредног Друштва“ које је данас дошло у овај св. храм, да се у почетку свога врсног рада с нама заједно помоли Богу. Но при данашњој молитви узимајући учешћа као најслабији међу вама раденик, радујем се у толико више, што ми је овом свечаношћу дата и та прилика, да се и поред молитве с вама заједно — поучимо и у хришћанској науци из данашњег Еванђеља; из кога сте поред осталога чули и то: како је један богаташ младић, дошао Христу Спаситељу и питао га: „*какво добро треба да чини, те да добије живот вечни.*“ А Господ му је одговорио: „*не уби; не чини прељубље; не укради; не сведочи лажно. Поштуј отца и матер и љуби ближњег свога као самога себе.*“ Ето то су добра, која треба и ми да чинимо те да добијемо живот вечни. То је наука из данашњег Еванђеља, којој треба да се поучимо и која је врло просто и разумљиво казана. А поред овакове јасности, бојим се, да би се вама као побожним слушаоцима замерио, кад би вам тумачио — да се на пример може убити, не само телесно, него може се убити и материјално и морално и душевно. Кад би вам даље тумачио, да је брак као Божија воља освећен св. црквом — извор свију милина човечијег живота. После, да не значи красти — кад се само туђе добро присваја; него да значи красти и онда, кад се другоме штета ма у чему и ма на који начин чини. Притом да се може јавно и лажно сведочити, не само на суду; него може се лажно сведочити и тајно, кад се ко оговара.

Даље да вам тумачим, како и зашто треба поштовати родитеље. А највише бојим се, да не би погрешио, кад би вам побројавао, који је то наш ближњи? А то зато, што сам уверен, да ви знате, да је наш ближњи: прво — наш сусед; друго — сви они, који с нама заједно живе, а поред ових и оно друштво у коме и ми живимо; треће — сродници и пријатељи; четврто — сваки добротвор, и напослетку пето — ближњи је наш и сваки човек, био он пријатељ или непријатељ. И потоме свакоме треба „*да чинимо оно, што смо ради да и нама други чине.*“

Ето то је укратко изведена наука из данашњег Еванђеља, које треба да се у нашем животу придржавамо.

Но при одређивању из данашњег Еванђеља — ко је наш ближњи, споменух да је наш ближњи и сваки „добротвор.“

Па о тим ближњима нашим које називамо добротворима, имао би вам данас много говорити; али се бојим да вам не постанем досадан. Но зато ћу се ипак постарати да пред вама као добрим и побожним хришћанима — који сте данашњу науку из св. Еванђеља примили к срцу — и у овоме будем што краћи.

Вама је познато, да се зове онај добротвор — који чини коме добра. Дакле добротвора има — који појединима чине

остављени сами себи, своме послу, да ору друмове ваљда ко' Краљевић Марко и да преврћу земљу — а заборавља се, да је код нас и са осталим струкама исти случај: код нас је сваштарство и мешавина струка, какве нигде под небом нема! Ретки су код нас људи, који су употребљени баш за оно, зашто су се спремали, да би се на прсте избројати могли!!

Не треба наводити примере: да филолози предају природне науке а природњаци — филологију, историју и т. д. и т. д. Ето чак и у привредном савету професори и људи других струка претежу праве привреднике!

Не да се привредницима, ни ту да учествују својим радом и да помажу својим саветом! Чак и ту има стручнијих и позванијих!

Па после, заборавља се, да би се хтело да се тако стручна интелигенција, отера да оре друмове, онда, када у Србији могу да добијају државну службу и да заузму угледне положаје, људи потпуно нешколовани и неспремни! Заборавља се, да се још једнако у Србији боље рентира: интригирање, отимање о положаје помоћу политике и т. д. него ли искрен и својски, стручан рад, који те никад не награђује!....

А знате ли због чега је све то тако?

Што се читава наша поколења, без обзира на струку, мало свикавала и спремала на рад, самосталан рад; што их је мало, који су теориску спрему своје струке, толико **испекли** *у практици да се смеју одважити на самосталан рад; што ни прилике уопште нису такве, да омогућавају и помажу такав рад!*

Код нас се једнако певало, причало, беседило наздрављало раду и дёлу — ал' се слабо шта радило и делало!

То је општа мана нашег целокупног образовања и спремања, школовања!

Сва наша досадања поколења, дала су мало људи од рада, мало људи тврдог карактера, мало самосталних људи! А мислите ли, да школовање, да васпитање, на то не утиче, да оно није томе главни узрок.?!

Слушајте матере и очеве, чиме одушевљавају своју децу још из детињства: „бићеш ми сине, доктор, професор, инжињер, официр, поп, учитељ!“ и т. д. — ни једног не чух да рече: — „поштен занатлија!“ — „ваљан пољопривредник!“ и т. д. У избору струка преовлађивали су у разним деценијама, разни укуси! Докле не беше још многе сеоске емиграције у вароши — беху у моди: попови и учитељи — желило се деци то да буду! Доцније улазе у моду, друге струке!

Радници, занатлије, пољопривредници никако не улазе у моду, ни у васпитању, ни у школовању!.....

Дакле ја мислим, да је општа мана пољопривредних школа — и виших и нижих, што не спремају *раднике*, потпуно „печене“ људе у својој струци, теориски и практички спремне, ил' ако ћете боље практички, но потпуно теориски спремне!

И сад кад предлажем укидање школа — гимназија и реалки, којих је одвише, да се начини места и да средстава, за отварање пољопривредних и занатлиских школа, којих немамо никако — моје је најдубље убеђење, да то треба да буду школе, које ће спремати приктичне раднике, потпуно стручне и самосталне људе.

Ми смо се много угледали на странце, копирали смо их на јако, ал' не учинисмо ни један покушај, да их копирамо у овоме, што беше за нас најпаметније — да их копирамо у раду, у спреми омладине за истински, за својски рад. А међу тим никоме више, као пољопривредној Србији, не треба тако много таквог рада и тако стручних радника!

До сада је Србија, показала се као права уметница, у васпитању и образовању *варошке и сеоске господе*, са свима својим школама, што их је икад оснивала па, ма их после затварала ил' не затварала!

Ја јој не желим више ни једне такве, ни једне досадање школе!

(наставиће се)

добра. Али има и таквих добрих људи, који се сложе и уједине своје снаге, па тако уједињени чине добра — не само појединима, него и својој држави и целоме своме народу. Таквог добротвора и таквих добрих људи — имамо данас међу нама, а то је „Српско Пољопривредно Друштво“ са његовим вредним члановима, које је изволело у средини нашој приредити изложбу домаће стоке, једино у тој цељи, да својој држави и своме народу учини добра; јер ће оваковим и сличним светковинама и радом, дати воље како појединима у овој околини — тако и целоме народу, да у привреди, а особито у овој грани — тако рећи занемареном домаћем сточарству — напредује. Јер наше домаће сточарство, и ако је по пространству велико и многобројно, опет зато мора се признати, да је по квалитету — лоше. Поправке су му доиста од преке потребе, ако хоћемо да од њега црпимо оне користи, које је оно — у стању да нам да. Почем је оно један велики услов, које, ако се правилно подиже и гаји, може ојачати и подићи доста опалу материјалну снагу нашу

Па зато примимо к срцу савете, ових наших добротвора, који из љубави према свома народу — не жале труда, да добра чине. А мени дозволите, да са овога св. места у име вас поздравим ове племените људе — као наше госте; а поред тога да Управи и члановима „Српског Пољопривредног Друштва“ заблагодарим на труду и одличију овоме, што је наш Обреновац и његову пољопривредну подружину — првог одликовао у нашој Краљевини, те да се у њему приређује овакова изложба.

Зато драги чланови ове племените установе, ви добри и вредни људи, нека вам је благословен и срећан рад, кога по хришћанској вери у нашем српском обичају — именом Божијим и молитвом — одпочињете; дај Боже, нека доносе користи нашем народу; нека друштво не клоне вером у своје племенито предузеће, него нека има вере у овај свој започети племенити посао, који српско име и српску снагу уздиже и нека се свагда и у овом и у сваком племенитом послу ослони вером на Бога, те да са својим високим заштитником нашим милим Краљем Александром I. и по осталим крајевима срства — свој племенити задатак извршује. Дај Боже. Амин.

У обреновачкој цркви говорио:

Светоз. П. Мијаиловић.
намесник

О ИЗБОРУ И ИЗМЕНИ „СЈЕВА.“

(Реч у своје време)

Пошто је земљорадник своју њиву добро узорао и подесно је нађубрио, те је на тај начин за сејање као што треба спремио, он треба сад да се побрине за добро »сјево«, т. ј. за добро семе за сејање, јер је, уз остале услове, и избор ваљаног семена један од најглавнијих, који на добру жетву знатно упливишу.

Земљорадници, који су се о свом добру боље старали, увек су пазили на добар избор сјева, и на то су увек много полагали, знајући: да од лошег сјева, не може бити ни добар плод. Нарочито „слабији“ до-

маћини треба на то да пазе, који су по простору својих њива ограничени, па им мора највеће старање бити, да са што мањег простора, што бољи род скину. Слабији земљорадник много теже осећа *једно* зрно уродице у својој пшеници, него имућнији десет. Слабији земљорадник лакше ће и очистити своје сјево, јер га мање и треба.

При избору сјева треба пазити, да оно буде што боље; да је зрно што зрелије, што здравије, што теже, јер само таково зрно рађа најбољи род, таково је зрно у стању да одоле свима непогодама и само таково задржава своје добре особине. Добро сјево мора бити чисто од уродице, мора бити фришко, од последње жетве, јер старије је већ изгубило нешто од своје клицавости, с тога спорије и ниче и лако болује.

Најкраћу клицавост има семе разних детелинâ и травâ; исто су тако краткога века и уљаста и лебна зрна; вêк клицавости траје код њих 2—3 године, ретко кад више, а варива су дужег века. Ко је приморан да узме старије семе за сејање, тај треба да га пре сејања овлажи и да га гушће посéје.

Први услов за добро сјево испуниће земљорадник онда, кад још на њиви изабере онај део непожњевеног усева, који најлепше стоји, који је најчистији од уродице; други је главни услов, да тај одабрани део остави 3—4 дана дуже на њиви, да зрно боље дозре и да га сасвим сувог пожње и увезе Што се оставе овог за сјево одређеног зрна тиче, врло ће добро бити, да увеземо одма и дасе ошрши, па онда на суво, проветриво место саспе и до сејања чешће преврће. Ово вреди поглавито за пшеницу и за раж, а за овас и јечам је много боље, да се не овршу одма по жетви, него да се у сноповима оставе до пред само сејање, и тек онда да се ошрши, очисти и посеје. Тако су искусни земљорадници пронашли да је боље.

Што се сјево у својим особинама мења, томе могу бити разни узроци, а у првом реду може дати повода тој измени и сам земљорадник, кад се побрине, да добије подпуно зрелог и развијеног семена. Ђубрењем и поправком земљишта, преиначава се у њему старо својство, па и климатски односи преиначавају такођер земљине особине, а то све доприноси, да се семе изроди, и да се стварају нове сорте и одлике, које имају и на себи и у себи сасвим друге особине од оних, које је имало оно семе, од ког су те нове, околностима преиначене сорте и одлике постале. На послетку доприноси овом преиначењу још и то, што су дугогодишњим сејањем разна семена по самој природи наклоњена да своје особине према приликама и разним природним појавама мењају; јер, што год се извесни усеви једнога предела дуже сеју у једним истим приликама, у толико се више у својим особинама мењају

Има биљакâ, које се лакше, а има које сé теже мењају; оне биљке, односно они усеви, који своје особине на горе мењају, у којих плод лошији постаје после извесног времена, треба мењати чешће, као што је то случај код пшенице и код лана. Искуством је освештано, да за дуги низ година неће требати мењати сјево оног жита ил' другог усева, од ког је за производњу сјева најбоље и најразвијеније зрно бирано, коме је за сејање најбоље место одабрано и које је остављено да на класу подпуно сазре. Па и поред свега тога, има земаља, на којима се биљке пре изроде, па ма их ми најпажљивије неговали; исто тако има и предела, који су подпомогнути и особинама земљишним и особинама климатским, да у њима, поред обичне неге и пажње, увек и непрестано добри усеви рађају.

Просечна топлота једног предела, дужина дана и множина атмосферских талога, упливишу заједнички, да неком извесном биљу боља ил' лошија својства припороде. Од туда и долази, да једно исто семе у једном пределу боље, у другом лошије рађа; да се у једном пределу кроз много година у роду не мења, а у другом се после 2—3 године изроди и буде лошије. И у самој особини сазревања, не само у доброти плода, мења се усев у разним крајевима; док у једном пределу неки ранији усев кроз много година раније доспева од других сората једног истог рода, дотле тај исти усев после 2—3 године ту особину изгуби у другом пределу, где га прилике у тој особини не потпомажу.

Ако су климатске прилике неког предела у тој мери неподесне, да земљорадник и поред све пажње и неге није у стању да неки усев стално одржи у својим извесним врлинама и кад види, да те врлине код извесног усева с године на године опадају, и није у стању добро семе за сјево да изведе, онда му не остаје друго ништа, но да сјево обнови, да га измене, да га купи са стране, где је своје особине у пуној мери задржало. Тај ће се трошак надокнадити вишегодишњом бољом жетвом. Најбоље је да се *одма* семе обнови, чим се појаве знаци, да усев у роду и родности попушта. Ово обнављање семена мораће се учинити код неког усева после 3—4 године, а код неког тек после 8—10 година. То ће зависити од рода усева, од начина неговања и од климатских прилика извесног предела.

Данас кад је лако добавити потребно семе и из најудаљенијих предела, па, што но реч, и чак из „преко мора“, неће та набавка и обнова сјева тешко пасти ни слабијем земљораднику; надокнадиће се њему брзо тај издатак, који ће бити у толико неосетљивији, у колико буду прилике његовога краја удобније, да више времена, т. ј. више година остане усев добар, да не мора сјево у скоро опет обнављати.

При набавци сјева, треба сваки добро да отвори очи: *одакле и од кога набавља*, јер се, на жалост, дешава, да се у продаји подваљује, што је многе и код нас већ озлоједило, те су остали при свом домаћем сјеву — какво је такво је! Али не смемо прећутати ни то, да су тим подвалама у многим приликама и сами набављачи криви, јер траже — јефтино, а *добро* семе, не може никад бити и *јефтино*. С друге су опет стране криви што им не испада ни од добављеног новог сјева очекивани природ, и зато, што не пазе на избор земљишта и на његову приуготову. Прошла су давно времена, кад се чинила чуда; данас пак чине чуда само: добро сјево, добро и добро спремљено земљиште; где тога није, ту неће добрим родом уродити ни сјево из „земље објетоване“!

Особине, које треба да има ново сјево, понајпре су ове: *да што раније доспева, да код озимих усева одољева мразу и зимским непогодама, да одољева летној суши, да не полеже и да не болује.* Много се од њега захтева, али се све то и постиже кад је сјево из „добре руке“ добављено, кад је у добро спремљену

земљу усејано и даље с пажњом неговано и у своје време пожњевено.

Рано досијевање је од врло великог значаја на високим планима, где је иначе сумњиво, дал' ће моћи неки известан усев подпуно да сазре, или онде, где би доцније био изложен неодољивој суши, па би с тога сигурније било, да буде ранија сорта, да раније и доспе. Раније сорте нису у опште подложне ни суши, јер пре дозру, док још не наступе јаке жеге, а не подлежу ни болестима, које се на биљкама доцније указују.

Односно набавке семена треба и на то пазити, да се семе набави из оних крајева, у којима су климатски односи подједнаки нашима. Добављено семе треба да је расло на слабијој земљи, и онда ће се циљ боље постићи, него кад би се добавило из оних крајева, у којима су земље масније.

Кад се на све овде изложено буде при сејању и измени сјева припазило, биће подпуно постигнута крајња циљ — добар успех и богата жетва.

Радић.

ЗНАЧАЈ РАНОГ СЕЈАЊА КУКУРУЗА.

Ја сам на овоме месту пре две године писао: да би требали раније да сејемо кукуруз.

Разлог за то навео сам: што је земља с пролећа влажнија и за орање погоднија, те се лако може узорати; и што рано посејан кукуруз добије времена да боље напредује и пре сазри; док, кад се одоцни с орањем, наступи велика припека, земља се исуши испече, те се не може да узоре, и ако се узоре, кукуруз не напредује добро, доцкан зри, па, још ако јесен рано наступи, остане или недозрео или се неуредно среди, те се у салашу квари.

Ова година потврдила је моје назоре.

С пролећа је земља била погодна за орање и сејање кукуруза, али су пољопривредници пропустили ту тако згодну прилику, и задоцнили се с орањем. Доцније наступе незгодне прилике, и орање је се за сетву кукуруза продужавало чак до Јуна месеца.

Тако доцкан посејан кукуруз, пошто су га ухватиле суше, није могао напредовати, и берба је сасвим слаба. Сем тога, ти кукурузи неће довољно бити зрели чак до друге половине, па и до конца месеца Септембра, а јесен је наступила рано, те и оно што буде родило, неће се моћи средити правилно, већ ће у салашима испропадати.

Ја сам први у својој околини, у пољу, узорао и посејао кукуруз. То је било пре Ђурђевадана. Тек кад сам ја прашио мој кукуруз, други су га у том пољу сејали.

При свој суши и непогодној години по кукуруз, мој је се кукуруз, баш за то, што сам га рано посејао, могао изборити од суше, развити и донети род много обилнији, него што ће донети околне њиве, па је и сазрео много раније од свих кукуруза у томе пољу. *Ја сам га обрао 31. Августа, а околни кукурузи још су потпуно зелени.*

Ето, каквог значаја има рано сејање кукуруза. Ја ово износим, те да бих на ову околност скренуо пажњу наших пољопривредника, јер је кукуруз свуда код нас у великом обделавању.

Само њиве водоплавне могу се доцније засејавати, а све остале што пре, то боље.

Д.

Које користи има пољопривредник од коња кад их сам гаји и на шта при том треба да пази.

Гајење коња као што је познато, скопчано је с повећим трошковима и ризиком, па зато, пре, него што се приступи томе послу, треба узети у обзир све, како повољне, тако и неповољне околности.

Ево, које су у главноме користи, које се имају од коња, кад их пољопривредник сам гаји:

1. Трошкови око гајења коња и ако су велики, на овај начин неосетни су, јер се издаци не чине од једном, као у случају кад се набава коња врши куповином. А ако се при гајењу обрати иоле већа пажња, онда се ти трошкови стоструко награђују.

2. Подесним избором приплодних грла, пољопривредник је у стању, да према својим приликама одгаји пасмину са свима жељеним особинама, домазлук, који му најбоље користи.

3. Пољопривредник је у стању, да се најбоље упозна са свима особинама свога домазлука, није изложен оним и многобројним преварама, које се чине при продаји коња.

4. Коњи још из малена навикнути су на храну, воду, нагу итд. коју ту имају, па зато су куд и камо напреднији и здравији од коња, који су купљени. Због промене у храни и нези, као и промене места, купљени коњи често и са свим омршаве и толико ослабе, да су чак и неупотребљиви; и,

5. Кад се гајење врши с пажњом и кад при том не оскудева и нужно знање, онда се од ваљано изабраних приплодних грла, могу произвести изврсна ждребад, која се кад одрасту, могу по жељи — скупо продати. А продаја таких коњв, данас је код нас тим више сигурнија, што се набавка прописних коња за нашу коњицу и артиљерију, врши сад куповином коња, који су у земљи произведени.

То су главне користи, које пољопривредник има од коња, ако их сам узгаји, а да ово постигне, ваља да се сети ових напомена:

1. Да се ждребад могу развити, нужно им је што више кретања. За овај циљ, најбоље одговарају добри и суви пашњаци. Гајењем ждребади у стаји, не испуњава се овај услов, па зато таква ждребад и не могу као што треба да се развију, и. никад нису тако издржљива, као она, која су била на паши, која су се по својој вољи кретала. — Зато мала и распарчана имања и нису тако згодна за гајење коња, већ више за гајење говеди.

2. На случај, да за испуст ждребади нема довољног простора под пашом, онда им треба удесити заграђена трклишта, да се бар у овима по вољи играју, а у трклишта пуштати их, кад је време погодно — суво и лепо. Кретањем овим утиче се, код ждребади на јачање њихових мишића, тетива и костију, у опште на здравље њихово; и,

3. Коњи највише користе, кад су потпуно развијени, јер су тада у пуној мери снажни и дурашни. А да се то постигне ждребад не смеју се никако употребљавати на тешке послове, не смеју се ни презати ни јахати. Код нас ждребад већ у другој години врше исте послове као и матори коњи, па зато доцније и остану мала, и зато већином пате од бангавости, рђавог су става, имају криве ноге, болују од различних болести итд. Само због овога пропадне или не може да користи у најмању руку узето, добра половина произведених ждребади код нас. — Ждребад треба тек од четврте године употребити на рад и то врло опрезно; рад да није тежак, и да се при том ждребе ни кад не умори. Најбоље је, ако се ждребе учи поред каквог мирног коња, прежући их у лака кола.

Б.

ВРБОВАЧЕ

У овогодишњем „Тежаку“ (стр. 92), неко је саопштио ову белешку:

„Мађарски пољопривредни лист „Falgarda,“ доноси следећу белешку: У ђулској жупанији калеме Словаци неку извесну врсту јабуке на врбу. Они то чине у процеп, или очењем. Јабуке добро рађају сваке године, па и онда, кад иначе друге јабуке, омахну, само су опоре. Словаци их зову „врбовке.“ Ако дакле на врби „не може родити грожђе,“ а оно могу јабуке.“

Ова ми је белешка одмах пала у очи, јер ја сам се, има 6—7 година, канио, да о истој ствари пишем, али сам се уздржавао, бојећи се, да се људи не смеју тој „дрскости,“ верујући, да на врби не може ништа родити,

Али, окуражен овом белешком да и ја своја посматрања саопштим.

У прошлогодишњем „Тежаку“, говорећи о воћарству из пожешке околине, ја сам (на стр. 282) рекао, да од крушака има и једна врста:

„*Врбовача,*“ успјева у саму јесен, но и тада за јело није док не измрзне, па и тада није најбоља, но што но кажу „као врба,“ те је отуда и назив добила.

Филологу је лако казати: сличност укуса дало јој је име! Али, помолог морао би се забавити са тим предметом, па би морао још и испитивати: од куд јој такав укус, сличан врби, да чак и име таково добије?

Он ће знати да воћка и врба у различним својствима и количинама сисају хранеће честице, па да отуд долази и њихов различит организам, живот итд.

Да помишља на калемљење крушке на врбу, не сме, јер не само да народ у то не верује, (он је већ о томе и пословицу скројио), већ не може ни у науци да нађе довољно објашњења.

Он стаје ту, у чудноватој сличности укуса гледа неку природну аномалију, и оставља назив воћци као безначајан за њега; а да се њиме може бавити само филолог.

Али, ја смем потврдити овај факт: *да сам видео својим очима, како неки сељаци калеме крушку и јабуку на врбу.*

Они калемљење врше под кору. А то бива овако.

Одсечу једну врбову гранчицу, дебелу 2—3 см. и дугачку 25—30 см. На средини окалеме, добро вежу, обмажу, па онда ту „подлогу,“ врбову гранчицу, затрпају у земљу 5—8 см., полошке, а калем гранчица мора бити толико дугачка, да је и ван земље, на површини, толико има, да пусти лист.

Оваква окалемљена врба пусти жилице у земљу, вуче храну и — калем се прими. Калем — гранчица излиста и расте, док порасте до рода.

Овакве се воћке зову *врбоваче.*

Ствар је ова не само интересантна сама по себи, већ и врло чудновата, јер је озбиља непојмљиво: како да се тако *несродна* дрвета могу калемити, да се калеми могу примити, и рађати родом онсг дрвета, с кога је калем гранчица узета (разуме се с извесним степеном укуса подлоге)?

Учени стручњаци и зарад науке и зарад практичне примене не би погрешили, кад би овај растињски сфинкс испитали и објаснили.

Они би требали још да виде и то: да ли врба (подлога) вуче баш ону храну, која је потребна воћки (калему), или вуче ону, која је нужна њојзи, па се онда, кад до калема дође, разлучује?

Даље, нужно би било испитати: да ли *калем,* кад поодрасте пушта своје *сопствене* жиле у земљу, непосредно од *иодлоге*; и да ли се у доцнијем развоју калема, подлога не изгуби, или тај сфинкс остаје вечито?

Ето посла и за помологе и за учене природњаке, а ми смо имали само ту намеру: да тај факт, калемљење крушака и јабука на врбу, потврдимо, и да допринесемо колико толико разјашњењу имену: врбоваче.

Драг. Н. Лапчевић.

ЈЕДНА СЕЉАЧКА БОЛЕСТ

Да човек буде здрав, нужно је да има све услове, који су нужни да осигурају здравље, а ти се услови налазе увек у ономе друштву, које је постављено на правилним основама, у коме сваки човек добија све материјалне услове за свестрани развитак. — У друштву, где поред велелепних палата бедно стрче кућерци слични псећим кочинама; где поред богато одевених, маса житељства иде гола и боса; где се на једној страни раскошно расипа а на другој скапава — ту се не може здравље ни замислити, ту се болести развијају и нове појављују, узимајући све већег и јачег маха.

Болестан друштвени строј, иа болестан и човечији организам...

Ко је се хтео уверити да је то истина, могао је врло лако посматрајући развој друштвених прилика код нас, развој економског стања народног. Докле је народ у маси био бољег стања, докле је имао јаче хране, и друге здравствене услове, дотле су болести биле ређе, дотле је век човечији био дуготрајнији. Чим је народ у маси отпочео сиромашити, на мах се здравствене прилике мењају, већина становништва мора да се храни слабијом храном, при том да више и теже ради, да из очајања није ракију и друга пића, и болест се јавља у свима правцима на сав мах, да покаже очито свакоме: како је она пратилац сваког несрећног друштвеног система.

Излишно би о томе било говорити. Довољно је да за потврду тога споменемо: да је се у Србији, услед наглог имовног пропадања народног, појавила страховита болест *пелагра,* коју ћемо овде описати по д-ру Лази Илићу, који је о њој писао у „Делу.“

„Пелагра се појављује обично на сиротим пољопривредницима у оним пределима, где се највише обделава кукуруз.

„У грофству Горици и Градишци, у Аустрији, почетком осамдесетих година, након неколико гладних година, пелагра се не само одомаћила, него је узела и велики мах, те је се лекарско друштво у Горици 1884 год. освестило, обазрело око себе и угледало многе страхобе, међу којима се лепо видела и пелагра. Те страхобе, др, Бергер изражава и описује овим речима:

„За последњих десетину година наступило је разболевање винове лозе, услед стране утакмице мала цена земаљских производа, гладне године, све веће дажбине и све већа скупоћа ишле су једно другоме на руку, те да поткопају економно стање особито сиротнијих тежака и да тиме припреме земљиште за ширење пелагре.“

Као што се из ових неколико црта види, пелагра је последица хранења са рђавом, слабом храном, преимућствено кукурузом; а не треба заборавити, да њезином беснилу јако помаже и пиће ракије и шпиритуозних пића.

Да би вас у овоме уверењу што боље утврдио, дође нам до руку последња свеска „Врача,“ руског медецинског часописа, и у њему записник седница губерниских лекарских колегија, у коме налазимо овај став:

„Др. Косаковски је саопштио посматрање своје у психичком оделењу бесарабске среске болнице о болести „*Пелагри.*“ Посматрања су му из 1888 год. Прво је примећена пелагра у хотинском срезу, бесарабске губерније, и то Др-ом Холмским. Појављивање и наилажење на Пелагру, отпочело је се записивати од 1887 год. Из рапората среских управних власти види се: да број случајева сваке године све више и више расте, и, 1893 године, после глади, број је достигао до 3471 у току 7 месеци. Као што је познато, пелагра се шири у сељачком становништву, и то тамо, где за главну храну служи кукуруз. У Европи се појавила у почетку прошлог столећа у Шпанији, крајем истог столећа у појединим местима у Италији, у почетку XIX столећа у Француској, а мало доцније појавила се у Молдавији и Влашкој. У 1847 год. она је јако напредовала у данашњем белецком срезу а 1893 год. Др. Козубов приметио ју је у терсонској губернији“.[1])

Па и лекарски извештаји у Србији констатују ширење пелагре, ма да се на њу и не пази, онолико, колико би требало и о којој многи лекари не воде никаквог рачуна.

У једном лекарском извештају за 1880 год. изриком се вели: *да сељаци мељу тулузину, као неки сурогат уз кукуруз, да би се лакше исхранили*; а у другима се местимице спомиње пелагра.

Али, да се пелагра нагло развија, ми имамо личног уверења, а у томе нас и лекари кад би се више старали, могу још боље уверити.

Разговарајући о њој ових дана са г. Др-ом Жикићем, он нам спомену, да је, за ово кратко време, како је у Пожеги, наишао на два случаја пелагре, а да је уверен, да је има много више.

---

[1]) Др. Лаза Илић по Д-ру Бергеру вели: «Пелагра се јавља у Шпанији, Португалској, Италији, Француској и Румунији, на Крфу, у аустријском Фрнјулу и јамачно у јужној Тиролској.“

Од та два случаја, једна је жена, стара 28—30 година, има троје деце. Други је старац, пије много ракије, дркти, испуцала му кожа по рукама, крљушта му се кожа по трупу, изнемогао, не може да једе. Жена је у првом, а старац у трећем стадијуму болести.

Ко се интересује да опширно сазна о овој болести, ми га упућујемо да прочита расправу Др-а Лазе („Дело," свеска за Април), а ми смо овде хтели да је потирамо као сељачку болест као последицу народног пропадања, као факт злог друштвеног строја, и на томе се, као немедик, заустављамо.

Д.

БИСЕРАЦ ИЗМЕТНУТ

Пољопривредна посматрања и опити дају човеку маха, да се дубље посвети у развиће културних биљака, да их прати кроз разне мене и под разним условима, те да многога чега види, што вреди и знати и забележити.

Тако је и с другим пољопривредним радњама....

Објављивање тих посматрања и опита корисно је са сваке стране, колико да би се и други на то упутили, толико да би и успехе и неуспехе пред собом за оглед имали.

Не мања је корист и за учене стручњаке, који прибирају ову грађу, а у нашој су земљи веома оскудни.

Полазећи с те тачке гледишта, ја неке од мојих посматрања и опита вадим из бележника, остављајући многе белешке за други пут, због тога, што и сам нисам могао чисте и јасне резултате извући, те сам приморан посматрање и опите на њима продужити, па тек доцније објавити,

*

Посејао сам у једном крају врта нешто мало кукуруза — сицилијанског бисерца.

О њему Др. Радић у познатој својој књизи вели само ово: „Зрно му је као бисер чисто и бело. Пернад га радо једе, иначе нема економске важности, осим што сачињава једну особену, на око врло лепу врсту за себе."

Ја сам ову врсту посејао за храну пернате живине, а нарочито још и с тога: да бих више семена извео, да и другима раздам; јер ова врста кукуруза *веома брзо* доспева, може се да засева по окрајцима и у врту, без уштрба по друге усеве, и, што је најглавније, не изискује велике неге.

На другој страни врта, поред леја луком засађених, посејао сам нешто жутог кукуруза осморедца.

Осморедац је тек о Илин-дану у млечном стању, а бисерац је већ сазрео и обрао сам га 16. Јула.

Али, на моје велико чудо, нисам обрао *бисерац*. Нашао сам *жут*, ама потпуно жут кукуруз, од 12 реди, клипа колико и бисерац, зрна су му дугачка, мало већа, а врх клипа није зашиљаст као у бисерца, већ затупаст.

Знао сам да се кукуруз мења у разне врсте и суврсте, али је ово отерало даље, прве године изгубивши поред осталог и *своју боју*, свој облик — *бисерни*!...

Ово се да лако објаснити тиме: што је ветар наносио прах са класа жутог кукуруза на осјек бисерчев, те га оплодио Отуда је изашао жут.

Овим начином треба објаснити и то: што неможемо стално једну врсту кукуруза да одржимо, кад га опкољавају њиве с другим врстама засејане.

Л—ћ

ГРАЂА ЗА УРЕЂЕЊЕ ПОЉСКЕ ПОЛИЦИЈЕ.

„Српско пољопривредно друштво" у једној од мајских седница донело је одлуку да се прослави двадесето-петогодишњица друштвена, која се навршује ове године. Поред осталих тачака, које ће се претресати на ванредном збору, који ће се о прослави сазвати, има једна тачка, која вели да ће се на том збору претресаи и „о уређењу пољске полиције." Сваки онај, који је живио у селу, који је радио у селу, лако може појмити потребу добро уређене пољске полиције. Нама је потребан један закон о пољској полицији, који ће правилно уредити све односе о потрицама, о чувању стоке, чувању усева и т. д. а потребно је и људи, да и један такав закон у дело приведу, те да не остане „слово на хартији."

Наши закони при оснивању и утврђењу наше државе, у првој половини овога века махом су радили људи, који нису познавали српски живот и српске обичаје, који нису познавали прошлост српску, него су махом копирали туђе законе и зборнике закона, те тиме нанели велику штету оном патријархалном животу српскога народа, разрушивши му задругу и многе друге лепе установе.

Ми данас обично вичемо на средњи век, као на век заблуда, на век таме, и на век племићског господарства а себарске потчињености. Вичемо за то што добро не познајемо наш живот у прошлости. Данас имамо више одломака и монографија историских, у којима се претресају животи и ратови појединих владара српски, дани, године и рођења појединих краљева и царева битке, порази, и убиства, често врло су опширно описане. А културни живот нашега народа остаје непрестано у запећку. Тек у најновије време почела се обраћати пажња у појединим монографијама и на културни живот наш у прошлости.

Ми свесно не волимо нашу прошлост. Оно што осећамо пијетета, поштовања и љубави према њој, то је само за то, што нам је ту љубав и поштовање улила у срце народна поезија. Ми нашу прошлост, дакле, волимо што осећамо, а не што је познајемо.

Може се волети само оно што се познаје, а оно што се не познаје, неволи се. Тако је и са нашом прошлошћу. Ми нисмо проучили прошлост да би из ње могли да гледемо са мало више одређености на будућност.

Исто тако нама је непознат и живот саме масе народа. А много што шта живи и данас у нашем народу од оних лепих установа, које су негда живеле у средњем веку. Много што шта окрњено је, али ипак живи. Законска наређења из средњег века, из живота наших старих, већином су се изгубила, а оно што је било ушло у народ и народни живот, оно је животарило до постанка данашњих закона. Нови појмови и нова наређења унесена у наш народ копирањем туђих закона, испрва су побркала старе појмове нашега народе, а затим су их временом са свим потисли.

Нама је намера да на овом месту саопштимо читаоцима „Тежака", као и онима, који мисле на самој прослави претресати о уређењу пољске полиције, неколико законских одредаба из нашег старог законодавства, које би могле послужити као грађа за данашње уређење пољске полиције. Тим се у неколико даје могућност самим суделовачима на претресу, да томе раду приступе са више знања о нашој старој делатности и нашем животу у прошлости. Нећу рећи да су те одредбе из наше прошлости савршене и да се као потпуне могу и данас применити. Оне посе на себи карактер свога времена, али многе могу да послуже као грађа за данашње прилике.

За овај рад служе ми као извори „Законик цара Душана", за тим „Јустинијанов закон", који је преведен још за време цара Душана и дотеран према ондашњим српским приликама. После „Пољички статут" и „закон винодолски."

За ову нашу намеру најбоље ће бити да сваку одредбу старих закона наведемо у преводу. А, ако што треба напоменути то ћемо учинити доле испод текста у напомени или у самом тексту. Нарочито за техничке изразе старога законодавства.

* * *

Прво ћемо навести грађу коју нам пружа највећи споменик нашега старог законодавства а то је законик цара Стефана Душана.

О потри или потрици.

У нашем старом законодавству за потру имамо технички израз **потька**, и за стоку **добытькь** или живи добитак, за разлику од мртвог добитка. Исто онако као данас жива и мртва трговина[1]).

[1]) Види Рјечник из срп. књижев стар. стр. 285 и 286 том. I.

У Душановом Законику, Новаковићево издање, имамо о потри оваке одредбе:

Чл. 177. „*За попашу.* Ако ко попасе жито или виноград или ливаду нехотице[1]), то попашу да плати што рекну душевници[2]), који цене, а ако ли навалице попасе, да плати за попашу *шест* волова.“

Чл. 179. „Ако се учини потра међу селима (т. ј. село селу учини), онда се плаћа 50. перпера[3]), а ако попасе влах (сточар) и арбанасин (исто) да плати 100 перпера. Од те потре цару половина, а половина господару, чије буде село.“

Чл. 180. Где дође влах или арбанасин на село (разуме се пастир са стоком), у том селу да не застане други, који иде за њим. Ако ли на силу застане и напасе стоку, да плати потру и што је попасао.

За пашу.

Чл. 16. „Село селом да пасе, куде једно село туде и друго, осим забрана законитих и ливада да не пасе нико.“

Овом члану да додамо једно тумачење. Као што се јасно види из овога члана свако село имало је своју сеоску својину, која је припадала целом селу, и цело село имало је право да је пасе, дакле није била својина ни општине као правног лица. Поред тога било је приватне својине а то су законити *забрани и ливаде*. Израз за *забран* у старом законодавству имамо **ѕабѣлъ**, што изгледа да значи докле је обележено, забрањено, дотле је својина. Даничић вели „*silva septa* управо само *terminus*“; први израз значи шума ограђена, а други, који је и тачнији — terminus — међа, крај, граница; дакле шума омеђена.

Чл. 17. „Жупа жупи да не попасе стоком (овде стоји израз добитькомь) ништа. Ако се нађе једно село у тој жупи да припада или коме властелину или царству ми, или је село црквено или кога властеличића, — томе селу нико да не забрани пасти, — већ да пасе куде и жупа.“

Овај члан законика Душанова даје право користовања једном селу као и целој жупи. Ово такође значи да је и цела жупа, као год и село, имала својих испуста за попашу стоке, па исто тако као и код села није припадала жупи као правничкој личности, него целој жупи, тј. свима селима, која су у жупи И сва та села, која су у тој жупи, имала су заједничко право попаше и користовања, па ма које село припадало цару, властелину, властеличићу или цркви. Ова одредба може да има и ту вредност што се често пута у средњем веку дешавало у старој српској држави да владалац даде само земљу неком у баштину или проније, па он после насели људе на ту земљу. И ови нови насељеници после текли су право службености и користовања, као и друга села у жупи.

Оволико грађе даје нам законик цара Душана. А многе и многе одредби постојале су и вршиле се по обичају, које нису ушле у законик.

За време старе српске државе било је државних чиновника, који су били управници области и жупа, и који су строго пазили да се извршују одредбе законске, ако пак не би биле извршене, сам је он плаћао својом кесом.

* * *

Да прегледамо законе приморских општина, који се односе на истакнуту тему. Овде ћемо се нарочито задржати на *пољичком статуту* као споменику, који има највише грађе за пољопривредне и имаовинске односе. Најпре да поменемо где се налази жупа пољичка и како је било њено уређење.

Жупа пољичка лежи у данашњој Далмацији у округу, сплетском, на приморију између Сплета и Омиша тако, да се према северу граничи реком Жрновницом а даље мало атаром тврђаве Клиса, према истоку и југу реком Цетином, која овде прави велику једну окуку, а са запада морем.

Земља пољичка обично се називала *жупом* или *провинцијом*, а подељена је била на *дванаест катуна*. Поглавар се звао *велики кнез* или само *кнез*. Кнеза су бирали катуни на годину дана. Кнез је три пута морао у години обићи земљу и тамо суд држати са судијама и целим двором. Општинских заступника било је три а бирани су из три племена: Тишимира, Лимића и Кременића. Они су прибирали десетак и кривце на суд вукли и то због убиства, срамоте и крађе. Ту долазе још и канцелари, који као да су били главни чланови „двора.“ Ниже место од ових заузимали су *аристави*. Старешине катуна звали су се *катунари*. При суду о глави био је *пороmни суд*. Становништво пољичке жупе делило се на четири сталежа: на *властелу*, на слободне *дидиће*, на сељаке, поданике, који су се звали *кметови* или *кметићи* и на пастире *влашићи*. Имаовина им се звала *имењштина*, а делила се на *баштине, ждребнице* и *подворнице* (закупна добра). Новац се звао *благом*. Скупштине су двојаке *катунарских и опште земаљских, жупских*. И на једне и на друге долазили су племићи и слободни. Оне су звале *збор, сајам, станак* или *веће*. На општим скупштинама су доносили законе. Пресуде и законе доносили су написане на памучној хартији, која се звала *бумбажина* (руски *бумáга*?). Утврђиване су земаљским печатом „билиг жупски.“ Имали су меру, вагу и новац и т. д.

Сад да наведемо одредбе пољичкога статута о потри, и штетама, које чини стока, као и то како се и колико наплаћивало. Све чланове, који се у статуту односе иа потру изложићу оним редом и означити оне ⁂, који су и у статуту. Тако имамо:

Чл. 85 „*Закон за кокоши.* Ако се кокош нађе у грожђу дужна је главом, убити и изести; а где кућу гребе (у оригиналу раздриба), слободно ју је убити.“

Чл. 86. *Закон о врту.* За врт је закон као и за виноград. Кад је време, да се неком поврћу може штета учинити од које живине, онда је ситна живина дужна главом;

Чл. 87. Али најпре треба да је врт добро ограђен, па опет господар од врта да опомене да му се чини штета, па тек после опомене ако се штета опет чини, слободан је ситну живеж убити, а велику зајмити — ухватити и затворити.

Чл. 88. И свињу је вољан убити, као и брава (овцу); ако је тако велика штета, која би се учинила у врту, вољан је и брава и свињу убити и изести као и у винограду[1]).

Чл. 89. И кокош, која чини штету у врту или у винограду, господар је слободан, прво опоменувши да му се чини штета, убити и изести једну, ако их је више; ако ли је певац међу њима, може убити ма коју другу, али певца никако.

Чл. 90. Ако ли је у житу, које већ могу кокоши зобати, има господар од жита прво јавити, па ако се не чува, тек онда убити. Господар од жита у осталом може у сваком случају кокошку убити и појести је, само без пријаве дужан је дати ономе, чија је кокош, једну кварту мекиња.

(свршиће се)

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1 ДО 5 ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНПЕЛИЈУ
(ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

ОД

Љуб. Којића

(НАСТАВАК)

2. Справе за лечење ластара и лишћа (надземни делова).

Имамо велики избор ових справа, којима је задатак сузбијање криптогамски болести, што се појављују на ластарима

---

[1]) У оригиналу грехом.

[2]) *Душевник* у старом законодавству је човек, који суди по души. Они излазе, цене, на што нађу по души да је право, то и досуђују.

[3]) *Перuера* је новац рачунски старе срп. државе, две перпере сачињавале су један златни дукат, а једна перпера делила се на 12 динара онога времена.

[1]) При читању ових чланова пољичкога закона, нека се има на уму да је овај закон препис са некога старијег рукописа. А преписан је године 1400. Дакле свршетком XIV века.

и лишћу. За овај посао употребљује се или течност нарочито за то справљена, или прашак. Према томе за растурање течности имамо 1. пумпу коју носи човек на леђима радећи; 2. пумпу, коју креће сточна снага; и 3. апарат који носи коњ или мазга на самару.

За растурање прашка имамо мехове разне конструкције, путује за сумпорисање, а може се прашак растурати помоћу кићанки од вуне и другог подесног материјала.

Пумпа коју човек носи на леђима.

Ова је пумпа данас усавршена тако, да се с њом може радити поуздано и сигурно. Можемо ове пумпе поделити на два главна типа.

Код првог, пумпа дјејствује на течност, коју тера у један ограничен ваздушни простор; улазећа течност заузима све већи простор и притискује ваздух, који притиснут дјејствује као федер на течност и осигурава равномерну количину и поделу. Код другог, суд је за течност херметички затворен и јак. Пумпа црпи ваздух с поља и тера у исти суд дотле, док притисак не натера течност да излази на отвор, који је удешен за растурање. Овај последњи начин мање је усавршен у погледу потрошка нужне снаге при раду, међутим практична му је страна што се може механизам одвојити од сваког додира са течности, а кад се пумпи дода стаклени суд може се употребити течност, која метале нагриза.

При свем том пумпе првог типа пажљиво израђене највише су данас распрострањене у виноградима француским и страним.

За разбијање течности у врло фине капљице, које изгледају као магла, удешен је нарочити отвор на пумпи, по систему Американца *Риле-а*. Течност натерана притиском ваздуха од $1^1/_2$ до 3 атмосфере, долази на отвор и разбија се у веома фине капљице, што зависи од притиска и пресека на отвору. У случају запушавања, као, кад се ради с течношћу, справљеном од креча и плавог камена, има нарочити направа, којом се то отклови.

Пумпа, коју човек на леђима носи при раду, врло је подесна за малу културу, т. ј. мале виноградаре, а посао може извршити тако добро и пажљиво како се жели.

У почетку (прво третирање) може се с њом третирати један хектар и више дневно, а доцније, на свршетку сезоне, кад је се винова лоза у велико развила, једну трећину или четвртину хектара.

Апарати за вучење.

Несигурност у контролисању више радничких група, као и немогућност, да се у згодно време нађе довољно радне снаге за овај посао, а нарочито у тренутцима, који су од пресудне важности за сузбијање криптогамски болести, — изазвало је мисао за конструкцију апарата, које ће покретати сточна снага. Данас таквих апарата има много из разних фабрика и разних конструкција, а може се рећи да су механички усавршени исто тако као и они, што их човек при раду на леђима носи.

Са једним таквим апаратом, може се дневно свршити на 8—10 хектара; суд за течност вата 200 литара. Према овоме, овај апарат употребљив је само за велику културу и за винограде у равницама због чега прелазим она

Апарате за ношење на самару.

Осим два напоменута апарата, који одговарају потребама мале и велике културе, напомињемо и трећи, који може испунити захтев средње културе т. ј. винограда који се налазе на косама и повијарцима где је вучење неподесно или немогуће. У таким приликама употребљује се апарат кога на самару носи коњ или мазга. Из једне попречне цеви, што стоји у вези са судом за течност, шиба млаз са истим притиском и ситним капљицама, као што смо напред напоменули, и у исто време прска три или четири реда винограда.

На конгреској изложби било је више оваких апарата с којим се може дневно свршити око 5. хектара. Писац ових редака присуствовао је првом покушају овог апарата у винограду пољопривр. школе у Монтпелију. Рад је ишао правилно, при свем том што је дувао силан ветар. И ако би се имало много шта пожелети, опет се може сигурно рећи, да је веома велика уштеда радне снаге.

Апарати за растурање прашка.

Још одавно почео је се употребљавати сумпорни прашак противу *оидијума*, ради чега употребљавати су се меови нарочито подешени за то, кутије и кигке од вуне за растурање прашка. Све су то справице мање или више подесне, и за ношење у рукама или на леђима. Рад је прост те и не треба много објашнења.

Ми не можемо завршити набрајање свију ових справа, што нам за обрану служе, арсенал нашег савременог винодеља, а да не истакнемо једну филозофску истину, која је логичка посљедица овога, истина која мора бити урезана у памћењу свију нас, а састоји се у ово неколико врста:

Биљке груписане у индустријске културе човечијом руком, губе самим тим највећи део срестава за природну одбрану; док напротив њихови паразити налазе у тим вештачким приликама једно најповољније поље за развиће, умножавање и распростирање.

Отуда је неизбежна нужда за успех наше културе, да наново успоставимо поремећену природну равнотежу, употребљујући средства за одбрану и нужну заштиту. Свака, од болести, винове лозе јесте један изредан пример овог закона, који влада свима бићима.

У последње време примећено је добро, колику нам бригу задају паразитске болести у виноградарству, пошто су готово постале предоминирајући предмет свију расправа што се односе на надзор винодеља.

IV.

Мраз и Град.

Пролетњи мразови.

Виногради страдали од пролетњег мраза. — Пролетњи мразеви оштете јужне француске винограде исто тако, као и оне на северу. Но штета је мања и појава ређа на крају јужне француске. Мраз је примећен у Алгиру и Тунису само много ређе.

Време мржњења. — Периода пролетни мразева простире се од 15 Марта до конца Маја. Најкритичнији тренутци јесу између 15 Априла и 15 Маја. Ова периода пружа се до 1 Јула за винограде у Лорену.

Оцењивање оштете. Од мраза учињена штета врло је различна према јачини мраза и природи оштећене сорте. Може неки пут изнети $^1/_8$ бербе; али, у извесним местима и $^3/_4$ целокупне производње.

Метеоролошки услови за пролећне мразеве. — Ови су мразеви неки пут изненадни и произлазе тада кад је ваздух веома узрујан. Разлађење је јако — 4° и — 5° и тада је најубитачнији и зове се *мраз*. Није га могуће предвидети у очи дана. Други пут, напротив, разлађење бива поступно и ваздух остаје миран. Температура спадне ретко кад испод — 2°: то је зрачење топлоте или *слана*. Може се у опште предвидети по поступном излађивању у очи тог дана и по провидности атмосфере

Разна средства противу пролећњег мраза

Вештачко димљење. — Употреба термометра-јављача с алкалом или живом или металом, корисно је за предупређење мраза. Извештај мора бити дат најмање на + 1°.

Огњишта. — Огњишта или ватришта што најјевтиније коштају а најпрактичнија јесу судови напуњени катраном; али згоревање мора се надгледати. Лозе, траве, трње преливени са катраном, дају изобилно дима, али мало траје. Теже се транспортирају и служе за уточиште свију инсеката па с тога се мора изгорети сваке године.

Размештај и удаљење ватришта. — Ако ћемо да имамо успешан резултат, треба ватришта запалити при 0° или + 1° па ма у који сат ноћи или јутра. Згоревање мора се продужити до после изласка сунца, док се топлота не попење за 1° или 2°. Препоручљиво је имати при руци термометар.

Ватришта треба поређати у једној или више линија окружујући виноград и ближе са оне стране од куд долази ветар за време мраза. Удаљење ватришта не треба да буде веће од 10 до 15 мет. имајући при том огњишта са 7 до 10 килогр. смоласте или катрањасте материје.

Многи покушаји чињени су са прашком креча, гипса. Резултати не беху сваки пут задовољавајући. Овај је начин још у току изучавања.

Натапање и наводњавање даје изредне резултате у местима где се може применити.

Најзад доцније резање и високо орезивање и ако није повољно за обилату бербу, даје могућности да се критична периода пролетњи мразева у неколико смањи.

Јесењи мразеви.

Ови су мање чести и слабији у јужној него у северној Француској. На Југу, у извесним годинама омету сазревање лозе, а на Северу затекну често пута одоцњену бербу, која се врши одмах чим мраз попусти.

Зимњи мразеви.

И зимњи мразеви често пута донесу штету виноградима, само што та повреда остане непримећена, или се приписује другим узроцима, зато што се тек примети при орезивању или кад вегетација крене. Зимњи су мразеви узрок угинућу појединих чокота калемљене лозе, које приметимо после зиме. Угинули чокоти морају се заменити одмах у пролеће.

Метеоролошки услови зимњег мраза. — Кад се температура снизи до — 10 или — 12°, онда и мраз учини своје дјејство. Присуство, снега са поледицом праћено са одмржњавањем и замржњавањем увећава штету. Лозе су обично јаче повређене ако после дужег периода топлијег времена, напрасно стегне јака зима. Зимњи је мраз од веће штете у влажним него у сувим земљиштима.

Почестно или потпуно загртање чокота пре зиме, у највише случајева, даје довољну и успешну заштиту против зимњих мразева.

Град.

Падање града чини највећу штету виноградима. Ако је јак може да уништи потпуно једногодишњу бербу, а донекле оштеги и ону идуће године, нарочито ако се учињеним повредама придруже још и какве криптогамске болести. Падање је града веома различно према пределима, па и према појединим местима у истом пределу.

Орезивање после града. — Ако град падне рано, пре 15 Јуна, зелено орезивање даје добар резултат за идућу годину. Од 15 Јуна до 15 Јула орезивање, показује се час корисно, час штетно. Орезивање у зелено после 15. Јуна 1892 године, показало се у окр. Херолу неповољно за плод идуће године.

Начини, како да се од града сачувамо, нису још довољно проштудирани да би их могли препоручити пажњи винодељаца. У оскудици превентивних или половних мера, изгледа, да је још најкорисније прибегавати разним економским комбинацијама, таквим као што су: осигурања.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Против опадања косе. — Препоручују јако у последње доба помаду с *дуваном*. 40 грама истрошеног сувог дувана потопи се у ½ литра воде; после 10 часова процеди се и изгњечи. Добијена течност мора се сталожити и избистрити, па се онда увари што гушће у суду, који се мете у други суд напуњен с водом. Од ½ литра течности добије се овако јаког уварка дуванског 12—14 грама. Треба уварак смешати са 132 грама сржи — масти — из костију и помада је готова.

* * *

Мрље од мастила на патосу. — Чисте се са нешто разблажене сољне киселине, којом се поспу и оставе неко време, да их киселина растопи. Онда се неколико пута испирају добро с водом, која се непрестано долива и — дрво, патос, добиће најзад своју првобитну боју а мрља ће нестати.

* * *

Да се сланина не ужеже. — Препрочују да се пре скидања из димњака ил' сушнице, свака осушена — одимљена страна сланине, испере у кофи воде дотле, докле се не спере сва нерастопљена и неупијена со; онда је треба обесити на каквом промајном месту, па ће после 8 дана очврснути. Увијање у артију шкоди, јер задржава сланину у влажном стању и спречава кристилизацију и очвршћање сланине.

* * *

Петла са звонцотом о врату — држи редовно један живинар у Тургави међ својим кокошима. Задатак је овом звонцету, да не да приступити твору, куни и лисици у кокошар, јер чим се који од ових лопова пришуња кокошима, оне се узнемире и ускомешају, звонце стане звонити и разплаши грабљивце а и човека учини пажљивим на приближујућу се опасност.

* * *

Справљење олмицких кваргли. Кисело млеко с кога је скинута павлака загрева се на 36 до 38° Ц. дотле, докле се из њега сиревина потпуно не издвоји. Онда се сир добро притисне, и исцеди, изгњечи се прстима, на сваки килограм сира умеша се 5 декаграма соли (неки додају и мало кима) и добро измеси.

Онда се граде мали сирци (има нарочитих машина за калупљење сираца) и оставе се на сламу, да се осуше. Пошто се сирци осуше, мету се у киселу, добро усољену суротку и наслажу једно преко другог у ћупове или мале качице. Ови судови се добро покрију и завежу, да ваздух не пролази и оставе се на месту око 9—12 недеља ради дозревања.

Добро сазреле кваргле треба да граде равномерну црвеножућкасту масу и да добију глатку, нешто влажну површину. Онда су готове за јело.

* * *

Јачање очњег вида. Изредно средство за јачање и одржавање очњег вида имамо у навици, да се очни капци и трепавице, обрве и слепе очи, посведневно, најбоље непосредно пред спављем, овлаже се ладном водом.

И доиста нема ничега што тако јако и постојано снагу живаца крепи и што их чува од навале крви (главни узрок већине окоболних болести) но што је ово просто и невино средство. Њим се треба неколико пута преко дан послужити, када се очи имају много да напрежу.

Сва друга средства за ојачавање и одржавање очњег вида смеју се примењивати само по наредби лекарској. Многи је патио већ од неизлечиве окоболе само за то, што је без лекарског знања, сам по чувењу употребљавао ма које друго, на изглед невино средство против побољевања очију.

* * *

Подлога стоци. Подлога стоци служи најпре као постеља, а за тим као прикупљач екскремената. Имајући у виду ову двојаку цељ треба подлагати и материје 1) које су угодне за лежање, 2) које имају довољно снаге да абсорбују чврсте и течне састојке 3) које имају у себи довољно азота. Подлоге богате азотом служе као добро средство за нагнојавање. Али и ако слама житна има с једне стране мање азота нег' рецимо стабло од кртоле, од боба, или какве друге легуминозе, она има с друге стране више еластичности и више моћи за абсорбовање, с тога је треба предпоставити свакој другој подлози. Количина подлоге зависиће од животиње којој се подлаже: рогатој стоци треба подложити више сламе (од 3 до 5 кгр. за 24 сах.); свињчету још мање (750 гр. за 54 сах.).

* * *

Гојење стоке. Теорија гојења. Животиње абсорбују у храни са свим готових материја, које их гоје. Али су те материје у тако минималној количини, да њима само не бисмо били у стању да објаснимо гојење. Тако је г. Перзо експериментишући на једној гуски нашао у њој после 28 дана кљукања 2 кгр. и 45 гр. масти, међу тим у храни унесено је било у њу свега 1 кгр, 120 гр. Јасно је дакле, као што је то приметио Сансон, да животињски организам има особину да претвори у маст извесне хранљиве материје. Питање, које су то материје, које животиња у маст претвара, дуго је дискутовано и наученаци су се данас сложили, да су то у главноме: штирак, декстрин и шећер. Како се врши то претварање? Свакако једном сличном синтезом оној, коју је прво Бертело, знаменити хемичар француски извршио у свом лабораторијуму, склопивши од биљних састојака животињске материје.

С друге стране јасно је данас да се у организму животињском сало распада, *претварајући се у снагу, која се манифестује у каквом било раду или топлоти,* која треба да одржи сталну температуру животиње. Рад мишића, био он унутрашњи или спољашњи, изазива то распадање масти и губитак сала. Према томе ако се маст, коју животиња прима у се у храни, налази у количини која је само довољна да изазове енергију потребну за сваривање и за све друге покрете, онда гојења неће бити. Ако пак масти има у храни више него што је потребно да животиња изврши све своје покрете, сав од ње захтевани рад, онда ће се сувишак масти унесене или створене у организму наслагати на мишићна ткања и чинити тако једну врсту резерве за стварање нове енергије. Ако ова енергија није потребна, то значи ако животиња не врши никакве или тек слабе покрете мишићне, онда ће та наслагана маст остати у целини, нераспаднута; њој ће се додати све нови и нови слојеви и то је — гојење.

Маст се дакле или у храни уноси у животињу, или је животињски организам сам ствара из других субстанца: шећера и штирка. Маст унесена или створена у организму животињском, претвара се у снагу — енергију — која се манифестује у покрету. Отуд је практички закључак: За гојење стоке потребна је најпре храна богата у масним састојцима или у састојцима који се лако у маст претварају, а за тим потребно је да стока остане, што је могуће више у миру и тако не изазива распадање већ унесене масти; најпосле потребно је да животиња буде у што сталнијој температури. Опадање спољашње температуре изазваће стварање унутрашње топлоте, а ово бива, као што смо напред видели, распадањем масти.

Dictionnaire d' agriculture

* * *

Гојење свиња. — Треба изабрати свиње дугачке, којима је тело цилиндрично, и које су што је могуће више праве, без угнућа и грба. Свиње се најбоље гоје у пролеће и у зиму; гојење траје просечно три месеца. На сваких 100 кгр. тежине једног свинчета треба му дати дневно 10 кгр. куване кртоле — ово је најбоља храна за гојење. Разуме се да свиње од 50 кгр. добија 5 кгр. кртоле итд.

Врло је добро још давати свињчету свакодневно и ову храну: 4 кгр. кртоле, 4 литра кукурузног брашна, 6 литара масне воде. Ово помешано треба поделити на четири дела и дати му у четири пута.

Апсолутан одмор преко је потребан свињчету, које се гоји. Не треба га узнемиравати а поглавито не треба га ничим плашити.

(Larbalétrier)

* * *

Гојење волова. — Ево по једном швајцарском привреднику какве услове треба да има во одређен за гојење. „Кости мале, кожа танка, по облику своме во личи на буре.“ У опште привредник швајцарски бира за гојење волове мале или средње, никад велике; са кратким ногама, са кичмом правом као стрела, са леђима широким и равним, ни мало седластим; тело што округлије, груди широке; кожа танка а длака мека и уврgнута. Не треба ни спомињати да во треба да је потпуно здрав, да је лаган у покретима, да није сама кожа и кост. Во меснат лакше се да угојити него во са свим мршав. Ако је привредник у намери да сасвим мршаве волове угоји, онда треба да их најпре неко време, најзгодније преко зиме, поштеди од сваког рада хранећи их добро. Систематично гојење треба да наступи тек кад се во заокругли, кад се сапи испуне.

Има три начина за гојење волова. Један, колико прост толико практичан је гојење на попаши; други начин је гојење у штали; трећи начин је комбинација оба прва.

О првом начину нема много шта да се каже. Успех зависи од избора траве. Од два система попаше, слободне и затворене, швајцарац — то зависи од земљишта — предпоставља први, француз други; то значи швајцарац пушта стоку на попашу и иде за њом; прати је, стара се само да се не загуби, стока сама бира земљиште и храну, остаје у равници или се пење на брда. Француз — говоримо о онима, који се поглавито баве гајењем стоке — везује тако рећи стоку за једну попашу, коју је неговао; кад се ова исцрпе преведе стоку на другу, отуд на трећу или врати опет на прву. Ово зависи, да боме, колико од земљишта толико и од облика сопствености.

Гојење у штали брже је, јер во остаје затворен, не троши своју снагу и тако не изазива распадање унесене масти. Гојење у штали треба применити на волове, који су достигли већ извесну тежину, јер је овај начин гојења много скупљи. Штале треба да имају сталну температуру од 14 и 18°C.; треба да су мрачне; јер светлост дражи волове на извесан начин и тиме успорава гојење.

Гојење треба зачети лакшом храном и продужити концентрисанијом од тренутка кад во почне губити апетит услед дебљања. Најбоља је храна кртола или репа.

Сансон, један од највећих зналаца у питању о сточарству дели гојење волова у три периода и препоручује ову дневну храну.

I период: 5 кгр. сена; 36 репе; 4 кгр. прекрупљене зоби; 1 кгр. 750 гр. мекиња; 350 гр. измлевеног ланеног семена; 50 гр. соли и 2 кгр. 500 гр. колача од истуцане репице (Brassica napus).

II период: Сена 5 кгр. репе 33 кгр.; зоби 4 кгр; колачића од репице 3 кгр. 500 гр.; мекиња 1 кгр. 750 гр.; ланеног семена 450 гр; соли 60 гр.

III период. Сена 5 кгр. репе 25 кгр.; зоби 2 кгр.; мекиња 2 кгр.; ланеног семена 450 гр. соли 80 гр. колачића од репице 3 кгр 50 гр.

Место репе може, да боме, да дође кртола.

Комбиновано је гојење двојако. Или се волови пусте у јесен на попашу, па се зими продужи гојење у штали, или се гојење у штали почне доцкан у зиму и заврши у пролеће на паши.

Телад се гоји ако им се у довољној количини даје млека. Млеку, са кога је већ дигнут скоруп, треба додати ланеног семена и зобног брашна. Разуме се да док су на гојењу, телад треба да су затворена, у миру и у мраку.

ГЛАСНИК.

Пероноспора у округу ужичком. — Ма да у државној статистици стоји; да у овоме округу нема винограда никако, ја ипак устајем да кажем: да их има. Скорим ћу изнети имена сопственика и простор засађен виновом лозом, доказаћу: да се винова лоза гаји у овоме округу од пре 10—15 година (разуме се: у малом обиму), и да се она све више распростире.

Овом приликом хоћу само да констатујем: да је се на виновој лози у овом округу местимице појавила пероноспора на листу, а негде и на ластару, који је се био почео здрвењавати. Пероноспора је се појавила лани, те пошто су врхови лозе од ње били постали неспособои за расађивање, то приликом овогодишњег орезивања лозе није расађивана.

Због тога, што нема винограда у већем обиму, као што их има у другим винодељским крајевима, то против пероноспоре нису никаква средства предузимана.

Идуће године биће дужност пожешке подружине да изврши прскање заражених лоза, и да правилно организује тај рад у у својој околини. **Л—ћ**

* * *

Колико је где у свету родило жита ове године. — Угарско министарство пољопривредно објавило је „*Статистику жита*“ из које, по „Oest. l. Wbtt-у“ вадимо ове податке:

У целој Угарској (разумевајући ту и Хрватску са Славонијом) добивено је ове године:

Пшенице 42,898.9259 (метр. цент.)

Ражи 16,263.168 дин.

У осталим земљама добивено је *пшенице* рачунајући у милионима хектолитра:

У Великој Британији	21·5
„ Француској	125·
„ Немачкој	36·
„ Аустрији	16
„ Италији	42·4
„ Холандској	2·2
„ Швајцарској	2
„ Белгији	7·5
„ Данској	1·6
„ Шведској и Норвешкој	1·3
„ Шпанији	34·5
„ Португалској	3·2
„ Грчкој	1·2

Ових 13 држава нису кадре да своју потребу у житу подмире властитом производњом, него морају са стране увозити. И тако *потребно је још* милиона хектолитара.

Великој Британији	60·—
Француској	7·—
Немачкој	11·05
Аустрији	11·25
Италији	10·05
Холандској	4·25
Швајцарској	4·25
Белгији	9·—
Данској	0·64
Шведској и Норвешкој	2·05
Шпанији	4·05
Португалској	2·—
Грчкој	1·01
Свега	128·49 мил.

хектолитара.

У државама, које извозе жито, било је ове године пшенице, у милионима хектолитара:

Русији (с Кавкаском) 128 (преостаје преко потребс за извоз 50);
Угарској 53 (преостаје 16);
Румунији 18 (преостаје 7)
Бугарској и Источ. Румелији 11 (преостаје 4·6);
Србији 3·5 (преостаје 0·78);
Европској Турској 10·5 (преостаје 2);
Малој Азији 20·5 (преостаје 1);
Источној Индији 91 (преостаје 8);
Уједињеним државама Сев. Америке 144 (преостаје 25);
Канади 15·5 (преостаје 5·5);
Аргентинској 41·42 (преостаје 26);
Чилској 8·5 (преостаје 3·5);
Аустралији 15·15 (преостаје 5);
Алгиру 6‘5 (преостаје 1);
Тунису 5 (преостаје 0·60);
Мисиру 4·5 (преостаје 3·57).
Капланду 105 (преостаје 0·55)
Укупна сума свих извозних држава 577·88

Кад се одбије њихова потреба, онда за експорт (извоз) има 156·59.

Кад се узме у обзир, да су Јужна Америка, Аустралија и Африка већи део свога вишка већ раније извезле, онда остаје експорт *92 до 93 мил.*

С овом количином не би се могле све државе, које увозе храну, потпуно подмирити. Али како има још прилично непродате хране *од прошле године*, како у увозним, тако и у извозним државама, то се може узети, да ће се и ако доста оскудно, моћи подмирити потрошња.

Но, овде излази на среду још једна мала непријатност. Кукуруз је, како у Европи, тако у Америци, јако омануо. С тога је у изгледу, да ће се услед оскудице ове хране, повећати много тражње стрмних плодова.

Код нас ће се, услед рђаве бербе кукуруза, извесно осетити велики недостатак, који тешко да ће се моћи попунити овогодишњим вишком жита, кaји је и онако врло незнатан. — Не знамо, само како стојимо са прошлогодишњом храном.

На сваки начин предстоји нам, да будемо врло обазриви са продајом хлебне хране, односно *са извозом ове.* Оскудице кукуруза, а мали принос остале зрнасте хране, утицаће врло осетно и на трговину сточну; — нарочито *извоз дебеле стоке* (у првом реду — свиња) биће слабији и ограничаваће се више на извоз полуугојене или мршаве стоке (палоције).

Нека буде ово једна патриотска напомена како привредницима, тако трговцима, — да не би земља, услед *несразмерног извоза* доведена била у велику оскудицу *насушнога хлеба.*

— — **Ђ.**

* * *

Један диван пример. — У Милићевом селу (срез пожешки округ ужички), двојица до краја сиромашних пољопривредника *убрастве се.*[1]) Слагали су добро, а напредовали су у раду не може бити лепше.

Брзо се покажу последице њиховог братства: они отпочну стално осигуравати своје стање својим личним удруженим радом.

Пошто су се мало заимали, ожене се обојица. Наставе опет рад, оставивши женама да се брину а кући, о радовима женским и о свему ономе, што је њихов задатак.

Напредовали су и даље. Но жене им се позавађају, и навале на своје мужеве да се поделе.

Они су их дуго, веома дуго, одвраћали и саветовали, али никакве вајде: оне траже да се они поделе.

Онда мужеви договорно а *одлучно* сваки својој жени каже: *да оне покупе своје ирље и иду у свој род, а они неће да се деле.*

---

[1]) *О братству* читај мој рад „*Пољопривредна удружења*“ у «Тежаку» са 1894 год.

Та њихова заповест не само да је била одлучна, већ су они захтевали: да жене одмах напусте њихову кућу, њихово браство.

Шта су тада жене могле друго урадити, него се измирити везујући сд тада међу собом сестринску љубав.

* * *

Братсво ово постало је пре пет шест година Браственици су били готово прави пролетери. Данас су толико заједничким трудом и љубављу успели, да су се отргли беде, у којој се сиротиња налази.

Жене им се слажу и такмиче се: која ће више урадити.

Браство њихово стално напредује.

Л—ћ

ПОЉОПРИВРЕДНА КЊИЖЕВНОСТ

ПОПИС ОБРАЂЕНЕ ЗЕМЉЕ

у

КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

1889. године.

Тако се зове нова књига, коју је, по службеним подацима, написао наш статистичар, Богољуб Јовановић.

Та његова најновија књига јесте резултат пописа, кога су, по датим упуствима, а под надзором среских власти, извршили општински судови у целој земљи. За просечни жетвени принос, за сваки усев на по се, служили су писцу подаци, добијени од управе српског пољопривредног друштва.

Тим статистичким радом утврђено је дојакошње мишљење: да од целокупног броја становника у Србији 9|10 бави се искључиво земљорадњом и сточарством. Учињеним пописом констатовани су и ови врло важни резултати.

Према укупном броју домаћина, којих је у 1890 год. било 348.257, долази на власнике земље 73.88 процената. Осталих 26.12 проц. долази на домаћине, који, или немају своје земље, или живе о занату.

Теглене стоке нашло се свега: 581.833 грла и то:

Коња и кобила	97.828
Волова и бикова	325.338
Крава	158.667

Из упоредне таблице о стању теглене стоке за све округе у земљи види се: *да је Србија, за последњих година, учинила напредак у коњарству, а да број волова и бикова рапидно опада.* Највише теглене стоке имају земљорадници у северозападним окрузима.

Од 4,858.940 хектара, колико износи целокупна површина Краљевине Србије, на земљу под културом долази 1,221.088·26 хектара и то:

под разним усевима	648.398.58
» виноградима	43.304.82
» шљивацима	63.681.40
» ливадама и пашњацима	384.703.46
» угаром	81.000 00

Кад се томе броју дода још и земља под шумом, испусти и утрине, што је, по подацима из 1888 год. износило 1 милион 041.625.51 хектара, онда излази, да у Србији има продуктивне земље: 2,262.713.77 хектара.

Према тим податцима Србија има продуктивне земље 46.57 процената, остатак пак од 53.43 долази на непродуктивну земљу. *Дакле, више од половине целе Србијне површине јесте земља непродуктивна.*[1])

[1]) Колика је „продуктивност" утрина и испуста — па и већине шума — зна сваки. То су махом провалије, урвине, пуста поља, од којих се и општине отресају! Уред.

Кад се број теглене стоке испореди са површином земље, која се обрађује, онда излази: да на сто хектара засејане земље долази просечно по 96 грла теглене стоке. Занимљива је појава, да у новим крајевима има више теглене стоке, него у старим окрузима. Узевши у опште, са задовољством може се констатовати: *да је број теглене стоке у Србији за сада још релативно велики.*

Обрађена земља налази се у оваком стању.

Од целе површине обрађене земље више је од половине под усевима. Једну трећину заузимају ливаде с пашњацима а остатак је под вотњацима и виноградима. Од земље под усевима долази

на	свега хектара	у проценту
кукуруз	298.495.69	46.03
стрмна жита	320.969.15	49.50
варива	3.058.39	0.47
баштенске усеве	15.966.95	2.46
тргов. биљке	9.908,40	1.54
У опште	*648.398.58*	*100.00*

Кукуруз и бела жита имају готово подједнак проценат Пасуљ сам за се заузима врло незнатан простор, а исто тако и трговинске биљке са баштенским усевима, који се производе само за домаћу потребу.

Под кукурузом било је највише земље у пожаревачком округу, а најмање у ужичком. Проценат земље под пшеницом и другим белим житима био је највећи у топличком, а најмањи у рудничком округу, под варивом највећи у топличком а најмањи у врањском; под баштенским усевима највећи у београд.

Проценат земље, засејане трговинским биљкама: ланом, конопљом и дуваном, био је највећи у алексиначком округу, а најмањи у београдском.

Винограда је било у свима окрузима, осим ужичког. Њих је било највише у крајинском, а најмање у подринском округу.

Проценат воћњака био је највећи у рудничком а најмањи у врањском округу.

Ливада и пашњака било је највише у рудничком, а најмање у топличком округу.

Из упоредног прегледа, који се износи за сваку врсту усева у размери обрађене земље према становништву, излази: да у Србији, према броју становника, има највише ливада и пашњака, а после тек долази земља под белим житима и кукурузом. Воћњака има сразмерно више од винограда. Размера за баштенске усеве, трговинске биљке и варива са свим је мала.

Жетвени принос **кукуруза** пружа нам оваку слику:

Један хектар земље под кукурузом даје 1200—2000, дакле просечно 1600 килограма кукуруза у зрну. Према томе, укупни принос кукуруза износи: 4,775.931 товар, у вредности: 43,604.250 динара по просечној цени, која је износила у 1889 г. 9·13 динара по товару.

Кад се тај укупни принос подели с бројем становника, који је на крају 1888 године износио 2.064.900, то онда од истога долази просечно на једног становника по 2.31 товара.

Жетвени је принос **пшенице** за 2,282.832 товара мањи од приноса кукуруза а пошто се од истога извози само пети део, то остаје довољна количина у земљи.

Од укупног приноса пшенице долази просечно по 1.21 товара на једног становника.

Просечна цена једног товара пшенице износила је у 1889 години 11.58 динара. Према томе, вредност укупног жетвеног приноса пшенице износила је: 28,870.086 динара.

Засејани простор **ражи,** и озиме и јаре, износио је свега: 25.769·57 хектара.

Жетвени принос озиме ражи износи просечно по хектару 10—12 товара, а јаре 8—10 товара.

Према томе укупни принос био је код ражи озиме и јаре 271.999 товара.

По просечној цени од 8.38 динара за један товар вредност укупног приноса ражи износила је свега: 2,279.352 дин.

Јечмом је било засејано 46.177·39 хектара. Ту долазе обе врсте јечма и озимог и јарског и то у овој размери: озимог 24.754·57. а јарског 21.432·82 хектара.

Жетвени принос са једног хектара износи просечно код озимог јечма 12—13 товара.

Према томе, јечмом засејани простор износила је укупни принос:

озимог	309.432 товара
јарског	235.651 »
у опште	*545.083 товара*

Просечна цена једног товара јечма износила је у 1889 г. 8·68 динара, а вредност целокупног жетвеног приноса ове хране: 4,731.320 динара.

Под **овсом** било је свега 52.986·45 хектара. По просечној оцени износи жетвени принос овса 10—14 товара са једног хект.

Према томе, укупни жетвени принос овса износи: 635.837 товара у вредности до 5,048.545 динара, по просечној цени од 9·56 динара по товару.

Под **крупником** било је свега само 7.492·95 хектара. Просечни жетвени принос његов износи по хектару 12—14 товара, а просечна цена једног товара била је у 1889 години 8·14 динара. Дакле, жетвени принос крупника у товарима износи 97.408 а вредност у динарима: 724.715.

Елде је сејано врло мало. Године 1889 било је под елдом свега само 1 381·96 хектара; дакле од све обрађене земље само 0·12 процента.

Просечни жетвени принос елде узет је од 9—12 товара по хектару, а просечна цена једног товара ове хране по 15 динара

Највише је елде било засејано у ужичком и чачанском округу. Жетвени принос елде у товарима износио је 14.510·3, а вредност жетвеног приноса у динарима: 217.655.

Просо се још мање сеје и од елде. Године 1889 било је под просом свега само 417·57 хектара, дакле тек 0·04 процента од све обрађене земље.

Просечни жетвени принос проса узима се 10—12 товара од хектара, а просечна цена једног товара ове хране по 10 динара. Целокупни принос у товарима износио је 4.593 а у динарима: 45.930

Укупни принос **сламе** од кукуруза, белих жита, елде и проса износио је у товарима 10,304.587 а у динарима 25,761 467.

Та знатна количина сламе допуњује нашем земљораднику недостатак у сену; јер према односно врло малој површини ливада, које се с године у годину преоравањем смањују, принос сена не би никако био довољан, да се домаћа стока исхрани.

Пасуља је у 1889 години било посејано:

	хектара	у проценту
самога за се	2.568·10	2·17
с другим усевима	115.955·93	97·83
Свега	118.524·03	100·00

Жетвени принос пасуља, који је био сам без других усева, износи по хектару 12—15 товара. Принос пак онога пасуља, који је био заједно с другим усевима, износи само 2—3 товара по хектару.

Према овом просечном приносу израчунат је укупни принос пасуља и он износи у товарима:

самог без других усева	34.669
заједно с другим усевима	289.890
Свега	324.559

Кад се овај принос подели с бројем становника, онда излази, да је од истога долазило просечно по 15 килограма на једног становника.

Занимљиво је, да у новим крајевима потрошак пасуља износи једва половину оне количине, која у старим окрузима долази просечно на једног становника.

Просечна цена једног товара пасуља износила је у 1889 години 24·14 динара, и према томе укупна вредност целога приноса пасуља износи 7,834.854 динара.

Земље под **сочивом** било је свега само 490·29 хектара или 0·04 процента од целог простора обрађене земље. Према томе, и принос сочива био је незнатан; он је износио свега 2.451·60 товара, дакле просечно 5 товара по хектару.

Укупна вредност сочива, према просечној му цени, износи 73.547 динара.

И **кромпира** је било сразмерно мало. Земље под кромпиром било је свега 3 909·30 хектара, дакле тек 0·34 процента од све обрађење земље.

Са једног хектара може се добити 40—60 товара кромпира, и по томе сав принос, са напред поменутог простора, износио је: 195.466 товара у вредности до 1,665.370 динара, према просечној цени, која је износила 8·52 динара за товар.

Земље под **купусом** било је свега 3 424·20 хектара, дакле мање него под кромпиром.

Принос са једног хектара може дати од 15—18 хиљада главица или приближно око 100 товара купуса, а по просечној цени до 10 динара за један товар. Према томе, принос купуса у товарима био је укупно 342,424 а у динарима 3,424.240.

Под **бостаном** било је свега 2.425·84 хектара. Узима се, да један хектар земље под бостаном може дати 4—5000 комада лубеница и диња, у тежини око 80 товара. Просечна цена једнога товара може бити 10—12 динара.

По наведеном, дакле, износи принос бостана свега: 194.066 товара у вредности 2 425.830 динара.

Земље под **луком** било је свега 3.011·37 хектара. Посебице било је под луком

	хектара
црним	1.534·76
белим	1.476·61

Са једног хектара може се просечно добити 15—20 товара црнога лука, а 8—12 белог.

Приближна цена црног лука износи 10 динара, а белога до 30 динара за један товар, кад се купују веће количине.

Према томе био је укупни принос:

лука	товара	у вредности
црног	26.857	268.570
белог	14.766	442.980
у опште	*41.623*	*711.550*

Остали баштенски усеви, у које су узети: патлиџани, паприка, мрква и т. д. који при попису обрађене земље нису посебице одвајани, заузели су: 3.195·74 хектара.

По варошима било је под овим усевима релативно три пута више него по селима.

Принос ових усева износио је укупно 38.433 товара у вредности до 384.330 динара.

Трговинских биљака као лана, конопље и дувана било је у год. 1889 9.908·40 хектара и то:

лана	601·77
конопље	7199·76
дувана	2106·87

Конопље се сеје релативно тринаест пута више од лана. Принос од лана и конопље састоји се из влакна и семена. Принос лана даје по хектару 2—3 товара влакна и 4—8 товара семена.

Принос конопље износи по хектару 4—6 товара влакна и 3—4 товара семена.

Дувана у листу добије се по хектару 7—9 товара.

Према томе, износио је укупни принос:

	товара	динара
лана у влакну	1.503	198.390
лана у семену	3.909	195.450
лана свега	5.412	393.840
конопље у влакну	35.999	3,023.916
конопље у семену	25.199	1,259.950
конопље свега	61.198	4,283.866
дувана у листу	16.855	2,073.165
у опште	78.053	5,750.871

Лана и конопље има у свима окрузима, и то релативно највише у нишком и топличком округу.

Дуван се сади највише у алексиначком округу, за тим још у крушевачком, врањском и нишком. Мање га има у окрузима: ужичком, топличком, чачанском и крајинском, а врло мало у ваљевском и јагодинском. У осталих десет округа дуван се није садио.

Када се сведу уједно **сви усеви**, који су до сада на по се прегледани, изузевши само површину под пасуљом с другим усевима, онда излази: да је целокупна површина по свима усевима износила 618.398·58 хектара, а на једног становника је долазило 0·31.

Жетвени пак принос свих усева уједно износио је 10 милиона 60.947 товара, а по одбитку приноса од трговинских биљака остаје 9,977.482 товара на оно, што служи као људска храна. Кад се та количина испореди са бројем становника, онда долази просечно по 4·83 товара на једног становника. Целокупна пак вредност жетвеног приноса, рачунећи ту и трговинске биљке, износи у динарима: 108,792.452.

Виногради су пописани такође у 1889-години, али одвојено од остале обрађене земље. Том је приликом нађено да има: 43.304·82 хектара земље под виноградима, који су те године дали: 833.338 хектолитара вина у вредности: 19,143.780 дин.

Простор под **воћњацима** у Србији прилично је велики. Он износи 63.681·30 хектара воћњака. Према томе долазило је дакле на воћњаке 5·58 процента од целе површине под културом.

Приликом пописа воћњака бележен је покрај површине и број засађених шљивових дрвета, којих је свега нађено: 15 милиона 432.244, просечно дакле по 242 на хектару. Ово је одиста врло мали број.

Принос шљива оцењен је само приближно, узевши просечно само по 40 килограма са једног дрвета.

По тој размери износио је укупни принос шљива 7 милијона 716.122 товара.

Ради приближне оцене вредности приноса од шљива узећемо, да 100 килограма свежих шљива стају 4·90 динара, и према томе вредност укупног приноса шљива износи: 37,808.998 дин

При попису обрађене земље нађено је:

ливада	· · · · · · · ·	215.069·22 хект.
пашњака	· · · · · · · ·	169.634·25 хект.
	Свега · ·	384.703.46 хект.

Од пашњака земљорадник има малу корист. А са ливаде зденуто је сена укупно: 8,057.596 товара у вредности: 36,823.214 динара.

Када ову укупну вредност сена поделимо с површином ливада, онда налазимо, да на један хектар долази просечно само по 171·20 динара.

Када горњој количини сена додамо принос сламе онда излази свега 18,362.183 товара сточне хране у вредности 62,584 680 динара.

Ова количина не би никако могла подмирити потребу, према укупном броју коња и говеда, од којих је, при попису домаће стоке 31 Децембра, 1890 године, нађено: 991.136 грла, и када узмемо још и то, да од горње колечине треба прилично велики проценат одбити на оно што се поквари.

Кад се међутим узме у обзир то, да наш земљорадник своју стоку изгони у поља и пашњаке, где ова храну налази, а кад и саму стоку разгледамо, која је махом доста слаба, онда разуме се, да горе поменута количина сена и сламе може бити довољна, да се њоме потреба подмири.

Када све до сада изложено **о простору обрађене земље и укупне вредности приноса** уједно зберемо, наћићемс, да је укупна површина обрађене земље износила 970.454·02 хектара, не рачунећи у ту површину пашњаке.

Укупна вредност приноса свих производа, износила је: 228,329.910 динара.

Када се испореди **простор обрађене земље у Србији за годину 1867 и 1889**, онда, на основу података, излази: да је обрађене земље под разним усевима било у 1889 години више за 156.291 хектар. Простор земље под разним усевима увећао се дакле у току ове 22 године за 39·55 процената или за 1·80 процената годишње.

Из прикупљених података **о спољној трговини Србије с најглавнијим пољским производима**, који се износе за време од десет година, излази: да је Србија платила 428,007.357 динара за производе увезене из других држава, а примила је за своје производе само 398,951 983 динара, дакле мање 29,055.374 динара.

* * *

Таква је, у главноме, слика наша земљорадње, коју су дали апсолутни бројеви.

Књига, о којој је реч, украшена је са десет картограма и три дијаграма. Штампана је у државној штампарији и техничка израда њезина служи за препоруку.

Радови примљени за „Тежак“ који ће се штампати у даљим бројевима.

1. *«Једна важна напомена одгајивачима говеда»* од доктора Зарије Поповића.
2. *Кочње и сметње пољској привреди* — Аграрне прилике и недаће, њихови узроци и посљедице. —
3. *О избору и измени сејива* — од др-а Ђ. Радића.
4. *«Тежак» и сељак*, од Ст. М. Мијатовића.
5. *Услови здравља и узроци болести домаћих животиња* — од Влад. Ђорђевића.
6. *Вино од калемљене лозе* — од Драг. Лапчевића.
7. *Крвавама музарама нужан је* — *мир* од др-а Ђ. Радића.
8. *Две нове изворне сорте дуња* — од др-а Ђ. Р дића.
9. *Воћарство у округу ужичком* — од Срете А. Поповића.
10. *Шумарска политика* од М. Обрадовића.
11. *Школска башта* од Савка Кучп. (подлистак).
12. *Винодељчев сан* — од Благ. Д. Тодоровића (подлистак)
13. *Житни метиљ* — од † Марка Николића.

Поред побројаних радова, садањи уредник примио је преко 70 рукописних радова, од разних писаца и из разних година, од којих има, које ће се и штампати; многи од тих радова и ако су ваљани, нису до сад могли бити штампани, нити ће скоро моћи да се штампају, што су велики и опширни; неки подлистци, морају чекати на ред и т. д.

Да не би морали сваком понаособ и сваки пут одговарати, од сад ћемо доносити, на овом месту кратак извештај о примљеним и непримљеним родовима.

Уредништво

СПИСАК

Радова које је садањи уредник «Тежака» примио при примању уредништва.

1. Ђубрење винограда П. Стојадиновића.
2. Да начиним за 24 ч. шампањац Љуб. Стјепановић.
3. Подрум и вино Ах. Р. Михаиловић.
4. Практич. упуства за гајење кромпира Ах. Р. Михаиловић.
5. Шкодљива својства сточне хране О. Репић.
6. О пред. усл. за под. нов. винограда П. Стојадиновић.
7. О шумама и њиховом газдов. М. Т. Богавац
8. Како ће ролити година Миљко Савић.
9. О нашем сиру Савко Кучпарић.
10. Ливаде треба дрљати Влад. Ђорђевић.
11. Услови здравља дом. стоке Влад. Ђорђевић.
12. Вештачко гајење риба Влад. Ђорђевић.
13. Важнији начин обрезивања лозе Благ. Д. Тодоровић.
14. Шумари и њихове дужности « « «
15. О топлоти ваздуха Љуб. Јовановић
16. Житни метиљ Марко Николић.
17. Ужичка привредна задруга Драг. Лапчевић.
18. Партеногене за пчела Томе Венијамина.
19. Кин о образовању привредника Милан Грковић.
20. Напомене о избору приплод. коња Благ. Д. Тодоровић.
21. Опште напомене о камасацији Св. Љ. Гавриловић.

22. Исушивање и наводњавање Рад. С. Бојић.
23. Подизање нових винограда Ф. Јерговић.
24. Инсекти од једног професора.
25. Печење и преп. ракије Јов. Голубовић
26. Извештај пчел. воћ. Задруге.
27. Воћно растило Бл. Д. Тодоровић.
28. Наука о ђубрењу др-а Волфа К. С. Таушановић
28. Грађа за пољопр. речник Драг. Лапчевић.
30. Елементи шум. газдинства Н. Н.
31. Карбони прашак као лек Стеван Поповић.
32. О Мајдан-Пеку Д. Јосимовић.
33. О напреднијој радњи Св. Љ. Гавриловић.
34. Подижимо кошаре Богавац.

ОБЈАВА.

Српско Пољопривредно Друштво има у своме магацину на продају справа за прскање винограда противу »пероноспоре« (пламењаче — љуте росе) а и плавог камена за прављење »Бордовске чорбе.«

Цене справа и плавога камена су:

«Сифонија« са пумпом, а са 2 млаза	75·—	дин.
» » » « » 1 »	70·—	«
Прскалица сист. Нехвилов »Аустрија« са 2 мл.	37·—	»
» » » » « 1 »	36·—	«
» » Живићев	22·—	»
Један килограм »плавога камена«	0·70	»

Ово се јавља имаоцима винограда а и осталој публици ради знања.

Моле се сва уредништва домаћих листова да ову објаву изволе оштампати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дат је у штампу

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1895 ГОДИНУ

и биће готов до 1 Новембра ове године

Календарски део пољопривредног календара обилује разноврсном и интересантном садржином; у њему су календари православни римокатолички и мухамедански, а осим тога нарочито је обраћена пажња потребним обавештењима за свештенике.

У поучном делу пољопривредног календара ови су чланци:

1., Месечни радови (знатно попуњени и измењени).
2., О правилном припремању земље на њивама и о потребним справама за то (са сликама);
3., шта се постиже укрштањем код стоке, и како се овим начином до жељеног циља може доћи;
4., Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог (са сликама);
5., Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту (са сликама);
6., Општински расадници и њихова вредност;
7., О сађењу воћака покрај путева (са сликама);
8., Важнији четинари који код нас расту и где се могу подизати;
9., И пољопривредник треба да води рачунске књиге;
10., Каквим се радовима осим тежачког, могу занимати наши пољопривредници;
11., Мерење стоке и Матијевићева шантљика за изналажење »живе тежине« код говеда (са сликама);
12., Мислите и на птице (са сликама).
13., »И гора има свога сајбију« приповетка.

После овога многе корисне белешке за пољску и кућевну привреду, податци из свих привредних грана, пољопривредни заводи, установе и пољопривредна удружења у Србији, Црној Гори и осталим Српским земљама, потпуни списак новијих пољопривредних књига и шематизам чланова Српског пољопривредног друштва.

Календар ће изнети око 13 штампаних табака, а стаје само 50. пара динарских.

Како ће календар бити готово до Новембра ов. г. то се умољавају сви они, који га желе набавити, или који се хтедну заузети за његову продају, да се пријаве што пре Српском пољопривредном друштву, назначивши тачно колико комада желе имати и куд да им се пошљу. На вересију шиљаће се само онима, за које је друштво уверено, да ће *ускоро,* по пријему књига, новац послати; с' тога би много удесније било приликом поруџбине календара и новац послати.

ПЧЕЛАРСТВО
ЗА
ПОТРЕБУ ПОЧЕТНИКА И ПЧЕЛАРА
ИЗРАДИО
Свет. Љ. Гавриловић

8⁰ VIII и 301 страна, са 127 слика; Цена 3 динара.

Може се добити код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду, на чију адресу треба слати поруџбине и новац.

КРАТАК ИЗВОД ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ
и
ПРИРОДНИХ НАУКА
ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ, II ДЕО
ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНИХ ПОЈАВА И НАЈВАЖНИЈИХ ИСКОПА
(СА 120 СЛИКА У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО
Благоје Д. Тодоровић
НАСТАВНИК РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

Цена 1 динар.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по́ 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

САДРЖИНА: **Чланци:** Како се поступа даље са у зелено калемљеним лозама. — Какве нам школе требају? (наставак). — О избору и измени сјева. — Значај раног сејања кукуруза. — Које користи има пољопривредник од коња кад их сам гаји и на шта при том треба да пази. — Врбоваче. — Једна сељачка болест. — Бисерац изметнут. — Грађа за уређење пољске полиције. — Извештај са винодељског конгреса (наставак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Пољопр. Књижевност.** — Списак радова. — **Подлистак.** — **Објава.** — Књижевни огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 38 и 39. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 18. СЕПТЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Због обуставе рада од радника у државној штампарији „Тежак" није излазио од 28. Августа ове године — но то ће се сад читаоцима накнадити издавањем дуплих бројева, докле се не стигне редовно излажење листа.

Уредништво.

У КОМ ОБЛИКУ ТРЕБА ВОЋКЕ ДА ПОДИЖЕМО?

При решавању овог питања, може бити реч само о облику *котластом* и *пирамидалном*, јер су само то она два облика, у којима се воћке, без многог усиљеног вештачења, најбоље могу одржавати.

Кад прођемо наше воћњаке, па и већину наших домаћих градина, у којима се по нека воћка гаји, морамо просто признати, да ћемо, и у воћњацима и у градинама ретко где наћи, да су воћке у правом облику одгајене и одрасле. Сва су скоро дрва порасла онако како су сама хтела, без нарочите неге и пажње сопственикове, па ако је нека у неку руку и скресана, то је учињено по некој нужди, без цели, без икаквог предходно утврђеног плана: да се воћки одиста дâ неки известан облик.

«Иди с милим Богом; шта се мене тиче облик мојих воћака, кад оне мени само добро рађају, па нека оне расту како хоће!» помислиће, може бити, неко од штованих читалаца.

На такав приговор, могао бих сваком одговорити, који тако мисли, да он ни замислити не може од какве је вредности ваљана и у извесном облику правилно одржавана круна, и колико она утиче, не само на родност, него и на здрав пораст целог дрвета »од главе до пете«.

Да дрво иоле *боље* роди, јасно је као јасан дан, да дрво треба да је понајпре здраво и крепко, па онда да има лепо раширену, правилно подељену круну, са јаким гранама и огранцима, који ће бити у стању, не само да рађају, него да род и одрже; на којој круни неће бити ни једностраних, непотребних грана а ни неугледних и неправилних празнина, које би могле испуњавати родне гране, на углед саме воћке, а на корист сопственику. И неподесно порасле воћке, прероде по неких година у тој мери, да хоће од рода да се поломе, али оне тиме сасвим иступају из своје правилне равнотеже, као и свака неправилно подигнута зграда, коју свака холуја може да сруши.

Али, да прекинем даље говорити о овако са немара хрђаво пораслим воћкама, које цео свој, дужи или краћи живот, у непрестаној борби за опстанак проводе. Погледајте у наше занемарене ваћњаке и напуштене поједине воћке, па ћете се уверити да је овако, како ја кажем.

Да од младости добро однегована и вештим кресањем у лепом облику одржавана воћка, сасвим другчије изгледа од неке напуштене, то ће свако живо око увидити; за то не треба стручног знања, па било да је воћка у котластом ил' пирамидалном облику одржавана, па ма како да је стара, увек ће се посматрач њеном лепотом задовољити. У свако доба године, па и зими кад је воћка гола, нага, радо ће ју сваки погледати, ако је правилно однегована, а стручњак ће по стрОју грана и огранака, које сачињавају облик круне, одма оценити вештину онога, који ју је кресао и неговао. Зими се може и најбоље да види свака погрешка, која је у кресању учињена; онда се може одма и утврдити поправка, коју треба у своје време учинити, јер кад воћка одиста, нити се могу онда погрешке добро пронаћи, нити се смеју поправљати, јер у *невреме* кресана воћка може пре да се упропасти, но-што би се могла поправити.

Скоро све врсте воћака, које данас гајимо, а које у хиљаде бројимо, имају мање или више свој непроменљив, сталан, природан правац и пораст у облику круне. Једне порашћују у густим, сочним гранама правце небу у висину; у других избијају као четка густи, слаби, водени млазеви, који никад рода донети неће и само воћку у родности спречавају; у неких се опет грање земљи повија и заиста би и до земље допрло кад га не би у томе вештом сечом спречили; има их и таквих, које врло слабо у грање порашћују, па кад би их тој њима природној особини оставили, остале би, према осталима, сасвим ретке — „крезубе", а вештом сечом, ми их можемо, не само попунити, него и на већу родност довести. У кратко речено, нема ни једне међу нашим племенитим воћкама, које,

за лепши облик и већу родност, не би потребовале сад овај, сад онај начин вештог и целисходног кресања.

Разуме се, да и природа сама себи уме да помаже у побројаним особинама; она никад и ни у ком случају не напушта поверена јој створења, док се у њима и једна искрица још од оних услова буде појављивала, која је за одржавање живота нужна.

Све има својих граница; и дрско порашћивање „небу под облаке“ оних у висину растећих воћака, природа је у извесним границама спречила, јер она не дозвољава, да нарочито дрва до неба порашћују, па им је за то и сва трудба и мука узалудна, јер их, као што рекох, сама природа у тој сили спречава.

Прегусто порасло грање, било оно дебело и сочно, или танко и суво, проредиће се раније ил' доцније и само, јер у природној борби за свој опстанак малакше и онда изумре. Погледајте самој природи остављене воћке, па ћете се уверити да је тако; погледајте наше старије шљиваке, па ћете се уверити, да су поједина дрва зато пре времена пропала и изумрла, што су, без икакве неге остављена и напуштена, не само да подивљају, да све ситнији и ситнији род рађају, него и да пре времена изумру. Погледајте у запуштеним воћњацима на земљу — не можете од изданака да прођете; погледајте на саму воћку — не можете јој у оном сплету од грана, огранака и млазева, да нађете „крсног имена“.

Па како изгледа плод у таквих воћака?! С почетка и којекако; а доцније? Доцније ће бити све црње и горе, ако Бог не би с неба послао неко чудо, да воћку ванприродно оснажи и оплоди; али су та времена чуда давно прошла, ми за њих и незнамо, ми живимо у времену где тих чуда више нема, где на плодност наших воћака морамо сами да стварамо чуда нашим умним и вештим радом, а од озго с неба може доћи само благослов и — ништа више!

Велика је разлика у плодовима негованих, и у плодовима напуштених воћака. Често ћете чути од наших сељака, који — рецимо — крушке и јабуке на пазар доносе, да су им ти плодови пре 10—12 година били крупнији, и сочнији и слађи но данас. А што-ли то? Зато, што су воћке, без икакве људске неге, остављене само небу и земљи, у снази издале, па ће плодови у будуће бивати још и ситнији, док се на воћки не почне грана за граном да суши и не постане од „главе до пете“ сам мртви суварак! — Веле, да је „у старије време било то исто воће крупније и боље.“ Верујте да је тако; али су те воћке биле онда и млађе и снажније, па су, и без велике неге, могле и боље и крупније плодове да рађају, а од тога доба напуштене, попустиле су у снази, па су морале попустити и у рађању.

Има случајева, да неких година и напуштене воћке роде, па може бити да баш и прероде, али су плодови тако шкрњави, неугледни, без укуса и слаби, да их нико *бољи* неће да купи, него се будзашто мора да прода; па да сопственик таковог воћа не би време губио берући га и носећи на јефтин пазар, он подпусти свиње, да га оне позобају. А је-ли производњи воћа то циљ, да се свиње питомим воћем хране, од чега неће бити дебље, или је воће намењено људма, да се хране и наслађавају? Оно је сопственик учинио само по нужди, коју је сам изазвао својим немаром.

Превијање и одржавање воћака у разновидним вештачким облицима, то је управо ствар укуса, ствар променљива; то је и у воћарству само пролазна „мода“, која се може да одржава у извесним границама, у мањим повртњацима, где уједно и као украс служи; а одржавање воћака у облику котластом или пирамидалном, није пролазно, није „мода“, него је искуством утврђено, да су та два облика најприроднија, и да је и међу њима облик пирамидални, колико за крепко одржавање воћака, толико и за њихову сталнију родност, не само поједине него и у читавим воћњацима — најбољи. У томе се са свима онима подпунце слажем, који исто овако мисле, јер сваки од нас знамо то из сопственог искуства.

На извесном простору можемо сразмерно и више пирамидалних воћака да засадимо, јер у њих грање правце у висину порашћује, док се код котласте више у страну шири, и на тај начин и веће просторе око себе закриљује; то је обичан облик наших воћака у опште.

Правилно изведене и одржаване котласте воћке, имају такођер и у својих добрих страна; али се признати мора, да пирамидалне воћке, у којих средња грана увек као продужење самога дебла правце, као стожер, у висину порашћује, имају, ма с које их стране посматрали, првенство над свима другим облицима.

У котластих воћака има *више главних грана*, које треба увек, у једно исто доба, и у једнакој дебљини и у једнаком правцу одржавати; а то није лако чинити. У пирамидалних воћака пак, треба само ону *једну*, средњу, *главну* грану у своме правцу одржавати, из које ће увек довољан број споредних грана избијати, које је много лакше одржавати у извесним границама. У пирамидалних је воћака увек само један стожер, који од жиле срчанице, па до највишег вршка, све у складном поредку одржава и за правилан се ток сокова стара; из његове средине одилазеисокови правилно на све стране.

За котласте воћке, то се не може рећи; где грање на све стране нагиње и једна другу потискује, борећи се природним нагоном за неко првенство положаја у круни, мора бити и замашније и чешће неправилности, па ћемо с тога и видети, да на таковим воћкама, грање једне исте старости, и у дебљини и у правцу, неједнако расти. У том случају нема, нити може бити равнотеже у току сокова, а где тога, у ма којој биљци, а нарочито у воћкама нема, ту не може бити ни помена о правилном порасту и рађању. Па онда, кад се усљед те неправилности једна страна на воћки снажније развије но друга, па та страна онда и више роди, тада је она и више изложена опасности, да ће баш њу и вихор лакше преломити, и кад то буде, онда воћка остане шута, неугледна.

Са пирамидалном воћком не може вихор тако *једнострано* да се игра, јер у њој сокови правилно теку, са те природне правилности се и грање на све стране правилно развија, па је ту и род правилније подељен, и кад је вихор повија, повија ју је подједнако са свију страна као неко вретено, па не може тако лако ни бити једностраних оштета, као што је то случај код котластих воћака. Једнострано у тој мери поломљене и оштећене воћке, врло тешко пребољевају своје ране и повреде, и брзо чину.

Као што рекох, овом злу нису и не могу бити изложена пирамидална дрва, које може вихор, као и

сва остала, да преломије попречке и да их из корена ишчупа, али их онако једнострано не може да онакази, као што може то да учини с котластим воћкама, јер кад им вихор оно у страну порастло и проширено грање ухвати да превија, он им и „ребра поломи!“

Могу још и друга упоређења побројати, којима се доказује, да је свака воћка и сигурнија и трајнија у пирамидалном, него у котластом облику. Ма колико да се воћар труди и сву своју вештину употреби, да гранама, на воћки котластог облика, да што правији правац у висину, неће моћи тако лако то да учини, као што ће моћи учинити код пирамидалне воћке, где грање и огранци по самој природи, више или мање, правце у висину нагињу. Код котласте воћке мора пре свега да се образује она празнина у средини, са које воћка и своје име „котласта“ носи, па с тога већ у самом почетку нагињу главне гране у извесном правцу и нагињу у страну, и те гране баш најбоље на тима воћкама и рађају, па неких година у тој мери и прероде, да их мрамо подупирати, да се од терета не сломију, или да се до саме земље не повију, а после бербе тешко се ове гране у свој пређашњи положај повраћају, и онда губимо онај облик, који смо воћки пре дали и били ради, да ју у том облику и одржимо; те су воћке сад, са тако обореним гранама, још већма изложене и квару од људи и од стоке, и квару од елементарних - природних непогода. Код пирамидалних воћака не може ни то да буде, јер гране увек правце у висину порашћују, сокови једним правцем правилније у висину нагињу, и не деле се на све стране у разним правцима, што воћку пре времена и ослаби.

Приметиће ми неко, да се и код пирамидалних воћака могу прородиле гране да повију; то је истина да могу, али ћемо њих одма за ону средњу главну грану, као за свој стожер, привезати, и оне се онда не могу повити као оне, које по самој природи у страну нагињу, као што је то случај код грана у воћака котластог облика, које немамо зашта на воћки да привежемо, него их можемо само да подупиремо. Код пирамидалних воћака врло је лако одржавати сво грање и осовљеном, усправном правцу, и оно неће ни у ком случају потребовати подупираче са стране.

На положеним гранама у опште, много се лакше и маховина и лишајеви стварају и одржавају, јер се на положеним гранама влага дуже и лакше задржава, него на усправним, где се она брзо слива, и где нема влаге, не може бити ни маховине ни лишаја. Погледајте једну воћку и добро ју посматрајте са свију страна, па ћете се уверити, да ћете маховине и лишајева наћи највише на положеним и нагнутим гранама, а на усправним врло ретко, или врло мало, и оне увек изгледају чистије и светле, као да су углађене, што је знак здравља и једрине.

Напред сам рекао, да је пирамидалан облик и с тога кориснији, што дотично дрво мање места заузима, и што се између пирамидалних дрва још и неко друго рашће садити може, јер им грање не закриљује околину у тој мери, као оно котластих воћака. Испод пирамидалних дрва нећете, и после најмање кише, наћи сувога земљишта, а испод котластих дрва, можете се од кише и склонити, као под неки кишобран.

У котластом облику можемо само ниже воћке, и то у заклоњеном положају, подизати, где ће их још и вешта рука, као што ваља, моћи да одржава; иначе у свима другим случајевима, имају првенство воћке у пирамидалном облику.

Све напред побројане добре стране пирамидалних воћака, јасно говоре, да је са сваког гледишта боље и пробитачније подизати воћке у облику пирамидалном; с тога препоручујем и нашим воћарима, да о овоме и сами промисле, да добро од хрђавог одвоје, па *боље да усвоје и у своју корист да одрже.*

Радић.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

Од свију школа пољопривредних и занатлиских, које сам на страни лично посматрао, или о којима сам читао, највише ми се допало уређење две такве школе у Клагенфурту (Целовцу) у Корушкој, које сам ове године посетио. Једна је нижа пољопривредна школа, права ратарница, коју је основало и којом управља корушко пољопривредно друштво; друго је занатлиско-машинска стручна школа, коју је основала земаљска влада.

Корушко пољопривредно друштво постоји још од 1765. године и оно је у Корушкој главни, ако не и једини фактор за унапређење пољске привреде у томе крају, који се поред свију неподесних климатских прилика, сурове планинске климе и посве посне и слабе земље (јер преовлађују праве прљуше, пескуље и песковите иловаче, поред много примитивних каменитих земаља) одликује добрим сточарством с претензијама на две добре расе: маријахофску и лаванталску. И Србија је пре неколико деценија отпочела хаџилук тамо за набавку тих раса, па је и ове године извршила главну набавку приплодних грла у Корушкој.

Корушко пољопривредно друштво уз незнатну тако рећи припомоћ од стране државе и од стране обласне управе, за последњих двадесет — пет до тридесет година, основало је више пољопривредних установа, које по своме практичном, згодном а јефтином уређењу, заслужују од наше стране потпуног подражавања и угледања.

Приликом прославе своје стогодишњице 1865. год. подигло је себи трајан спомен те прославе — оснивањем практичне ратарнице, која је 1889/90 године прославила своју двадесетпетогодишњицу.

То пољопривредно друштво основало је даље:

а) млекарску школу за сеоске девојке;
в) завод за вештачки запат рибе;
г) воћно растило и воћњак за целу област;
д) биро за ливадне мелиорације;

ђ) биро за пољопривредне грађевине: израда планова и давање савета при подизању истих; и

е) опитну пољопривредну станицу.

Једно пољопривредно друштво, било је у стању, да својим маленим средствима подигне толике установе и заводе за 28 година — а Србија их нема, као самостална држава ни дан дању!

Да су они 1866. године, кад су заснивали своју ратарницу водили све оне обзире и сву ону грдну преписку, каква код нас претходи таквим установама, које се обично поред свега крштавања, „недокрштене" доносе на свет — сигурно да не би данас имали ништа од свога овога.

Клагенфуртска ратарница отпочета је са буџетом од 2000 форината годишње а смештена је у две мансардне собе на клагенфуртском бургу!

Отпочело се предавање на тавану, у собама једва $2^1/_2$ метра високим, које су имале један једини улаз. Ту се учило и предавало 4 пуне године, те да се после преместе у исте такве друге две собе, у истом здању при земљи, које су биле још горе — влажне и мрачне.

1874. године услед финансиске кризе залуд је друштво тражило помоћ од државе, за подизање нарочито школске зграде; докле се није досетило да закуца алком на врата клагенфуртском заводу за штедњу и кредит, који је толико доброчинства својој отаџбини учинио, не тежећи једино што маснијој дивиденди и интересу! Тај завод подигао је великољепну палату, с партером, сутереном и два ката, утрошило преко 100 хиљада форината за куповину плаца од 433 хвадр. хв. и подизање зграде, коју је поклонило пољопривредном друштву за смештај његових канцеларија, за смештај ратарнице и интерната и за смештај рударске школе. Но поред осталих доброчинстава, тај исти штедионички завод, утрошио је $^1/_2$ милијуна форината за подизање најлепше грађевине у Клагенфурту, која је поклоњена отаџбини за заснивање и смештај машинско-занатлиске стручне школе!

Гди је наша народна банка, ил' други који завод, да се сети тако — и своје отаџбине!

Велика и солидна зграда пољопривредног друштва, почета је 6. Маја 1876. а 23. Септембра 1877. предата је свечано пољопривредном друштву, ратарници и рударској школи!

Ето то је кратка спољна историја клагенфуртске ратарнице.

Поред помоћи области Корушке од 2000 форината коју је она годишње давала као помоћ пољопривредном друштву а ово је употребљавало на своју ратарницу; и аустриско министарство привреде, доцније је прихватило ову корисну и паметну установу и од 1869. године почело је новчано потпомагати са све већим сумама, тако да је 1872. год. већ давало 1200 фор. годишње. Од 1874. почело је министарство и за практичну обуку у школи, давати 400 фор. годишње. За тим је 1873. почело плаћати из свога буџета додатак од 1000 фор. секретару пољопривредног друштва Кузману Шицу, који је од 1867. отпочео вршити и дужност директора те школе, па је и данас поред све старости, с вољом, енергијом и пожртвовањем отправља!

Но и штедионица клагенфуртска није се ограничила само на подизање зграде, но је и после тога, своју дотадању помоћ од 500 фор. од 1880. год. смањила само на 300 фор. годишње.

За тим једно веће завештање једног добротвора, осигурало је издржање 14-ци сиромашних ђака, год.

Правила основане ратарнице у Клагенфурту била су врло кратка, али — темељна и благодатна по успех школе до сада!

Циљ је школе: распростирање пољопривредних знања; са практичном и теориском наставом из ратарства, сточарства, шумарства, пољопривред заната; даље из законодавства — спрема млађане пољопривреднике из корушке, да постану ваљани и способни пољопривредници и суграђани, како би могли корисно дејствовати на помагању и подизању културе у земљи и на подизању и заснивању општег благостања народног.

Настава траје две године; бесплатна је и дели се у два дела:

а) на теориско-практичну, од новембра до краја месеца маја;

б) на практичну — на рационално уређеним добрима или на родитељском имању за време од месеца Јула, до краја Октобра сваке године.

Теориска настава, обзире се на претходну школску спрему, има бити лако разумљива, при практичном вежбању мотриће се на обуку у ручном и осталом раду с погледом на развиће телесно.

Предмети су:

а) Религија, недељно 1 час;

б) Писмени састави, недељно 6 часова (састављање писама, молба, сведоџаба, уговора, обвезница и признаница, пуномоћија. у кратко свију писмена потребних за обрт и вођење радње и за општински живот);

в) рачун, недељно 6 часова (из живота с погледом на пољопривредне потребе);

г) Геометрија и стереометрија, недељно 1 после подне (прорачунавање површина и тела, снимање и премер површина, одређивање нагиба у циљу наводњивања у одводњивања, дренаже, спровођења вода итд).

ђ) Физика за пољопривредну потребу, недељно 2 часа (особине тела, равнотежа, кретање, звук, топлота, светлост, магнетизам, електрицитет);

е) Хемија за пољоп. потребу 3 часа (неорганска, просте материје и једињења; органска: састојци биља и животиња и промене њихове; превирање: — вина: пива, ракије, сирћета; распадање, трулење, фабрикација сира);

ж) Пољска привреда у вези са јестасвеницом, недељно 10 часова:

Наука о стенаме и минералима; — о земљи; обрада и поправка земље; ђубрење; ратарство, жита, тргов. биље, биље за исхрану стоке. Воћарство. Опште сточарство. Посебно — о коњима, говедима, овцама и свињама; пчеларство и свиларство; марв. лекарство, поткивање.

Управа добара, плодоред, прорачун приноса и трошкова за све делове газдинства; просто књиговодство.

з). Шумарство, недељно 2 часа: пошумљавање, нега шума, употреба шума.

а) Цртање — недељом и празником после службе божије....

Даље имају недељом да се вежбају у изради алатки од дрвета и окивању.

Преко недеље имају се удешавати екскурзије на оближња добра, пиваре, ракицинице, цигљане и црепане, воденице, сапунџинице и т. д.

Примају се ђаци из основне школе и по навршетку 16 година...

Ратарница ова није имала нарочито своје пољопривредно добро, па га ни данас нема. С тога је било врло тешко удесити да се извршују одредбе, о намерном размештању питомаца на добрима ради практиковања. Врло мало се имало згодних газдинства за обуку младежи; поједини сопственици имања не радо су примали младиће, јер не могаше примати на се толику одговорност а незгодно је било и заједничко живљење ових младића са послугом, с којом, по обичају у земљи морадоше делити заједничку трпезу. Захтевати опет засебно и одељено место за практикујуће, не беше опет, згодно због тога, што задатак школе није да спрема будуће чиновнике, већ ваљане, мислене пољопривреднике, на мањим имањима, који се не смеју одвикивати од телесног рада и не смеју спремати и навикивати на левентовање и господлук, на прохтеве за уображеним вишим положајима!

Тек од како је пољопривредно друштво засновало и подигло земаљско воћно растило и завод за мелиорације ливада — могла се постићи озбиљнија практична обука у воћарству и ливадарству са дренажом.

Кад се школа преселила у нову зграду, онда су на основу до тада стеченог искуства донекле измењена и правила, по којима се с почетка управљали. Из њих ћу саопштити најглавније одредбе, те да се могне оценити, колико се измене унело у стара, основна правила.

По новим правилама је:

Циљ завода

Корушкој ратарници у Клагенфурту спада у задатак, да сељачке синове или и друге људе, који се желе пољској привреди посветити, и теориски и практички у њином позиву толико спреми, да буду у стању самостално и циљусходно управљати са сељачким имањем.

Услови за пријем.

Поред навршене 16 године и свршене основне школе, тражи се да потпуно умеју читати, писати и рачунати, што морају по потреби и пријемним испитом потврдити; за тим да су бар годину дана радили код куће земљу.

Наставни план.

Настава је подељена на теориски и на практични курс.

1. *Теориски курс* траје два зимња семестра, почиње сваке године у месецу Октобру а завршује се о ускрсу. Предају се у њему следећи предмети:

а). *Приуготовни:* наука о језику и стилистика, писање и цртање, рачун, географија, геометрија и стереометрија;

б). *Основни*: физика, наука о стењу, зологија и ботаника, хемија и технички занати, анатомија и наука о нези здравља домаће стоке, основи народне привреде, наука о дужностима и пољопривредно законодавство;

в). *Стручни*: ратарство и климатологија, ливадарство и дренажа, воћарство и градинарство, шумарство; сточарство, наука о храњењу стоке, управа добара, марвено лекарство, научни радови, демонстрације.

2. *Практични курс* дели се на два летња семестра тако, да се свршени питомци првог зимњег курса, практички спремају у воћарству и градинарству, за тим у ливадарству (ваљење и одводњивање — исушивање —), за тим у спремању воћа, у справљању вина од воћа и по могућству у планинском газдовању (млекарству).

У том циљу једна половина (А) ученика прве године, почевши од ускрса, употребљује се кроз 6 недеља до краја Маја на радове у воћном растилу Друга половина (Б) у исто доба, под руковођењем ливадара, занима се пословима око ливада и око њиховог исушивања.

За Јуни, Јули, па до 15. Августа, ученици се одпуштају кућама, или по жељи њиховој упућују се у економије на службу. Један ограничен број ученика бива смештен, за то време на Алпима где се бачија, те да прибави себи потребна практична знања у планинском газдовању и бачијању.

Од 15. Августа до краја Септембра, ученици се мењају и одељење А на ливадарству смењује одељење Б, које упућује на рад у воћном растилу.

Од 1. до 15. Октобра сви ученици првог течаја, имају да се практички вежбају на једном добру с пространим воћњацима, у грађењу шире и вина од воћа.

С 15. Октобром почиње други зимски течај. Свршени ученици другог зимског курса, ступају одмах по ускршњим феријама у практику на одређено им пољско добро или се поделе по економијама, у којима ће се даље практички вежбати и за самосталне раднике спремати у духу већ довршене обуке.

За време слободних зимњих часова по подне, ученици се морају вежбати још у дрводељству и плетењу корпи.

Наставничко особље је: секретар пољопривредног друштва, као директор и први наставник; за тим секретарски помоћник, асистент који је и надзорник интерната у исто доба, ливадар у једно практични инструктор на ливадарским радовима, баштован — уједно наставник у практичном воћарству, баштованству и шумарству, учитељ поткивања уједно наставник за марвено лекарство; за приуготовне и основне предмете узимају се хонорарни наставници, а за ручни рад и добар мајстор дрводеља и корпар.

Управа се школе брине и споразумева са појединим сопственицима добара, на којима ђаци практикују, о плану и начину практичне обуке.

Ратарница је ова интернат и трошкове имају — ван благодејанаца — ученици сами да сносе. Доручак, ручак и вечера у менажи стаје месечно појединца 12·50 фор; за постељу, осветлење и огрев плаћају цо 2 фор. месечно; за прање рубља по 1·50 фор. — свега 16 фор. или око 36 динара.

Јеловник им је врло прост и тиме се не мазе и не уче на господлук: доручак и ужина комад хлеба, ручак два јела: чорба и говеђина са каквом зелени као додатак, у вече по једно јело; недељом нешто мало боље а празницима за ручак и печење....

Изложићу још и подробнији програм предмета, из кога ћемо видети, како је целокупна настава удешена, да потпомаже темељну практичну спрему:

Екскурзије и демонстрације.

Како се теориска настава отпочиње у октобру а завршује крајем Марта сваке године, демонстрације на пољу могуће су с јесени и с пролећа у Марту

Ове демонстрације и ескурзије бивају у околини Клагенфурта и обухватају: испитивање земље која је овде доста разнолика, орање; опажања и посматрања, која спадају у област зологије, ботанике и шумарства, даље вежбање у земљомерству и нивелисању.

Зими служе за демонстрације индустриска предузећа, стаје за гојење стоке и за млекарство у вароши и околини, кланица и редовна недеља сточна пијаца; за тим природно-историски земаљски музеум.

Даље екскурзије предузимају се у разним правцима по даљој околини, до воћног растила, до предионица лана, ткачких завода, до пивара и осталих пољопривредно-технолошких предузећа и на таква имања, која заводе веће мелиорационе радове.

Наука о дужностима.

Нагон за само-одржање природни је закон. Поука која отуд потиче. Религија, прави појам њен. Дужности спрам себе самог, спрам породице, спрам ближњег, спрам потчињених и предпостављених, спрам позива, општине и државе. Неопходност прибирања знања и учења; самољубље и себичност, страсти, врлине

и пороци. *Индивидуалне врлине*: наука, умереност, кураж и делатност и обратно пороци и слабости; сиромаштво и богаство; частољубље, частност, амбиција; чистота и прљавштина. *Кућевне врлине*: привређивање, родитељска љубав, брачна љубав, љубав к браћи и сестрама и испуњавање дужности између газде и слугу. *Друштвене врлине*: справедљивост, слобода, својина, љубав к ближњем, поштење, искреност, скромност, немање; прекомерна тежња к уживању и последице; љубав к отаџбини. Тежи се, да се нарочитим системом предавања образују карактери и да се изазове морално частољубље у ученика, будућих пољопривредника.

Основи народне привреде.

Појам народне привреде. Потребе и њино задоволење. Понуда и тражња. Цена. Утакмица. Добра. Појам вредности. Имућство. Богаство и сиротиња.

Човечија делатност: Пра-производња, занати, индустрија, предузећа, радња (у трговинском смислу), ризик.

Основице продукције: Природа, рад, капитал, амортизација, осигурање, основни (који се улаже) и обртни (којим се ради) капитал. Интензивно, екстезивно, рационално газдинство. Укупни и чист принос.

Саобраћај: Трговина, цена, новац, промет новчани, кредит, интерес, зеленашлук. Реални и лични кредит, кредитна удружења и кредитни заводи.

Преносна средства: Тарифа, диференцијална тарифа. Друштва за потрошњу. Монопол.

Привређивање и приход: трошкови око производње, надница и облици исте, обустава рада. Капиталска рента.

Потрошња: Расипање, штедња, тврдичлук и раскошлук. Кризе у продукцији и трговини. Утицај насеља (броја становништва) на потрошњу.

Језик и писмени састави.

Смер је ових предавања, да се ученици упуте у говору, читању, причању и разумевању прочитанога, за тим у слободном писменом саставу а нарочито у писању свију писмених састава потребних за пољопривреднички живот.

И у I и у II течају предаје се све то — без много синтаксе, граматике и теорисања.

Земљопис и познавање домовине.

Смер је, да се ученици упуте најважнијем из математичког, физичког и политичког земљописа, с кратким прегледом свију држава на земљи, а да се опширно поуче у познавању домовине, о географским, политичким и народно-привредним одношајима Корушке, уже домовине, па и Аустро-Угарске шире домовине.

I течај учи земљопис II познавање домовине.

Рачун и геометрија.

Смер: сигурност у рачунању с бројевима. Упражњавање у рачунању и начину рачунања, за практични живот, с особитим обзиром на пољопривредне потребе. Разликовање геометријских облика, њихових односа и закона, засновано на очигледној настави а с обзиром на доцнији практични позив ученика.

I течај: просто рачунање до сразмера и интересног рачуна II интерес на интерес, друштвени рачун. Најнужније из меничног рачуна и из меничног права. Геометрија се учи у II течају очигледном наставом: где се одмах прелази на просто срачунавање површина и уче се мерењу и срачунавању кубне садржине буради и дрвета; мерењу стоке.

Наука о стенама и геологија.

Смер: познавање оних минерала, који сачињавају главне састојке стена наођених се у домовини, познавање најважнијих стена; геологије толико колико је потребно за разумевање најважнијих геолошких појава на планети нашој.

План обуке: физичке и хемиске особине минерала у опште. Очигледно посматрање и разликовање оних минерала, који сачињавају важан саставни део земље и који орницу граде, даље таквих, који се у пољопривреди ил' пољопривредно-техничким занатима употребити могу.

Исто тако за најважније стење у Корушкој и стенске формације.

Из геологије: пресек грађе коре земљине. Промене њене у садашњости ватром (вулканом), водом (нептунизам) органском природом и културом. Историја постања и развитка земљиног тела.

Хемија и технологија.

I течај. Смер: разумевање у свакидашњем животу и у природи дешавајућих се химиских појава.

План обуке: разјашњење најважнијих основних појмова. Посматрање металоида, лаких метала и гвожђа са њиховим најважнијим једињењима, но само у толико, у колико је знање о томе неопходно потребно за боље разумевање осталих пољопривредних наука. Опширно расматрање у природи се дешавајућих свакидашњих хемиских појава и процеса.

II течај. Смер: Разумевање пољопривредно-хемиских заната и хемиских процеса, који засецају у физиологију биља и животиња.

План обуке: 1. Опште о карактеру и о хемиском склопу органских тела. Посматрање најважнијих органских телесних група као: угљохидрати, алкохола, органских киселина, масти и уља, беланчевинастих и танинских материја.

2. Пољопривредно-технолошки занати. Технологија воде, основни принципи грејања и расматрање горива, пециво креча и цигље. Производи врења: вино, пиво, ракија, сирће, хлеб, грађење сапуна, штављење кожа, хранећа средства.

Физика.

Смер: Познавање лако разумљивих природних појава и њихових закона, у колико се исти могу опитима преставити и у колико су исти неопходно потребни за боље разумевање примењених предмета.

Учи се и у I и у II течају — увек с обзиром на чисто пољопривредне потребе и примену.

Биљна физиологија, ботаника и зологија.

Предавач мора полазити с начелног гледишта, да није смер обуке у ратарницама, да се ученици спреме за доцније факултативне штудије, но да се у два семестра ученицима мора све оно из јестаственице предавати, што за њихов доцнији позив, има не толико теориске, колико нарочито практичне вредности, а што ће у исто доба, према духовном развитку ове младежи, бити лако схватљиво.

Према томе потребно је, систематику биљног и животињског царства само уопштим потезима изнети, докле науку о ткању и грађи, као и знање о храњењу биљног и животињског тела, треба опширније предавати, чиме ће се ићи на руку и помагати осталим предавачима стручних предмета.

Утицај климе у опште, светлости, ваздуха, топлоте, влаге посебице на живот биља, био је до сада књига са седам печата, за то треба предавач на основу најновијег гледишта физичког испитивања, да у том погледу на најпопуларнији начин и са што бољим успехом ученике поучи.

Што се тиче више философског дела, треба предавач, да узима у предавањима, само толико о лебном и осталом биљу за исхрану, колико да своја сувопарна предавања, зачини и заслади.

I течај:

а) Ботаника: Наука о храњењу биља.

б) Зологија. Хостологија и морфологија, анатомија и најважније из физиологије животињског тела, с особитим обзиром на сисаре.

II течај:

а) Ботаника. Основни појмови о систематској подели биљног царства и познавање најважнијих пољопривредних, техничких, лекарских, отровних и украсних биљака — Биљна климатологија, — физика — и географија биљна. —

б). Зологија Систематика животињског царства са особитим обзиром на врсте по пољску привреду и шумарство корисних и шкодљивих животина у домовини.

(наставиће се)

ПОДРУМИ У ЖУПИ И НЕГОВАЊЕ ВИНА

Винодеље је главни и готово једини привредни извор становника у жупском срезу. На шест хиљада његових пореских глава црпе из винодеља, као најглавнијег животног извора, материјална средства за намирење свију потреба својих. Па ипак, напредак винодеља у Жупи остављен је готово самој природи, јер је до сада одвећ мало чињено, да се привредно знање у народу подигне, те да се развије и унапреди тако јака грана наше радиности

Па не само винодеље, него и у опште све остале гране наше привреде друкчије би резултате показивале, када би се обделавале онако, како нас учи наука и већ стечено искуство. Било би крајње време да се ослободимо вајкадање навике: да се истом у последњем часу сећамо, како смо и ми нешто дужни с наше стране учинити, не остављајући све самој природи. На тај начин отпао би од нас онај познати прекор: да многи своју земљу онда ђубре, или је остављају за угар, кад већ неће ништа више на њој да роди; онда је плеве, када трава већ угуши засејано биље; и како о земљи раде, исто тако раде и на дому. Они онда ране стоку, када им стока гладна риче; вола и коња дотле терају. док им ови од умора не стану; ђубре с прага онда одбацују и чисте, када већ преко њега стану посртати. *Они само оно чине, што морају чинити.*

* * *

Остављајући за сада на страну свуколику радњу око гајења и подизања винове лозе у Жупи, која је радња врло проста и по све незнатна, ми ћемо се часом уставити. да разгледамо подруме те да видимо какви су они и кака се вина у њима негује.

У редовној години, када виногради у роду ништа не смета Жупа може да дâ просечно на 50 хиљада хектолитара Узевши у средњу руку, $^1/_5$ од тога потроши се у месту, а $^4/_5$, око 400 вагона (један вагон 10.000 литара) извезе се на тргове у земљи. Када би се томе вину отворио пролаз преко границе, а пре свега: када би се оно *правилно неговало и гајило*, онда би приход, који се сада за њега добија, у најмању руку био удвостручен.

Сто килограма грожђа дају просечно 35 литара добра вина, а од осталих 65 килогр. комине излази 15—18 литара добре комове ракије.

По самом природном положају, Жупа је подељена на три порте: ракњанску, кожетинску и ржаничку. Те порте састављају тако зване пољане, којих има 31 на броју. Свака од њих броји по 100—200 подрума, сграђених од брвана а покривених ћерамидом, виновом лозом или кровином. Ти су подруми махом сграђени на најнесавршенији начин и с обзиром на лошу конструкцију своју, они веома личе на трапове.

У целој Жупи, међу тима многобројним подрумима њезиним, може да има до тридесет добро озиданих и са правилнијим стројем, *али, поздраво, нема ни једнога, који би био снабдевен са свима потребама, које захтева један савремен подрум.*

Жупско је вино густо, веома јако, лепе боје, пријатна укуса и веома богато шећерним састојком, али је при том и врло осетљиво, те се лако промени. И ма како да је вино само по себи, *од природе,* добро, ако се не негује и не гаји на правилан начин и у добром подруму, оно може знатно да изгуби од своје каквоће, а по кашто и сасвим да поквари

Није бадава речено; *да подрум вино ради.* Јер подрум је место где вино превире, где добија свој мирис и укус, ведрину и боју.

А какви су подруми у Жупи?

На то питање да се одговорити са мало речи: *они су, у опште узевши, тако јадни и чемерни, да и не личе, ни по чему, на зграде, намењене чувању и неговању вина*

У недостатку добрих подрума и лежи најглавнији узрок: зашто је у Жупи велика реткост наћи стара и добро очувана вина. Сва трговина с вином своди се само на ново вино.

Добар подрум треба да има сталну температуру од 8 ст. р. Та његова температура не сме се, дакле, ни у колико мењати при спољној промени ваздуха. А таква *стална температура* добија се у дубини од 14—16 стопа — где је земља иловача, а 17—19 — где је песковита и измешана са шљунком.

Међутим подруми су у Жупи, с незнатним изузетком, само по неку стопу у земљу укопати, без патоса, без одушака и махом окренути оној страни, од које највише ветар дува, те се вино лако преко зиме узмути. Многи су од њих још и тако непрактично и лоше покривени, да стално прокишњавају. С тога није ни чудо, што се на много места вино преврне, укисне или удара на буре и бућевину. Рђава нега узрок је, да се жупска вина не могу дуго да одрже, нити могу дужи пут да поднесу, а о изливању њиховом у флаше — нема ни помена!

Да би се за дотеривање и правилнију радњу око гајења и неговања вина дао Жупљанима савремен, рационалан правац, било би неопходно потребно: *да се у томе крају што скорије подигне бар један угледан подрум,* ако се не би одмах могла отворити и каква практична винодељска школа. На тај начин, примером би се ободрили Жупљани на правилну радњу око чувања и неговања вина, те би красна жупска вина брзо потиснула разне фабрикате „македонске“ и друге, који су сада, тако рећи, преплавили наше трагове. —та

САДАЉКА

Веома је непрактична употреба садаљке при засађивању винове лозе онде, где је земља тврда, влажна или је смоница, јер тада садаљка прави глатке. утрвене дуварове око лозе, те она теже сише храну и теже се прима.

На против, она може корисно послужити у земљама које се саме по себи расипају, и ту она може не само да олакша рад, већ и времена да украти.

Какве су то садаљке, познато је, али мислимо, ради саме олакшице рада са њом, треба је уредити, те да изгледа овако:

Горња положена полуга *(а)* била би округла и за руку удешена, те да, кад човек рукама одупре, без већих тешкоћа по длanове буде.

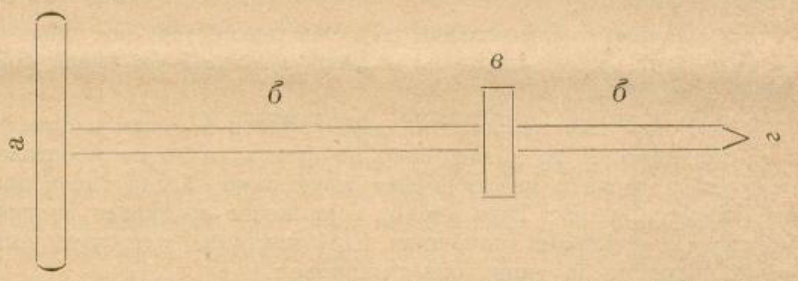

У ту полугу треба ужљебити и утврдити јако, али не тешко, четвртасто дрво, које ће бити подједнако и с једне и с друге стране „стопала.“ *(б, б,).*

Између та два дрвета треба утврдити „стопало“; оно ће бити од гвожђа („шине“), и кад се са садаљком ради ту ће се увући нога — стопало — и притискивати ради лакшег и бржег рада. (в).

На дну ће се направити оштриц од гвожђа *(г,)* који ће дубље и лакше продирати у земљу.

Ову алатку може сваки пољопривредник сам направити, а не кошта много и кад се код мајстора ради.

Значај воћарства и на који се начин може увећати производња воћа код нас.

Тежак је, али и по све благодаран и корисан посао пољопривредника.

Он дан и ноћ мора да размишља не само о томе како ће да збере ваљану летину, већ и да је сваке године и у што јачој мери производи. А да то постигне, да за ово има и довољно средстава, нужно је без сумње да свакој грани пољске привреде поклони што већу пажњу, и да се њима у пуној мери користи, јер је у скупу њиховом највећа моћ с тим и највеће богатство.

Ратар збира своју летину из оранице само из горњег слоја земље, па за то се и труди да је сваке године и што боље

обрађује, али, зар је само тај слој земље који му пружа користи зар нема и таког растиња које успешно рађа и на местима где оранице није тако повољна?

И у здравици је магацин многих наших намирница, па зашто да се њиме не користимо? И зар воћка није удесно растиње, да нам ову и богом дану готовину, скривену у здравици учини приступном за нови и велики извор нашег богатства?

Одиста, воћка је по све корисно растиње а у нашој домовини ваља у толико више да се цени, што су за њено успевање по све погодни климатски услови, тако да нам многе земље у томе завиде.

Користи које имамо од гајења воћака, по себи су врло велике и врло различне. Тако:

1. Воћка пушта своје жиле дубоко у земљу, више но и једна економска биљка, а обрађивањем земље за њих удобрава се земља и за остале усеве.

2. Где има великих воћњака, боље је напредовање и усева и осталог биља, јер је на околним земљама свакад више влаге а и киша чешће пада;

3. Воћкама дају се искористити и такве површине, где ни једна друга економска биљка не може да успева као што су утрине, брегови, котлине, обале река и потока.

4. Воћка у великом броју посађена испарава незнатну количину воде, која горски ваздух у Јулу или Августу расхлађује а зими опет ваздух згушњава, те се тиме мразеви ослабе, а то је у корист усева, јер не страдају ни од жеге ни од ципе.

5. Воћка даје лепоту свакој земљи а с тим и домовини, јер тамо где нема воћњака — воћака и зеленила, нема за око некакве дражи, нема никакве лепоте.

6. Воћка својим крупним и зеленим лишћем, чисти ваздух од разних шкодљивих гасова, па за то се и сваки осећа свежијим, кад је у непосредној близини лепих воћњака.

7. По количини гајења воћа цени се и вредноћа и карактер становништва.

8. Гајење воћака изазива и гајење пчела, јер без пчела не би било рода, а без цвећа од воћака пчеле не би имале прву пашу с пролећа.

9. Воћка нам непрекидно даје користи а с тим и прилике и да зарадимо. У то данас нико не сумња, а то се у осталом може да потврди и многобројним примерима. Један такав пример наводимо и ми: Тако ако би који желео да засади високим јабукама и крушкама површину од 1 хектара, у троуглу онда му је потребно да учини ове трошкове:

а), за једну воћку: притку, копање рупа и сађење 1 динар

За негу после сађења у току 60 год. 12 „

13 дин.

б), Годишњи просечни издатак, према овоме, из целог воћњака, за 140 воћака колико иде на хектар кад се сади на поменути начин, износи 28 динара. А од таког воћњака, узевши да ће стасати на рад, од 10 године добићемо:

1	од 10—20	год.	од 2—20 дин.
2	„ 20—30	„	„ 10—100 „
3	„ 30—50	„	„ 18—360 „
4	„ 50—60	„	„ 15—150 „

Или укупно од једне воћке: 630 динааа, а од 140 воћака колико их стаје на површини од 1 хектара, добија се за то време сума од преко 8000 динара!

Тако ето цифре говоре, кад се приход рачуна и само приближно, али у ствари је он још и већи, кад се воћкама на време указује пристојна нега.

Овде је са свим умесно да изложимо приходе од воћа у извесним земљама које су од наше домовине куд и камо незгодније за гајење воћа, те да се види, како се тамо полаже пажња у истини на овај и велики извор народне привреде.

Тако н. пр. Америка добија годишње за извесно воће 140 до 150 милиона долара а то је 700—750 милиона круна или дин.

Француска знатну количину воћа потроши у земљи, а за извесно воће добија сваке године (највише за крушке и шљиве) по 40—50 милиона форината, дакле 80—100 милиона круна или динара.

Вихтемберг мало пребацује иза Француске и изгледа да ће се с њом изравнити јер се и законима и свима средствима утиче на већу производњу воћака и воћа у овој земљи.

Интересантно је воћарство у вароши „*Монхајм.*“ Где раније пехте нико ни да чује за воћарство. Земаљска влада да би доскочила оваком злу била је приморана, да изда наредбу, да се воћке посаде поред путева и на утринама, па јој је то и за руком испало. Већ после 10 година приход од овога воћа беше 8000 динара, после 20 година попео се на 18000 дин. а 1885 год. нарасао је на 300.000 динара.

Наравно, да је овако очигледна корист од воћа пробудила вољу и код појединаца. па и утакмицу између појединих села и градова.

Да се код нас воћарство одомаћи у толикој мери, да нам као и у другим земљама даје велике сталне и сразмерно највеће дохотке, требало би час пре настати на томе:

1. да се на ма који начин пробуди љубав за ову грану, и код старих и код младих.

2. Да се обрати пажња на избор сората и сађење, за тим на бербу и чување воћа.

3, За потрицу воћа одредити строге казне.

4, Ширити према указаним приликама прераду воћа и сва празна места засадити воћем.

6, Усвојити нове и савршеније начине за прераду воћа.

Љубав за производњу воћака у јачој мери може се пробудите код одраслих подизањем угледних воћњака од стране државе, округа и срезова итд. а нарочито у случају, ако је производња у вези с прерадом воћа, затим поукама, раздавањем награда и премија, а код деце може се изазвати радом још из ране младости, ако се постигне давно истицана мисао, да се при свакој школи оснује школска башта, и да се учитељима за могућности, да се за такав посао могу и својски ангажовати.

Приликом сађење воћа, ваља учинити избор усортама воћа према положају и земљи, јер од тога зависи родност а с тим и приход.

Да то сваки сазна, нужно је да поред школских башта има сваки округ и срез по једно угледно растило воћа те да се на њима гаје оне сорте, које су и најудесније.

Тако би најпре могли пробати и очувати наше најбоље сорте, којих као што се види с дана у дан нестаје све више и више.

На сваки начин велику пажњу обратити на бербу воћа, т.ј. Не ваља га брати кад је зелено, јер такво воће убија цену и ваљаном воћу, а нарочито ако се прерађује. На случај да се воће не може одмах продати, онда треба знати и начине, како се за што дуже доба може очувати, и каква су средства за то подесна.

Да се код нас могадне очувати воће поред путова, нужно је да се законом утврде правни односи о својини и да се воће заштити од крадљиваца пазећи при том. да и сорте које се за ово желе употребити, буду намењене понајвише за прераду, јер такво воће стасава скоро у једно исто време, те га је с тога и лако очувати.

Свакојако је потребно да у исти закон уђу и нужне одредбе о обавезном сађењу воћа.

Од ваљане прераде воћа, зависи нема сумње и већа производња, јер ако се воће троши само у сировом стању, онда је пијаца сведена само на најближу околину, и у таком случају, а нарочито кад је берба обилна, знатна количина воћа. и са свим пропадне. Да тога не би било, ваља свим могућим срествима утицати да се у народ унесу сви савршенији начини прераде воћа, и да се траже и пронађу пијаце па ће се тако имати воћа не само преко целе године, већ се може сачекати и дан, кад се најскупље може продати. То је у исто време и једини пут да се воће може у велико извозити, а с тим да гајење заузме веће површине.

Ето тако би могли настати сви, па да се код нас увећа производња воћа, да и ми од воћа имамо сталне и велике дохотке.

А. Целба.

ГРАЂА ЗА УРЕЂЕЊЕ ПОЉСКЕ ПОЛИЦИЈЕ.

(СВРШЕТАК)

О попаши

До сад је била реч о потрици у винограду, врту и житу. Сад да наведемо шта се вели о попаши.

Чл. 106. И ово је закон да се не сме пуштати живина по туђем имању (у оригиналу *по туих тезих*, што извесно долази од притегнути, притежавати имати у својини), где може штету учинити. Ако ли се нађе живо **у тегу** где чини штету ово је закон: прво за велику живину,[1]) ако су говеда и коњи и магарци (у ориг. и товарци), где се нађу у винограду зими, али кад виноград није у грожђу, тада свака пореска глава плаћа динар, а од ситне живине дужна је свака глава балаћу[2]).

Чл. 107. „И још̂те Пољица утврди као закон о живини великој и ово: ако би ко хотимице угонио у виноград ноћу, плаћа дуплицу, ако се опет не усчува и не опамети, тада једном одсеци реп, па и опет ако се не остави, а ти посеци. А што се нађе у грожђу, од кад буде виноград у ластару па до бербе, ситна живина плаћа главом: један брав, и још̂те козији брав у зиму који огризе воће, дужан је главом, а велика стока има да се затвори и штета оцени; а ако се нађе у житу закон је за крупну стоку ухватити и оценити потру, ситну стоку задржати док се штета цени.“

Чл. 108. „*Закон за свиње.* А за свињу закон је: да је дужна главом, кад је на житу, докле није никло, тада је и онај чије је жито слободан убити га, и однети га на ривотину, где је рило и онде га оставити; а ако жито у зелен (у оригиналу у траву), слободан је, убивши га, потрошити за се, зашто свиња носи двоје оружје косу и мотику.

Чл. 109. Ако ли је у винограду, како је речено кад је виноград у грожђу свиња се мора убити и потрошити.

Чл. 110. Ако је крдница (крмача) са пракцима или ако је чопор свиња (у оригиналу јато), није човек слободан убити најбоље или крмачу, него, хуђе или мање, једно а не више. Али ако је крмак ужирен, а има и других мањих, несме се он убити него други мањи; али ако је он сам без других, има се прво савити пред сведоцбом, па ако га опет нађе или у житу или винограду, вољан га је убити и потрошити. Али, ако онај, чији је крмак, има господара[3]) коме се има дати глава од онога прасца, тада се има господару дати глава, а остатак задржати.“

Толико што се тиче потре и попаше по закону Пољичана.

Још ћемо да наведемо овде и два члана из закона винодолског која се тичу *ударине или стражи над виноградима*.

Овај закон винодолски врло је стар, старији је за читавих 61 годину од Душановога закона. Значајно је да имамо тамо врло згодан израз, који је и данас у нашем народу у животу, а то је *ударина*, а у винодолском закону *ударија*.

О пударини.

Чл. 23 „*Још̂те ударија*, т.ј. стража над виноградом и од земље и од гумна. Ако би се чинила каква штета пред пударом, има викати „помагајте.“ Ако пак овај побегне, а овај нема никаквог знамења има посведочити сигурним сведоком. Исто тако има посведочити и кад пред суд не носи оно знамење.“

Чл. 24 „У опште може звати сваки „помагајте“ ако види да се чини неко зло, и за то се не сме казнити никаквом казном.“

Кад је реч о виноградима, пудару и пударини, да наведемо овде још неколико речи из Јустинијанова закона, који се односе на виноград и чување винограда, а који су важили још за време Душанова, јер је тај Јустинијанов закон преведен још онда, кад је постао „законик Душанов.“ Тако гласи:

---

[1]) Овде *живина* у опште стока, а значи и живину пилеж.

[2]) Нека врста новца, мања од динара.

[3]) Ово не треба никог да буни, јер у старој Пољици било је племића властеле и слободних људи, али било је и потчињених — кмети, као што су Срби у Босни, који живе на спахилуцима и беговској земљи.

Чл. 8. Ако ко краде ограду или воће да се бије и да плати 12 перпера, то ако једном крађу учини, ако два пута и три, 40 перпера.“ Одмах за тим иде Чл. 9 Јустинијанова закона. „Ако ко дању идући мимогред уђе у виноград или воћњак, који су поред пута и убере грожђа или воћа у марину или понесе у руци, томе се не суди, али ако у ком бере, да се бије и да плати 12 перпера. Ако бере да прави вино, да плати што је убрао 40 перпера и да га бију.“

Јустинијанов закон за жито.

Чл. 10. „Ако ко убере руком руковеђ туђега жита, да га бију, а више ништа. А ако ли жње српом да плати три пута, и да га бију. Али ако је велики сиротан, а то учинио ради глади, да плати један пут, и то што рекну душевници, а да га бију но не много и то више да не ради.“

Толико о томе. Али доста је и ово па да се види, колика је пажња била обраћена од стране законодавних фактора наших старих на пољску привреду и њену сигурност.

На овом месту да наведем још и шта вели пољички закон о *шумама, котарима и испашама*.

О гајевима и котарима

Чл. 95. „Села, која имају котаре оделите и одтесите по границама од других села, и имају своје старе и законите гајеве, које чувају и гаје по обичају с временом не само од других околних села већ и од самих себе и својих сељана до времена, како је увет и закон од онога села и од суседног села и од свакога, слободно је свако село своје гајеве подизати и чувати и имати добитак, како је закон свуда, да свако село своје гајеве гаји и чува једно од другога дотле, докле се на почне пасти и не пусти јаловина, а кад се почне пасти, онде је као и испаша где нема гаја.

Чл. 96 И тако тога је испасишта и онога, чија је и испаша. Где није гаја није слободно никоме бранити коме пашу од суседнога села, мањ ако је ис преко трећег села. Паша има бити онако како је „закон свуда.“

О гајевима и испашама.

Чл. 97. „Ко би хтео из другог котара пасти, може му се бранити и поступити како је обичај, а разумевају се гаји, који су стари и законити, тако међу собом, како и од другога села. Али ако би коме био део гаја особит, или одељен од другога села, или ако је цео гај раздељен међусобно на веће или мање делове, то се разуме да несме нико учинити позлобице или новачења, како међу собом тако и од другога села.

Чл 98. И да ни једно село није слободно учинити новога села, или загајити оно, што није био стари гај, осим у случају ако је то одобрено од кнеза, судца и пуног скупа.“

О испашама.

Чл. 99. „Испаше не сме бранити сусед суседу као што је речено. Ако пак није потребе, да нико не сме подићи стана навлаш близу друге међе како би му лакше било трти други котар. Не треба ни једне позлобице ни новачине.“

Закон за међусобну поделу котара или гаја.

Чл. 101. „Ако би се догодило, да би које село хтело међу собом да подели гај или котар, говорећи да или не може или неће заједно пасти или држати, т.ј. ако би један или више њих тражили од онога села дела, или ако би цело село било вољно да се раз ели те да се види шта је чије. Али да се зна: што је испаша где није гаја то се не може делити, јер се и тако не може бранити сељанину да пасе, не само од свог сељанина него и од суседнога, мањ ако није из преко трећега котара. као што је и пре речено.

Чл. 102. А што је гај то се има делити овако и на овај начин прво ако би се *знала врв* (*врв* је проширена задруга) *и део*, као горе од племенштине међу селом, по мери и по врви од баштине, тада нема потребе да се гајеви друкче деле него по правој врви и по мери од главе и подворнице и племенштине, као год горе што је врв имао део од баштине, тако и овде

има врв узети део од гаја. Ну ако се не зна, и не може се знати врв међу собом од племенштине, како се находи, то где је више деоника у селу, има се овако делити гај: најпре се делило на старе и законите ждребове, а сада и подворница има да добије део гаја.“

Чл. 104. **„О земљама пополним.** Ако би ко имао у једном селу или котару тога села земљу пополну, или ако их њи више има, и немају сада ни подворнице, то онда кад ону земљу теже и ору то је онда слободан своје волове напасти у гају тога села дотле, докле би се један тежак преобуо, и то онде где је најближе гај сеоски.

* * *

Како је пољички статут доста неприступачан ширем читалачком кругу, а има врло одређених појмова о племенштини, баштини и другим имаовинским облицима, које воде своје порекло од старог словенскога живота, то ћемо да наведемо овде још неколико чланова.

О зајдници браће или других.

Чл. 31. „Док су год браћа или други деоници нераздељени. дотле им је, све што имају, заједничко, и добро и зло, и штета и корист, и дугови коме су дужни исто тако и које њима дужан све им је то заједничко и опште док се не разделе, а кад се разделе, тада сваком свој део.“

О деоби.

Чл. 29. Где се деле браћа ближња или даљна или синови од оца или других ближњих, који треба да се деле, тада ако је благо гибуће (покретно) лако га је поделити, али ако је дар какав од господе, то иде оној глави, којој је и писано.

Чл. 30. Ако ли се племенштина има да дели, то онда према главама, и има бити млађему старо огњиште. И кад се разделе право, тада има свак своје држати. И ако би се кад после делили или мирили, слободан свак делити се и мирити се кад му је год драго. Али сваком је слободно стати само на свом ждребију.

Закон о баштини.

Чл. 73. „Закон о племенштини је овај: чија је стара баштина, што је остала од правих (старих ?), они, који је држе имају је радити, уживати и о њој живети, да није никоме слободно да је страћи ни обрати без велике невоље, него како је стари закон и обичај да је онде и онаку остави где ју је и какву је застао.

Чл. 74. Да што год човек принађе и прибави, или прикупи, или издвоји, или ма како достигне собом и својим трудом, то све закон хоће да је слободан с тим потпуно располагати како год хоће. То је за оно што је он добио после онога дела, што га има у племенштини.

Чл. 75. Ако би био човек на смрти, а имао деце веће или наследника, коме његово остаје, тада је слободан учинити тим шта хоће. Али није лепо да једноме остави на самрти све, а другом не, него онако како је достојно и подобно.

О продаји племенштине.

Чл. 78. Најпрво стари закон хоће да се племенштина не може продавати ни заложити усмено т.ј. тајно, а нарочито мимо ближњега. Да се има продати јавно и понудити прво свога ближњега. — А закон је стари пољички да имају јавити они, који мисле продати, на три збора или при кнезу на три оброка, говорећи: „Ове ћу продати.“ Ако ће који ближњи купити приступи! Ако ли неће, а ја ћу коме могу.

Чл. 79. А тко продаје, тај не може откупити опет. До сада су Пољици још узаконили, да је ближњи вољан искупити до годишта. А ако се још који ближњи нађе још ближи од онога, вољан од онога даљег откупити. Ако су обоица подједнаки сродници или ближњи, или би их више било, који су му подједнако близу, тада имају онако да откупе како и своју племенштину деле.

Чл. 80. Ако се хоће да је продаја права и законита има се ценити од достојних оценитеља, који процењују и одређују по свом искуству.

О подизању новог села

Чл. 100. И да нико неима учинити новог села, мањ ако би било цело село једнога човека. Он је слободан на својој племенштини ипак ако би се дионици од села сви састали и заједно договорили, могли би учинити у свом селу што хоће; осим града или нове царине, или трговине, али ипак никакве новине, што би било на уштрб општини.“

Ето толико наши стари законски споменици.

10 Августа 1894.

М. В.

Једна важна напомена одгајивачима говеда.

Под овим насловом изашао је у 14 Бр. „Тежака“ чланак, са потписом Г. Спасића, секретара министарствâ народне привреде. Овај су чланак у 17, 18 и 19 Бр. Тежака критиковали: Г. С. Гавриловић и Г. Паја Тодоровић.

Ја сам, нисам обраћао особиту пажњу на тај чланак. *Сматрао сам, да на наше одгајиваче неће имати штетан утицај.* — О ускрсу, путујући до Јагодине, Ћуприје и Крушевца а и доцније, лично сам се уверио о противноме; да је тај чланак на већину читаоца Тежака, и у опште на наше сточаре, врло рђаво упливисао.

Само се собом разуме, пошто је све оно у Тежаку, нашем једином поучном пољопривредном листу било, — онако јасно написано, — наивни и необавештени читаоци, примили су цело тврђење г. Спасићево, за готово, и као по све основано, — ваљда на његовом посматрању и искуству? — па се с тога многи још и сад отуђују од ново купљених бикова.

Сточарство је по наш народ, један од најважнијих предмета, и нико, који је за то позван, да се о унапређењу истога брине, несме да пропусти кад се важна питања решавају, да и он у томе несуделује и дâ своје мишљење.

Извршена куповина бикова и крава, врло је важан чин, с тога и ја сматрајући одговоре г. С. Гавриловића и г. Паје Тодоровића за непотпуне, овим хоћу да дâм што јасније и потпуније обавештење читаоцима Тежака, те да и они виде: да је исказано мишљење г. Спасића сасвим несновано и неумесно; и да је сам избор раса: алгајске, монтафунске, горњо-инталске и маријахоферско-лаванталске, био на врло јаким разлозима основан, и по све уместан.

Ја ћу да будем мало опширнији, и ради бољег појимања разабраћу сваки израз г. *Спасића за себе,* јер сматрам да то и сама важност предмета неопходно изискује.

1. На тврђење г. Спасића, — „како су та страна говеда за нас нова, нису привикла на наше околности, нити ми знамо посигурно како ће она код нас успевати,“ — имам ово да кажем: *маријахоферска и лаванталска раса*, које су у суштини данас а и по своме постању једно исто, и само према пределима имају разна имена, — *нису ништа ново за нас.*

Још год. 1858 бикови и краве те расе, били су доведени у Србију у Топчидер, а одатле је 1859 год. све то преведено у Љубичево. Ускоро после смрти блаженопочившег књаза Михаила, из некаких за цело по све неоправданих разлога, сва је та стока распродата у бесцење.

Маса потомака те расе находи се у самом Београду и његовој околини. У пожаревачком целом Поморављу находи се и у свима осталим крајевима Србије.

Све оне „плавоње“ са преливањем длаке у рујавичасту боју, — или чисте „белоње,“ са прњицом ружичасте боје са воскасто жућкастим роговима, — или су пунокрвни или полукрвни потомци те расе. Грла код којих је: боја длаке остала неизмењена, или имају сиве флеке; прњица ружичасте боје прошарана мрким флекама и имају више или мање жућкасте или и сасвим сиве рогове, — то су удаљенији потомци — $^1/_4$, $^1/_8$, $^1/_{16}$ итд. крви — који су произашли, од укрштања наше са маријахоферско-лаванталском расом.

Да ли је укрштање ове расе са нашом, дало добре резултате? — увидеће читаоци из следећег. — Сваки од одгајивача и кравара, са којима сам у додир долазио, тврдио ми је, да

при једним истим условима „мелезани“ ове говеди: брже расту и већи су од наше говеди; дају више млека од наше говеди, а боље по каквоћи од шарених раса, које је увек водњикаво; на вучи су лаки, — и по издржљивости, равнају се нашим воловима; односно изране, сваки за рану употребљиви материјал добро варе; у опште односно неге неизискују ништа више од нашег говечета; при једним истим условима, много се брже гоје и више бацају на себе — Сваки од вештијих марвених трговаца, увек на вашару пре купује те мелезане но нашег вола, с тога, што је овај, — *при истом обиму увек тежи на кантару, јер има више меса а мање лоја на себи.*

Ја сам се сам о овоме не једном уверио, при мерењу стоке на рампи станице београдске, где марвени трговци, пре утоваривања стоке у вагоне, исту мере.

Пар колубарских дебелих волова, — које обично код нас цене као нешто особито, — има просечну тежину — 950 кила; ређе се нађе пар од 1000—1300 кила а скоро никад више; и то обично бивају волови од 6—9 година старости, јер је у то доба старости наша говеда најбоља за гојење. —

„Мелезани“ — маријахоферско-лаванталске расе, у сваком погледу односно тежине надмашују нашу стоку. — Сем тога што су — при једном истом обиму тежи од наше стоке, они и као млади волови у четвртој и петој години долазе до веће тежине, но наши волови од 6—9 године. Ја сам не једном видео да пар тих мелезана мери 1600—1800 кила. — Прошле године су дотерана из пожаревачког округа два пара таких „мелезана“ један од четири други од пет година старости, и први је мерио 1650 а други 1950 кила.

Особито у пожаревачком округу и у опште у поморављу, и по другим окрузима, сваки се може на вашарима уверити: *да су сви тежи волови већином „плавоње,“ и сваки познавалац раса наћи ће јасне знаке, да су те плавоње производ укрштања наше са маријахоферско-лаванталском расом.*

Г. Спасић, кад је у пољопривредном друштву било говора о увезеним биковима и кравама, — зацело је ваљда све чуо и разумео, — шта су о томе говорили наше уважене старешине: Г. Сергије Станковић, који је био управник Топчидера кад су та говеда у Србију 1853 г. доведена; Г. Чеда Поповић, који је био управник Љубичева, и Г. Тоболар.

Г. Спасић је и то ваљда морао чути, да је се г. Тоболар од прилике овако изразио: „Вшетечка, а и ја сам, од како сам у Србији, пробао сам да гајим разне расе: швајцарску, пинцагуерску, мелталерску и холандску, па сам их све морао да напустим: јер се код нас тешко привикавају; брзо се између; бирају рану; траже већу негу, чешће болују, особито при телењу, те сам морао увек да држим годишњег марв лекара и био сам увек у страху за њиов опстанак. Од како гајим маријахоферско-лаванталску расу, на миру сам, и могу само да се ваалим: јер код нас врло добро успева, односно ране и неге врло је скромна, никако не болује; сем сламе и остатака при прављењу шпиритуса, код мене ништа друго за рану не добија, само лети добија детелину.“

После свију ових постојећих факата, — које сваки може проверити, — за читаоце је са свим јасно: да су тврђења г. Спасића са свим неоснована; и ја никако не могу да појмим, како је могао г. Спасић, као секретар министарства народне привреде, да тврди: „*како су та страна говеда за нас нова*“ — а она постоје још од 1853 год.; и да „*нису привикла на наше околности,*“ — *нити да ми знамо како ће код нас успевати*“ — а она се међутим код нас са успехом држи још од 1853 г.

Да је срећом г. Спасић, хтео и умео, — као што је требао и могао, — да се упозна са расама говеда у самом Београду, где живи; или да је, док је вршио дужност управника Љубичева, путујући колима од Пожаревца до Добричева, мало боље учио грла, која су мимо њега пролазила, — он никад неби ваљда дошао до те мисли, да се овако неумесно и непаметно изражава о новокупљеним биковима.

Узгред овом приликом имам да напоменем одгајивачима, да је, сем маријахоферско-лаванталске расе 1858 год. доведена и брдска мирцталерска раса; која је по постању примитивна, као и наша стока, а има у себи много крви алгајске расе, са којом је облагороћавана. — Многи мисле да је се ова раса изгубила, а ја напротив држим да је она усљед укрштања дала поморављу оне сивоње, који мере по 1300—1500 кила. Њу је само тешко распознати. с тога, што личи на нашу стоку и нема особитих одзнака.

2. „*Сва су та говеда мекша од наших, подложна разним опасним и заразним болештинама, а нико нам неможе гарантовати да те болести не скривају у крви с тога, им нетреба поклањати бозна какво поверење, док се о њиховој доброти и здрављу не уверимо.*“

Тако вели г. Спасић! — Но да је се он нешто, пре но што је ово горе сам на памет измислио, обратио санитетском одељењу министарства унутрашњих дела, које редовно добија седмодневна извешћа о стању здравља стоке у Аустро-Угарској, — он би о овоме добио тачне податке, и никако неби пао у тако ужасну погрешку, да на овај измишљени начин страши наше сточаре од новокупљених бикова.

Сем говеђе куге, за говеда су најопасније болести: заразно запаленје плућа, — које је по пустошењу које производи, то исто што и говеђа куга; па тек онда дође туберкулоза. — О последњим двема болестима и треба у овом случају водити рачуна, — јер све остале болести, како код стране, тако исто и код наше говеди постоје.

У извешћима од последњих 10 година: у Алгају, Монтафуну, Штајерској и Корушкој, где су наши бикови и краве купљени — *нигде није било ни једног случаја заразног запаленја плућа*; туберкулозе било је само неколико случајева. Скоро сви остали крајеви Аустро-Угарске, више или мање, и сад су заражени том болешћу; а главни су међу зараженим крајевима они, где су развијене шарене расе: швајцарске, пинцгавска, мелталерска итд.

Код нас у Србији заразног запаленја плућа, још ни једног случаја није било. Туберкулозе је бивало, — Уопште само на говеда и потомке *шарених* раса; *а на потомцима маријахоферско-лаванталске расе, још је од 1853 године нико није констатовао.* — За преко нужно находим овде да напоменем, да је погрешно мишљење оних који мисле, да наша говеда никако не пате од туберкулозе. Та болест, — *при свем том што је врло ретка*, — постоји и на нашој стоци, са том само разликом, што не обузима цело тело — није општа — но бива само местимична — Неколико пута до сад, на кланици и при разним секцијама, ја сам нашао грудне а махом трбушне лимфатичне жлезде, у туберкулозном стању; и неки од пажљивијих наших марвених лекара из своје праксе саопштили су ми оваке случајеве.

Три су марвена лекара, — који су уједно и економи, — били чланови те комисије, која је то питање, о избору страних раса за поправку наше говеди, решавала. Требало је зар, г. Спасићу да падне на памет: да су они у том погледу имали довољно података из своје праксе; да су спремнији и меродавнији у том погледу од њега; и да су као стручњаци морали строго водити рачуна о томе, да не дозволе, да се у Србију уведу богаљи, који у себи носе наклоност: к заразном запаленју плућа, туберкулози и другим болештинама.

„*Да су ти швајцарски бикови гајени као што су гајени наши домаћи они би давно скапали или и ако би остали живи не би били ни као домаћи бикови,*“ — Тако вели г. Спасић, а ја на то имам ово да кажем: да се нега, тих крава и бикова у њиховој домовини скоро ни у колико не разликује од наше; рана је код нас боља но тамо; једино што им је зими добра штала осигурана, и зими она доста лоша рана уредно им се даје.

Та стока благовала је у своме завичају само лети на алписким пашњацима и то свега траје 4—5 месеци, а зима је за њу била тамо исто што и гладна година.

У осталом дозволиће г. Спасић да кад та стока није „скапала“ у току од 1853 године па до данас ваљада неће ни од сад скапавати, кад је куд и камо наш одгајивач бољи постао но што је некад био.

Међутим доста је од г. Спасића и то, кад признаје, да су ти бикови бољи од наших.

И у овом погледу од баука г. Спасићевог: да су доведене краве и бикови „говеда мекша од наше, подложна разним опасним заразним болештинама“ — и да ће „скапати“ — читаоци и сточари могу бити спокојни; јер као што наведена факта говоре, мишљење г. Спасићево је по све неосновано, и онако на памет исказано.

3. „*Најбоље краве домаћег соја спарујте са најбољим јунцима, а швајцарске бикове употребите пошто се уверите да су потпуно здрави.*“

„Одгајена говеда домаћег соја боље ће одговорити потребама наших привредника него ли мелезани од домаћих крава са швајцарским биковима.

Багателишући купљене бикове, такав савет г. Спасић даје одгајивачима говеда.

На све ово имам да кажем:

Комисија, о којој је овде реч, кад је то решавала, никако није ни мислили да искључи спаривање наших крава са нашим биковима; напротив она је изриком признала да нашу *колубарску пасмину* — која је за наше прилике подесна, — треба чисту одржати, а за друге крајеве, ради поправке наше опале расе, да се према земљишту узму лакши или тежи бикови страних наведених раса.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ.

Бољи доходак од кеља може бити на овај начин: Кад сечеш главицу с корена, немој ју сећи до земље, него ју одсеци тако, да на корену остану два-три доња листа од главице, и с тима листовима остави корен и даље у земљи, па га за време суше и заливај. За кратко време избиће из сваког окца на корену по једна мала, нова главичица кеља. Ове су главичице много нежније у листу и финије у укусу од оних главних, крупних главица.

— Ћ.

* * *

Против пролива код телади. Чувени немачки марвени лекар др. Раух, препоручује против пролива код телади и код крава — *багремов лист*. Багремово лишће, вели он, треба скувати у води, процедити и дати оболелом телету да пије, а ако нехтедне да пије, треба му силом у грло сасути; то треба чинити 2—3 пута на дан. Раух исти тај лек употребљује и код крава, само у већој мери и јаче прокувано.

— Ћ.

* * *

„Слепог миша" не треба убијати!. Слепи мишеви, истина, нису лепе животиње, али су оне земљораднику од врло велике користи, хранећи се разним шкодљивим бубама, нашим непријатељима и штеточинама. Ноћне лептирице, које сисају прождрљивих гусеница рађају, ноћне мухе и бубе, нарочито кокице — то су посластице слепим мишевима. За једну ноћ само, потамани слепи миш по више стотина таквих разних штеточина. — Као год што не треба убијати гуштере, жабе итп., које се такође само нашим ситним штеточинама по пољу и по башти хране, исто тако не треба гонити ни убијати *слепе мишеве*!

— Ћ.

* * *

И јаребице су пољопривреднику од користи! Кад прегледамо стомак једне јаребице, а према времену кад је убијена наћићемо у њему, односно у гуши: гљисте, пужиће, гусенице, буба и семења од разних травуљина. Једно јато јаребица, може повећи простор њива и ливада да очисти од тих пољопривредних штеточина. Иначе једу јаребице само оно зрно, које на земљи нађу, а усправљено класје неће никад оборити, да се зрном из њега нарани.

— Ћ.

* * *

За грашак и пасуљ, најбоље је ђубре — пепео. Грашак и пасуљ, и у опште свако вариво, не подноси скорашње (фришко) ђубре; јер у земљи, која је ђубрена скорашњим шталским ђубретом, буја и грашак, и пасуљ, и боб и сочиво, много у лозу, а не замеће мехунака, односно рода. За грашак и пасуљ, најбоље је ђубре — пепео. Ко га има у довољној количини на расположењу, онде се може цела леја, одређена за сејање грашка, пасуља и боба, нађубрити пепелом, а где га нема много, онде га треба по једну прегрш метнути у сваку кућицу (оџак) и земљом добро измешати. На овај начин ђубрена земља издаје много више мехунака и код грашка и код пасуља.

— Ћ.

* * *

Шта треба учинити, да јаја добију дебљу љуску? Јаја, која имају дебљу љуску, не само да ее тешко разбијају, него се и боље и дуже чувају од квара. Што неке кокошке многе „мекушце" носе, т. ј. јаја омотана само мекаком, кожицом, или сасвим танком љуском, узрок је у храни, што немају прилике, да уз обичну биљну и животињску храну, добију и кречних делова, од којих се ствара љуска; што више ових делова у храни буде, биће и јаја дебље љуске. На ту цел треба кокошкама давати креча, старог малтера и љусака од јаја, да с осталом храном пипкају. Љуске треба увек истуцати у ситне комадиће, јер кад им се читаве љуске бацају, хоће лако да се намаме, да и цела јаја у гњезду кљувају.

— Ћ.

* * *

Јапански хмељ. За брзо одевање зидова, чардака, колиба, голих стабала, ограда, прозора итп., најбољи је јапански хмељ. Он је истина једногодна биљка, али има све оне особине, које се од једне добре повијуше траже. Он надмашује и брзином у порасту и висином, сваку другу повијушу; за кратко време порасту његови силни огранци 7—8 метара у висину. Лишће му је врло живо зелено, или шарено, на ком до сада нисмо налазили никаквих штеточина, који би га ма на који начин кварили. Нега је врло лака. С пролећа треба на одређена места семе просто посејати, па у густо поникле биљке на 30 сантиметара проредити; то је најпогодније одстојање, у ком треба биљка од биљке да одстоји. Преко лета се укажу мирисни цветови као и у питомог хмеља што су. Не само на пољу, него се и у саксијама на прозору врло лако даје неговати. За кратко време може да испуни читав прозор, где се врло лепо представља. Семе је врло јефтино, које лако и добро ниче.

— Ћ.

* * *

Кокошке треба после четврте године старости клати ил' продати. Домаћица, која хоће да има од својих кокошака *праву* корист, она треба старије кокошке за времена још да покоље или да их распрода. *Добра* „носиља", може за живота да снесе до 600 јаја. Од ових највећи део снесе у другој, трећој и четвртој години. Рано излежена „пилица" (кокица), може у повољном случају, кад наврши прву годину старости, да снесе до 30 јаја, али су ова јаја већином ситна и нису добра за „насађивање", јер су слабо оплођена. У другој, трећој и четвртој години, поси по 130 годишње, дакле за прве четири године снесе до 400 јаја. Одма после четврте године одпочне знатно да попушта у пошењу, и то у тој мери, да остатак од 200 јаја, која се још у јајњаку налазе, снесе за следећих 6 година. Клице у јајњаку не могу се умножити код одрасле кокошке; то може да буде само код младих кокошака. Кад се „пилица" у младости занемари, кад се довољно не храни и чистом водом не пои, или кад у то време побољева, онда ће се и мање клица у јајњаку образовати, а при доброј нези и храни, може број клица до 700 да порасти. — Из преднаведеног биће свакој домаћици јасно, да ће за производњу јаја бити много корисније, да „носиље" само четири године држи, а после их коље или прода, јер доцније нису вредне оне хране што поједу.

— Ћ.

* * *

Да-ли су прво снесена пачија (пловчија) јаја плодна, или су „чистци"? Слушао сам од многих домаћица а нарочито бап сељанака, да прво снесена јаја, која патке рано с пролећа снесу, *нису* плодна, и да их с тога не треба употребити за насађивање: „много су — веле — масна, и с тога су *чистци*". На ово ћу ја одговорити: да су јаја од оних патака, које се већином на води задржавају, ретко кад масна, да су већином добро оплођена и да се међу њима ретко кад по неки *чистац* нађе. Што с пролећа прво снесена јаја не „пиле", узрок је, што нису још добро оплођена. Кад се нов патан (патак) међу патке пусти, треба мало више времена, док од њега прегажене патке одпочну да носе добро оплођена јаја. — Прерано извођење пачића није за препоруку, као што се н. пр. изводе пилићи, јер пачићи, који се доцније излегу, кад време отопли, па још ако имају и воде да се брчкају, достигнуће у порасту све раније изведене. При нези патака најглавније је то, да се одма у почетку добро хране и да им се дадне прилика да буду што више на води, нарочито где има „сочивице", јер их то гоји и унапређује. Да буду јаја сигурно оплођена, не треба више од 6—8 патака на једног патка рачунати, а од крупнијих сората, као што су

пекинге, руонске, ајлебери итп., довољне су само 3 патке на једног патка.

— Ћ.

* * *

Sutjons emeralb gem, то је једна од најранијих сорти грашка, коју ја познајем. Ова сорта расти један метар високо, а својим особеним зеленилом лишћа, одликује се од свију осталих сората. Нарочито је могу препоручити онима, којима је до врло раног грашка стало. Доспева за две недеље раније од познате »ђурђевске« сорте, а осим тога и богато рађа. Док друге сорте тек одпочну да доспевају за брање, ова је већ у велико обрана, а после ње је остала леја рано празна, да се на њу може још неко поврће тога лета посејати ил' садити, што такође није за одбацивање.

— Ћ.

* * *

О сејању конопље. — За конопљу треба замљу у јесен дубоко преорати, да би се промрзла и постала трошнија.

С пролећа (на крају Априла) треба орати за сејање.

Конопљу треба посејати што *чешће* то боље, јер кад се често насеје, онда је тања и влакно јој је много боље, лепше и за ткиво платна удесније.

Кад се *ретко* насеје, онда конопља ижњика, одебља, одрвени се, и влакно јој је врло грубо.

Влакно *често* засејане конопље једва се нешто мало разликује од влакна нашег лана.

Нека ово имају пољопривредници на уму при гајењу конопље.

Л.

* * *

Против пуцања динамитом. — У велико је завладала навика: да се по рекама нашим — бије риба динамитом, те се на тај начин две штете чине: затире се риба, и руше обале речне.

Риба се махом налази уз саму обалу, где се и динамит баца. Потрес од пуцња динамитског у толикој мери задрма обалу, да се она нагло стане рушити, те се не само стварају услови за штетне изливе реке, не само да јој се даје нов правац, него тим поводом пропадају најбоље земље око река.

Тој несрећи треба једаред стати за врат, а за то су надлежне општинске власти. Оне треба да закрате убијање рибе динамитом, а свакога онога, који би динамит бацао у воду, да казне по § 395 кривичног закона «од два до двадесет талира».

Л.

* * *

Средство да се осигура трајање џакова. — Биће вађда много привредника и трговаца који би били жељни да сазнају какво средство, које би могло њихове џакове учинити трајнијим. Њима се може препоручити следеће:

Треба узети један килограм растове коре (кора се употребљава за чињење кожа) и обарити са 14 литара кључале воде; у ту течност потопити платно за џакове и оставити 24. сата. После овог времена треба га извадити, опрати и осушити.

За 8 метара платна рачуна се обично да треба употребити један килограм растове коре, чији танин продре у конопљане или ланене конце (од чега је платно откано) и има их на тај начин много јаче и трајније, а у исто време спречава њихово распадање.

Осим тога овако потопљени џакови могу се врло лако обојити и црно. За ово је нужан један разблажени раствор сулфата гвожђа у које се одмах потопе џакови чим се изваде из пређашње течности.

У осталом обе ове операције врше се врло лако и не коштају много.

— 0.

* * *

Слатко од црвена патлицана. — Ово ће можда многима изгледати чудновато. Ево шта о томе вели лист Cosmos:

У тренутку кад црвени патлицани почину у највећем јеку да сазревају неће бити с горега споменути, да се од њих може направити изврсно слатко, врло доброг укуса и може се рећи финије од слатка од рибизла. — За ово треба одабрати најмеснатије патлицане, обарити их кључалом водом, изгњечити их и за тим процедити их кроз једно кухињско цедило чије су рупице мање од патлицановог зрна, и онда метути их са толиком истом количином шећера у један казан. Претходно треба растопити шећер у онолико воде колико је за то најнужније.

Да би се томе слатку дао пријатнији мирис и укус може се шећеру додати мало рума, ваниле или лимуна. — Кување треба да траје два и по до три сата. — Слатко је готово, кад укус патлицана са свим нестане, а то ће бити за многе најважнији услов.

Слатко од црвених патлицана лако загорева, с тога га треба непрестано мешати док се са свим не искува.

— 0.

* * *

Конзервација кромпира. — Овим се питањем највише занимао Шрибо, професор француског агрономског института, који је дошао до тог закључка, да се најпростије и најсигурније средство за то састоји у томе, да се непосредно утиче на сам кромпир уништавајући клице или окца. На овај начин кромпири из једне године могу се врло добро сачувати до нових кромпира идуће године. — Средство то састоји се у томе, да се врхом једног ножа или другим каквим згодним алатом изваде сва окца из кромпира. — Изгледа да један раденик, на овај начин може да очисти два хектолитара кромпира дневно.

Заиста биће прилично мучно да се ово средство уведе у праксу. С тога за сада је још по најбоље средство опет Шрибо-а, које се, састоји у томе, да се 10 до 12 сати кромпири потопе у води, закисељеној са 1 до 2% сумпорне киселине

О овом начину, који је био и награђен, ми смо, у своје време говорили на овом месту.

А — О.

* * *

Глисте у саксијама. — Глисте у саксијама не чине оне исте услуге које чине кад су у земљи, с тога их треба, што пре, отуд истерати. Средство које се за ово, као најсигурније, препоручује јесте следеће: треба настругати један индијски костен, који се за тим потопи у ладној води и промеша добро, па се за тим та вода проспе на земљу у саксији. После неколико минута све глисте изађу на површину одакле је лако одвојити их. — За велике саксије два костена су довољна.

— 0.

* * *

Четкање хаљина. — Познато је да хаљене треба четкати што је могуће слабије, лакше и при том служити се више једном простом и грубом четком него ли фином како би се што мање четкало, јер четкање доприноси много, да хаљина, штоф, изгуби свој сјај и длаку. — Кад се какво псето или друда каква животиња очеше о вашу хаљину и напуни је длаком, онда у место да четкате једном четком просто што кад би радили кад вам је одело пуно прашине, а ви поквасите предходно једном влажном крпом вашу четку, јер ћете на тај начин брзо и лако да очистите ваше одело од длаке и перја а да не искварите штоф.

— 0.

* * *

Да се осмуди очупана живина. — За то се најобичније употребљава слама, артија или томе слично. Незгодна страна овога је та, што живина услед таквог смуђења поцрни. Да се то избегне, има једно врло просто средство: треба узети једну кашику чисте ракије, метнути је у један тањир, запалити је и на пламену осмудити пилеж и др. на тај начин она не поцрни.

— 0.

* * *

Производња пшенице у Француској. — Лист »*Le Bulletin des Halles*« даје сваке године тачне податке о производњи жита у Француској и другим земљама. По њему та је производња ове године била следећа: она се може проценити на 125,080.237 хектолитара, која, ако се упореди са производњом у прошлој години, када је износила 97,923.075 хектолитара, показује вишак у округлој суми од 27 милиона хектолитара. — По што је специфична тежина једног хектолитра 76 02 кгр., онда цео усев износи 95.085996 цената, који дају укупно 71.314800 цената брашна, ако се рачуна да се добија 75% брашна.

Од 1874 године, када је производња, износила 133,130,163 хектолитара до данас, овогодишња је највећа.

Како годишња потрошња пшенице у Француској износи 123 и по милиона хектолитара, то се види, да је овогодишња производња више но довољна, али услед разних потреба, нарочито услед алимантерне индустрије, тај лист рачуна да ће Француска ове године морати увести најмање бар још шест и по милиона хектолитара пшенице

Што се производње пшенице у целом свету тиче, тај је лист процењује на 859450000 хектолитара, док је прошле године она износила 823200000, дакле, скоро 36 и по милиона хектолитара мање.

Друге статистике процењују овогод. производњу у Француској између 140 и 150 милиона хектолитара, а нарочито лист *le Marché français*, процењује је на 141 милион, док стране статистике нарочито мађарска, која се може сматрати за једну од најозбиљнијих, процењује је на 125 милиона хектолитара.

А.

* * *

Штете од филоксере. — Биће више од двадесет година како се у свима земљама, где је винодељство један извор државног богатства енергично бори против ове страшне напасти која грдно тамани винову лозу и уништава животно средство многих винодељаца. С тога неће бити излишно да у неколико речи видимо колико је у којој земљи уништено хектара винограда да се филоксери стане једном на пут.

У Швајцарској, која је мало мања од Србије и где је винодељство мање заступљено но у нас, за двадесет година, од како се води борба против филоксере, уништено је од прилике 78 хектара винове лозе, од којих највише пада на женевски кантон — 30 хектра, а најмање на суседни му лозански — 5 хектара, — У Немачкој, где се борба такође води од двадесет година на овамо, ишчупано је 181 хектара, — што се француске тиче, њу, као земљу у већем делу винодељску, филоксера је највише коштала. До сада је у њој уништено више од 1,500,000 хектара винове лозе, и већ 1888 године укупни губитак се рачунао округло на десет милијарде динара. — У Аустрији, која је заражена била две године пре Швајцарске, већ 1882 године рачунало се да је било више од 36.000 хектара заражено. — У Угарској од 1875 године до данас пропало је више од 100,000 хектара, и данас су у опасности још 45.000 хектара винове лозе. — У Италији, такође винодељској земљи, која је била заражена много доцније, 1892 године било је у 386 општина и 187,056 хектара винове лозе заражено. — У Шпанији, опет винодељској земљи, где се филоксера први пут појавила тек 1878 године, већ до почетка 1893 год. она је уништила 168,000 хектара.

Мислимо да ови бројеви довољно показују опасност, која прети у данашње доба виновој лози, и да није нужно дуго доказивати потребу радикалног лечења — чупања из корена сваке заражене лозе.

А.

* * *

Увоз и извоз Швајцарске. — Покрет на царинама у Швајцарској за најважније агриколне производе у 1893 године био је следећи. У исто време упоредо износимо и промет у 1892 год.

Увоз	*1892*	*1893*
Пшеница метар. цента	3.080.444	3,341.033
Овса « »	560.287	623.947
Јечма « «	138.339	165.849
Брашна « «	239.018	279.329
Вина у бурадима. хектолит.	1.152.117	872.929
Семе грамине-а и детелине, мет. цен.	9.500	12.891
Сена « «	115.416	254.312
Сламе, трске итд. « «	152.852	199.154
Јаја » «	48.784	52,073
Живине » «	19.849	21.535
Свежег меса « «	16.157	9.200
Коња комада	8.368	7.693
Волова «	32.459	24.666
Крава и јуница комада	7.498	3.888
Телади «	19.895	17.188
Свиња «	67.906	47.809
Извоз		
Свежег масла мет. цента	—	—
Тврдог сира « «	242.561	223.259
Кондензов. мл. « «	155.226	166.491
Свежег меса метар. цента	15.557	15.232
Сена » «	45.210	37.157
Крава и јуница комада	32.359	41.146
Телади «	16.202	14,458

А

ДОПИСИ.

Женева, Септембра 1894. г.

Пре извесног времена чињени су у овдашњој вртарској школи опити са једно петнајест варијетета кртоле, у цељи да се види, који би се варијетет најбоље могао употребити у вртарству, и у једно да се сазна, која врста одговара свима добрим особинама, које мора имати сваки онај кромпир који се намењује домаћој употреби.

Варијетети подвргнути опитима били су следећи: Junon. Vineuse, Prolifique Beney, Corne blanche, Lesseps Beney, Arago Beney, Oblongue de Malabru, Roussette, Eiffel Beney, Precoce, Merveille du Monde, Lady Truscott, Eiffel, Chancllor u Early Cottage. — По резултатима ових опита више од именованих варијетета могу се препоручити као добре индустријске кртоле услед велике количине брашна који оне садрже, и тако бити предмет корисног обделавања нарочито тамо, где је земљиште дубље, јер, као што је познато, дубина земљишта је битни услов сађења кртоле и успеха њеног.

Опитно поље — земљиште — где су ова истраживања чињена било је глинасто — силикатне природе са подземљем — доњим слојем — богатијим у глини. У средњем броју ово је земљиште садржавало 2 од сто кречњака а подземље, 6 од сто, које је осем тога било богато у поташи и садржавало још и приличну количину фосфорне киселине и азота.

Почињући опите т. ј. у тренутку сађења метуто је било у сваку рупу 28 гр. ђубрета у виду концентрисаних соли које су се брзо могле асимиловати, измешаних са ситном земљом; ова количина ђубрења одговара количини од $9^1/_2$ кгр. за један ар.

Прво чупање отпочело је почетком Септембра, а последње извршило се 10. Октобра.

Ево какви су били постигнути резултати: по количини производа прво место заузима варијетет Junon који је био дао $11^1|_2$ килограма кртоле за 360 грама употребљеног семена: сваки засађен кромпир био је у средњу руку тежак 60 грама. — Према овим бројевима принос од једног ара изнео би 650 кгр., а то је већ прилична количина. — Варијетети које је Бенеј одабрао, као: Prolifique Beney, Lesseps B., Arago B.. u Eiffel B., дали су приближну количину производа: од прилике 552 кгр. од једног ара. За њима нижу се по квалитету остали споменути варијетети, а последње место пак у овој серији својим лошим квалитетом заузимају: Ladu Truscott, Eiffel, Chancelor u Early Cottage јер њихов средњи принос износи од прилике само 290 кгр. од једног ара.

Из ових опита следује, да се као добри варијетети индустријски или за домаћу употребу могу гајити са великом користи: Junon и сви остали које је Бенеј одбирањем добио. — Што се осталих варијетета тиче, горњи резултати показују да није вредно гајити их, јер од њих тако рећи нема никакве добити.

*

Целом свету је познато, да су гајење рогате марве и индустрија за прераду млека јако развијене у Швајцарској.

По једној скорашњој статистици у свима швајцарским кантонима гаји се укупно преко 1,212.500 грла рогате марве, што преставља, ако се узме да свако грло у средњу руку вреди 300 динара, суму од преко 360 милиона динара. Гајењем те марве занимају се преко 120 хиљада људи.

Рачуна се, да у тих 1,212.500 грла има 665,600 крава које производе, свака по 2000 литара млека, годишње око једну милијарду и 350 милиона литара млека.

Да би се разумела важност, која се даје цени млека довољно је казати, да промена у цени, ма то било за једну пару од литара, вуче за собом као последицу једну модификацију, која износи више од 13 милиона динара годишње у земаљском обрту:

Па шта се ради од свег овог млека? — Довољна се количина попије, други део се утроши на гајење, исхрану, а трећи део се употребљује за прераду, нарочито за израду масла и сира. Заиста, Швај-

царска, задржавајући претходно што је за њу потребно, извози у све делове света годишње више од 200 хиљада центи сира под разним видовима, а то представља годишњи обрт од 38—40 милиона динара. — Осим овога, кондезовано млеко представља годишњу вредност од преко 15 милиона динара, а масло вредност од једног милиона. Што се овог последњег артикла тиче, ту Швајцарска не производи довољно ни за себе, јер мора годишње да увози са стране више од 3. милиона динара.

У овом погледу дакле, релативно вредности стоке и сирне индустрије, Швајцарска се не плаши стране конкуренције.

Што се Женевског кантона посебице тиче, изгледа да се у њему дневно попије више од 30,000 литара млека. Да се ова количина добије потребно је од прилике 8000 крава, међутим у целом женевском кантону, по истој статистици, има свега око 5000 крава. Дакле у том погледу, женевски кантон мора трошити млеко од 3000 страних крава из пограничних француских округа, ну овај се увоз надокнађује извозом других артикала, којима је Женева центар производње.

А. Р. М.

Алексинац, 10. Септембра 1894 г.

У колико нам је познато из наше околине није нико поднео «Тежаку» извештај о производњи дувана; па с тога нам је намера, да ми то учинимо. Пошто је у овој околини, између осталих главних привредних грана, којима се овамошњи привредни сталеж бави, и производња дувана једна од главнијих и важнијих привредних грана, то ћемо у овом извештају и говорити само о производњи дувана.

У широј алексиначкој околини, па скоро и у читавом крушевачком округу, производи се т. зв. *«алексиначки дуван»*, који је ово име добио од вароши Алексинца. Ово је турски дуван и најбољи је од свију дувана, који се у Србији производе. Он се дели на ове врсте: просецан; киречирел; мурсал екчилар; кир.

Просецан има лист мали, срцаст, стабљика му је гола, а све остале четири врсте имају лист језичаст, мали корен им је обучен. Ова прва врста дувана — просецан — најраспрострањенија је у овој околини, и она је најбоља од свију ових осталих четири врсти, које се овамо производе. (Sic! Уред.)

У овој години у крушевачком округу има преко 4.000 произвођача дувана, који су засадили око 120,000.000 струкова дувана.[1]) Од ове количине струкова, држи се пошто је ова година била врло сушна, да ће родити око 600.000 килограма[2]) сува дувана а да је била кишовита година, онда би родило око 1,000.000—1,200.000 кгр. дакле дупло. Из овога дакле излази, да је ове године сваки струк родио по 5 грама дувана, а да је добро родио, родио би по 10 грама сваки струк.

Прошле године било је у овоме округу преко 3.000 произвођача дувана, који су засадили до 100,000.000 струкова; а ова је количина родила преко 700.000 килограма дувана, дакле, сваки је струк родио преко 7 грама дувана.

Станко М. Петровић, произвођач из Житковца, народни посланик, прошле године произвео је 120.000 струкова дувана. Од ове количине добио је 1.200 килограма дувана и ову количину дувана продао је држави за 1.200 динара. Из овога дакле, излази, да му је сваки струк родио *10 грама* дувана, и, да је сваки килограм продао по *1 динар*.

Из горњих података, дакле, излази то; 1) да је прошле године сваки струк просечно дао преко 7 грама дувана; 2) да је Станку М. Петровићу, сваки струк дао 10 грама, с тога, што му је на сваки начин било боље земљиште, што је ово био боље приуготовио итд. и 3) да ће ове године пошто је велика суша, сваки струк родити по 5 грама. Истина изгледа, да струк врло мало даје али ово бројеви говоре.

Г. Панта Срећковић, нападајући српске монополе: дувана и соли, у колико се сећамо доказивао је, да један струк дувана може родити и до 500 грама?!! Но, тако је то, када се историк меша у привредне ствари! Он још није начисто, да ли је краљ Вукашин убио цара Уроша, или је цар Урош убио краља Вукашина (

Држава плаћа алексиначки дуван од килограма од 3—0·10 динара. Просечна цена, причали су нам произвођачи дувана, да је од килограма од 0·90—1 динар. Ово се слаже и са просечном ценом, коју је прошле године добио Станко М. Петровић за 1.200 килограма дувана 1.200 динара, дакле просечно сваки килограм продао је по један динар.

Берба дувана већ је свршена, и код сваке произвођачке куће, види се, по неколико стотина низова дувана, који се брижљиво суше.

Дуван ове године, истина, по околини је родио врло мало, али по доброти биће врло добар, те ће тако својом добротом надокнадити оно, што је мало родио.

Један произвођач дувана сади по 20.000, 30.000, 40.000, 50.000, 100.000—150,000 струкова; а по неки произвођач сади и по 5.000 до 10.000 струкова дувана. Станко М. Петровић, причао нам је, да понеки произвођач сади и преко 150.000, чак, вели да по неки произвођач сади и по 200.000—300.000, но ми ово чисто неверујемо!

Произвођач и овај свој производ раде и са пажњом и са вештином само греше, како сам чуо, при сортирању и калупљењу дувана, јер ту се баш гажи највећа и смотреност и вештина, пошто од овога калупљења и сортирања, зависи му и цена. С тога строго треба мотрити при сортирању и калупљењу дувана тако, да боја са својом бојом, бољи са бољим дуваном дође и т. д. Јер, ако у једну лепезу дођу само неколико листова лошијег дувана, онда сав дуван цени се као лошији. Тако исто, ако се у једној дељци нађу само неколико лепеза лошијега дувана, онда се сав дуван цени као лошији!

Питање нам се намеће: 1.) да ли се сада више дуван производи, или, када је била слободна производња; и 2.) да ли се сада произвођачима боље рентира производња дувана, или, када је ова слободна била.

На прво питање, одговор је и прост и лак, а то је: да је се за време слободне производње дуван, овај много више производио просто с тога, што сада држави треба известан број килограма дувана, па, према томе она и известан број струкова одобрава, да се сади; док за време слободне производње дувана, сваки је могао садити оволико, колико је хтео.[1])

На друго питање није баш тако лако одговорити, ма да се говори, да је за време слободне производње дувана била много боља цена. Но опет, из следећега видиће се, да је та «боља цена» врло сумњива била.

Држава алексиначки дуван плаћа од килограма од 3—0·10 дин., дакле, просечно, као што смо горе казали од 0.9—1 динара од једног килограма.

За време слободне производње дувана, трговци су плаћали најбољи дуван од килограма 3—4 динара, често пута јевтиније и скупље, дакле, просечно најбољи дуван од килограма 3·50 динара. Но трговац од 100 килограма дувана изабере од прилике 15×3·50=52·50 дин., реста 85 килограма купе просечно по 40 пара динарских, дакле: 85×40=34 динара; дакле, укупно 52·50+34=86·50. Према овоме, дакле, 100 килограма за време слободне производње продавани су од прилике просечно по 86 дин. један килограм, дакле 0·86 динара.

Да би смо ово наше тврђење још боље поткрепили, то тврдимо овим. За време слободне производње дувана, Подринци су свој дуван носили чак у Ужице, и тамо су га продавали по 40 пара динарских од килограма, докле им сада држава плаћа прву врсту дувана од килограма 1 динар и 90 пара динарских.

Р. М. С Пешић

---

[1]) Погрешан вам је рачун. Пријавило се 3763 произв. на просторији 1332,28 хектара да засаде 77,152.000 а обрали су бербу са 53,896.097 струкова.

Ни у целој земљи није се пријавило толико, већ свега за 100,0062.000; а засађено стварно 84,0062.000, обрано 70,062.000 струкова Уред.

[2]) Толико ће бити врло добро ако роди; али се може у овој години рачунати просечно 7 грама на један струк Уред.

[1]) И ово је погрешно, јер да се није више но *мање сејало* дувана при слободној производњи, но сад под монополом, најбољи су доказ ова факта: — *у целој земљи у окрузима у којима се дуван садио* (сад под монополом сведено на 8 округа) управа државних монопола, *није могла узети под најам ни половину потребне магацинске просторије за превирање берби 88 и 89 године*, која је била прешла 1 милијун килограма и ако је употребила све познате дуванске магацине но је морала узети под закуп и многе магацине за храну, па и неке страћаре, како у Београду, тако и по осталим варошима у којима није дуван никад превирао!

За тим, преко земаљске потребе није се могло гајити више дувана, јер се није имало рачуна, пошто није било извоза дувана на страну, или врло незнатан.

Гајило се дакле при слободној производњи — мање дувана!!

Уредн.

Радови примљени за „Тежак“ који ће се штампати у даљим бројевима.

1. *Кочење и сметње пољској привреди* — Аграрне прилике и недаће, њихови узроци и посљедице. —

2. *О избору и измени сејива* — од др-а Ђ. Радића.

3. *„Тежак“ и сељак*, од Ст. М. Мијатовића.

4. *Услови здравља и узроци болести домаћих животиња* — од Влад. Ђорђевића.

5. *Вино од калемљене лозе* — од Драг. Лапчевића.

6. *Кравама музарама нужан је — мир* од др-а Ђ. Радића.

7. *Две нове изврсне сорте дуња* — од др-а Ђ. Р дића.

8. *Воћарство у округу ужичком* — од Срете А. Поповића.

9. *Шумарска политика* од М. Обрадовића.

10. *Школска башта* од Савка Кучп. (подлистак).

11. *Винодељчев сан* — од Благ. Д. Тодоровића (подлистак)

12. *Житни метиљ* — од † Марка Николића.

Поред побројаних радова, садањи уредник примио је преко 70 рукописних радова, од разних писаца и из разних година, од којих има, које ће се и штампати; многи од тих радова и ако су ваљани, нису до сад могли бити штампани, нити ће скоро моћи да се штампају, што су велики и опширни; неки подлистци, морају чекати на ред и т. д.

Да не би морали сваком понаособ и сваки пут одговарати, од сад ћемо доносити, на овом месту кратак извештај о примљеним и непримљеним родовима.

Уреднишшво

ОБЈАВА

На добру срп. пољопривредног друштва код Шапца, отпочеће се вађење и продаја воћних и украсних садница од 15 Октобра и продужиће се дотле, докле само време за то дозвољавало буде. Зато се моле поручиоци, који су вољни набавити саднице са овог добра, да се благовремено јаве са својим поручбинама како би им се исте на време отправити могле.

Цене су садницама вотњим и украсним:

Јабуке калемљене 1. ком. (садница) 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин., 1000 ком. 400 дин.

Крушке калемљене 1. ком. 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин. 1000 400 дин.

Дуње ком. по 60 пр. дин.

Мушмуле ком. по 60 пр. дин.

Кајсије 1. ком. 80 пр. дин. 100 ком. 75 дин., 1000 ком, 700 дин.

Брескве ком. по 80 пр дин.

Шљиве калемљене пожегаче (мађарке) 1 ком. 60 пр. дин., 100 ком. 50 дин. 1000 ком. 400. д.

Чокешинка крупнија од прве ком. 60 пр. дин., 100 ком. 55 дин., 1000 ком. 500 дин. Преко иљаде засебном погодбом.

Трешње и Мареле 1 ком. 80 пр. дин., 50 ком. 35 дин.

Ораси, 1 ком. 80 пр. дин. 20 ком. 14 дин., 500 комада 250 динара.

Дудови, 1 ком. 40 пр. дин., 10 ком. 3 дин., 100 ком. 20 дин. Шандуд 1 ком. 1 дин.

Кестење питомо, 1 ком. 80 пр. дин. 50 ком. 30 дин., 100 ком. 50 дин.

Шибље за ограде:

Багренова обични бели, 1000 ком. 12 дин., 5000 комада 50 динара.

Дудови 1000 ком. 20 дин.

Поморанџасти трн (Maclura Aurantiaca) трогодишње саднице 1000 ком. 60 дин.

Украсно дрвеће:

Кестен дивљи са белим, жутим и црвеним цветом 1 ком. 1 дин. 50 ком. 45 дин., 100 ком. 80 дин.

Багрен округли високо калемљен и одрасли.

Багрен калемљен црв. цвета I квалитет 1 ком. 1 динар.

Багрен калемљен ружич. цвета II кв. 1 ком. 80 пр. дин.;

Багрен калемљен белог цвета, 100 ком. I кв. 90 динара; II 70, III 50 дин; 1000 ком. I кв. 800 дин.; II 600, III 400 дин.

Цвета преко целог лета нарочито за пчеларе.

Багрен обичан некалемљен, 1 кв 1 ком. 40 пр. дин., II кв. 30 пр. дин. III кв. 20 пр. дин.; 100 ком. I кв. 80 дин. II 20, III 15 дин.; 1000 ком. I кв. 250 дин., II кв. 150 и III кв. 75 динара.

Каталпа, 1 ком 40 пр. дин. 100 ком. 30 дин., 500 ком. 100 динара.

Пајасен 1 ком. 40 пр. дин., 20 ком. 6 дин.

Остале производе по ценовнику, који се сваком шаље на захтев и бесплатно.

Трошкови око подвоза и паковања, падају на терет поручиоца. Паковање рачуна се само по коштању.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дат је у штампу

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1895 ГОДИНУ

и биће готов до 1 Новембра ове године

Календарски део пољопривредног календара обилује разноврсном и интересантном садржином; у њему су календари православни римокатолички и мухамедански, а осим тога нарочито је обраћена пажња потребним обавештењима за свештенике.

У поучном делу пољопривредног календара ови су чланци:

1., Месечни радови (знатно попуњени и измењени).

2., О правилном припремању земље на њивама и о потребним справама за то (са сликама);

3., Шта се постиже укрштањем код стоке, и како се овим начином до жељеног циља може доћи;

4., Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог (са сликама);

5., Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту (са сликама);

6., Општински расадници и њихова вредност;

7., О сађењу воћака покрај путева (са сликама);

8., Важнији четинари који код нас расту и где се могу подизати;

9., И пољопривредник треба да води рачунске књиге;

10., Каквим се радовима осим тежачког могу занимати наши пољопривредници;

11., Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење „живе тежине“ код говеда (са сликама);

12., Мислите и на птице (са сликама).

13., „И гора има свога сајбију“ приповетка.

После овога многе корисне белешке за пољску и кућевну привреду, податци из свих привредних грана, пољопривредни заводи, установе и пољопривредна удружења у Србији, Црној Гори и осталим српским земљама, потпуни списак новијих пољопривредних књига и шематизам чланова Српског Пољопривредног Друштва.

Календар ће изнети око 13 штампаних табака, а стаје само 50 пара динарских.

Како ће календар бити готов до Новембра ов. г. то се умољавају сви они, који га желе набавити, или који се хтедну заузети за његову продају, да се пријаве што пре Српском Пољопривредном Друштву, назначивши тачно колико комада желе имати и куд да им се пошљу. На вересију шиљаће само онима, за које је друштво уверено, да ће *у скоро*, по пријему књига, новац послати; с тога би много удесније било приликом поруџбине календара и новац послати.

Садржина: Чланци: У ком облику треба воћке да подижемо. — Какве нам школе требају? (наставак). — Подруми у жупи и неговање вина. — Садаљка. — Значај воћарства и на који се начин може увећати производња воћа код нас. — Грађа за уређење пољске полиције (свршетак). — Једна важна напомена одгајивачима говеда. — **Белешке.** — **Дописи.** — **Објава.** — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 40 и 41. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. ОКТОБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

Због обуставе рада од радника у државној штампарији „Тежак" није излазио од 28. Августа ове године — но то ће се сад читаоцима накнадити издавањем дуплих бројева, докле се не стигне редовно излажење листа.

Уредништво.

ИЗЛОЖБА ГОВЕДА.

(поводом изложбе у Обреновцу)

Немогући се упуштати у извођење и приређивање опште пољопривредне изложбе, Срп. пољопривредно друштво одпочело је већ од пре неколико година да потпомаже, па и само приређује *специјалне изложбе* из појединих грана домаће привреде. Оно је у своје време међу првима, озбиљно прихватило и у колико је могло редовно потпомагало наша удружења „кола јахача"; и то поглавито привредни део њиховога рада, а тај се, као што је познато, највише огледао у њиховим *изложбама коња*. Од постанка свога кола јахача редовно сваке године, у својим утакмицама стављају изложбе коња на прво место; а њих је и Српско пољопривредно друштво потпомагало и новчано из својих скромних средстава, дајући тиме доказа, колико и само цени рад тих удружења на развићу и унапређењу нашега коњарства.

Заједнички са својом подружином, друштво је 1891 год. приредило у Крушевцу *изложбу воћа уз пољоприв. занатску изложбу окр. крушевачког*, а прошле године помогло своју подружину у Пожези у приређењу тако исто *пољоприв. занатске изложбе окр. ужичког*.

Ове године друштво је, уз припомоћ своје подружине у Обреновцу и општине обреновачке, приредило *први пут изложбу говеда домаћега соја*[1]). Налазимо, да ће интересовати читатеље «Тежака» и привреднике, ако уз приказ ове изложбе изнесемо и своје назоре у опште о изложби говеда.

Уверено, да се и помоћу изложаба може утицати на унапређење привреде, друштво се је одлучило, да с времена на време приређује изложбе говеда у појединим крајевима наше домовине. Намера, по нашем мишљењу, оправдана и корисна па и савремена. Сточарство у опште код нас, ма да је врло важна привредна грана, још једнако не показује напретка; те већ и с тога, сваки рад којим се тежи изазвати и потпомоћи напредак ма и појединих грана сточарства, добро дошао је. Шта је важније и пре у сточарству, може бити предмет разговора и личних назора. Ми налазимо, да је говедарство по нас врло важна грана привреде, како по саму пољску привреду, тако и по трговину и по укупно благостање државе и народа. Није овде место, да се упуштамо у доказивање тога, а није готово ни потребно, јер то сваки увиђа. И с тога одлуку и намеру друштва за приређивање изложаба говеда, поздрављамо и желимо му само још, да у том правцу рада истраје.

Где и како да се приреди прва изложба говеда, беху прва питања, која је требало решити. Изложба је могла бити местна — регионална — и од домаћег соја говеда; па је према томе и одређено да она, као прва, буде у оном крају, где је домаћи сој говеда најчувенији, дакле у месту *колубарског соја* говеда. А с обзиром на олакшице око припреме и уређења изложбе, као и на лакши долазак посетилаца на изложбу, изабрано је место *Обреновац*. Право учешћа на изложбу дато је ближој и даљој околини, у колико се држи, да је тамо највише и најбоље још заступљен и очуван колубарски сој говеда, те тако су могли учествовати; цео ваљевски округ, срез поцерски подринског, и срезови, посавски и колубарски, подунавског округа.

Како је друштву самом било доста незгодно, да се брине о свима пословима, који се односе на припрему и уређење изложбе, то је прихватило и ослонило се донекле на помоћ, коју су му у томе драге воље понудиле општина и подружина обреновачка. Оне су из своје средине изабрале и нарочити приређивачки одбор, који је у споразуму и по упуствима друштва вршио оне претходне и припремне послове. А да се све то још боље и сигурније изведе како ваља, друштво је пред саму изложбу упутило у Обреновац у

[1]) Са задовољством помињемо, да је ове године, пре ове изложбе приређена у Зајечару мала изложба припатка говеда, добивеног укрштањем страних бикова са домаћим кравама у црнореч. округу, и да је срп. пољоприв. друштво свратило своју пажњу и на ту изложбу и потпомогло је са 100 дин. награде. Писац.

помоћ и 2 члана из своје управе. Благодарећи труду и заузимљивости свију њих, успело се је, те је припремљено и удешено на време све што је требало за овакву једну скромну изложбу.

Ма да је држање ове изложбе на време објављено не само у новинама, већ још и нарочитим објавама и прогласима по свима општинама и селима, па преко свију полициских и општинских власти, — опет није се постигао довољан одзив код наших привредника за учашће на ову изложбу. С тога су изаслата нарочита лица у извесне крајеве и места, те су лично обавештавали привреднике о изложби и о њиховој личној користи, коју ће имати довођењем својих добрих грла говеда на изложбу. Тим путем успело се, не само да се привредници обавесте и приволе за изложбу, него и да се сузбију извесна погрешна мишљења па чак и плашње и подметања, без којих се није могло проћи на жалост ни у овакој чистој и јасној ствари, као што је држање једне изложбе.

Изложба је, према раније утврђеном и објављеном програму, држана 28 Августа у Обреновцу. Сва пријављена стока довођена је на изложбу тога дана почев од ранога јутра и одмах распоређивана по одељењима, тако да је до $8^1/_2$ сах. пре подне била сва уређена и постројена. По доласку г. Министра Народне Привреде и осталих посетилаца, око 10 сахата је држано на месту изложбе велелепно благодарење, уз добровољно суделовање обреновачког свештенства и певачког друштва, па затим је изложба отворена. Изложба је трајала само до подне, пошто је оцењивачки суд похитао са оценом и издавањем награда и поклонима док су још сви излагачи на окупу и док је сав посетилачки свет био тамо присутан. Остало је само још те су награде у пољоприв. справама издавате после подне.

После изложбе су друштвени изасланици и прирећивачки одбор са г. Министром Народне Привреде окружним и среским начелником, часницима општине обреновачке, свештенством и члановима певачког друштва и понекима од излагача и посетилаца, били на заједничком ручку; где је, по српском обичају, уз ручак лепим и одабраним говорима и здравицама пропраћен значај и важност свакога чина и рада на унапређењу домаће привреде, па дакле и овога друштвеног чина, приређењем ове прве изложбе домаћега соја говеда. По ручку је г. Министар, у друштву са преставницима друштва и подружине прегледао подружинско угледно добро, па је затим испраћен до лађе за Београд.

Осем излагача, нешто других сељана из околине и обреновчана, посетилаца је иначе на овој изложби било мало.

А сад да кажемо што више о самој изложби. Изложба је била подељена *на 5 оделења*; прво за краве с овогодишњим теладма, друго за јунад до две године, треће за јунад преко 2 године. а четврто за гојазну стоку, и пето за мелезане. Према томе су примане и пријаве за изложбу, а тако су била распоређена и доведена грла на изложби. А било је пријављено и изложено:

у	I	оделењу	85 крава с теладма,
«	II.	»	199 јунади до 2 године
у	III.	оделењу	53 јунади преко 2 год.
»	IV.	«	133 грла волова и остале гојазне стоке,
»	V.	»	32 грла мелезана разне стар.

Свега је било изложено 502 грла говеда. А излагача је било свега 263 и то из ових крајева:

183 из срезова посавских
57 из среза тамнавског
11 из среза поцерског
8 из срезова колубарских
4 из среза подгорског.

Ако би се узео у оцену само *број* изложених грла онда би се одзив привредника за учешће на ову изложбу сматрао као потпуно задовољавајући; јер баш некако у исто време, кад је ова наша изложба говеда држана у Обреновцу, била је у Бечу међународна изложба приплодних говеда, па је била заступљена једва са око 300 грла. Али кад се посматра вредност и каквоћа изложене стоке, већ на први поглед читава $^1/_3$ и није била за изложбу. Што је ипак све примљено и смештено у дотична изложбена оделења, чињено је и правда се тиме, што се хтело овом приликом да види не само оно што је добро и одабрано, већ и оно, што је недовољном негом и храном запуштено те закржљало, како би се према томе имала цела и права слика нашега говедарства: А и умесно је, што је тако рађено; јер овој изложби доиста и не беше само циљ награђивање добре и одабране стоке, него да се уз то још види и оцени: у каквом се стању налази сада наша стока, посебице говеда колубарскога соја.

Оволиким бројем, говеда, оба пола и разне старости и узраста, скупљених на једном месту из свију скоро крајева, где је највећма заступљен колубарски сој, — дата је прилика и могућност сваком привреднику, да види и оцени тај наш сој говеда. Прилика каква се ретко ствара. Али на жалост, наша позната немарност показала се је и овом приликом, не само код обичних већ и код школованих и стручних привредника, јер као што поменусмо изложба је у опште била слабо посећена. И да не замерамо млого обичној посетилачкој публици, коју на то покреће више галама и забава него ли право интересовање за изложбе; али школовани привредници и стручњаци, чиме ли би се правдали, што не посетише ову изложбу?!

За исцрпно проучавање и штудију изложене стоке требало је више времена, него што је оно неколико сахата пре подне; а уз то још мирније и озбиљније прегледање и проматрање, него што се то могло постићи у оном немиру и метежу од посетилаца и узрујаности стоке. И с тога нам осташе у памети само утисци, добивени оним општим и летимичним прегледом изложене стоке. Па и сам оцењивачки суд је на основу таквога брзога прегледа давао оцене и досуђивао награде; и може му служити на част, што је ипак у главноме добро и правично досудио награде.

Таким посматрањем изложене стоке, ми смо добили уверење о колубарском соју, да он тек само животари, као у опште цело наше сточарство, и да су прави његови преставници све ређи; а на изложби их је најлепших и најбољих бпло у IV. оделењу, у воловима. Лепих примерака беше и међу јунадма, а

најмање ваљаних грла беше на жалост међу кравама с теладма. Главније особине колубарскога соја задржале се већином код све стоке, али која вајда, кад је све то запуштено и закржљало. Па уз то још готово свуда већ продиру мешавине свакојаких страних сојева и домаћих мелезана, којима се већ сада, што но реч, крсна имена уватити не може. Па бар да има међу мелезима какве особите одлике, кад се већ толико воље показује према њима; него и тамо, осем неколико ваљаних грла, све само којешта. С тога скоро сви мелези изгледаху сувише мизерни, кад их посматралац сравни са одабраним и правим преставницима колубарскога соја. Према једноме пару волова колубарскога соја из Борка среза тамнавског, сви мелезани беху најбољи сведоци, колико вреди овај наш сој говеда, кад је чист у својој крви и кад се негује и чува како ваља. Она живост и поносни изглед, ових волова, онај узраст и развијеност целога тела а нарочито великих и правилних рогова, она чиста и карактерна сива длака њихова, — привлачаху свакога посетиоца и остављаху у њему у истини израз задовољства и најочитије убеђиваху сваког о правој и великој вредности колубарскога соја. Тек кад на оваквим примерцима видимо шта имамо или бар шта можемо имати у том нашем домаћем соју, па погледамо какву бедну и јадну слику даје велика-већина осталих примерака тога истога соја, — тек онда видимо, колико губимо, што ту своју стоку не негујемо, не хранимо и не чувамо како ваља.

И збиља, што се свагда, то се и овде видело, да главни узрок нашем слабом сточарству лежи највише у томе, што наши сељаци хрђаво негују и хране своју стоку. Изнаћи начин и могућност да се у нези и храни боље и правилније поступа, потреба је првога реда, о којој треба најозбиљније да мисле и раде сви наши позвани чиниоци. Иначе узалудно ће остати и све старање, да се одабирањем и набавком бољих приплодних грла помогне опалом и запуштеном сточарству. И нашем колубарском соју говеда не достају само ти главни услови — храна и нега — па да у свему задовољи потребу, која се очекује од говедарства. —

По оцени оцењивачког суда, раније одређене награде на броју 31, издате су излагачима у присуству г. министра народне привреде, представника друштва, општине и подружине обреновачке и свију излагача и посетилаца. А издато је на име награда у новцу 1260 и у разним справама у вредности 1572.25, свега 2832.25 динара. Главне награде досуђене су и издате.

Прва од 300 динара за двогодишњег јунца из села Скеле.

Друга од 250 динара за једногодог јунца из села Звечке.

Трећа од 200 динара за краву с телетом из села Табановића.

Четврта од 150 динара за двогоду јуницу из села Црвене Јабуке.

Пета од 120 динара за пар волова из села Борка.

Осем ових награда издато одгајивачког прибора и по која књижица о говедарству, свега у вредности 855·60 динара. Према томе издато је које на награде, које на поклоне, у новцу, справама, одгајивачком прибору и књигама свега 3687·85 динара; сума дакле, која најбоље казује: како се збиљски желело, да се овом изложбом не само изазову привредници на учешће, већ да се доиста и убеде, колико се много полаже на добро гајење и неговање говеда и да се због тога нису жалила нимало материјална средства, само да се овим и оволиким наградама и поклонима заинтересују и подстрекну привредници, да у будуће више пажње обраћају својој стоци и да са више поверења и предусретљивости предусретају ове и њима подобне изложбе.

На име награде, општина обреновачка одредила је и из своје благајне издала 600 динара, за шта јој припада и благодарност и признање, што је тако лепо схватила вредност ове изложбе и поред остале предусретљивости, потпомогла је још и овако знатном сумом награда. Све остале издатке у новцу и издатим предметима чинило је срп. пољоприв. друштво из својих иначе скромних материјалних средстава. Заслужује нарочитога помена и друштвена одлука и поступак, да се велика већина награда и сви поклони издаду у разним пољоприв. справама а не у новцу; јер се на тај начин постиже уједно, да се извесне потребне и корисне справе протуре међу наше привреднике и даје им се прилика, да се увере о њиховој практичној примени. —

На завршетку још неколико напомена у погледу будућег рада на приређивању оваквих изложаба. Тешкоће и незгоде показане приликом приређивања ове изложбе, треба имати у виду за будући рад. Прва и највећа тешкоћа показала се је у начину припреме за изложбу. Ма колико се рачунало на помоћ изабранога приређивачкога одбора у тим пословима и ма колика у истини била предусретљивост и добра воља у тога одбора, опет неизоставно је потребно, да било помоћу извесних својих представника у томе одбору, било помоћу нарочитих засебних својих изасланика, пољоприв. друштво само руководи сав тај посао, па шта више даје не само директивну, већ и све што треба радити и урадити до дана отварања изложбе. Друга тешкоћа је у начину пријаве за изложбу. Сва писмена обавештења' објавама и прогласима, па и путем званичних саопштења, недовољна су да обавесте наше привреднике — сељаке — о овим изложбама и да их приволе на учешће. Па не само то, већ се готово редовно налазе некаква сумњичења и крива тумачења и оваквих корисних подузећа, па им се чак придају и извесни политички смерови. И с тога бар сада, док су ове изложбе још довољно непознате, треба изашиљати нарочита стручна и поверљива лица у дотична места, да обавештавају привреднике о изложби, да их привољевају на учешће, па да од њих одмах примају и пријаве, разуме се од оних и за онаква грла, која вреди довести на изложбу. Тиме ће се моћи за времена знати, какав је и колики одзив за дотичну изложбу, а и биће унапред знано, да ће се на изложбу довести оно што вреди изложити и видити, а не да се, као о овој изложби, доводи све од реда и без икаква реда. Треће и у погледу довођења и распоређивања стоке на изложби, потребно је више пажње и старања, него што је било на овој изложби. Четврто с погледом на корист која се жели постићи посетом и прегледањем оваких изложаба и на важност оцене изложеног материјала, безусловно је потребно да изложба траје најмање један цео дан. Толико нај-

мање потребно је и оцењивачком суду, и сваком стручњаку, ако се хоће и да се праведно изрече суд о наградама и да се приберу сви податци, који се траже за оцену с гледишта науке. — Напослетку још, и ако се зна, да се у данима наших непрестаних трзавица и пометња, тешко побуђује наш свет, као сувише немаран за овакве привредне послове, да посећује изложбе, тако сувише прозаичног састава, као што су изложбе говеда, — опет треба потражити начина за обилатију посету, ако не даље, а оно бар из најближе и заинтересоване околине, у којој се изложба држи

ДВОСТРУКА ЖЕТВА.

У селу Терезијенфелд-у код винернајштата орач Клахбихл Јован посејао 8-ог Марта по новим, два јутра земље кромпир, од феле „Розен.“ Сазре му усев, те извади 9. Јуна, међер после три месеца плод, и прода по добре новце у Бечу на пијаци. У пољу одма нагноји њиву, узоре и посеје опет истог рода кромпира, и ено свака кућица има 12—14 као песница крупни кромпира, који ће за четрнајест дана, као подпуно узреле, да вади. Кад је по други пут сејао смејали су му се суседи — „штета за семе.“ — Сад се не смеју више. У Чешкој, где је много студеније поднебље но у Србији — људи, како пожњу раж или пшеницу, нагноје њиву, узору, и посеју или грашак или овас. Овај обично још доспе и сазре, ако је лепа јесен: ако не, а они косе овас као зелену храну и дају стоци. Грашак једу људи у зрну зеленом као воће или варен. А вреже опет дају марви особито музарама.

Ја сам једном пријатељу пре 40 година у Пешти, који имађаше земље, тај начин двоструке жетве причо, и он усвоји и сваке године му је овас савршено сазрео, као друга жетва тог лета. Исто тако раде орачи и у Италији.

Хоћу још да наведем нешто о каламљењу воћака: У својој башти имадо неколико дивљих трешања и крушака, ал већ дебела стабла од 20—25 година.

Ја дођем, испред Ивандана, окрешем све гране, и накаламим на трешњу седам очију најлепше беле, благородне трешње. Сви баштовани, којима сам причао, смејали се и рекоше: да су дивљаке одвећ маторе. Од седам очију, примили се пет, и избили за три године у гране, и родиле. Исто тако и код крушке.

Наравно, да се код оне двоструке жетве предпоставља услов: да је земља на ново нагнојена и да се наведеном водом залива усев нов, иначе не може бити ништа, код овакве суше, као што је било овог лета, и оно године 1863. У Хиндостану плове пароброди узводно и уз обалу, па под умерену цену дижe парном својом машином воду у вис, те у жљебеве и олуке тече вода на њиве и баште и залива ове. — Кад је Британија заузела Хиндостан, беху 610.000 хектара земље каналима вештачки заливени. Данас су заливани 50 милиона хектара тим начином.

у Бечу, 19. авг. 1894.

Јов. Стефановић-Виловски.

ДОКЛЕ СЕ ПАСТУВ МОЖЕ УПОТРЕБИТИ.

Под овим насловом читајући у „Тежаку“ од 14. Августа 1894. на страни 283 једну белешку, хоћу и ја коју реч да проговорим о истом предмету:

Ми читамо из тих бележака, како „Sir Herkules“; па „Buccaner“, а особито „Hermit“ чак у својој 29. години произвео 3 победника, „који су као двогодишњаци трке добијали.“

То је све лепо, ал ја не би никад Србији препоручио, да она тако дуго своје пастуве за приплод употребљава, из разлога, што ждребад од тако матори оцева буду нервозна, па што благородније крви, тим нервознији, таква, осетљива, жустра, немирна створења могу врло добра бити за трке по инглеском начину, ал за презање у кола, за практични живот, за рад као што га Србија од коња иште, нису.

Нервозан коњ је роб својих прераздраганих, својих болесно осетљивих живаца, и кад га ти стегну и узнемире, онда је он луд, онда неслуша више госу, већ чини, у лудилу покора, они могу у тој раздрази бити на тркалишту победиоци, и своме госи донети многе паре, ал народ, осим спортмена, нема од њих никоје хасне.

Ждребад од таквих пастува, којих је отац био 20—29 година, па још, ако су и они матори, буду грађе ситније, кости филегран, жиле су по целом телу тако одскочиле испод танке коже, да их видиш, да их пипаш, да видиш како дрхћу. Најмањи њима непознат глас или догађај, и они дрхћу као прут, као што реко: такви коњи могу имати усљед те њине нервозности честољубље, да као први победе при утркивању, ал су неспособни за домаћу свакидању потребу.

Ја сам тако једног ждребца видео год. 1885 у Букурешту у стаји Омер-Пашиној. Граф Коронини хтедне да види Анеди соj арабских коња у стајама омер-пашиним. Ми га пратисмо тамо. Омер-паша сам показивао, и одмах у кратко описао живот и парав својих љубимаца. И сад доведоше мрког ждребца од три године: дивна слика Анези соја из камените Арабије, ал све на њему мало, сићушно, филегран. Заостао цео у развитку; ал у пластици савршена лепота коњска. При том је био несташан немиран; ни трепут није могао стајати мирно: или се заигравао, или бацао, или ћипао, или уједао у шали, — то је права слика била нервозности. Сви се присутни дивише његовој лепоти грађе и строја и ситним формама његовим. Ја ћу на то приметити: „овај несавршени ждребчић је производ врло маторог оца.“

Омер-паша примети: „Имате право капетану: беше му отац преко двадесет година.“

Такви производи прематорих отаца су добри, као што видимо, — за трку и по циркусима. У практичном животу су живе досадне. Мирни коњи, послушни, трпљиви, своме госи одани и верни, — то треба кућевна радиност.

Ми имамо на том пољу, дивну, лепу басну из мухамедова ратовања. Јуре га надмоћни противници цео дан пустињом у сунчаној препеци да погину и јашачи и бињаци им од жеђи. Стаде мало противник, да коњи дахну, — умаче Мухамед, и дође до оазе, и пусти одма коње онако оседлане, да пију воде. У тај мах ево непријатеља опет, и труба затруби Мухамедова на мегдан Од стотинама коња, *само њих шест бедевија* — оставише воду и дојурише госама спремни за бој. То су оних шест Мухамедових бедевија, које је он прогласио за најбоље, најплеменитије, јер верне својим госама, да су заборавиле жеђ, осећају за дужност. С њима је победу одржао, и њима шесторо дао је око очију навранити као оквир, и назвао их *кохлане*. Што мало час рекох: нервозни коњи не могу толику верност, толико пожртвовање своме госи показати, јер су у својој нервозности без сваке свести

На Бечкој изложби 1873 године видесмо из стаја Графа Валуштајна из Ческе две бедевије од 28 и 29 година, обе по једно лепо ждребе уза се ал са младим пастусима. Да су у истој размери и оцеви били тако матори, као бедевије, јамачно би та ждребад била накнадно ситна и нервозна.

Ја ћу овом приликом да подсетим читаоце на појаву у људству! иначе свако мало дете у колевци има прчаст носић. Много пута тек у десетој години се покаже у детета нос грбав. Ал ја путујући 1854 у Ердељ, у једној кући, моме стану, видим дете у колевци са неприродним старим, подпуно савршеним цртама и грозно грбавим носом при том беше дете немирно, као да има вртоглавицу и трзавицу. Помислим тог детета отац мора да је веома стар човек — мало час до њега израслићанин старац од преко 70 година. Дете у колевци пљунут отац и тако стар изгледаше.

Да се вратим опет на пастуве: најбоље су године за приплод од 5—16. И маторим ајгирима младе бедевије, маторим бедевијама младе пастуве. То исто важи и код говеда.

У Бечу, 20. авг. 1894.

Јов. Стефановић-Виловски.

ОСТАВЉАЊЕ ЈАБУКА ЗА ЗИМУ

Јабука је дивна воћка, нарочито с тога, што се њезине неке сорте могу одржати у свежем стању чак до ча пролеће.

Од њих се одликују :

Авајлија, која сазрева при самом крају Септембра, држи се до после Божића, а после се троши као брашно у устима. Месо јој је жућкасто-бело, фино, сочно, слатко, мало накисло и мирисом на оман. За пренос је неосетљива.

Сенабија, сазрева у Септембру· Држи се у свежем стању чак до у само пролеће. Од половине зиме лепша је за јело, него онда, кад се с гране откине.

Бедрика, сазрева доцније од свих јабука ; веома је укусна и може да издржи чак до јуна месеца.

Ове три врсте јабука за то, што добро рађају, што су укусне и што дуго трају најбоље су за трговину, и оне све више узимају мах.

Пољопривредници ужичког, рудничког и једног дела крушевачког округа са овим јабукама излазе на све оближње пијаце, а од неколико година посећују и крагујевачку, ваљевску и београдску пијацу ; нарочито ову последњу, на којој увек могу јабуке продати добром ценом.

Проходња јабукама увећава се све више по већим варошима, јер оне у аристократским круговима и пре и после јела служе као деликатеса, код деце као посластица, а код озбиљнијих људи као средство за изазивање апетита пре јела итд.

И у колико се та проходња увеличава, у толико треба наши пољопривредници више да се старају да зазиме већу количину јабука, па кад им дође време извоза (обично , после божићњег запоста), да извозе на пијаце и продају.

Не треба ни говорити да је штетно *трести* или *млатити* јабуке, већ их брати руком. Овде се можемо послужити кесом (берилом) за брање воћа.

Убране јабуке треба 10—15 дана износити на сунце да се просунчају, а после их у стају какву (вајат, подрум, озидан трап итп.) унети ради смештаја.

Зграда, у коју се јабуке уносе, треба да је осушита, јер им влага може нахудити.

Место, где ће се јабуке сместити, треба застрти сламом ; по слами поређати ред јабука, ред сламе. За тим добро покрити сламом врхове и са стране, да зима не може досадити.

Веома је пробитачно у сламу мешати босиока и омана, јер ће јабуке повући к себи њихове пријатне мирисове, те ће их купци радије узимати.

Разуме се, да ће се за ово остављање одабирати најбоље и најлепше јабуке, чувајући да се у њих не помеша која лоша или повређена, јер би она могла прећи у трулеж, те и другим нахудити.

Није с горег с времена на време овако спаковане јабуке на лепом времену претрести и извршити шкартирање рђавих, па их опет спаковати на исти начин.

Сад наступа време остављању воћа за зиму, с тога скрећемо пажњу пољопривредника да овако поступе, ако желе да од јабука имају лепог прихода. **Д.**

ТРГОВИНА СА СТОЧНОМ ХРАНОМ

На западу је јако развијена трговина, што ћемо ми примерима потврдити. Тамо је услед разоравања земље за културне биљке, мало ливада, и оне, опет, често издају, те врло често завлада права сточна глад, сточна се храна довлачи, по скупе новце са свију крајева Јевропе, па и из Америке.

Само два три примера !

У Швајцарској се рачуна да је прошле године било рогате марве — крупније и ситније — на 1,212·001 комада. И у 1892|3 години она није имала довољно хране да је могла сву ову стоку исхранити, те је морала, пошто је и 1893 година слаба са сенокосом била, продати преко 100.000 комада, да би изашла на крај с храном, и опет да је купује. У лето 1893 г. више је увежено но 1892 год. за 7,750.000 динара сточне хране а у исто доба за 12,500.000 динара стоке је мање увежено, но што је се раније увозило.

Сваке године све се више претреса питање о сточној храни и у самој Аустро-Угарској, која се до скора није с те стране брижила. Тамо се већ често чују захтеви : да влада закрати извоз сена и у опште сточне хране, кад се покаже оскудна година, јер народ има доста стоке, па би страшно препатио без хране. У тим захтевима нарочито се истиче Ческа, која у томе погледу, као што је познато, успева.

Прошле године једно од најакутнијих и најважнијих питања у Јевропи, било је питање о сточној храни. Како у Немачкој, тако и у Швајцарској, па чак и у Енглеској, омела је косидба, па ни у осталим крајевима Јевропе није било боље, изузимајући само Исток, где је та година била богата и сламом и сеном За два-три месеца довезле су : Немачка 431.487, а Енглеска 627.660 метарских цената. Главну суму подмириле су са истока, н. пр.

из Аустро-угарске	око	350.000	мет.	цената
» Румуније	«	150.000	»	»
» Србије	»	70.000	»	«
» Бугарске	»	55.000	»	»

Али , у најновије време, показала је се потреба, да се сточна храна, сено поглавито довлачи и с других страна ван Јевропе.

Оскудице у сену учиниле су, да је 1893 године почела и Северна Америка извозити сено за Јевропу, и ако то до сад нико ни помишљао није. Тако је, за пола године извежено 500 до 600 тона, а погодбе су се све више закључивале, и извоз узимао све веће размере.

Те исте године појавили су се нарочити агенти и у Србији зарад куповине сена. Изасланик једне енглеске куће тражио је у министарству народне привреде извештај о сену у нашој земљи а талијански агент добио је био од својих кућа, који том робом тргују, поруку, да се разбере о транспортирању већих квантума за Италију.

Као што се из овога види, Србија улази у међународну трговину са сеном и осталом сточном храном. Трговина ова може да буде врло опасна, а у неким приликама и пробитачна. Опасна, кад извозимо сточну храну без погледа на наше потребе, те доцније морамо : или да умањујемо број стоке‘ или да са стране по скупљу цену набављамо храну ; а пробитачна је опет у том случају : кад извозимо само оно, што нам не треба, што би, преко подмирења домаће потребе, пропадало.

У трговини са сточном храном треба имати у виду ово што наведосмо.

А сад, да наведемо још и то, како би требало, с мање опасности по нашу привреду бар, водити трговину са најглавнијим артиклом сточне хране, са сеном.

Сваке године, окром крајњих неродних година, остаје код нас доста сена, која претеку, па која, изложена времену , и пропану. Данашње садевање сена чини : те много сена пропане и паљевинама , и у отпадцима , и у оврховинама , и у падинама итд. Да би се већа количина сена ухватила и да би се без опасности могла држати више година по магацинима и шупама, нужно је да се врши *пресовање* сена , а у тој цељи да *бар* свака општина набави *бар* по једну најобичнију сеиску пресу.[1])

Пресовањем сена чинили би велику уштеду у хранењу стоке, па би уштеђене, непотребне количине могли продавати. Пресовано сено једино је и могуће за пренос у даљину, те би га боље могли и продавати.

„ТЕЖАК“ И СЕЉАК.

Нека ма која земља у сваком другом погледу показује напредак, ако је у економном погледу изостала, опет су јој сви напреци незнатни ; она се дакле може рачунати у назадне земље.

[1]) Како би се с њом руковало даје довољно поуке г. Свет. Љ. Гавриловић у својој књижици : «Пресовање сена и упут за руковање са најобичнијим сеиским пресама.»

Земља је извор свеколиког људског напретка; њу рационално обрађивати, значи ићи путем благостања; она је мати наша, која нам из њених недара даје многе животне потребе; од ње смо — како нам то Библија прича — и ми постали. Ово су још наши преци знали, па за то су јој нарочиту пажњу одавали, а у доба многобоштва и нарочитог бога одређивали, кога су свагда молили, да им — као заштитник земљин — опрости, што јој кожу каишају и утробу ваде. Ето тако је то онда било.

Ну обделавање земље није у свако време вршено подједнако; с људским умним напретком, може се рећи, да је оно напредовало. У почетку је човек у земљорадњи са несавршеним и примитивним алатима, највише трошио своју телесну снагу, мало доцније узео је у помоћ и животињску снагу; а пошто је и то било доста тешко и мучно, дошао је до тога, да што боље усавршн земљоделске алате, и да, по могућности, снагу људску (или животињску) замени парном. Ето тим је путем ум људски, у овом погледу, пошао корак напред.

Иза овог напретка осталих народа, нисмо могли ни ми да изостанемо. Ма да смо пет векова стењали под претешким јармом азијатског варвара, за време кога Србин нити је могао, нити смео, да помисли на ма какав културни напредак, — и ма да смо, од свога досељења у ове крајеве, вечито стојали на мртвој straжи између запада и истока: опет смо одмах по ослобођењу похитали у достиг онима, који су и за нас радили, док смо их ми од непријатеља бранили, и који су дотле били далеко далеко у сваком погледу, па и економном, од нас одмакли; путем смо ишли врло брзо (може ,се рећи на врат на нос), и, у много које чему смо им се приближили (да не речем, да смо их стигли). У тај наш нагли напредак спада и пољопривреда.

Сам положај наше домовине нагонио нас је, да о њеном природном благу поведемо мало више рачуна. Јер заиста, ни једна земља на свету не налази се под тако подесним поднебљем, нити ју је сама природа тако удесила, да је прилагодна за скоро сваковрсне земаљске производе, — као што је то наша домовина. Па кад је то тако, зар се онда треба чудити, што је она увек, па и сада била — грожђе пред лисицом. Јест, наша је земља таква, али какве имамо отуда користи, кад ми сами не знамо том благодећу божијом да се користимо. Ми то још не знамо (говорим о већини) и ако су неки образованији синови ове земље давно увидели ту потребу, па су одмах по ослобођењу почели да упућују наш народ, како и на који начин треба да се користи тим природним земаљским даровима.

Далеко би ме одвело, кад би сада на овом месту ређао све оне покушаје, који су у том погледу чињени од појединих наших стручњака. У толико можемо само рећи, да су они — услед разних околности — остали више неуспешни, но успешни. То је тако трајало све донде, док се није дошло до примене оне народне умесне изреке, да „више виде четир ока, него два", „више руку, више вуку", дакле почела су се установљавати удружења. Баш некако у то време основано је „Српско Пољопривредно Друштво" са седиштем у Београду, у тој цељи, да српски народ обучава рационалном обрађивању земље. После извесне паузе, а ради бољег постигнућа цељи за коју је установљено, ово је друштво покренуло и свој дружински стручни лист са називом „Тежак."

И ево ово је већ двадесет пета година, како овај по све користан лист за сваког земљорадника — излази; двадесетпета је година, како су његови ступци ваздa били препуни разним корисним поукама за српскога сељака; двадесет пета је година како се овај лист свима силама труди — и јуначки одбија све сметње, које му, у извесним приликама, стају на пут — о благостању најмногобројнијег становништва у Србији — Српскога сељака: *ша каква корист?*

Колико је пута само преко „Тежака" говорено српском сељаку, како треба адамову ралицу и неотесани плуг дрвењак, да замени са гвозденим плугом; колико му је пута до сад говорено, да лопату замени ветрењачом, срп — косом, риљ — ашовом, сниску и малу кошару — добрим шталама кошницу плетару — ђерзонком), трнокоп — чупачем и др; колико му је само пута до сада казивано, како је с јесени дубоко поорана њива пола нађубрена; како треба да сеје наизменце окопавајуће усеве и стрмнину; како треба да збира и негује ђубре и да тек са сагорелим нађубрава њиве или ливаде; како треба пшеницу да коси док је још у теставом стању, а ливаду (или детелину) док је још у цвету; како треба да сеје детелину, као по све корисну пићу за израну стоке; како треба дивље и рђаве воћке да облагорођава (калеми) бољим; — колико му је само пута саветовано, да је за личну његову корист много боље, да нашу домаћу стоку укршта са страном — бољом; да сади американску лозу и на њу да калеми нашу домаћу; да чува, негује и подиже шуме и да гола и врлетна места пошумљава; колико је пута само он световaн разним корисним саветима, које нам време а и простор овог листа, не дозвољава, да их све изређамо, и који су били свагда намењени на личну његову (земљорадникову) корист, а нашој домовини на савремени напредак и спољни углед, — па ето поред све толике муке и труда, време нам је посведочило, да је од свега тога било слабе вајде.

За овај неуспех потрудићемо се, у колико можемо, да приберемо све узроке, који нам исти оспоравају. Истина је цела, да наш сељак слабо прима писмене и усмене савете — нарочито у пољопривреди; он ће у том погледу сваки пут више да верује својим очима, него туђим речима, и чини ми се да нећу претерати, ако речем, да је у погледу корисних, потребних и савремених реформа српски народ најконзервативнији. Ну непобитна је истина, да ми држећи се ваљда овога, и у напред претпостављајући свој неуспех у овом погледу, никад и не покушавамо, да га од такве заблуде одвратимо, и на кориснији пут наведемо; јест ми (који смо у средини нашега сељака) ово можемо да учинимо, али на жалост не чинимо.

Од целокупног броја становника, што у Србији живе, три четвртине пада на сељачки сталеж; од те три четвртине, да речемо да је једна писмена, и ја неверујем, да од те четвртине писмених једва ако њих двеста редовно примају и прате „Тежака" А требало би, да га сваки поле писмен сељак прати и да је с њим нераздвојан. Од овога би имао двојаке користи: 1). читањем истог, утврђивао би се у писмености, и 2.) црпео би из истог ваздa којекакве поуке за свој земљоделски рад. Он то не чини: он је дакле на двојакој штети. Ну ову штету не би требало њима за грех уписати, јер он то не зна, већ су грешни они, који се налазе у таким приликама, да му ту корисну услугу рахат могу учинити, а неће; могу се дакле заузети око распростирања овог корисног листа међу наше сељаке, али то сматрају за кулук. Ту материјалну корист нашем „Пољопривредном друштву", а моралну нашем сељаку, могу у данашње време највише да учине српски учитељи, свештеници, окружно-среске, полициске и самоуправне власти и општински судови. Кад би сва та господа оно време, које проведу на „бистрењу" бескорисне и штетне политике, употребили на поучавању и саветовању српскога сељака у разним пољопривредним корисним поукама; кад би они, место што препоручују овај или онај политички лист, којима је искључиво задатак да распростиру — место брацке љубави и слоге — мржњу и свађу између завађених политичких табора, — препоручивали им да читају „Тежака" и друге за њих корисне и поучне књиге; кад би они на јавним местима, скуповима и на појединим зборовима, место што читају поједине политичке чланке и држе раздражљиве говоре, читали народу „Тежака," и држили им предавања о подизању винограда, воћака и др.: — онда, и само онда, би тиме много више свој народ користили и много би се више свом позиву за који су позвани одужили. Ми смо сигурни, да кад би се горе именовани фактори мало више заузели око распростирања „Тежака," онда би он био — ако не у петој — а оно у сваког десетој кући писменог сељака, а то би много значило. У такој прилици, код толиког броја претплатника, наш би „Тежбк" још боље, и са више воље одговарао намењеној цељи, ради које је и установљен. Посао овај није никакав терет, овди не треба никаквих материјалних жртава од којих се у данашње доба сви плашимо; мало више заузимљивости, па је успех осетан. Што сељак не би из „Тежака" могао да разуме, то би му у свако време показао месни учитељ, свештеник или други који стручњак, а ако их не буде, онда је сваком слободно, да за свашта што не разуме пита уредништво „Тежака," које ће му увек бити на услузи и помоћи.

У данашње време, у добу ове опште политичке гужве и метежи, није могло да буде, а да несрећна политика не захвати (отрује) и наше сељаке. Све је се то данас одало на безкорисну политику, а забаталило оно што му даје најпотребније животне услове: сељак забаталио њиву, занатлије — алат и занат, чиновник — канцеларију итд. Куд ће нас ово одвести, бог ће свети знати, али да ће нам донети неминовне штете, то стоји. И у овоме лежи један велики узрок који кочи наш напредак у рационалној земљорадњи. Због овога ће нас скора будућност

упитати: где нам је била прошлост Због тога неће бити с горега, да образованији синови ове земље, који се налазе у средини народној одвраћају свет од вођења политике, па да их упућују ка корисшнијем раду.

Кад би овај наш „лако могућан сан“ постао „потребна и корисна јава“ тада би имали да предложимо уредништву „Тежака“ да се при писању појединих чланака спушта мало више у ниво разумљивости; чланци дакле треба да буду што је год више могуће разумљивије написани. Истина у оваке грешке „Тежак“је до сада ретко падао, али било их је; ну наша је жеља, да их више никако и не буде.

Поред свега до сада реченог, не би било с горега одомаћити „Тежака“ и међу нашом омладином (ђацима). Огромна већина наших ђака спремају се за земљораднике, и услед тога, поједине поуке што ће их у „Тежаку“ прочитати казиваће својим родитељима, а многи ће их и занимати, па ће их доцније— пошто сврше школу — примењивати. Познајем једног наставника који је још одавно увео у практику, да по неки пут, на часу српског језика, даје деци из III-ћег и IV. раз. те читају поједине разумљиво написане и корисне чланке из „Тежака.“ Поред тога он често пута даје деци поједине бројеве истог листа, те носе својим кућама и читају родитељима. По нашем мишљењу ова пракса није од штете, за то би је требало по свима сеоским основним школама завести. Тога ради треба и свака основна школа да прима „Тежака.“

Ми казасмо наше, а на читаоцима је да кажу: је ли ово могућно и треба ли му притећи у помоћ.

1 Марта 1894 год.
Милутовац.

Ст. М. Мијатовић
учитељ.

ИЗВЕШЋЕ

О КАЛАМЉЕНОМ ВОЋУ

које је крушевачка пољопривредна подружина ове године извршила у својој околини.

Као сваке, тако и ове године, наша крушевачка пољопривредна подружина извршила је калемљење и облагорођавање воћа у својој околини у већем размеру, нег што је до сада радила. И ми ценећи тај њени постојани рад на бољитку народног воћарства и привреде народне, потрудићемо се да овде на основу прибраних дата, изнесемо постигнуте резултате и успехе у том њеном опште корисном послу и предузећу

Благодарећи помоћи Срп. Пољопривредног Друштва и бив. сталног овоокружног одбора, наша је подружина извршила овог пролећа, у Марту месецу, калемљење и облагорођавање воћа, у већем размеру, у 4 околна среза, помоћу 5 својих путујућих калемара, који су из места у место по околним срезовима ишли и калемећи воће народ у томе поучавали.

Калемаре подружина је прибавила расписаним стечајем преко „Тежака“, и сваког калемара са његовим помоћником подружина је плаћала за 15 дана, по 3 дин. дневно, и они су имали право, да од сваког сопственика коме што накалеме наплате по 20 пр. дин. од стабла.

И по свршеном калемљењу и прибраним датима, наша је подружина успела овог пролећа окалемити *укупно: 2254 комада* облагорођеног дрвећа и воћа, и то:

Јабука	899	ком;
Крушака	689	„
Кајсија	304	„
Трешања	125	„
Марела	29	„
Шљива	65	„
Мушмула	25	„
Дуња	42	„
Дудова	8	„
Ораха	8	„
Питоми багремова	60	

По срезовима калемљење је овако ишло:

У *срезу расинском* радили су 3 калемара. Петроније Петровић свршени ратарац из Штитара као срески калемар, и Антон и Јозеф Шимац стари калемари (приватно). И у 23 места, код 144 лица окалемили су *904 калема* ризних;

У *срезу жупском* радили су 2 калемара. Антон Шимац из Крушевца за доњи, и Милун Ђошић из Бруса за горњи крај среза жупског. И у 31 месту, код 116 лица окалемили су *710 калема* разних;

У *срезу трстеничком* радио је 1 калемар, Јозеф Шимац из Крушевца, и у 12 места код 15 лица окалемио је *193. калема* разних;

У оближњим местима *среза Темнићског* радио је 1 калемар, Вуле Крсмановић из Срња, и у 7 места, код 57 лица окалемио *446 калема* разних.

Укупно, у 4 среза, у 73 места, код 332 лица окалемљено је: *2254 калема разног воћа и дрвећа.*

Кад овоме додамо онај број расадница, који је настојавањем и посредовањем наше подружине пролетос набављен из виноделско-воћарске школе у Букову (код Неготина) и међу пољопривреднике и воћаре ове околине раздат и протурен 1149 ком. — онда је *заузимањем наше подружине пролетос окалемљено и у народ ове околине протурено: 3404. комада разног облагорођеног воћа и дрвећа,* што представља вредност 750 д.

Додамо ли овоме броју онај из прошлих година подружином окалемљени и протурени број воћака и дрвећа, у 4696 комада; онда излази: *да је ова подружина укупно до сада* окалемила и у народ ове околине *протурила 8100 комада разног облагорођеног воћа и дрвећа,* што представља једну вредност од 4050. динара.

Што је наша подружина била у стању овог пролећа постићи овако красне резултате у калемљењу има се, поред њене заузимљивости, благодарити: 1. Српском Пољопривредном Друштву што је, као сваке, тако и ове године потпомогло новчано са 120 динара; 2. Бившем сталном ово-окружном одбору, што је ове године подружину потпомогао у овоме са 300 динара; 3. Г. Министру нар. привреде што је наредио топчидерској економији те је подружина добила 500 калем гранчица од разног благородног воћа; и 4. Управи виноделско-воћарске школе што је подружини послала бесплатно 150. калем гранчица разног благородног воћа. Остали број калем-гранчица подружински су калемари узимали са дрвета, која су ранијих година окалемљена била у овој околини.

Овај рад подружине био би знатно већи и утицај њен много јачи, кад би она имала своје земљиште и расадник воћа, те не би морала сваког пролећа потребан јој број калем-гранчица и расадница добављати тешко и споро чак из Топчидера, Букова, и Шапца, већ би из свога расадника узимала све што јој треба свеже и брзо, и друго, што би привредници ове околине имали прилике боље видети; како ваља подизати расадник и воћњак и које сорте воћа и како ваља размножавати, калемити и неговати. Досадањи рад подружине код Општине и округа да дође до потребног земљишта за расадник остао је безуспешан, желети би било да у томе ускоро успе.

Пошто нашем винодељу у овоме округу грози велика опасност и штета од ширења филоксере, пероноспоре и других болести; — то у толико више заслужује пажње и потпомагања рад подружине око унапређења и подизања нашег запуштеног воћарства, које има да замени и у неколико попуни ону велику штету, која ускоро предстоји нашем жупском винодељу. Зато је једно од најпречих питања за овај округ, подизање расадника воћа и америчке лозе за исти. О чему ћу, ускоро, коју више рећи у извештају о прскању винограда противу пероноспоре у окр. крушевачком, које је ове године вршено.

21. Септембра 1894. год.
Крушевац.

В. Витоpовић
редовни члан друштва

Једна важна напомена одгајивачима говеда.

(свршетак)

Не с тога, што ми заиста неби могли: избором бољих приплодних грла, умесним спаривањем, добром раном и негом — добити од наше стоке бољи приплод, но што га сад добијамо, па да та грла даље за приплод употребљавамо, — но једино с погледом на дуги низ година, које су нужне да се до тога дође, комисија је хтела — *да више не експериментишемо и да једнако не оклевамо*, — с тога се и латила тога начина и препоручила: да се пође краћим а сигурним путем к унапређењу нашег опалог сточарства, да се дакле приступи укрштању наше говеди са наведеним расама.

Сем многих других рђавих уплива, који су допринели да нам говеда опадну, *парење у сродству*, — *на шта до сад још наши одгајивачи скоро никако необраћају пажњу — имало је врло велики удив.* — И са тог гледишта полазећи, комисија је имала један врло јак и основан разлог, и признала је: *да је освежавање крви код наше говеди иреко нужно, па је с тога препоручила укрштање наше говеди са већ доведеним биковима страних раса.*

И сами толико хваљени колубарски сој волова, према подацима који постоје, по налогу блаженопочившег Књаза Милоша, укрштан је са подолским биковима. Књаз Милош је слао у Аустро-Угарску официре, па су куповали бикове и доводили их ради те цељи у Србију. —

Да ли ће то освежавање крви наше говеди, укрштањем са доведеним страним расама, бити заиста корисно? — и да ли ће ти „мелезани“ боље одговорити потребама пољопривредника? но у неким нашим крајевима са свим опала стока, — ту ја немам шта много да говорим, јер постојећи, до сад добивени резултат, сам собом говори.

Увођењем маријахоферско-лаванталске расе за равнице ми неуносимо ништа ново у нашу земљу, већ само настављамо неразумно прекинути рад наших паметних предшественика, — којих је рад, као што факта говоре, добрим родом уродио.

Убеђен сам у то, да је мало који од бољих одгајивача, у овом погледу, односно изражавања о мелазанима, поверовао г. Спасићу; јер многи, ако баш и није добре особине мелезана, својој стоци видео, а он је то приметио на стоци својих комшија, паметнијих одгајивача од њега.

Сваки, — без да је учио какву економију — већ зна: да су „мелезани“ добивени укрштањем наших крмача, са црним енглеским нерастима — „берк шир“, — или са, наше шумадинске расе нерастима доведеним из Мађарске, — бољи и кориснији у сваком погледу, од нашег обичног приплода; да је свако ждребе добивено укрштањем са државним пастувом — боље но од сеоског пастува; да је вуна од кривовирских оваца, које су произашле укрштањем наших оваца са овновима — рамбулије — боља но наша.

Односно „мелезана“ код говеди, ја сам све њихове добре стране побројао у тч. 1 и 2; овде само имам још ово што следује да додам, *па нека буде рачун кадија.* —

Г. Спасић, — ако је жељан да сазна истину — најбоље се може уверити о каквоћи мелезана и колубарске пасмине, кад би отишао на вашар у Лазаревац; тамо би се уверио, каква је разлика између „мелезана», којих понајвише има у ср. тампавском, и колубарских волова, и онда би тек добио јасан појам о користи коју имају сточари од мелезана.

На овогодишњем вашару у Петци — одма до Лазаревца — биле су цене оваке:

Јунад домаћег соја од 1—2 године старости, продавата су по 60—120 динара. — „Мелезани“ по 200—350 динара, особито су женска грла тражена.

Краве домаћег соја, продавате су по 120—200 динара. — „Мелезанке“ по 200—350 динара.

Пар уграђених колубарских волова — од 600—950 кила тежине, плаћани су по 400—700 динара. — „Мелезани“ којих је обична тежина од 800—1600 кила, плаћани су од 600 –1290 динара:

То је вашарски рачун, а сад долази још други трговачки, који Г. Спасић зацело незна:

При прелазу у Аустро-Угарску на нашој страни: на име ћумручине, обрта, за марке на фрахту, статистику и за признаницу, — плаћа се свега 51 динар и 70 п. д. у злату од вагона — 11 волова, — од 600 или 1600 кила тежине. У Аустро-Угарској на име ћумручине — без обзира на тежину — наплаћује се од вола 4 форинте, а од краве 3 форинте у злату.

Подвоз гако исто, — без обзира на тежину — наплаћује се од вагона.

Односно продајне цене: Колубарски волови са тога вашара продавати су у Пешти према квалитету, по 27—35 крајцара кило. — „Мелезани“ — према квалитету по 30—45 кр. кило, сем овога имам још да додам, да у Пешти: при једној истој уређености и тежини, за „мелезане“ маријахоферско-лаванталске расе, купци увек плаћају по $1^1/_2$—2 крајцаре на кило тежине више, но за наше волове.

Један пар мелезана — мирцталера — продат је на вашару у Лазаревцу за 100 дуката; мерио је 1680 кила, а продат је у Пешти по $45^1|_2$ крајцара кило.

Из овога вашарског рачуна за, свакога је јасно: да сваки марвени трговац има већег рачуна да купи тежег вола, — „мелезана“, — но нашег лакшег јер до Пеште у сваком погледу јефтиније прође, а и бољу цену при продаји добија. Са увећавањем тежине прогресира и квалитет меса, које се више тражи, а више се и плаћа на пијаци.

Узмемо ли још у обзир да ти мелезани, *при једним истим условима*. брже расту од наше говеди, пре сазревају за рану, више бацају на себе, односно вуче се равнају по издржљивости нашим воловима, — онда свак мора признати да су „мелезани“ — кориснији од наше стоке.

Овај рачун, толико говори сам собом у корист мелезана, да ја немам шта више да говорим, о користи коју наша земља и сад има од „мелезана.“

4. Поминући у овом случају *„швајцарске бикове“*, — ја незнам шта је хтео Г. Спасић да каже. Изгледа да није ни знао о чему пише, и да незна ни порекло новокупљених бикова, иначе их зацело неби крстио именом *„швајцарски бикови“*; а неби можда ни саветовао одгајивачима, да их као такве „швајцарске бикове“, — „само по нужди употребљавају.“

Маријахоферско-лаванталска раса, постала је укрштањем просте примитивне расе са швајцарским — бернским биковима; ова примитивна раса преотела је мâ, и задржала је скоро све своје примитивне особине, — сем крупноће. Никоме данас и не пада на ум да ову расу, пошто — постоји за себе, — па и ако је резултат укрштања са шареним биковима, — урачуна у швајцарску, но је сви сточари на основу њених особина уврштују у примитивну расу — bos primigenius; а никако не у шарену швајцарску — bos frontosus. —

Алгајска, монтафунска и оберинталска — горске расе. још мање имају икакве везе са шареним швајцарским расама, јер са њима никад ни укрштане нису; оне су по своме постању особита врста примитивне расе — bos brachyceros. —

Зашто Г. Спасић новокупљене бикове назива „швајцарски бикови» — то ће знати само он. Овде ћу да напоменем, да је комисија, при избору раса, баш нарочито избегавала швајцарску расу, као неподесну за нас. — Она је при избору имала у виду, оно, у сточарству врло важно и искуством свију разумних сточара стечено правило: *да се при избору раса за укрштање несмеју правити никакви скокови, већ треба ону расу бирати која је по своме происхођењу и особинама најближа нашој, јер се само укрштањем таких по происхођењу и особинама блиских раса, и може најсигурније постићи жељена цељ.* Комисија се и са тог гледишта ни о шта није огрешила; на против, она је сасвим умесно и корисно ово питање решила; јер увођењем ових крава и бикова, ми нисмо добили неку разњежену расу и удаљену по происхођењу од наше расе, но блиску к' нашој, која се такође уврштује у примитивну расу.

5. Г. Спасић, говорећи о раду комисије која је решавала питање: које ће се стране расе уводити у нашу земљу — као доказ о њеном неумесном решењу наводи: „Већег доказа за ово не треба тражити до у самом факту да је решење поменуте комисије наишло *на врло јаку опозицију у самом нашем пољопривредном друштву*, које је без сумње најмеродавније да цени и оцени све одлуке које су по овом питању донешене.“

Сва факта, која је г. Спасић ради багателисања доведених крава и бикова навео, ја сам разабрао, и читаоци су видели, да

је све што је г. Спасић тврдио по све неосновано. — Ово његово тврђење да је рад комисије наишао «на врло јаку опозицију у самом нашем пољопривредном друштву« — просто је — жеља г. Спасићева да својим речима да неку већу важност.

Садањи Г. Министар народне привреде, саопштио је пре ускрса, рад речене комисије, пољопривредном друштву; а ово је тај предмет предало секцији за сточарство, које сам и ја члан. — Секција је сасвим у целини одобрила рад комисије, и једино само што је додала код говеди: да се за укрштање наше расе набави још и швајцарска — сименталска раса, и ништа више

Једини код којих је рад речене комисије наишао „на врло јаку опозицију", — били су: начелник у пензији г. Пецић. г. Аца Живановић секретар рударског одељења, г. Љуба Јовановић војени марв. лекар, који се је колебао; и г. Спасић секретар министарства народне привреде.

Четворица спрам деветорице: *то значи ненаићи ни на какву особиту опозицију.* — Г. Спасић, зацело с тога, што је и он сам ту био, и вели да је комисија наишла: *„на врло јаку опозицију."*

6. Завршујући своје примедбе на писање г. Спасићево, овом приликом немогу да пропустим: да нашим одгајивачима а и надлежним који су позвани да се за унапређење стсчарства старају, — неискажем своје мишљење, односно „шарене стоке", која се у последње време под именом швајцарске, као стока за приплод, у нашу земљу јако увози.

Сва грла која сам ја за последње две године при увозу прегледао припадају: од части пинцгавској и мелтанерској раси, а остали огроман број грла је таква мешавина, да нико неможе рећи какве је расе.

Пинцгавска и мелталерска раса, по своме постању су производ укрштања просте шарене расе са шареним швајцарским бернским биковима. Као резултат тога парења изашло је, да је превагу одржала проста шарена раса.

Дакле ове су две расе производ укрштања, где су ма преотеле особине просте шарене расе, и *она није нити сме да се крсти именом — „швајцарска раса."*

Ја сам нашао за преко нужно, да ово разложим нашим одгајивачима, да би једном изашли из заблуде која је њима овладала, те да више не мисле да у шареном говечету — које по скупе паре у Пешти купују, — имају швајцарску расу.

Наши многи одгајивачи просто заљубљени су у шарену стоку, и једва чекају да је имају, с' тога се многи и отуђују од купљених бикова, — што нису шарени. Та шарена стока која се код нас увози, да је барем права швајцарска раса, па ни по јада, али је то већином мешавина, којој по крви нико неможе уватити рачуна.

С моје стране у том погледу ја имам одгајивачима ово да кажем: маријахоферско-лаванталска раса, која је постала парењем крава примитивне расе, као што је наша са бернским биковима, — постала је на исти начин, као и пинцгавска и мелталерска. Кад је сад реч о бирању једне од тих раса, за облагорођавање наше расе, онда је без сваке сумње боље узети маријахоферско-лаванталску, но пинцгавску, мелталерску или грла којима нико незна порекло; јер је ова по своме происхођењу и особинама ближа нашој стоци, увршћује се у примитивну расу — bos primigenius — где и наша стока спада.

Овако поступајући, не ће се учинити никакав скок у избору, и сигурније се постизава жељени резултат.

Сем овога врло важног разлога има и других врло јаких разлога, зашто, — бар за сад, — шарене расе у опште ваља да избегавамо. —

Искуство, свију марвених лекара практичара, учи, да боју длаке код свију врста домаће стоке, ваља узимати у обзир, — јер иста игра знатну улогу. — Сви скупа слажу се у томе: да једнобојна грла у опште, па ма какве боје била, мање болују и имају више изгледа да сваку бољку издрже, но грла са разним одзнацима — шарена. — Полазећа са овог гледишта, сви разумнији одгајивачи говеда, да би се отресле беде, које их са шареним расама сналазе, данас теже к' томе: да свој приплод преобрате у једнобојан, с тога и бирају за приплод она грла, која имају што мање одзнака.

Сем других болештина, које у опште више тамане шарене расе но једнобојне, најочигледнији пример имамо односно заразног запаљења плућа и туберкулозе, које шареним расама говеда прете да их истребе.

Размотримо ли историју и начин ширења заразног запаљења плућа, у свима частима света и у европским државама, наћи ћемо: да је се постепено како су се у коју част света или крај доводиле и одомаћивале шарене расе говеди, корак за кораком за њима ширило и заразно запаљење плућа, — и у оне земље и крајеве где га донде никад није било. — Тим шареним расама пренесена је та болест из Европе у Америку и Аустралију, у Енглеску, Шведску Данску итд. — Источни крајеви Европе, у које шарене западно-европске расе још нису одомаћене, и до данас су још слободне од те опасне болести.

Зашто сам се ја толико окомио и оволико пишем о заразном запаљењу плућа, читаоцима ће кад сазнаду, какву несрећу она може учинити сточарству, — бити јасно.

Заразно запаљење плућа код говеди, према пустошењу које може да произведе, — горе је од говеђе куге. — Лечење саме болести и несме се предузимати; најрадикалније јој се може стати на пут да се даље не шири, само кад се оболела грла и сва грла друга, која су са њима у додир долазила, поубијају. — Ток саме болести може бити тако скривен, да оболело грло за 2—4 или 6 месеци непокаже ни једног видљивог знака болести; а међу тим, одма, још с почетка, чим је заражено, могу друга грла од њега да се заразе, и око њега све да се потамани.

Све државе трошиле су, а и данас троше, грдне суме новаца за сузбијање те болести и да Бог да, да је се опросте. — Аустро-Угарска 1892 године морала је ставити у свој буџет 6,000.000 форината ради исплате заражених грла која се поубијају. Нарочитом наредбом, као кинеским зидом, морала је Аустро-Угарска да се огради противу швајцарске, и наређено је: да свако грло које из Швајцарске у Аустро-Угарску дође — мора бити под строгим надзором марвеног лекара за 180 дана; и тек пошто издржи тај контумац и остане потпуно здраво онда се тек може даље у унутрашњост земље терати. Ова је наредба издата с тога, што се доказало, да су таква за приплод купована грла, разносила заразно запаљење плућа, на све стране где су вођена.

После свега горе изложеногa за свакога је сад јасно, да је заразно запаљење плућа ужасно страшило за одгајиваче говеда; и да озбиљно ваља водити рачуна о расама говеди, које су тој болештини расположене. Комисија о којој је овде реч, строго је водила о овоме рачуна с тога је и избегавала шарене расе: па и ако је унапред насигурно знала, да садањој моди — шареном укусу наших сточара — никако угодити неће,

Све донде, док заразно запаљење плућа сасвим непрестане да влада у Аустро-Угарској, или и у другим државама одакле се стока за приплод код нас увози; ја саветујем од свег срца нашим одгајивачима, да се сасвим ману увожења шарене стоке за приплод, јер би цела земља патила а одгајивачи би понајвише претрпели материјалне штете, кад би се заразно запаљење плућа у нашу земљу занело.

Ја с моје стране, а и моје колеге, из наведеног разлога мишљења смо: да овој моди увођења шарене говеди из Аустро-Угарске за приплод, и сама држава треба сасвим да стане на пут; или да се заведе за та увозна грла контуманац, као и у Аустро-Угарској спрам Швајцарске, Тим начином би још у почетку стали на пут, оним опасним посљедицама, које су друге државе већ постигле, а и нас то зацело, ако овако остане, мимоићи неће.

При решавању питања о избору страних раса за облагорођење наше говеди, све је узимато у обзир, и с тога: што су према податцима свију, држава, све шарене расе говеди више расположене заразном запаљењу плућа, туберкулози и другим болестима; много се теже аклиматишу; траже већу негу и озбиљнију рану; лакше при иоле слабијој рани и нези опадају и измењу се, комисија је са тих разлога и избегавала шарене расе но је предложила једнобојне: алгајску, монтафунску, горњоин, талску, за брдовите пределе, и маријахоферско лаванталску за равнице; јер су све ове расе у сваком погледу од шарених раса издржљивије, и за све наше прилике скупа подесније.

Из свега што сам до сад о избору раса за облагорођавање наше говеди казао, сваки је увидео: да је комисија сваку ситницу строго у обзир узимала а ово је питање решила онако, како се је само могло према нашим данашњим приликама решити.

Г. Спасић може и даље читаоце Тежака, одвраћати од ново купљених бикова; но ја сумњам да ће се на даље што офајдити.

С моје стране, ја нашим одгајивачима, новокупљене бикове, за облагорођавање наше расе од свег срца препоручујем Укрштање које је и до сад давало добар резултат насигурно ће га и од сад давати. — Освежавање крви, нашој, већином досад у сродству пареној стоци, ако је потребно; и ја ни најмање не сумњам у добар исход, и да ће сваки овај свој поступак благосиљати.

Овом приликом имам још да напоменем нашим одгајивачима: да не гледају на то, — као што сам се сам лично уверио да чине. — што је по неки бик још мали, и с тога им се не допада. То су млади бикови од 2—2½ године; но ваља знати да и они дају исти такав приплод, као и они огромни бикови од 5 и више година.

Онима, који се о нези бикова старају препоручујем: *да биковима од зрнасте ране никакву другу рану не дају сем овса*, јер од сваке друге зрнасте ране брзо дебљају, дају хрђаву телад или постају сасвим неспособни за приплод. У опште рану ваља тако подешавати, да се бик никако сувише неугоји, но увек да буде тек осредње урањен.

Пошто има крава по расту виших и нижих; и слабих које не могу одраслог бика да одрже; а и таквих, које при вођењу мирно не стоје, ради сигурности да се оплођење како треба изврши; преко је нужно, да се свуда где има бикова, ради те цељи направи угао, на следећи начин:

Ваља узети дирек од 2½—3 метра дужине, и 2½—3 десиметра ширине, и за 7—8 десиметра побити га у земљу. Овај дирек саставља зачеље угла. за њега се и крава привезује. — Награг ваља побити два диречића исте дебљине; над земљом ова два диречића има да стрче до висине кукова наше краве осредње величине; растојање између ова два задња диречића, треба да буде толико, колико крава да може у угао да уђе. — Место за побијање задњих диречића треба да се одреди дужином наше осредње краве, и ова дужина да се за 3—4 десиметра скрати, тако да задњи труп краве увек остане од части напоље — приступан бику. —

Задње диречиће са диреком у зачељу, ваља спојити јаким моткама које и састављају угао. — Ове мотке а и диреци морају бити сасвим глатки, — орендисани — да се крава или бик при наслањању на њих и скидању, неби повредили.

Односно растом виших и нижих крава, спрам бика, сваки се може помоћи тиме. ако на земљишту где крава стоји ископа рупу са нагибом од зачеља к задњим диречићима, ако је крава нижа од бика, може се рупа испунити: сеном сламом или коњским ђубретом; а а ако је виша, — кад је бик млад, — онда ваља рупу очистити, и цељ је постигнута. —

Исто тако обраћам пажњу одгајивачима: *да пазе да им је крава добро разведена, па тек онда да је воде бику.* Вођење код крава траје два, а врло ретко три дана; с тога ако је коме немогуће првог дана, чим примети да се изврши јер трећи је дан већ несигуран. — И они који пуштају бикове, пре свега треба да се добро увере да је крава разведена, па онда бика да пусте, јер иначе он на неразведену краву неће да скаче, или ако то по некад и учини, вођење је узалудно. —

У ових шест тачака, ја сам Г.Г. читаоцима Тежака изнео сва факта и разлоге, који су комисију руководили, при решавању питања, односно избора страних раса за облагорођавање наше домаће стоке. И ја сам убеђен, да су читаоци сад и сами моћни да суде, и да оцене: да ли је г. Спасић имао икаквог основа онако да пише по Тежаку, и наше одгајиваче неправедно страши од новокупљених бикова; и да ли му као некадањем секретару пољопривредног друштва, а сада секретару Министарства Народне Привреде, доликује да онакве бауке противу рада једне стручне комисије износи.

Набавком бикова за поједине округе, и оснивањем стабла из бикова и крава, тих страних раса на државним имањима: у Топчидеру, Љубичеву, Добричеву, ратарској школи у Букову — извршен је по наше сточарство један врло важан чин, — који насигурно води к унапређењу нашег опалог сточарства. И ја никако не могу овом приликом да пропустим, а да не заблагодарим свима онима. који су радили на томе да се ова набавка изврши; а у исто време, унапред да заблагодарим онима, који се у будуће старали буду, да се све ово што је сад основано — одржи и према потреби унапреди.

13 Јуна 1894 год.
Београд.

Др. Зарија Поповић.

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале. која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(НАСТАВАК)

Писање и цртање.

Лепо и правилно писање и слободноручно прецртавање.

Опште ратарство.

Смер: Ученици се имају на лако схватљив начин упутити у разумевању свију оних услова, који морају постојати, те да се од земљишта добије што могуће већи приход.

Обука: *Клима* у опште а посебице корушка. Уплив климе на пораст усева, на обраду земље, на сејање и жетву. Посматрања на термометеру, барометру, хигрометру и психрометру.

Земља. Њено постање. педологија, бонитирање, њено дотеривање и отварање помоћу обраде. Основне поправке. Употреба мочарних и морских муљака. Пољопривредне справе и машине. Ручни рад и рад стоке.

Наука о ђубрету. Исцрпљивање биљних хранећих материја жетвама и њино надокнађавање. Природна и вештачка ђубрад, њихова вредност, циљусходно поступање с њима и употреба на њиви, ливади и пасишту.

Сејање. Припремање земље, семе и методе сејања, нега усева. Жетва и берба, принос. Чување пожњевенах усева и плодова.

Уџбенин је: Zeeb und Martin, Handbuch der Landwirthschaft.

За очигледну наставу: нарочито треба истаћи лепо прибрану и сређену из природе збирку стена, које граде земљу и биљака, у њиним прелазним ступњевима претварања, трулења и истрошавања (Ueberwitterungsstuflen).

Посебно ратарство

Смер: Ученике основно упутити у познавању најважнијих културних биљака, заједно са детелинама и биљем за исхрану стоке и обучити их у култури истих, а дати им и путоказ у избору најиздашнијих и најлагоднијих сорти. За тим у кратком прегледу прећи и све остало, иначе важно пољопривредно усевно биље.

Обука: Практична подела усевног биља по начину употребе њихове. Маунасто биље, корење, жита — стрмнине — биље за исхрану стоке и фабричко биље. Какви су општи захтеви појединих ових група у погледу на земљу, обраду и т. д. Од сваког рада посебно најважније врсте, подврсте и сорте, услови за пораст и развијање с истицањем особитих (својствених поједином биљу) услова, култура, *извођење семена.* Средства и начини за спречавање штета од биљних болести, од корова шкодљивог за дотични род усева и од животињских штеточиња.

Од фабричког биља опширније се предаје само о лану, хмељу, киму и цихорији.

Предмет предавач слободно предаје. Ученици се служе горњим уџбеником.

За *очигледну наставу*, служе: хербарије, збирке семена и слике.

Ливадарство и дренажа.

Смер: Упознати ученике са разним начинима одводњавања и наводњавања, њиховим користима, о рационалном газдовању с ливадама и њиховом подизању из нова.

I течај: Дренажа. Циљ и користи исушивања мочарних земаља. Узроци мочарности, разне методе исушивања и дренирања

цевима, потребни радови и оруђа при практичном извршењу и т. д. нивелисање и премер са огледалом и пантљиком, израда дренских цеви, примери из практике о трошковима и успесима дренаже.

II течај: Ливадарство. — Разни системи подизања ливада и наводњавања (вађења), практично извршење њихово, подизање нових ливада, поправка и култура старих ливада, најважније уставе и бране, као и наука о бокорењу, одржавању, нези и косидби ливада.

Уџбеник горњи.

Теориска настава допуњује се екскурзијама, нивелисањем а понајглавније практичним курсом, самим радом преко лета.

Опште сточарство и наука о храњењу стоке.

Смер: Ученици се имају поучити, како је са обзиром на законе наслеђа, циљусходним избором приплодних грла са згодним и подешеним храњењем, могуће повисити подобност и производну способност корисне стоке и како се може на њу употребљена храна боље рентирати и платити.

Опширна предавања о храњењу стоке имају у задатку, да младим пољопривредницима пруже бољу спрему и боље разумевање о правој вредности појединих сретава за исхрану стоке и да их упуте, како ће их што је боље могуће моћи да изкористе.

Обука: Општи појмови. Основна правила запата, начини запата. Запат по подобности (Zucht nach Zeisitug)

Наук о екстеријеру. Знаци вредности (Points). Наук о храњењу стоке. Склоп и градиво животињског тела, хемиски састав његов из оних хранећих сретава, која добија из хране. Деоба тих сретава на поједине хранеће материје — сразмера тих материја. Физијолошка вредност хранећи сретава. Критичко расматрање свију хранећих сретава, која пољопривредник на расположењу има. Потребан начин храњења по количини и каквоћи с погледом на разне видове стоке и на разне користи, које се од ње оће. Припремање хране. Ред у храњењу. Давање соли. Појење.

Предмет предаје предавач слободно — наука о храњењу Кинова — Очигледна настава. модели, слике, екскурзије по шталама и демонстрације на живој стоци.

Говедарство и млекарство.

Значај говедарства за алписке крајеве. Расе говеди. Природа говечета. Запат. Разни циљеви запата. Одгајивање, нега шталска. Летње и зимње храњење, пасиште у долини и на алпима.

Користи говечета. Прорачунавање приноса при одгајивању младе стоке, за млекарство, за гојење и за теглење. Податци с кланица. Мерење тежине.

Музара, њена карактеристика и нега. Млеко, његов састав и особине. Нормални принос од млека. На који се начин може млечност повисити. Здраво и болесно млеко. Мужа. Чување и употреба млека, конзервисање његово, разливање павлаке, буњкање бутера, подсиривање. Калкулација.

Овчарство и свињарство.

Народно-економски значај ових сточарских грана за Корушку. Докле је могуће повисити користи и принос од ове стоке. Природно-историски. Запат овце за вуну и за месо, свињчета за месо и маст. Погрешке и мане, које се обично чине у запату, држању, нези и храњењу ове стоке последице отуд. Најважније из познавања вуне. Резултати кланица. Посматрања о користима и корисности држања.

Коњарство.

Положај коња у природи, његово порекло и значај у домазлуку; значај коњарства за Корушку.

Преглед раса у Аустрији, Јевропи — културном свету. Подела истих у западне (ладнокрвне) и источне (топлокрвне), у природне и вештачке расе; најпознатији главни типови.

Истицање особина домаћег нариског коња, ергелског соја; упоређење с коњима сличних ергела. Појам врсте, подврсте (расе), поврзме (примери из коњарства); о чистокрвном запату и укрштању (вредност првог за коњарство).

Земаљско коњарство: корисне и штетне стране истог спрам запата ергелског. Потпомагање коњарства државом: коњиште за земаљско коњарство код земаљске владе; државни пастуви у војној и у приватној нези; државне субвенције за ваљане приватне пастуве, за одгајивање пастушате ждребади; штројење неваљатних пастува сваке године; премирање коња; сместиште ждребади у Осијаху.

Запат: Избор кобиле; знаци добрих запатних коња; запат по подобности (касачи); опасивање; суждребне кобиле. Одгајивање ждребета; вредност покретања; пасишта за коње.

Нега запатне и приплодне кобиле и пастува (важнога рода за њих), младог коња (ждребади и омади) и коња радног.

Хранење; својства доброг коњског сена, прецењивање киселог сена у Корушкој, погубно дејство истог, брдовита пасишта. Хранећа норма.

Одгајивање ждребета у доброг коња; навикавање на рад; предупређивање и отклањање мана и ћуди.

Сеџак као одгајивач коња; коњска послуга.

Нега здравља домаће стоке.

Смер: упознати ученике са свима оним условима, које људи морају испуњавати, ради одржања здравља у стоке. Мере предострожности у нези, храњењу и употреби радне и корисне стоке.

План обуке: Знаци здравља код свију врста домаће стоке; суштина штетних уплива. Подесна храна за сваку врсту и за сваки циљ употребе стоке; оцењивање каквоће разних сретава за исхрану стоке. Појило и појење. Штале по простору, по грађи — материјалу градива. Шталска нега. Нега коже, копите и папоњака. Повторено све то за приплодну, радну, млечну, гојазну стоку и стоку за вуну.

Уџбеник: Нега здравља стоке од K. Ableitner-a 1879.

Анатомија домаћих сисара и марвено-лекарство

Смер: Спремити ученике, да могу указати помоћ при најчешћим акутним побољевањима стоке а нарочито при порођају.

I течај: анатомија и физиологија стоке.

II течај: марвено лекарство — распознавање болести, помагање лекови — Поткивање — „Бабичлук“ при порођају стоке.

Уџбеник: Wafther. Landw. Thierheilkunde.

Очигледна настава: табле, скелети, препарати и збирка копита и потковица, практичне демонстрације у болници поткивачке школе. код стрводера.

Пчеларство.

I течај: Значај пчеларства за мањег пољопривредника; живот пчеле; разна обиталишта пчелија; потребни послови, који се у разно доба године имају предузимати око пчела; берба и употреба меда.

Уџбеник: Џеб и Мартин.

Очигледна настава: Пчеланик у воћњаку земаљском.

Рибарство.

Смер: Пробудити љубав код ученика, за ову сасвим занемарену грану привреде и спремити их, да буду у стању опустеле и рибом оскудне реке и речице земаљске вештачким запатом рибе населити и наплодити, као и по све незиратна, а лако с водом наплавна земљишта, која никакве користи не доносе, подизањем рибњака, претворити у поља, која добре приносе могу доносити.

У оба течаја: после кратког осврта на значај риболова некада и о узроцима силног опадања његовог, прелази се на природну историју риба за запат згодних и за тим на вештачко рибарство теориски — практички а завршује се подизањем рационалних рибњака и њиховим експлоатисањем.

Предавање слободно са демонстрацијом у школи и у заводу за рибарство, који се наоди у истој згради, где је школа.

Управа добара и наука о газдовању.

Пољско добро (имање) Разликовање истог у погледу на пространство и на начин газдовања с њиме. Сопственик, закупац. настојник.

План газдовања: Основни услов: климатски, земљини (тегурски) и местни одношаји — Упути за практичара. Опомена од скупих грађевина, од раскошног трошења обртног капитала.

Обрада поља и уобичајени системи газдовања.

Потреба у ђубрењу, продукција ђубрета и трошкови око тога, Потреба у храни и производњи хране Потребан број стоке у опште. Постигнуће равнотеже у одузимању и надокнади биљних хранећих материја (статика).

Потреба теглеће стоке: Колико стају трошкови једног радног дана запрежне стоке.

Потреба ручног рада: Облици раднички награда. Природна награда радничка. Посматрање специјално корушких радничких прилика. Упоређење истих са другим земљама. Испитивање узрока постојећем злом стању и њихових последица по пољску привреду, средства за одмагање.

Инштруисање газдинства: Са избратим примерима система газдовања и отуд потичућим потребама на теглећој и корисној стоци. на радној снази људској, на машинама и справама и потребном уложеном капиталу.

Прорачун у натуралијама и у новцу.

Књиговодство и биланс.

Воћарство и градинарство.

Смер: да се ученици упуте у познавању услова, од којих под климатским приликама Корушке, зависи успевање воћарства и градинарства; подстицање ка производњи градинарског семена.

I течај: теориски и практички упут у одгајивању, сађењу и нези воћака; берба, чување и употреба воћа; познавање најважнијих сората воћа.

Уџбеник: Цеб и Мартин.

Очигледна настава: Књижница, таблице о воћарству, Арногдијев кабинет вештачког воћа, но особито се истичу практичка вежбања у земаљском воћном растилу и грађење јабуковаче на добру Силберг.

II течај: познавање најважнијих врста поврћа — зелени, њине културе, неге и употребе, производња семена од истих. Особита се пажња поклања подизању шпаргле и одгајивању шампињона.

Уџбеник: Iulius Dürr, Gewüssban.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Закидање заперака или лачење лозе. — Пре свега треба бити на чисто с тим, какав је задатак овим заперцима (ил' пићима, метиљима — како их код дувана зову), што избијају у пазусима од листова. У пазусима од листова на овогодишњем леторасту избијају два неједнака окца, по јачини, која једно поред другога стоје.

Једно од тих окаца избија преко лета и гради заперак, друго шире, округлије, остаје спавајући, избија и развија се тек до године. Над тим окцем наођени се лист, има задатак, да за време пораста изданка — заперка — спавајуће окце снабдева са храном.

Али заперак у почетку свога избијања сасвим, а доцније од части храни се или одузима храну од тог истог листа; на тај начин он утроши грдну количину хранљивог сока и то по готову сасвим на рачун спавајућег окца поред себе, дакле на рачун онога окца, коме је у задатку, да идуће године да лози родно или, плодно дрво.

Ако заперак јако избија, онда то плодно, спавајуће, окце, трпи уштрба и непотпуно се развија. Због тога се његово растење и развијање мора регулисати.

Но заперак не смемо сасвим одкинути — зломити, — јер би тако могли и ово плодно окце уништити или обити, или би могао наступити и тај случај, да би ово плодно окце могли још горе у порасту да омету она споредна окца за дрво, која би могла услед тога да се образују, или још и да се (оно плодно окце) нагони да пре времена избије.

Због тога најбоље је заперак закинути до на два листа, како будуће плодно окце не би пре времена у овој години још избило а како би се оно ипак могло снажно отхрањивати, те да и снажно плодно дрво, за идућу годину да.

Листови од заперака, који се наоде у близини гроздова, приномажу само у доношењу хране грозду, ако се заперци наоде поврх гроздова или поред њих и ако имају доста лишћа, или су закинути само на два — три листа; обратно заперци, који једнако још расту, а имају врло мало листова, дејствују штетно.

Израсли листови на закинутим, покраћеним заперцима, према томе су од велике користи, јер замењују остарело лишће на родном ластару, кад ово, због тога што је преторило, попусти у справљању шећера за гроздове.

Заперке треба увек благовремено закидати на један ил' два листа, како се не би иначе хранљиви сокови узалуд расипали на њихово стварање и грађење. — **В** —

* * *

Средство противу вилине косице. — Многа се детелишта прореде и сасвим пропадну због опаке наметнице — вилине косице, која цело детелиште прошара и уплете, да га чисто „ућечи", те тако најпосле сасвим угуши детелину.

Најбоља је предохрана подпуно чисто семе, набављено из сигурних извора. Али поред најбоље пажње, опет се вилина косица провуче и на детелишту угњезди, да пир пирује. Може и да не буде томе нечисто семе узрок — но суседне непочишћене увратине и „слогови", јер вилина косица напада и гњезди се и на другом биљу, по ливадама, по лану, па и по самом бурјану или апговини.

За то чим се вилина косица појави у детелишту, треба је одмах таманити. Има много средстава и начина, које препоручују за тај циљ.

Најсигурније дејствује следеће:

Треба узети витриола (сумпорне киселине) и разблажити га јако водом (1 : 10), па тиме поливати вилином косицом заражено место. Вилина ће се косица потаманити, изгорети а детелина и њен бокор у земљи, остану здраве и читаве и доље ће весело напредовати и успевати.

* * *

Шта код осоке ил' пиштевине избегавати треба? — 1. Да у стаји (штали) ил' на ђубришту, не прође у под ил земљу. 2. Да не отиче отвореним олуцима; 3. Да азот (гушник) не ветри из осоке, кад се почне распадати.

Ово се последње додавањем витриола спречава.

И липе на ђубришту чини добру услугу.

* * *

Садите липу! — Липа је најбоље медоносно дрво. Засађивање њено може се најтоплије препоручити пчеларима. Због њеног брзог пораста, јаког и густог олиставања и високе старости, она је врло добра за ладовину по друмовима, алеама, портама, двориштима и јавним местима.

Њено мекано, за дрворезе и резбарије тако цењено дрво, које тешко од црвоточине страда, врло је згодно за грађење угљена за барут и за цртање; мирисни цвет, китице цвасти њене, осушен даје најбољи теј противу назеба и катара.

Због свију ових преимућстава, липа заслужује код општинских власти и свију оних, који своја места улепшати желе, првенство и више пажње но до сада, више вреди садити липу, него ли јавор, платан и бадавације светске, тако шкодљиве земљоделцу, као што су јаблани и тополе.

* * *

Руски крупни сунцокрет, његово гајење и употреба. — Руски сунцокрет, на једној 4—5 метара високој стабљици, која је 4—7 см. дебела носи обично само један крупан колач или колут. У колуту се том налази и сазри 2500—3000 семки, из којих се цели једно врло добро уље, које је много боље од маковског уља а нешто лошије од обичног зејтина (уља од маслинке) а многоструко се у кући може употребљавати. Ово уље тако је слатког укуса, као лешњиково уље, боје је зеленкасто жуте, врло масно, очврсне, згруша се као растопљено масло и има врло пријатан мирис.

Сунцокрет на доброј земљи врло добро роди а и на лошијој даје добар принос. По додатцима у Баденској, добијено је на земљи,

која 6 година није ђубрена са 26 ари 14 хектолитра семенки у тежини по 47 кгр. = 658 кгр. и ако је време за њ било врло неповољно.

И за пчелара је ова биљка особито драгоцена; појединн цветови у колуту, у цвасти не развијају се од једном, него мало по мало, почињући с поља, с крајева, па ка средини, те тако цветање траје непрекидно кроз 18—26 дана. Није реткост, да посматрамо како по једно по два туцета пчела, на једном цветићу обисне, а он лучи обилато цветног пра, као год јела или леска. Биљка роси медом по цео дан, на сувом времену мање, на влажном далеко више.

Гајење је врло просто. Њиву треба пред зиму дубоко поорати а ваља је и добро ђубрити. С пролећа се само лепо предрља, а ако треба и плитко преоре. У мају се сеје, за плугом, у бразду — на 90 см. одстојања по 1—2 зрна — семке. — Свака трећа бразда се усеје. Онда се претрпа дрљачом и ваљком преваља, па је даља радња: пашење и копња, најбоље с плугом окопачем.

Бербу треба предузети, кад колути почну црнити; одсецају се и чувају на промајном месту.

Врше се млатилом, или машином. Суве стабљике су изредно гориво.

Семе је и врло добра храна за живину.

Ова биљка заслужује и код нас већу пажњу но до јако. Могла би доносити сваком земљоделцу леп споредан принос — посејана по младом воћњаку, винограду, око градина и њива.

Наш свет и онако много пости и нуждава се за добрим уљем, па би могао јефтино сам себи уље од сунцокрета да гради.

* * *

Справљање винског сирћета. — Један винодељац желео је имати ради домаће потребе винског сирћета, па је питао: на који би прост начин могао он то справити? Таиров, уредник «Весника Винодеља» одговара му овако: У буре од два акова сасни 2 до $2^1/_2$ литра превреле на ватри винског сирћета, долиј то са једним аковом вина и остави с отвореним чепом на топлом месту (20 до 25^0 R). Ако је вино слабо, онда додај неколико капљица шпирта, снажнога 8—10 гради. После неколико времена, вино, сасуто у буре претвориће се у сирће. Тада, једну част ($^1/_2$ акова) одлити ради употребе, а буре опет долити вином (до једнога акова). Тако без прекида можете имати дивнога винског сирћета.

Да не би кроз отворени чеп падала прашина, мушице и т. д. у сирће, треба покрити парчетом танкога платна.

* * *

Дуванскн дим на пчеланику (кованлуку) — Један руски пчелар објављује један успешан опит свој са дуванским димом на пчеланику. Имао је да дода у једну кошницу једну вештачки однеговану матицу, јер је рој остао без ове, али је пчеле нису хтеле примити. Онда он запали дуван под кошницом, пчеле се забуне, заборave на себе, и он нову матицу намести. После је попрскао пчеле водом, и кад су се освежиле, биле су сасвим на стару матицу заборавиле, — толико је на њих никотин утицао.

Добро би било да и наши пчелари при потреби ово средство опробају.

* * *

Кокоши у воћњаку. — Да се кокоши нерадо гледају по вртовима и градинама, то је опште позната ствар. Узрок је томе прост: оне по вртовима чине много више штете, но користи, које проистичу од њиховог ревносног купљења црва.

Али у воћњаку, где оне купе само глисте и пужеве и разне бубе, које с дрвећа падају, не само да нису од штете, но су још и од велике користи. С тога кокошима ваља за воћњак оставити слободан приступ. Када воће зри и опада, онда оне истина и оштете оно воће по земљи, ама је та штета незнатна. У осталом, њима се може у времену када воће зри и забранити приступ у воћњак.

Што се тиче јагодњака, у времену када јагоде зру, а и неко време пред тим, оне су, свакојако, од веће штете, но користи. Од штете су због тога, што неће да купе рђаво и по земљи попадало воће, већ се јагме за све без разлике. Када пак берба јагода буде и прође, онда ваља кокоши пустити, да очисте лишће од оних силних буба, које на њ' навађују.

У кратко:

Кокоши су у воћњаку корисне, у јагодњку, по берби такође.

ГЛАСНИК.

Члан утемељач Срп. Пољоприв. Друштва. — Наш велики поборник и неуморни радник на унапређењу коњарства и витештва г. *Милосав Куртовић*, досадањи почасни и редовни члан Срп. Пољопривредног друштва, положио је истом друштву 100 динара и постао му члан утемељач. Ово је учинио приликом велнких свечаности свију кола јахача, поводом освећења њохове заједничке заставе 4. Септембра ов. г. у Шапцу, као искрени пријатељ кола јахача, а у знак свога топлога признања на моралној и материјалној помоћи, коју је Срп. Пољоприв. друштво указивало колима јахача.

Међу именима првих чланова утемељача Срп. Пољоприв. друштва налази се и име пок. Павла Куртовића бив. трг. из Шапца, са улогом од 20 дуката цесарских; а сада после 25 година с благодарношћу увршћује ово друштво у ред тих својим чланова и г. Милосава сина пок. Павла, као свагдањег пријатеља, радника и помагача привредног и витешког напретка у Србији.

* * *

Испити на ратарској школи у Краљеву. — Овогодишњи испити на рат. школи почели су 15 Септембра и трајали су до закључно 25. ист. м. Испитима је присуствовао изасланик госп. Министра Народне Привреде, секретар истог министарства г. Душан Спасић.

У *I. разр.* било је ове год. 25 државних и 14 приватних, дакле свега 39 питомаца. Од ових су свршили разред *врло добрим*, успехом 17, *добрим* 10, *слаб* успех из једног, предмета имају 5, *слаб* успех из 2 предмета имају 2 а *слаб* успех из 3 предмета имају 4 питомца. Један питомац није полагао испит због болести.

У *II. разр.* било је 15 држав. и 7 приват., свега 21 питомац. Од ових су свршили разред *одличним* успехом 3, *врло добрим* 11 *с добрим* успехом 6. Један питомац није полагао испит због слабости.

У *III. разр.* било је 14 држав. и 10 прив. свега 24 питомаца. Свршили су разред *одличним* успехом 8, *врло добрим* 13, *добрим* 2, а један има да полаже поправни испит из једног предмета.

По трогодишњим оценама, свршили су ове год. ратарску школу:

Одличним успехои 1 држав. питом.

Врло добрим успехом 17 (10 држав. и 7 прив.) питом.

Добрим успехом 5 (3 држав. и 2 прив.) питомаца.

Слабим успехом из 1 предмета 1 прив. питомац.

Према закону за наше пољоприв. школе награђују се они питомци, који сврше школу одличним или врло добрим успехом а имају из владања оцену „примерно,“ разним пољопривредним справама или стоком. Ове године награђени су 15 питомаца и то ови:

Петар Јовичић из Овсишта, ср. јасенички, окр. крагујевачки једном јуницом бернско-алгајског соја;

Милић Милићевић из горње Драгуше, ср. добрички, окр. топлички, Саковим плугом;

Љубомир Стојановић из Сибнице, ср. моравски, окр. пожаревачки јуницом бернско-алгајског соја;

Павле Тијанић из Гледића: ср. гружански, окр. крагујевачки. *Петроније Ђосић* из Златарића, ср. подгорски, окр. ваљевски, *Василије Станковић* из Масурице, ср, масурички, окр. врањски, *Живан Стојадиновић* из Средњева, ср, рамски, окр. пожаревачки, *Милорад Јовановић* из Матковића, ср. расински, окр. крушевачки и *Ђорђе Ковановић* из Орашца, ср посав. тамн. окр. подрински, сваки гвозденим плугом;

Милутин Шамановић из Пајсијевића, ср. гружански, окр. крагујевачки и *Василије Милинковић* из Штитара, ср; мачвански, окр. подрински, сваки центрифугом за истресање меда и пчеларским прибором.

Петар Хаџи-Манић из Прокупља, ср. добрички, окр. топлички *Трајло Поповић* из Лешнице, ср. звишки, окр. пожаревачки и, *Божидар Јовановић* из Звечке, ср. посавски, окр. ваљевски виноделско-воћарским оруђем.

Свршени питомци разишли су се својим кућама и ми им желимо да практично и теоретично знање, које су у рат. школи стекли, поступно примењују на *своме* газдинству. Само у том случају биће од користи својима и својој околини. Нека свагда имају на уму, да их је ратарска школа спремала да буду *практични* пољопривредници и озбиљни радници у својој струци и на своме имању. Нека се, дакле, не одају на оно, за што нису способни и на што их школа, није ни спремала, па ће уштедити себи оправдања, а школи неоправдана пребацивања.

Вл. Ђ.

* * *

Избор питомаца за ратарску школу у Краљеву. — Према наређењу г. Министра Нар. Привреде бираће се и за ову школ. год. 30 државних питомаца за ратарску школу и то у овим окрузима и срезовима:

У округу ваљевском, а у срезовима: колубарском, подгорском и тамнавском по 1, свега 3;

у округу врањском, а у срезовима: јабланичком, масуричком и пољаничком по 1, свега 3;

у округу крагујевачком, а срезовима: гружанском, јасеничком и лепеничком по 1, свега 3;

у округу крушевачком, срезу трстеничком 1, свега 1;

у округу моравском, у срезовима: левачком и темнићском по 1, свега 2;

у округу пиротском, у срезовима: белопаланачком и лужничком по 1, свега 2;

у округу подринском. у срезовима: мачванском, азбуковачком, поцерском и рађевском по 1, свега 4;

у округу подунавском. у срезовима: врачарском, грочанском, јасеничком, колубарском и космајском по 1, свега 5;

у округу пожаревачком, у срезовима: звишком, млавском и рамском по 1, свега 3;

У округу рудничком, у срезовима: љубићском и таковском по 1, свега 2; и

у округу ужичком, срезовима: пожешком и моравском по 1, свега 2.

—·—

Д О П И С И.

Пожега, 25 Септембра 1894 год.

У опште узев, ова је година по наш народ рђава. Летина обманула; велике суше нису дале, да се добије ни она јадна количина производа, коју је земљоделац продао каишару на зелено; све наде, да ће ова година бити плодна, и на рачун, које се народ задужио, пропале су, он ће да страда!

Гледајући ову неродну годину и стање, које данас у Србији постоји т.ј. свакодневне грзавице и потресе, нама пред очи излази ова страшна слика: свуда је завладала општа оскудица, општа немаштина; стока јевтина; трговина пала; имање јевтино; трговци и мале газде пропадају; радње пале; с једне стране држава тражи порез, а пара нема, те власт имања у бесцење продаје; с друге стране у земљи завладала несигурност уз које иде и криза финансиска, а још избили и ајдуци и разбојници који убијају, пљачкају и отимају на све стране! Зло! Народ је очајно упр'о очи у будућност. Он гледа.... Али шта гледа? Свестрану пропаст и жалосну будућност своју!

У оваком стању не може да напредује, да цвета и да се развија ни пољска привреда. Све је пало. Народ је, истина, после мршаве жетве ипак почео да поправља ограду, да извлачи ђубре на своје њиве и ливаде а по неки и да оре за озиму пшеницу. Но све ово ради се са неком зебњом, са неким страхом, јер нико није сигуран ни са животом, ни са имањем, ни са малом својим....

То је у општим цртама представљена верна слика стања, у којем се налази народ овога краја.

Мих. М. Чолић.

Алексинац, 30. Септембра 1894 год.

(Ово-годишња Летина). У своме допису од 10 ов. м. т. г. јавили смо читаоцима «Тежаковим» каква је берба дувана ове године у овоме округу испала као и количину у којој се овај важан производ у овој околини производи; а са овим дописом. сада намера нам је та да упознамо читаоце са осталим привредним гранама у овој околини, т.ј. како су остале привредне гране у овој години родиле.

1) Стрмна жита сва у опште родила су добро, но само је штета по овамошње пољо-привреднике, што је цена стрмним житима свима у опште рђава.

2) Кукуруза како по брдима тако исто и по Морави, рђави су, а ово долази од прекомерне летошње суше. Ова шира околина за своју рану страшно је се уплашила, и велика је већина домаћина, који су приморани своју рану куповати.

3) Сено, услед ове прекомерне суше такође је рђаво родило, но по каквоћи је добро, те ће тако, у неколико својом добротом надокнадити малу количину.

4) Виногради на местима родили су помало, а на местима, нису родили ни мало. Познати непријатељ винове лозе, филоксера, већ је се угњездила и у овдашње винограде.

5) Воће сво у опште родило је врло добро. Интересантно је овде напоменути, да се у овој околини нигде не суше шљиве на сушницама, и ако би им се сушење у овој околини ренгирало, пошто је овде близу жељезница, па би подвоз јевтин био. У овој се околини шљиве једино на пециво ракије употребљују.

6) Баштенско биље: црни, бели и прази лук родили су прилично. Кромпири су слабо родили; паприка је родила врло добро; купус је родио добро. Све ово баштенско биље, није довољно ни за домаћу употребу а камо ли за продају.

7) Шумарство, та врло важна привредна грана од које се не зна, да ли имамо веће непосредне или посредне користи, на жалост у овој је околини врло занемарена и упропашћена, тако, да су сва брда око Алексинца оголићена. На брдима се већ виде ребра — голо камење и песак, које бујица, нарочито с пролећа, када се снегови почну топити, врло енергично сноси у речицу Моравицу, а ова опет у Мораву, и тако засуте песком и камењем потопе моравску долину.

И заиста велико је чудо, како овде на ову врло важну привредну грану, није утицала ни школа, ни црква, ни полиција, ни судство, ни лекари, ни њивгарија једном речју нико. Дакле. за ову врло важну грану привредну, нити је ко до данас водио рачуна, нити данас води. Сваки је загњурио свој нос у свој посао, па се дао у печалбу!

Од 22. ов. м. овамо почеше пада добра киша, која је земљу прилично нагопила, тако, да се овамо свуда и на све стране оре и пшеница сеје.

Здравље је како код људи, тако исто и код наше домаће стоке повољно.

Р. М. С. Пешић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XVIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 18. Јуна 1894. год. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, потпредседник госп. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Т. Леко. Коста Д. Главинић, Душан М. Спасић, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца М. Живановић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Коста С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

122.

Прочита се записник XVII. седнице. — Одбор га усвоји.

123.

Прочита се писмо г. Љубе Р. Јовановића економа из Лапова, којим моли друштво, да му одмах пошље вршалицу, а погођену цену положиће, вели, у једанпут 4 или 5. Јула ове године. — Одбор прими ово к' знању с тим, да му се вршалица одмах пошље.

124.

Прочита се молба г. Јована Ђурђевића економа из Паланке да му друштво дозволи да може поручити из фабрике Хофнера и Шранца једну вршаћу машину са локомобилом од 6 коњски снага на адресу друштвену. — Одбор реши: да му се дозволи, но без икакве обвезе друштвене за исплату. —

125.

Прочита се извештај комисије одређене за преглед и оцену крунача израђеног у фабрици г. Ранка Гођевца који гласи:

1, Да је крунач израђен од доброг материјала, но да није без махна.

2, Да при раду често испадају клипови кукуруза неокрушени потпуно, а мало дебље клипове не може брзо да пропусти, већ се то постигне дужим окретањем точка. Због тога се у неколико успорава и рад, а дешава се да се и сама шепурина јако нагњечи и донекле иструже.

3, Окрушена зрна при испадању јако се растурају, јер крунач нема направе којом би се ова зрна спуштала на једно место. Осим тога, крунач нема ветрењаче да извеје окрушена зрна,

4, Упоредном пробом рада са овим круначем и оним из Кинеове фабрике овога система исте величине одмах је примећено: да Кинеов крунач ради боље. брже и чистије а овај има и ветрењачу. —

Према овоме комисија изјављује своје мишлење, да друштво не може овај овакав крунач из фабрике Гођевца примити за распродају и препоруку у опште за употребу нашим привредницима. На случај да друштво нема у своме магацину бољих крунача може поједине купце упутити и на фабрику Гођевца. — Одбор усваја мишлење комисије, а о нађеним махнама известити г. Гођевца.

126.

Прочита се извештај комисије одређене за преглед и оцену тријера. Бр. 1436 кога је друштву вратио г. Милан С. Пантелић свешт. из Зајечара. Извештај гласи:

«1, Да на овом тријеру не достаје транзмисиони кајиш којим се везује ваљак и без кога је рад немогућ. Иначе је у свему исправан.

2, Употребљив кајиш са другог оваковог истог тријера, мисмо тријер наместили и пустили у рад и уверили се: да он према својој конструкцији ради добро.

Из овога излази: да купац г. Пантелић или није умео да удеси тријер да ради како ваља. или је очекивао да му тријер ради боље и више, но што он то може према својој конструкцији и цени.

Према томе мислимо да друштво није дужно накнађавати госп. Пантелићу трошкове које тражи на име подвоза и преноса тријера до Параћина тим мање што с' тријером није примљен и кајиш.»

Одбор усвоји мишлење комисије с' тим, да се извести и госп. Пантелић и да му се тражени трошак за пренос не може дати.

127.

Прочита се предлог управника друштвеног добра у Шапцу да се омица «Зелида» уступи г. Мики Спасојевићу економу из Шапца за 500 динара. — Одбор реши: да ужи одбор за управу друштвеног добра поднесе своје мишлење.

128.

По предлогу г. Светозара Љ. Гавриловића, да се имовина на друштвеном добру у Шапцу инвентарише. — Одбор реши: да одбор за управ. друштвеног добра поднесе своје мишлење.

129.

Г. Вучко С. Богдановић предложи, да се о решењу друштвеном за прославу 25-то годишњице друштвене извести г. Министар народ. привреде. — Одбор реши: да цео ужи одбор за друштвену прославу, са председником друштва оде и извести г. Министра.

130.

Прочита се тачка по тачка из извештаја ужег одбора за извршење програма управног одбора у 1894 години који гласи:

«1, да се практично предавање о пролетњем калемљењу у вези с практичним калемарским курсом на друштвеном добру у Шапцу, одложи за пролеће 1895 године, јер је у овој години за то одоцњено.

2, за рад плугом прашачем у срезу лесковачком није се могло постићи да се добију правилно засејане њиве кукурузом, а да се не би без тога постигли радом неповољни резултати и друштво излагало излишном трошку око тога посла, то се и тај рад за то место за ову годину одлаже.

На одзив подружине у Александрову, да се може чинити примена употребе прашача, — у своје време послат јој је ради тога један плуг, којим ће она сама радити, пошто за то има вештих људи.

Због тога да се друштво не излаже трошку изашиљањем нарочитог изасланика. А послати плуг прашач да се поклони подружини, од стране друштва.

3, да се поуке у раду машином жетелицом држе код свију, којима су те машине ове године набављене, и то:

а.) да се г. Вића Радовановић као редовни члан друштва и школован економ умоли да он сам то изврши при употреби своје жетелице, а да му се ради тога не изашиље нарочити изасланик. Само ради монтирања, ако му је потребна помоћ да му се укаже.

б.) да код Трифуна Томића у Бељину ср. поцерском сврши ове послове г. Светолик А. Петковић управник добра у Шапцу.

в.) да код Владимира Кандића из Трлића среза тамнавског, то исто сврши г. Никола Вељковић, сам или заједно са г.г. Спасићем и Живановићем, приликом одласка у те крајеве за оцену пријављених пчеларника.

Намеравани рад с' друштвеном жетелицом у Лесковцу и околини, да се такође изостави ове године, једно што нема сигурности да би се тим радом постигли ове године бољи резултати но прошле, а друго што се не може доспети поред других радова и на тај а и да се друштво поштеди од трошкова око рада, за који је несигурно да ће испасти добро.

А, с' обзиром на то што би друштвена жетелица остала ове године без употребе, да се пошље добру друштвеном у Шапцу на употребу с' тим, да се управник овласти да досадању жетелицу може продати а ову стално задржати.

4, Да се изложба говеди у Обреновцу приреди ове године 28 Августа, по мишљењу подружине.

За прирећење и награде да се вотира кредит из друштвене благајне до 3.500 динара.

Распоред изложбе и награда, да буде у главном према приложеном нацрту.

Да се изложба сматра као дело Срп. Пољоприв. друштва. А ради споразума о томе: у колико се и чиме могу друштво у извођењу изложбе подпомоћи подружина и општина у Обреновцу, да се овласте као друштвени изасланици г.г. Спасић, Живановић и Вељковић, који и иначе тамо путују 19 ов. м. за оцењивање пчеларника да се с' њима о томе споразуму.

Главни основи, на основу којих би изасланици водили преговоре и споразум с' подружином и општином били би:

1. Да друштво сматра изложбу као своје дело и приређује је о свом трошку.

2, Да оно одређује на то из своје благајне до 3.500 динара.

3, Да оно у главном руководи прирећење изложбе и само одређује оцењивачки суд, а договорно са подружином и општином — прирећивачки одбор.

4, Да му је од подружине и општине потребна помоћ поглавито око припреме изложбе и помоћи у бесплатној употреби места, где би била изложба. Евентуална помоћ од њихове стране у материјалу и иначе око припреме изложбе, сматраће се као помоћ с њихове стране за прирећење изложбе. Новчана помоћ општине ако би је било иће на повећање награда изложени грла.

Друштво не очекује од изложбе никаквих прихода. А од забаве ако је буде, приход у напред намењује се подружини у Обреновцу. — Одбор усваја све прочитане тачке извештаја у свему.

ОБЈАВА

На добру срп. пољопривредног друштва код Шапца, отпочеће се вађење и продаја воћних и украсних садница од 15 Октобра и продужиће се дотле, докле само време за то дозвољавало буде. Зато се моле поручиоци, који су воћни набавити саднице са овог добра, да се благовремено јаве са својим поручбинама како би им се исте на време отправити могле.

Цене су садницама вотњим и украсним:

Јабуке калемљене 1. ком. (садница) 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин., 1000 ком. 400 дин.

Крушке калемљене 1. ком. 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин. 1000 400 дин.

Дуње ком. по 60 пр. дин.

Мушмуле ком по 60 пр. дин.

Кајсије 1. ком. 80 пр. дин. 100 ком. 75 дин., 1000 ком, 700 дин.

Брескве ком. по 80 пр. дин.

Шљиве калемљене пожегаче (мађарке) 1 ком. 60 пр. дин., 100 ком. 50 дин. 1000 ком. 400. д.

Чокешинка крупнија од прве ком. 60 пр. дин., 100 ком. 55 дин., 1000 ком. 500 дин. Преко иљаде засебном погодбом.

Трешње и Мареле 1 ком. 80 пр. дин., 50 ком. 35 дин.

Ораси, 1 ком. 80 пр. дин. 20 ком. 14 дин., 500 комада 250 динара.

Дудови, 1 ком. 40 пр. дин., 10 ком. 3 дин., 100 ком. 20 дин. Шандуд 1 ком. 1 дин.

Кестење питомо, 1 ком. 80 пр. дин. 50 ком. 30 дин., 100 ком. 50 дин.

Шибље за ограде:

Багренова обични бели, 1000 ком. 12 дин., 5000 комада 50 динара.

Дудови 1000 ком. 20 дин.

Поморанџасти три (Maclura Aurantiaca) трогодишње саднице 1000 ком 60 дин.

Украсно дрвеће:

Кестен дивљи са белим, жутим и црвеним цветом 1 ком. 1 дин. 50 ком. 45 дин., 100 ком. 80 дин.

Багрен округли високо калемљен и одрасли.

Багрен калемљен црв. цвета I квалитет 1 ком. 1 динар.

Багрен калемљен ружич. цвста II кв. 1 ком. 80 пр. дин.;

Багрен калемљен белог цвета, 100 ком. I кв. 90 динара; II 70, III 50 дин; 1000 ком. I кв. 800 дин,; II 600, III 400 дин,

Цвета преко целог лета нарочито за пчеларе.

Багрен обичан некалемљен, I кв. 1 ком. 40 пр. дин., II кв. 30 пр. дин. III кв. 20 пр. дин.; 100 ком. I кв 80 дин. II 20, III 15 дин.; 1000 ком. I кв. 250 дин, II кв. 150 и III кв. 75 динара.

Каталпа, 1 ком 40 пр. дин. 100 ком. 30 дин., 500 ком. 100 динара.

Пајасен 1 ком. 40 пр. дин., 20 ком. 6 дин.

Остале производе по ценовнику, који се сваком шаље на захтев и бесплатно.

Трошкови око подвоза и паковања, падају на терет поручиоца. Паковање рачуна се само по коштању.

ОБЗНАНА.

«Моравска» пољопривредна подружина, отвара и ове године од 1 Новембра у своме дому у Прњиловици «Привредно грађанску школу.»

У ову школу примају се младићи који су ове или ранијих година свршили IV-ти разр. основ. школе а доброг су владања.

Подружина има учионицу, стан за ђаке а и потребне наставнике. Набавља ће се: дрва за огрев, осветлење, учила, књиге, и сав писаћи материјал, које све даје безплатно својим ученицима.

Ученици — односно њихови родитељи, имају се старати: за одело, преобуку и храну.

Течај ове школе почиње 1 Новембра ове, а завршава се 1 Априла идуће год.

Ово се јавља родитељима у ср. моравском и околини. да би који жели своје деце у ову школу уписати.

Упис траје до 1 Новембра ов. год. а може се уписати код учитеља шк. прњиловач. Г. Савића, или код Председника подружине поп Лаз. М. Мартиновића из Житковца.

Од стране «Моравске» подружине, Срп. Пољопривред, Друштва Бр. 86. На Св. Луку 18 Октобра 1894 г. Прњиловица.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Дат је у штампу

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1895 ГОДИНУ

и биће готов до 1 Новембра ове године

Календарски део пољопривредног календара обилује разноврсном и интересантном садржином; у њему су календари православни римокатолички и мухамедански, а осим тога нарочито је обраћена пажња потребним обавештењима за свештенике.

У поучном делу пољопривредног календара ови су чланци:

1., Месечни радови (знатно попуњени и измењени).

2., О правилном припремању земље на њивама и о потребним справама за то (са сликама);

3., Шта се постиже укрштањем код стоке, и како се овим начином до жељеног циља може доћи;

4., Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог (са сликама);

5., Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту (са сликама);

6., Општински расадници и њихова вредност;

7., О сађењу воћака покрај путева (са сликама);

8., Важнији четинари који код нас расту и где се могу подизати;

9., И пољопривредник треба да води рачунске књиге;

10., Каквим се радовима осим тежачког могу занимати наши пољопривредници;

11., Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење «живе тежине« код говеда (са сликама);

12., Мислите и на птице (са сликама).

13., „И гора има свога сајбију» приповетка

После овога многе корисне белешке за пољску и кућевну привреду, податци из свих привредних рана, пољопривредни заводи, установе и пољопривредна удружења у Србији, Црној Гори и осталим српским земљама, потпуни списак новијих пољопривредних књига и шематизам чланова Српског Пољопривредног Друштва.

Календар ће изнети око 13 штампаних табака, а стаје само 50 пара динарских.

Како ће календар бити готов до Новембра ов. г. то се умољавају сви они, који га желе набавити, или који се хтедну заузети за његову продају, да се пријаве што пре Српском Пољопривредном Друштву, назначивши тачно колико комада желе имати и куд да им се пошљу. На вересију шиљаће само онима, за које је друштво уверено, да ће *у скоро*, по пријему књига, новац послати; с тога би много удесније било приликом поруџбине календара и новац послати.

Моле се господа, којој је разаслато

„Пчеларство“ Свет. Љ. Гавриловића

да изволе послати новац што пре.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Изложба говеда. — Двострука жетва. — Докле се пастув може употребити. — Остављање јабука за зиму. — Трговина са сточном храном. — Тежак и сељак. — Извешће о калемљењем воћу. — Једна важна напомена одгајивачима говеда (свршетак). — Какве нам школе требају? (наставак). — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. Објава.** — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 42 и 43. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. НОВЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ

I.

О земљишту на коме успева америчка лоза и о припремању истога за засађивање винограда.

И ако је до сада већ више пута било говора у „*Тежаку*“ о разним радњама, које се морају вршити при подизању винограда са америчком лозом решио сам се да и ја напишем ово неколико редака, којима сам нарочито рад, да обратим озбиљну пажњу на припремање земљишта за засађивање америчке лозе, свима онима, који су намерни да на пролеће засаде америчку лозу, верујући: да неће бити од штете но да се може доста припомоћи паметном и корисном обнављању наших винограда, ако се у „*Тежаку*“, сваке године, а у згодно време, буде писало о свима пословима који се морају вршити при обнављању винограда америчком лозом.

Пишући ове редке, надам се: да ми наши стручњаци, који су се нарочито спремали на страним стручним школама за винодеље, неће у грех уписати што им се и ја у посао мешам, и да ће грешке, ако их буде у овоме упутству, што пре преко „*Тежака*“ исправити, на шта ћемо им казати искрено хвала и ја и сви они, којима је потребно стручно упуство за овај рад, и који ће га, држим, врло радо и примити.

Наш једини пољопривредни лист «Тежак“, у исто је време и једини извор, за највећи део наших пољопривредника, у коме они траже упуства за рационалан рад у разним пољопривредним гранама, с тога је, по моме скромноме мишљењу, врло потребно и корисно: да се о разним пољопривредним радовима, а нарочито о онима, који су за наш свет сасвим нови, пише у „Тежаку“ сваке године у згодно време, као што сам то и мало пре рекао.

Истина, о спремању земљишта требало је и мало раније писати, јер је већ крајње време за вршење тога посла, али, како се он може врло корисно извршити и у Новембру па и у првој половини Децембра, ако не буде јаких мразева, није доцкан ни сада.

Приступајући самој ствари, имам да напоменем: да сам се при писању следећих редака користио оним, што су о овој ствари писали страни стручни теоретичари и практичари, и искуством које сам сам стекао.

*

Сваки, који жели да подиже виноград са америчком подлогом, треба да је пре свега на чисто с тим: *да је подизање винограда са америчком лозом много теже, зиметније и скупље, но са нашом домаћом лозом на досадањи начин*; с тога, ко нема потребних средстава, треба да приступи подизању винограда поступно засађујући сваке године само онолики простор, колики према својим срествима може да уради како треба. Већи труд и већи трошкови око подизања оваквих винограда, исплаћују се тиме: што добро засађен и добро обрађиван виноград са америчком лозом, обилатије рађа и што је грожђе, у многоме погледу и боље но у виноградима који су засађени домаћом лозом.

Осим тога, сваки треба да зна у напред и то: *да америчка лоза, нарочито рипарија соваж, која је код нас скоро родила и размножена, неуспева на свакоме земљишту*. Тако на прилику, на лапорастоме, на јако глиновитом а влажном, или јако кречноме земљишту, ова америчка лоза не може да успева. Ово треба да имају на уму нарочито они, који подижу винограде у околини Београда, гди је земљиште већином врло кречно.

Америчке лозе врло добро успевају на дубоким, трошним земљиштима, која имају доста гвожђа и песка помешаног са кречом или глином.

На земљишту, које у 1. килограму има 30. грама креча успевају још врло добро све врсте америчке лозе.

На земљишту, које у 1. килограму има до 100. грама креча, успева америчка лоза још доста добро. На земљишту, које у 1. килограму има 100 до 180. грама креча, почиње лоза у брзо после калемљења да жути, то јест, добива тако звану «жутицу» или „хлорозу”, од чега ће за неколико година и угинути. На земљишту пак, које у 1. килограму има више од 180. грама креча, или које је јако глиновито и влажно, неможе рипарија соваж никако ни да успева с тога је не треба ни садити на таквим земљиштима.

Пре краткога времена, испитано је хемијски једно земљиште са Дедије на топчидерскоме брду (из околине Београда) и нађено је, да у 1. килограму има:

155. грама креча. На овоме земљишту може дакле ипарија још да успева. Ово је земљиште поред мога винограда и сасвим је вероватно, да и земљиште мога винограда има исту количину креча.

Моја је америчка лоза већ 7. година стара и имам четворогодишњих калема који сви добро успевају. Имам пак неколико чокота који већ две године болују од жутице (хлорозе) и које морам да вадим јер су већ сасвим закржљали. Ово је чокоће добило хлорозу с тога, што водене жиле које су се врло јако развиле на штету основних жила, леже врло плитко те се при обрађивању земљишта сваке године штете.

У почетку ове године, испитивано је хемијски и једно земљиште из околине Свилајнца, и у четири пробе, нађено је у једноме килограму земље 4,2 до 19,1 грама креча, а у једној проби нађено је 540. гр. креча, земљиште, од кога су прве четири пробе врло је добро за успевање Ипарије соваж, а у ономе земљишту од кога је проба са 540. грама креча, неможе Ипарија соваж успевати, и виноград, подигнут са овом лозом на томе земљишту морао би у скоро угинути.

Осим ова два случаја, мени није познато да су хемијски испитивана још која наша виноградска земљишта; па како америчке лозе у опште, а нарочито Ипарија соваж, траже боља земљишта него наше домаће сорте и како ми није познато, каква су виноградска земљишта наших винодељских крајева изнеђу овде, по страним стручњацима, која се земљишта сматрају као добра за успевање америчке лозе, а која као лоша и како се, бар приближно, распознају разна виноградска земљишта по својим спољашњим знацима.

Тако нпр. *дубоко земљиште, које прилично пропушта влагу а песковито је и црвенкасто-мрке боје, сматра се као врло добро за све врсте америчке лозе,* па разуме се и за Ипаријy соваж.

Земљишта, која не пропушћају влагу, а имају за подлогу лапоре или глину, нису добра за Ипаријy соваж, јер ова на таквим земљиштима почиње у скоро да жути, то јест, почиње да болује од „хлорозе.“

Земљишта, која у 1. килограму имају 100. грама креча, сматрају се још као добра за успевање Ипарије соваж; а на она земљишта, која имају у себи више од ове количине креча, не би требало ни засађивати Ипаријy соваж.

Земљишта, која имају доста креча, *одликују се мање или више отвореном бојом, с тога се споро загревају, а ако су при томе и јако глиновита, онда биље у пролеће доцкан креће.* Због ове особине, оваква су земљишта врло неподесна за све врсте лозе, које пуштају жиле дубоко, а нарочито за америчке сорте. Што год је једно земљиште кречом богатије, то му је и боја отворенија.

Према овоме, ко има земљиште отворене боје, и сумња да је исто јако кречно, учиниће добро: да не засађује Ипаријy соваж пре, док се хемијском анализом не сазна: колико креча има у 1 килограму земље. Ради хемијског испитивања, треба у томе случају спремити пробе виноградског земљишта па их послати у Београд, било државној хемијској лабораторији, било рударској хемијској лабораторији.

За сваку пробу довољно је послати по 1 и по килограм земље виноградске, онакве каква се извади, а треба је вадити на следећи начин:

Прво се скине орница и баци на страну, за тим се ископа рупа дубока 60 до 100 сантиметара (2 до $3^1/_4$ стопе), према томе, да ли је земљиште трошно, довољно ће бити да се за пробу извади земља са ашовом из дубине од 60 до 70 сантиметара, а ако је земљиште јако збивено, онда се проба може узети и из

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних жита).

ПРИСТУП

Корисне и штетне појаве у нашој пољопривреди 1882 г. — Појава штеточиња: Phyloxera vastatrix и Anisoplia austriaca. — Мере против првог и незнање о другом. — Званични извештаји о другом. — Расиис министарства народне привреде о другом. — Голема опасност пољопривреди од Anisoplia austriaca. — Потреба да се он са свију гледишта испита и изучи. — Познанство и опис његов као најпреча средства у борби са њим. — Најбогатија књижевност о Anisoplia austriaca.

Узима се у опште, да је 1882 година била код нас тако плодородна и толико користи донела нашем пољопривреднику, да се више пожелити не може. Овака је доиста и била та година, тако да и ми у то ни у колико не сумњамо. Но као на несрећу, ове се исте године десише и такве појаве у нашој пољопривреди, које оправдаше ону народну пословицу: да без добра нема зла и обрнуто. Шта више, ми можемо и доказно потврдити, да је се ове године догодила већа штета у нашој пољопривреди, но што се то у опште мисли.

Ова је штета била у томе, што су се 1882 године појавиле код нас две највеће штеточиње у пољопривреди: Phyloxera vastatrix — виноградна зараз — и Anisoplia austriaca — житни метиљ.

Против првога штеточиње, т.j. против Phyloxera vastatris одмах је одпочета и водила се доста жестока борба, јер су се и његовој појави, као каквом спољашњем непријатељу, изранише надали, и предузимали свакојаке мере и средства, да се како год осигурају од његове најезде.

Међу тим, о појави овога другога штеточиње т.j. Anisoplia austriaca (житнога метиља) није се могло ништа знати. Овоме је узрок просто та околност, што он може у некој земљи живети у незнатном броју, јер још нема повољних услова културних за његов живот и размножавање, те за то, у таквом случају не може бити ни опасан пољопривреди у тој земљи. Али чим се промени начин газдовања у таквој и створе повољни услови културни за његов живот и развитак, онда се он одма јавља да опустоши њиве стрмних усева јарих, па на њима однегује и размножи нове нараштаје своје за будућа таква опустошења. 1882 год. и код нас су се у Србији били стекли повољни услови културни за живот и развитак житнога метиља. То се може видети из извештаја начелства окр. нишког од 1883 год. (види распис Министра Народне Привреде), кад је оно јавило Министарству Народне Привреде: да су се неке „бубе“ појавиле на белим житама, а нарочито на ражи и пшеници још од прошле године.“ У исто доба и начелство окр. смедеревског јави о појави такве „бубе“ у окр, смедеревском, те пошљу по неколико примерака од ње у канцеларију Министарства Народне Привреде да се испитају.

По добивеним примерцима, у Министарству Народне Привреде, — закључе, да су се две одлике рода Anisoplia појавиле и то: Anisoplia austriaca и agricola.

За Anisoplia agricola зна се из животописа његова, да он није бог зна како опасан непријатељ пољопривреди, јер нигде нема примера у другим земљама, да је какве велике штете на-

веће дубине — 100 сантиметара[1]). Добро би било да се узму по три овакве пробе, и то једна из средине а две са крајева оне површине која ће се засађивати америчком лозом. Извађену земљу треба метути у нарочито спремљене, обичне кесе од хартије или платна, и сваку треба обележити са по једним бројем, н. пр. Бр. 1. Бр. 2. и т. д.

Не би било згорега, да се за хемијско испитивање узму са једнога места и пробе орнице и здравице, али, како се већина главних жила винове лозе — нарочито америчке — шире у дубини од 60 до 100 сантимет., то је и важније да се земљиште испита из ове дубине. У орници се шире само тако зване водене жиле које се, у виноградима, који се правилно обрађују, обично уклањају, и орница је за винову лозу од мање важности но здравица

Тако је количина креча, која се находи у једноме земљишту, по досадашњем искуству од пресудног утицаја на успевање америчких лоза, а нарочито Рипарије соваж, не би је требало засађивати на земљишту које по спољним знацима изгледа да је јако кречно, пре док се хемијском анализом не сазна колика је у њему количина креча, као што то и мало час рекох; *а најбоље би, можда било, кад би министарство народне привреде званично наредило да се хемијски испитају разна земљишта и са разних виноградских положаја, бар из наших познатих винодељских крајева, па да према резултатима, који се добију овим испитивањима, набави и препоручи оне сорте америчких лоза, које ће, према досадањем искуству, у другоме свету, најбоље успевати на тим земљиштима.*

[1]) Овакво узимање пробе препоручујем под предпоставком: да је здравица до дубине од 1 метра једнообразна, а ако то није случај, већ је састављена из више, знатно различних слојева, онда треба узети пробу из сваког слоја.

Ово је, пак, по моме скромноме мишљењу, посао који неће много стати ни труда ни трошка, и који неби требало одлагати, јер, ако Рипарија соваж буде засађена и калемљена у јако кречноме или јако влажноме земљишту, па нови виногради у скоро пропадну — као што већ има један случај у околини Београда — онда ће свет убрзо изгубити веру у америчку лозу и у све оно, што му се за обнављање винограда препоручује.

Наши су пољопривредници тек у најновије време почели у мало већој мери да саде америчку лозу, па с тога је потребно, да се благовремено учини све што треба, те да се са обнављањем винограда на америчкој подлози не деси оно исто што је се десило са „исартијевим“ сушницама за сушење шљива.

Кад су у питању милиони динара, које сада шаљемо на страну за лоша страна вина и грожђе, а који би требали да остану у земљи, не сму се штедети неколико хиљада динара, које би се утрошиле за испитивање виноградских земљишта, будући би се тиме утврдило: које америчке сорте треба препоручивати за поједине винодељске крајеве.

По себи се разуме, да би требало одмах приступити и набавци веће количине оних америчких сорти, које добро успевају на земљиштима са више креча.

*

Винова лоза, као и свака друга биљка, развијаће се у толико снажније, у колико је већа количина трошне (прекопане) земље, у којој може своје жиле да шири. Ово што рекох, важи за лозу у опште, а за америчку лозу, на коју сада полажемо сву нашу наду, од које тражимо да буде што издржљивија противу филоксере, и да нам што обилатије рађа, важи ово још у јачој мери; па како винова лоза спада у оне

насио стрмним житама. Али за Anisoplia austriaca зна се, да је он просто баснослован по фактичкој опасности за бела жита, и држе га за весника глади у оним земљама, у којима се он појави и настани на неколико година.

Кад је он овако опасан штеточиња, а пре 7—8 година јављао се местимице и у нашој пољопривреди, па са нестанком за њега повољних услова за живот и развитак притајио се за неко време, — то неће бити згорега, да се ми још сада с њиме мало изближе упознамо. *Ово ће нам познанство с њиме свакојако бити потребно, јер наша пољопривреда није ни уколико осигурана од нове појаве и најезде Anisoplia austriaca на њу.* А до овакога закључка смо дошли *на основу тога факта, што је и до данас наша пољопривреда остала још у оним истим условима културним, у којима је била и пре 7—8 година, за време појаве Anisoplia austriaca — житнога метиља у њој.*[1])

У цели, дакле, што бољега познанства са њим, ми ћемо га овде стручно и тачно описати са свију могућих гледишта

Тако нпр. са ентомолошког гледишта описаћемо га, како по пореклу, тако и по сродству са другим штеточинама његовим рођацима; а са биолошког — по начину живљења у свима ступњима његова живота, почев од јајета па до органски потпуно развијеног инсекта. За тим, по навикама и тактици његовој у насртајима на предмете жртве и другим особинама његова карактера.

Са гледишта пак историјског биће описан од почетка његове појаве у другим земљама па до појаве његове код нас у Србији; а са географског — по његовој распростртости у старом и новом свету, па и утицају, који на њега имају климатски услови у свима ступњима његова развитка.

А у морфолошком опису приказан је и у сликама, какав он изгледа кроз све метаморфозе његова живота до потпуног цикла развитка.

Овакав свестрани и научни опис, па, дакле, и тешње познанство са овим најопаснијим штеточином пољопривреде, могу послужити као основни материјал и полазна тачка за читаву поворку непосредних и посредних мера и средстава у борби против житнога метиља.

Те су мере и средства изложена у другом одсеку ове књиге: у «Практици о Житном метиљу,“ где су исцрпљени сви начини и средства за борбу са житним метиљем, до којих је дошло савремено искуство наше.

Сав научни и практични материјал за израду овога списа о Anisoplia austriaca — житном метиљу — и др. штеточинама тога рада, узет је из руске књижевности као најбогатије у овој области, а од писаца, који су признати за најкомпетентиије и најстручније у овој области пољопривредне науке и искуства.

10 Маја 1890 год.
Београд.

† **М. Николић**

[1]) Ови су радови били већ поодавна написани, кад нам «Српске Новине» од 18 Маја тек. год. у 109 бр. потврдише ову нашу поставку. У рубрици «Стање усева» до 16 Маја 1890 год. јавља се из одељења за земљорадњу и сточарство министар. народ. привреде ЗБр. 836 од 16 Маја 1890 год. да је се и ове године, « у окр. нишком» појавио на ражи и нанео штете инсекат анизоплија (Anisoplia fruticola)» дакле опет у оном истом округу, у коме и 1883 г. и то трећи рођак од (Anisoplia austriaca, ако је само тачно одређен!

I.

Теорија о житном метиљу.

(Anisoplia austriaca)

Гледишта; ентомолошко, морфолошко, биолошко, историјско и географско.

Ентомолошко место рода Anisoplia; ред, група, фамилија врсте. — Опис рода Anisoplia. — Колико има врста и које су

биљке, које пуштају своје жиле дубоко у извесним случајевима и у дубину од 5 до 6 метара, то је за добро напредовање америчке лозе поред поднебија и састава земљишта, први услов дубоко прекопавање земљишта.

У земљишту, које је дубоко и правилно прекопано — риљано — развија се сваки поједини чокот правилно, и жиле се могу врло јако да шире, а тиме добивају могућност да састојке, потребне за хранење чокота, црпу из веће количине земљишта, а последица је овога, опет, већа родност и трајашност свакога чокота.

Риљањем или дубоким прекопавањем, иде се с једне стране на то, да земљиште буде трошно у што већој дубини, а с друге, опет на то: да орница, која је више или мање плодна, и у којој се находе потпуно распаднути саставни делови једнога земљишта, дође у ону дубину у којој ће се находити основне лозине жиле. А дубоко трошно земљиште, потребно је с тога, што винова лоза има јако разгранате жиле које у дубину иду као што је то и мало час речено. Спуштање плодне орнице у дубину, нарочито је корисно за винову лозу, јер, код добро засађеног винограда треба удешавати, да се основне жиле могу развити у оној дубини, у којој им неће шкодити ни јак мраз ни јака суша. Ако основне жиле, које се находе у већој дубини, на дну чокота, немају око себе трошну, плодну земљу, слабо ће се развијати, и чокот ће, услед тога, тежити, да у јачој мери развија тако зване водене жиле које леже врло плитко и које су услед тога изложене и мразу и суши. Чокоће, пак, које има слабо развијене основне а јако развијене водене жиле, неможе бити дугога века.

При одређивању дубине, до које треба риљати — копати — треба имати на уму: да је најбоље да орница дође у ону дубину, у којој ће се, по правилу, основне жиле, нарочито првих година ширити. Према томе, као најцелисходнија дубина риљања добива се на 1 метар и то, мерено у прекопаној и преврнутој земљи. Дакле, чиста дубина шанца треба да буде 80 до 85 сантиметара.

Риљање у овој дубини може се извршити само ручним радом и с тога је скопчано са знатним трошковима; али, ко хоће да подигне виноград дуготрајан, од кога ће имати вајде, тај не сме на овоме послу много штедети, исто онако, као што не сме штедети ни један домаћин кад гради темељ за своју кућу.

Коме средства недозвољавају, а земљиште му је и иначе доста трошно, тај може риљати до дубине од 60 сантиметара, то јест може копати шанчеве дубоке 60 сантиметара. Мању дубину од 60 сантиметара, не препоручује ни један стран ни теоричар ни практичар, а то је и сасвим разумљиво према ономе што је мало раније речено.

Ко добро спреми земљиште за засађивање америчке лозе тај је већ самим тим осигурао скоро пола успеха, јер само на добро спремљеноме, доброме земљишту, развијаће се лоза као што треба.

У равним или мало нагнутим положајима, риголање се врши на следећи начин:

На доњем (нижем) крају земљишта, обележе се поред канапа две бразде, једна поред друге у остојању од 1 метра (3 стопе), па се између тих бразда копа ашовом шанац. Прва два ашова баце се на страну поред шанца, по даље. До ове прве гомиле, избаци се земља која се добије од друга два ашова дубине. Сва ова земља, орница, од прва два ашова, и здравица, од друга два ашова, остави се ту поред првога шанца, да се после пренесе у последњи. Пошто је шанац ископан у дубину од једнога ашова, треба земљу

најштетније. — Морфолошки опис врсте Anisoplia austriaca са увеличаним сликама његових метаморфоза: савршени инсект, јаје (нема слике), ларва и чаурак. — Биолошки закон Кетлеа из животињског царства. — Упоређење ларве Anisop. austriaca са сличним ларвама других инсеката. — Стара и нова историја у појављивању његовом, — Прва његова појава на појаришту опустошења и уништења стрмнина на југу Русије, — Географско расирострањење његово.

Стручњаци — ентомолози уврштују род Anisoplia у ред Coleoptera (тврдокрилци), групу Rutelini и фамилију, Scarabacidae У опште цео тај род карактерише се тиме, што има на рожастим ногама нокте неједнаке величине, на коленастим пипцима (сваки пипак има 9 коленаца) троперу главицу и карактерну форму штитића на глави; који се с чеоне стране поступно сужава а на крају се извија у вис и шири, прелазећи тако неприметно с предње стране у оштро ребарце, којим инсект врло вешто цепа биљна ткања и расчевршује класне плевице. Овај род има 31 врсту, из којих се у Јевропи зна само за шест да су штеточине, а на име: 1) Anisoplia agricola F; 2) arvicola F? 3) fruticola F. или segetum Hbst; 4) lata Er; 5) crucifera Hbst и 6) *најштетоноснији austriaca Hbst:*

Ова је последња врста најштетоноснија, те по томе и најбоље изучена, с тога ћемо се ми само на њој и зауставити; у толико пре, што све овде речено о њој, има такав исти значај за све поменуте штеточиње овога рода.

1) *Развијени инсект.* Тело је овога тврдокрилца — Anisoplia austriaca — (сл. 1) који спада међу најкрупније представнике свога рода, дугачко 6—8 м. м. боје тамно-зелене, понајлак ћашти и на доњој површини чекињасто је, а покриљци (ditra) непокривају крај трбуха и боје су црвеникасто-жуте, црвеникасто-мрке или сасвим мрке са веома приметним уздужним пругама и карактерном црном пегом около штитића, која је по некад а нарочито код мужјака, сасвим слабо обележена.

Ето, такав нам изгледа савршено развијени претставник у потпуном својем облику, кад је већ издржао све перипетије мучне и дуготрајне борбе за време свију метармофоза у своме развитку. И у том облику он се организује у своје летеће и штетоносне легијоне, напада на биљке — дивље и питоме стрмнине — и уништава их, спарује се, после чега мужјаци гину а женке кад снесу јаја. — Из ових јаја измили. —

Слика 1.

2) *(Ларва)* (сл. 2 и 3). Ларва његова зове се рчица (Engerlinge), она има рожасту светлорињу главицу са коленастим сежњацима (по 4 коленца у сваком), од којих је други коленац дужи од трећег и четвртог, јер су ови готово једнаки међу собом; три пара рожасто-коленастих ногу (по 4 коленца у свакој) са дугачким чекињицама

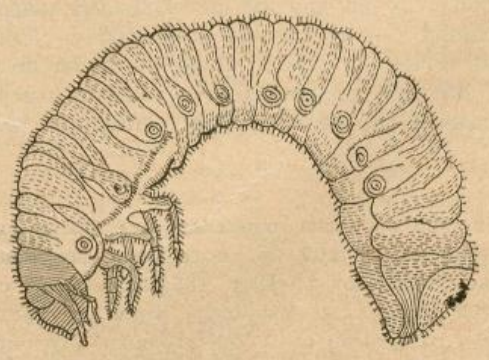

Слика 2.

Слика 3.

заравнити мотиком, па тек пошто се ова окресана земља избаци, треба копати други ашов дубине и кад се са овим доврши, треба опет мотиком заравнити и земљу избацити. После свакога ашова дубине, треба земљу заравнити мотиком, да свуда буде подједнака дубина. Шанац треба ископати 60 или 80 до 85 сантиметара, према томе за коју смо се дубину решили.

Пошто смо избацили сву земљу из првога шанца обележи се, поред канапа, ширина другога шанца, који треба опет да је 1 метар широк, па се онда приступи копању овога другога шанца и то на следећи начин: Раденици уђу у први шанац па мотикама свлаче земљу из другога у први шанац и то све дотле, док се дубине оба шанца не изједначе, а кад се дотле дође, онда раденици пређу у други шанац и продуже копање истога ашовом. И овде треба земљиште заравнити мотиком, чим се шанац ископа за дубину једнога ашова. Кад се овако ради онда орница дође на дно шанца а здравица озго, други се шанац копа до исте дубине до које је и први ископан и сва се земља из њега баци у први. Добро је, да се при копању ових шанчева земља што боље иситни.

Кад се сврши са другим шанцем, приступа се одмеравању и копању трећега и то на исти начин као и код другога и тај се посао продужи на исти начин све дотле док се не дође до краја земљишта које хоћемо да изриљамо. За попуњење последњега шанца, морамо пренети земљу коју смо избацили из првога, и при попуњавању треба добро пазити на то: да орница дође на дно а здравица поврх ње.

Да би риљање било добро извршено, треба посао непрестано надгледати, јер се може десити да раденици ископају шанчеве, који нису по целој дужини и ширини подједнако дубоки, нарочито ако се земљиште у дубини теже копа.

Ако се риљање погоди ћутуре или од квадратнога метра, онда за контролисање треба удесити нарочито тање, добро зашиљено дрво, на коме ће бити обележена потребна дубина, па се ово дрво побада на врло много места уздуж и попреко, по изриљаној површини, и на местима, на којима није копано до потребне дубине неће дрво моћи продрети у земљу до обележене дубине.

За риљање лакших, трошних, земљишта потребни су ашов и мотика, а за тежа, збивена и каменита земљишта, морају се употребити будак и пијук.

У стрменим, брдским положајима, риљање се врши на исти начин, као и у равним положајима само је посао често много тежи с тога што тада имамо и теже земљиште.

Понајзгоднije време за риљање јесу Септембар и Октобар, јер се земљиште преко зиме измрзне нависини и слегне. Риљање се може вршити и зими — нарочито ако је зима блага — али зимско риљање има ту главну махну што је орница зими смрзнута, па долази на дно шанца у великим грудвама које се тешко разбивају, и што је рад спорији.

Риљати се може и плуговима који су нарочито за то сграђени и који посао добро врше; али, да би се плугови могли употребити, треба да су испуњени ови услови:

1). Мора се риљати већа површина, да би се трошкови око набавке плугова исплатили;

2). Земљиште не сме бити масно или у опште тешко, већ да је дубоко а трошно;

3). Земљиште не сме бити стрмо нити стенама испресецано;

4). Треба да има довољно места за обртање плугова, с тога.

и оштрим ноктима на крају; тело јој је жућкасто-бело и обрасло ретком мађом а склопљено из 12 прстенова на којима има 9 пари жутих шупљика на цевчицама — трахејама с обе стране тела за дисање и последњи је пар по величини знатно мањи од осталих. Првих 9 прстенова тела готово су једнаки међу собом, 10 и 11 већ су унеколико дужи а 12 је прстен одељен попречном браздом и у најмању ће руку три пут дужи од 11. па са страга се завршује попречним жљебастим чмаром. Одозго и на средини стражњег мањег дела овога прстена има округло пољанце, које се најрељефније може видети на шпиритном препарату од те ларве (сл. 4). То је пољанце ограничено с браздом на форму круга који се потпуно не затвара, него се отвара баш наспрам средине горњег краја чмара ка коме се одавде и пружа уздигнуто ребарце. Доња шупљина, што опкољава чмар и одељује се попречном браздом од доње части 12-ог прстена, која је обрасла са ретким мађама, расположена је хоризонтално и представља потпуну целину.

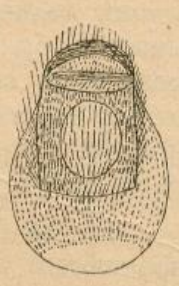

Слика 4.

Опитом је доказано да ларве живе 2 године. Кад ларва измења своју кожу неколико пута за време тако дугачког свога живота и порасте од 9—15 м.м. у дужину, онда у првој половини Маја прераћа се у светло-жути. —

3) *Чаурак (нимфу)* (сл 5 и 6) који се сасвим умртви и лежи у јајастој рупици на дубини од 3—8 см. док се после 2—3 недеље не развије у облик савршеног инсекта, који кроз неколико дана већ сасвим не ојача. За тим он читаве 2 године дана пробави испод земље под свакојаким образинама као: *јаје*, ларва и *чаурак*, док се и опет не појави над земљом и не отпочне своје опустошење и уништење белих жита.

Овде нам је потребно да се још мало зауставимо на једном биолошком закону Кетле-а, који нам ваља узети у обзир код ових ситних непријатеља наших из животињског царства.

Познато је, да је на нижим ступњима животињског царства индивидуалност крајње неразвијена, јер свака јединка на посе носи на себи све карактерне црте целе фамилије, групе, па чак и читавог реда, у који спадају многи милиони тих јединака. Овај факт потврђује оно правило, да се крајности вазда додирују па тако је и овде где се појединост губи у општност и обратно, — општност се очито представља у свакој појединости. И у колико је појединка код ових животињица неразвијенија, у толико је и ова једноликост код њих интензивнија

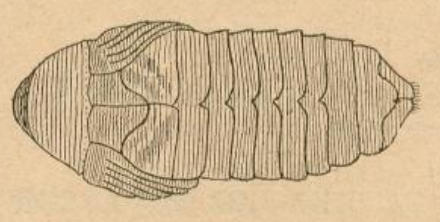

Слика 5.

Слика 6.

што се сасвим јасно види и манифестује у првим фазама њиовога развића. Ако одавде пођемо на више по лествици целог животињског царства, ова једноликост и неодређеност између појединака и масе почиње испонајлак да исчезава, да се непрекидно диференцише тако да код најсавршенијих појидинака животињског царства, као нпр. код човека, прелази у супротну њој крајност — у разноликост. Па и код човека у првим фазама развића, нпр. у детињству, може се јасно приметити више и јаче једноликости код појединака, него ли доцније, у добу савршеног развитка, кад и код њега, усљед крајњег развића индивидуализма, прелази у разноликост.

(Наставиће се)

5). Површине које хоћемо да риљамо плуговима, не смеју бити узане, и

6). За теглење плугова треба имати на расположењу: десет до дванајест пари јаких волова или 8 пари јаких коња.

Риљање плуговима врши се са два плуга, који један за другим иду. Први плуг изорава бразду 45 до 50 сантиметара дубоку, а други, који за овим првим иде, већ отвореном браздом, прдврће и троши земљу у дубини од 30 до 60 сантиметара.

Најбоље је кад се први плуг удеси да оре дубоко 40 сантиметара а други 30 сантиметара, а то су у исто време и њихове нормалне дубине орања.

Плугове за риљање израђују у Аустрији: Сак у Плагвицу и Клајтон и Шутлеворт у Бечу а могу се набавити преко Српског пољоприв. друштва. Клајтонови плугови коштали су прошле године у Бечу и то, први 53 форинта а други 42 форинта.

За теглење првога, потребно је за трошно, дубоко земљиште, најмање: пет пари јаких волова или четири пара јаких коња; а за други, за исто тако земљиште, потребно је најмање: три пара волова или два пара коња.

Са овим плуговима може се за један дан врло лако изриљати до 5500 квадратних метара, дакле, за два дана један хектар.

И ако се плуговима много брже и јевтиније риља, ја држим да ће бити мали број оних који ће плугове употребити за овај посао, нарочито сад у ово прво време.

Гди су земљишта подесна за риљање са плуговима, било би добро: или да општине набаве плугове па да их појединцима дају на послугу, наплаћујући умерену кирију, или, да се више њих удруже, па да их заједнички набаве, будући је риљање плуговима много јевтиније од ручнога рада.

На завршетку, хоћу још једном да нагласим: *да сваки онај, који хоће да обнавља свој виноград са америчком подлогом, не сме много штедити при спремању земљишта*, јер, као што је раније речено, од тога како је земљиште припремљено, зависи врло јако и успевање будућега винограда, с тога, нека нико не риља плиће од 60 сантиметара (2 стопе).

Топчидерско брдо
23. октобра 1894. године.

К. Д. Г.

Од куда то долази: да нека нова поврћа код неког добро, а код неког хрђаво успевају?

Да ово питање поставим, да га уједно објасним и на њега одговорим, дадоше ми повода неки наши пријатељи, који су нека нова поврћа поручили, па једни се хвале да им је добро успело, а други се жале да — не ваља!

Са оцењивањем нових сорти поврћа, као и у опште са новинама у пољској привреди, па ма то у којој му драго грани било, врло је тугаљива ствар. То зависи од толико разних узгредних околности, па и врло незнатних случајности, да *појединa* оцена, ако није изречена са меродавне стране, ако ју није дало стручно, поуздано лице, не може бити довољна, па било да је изречена „за“, или „против“ једне сорте, било новог, ил' старијег поврћа.

Повртарство је, као што је познато, најсавршенија грана нашега рада, и у том раду врло осетно упливишу, и то до најмање ситнице: местне прилике и положај места, земља, начин њене приуготове за ово ил' оно поврће, ђубрење, наводњивање ил' заливање, време и начин сејања и сађења, нега за време пораста, спречавања у порасту од разних инсеката и од времена итд. итд.

Познато ће бити сваком нашем читаоцу, да се сваке године појављују разне нове сорте и одлике овог ил' оног усева, овог ил' оног поврћа, воћа, цвећа итп. Од тих новина нека нешто и вреди, а нека се — томе поговора нема — заиста може бацити на ђубре; није вредна ни онога места где је усејана ил' усађена, још мање онога рада што је око ње утрошен, а трошак око набавке и да не спомињем А нека опет, *заиста добра сорта ил' одлика*, није развила она хваљена својства на себи, која је човек ишчекивао, а то већином зато није, што се је с том добивеном новином, не само за време пораста, него већ и у самом почетку, њеној природи противно поступило. И у том случају не може бити крив онај, од кога је семе набављено, који ју је при продаји описивао и препоручивао онако — каква, при умесној нези, у истини јесте и треба да буде.

Невештог, и у познавању поврћа ограниченог човека, лако је задовољити; вештији ће, богме, с правом и да критикује, он ће још и да махнише у ма чему, само да покаже, да и он нешто зна и познаје; а трећи ће опет и претерано да потражује у добивеној новини неке особине, које прелазе још и сва хвалисања продавчева И шта је онда? Сваки оцењује са свога гледишта, и онда излази то: да је неком добро и оно, што други сматра као лоше; а неког опет не можемо задовољити ни с оним, што је — заиста добро!

Признате и опробане, заиста добре сорте поврћа, или ма ког другог усева, биле оне нове ил' старије сорте, ако су у повољним приликама и као што треба посејане и неговане, *треба увек да испадну добро*; па ако и у том случају не буде повољног успеха тек можемо бацити кривицу на семе. Али, разуме се, не треба нешто сејати високо на брду, што по својој природи тражи долину; или у неку посну земљу, што захтева много ђубрета; или на оцедно место садити оно, што хоће већу влагу итч. У таковим природним противностима, не можемо никад имати оно што желимо, или што би с правом требали да ишчекујемо од овог ил' оног поврћа и осталог нашег културног, питомог биља.

Но да би се при сејању и нези неке повине свака противност у неговању избегла, требало да би сваки продаваоц купцу објасни све оно, што би нужно било да се зна, а да се прави успех постигне, т. ј. да се добије оно, за чим се је и тежило. На тај би начин продаваоц избегао немила пребацивања и моралне шамаре, који му се при неуспеху шаљу. С тога ја нисам никад ни био за то, да и друштво нешто набавља у већој количини и да раздаје својим члановима пре, но што се предходно о ваљаности неког усева и само на свом добру, ил' опитном пољу, увери, јер семенари, од којих друштво разно семење набавља, који су им лично

и са својим сопственим производима познати, доста су поуздани људи, *али нису и сами произвођачи свега онога, што у својим трговинама продају*, — а то је велика разлика, кад се нешто продаје и хвали по свом сопственом уверењу, и кад се то чини тек по хвалисању трећега, чије су намере у том хвалисању непознате и скривене. Зар мислите, да и ја сам нисам с новинама више пута наседао, који заиста цепидлачки на све маленкости при нези пазим?!

Има људи, који на све што је „ново“ попреко и с неким неповерењем гледе, и сеју неко извесно поврће, које се од вајкада добро троши и на дому и на пазару, а које им је још од прађеда остало, не обзирући се на то, што је оно, с извесног гледишта, своје време већ и преживело, па с неким подсмехом посматрају другога, који је нешто „ново“ посејао, а није му добро испало. Ти ће људи тек онда нешто „ново“ примити и усвојити, кад се на туђем земљишту увере: да је *заиста добро*; они неће, ни „пробе ради“, да жртвују ни стопу свога земљишта. Зато они и ишчекују, да их, о доброти неког новог поврћа, други са стране увери. Па да видите, у једну руку имају и право, јер „жежен кашу хлади“! Они су видили неуспех у свога комшије, који тежи за бољим, па неће да такав неуспех и њих снађе, не упуштајући се у даља испитивања: *да ли је том неуспеху крива „новина“, или неумесна нега онога, код ког се неуспех показао.*

Нове сорте поврћа треба да имају, не само оне примамљивости, оне дражи неке „новине“, него треба да имају и све оне *одлике*, оне *врлине*, којима старе сорте надмашују, да их је према томе вредно уводити и старијим сортама предностављати; нема ли тога, онда пада неосновано хваљена новина у неповрат, и онда све новине које се буду износиле, па ма оне и најбоље биле, губе у опште свако даље поверење у привредном свету.

За новинама је у привредном свету читав грабеж, јер сваки жели, не зато што је *ново*, него зато што мисли да је *боље*, да ту новину набави, и онда је најбоље, да се човек за прво семе, а уједно и за упутство, обрати самом произвођачу; у том је случају највероватније, да ће добити оно што жели, јер кад већ кроз две, три продавалачке руке прође, онда се и пресејава и помеша, и у том случају нећемо моћи добити оно што желимо, и с правом ћемо моћи да кривимо семе за неуспех, предностављајући, *да смо с наше стране учинили све*, што смо требали да учинимо относно избора земљишта и даље, васцеле неге.

Неуспеху може бити и то узрок, што се извесна новина није још ни утврдила у својим, тек у развијању, тек у повоју налазећим се одликама. Има спекулативних, управо да кажем несавесних произвођача, који, да би неки свој производ што скупље продали, узму семе од неког *случајно изведеног мелеза*, па га одма у небо уздижу и за скупе новце као нешто „ванредно“, нешто „невиђено“, нешто из „преко мора“ донешено, лаковерним продају. И сад, ако тај мелез и имао буде неких врлих особина у првој години, њих ће брзо и нестати, јер су се оне тек на неком само струку показале, које је спекулативни произвођач одмах обележио и од њих семе, као од неке „ванредне новине,“ у промет пустио. Тако још неутврђених особина, нестаће, као што рекох, према местним приликама, код неког биља раније, код неког доцније, и онда опет нисмо ничим нашу збирку поврћа умножили, него смо само страћили и новац, и рад, и време, око једне несавесне преваре. Тек вишегодишњом негом и избором најодабранијих струкова за извођење семена од неког новоизведеног поврћа, могу се у њему придобивене особине стално одржати.

Дакле: неуспеху неког новог поврћа у разним крајевима, могу да буду узроци: *неповољно место и земљиште, или неумесна нега*, за које смо одговорни **ми**, или, *лажно семе*, за које је одговоран **семенар**.

Д-р **Радић**.

Како су подизане и уређене биле задружне куће и стаје и како се данас подижу.

Подела задруга и немилично сатирање горе, учинили су да су се и привредне прилике у нас јако измениле, и поступно изгубиле свој пређашњи тип кога су пређе имале.

То су чињенице које данас у привреди мора сваки привредник пажљиво да посматра и да их прати.

Млоги привредници и читави крајеви пошли су природнијим и бољим путем, но има их и таквих који и неосетно упадаху у погрешке за које и њихови млађи испаштају.

Па како је то у осталим гранама привредним, тако је исто и у подизању кућа и окућница и у уређењу самог дворишта.

Док трајаше горе, и док се привредници бавише више сточарством и задруге су боље одржаване, подела рада беше код задругара лакша и кориснија, те се и личне заједвице лакше стишаваху но данас.

Куће и окућнице подизаху од брвана већином растових а тако исто и ограде око кућа и осталих њива. Посао кућни беше подељен на више руку, те и у кући беше не само реда и чистоће, но и кућни рад може се рећи подмириваше потребу кућну.

Око куће беше не само великих воћњака но и читаве горе од забрана, у коме држаху стоку, а ту беху и кошаре или зимнице за стоку подигнуте.

Пред кућом подизаху мало баште са цвећем, и редка беше башта без неколико кошница а у дворишту и око стаја, подизаху питомо и каламљено воће.

Овако уређених задружних кућа наћи ћете и данас, али их као редкости можете на прсте бројати у појединим крајевима.

У кућама задругара и то у главној домаћинској кући беше пространих соба и оделења. И ако не беху патосане имаћаху свуда опште кревете које половину собе заузимаху и довољно добрих и топлих простирача, собе загреваху земљаним пећима, које зими одржаваху равномерну топлоту или имаћаху отворену оцаклију да по сву ноћ гораше ватра. У таковим кућама, не беше влаге, нити лети претеране и несносне топлоте као ни зими убитачне ладноће. Оне одговараху привредним и хигијенским условима једне удобне куће.

Млађи чланови задруге имаћаху своје засебне вајате, који тако исто имаћаху опште кревете, но они

беху без пећи, јер се у вајате само за време највеће ладноће уношаху мангали или црепуље са жаром.

И вајати као и главна кућа беху уређени на здравственом основу.

Шта видимо данас! У већини места де је нестало горе[1]), подижу куће од цигаља и то већином добро не печених кроз које влага продире у унутрашњост куће, одаклије и собе мале без патоса и општих кревета, да сви укућани леже обично на земљи застртој сламом и поњавама. И данас ће те наћи у кућама по један креветац за госте а укућани леже на земљи.

У место земљаних пећи, данас купују танке гвоздене пећи, које кад се загреју дају претерану жегу, а после једног сата сасвим су ладне. Прозори су мали и већином дебелом артијом олепљени или преко дана затворени дрвеним капцима тако да слаба или готово никакова светлост не допире. Додајте томе још, мале лампе са гасом без стаклета, које се по сву ноћ диме па имате малу слику већине данашњих кућа привредних.

Двориштa су око таковних кућа већином у ђубрету, које постаје од огризина и одпадака што стока остави.

Код многих кућа лети двориштa урасту у коров, а о кућној башти ни помена. Никакво чудо, што деца а и старији из таковних кућа изгледају бледи и слаби и што зараза каква, ако се једном усели, обично преполови децу или целу кућу утамани.

Свуда где нема реда у кући неможе бити ни у пољу. Ко не уме себе да чува, тај ће још мање умети свој домазлук да чува и да подиже.

Кућа је огњиште сваког привредника, де се рађа и живи. Ту у кругу своје породице и пријатеља проводи и радосне и тешке дане свога живота. Ако ту нема реда и чистоће, да се деца још од малена томе науче мало ће им помоћи и оно мало накаламљеног знања што га доцније у животу добију.

Па наштa треба пазити при подизању кућа и уређењу двориштa. На то питање најбољи је одговор овај; Сетите се кућа задружних и њихових уређења, па према приликама и стању удешавајте и ви тако.

Нетражи се да и данас подижете од брвана, но подижите од добрих цигаља или још боље од камена као што и планинци раде. У кући нека су одаје пространије и видније, ако неможете патосати, подижите опште кревете, те да се не лежи на земљи, а у собама зидајте земљане пећи.

Двориште преградите тако, да око куће буде чистоће, а подижите око куће баште са питомим калемљеним воћем. Ту у баштама можете и пчеле најбоље чувати, кућа и баштa најбоље је да је до пута. Иза куће подићи кошеве и амбаре и њих засебно оградити и ту држати пилеж и ситну стоку преко дана, а на крају долази кошара за крупну стоку. Сво ђубре из штала и двориштa бар недељно прикупљати и иза штале у воћњаку на једну гомилу трпати, да ту прегори, па под јесен износити на њиве и ливаде према потреби.

Код толиких младара и дивљака по луговима, у млогим селима изгубиле су се већ млоге врсте јабука, крушака и другог воћа које су још стари имали а о приновљеним новим врстама ни помена. С' тога треба с' јесени или с' пролећа ако се не стигне с' јесени преносити младаре од дивљака па их идућег лета по баштама каламити. А да би воће и сигурније рода доносило, подижимо по баштама и пчелињаке, те ћемо тиме двојаку корист имати.

Сваке године принављати у башти по неколико калема и по коју кошницу па се за неколико година не осетно подигао и воћњак а умножио и пчелињак који лепе користи могу донети.

Добрим распоредом, чистоћом и радом не само да се подиже углед домаћину но и цена имању, поред осталих добрих страна које су и корисне и од огромног утицаја на живот самих укућана.

Ж. Јанићијевић.

[1]) А то ће поступно да наступи свуда ако се оваково газдовање продужи.

ВИНО ОД КАЛЕМЉЕНЕ ЛОЗЕ.

Између многих других узрока, који пре чине великом размножавању и калемљењу америчке винове лозе, без разговора је и тај, што многи тврде: да наша домаћа лоза, накаламљена на америчку подлогу, даје са свим другаче вино, доста непријатног укуса, који је својствен америчким винима, и која су много заостала иза наших вина.

Како нико не устаје да опровргне то погрешно мишљење, да потуче подобне неверне гласове, које распростиру лица, која нигда не испитиваше вина добивена од калемљене лозе, и која никаквог појма о физиологији калемљења немају, како нико не доказиваше, да мишљење, које они распростиру, није основано ни на каквим доказима, већ, на против, да се налазе у безусловном противречију и с науком и с практиком, — то је та сумња и данас пречага, која смета развићу и осигурању виноградa од филоксерине заразе, а та сумња чини, да се народ не осврће на успешне резултате показате за ових 15—20 година у Јевроии опитима над калемљеном лозом. Због тога, ето, народ се не решава радо на калемљење лозе: он, видите, није довољно уверен у то, да од калемљене лозе добија вино, онако исто, како је имао и раније, од домаће, некалемљене лозе

Због тога В Пулиа директор пољопривредне школе, (код Лиона), као стручњак и одличан виноделац, доказује:[1]) да се калемљењем ни у колико не мењају особине калема, који, ако се накалеми на каквој угодној подлози, доноси обилатији и бољи плод, него што би га имао на свом сопственом, првобитном растилу. Свакоме је и свагда, ваљда, било појмљиво, да калем гранчица од крушке, накалемљена на дуњу и глог, неће рађати крушкама, које би имале укус дуње или глогиња; као год и кајсија, накалемљена на шљиву или бадам, неће доносити плод са укусом шљиве и бадема; на против, сваки зна, да крушка, шљива, трешња и свака у опште воћка, кад се калеми, лепша је по изгледу, укуснија, брже сазрева и више рађа, него воћка која није калемљена.

Но, не заустављa се само на томе преимућство калемљења. Не подлежи сумњи, да се растење, калемљено на јаку, силну подлогу, развија врло јако и продужи дуговечност своју много више, него што би то могло некалемљено. Сва та својства, која имају сва остала калемљена растиња, имају особиту вредност и за винову лозу.

Када је се вино, добивено од калемљене лозе, појавило на пијацама, већина купаца и трговаца односили су се према њему врло скептично. Разуме се, нашло је се међу њима и таквих, који су зажелили да се ближе упознају с овим вином, и да дознаду, у чему се оно разликује од старих вина. Та су лица скоро дошла до тога закључка да су вина од калемљене лозе боља, него вина из винограда старих, некалемљених.

Да би боље ово потврдио, Пулиа наводи овај факт, који је познат у свој Француској и који је изазвао код тамошњих

[1]) Вѣстникъ винодѣлия.“

виноделаца више љубави према калемљењу винове лозе. Један од одличнијих виноделаца из Божоле имао је у своме подруму 25 бурета вина (произведеног 1889 г.); од којих су четири били напуњени вином, добивеним искључиво од калемљене лозе, а 21 — од старе, некалемљене. Он се обрати, ради пробе својих вина, петорици опитних стручњака, и умоли их: „будите тако љубезни да ми покажете, од свију вина која су пред вама, које је најбоље.“ После дугог и озбиљног испитивања, стручњаци су се изразили за она четири бурета, а незнајући да је баш у њима вино од калемљене лозе.

Вино тога домаћина, који се озбиљно бави калемљењем винове лозе. недавно је продато по тако високој цени, каква се нигда у Божоли није запамтила. Тај пример довољно убеђује, да и нису потребни никакви други говори против оних лажарија, које би хтеле да калемљење винове лозе оцрне.

А како је се и у Србији одавна појавила филоксера, која затире винограде, а у народу се проносе гласови: да нема вредности калемити америчку лозу, јер се отуд добија врло слабо и рђаво вино, од кога се не може видети никакве хасне, то ми преводимо овај чланак да свакога убедимо: како је калемљење винове лозе корисно чак и кад не би било опасности од филоксерне заразе.

Д.

О ПИЋНОЈ ВРЕДНОСТИ СЛАМЕ И ПЛЕВЕ.

(РЕЧ У СВОЈЕ ВРЕМЕ)

Ове године није баш добро испало сено, па ћемо о тога бити принуђени, да наступајуће зиме употребимо више сламе за израну наше стоке, па је с тога сасвим на свом месту, да проговоримо коју реч о „пићној вредности сламе и плеве,“ као и о целисходној употреби тога материјала за израну, а с погледом на поједину врсту наше домаће стоке.

Разне сорте сламе, показују по својој унутарњој вредности, а с обзиром на њихову пријашност код разне стоке, доста велику разлику, и по унутрашњој вредности и по пријашности, између сламе озимих и јарих стрмнина, што се нарочито примечава код пшеничне и ражне сламе. Од јарих стрмнина, нарочито од јечма, слама је много мекша и пријашнија, но од озимих; и баш због њене мекоте треба њу што пре и трошити, јер јако повлачи влагу у себе и с тога, лако труне. Овсена слама мало горчи и зато ју баш свака врста домаће стоке, без разлике, радо једе, а због те горчине се и боље и лакше у стомаку сварава. У сточарству напреднијим земљама, нарочито у Енглеској, употребљује се овсена слама већином за израну коња и оваца, а за говеда је боља и пробитачнија добро увезена јечмена слама, која и на одлучивање млека код музара боље упливише.

Од озимих стрмнина, најбоља је за краве пшенична слама, предпостављајући, да је у своје, дакле не прематора, пожњевена, а да се помеше с детелином, или добрим сувим сеном; слама сама за себе, не може се препоручити. — Слама од мехунастих усева која има у себи довољну количину „протеина,“ много се теже у стомаку вари, од сламе стрмних жита, и с тога често проузрокује затвор и слаби стомак, а најчешће се те хрђаве посљедице указују при израни стоке са сламом од вике; затвор се појављивао и при израни стоке сламом од грашка и пасуља, и с тога не стоји она тврдња, да је слама од грашка лако сварљива. Али с другог гледишта опет, има слама од мехунастих биљака и својих добрих страна; она има у себи повише кречних делова и фосфорне киселине, па је с тога добра у смеси с оном пићном, која тих састојака нема, а осим тога, слама мехунастих биљака и с те је стране добра, што истерује гљисте, које се у органима за варење и одлучивање налазе.

Што се пак саме изране сламом тиче, њу не можемо саму за себе давати раденој стоци, нпр. теглећим коњма, нарочито за време нагомиланих радова, јер се код теглећих коња може слама врло мало да изупотреби; а дво и трогодишњим ждребадма можемо дати у половину одмерене остале хране. Но кад би хтели и коњма да дамо један део сламе са сеном ил' детелином, онда ју треба дати онако дугачку, као што је, као што с вршаја дође, не треба ју кратити, а кад се меша са зрном, нпр. с овсем, онда ју треба на сечци ситно исећи и с овсем измешати. На овај начин боље се изупотреби и слама и овас, јер ситна слама — „сечка,“ принуђава стоку да јаче и дуже травиња, жваће, усљед чега се придаје храни више пљувачке, па се с тога и боље сварива.

Говеда можемо по нужди и сламом хранити, па и то само онда, кад их не употребљујемо за рад(или кад од њих иначе не тражимо неке користи, до само да их одржимо до бољих прилика Кад би нпр. били принуђени, да теглеће волове за време нерада хранимо сламом, онда је *овсена* слама најбоља; а да их до пролећа одржимо у снази, ни она није довољна, него ћемо и с њом морати помешати бар $^1/_3$ сена и понекад дати и мекиња јер и ако се преко зиме одмарају, ми их несмемо у тој мери напустити, да нам за рад нејаки дочекају пролеће.

Добра, с добрим сеном бар половице измешана слама, довољна је, да се волови преко зиме у снази одрже и да за рад способни ступе у пролеће. С истом смесом могу да презиме и да се изхране и јалове овце и шкопци. За теглеће волове, који и преко зиме раде. као и од године дана старији подмладак, даље за краве музаре, за јање овце и за двизице, можемо сламу употребити само као присмесу у мањој количини, а јагањцима, теоцима и подмладку испод једне године, можемо давати сламу као неку доконицу, као неку забаву, а не као главну храну.

Сад настаје питање: шта је боље, да се говедама даје цела, крупна слама, или ситна у виду „сечке?“ Из искуства знамо, да је у оном случају, кад се говеда хране добрим сеном, а уз то добију мало и репе ил' друге неке снажније хране, много боље, кад им се полаже *крупна* слама; а кад је храна у опште слаба, онда је опет боље, да се слама исече на сечку јер ју у виду сечке могу говеда за краће време више појести, и довољним преживањем одлучивати из ње и више хранећих материја, а тиме надокнадити оно, што би за краће време из боље хране прискрбили. И где има репе, мекиња, прекрупе итп.. боље је, да се с том храном и сечка измеша, јер због сечке, мора говече и осталу храну боље да прежива, па ће ју на тај начин и боље изупотребити. т.ј. хранећи делови ће се у већој мери издвојити.

У случајевима нужде, много је боље и корисније, да се „сечка“ још боље спреми, а то је, да се кључалом водом опари и мало посоли. Овако спремљену, појешће ју говеда у сласт. За тај посао треба имати пошире каце, у које се сечка саспе и слојимице по мало соли и онда кључалом водом у толико прелије, да се сечка скроз накваси и омекша. Главна вредност овога справљања састоји се у томе, што сечка постаје укуснија и мекша, и што се лакше прежива и боље изупотребљује.

Према природи самога говечета, врло је корисно и иначе, да буде и суве хране, која ће подстаћи јаче преживање, а тиме ће се и пробавници снажити, и онда пробављена храна неће тако брзо истицати у виду одвише житке балеге, што је обично знак слабога стомака. Да се дакле ово одвише житко балегање предупреди, нужно ће бити, да се, поред онако спремљене сечке, полаже још и по мало суве, дугачке сламе, која ће, због спорије и јачег преживања, ојачавати пробавник и спречити одвећ нагло протеривање балеге.

Коњма пак, који се редовно хране овсем, треба мешати $^1/_4$—$^1/_3$ сечке с овсем; сечка се у стомаку спорије вари, те ће се на тај начин и овас сварити и изупотребити, и неће жив, несварен и неизупотребљен с балегом излазити. Од добро изупотребљеног овса и коњи се боље осећају.

Сену и слами сљедују као сува пића: плева од стрмнина и љуске од мехунастих и уљастих биљака. У плеви озиме пшенице, има више азотних хранећих састојака, но што их има у пшеничној слами. док на против у плеви јаре пшенице мање их има, но у слами исте. Љуске од грашка, вике и пасуља, имају у себи у истој мери азотних састојака, колико их има и у лози и лишћу односних усева; а мехунке од озиме или велике репице, слабије су у хранећој снази од мехунака мале, или јаре репице, а и једне и друге слабије су од дотичне сламе, т.ј у репичној слами има више хране, но у мехункама, само што је слама тврда, па ју с тога стока радо не једе. — У опште се може рећи, да је плева сварљивија од сламе, али је и између појединих сората плеве, доста велика разлика. То стоји, да је свака плева и мехунка од мехунастих и уљастих биљака, кад се умерено даје, стоји пријатнија, слађа и смочнија од сламе и сечке.

Енглези хране плевом нарочито преживаре и свиње; коње само онда, кад немају овсене сечке; али они сваку плеву про-

решетају пре хранења, да ју очисте од прашине; за коње ју и наквасе, а за говеда и свиње паре ју кључалом водом, па као и сечку, мало посоле. Само се овцама могу дати суве љуске и мехунке, а много је и пробитачније да се с њима хране овце, но говеда.

Љуске од грашка и пасуља, врло су добре и за свиње, нарочито онда, кад се хране неком тешко сварљивом храном, па услед тога тешко балегају; те љуске проузрокују лак пролив и онда бивају свиње много здравије.

Само јечмена плева није добра за храну због њеног оштрог осја; та плева може стоци и да шкоди, јер се у стомаку и у једњаку убада у оне танке слузне кожице, па проузрокује разна запаљења и кашљуцања, или се збије у цревне боре у клупче и спречава правилно балегање. Свакојако је боље и сигурније, да се стока јечменом плевом и не храни, или да се пре хранења *добро* опари и остави 24 сата у кључалој води да омекша, али је осје од озимног јечма тако тврдо и оштро, да се ни парењем не може довољно да умекша, а да би се с њом могла стока без бриге и спокојно хранити. Јечменој плеви најбоље ће место бити на — ђубришту.

А шта да кажем о кукурузовини — шапи —, која се у нас немилице просипа? И то је „слама" кукурузна, која, од свију слама, највише хране има. Ни једна слама нема толико опште, а за говеда посебне вредности, као што ју има кукурузовина; ни једна слама нема у себи толико биљног шећера, толико азотних хранећих делова, толико беланчевине, као што ју има кукурузовина, и опет се она у нас најмање изупотребљава. Њу полажу стоци, а стока обрсти с ње лишће као *најмекши* али *не* и као *најхранивији* део, а стабло, у ком је прикупљена најбоља, најпитавија храна — *баца се!*

Кукурузно стабло, кад се ситно исече, кључалом водом прелије да омекша, пак се још мало и посоли, *не само да израњује стоку, него ју и гоји!* За сваког је земљорадника много и много корисније, да кукурузовину сикиром (ако нема сечку) на ситно исече, с лишћем заједно, у неку кацу саспе и кључалом водом прелије и мало посоли, па кад се охлади, или још боље док је млака, стоку с њом израњује, и то не само у оскудним, него и у најбољим годинама.

Радић.

ШУМСКА ПОЛИТИКА.

Чувај беле новце за црне дане.

Нар. пословица

Ако добро и савремено шумарство мора — погледом на интензивност своје неге — стајати увек за неколико степени, па и човечјих векова и столећа из-а тако исто добре, тако исто савремене пољске привреде: онда. за шумарство могу ваљати а и врло нужне бити многе друштвене установе, над којима се пољска привреда већ одавна узвисила.

Тако знамо да се приватна сопственост у опште много јаче развила код земаља, него код капитала: али од свију земаља најпознније код оних, које се најмање могу спојити са радњом и капиталом, т.ј. код *шума.*

У државама, које су више но пре једно столеће биле у шумарству на оном степену развитка, на ком ми још и данас стојимо једва се народ сећа времена, кад се дрво из шума добијало бадава и кад се мислило: да дрво расти само од себе.

Ове су мисли и тврдње исчезле већ одавна у свима па и у на најнижем степену културног развића стојећим државама, само још у нашој напредној Србији влада опште мишлење да: „*дрво и коров расте сваки дан*" и да шума мора вечно да траје. Наш сељак не држи још ни дан данас шумски преступ за крађу и то све због грубог народно-привредног анахронизма, а на штету наших шума.

Нарочито у ово последњих неколико година, од кад се почеше — *али само почеше* — наше шуме ограничавати, или као што то наш сељак каже: „од кад нам се поче шума из руку отимати," од тог времена постала је она стара несрећна пословица: „крчевина тековина" свакидања узречица. И заиста, погледајмо од округа до округа, од среза до среза. и од општине до општине, па шта видимо? Видимо сами шумски вандализам. Нарочито у т. зв. општинским, шумама и приватним заватима „забранима" сече се шума дан и ноћ, вози у ближња места и вароши где се за багателу продаје. Ово се све ради на очиглед и полицијских и шумских власти и шумара. Ово је права: „*сриска шумска политика,*" која ће нас довести до скоре пропасти.

Док се овако са нашим шумама газдује, наши пољопривредници неуморно раде, што но кажу: упели се из петних жила, па се утркују који ће пре и боље да примени који напреднији и практичнији начин рада и газдовања, да тако увећа приход од свога имања.

Већина шума у свакој држави па и код нас својина су државна, а далеко мањи део јесу: општинске, селске, црквене и манастирске и приватне шуме Ни код једних ни код других, нема ни спомена о какву рационалном раду.

До сад су наше шуме биле право пасторче у стаду свију грана народне привреде, а нарочито државне. Наше су се шуме почеле да сатиру већ одавна, што се њихова напретка тиче, и онда можемо слободно да тврдимо: да са напретком политике (унутарње), упоредо напредује и сатирање наших шума. Општинске и сеоске шуме, које су за такове у нашим „*новоослобођеним крајевима*" држане, почео је народ од неколико година на овамо рапидно да сатире, и то због тога, што држе да ће им те све шуме држава одузети приликом: „*ограничавања шума,*" и што у новом закону о шумама, и у упуствима за поделу и ограничавање шума стоји: да су у овим новоослобођеним крајевима све шуме државне.

Чл. 9. „Упустава за поделу и ограничавање шума државних, општинских итд." каже: у ослобођеним крајевима по чл. 1 (алинеја 3) зак. о шумама, све су шуме до сада биле општенародне, а по чл. 38. закона о уређењу аграрних односа за време турског господарства, није ни било приватних шума.

Пошто у ослобођеним крајевима није скоро нико на својој земљи одгајивао гору од времена кад је тамо завладала српска држава, која неби могла бити дебља од 10. см. ни старија од 16 година; и пошто ретко ко може доказати право својине извесног дела шуме, судски потврђеном тапијом; то се одиста по том закону у ослобођеним крајевима сматрају све шуме државне (пређе опште народне).

Зашто баш у ослобођеним крајевима да су све шуме само државне, док се у осталим деловима наше земље узима државна шума и дели народу? Да није и овде крива шумска политика?!

Прво и прво требало је овде наћи некога излаза, па у упуствима за шумску комисију тачно означити: какве и колики део шуме треба да остави комисија појединим општинама, селима итд.; а друго, требало је одмах у почетку објаснити народу. да комисија односно држава не отима шуме за себе, но их узима само под свој надзор, да се неби неразложно сатирале те да их тако сачува и подигне, не за себе, већ опет за народ јер ће он у првом реду из тих шума за себе највећу корист добијати. Оставити шуме у овакову стању у какву се данас налазе, значило би ни више ни мање. но: „натакни вуку цигерицу на врат па онда пикај." Сељак би за кратко време непромишљено шуме разграбио и сатро, па би остала пуста брда и голети, које би проузрокавале сваке године хиљаду несрећа у првом реду сељаку а непосредно и држави, и осим свега тога, сељак би морао огроман данак да плаћа на огољена и некорисна брда.

Овако народ необавештен, боји се, да ће му држава све одузети па вели: дај док можемо да сечемо и продајемо буд за што, јер боље ишта него ништа. За ово су нам доказ сваконедељне пијаце по свима већим варошима и местима, где су пијаце претрпане са стотинама кола сирове младе растовине и др. дрвета, коју сељак за багателу даје. Овако се јавно ради по целој Србији на очиглед полицијских и општинских власти и са знањем т. зв. шумара.

Држава, као највиша надзорна власт над шумама како државним, тако и општинским, сеоским итд. даје овима малу слободу располагања у земљама, које стоје на вишем степену културе. Чим је строжији појам о сопствености, тим је већа слобода располагања. Та је слобода за сваку грану привреде тим нужнија, чим се брже та грана мора рачунати на промену околности. Али шума са својим спорим растењем, које врло

мало ускорити може и најдаровитији шумар са својом уско ограниченом производњом, ваља за спекулацију само у толико, у колико њена жетва бива раније о трошку сталног приноса. С тога се вековима могла мешати полицијска власт у шумарство у толико, у колико то пољска привреда одиста неби могла поднети.

Шта је узрок тога мешања државне полиције и какав је утицај имала на наше шуме?

Одговор чист а јасан дају: *политика* с једне стране, и *огољена брда по Србији* с друге стране.

За бољи доказ и објашњење овога ево један драстичан али истинит пример из шумске и полицијске праксе код нас:

„Један бивши чувар државних шума пријавио је полицијској власти за време од ове последње три године преко 600 шумских преступника. Шта је било са тим шумаревим пријавама? Јели који од толиких шумских преступника кажњен, бар на одговор зват? Боже сачувај! Парница се свршила најмирнијим и најпречим путем. Оптужени сељак отишао је право у конак (среску канцеларију), па дао практиканту за оку вина и пријаву је појела помрчина, и тиме је парница свршена.“ *И вук сит и овце целе!*

Шумска управа и уређено шумарство, треба у првом реду да се стара и води бригу о шумама, као што то у целом свету бива, а не полиција. Полиција нема други задатак у погледу шума. Она води бригу о шумама само са *правног* и *трговачког* гледишта, и притече у помоћ у сваком другом случају, *на захтев државних шумарских власти.*

У економском погледу, има државна поред пољске полиције други утицај на цео развој и рад на пољу земљорадње, сточарства и т. д. Ту су прописани други закони и са другом тенденцијом.

Чим је привреднику слабија и неродија година, тим је више он и цео његов економски живот на шуму упућен. Поред огрева, лисника, попаше лети и зими, употребе дрва за алате и разне друге грађевине и цељи, као и поред стотину других користи, које из шуме добија не може пољопривредник без шуме живети, с тога треба сваки пољопривредник да свом снагом настане, да шуму чим више може штеди, а што је најглавније, *нека не захтева, да се шуме вежу за политику, ни политика за шуме!*

Ко је увукао наше шуме у ту несрећну политику? Увукао их је црни демон, кога ми већ одавна проклињемо, а проклеће га и цео народ, кад протре очи па види, какво је грдно благо позобала и какву је огромну штету нанела Србији, та филоксера наших шума — *политика.*

Ви, који се бринете о срећи и напретку свога народа и отаџбине; ви, учени и зрели мислиоци, које неуки народ тако верно слуша и следује, недајте народу да упропашћује шуме, то највеће благо Србије и њених житеља; не дајте да опусти и подивља ова благословена питома земља, за коју је толика српска крв проливена; већ настаните, да се направи један непремостиви јаз између политике и наших шума, јаз, кога никад више нестати неће, па ће вас благосиљати и она последња жељка што се нашим шумама шета. Недајте јер је пропаст близу!

А ти лаковерни народе, пометни мало ту кобну сикиру, ту злосретну кукавицу; која кука ноћ и дан широм наших шума. Попостани малко на сред шуме па послушај оно мајушно зелено лишће, па ћеш чути како ти молећи шапће, како ти пева тужну песму, коју завршује тајанствено ал' очајно: „*Срби браћо и Богу је жао!*

М. О. — Личанин.

Услови здравља и узроци болести домаћих животиња.

Наше домаће животиње моћи ће се само онда добро развијати и напредовати, ако су здраве т.ј. ако сви органи, из којих је састављено тело животињско, врше правилно свој рад. Правилан рад органа зависи од разних услова, који на њих утичу, с тога морамо тим више настојати да их испунимо, у колико се више, гајењем животиња, разликује њихов начин живљења од природног.

Услови, који утичу на здравље, леже делимице у самом телу животињском а делимице изван њега. Најглавнију су ови:

1. Животиње треба да потичу од здравих родитеља и прародитеља, јер родитељи препашају у наслеђе како добре, тако и рђаве особине и наклоности на потомство. Прародитељи морају им бити такођер здрави и снажни, да се не би устуком (атавизмом) појавиле старе наследне грешке. И ако се наслеђене грешке у већини случајева не могу приметити код младих животиња, ипак је њихова клица већ у младом телу, па се развијањем тела, развијају и грешке Врло је важно дакле, да се при избору приплодних грла нарочито пази на здравље родитеља и прародитеља, јер ће иначе зло с колена на колено расти.

2. Тело младих животиња треба да се поступно и непрестано развија, јер ће се само у том случају и сваки орган посебице добро развити. Од доброг развитка органа зависи правилна радња њихова, па наравно и здравље животиња.

3. Снажна телесна грађа, све ако је и од родитеља наслеђена, развијаће се само онда поступно и напредно, ако обратимо довољно пажње храњењу и неговању младих животиња; иначе ће оне у рашћењу и развијању заостати и закржљавити, ма да потичу и од најснажнијих родитеља.

4. Добро варење главан је услов за одржање здравља животињског тела. Храном се често унесу у тело и клице многих болести. Ако је варење добро, савладају се многе болести већ у клици, а у противном случају развијају се и проузрокују болест.

5. У плућа долази ваздух, без којег животиње не могу живети; с тога треба да је у животиња грудни кош пространа плућа да су велика, како би се измена угљене киселине и кисеоника обавила брзо и потпуно, јер у противном случају трпи цео организам животињски.

6. Чист ваздух, који је за живот потребан, састоји се у главном из кисеоника (21 део) и азота (79 делова), а сем тога садржи и врло малу количину угљене киселине и водене паре. Ако се у ваздуху сем поменутих делова налазе и стране примесе, као: продукти трулења балеге и мокраће, много угљене киселине, хлорних и амонијалних гасова, разна испарења, прашине итд. онда је нечист и штетно утиче на здравље животиња. С тога је кретање животиња по пољу, дакле пуштање на пашу или бар на посебне испусте, врло потребно. Чист ваздух одржаће се у стајама, ако их редовно чистимо и балегу изнашамо, ако их добро проветравамо а по потреби и ваздух прочишћавамо — десинфицирамо. Стаје се десинфицирају прањем водом, кађењем хлорним кречом, сумпором итд. посипањем гипса или поливањем врло разблаженом сумпорном киселином, 5% раствором карболне киселине итд.

7. Температура ваздуха треба да је умерена, ваздух не сме дакле бити нити одвише топал, нити одвише хладан. Коњи подносе топлоту по најбоље, али су према хладноћи осетљивији од свиња осталих домаћих животиња. За коње и говеда најподеснија је топлота ваздуха 12—15°C, за свиње 12°C а овце могу по највише да поднесу хладноћу, јер их већ и вуна довољно заштићава; на против овца је осетљивија према топлоти. Младим животињама у опште годи више топао ваздух, јер хладан не могу да подносе тако, као одрасле животиње.

8. Светлост је за напредовање и здравље животињског организма такођер потребна, јер га оживљава и снажи; за очи је неопходно потребна, а длака добија на светлости светлију боју. Кад се животиње одмарају, годи им и умерено мрачна стаја, јер им лети муве много не досађују, оне су мирније и боље се одмарају. Умерено мрачне стаје нарочито су подесне за стоку, коју гојимо.

9. Храна, којом стоку хранимо треба да одговара грађи органа за варење, јер ће животиње само онда бити здраве и напредовати, ако храна одговара њиховој природи, ако у себи садржи довољно хранљивих честица, ако се лако вари, ако према количини хранљивих честица заузима и довољну запремину и ако није покварена.

10. Добра и чиста вода врло је важан услов за одржање здравља. Најмање воде треба овца, затим коњ а највише свиње и говече. Што се тиче чистоте воде најосетљивија је овца, затим коњ а најмање свиња и говече. Температура воде, треба такођер да је умерена. Хладна вода је свињама лети потребна ради хлађења.

11. Без чистоте неда се ни замислити, да ће животиње бити здраве и напредне, с тога их треба прати, купати и чешће тимарити четком и чешагијом. Ако се стока ваљано тимари, биће поре на спољашњој кожи отворене и крв ће се, испарењем непотребних делова, моћи прочистити, Чистом сувом простирком знатно се олакшава тимарење стоке. Неговање копита и папака не треба изгубити из вида, јер ако се коњима дневно не чисте копите, ако се не чувају против велике влаге и суворе ако се не сасеца сувишна рожна материја и ако се добро не поткивају, могу да се појаве разне болести и грешке на копитама.

12. У многим приликама држи се стока из економних обзира преко целе године у стаји, и свугде се то чини бар зими и при неповољном времену, с тога су без сумње добре стаје врло важан услов здравља наше стоке. Добре стаје треба тако да су удешене, да је у њима увек подједнака температура од 12—15°C, да су суве, довољно светле да се могу проветравати да су довољно простране и најзад да се сви радови у њима могу добро, лако и без великог трошка извести.

Као што здравље животиња зависи од повољних спољних и унутрашњих погодаба, исто тако су спољни и унутрашњи утицаји у стању да проузрокују болест. Болест постаје дакле поводом *узрока* и нема животиње. код које они не би могли изазвати болест. Све животиње наклоњене су болестима, али не у једној мери. Све врсте, па и сва грла једне исте врсте немају једнаку наклоност према разним болестима; нека грла оболу лакше а нека теже. Па и утицај једне те исте болести није код сваког грла једнаки. Дешава се, да се код неког грла развије болест, али не утиче јако штетно на његов организам, дочим од исте болести друго неко грло угине. За такове животиње, које од извесне болести лако оболу и не могу да је преболу, каже се да имају нарочиту наклоност за извесну болест. Разни полови, старост, начин живљења у млађим годинама па често и особине неких раса утичу разнолико на наклоности животиња према болестима.

Између многих узрока који изазивају болест и од којих треба животиње колико је могуће чувати, најважнији су ови:

1. Ако су претци неке животиње патили од неких болести, онда се исте болести често јављају и код потомака. За такове болести вели се, да се преносе у наслеђе, а кад су се појавиле код потомака, вели се да су наслеђене. С тога треба, као што је већ поменуто, нарочито пазити, *да се за прилод изаберу и остављају само потпуно здрава и телесно снажно развијена грла.*

2. Наш ваздух изложен је непрестаним променама, које могу да изазову разне болести. Јаки ветрови, влажни и у исто доба топао или одвише хладан, прашинав или разним гасовима онечишћен ваздух утиче јако штетно на здравље животиња и узрок је разним запаљењима и плућним болестима

3. Сувишна топлота у стајама разњежи кожу, па се могу лако да појаве разни назеби. Кад је ваздух одвише хладан, животиња губи много топлоте, а да се потребна животна топлота одржи, треба јој више хране. Сем тога се услед хладноће стегну спољашњи делови животињског тела, нарочито поре на кожи, па је с тога непотпуно испарење коже. Врло је опасно по здравље животиња, када се угрејане иознојене изложе промаји.

4. Сувише јака светлост и брз прелаз из таме у јачу светлост, утичу штетно на очи и мозак. Но и тама не годи здрављу животиња, ако се у њој налазе дуже времена, јер постају троме, сане и изгубе снагу.

5. Рђава, нарочито кисела и плеснива храна, које било врсте, и трава са ритова, изазивају болесги органа за варење. Ељдом (у зрну) не треба хранити овце и свиње, јер проузрокује грозничаво стање и помућену свест. Зелена пића а нарочито детелина, ако се даје преживарима влажна и у већој количини, проузрукује надун а лишће од кромпира пролив. Нагао прелаз са суве на сочну храну и обратно, може бити узрок запаљењу органа за варење. Животиње могу закржљати и разболети се и од хране, која не одговара природи и старости њиховој.

6. Хладна вода штетна је а сувише топла слаби желудац. Вода, у којој има повише талога (кречна, бунарска) изазива наступ (колику) код коња, а може да се образује и камен у бешици. Воде по баруштинама, у којима труле биљни и животињски остатци, најнездравије су за стоку.

7. Сваки пашњак није подесан за стоку. На каменитим пашњацима оболу копите и папци. На пашњаке, док је на њима још слана, не сме се истеривати стока, јер бреће животиње могу лако да побаце и да добију наступ. Ако стока пасе у шуми, често брсти шупоље дрвеће а по кад и кад поједе по коју отровну траву, па и услед тога може да оболе. Паша на младом детелишту, врло је опасна, нарочито за преживаре, јер могу да добију надун. — Отровне биљке на пашњацима избегава стока, с тога су оне ретко кад узрок болести.

8. Стаје могу да буду узрок многим болестима, ако су сувише мрачне, ако су тако озидане, да сунчани зраци упиру стоци у очи, ако су сувише хладне, ако им је ваздух покварен ако су нечисте и влажне, ако им је нераван под и ако је стока у њима тако притешњена, да не може да легне, већ се често узајамно и повреди. Стаје ће сем тога одговарати само онда своме циљу, ако су тако озидане, да заиста чувају стоку од кише, хладноће, врућине, ветрова итд. И најздравије стаје неће годити стоци, ако је непрестано у стаји, кад се дакле не креће по пољу.

9. Врло често оболу жавотиње и услед употребе т.ј. ако храњењем утичемо на прекомерну продукцију млека, масти итд. или ако животиње одвише много раде. У овим случајевима поремети се равнотежа између примања и потрошње материја, па органи слабе. Прекомерно напрезање при теглењу може да проузрокује плућне и срчане болести.

10. Многе животиње хране се као готовани (паразити) соковима тела наше стоке. Неки од ових готована настане се за увек у некој животињи, а неки мењају своје седиште из једне животиње у другу итд. Између многих готована, који се на стоци појављују најважнију су: коњски, говеђи и овчији обад, голубачка мушица, крља (крпељ), ваши, шуга и утробни црви, као: пантљикаре, власац, трихина и метиљ. Неки од ових готована проузрокују болести па и смрт, а неки су у толико штетни што узнемирују стоку и слабе је исисавањем сокова.

11: Међу најглавније узроке болести спадају мијазме и контагије, јер од њих потичу врло опасне и у исти мах заразне болести. Оне су већ познате читаоцима из овогодишњег «Тежака.«

Коме су познати услови, без којих стока не може бити здрава и узроци, који проузрокују разне болести, биће у стању да одржи стоку у повољном здрављу; стока ће му боље напредовати и избећи ће многу материјалну штету.

Вл. Ђ.

У ПРИЛОГ УНАПРЕЂИВАЊА ЗЕМАЉСКОГ КОЊАРСТВА[1])

У скоро по том пошто су министарство народне привреде и његови стручни органи с једне, а „Кола Јахача Кнез Михаило.» с друге стране, почели да воде озбиљну бригу о унапређењу коњарства у нашој земљи, опазио се и у српској војсци извесан покрет у томе погледу.

Тај покрет који код војске уочисмо и о коме хећемо овде наше мишлење да искажемо, тиче се оних војних уредаба, по којима су постали произвођачи грла како господа официри тако и саме јахачке (артилеријске и коњичке) трупе.

Ми смо људи из „старе народне војске,“ па незнамо да резонирамо и о томе у колико та производња грла по касарнама утиче корисно или штетно на кретљивост и у опште на први војнички позив дотичних јахачких трупа, садашњега сталпога кадра; али има у тој ствари нечега, што нама као произвођачима и одгајивачима грла из народа, није непознато. А, то је што ми налазимо, да такви поступци *не иду* у прилог унапређивања земаљскога коњарства.

---

[1]) Овај чланак добили смо од тројице шумадијских одгајивача и радо га пуштамо, јер смо и сами стекли и уверења и убеђења, да ће од сад успеси кола јахача зависити само од промета и потрошње; држава мора бити тај потрошач, место што је до сад набављала коње само са стране. Патриотизам и одушевљење за установу кола јахача биће и прошће и она ће место напредовања малаксавати и опадати, ако се у главноме, у промету, потрошњи, куповини коња, не пружи јачан потисак за јаче цветање коњарства у земљи.

Уредништво.

Да ли је то наше гледиште оправдано, нека се узме у оцену ово што иде:

Код нас не долазе страни купци коња у толиком броју да би нас тражња добрих грла с те стране, зачикала и изазвала да нам производњење и одгајивање грла буде мио и лукративан посао.

Ми смо дакле у главном за сада упућени да првенствено производимо за домаћу потрошњу а међ домаћим потрошачима (купцима) којима би ми продавали, рачунали смо на првоме месту војску (ремонтски одсек) а тако и господу официре.

Рачунали смо да ћемо на свима изложбама грла, које Кола Јахача приређују, виђати како државне ремонтске комисије тако бар и по двеститну официра, како се јагме, ко ће пре наша грла да покупује.

У тој нади ми смо се и латили одгајивања грла али смо доживели да се разочарамо.

На изложбама Кола Јахача не видесмо никад нити ремонске комисије нити г.г. официре као купце, већ напротив, видесмо да та наша нада, да ти наши жељно очекивани потрошачи, и сами посташе произвођачи, дакле наши моћни конкуренти, јер се на изложбама виђа исто толико а и више државне и официрске ждребади произведене у касарнама.

Кола Јахача истина воде озбиљног рачуна о нама сеоским и грађанским одгајивачима, па не дозвољавају да се касарнска ждребад такмиче за награде барабар са нашим грлима, него их издвајају у засебна оделења. Али, која је корист од оних наградица које нам Кола Јахача на изложбама пружају, кад нас убија то, што *купаца* за грла немамо и што видимо да држава од части сама гаји а од части са стране купује потребна јој грла, и да у исто време, господа официри производе не само онолико грло колико ја њима за службу потребно (као што је то у своје време тадашњи дивизијар г. Мих. Срећковић предлагао) него их чак и другима продају те нама и на тај начин број потрошача умањују.

Кад се узме у рачун да има око 400 државних и 1000 официрских свега 5000 коња војних, и кад се зна да за обнављање и допуњавање тога броја грла треба годишње докупљивати бар десет од сто, онда излази, да би држава требала сваке године да купује по 400 и официри по 100 дакле свега око *пет стотина* коња. Према томе на свакој обласној изложби Кола Јахача, требало би да се појаве купци за 100 грла, а њих међу тим нема да се појаве ни за једно једино.

Ми признајемо да се по 100 способних грла не може добити на нашим изложбама, али, у праву смо тражити да нам се верује, да у будуће неће бити ни оволико грла колико сада на изложбе долази, ако се купци не почну појављивати.

Онај новац који поједу држави официрска и трупна ждребад у виду „уштеђене фуражи" правилније је употребити на потпомагање нас приватних одгајивача ако се у истини жели и ако је потребно да број одгајивача *у народу*. знатно порасте.

За тај новац купите сеоским одгајивачима женских грла теглећег (артиљеријског) соја па нам их раздајте или распродајте ради запата па ћете начинити тиме извор у својој земљи из кога ће се наша артиљерија моћи *увек* да снабдева.

Признаће нам се ваљда, да ми ово не јаучемо ради наших кеса, пошто сваки онај од нас, који уме да гаји коње, тај ће се умети са сто пута мање муке, знања и трошка, да баци на гајење ма које друге гране сточарства, и да на лак начин производи и продаје било рогату било ситну стоку колико му је год воља, па тиме да пуни кесу. Ми ово дакле говоримо у интересу саме земље и то, у име баш саме привреде и војске.

Не треба дакле ово наше јаукање упоређивати са каквим себичним јаукањем оних опанчара који жале што народ носи пресне опанке, или са туговањем касапа због тога што војска сама од народа купује и коље месо за војску. Наше је туговање доиста потекло не са себичних него са општих интереса јер то што су касарне постале и производњачи грла, може да има само какове привидне и тренутне користи, али да је то од штете, по укорењивање љубави на спрам гајења коња у маси народа, о томе не може бити спора.

Нема сумње, наћи ће их се који ће хтети да кажу и да доказују од колике је користи по унапређивање коњарства то, што наша деца служећи у касарни, уче и како се ждребад одгајују а што им је као будућим одгајивачима када кућама оду, врло потребно.

Нека нам се не замери, али ми на то можемо само одговорити: да и кад би у касарни у истини било те одгајивачке *поуке*, ипак је она слаба и хрђава закрпа за онај продор на земаљском коњарству, који се причињава тиме што је касарна постала и фабрика за производњу ждребади. Међутим, ми са нашом исповешћу идемо и даље, хоћемо да смо сасвим искрени а уједно да смо с погледима на чисто. Ми хоћемо да наведемо и то, да ми сумњамо у те *одгајивачке* поуке наше деце, јер смо видили да и са самом *коњушарском* поуком лоше стоје, која је међутим много једностручнија а за војника и много обезнија од одгајивачке. Видели смо да деца по повратку из касарне са нимало више воље не брину: треба ли уморног коња истрти или покрити, треба ли гладног нахранити и претходно храну очистити, итд. до што по неки домча какво кључе те га окупи на конопцу у круг да вија, да све плећке исквари и цволике израњави и мртве кости подобија, а све то ћоја зарад неке ћораве «дресуре," коју у касарни није доучио.

Дакле кад се и за само коњушарство не успособе онда се у погледу одгајивачког знања још мање може нада полагати.

Ова наша тврђења можда су некима чудновата. Те, и њима подобне упућујемо да проуче, да ли одиста свакоме нашем газди није милији као ксчијаш сваки онај, који је из „прека" дошао, а тамо у «хусарима служио, него ма који од наших ислужених коњаника или топџија.

Из свега тога пак закључујемо, да за ремоски одсек никаквог оправданог извињења нема, што је касарна постала једновремено и ергела и то баш у ономе времену, када министарство привреде и Кола Јахача својски иду на то, да се *у народу* створе одгајивачи доброг соја коња.

Војска је већ доста штете нанела земаљском коњарству тиме, што је не само грла државне ергеле него и најбоље коње из народа у ратовима, реквизицином поузимала и посатирала а не накнадила а наноси му штете и сада што народ од злосретне реквизиције непрестано страхује па многи неће само зато да се упуштају у производњење добрих коња.

Како је у свима земљама ремонтски одсек позван да снабдевање трупа са коњима удешава тако, како би се тиме уједно изазвало и унапређивање коњарства у земљи сопственој, то ми с правом држимо да подобна дужност лежи и на нашем ремонтском одсеку, па зато га питамо, да ради утехе наше, објасни нашим одгајивачима овим путем чиме он, са гледишта општих интереса унапређивања коњарства, брани то, што су касарне постале такмаци приватних одгајивача, те у овима убијају вољу да се лањају производњења и одгајивања коња; чиме брани то, што се ремонтске комисије никако на изложбама не појављују; чиме брани то што војска купује грла из туђине.

После тога нека нам је дозвољено да се окренемо са две три речи и управама Кола Јахача:

Ако се у збиљи хоће да првенствено утиче на сеоске становнике дакле на оне држављане наше, међ којима има несравњено већи број одгајивача, него у ма коме другоме сталежу, онда оно мало новчаних *награда што Кола Јахача на изложбама дају, не треба ни за живу главу распарчавати и на касарнску ждребад.* Ово не треба да буде већ ни зато што готово у свима управама Кола Јахача има и г.г. официра, *па ће сеоски одгајивачи лако помислити и оно, што о официрима никада не треба да помисле.*

Ми сматрамо касарну као станиште витештва а г.г. официре као носиоце истога, с тога нам је жеља да нам они првенствено предњаче свуда у томе, па зато и да на свима „Михаиловцима" узимају поглавито живога учешћа у витешким такмичењима: разним врстама такмичења по брзини и издржљивости, у разним такмичењима у правилном јахању и дресури коња, у утакмицама у прескакању, у витешким играма итд. итд.

На изложбама пак могу се касарнска ждребад појављивати само у засебном оделењу, а награђивање њихово да буде само у похвалницама. — Ми ово велимо и ако знамо да је официр сиромах, али зато ипак, ово наше гледиште више иде у прилог официру, него што му користи оно неколико динара. Ми се уздамо да ће нас господа официри разумети а уједно поверовати да тако говоримо само зато, што их високо ценимо и што не

желимо ни један повод, у коме би сеоски одгајивач на њих зажалио.

Не треба на силу сеоском одгајивачу давати примике да резонира: «њему држава даје стају, коњушара па и храну а ја то све сам набављам; њему је на згоди да сваки час има при руци стручне листове и књиге, из којих се поучава, како да гаји а ја идући за плугом, или крчећи шуму, не могу да имам па је ли онда право да се његово грло такмичи за награду са мојим грлом и да он носи награду.«

За сада излазимо само с овим довде а уједно и са жељом да се наши погледи не тумаче рђаво.

БЕЛЕШКЕ.

Кајсије и брескве за пошиљање на даљи пут. — Ова врста воћа при пошиљању на дални пут и удаљена места, причињава велике тешкоће. И како су данас кајсије и брескве код нас доста ретка воћка, то им та тешкоћа при пошиљању још више уздиже цену.

Но кајсије су осетљивије у путу и од бресака. С тога се не смеју узимати оне, које су већ скоро презреле. Треба за пошиљање од обе сорте воћа бирати само оно, које је здраво, руком узабрано, ни презрело, ни одвећ зелено.

Обе врсте воћа ваља паковати у сандучиће не високе, већ удешене за два реда воћа. Трећи би ред већ био сувишан, јер би чинио својом тежином јак притисак. Сандучићи не смеју имати у висину више од 12·5 сант. м., у ширину 23·5 с. м., у дужину 33·5 с.м.

Са материјалом за паковање не треба чинити штедњу. Струготине од дрвета и вуна добар су материјал за паковање. Они имају преимућство над хартијом, која кад се овлажи, шири влагу на све стране. То, разуме се, ускорава код воћа трулење. За бресквe пристаје добро и вата, само се бресквe морају претходно у хартију увити, јер се бресквe мучно од вате дају очистити. И тресет је као материјал за паковање за сваку препоруку.

* * *

Каквоћа и добре особине воде потребне поврћу. Вода за заливање поврћа употребљава се или само чиста, или још и помешана са разним ђубретом. На овај други начин даје се земљишту не само влага, већ још и храна потребна растињу.

За заливање поврћа мора бити вода чиста, што је могуће више мекана, на сунцу згрејана и без свију штетних састојака гвожђа, киселине итд. Ти састојци од штете су зелени и чине је некусном а и на само варење утичу рђаво. Вода смлачена најкорисније се употребљава још за заливање краставаца и бостана.

* * *

Лук и његова практична употреба. — С југа, где му је постојбина, распростро се данас лук по свом копну.

Лука има више врста. Највише га разликујемо по изгледу, боји, месту и добу, у коме зри.

Лук захтева земљу чисту, јаку, више суву, но влажну, а, што је најглавније, пескушу са иловачом измешану. И само у таком положају лук израсте чврст, постаје трајан и укусан.

Лук не воли земљу скоро нађубрену, већ стару земљину снагу. С тога ваља земљиште, где смо ради лук сејати, на годину раније пођубрити и то ђубретом свињским или овчим. Осим тога добро је и ђубре кокошије и голубије, као и пепео од дрвета и дрвеног угља.

Семе од лука мора се, докле је у земљи још зимња влага, густо сејати — ако хоћемо да добијемо ситан лук, а ретко — ако хоћемо да имамо крупне главице.

О томе пак, како се лук сеје, како се леје за њега граде, како се окопава, плеви, залива — излишно је напоминьати.

Ако смо ради да нам лук и преко зиме траје, то га морамо у времену мраза сламом покрити и у опште чувати га на згодном месту, да се не би смрзнуо. Буде ли то, онда га ваља кравити по из тиха, како не би сасвим пропао. Осим тога, ваља га преко зиме често надгледати и пребирати. Главице, које су већ квару подлегле, ваља одмах уклањати.

Лук остављен за семе треба држати на сувом месту и на промаји. Пошто семе од лука само за две године одржава клицавост, то сваке године треба производити ново семе.

Лук служи за храну сиров и приправљен на разне начине. У медецини и лечништву игра јаку улогу. Испечен облаже се на чиреве и разне убоје. Куван у сирћету и ракији, облаже се на испекотине. Осим тога што лук благовремено дејствује као лек људима, он се још, од незапамћених времена, употребљава као изврсно средство против многих и разних болести код стоке и живине. Запаљење грклјана, очију и главе успешно лук лечи, кад се на ситне делове исече с брашном помеша и изгњечи, па се тиме болесни делови облажу.

Лук се може давати живини у такој форми, као добро средство за лечење, и преко целе године и то једном или два пута у седмици.

Најзад лук се употребљава и за пробање и разазнавање печурака: које су отровне, а које су опет за јело. За тај случај треба печурке скувати с додатком лука, па ако лук измени своју боју, онда су печурке отровне, иначе не.

* * *

Гајење малина. — Малине захтевају земљу дубоку, шупљикаву, богату материјама за храњење; при том, да су на месту сунцу окренутом и у колико је могуће у заветрини.

Размножавање малина врши се дељењем старијег растиња и то годишњих изданака и корења, што се 70—90 сант. једно од другога у редовима сади, окопава и ђубри.

Расађивање малина врши се у јесен или врло рано с пролећа, при чему ваља малине до последњег ока орезивати, а то за то, да би се до свршетка прве године могле добро оснажити и да би могле остати здраве.

Ако малине достигну у висину 1—1·5 метар, онда их ваља привезивати када род понесу. Ваља орезати и оне летње младице, које су већ биле родиле, То орезавање има се извршити у јесен.

Врло је корисно, да би се малине сваке шесте године омлађивале и замењивале новима, јер после шесте године малине губе своју родност.

* * *

Да се трешње за дуго очувају. — Трешње остају све до зиме свеже, када се њима напуни винско стакло, па се онда зепуши и воском запечати. Тада се стакло закопа у земљу. Трешње, које се тако остављају, морају бити здраве и чврсте, као и сасвим суве. Петељка се из њих не сме ишчупати, већ само пократко одсећи.

* * *

Скупљање семена од краставаца. — За добивање семена треба узимати оне краставце, који су у ретко посађени. На целој врежи, за семе ваља оставити само један краставац и то онај најразвијенији и најбољи. Више их не ваља остављати за то, да се не би развијали на штету онога, кога смо за семе одредили.

При обичном гајењу краставаца у лејама, под остављени краставац треба оздо потурити парче цигле или тако што, да оздо не иструне и не поквари се.

Када остављени комад од загасито зелене боје добије као смиље жуту, онда је потпуно зрео и треба га откинути.

Ти се краставци морају брати за суха времена, па се онда остављају на суво место и према сунцу. Ту остају све дотле, докле им кора не почне прелазити у трулеж, па се за тим полако и врло пажљиво, да семе не буде оштећено, пресече сваки краставац преко половине, а семе с месом мете у један суд. У том суду остаје за неко време, само то не сме бити сувише, да семе не би изгубило моћ клијања. Сву ту масу ваља за тим метути у једно ређе сито и водом дотле поистија прати, докле семе чисто не остане. Семе се одатле повади и разастре на месту, где може ветар да допре. Ту се за толико преврће и меша, докле се све семе потпуно не осуши.

* * *

Прва нега роја. — Сваки рој за првих осам дана показује највећу ревносније деловање. Према томе посленом времену не трпи рој никакву оскудицу. Нарочито ваља имати на уму његово брањење у времену кишовитом као у опште и оном, које је за његово прибирање хране неподесно. У тим случајевима нема ништа боље, већ

сваком року окачити по један откривен сат ради исхране. Када наступи такво критично време за рој, свака штедња у храни од велике је штете и за рој и за пчелара. С тога не треба ништа пропустити чиме би року помогли у времену, када се он, тако рећи, сав дао на посао, када се снажи и спрема да у скором времену буде производан и користан. Нарочито се мора особита пажња поклонити пародјкукоји тражи за се матицу. Више се пута дешава, да се млада матица при излету изгуби и рој онда дотле не смирује, док се опет не попуни изгубљено место матице.

Помозимо пчели, па ће и она нама помоћи.

* * *

У коме је добу семе најбоље за сејање. — При чињеним покушајима, да се дозна, у коме је времену моћ клицања семена код појединих усева најразвијенија, дошло се до тога резултата: да семе, одмах по жетви, нема развијену моћ клицања, То се, добија тек након сразмерно дужег времена и то:

Јечам	после	8	недеља.
Пшеница	«	5	«
Раж	«	3	«
Овас	«	3	«
Phlem pratense	«	4	»
Holcus lanatus	«	9	«
Avena elatior	«	6	«
Poa annua	«	8	«

* * *

Јагоде. — Уберу се добро зреле и најлепше јагоде, па се из њих повади семе, опере, осуши и на згодном месту држи до пролећа,

У Марту и Мају семе се посеје у саксије, покрије стаклетом и за три седмице оно изникне. У месецу Јулу јагоде се пресаде пошто се земљиште у присоју спреми.

За све време оне се морају плевити, окопавати, добро заливати и земљиште погнојавати.

Концем Септембра до Октобра оне се ваде и пресађују у редове, метар један од другог удаљене. Растојање пак између појединих младица ваља да је 50 с.м.

Идућег пролећа ваља јагоде окопавати, плевити, добро залевати и опет земљиште нагнојити.

Кад се јагоде тако негују, оне ће још те исте године цветати и од Јуна до позне јесени род обилат доносити.

Осим семена, јагоде се могу размножавати још и пресађивањем младица.

Јагоде се најбоље пресађују у јесен, да би идуће године могле родити. Кад се пресађивање врши с пролећа, онда за ту годину нема рода.

* * *

Храна и напој за козе. — Козе су врло нежне животиње. Нарочито су осетљиве према зими и студеном ветру, С тога особито кад су мразеви, треба у свему пажљиво према њима поступати. За напој ваља се постарати да добију увек свежу воду, а кад су мразеви јачи, онда ту воду ваља још и смлачити, како стока не би губила своју потребну јој топлоту тела. Што се тиче хране, козе радије примају суху храну. Воденија храна у опште им не прија.

Нарочито су према студени осетљива млада јарад. И кад се коза рано с пролећа окози, а јаре се одмах не склони у топлоту, оно лако угине од пролетње зиме и студи.

ГЛАСНИК.

Прва грађанска поткивачка школа. — Усљед непребројних жалби, које су стизале од домаћих одгајивача и притежаоца коња против злеудог стања поткивачке вештине у нашој земљи, Господин Министар народне привреде благоволео је 20. овог месеца решити: да се код ергелског завода у **Љубичеву** установи школа за поткивање.

Годишње биће **два** курса од по 6 месеци. Он ће почињати првог Јануара и првог Јула сваке године, те ће тако питомци оба курса имати прилике да уче како зимско тако и летње поткивање. Наставници у курсевима биће заводски сточни лекар и заводски поткивач (куршмид). На крају сваког курса држаће се испити у присуству изасланика Министарства народне привреде. Који од питомаца положи добро тај теорни и практични испит, добија диплому да може на своју руку упражњавати поткивачку радњу у Србији.

Први курс почеће првог Јануара следеће године ако се до 20. Новембра ове године пријави довољан број питомаца.

Услови су за пријем питомаца ови: да је српски грађанин, да је писмен и да је већ бар једну годину учио занат поткивачки.

Држава ће давати питомцима: потребан број соба за станове и учионице, огрев, осветлење, храну, учила, и т. д. а стараће се увек и за снабдевање школе са добром наставничком снагом.

Сваки питомац пре ступања у курс, полаже управи државне ергеле 240 динара, на име поменутог издржавања за шест месеци, и доноси са собом у завод своје постељне ствари и потребно одело за себе.

Појаву ове школе ми поздрављамо као једну од најпречих занатских школа по пољопривредне интересе наше а уједно скрећемо на њу пажњу свију наших срезова, општинских одбора, ковачких еснафа и т. д. с тим, да они требају из својих каса да издржавају оне поткивачке сиротане који не би имали сучим да положе таксу од 240 динара, и да набаве постељне ствари као и да се одевају, док школа (курс) траје.

А, надамо се, да ће се и наша пољопривредна и одгајивачка удружења као и поједини племенити родољуби одазвати те о свом трошку питомце у ту школу упућивати као што то у свима другим напредним земљама бива.

Уредништво листа «Витеза» већ је саопштило Господину Министру народне привреде жељу, да је вољно да у првом курсу издржи једнога питомца, кога му буде изабрао дотични еснаф у родном месту реченога листа.

Како ће се у први курс примити свега око 8 питомаца то са пријавама треба похитати. Ово је нужно чинити у толико пре, што ће се кроз две године применити на све српске поткиваче она тачка санитетског закона по којој ће се забранити радње свима оним поткивачима који нису свој занат добро испекли и који нису испит положили пред стручном комисијом.

ДОПИСИ.

Пожега, 16. Октобра 1894. г.

Из досадањих извештаја с овога краја, могли сте видети: да је ова година била за пољопривредника одвећ неудесна, па да је и успех жалостан.

С првог краја биле су поплаве, а доцније наступише трајне суше. Због тога су се многи задоцнили са орањем: а суше учинише, те усеви закржљаше и испропадаше. Од свију усева само су *озима* жита донела добру жетву, а јара и кукурузи никакву.

Шљиве су добро родиле, но нису сушене, јер им никаквог извоза нема. Како су једино на ракију употребљене, а како ни ракији нема окром локалне никакве даље проходње, то ће се и с те стране пољопривредници тешко аснирати.

Траве су биле слабе, те ће и сточне хране недостајати. Тај факт многе тврдоглавце освешћује: да подижу детелишта и да сеју сточну репу. — За време косидбе народ је се намучио с рђавим косама, које су с године у годину све горе, а наше се «правитељство» не стара, да би их бољих добијали.

Тоња ове године није досађивала у толикој мери, у коликој лани, али је замењивана рогачима (пасуљарама) на шљивама.

Сем метиља, који је редовни пратилац сточарења у овоме крају, услед великих врућина, крепавала је стока на пречац и од других болести.

Здравље људства било је добро, т. ј, зараза није било, као прећашњих година, ма да је у сиромашној маси сељачких радника услед изнурености од тешких радова и због слабе хране, било побољевања у већим размерима.

Септембар, кад је се збирао главни усев, кукуруз, био је мочаран и до зла Бога рђав, те је се храна неуредно сабрала, а многи су кукурузи и недозрели сабрани.

Октобар, на против, показује се лепши и топлији. Мухе, којих у прошлом месецу нестаде, у овом се поново јављају, па чак се вића и по неки лептир где вива у ваздуху. Јужни ветар непрестано дува, те се бојати : да се не покрену сокови у воћки, да не подмезграју, па да их ухвате мразеви, јер би онда многи воћњаци испропадали.

Цена стоци и свима земаљским производима знатно је опала, док цена храни скаче. Оба та факта чине те је у народу завладала паника из два пуно оправдана разлога : 1-во што не може стоку да прода, а нема хране да је изими, и 2-го што је људска храна скупа, те се не може исхранити до нове бербе.

Глад је у овим крајевима неминовна а општински су кошеви празни. Она храна. која је скупљана пре 20 и пре 10 година, разнета је, те је од 10 година овамо и нема, а по закону од 1889 године није ни купљена, док се не рашчисте ранији рачуни. Ја сам од Божића 1893 до 9 Маја 1894. за време свога кметовања прикупио у кош овд. општине преко 10.000 килограма хране. као да сам предвиђао гладну годину, али од 9 Маја није ни једно зрно у кош унето. Голема је штета за наш економски напредак. што се при политичким променама не наставља бар привредни отпочети рад, ако на друге заборављамо.

Дуго ћемо чекати, док постанемо толико увиђавни, да политика буде само средство за подизање народног благостања . а не само за промену капетана и кметова....

Драг. Н. Лапчевић.

Свештица, 15. Октоара 1894. г.

Прошло лето било је у овом крају, као и у целој Србији много сушно, како се не памти. Пролеће је било с почетка ветровито и за пољске радове доста неудесно, Мај и прва половина Јуна кишовита, те су стрмна жита доста полегла, а за тим целог лета није било кише, ни росе врло ретко а врућина је била врло јака

Усљед оваког времена кукуруз је врло рђаво родио , нарочито на плитким и мршавим њивама и који је доцкан посијат, док су они који су на бољој, дубље орапој земљи и раније посијати, опет бољи. Озимице које нису полегле родиле су добро, али је штета што се овамо мало сију; пролетња стрмна жита рђава су, нарочито позна, јер их је суша пресекла, те је зрно остало ситно и штуро. Пасуљ, купус и друго поврће, пропало је од суше. Ливаде су по нижим местима родиле средње, али су доста сагореле од жеге које нису убрзо покошене а по планинама су родиле особито добро и сено је уваћено свуда врло лепо, како ретко које године, но траве за стоку преко лета није било те је се стока намучила и сад је мршава.

Шљиве су родиле средње, али им је цена била рђава, нико их није сушио ни пекмез кувао. Друго воће слабо је родило. Жира церова по мало, букова нема.

Као што се види ова је година рђаво родила, а пошто народ у овом крају једва кад је година добра састави крај с крајем у рани, то ће ова година бити гладна , јер ће мало ко имати жита да не купује.

Цене су свима производима врло ниске па тако и стоци и шљивама који су главни производи овога краја за продају, за које сељаци новац добивају, извоза нема, купаца нема а новчана оскудица је врло јака, јер је сељацима новац јако потребан за државне, општинске. црквене и др. дације, исплату дугова, које се све више увећава, и друге животне потребе, а немајући цене својим производима, листом ће да се задужи интерезашима и пропадне.

Прошли вашар иванићки о михољу-дне, био је са продајом и ценом рђав.

Града је било у неким селима овога среза, те је приличну штету учинио.

Здравље је у народу и стоци средње.

Миљко Савић.

Грабовац — Ресава, 20. Октобра 1894. г.

Овди у Ресави, како које године све иде горе. Лане бејаше берба у половини од преклањске, а ове пак године у половини од лањске.

Кишовито пролеће, усљед чега су једва свршени пролетњи радови, и одвећ хрђаво и сушно лето учинили су, те је овогодишња берба земаљских производа, у овоме крају, врло слаба, нарочито берба кукуруза. Кукуруз је главна храна становништва овога краја, с тога му се највећа пажња и обраћа. Више од три четврти целокупног земљишта, засађене су у овоме крају кукурузом, али ипак, како је овогодишња берба, као што горе рекох, врло слаба, то већини неће стићи ни за исхрану, а како ли да се што одвоји и за продају.

Стрмна жита, упоредив их с кукурузом, била су прилична, нарочито пшеница.

Кромпир и *Варива* су слабо родили, особито пасуљ, кога ће многи, као главну храну овога краја, морати да купују, и ако су га доста посејали, — нарочито они, који су га лане продали.

Поврћа, може се рећи да су добра. Купус пак изврсан је и по крупноћи и по чврстоћи, а то је зато што су све «купусаре», поред реке Ресаве, па су тачно и довољно заливане, те им суша није могла да нашкоди.

Винограда, као што сам у прошлом допису казао, у овоме крају нема, јер су пропали од филоксере. Сва места, на којима су пређе били. засађена су стрмнином и кукурузом. Сада се спремамо да, у име Бога, подижемо нове винограде са америчком лозом. За ту циљ «Пољопривредна Ресавска подружина«, засадила је на своме расаднику, неколико хиљада америчке лозе. Из тог расадника. који ће се разуме се и повећати, узимаће привредници из овога краја лозу, те је засађивати на својим местима.

Воће у опште ове године није добро родило. *Шљиве*, које су се лане од рода саломиле, ове године нису родиле ни за јело. Овоме је узрок нешто прошло-годишња берба, јер су се, може се рећи, при брању гране, а камо ли гранчице млатиле, а нешто киша па и град, који је баш кад су у цвету биле падао.

Ливаде због суше нису дале доста сена, но оно што је нађено добро је. *Детелина*, која се од ове године почела нагло да сеје у овоме крају дала је добру косидбу. До ове године само су неколико домаћина у овоме селу имала „детелишта“, која су већ скоро пропала од вилине косице. Но ове године број се ових знатно повећао, јер сам само ја распродао семена од луцерке 192 кгр. Ово сам семе добио од «Српског пољопривредног друштва» и држао сам насигурно *да је од вилине косице чисто, но до сада су ми се жалила 4 домаћина, којими сам семена продао, да се и њима на „детелишту“, појавила косица*[1]). Ја бих молио да ми се одговори, да ли се још који из другог краја жалио друштву за ово, јер можда је ова код ових у шта ја тврдо верујем, пренешена или косом, или ветром са кога зараженог детелишта[2]).

Сточарство је у овоме крају добро развијено. У моме селу, па и у околини, грабе се ко од кога може да има лепше и боље волове или коње. Обраћа се довољно пажње и на негу свиња и оваца. Коза у овоме крају има ретко.

Здравље код стоке било је целе године добро. Богиње код оваца појавиле су се Августа месеца и трајале су до пре месец дана. Против ове болести, као предупреда предузимано је калемљење (нелцовање).

У пролеће доста је стоке полипсало, — а највише свиња, од «голубачке мушице.» Против ње је са успехом употребљаван „кад“, — запаљена крпа, која је претходно умочена у катран или маст.

Цене стоци у пролеће и летос биле су приличне, но сада, — особито свињама, врло ниске, те је због тога у народу велика новчана оскудица.

И *живинарство* је у овоме крају прилично развијено. И прошле јесени и сада, сва је живина излипсала. Зашто, незнам. Једном мом комшији од 200 комада кокошију, остало је само 5., а тако је и у целом селу[3]).

Пчеларство није добро развијено. У Грабовцу пчеларе свега 5 људи, и то онако, како је пчеларио, њиховога чукундеде чукундеда. Пчелари се тек толико, колико је потребно да се по некад «замедени» ракија, и да се нађе „злу невољало» за лек.

---

[1]) Препоручио сам им да на зараженом месту ископају и земљу и детелину и косицу, па спале или баце на пут.

Прим. Уред. — да спале и детелину и вил. косицу, а земљу да овлаш окрешу по детелишту и баце на сунце на пут, или кад се детелина покоси. онда покрити слојем јечмене плеве, ил' сламе поквашене гасом, па се запали да све до бокора сагоре.

[2]) Није нам познато да се ко'год жалио. Биће сигуно узрок то што ви наводите. Уред.

[3]) Да није дифтерија ил' туберкулоза? Опишите под каквим се појавама болест јавља и како је изгледала? Уред.

Свиларством ове године, није се бавио нико, а то зато, што нисмо знали од кога ћемо добавити семена[1]).

Наднице су биле преко целе године, нарочито у пролеће, скупе.

Здравље код људи било је повољно.

Сала се народ занима орањем за озимна жита и угарењем.

Време је прилично захладнило.

Чеда Р. Урошевић
учит. грабовачки

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 1. Јула 1894. год. у Београду.

Били су председник г. К. С. Таушановић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Коста Д. Главинић, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца М. Живановић, Анта Голубовић, Тодор Николајевић и Никола Вељковић. Као гости присуствовали г.г. Мих. Ступаревић учитељ из Келија и Милосав Тодоровић економ из Куприје.

Председавао председник г. К. С. Таушановић бележио секретар М. Јовановић.

131.

Прочита се записник XVIII седнице управ. одбора. — Одбор га усвоји.

132.

Прочита се акт моравске пољопривредне подружине којим извештава друштво да се у тамошњој околини не може држати предавање са парном вршалицом, јер нема ни једног привредника који би оваку вршалицу могао набавити. — Одбор реши: да се упути одбору за извршење друштвеног програма за ову годину, да поднесе свој извештај.

133.

Прочита се писмо г. Милана Т. Јовановића казанџије из Новог Сада којим пита друштво: смели у оглас ставити, да ће купци из Србије, који преко Срп, Пољопр. Друштва код њега поруче казане бити ослобођени од плаћање царине. — Одбор реши: да му се одговори да несме.

134.

Прочита се писмо г. Драг. Лапчевића економа из Пожеге којим шаље 2 комада његових. «Пољопривредних бележака» и моли да му друштво одкупи 300 комада за 60 динара. — Одбор реши: да г. Паја Тодоровић оцени ову књижицу и поднесе своје мишљење за откуп.

135.

Прочита се рецензија г. Љубе Којића наставника винодел. воћар. школе на књигу «Упуство за калемљење лозе као лек противу филоксере» од г. П. Стојадиновића. — Одбор реши: да се одкупи 200 комада ових књига са рабатом 25%, но с тим, да се и рецензија г. Којићева штампа у «Тежаку» а референту одређено 20 динара одсеком.

136.

Прочита се молба г. Драгутина М. Јовановића управника, београдске царинарнице у пензији, којом моли, да му друштво да на пробу једну ручну вршалицу стару коју има у свом магацину, па ако буде за његову употребу платиће до 70 динара, ако је друштво не би оценило скупље, иначе да врати машину у оном стању у ком је и узео буде. — Одбор реши: да му се уступи за 70 динара и ако му се учини употребљивом да новац одмах положи.

[1]) Требало је тражити од министарства народне привреде, јер је оно ове године странцима одузело повластицу, а колико знамо није ништа урађено, да се осигура тој грани производње у земљи — опстанак, а то ли и ма какав напредак.

137.

Прочита се писмо г. Александра Штрауса заступника I. мађарске акционарске фабрике пољопривредних справа, којим нуди друштву у «комисијон« једно стовариште справа, а на основу друштвених поруџбина. — Одбор реши: да се предходно испита солидност израде и цене, па ако резултати буду повољни ступити у даље преговоре.

У одбор који ће солидност да испита изабрани су: г,г. Свет. Љ. Гавриловић, Вучко С. Богдановић и Никола Вељковић.

138.

Прочита се предлог г.г. Свет. Љ. Гавриловића и Аце М. Живановића:

1, Да и пољопривредно друштво, као најстарији фактор привредног напретка у земљи, достојно буде заступљено при свечаном чину освећења заставе кола јахача „Књаз Михаило« који ће се извршити 2 Августа ове године у Шапцу.

2, Да друштво одликује и заставу са златном гривном, на коју ће бити «сноп жита и срп,« а која би се на место беочуга наместила онде, где се руком мотка од заставе држи. — Одбор усвоји прву тачку предлога, а по другој реши: да се у место гривне поклони за стални фонд свију кола јахача 200 динара у злату приликом освећења заставе.

А лица, која ће друштво у овој свечаности репрезентирати изабраће се доцније.

139.

Прочита се извештај секције за ратарство по предлогу г. Љубе Којића о начинима како да се помогне нашим виноделцима да што пре набаве и што пре засаде своје винограде америчком лозом. — Одбор реши: да се решавање по овом предмету стави на дневни ред за идућу седницу.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 6. Јула 1894 год. у Београду

Били су: председник, г. Коста С. Таушановић, потпредседник, г. Јаков А. Марковић, благајник, г. Вучко С. Богдановић; Чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Душан М. Спасић, Паја Тодоровић, Аца Живановић и Никола Вељковић.

Председавао је председник, г. К. С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

140.

Прочита се записник XIX редовне седнице. — Одбор га усвоји.

141.

Г. Аца Живановић чита извештај о прегледаним пчеланицима, који су пријављени за такмичање и предлог оцењивачког суда за награде. Извештај гласи: «Решењем управног одборт од 5 Маја ове године, потписани су одређени да прегледају и оцене пријављене пчеланике са кошницама покретног сања, који су пријављени за утакмицу према стечају од цр. год. и то из округа ваљевског и подунавског и да према извршеном прегледу и оцени досуде одређену награду друштвену у 250 дин., оном пчелару, чији је пчеланик најбољи.

Пошто су потписани поверен им посао извршили у другој половини прошлога месеца, то имају част о извршеном прегледу и оцени поднети управном одбору, следећи извештај:

I. У срезу посавском, округа Ваљевског, прегледани су пчеланици:

1) Милоша Марковића, свештеника из Обреновца, који пчелари од 1890 год. и на дан прегледа је имао 44 кошнице са покретним сањем и 22 кошнице са непокротним сањем (вршкаре).

2) Паје С. Вуковића, земљоделца из Звечке, који пчелари од 1888 год. и на дан прегледа имао је 22 кошнице са покретним сањем и 28 кошница са непокретним сањем (вршкаре)

II. У вароши Ваљеву, прегледани су пчеланици:

1) Животе Миловановића, свештеника, који пчелари од 1889 г, и на дан прегледа је имао 80 кошница са покретним сањем.

2) Алексе Ненадовића, порезника, који пчелари од 1889 год. и на дан прегледа је имао 20 кошница са покретним сатем.

3) Ваљевске подружине Српског Пољопривредног друштва, која пчелари од 1891 год. и на дан прегледа је имала 20 кошница са покретним сатем.

4) Милована Поповића трговца, који пчелари од 1890 год. и на дан прегледа је имао 20 кошница са покретним сатем: и

5) Браће Атанацковића, трговаца, који пчеларе од 1892 год. и на дан прегледа су имали 11 кошница са покретним сатем и 9 кошница са непокретним (вршкара).

III. У срезу Подгорском, окр. Ваљевском, прегледани су пчеланици:

1) Мијајла Ступаревића, учитеља из Ћелија, који пчелари од 1890 год. и на дан прегледа, имао је 36 кошница са покретним сатем.

2) Стевана Поповића из Драчића, који пчелари од 1893 год. и на дан прегледа, имао је 22 кошнице са покретним сатем.

3) Ђоке К. Хаџића из Ваљева, који пчелари у селу Бујачићу од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 20 кошница са покретним сатем.

4) Стевана Теодосића из Ваљева, који пчелари у Грацу од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 20 кошница са покретним сатем.

5) Михајла Вићентијевића, свештеника из Петљице, који пчелари од 1890 год., и на дан прегледа, имао је 39 кошница са покретним сатем; и

6) Радомира Поповића из Попучака, који пчелари од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 26 кошница са покретним сатем.

IV. У срезу колубарском, окр. ваљевском, прегледани су пчеланици:

1) Илије Поповића, свештеника из Бабајића, који пчелари од 1891 год. и на дан прегледа, имао је 48 кошница са покретним сатем и 13 кошница са непокретним сатем; и

2) Милутина Жујовића, свештеника из Врачевића, који пчелари од 1889 год. и на дан прагледа, имао је 25 кошница са покретним сатем и 49 кошница са непокретним сатем.

V. У срезу колубрском, окр. Подунавском, прегледан је пчеланик:

Миливоја Станишића из Смрдљиковца, који пчелари од 1890 г. и на дан прегледа, имао је 20 кошница са покретним сатем.

По извршеном прегледу свију пчеланика, потписани су нашли, да је пчелашик Мијајла Ступаревића учитеља ћелијског најбоље уређен, и њему досудили друштвену награду, одређену за такмичење у овој години, у суми од 250 динара.

Но с обзиром на то, да поред пчеланика Ступаревића, заслужују особиту пажњу и пчеланици: Животе Миловановића, свештеника из Ваљева, Илије Поповића свештеника из Бабајића, Алексе Ненадовића порезника из Ваљева, Радомира Поповића свештеника из Попучака, Мијајла Вићентијевића свештеника из Петљице, Подружине Српског Пољопривредног Душтва у Ваљеву, Милована Поповића из Ваљева, Ђоке Хаџића из Ваљева, Миливоја Станишића из Смрдљиковца Милутина Жујовића свештеника из Врачевића, Стевана Поповића свештеника из Драчића и Милоша Марковића свештеника из Обреновпа; потписати, имају част предложити управном одбору, да изволи одобрити и решити:

1, Да се Живота Миловановић свештеник из Ваљева, као покретач и оснивач рационалног пчеларства у округу Ваљевском, одликује друштвеном похвалницом.

2, Да се за добро уређење својих пчеланика, одликују друштвеном похвалницама: Илија Поповић из Бабајића, Алекса Ненадовић, порезник из Ваљева, Радомир Поповић свештеник из Попучака, Мијајла Вићентијевић свештеник из Петљице и Милутин Жујовић из Врачевића; и

3, Да се за уложени труд око уређења својих пчеланика награде са по колекцијом пчеларских справа, Подружина у Ваљеву, Милован Поповић и Ђока Хаџић из Ваљева, Миливоје Станишић из Смрдљиковца, Стеван Поповић из Драчића и Милош Марковић из Обреновца.

Из свега до сада изложеног, јасно се види, да је рационално пчеларство у окр. ваљевском ухватило јаког корена, зашто на првом месту припада заслуга Животи Миловановићу свештенику, а на другом српском Пољопривредном Друштву, што је створило могућност такмичењу пчелара у окр. Ваљевском, те је тиме са незнатним сумама изазвало такмичаре пчеларе: на озбиљнији ред, а њихове околине побудило пољопривреднике да почну рационалније пчеларити но до сада, о чему постоје јасни и многобројни докази у многима местима ваљевског округа и од којих се особитим задовољством и похвалом да поменом Марка Ђедовића из Стубла, свршеног ђака основне ћелијске школе, који је после практичног рада око пчеларења у школи око свога учитеља Ступаревића, по свршетку школе отпочео рационално пчеларење на свом имању, као угледан пчелар у својој околини; зашто предлажемо, да га Српско Пољопривредно Друштво одликује наградом: са једном истресалицом и тиме покаже, да оно о озбиљним пољопривредницима води рачуна, а његовим друговима да укаже пут, којим треба да иду, те да се одуже и школи и свом учитељу, Ступаревићу. На завршетку овог нашег извештаја констатујући: да је Српско Пољопривредно Друштво у свом раду око такмичења пчелара у окр. Ваљевском жељну циљ и потпун успех постигло, сматрамо за своју дужност, скренути нарочиту пажњу Друштва, да и у будуће води строгог рачуна о развоју отпочетог рационалног пчеларења у окр. Ваљевском, и да свима силама настане, да се оно постепено развија а све сметње да се отклањају. — Одбор усвоји извештај с тим, да се по предлогу оцењивачког суда, потребан број колекција пчеларских справа набави и исплати из кредита' одређеног за потпомагање пољопривреде

142.

Г. Душан Спасић члан одбора, пошто изјави, да је постигнут споразум са подружином обреновачком, у погледу, приређивања изложбе говеда домаћег соја у Обреновцу, а тако исто и са општином обреновачком за нужну помоћ у месту и материјалу, шта више, са особитим задовољством изјави, да је општина обећала и новчану, помоћ. За награде, прочита нацрт, изложбеног програма, који гласи:

«Под највишом заштитом Његовог Величанства Краља Србије Алесандра I. Српско Пољопривредно Друштво приређује изложбу говеда 28 августа ове год. домаћег соја у Обреновцу, са овим распоредом и одредбама:

А. одељење

Краве са овогодишњим теладима. Награда има 8; и то: I. награда 200 дин. (општине обреновачке) II-га награда 120 дин., III-ћа 90 дин., IV-та 70 дин., V-та 50 дин. VI-та 40 дин., VII-ма 30 дин. и VIII-ма 20 динара.

Б. одељење

Јунице и јунци који нису старији од 2 год. а још нису спаривана. Награда има 5; и то: I-ва 250 дин. II-га 150 дин., (општина обреновачка) III-а 100 дин., IV-та 80 дин, и V-та 50 динара.

В. одељење

Јунице и јунци старији од 2 год. могу бити спаривани. Награда има осам и то: I-ва награда 150 дин. (општина обреновачка) II-га 120 дин. III-ћа 100 дин. IV-та 80 дин. V-та 60 дин, VI-та 40 дин. VII:ма 30 дин. VIII-ма 20 динара.

Г. одељење

Сва остала говеда домаћег соја, која не спадају ни уједно од предњих одељења (говеда испод 2 год. која су спаривана, теглећи волови, угојена говеда) Награда има осам; и то: I-ва награда 120 дин. II-га 100 дин. (општина обреновачка) III-ћа 80 дин., IV-та 60 дин. V-та 50 дин., VI-та 40 дин. VII-ма 30 дин.' и VIII-ма 20 дин.

Приметба: 1. Најбоље грло из предњих одељења, наградиће се место прво награде, главном наградом Српског Пољопривредног Друштве од 300 дин, у новцу, а излагач још и похвалницом. — 2. Награде ће се издавати у новцу, или у пољопривредним справама. — 3, Излагачи, чија грла добију I или II награду. па не би хтели да их приме у новцу или справама, одликоваће се похвалницама, место награде — 4. Сем награде у новцу или у справама, излагачи ће се наградити одгајивачким прибором.

Д. одељење

Сва говеда домаћег соја, која не конкуришу за новчану награду. У овом одељењу мога учествовати и сва говеда домаће — страних сојева (мелези). Излагачи ће се одликовати похвалницама.

Одељење пољопривредних справа. Све справе, које ће се дати као награда излагачима, биће изложене на изложбеном простору, и са онима за приуготовљавање пиће радиће се за све време изложбе.

Опште одредбе.

Право учешћа у изложби имају сви сопственици говеда из целога *окр. Ваљевског*, из срезова: *Посавског и Колубарског окр. Подунавског и поцерског окр. Подринског.* Ну, изложена грла имају бити у њиховоме притежању најмање три месеца, а отељена у Србији.

Пријава грла за изложбу. Ко жели, да изложи своја говеда, треба зато да се пријави «Приређивачком одбору изложбе говеда у Обреновцу,» до закључно 20 августа. Пријавити се може писмено или усмено. У писменој пријави треба тачно да означи, шта ће изложити, према предњем распореду.

Довођење грла на изложбу. Зви излагачи треба да доведу своја грла на изложбу (вашариште обреновачко) 28 августа до 8 часова пре подне. Ко до тога времена не доведе своја говеда, неће се пустити на изложбу. При уласку на изложбу, сваки мора своја говеда водити тамо, где му надлежни редитељ каже и тамо их добро чувати. Говеда ће се на изложби постројавати по одељењима; зато, ко на изложбу доведе говеда по разним одељењима, мора имати чувара за свако одељење, јер неће моћи да чува говеда из разних одељења један чувар и на једном месту. — Желети је, да излагачи стоке и чувари буду пристојно одевени и обувени.

Распоред светковине 27 Августа: Пре подне «приређивачки одбор» дочекује госте са стране и распоређује их по становима. После подне у 3 часа концерат на добру пољопривредне подружине. У вече заједничка вечера у парку. 28 Августа! Пре подне оцењивачки суд почиње свој рад у 8 часова. У $8^1/_2$ часова служба божија. После службе Божије водоосвећење на изложби, по том преглед изложбе. Чим оцењивачки суд сврши оцену, грла ће се по одељењима провести испред трибине оценивачког сада. Ту ће се награђенима издати награде, а осталим излагачима поклони. У подне заједнички ручак. После подне народно весеље на изложби. У вече игранка у парку на подружинском имању.

29 Августа: Приређивачки одбор испраћа госте са стране. — Одбор усвоји нацрт у свему с тим, да се одмах приступи даљем раду,

---

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 15. Јула 1894 г. у Београду.

Били су: председник г. Коста С. Таушановић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Коста Д. Главинић, Живојин Јовићијевић, Свет. Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Коста С. Таушановић, бележио секретар М. Јовановић.

143.

Прочита се мишљење и одлука секције за ратарство, по предлогу г. Љубе Којића о мерама, које би требало предузети, да се нашим винодељцима олакша набавка лозе, ради подизања нових, на место филоксером упропашћених винограда; које гласи:

„Секција је на своме састанку 24 ов. м. проучила предлог г. Којићев и донела извесне одлуке по томе предмету.

I. Секција се потцуно слаже са мишљењем и општим погледима г. предлагача, односно данашњега стања нашега виноделе и с тога и она налази, да је потреба и то хитна, да се јаче и живље ради на обнављању и подизању нашега винодела.

II. Секција налази: да досадањим радом на заснивању државних расадника америчке лозе и производњи те лозе, ни из далека није постигнута могућност: да се наши винодељци и пољопривредници задовоље количином те лозе, у циљу подизања нових винограда, ни у оноликој количини, колико они сами потражују, а камо ли, да им се стави на расположење и више, но што они сами налазе да им треба.

III. Секција је мишљења: да Српско Пољопривредно друштво треба да остане и даље активно у раду, на подизању нашега винодела остављајући као до сада, да само Министарство Народне Привреде ради све, што се у том правцу има радити; већ да је потребно а и оправдано, да и оно прими учешће и то живо учешће у том раду, разуме се, споразумно с Министром Народне Привреде.

IV. Примајући учешће у томе раду, друштво по мишљењу секције, треба да престави Министру Народне Привреде потребу живљега и јачег рада на подизању нашега винодела и да му као мере за потпомагање тога рада, предложи за сада следеће:

1, Да се производња америчке лозе првенствено прошири и убрза колико је год то могуће у садашњим државним расадницама.

2, Док не буде довољно лозе америчке у државним расадницама, да Срп. Пољопривредно Друштво споразумно са г. Министром Народне Привреде и уз материјалну државну помоћ. набавља потребну количину са стране и да се та набавка чини већ у току ове године односно за благовремено сађење у почетку идуће године.

3, Да цена америчке лозе из државних расадника, па и оне са стране набављене, буде што умеренија и нижа, и да се даје чак и у пола цене сваком оном земљоделцу, који се обвеже, да подигне најмање 1000 (хиљаду) чокота на једном месту, и да се осим тога врши бесплатно експедиција и даје бесплатан пренос железницом до најближе жел. станице.

4, Да се оценом земљишта претходно одреди и утврди за све винодељске крајеве, које врсте америчке лозе треба подизати, па те само и препоручивати и давати;

5) Да се више ради на обуци у калемљењу америчке лозе и да се ради тога редовно и свагда кад треба држе практични курсови о томе на свима државним расадницима америчке лозе и код свију пољопривредних школа, и да се, осем тога, изашиљу парочити калемари у поједина винодељска места да безплатно дају поуке о томе; и

6) Да се на време спреме и оштампају кратка упутства са сликама о подизању винограда америчке лозе, па да се дају бесплатно сваком, ко се тога рада прихвати.

V. Секција се не саглашава са предлогом г. предлагача, да се за сада држи нарочити винодељски збор, ради сазнања «потреба и тешкоћа с којима се винодељци боре при подизању винограда на америч. лози. «Јер су те потребе и тешкоће и онако доста познате. Место тога, друштво треба да потражи извештаје од својих подружина и податке о томе.

VI. Секција се не саглашава ни са предлогом, да се изашљу од стране друштва изасланици на изложбу и винодељски конгрес у Лиону, пошто му је у своје време поднесен извештај, о раду прошлог винодељског конгреса у Монпелију, него да се прибаве у своје време штампани извештаји са те изложбе и конгреса и њима се користити, у колико се и нас може тицати. Место тих изасланика, секција држи, да ће више користити, ако се руководиоци наших расадника изашиљу ма и у оближње стране расаднике, који су признати као ваљани и са добрим резултатима, те да их прегледају и сами се поуче.

VII, Осем овога мишљења и одлука изложених довде поводом предлога г. Којића — у секцији је изнесен нов предлог: да и Срп. Пољопривредно Друштво треба да има у околини Београда своје опитно поље, за све остале опите па и оне, америчком лозом и за обуку наших привредника па и самих стручњака.

144.

Пошто је тачка по тачку, овог мишљења а и одлука секције претресена. — Одбор је усвојио све тачке извештаја, осем тачке V-ПМе јер и ако и сама управа друштвена увиђа важност изнесеног предлога од стране секције, ипак је привођење овога предлога у дело, за сада немогуће, због оскудице у материјалним средствима, с тога се одлаже остварење овога, до бољих прилика.

145.

Прочиташе се молбе: Стевана Петровића, Аксентија Голубовића и Гаје Швабића, којима моле, да им се дозволи да могу преко Срп. Пољопривредног Друштва набављати казане, за печење ракије од сувих шљива. — Одбор реши: да им се одобрава набавка ових справа и да их могу на друштвену адресу увести.

146.

Прочита се писмо пчеларско-воћарске задруге за округ моравски којим моли друштво, да изволи што пре изаслати свога изасланика г. Живановића, да прегледа и изабере земљиште, за обављање задруг. послова. — Одбор прими к знању, с тим, да г. Живановић оде, кад му његови званични послови дозволили буду, и ако је могуће што пре.

147.

Прочита се извештај г.г. Паје Тодоровића и М. Јовановића о монтирању жегелице «Континентал» коју је преко друштва набавио г. Вића Радовановић економ из Водица. — Одбор прими к знању, с тим, да се у изводу штампа.

147.

Прочита се реферат уредништва Тежака за награду чланака, штампаних у Тежаку од броја 14 до 28 закључно, у овој години. — Одбор приступи оцењивању штампаних радова и према томе одреди и награде.

СПИСАК

Радова које је садањи уредник „Тежака“ примио при примању уредништва.

(СВРШЕТАК)

35. Из историје винодеља Бл. Тодоровић.
36. Утопљеник Јов. Голубовић.
37. О чему треба да се брине земљорадник Н.
38. У прилог нар. образов. М. Т. Ј.
39. Облагорођ. лошијих сор. дувана Св. Љ. Гавриловић.
40. Још једно средство за разв. сточар. С. Кучпарић.
41. Храњење и нега дом. стоке П. Стојадиновић.
42. Чишћење и бистрење вина Сава Јовановић.
43. Гвожђе као ђубре за воће Божидар Милановић.
44. Развитак пчелар. у Елзасу Драг. Н. Лапчевић.
45. Нешто о овцама Срет. Лазаревић.
46. Школ. башта С. Кучпарић.
47. Културно земљиште Грковић.
48. Разни подаци.
49. Примедбе на књигу: „Практични пчелар за почетнике и свакога од П. Перионића и од Милана В. Поповића пчелара.
50. О осушивању подводних земаља од Благ. Д. Торовића.
51. Које користи има пољопривредник од коња, кад их сам гаји и на шта при том треба да пази.
52. О чему да се брине земљод за време пораста усева? — превод.
53. Подижимо кошаре за своју стоку Макс. Т. Боговац.
54. Требимо сјерушу са наших њива » «
55. Како ћемо преко зиме крушке и јабуке сачувати.
56. Пекмез од шљива.
57. О подизању шљива од жила и пањева.
58. Ракија од дрењина од Р. М. С. Пешића.
59. « » ражна леба » « « «
60. « « трешања « « « «
61. Вино од дрењина.
62. Не напуштајмо зими стоку без хране и топлоте од Р. М. С. Пешића.
63. Имали ли земља каква утицаја на производну снагу семена? од Бл. Тодоровића.
64. Поука о гнојењу земаља за наше пољске усеве од Ник. Јов. Сарачевића.
65. Мало о азотном питању Влад. Кушаковић.
66. Енглеска и америкапска кошница најновијег система од Веље Виторовића.
67. Податци о пољоприв. у окр. ужичком од М. Т. Боговца
68. « « » « Црној реци од Мил. Ј. Петровића.
69. « « « » нишкој околини од Јак. Големовића.
70. » « » « окр. ужичком од Јов. Голубовића.
71. « « « « Доњем Пеку и његовом поречју (из 1889 г.) од Свет. Вучовића.

ОБЈАВА

На добру срп. пољопривредног друштва код Шапца, отпочеће се вађење и продаја воћних и украсних садница од 15 Октобра и продужиће се дотле, докле само време за то дозвољавало буде. Зато се моле поручиоци, који су вољни набавити саднице са овог добра, да се благовремено јаве са својим поручбинама како би им се исте на време отправити могле.

Цене су садницама вотњим и украсним:

Јабуке калемљене 1. ком. (садница) 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин., 1000 ком. 400 дин.

Крушке калемљене 1. ком. 50 пр. дин., 100 ком. 45 дин. 1000 400 дин.

Дуње ком. по 60 пр. дин.

Мушмуле ком по 60 пр. дин.

Кајсије 1. ком. 80 пр. дин. 100 ком. 75 дин., 1000 ком, 700 дин.

Брескве ком. по 80 пр. дин.

Шљиве калемљене пожегаче (мацарке) 1 ком. 60 пр. дин., 100 ком. 50 дин. 1000 ком. 400. д.

Чокешинка крупнија од прве ком. 60 пр. дин., 100 ком. 55 дин., 1000 ком. 500 дин. Преко иљаде засебном погодбом.

Трешње и Мареле 1 ком. 80 пр. дин., 50 ком. 35 дин.

Ораси, 1 ком. 80 пр. дин. 20 ком. 14 дин., 500 комада 250 динара.

Дудови, 1 ком. 40 пр. дин., 10 ком. 3 дин., 100 ком. 20 дин. Шандуд 1 ком. 1 дин.

Кестење питомо, 1 ком. 80 пр. дин. 50 ком. 30 дин., 100 ком. 50 дин.

Шибље за ограде:

Багренова обични бели, 1000 ком. 12 дин., 5000 комада 50 динара.

Дудови 1000 ком. 20 дин.

Поморанџасти трн (Maclura Aurantiaca) трогодишње саднице 1000 ком 60 дин.

Украсно дрвеће:

Кестен дивљи са белим, жутим и црвеним цветом 1 ком. 1 дин. 50 ком. 45 дин., 100 ком. 80 дин.

Багрен округли високо калемљен и одрасли.

Багрен калемљен црв. цвета I квалитет 1 ком. 1 динар.

Багрен калемљен ружич. цвета II кв. 1 ком. 80 пр. дин.;

Багрен калемљен белог цвета, 100 ком. I кв. 90 динара; I 70, III 50 дин; 1000 ком. I кв. 800 дин.; II 600, III 400 дин.

Цвета преко целог лета нарочито за пчеларе.

Багрен обичан некалемљен, I кв. 1 ком. 40 пр. дин., II кв. 30 пр. дин. III кв. 20 пр. дин.; 100 ком. I кв. 80 дин. II 20, III 15 дин.; 1000 ком. I кв. 250 дин., II кв. 150 и III кв. 75 динара.

Каталпа, 1 ком 40 пр. дин. 100 ком. 30 дин., 500 ком. 100 динара.

Пајасен 1 ком. 40 пр. дин., 20 ком. 6 дин.

Остале производе по ценовнику, који се сваком шаље на захтев и бесплатно.

Трошкови око подвоза и паковања, падају на терет поручиоца. Паковање рачуна се само по коштању.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Из виноградске праксе. — Одкуда то долази да нека нова површа код неког добро, а код неког хрђаво успевају? — Како су подизане и уређене биле задружне куће и стаје и како се данас подижу. — Вино од калемљене лозе. — О пићној вредности сламе и плеве. — Шумска политика. — Услови здравља и узроци болести домаћих животиња, — У прилог унапређивања земаљског коњарства. — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови.** — Подлистак. — Списак. — **Објава.** —

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 44. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. НОВЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КРАВАМА МУЗАРАМА НУЖДАН ЈЕ — МИР!

Нигде се тако брзо и осетно не указују хрђаве посљедице нереда и нечистоте, као у штали, у којој негујемо нашу стоку, наше благо, наш мâл. На првом је дакле месту нужна чистота.

Стоку, нарочито млечну и теглећу, не држи ни један домаћин украса, или бêса ради, него зато, да му доноси вајде, да му буде од користи.

Једна крава, увек је здрава врећа, из које се у свако доба у толико више извадити може, у колико се у њу буде више сипало; па и опет зато има и крава својих особених ћуди, својих праведних закteва, којима мора домаћин одговарати, које мора испунити, ако хоће од своје краве да има што веће користи. Најглавнија јој је ћуд, најозбиљнији закteв: да се у свакој прилици на њу добро пази и да се непрекидно добро негује.

Стоку своју треба волети; њу не треба сматрати као неко нужно зло; њој мора домаћин бити одан као свом чељадету; с њом треба благо, љубавно поступати, скоро као и са својим домаћим чланом, јер она врло добро осећа кад се с њом лепо, а кад нечовечно поступа; она уме према томе и да се понаша: да зло злим, а да добро добрим враћа; она увек даје — што но реч — „шљиве за брашно.“

Домаћин треба, кад прибављена нова грла стоке у своју шталу уведе, да се пре свега и на прво место постара, да тој стоци упозна природне особине њене, па према томе да с њом и поступа. Што стока најволије, то јој треба и учинити; што не воле, нетреба јој ни чинити; што не трпи, треба од ње уклањати; што не подноси, треба избегавати. Јест, драги мој домаћине и читаоче, тако треба стоци, а нарочито крави угађати, од које хоћемо и доста и доброга млека, добру, лепу и здраву телад.

Посматрајте само једну здраву краву, кад је на добру пашу истерате; она ту са задовољством језиком хвата и превија, а зубима кида ону лепу траву и мирисно цвеће; што одкине, то одма и прогута, а кад се задовољи и свој бураг напуни, она прилегне и одпочне да „прежива.“ За тај циљ она тражи склоните и *мирно* место по самом природном нагону, а према природној потреби, да на миру поједену храну пробави. Она ту два посла свршава: она се и одмара и врши важан и озбиљан посао преживања. — Погледајте је сад, кад би је у том послу неко стран, неко псето или стран човек узнемирио, шта ће она да ради. Она ће с места прекинути преживање, па ће онда ћипити и на пса јуришати, а од страног човека ће побећи.

Кад би је на тај начин у одмору и преживању чешће неко узнемиравао, онда ће највише осетити домаћица, кад јој крава с вечери на мужу дома дође. *Преко дана узнемиравана крава, много ће јој мање млека дати.*

Ко има једну или две краве само, а нема подесног ни заграђеног пашњака, где би музаре од јутра до вечери у миру проводиле, пасле, преживале и од сваке напасти склоњене биле, тај треба, ако хоће да добије што више и што бољег млека од својих крава, да их код куће у штали држи и да им спреми све удобности, како ће их у свима потребама задовољити, а оне ће му на свему обилно захвалити множином и добротом млека.

Ево како ће то најбоље учинити:

Пре свега треба да их посведневно редовно изјутра у 6 сати добро напоји; вода несме бити преладна, а да би боље пиле, треба у воду сасути и добро промешати ситне соли, — 40—50 грама дневно. Тако ће, не само у сласт ту воду посркати, него ће и боље огладнети и навалити на ону храну, да их је задовољство и уживање гледати. Али им треба и добру храну дати: добро, по могућству с детелином и мало с мекињама, ил' прекрупљеним овсем помешано сено. Одређену храну треба им поделити на два, највише три оброка. Први оброк треба им дати одма после напоја; у подељеним оброцима слађе једу и не расипају. Храну треба и зготовити, т. ј. дати сено у виду сечке, па ће онда и боље пробавити и неће растуривати; дакле боље ће и без штете сву храну потрошити, а и то све иде у прилог домаћину.

Тако нахрањене краве треба сад оставити на миру, треба врата од штале затворити, да их нико не узнемирује, да им одмор и преживање нико не прекида, јер тај мир и покој много упливише на одлучивање млека. Треба их само после најести из прикрајка посматрати, како једна по једна на простирку прилежу, а онда у највећој тишини одпочне преживање и ригање.

У том њиховом послу и задовољству треба их оставити на миру све до подна, па их понудити с мало хране; но ако би видели, да им се не једе, не треба их силом нудити; слаће ће јести с вечери. Лети и зими треба их и на подне појити.

У 6 сати у вече, треба их исто онако напојити и нахранити, као и јутрос што је чињено.

На овај начин у *миру* храњене краве, даће више и бољег млека, него кад би се истеривале на пашу. Но и ако се већој количини млека поглавито приписује оном добром напоју, опет је зато највише томе допринела она удобност и *мирноћа*.

Овако се хране и краве на имању књаза Шварценберга, на ком се имању прави чувени сир, а на ком сам и сам практиковао; овако су с врло добрим успехом хранили и сви они, којима сам тај начин препоручивао, а сад га и овим путем свима и свакоме препоручујем, да се с њим користе.

Али овом згодном приликом и једно сравњење.

На имању аустријског ерцхерцога Албрехта, где сам такођер практиковао, беше прописан овај начин храњења: Тачно у 5 сати изјутра, давало се свакој крави $2^1/_2$—3 килограма увек доброг, одабраног сена (лети с детелином); у 9 сати пре подне полагало се то исто по други пут, а после овог другог оброка, истеривале су се краве на водопој. У један сат по подне, давана им је овсена ил јечмена слама; у 5 сати добиле су сено, после ког су истериване на водопој, а у 9 сати у вече, добиле су опет сламе.

У сравњењу с начином храњења код Шварценберга, Албрехтове су краве много мање и тањег млека давале.

И најновијим опитима посведочено је, да је и за стоку боље, кад се ређе, а добро храни, него чешће а лошије, а при ређем храњењу остаје и више времена за боље преживање, односно за бољу изупотребу поједине хране; уз то је посведочено и то, *да је код крава музара на прво место нуждан још и подпун мир за удобно преживање и боље одлучивање млека.*

Радић.

ПРЕКОПАВАЈТЕ БАШТЕ!

Потрошњом поврћа, празни се једна по једна леја у повртњаку, док нам се на пролетку не испразни и цео повртњак. Али ми не треба да остављамо тако празне леје, да непрекопане презиме, ми треба да их с више разлога прекопамо одма чим са њих поврће скинемо, чим их испразнимо, тако ће нам и лакше пасти, кад једну по једну будемо прекопавали, него кад би оставили, да их под зиму све на једанпут прекопамо.

Велике су добити за нас, кад леје пре зиме прекопамо.

Ситне штеточине, који су се у земљу завукли да презиме, па да нам на пролеће опет измиле и штету чине, не можемо боље утаманити, но сад, јесењим прекопавањем. Неби нам с пролећа ни преко лета толике силне летеће и пузеће штеточине досађивале, кад би сваки домаћин за времена на то помишљао, и свој повртњак још с јесени добро прекопао. При прекопавању избацили би те скривене штеточине на површину, па бих одма и убили, а што ми неби видили, видило би их оштро птичије око, па би их птице појеле, а јаја би им поништила зима и мраз.

На овај би начин знатно умалили број тих штеточина, нарочито *рогаца*, који нам по повртњацима грдне штете чине. Сад је већ настало време, да се тај рад одпочне, а осим тога знатно се и земља поправља, кад се до зиме бар једанпут прекопа. У напреднијим земљама прекопавају своје повртњаке и два пута до зиме, јер тачно воде рачуна о ономе што им је корисно. Они знају, да с јесењим прекопавањем тамане штеточине; они знају, да се с јесени прекопана земља напије довољно ваздуха и зимње влаге, да се тиме оплођава; они знају, да мраз преко зиме и најчвршћу земљу издроби и уситни, и онда бива способнија за примање сваковрсног поврћа с пролећа; они знају, да зимњом влагом добро и дубоко напојена земља много боље

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних жита).

(наставак)

Према овоме једноликост ових ситних животињица има за нас како теоретичког тако исто и практичког значаја, јер, док је она најјача у првим метармофазама њиовим, нпр. као ларве, ми у таквом стању можемо врло лако побркати штетоносне са нештетоноснима па предузимати мере за тамањење и таквих, од којих нам никаква опасност не прети.

За то ми ћемо се овде да зауставимо на упоређењу ларве житнога метиља (како је не би помешали при тамањењу) са ларвама других тврдокрилаца, које су веома сличне са његовом ларвом, као што су нпр. из исте фамилије Scarabacide група Melolonthini u Cetoniini и род Rhizotrogus. У оваком случају треба имати на уму:

1), Да је код ларве Cetoniini сразмерно мања глава, а последњи прстен тела кратак, једноставан (а не раздељен) и на доњем крају има распоређене у одређену слику бодљике;

2), Да ларва гундеља (Melolontha) и јунскога тврдокрилца (Rhizotrogus) има у чмару троугласте преградице, које одоздо имају две шупљине;

3), Да ларва јунскога тврдокрилца (Rhizotrogus) има шире тело, крупнију главу, а други и трећи коленац сежњака по дужини скоро подједнаке и три последња пара шупљика за дисање — трахеји — мања у сравњењу са осталима;

4), Да ларва тога истог јунског тврдокрилца има на средини оног обраслог с бодљикама дела на телу, с доње површине последњег прстена, голо уздужно пољанце, које је с бокова окружено не са савијеним већ са хоризонталним чекињицама код којих су врхови обрнути право к том пољанцу, и

5), Да та ларва нема (сл. 7) оног карактерног округлог пољанца, којим се управо и одликују ларве Anisoplia austriaca,

Слика 7.

и које се налази на горњој површини задње половине последњега прстена на телу. —

За даљу карактеристику ларве Anisoplia, austriaca ваља да поменемо још и ова њена својства Она се може доста дубоко да зарива у земљу и обично се налази на оној дубини, до које стрмнине продиру са својим корењем, т.ј. на 12—14, см. јер обично на тој дубини и женке смештају своја јаја. Но бива да их можемо наћи и на дубини од 8, с м. ако је земља влажна; у опште у колико је земља обрађенија и ровитија, у толико се и оне дубље завлаче у њу за храном. За храном им, по речима професора Линдемана, искључно служи корење младих стрмнина, дивљих и питомих. Ми ћемо се за сад на овоме зауставити, јер ће доцније о свему овоме бити опширнија разговора, кад будемо детаљније претресали живот Anisoplia austriaca у свима његовим метармофозама, и тражили средства и мере против њега за сваку фазу у његовом развићу.

У овоме првоме чланку остаје нам да проучимо још историју његова појављивања и географско распрострањење његово.

одољева пролетњој суши, — све они то знају, па по томе и раде, а ми наше земљораднике братски и пријатељски опомињемо да се и они на њих угледају и одпочну, у своју корист, да прекопавају сад већ своје баште, како ће им спремније и чистије предусрести пролећно сејање и сађење!

Радић.

ВОЋАРСТВО У УЖИЧКОМ ОКРУГУ.

Где год нађеш згодна места,
Ту дрво посади!
А дрво је благодарно,
Па ће да награди, —
Наградиће изобиљем
Лада, плода свога,
Наградиће, било тебе,
Било брата твога.

Змај Јова.

Нема сумње: да је воћарство важна привредна грана, која је у напреднијим државама давно постала предмет особите пажње од стране државне управе. О томе нам јасно сведоче многи примери из далеке и скоре прошлости. Но у томе погледу, међу свима земљама, Америка, која је у свима правцима земља од напретка, заузима прво место. Она је, нарочито у последње доба, учинила огроман корак у унапређењу воћарства, те је тако створила нов, јак извор у својој домаћој привреди.

Прилике за унапређење и развијање воћарства у нашој земљи, узевши у опште; врло су подесне. Па и ужички округ, с малим изузетком, не одступа од тога правила. По његовим усталасаним брежуљцима и блажим нагибима могу дивно да успевају многе врсте воћа, које би, кад би се разумно обрађивало, доносило велики приход и држави и појединцу. Нарочито су се ту срећно концентрисали природни услови за подизање шљива, за којима узалудно чезну предузимљиви Американци.

И воћарству, као и свима гранама народне привреде, не поклања се код нас ни приближно она пажња, коју оно заслужује по својој важности. Код нас се све махом оставља самој природи, која је према нама наклоњена и издашна у пуном смислу. Али која ваљда, када ми нити то увиђамо, нити хоћемо као што треба да ценимо богатство свога завичаја. И земљорадњу, и сточарство и све гране наше домаће производње и радиности притиснуо је неки огромни терет застоја и наглог опадања. Ми смо толико равнодушни наспрам економског напретка нашега народа, да нећемо као што ваља да се користимо ни са оним благостањем, које нам тако издашно нуди сама природа! То се опажа на свима странама и у свима правцима. На наше економско стање згодно би се могле применити речи једнога ученог Руса, који вели: Ти наши сирови производи понајвише су само за то добри, што је друго све у толико горе: чекиње у наших свиња, на пример, зато су велике и чврсте, што су нам свиње рђаве, кожа је јака и дебела због тога, што су краве мршаве, лој је тврд за то, што се искида заједно с месом....

* * *

Стање воћарства у ужичком округу не даје нам ни у колико слику, са којом би могли бити задовољни. За време Турака, воћарство је у овоме крају било јаче развијено. И данас се још, на много места, налазе остаци тога њиховог заузимљивог рада. И данас још има укусна, каламљена воћа и лепих лоза, у чардаклије изведених, које су Турци садили и подизали. Код њих је постојао леп обичај, да домаћин, чим сагради кућу, одмах сади воћку и подиже кладенац. И само на тај начин може се разумети: како је у оно време могло бити засађено воћем не само цело мало Забучје, но и сва остала брда око Ужица. Данас је од свега тога остала само прича, јер је неразумна рука све то уништила. Тек пре кратког времена, прошла градска управа, видећи колику штету наноси вода, када јурне са оних оголићених страна, посадила је неколике тисуће разнога воћа по брдима на јужној страни, више Ужица. Па и по селима, на два часа у венцу око окружног града, може се и данас наћи племенита воћа, које су још Турци каламили. Од тога доба наступио је у воћарству застој и оно се, у ужичком округу, налази на врло ниском ступњу културе.

Међу воћем, по својој вредности и количини, прво место заузима *шљива*. Она у овоме крају заузима на $^5/_6$ од целокупног земљишта што је под воћем. Шљива има две врсте: мацарке и ранке. Ранка је бела или белошљива, плава и црвенкаста. Све врсте раних шљива служе махом за печење ракије. Но највише

Anisoplia austriaca, по своме иступању на историску позорницу, има две историје: стару и нову. Тако, нпр. по ентомолошким аналима зна се, да је њега први пронашао и испитао још знаменити Хербст 1783 год. у Аустрији, који му је и дао име austriaca, но оно ни у колико не показује и отаџбину његову, као што су то пређе многи мислили, нпр у Русији, јер су они држали да им је он неки дошљак из суседних места у Аустрији. За тим, он је се у Аустрији појављивао још и доцније, око 1866 и 67 године, и то у Мађарској, наносећи штету стрмним усевима, но после тога није се више ништа чуло о њему из тих крајева.

Међу тим, по ентомолошким и агрономским летописима у Русији он је се тамо првом појавио још 1893 год. у Таврићкој губерн. на југу Русије, а пронашао га је Бебер на стрмнинама и дао му име fruticola, но у самој ствари он је имао пред собом врсту austriaca, коју у то доба тамо нису још познавали. После тога његов траг пропадне за дуго времена сасвим и тим се 1846 год. опет појави на југу Русије, те га тада Рајдемајстер испита и реши да је то баш austriaca који се је вели, и пређе јављао, али не правилно и не систематички сваке године, него изредка тек по неке године, но тада обично у огромним масама. А ово бива, разуме се, у такво доба, кад се обично стекну, какови веома повољни за његово разможење, климатски културни агрономски услови, о којима ће даље бити опширна говора. Како стицај таквих услова не наступа изненада, него вазда испонајлак са неком припремом и више мање спорадички то се и austriaca сагласно тим условима различно понаша и јавља тако да је нпр. Рајдемајстер њега пронашао тек 1846 г. и то само у једној Херсонској губерн. а међутим он се још 1841 год. појавио у двема губернијама: Херсонској и Подолској. Од тог доба па на овамо, он се све чешће и чешће појављивао на целоме југу Русије, то у овој, то у оној губернији, у већим или мањим гомилама, ширећи се тако на све већу и већу просторију, док се најзад 1878 год. не размножи на огромној територији од 100.000 географ. миља, и прекрили сву јужну Русију својим безбројним дивизијама. Сада пак он се још у многим губерн. налази местимице само у понеким окрузима, док у другим губерн. Захвата све округе, тако да су га скоро у неких 20 губерн. јевропске и азијатске Русије нашли у већим или мањим гомилама.

Осем Русије он је даље распрострањен и по западној Јевропи, али у мањим размерима, у Француској (?) Германији (?), Швајцарској, Италији и Турској. У Азији има га у Персији, Сирији и Малој Азији. Остале врсте житнога метиља, т.ј. осем ових јевропских 6, станују готово искључно у старом свету и то већином у западној половини његовог умереног појаса.

II.

Практика о житном метиљу.

Главно место уништења стрмнина и размери штете од Anisoplia austriaca, — Живот његов у свима фазама развића. Системе непосредних и посредних мера и средстава против њега,

Где се он највише размножио и огромност штете од њега. — Средства и начини за испитивање сваке његове метаморфозе. — Склониште и храна развијеног инсекта. — Доба појаве, спаривања, и смештања јаја. — Каквоћа њива, земље и други услови за смештање јаја; колика је неопходна дубина за то; — Количина и начин смештања јаја. — Доба излегања ларве. дужина њеног живота, склониште, храна и други услови за њен опстанак. — Културни, климатски и биолошки услови размножавања Anisoplia austriaca. — Чаурак његов с гледишта борбе против њега. — Тактика појављивања Anisoplia austriaca *— Серија уништавајућих и културних мера и средстава против њега. — Природни непријатељи његови. — Закључак.*

је распрострањена мађарка. Ње има по целом округу, о коме је реч, изузимајући само највиша места. Свака кућа има свој шљивар, а многе га имају у великом пространству. Нарочито има великих шљивара у моравичком срезу и пожешкој и ариљској околини. Од шљива или се пече ракија, или се суше за извоз. Има од скора још један начин потрошње шљива, а то је кување пекмеза, који је такође постао извозни предмет. Пекмез се кува само у оним местима, која су крај друма и згодна за извоз.

Све до босанске окупације, ужички је округ многим својим сировинама налазио потрошње у Босни. Но од свега највише се трошила ракија. Народ је за ракију узимао доста новаца, те је мало ко знао за оскудицу. У то време Ужице, као важно трговачко место, знатно је напредовало. Што се тада подигло и украсило, то је, у главноме, остало и данас, јер је од онога доба мало шта измењено и дотерано. Од времена живог трговачког саобраћаја с Босном датира се отварање оних многобројних механа и кавана по Ужицу, колико их нема ни једна паланка у земљи. Али, откако Аустрија уђе у Босну, те окупира ту дивну српску покрајину, она диже толику царину на све извозне предмете овога краја, да је сваки трговачки саобраћај онемогућен. Тако је на најважнији трговачки артикал овога краја на љуту ракију, дигла царину преко једног динара по литру. На тај начин трговини је с Босном завезан мртви узао, јер је она према Србији ограђена сада кинеским зидом. И не само да је с Босном прекинут сада трговачки однос, него скоро и сваки други саобраћај. На тај начин, поред других, ситнијих узрока, у целоме пространом ужичком округу осетио се велики застој. И Ужице, као окружни град, не само да не показује никакав напредак, него, с дана у дан, иде брзо у назад. Богатије трговачке куће пропадају, сиромаштина преовлађује. И да није досељеника из суседних крајева под туђином, који једнако беже од зулума и ту се настањују, број ужичких становника још би јаче опадао и био много видљији, но што је данас. Све оне многобројне механе и каване по Ужицу, сазидане у времену трговања с Босном, сада не раде ништа и по ваздан зјапе празне.

Кад је ужичка ракија изгубила на тај начин свој трг у Босни, онда јој је извоз био ограничен на саму унутрашњост. И тако се она сада извози за Београд, Шабац, Ниш и друге градове у земљи.

Када је реч о ракији онда ту заслужује похвална помена особита врста ракије, која се, једино овде, од скора гради под именом **клековача.** То је љута ракија, која је претходно пререла измешана са стученом клеком (вењом). Јачина јој се креће између 15 и 21 град. Она с дана у дан све више осваја земљиште и налази купаца на свима трговима у земљи. Има изгледа, да ће својом ваљаношћу прокрчити себи пут и ван граница отаџбине. Ужичка клековача, коју у огромној количини израђује овд. трговачка фирма Милише Атанацковића, нашла је општег одзива и стекла заслужно признање, јер је, на последњој изложби у Бечу одликована златном медаљом. Бојати се само, да данас, у времену општих фалзификација, несавесни трговци, због којих су многи наши извозни предмети изгубили једном већ стечени кредит на светским трговима, не убију и овоме, за сада врло важном извозном предмету овога краја, добро име и развијени промет.

За последњих 30 година јако се у овоме округу развило сушење шљива за извоз. Не само свако село, него скоро и сваки већи шљивар има своју сушницу. Све су те сушнице једнаког, старог кроја и овде их зову „босанске.“ Разлика је међу њима само у томе, што их има лошијих и бољих, мањих и већих.

Једна је сушница, по француском методу, подигнута, ради угледа, у Косјерићу, али, на жалост, без икакве практичне вредности. Људи онога краја уверавају, да она троши много више дрва, но обична сушница и да се шљиве не могу у њој лепо да осуше. Колико је у томе истине, ја не знам, али свакојако узрок, што она не може ни толико угледа да да, колико би се од обичне сушнице захтевало, лежаће, јамачно, више у невештом руковању, но у чему другом.

Осим шљиве, од коштичавог воћа има у овоме округу још доста *вишања, трешања* и *дрењина*, са доста укусним, али врло ситним родом. Кајсија и бресака нема, јер су и виногради у ужичком округу врло ретки. Живљи напредак у виноделу опажа се само око Ужица и Пожеге. На један кв. километар долази око 0 0009 хект. винове лозе.

Од јабучастог воћа има највише *јабука* и *крушака*, ређе *дуња, мушмула* и *оскоруша*. Јабука има много врсти. Најпознатије су: сенабија, шећерлија, петровача, илињача, шербетлија, бедрика и белица. Од крушака: такуша, арапка, илињача, воденача, тврдокорка, жутица, медњача и батава. То воће или се чува за домаћу потрошњу, или се продаје на околним трговима, а много се зими одгони и у Београд. Највише се воћа одгони из среза моравичког.

Од јагодичастог воћа има: *дудова, јагода* (пољских), *купина* и *малина*.

Од како се памти за тога штеточињу, и од како је он постао предмет најозбиљније штудије, нигде он није веће штете починио са својим страховитим уништењем стрмнина, нити је тако дуго на једном месту задржавао се, као што је то учинио на југу Русије, у Малој Русији. Као што мало час видесмо његова се појава у Малој Русији датира још од 1793 год. али све од тога доба па до 1868 год. дакле за читавих 75 год. он је се само потајно спремао да једним громовитим ударцем уништи сву материјалну будућност Малоруса; он је за све то време био као најопасније подземно зло у потенцији. И тек 1868 г. Малу Русију обузе свеопшта паника од ужасне катастрофе, коју претрпи од њега, кад се он у својим огромним јатима, као црни облак, појави на површини њених њива и поља.

Од 1868 год. па на овамо, та је паника све више и више расла, у колико је се он све даље ширио, са својим уништењем и огромније штете наносио, док није своју кулминативну тачку више поменута катастрофа достигла тек 1878 год. *За тих 10 година уништавања стрмнина, само у неких 8 губерн, и окр. Мале Русије, он је починио штете на 70 милиона динара.*

Но напоредо са ширењем овога зла, и борба је против њега постајала све јача и очајнија, ма да се није могло никако за свих 10 година ни до каквих позитивних резултата доћи, јер не бејаше се пронашло ни једно радикално средство ни начин за уништење његово. Напротив, све што они дотле предузимаху против њега као да иђаше на руку његовом опстанку, јер он најпосле постаде скоро непобедљив, и опасност од глади и других јада отуда растијаше у свима правцима. Јер успешна борба против некога свога непријатеља може се отпочети тек тада, кад се свестрано и стручно испита и изучи цео живот његов у све могућим случајевима, а све дотле он остаје за нас страшан и опасан, и код простог света прелази у неко надземно и надприродно створење, у некакав мит. Било је дакле неопходно нужно, да се испитају и изуче они културни, агрономски, климатски и биолошки услови, под којима је се он појавио, као и цео живот његов у свима метаморфозама, па сав тај материјал систематисати те тако оковати слободни и дивљи живот житнога метиља, у извесна правила и законе, и на основу свега тога извести целокупну систему мера и средстава за борбу против њега.

Овако је стање ствари било тада на југу Русије. док се 1879 год. Министарство државних добара не заузе и не реши да пружи руку помоћи пољопривредницима на југу, те с том целју отправи понајбоље ентомологе да ови, по стручно састављеним програмима, изуче и пронађу начин и средства борбе против Anisoplia austriaca.

После дуготрајног и брижљивог изучавања тога штеточиње са свију могућих гледишта, они најзад дођу до неких доста повољних резултата.

Од *средстава* за изучавање и испитивање они употребе: *лупу, ашов, микроскоп и анатомски нож.*

Још одма у почетку својих испитивања они пронађу: да се житни метиљ као прави син равница и пустара искључно храни стрмнинама, т.ј. таквим биљкама које поглавито расту у флори равница и пустара. Но из ове биљне фамилије, која је тако богата врстама, само шест врста достављају њему храну а на име: Triticum repens L. пиревина Letaria viridis P. de R. Phleum pretense попино прасе, Avena sativad раж, Hordeum vulgare L. јечам и Triticum vulgare L. пшеница а ређе се може наћи на: Bromus inermis Leyss. Agropirum cristatum Lchreb. и Bromus tectorum L. власуљи.

Све остале биљке он не може ни окусити, те с тога на оскудици ових горепоменутих биљака он скапава од глади.

(Наставиће се)

Од љускавог воћа: *ораха* и *лешњика*. И они се извозе за Београд и друге градове у земљи.

Узевши у опште, воћарство у ужичком округу ни приближно не даје оне користи, које би могло дати, кад би се неговању његовом поклањала колика толика пажња. Има више узрока, који воћарству сметају, да се подигне на већи ступањ привреде, те да постане јачи извор народног напретка. Шљиве, а и све остало воће, саде се махом од самониклих младица, а не од сејаних коштица. При томе се ни у колико не пази на положај и земљу, коју поједине воћке захтевају.

Наши пољопривредници, вели др. Радић[1]), већином се задовољавају просто с оним, што им појединце по имању раштркане и усамљене воћке доносе, че мислећи на то, да и на воћку треба исто тако, као и на сваку другу привредну биљку пазити и да је треба неговати. Ако негде занемарена воћка не рађа онако, како би могла да рађа, каже се одма: тако је Бог дао, или, није година за воће угодна била и т. д. — И то стоји, да неких и неких година не рађају воћке због неугодног времена, како би рађати могле, *али то бива у самој истини реће у оним земљама, где се воћке с пажњом гаје*, где оно на вишем ступњу културе стоји — *а код нас је та неродица много чешћа, јер су воћке остављене самој природи без неге и надзора*; па онда, наравно, не може се — ни у најбољим годинама — многоме надати.

Код нас се воћарство, у опште, као од беде гаји; оно се као пасторче у домаћој привреди сматра, а овамо нам је криво, кад нам усамљене и занемарене воћке не дају оно, и не рађају онолико, колико ми замишљамо да би требало да нам рађају, а нећемо да помишљамо, да о њима писмо никакву бригу водили; да их писмо очистили ни од маховине, ни од гусенице; да их писмо окресали, ни окопали и т. д.

Сваки, и најпростији пољопривредник зна, да за кукуруз треба земљу добро узорати и нађубрити; он зна да ће му кукуруз много напреднији бити, ако све то пре зиме учини, да земља добро измрзне и да се зимње влаге напије. Па да му кукуруз у тако приуготовљеној земљи још боље и сигурније роди, па ће га у своје време опрашити и два три пута окопати — огрнути.

А како поступа он данас са својим воћкама? Он ископа мале јамиће, уклука оне жиле у њих што боље може, угази ону земљу око стабла, па, сети се ил' не сети да је један пут залије, — и онда мисли, да је са своје стране све учинио, да му, онако усађена воћка, не само за њега, него и за његову унучад и праунучад слађане и угледне плодове рађа!

Он је тиме свој посао свршио. Али, да за весео и снажан пораст треба простране рупе (јамиће) ископати; да се жиле пре усађивања по правилу скратити морају; да око воћке не сме расти трава, ни коров, који ће на штету воћкину из земље рану црпити; да се грање разумно кресати и да се воћки лепа круна дати мора; да скраћивањем огранака и прорећивањем изданака на круни, свака воћка пре одпочне да рађа и да обилатије рађа — о свему томе и још о многом којечему другом, што доприноси успешном воћарству, наши пољопривредници ништа не знају....

У целом ужичком округу, ретко ће који пољопривредник и при самоме брању воћа разумно поступати, и многи се још ни толико неће да стара, да се воћка сачува од повреде, већ млаћењем обија јој родне гранчице, те се за дуго не може да опорави. При сушењу шљива поступа се такође невешто, те шљиве на више места или остају сувише јаке, или се пак пресушују. О томе пак, да се воће у друге видове прерађује, нема још нико ни појма.

Осим тога, има још један врло јак узрок, који јако уди свима гранама радиности у овоме крају. То су веома рђави, скоро очајни путови, каквих нема ни један округ у краљевини Свакоме је познато, како је и по добрим путовима пренос сировина тежак и скуп, пошто оне заузимају много више простора од фабричних производа, а како ли је то тек онамо, где су путови до краја запуштени и занемарени! Остављајући на страну терепску незгоду овога краја, њему би се ипак знатно могло помоћи, само када он не би до века био пасторче у држави. Кршевити ужички округ и данас даје држави *сразмерно много*, а од ње прима *несразмерно мало*. Кириџије са својим товарним коњичцима и сада, као и пре толико година, одржавају везу са железницом и другим крајевима.

Опште потребе захтевале би, да се унапређењу привреде и поправци економног стања нашега народа обрати већа пажња. Мудрој државној управи, међу многобројним дужностима, које има према своме роду, народно благостање требало би да је на првоме месту.

Зар има кога, ко би могао рећи: да за то није крајње време? —

27. VI. 1894 год.
Ужице.

Срет. А. П.

[1]) Види «Воћарство« стр. 4.

БЕЛЕШКЕ.

Заливање поврћа. — Многе врсте поврћа, да би већи принос могле дати, потребују, у времену свога растења, честог заливања. Исто тако, чим се семе у земљу спусти, одмах га ваља добро залити, како би се лакше примило и боље развило.

Заливање треба вршити водом, која је млака, на сунцу смлачена, без минералних састојака и за растиње здрава и подесна. Па не само вода, већ и време, када се растиње залива, има велики утицај на развитак и принос његов. Много растиње може се успешно заливати само помоћу канге, док друго не сме без решетке.

Заливање помоћу канге не сме се вршити нагло, већ по из тиха, како расад не би отуда имао штете. Заливати се не сме ни мало, нити опет много; никада пак у времену сунчеве припеке. Недовољним заливињем растиње кржља, сувишним труне и квари се.

Најбоље време за заливање јесте оно пре изласка сунца, или у вече, по заходу његовом. Јаки сунчеви зраци помажу нагло испаравање влаге. Познато је, да се сваким испаравањем и претварањем воде у пару ваздух расхлађује, те се на тај начин развија у том најтоплијем часу неједнака топлота. То баш и јесте узрок, што се растиње у опште, заливано у то доба, не само омета у развитку, већ много, под таквим утицајем, брзо и угине.

* * *

Рен и његова употреба. — Рен је биљка врло корисна, с тога заслужује да се свуда гаји и подиже.

Рен спада у биље, које има крстат цвет, као мрква, слачица и др. Корен му, поред других састојака, садржава у себи: шећера, беланчевине и много зејтина, који је оштар и лако ветри. Тај зејтин даје рену оштар укус и онај јак мирис, па с тога и јесте удесан за кување јела и приправљање лекова и визикатора.

Корен је у рена снажан, дубоко иде у земљу, лако се грана и врло се брзо расплођава, те га зато не можемо лако утаманити и истребити, где је једном био посађен.

Што је рен старији, то му је и круна разгранатија, те и она, као и сваки изданак корена му, истерује нове младице.

Рен има корен дугачак 0·3—0·6 м. а широк 6—16 с.м.

Рен тражи топлу и сунцу окренуту земљу, која при том, има довољно влаге. У сувој земљи он не може да напредује, већ кржљави и брзо угине.

Што је место топлије, а при том сразмерно влажније, то је и рен бољих особина и укуса. У осојном и хладовитом месту не само да лоше успева, већ и оно порасти, није ни од какве вредности.

Осим тога што се рен употребљава у кујни на разне начине, он и у медецини има своју улогу. Отпаци пак његови врло су добар дометак овчијој и свињској храни.

* * *

Од чега црвљају ротке и ротквице. — Ротке и ротквице могу да црвљају са више узрока. И непогодно време може много томе да принесе, да ротке и ротквице црвљају, а већином долази то од премногог и несмотреног заливања. Не само ротке и ротквице, но и друге биљке болују, кад се при умереној влази у земљи још и преко тога заливају, нарочито онда, кад после заливања настане ладно време. Одма ће лишће да пожути, биљка ће у порасту да за-

стане, жила почне да побољева и онда се у њу уселе црви и друге разне штеточине. И скорашње — фришко — ђубре много доприноси, да ротквe и ротквице црвљају, с тога ону леју, на коју ћемо сејати то површе, не треба никад ђубрити са штаљским ђубретом, које још није сасвим сагорело, па онда не треба заливати, ако је леја довољно влажна. —ћ.

* * *

Да се предупреди одпадање пупољака код злољесине. — Многи се жале, да им пупољци од *злољесине* (леандра) одпадају. Томе је узрок неподесна нега. Пре свега морамо злољесину одржавати у непрестаној влази и увек на сунцу. Треба само помислити, да злољесина у свом отачеству, у јужној Европи, расти само на влажним местима у крај мора и река; а кад узмемо још у обзир и јужну топлоту, онда нећемо никад погрешити, кад злољесину по ваздан држимо на сунцу, и кад ју непрестано заливамо. Још ће богатије цветати, кад јој неки суд с водом подметнемо, као оно што под саксије подмећемо чинијице За време одмора, од месеца Октобра до Марта, треба их држати у сувоти и на ладном месту, да неби прерано потерали и избили водени млазеви, што би било на штету првих пупољака. Са тако негованих злољесина, неће никад одпадати пупољци. —ћ.

* * *

Рђаве посљедице предубоко усађених воћака. — Да би мојим ђацима не само говором, но и делом показао хрђаве посљедице, кад се воћке предубоко саде, ја сам узео за опит 6 младих воћака. Две сам од њих усадио само до грла; две 15 сантиметара преко грла. Прве две напредовале су, да не може боље бити а оне четири куњале су прве две године и врло су слабо порашћивале. После две године, нагрнуо сам на оне две воћкице 30 сантиметара високо земље, а са друге четири одгрнуо сам је до грла од жила; сад су оне прве две тргле у порасту натраг и почеле да болују, а оне четири су оживиле почеле да издају здраве младаре, да цветају и да рађају. То је дакле доказ, да воћке дубље од грла не треба усађивати. —ћ

* * *

Морске кокошке као сатирачи гусеница и других ситних штеточина. — Морске кокошке, не само да су добре «носиље.» него су и врло добри сатирачи гусеница и других ситних штеточина у повртњаку; у томе надмашују све остале сорте кокошака. Морска кокошка радије се храни гусеницама и осталим ситним животињицама, него ма којом другом храном. За љубав једне бубице, презреће и најлепше пшенично зрно. То треба само из далека посматрати, како ове кокошке ревносно и као чигре по повртњаку тумарају и «лове» траже; преко лета ове кокошке и не треба хранити зрном, оне се у пољу и повртњаку наједу гусеница и буба и дођу дома на легало сите и пресите. Поред осталог пилежа, треба сваки домаћин да држи и по неку морску кокош.

р.

* * *

Да крупни црвени патлицани (парадајси) пре сазру. — Крупни црвени патлицани, нарочито они, који се тек доцније под јесен развију и због ладнијих ноћи не могу да сазру, врло тешко и иначе сазревају, с тога их морамо силом нагнати да зру. То ћемо учинити најбоље, ако мало више самих плодова уврнемо дршке, тако, да ове уздуж попуцају. Ови ће плодови онда много пре сазрети, и чим заруде, можемо их одма убрати и сунцу изложити да сасвим поцрвене. Ако би наступило ладно време, а може бити и мраз а на лози би било још доста зелених плодова, онда треба боље струкове са жилама заједно повадити и негде их обесити, да још неки плодови сазру, јер би их било грехота бацити, ако их иначе не би употребили за сирће — туршију. **р.**

* * *

Ране американске бресквe. — Ни једна башта, била већа или мања, не треба да буде без ових бресака, а ево им својства, која их у велико препоручују:

1). Не озебу тако лако, ни као најпростије наше домаће «виноградске» бресквe. Док су с јесени ове домаће још у пуном листу, дотле је у американских већ у велико лист опао, што је знак да дрво раније сазрева и сигурније у зиму ступа, па му ни јачи мразеви не могу да нашкоде. И у цвету су издржљивије американске ране бресквe од свију осталих.

2. Успевају и напредују у сваком положају без разлике, и свака им земља угађа, ако само није подводна.

3, Рађају сваке године и брзо стасавају на род. Прошле године у месецу Марту набављене и усађене американске бресквe, ове су године биле прородиле дивотним, доста крупним плодовима, који су већ у *половини месеца Луна* били подпуно зрели. Још су кајсије биле зелене, а ове бресквe подпуно зреле!

Плодови су са присоја као крв црвени, врло сочни, слатки и ванредно мирисни. **р.**

* * *

Против бубица на краставцима. — Ове године било је силество ситних бубица на краставцима, који су лишће сасвим прорешетали, и краставци не могоше због њих добро да напредују. Они се укажу неких година кад је суша, али их у овој множини ни сам још никад видио. Против њих је најбоље средство које се с успехом употребљује — кокошије ђубре. Узми $^1/_2$ килограма тога ђубрета, па га саспи у 5 литара воде и остави тако да престоји једно 24 сата. Том водом прели — кроз решетку — с вечера краставце, па ће се бубице или разбећи, или ће поцркати.

р.

* * *

Prunus simoni. — Од пре неколико година донешена је ова особена сорта шљива из Китаја, и још је мало распрострањена. Колико је мени познато, у Београду је има само г. П. Петровић, директор кредитног завода, у својој башти. То је чудноватa, али врло добра шљива, која и по роду и по дрвету личи више брескви или бадему него шљиви.

Гране и *огранци* расту усправно, као у бадема, а лишће је дугачко, копљасто, узано, зупчасто, кожасто и опоминье јасно на оно од бадема.

Плод је врло чудноват, који око Госпођина-дне сазрева; крупан, као нека бресква, са стране спљоштен, срцаст, много је шири но дужи, са врло кратком петељком, црвен. *Месо* је жуто, ванредно мирисно.

Ову сорту треба калемити само на дивљу, т.ј. из коштице изведену обичну шљиву боље на мађарушу — цепачу.

Свима љубитељима лепог воћа, препоручујемо ову шљиву.

* * *

Једна напомена о сејању лана. — Кад човек прође оним нашим крајевима, где народ повише лана сеје, видиће велику разлику у порасту на појединим њивама, а та разлика долази од времена, *кад* где сеју. У неким га крајевима сеју раније, а у неким доцније. Видао сам и то, да неки још с јесени ђубре и *прекопавају* онај комадић земље, на ком ће на пролеће да сеју лан. Разуме се, да ће на том земљишту бити бољи лан. Ево зашто. На том, јесенас спремљеном земљишту, моћи ће *много раније* с пролећа да сеју, а раније посејан лан *мора да буде бољи*, од доцније посејаног, јер долази у спремљену, зимњом влагом добро напојену земљу, па ће ту *одма* и *боље* ниће и травуљину избећи. Док онај, који није јесенас спремио земљу, мора да чека, да се земља од снежанице просуши, те да ју може за лан спремити, дотле је онога првога лан већ у велико никао и весело порашћује; овај се сад не боји ни суше, а ако овом другом настане суша, његов ће лан бити и краћи и дебљи у влакну. О томе се комшије од комшија очигледно уверавају, и опет неки неће онако да ураде, како је за њих боље, а то је само немар, да не кажем лењост.

Ко дакле с јесени још за лан спреми земљиште и с пролећа га раније посеје, *имаће у* $^1/_8$ *дужег и ранијег лана, који се и лакше и боље убелити даје,* **р.**

* * *

Зашто неће питоми мељ добро да рађа? — Овако ме запита један пријатељ, који је вели «хмељ из Топчидера набавио, а по «предавању» у «Тежаку» неговао.» Но кад ми је испричао, *како* је он радио, уверио сам га, да није добро радио, нити је оно «предавање« («Тежак» 1891). добро схватио, а нарочито је погрешно орезивао, што у осталом и други у томе греше. Ево на шта треба поглавито пазити при гајењу хмеља, а да буде успеха — да роди:

Први је посао с пролећа *одгртање*. Хмељ *не смемо ране одгртати*, док мразови сасвим непрестану и док се земља довољно не пресуши; за добар род, то је први услов. При овом одгртању треба у колико је већма могуће, пазити да се младари, који су већ избили онако немилице мотиком не шкете, јер се не пажњом могу баш они младари поништити, који би најбољи били да се оставе «на род,» јер се за то само они морају оставити, који најподесније на корену стоје, и који су, *не најдужи* но краћи, ал *дебљи и темељнији*.

Одгртању следује *орезивање*. Са жила треба сву земљу одгрнути, па онда треба добро прегледати сва доња окца на корену, од којих треба 2—3 на подмладку оставити, а све изданке више њих треба одсећи, па онда корен ситном земљом нагрнути. Сад треба узети *добро зрелог* компоста, и по неколико прегрешти бацити од озго на сваки корен — бокор. После тога треба око корења све лепо поравнити и од траве чистити. Младицама, које смо оставили, а на сваком корену — као што рекох — не смемо више од 2—3 оставити, а не чигаву шуму, као што неки раде, мислећи да ће тиме добити више «рода» (цветова); баш на против, кад више младица оставе, добиће и мање и ситнијих цветова, у којих није ни мирис довољно јак.

Тако дакле треба поступати, па ће хмељ добро «рађати.»

р.

* * *

Детељина као коњска храна. — Коње не треба хранити зеленом детелином, која још није цветала, или која је мокра, хладна, увела, а још мање оном, која је, на гомили лежећи, прешла у врење. Од такове детелине врло лако наступа колика, а често и смрт. Дуже времена зеленом детелином храњени коњи олабаве у целом свом организму у том ступњу, да сваки посао с далеко већим напрезањем врше, но кад се хране сувом храном, а осим тога ниступа често и костобоља, домуз итп, — Ништа не помаже, или би врло мало помогло, кад би се коњи уз детелину и овсем зобали; јер детелина, као водњикаста и лако сварљива храна, проузрокује пролив. којим и позобано овсено зрно, несварено одилази,

Све болести, које се код коња укажу, за време, док се ови детелином хране, много су опасније, него кад се хране сувом храном. Сваку болест коњи лакше пребољевају. кад се хране њиховом организму најприроднијом храном: чистим овсем, добрим сеном и сламом. Али је опет зато потребно, да се и коњима од времена на време даје зелена пића, нарочито ако су пупокрвни, или ако болују од застарелог гунтураћа, или од плућа — сипље; у том случају треба им, поред детелине, дати и добре ливадске траве, или их пустити на пашу.

р.

ДОПИСИ.

Осаница (ср. хомољски) 24 Октом. 1894 г.

Срез хомољски је сав брдовит, изузев нешто врло мало равнице око реке Млаве, којој растојање није веће у дужину од једног, а у ширину од пола часа. Већина брда су без шуме. Гора се немилице сатире, а нова се нигде и ни којим начином не подиже. Жалосно је видети брда с пуно вртача и јаруга, из којих вода сноси камење и затрпава родне њиве и ливаде.

Воћарство у овом крају може се рећи да је никакво. Шљиве се гаје врло примитивно и у мањој количини, — ретко је где видети велики шљивак. Кад уђете у чији воћњак, видећете да у њему нема никаква реда и да је засађен без икаквог плана. Сигурно су пољопривредници тога мишљења, да, што је више дрвета, па макар и на мањем простору земље, — биће и рода више. Из тога, ваљда, разлога шљиве су једна од друге удаљене највише 2—3 метра. Шљивари су запарложени, и ако су млади, обрасли су маховином, због чега им никад обилан род не дају.

У овом крају као и да се не зна о калемљењу воћа. Још нигде не видех окалемљену воћку, због чега и немају добрих и укусних крушака, јабука, трешања итд. него су све ситне и опорог укуса — праве дивљаке. На једном месту гледао сам да је један пољопривредник покушао да окалеми једну воћку, али замислите како. на једној повећој трешњи одсекао један омањи стуб, па на том стубу накалемио младице с друге, али опет дивље трешње. Не знам да ли је баш у целом срезу овако назадно са калемљењем воћа, али у околини, коју сам ја прошао, у ствари је овако.

Виногради се нигде у целом срезу не гаје.

Са пчеларством ни мало није боље. Ретко је где видети кућу да има 4—5 најпримитивнијих кошница вршкара, а и да не говорим о савршенијим кошницама. Распитивањем дознао сам да је готово у целом срезу овако. — због тога су и с медом и с воском врло оскудни. У овај срез доносе, те продају восак чак из пиротског окр. а пре неки дан донео је овамо восак те продавао један из ваљевског округа, и то препродавцима по 3·80 дин. који после крчме и по 6 дин. килограм.

И са сточарством, и ако су услови за то ту, није ништа боље По највише гаје овце, које су им понајбоље. Оне су доста крупне, здраве и дају доста лепу вуну. Гаје доста и козе, које су такође добре. Са говедарством назадно је. Нигде не видох бар осредње добрих волова и крава. За теглење терета највише употребљавају краве и не гледају да ли су стеоне или младе. Говеда су ситна и мршава и никаква им се нега не покдања. Са коњарством горе је но и са говедарством. Са свињама је нешто мало боље, али и оне нису питоме расе, нити се гаје у већем броју, јер, са уништењем шуме, нема за то ни услова.

Сад да видимо како је било са овогодишњом жетвом. И ако је и у овом крају већим делом била суша, ипак су кукурузи доста добро родили, а то је због тога, што је како овдашњи пољопривредници веле, овамо земља хладнија, те суша не може много да нашкоди.

По казивању пољопривредника и стрмна су жита добро родила али се она слабо сеју. Понајвише се сеје пшеница. Значајно је да овде напоменем, да се у овом срезу нигде не сеје пшеноца у јесен (озимица), него само у пролеће (јарица). Они су уверени да пшеница у овом крају посејана на озим не може никако добро да роди, па, како веле, неки су се о том и пробом уверили. Да ли је ово њихово мишљење у колико оправдано, ја не знам, али свакојако могу пре тврдити да то њихово мишљење није оправдано, него да то веровање долази просто из тога, што нико није уобичаио да је на озим сеје.

Здравље народа и стоке у опште добро је.

Никола Н. Јовановић
учитељ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 9. Августа 1894. год. у Београду.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Аца Живановић Паја Тодоровић, Анга Голубовић, и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић бележио секретар М. Јовановић.

149.

Прочита се извештај секретара друштвеног г. Јовановића о предходним радовима приређивачког одбора за изложбу говеда у Обреновцу. — Одбор прими извештај с тим, да се секретару друштвеном г. Јовановићу у даљем руковођењу радова приређивачког одбора оставе одрешене руке, да до 15 врши послове овде, а од 15 до свршетка изложбе да ради искључиво на припремама за изложбу у Обреновцу и селима обележене територије изложбеним програмом; да се штампају плакате, којима ће се демантовати пронесени гласови, којима се отежава излагачима приступ на изложбу. Оставља се председништву, да нађе начин, на који ће се известити и позвати највиши Заштитник Његово Величанство Краљ, да изволи посетити изложбу и да се изложба одржи и на случај рђавог времена.

150.

Потпредседник г. Јаков А. Марковић изјави, да ће неко време осуствовати, па како је и председник друштва на осуству, моли одбор да одреди лице по чл. 24 правила друшт. које ће га у дужности заступати. — Одбор реши, да председника заступа благајник.

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 19. Августа 1894 год. у Београду

Били су: благајник, г. Вучко С. Богдановић, чланови управног одбора: г.г. Аца М. Живановић, Паја Тодоровић, Свет. Љ. Гавриловић, Анта Голубовић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао благајник, г. Вучко С. Богдановић, бележио члан управе г. Никола Вељковић.

151.

Чита се записник XX седнице који по прочитању би и усвојен.

152.

Прочита се писмо г. Министра Народне Привреде, којим јавља, да му је мило, што је друштво ставило себи у задатак, да ове године приреди изложбу говеда домаћег колуб. соја, но нема могућности да друштво новчано подпомогне за приређивање ове изложбе, већ се нада, да ће друштво моћи да одвоји потребну суму од новчане помоћи, коју од државе ужива. Одбор прими овај акт к знању.

153.

Чита се писмо сталног одбора свих кола јахача, којим извештава друштво о држању привредновитешких свечаности у овој години. — Одбор прими овај акт к знању с тим, да се од друштвене стране не шаље нарочити изасланик на остале утакмице — Привредно витешке свечаности — а на свечаности у Шанцу, да буду друштвени преставници они, који су и у сталном одбору земаљског Већа његови преставници.

154.

Чита се реферат г. Павла Тодоровића о прегледаној књижици г. Драг. Н. Лапчевића «Пољопривредне белешке.» — Одбор реши, да се од истих књижица откупи од г. Лапчевића 300 комада по цени од 0·20 дин. комад, а рецензија рецензента, да се у записнику штампа и рецензенту г. Тодоровићу да се на име паграде изда из друштвене благајне петнајест динара.

155.

Чита се молба г. Јеврема С. Мићића писара друштвеног, којом моли друштво, да му се од друштвених издања да по један комад, као редовном члану, — Одбор реши: да се г. Мићићу изда од друштвених издања по један комад, и то од оних књига, којих у друштвеној књижници има већи број.

156.

Благајник износи на решење питање о избору лица, која имају ући у оцењивачки суд за изложбу говеда, која се имају држати на дан 28 т. мца. у Обреновцу. — Одбор реши: ди се оцењивачки суд има саставити од 10 чланова, и то, 6 чланова од стране друштва, 2 од стране подружине и 2 од стране суда општине Обреновачке с тим, да 4 члана изабере приређивачки одбор. Од стране друштва за оцењивачки суд изабрати су: г.г. Свет. Љ. Гавриловић, Вучко Богдановић, Павле Тодоровић, Душан М. Спасић, Д-р Зарија Поповић, Д-р Пера Тодоровић, ако ова двојица последњи буду присутни на изложби.

157.

Г, Свет. Љ Гавриловић предлаже, да се за оцењивање снаге стоке врши и орање, као и да се награђена грла фотографишу, — Одбор усваја овај предлог, у колико се могадне извршити.

158.

Благајник предлаже, да је потребно, да се у Обреновцу раније изашље једно лице, које ће справе за изложбу монгирати, па налази, да би требало послати г, Николу Вељковића члана управног одбора, да овај посао изврши и тој цељи да му се од г. Министра издејствује осуство, — Одбор усваја овај предлог.

159.

Овлашћује се Председништво, да рок за пријаву говеда може продужити према потреби до 29 ов. мца.

160.

Поводом питања о изложби говеда у Обреновцу, — Одбор реши: Пошто друштво приређује ову изложбу, то да се умоле г.г. чланови управног одбора, да присуствују овој изложби,

ОБЗНАНА.

«Моравска» пољопривредна подружина, отвара и ове године од 1 Новембра у своме дому у Прњиловици «Привредно грађанску школу.»

У ову школу примају се младићи који су ове или ранијих година свршили IV-ти разр. основ. школе а доброг су владања.

Подружина има учионицу, стан за ђаке а и потребне наставнике. Набавља ће се: дрва за огрев, осветлење, учила, књиге, и сав писаћи материјал. које све даје бесплатно својим ученицима.

Ученици — односно њихови родитељи, имају се старати: за одело, преобуку и храну.

Течај ове школе почиње 1 Новембра ове, а завршава се 1 Априла идуће год.

Ово се јавља родитељима у ср. моравском и околини. да би који жели своје дете у ову школу уписати.

Упис траје до 1 Новембра ов. год. а може се уписати код учитеља шк. прњиловач. Г. Савића, или код Председника подружине поп Лаз. М. Мартиновића из Житковца.

Од стране «Моравске» подружине, Срп. Пољопривред, Друштва Бр. 86. На Св. Луку 18 Октобра 1894 г. Прњиловица.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Моле се господа, којој је разаслато

„Пчеларство“ Свет. Љ. Гавриловића

да изволе послати новац што пре.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Кравама музарама нуждан је — мир. — Прекопавајте баште. — Воћарство у ужичком округу. — **Белешке.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — Подлистак. — **Објава.** —

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 45 и 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. НОВЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ [1])

II.

О резултатима добивеним зимњим и летњим калемљењем америчке лозе.

Има дванајест и више година како се кроз „*Тежак*“ доказује нашим пољопривредницима: да се филоксером упропашћени виногради могу сигурно обновити само помоћу америчке лозе, на којој треба калемити наше домаће сорте; а толико исто има како је основан расадник америчке лозе код Смедерева. Али, поред свега тога, тек је у последње време већи број пољопривредника озбиљно прионуо око обнављања својих пропалих винограда, засађујући америчку лозу, и калемећи на њу домаће сорте.

У „*Тежацима*“ ранијих година, штампано је доста врло ваљаних чланака о подизању винограда помоћу америчке лозе, али се мени чини: да се у последње време и у „*Тежаку*“ обраћа много већа пажња овој грани пољске привреде, чему се мора искрено обрадовати сваки прави пријатељ наше пољске привреде у опште а посебице нашег виноградарства. А, што је се, на послетку, ипак, успело да се наши виноградари опријатеље са овим новим радом, и да и ако у недовољном броју, приону око обнављања пропалих винограда помоћу америчке лозе, имамо, по моме скромноме мишљењу, на првоме месту да благодаримо оним нашим школованим пољопривредницима и писцима, који су од пре дванајест година на овамо, неуморно доказивали или путем штампе, кроз „*Тежак*“ или усмено, у свакој прилици, да наше упропашћене винограде треба што пре обнављати америчком лозом, а за тим, оним нашим привредницима, (нарочито онима из Смедерева) који се нису плашили новога посла, већ су са знатним трудом и трошком приступили обнављању својих винограда још пре неколико година, и који данас, својим очигледним успесима, врло јако утичу на своју и ближу и даљу околину.

Кад се узму у оцену тешкоће са којима има да се бори сваки, који хоће да уводи новине у пољопривреду и код других образованијих народа, онда постаје још већа благодарност, којом су нас задужили за данашње успехе они пољопривредни писци и трудбеници, који не изгубише веру у успех ствари коју су тако дуго, као што је изгледало, безуспешно заступали, и ја сматрам за своју пријатну дужност, да им на овоме месту и овом приликом, искажем моју искрену захвалност, јер, једино њима и имам да захвалим, што сам се и ја, у својим слободним часовима, почео бавити гајењем и калемљењем америчке лозе, и што у овоме послу имам данас и извесног искуства; а, ако се ко год ма и најмање користи овим што сам рад у овоме чланку да изнесем пред поштоване читатеље „*Тежака*“, нека и за то њима каже „хвала.“

Како се, пак, неопомињем, да је до сада макогод, који има виноград подигнут са америчком подлогом, објавио у „*Тежаку*“ или другоме коме нашем листу, резултате и искуства која је сам стекао у своме винограду, решио сам се да то учиним у овоме чланку, с' надом да ће се наћи још когод, који ће послати „*Тежаку*“ слична саопштења.

Приступајући овоме послу молим поштоване читатеље да ми не замере ако будем местимице мало опширнији, јер држим да може бити корисно многима, који тек мисле да подижу винограде са америчком лозом, ако изнесем бар неке незгоде с којима сам се морао борити при подизању мога винограда, и погрешке, које сам при томе чинио.

*

У пролеће 1887 године засадио сам у моме винограду у околини Београда, 1200 резница америчке лозе Рипариа соваж (Riparia souvage), које сам добио из државног расадника у Смедереву. Ове су резнице већим делом биле танке, и од засађених 1200. издале су само 50. а све су се остале примиле. Земљиште је било припремљено копањем ровова, који су били широки два а дубоки три ашова. Размак ровова, мерен од средине једнога до средине другога суседнога рова,

[1]) Штампарске грешке у I чланку из виноградарске праксе.

На стр. 353. у другоме ступцу а у 18-том реду озго, место: *родила*, треба да стоји: *једино*;

На стр. 355. у првоме ступцу а у почетку 17-тоги реда озго, место: *Тако*, треба да стоји: *Како*;

На стр. 347. у другоме ступцу на крају 17-тога и у почетку 18-тога реда озго, место: *нависини*, треба да стоји: *наквасн*;

На стр. 358. у првоме ступцу у 9-том реду озго, место: *прдврће*, треба да стоји: *иревршће*.

износио је 95. сантиметара (око 3. стопе), а у толиком су истом размаку постављени и редови у винограду. Лоза од лозе, у појединим редовима удаљена је за 85 сантиметара.

Идуће 1888. године, већи део засађене лозе био је способан за калемљење, али те године није окалемљен ни један чокот, просто с тога, што нисам могао да нађем калемара. Рано с пролећа 1889. год. недобив калемара, решим се, да покушам да сам калемим, и служећи се књижицом „Калемљење лозе, као средство противу штете од филоксере", коју је израдио г. Милутим М. Савић 1886. год. окалемим неколико десетина чокота и то у процеп и по шампеновом начину. Број примљених калемова био је врло мали. Пошто ни 1890. године нисам умео наћи калемара, требао сам опет да сам калемим. Ове сам године калемио: у пуни процеп, у пола процепа, у обрнути пун процеп (то јест, калем је био процепљен а подлога заклисена) и по шампеновом начину И ове сам године врло мало окалемио а и број примљених калемова био је врло мали.

У 1891. години добавим једнога немца, калемара, који је свршио калемарски курс у Панчеву са добрим успехом, и он ми у Марту месецу те године окалеми око 1000 чокота. Калемио је у процеп и енглеским спајањем, а од 1000 калемова примило је се било само 30.

У пролеће 1892 и 1893. године калемио је један стари баштован из Београда, по 800. калемова од којих је се по 200. примало. Калемио је у процеп и енглеским спајањем. У овим двема годинама, као што се види примало је се по 25%. У Марту ове 1894 год. окалемљено је око 600. чокота а примило је се, отприлике 15. од стотине.

Између 5 и 25. Јуна ове године окалемљено је у моме винограду на зелено око 1800. прутова, а примило је се око 1200. калемова. Као што се види примило је се око 66. од сто.

Употребљавајући 6. година зимње калемљење, добио сам у винограду, који је био засађен са 1200. америчких лоза, свега 400 примљених калемова, а само за ово једно лето окалемио сам 1800. прутова на 500 чокота америчке лозе и добио сам око 1200 примљених калемова; дакле, за једно лето, које није ни било најпогодније, добио сам три пута више примљених калемова, него за свих 6 прошлих година, у којима сам калемио на зрелу лозу.

Из овде изложених резултата, које сам постигао зимњим и летњим калемљењем, лако је извести закључак, коме би калемљењу требало дати превагу, код винограда који се находе у истоме стању у коме се находи и мој виноград. Онима, који су засадили америчку лозу пре две и више година (бар у 1892 год.) па, или је до сада нису окалемили, или су их калеми у великом броју издали, а имају још питоме лозе у своме винограду или у компилуку, могу да препоручим летње калемљење, зеленим ластарима.

На трогодишњем америчком чокоту, могу се без сваке опасности, оставити по 3 до 5 ластара који се могу у Мају или најдаље у првој половини Јуна окалемити. Ако се калемљење изврши како треба и пажљиво и ако време буде иоле погодно за срашћивање лозе могу се примити по 2 до 4 калема на свакоме чокоту[1]). Један од примљених калемова може се оставити на чокоту да се положи заједно са чокотом на месту а остале треба одсећи и употребити за засађивање на стално место. Одсецање и полагање примљених калемова, треба извршити у јесен.

[1]) У моме винограду има чокоћа на коме сам окалемио по 10 и 12 ластара и сви су се калемови примили.

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних жита).

(наставак)

Но пробирање житнога метиља у храни не ограничава се само на ове биљке; оно се распростире много даље. Јер сваки део од ових неколико биљака не може да исхрањује њега. Лишће стабљике, корење и већина цветних делова не могу никако да му служе за хранење. Само цветни прашак, плодник и зелени плод могу да (му) задовоље и подмире његов ћудљиви апетит. Једино ови делови биљни могу му дати насушног хлеба, и у оскудици на њему он не може никако живети, па ма како раскошно били развијени остали делови ових биљака, као нпр. лишће стабљике и невлатало класје. Он их се неће ни дотакнути, па ма какву глад имао да претрпи.

Овај факт веома је значајан, јер он упливише на пресељавање житнога метиља с једне њиве на другу, и условљава избор места за смештање јаја. С тога је било неопходно нужно тај факт потврдити.

У тој цељи они испитају под микроскопом садржину цревнога канала код стотине и више екземплара житнога метиља, и нађу масу цветнога прашка и делова прашнице, или ћелице плодника и младога зрна, које су обично бивале измешане с обломцима маља које покривају плодник. И апсолутно никад они нису налазили у цревима житнога метиља никаквих других биљних делова.

Кад пак отпочну зрна да сазревају и стврдњавају, она тада престају да служе као храна житном метиљу. Он тада тражи у таквим зрнима најмекша места, гура их својом главом и ногама тако да се она окруне и поиспадају. Ово се може најчешће видети на ражиштама, где површина земље често бива посута огромном масом зрна, која су на тај начин поиспадала.

Житни метиљ не јавља се на једанпут у целој маси својој. Од 20 Маја до 4 или 6 Јуна, он се обично даје ретко видети. Само његова авангарда у то време напада на стрмнине. Но од 4 до 24 Јуна његова маса достиже највеће размере: тада оперише његова главна армија. После 24 Јуна њихов се број опет знатно умањава, и у току целога Јула има их врло мало. Испитујући пак цревиће — ларве — житнога метиља на крају Маја и у почетку Јуна, они су се сви уливили тој околности, што кад су распорили и испитали читаве стотине екземплара женки, нису могли да нађу ни једне, која би имала у себи зрелих јаја. Тако исто ни једна женка, кад су је ради опита уватили и одржали у затвору, није хтела никако да смешта јаја у току поменутога рока. Зато на основу ових факата, они закључе: да је житном метиљу потребно много времена док му сазру јаја, те да би их он могао сместити.

Овај закључак има огромни практички значај, јер он може да буде положен у основу целе системе борбе против житнога метиља, те усљед таквог значаја његовог, потребно је било да се он овери на свемогуће начине и тиме постави изван сваке сумње.

У даљем испитивању са плугом они добију таква иста факта, која су само потврдила још израније добивени закључак са микроскопом.

Полагање примљених калемова захтева, истина, известан труд и трошак, али се то исплаћује тиме што ће многи потопљени калем родити још идуће године.

Ове године, лето није било најпогодније за зелено калемљење, јер по извештајима, који су штампани у Аустријским виноградарским новинама: «Weinlaube« и „Allgemeine Weinzeitung«, у неким крајевима Аустро-Угарске примало се само по 5—10. од стотине а у Панчеву, просечни проценат примљених, зелених калемова изнео је 30. Код мене пак, као што сам горе изложио, просечни проценат примања изнео је 66. Ово је, на сваки начин, дошло отуда, што је време било погодније кад је код мене калемљено; јер и у Панчеву је проценат примљених калемова, који су окалемљени скоро у исто време кад је и код мене калемљење вршено, изнео 65 до 70. Од калемова, који су у Панчеву окалемљени у Мају (по новоме) примило је се, пак, само 5 до 10 од сто.

О томе, како, кад и по каквоме времену треба калемити зелене ластаре, писали су позванији од мене и у овогодишњем и у прошлогодишњем „*Тежаку*«, и ја не мислим сада о томе ништа писати, али сам рад да саопштим, на који је начин код мене калемљено, и шта је главни узрок те код мене није проценат примљених калемова био већи од 66 и ако се при погодном времену прима и 95 од стотине.

Зелено калемљење извршено је код мене: 1) простим спајањем, између зглобова; 2) спајањем по „*Гетеовом*“ начину, у зглобу; 3) у процеп и 4) под кору.

Највише је окалемљено простим спајањем између зглобова, и по „*Гетеовом*“ начину. Под кору сам калемио сам, и проценат је примања врло велики, и ако нисам много ластара на овај начин окалемио. У процеп је калемљено врло мало, али се ни један калем није примио. Спајање по „*Гетеовом*“ начину, захтева добро извежбане руке а нарочито за везивање калемова. Ја сам, бар, око везивања оваквих калемова много дангубио. Најлакше се калеми и везује са простим спајањем. При овоме начину калемљења треба само гледати да пресек и на подлози (ластару) и на калем гранчици, буде што ближи зглобу и што дужи.

(свршиће се)

КАКВЕ НАМ ШКОЛЕ ТРЕБАЈУ?

Садање поколење, васпитано је да поштује рад, ал' не уме да ради; нека прионе бар да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако Србија може бити велика, може постати снажна.

(свршетак)

Шумарство и чување шума.

Смер: Циљусходно користовање и употреба сељачких шума и њино уредно обдржавање и подмлађивање.

I течај: Познавање најважнијих четинара и лишћара, подизање шума на природни и вештачки начин, одгајивање расада у шум. растилу, методе сађења и сејања у шуми, нега сељачких шума, сеча.

Као ручна књига за оба течаја употребљава се Heinrich Weber's und Karl Geyer's Waldbau, а и Цеб и Мартин.

II течај: Најважније о употреби шума и мерењу дрвета, као и о штетама, које шумама причињавају: инсекти, ветар, снег, лавине, вода и ватра и о мерама против свега тога, као и познавање најважнијих одредаба из шумских закона.

Пошто су изорали многе њиве у Мају, Јуну и Јулу у губернијама: Полтавској, Екатеринославској, Херсонској и Бесарабској, за које су мислили да их је заразио житни метиљ, они се тада убеде, да до 14 Јуна у опште није могуће наћи у земљи ни једнога јајета од њега. Тек после овога времена — могу да се налазе јаја местимице у земљи све у већем и већем броју. И од 14—24 Јуна налази их се мало, али од 24 Јуна количина се његова од једанпут знатно увећа. Ову појаву можемо објаснити том околношћу, што се и потпуно развијени инсекти од 20 Маја до Јуна вићају тек у врло незнатним количинама, а после 4 Јуна јавља се њиова главна армија, чију масу јаја и налазимо ми у земљи при орању после 24 Јуна.

На овакав је начин неоспорно доказано: *да житни метиљ почиње да смешта своја јаја тек кад прође три недеље после његове појаве.*

Житни метиљ смешта своја јаја у земљу, Женке се зарívају у земљу од 3—14 с.м. и ту разместе до 24 јајета без икаква поретка и неправе никаква гнезда. При смештању јаја оне се баш никако не обзиру на својства земљишта. Богата црница, кречуља, пескуља, иловача, нађубрено и ненађубрено земљиште — све је ово за његове женке веома повољно и за живљење ларви подједнако пријатно и гостопримно. С тога разлике у саставу земљишта ниуколико не утичу код женке при избору места за смештање јаја. Али има још и других услова који баш одлучно упливишу на овај избор. Зато је неопходно нужно изучити ове услове, јер факта, која ми добијемо при проучавању тих услова, могу нам послужити као полазна тачка при изради читаве системе мера за борбу против житнога метиља.

Тако, нпр. од прије је свуда владало убеђење да женка житнога метиља смешта своја јаја у т. зв. тврда поља, т.ј. у целине, парлоге, торишта и по синорима, а никада их не смешта у ровита и мека поља, т.ј. таква која су под усевима. Међутим други пољопривредници тврде да оне смештају своја јаја свуда, шта више и по авлијама и баштама. Очевидно је, да је прво од ових двају мњења основано на тој претпоставци да се житни метиљ у том погледу ни у колико не разликује од скакавца, који доиста и смешта своја јаја искључно у тврда земљишта, у целине. Сад је дакле требало бити на чисто са овим питањем, јер у њему лежи цело тежиште борбе са житним метиљем, и на то је утрошено млого времена и рада. Да би се оно коначно решило, они најпре израде за то план, по коме учине са орањем опите на 150 разних њива. Том су приликом они преоравали њиве понајвише у таквим местностима, где је житнога метиља прошле године било у великим масама. Кад су преоравали њиве, на којима су прошле године биле посејане разноврсне стрмнине, а тако исто и целине или торишта, они су тада по присуству или отсуству у њима ларви житнога метиља и по броју њиховом на овом или оном месту судили о томе, где и на каквим земљиштима воле да смешта своја јаја житни метиљ. На основу свију тих испитивања они дођу до оваквих закључака:

Ни прво, ни друго од горепоменутих мњења није тачно и истинито. Шта више они су дошли до закључка дијаметрално супротног, *да житни метиљ никако не смешта своја јаја у тврда, већ само у мека земљишта.*

Ово пак зависи искључно од следећег узрока. Женке, које су већ оплођене, отежају од сазрелих јаја, и изгубе своју способност за покретање. Оне готово никуда не лете и тако остају на оним њивама на којима нађу за се хране. Усљед тога оне и смештају своја јаја само у оним њивама, у којима се затекну у самом моменту коначне зрелости јаја. А како житни метиљ са својим аристрократским апетитом никако не може да трпи глад, то поменути тренутак обично затиче женку на оном истом месту, где се је она до последњег времена хранила. *Где се дакле женке до последњега момента хране, тамо оне и смештају своја јаја.* Ово је неоспорно доказани закон, по којему се управљају женке при смештању јаја. Ни на торишима, ни на парлозима таквим какви су они обично, женке (и уопште

Пољопривредно књиговодство.

Циљ и појам простог књиговодства. Попис имућства, инвентар, дневник благајне. Исказ задужења, обрачун послуге, надничара, занатлија. Сумарно склапање прихода и разхода из књиге благајне. Таблица за сејање и жетву. Излаз и улаз из амбара. Прорачунавање сточне хране и сламе. Стање коња, говеди, оваца и свиња. Пореклопис за запат говеди и телади, за запате коња, свиња и оваца. Вођење списка за пробне муже. Састављање исказа о млекарском приносу.

Појам о дуплом књиговодству. Предаје се слободно.

Обука у ручном раду.

Циљ је ове обуке: не само да су оваква вежбања због тога потребна и корисна, да дугих зимских вечери, сељанима, који живе осамљени са својим чељадима, прекрате дуге часове, но да их науче, да сами уму израдити себи по неку корисну алатку и справу, а да се и ученицима да прилике за пријатну, здраву и корисну промену, забаву, која поред гимнастике много доприноси здрављу и свежини младежи, која много седи зими за скамијом.

I и II течај: под надзором и руководством асистента уз припомоћ једног колара и корпара, ученици I течаја обучавају се у изради мањег ручног оруђа (грабље, држаља, ждрепчаници и т. д.) и у руковању с алаткама потребним за тај рад; ученици II течаја вежбају се у изради простих, обичних корпи потребних у газдинству.

Гимнастика с војним вежбањем, раде оба течаја.

Тако изгледа ова нижа пољопривредна школа, која са скромним средствима, маленим наставним особљем, без правог школског угледног имања, уз припомоћ ваљаног уређења и распореда предмета, поклањајући главну пажњу очигледној и практичној настави, постиже огромне практичне резултате. Она је тековина једног пољопривредног друштва, које је поред других важних пољопривредних установа и школу провело с истрајношћу и пожртвовањем, кроз прво тешко доба оскудице и искушења, докле није привукло на се пажњу и државе и новчаног завода тамошњег, да га потпомогну у подизању и одржавању ове корисне школе.

Од 1866/67 до 1889/90 свршило је ову школу 435 ученика и школска управа саопштила је у свом јубиларном извештају статистику свију тих ученика за време школовања и после свршене школе, пратећи их непрекидно у њином практичном животу. Већина ученика кроз целу ту периоду времена остала је у даљем животу верна своме позиву, као што се то види из овог прегледа:

Пољопривредника има	283
Шумара	11
Баштована	4
Ергелског особља	8
Ливадара	2
Индустријалаца	3
Сирара	2
Остало верно струци	314
Незна се шта су	24
Надничара	4
Жељезничара	3
Жандарма	6
Поштара	3
Крчмара	2
Учитеља	2
Одселили се у Америку	2
Калуђер	1
Трошаринских чиновника	2
Дрвара	3

житни метиљ) не могу се исхрањивати просто с тога, што тамо нема за њихову исхрану потребних биљака. И само из тога узрока оне и не смештају своја јаја у таквим земљиштима која су под биљкама других фамилија, којима се не храни житни метиљ, као што су њиве са овсом и кукурузом, ланом, репицом, конопљом и просом.

Овај исти овде изведени закон, по којему женка оставља своја јаја само онде, где она у тренутку њихове коначне зрелости налази за се хране, објашњава нам још и даље веома важне особине женкине при смештању ларви у земљи.

После млогобројних орања, која су била извршена у неколико разних губернија, позитивно су се убедили да житни метиљ не смешта у подједнакој количини своја јаја у различним њивама, које су за то подесне по својој мекоти и у којима он живи. Ми знамо да он живи на ражи, озимој пшеници, на јечму и на јарој пшеници. Зрневља свију ових биљака савршено подједнако могу да исхрањују житног метиља, но он се сасвим различно понаша спрам ових разноврсних стрмнина кад се ствар тиче смештања јаја. Горепоменута орања дала су неопобитне доказе, да *житни метиљ смешта своја јаја највише у њивама јаре пшенице, а веома мало у њивама ражи и озиме пшенице.* Понекад ово различно понашање житнога метиља спрам разноврсних стрмнина веома јако пада у очи, тако да у ражиштама ми налазимо веома незнатан број ларви житнога метиља, међутим напоредо са ражиштем на њиви, која је била под јаром пшеницом, налазимо их на хиљаде.

Овај избор, који чини житни метиљ између јаре пшенице и ражи објашњава се врло просто на основу гореизложених факата. Ми већ знамо да житни метиљ не почиње одма после појаве своје да смешта јаја, него тек на три недеље дана доцније кад му јаја, сасвим сазру. Даље знамо још и то, да се главна армија житнога метиља јавља тек око 4—6 Јуна, па према овоме он и јаја почиње да смешта тек од 25 Јуна. А сразмерно малобројна авангарда његова, која се јавља после 22 Маја, почиње да смешта своја јаја око 14 Јуна.

У Херсонској губернији на пр. до 25 Јуна, када огромне масе житнога метиља одлазе у земљу да у њу зарију своја јаја раж се до тога доба обично среди, инсекти још пре тога времена прелазе са ражишта на њиве под јаром пшеницом. А у Полтавској губернији где се раж коси много доцније, после 24 Јуна житни метиљ и опет мало остављају на ражишту својих јаја, а то је с тога што су тада већ отврдла зрна ражи поодавно отерала инсекте да поишту на њивама јаре пшенице хранљивију и бољу пашу. Јара пшеница, коју почињу да сређују у првој половини Јула (а на неким њивама и доцније), скупља на се сву масу инсеката и представља јединствено место где женке могу до последњега тренутка да нађу за њих неопходну храну. С тога у њиве јаре пшенице одлазе за смештање јаја не само главне трупе житног метиља но и сва њихова аријергарда, која се јавља у другој половини Јуна и у току Јула.

Осем ражаних, јечмених и пшеничних њива, житни метиљи смештају своја јаја још и у ливаде и парлоге, на којима има доста пиревине, ако ове ливаде не буду покошене пре но што код њих наступи потпуна зрелост јаја. У многим местима јужне Русије кошење сена бива у средини јуна, и инокосни земљорадници одуговлаче кошење често до јула, кад се већ сврши сређивење јарих стрмнина. На таквим сенокосима житни метиљ добија могућност да опстане до потпуне зрелости јаја и успева да их ту и смести. С тога при орању ливада и парлога обраслих пиревином, или не налазимо ни једне ларве, или налазимо их у повеликим количинама. У Херсонском срезу, где се трава коси, у многим местима, на крају маја, или у самом почетку јуна, у земљишту линада у опште не налазимо лавре житнога метиља.

(Наставиће се)

Војника	16
Дућанција	1
Других позива	36
Умрло	19
Ослепило	1
Напустило струку	121
Свега . . .	435

*

По овоме питању немамо много још шта да кажемо. Оно је прилично расправљано и расправљено

Треба да се нађе у Србији неколико људи у просветној и привредној струци, на правом положају и месту, који ће своје дужности спрам Краља и Отаџбине схватати онако, како се оне морају схватати у пољопривредној Србији. Треба да се нађе људи у тим струкама, на местима са којих се ведри и облачи, који ће се критички и искрено односити спрам погрешака у настави и васпитању читавих досадањих поколења.

И они ће онда учинити оно што треба и што им је дужност.

Све дотле, треба они, који су у то и сад још убеђени, који у то и сад још верују, да пруже један другоме руке, да се здруже и да заједнички теже остварењу ових спасоносних начела по Србију, па и по цело Српство!

Јест у Србији, нарочито основна настава, настава основна преимућствено по селима, мора, да промени свој досадањи варошки, по село некорисни карактер и да се у њу унесе што више пољопривредног знања толико потребног по сеоско становништво. Почевши од буквара и читанке за основне школе, па редом до предмета за вишу основну школу, треба унети што више систематског материјала из пољопривредних знања.

Више основне школе по селима кад би се редовно отварале и одржавале, имале би прилично изгледа, да би одговориле тој потреби сеоског становништва.

*

Један врло користан и јако успешан део васпитавања и образовања народњег у привредном духу, налази се у установи сељачких зимских школа, или како се то „по-књишки“ зове, у заснивању основних продужних школа, у којима се популарним предавањем најважнијих основа из привредних наука, сеоској омладини, која је завршила и напустила школовање у основним школама, у свима земљама постижу огромни успеси у ширењу знања о напреднијој радњи привредничкој у маси раднога народа.

Ми не патимо од немања добрих закона и корисних прописа, већ од њиховог невршења и неиспуњавања.

И последње преустројство школске наставе у основним школама, водило је рачуна о битним народним потребама нашима: увело је и предавање пољске привреде, па оно беше заступљено и у програму предавања у основним и продужним школама нашим; предвиђа се уређење „школских башти“ — само, што је све то остало «мртво слово на хартији“ и што се нико не нађе до сада, да стече правих заслуга за ову земљу, да све те законске прописе оствари, приведе у дело, да их оживи и из мртвих ускрсне! Стари програм уносио је и пољску привреду у предавање по нижим сеоским основним школама; нови програм „стекао је заслуга“ — да и то мало сарани! Ни једна школа наша нема школску башту подигнуту обавезно и што поједини вреднији учитељи самосвојно, с муком, трудом и рођеним жртвама створе, то непрекидно њино прогоњење и сељакање све опет сарани, школске градине и двориште, опет обрасту коровом, претворе се у пустолину и парлог!

Па чак и у учитељској школи, која спрема будуће васпитаче и учитеље омладине и народа, предавања пољске привреде су пасторче, које је примљено под кров те школе, као од беде и из милостиње; предаје се три часа недељно у последњој само години, без обвезе, да ђаци морају и испите полагати?

Има ли игде веће бруке и срамоте, него што је та — која показује како су нас до сад школовали они, који се сматрају за искључиво и повлашћено „стручне“ да решавају питања о народном образовању?

Учитељи будући, који живе у народу и с народом, који с њиме деле и добро и зло, који могу и треба да утичу на његово васпитавање и материјално крепљење, у пољопривредној Србији, уче се пољ. привреди по три часа недељно, мање но што имају часова и из црквеног певања и много чега другог сувишног и излишног!!....

Одмах и на први поглед јасно је за свакога, ко има иоле памети ко' и оле уме да размишља о правом и истинском „народном образовању“ колика је огромна корист од завођења предавања пољске привреде у основним, нарочито сеоским школама, да се паметан човек не може довољно начудити немарности и кратковидости меродавних чиниоца, који се једнако греше о своје најпрече дужности спрам рођене своје отаџбине, што све то ни до данас није постало дело, већ и на даље труне по архивама или по штампаним зборницима законским, служећи за гњежђење мољаца и стеница канцеларијских!....

«Школски вртови“ то су једна установа толико паметна, корисна и благодатна, да поједини министри просвете и начелници њихови, не могу се ничим оправдати пред потомством, што они нису створени и остварени. Хрватска и Славонија, бар да нам је у томе послужила за пример! Или макар и Босна и Херцеговина, јер ће и тамо „школски вртови“ бити у брзо код свију школа подигнути!

Пољопривредна Србија само, није те среће, да има довољно озбиљних и енергичних синова, да ту паметну установу оживе из параграфске прашине „закона о основним школама“!

Као што је ручни, практични рад, „очигледна настава“, главни потисак у свакој очигледној настави, тако добро уређена „школска башта“ и практични рад учитеља са ученицима у њој, треба да буду темељ сваком изучавању пољске привреде у основној школи.

*

Да завршимо ово мало покушаја за једну расправу о томе „какве нам школе требају?“

Мета свију искрених родољуба наших, у народном образовању, треба да буде:

а). Да се бар у сваком срезу нашем, подигне по једна практична посебна ил' општа пољоприв. школа

(за поједине гране или за целу пољску привреду) према приликама околине;

б). Да држава у томе предњачи, ради практичног угледања, претварањем својих економија и имања, у угледна добра, али која не ће бити за параду и украс, већ за стварну корист, да буду обртом и газдовањем удешена тако, да се рентирају и да сељаку покажу, *како се паметнијим радом и теченьем могу приходи на обичном сеоском имању увећати;*

в). Да се утиче да се манастирска и остала таква добра, уреде тако, како ће и она у садашњем веку послужити корисно своме народу, као што су му послужила, та света завештања наших великана, што су дубоко прозирали у будућност, да се одржи кроз векове мучења и трпљења, у вери и нади, да се скупља и да се договара, да се крепи и да се угледа у пожртвовању;

г). Да се згодним приређивањем практичних курсева, на све стране по земљи, из појединах грана пољопривредних, таман, кад је чему време, наш сеоски свет поучава — о рационалнијем пчеларењу, грађењу вина, сађењу и калемљењу америчке лозе и воћа, сушењу воћа и спремању његовом и т. д. и т. д.

д). Да се приређују од времена на време курсеви, теориски у Београду (јер има за то овде највише наставника), а практични код наших пољопривредних школа и на државним економијама за спремање и доучавање наставника, како пољопривредних, тако и учитеља продужних и основних школа. Курсеви треба да трају неколико месеци и да су систематски удешени тако, да питомци изнесу што већу масу теориског и практичног знања из пољске привреде....

Но о свему овоме други пут засебно сам намеран и више да проговорим.

Ми сви годинама причамо и у беседама и у здравицама, са катедре и са амвона, на зборовима и на саборима: „треба радити, ваља радити!“ „Ко' ради не боји се глади!“ али тако баш много нисмо умели и *урадити* за то и списах на заглављу овог чланка мото:

„Садање поколење васпитано је да поштује рад, ал' не умеде да ради и нека бар прионе да спрема будућа поколења, која ће остварити наше идеале, која ће умети да раде, радом да стварају, јер само тако може Србија бити велика, може постати снажна!“

Велики педагог Песталације вели то исто:

„Знања без умешности (вештине) јесу најжалоснији ноклон, који је некакав нечисти дух даровао нашем столећу!

НЕКОЛИКО НАПОМЕНА И ЈЕДАН ПРЕДЛОГ.

Одавно се говори да би учитељи основних школа, живећи у народу, могли много учинити на унапређењу пољске привреде. То је истина, али да би они то могли учинити нужно је ово:

1. Да је свака школа снабдевена са довољним простором земљишта, са справама за калемљење, са извесним бројем кошница ђерзовки, машином за цеђење меда, разним ситнијим пчеларским справама и поучним пољопривредним списима и т. д.

2. Што је најглавније: да се учитељи не крећу често са места, у ком су почели радити на унапређењу ма које гране пољске привреде и да и сами имају колико толико практичког знања о послу, који мисле предузимати. — Али тога готово ни једног нема. Већина је наших основних школа, које су без довољног простора школског земљишта; а да и не говоримо о томе, да би школске општине драговољно пристале да за школу набаве разне пољопривредне потребе, па не само драговољно, но ни сама наређења, не би могла ништа учинити. То су отежавајуће околности, а друга је и та, што се учитељима смета да на томе раде честим премештајима.

Ваљда из тога разлога, да би се у нашем народу ширило рационално знање о разним гранама пољске привреде и да би се убрзало унапређење ма које њене гране, Министарство просвете (од 10 октобра Бр. 18.781) наређује учитељима основних школа, «да најдаље до 1. Јануара 1895 године поднесу извештај о овоме:

1. „Да ли би се у месту и околини, у коме је он (учитељ) могли успешно обрађивати виногради засађени виновом лозом.

2. Да ли би који пристао да у том погледу припомогне ширење и напредовање ове пољопривредне гране и

3. Који би од њих пристао да иде на практички пољопривредни курс, који би се ради тога отворио у Топчидеру, Љубичеву, Добричеву или другом ком месту, који би се држао о ускршњем и великом школском одмору“....

На ово имамо да напоменемо:

1. Заиста би требало отворити таке практичке курсове, али не само ради практичке обуке о гајењу винове лозе, но и о другим гранама пољске привреде (као: о пчеларству, у опште о воћарству и др.), али да ти курсови не буду само једне, но сваке године И сумњам да се не би за то пријавио велики број наших учитеља, нарочито кад им се обећава олакшица у томе, што им се даје поред плате 3 до 5 дин. дневнице.

2. У исто време, кад се томе приступи, треба урадити да се оне школе, које немају свог земљишта, снабду са бар одређеним простором земљишта, па онда и са најнужнијим пољопривредним справама.

3. Престати са честим премештањем учитеља, јер ако се тако буде и даље радило, нек се све горње оствари, опет се не може постићи жељена корист и онда би сав трошак био узалудан.

За остварење ових неколико мојих напомена као и за наређење министарства просвете, треба повише материјалних средстава, која разуме се, не треба жалити Али, док се све то не би могло остварити, зашто се не би могло приступити бар другом ком лакшем послу, а и са мање средстава, које је не мање важно а то је: унапређењу пчеларства. Познато је, да је и пчеларство важна грана у пољској привреди, а баш унапређењу пчеларства учитељи би могли најлакше и највише припомоћи. Ми са овим не истичемо већу важност пчеларства од виноградарства, нити напомињемо да је нужније пре приступити унапређењу пчеларства, но напомињемо да би требало што пре приступити раду и на унапређењу пчеларства, за које се од државе не изискује много материјалних средстава.

За унапређење пчеларства, које би учитељи могли подпомоћи, треба, поред воље учитељеве, и неких средстава, као што је већ на једном месту напоменуто. Та су средства: да свака школа има у почетку тог предузећа, бар 4—5 кошница ђерзонки или друге које врсте, које су оцењене као најбоље; даље: машину за цеђење меда, разне друге пчеларске справе и упуство за рационално гајење пчела. Учитељи то не могу набавити из два узрока: 1. Што немају материјалних средстава и 2. и ако би који и био у стању набавити их, не може, из тога узрока, што би морао да, свако годишњим премештајем, вуче са собом и кошнице (као својину) с једног краја на други.

Да се нареди свима школским општинама, да са тим своје школе снабду, — и с тим се не би могло учинити ништа, јер би то наређење остало само наређење и ништа више. Па који је онда за то најбржи и најсигурнији начин? — Овај је: да министарство просвете преко Српског пољопривредног друштва набави за све сеоске школе бар по 3 најсавршеније кошнице, машину за цеђење меда и остале пчеларске справе, па да им то пошаље пре, но што би оне за то новац послале, па онда да тражи од школских општина да положе онолико новца, колика би била вредност истих ствари. Таким би се начином одмах све сеоске школе снабделе са тим потребама па и прирез би се пре прикупио, но кад би се пре тога за то прирез тражио каквим расписом.

Кад би се већ школе снабделе са тим потребама, учитељи треба да буду обавезни да се рационално занимају с пчелар-

ством и да у томе поучавају и ученике из најстарија два разреда. У местима, где има више учитеља, поверило би се гајење пчела ономе, који има за то више практичког и теориског знања. Они би били дужни о целом раду, као и о расходу и приходу, сваке године извештавати министарство просвете; а о годишњим испитима, надзорници основних школа дужни би били и на ово обраћати пажњу и изражавати се о њиховом успеху. Од целог прихода трећина би се давала учитељима, који се баве пчеларством, за њихов труд, а остале две трећине употребљавале би се:

1. На умножавање савршенијих кошница и осталих пчеларских справа,

2. На куповање добрих пчеларских списа и

3. По могућству сваке године, при свршетку четвртог разреда, награђивало би се неколико, у пчеларству најбољих ученика, са којом најбољом кошницом, популарним пчеларским списом и другом којом пчеларском справом

Кад би се тако урадило, унапређење пчеларства убрзало би се двојаким начином:

1. Што би ученици још у школи добили најнужнија знања о гајењу пчеларства, па би у доцнијем животу с вољом вршили рационално гајење пчела, а нарочито они, који би при свршетку основног школовања добили као награду коју добру кошницу, које пчеларске справе и поучни пчеларски спис.

2. Што би школа давала диван углед околини, у којој би се пољопривредници за ту ствар интересовали. Школа би побудила пољопривреднике из околине да и сами отпочну рационално гајити пчеле.

Ето то је најбржи и најсигурнији начин да учитељи потпомогну унапређење бар ове гране пољопривреде. Па ако нам на срцу лежи унапређење у нашем народу пољске привреде, не треба само лелекати и викати који би и како би томе могли најлакше помоћи, него треба одмах приступити самом раду.

Никола А. Јовановић
учитељ

О ГАЈЕЊУ И РАЗМНОЖАВАЊУ ПЕЛАРГОНИЈА.

Већ има много година, како се ја занимам једино неговањем те моје најмилије биљке, и мислим да мој савет може у неколико користити љубитељима тога прекраснога цвета; тим пре што њено неговање није ни мало тешко.

На прилично светлом, не сувише топлом но сувом месту, пеларгоније доста добро расту чак и у собама, премда не тако добро као у оранжеријама. Но сваки нема оранжерију, а међу тим љубав к цвећу није мање јака ни у оних којима је суђено да се задовољавају окнима својих прозора. За неговање у соби најбоље су младе биљке, оне боље издрже зиму, а сваке године треба старе екземпларе замењивати новима.

Најбоље време за сађење пелцера је месец Април, за то што у току лета пелцери потпуно сазревају, и у јесен добијају се од њих довољно јаке биљке, а то је врло важно, јер иначе пелцери лако иструле. Млади пелцери на изданцима режу се тако да на старци не остане више од два окца, а ако су они врло дугачки, то се режу на толико делова колико од њих може бити пелцера, остављајући на сваком по 3 листа. Доњи део сваког пелцера одреже се под самим лисним коленцем, но тако да се лист не повреди. Остало лишће не треба сећи док само не опадне, јер оно за неко време храни пелцер одвојен од старке.

Пре сађења доњи део сваког пелцера треба замочити у истуцан угаљ, да би се сачувао од трулења. Најбоље је садити пелцере по један у саксију, нарочито кад се гаје у собама, а чим се укорене могу се пресађивати у веће саксије без повреде корења.

Кад би се посадило неколико пелцера у једну саксију, они се не би сви у један пут укоренили толико; да се могу пресађивати, а кад би чекали на ове да се укорене, они би се први јако разгранали, и при пресађивању би угинули; или ако би их пресадили не чекајући да се ови други укорене, то се не би могло избећи да се последњи не узнемире, што им дабогме јако шкоди. Пошто се пелцери посаде треба их само добро полити, и метути их у прозор, али где неће бити изложени сунчаној припеци. Покривати их стаклетом није ни мало нужно. Лишће ће почети на скоро да жути, док на пролетку не отпадне, но то ништа не смета пелцеру да расте. После неколико недеља они се сасвим укорене. Ја сам се убедио сопственим опитом да је за сађење пелцера најбоља ова смеса земље:

1. шумске земље 1 део
2. лединаче (земље са лединe $1\frac{1}{2}$ део
3. белог или речног песка $\frac{1}{4}$ дела.

Сувише лака земља није добра она се брзо суши и зато се мора често поливати а пелцери пеларгоније не воле много воде јер брзо труле. Пошто се укорене може им се дати земља мало тежа и богатија (хранљивија), да би бујније расли. За то треба узети ову смесу земље, треба узети подједнако: земље шумске, лединаче и ђубрета и још $\frac{1}{4}$ песка, и у ту смесу посаде се пелцери већ укорењени, а тако исто и они који су већ близу цветања.

За пресађивање не треба узимати сувише велике саксије, за то што је пеларгонијама веома нужно расађивање.

Пазећи на ова правила можемо добити биљке, лепе и са здравим џбуновима. Но ако се пелцери не пресаде на време, коренови увијајући се око унутрашњих зидова саксија збију се и лако иструле, што се познаје по доњем лишћу које почне жутети. То исто бива и кад се посаде у велике саксије. Најбоље је да су лонци за пресађивање за по прста већи него они у којима су биле биљке.

Пазећи на то могу се однеговати биљке до цветања, а да не изгубе ни једног листића. Сви млади изданци у току лета заламају се за то да би биљка добила облик џбуна.

Не треба их много заливати, јер изданци постају сувише водени, и тешко подносе зиму. Због тога саветујем свакоме, да младе биљке не полива разблаженим са водом крављим ђубретом.

У почетку Августа пеларгоније се пресађују последњи пут. Доцне пресађивање може изазвати нове изданке, који не могу потпуно сазрети до зиме, и због којих биљке расту само у висину а не гранају се.

Да би предупредио то, ја сваке године пресађујем своје пеларгоније опет у тешку земљу, т.ј у ту смесу земље коју сам горе навео за сађење пелцера. Зими треба пелцере држати близу прозора, поливати их толико колико је нужно да им се сачува живот, или боље рећи да им се не дâ да увену. На то треба обратити нарочиту пажњу.

За време зиме треба биљке, с времена на време окретати сунцу, и то са сваке стране, да се не би лишће извукло према сунцу и с тога добило незграпан облик.

У другој половини Фебруара или у почетку Марта треба их поново пресадити у горе поменуту више хранљиву смесу. Да би боље цветале, треба крајеве свију изданака орезати, остављајући на њима по 3 или 4 окца.

Такви екземплари цветају доцније од необрезаних но зато обилније и раскошније. После таког пресађивања, треба их још једаред пресадити пре цветања, и то 6 недеља после првог пресађивања.

Саксије се узимају сад, за читав прст веће, а унутрашњи зидови њини намажу се крављом балегом за $\frac{1}{4}$ палца дебљине. Смеса земље остаје иста која и пре. Треба знати да то није пријатан посао, али шта неће учинити љубитељ за успевање својих љубимаца. Један час непријатног рада награђује се свежином тамно-зеленог лишћа, јаким здравим растом, правилним развићем цветних пупољака и необичним изобиљем цветова. За време развијања цветних пупољака веома је корисно поливати биљке, разблаженом у води крављом балегом, али не у врло топле дане.

Како на пеларгоније често напада зелена лисна ваш, то треба раније предузети мере за њено истребљење, јер она квари лишће и смета развитку целе биљке. Најбољи лек за то јесте кађење биљака простим дуваном. Ти се инсекти обично јављају кад је ваздух нечист, зато је нужно често проветравање, које је веома корисно за све биљке, а неопходно нужно за пеларгоније.

После цветања пеларгоније треба орезати чак до старих грана, да би оне дале опет нове изданке, но не треба их пресађивати одмах после орезивања, боље је причекати дотле док

се поново разгранају. Ја говорим о томе из горког искуства јер је половина мојих старијих биљака угинула због раног пресађивања. Те околности не треба пуштати из вида нарочито при гајењу у соби, где је обично мало екземплара, па се због тога сваки губитак јаче осећа. Прецветане биљке пресађују се само један пут а затим до јесени остају не пресађене. Ако се која грана сувише истакла, њу орезују а по некад и све остале. Неговање у току зиме исто је као и код младих биљака

Одсечене гране са прецветалих биљака могу се употребити за пелцере, јер су орезани до тога места где има још окаца; и они се негују тако као што је раније казато.

Премда многи тврде да пелцери од изданака рђаво расту, та примедба није оправдана, напротив, ја сам се уверио да они расту још боље. јер су мање изложени трулењу. Сва је разлика у томе, што они спорије расту, али за то боље зиму издрже.

Далеко сам од мисли, да је моја белешка, о неговању пеларгонија боља од других, но могу сваког уверити, да је све што сам казао основано на сопственом искуству. Сваки од нас има своју најмилију биљку, којој посвећује особиту пажњу. Мој љубимац је пеларгонија и много горких неприлика ја сам искусио, док на послетку нисам дошао до задовољавајућих резултата.

С руског

Е. Ј.

БАЧИЈАЊЕ

Обичај бачевања постоји свакако одавно, а нема сумње да је овај лепи а при том и паметни обичај био распростр по свима местима, где је сточарство било надмашито занимање становника, па се услед промене околности и живота изгубио, као што се и обичај мобе почео губити. Данас је овај обичај у животу само у југоисточним планинским пределима краљевине Србије. Бачијање није дело само људске воље и људске маште, већ је надмашито дело природино, развијено под притиском силе околности, под притиском инокоштине и великог напора у борби за опстанак. Са маленом радном снагом не може се ништа учинити нарочито лети, кад је радна снага најпотребнија. Шта ће се пре: или ће се по саветима косити трава од које зависи опстанак стоке па и целе куће његове, или ће ожњети и оврћи оно мало кржљавог јечма засађеног у каквом кршу; или ће окопавати кукуруз или пак чувати стоку?! Све су ово околности, које су натерале планинце на економију радне снаге, под којима се развио обичај бачевања.

С друге пак стране: планински предео, оштрина климе, неродност земље и голи кршеви натерали су га на гајење стоке, што је скопчано са великим тешкоћама а нарочито зими, па још ако преко лета буде суша, те не буде довољно траве а зима буде снеговита, те се стадо не узмогне истеривати на пашу онда је чување стоке скопчано са још горим мукама и невољама. Жалосно је погледати сточара, коме је нестало сена, а још жалосније је видети му и чути стадо, како — натерано глађу, тужно блејући, ногама разрива снег и тражи који бус замрзле траве, да утоли глад. Лако је оном, ко има али је тешко оном ко нема. Док траје зима, дотле трају и паклене муке за њега, сине ли пролеће, он са ведрим челом и веселим погледом погледа на небо благодарећи Свевишњем на давно жељеном и нестрпљиво очекиваном пролећу. Први пролетни сунчеви зраци прва су милост за њега, а први разлистали пупољак, права му је радост и весеље, јер нема зиме. Пролеће је, овце се јагње стрижу се, бачијање је, весеље, радост, прави живот. Да, прави али живот пун радљивости, пун терета, живот који највише тражи радне снаге. Па зар у ово време није бачијање права благодат за сиротног а и за инокосног ма и богатог сељака. Колико ли се снаге, колико ли се труда уштеди бачијањем!

Сад да се упознамо са бачијањем и његовим уређењем.

1. Припрема за мешање бачије и њено уређење.

Бачијање[1]) почиње у Мају месецу али ретко кад пре Никољдана а ни доцније 25 Маја. На неколико дана пре мешања стада почну се сеоски домаћини договарати, колико ће бачија, да смешају, при чему се управљају према броју музара. У једну бачију може се смешати до 800 брави које оваца, које коза, али обично увек мање. Таквих бачија може бити две, три па и четири у једном селу и свака је потпуно самостална у свом раду. Глас и мишљење најсточнијих домаћина од пресудне је важности у свему па и овде. По каштo се око деобе заподене кавга: онога не примају у ову бачију, а он хоће; онамо га пак примају а он неће, на послетку мора, где га примају. Овде се јасно може видети мера уважења и поштовања, коју уживају поједини код својих сугрђана. Ну готово се никад не деси да који остане, а да се не умеша у ма коју бачију. У Дојкинцима се зна, које куће још од старине бачевају заједно, те око тога нема галаме. Кад деоба буде свршена, кад се зна, ко је у којој бачији онда се договоре (свака бачија за се) како ће да мешају млеко; да ли на млаз или на ведра (ниже ћемо објаснити шта значе ови изрази), па онда погађају потребан персонал бачиски, који се састоји из ових лица: бач, ћехаја, подћехајник, трићехајник (кад у бачији има много стоке, онда се и он погађа) и обично два искарувача (погоњача), од којих је један козар, ако у бачији има толико коза, да се ради паше морају одвојити.

Бач је господар помуженог млека. Он сири сир, буђка масло, прекувава сурутку, те прави вурду, он сваком домаћину издаје по кантару онолику количину сира и масла, колико коме припада и он носи па себи моралну одговорност за каквоћу израђеног сира и масла. Ајлук („ак“ „ајлъкъ“) му је обично 8—9 млазева т.ј. има права, да девет пута помузе сву бачиску стоку за свој рачун, и за све време, док се он не наплати, стока ноћева на његовој њиви или ливади.

Ћехаја је господар оваца и заповедник чобана. Он предводи стада, а ако пак он не иде са овцама што ретко бива — онда нареди. где ће се стадо пасти, гледајући да стадо води — пошље — на места богата травом, те да бачија што пре „искара“ т. ј. да што пре изда свима домаћинима сир и масло. колико коме припада. Ћехаја води најстрожијег рачуна[1]) о стоци, за коју је одговоран. Кад се стока меша у бачију, он од сваког домаћина прими стоку на рабаш и по свршетку бачијања мора је у потпуном броју предати домаћинима, изузев ако које угине или ако вук однесе но и тада мора да извести домаћина односно да му донесе уверу — парче коже или неки остатак тела. Ћехаји је ајлук 7—8 млазева.

Подћехајник, прићехајник и искарувачи су помоћници ћехајини, чијим се заповестима морају безусловно покоравати. Ајлук им је и то: првом и другом по 5—6 млазева а другим обично дају по 1—2 млаза и по 100—120 гроша у новцу. Цео овај персонал има бесплатну обућу — зна се колико пари опанака — и храну, коју добијају од свију домаћина, како коме дође ред да бачева

Сад спреме каце, које обично свако село има, а ако не буде имало, онда се узму од појединих лица под кирију, која се понајчешће исплаћује у сиру и маслу, па се за тим одреди дан мешања.

II Мешање стада и спрема места за бачију.

Дан мешања стада је истински дан радости и весеља. На сваком лицу, било старо или младо, сија ведрина и весело расположење духа. Људи, жене, момци, девојке, деца, све то од рана јутра трчи, хита, жури на праву свечаност. Црни сукмаљи женскадије измешани са белим доламама мушкараца лепршају се по сокацима. Овце блеје за јагањцима, звонца звоне, пастири швикују, девојке певају, момци мећу из пушака, игра се, свира се — прави џумбус, прави вашар, весеље неописано. Таквог весеља и такве веселости нећете наћи по варошима. Где?

Свака бачија има своје зборно место у селу, у каквој великој, ограђеној авлији. Ту сваки домаћин са чељадима дотера стоку и предаје ћехаји а овај зареже у рабош. Ко буде смешао највећи број стоке, тај се зове *стадник* и он први бачева. Ред бачевања одређује се бројем смешане стоке.

---

[1]) Осим сеоских бачија има још и трговачких, које трговци састављају ради производње кашкавања. Овде трговац плаћа сељацима или на оку млека и онда му сељаци доносе млеко или пак на бравче, кад се он сам о свему брине. Трговачке бачије састављају највише *Црновунци*.

[1]) Кад Ћехаја хоће да се увери. је ли му стадо на окупу, онда не броји све овце него само „црне. Вели: ако се изгуби, која црна мора да сњом има и која бела овца,“ тако ми је одговорио један Ћехаја.

Стада се мешају обично после подне, кад се стока добро напасе, па се онда приступа мужи т.ј. ако су се договорили да премлазују, а ако су се договорили да мешају на ведра, онда одреде, колико ће се коме према броју стоке издати ведара млека. Ако се пак стока премлазује, онда се то овако чини: Пре муже и мешања стоке сваки је домаћин напасао стоку што је боље могао, па је онда дотера на одређено место за мужу. Затим се у свачију ведрицу наспе по мало воде, адета ради — да млека буде доста као воде — па онда настаје мужа. Сваки своју стоку музе у ведрицу па наравно, да се и по која туђа овчица нађе у близини, те се кришом помузе, око чега се направи читав лом, но то се у осталом ретко догађа. Кад је премлаз свршен, онда се измери млеко сваком по на особ и према количини помуженог млека одређује се, колико ће се коме издати сира а колико масла. Обично се на сваку оку помуженог млека добија четири оке сира и једна ока масла тако, да онај, који на пример помузе од своје стоке двадесет ока млека, добија осамдесет ока сира и двадесет ока масла. Овај други начин мешања је много правичнији. те се највише и употребљава, док се по оном првом врло ретко мешају бачије, нарочито кад се стока преко зиме рђаво исхрани.

Кад је све ово свршено, онда се стока предвођена ћехајем испрати са цвећем, у рукама, с песмом и свирком уз пуцањ пушака и весели кикот несташне младежи на место, где ће се прво бачевати. Ту се испеку јагањци, донесе вино, направи белмуж, па се вечера, пије, пева, свира, игра и весели до неко доба ноћи, па се онда разилазе кућама.

Сутра дан већ отпочне бачевање и то овим редом. Први млаз употреби се за куповину соли за крмлење стоке као и за опанке, које се према погодби мора дати чобанима. Ако за ово буде мало један млаз, онда се узима још један. После овога се издаје чобанима и то прво бачу па ћехаји и осталима по реду старешинства, па тек кад се чобани подмире, онда почињу бачевати домаћини, почев од *стадника* редом. За све време, док се једноме не изда сва количина сира и масла, мора сва стока ноћивати на његовој њиви или ливади, коју он одреди. На овај начин обично гноје само оне њиве или ливаде, које су испоштене, па су или далеко или на врлетном месту, те се не може ђубре истерати.

Сваки, који бачева, дужан је да на оној земљи, где хоће да му бачија лежи, направи од прућа као мали вајатић, обично округлог облика за смештај: каца цедила сириштa, соли итд. То се зове *„комарник“* и у њему бач сири и буђка масло. До комарника се подигне плот такође од прућа, толико висок, да га стока не може прескочити, а у облику полукруга са два или више пролаза за мужење стоке. То се зове *„загон“*.

Ово је сва спрема за бачију и „бачевање.“

III. Радови на бачији

Кад се стока дотера с паше, настаје мужа. У почетку се стока музе три пута на дан а пред јесен два пута. Стоку терају „искарувачи“ са издубљене стране „загона“ и натерују на пролазе, где је чекају музачи. Пре муже се увек наспе у ведрице воде и оквасе вимена а после муже млеко се у ведрици прекрсти. Помужено млеко процеди се кроз цедила, (која жене саме ткају од вуне) и сипа у кацу, која је у комарнику, где бач отпочне рад на прављењу: сира, масла. вурде итд.

У ову кацу, где је млеко, метне се сириште и остави да се подсири. Чим се почне млеко сусиравати, онда бач узме један избушен точак (буђкалицу, буђало), коме је пречник мало мањи од пречника каце а утврђен је на подугачку облу дршку и њоме буђка оно усирено млеко, те се услед овог буђкања одвоје масни делови од воде и сиревине. Сад се остави млеко да се умири, па се онда извади сир, мете у цедила, оцеди се и онако несољено измери и преда домаћину, који бачева. Овај је сир постан и тврд а при том га и пресоле, те није најукуснији за јело. Зову га „бијено“ или „чукано сирење.“

Сурутка, што је после извађеног сира, остала у каци, преручи се у другу кацу — „Кајмаклију.“ Кад се пак у ову кацу наспе сурутке више од половине, онда се доспе млека, те се ова мешавина згусне па и укисели, те не би човек рекао да није кисело млеко. То се зове *кајмак* и из њега се вади масло. Тај се кајмак меће у велике буђке и буђка буђкалицом дотле, док се масло не одвоји и на површини не згруша, онда се покупи, мете у суд, који је домаћин донео, измери се и преда домаћину. Овако је масло беле боје, има прилично непријатан мирис за оне, који га не једу а по мало и киси. Пре но што се употреби за јело мора се препржити, претопити т.ј. мете се у суд и пржи дотле, док сва сиревина не изгори.

Кад се масло избуђка онда остане сурутка, коју зову *„сироватка“* коју кувају, те се остаци казеина згрушају за тим се охлади, оцеди кроз цедила, у којима остане „вурда,“ која се такође да домаћину, а вода, што иза „вурде“ остаје употребљује се за преливање сира и зове се *„пресол.“*

Неће бити с горега да овде речемо коју о омиљеним бачинским јествима: о „белмужу“ и овченику, који се зове и „студеник.“ За најсветију дужност сматрају, да сваког, који близу бачије прође, позову и почасте овченником или бар млеком, што се чини за здравље домаћина и напредак стоке. После части каже се: „Хвала, да се иљади.“ *„Белмуж“* се прави овако Узме се млад, „небијен,“ несољен и масан сир, метне се у котао на ватру, па се меша и сипа брашно, било пшенично било кукурузно. Мешање се дотле продужује, док из оног теста не почне да цури масло, тада се истакне и белмуж је готов. Укуса је пријатног но отужног због сувишне масти, те се због тога и не може много јести. То је најомиљеније јело на бачији.

Овченик није ништа друго него добро искувано млеко. Мете се млеко на ватру, посоли се мало, па онда непрестано меша, да не загори и дуго кува, док већи део воде не испари, услед чега млеко постане густо. У јесен је овченик гушћи и кад се остави да преноћи, згусне се толико да га можеш —, што но реч — у марами носити. Тако хладан овченик зове се још и *„студеник“*. Укуса је изврсног, какав се само може пожелети.

Кад буде пред јесен, око Петковаче, онда се бачија растура, и стока се предаје свака своме газди.

Кад се деси да бачија „искара“ пре времена, онда се она или прода — т.ј. млеко помужено за извесно време, па новац поделе по броју стоке или се пак стока растури пре времена. у ком се случају по некад поклони по који млаз чобанима, Ако ли пак буде рђава паша или не хтедну чобани да пасу добро стоку, те не узмогне бачија да „искара,“ онда онима, домаћинима, којима је ред пред јесен, побијају. Ако један има нпр. да прими 20 ока сира, дају му 15 тако и свима осталима, па им се то надокнади до године. Та се накнада до године исплаћује одмах после подмирења чобана.

На крају да објаснимо неке изразе, које нисмо објаснили у овом чланчићу. „Бачија“ се зове и цело стадо и место где се ово музе и ноћива. „Бачијање“ се зове сам обичај, а „Бачевање“ се зове, кад домаћин прима део свој — он „бачева.“ „Бачувати“ пак зове се бачев рад, бити бач. Нпр. „ја бачујем има две, три године,“ „још ли бачујеш? итд.

Пирот.

Љубомир Балтић
учитељ.

ОДГАЈИВАЊЕ КРАВЕ МУЗАРЕ

Гајење телета има огромног значаја у сточарству. Од телесног развића краве зависи и корист, која се од ње очекује. А телесно развиће, снага и здравље њено, зависи од подесног или рђавог одгајивања телета. Многогодишњим искуством доказано је: да дојница млечност краве зависи од неговања телета, почевши од његове неге у мајчином трбуху, т. ј. од правилнога поступања са стеоном кравом, па до потпуног узраста телећег у краву музару.

Како се у већини наших газдинства врло мало пази на одгајивање телади, ради побољшавања и усавршавања расе наше домаће стоке, то држим за потребно да на овом месту проговорим коју о томе.

Сој наше домаће стоке није тако рђав. Шта више, он је за наше прилике и према нашем климату врло добар, јер се и при оваком јадном и никаквом гајењу телади ипак налази веома добрих грла. А то је доказ да би наша домаћа стока била за нас најбоља, кад би ми иоле обратили пажњу на одгајивање њеног подмлатка.

Не испитујући и не тражећи узрока утуку наше стоке, не трудећи се, да бољим неговањем побољшавамо сој у сопственој

ственој крви, ми се машамо за скупопено набављање најбољих страних раса, које такође уназађујемо, дегенеришемо недовољном негом и неразумним укрштањем раса. Па ипак на крају крајева имамо рђав сој домаће расе и изметут и унакарађен сој стране расе.

Код нас има довољан број газда, који су убеђени да добављањем стоке са стране, можемо најбоље побољшати нашу домаћу стоку па не питајући и не разбирајући, спарују нпр. бика гојазне расе са каквом нашом јадном и неразвијеном буцуљицом, коју за време стеоности остављају на мразу без икаква заклона, или под заклон, кроз који са свију страна шиба ветар, не хране је довољно, и онда очекују од ње теле, које треба да постане млечна крава. Резултат таквог спаривања и одгајивања познат је. Па ипак је добар, јер се треба чудити необичној снази и издржљивости наше домаће стоке при тако рђавом поступању. А што страна стока, при такој недовољној нези, одржава свој спољни облик, долази отуда што је она у својој домовини, при доброј храни у топлој, чистој и светлој штали, развила свој организам потпуно и задобила снаге да противстане недовољној нези код нас на пољу, мразу и рђавој храни. Али подмладак добијен од такве стоке неће одржати особине својих родитеља, него ће се прилагођивати средини у којој је, и после извесног времена постаће оно исто што ми већ имамо у нашој домаћој стоци. Изметуће се у буцуљицу, набављену по скупу цену.

Дакле, ништа не значи набавити страну расу, па ма то била и најбоља, кад се остави самој себи — запемари.

Потребно је грло хранити здравом и снажном храном. Давати му да се сито наједе. Склањати га зими од мраза, а лети од сунчеве припреке у здраве суве и чисте штале. „Најпре шталу па онда краву.“

Довођење стоке са стране, остаће некорисно све дотле' докле наш сељак не буде у стању, да спреми стоци такве услове какве је имала у својој домовини. Такве исте услове требало би спремити и нашој стоци. И тек онда ће укрштање наше домаће стоке са страном имати користи.

За укрштање наше домаће стоке са страном, потребно је да умемо изабрати сој. па за тим и поједина грла, која желимо да спарујемо.

Ако желимо да добијемо краву музару, морамо изабрати најбољу музару, наше домаће расе и спарити је са биком, кога је отелила најбоља крава музара странске, млечне расе. Сем тога треба бирати бика такве расе, која се по склопу свога тела и својих особина највећма приближује нашој домаћој раси, јер из два са свим супротна грла по раси неће изаћи онакав примерак, који ће оправдати наше очекивање, т.ј. неће се отелити теле, од кога треба да одрасте крава музара, и да исплати трошак, труд и дангубу на њега уложену.

Добра музара познаје се по нежном склопу тела, меком и благом изразу очију и целе главе, која је уска, ситна, глатка и дугуљаста, а не рустилова, ход и кретање треба да је кравље а не да личи на вола, уши треба да су провидне, танак дугачак врат са умерено развијеним подгушњаком, широка крста и широк стражњи део тела. Од особитога је значаја кожа, рогови длака и виме. Кожа је у добре музаре мека, нежна и није са свим уз месо приљубљена, тако, да се може од њега одвојити, кад се руком ухвати. Она се чисто у боре сабира, кад се крава нешто у страну покрене. Рогови су јој танки, глатки и светли. Виме је добре музаре велико, добро развијено, и у помуженом стању мекано обешено као каква празна кеса. Добар је знак и то, кад поред обичне четири сисе, има позади још две мале неразвијене сисице. Ако виме и после муже остаје разапето и пуно, значи да је меснато, и онда његова величина не показује млечност, већ рђаво развијено виме, у коме нису млечне жлезде већ лој. Са обе стране од вимена пружају се по трбуху жиле, т. з. млечне жиле. По овим се жилама такође одређује млечност.

Кад је већ учињен добар избор грла за спаривање, онда им треба спремити добру храну, јер већ поменусмо једном да је наша домаћа стока рђава због рђаве неге. У добрих газда наћићете баш од чисте домаће расе врло ваљаних и млечних грла, која могу дати до десет литара млека на дан. С тога препоручујем држање крава музара од домаће расе. То је много подесније за наш климат и наше прилике. Трошак, који би се утрошио око набавке страних сојева, треба употребити на побољшање домаћега соја и на бирање грла за спаривање.

Истина, да је за побољшање стоке у сопственој крви потребно знања и стрпљења, али то је потребно и при укрштању и спаривању са страном расом. С почетка треба почети. За побољшање своје стоке туђом бољом расом има се готов материјал и то је једна олакшица, али, треба имати на уму да тај готов материјал много скупље кошта и да страна стока подлежи много јачем утицају наше климе и околности, него наша која је при тим околностима од памтивека.

Оно је истина најбоље за онога, који може да набави најбољу најмлечнију расу и да је одржава чисту у својој сопственој крви, да јој створи негу и услове какве је имала у својој отаџбини и да музе од ње годишње 4000 литара млека.

Било да се изабере чиста домаћа раса или чисто страна или мелез, мора се обраћати пажња на негу саме музаре а нарочито на одгајивање њенога телета. За то ћемо овде говорити што више о гајењу и нези телета за будућу краву музару.

Одгајивање телета.

Као што рекосмо, најбоље је изабрати чистокрвну расу своју домаћу или страиску. Али није довољно узети из једне расе ма каква грла па их спаривати у нади, да ће се моћи правилним и брижљивим неговањем телета добити од њих оно у телету, што они немају. Треба од добре расе изабрати два најбоља грла: краву и бика. На бика треба више пазити, особито на облик и лепоту, јер он више преноси своје особине на теле, но крава, па чак и на већи низ генерација, док крава преноси своје особине само на своје теле.

Из тих разлога избор бика је од врло велике важности по одгајивање млечне расе. Бик мора бити теле најмлечније и најлепше краве. Не сме бити млађи од 2 ни старији од 12 година. Не сме се сувише употребљавати на спаривање крава јер ће тада бити лоша телад и од најбољега бика. Двогодишњи бик преко године може се пустити на 40 крава више не. После овога доба може се пустити на 80. Али дневно никад више до 1 крава. Храна се мора по количини и каквоћи одређивати према утрошеној снази његовој.

За цељи млекарства од већег је значаја доба, у које се крава потпушта под бика. Погрешно је пуштати краве у Априлу, Мају, Јуну или Јулу, како би се отелиле у Јануару, Фебруару или Марту, па и у Априлу, а нарочито ако се од млека хоће да прави масло. Млека лети има више него зими због зелене хране, с тога треба телење да се удеси тако. како би прво младо млеко које само по себи има мање масла, пало оних дана и месеца, кад крава једе суву храну, и како би млеко било гушће у оне месеце, кад се храни зеленом храном. Најбоље је телење краве удесити у Октомбру и Новембру, како би принос масла пао равномерно на све месеце и лети и зими.

Да ли је крава после парења остала стеона познаје се по томе, што се не појављују знаци вођења, који се иначе појављују три до четири недеље после прве водње. Стеона крава креће се врло пажљиво, апетим јој се повећа т. ј. више једе. После 5 месеци и трбух постаје приметно већи, млека даје све мање, ход јој постаје спорији, крава се склања од остале стоке и постаје страшљива. После шест месеци стеоности може се осетити, нарочито изјутра, мрдање телета у њеној употреби, кад се прислони рука на десну страну трбуха оздо.

Кад се увери да је крава стеона треба обратити већу пажњу њој, треба да јој се даје добра и здрава храна у довољној мери, у једнаким оброцима и у одређено време Све оно што би изазвало побацивање телета треба избегавати. Значајно је да нека дијететска средства не остављају никакве последице на крави, док плоду, зачетку њеном јако шкоде, а могу га и живота стати.

Теле у утроби материној храни се њеном крвљу, с тога је стеоној крави потребно више и боље хране, а нарочито и зато што она за време стеоности још даје и млеко, а за лучење млека, потребно је много ранећих делова из хране.

Код већине наших газда даје се стеоној крави плева и слама, или у опште таква храна, која није довољна ни обичним кравама музарама, а камо ли стеоној крави, која у своме телу одхрањује и једно теле будућу краву музару или бика, од кога се очекује корист. Њима је жао за две три шаке прекрупе (јарме) или трица, што ће дати стеоној крави, не рачунајући што ће она за време стеоности, онако слаба и изнурена давати мало или ни мало млека, што ће онако мршава и мучна дати

једно, слабо и мршаво теле, и још што може при телењу цркнути због недовољне снаге, која од хране зависи.

Ко уме да рачуна, тај не жали што ће стеону краву, сјагње овце и козе хранити добром храном у довољној мери у одређено време, јер ће знати да ће му тај трошак добро урањена стока двоструко платити. Али наше газде обично очекују да им стока и без хране и без неге доноси корист. Ево да наведемо један пример како се код нас држи стока и шта се од ње очекује. Један од најбољих наших газда у пределу саме питомине, у чијој се богатој кући тако рећи пресипа на све стране загледа се у краву једнога касапина и купи је од њега. Крава је била наше домаће расе и давала је дневно 10 ока млека. Газда је одведе кући и стане се хвалити пријатељима. Сви дођу да виде краву и да се увере својим очима. И заиста крава је првог оброка на очиглед свију дала 5 ока тако и другог. Разуме се сви су се чудили томе. Да рекнеш да је то била каква велика крава, бела, швајцарска, а ја, није, него баш иста таква као и њине краве само мало боље урањена и то је све. Жутуља, глава јој омалена врат танак, танке ониске ноге, али виме као аковче а сисе као прсти. Поносио се газда њоме, али не дуго. Беше некако баш зимње доба. Разуме се да ни он није имао кошаре за говеда, јер код наших газда кошаре се не праве, не због немања, него због нехати, и од обичаја, што то није нико од његових старих радио, а после тога мисли да то за говеда и не треба. Доста је кад волове чува и гаји, склања и добро храни. Тај понос газдин, та крава музара и стеона пође са осталом стоком у сламу. Сламе је јела колико је год хтела, јер се слама не полаже. Она је остављена да је говеда једу кад хоће. Тим је одржала живот преко зиме, али је млека све мање давала и најпосле помузе једва једну оку на оброк. Поче се боме газда љутити на касапина, продавца краве. Видиш ти лоле како ме превари. Он мора да је знао нешто, кад је предамном музао и учинио да да 'нолико млека. И он оде касапину у варош да га избруси. Касапин се сети шта може бити узрок да крава тако пресуши, кад нема ни три до четири месеца стеоности. «Чекни де мало, помисли он, показаћу ти, за што ти крава неда млека.«

— А је ли газда, пушташ ли ти из штале твоју краву, да се мало прошета!?

— Каква штала? дрну се газда. Ја је никако нисам ни затварао. Где су ми сва говеда, тамо је и она.

— Зар на овом мразу држиш ти моју Милку на пољу. Јадна моја крава! Е вала газда да сам знао, небих ти је продао ни за 20 дуката, а камо ли за 9. Па шта јој дајеш да једе? Дајеш ли јој трица бар једном на дан?

— Какве трице?! Чудећи се запита газда — зар и крави трице? Ено јој сламе па нек једе колико год хоће.

— Е мој газда! А знаш ли ти да је она код мене леба јела. Држао сам је у штали, полагао јој лепа сена три пута дневно а двапута јој давао трице, мало посољене, па хлеба,... што ми год остане корица, ја сам то све њој давао. Пси имају костију они и не траже леба. А ти? Ти тако да мучиш моју кравицу, моју Милкицу. Зар ти није болан грехота?....

— Каква ми је она госпођа да је друкче држим него остала говеда. Ваљда што је из вароши, прекиде га газда.

— Па онда не тражи од ње млека, кад ти њој не даш што је њој потребно за живот, одговори му презриво касапин и оде од њега.«

Ето вам очигледна примера, где је криво незнање и обичај, где је криво неразумевање у чему је корист, где се жали клин а губи се плоча.

При одређивању количине хране за стеону краву треба имати у виду и оно, што се у њеном телу одлучује на плод у утроби, па јој одређивати већу количину, него кравама које нису стеоне. Али ни у томе не треба претеривати, па јој толико хране давати да се гоји, јер гојазност умањава млечност. Угојена крава тешко се повраћа да даје онолико млека, колико је пре гојазности давала, па ма јој се и умањивала сувишна количина хране, која је утицала на образовање лоја а на рачун млека.

Истина, има и гојазних крава које дају одмах по телењу доста млека, али то не траје дуго, и млеко је тек осредње. Угојене краве по 7—8 месеци не дају никако млека, па с тога их и не треба држати као млечну стоку, већ их треба продавати касапима.

У правилно уређеним газдинствима хране краве за све време равномерно у једнаким оброцима, и нигда не допуштају да се оброци пред телење увећавају, како би смршалу житотињу поправили и као бајаги за телење ојачали. То храњење у последњим месецима врло мало користи крави. Она би остала мршава а теле би се у њој јаче развијало и расло, тако, да би телење било врло тешко и крава би могла главом платити. Сем тога, обилно храњење у последњим месецима изазива лучење млека и може да проузрокује запаљење вимена.

Крава, која стално добија довољно добре и здраве хране у одређено доба, лако се тели. Теле је здраво, лепо и правилно развијено, снажно је и већ после неколико сати устаје на ноге и почиње да сиса. Таква крава даје доста млека, и млеко је добро.

У храни за стеоне краве треба да има протеина, масти и фосфоро-киселих, соли, што је врло потребно за развиће свију ткања и органа заметкових у утроби мајчиној. Исто тако и за образовање костију треба храна да има фосфоро киселога креча.

Те потребе изазвале су сточаре да су у половини стеоности давали кравама кошчано брашно, кад у храни није било довољно фосфоро киселог креча. Но проба је доказала да давање кошчанога брашна није ни од какве користи и да фосфоро кикисели креч само у храни т. ј. у сену, овсу и т. д. може да утиче на образовање костура у организму иначе не.

Сточар може бити спокојан кад својим кравама полаже у довољној количини доброг сена са додатком озиме и јаре сламе, трица или мало брашна пшеничног или кукурузног, или прекрупа (јарме) а лети ваљане паше. У таквој храни има довољно свију састојака потребних за исхрану краве и телета у њеној утроби а и за лучење доброг млека у вимену.

За велике краве потребно је дневно 7—10 килогр. сена, раздељено у три оброка; за мање краве 3—6 килог. уз то још 0·5—1·5 килог. трица на оброк разуме се опет на три оброка.

Стеоне краве треба чувати од свега, што може изазвати превремено телење — побацивање. Крава, која је једном побацила, врло лако може и други пут, а тада је готово сигурно да неће никад ни моћи да донесе теле до времена зрелости. Ако дакле крава два пута побаци треба је продати касапима, јер не само да се губи теле него се губи и крава, а то је велика штета.

Крава побацује кад се са њоме нечовечно поступа. С тога треба строго забранити чобанима да краве туку, јуре са псима већ на против да пазе на стеоне краве, кад су на паши, и да све отклањају што би изазвало побацивање.

Строго треба пазити да им се не даје трула храна, буђаво сено и слама, џибра, водњиковина, промрзли кромпири и друго корење; исто тако и она храна, која надима, као велика количина младог зрневља, детелине и т. д. Стеону краву не треба с пролећа и с јесени рано изјутра терати на пашу, докле не спадне слана са траве и лишћа.

У другој половини стеоности, кад је већ плод спао у трбушну дупљу, треба стеоној крави давати храну чешће у мањим оброцима, како не би храна притешњавала плод.

Стеоне краве, за време зимњих дана, треба пуштати да се по чистом ваздуху полагано покрећу. При том избегавати далеку шетњу и брз ход, јер јако загревају, проузрокују умор и могу бити узрок побацивања.

Телење.

Крава носи 9 месеци или око 40 недеља. Телад, која се пре правог рока отеле бивају слабија, нежнија и немају издржљивости и здравља, као телад отељена баш у своје време.

Кад се појаве предзнаци телења, треба краву одвојити од осталих крава у тихо, мирно место, у коме је умерена светлост и довољно меке сламне простирке.

Ако телење иде правилно не треба ништа дирати рукама, или помагати крави, телење ће се свршити својим природним током. По телењу теле треба посути мекињама, да га крава олиже од слузи. Ово лизање слузи права је лекарија за краву.

На неким местима у страним државама дају крави после телења ради поткрепљења крепећа средства, као: сољено пиво, анисову кашу, кокошиње јаје и т. д. Но та средства, као врло јака храна могу да изазову порођајну грозницу, која умањава

млечност и рђаво утиче на здравље телета. Из истог узрока смањују и количину хране, не само на 3—4 пред телење, већ толико дана и после телења.

Крави, јако ослабљеној од телења, ако је здрава, може се давати јаче хране у чешћим а мањим оброцима, као: топло пиће од размућеног брашна или трица у води, доброг планинског сена или траве. Врло сочна воденаста трава, која производи надимање у трбуху, као: детелина, водњикаст кромпир, требер, цибра, шкодљиви су за краву после телења. Од такове хране добија се воденасто-плаветно млеко са врло мало масла и теле од такове хране не напредује.

Храна, којом се крава музара храни, мења састав млека. Тако ако је у храни било много горких биљака, као: пелена, повратича, метала, биће и млеко горко, а од повратича долази још и крваво мокрење. Ако се музара храни плеснивим сеном, закислом трулом сламом, промрзлим кромпиром или репом, млеко јој постаје слузасто, чисто се отеже, добија рђав укус, лако се прогруша, даје мало кајмака и постаје рђава и нездрава храна за теле. Од рђаве хране поремети се бубрег и црева у краве, и млеко се згрушава још у вимену, те тако затвара рупице на сисама. Од млечике, младих јовових и јелових изданака млеко добије црвену боју.

Од тако променљивог састава млека, теленце рђаво напредује, мршави, разбољева се а може и маљкати. Докле се год теленце храни материним млеком, дотле оно стоји у тесној вези са телом материним, и све, што рђаво утиче на матер, шкоди и телету. Добро храњење краве потребно је и ради телета. Тиме се крава одржава здрава и теле напредује.

Гајење и храњење телета треба удешавати према соју стоке за разне цељи. Друкчије треба одгајивати теле за теглећу стоку друкче за гојазну а друкче за млечност. Ми ћемо на овом месту говорити о одгајивању телета за краву музару.

Пошто смо добили добро развијено и здраво теле од изабраног најбољег бика и најбоље краве млечнога соја а домаће расе; пошто смо пропратили поступање и храњење стеоне краве због телета у њеној утроби, сад да пређемо на одгајивање самога телета, од кога желимо да добијемо још бољу краву музару, но што му је мајка.

У телета, скоро отељеног органи варења су толико неразвијени и слаби да никако нису у стању да варе другу храну. Једина храна њихова, за првих неколико недеља, може бити само материно млеко. Истина теле долази на свет често са секутићима а по некад и са првим кутњацима, али ти су зубићи толико слаби да не могу да жваћу, већ само помажу при сисању. Желудац теленцета је само сириште, т.ј. желудац је тако развијен, да у прво време може да служи за варење само један део целокупног органа за варење, и то део, који се зове сириште. Остали делови желудца развијају се лагано, и то тек на 4 недеље, пошто се теле растане са утробом мајчином и дође на свет као засебно тело, које већ својим устима сише храну својим плућима дише и потрчкава својим ногама.

За то време зуби му толико очврсну да теле може и да жваће суву храну по коју сламку меканог сена или чупа по коју травку, која, прогутана, изазива радњу и остааих делова желудца (бурага). Разуме се да теле до тога времена, до пете недеље по телењу, може добијати само житну храну.

Телад се могу одхрањивати на два начина. Или се остављају на мајчиној сиси, или се поје из ведра.

Код нас је познат само један начин, и то први, одхрањивање телета дојењем, а тај је и најбољи.

У страним државима, где је скупље млеко, одхрањују се телад и друкчије, житком храном, која замењује млеко. Но таква је стока слабога бурага и веома је нежна, јер ништа не може заменити сису материну, па чак ни млеко из ведрице.

За то ми нећемо ни усвајати тај начин одхрањивања који је усвојен на другим местима, и који тамо добри сточари осуђују. Ми ћемо остати при нашем обичају који је добар т.ј. пустићемо теле да дои своју мајку.

Теле, пошто се отели, треба оставити пред кравом на мекој сламној простирци, да га она олиже од оне слузи, што га омотава. Слуз не сме остати на телету, јер она смата радњи коже, а може изазвати болест па и смрт телета. У случају да крава маљка при телењу, мора се газда постарати да се слуз очисти са телета.

Ако би крава споро лизала теле, треба га посути сољу или брашном или мекињама да би се крава полакомила јер поред тога, што ће га лизањем очистити од слузи, она лаким трењем увећава радљивост коже и обрћући га исправља његове чланке, те се теле пре и лакше усправи на ноге.

Лизање те слузи са телета користи и крави, јер утиче као средство за чишћење и онда јој нису за то потребна никаква лекарска средства, која употребљују други народи; а за која хвала богу, ми незнамо, и која треба употребити тек онда, кад се крава не би могла сама од себе да прочисти, јер онда од затвора може добити грозницу.

Кад се теле подигне на ноге треба га подвести под краву да сиса. Ако је теле толико слабо да се не може подићи на ноге, онда га треба на рукама принети вимену и помоћи му да сису ухвати.

Сад настаје питање да ли теле треба оставити непрестано са кравом, да прилази сиси кад хоће, или га треба одвајати од матере и пуштати га њој само у извесно време?

Код нас се теле за прво време — неколико недеља — оставља непрестано с кравом, и таква се крава готово никако не музе. То се може одобрити само ако је такво теле одређено за гојазност. Али у сваком случају то је шкодљиво по краву. Кад је теле слободно и може у свако доба прићи крави да сиса, оно то чини сваки час. Тиме јако узнемирује краву и чадражује виме те лучи више млека, које се угрудава у вимену јер се не измуза и крава добива спочетка по вимену чврге а доцније на тим местима пресушује млеко. Сем тога такво храњење шкоди и самом телету, јер сувишна и неуредно сисана храна квари желудац. Па ни сувишна дебљина није корисна кад се од тетета хоће да добије млечна стока. Млечна стока не сме бити дебела. Такво хранење шкоди још и газди, јер би могао и он куснути коју кашику варенике, кад не би сву некорисно уступао телету.

Сви искусни сточари слажу се у томе да теле треба одвојити од краве и пуштати га за прве две недеље 3—4 пута на дан. Кад се теле насиса колико му је доста, онда треба остало млеко добро из вимена измусти.

Уредно сисање телета од велике је користи за краву а нарочито за младу краву — првотелницу. Теле сисајући млеко право из вимена производи у њему мало раздражења и увећава притицај крви у виме а тиме га увећава и развија. Никад тако не може мужа да развије виме, као што то може исисавање телета. С тога треба пуштати теле да дои краву, а особито ако је то млада мати, код које су сви органи још неразвијени. Виме се од сисања размекшава, те постаје пространије за млеко. Тако исто сисање телета може да излечи виме, ако се оно разболело од угрудапога млека.

Уредно сисање телета добро је за краву и за то што се она мање привикава телету кад га вића само 4 пута на дан, и лакше се од њега одвоји, кад дође време да се теле са свим одвоји од сисе — одбије. Рећим сисањем телета, крава се привикне и на правилније лучење млека.

Уредно сисање телега добро је и по само теле, јер на тај начин не може да се пресиса те да се гоји или да квари желудац и добије пролив. Теле, припуштено матери у одређено време, навикава се на правилне оброке и храњење, а то јако олакшава доцније одхрањивање телета; тиме се теле постепено одучава од матере и привикава се другој храни.

Припуштање телета сиси траје 6—8 недеља. За прве две недеље треба теле припуштати 4 пута на дан, и оставити га да се добро насиса. Друге две недеље 3 пута на дан; а пете и шесте само по два пута. Седме и осме нелеље по једанпут Међутим треба му надокнађавати сисање млека из вимена млеком помешаним са другом житком храном.

У прво време телету треба давати више млека а мање размућена брашна, а доцније све више размућена брашна а мање млека док се са млеком са свим не престане, што бива 13—14 недеља по телењу. Уз припомоћ ка овој храни, полаже се теленцету добра и свежа сенца или траве.

Теле с почетка штрпка сено или траву, више га авоље из дуга времена, а по том га почне жвакати и јести баш из потребе, да попуни бураг и да намири потребну количину хране. Ако би ми мењали ту природну потребу телета за сувом храном, и не би му хтели давати сена или траве, већ би га оста-

вили на самом млеку, теле се не би потпуно развијало. Сва три одељка бурага остала би не развијена а тако исто и костур.

Међутим, теле би нагло расло и гомилало месо и лој. Такво теле неби било ни за какву домаћу потребу и неби се могло остављати за домазлук. Једина, а и велика је вредност његова за касапина и облапорне гурмане, који налазе све задовољство у томе да слатко и масно поједу. Истина близу великих вароши исплаћује се и тако гојење, јер ту има доста облапорних и оних, који добро плаћају, па није згорега и њима учинити по вољи.

Врло је погрешно одвајајући теле од краве везивати га. Телету треба слободнога кретања, за то ако немамо простора, у коме би држали телад одвојено од краве и невезану, онда се треба послужити са котарчицом (корпом), која се сваком телету мете на губицу (нос) и тиме му се спречи дојење матере кад хоће, а дозвољава му се заједничко борављење с њоме.

У случају да је не могуће због болести, или ако је крава манькала при телењу, или ако је близнила, одхранити теле материним млеком, онда га морамо одхрањивати вештачки из ведра. И за ово отхрањивање телета потребно је да теле посиса или попије прво млеко кравино, — колострум, које је прљаво жућкасте боје и дејствује на чишћење све нечистоће, која се накупила у утроби телета, док је било у матери.

Докле год органи варења бураг и црева не буду очишћени од слузи и нечистоће, дотле се не може варење правилно вршити и храна неће моћи да прелази у крв. Од нечистоће у цревима теле добија грчеве и болове, који се могу да развију, у опасне болове па и смрт да донесу.

Колострум т.ј прво млеко има све састојке крви и једва личи на млеко, које је човеку потребно, с тога за првих 14 дана краву не треба ни мусти, ако је теле у стању да све млеко из вимена извуче.

У случају да остаје млеко у вимену треба га потпуно измузати а њиме хранити свиње или другу стоку, пошто се оно не може употребити ни за масло, ни за сир, ни онако као млеко То треба чинити дотле док се год на ватри прогрушава.

Мисли се, да се тако млеко, помешано са другим, може употребити за сир и кајмак или масло. Но то не постоји. Оно може само друго млеко укварити, а ако баш то и није, онда отежава сирење и буњкање масла. Време од 5—14 дана одређено је само за теле, и теле од таквог млека нагло расте.

Из истих разлога оно је потребно и ново отељеном телету, кад се оно вештачки из ведра храни, било то од његове мајке било од друге краве, која се у то време отелила.

Ако се не може колострумом захранити, онда му се мора дати на чишћење 1—2 кашике лажног или обичног зејтина са камил тејом а употребе се благи клистири.

Храњење телета вештачки, спор је и мучан посао. Споменућемо само да се, за првих 14 дана до 6 недеља, теле мора хранити само млеком одмах чим се помузе било од његове матере било од друге краве. То треба да буде у 4 оброка дневно. После тога млеку се може давати размућено брашно у млакој води При томе нарочито треба пазити још и на то да теле не прождире нагло и халапљиво своју храну, него да је полагано срче и меша у устима са пљувачком.

Храна, која се нагло прогута, узалуд се троши, јер она квари желудац и не може сва да се свари. Велики део иде у растур, а тело опада, мршави и неће никад ваљати.

При прелажењу од млека ка сувој храни, треба поступати исто тако, као и са телетом које дојн, само што се ономе размућеним брашном надокнађава сиса, а овамо се меша одмах са млеком.

Кад се телету после 6 недеља одузима материна храна — млеко, мора се то поступно чинити, прелазећи полако и неосетно ка другој храни,

Ево како то чине други сточари:

У 7, 8 и 9 недељи даје се телету још млека и то једна петина ($^1/_5$) његове живе тежине У 7 недељи даје се телету $^1/_8$, у 8 $^1/_4$ у 9 $^1/_3$ килогр. овсенога брашна размућеног у млеку. Осим тога размути му се у води 32 грама ланеног брашна у 7,50 гр. у 8. а 64 грама у 9 недељи. При том меканог сенца полаже се да једе колико год хоће. Од 10. недеље умањава се млеко тако да недељно 2—8 литра мање добија. У 14 недељи са свим се престане, да му се даје млеко, а теле то и не осети. Међу тим увећавају се оброци овсеног брашна и чорба од ланеног брашна све до 12 недеље. У 12—13 недељи поред брашна размућеног у млеку, које добија дневно у три оброка, теле добија још и прекрупе, (јарме) овсене и пшеничне плеве покваšене и омекшане са водом, али тако да ипак остане у сувом стању.

Од тада се почне смањивати размућивање брашна у млеку и ланеног брашна у води, докле, као што рекосмо не остане само на сувој храни.

Теле од 7, 8 и 9 недеља према својој тежини добија дневно 12—16 литара млека $^1/_4$ кгр. овсеног брашна, 50 грама брашна од ланеног семена $^3/_8$ кило сена; у 11 недељи 8 лит. млека $^3/_4$ кгр. овсена брашна и 100 грама ланена брашна $1^1/_2$ кгр сена; у 13 недељи 4 лит млека, $1^1/_4$ овсена брашна, 50 грама ланена брашна за пиће, $^1/_4$ килогр. пшеничне плеве и $^1/_2$ овсене јарме као суве хране, поред тога $1^1/_2$ кгр. сена.

Кад се овако поступно пређе на суву храну, онда се теле њоме храни до потпуног узраста свог т. ј. до завршетка 8 месеци или године дана. После тога храни се сеном и трицама (или прекрупом — јармом).

Не треба се уплашити количином млека од 12—16 литара дневно, јер паша телад кад су једнако уз мајку и више посисају дневно. Сем тога ово млеко, које им се за прво време даје обилато се исплаћује тиме, што се овим начином одрањује одлична крава музара.

(свршиће се)

ЗЕЛЕШКЕ.

Кичица. — (E. centaurium Pers). — Панчић ову биљку овако описује: «Стабло четвртасто, лишће дугуљасто, цвеће ружасто, наврх стабла у коримб сложено, годишња биљка, мало што виша од педа, Расте у нас по дивљим пољима. Цвета у Јулу.»

Кичица је позната свом нашем народу, а има великог значаја у медецини. Цело зеље, вели Панчић, доста се у медецине троши (Herba Centaurii minoris).

Народ кичицу употребљује и за лечење грознице, Неки је за ту циљ ситно нарежу, па гутају, неки је кувају па онај грки одвар пију.

Многи се хвале, да се од грознице излече једино употребљујући кичицу.

Кичица има још и те вредности, што се њоме справља одвећ позната «горка ракија», или, тако названа «стомаклија.« Справљати стомаклију није никакав тежак посао: натрпа се у једно повеће стакло (боцу) повише кичице узбране у цвету, па се налије љутом шљивовицом, или, још боље, комовицом. Запушену боцу треба оставити неколико дана, па после точити из ње ракију баш онда, кад се хоће за пиће да узима. — «Стомаклију» пију људи, који су умерени у пићу, који су слабог апетита, који пате од желудчане слабости, који су назебли и т. д. и уверавају: да им «стомаклија« помаже.

За справљање «стомаклије« неки мећу још неких трава.

Кичица се још у народу употребљује и за лечење стоке. Неки је сточари ситно исецкају и дају, обично овцама, помешавши је у мекиње (трице), као предохрану разним болестима, а многи њоме закрмљују овце, заражене метиљом, у цељи лечења.

Д. Н. Л.

* * *

Кошнице плетаре — кад се олепе смесом од 3 дела балеге говеђе, 2 дела жуте земље и 1 део ситног пепела, бивају грађашније и топлије за пчеле преко зиме. Ово сам опробао,

П. М. А.

* * *

Коса са наслоном — онаква, као што је описује г. Паја Тодоровић у «Пољској привреди» неподесна је за рад, опробао сам, зато нека се други не троши; боље је прост прут савијен и привезан уз косу.

П. М. А.

* * *

Зимња нега живине. — Неговање живине особиту пажњу заслужује зими, када је приход, кога она доноси, много већи но лети. Осим тога, зими живина подлежи много више сваковрсним болестима, које се морају предупредити добром храном и разумним неговањем.

Храна за живину треба да је зими: мекана изјутра, а сува у зрнима, у вече. Под меканом храном разуме се забркане мекиње, брашно итд. Храна у зрнима за то је потребна живини у вече, да би им желудац варењем преко ноћи одржавао тело у топлоти.

Исто је тако за препоруку посипати живини зими на сувом и склоњеном месту сточно ђубре и пшеничну сламу, те се она на тај начин занима чепркањем, што јој такође добро чини.

Да вода за пиће не треба да је одвећ хладна, да је кокошар сув и топал — то се већ само по себи разуме.

* * *

Како се могу очистити јако запрљане флаше Ако се прљава флаша не може да очисти песком, овсом, пчелом итд. онда је треба напунити љускама од кромпира на ситно исеченим и чврсто запушити. па је тако оставити 2—3 дана. На тај начин код љуска настане врење, те када се из флаше избаце, ова остаје сасвим чиста.

Од масти и зејтина очисти се флаша раствором од једног дела сапуна, 80 делова воде и два дела салмијака. Флаша се запушачем затвори и у топлој води загрејава за неко време. За тим се извади, проплакне у млакој води и тада остаје чиста без и једне пеге.

* * *

Предохрана од рђања гвоздених и челичних предмета. — Да не би гвожђе и челик захрђали треби их угрејати тако. да се не могу у рукама држати, а затим натрти их чистим белим воском. За тим треба тај предмет гвоздени или челични угрејати и други пут и кад восак већ изчезне, истрљати га парчетом сукна или коже да би му се повратио пређашњи сјај.

* * *

Да се сачува мед. — Као што је познато, мед са временом постаје кисео и квари се. Да би се сачувао дуже добар за јело, треба му додати мало мравије киселине.

* * *

Против буха и стеница. — Против ових непријатних гостију, наших станова врло је добро употребљавати биљку Ledum palustre — дивљи рузмарин

* * *

Уништење влаге. — Од влаге је добро држати у собама бршљан, који има то својство да упија влагу. Ту биљку треба употребљавати тим више, што она не шкоди здрављу, чак она прочишћава ваздух те је зато корисно држати је ноћу у собама.

* * *

Како да се сачува свежина осеченом цвећу. — Да се сачува свежина осеченом цвећу нужно је сећи их оштрим инструментом, затим покидати све доње лишће, које се налази близу одсеченог места, држати га у води, у коју треба метнути истуцаног дрвеног угља.

* * *

Како да разпознамо гвожђе од челика. — Зато треба тај предмет који хоћемо да испитамо канути неколико капи азотне киселине, и после минута опрати то место. На гвожђу ће остати тамнило — бела флека а на челику црна.

* * *

Смрзнутим јајцима повратити свежину. — Треба свежој изворској води додати соли и у њу спустити јајца.

ГЛАСНИК.

Нови министри. — Редовни чланови српског пољопривредног друштва постали су у новом кабинету г. Николе Христића, министри и то народне привреде г. Сима Лозанић на место г. Лазе Р. Јовановића, а пре неки дан г. Љубомир Клерић постао је министар просвете и црквених послова.

Г. Лозанић од почетка ове године постаје по други пут министром народне привреде и ми се надамо, да ће он обележити доба свога министровања у најважнијем привредном министарству, што је могуће плоднијим и кориснијим радом, јер је и прво министровање своје, отпочео као ретко други који министар привреде, не рушећи све радове својих претходника, већ настављајући их и довршујући их. Ми се надамо, да ће у том правцу и сад наставити пошто има већ доста раније проштудираних и разрађених предлога и пројеката, које треба остварити, ма да ће имати пуне руке посла и са новим мерама и реформама, које нигде и ни у једној другој струци, нису тако неопходне, а по земљу спасоносне, као у привреди и њеном снажењу и подизању.

Са оваком добродошлицом поздрављамо г. Лозанића, једног од наших првих и главних пионера за подизање индустрије у земљи, са жељом, да и у привреди обележи своје министровање успесима и збиљским радом. То му је тим пре могуће, што ће у своме давнашњем другу и пријатељу индустрије и привреде у овој земљи г. Клерићу, имати снажну потпору при решавању сваког питања о правом и истинском народном образовању у привредном духу.

Што мање школа за спремање чиновника и служитеља, а што више таквих, које ће спремати привреднике и раднике, на ће вас потомство благосиљати!

* * *

Једна скромна прослава четрдесетогодишњег службовања држави, — прошла је непримећена, јер је намењена била најужем пријатељском кругу. Нама је жао што нам се није дала прилика да скромног јубилара, вредног и заслужног радника на пољу марвеног лекарства у земљи, могосмо поздравити на сами дан прославе, за коју смо тек post festum сазнали.

Госп. Јован Екер виши војни марвени лекар, ономад је навршио четрдесетогодишњицу службе своје српској држави; дочекао је редак јубилеј у државној служби, којој је био веран до краја. Г. Екер је и један од првих редовних чланова српског пољопривредног друштва и ако се не варамо и од оснивача његових; један од оних ретких и заслужних чланова друштвених, који су кроз пуних 25 година у свакој прилици пољопривредном друштву били на услузи, својим стручним саветом и својим радом. Био је неколико пута и неколико година члан управе и — није пропустио ни један друштвени збор, ни једну друштвену конференцију и својим саветом и радом много је задужио ову корисну привредну установу нашу.

Поздрављајући га сад и ако мало доцкан, то чинимо тим радије и искреније, кад му желимо, да поживи на праведно и поштено заслуженом праву пунoплатежног мировања све дотле, докле не дочека овакав јубилеј и деце своје, који су обојица одали се очевој струци и да и на даље остане свеж и чио помажући привреду нашу радом и саветима својим, искуством обилатог живота!

Живео скромни јубилар Јован Екер!

* * *

Ванредни збор Српског Пољопривредног Друштва. — био је 20 ов. мес. у присуству члана добротвора г. Милутина Марковића, чланова утемељача г.г. Арсе Лукића, Ђуре Хрватовића и Милосава Куртовића.

Пред збор изнето је питање *о уступању угледног добра друштвеног у Шапцу г. Министру Народне Привреде за оснивање треће ниже пољопривредне школе у том крају.*

На збору је учествовало 35 чланова, по правилима друштвеним довољан број за решавање на зборовима. Председавао је подпредседник друштвени г. Јаков Марковић, а известилац управног одбора био је г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени.

Било је у главном два предлога: управног одбора, да се друштвено добро уступи г. Министру Народне Привреде, остављајући му сдрешене руке, у питању о накнади за то; други предлог појединих чланова, да г. Министар накнади мртви и живи инвентар једино у

том циљу, како би друштво било у стању одмах на другом крају наше отаџбине, да приступи подизању другог једног таквог угледног добра.

На послетку после дуже дебате приступило се гласању и начелно су били против уступања друштвеног добра, двојица; а при гласању били су за предлог управног одбора о уступању добра без икакве накнаде — њих 23 а 12 против. Према томе решено је, да се друштвено добро у Шапцу уступи г. Министру Народне Привреде а питање о накнади оставља се г. Министру на вољу.

* * *

Попис коња у Хрватској и Славонији. — Обављен је почетком 1894. године за војничке сврхе. Том приликом издао је статистички уред кратак, но врло занимив извештај са овим податцима:

У цијелој Хрватској и Славонији уписано је ове године 270.930 коња, т.ј. на 1000 житеља 124 коња. Велика се разлика опажа у томе, како се коњи негују у појединим предјелима, и у томе три источне жупаније у Славонији, далеко надкриљују западне жупаније у Хрватској, што свакако утиче и само земљиште и сам начин у одгајивању. Од речене суме отпада 176.974 коња или 65% на Славонију а само 93.956 коња или 35% на Хрватску. У Славонији заузима на првом мјесту сријемска жупанија, јер она сама даје 91.767 коња, готово као све хрватске жупаније. Број коња износи по жупанијама овако: личко-крбавска 10.040: модрушко-ријечка 6306; загребачка 34.288, вараждинска 10 423; бјелов.-крижевачка 31.899; пожешка 40.022; вировитичка 45.189; и сријемска 91.767. Свега 270.930. Према овом извештају види се, да је бројем коња најјача сријемска, а најслабија модрушко-ријечка жупанија. За 15 година нарастао је прираст на 57.262 коња и према том броју мало те није са 3% бољи од прираста у свим аустријским земљама.

* * *

Поука у каламљењу лозе. Управни одбор хрв.-слав. господарског друштва јавља свима виноградарима и винцилирима, да ће практично поучавање у сувом каламљењу америчанске лозе отпочети у Загребу 28 нов. (10 дец.) и трајаће сваки дан од 7 сати ујутро до 5 после подне. Пошто ће се сваки дан само шесторица подучавати, то одбор позива сваког оног, који жели тој поуци присуствовати, да се најкашње до 24 нов. (6 дец.) код сред. управе реченог друштва пријави, јер ће се тим редом, како се који пријавио, одредити дан кад ће се ко поучавати. Поучавање трајаће само до краја ове године.

Србобран.

* * *

Свилодеље у округу ужичком. — Од споредних пољопривредних радња, које без великих тешкоћа доносе пољопривреднику осетне користи, угледно место заузима и свилодеље.

Свила није нигда престајала бити скупоцена хаљина аристократских кругова; а по својој јачини и лепоти нигда неће изгубити вредност своју и за масу народа, који је данас производи, али коју не може за себе употребити због сиротиње своје.

Свила је се одавна и у Србији трошила. Она је била предмет раскоши по дворовима наших краљева и царева, наше властеле, наше аристократије: она је набављана са стране и плаћана скупо и прескупо.

И данас она налази обилату прођу у нашој земљи, а довлачи се са стране. Богаташки и господски слојеви нашега друштва хоће свиле, и кад је у земљи нема, они дају велике суме земаљских производа за њу страну.

Због тога, што се велика сума наших производа даје страну за свилу, а да не би даље такву распикућску економску политику терали, дужни смо ми у земљи подизати свилодеље; нарочито још и због тога, што то није заметан посао, што га могу и жене, па и деца радити, све узгредно, а уз обилату награду.

Како са свилодељем стојимо по другим крајевима Србије, ја незнам, али, како с том привредном граном стојимо у ужичком округу, добро ми је познато.

Покушаји са свилодељем у овоме округу чињени су само у три места: Ужицу, Пожези и Каленићима (срез пожешки), а отпочели су од пре 10 година.

Успех је се показао одличан, а произвођачи су са њим потпуно задовољни.

Поред тога, што је свилодеље овим крајевима савршено непознат рад, његовом развићу смета и та околност, што мало дудова има, те се трпи оскудица у дудовом лишћу — тој храни свилених гусеница.

Но, и тој ће се незгоди доскочити! Општина ужичка, заузимањем и личним руковођењем њезиног одличног грађанина Риста Тешића, засадила је већ 2000 дудова, а и пожешка подружина наумна је да у том правцу поради, засађујући дудове и сама на свом имању, и раздавајући саднице појединим пољопривредчицима.

Што се више дудова размножава, то ће их се више пољопривредника одавати свилодељу, а после ће то прелазити из села у село, док многи не увиде: да је то занимање и врло лако и врло пробитачно...

Почетци свилодеља у округу ужичком заповедно гоне све пријатеље привредног напретка нашег сељака, да му утиру пута у селима тих брђана, којима је, због оскудице земље за обрађивање, баш и неопходно овако споредно пољопривредно занимање.

У тој цељи ја и написах ово неколико редака....

Лапчевић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXIV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 25. Августа 1894. год. у Београду.

Били су: г. Вучко С. Богдановић благајник, чланови одбора г.г. Аца Живановић, Светозар Љ. Гавриловић, Анга Голубовић, Коста Д. Главинић, Тодор Николајевић и Паја Тодоровић.

Председавао благајник г. Вучко С. Богдановић; бележио писар, Ј. С. Мићић.

160.

Прочита се и усвоји записник XXIII.

161.

Прочита се писмо г. Душана М. Спасића, секретара Министарства Народне Привреде, којим јавља: да је према овлашћењу од стране друштва, имао част бити примљен у аудиенцију код Његовог Величанства Краља Александра I., те Га известио, као највишег заштитника друштва, о изложби говеда, коју друштво приређује 28. ов. м. у Обреновцу и умолио Га у име друштва, да својом високом посјетом удостоји изложбу; да је Његово Величанство изразило своје задовољство на тај друштвени рад, но да Му је немогуће посетити изложбу, јер ће у то време бити на путу. — Одбор прими к повољном знању ово саопштење. Уједно одбор овласти председништво, да лично позове г. Министра Нар. Привреде на изложбу, према ранијем решењу.

162.

Прочита се извештај из Обреновца о припремама, које се чине за изложбу. — Одбор прими к знању.

163.

Председавајући реферише, да би по утврђеном плану друштвеног рада на практичним радовима, имало у овој години да се држе још практична предавања с радом о берби грожђа у околини Књажевца и Ниша, па како је томе скоро време, то треба да се реши, да ли да се држе та предавања и у том случају изберу лица, којима би се то поверило. — Одбор реши: да се та предавања и радови о берби грожђа одложе за идућу годину, због тога, што ни ове године нису повољне прилике за бербу и што је друштво ове године и иначе изложено великим трошковима око изложбе говеда.

164.

Председавајући реферише: да према ранијој одлуци друштвене управе, уз историју друштвенога рада, треба да се изради за прославу 25-то годишњице и општи садржај «Тежака» за 25 година; да је тај поверен извесном лицу, које је поднело нацрт како то да се изради и шта би вредило. — Одбор прими то знању с тим, да се тај садржај изради само по струкама а не и по писцима, овлашћујући г. Вучка С. Богдановића и Свет. Љ. Гавриловића, да руководе тај посао како у погледу стручне и техничке израде — тако и односно награде лицу, коме повере тај рад.

165.

Уредник Пољопривредног календара 1895 годину прочита радове, и све остало, што мисли штампати. — Одбор усваја: да се по том предлогу уредника, календар даде у штампу, да се оштампа у 5000 (пет хиљада) примерака, у величини око 10 табака и да му буде цена 0·50 динара, као и до сада.

166.

Прочита се молба г. Јована Вујића земљоделца из Сенте (у Аустро-Угарској) који моли, да му се дозволи, да на друштвено име увезе 2 (две) вршалице на царинарници шабачкој. — Одбор реши, да му се по молби може учинити, ако поднесе уверење од своје општине, да вршалице набавља и увози за своју личну потребу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејања на њивама и о справама потребним за то 1
Шта се постиже «укршгањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6
Матиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог . . . 14
Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту 17
Општински расадници и користи од њих 25
О сађењу воћака поред путева 29
И пољопривредник треба да води рачунске књиге . . 40
Којим би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (један прилог подизању домаће радиности) 52
Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење живе тежине код стоке 58
Мислите и на птице! 65
И гора има свога сајбију (приповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главничавог жита. — Како треба држати приплодне бикове 78
Још један знак млечности код крава. — Овас је најбоља храна за коње. — «Мајкина душица» као лек од устобоље и паша 79
За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Ђубрење воћака после једног обилатог рађања 80

СТРАНА

Како се воћке могу одбранити од лисних ваши. — По вреде на кори 81
Подижите одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82
Сануњавица као ђубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83
Да се плесниво буре очисти, а да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84
Добар «сенф» (слачицу) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се кита цвећа одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85
На шта треба пазити кад деца, која иду у школу, израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје филоксере и пероноспоре . . 86
Домовина наше боце, назване «српска боца.» — Колико се где и у којој земљи ради, а колико празнује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе.

а) У *Србији*: Ратарска школа у Краљеву 123
Школа за виноделье и воћарство у Букову. — Државна ергела 124
Управа топчидерске економије 125
Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . 127
Расадници америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128
Подружине Срп. Пољопривредног друштва . . . 130
Кола јахача «Кнез Михаило» 134
Пчеларско-воћарске задруге 136
б) У *Црној Гори*: Књаж. црног. земљодјелска школа у Подгорици 137
в) У *Далмацији*: Пољоделски завод у Гружи (код Дубровника) 137
Покрајинско пољоделско веће у Задру 138
г) У *Босни и Херцеговини*: Техничка средња школа. — Пољопривредне станице 138
д) У *Тројединици*: «Господарско-шумарско училиште» у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожеги 139
Винодељско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитиваље семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140
Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 годи.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141
Српске пољопривредне књиге и новине 144
Примедбе и исправке 145

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашаваље по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашаваље више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Из виноградарске праксе II (свршиће се). — Какве нам школе требају (свршетак). — Неколико напомена и један предлог. — О гајењу и размножаваљу пеларгонија. — Бачијаље. — Одгајиваље краве музире (свршиће се). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.** — **Књижевни оглас.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 47 и 48. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 11. ДЕКЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

Најглавније су данас недаће и неприлике аграрне; — распарчетаност имања, потеска принудност или оптерећење земље и својине (баштине) са разним службеностима.

Њих је изазвао безброј узрока, који су се породили прво са ранијих аграрних уређења од старине, а после томе су се придружили и новији узроци, који се сви могу свести на народне обичаје и идеје, на обичајно право и на пресађивање нарочито римског права, у нашем народу; дакле на послетку, на утицај законодавства на јавно право у држави и на приватно право.

У прво време, код старих, првобитних (примитивних) народа преовлађивао је облик општинске заједничке својине.

По завршетку номадског доба и насељавању, облик породице — задруге — утицао је и на облик својине, која је дотле била општа, заједничка. Он се мењао, према менама породице и према друштвеном уређењу, које је кад преовлађивало и господарило.

Ни код једног старијег народа, није земља, у почетку, друкчије сматрана него као заједничка својина.

Само код германских племена, заједничка се имовина т. ј. *сама земља* делила, према породичким главама, у извесним размацима времена, за потребу уживања и користовања појединих породица, на деонице; код старих словенских — а нарочито јужно — словенских племена, по тврђењу Хакстхаузена — земља се није делила у једноме племену на породице, ради обраде и уживања, но је *заједнички и обрађивана*, па добијени производи са земље, дељени су на поједине породице.

Код старих Срба, пошто су се преселили у данашње покрајине своје, постојали су следећи облици породице и својине:

Ужа породица (отац, мати и деца) и код нас је основна јединица удружења, као што је и код свију осталих народа.

Са умножењем породице, шири се и њезина снага и област земљишта, на коме она живи, па за то више породица склапају *више удружење* — **задругу**, која живи код једног дима, под једним кровом.

Земљиште на коме живи, то је њина *очина, дедина, баштина* (од башта = отац) над којим управља најстарији (ретко и избрани) члан задруге, као што у породици управља отац.

Намножење више задруга, које имају једнога родоначелника, јесте *племе* (gens, колено). Над племенима владају *племено* — т. ј. *родоначелници — најстарији* и = „*жупани — старци*“ — каже Порфирогенит[1]).

Читаво земљиште, на коме живи племе, поставше од једног родоначелника, управљано жупаном, не може појединац ни *продати*, ни *отуђити*, ни *заменити*, јер је оно *свију* чланова племена, па се за то и звало «*племенштина*» а читаво племе презива се по своме родоначелнику (Васојевићи, Белопавлићи и т. д. што је још остало у „братствима“ у Црној Гори).

Према томе реч *жупа*, не ће бити израз којим се по г. Новаковићу, означавало — *градско поље*, већ биће да је идентично са *племенштином*, заједничким имањем једнога племена, или браства. То се види јасно из неких одредаба Душановог законика (на пр. оно: жупа жупи ништа стоком да не попаса!) а и што су се старешине звале: «жупани.“

Доцније могла је *жупа* — означавати и градско поље, али онда сигурно у смислу данашњег сеоског атара, или немачке — германске — алманде.

Баштина, није идентична са садањом својином, јер је ово много доцнији и више козмополитски облик; већ *баштина* је породична, недељива, не сме се отуђити — само се преноси наслеђем у истој породици (као на западу фидекомис, заведен из нужде). Баштина је племенштина — у маломе; разликује се од ње, што је у породици наследна, као и својина у ужој породици.

С временом се, на извесном размаку, стекло и населило, у једној покрајини, више племена и жупа — па су бирали, нарочито за рат, вођу: — *бана* или *великог жупана*.

---

[1]) Панте Срећковића — Историја српског народа. Књ. I.

Тек у почетку 9-тог и у 10-том веку јавља се реч *народ* и *држава* (и раније *државина*[1]) — а дотле се звало „*родови*“, „*племена*“ и „*жупе.*“ Реч *држава*, означавала је оно — што данас значи реч: „*имање*“, или како је данас реч „*баштина*“ изопачено схваћена.

Један доказ, којим и „књиге староставне“ — споменици — посредно потврђују наше тврђење о развијању баштине и својине, у нас Срба.

И код старих германских племена, морао се облик својине тако развијати и код њих су радоначелници са својим племенима, заузимали већа земљишта ограничена обично природним међама (реке, и т. д.) — и земљиште је било заједничка својина. Звало се *марком*[2] (или Gaue = равно нашем жупа).

Из већих марки, већ доста рано, услед намножавања племена, а доцније и услед насеља — почели су се издвајати поједина *селишта* (Dorfchaften), па и поједина *дворишта* (Höfe — наше *задруге*).

И та *селишта* задржавала су у маломе облик марке и земљиште су сматрали као заједничко — као *општину* (општу сопственост).

Ова селишта добијала су покадшто, у деоби, одвојено, само културну земљу (земљу за обрађивање) у притежање, а са осталим селиштима, уживали су и даље заједнички, испашу и шуму, из укупног земљишта њиних заједничких великих марки (жупа).

Тако су постајала заједничка — *права службености*. Ту им је извор и порекло.

Али много чешће и селишта су деобом из племенштине — марке, добијала у својину и припадајући им део испаше и горе, дакле потпуно се изделила у сопствености.

По старо-германском праву, нису све породице из реда смеле имати племенштине — заједничке сопствености но само слободне породице, са правима издвајања и држања *општине* (заједничке сопствености).

То ће бити сигурно случај и код старих Словена, јер су нарави и обичаји првобитни, скоро свуда слични.

Поглавице породица бирале су селске ил' племенске старешине — добре људе — (садање кметове), којима је било у задатку, да коцком или по свом нахођењу, деле то заједничко земљиште појединим породицама, за обраду и издржавање, пошто претходно издвоје и задрже — општину *(алеманду)*, оно земљиште, које ће и на даље сви заједнички уживати — испаше и шуме — ради испаше стоке и подмиривања кућевних потреба у гориву, грађи и т. д.

Изгледа, да ће бити оправдано, у даљем развоју облика својине — за доцнија времена, *жупом* називати ово из *племенштине* или *општине* издвојено заједничко земљиште, које су Германи називали *алмандом.*

Испашу, имале су права заједнички уживати све породице, и на оним деловима — *деоницама* — који су поделом, ради обраде, допали на уживање појединим породицама.

Отуд се могу пореклом издвојити и доцнији појмови и облици уживања заједничког земљишта и уређења, која се зову: — *потес* и *царина.*

Но тако подељене земље на поједине породице, нису остајале стално у својини њиховој, као што нису ни жупе (алманде) стално служиле само за испашу и потребе у гори — но се то мењало, јер су деобе земље за обраду, на поједине породице, *повремено* вршене.

[1]) И данас у многим нашим селима чује се: «Ово је моја држава!» (т. ј. имање).

[2]) Реч *марка* значи: *синор* или *међа*, и она у смислу наше данашње речи *атар*, пренета је са првобитног означења границе и на цело велико добро читавог племена. То преношење речи и стапање појмова видимо у целом овом одељку сасвим јасно.

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрних жита).

(наставак)

До скоро још нико не бијаше решио питање: колико времена живи ларва житнога метиља? А међутим ово питање има врло велику практичну важност: кад знамо дужину ларвиног живота, ми добијамо могућност да у свакој месности предвидимо годину кад се у њој морају појавити житни метиљи. Да би се разрешило ово питање, потребно је било пре свега изучити карактерне црте ларве, по напред поменутом опису у првом чланку ове расправе, да би је умели разликовати од других ларви у свима њеним порастима. Пошто је била извршена та припремна радња, они добију могућност да приступе к одредби дужине ларвиног живота. А ради тачнијег решења овог питања они пронађу начин, по коме им је плуг послужио као главно оруђе за постигнуће те цељи. Сасвим је јасно, да ако ларва живи само једну годину дана, то у свако време у земљи треба да се налазе ларве само једнога пораста, једне величине, у јуну и јулу, кад су житни метиљи већ измилели из јаја, не би требало да се нађе у земљи ни једне ларве. Ако ларве живе две године, то у пролеће и у јесен ми треба да налазимо у земљи ларве од две величине, а на име: у пролеће — ларве у потпуном порасту напоредо са ларвама од пола пораста; у јесен — ларве у половини пораста и сасвим малене, које су баш у то доба измилеле из јаја смештених у јуну. Лети пак треба да налазимо ларве житнога метиља само у половини пораста. Ако ли ларве његове живе три године, тада, осем лета, дакле, у пролеће и у јесен треба да налазимо ларве од три различна пораста итд.

На тај начин веома просто, кад су преорали на неколико десетина места земљу, систематично по претходно за то израђеном плану, они тачно разреше питање о дужини ларвиног живота: 1), Кад су преоравали земљу у мају они су увек налазили ларве од два пораста: прве су биле дугачке око 9 мм. а друге од 14—16 мм. Ове су се последње у мају замотавале у чаурке — коконе — и затим се претварале у савршене инсекте. Дакле, оне су биле у потпуном порасту; а све друге у половини пораста. 2), У току јуна, кад су се потпуно порасле ларве већ све развиле у савршене инсекте, они су тада у земљи увек налазили само ларве од једне величине, а имено у половини пораста, које су сада биле дугачке око 10 м.м. 3), На крају августа они су опет налазили ларве од две разне величине: прве су од њих биле дугачке 12 мм. (а то су те исте, које су у мају биле тек у половини свога пораста); а друге су биле око 4 мм. дугачке (а ово су оне које су измилеле из јаја смештених у јуну).

Овим је фактима тако *очигледно доказано да ларве житнога метиља живе две године.*

Питање о *храни* ларвиној тако исто није било још дотле испитано. Сви су се готово држали таквога мнења, да се оне хране с гнојем или шта више да оне једу земљу. И односно тога питања још не бејаше учињено тачних опита, јер још не бејаше одређен ни тачан метод за њих. Но a priori није могуће било допустити, да се ларве хране с гнојем (јер овоме противурече сва хемијска својства материја што се налазе у гноју). А

Пошто је *коцка* (дакле случај), била најлагоднији начин за решавање свију спорних питања у овој деоби, то је у познијим периодима, једна породица ретко добијала исто земљиште на уживање. А како се опет земља, неупутном и неумесном обрадом, исцрпљавала и наступала потреба за новином и крчевином — то се и *општина* (алманда) морала много пута делимично, увлачити у деобу а земља зиратна — претварати (ради угара и одмарања) у незиратну, општинску земљу.

Удобност и кућевне потребе племена и селишта, која су из номадског задружног а несталног живота, навикавала се на насеље и сталност — захтевали су поделу заједничке својине на три дела:

На *окућницу*, или *двориште* — из којих су из нужне само одбране постали шорови, засеоци и села. — На томе су делу подизате куће и *градине* (због тога што су ограђене оградом).

На *земљу за обраду* (*стаси, теговишча*), која с' почетка није била у сталном притежању, но се састојала у праву уживања по уделима; и

На *извесан део у праву уживања на општини* (заједничкој, општој сопствености).

(свршиће се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ[1])

II.

О резултатима добивеним зимњим и летњим калемљењем америчке лозе.

(свршетак)

Калемили смо нас петоро: један београдски стари и искусни баштован, двојица панчеваца (који се већ 6 година баве калемљењем лозе), мој виноградија и ја. Београдски баштован и ја, калемили смо са ножем којим се калеми воће; панчевци су употребљавали ножеве који су нарочито сграђени за зелено калемљење а мој виноградија служио је се обичним перорезом. Београдски баштован, мој виноградија и ја, први пут смо овога лета калемили лозу на зелено. Резултат нашег рада био је овакав: од баштованових калема примило се око 30%; од виноградијевих око 10% а од мојих око 65%; код панчеваца примило је се близо 70%. Али, овде је нарочито интересно то: што није један и исти проценат примања код обојице већ је код једнога изнео око 65. а код другога око 75.

Што је код ове двојице панчеваца оволика разлика у проценту примљених калемова, држим, да је поред пажљивијег рада главни узрок *у разном одсецању калем гранчица.*

Онај, коме је се већи проценат калемова примио, пресецао је калем гранчицу кроз зглоб, овако као што то сл. 1. показује. Други пак, коме је се мање калемова примило, пресецао је калем гранчицу између зглобова овако као што показује сл. 2. И један и други, употребљавали су само по једно око, (пупак) као што то и ове слике показују.

Код калемова, који су пресечени онако као што сл. 1. показује, горњи део изнад пупка, није се ни до сада осушио; док је се на против, тај део, код калемова у сл. 2. почео у брзо сушити и трулити, услед влаге, која је продирала у шупљину у којој је срж. У опште, калемови пресечени по сл. 1. много боље изгледају.

За везивање калемова употребљавали смо дебљи памучни конац, а ради опита, ја сам везао известан број калемова танким пантљичицама од гуме. Везе на калемовима, који су везивани концем, морале су се после извесног времена прво попуштати па за тим и

земљану прашину гутају ларве очевидно ради механичких цељи, да би помоћу ње боље пребављале саму храну.

Ради такве важности питања о ларвиној храни, потребно је било пронаћи и тачан метод испитивања за ту цељ. На овај случај они су то учинили помоћу микроскопа. Они су у тој цељи испитали садржину цревнога канала код две стотине екземплара ларви различних пораста, како код таквих које су се баш тада излегле, тако и код оних које су биле у половини пораста или у потпуном свом порасту. Само пак испитивање вршили су веома опрезно. Ларве су за тај опит скупљали одма испод плуга при самом орању право из земље и затварали у апсолутни — насићени — алкохол, за то да би их овај моментално убијао, и тако на пречац обустављао код њих процес варења.

Пошто су затим под микроскопом испитали садржину цревног канала код ларве, они су се убедили, да се она свагда састоји из ситних обложака од корења, који су смешани са зрнцима земље. Ови комадићи корења нису се могли никако распознати од живог корења, и потпуно су претстављали структуру ових последњих; ткања су им шта више и своју праву боју задржала, а ситне маље на њиовој површини нису биле ни мало покварене. Ћелице у ткањима ових обложака имале су потпуно правилну протоплазму. У пролеће они су налазили, осем комадића корења, још и комадиће од светло-зеленог лишћа.

Таким путем дакле сасвим је јасно доказано да се ларва житнога метиља, у свима ступњима свога пораста, рани живим корењем биљака. Но са оваквим резултатом они се још нису могли потпуно задовољити. За њих је било још важније ово питање: да ли се ларве житнога метиља хране безразлично свакојаким биљкама, или оне и у томе праве неки избор? Ово је питање веома важно, и његово разрешење обећавало је да осветли још млога друга питања.

На пољима где живе ларве биљна је вегетација доста једнолика, у том смислу што се у огромним масама овде налази свега неколицина биљака. Као корови на оваквим пољима расте свега 15 фела из фамилија: стрмнине, лептирасте, круцифере (крстате) и композите (сложноцветне). Те исте биљке превлађују на ливадама и парлозима. Извесно је дакле, да само корење ових биљака треба узимати у обзир при решењу питања о томе: од каких биљака једе корење ларва житнога метиља. С тога су они морали с корењем свију ових биљака да сравњују оно корење, које су нашли у желудцу ларвином.

Чим су се они помоћу микроскопа упознали с особинама коренастих скважина свију поменутих биљака, и пажљиво разгледали на хиљаде комадића од разнога корења, који су били извађени из желудаца 200 ларви, они су се тада позитивно уверили у то да се ларве житнога метиља не ране свакојаким корењем. *Само са корењем од стрмнина искључно се хране ларве житнога метиља.* Много је се дана утрошило око проучавања овога питања, и сада не може ни најмање бити сумње у то, да су и ларве житнога метиља такви исти пробирачи у храни као год и потпуно развијени инсект. Стрмнине, и само једине стрмнине дају храну како савршено развијеном инсекту, тако и његовој ларви.

Што се тиче дубине на којој ларве живе у земљи, то у пролеће, у априлу и мају, оне леже ближе к површини: влажно им земљиште дозвољава да се приближе до саме површине земље и да овде подгризају млад бокор, који израста из стабљика стрмнина, а исто тако и зелене листиће њиове: но већ на крају лета и затим преко целога лета, ларве се заривају много дубље у земљу и остају тамо на дубини од 8—14 с.м. Ово сакривање на таквој дубини зависи сигурно од силнога загревања и исушења површног слоја земље. Дубина до које се заривају ларве опредељује се том дубином до које продире корење стрмнина, а, као што је извесно оно продире у дубину на 14 см.

У границама поменутога слоја, од 8—14, с.м. ларве издрже сва своја извлачења из епидермиса — кожурања — ту се у мају замотовају у чаурке и остану да презиме.

са свим дрешити. Ово је пак врло пипав посао и мора се пажљиво вршити, јер се иначе, многи, већ прирасли калем, хоће да очене. Ако се веза на време не попусти а за тим и неодреши, онда се конац урасте у

Слика 1.

Слика 2.

калем, који услед тога закржљави. Калемове пак који су били везани *гумом*, нисам морао дрешити, јер је гума, као еластична, поступно попуштала у колико је калем постајао дебљи. Кад је калем већ срастао и одебљао, онда је и гума сама попуцала.

Поред тога, што је код калемова који су гумом били везани, одпао пипави посао дрешења, ови су калемови још боље и срасли.

Неће бити, надам се, од штете, што ћу на овоме месту напоменути, да је се код мене, за зимско калемљење, показала као најбоља веза: *рафија, потопљена у раствор плавога камена.*

Из резултата, које смо постигли са зеленим калемљењем нас петорица, калемећи у једном и истом винограду и скоро једновремено, и које сам резултате горе навео, може се извести закључак: да успех и при летњем калемљењу зависи од раденикове пажње и алата којим се посао врши. Разуме се, по себи да успех на првоме месту зависи од погоде и од извећбаности калемара па тек за тим од алата.

Осим тога, успех врло јако зависи и од самога калема; јер, од калемова које сам ја окалемио, примило би се на сваки начин 80 до 85 од стотине, да нисам узимао и сувише зелене питоме ластаре за калеме. Сви су ми се калеми посушили који су били сувише зељасти. На против, многи калеми код којих је срж почела да бели, добро су срасли. Из овога излази: да ће успех бити бољи, ако се употребе за калеме и мало старији ластари, него ако се употребе сувише зељасти. Како ће се познати ластар, који је по ступњу своје зрелости најподеснији за калемљење, тешко је описати, (и ако се у свакоме упуству за летње калемљење, такви описи находе) и најбоље се сазнаје у самоме винограду, кад се човеку такви ластари покажу и кад их човек сам одсече и опипа.

С' тога што је летње калемљење извршено код мене доста доцкан, многи прутови још нису довољно зрели, и ако су калемови добро срасли и напредовали. Незрелих прутова, биће до 15% и њих нећу моћи ни употребити, јер неће моћи узрети.

Пољорадник је сам створио од житнога метиља штеточињу При обичним условима, житни метиљи појављују се у великим масама, у почетку јуна, и не налазе за се хране за три недеље дана док им сазревају јаја. У почетку јуна дивље стрмнине, којима се храни житни метиљ одавно су већ осуле своје плодове, и у опште сва вегетација на равницама и пустарама почиње у то време да се суши. Само стрмна поља и њиве дају сада житном метиљу могућност да опстане, јер му у току целога јуна и јула нуде огромну масу богате хране. Главне масе житнога метиља, које се појављују око 6 јуна, добијају могућност да произведу потомство само с тога, што тада има доста стрмне хране а нарочито пшенице.

Осем тога, ситњење земљишта помаже корењу стрмнина да дубље продире у земљу, те тако ларве на стрмним пољима и њивама зими могу наћи за се неопходну храну на већој дубини него ли на земљишту ливада. На тај начин, кад се ларве зарију у таква поља, оне су у далеко повољнијим условима него у другим местима, и с тога их тада мање пропада зими од мраза или глади. Но разуме се по себи да је култура још изодавна све услове спремила, да житни метиљ постане такав штеточиња. Чиме се још даје објаснити та појава што је за последње деценије житни метиљ почео да чини таква огромна уништавања стрмнина и да их тако неизоставно продужује на југу Русије? Ову нам појаву ваља испитати одма и видети, који су узроци лежали у основици њеној.

1867 год. извоз стрмнина из јужне Русије на једанпут је се увећао. Напоредо са њим увећала је се и просторија културних земаља најмање на 15,000.000 дана орања а међутим насељење се њено није пропорционално томе увећало. Обрађивање оволико милиона дана орања, који су у скоро били разорани, пало је на терет тога истог населења које је од пређе обрађивало далеко мању просторију земље. Природно је, да је ово пре свега рђаво утицало на каквоћу обрађивања, а нарочито на размак времена од сејања до жетве стрмнина, јер је се овим увећао период за који житни метиљ може да нађе за се хране. А орање њива на дубину од 3 см не додирује слој у коме се налазе саме ларве, и тако ове могу онако у масама да живе повољно под заштитом земље, која не допушта да их се у опште ма који непријатељ њихов дотакне, а исто тако ни неповољни за њих климатски услови.

Овако дакле знатно увећање зиратних просторија на такав начин како се то чини на југу Русије, треба узети као први узрок, који је изазвао тако прекомерно размножавање житнога метиља. А ово се потврђује и стицајем самих факата. Од 1867 год. извоз стрмнина из јужне Русије готово се је удвојио. И одма затим, од 1868 год. отпочеше да се чују и жалбе јужних пољопривредника на житног метиља.

У исто доба прости пољопривредници на југу Русије били су готово сви убеђени да им је житни метиљ прешао у гости из неке суседне државе, да је се он испонајлак пресељавао, и поступно ширио у заузетој области, претећи да ће распростреги своју штетоносну далатност на све ширу и ширу просторију. Неки су чак израчунавали како ће у кратком времену житни метиљ прекрилити сву Русију и нанети јој такву исту штету као и на југу. Најзад, такав је се поглед на житног метиља као на свеопште зло појавио и у штампи и изазвао свеопшту панику. Доиста, судећи само по томе како је се распростирала штетоносна делатност житнога метиља из године у годину volens nolens долази човек до таквог убеђења. С тога је за Русију тада било врло важно то питање, да ли житни метиљ прети својим напливом и централним губернијама њеним.

Штеточиње које су нам до данас познате почињу своју делатност двојако. На неке од њих као на пр. на Doryphora decemlineata — кромпирача — или на Phyloxera vastatrix — виноградна зараза, — разлике у земљи и клими ни мало не утичу; оне се брзо размножавају и одма се селе, па онда као буџица

Људима којих се ова ствар тиче, може бити од користи, што ћу им овде навести, да сам, подижући мој, истина мали виноград, грешио: прво у томе што нисам земљиште, пре засађивања америчке лозе, спремио као што треба; 2). Што сам лозу америчку садио у близо 85 и 95 сантиметара; 3). Што нисам нашао људе да ми америчку лозу калеме одмах друге године; 4). Што американку нисам чистио од изданака, пошто је била окалемљена и 5). Што сам летос доцкан калемио. Све сам ове погрешке скупо платио а и данас их још плаћам.

Пошто сам у главноме изложио резултате које сам до сада постигао у моме винограду, и погрешке, које сам чинио и које ми се непрестано свете, нек ми се дозволи, да на основу скупог и горко стеченог искуства, дам савета онима, који су намерни да подижу винограде са америчком подлогом.

За успешно подизање винограда са америчком лозом треба:

1). Земљиште добро припремити риголањем до дубине од 60 до 65 см. најмање. Онај, који неможе да поднесе трошак око риголања целе површине, коју мисли засадити лозом, треба да копа бар шанчеве од 30 до 40 сантиметара ширине а дубоке бар 60 до 65 сантиметара;

2). Америчку лозу, било резнице било пупорке, треба садити у размаку од најмање *једнога метра*, и то тако, да ред од реда и лоза од лозе буду удаљени најмање један метар. Још ће боље бити, ако се редови размакну један метар и двадесет сантиметара један од другога, пошто америчка лоза шири своје жиле на далеко;

3). Примљену лозу која је довољно одебљала, да се може калемити на зрело, треба у Марту или Априлу идуће године окалемити. Ко неможе да набави калемаре, а неуме да калеми лозу, треба да нађе кога који ће му показати, а калемљење је посао који се даје лако научити, само ако се хоће;

4). Ако из оних американки, на којима се калеми не приме, избију ластари, онда треба један или два од ових ластара, који су најјачи оставити, а све остале оченути. У Мају или у почетку Јуна, могу се ови ластари окалемити на зелено;

5). У Марту или Априлу окалемљењу американку, треба чешће чистити од изданака.

По књигама се препоручује, да се американка окалеми тако, да се место, на коме се калем спаја са подлогом находи за 5 до 10 сантиметара испод површине; али је много згодније да се подлога окалеми за 4 до 5 сантиметара изнад површине, јер тада питома лоза неће да пушта жиле као што то бива, кад се окалеми испод површине. Чишћење калема од жила, врло је заметан и трудан посао.

Ко хоће што пре да подигне виноград а има средстава, тај треба да набави окалемљену лозу са жилама, па ће у трећој, а можда и другој години, моћи имати берву.

Ко има већ засађену лозу, стару најмање две године, тај ће брже доћи до винограда, ако употреби летње калемљење, као што смо то и раније напоменули. Ради тога, треба одмах са пролећа одабрати на свакоме чокоту два или три најбоља ластара, па њих оставити а све остале оченути. У Мају или у почетку Јуна треба те ластаре окалемити па ћемо примљене калеме моћи у јесен положити с главом. Али, ластари се могу и ниско окалемити, па ако се у Јулу месецу загрну и време буде погодно, могу пустити жиле, те их у јесен или идућег пролећа, можемо на стално место засадити.

разливају на све стране, у свима правцима где само налазе за се неопходну храну. Америка и Јевропа, гребени високих планина, Мексика или околина Беча, ни најмање на њих не упливишу, само ако нађу доста кромпира и виноградних гица. Изгледа тако, као да су се ове штеточиње тек од скора појавиле у животном царству, те с тога сада теже да се час — пре распростру по целоме земноме шару.

Друге пак штеточиње, које по својој организацији више но напред упомснуте зависе од климатских услова, способне су да издрже промене у овим условима само у врло уским границама, — с тога оне кад заузму извесну област не напуштају лако њене границе Такви су на пр. пољски мишеви, скакавци и други.

Ми се сада морамо запитати: у коју од ових двеју група штеточиња спада житни метиљ?

Ако се узмогне доказати да је житни метиљ још изодавна заузео ту територију, која подмирује његове животне потребе и да од ваикада живи у тим местима, где је тек у последње време нанео такве осетљиве ударце; ако се даље пронађе да он још поодавно заузима, не правећи штете, далеко већу просторију него што је та у чијим је границама он починио штету тада без сумње престаје свако питање о напливу или налетању житнога метиља, и све оштете које је он починио треба узети просто као локално зло, ма да је оно и врло велико за тај крај, али ни у колико није опасно на пр. за централне губерније у Русији.

Свестрана испитивања доиста су и доказала да се житни метиљ код њих налази само у оних 20 горепомснутих губернија, али само у 11 од ових нанео је озбиљне штете стрмнинама.

У границама ове области он се налази свуда, не само у средини, но чак и на окрајинама њиовим где има и старе народне називе. Но штету је он сада починио само у једном делу области коју он од искони заузима, а ову оштећену област издваја од централне, западне и југоисточне Русије широки појас земљишта, у коме се налази житни метиљ, али не чини никакву штету.

Из његове старе историје ми знамо да је он чешће чинио штету. Такви су случајеви били између 50 и 60 година овога столећа, а о штети од њега саопштавао је на крају прошлога столећа и горепомснути Бебер.

Све ово доказује да житни метиљ није баш никаква новина у јужној Русији, да се он није у њу доселио из неке друге државе, да он не раширује границе области коју је већ поодавно заузео, и да усљед тога не прети централним и југо-источним губернијама Русије.

Но осем довде побројаних података, ми имамо још један доказ, који непобитно потврђује овде учињени закључак. А то је овај.

Житни метиљ појавио се је у маси најпре у одеском тираспољском и херсонском срезу, па се је одатле као широка река разлио по губернијама: Херсонској, Екатеринославској и Таврићкој, затим није оставио ни Полтавску ни Харковску; у исто доба он није хтео да прелази у средњу и северну Бесарабију, нити из балтискога среза где се је он већ био одомаћио у Подолску, па ни у Кијевску губернију. Он је у овом случају у место далеког пута на исток изабрао суседне местности, ма да пшеница и раж успевају и тамо као год и овде. Сад је ово све сасвим јасно и појмљиво.

(Наставиће се)

Како се никад неће сви калеми примити, који су зими калемљени (на зрелу лозу), то се може летње калемљење врло корисно употребити као допуна зимскоме калемљењу. Гди се неможе оставити више но један ластар на подлози, онда се тај може на зелено окалемити сасвим до земље, те да ту на месту и остане.

Имао сам прилику да видим на роду чокоће, које је на овај начин окалемљено, и оно изгледа скоро боље од суседног чокоћа, које је зими калемљено.

На послетку, имам још да напоменем и то, да је по моме искуству, код зимског калемљења на сталноме месту, најбоље употребити прост процеп и енглеско спајање; а ово исто вели и г. Хајзер из Панчева, који се бави подизањем винограда на америчкој подлози има већ 10 до 12 година и који сад има виноград од преко 20 дана орања. За летње калемљење најбоље је употребити просто спајање, између зглобова (јер је најпростије и најбрже) само треба да су резови што дужи и да леже што ближе код зглобова[1]).

3. октобра 1894. год.

К. Д. Г.

ОДГАЈИВАЊЕ КРАВЕ МУЗАРЕ

(свршетак)

Што се тиче млечности расе наше домаће стоке, ми још и незнамо до кога би степена она достигла, кад би се овако телад одхрањивала, што је искуством и науком потврђено као најбоље. Мислим, кад се код нас налази крава, које дају дневно 10 или 12 лит млека, и то при одхрањивању, које је добро само за гојазност и које потире млечност, онда би се за цело при правилном одхрањивању за млечност добијала грла, која би се могла мерити бар са средњим јевропским млекуљама, које ми по скупе новце набављамо, ма да се приплод њин код нас изметне у обичну нашу краву.

Истина да је много јевтиније држати једну добру млечну краву, која ће давати 20 лит. млека дневно, него две, које дају толику или мало већу количину, јер две поједу више него једна, ма да и то зависи од њихне живе тежине.

Једна велика крава од 300 кгр. поједе толико колико две од 150 кгр. живе тежине, а питање је и да ли ће дати два пута толико млека, а скупље ће коштати него и 5 наших кравица.

Но има крава страни раса, малених и нежних, а дају 2 и 3 пута више млека него наше краве. Такве је вредно платити и скупље, јер оне не троше много хране а дају много млека. За то, коме је дао бог те може, нека набавља и стране расе, само нека најпре научи како ће их неговати, како спаривати, ако је рад да укршта расе. Али њему је савет да се стара да их одржи у чистој њиховој раси.

Храњење краве музаре.

Млечност краве музаре зависи прво од храњења и држања краве по том од расе.

У једној раси не морају све краве бити млечне. Баш и у најмлечнијој раси може се наћи грла, која су незнатне млечности, што зависи од телесног развића тога грла. Исто тако млечност појединих грла зависи од храњења њиног од младости па до потпуног узраста. По том зависи и од хране, која се музарама даје. Зависи од каквоће и количине те хране.

Кад говоримо на овом месту о храњењу и нези краве музаре, подразумевамо зимње доба, јер се лети код нас краве, као и сва остала стока истерује на пашу, а то је и најбољи начин храњења и неговања стоке; јер наши пашњаци дају и довољно и врло добре хране тако да, лети је потребно давати трице или ма коју суву храну у малој количини. То је већ код нас и доказано искуством. У зеленој трави има свију хранљивих материја; потребних за одржање организма и справљање млека.

Зими поред сена у коме се губе многи састојци зелене хране, мора се давати кравама и мекиња или прекрупе (јарме) мало посољене и нешто мало врућом водом поквашена, како би се тиме загревањем хране одржала топлота тела. Тиме се уштеди на количини хране, која би се морала утрошити, кад би се стоци давала ладна храна.

Обично се узима на 500 кила живе тежине 15 кила суве хране. За један оброк зими не сме мекиња бити мање од 1 кгр. а ни више, јер би већ то дејствовало на гојазност. И кад се каже да стока треба добро да се храни, треба то разумети толико колико јој је потребно да се одржи у месу и да даје доста доброг млека, и да би остало у снази до новог подвођења под бика, а то бива после 3—4 месеца после телења.

Осим добре и здраве хране за краве музаре потребна је и добра, сува кошара у којој неће бити јака топлота, јер тада се краве зноје и губе на количини млека исто тако не сме бити ни ладно, јер се онда много хране троши на загревање тела, и надокнађавање спољне топлоте унутрашњом.

За краве музаре од великога је значаја појење. Ако се крава храни у кошари сувом храном потребно је чешће појење. Зими ваља воду мало подмлачити, јер одвећ хладна вода заладњава бураг и претргне лучење млека.

Лети је добра хладна вода, јер освежава организам и тиме потпомаже млечност. Крави треба давати воде три пута дневно јер храњење сувом храном увећава жеђ. Најбоље би било да крава може прићи и напити се воде кад хоће. Лети на пâши близу воде стока може да загаси своју жеђ кад хоће. При сочној храни и не жедни.

Мужа.

Мужа стоке (краве) веома је важан посао. Од умешног мужења стоке зависи и количина и каквоћа млека, а тако исто и колико ће времена стока давати млеко.

Ако стоку музу слабе или невеште руке, биће и мање и лошијег млека и пресушиће га за краће време. За то је боље да стоку музу мушки, у којих су јаче руке, но женске.

Виме треба добро и потпуно измузати. да не заостане у њему ни мало млека, јер би заостало млеко у вимену спречавало радљивост жљезда за лучење и млека ће бити све мање и мање, што се лошије измуза. Тако се поквари и најбоља крава музара. Осем тога, виме треба потпуно измузати и за то, што је последње млеко гушће неге прво, које је 15 пута ређе (тање) него последње.

Да би се млеко у вимену измешало и добило подједнаку густину добро је кад се виме пред мужу опере млаком водом, обрише сувом крпом, па се онда узме у обе руке и благо полако прогњаца и тада се почне мусти са десне стране вимена (то исто ради и теле при дојењу, гурајући главом виме). Ако се овако не помогне, онда је врло тешко измусти из вимена и оно последње густо млеко. Јаким притискивањем могу се сисе изранавити, и тада се крава, због бола, неће дати да се добро измузе.

Најбоље се музе, кад се музе у накрст једна предња и једна задња сиса.

Младе краве од тога ваљања добију велико виме и после другог и трећег телења, дају много више млека, него што би то било иначе.

Да би се добило више млека као корисно препоручује се да се на прсте навуку окваšене и омекшане кожне навлаке, које чувају сису, да је прсти при мужи јако не притискују и не жуље, због чега крава постаје немирна и задржава млеко у себи.

---

[1]) Рафија за везивање зимњих калема као и плави камен, може се добити и код Српског пољопривредног друштва. Исто тако преко друштва могу се набавити и пантљичице од гуме за летње калемљење. Један килограм ових пантљичица, у коме има 3500 до 4000 комада, стајао је (коштао је), ове године, око 30 динара.

Код Срп. пољопривредног друштва могу се добити и нарочити ножеви за зимње и летње калемљење.

Прсти, кад су превучени меком кожом гиличу сису таман колико и теле при дојењу, при том осећа пријатности и пушта све млеко. За превлачење прстију још је боља гума еластика.

Младе краве обично су тугаљиве и не допуштају да се музу, не стоје мирно, већ ударају ногом. Код где којих ово толико отежава мужу, да се мора тражити начина, како да се томе злу помогне. Ни пошто се не сме тада с кравом рђаво поступати, тући или псовати, јер то све на краву утиче и она све више дивља. Томе треба тражити узрока па га отклањати. Са кравом при мужи треба благо поступати, говорити јој умиљато и миловати је руком Ако то не би помогло, онда јој треба преко крста метути мокру пољаву или јој подићи и везати предњу ногу. Она тада мора стојати на три ноге и неће се моћи бацати стражњим ногама.

Ако крава при мужи неће да пусти млеко, онда треба онај, што музе, да се придигне, да пружи обе руке, и да притисне што јаче може врхове својих прстију на кравину ртењицу, подаље иза кукова и да подржи тако неколико минута.

Крави се даје још и храна за време муже, ако задржава млеко, да би се њиме забавила и пустила млеко да се измузе.

Мусти треба тринут дневно. Ујутру, у подне, у вече Кад се крава музе три пут дневно, онда даје и више и бољега млека. То је услед тога, што испражњено виме више лучи млека. Младе краве услед тога развијају млечне жљезде и постају боље музаре.

Неки допуштају мужење крава три пут дневно, али само у лето. То је погрешно и искуством је доказано да се краве са коришћу музу три пута и лети и зими. Само кад су краве далеко на паши, а при том је година оскудна на трави, могу се лети два пут мусти.

У правилно уређеним газдинствима после сваке муже, мери се млеко и те мере предузимате у Немачкој и Француској доказују да се више млека добија кад се три пута дневно музе. Осим тога млеко је испитано по својим састојцима, и нашло се да је све водњикастије, што се више у вимену задржава. Јутарње млеко, које се преко целе ноћи у вимену задржава, највођикастије је. Оно млеко, које се на подне помузе има више масла, а највише масла има млеко, које се у вече помузе, јер се најмање у вимену задржава.

Крава се врло брзо навикне на руку и начин мужења. Веома је незадовољна кад је друга личност музе, и неће да пусти толико млека, колико даје омиљеној личности с тога је у интересу млечности, да је свакад музе једна иста личност.

Помужено млеко ваља процедити кроз цедило или сито, да би се очистило од сваке нечистоће или длаке.

Млеко се најбоље исплаћује, кад се одмах продаје. Али места, која су далеко од вароши, морају млеко прерађивати у скоруп (кајмак) сир, масло (путер), да би се могло дуже држати и даље носити и да би човек осим млека могао уживати и белога смока, који је врло пријатна и здрава храна.

Ако су места, где се млеко музе, далеко од млекара или се због продаје, млеко мора преносити из једнога места у друго, треба пазити, да се млеко у судовима не би мућкало с врха до дна, јер такво млеко ако би се дуже задржало, брже се квари. С тога треба да су кола, којима се млеко преноси, гипка да се не трућкају, и да су судови добро пуни.

Потребно је још, млеко одмах после муже расхлађивати. За то има разноврсних справа у млекарским газдалуцима, где се са млеком у велико ради. Тамо се никако млеко не сири и не буђка, док се најпре не расхлади. После тога остави се на хладовито место, док се на њему не ухвати павлака, која се, најмање после 12 а обично после 36 сати, скида и меће у буђкалицу за путер (масло).

Кад се млеко не би расхлађивало, не би се могло тако дуго да одржи а да не ускисне. Оно се до душе и са ускислог млека узима павлака за масло, али она није добра, ако се не буде пазило не степен ускислости, нити је тако млеко добро за сир.

Млеко се код нас може расхлађивати кад се суд, у коме је млеко подржи мало у хладној води, у којој има леда, па се по том извади и остави на ладно место да се на њему павлака ухвати. А најбоље би било, набавити коју од справа за расхлађивање млека.

Млекар у коме се расхлађено млеко у судове разлива за павлачење треба да је као и добар подрум, у коме је топлота увек једнака. Најбољи су за то млекари, који су за читав метар у земљу спуштени, а толико и над земљом уздигнути.

Сви судови, у којима се млеко држи и прерађује морају бити потпуно чисти. Плекани судови су за то најбољи, јер се најлакше чисте. Исто тако добре су и наше дрвене ведрице и карлице.

Код нас за справљање скорупа (кајмака) и сира, није потребно расхлађивање млека, али онај, који би хтео и масло да прави, мора се трудити да одржи слатко млеко дуже времена, не покварено, како би могао са њега скидати павлаку.

Но осем расхлађивања има још начина како се млеко може да одржи а да не ускисне.

Кад се у један литар млека спусти један грам салицирне киселине, млеко ће се одржати неколико дана слатко и не покварено и одржаће свој укус.

Кад се у млеко које се почело киселити. али се још није прогрушало, спусти један грам соде на 1 литар млека, оно ће се повратити, али може добити лужан укус, ако се мете више соде. Насигурно добија тај укус, кад се у пресно млеко спусти соде. Од таквога млека сир и масло постају неукусни, и слаба им је цена.

ПОТРЕБА И ЗНАЧАЈ

трговачких агенција у Русији.

Нама је озбиља чудновато: што се наша држава ни у једном правцу не стара за унапређење наше привреде, што она никаквог знања и никакве вештине не уноси у производњу што, се не брине да производи нашег пољопривредника нађу јачу проходњу и већу цену.

И оно мало рада што се кад кад отпочне, брзо се прекине каквим необјашњивим обртима и политичким експериментисањем, да се од почетка не види трага, а да се други пут опет из нова отпочне, па тако вечито да се око почетака врзмамо.

Треба једаред да се у погледу привредних реформама и привредног пословања нашег уведе трајан и сталан ред, не само да би олакшали себи овај тешки економски положај, не само да би с мање жртава подносили овај економски рат објављен маси привредника од стране капиталистичке системе, већ да би могли учинити спрему за дефинитивну поправку економског строја.

У том погледу, поред многих других економских реформама, могу нам, као палијативна мера, послужити и трговачке агенције, које би требало основати у главним местима Русије.

Потреба тих агенција тако је очигледан факт, да га нарочито не треба ни доказивати. Ми смо пре две године на овоме месту, по једноме компетентном руском писцу, изнели: да се паше суве шљиве и наша вина доносе и продају у Русији, али да се ти производи не добијају непосредно из Србије, већ од прекупаца са запада, којима ми те производе јевтиније продајемо, да они могу у Русији имати сигурну и обилату добит.

Сам тај факт довољан је, па да се увиди потреба установе српских трговачких агенција у Русији, не само с тога: да ону добит, коју странци на нашим производима вуку, добијемо за себе, већ да би тих производа могли што више извести.

Познато је: да нам купци са запада у куповини наших производа, нарочито сувих шљива, праве свакојаке неприлике; те често узимају их пошто они хоће Кад би извоз тим производима отворили и за Русију, онда не само што би за њих добијали пристојну и праведну награду, већ би се осигурали и од шпекулација западњачких,

Преко тих агенција ми би могли по добру цену продавати наше одличне ракије: шљивовицу, комовицу и клековачу, у којима Руси трпе огромну оскудицу, те пију шпиртуљу, «хлѣбную вотьку" и друге убитачне напитке. Многима је познато. како су Руси, који су учествовали у нашим последњим ратовима против Турака, хвалили нашу одличну шљивовицу; а ван свакога је оспоравања, да би она нашла на обилату проходњу у Русији.

Наша клековача чувена је на све стране. Она је награђена првим наградама не само на српским, већ и на светским изложбама у Паризу, Бечу и т. д Тај аристократски напитак служио би као деликатеса у Руса, они би је на јагму куповали, много пре, него што сад набављају неку нечисту врсту ракије, која им се потура под именом клековаче.

А наша комовица? Шта тек да се за њу рекне? Она би наишла на такву потрошњу а по толику цену, да би јој се и у земљи много више важност подигла.

Познато је, како је Русија, услед климатских услова својих, оскудна и с воћем.

Јужни крајеви њезини, где успева воће, не могу ту потребу да подмире. Колика је тражња воћа, доказ је то: што једно крушково дрво имаоцу доноси сваке године преко 30 динара дохотка.

Према томе ми би могли тамо слати и свеже воће зимње сорте, уз обилату проходњу и солидну награду.

Ми ето наведосмо само неколико примера, а њих има много, много више. То знају они, који су надлежни за установу ових агенција, с тога им ми нећемо све ни набрајати, већ их само подсећамо на дужност, која им императивно налаже: да у свима главнијим местима Русије установе трговачке агенције.

Значај тих агенција по нашу привреду и појачање проходње и повећање цена наших производа — огроман је. Установом њиховом наша би земља много добила — то је сасвим извесно!

Д.

БЕЛЕШКЕ.

Десет правила за мужу. — Поред хране, неге и добрих особина расе код крава, још је од велике важности и начин, на који се врши сама мужа.

Главна правила за мужу јесу ова:

1. Мужа треба да је по могућству што бржа; већа или мања брзина има знатан утицај не само на *количину млека*, већ и *на* *какводу*.

2. При свакој мужи ваља краву добро измусти, једно с тога, што је последње измужено млеко најмасније, а друго, што у вимену заостала количина млека полако проузрокује запаљење вимена и на тај начин пресушује млечне жљезде.

3. Време муже треба да је увек тачно и једновремено. Крава ће се тада навићи да буде кротка и да се да мусти.

4. Краву ваља мусти у накрст, то значи: да треба увек мусти заједно једну предњу и једну задњу сису. На тај начин, вime ће бити ваздa у равномерном покрету, а то ће опет утицати да се млеко још у вимену изједначује.

5. Све су машине за мужу забрањене.

6. Положај прстију, којима се сисе измузају, треба да је такав, да ни у ком случају не наносе крави болова. Не обрати ли се довољна пажња на то, последице могу да буду веома штетне.

7. Краве, нарочито младе, које се тешко дају мусти, морају се дотеривати само благим опхођењем. Ни у ком случају не смеју се виком и бојем дотеривати.

8. Чистота је при мужи неизбежна, како у погледу доброг и здравог млека, тако и у погледу масла, које се од њега гради.

9. Да ли је боље мусти краву два пута или три пута, зависи од околности, које владају у дотичном газдовању. Краве, које су се скорим телиле, разуме се, да треба мусти чешће.

10. За време муже треба да влада тишина. Краве не смеју бити тада узнемирене.

* * *

Противу црвоточина у дрвету. — Познато је, како црви могу да нанесу велику штету дрвету и грађи дрвеној у опште. Средство, које се као најбоље може препоручити противу тих шгеточина, јесте бензин, петролеум и терпентин. Исто је тако за препоруку и смеса од пет грама карболне киселине и сто грама воде. Малу, танку четкицу ваља у тај раствор умочити и руне, које је црв направио, њоме намазати.

* * *

Да ли је корисно у јесен пуштати стоку у младу детелину? — Одговор на то питање гласио би различно, с погледом на стање дателине, земљиште и време.

Не треба никада сметати с ума, да је *млада детелина* врло нежна и да јој корен не иде тако дубоко у земљу, као у доцнијем добу. То нарочито вреди *за мекане земље*. На такој детелини стока може причинити велике штете, јер би пасући, ову из корена ишчупавала.

Али, ако је детелина снажнија, а земља доста чврста, исто је тако штетно, ако се стока не пушта, да детелину опаса, јер она у том случају више штркља у вис, но што се грана и иде у ширину.

Она детелишта, где је стока с јесени пуштана да је опаса, у пролеће долази гушћа, тако, да ће сва ретка места испунити. И не само то, већ и у оним местима, која су остала потпуно празна, не може се одомаћити коров и друге травуљине, што се иначе врло често дешава.

Дакле, у првом је случају штетно, а у другом корисно пуштати с јесени стоку у детелишта.

* * *

Кожне болести код стоке. — Нечистоће и други узроци утичу на развитак кожних болести код стоке. И ма како да се те болести не сматрају за озбиљне и опасне, оне ипак јако уде развитку стоке а више пута могу да проузрокују и саму смрт.

Болести кожне код стоке има различних. Сточни паразити налазе себи згодно место за своје живљење у кожи оваца, коња, говеди и свиња. То су обично разне фамилије акорида, које изазивају шугу и свраб. Ти се паразити махом налазе у крастама, покожици (епидермису) длаци и вуни, а не виде се голим оком. Ако се против њиховог утамањивања не предузму нужне енергичне мере, дотично живинче куња, слабо једе, мршави, а развије ли се болест у јачем размеру, може лако и да угине.

За уништење тих паразита имају многобројни начини. Народна медецина пружа ваздан средстава, али су сва, с малим изузетком, махом слаба, па и када се покаже помоћ, она долази врло споро.

Разноврстне алкалије и њихови карбонати, препарати сумпора и т. д. такође су добра средства, ама нису тако јака, да је у скором времену помоћ од њих несумњива.

Средства, која се, као поуздана, могу препоручити, јесу ова.

Пре свега чистота као најбоља *предохрана* од кожних болести, а за тим издвајање болесних грла, да не би и здрава заразила.

Појави ли се пак на марвинчету таква кожна болест, треба одмах вуну одсећи, па болесно место добро изапрати млаком водом и меким сапуном или ти добрим цеђом. Тако изапрано место ваља намазати катраном, јаком водом од чађи или одваром од дувана. Свако од тих средстава добро је. Не излече ли се болесна места од једног мазања, ваља опет поновити.

Осим тога препоручљива је карболна киселина, бензин или креозот, али разблажен у размери 1 део на 20—30 делова уља. Арсеник такође, али један део арсеника иде у сто делова воде.

* * *

Највећа млечност краве. — Време, у које пада највећа млечност краве, јесте оно после трећег телења. Та млечност њезина продужава се све до осме или десете године. Тим нећемо казати, да крава после тих година престаје бити млечна, јер није редак случај, да је крава још и у петнаестој и шеснаестој години својој била још доста млечна, већ да та млечност њезина, у напред означеним годинама, достиже највећу тачку.

Млеко је од старије краве, при једнаком хранењу, масније но оно од младе, а опет оно млеко, које даје крава одмах по телењу, садржи у себи, поред масти, највише материја за сирење. Али се та особина његова у брзо губи и враћа се на сталну меру све до времена зачећа,

* * *

Употребљавање крава на рад. — Да крава у много случајева замењује у привреди вола, није редак пример. И управо, данас је то по све обична ствар видети, где се место волова употребљују краве за вучу и за све остале, разноврсне послове.

Сада, ми се нећемо упуштати у истраживање узрока томе факту, већ смо само ради, да бацимо летимичан поглед на то: *је ли употреба крава на рад корисна, и ако је корисна, то у колико*

Мишљење, које влада међу пољопривредницима, који упражњавају шталско хранење стоке, јесте: да употребљавање краве на рад не само да није штетно, већ је, шта више, по њезино здравље и напредак од користи.

Али како?

Употребљавање краве на рад не сме бити претерано, већ само за лаке послове. То нарочито вреди за оне краве, које су преко целе године за јасла привезане. Корист је од тога очигледна. На тај начин, када се крава, с времена на време, почне употребљавати на лакши и умерен рад, много ће пре тражити бика и пре остати стеона од оне краве, која се из штале никуд не креће. Исто тако, када крава напушта шталу само за кратко време водопоја а иначе је непрекидно за јаслама — врло често добија разне болести у ногама, махом запаљење, што је код крава, које се више покрећу права реткост.

На и у погледу општег телесног развитка, бољег и здравијег млека, лакшег телења — може се најбоље препоручити, као изврсно средство, употребљавање крава на рад.

Да тако употребљавање утиче и на саму нарав стоке, то је ван сваке сумње. Краве, које су по вас дан за јасла привезане јесу често ћудљиве, са рђавим склоностима и особинама и нерадо траже бика. Осим тога теже остају и стеоне, те чешће повађају.

Време, у које треба краве на рад употребљавати, јесте јутро и вече лети, а у зиму само онда, када није велика хладноћа.

На младе и стеоне краве треба нарочиту пажњу обратити, јер би им свака претераност била од велике штете.

Дакле, за краве је добро, и корисно нарочито за оне које не иду на испасиште, употребљавати их на рад, али само на лак и умерен.

* * *

Трговина с јајцима у Русији. — У Петрограду се потроши свакога дана до 1,000.000 јаја, пасхалне недеље дневно до 3,000.000. У 1893 год. извежено је из Русије 1,567.000.000 јаја, у суми 13,470.000 рубаља. Већим делом јаја се извозе у Енглеску, а после Енглеске, у том погледу долази по реду Немачка. На Енглеску пијацу Руси извозе и продају јаја два пута јевтиније од Француза и Италијана, а знатно јевтиније и од Немаца и Мађара.

Л.

* * *

Лечење ревматизма са коприво м. — Бугарски часопис «Природа« доноси ову интересантну белешку:

Један руски поседник имања и ловац излечио је се од ревматизма с копривом. Он је толико страшно патио од ревматизма, да није могао без поштапања и помоћи слугу ни један корак пружити, а после месец дана, од како је се почео лечити копривом, савршено је оздравио. Начин тога лечења толико је прост, као год што је и сам лек. У течају од 30 до 50 дана свако јутро болна места треба истрти свежом, зеленом копривом. С почетка је то доста непријатно, но мало по мало болник се привикава на такво оригинално и јевтино лечење. — Поменути поседник, који је објавио то средство за лечење ревматизма, између осталога, нарочито наглашава:

«Ево већ 15 година од како сам се ја копривом излечио, а ревматизам и болове никако не опажам. С тим простим општедоступним и бесплатним средством ја сам излечио многе од ревматизма. За то средство ја сам саопштио и неколицини лекара; неки су од њих предузели лечити од ревматизма по том начину и свакога су излечили.«

Како су наши пољопривредници махом изложени боловању од ревматизма, који им тако јако смета у раду, то смо за њих ову белешку и превели, да би овај *опробани* и *поуздани* лек и сами на себи употребили, тим пре, што не кошта ништа, а при том је веома прост.

Л

* * *

О производњи сира. — У међународном трговачком обрту сир заузима доста видно место, и како, ради његове успешне производње требају подобни извесни географски и топографски услови, то је се производња сира усредсредила свега у неколико предела. У старом свету сирарство је достигло највећег успеха у Швајцарској, и сир швајцарски разноси се на све стране, па чак и у Америку. Посао тај није ослабио, он је ухватио јаког корена у тој земљи, при свем економском колебању за последњих 10 година. Русија се не може задовољити сиром кога производи, па ипак она за њ'га добија годишње на 8,500.000 динара. Тако, у 1892 години она је добила за 43,599 пуда сира на 1,608.042 дин. Сир, извежен на европску границу, цењен је 15 рубаља и 73 коп., извежен из Финландије по 4 руб. и 92 коп., а довежен из азиских предела по 3 руб. и 16 коп. по пуду. Русија извози на светске тргове како крављи сир, тако и овчији; првога је извезено у 1892 год 19.033 пуда. (Грађанинъ«)

Из Србије се такође извози сир, већим делом добро познати кашкаваљ. Кад би се код нас организовале сирарске радње, онда би наш сир не само био на гласу на светским пијацама, већ би доносио и обилате користи народу.

Л.

* * *

Мрави земљорадници. — Интересовало ме је: да ли се које од животиња баве земљорадњом. Поводом тим молио сам свога пријатеља, познатог књижевника и зоолога г. Добросава М. Ружића, професора ужичке реалке, да ми по тој ствари даде обавештења. Хвала му, он је се одазвао овим писмом:

Ужице, 7. Априла 1894. год.

Љубезни Драгиша, желио си да знаш да ли је земљорадња искључиво продукат човечијег друштва, или ње има и код животиња, и ако је има, код којих?

Радо ћу ти на постављено питање одговорити, јер је питање само по себи занимљиво, а што је најважније, на њ је одговор врло лак. Колико је до сад испало за руком зоолозима да изучавајући живот животиња, испитају и протумаче што је нејасно и непознато било, нашли су: да се земљорадњом баве само извесни **мрави**. Занимљив је извештај *H. C. Melook-a* што га је о томе поднео академији природних наука у Филаделфији, испитујући живот и обичаје земљорадника мрава (Myrmica molefaciers Buckley). Та своја испитивања он је чинио у Тексасу у Америци. Ови се мрави кад је највећа жега у 12 сати одмарају и иду на рад у 2 или 3 часа, и тада купе семење и то махом од млечике, рубијацеа и трава. Они се при том одликују као добри жетеоци. Семење се уноси на главна врата и оставља у нарочите амбаре, које праве под земљом, ту се то семење одваја од љускица, љускице се пажљиво међу све на једну гомилу. Највећма волу неку траву Aristida stricta, и тога ради они ту траву и сеју; неки су природњаци посматрали како око те траве мрави плеве.

То ти је одговор на твоје питање. Радоваћу се, ако те овај мој одговор задовољи.

Твој

Доброслав М. Ружић

професор.

Мислим да ће ова ствар интересовати шири круг читалаца, те за то и објављујем овај одговор поштованог г. Ружића, који, бавећи се природним наукама, често и врло дивно пише чланке и расправе из те групе за потребу пољопривредника.

Лапчевић.

* * *

Смрзнут кромпир учинити добрим за јело. — Треба очистити кромпир од љуске, и метнути га у хладну воду, један дан пре кувања, вода ће извући онај шећер, који је постао кад се кромпир смрзао. Затим се та вода, разуме се, проспе а кромпир се налије свежом водом и кува. Још једно средство; мете се кромпир, без воде у добро затворен суд и остави да се у сопственој пари кува.

* * *

Против знојења и смрзњавања прозора. — Треба их неколико пути опрати топлом водом са глицерином од кога треба мало узети.

* * *

Да се спречи јако крволиптење из рана код животиња. — Треба на болно место метнути вату умочену у врелу воду. Дејство тога је особито. Проста вата, или вата умочена у хладну воду не показује такво дејство.

* * *

Кад се смрзне креста код кокошију. — Најбоље је средство против те беде — глицерин. Но како се он по селима не може добити, те треба чак у варош слати по њега, то се може и ово учинити, што потпуно замењује глицерин. Над парчетом леда кога треба мегути на тањир или на какав други суд, држи се у руци запаљено парче луча и на његовом пламену топи се свеже свињско сало тако да и сало и смола капљу на лед, обе ствари треба прстима, за то време, смешати заједно и тиме мазати кресту кокошију.

* * *

Како да се уништи рђав мирис из празних флаша. — Флаше, у којима су биле течности које јако миришу, као што су шпиритус, рум и т. д. могу се опет употребити за какво се хоће вино, ако се проплакну неколико пута топлом водом са сухом слачицом. То средство помаже какав се год хоће мирис да истера из флаша.

* * *

Кад се гуми-арабика — растори у хладној води много јаче лепи него кад се у топлој води раствори.

ГЛАСНИК.

Мере за ширење рационалнога обрађивања земље и побољшање привреднички прилика у нас. — Из дана у дан све се више увиђа и јаче осећа, да су добро уређене пољопривредне и економске прилике, први и најважнији услов за наш национални напредак. Хитамо да с радошћу изнесемо најновије мере за ширење рационалнога обрађивања земље и побољшање наших привредних прилика:

Главни Одбор Учитељскога Удружења, које већ скоро 14 год. постоји и успешно дела на просветни напредак нашега народа, упутио је 10 октобра ове године свима учитељским зборовима овакав циркулар:

«Вредноћа и рад били су и остаће увек први услови културнога и просветнога напретка.

Без смишљена рада и без усталаштва, нема ни слободе, ни просвете ни богатства. А без истрајности у раду нема ни успеха.

Учитељи по своме положају морају своме народу у томе предњачити, а српски учитељи, који су сведоци народне сиротиње и поцепаности по свима српским крајевима, морају сву снагу уложити у то: да му махне лече, а врлине негују, спремајући га сваком приликом, за онај свети тренутак, када ће те врлине требати ставити у службу ослобођења и уједињења српства.

А да у томе раду какве успехе постигне, учитељство мора делима предњачити своме народу, јер он нерадо усваја савете и поуке, без дела изведене; јер он више подражава, него што размишља.

Држећи да је нашем народу у оваквим приликама најпотребнија припрема за јединство његово, Главни Одбор Учитељског Удружења сматра за свету дужност, да спаја и удружује све учитељске снаге нашега народа, да их подстиче на патриотска дела, да буди љубав код осталих према Пијемонту нашега народа — према Србији. У томе правцу Учитељско Удружење показало је прећашњих година више успеха и од некојих патриотских удружења, а на томе путу Главни Одбор ће предњачити свима учитељима уверен, да учитељи српски неће ни онда малаксати, када наиђу и на највеће препреке, верујући увек у ону свету истину, да никакав покрет не може остати без последица.

Радећи у томе правцу учитељи српски стећи ће признање свију родољуба српских и одужити позиву, за који су се спремали, јер у веку цивилизације, просвета је јача од оштрога мача.

Како је привреда, а особито пољопривреда нашем народу најглавнији посао рада и занимања, која на својим плећима држи целокупну зграду организма српске државе, то Главни Одбор сматра за дужност, да нагласи, да је дужност учитеља српскога народа, да се ставе у службу економскога-пољопривреднога преображаја свога народа, а српски учитељ, који је видео напретке околних народа, који је читао о богатству и вештини образованих народа, који би могао у многим питањима ове врсте бити углед својој околини, ако то не чини, он онда превиђа, да без економског напретка не може бити ни просвете, ни морала, ни слободе, па ни ослобођења и уједињења.

Убеђен у то Главни Одбор ставља српском удруженом учитељству на срце овај племенити залатак, да га изводи било у калемљењу воћа, или у засађивању расадника, или гајењу свилене бубе, или у полизању угледних ковачлука, или у ма коме другом пољопривредном раду.

Сваки успех, који појединац буде постигао, поред личне користи, подизаће и углед свију учитеља у очима народа.

Размишљајући и радећи на томе послу сваки ће се уверити: да Србија може бити најсрећнија земља, само ако имадне вредних и вештих руку.

Ето, то су најглавнији правци рада, које учитељи могу предузети поред свога педагошког — чисто учитељског посла.

Износећи ове своје погледе и у неколико и програм свога рада за ову годину, Главни се Одбор нада: да ће сваки српски учитељ својом вредноћом и својим усталаштвом потпомоћи сваки патриотски покрет и сваки пољопривредни покушај прихватити са онолико љубави и одушевљења, колико доликује српскоме учитељу.»

Одмах за овом приватном иницијативом, којој морамо одати свако признање, следовао је и следећи распис Господина Министра Просвете, од 10 октобра ПрБр. 18.781:

»Да би се у нашем народу живље и у већем обиму ширило рационално обрађивање земље у опште и подизало благородно воће и америчка лоза на по се, нашао сам се побуђен, да у споразуму с Господином Министром Народне Привреде, предузмем неке мере којима би се наведени циљ припомогао.

Учитељи основних школа, живећи у непосредној близини с народом могу са своје стране у овоме погледу много учинити. Школски вртови на првоме месту требало би да су уређени и обрађени тако, како би служили за углед својој околини.

Како су пак виногради у свима крајевима наше отаџбине уништени филоксером и како се у свима крајевима осећа јака потреба за подизање винограда засађених америчком лозом, то у овај мах хоћу да на то скренем пажњу учитељима основних школа, како би и у томе погледу учинили са своје стране све што могу.

Према изложеноме препоручујем вам (началницима среским) да позовете све учитеље у вашем срезу, да ми најдаље од 1. Јануара 1895 год. поднесу извештај о овоме:

1. Да ли би се у месту и околини, у коме је он учитељ, могли успешно обрађивати виногради?

2. Да ли би ко од њих пристао, да у томе погледу припомогне ширење и напредовање ове пољопривредне гране?

3. Који би од њих пристао да иде на практични курс који ће се ради тога отворити у Топчидеру, Љубичеву, Букову, Добричеву и у другоме коме месту. Курс би се држао о ускршњем и великом школском одмору, и сваки учитељ, који би отишао на тај курс, имао би, поред плате, и по 3—5 дин. дневнице.

Да би се учитељима створиле и све могућности за успешан рад у овоме погледу, и да би им рад био олакшан, јер се зна да се разграђен врт не може обрађивати, нити сам учитељ без доброга школског слуге може што у њему урадати, а тако исто и без најпотребнијих књига и осталих потреба, што све долази од лабавости и немарности општинских и полицијских власти, одмах за овим министровим расписом следовао је и други распис министра просвете од 10 ов. м. Пр.Бр. 18 782, који гласи:

»Расписом мојим од 27 јуна ове године ПБр. 10.638, наређено вам (начел. среском) је, да се под вашим личним надзором и настојавањем оправе све школске зграде и да се свака школа снабде свима потребама и училима. Међу тим ја сам се уверио, да ова моја наредба у многим школама није потпуно извршена. Тако; многе школске зграде нису оправљене ни окречене, многе школе нису снабдевене ни најпречим потребама; школски вртови и дворишта око школе нису ограђени; за школске књижнице нису набављене све препоручене књиге; у многим се општинама неуредно купи школски прирез; у неким школама нема послужитеља, и т. д.

Осим тога свакога дана стижу ми жалбе од појединих наставника, да се ни општине ни полицијске власти не старају, да се школе доведу у ред и уклоне све неприлике.

Да би се с једне стране осигурао успех и правилан рад у школама, а с друге стране, да би се једном пресекла свака излишна преписка и стало на пут свакој неуредности и лабавости од стране општинских и полицијских власти према школи, наређујем:

Наставници основних школа неће се више у први мах обраћати министарству за отклањање неуредности и набављање потреба. Ради

тога ће се учитељи одмах непосредно обраћати началницима среским, пошто то најпре учине код школског одбора и општинском суду, па ако ови не набаве потребе и не отклоне учитељу нсуредности и неприлике, ви сте (начел. срески) онда дужни одазвати се сваком захтеву наставника, и одмах наредити и лично настати, да се неуредности брзо отклоне и потребе набаве.

Ми се, као што напред рекосмо, радујемо овим мерама за побољшање наших пољопривредних и економских прилика. Једино још што би смо још желели то је: доследност, да и ове мере, као и многе друге до сад, не остану само што но веле: мртво слово на хартији.

Јов. П. Јов.

* * *

Чешко воће у Русији. — Пре кратког времена отворена је била у Петрограду међународна изложба воћа, као први покушај те врсте.

На позив руског комитета, чешко земаљско воћарско друштво такођер је у тој изложби узело учешћа, хотећи на тај начин да учини покушај, како би својим домаћим производима угрли пут за извоз на страну.

На тај начин чешки одељак на Петроградској изложби био је сјајно заступљен и обратио је на се општу пажњу. То је било у толико већој мери, што је чешка изложба, поред француске изложбе, била једина од земаља заграничних. Јер, управо да није било чешких изложбених воћарских предмета, на сами дан отварања изложбе, цела Аустро-Угарска остала би потпуно незаступљена, пошто је воће из осталих крајева закаснило на изложбу у времену, када је она отворена.

Свечано отварање изложбе вршило се у присуству члана царске породице, великог војводе Мекленбург-Штрелицког, руских великодостојника и стрэних изасланика оних земаља, које су у изложби узеле учашћа. Петроградски архимандрит извршио је црквени обред, а за тим је узео реч, на француском језику, заступник министарства, госп. Наришкин. После њега говорио је подпредседник комитета, кнез Гагарин и члан комитета, барон Траубенберг, а после тих говора настало је представљање страних изасланика великом војводи.

Средину изложбеног простора и један део леве стране од уласка, заузимало је руско воће. То беше красно воће из Крима, Кавказа и једним делом из Финске. Даље беху ту разне израђевине од воћа, справе и алати, средства за поуку и т. д.

Величанствена се може назвати и француска изложба, која је приређена на рачун француске државе, која је на ту цељ одредила богату потпору од 160.000 франака.

Чешки одељак био је раскошно декорисан у земаљским бојама. У прочељу био је натпис на руском језику: «Краљевина Чешка.»

Тај одељак не само што је био предмет опште пажње од стране грађана, већ је стекао великог уважења и од стране помолошких руских кругова.

«Малинове« јабуке, као и све оплемењене врсте прастаре «Мишенске» утврдили су свој добар глас и далеко за границама своје отаџбине, на високом северу.

Дописи.

Милутовац, 10. Новембра 1894. год.

Резултат овогодишње бербе у овом крају може да се сматра у опште, као *срећан. Стрмна жита* била су врло добра. Кукуруз рани донео је, у средњу руку, добар род, али позни, услед дуготрајне летње суше нису понели ни мало рода. Услед тога је сваки нашао по мало кукуруза, али оно што је набрано, по свом квалитету, много је боље од лањског. Ну доста је сиров обран, те сам саветовао грађане да га често претресају, да се не би убуђао. Пошто је кукуруз главна људска храна у овом крају, то се надамо, да ће истрајати за храну, али га неће бити за извоз ни мало. — *Поврћа* су била у опште добра. — *Варива*, нарочито пасуља, није било, због суше, готово ни мало. — *Воћа* је било по врло мало, и то где где. Шљива у колико их је било, употребљене су искључиво за печење ракије. — *Виногради*, нарочито новији, родили су прилично. Грожђе је се продавало од 20 до 24 дин. 100 кг. И ако је, као што рекосмо, грожђа било прилично, ипак је врло ретко наћи право и чисто вино на продаји. Код овдашњих мештана завладала је као нека манија, те праве и продају лажно, неприродно вино. И ма да се лако може распознати од правог и чистог вина, опет га свет, у оскудици истог, а по јевтину цену радо купује. При прављењу тог лажног вина, они употребљују род од бурјана (корова), угљен од сувог чокота и лозе и др примесе. Ево како на пр. «граде» вино помоћу сагорелог чокота. У ону бачву, у коју мисле да мећу грожђе, сагоре доста лозе или чокота, тако да се дим од истог увати свуда по бачви. Пошто оточе бело вино, они у комину сипају воду, од које постане шилер. А она чађ од лозе да му црну боју, те „на око" изгледа врло добро. Други опет сагоре под сач (вршник) доста лозе и чокота (сувих), па оно угљевље покупе, мету у једну платнену кесу и потопе у комињак (шилер), који такође добије црну боју. Кад запитате сељаке, који на овај начин «граде» вино, да није фарбано? они вам, умесно, одговоре, да није, већ да је тако од *рођене мајке* (чокота). На овакав начин офарбано вино није тако опасно, као што је оно у које се мање врло мало шилера, шпирита, бурјана и др. отров. материја, помоћу којих се народ трује. На овај начин справљена вина најпре се готово увек на параћинској, крагујевачкој, јагодинској, крушевачкој и трстеничкој пијаци. — *Ливаде* сењаре и детелишта донеле су доста и доброг сена. — Код *пчела* је било слабе паше и слабог ројења, услед чега је и приход од истих био незнатан. — *Свилене бубе* нису се нигде ни гајиле. — Код *домаће живине*, која се и овде као и свуда гаје у великом броју, појавила се дифтерија, од које су у врло великом броју угинуле. — *Домаћа стока*, изузимајући овце, била је до сада здрава. На овцама појавиле су се богиње, од којих је само у овом месту угинуло 39 брава, а боловало је 115 брава. По саветовању, људи су спасавали своју стоку од ове заразе одвајањем болесних оваца и калемљењем здравих, које је већином вршено на унутрашњој страни ува. Занимљиво је, да је један сељак из М. Дренове излечио велики број заражених оваца неким његовим «тајанственим леком», који — поред све моје добре воље, писам могао до сада да сазнам; а ако ми испадне за руком, саопштићу га на овом месту, као појаву, која ће надамо се веома интересовати наше ветеринаре.

Јесен је била тако лепа и за пољске радове погодна, како се одавно не памти. Људи су насејали доста јечма и пшенице, а изорали су и ледине за кукуруз. Чудо је, што овамошњи свет неће никако с јесени да угари за кукуруз, ма да му је то у више прилика препоручивано, већ то чини рано с пролећа. Виногради су подигнути; људи их раде све држећи да ће родити, али како је сушибуба и овамо — као што сам то у свом ранијем допису напоменуо — заузела велики мах, то ће им на сваки начин и труд и нада — пропасти. — Воћке и друго дрвеће амо не саде с јесени, већ свагда то чине у пролеће. Кад сам им напоменуо на збору држаном 18. Септембра ове године, да треба то да чине и с јесени и да је то много боље, они су се чудили и с резервом су примили мој савет. Тек пошто су видели од мене, кад сам засађивао багрење око њива, винограда и ливада и разно воће и друго дрвеће у својој градини, почели су и они то да чине.

Људска је надница за ову годину била: с храном од 0.80 до 1 дин., без ове од 1.20 до 1.40; косач 1·60, а орач 2 дин., разуме се с храном. — Цене земаљским производима и сада су врло мале. Цена стоци, нарочито добрим воловима, је умерена.

Здравље је у народу повољно.

Ове јесени, ставио сам себи у задатак и тај пријатан посао, те сам посетио неколико одличних пољопривредника у овом крају. Намера ми је била, да видим шта и како раде и шта су до сада урадили и шта имају.

Прва моја посета била је код *Василија Ф. Параћанина* трг. из Пољне (Левач). Ово је отац Андре Параћанина нард. посланика и члана „Срп. Пољопривредног Друштва", који се често пута јавља у „Тежаку" као дописник из Пољне, и у толико ће читаоцима, који га не познају, бити познатији. Кућа Парадска, због свог богатства, уређености и поштења, чувена је на далеко у овом крају. И ја сам је као такву познавао све донде, док, нисам дошао, да се лично уверим шта има. Далеко би ме сад одвело, кад би редом детаљно описивао сву имовину овога ваљаног домаћина, већ ћу то само изрећати. Овај човек има дивну кућу и механу, која одговара свима здравственим правилима. Кад би оваке механе биле свуда, ми не би никад свој глас противу истих подигли. Има прописне штале за коње, говеда и овце. Има свињских обора (на пола сата изван села), какви су и у Шгајн-

бруху ретки. Поред тога он има: најбоље коње, швајцарске краве, кривовирске овце и левачки сој свиња. Имање му је готово свуда груписано, ошанчено и ограђено живом оградом. Има више лепо уређених воћњака, засађених разним воћем и др. дрвећем. Сад пак намерава, да подигне један угледан виноград, који ће бити засађен американком. Ово и треба прво он да почне, пошто му је дао Бог те има, зна и уме. Своју земљу обрађује и плод сређује са најсавршенијим пољопривредним справама.

За овим сам посетио газда *Уроша Вукићевића*, бив. народног посланика и доброг одгајивача стоке. из Опарића (Левач). Као дететом док сам био, ја сам слушао за добре и ваљане свиње, коње, овце и говеда овог човека. И дан данъи, он све то има (макар да је усљед разних незгода, доста материјално оронуо). Њему је гајење и неговање угледне стоке — како ми он то рече — у крв прешло, и докле је жив, он ће тако да ради, па ма га колико то коштало. Његови волови продани су овог лета на јагодинској пијаци за 200 дуката. И за цело, ко хоће својим очима да види како се подиже и негује стока, тај нека иде код г. Уроша Вукићевића.

Сличан Урошевом газдовању јесте и г. *Светозар Ђекић* трг. из Бачине (Темнић). И овај спада у ваљане пољопривреднике. И он је своје имање уредио тако, да служи у околини за углед. Поред тога и он држи најбољу и најчувенију домаћу стоку. Ну код њега је значајно, што су он и зет му г. Милија Миловановић народни посланик, подигли винограде засађене америкаиком.

Нисмо пропустили прилику а да овај пут не посетимо ваљане привреднике у В. Дренови — *попа Николу Урошевића* и *учитеља Љубу Ђунаковића*. Ко није био или пролазио кроз В. Дренову, тај не познаје овог седог али чилог и веселог попа. Осим главне му свештеничке дужности, његово је најглавније и најпријатније занимање воћарство, пчеларство и цвећарство. Поред тога он је страсан «бињеција», за то увек гаји добре и угледне коње. Кад би ко ушао у његов дивно засађен и најплеменитијим воћкама облагорођен воћњак, кад би посетио његов уређени кованлук, у ком он рационално гаји пчеле, па кад би тек ушао у његову најомиљенију цвећару, — тај би се тек уверио колико може да привреди у селу један ваљан и вредан поп. Камо лепе среће, да се сви наши свештеници занимају овако корисним, овако племенитим радовима као овај свештеник и као — у овој околини због корисног рада чувени поп Тодор С. Брадић из Медвеђе (ср. трстенички), — тада за цело не би било противу њих оноликих и онако бругално написаних речи преко јавности, које нашем свештенству страшно убијају углед и достојанство.

Учитељ Љуба је родом из истог села. Од оца је наследио велико имање, а у школи је придобио најпотребније знање за рационално обделавање земље, са овим је скопчао његову претерану вољу и велики труд, да оствари, оно што му је у школи казивано, да може да уради један ваљан учитељ у својој општини. И труд му је био успешан. Поред тога, он је се снабдео са најсавршенијим пољопривредним справама (тријера, крупача, муљача, центрифуге, плуга-огртача и прашача и др.). Али каква награда за тај његов труд, кад му се просто на просто не да да ради, већ се по вољи једног капетана, премешта чак у Хомоље. Та, да, да! *Данас су партиски интереси старији од економског напретка.* Тешко нама! Од српских народних учитеља тражи се толико, колико чак нису у стању њихова леђа да понесу. Од њега се тражи да је добар и ваљан васпитач повереног му подмлатка, да је ваљан патриота и да тај свој патриотизам калеми на меке душе дечије, да је примеран грађанин, да је храбар војник и на послетку да је узоран пољопривредник. Кад је год нека племенита мисао имала да се распростире по народу, онда је то рађено средством учитеља. Велики број разних расписа, добивених од разних лица и надлештава, у последње су га време претрпали, тражећи од њега да већу пажњу поклони пољопривреди, том једином и најпречем основу благостања државног. Српски учитељ поред свега његовог тешког и мучног васпитног рада, хоће и то. Школске се баште у последње време нагло подижу. На основу последњег расписа г. министра просвете о слушању винодељско-воћарског (калемарског) курса, како смо извештени са сигурне стране, — јавио је се врло велики број учитеља. Дакле српски је учитељ свагда био, јесте и остаје прави пријатељ своје отаџбине, и свагда је био готов да све жртвује на корист и напредак њену. — И за све то каква благодарност?! Од њега се много тражи, а више одузима. Он је свагда био «баук» у држави. Свака несрећа, свака државна катастрофа, прво се њему приписивала. За то је гоњен и гони се. За тешки труд свој он је с материјалног гледишта награђен платом обичног пандурице. Па и оно једино што је имао — *уједчену сталност у служби* — и то му је у последње време неумесно и без потребе одузето. — И сад реците, може ли код њега да има још одушевљења, истрајности за рад, кад су му полету духа воље његове крила сломљена. Не, не; ми се тврдо надамо, ми у то верујемо, да и оваке незгоде неће омести ср. учитеља од његовог светог позива и дужности старања о народном благостању; нека их теше речи славнога Ига, да патње и муке челиче карактер и да зло није дугог века.....

---

18. Септембра ове године држан је пољопривредни збор у згради ове школе. На збору је било око 30 чланова и чланица (јер подружина има и три чланице, што јој може за хвалу служити). Збор је отворио потписани као председник и саопштио је дневни ред. За овим је подружински секретар г. Милан Петковић прочитао записник прошлог подружинског рада, који је усвојен без примедбе. После овога збору су прочитана подружинска правила, које је збор без измене усвојио; на основу истих правила, изабрана је акламацијом нова управа, у коју су ушла ова лица: за председника Станоје М. Мијатовић учитељ, за потпредседника Милан Илић тежак, за благајника Васа Миленковић трговац, за секретаре Милана Петковића и Павла Поповића учитеља, за одборнике: Милана Додића, Крсту Вучетића, Анту Милетића и Владимира Ћирића, тежаке; продужен је даљи упис у чланство и полагање улога на исто; председник подружине држао је предавање *о јесењем пољском раду*; он је учинио на збор врло леп утисак, и, на свршетку збор је решио да тек. године подигне један угледан расадник од америкаиске лозе (рипарије соваж), да набави потребан алат и други материјал за калемљење воћа са којим ће председник подружине с пролећа са својим ђацима да накалеми сваком подружинском члану по 20 воћака бесплатно, а од нечланова да наплаћује по 0·10 п. д. од накал. воћке; и на послетку, да управа подружине набави из подружинске благајне три кошнице америчког система; за овим је раздато подружинским члановима ценовници пољопривредног друштва. и казато им је, ако хоће који што да набави да то јави и подружинској управи, која ће му то преко Српског Пољопривредног Друштва и набавити; с тим је збор закључен.

Ст. М. Мијатовић
учитељ

Лоћика испод М. Јастрепца 23. Новембра 1894. г.

1). *Стрмна жита*, у овој околини, сва у опште родила су добро, али опет, не баш понајбоље. Но, као и свуда тако и овде цена је стрмним житима свима у опште рђава.

2). *Кукуруз* као главна храна нашем пољопривредном сталежу врло је рђаво родио, а то с тога, што је летос била претерано велика суша. Кукуруз је тако рђаво родио, да нам је један пољопривредник причао. да је он од 8 дана орања, једва набрао једна кола кукуруза. Глад је ову околину страшно поплашила!

3). *Сено*, усљед летошње претеране суше, такође је слабо родило, но по доброти је добро, те ће тако бар у неколико надокнадити малу количину.

4). Виногради су у овој околини родили, како на другим местима, прилично. Грожђе је по доброти било доста добро. вино је испало врло добро, и да је добро сазрело, онда би било још боље. Пруг је врло добар, те према томе изглед је, да ће идуће године виногради врло добро родити.

5). Воће и то како шљиве тако исто и остало воће родило је врло добро. Но, интересантно је то напоменути да се овамо шљиве на сушницама нигде не суше, а то с тога што се сушење шљива на сушницама није код овамошњега света одомаћило. Тако исто и пекмез се овамо од шљива не кува. а то с тога, што овамошњи народ незна, како се кува. Дакле, шљиве се једино употребљују на пециво ракије али ова ракија није ни издалека као ракија у нашој Шумадији!

Крушке и јабуке, родиле су врло добро. Од крушака и јабука овамо се гаје ове врсте и то крушке: крушке туршијаре, стижу око половине септембра месеца; сиџике беласте стижу у Августу; Петроваче у Јуну; видоваче у Јуну: базве у Јулу; ране сладуике у Јулу; јечмењаче у почетку Јуна; илињаче око Св. Илије; гукавци крупни у Октобру; караманке у Августу; жутунци у Августу; полошке у Октобру. Ова послелња врста крушака веома је много у овој околини распростртa. По својој форми изгледа доста на такуше.

Од јабука гаје се: петроваче, сазревају у Јуну месецу; крстоваче око Крстова дана; јабланке црвене око Крстова дана; говеђаче око Крстова дана; илињаче око Св. Илије и т. д.

У општини јастребачкој, у селу Вукани, има највише воћа.

Како се може имати леп приход од ове споредне привреде, то наводимо овај пример. Један у селу Вукани, узео је за ово воће 200 динара. С тога мислимо, да ова споредна привредна грана заслужује мало већу пажњу.

6). Баштенско биље сво у опште родило је прилично; купус је родио добро, а паприка врло добро. Баштенско биље не производи се ни за домаћу потребу.

7). Шумарство та врло важна привредна грана како свуда, тако исто и овде, на подножју «Малога Јастрепца», врло је напуштена, занемарена и упропашћена. Њена пропаст датира нарочито од ратова наших.

Пошто је ова јесен лепа, то су наши пољопривредници доста насејали пшенице. Интересантно је напоменути то: да овде још нико своје семе не кречи, јер тај је посао овамошњим пољопривредницима непознат. Тако исто слабо га ко и на тријеру пречишћава. У овој околини нико не сеје пшеницу у великој количини. као што је то случај у Шумадији, Мачви и Стигу, а то с тога, што овде немају људи довољно земље. Јер у Шумадији није реткост наћи домаћина, који има по 50—60 па и 100 хектара земље, док овде, који има и 20 хектара земље, он се сматра за богатог човека, и ако је ова земља много лошија од наше шумадијске земље.

Р. М. С. Пешић

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате Септембра 1894. год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник, госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Д. Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Аца Живановић, Паја Тодоровић. Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

167.

Прочита се записник XXIV седнице. — Одбор га усвоји.

168.

Прочита се молба г. Мих. Ступаревића учитеља ћелијског, којом моли друштво, да га помогне око подизања воћног расадника и детелишта. Помоћ коју тражи, то је. 1. Да му се пошље бесплатно семена од детелине колико је потребно за 4000 кв. метара.

2. Да му се пошље 2—3 окалемљене шљиве; 1—2 окалемљ. воћкица: мушмула, бадема, вишања марела, шандуда и ређих сорта крушака и јабука.

3. Да му се поклоне најнужније алатке за калемљење, и

4. Да га друштво помогне новчано за предходни рад, око припремања земљишта. — Одбор реши, да му се укаже тражена помоћ у материјалу, а што се тиче новчане помоћи, да му се отвори кредит за 60 дин. За шта ће поднети друштву рачун у своје време.

169.

Прочита се писмо г. Министра народне привреде, којим пита Друштво: је ли вољно уступити своје добро код Шапца за пољопривредну школу и пастувско сместиште за 20—30 пастува. — Одбор реши, да ово питање проучи одбор за управу друштв. добара и своје мишљење поднесе управном одбору.

170.

Чита се извештај о учињеним припремама и извршеном раду приређивачког одбора за изложбу говеда, која је одржана 28 августа ов. године у Обреновцу. — Одбор реши, да секретар друштвени овај свој извештај допуни према учињеним приметбама.

171.

Г, Паја Тодоровић уредник календара 1895 год. усмено реферише, да ће у календар ући чланци: «Правилно припремање земље на њивама и о справама за то» и „Пазите на птице» на место чланка «Плевљење стрмнина» и «најважнији четинари код нас и где их ваља подизати.» — Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XXVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 4. Октобра 1894 год. у Београду

Били су: Потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Коста Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Паја Тодоровић, Аца Живановић и Анта Голубовић, као гост: г. Милоје Вучковић редован члан друштва.

Председавао г. Јаков А. Марковић подпредседник, бележио секретар М. Јовановић.

172.

Пошто је прочитан записник XXV седнице. — Одбор га усваја.

173.

Прочита се записник седнице. По прочитању, г. Аца Живановић примећује, да у записнику треба да су именовани чланци и сви радови, које је г. Уредник приказао у седници од 25 августа, да ће се у календару за 1895 годину штампати.

Одбор усвоји записник, како је написан са 5 противу 2 гласа.

174.

Прочита се записник седнице. — Одбор га усвоји.

175.

Пошто су прочитане молбе пчеларско-воћарске задруге за округ Моравски, једна, коју је г. Министар Народне Привреде упутио Друштву на надлежност, а којом задруга моли г. Министра да јој се поклони или јефтино даду 5 центрифугалних истресалица за мед и 20 кв. метара ханеманове решетке; а друга, којом моли Друштво, да за њен рачун поручи — набави онолико облагорођених воћака разних сорта, колико је потребно за један хектар; даље, семена за даље произвођење воћа, а и које украсно дрво — шибље, живу ограду итд.

Па пошто не мисли никакав посао предузимати без савета друштвеног, моли, да јој друштво даде упута у овом свом раду, кога мисли још ове јесени предузети. — Одбор реши, да се ове две молбе задругине доведу у везу и предаду г. Аци Живановићу да размисли, и, о њима свој реферат друштву поднесе.

176.

Прочита се мишљење одбора за управу друштвених добара по предлогу управника добра: да се прода омица «Зелида» за 500 динара. Мишљење је, не само да треба продати омицу но и једно женско ждребе, ако се добије добра цена. — Одбор усваја мишљење и предлог.

177.

Прочита се реферат одбора за управу друшт. добара, по жалби општине шабачке: да се управник добра не придржава тачке 2. закљученог уговора о закону општ. земљишта, па је само један део засејао детелином луцерком за производњу семена, а остало је засејано пшеницом и јечмом. Референти налазе, да су разлози изнесени у извештају управника добра у оправдање његовог поступка, умесни. С тога је прекор општине шабачке неправедан и треба је у томе смислу и известити, а нарочито истаћи:

1, Да се ове године није ни могло цело земљиште луцерком засејати, због краткоће времена за обрађивање баш и кад би се могло и смело тако радити;

2, Да се и у будуће према утврђеном обрту — турнусу неће моћи све у један пут засејати, него поступно и на изменце тако, да се за све време закупа може производити и добијати потребна количина семена; и

3, Да за општину неће бити никакве штете, ако се по неки простор закупљеног земљишта морадне засејати којом другом културном биљком, ради одржавања земљишта у снази, а и увећавати је уредним ђубрењем. — Одбор усваја мишљење референта.

178.

Прочита се извештај и мишљење одбора, који је одређен да проучи понуду «прве Мађарске акционарске фабрике пољопривредних справа и машина. — Одбор усваја мишљење.

1, Да се предходно сазна о самој фирми што треба, јер је друштву непозната,

2, Да се друштво не сме обавезати, да не набавља справе из никакве друге фабрике у онаквом смислу, како фабрика условљава већ да не набавља од другога само оне справе, које би као у свему добре набављало од ове фирме;

3, Да је рабат сувише мали, јер га друштво има и већег и према садањем начину набавке справа, по отвореном рачуну;

4, Да се не може примити услов, да се мањим потрошачима до 500 дин. дају справе само за готово, него и ово под извесним ограничењима.

5, И гаранција друштвена за плаћање продатих справа, могла би се примити тек под прецизнијим условима, а не онаквим, како фирма хоће. Но како фирма даје један врло повољан услов — оправке справа — могло би се с њом ступити у посао, ако пристане, да за сада даде друштву по његовом нахођењу извесне справе на отворен рачун, те да се тако прво виде и оцене њене справе у погледу доброте и цена, али никако под тежим условима, него што су они, под којима друштво сада ради. Па, ако се добије повољно све што треба знати о фирми и о справама, могло би се ступити преговору о комисиону.

Пре него се ма шта по овоме почне радити, треба се од саме фирме известити, да ли је понуђач овлашћен, да у име њено са друштвом ступа у ма какве преговоре о набавци справа.

179.

Прочита се мишљење одбора за управу друштвен добара, да би требало друшт. добро код Шапца уступити г. Министру народне привреде за циљеве, које је у свом акту од 9 септ. ов год. Бр. 1585 именовао но под овим условима: 1. С обзиром на циљ, ради кога се добро тражи, да се не захтева никаква друга накнада, сем накнаде вредности свију зграда, свију пољоприв. справа и алата, све стоке и свију воћних садница и осталог шибља, заједно са сортименталним воћњаком, а чија укупна вредност, према извештају добра, износи сад, око 32500 динара. Стварна, пак, вредност свих тих објеката, имала би да се определи на дан, када се добро буде уступило. Начин определења те вредности имао би се утврдити споразумно између г. Министра народне привреде и друштва.

2, Да министарство народне привреде, односно држава, примањем овог друштвеног добра, прими на себе и све друштвене обавезе, које су везане са овим добром, а на име:

а, Дуг бив. одбору окр. подринског у 3000 дин. на 10 год. т. ј. да му се без интереса врати до 1903 год.

б, Закуп имања г-ђе Марије Магазиновићке за 5 година до 1898 год. с обвезом плаћања годишњег закупа по 420 дин.

в. Закуп имања општине шабачке за 10 година до 1903 год. с обвезом плаћања по — дин. годишње у име закупа.

3, Тражење накнаде по тачки 1, да се мотивише потребом материјалних средстава, којима би друштво подигло одмах угледно добро на другом ком месту у Србији; уз објашњење, колико је друштво много утрошило на подизање овога добра у Шапцу и како оно сада већ представља много већу вредност него што износи накнада, која се тражи.

4. Да се коначно решење о уступању добра и условима, под којима да се уступи, има издејствовати од друштвеног збора, пошто предходно друштвена управа постигне споразум у том погледу са г. Министром нар. привреде. — Одбор усвајајући мишљење ово, реши, да се у овоме смислу одговори г. Министру нар. привреде.

180.

Благајник прочита извод о стању друштвене благајне за месец Јули, Август и Септембар, по коме је у овим месецима било:

Примања . . . . . 25.601 75 дин.
Издавања . . . . . 18.223·25 дин.
Остало готовине за Октобар · 7.378'50 дин.

Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 10. Октобра 1894 г. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Аца Живановић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

181.

Прочита се записник XXVI седнице. — Одбор га усвоји.

182.

Прочита се писмо обреновачке подружине, којим извештава Друштво, да је г. Радоје Димитријевић молио, да му се буњкалица, коју је као награду на изложби говеда добио, замени са тријером. — Одбор реши, да се ова, па и овој подобне, размене не могу чинити, јер је оцењивачки суд имао строго у виду, шта ће коме досудити.

183.

Прочита се понуда браће А. Павловића књижара из Ниша, да им се продаја «Пољопривредног календара» да у комисион. — Одбор реши, да се понуда прими, пошто дају гаранцију, рабата, да им се да 25 од сто.

184.

Прочита се писмо г. Милосава Куртовића секретара Мин. нар. привреде, којим шаље друштву 100 динара с молбом, да га Друштво уврсти за свога члана утемељача. — Одбор прими к повољном знању са захвалношћу.

184.

Прочита се предлог Јована Червенке баштована за уређење друштвене баште. — Одбор реши, да се овај предлог здружи с предлогом управника друштвеног добра о уређењу исте баште и преда одбору за управу друштв. добара, да поднесе извештај.

186.

Прочита се молба г. Милорада Тројановића, да му се по рачуну за путовање у ревизији извршених радова на сузбијању пероноспоре призна по 12 дин. дневнице са разлога, што је многе ситне трошкове плаћао из дневнице па за њих није могао прибирати признанице. — Одбор усвоји мишљење пероноспорне комисије, да му се дневница призна по 12 дин. из разлога наведених у молби, а и са обзиром на важност рада, кога је ревизијом извршио и користи, која се отуда има.

187.

Прочита се молба крушевачке пољопривредне подружине, којом моли, да јој се прскалице урачунају у пола цене, а што се тиче плавог камена, једно буре (250 к.) да падне на терет Друштву, пошто је утрошено за прскање жупских винограда, по наређењу друштвеном; а друго да се поклони прскачима и винодељцима осталих 5 срезова. — Одбор усвоји мишљење пероноспорне комисије:

1. Да јој се 6 „сифонија» послатих подружини рачунају сада у пола цене и да се наплати у место 470 свега 235 дин.

2, Да јој се од послатог плавога камена, за који је задужена са 350 дин., једно буре стави на друштвени рачун, а за друго, да плати 175 динара.

3, Да се не усвоји њен захтев, да се оно друго буре поклони прскачима, јер зато не би имало оправдања.

4. Да се 235 дин. за прскаљке и 175 дин. за плави камен свега 410 дин. одбије од рачуна подружинског дуговања и стави на терет партије за сузбијање пероноспоре.

188.

Прочита је извештај г. Аце Живановића о припремним радовима пчеларско-воћарске задруге за округ моравски, уједно предлаже, да друштво ову задругу у њеном почетку потпомогне и упути на прави пут свог будућег рада. — Одбор реши извештај с тим, да се штампа у «Тежаку», а по предлогу, да се изашље г. Светолик Петковић да према положају и каквоћи земљишта и месним приликама на лицу места упути задругу, како да подигне растило и сортиментални воћњак, а г. Аца Живановић за уређење пчеланика.

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 25. Октобра 1894 год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Аца Живановић, Анта Голубовић, Паја Тодоровић и Никола Вељковић; као гост: г. Драгутин Лапчевић редовни члан друштва.

Председавао потпредседник г. Јаков Ал Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

189.

Прочита се записних XXVII седнице. — Одбор га усвоји.

190.

Прочита се писмо ново образоване подружине за срез звишки, којим извештава о свом образовању и шаљу своја правила. — Одбор реши, да се умоли госп. Вучко С. Богдановић, да правила проучи и реферише.

191.

Прочита се писмо подружине за Темнић и околину, којим је молила г. Министра народне привреде, да јој се одобри, да може узети од управе винодељско-воћарске школе у Буковику бесплатно 1000 комада америч. лозе за подизање угледног винограда и 200 комада облагорођених воћака у $^1/_4$ цене. Ово тражење спровео је г. Министар друштву на мишљење. — Одпор реши у начелу, да би за место и околину где се мисли подићи овај виноорад и воћњак од велике користи било, али претходно да се сазна: може ли подружина из својих средстава припремити све што је нужно за подизање винограда и воћака и хоће ли и у будуће моћи издржавати.

192.

Прочита се молба «моравске» пољопривредне подружине, којом моли, да јој друштво пошље обећану помоћ у новцу од 100 дин., а осим тога, све књиге привредне тенденције, разне воћарске, пчеларске и друге пољопривредне справе и алате, ради: предавања, читања и практичног обучавања ученика, који ће се у њеној школи учити. — Одбор реши, да се подружина пита, да тачније објасни ово своје тражење: колико јој је и каквих справа, алата и књига потребно.

193.

Прочита се акт г. Министра Народне Привреде, којим спроводи молбу г. Бранка Јевремовића трговца из Смедерева да му се набави 20.000 притака са стране, као што је набављено и г. Петру Дамњановићу. — Одбор реши, да му се може издати уверење за увоз притака са стране на друштвену адресу, ако шумарско одељење Министарства Народне Привреде изјави, да нема ништа противу тога, да се ове притке са стране набаве и ако г. Бранко поднесе уверење дотичне власти да притке набавља искључиво за своју потребу.

194.

Прочита се молба задруге за подизање домаће индустрије да се начелно реши, да јој се учини олакшица у набавци потребних делова за њене израде у томе што ће моћи поручбине долазити на друштвену адресу. — Одбор реши, да се излејствује од Министарства Финансија начелно одобрење, да друштво може ову олашкицу задрузи учинити.

195.

Г. Аца Живановић као члан одбора за управу друштвених добара реферише по предлогу Управника друштвеног добра, да се башта друштвена засади воћем и мишљења је, да се предлог у целости усвоји. — Одбор усваја с тим, да се одбор за управу друштвених добара стара о извођењу овога предлога.

196.

Прочита се извештај одбора за прославу друштвене 25-то годишњице о припремним радовима за прославу, па саопштавајући друштву какво је стање односно припреме за прославу, предлаже:

1, Да се с погледом на тешкоће и материјалну немогућност да се споменица изради и штампа, прослава за ову годину одложи;

2, Да се саопшти идућем главном збору друштвеном све што се је желело и радило за прославу, па да он донесе коначну одлуку: да ли да се прославља 25-то годишњица, кад и у ком виду и да одмах вотира и потребан за то кредит.

3, Било, да збор реши, да се прославља 25-то годишњица, било, да се мисао о тој прослави са свим напусти, споменица би се ипак могла и требала поступно да изради и штампа, као знак и успомена на 25 годишњи рад Српског пољопривредног друштва, само да збор одреди у напред потребан кредит за подмирење издатака за израду и штампање споменице. — Одбор усвоји овај предлог с тим, да госп. Гавриловић реферише о прибраним радовима за споменицу, да се одсеком хонорарашу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ.

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејања на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже «укрштањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6

Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог . . . 14

Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту 17

Општински расадници и користи од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредник треба да води рачунске књиге . . 40

Којим би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (један прилог подизању домаће радиности) 52

Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење живе тежине код стоке 58

Мислите и на птице! 65

И гора има свога сајбију (приповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главничавог жита. — Како треба држати приплодне бикове 78

Још један знак млечности код крава. — Овас је најбоља храна за коње. — «Мајкина душица» као лек од устобоље и шапа 79

За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Ђубрење воћака после једног обилатог рађања 80

СТРАНА

Како се воћке могу одбранити од лисних ваши. — По вреде на кори 81

Подижите одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82

Сануњавица као ђубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83

Да се плесниво буре очисти, а да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар «сенф» (слачицу) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се кита цвећа одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85

На шта треба пазити кад деца, која иду у школу. израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје филоксере и пероноспоре . . 86

Домовина наше боце, зване «српска боца.» — Колико се где и у којој земљи ради, а колико празнује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе.

а) У *Србији*: Ратарска школа у Краљеву 123
Школа за винодеље и воћарство у Букову. — Државна ергела 124
Управа топчидерске економије 125
Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . . 127
Расадници америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128
Подружине Срп. Пољопривредног друштва 130
Кола јахача «Кнез Михаило» 134
Пчеларско-воћарске задруге 136

б) У *Црној Гори*: Књаж. црног. земљодјелска школа у Подгорици 137

в) У *Далмацији*: Пољоделски завод у Гружи (код Дубровника) 137
Покрајинско пољоделско веће у Задру 138

г) У *Босни и Херцеговини*: Техничка средња школа, — Пољопривредне станице 138

д) У *Троједници*: «Господарско-шумарско училиште» у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожези 139
Винодељско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитивање семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140
Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 годи.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141
Српске пољопривредне књиге и новине 144
Примедбе и исправке 145

Цена 0·50 пара динарских.

Кроз који дан даће се у штампу *друго* попуњено и, по потреби поправљено, издање моје,

ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ,

уџбеника за школу и народ.

Ово је дело подељено у 3 књиге, и то у *првој је*: ратарство, градинарство и ливадарство; *у другој*: воћарство, винодеље и шумарство; а *у трећој*: сточарство, пчеларство, свиларство и живинарство.

О користи његовој у коме је сада прибрано свеколико најпотребније пољске привреде, није ми потребно доказивати; о првим двема свескама већ су у своје време изречене непристрасне оцене, које су им придобиле одличну пажњу г.г. Министара Просвете и Црквених Послова и Привреде, Српског Пољопривредног Друштва, откупивши сваки по неколико стотина примерака; а мимо то су и расписом Госп. Министра просвете и црквених послова препоручене за књижнице основних школа. Да су оне и у народу добро примљене, нека их послужи та околност, што их у књижарницама више нигде нема, ма да су штампане у преко 2500 примерака, те се ево указала неодложна потреба да се поново оштампа, и то заједно са *трећом* свеском која до сада није могла бити штампана.

Цело дело изнеће до 30 штампаних табака, великог формата, и богато илустровано, а цена му је 5. динара (или 5. круна). Осим тога биће подељено и у 3 свеске, а свакој ће бити цена по 2 динара (2 круне). Разуме се да је за сваког корисније да набави цело дело, не само ради цене, него и што ће имати свагда при руци скупљену поуку из свих грана пољске привреде. *Књиге ће бити укоричене.*

Од својих пријатеља и другова, економа и бив. многобројних ђака богословије, учитељске школе и ратарнице, могу се с правом надати да ће се својски постарати да ми прибаве што више уписника, од којих спискови а по могућству и новац, нека се пошље најдаље по 1. Јануара 1895. године.

Писма и новац могу се адресовати и на Српско Пољопривредно Друштво — Београд.

Новембра 1894. године
у Београду

Паја Т. Тодоровић-Ђаковчић
чиновник управе фондова, пређашњи управитељ Ратарске школе и хонорарни наставник Богословије.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

САДРЖИНА: **Чланци:** Кочње и сметње пољској правреди (свршиће се). — Из виноградарске праксе II (свршетак). — Одгајивање краве музаре (свршетак). — Потреба и значај трговачких агенција у Русији. — **Белешке. — Гласник. — Дописи. — Друштвени и подружински послови. — Подлистак. — Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 49 и 50. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 18. ДЕКЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

У томе добу, према тадањем „друштвеном уређењу", нису имали појединци никакве засебне својине, нити им је била потребна.

Имањем се звало с почетка оно, што се привредило, *заимало*, дакле живи мал и покретност а никако племенштина — дакле земља, непокретност; отуд и појам — *особина*, код нас; слична је — *аџија*.

Наслеђе земље, није могло одлазити ван породице, рода и племена.

Племенштину и општину, за тим баштину и — право на жупу (ону заједничку земљу за испашу итд.) — нису наслеђивали де факто, већ само *удео*, или *право уживања*. Сваки, члан, па и новорођени има у том једнака права са осталима. Ни жупан није имао права да има личну баштину, особину (садању својину), ни нико други.

По траговима историским. ил' по траговима чињених штудија на самом земљишту, према пронађеној слици издвајања својине у земљи, прилично нам је сад и то јасно, како су морале ближе изгледати те деонице и како су вршене деобе заједничког земљишта.

Да се боље одговори потребама породица и јаче задовољи правда т. ј. да би се према положају целокупног земљишта, према бонитету — доброти — истог, удаљености од средокраће — места становања, постигла што већа једнообразност; да би свака породица добила приближно подједнако у деоби, хрђавог и доброг земљишта, земљишта у равници и на брегу, ближе и даље од засеока ил' села — „општинска власт", прво је целокупно земљиште за обраду, поделила на приближно подједнаке *четвртаке* (Gewanne — комплексе).

Ове четвртаке делили су по том коцком[1]) на поједине сопственике. Дакле од облика и разнообразности земљишта, зависило је, да л' је једна породица, добијала земљиште за обраду, у једно, или подељено на неколико атара — у неколико четвртака по деоницу[1]).

Поред горе и пасишта, нису делили ни ливаде. Деоба ливада извршена је доцније а деоба *општине* (испуста и утрине) и дан данји траје и све је више нестаје, као што се и својим очима уверити можемо.

„Власт" ондашња, није изгледала као данас, она се бринула у овој великој заједници о свему ономе, о чему се данас брине добар домаћин у породици: о чувању заједничког добра и о управљању са истим, о његовом унапређењу а поглавито о правичној деоби истог, — у циљу обраде и уживања — на поједине породице.

Поглавари жупе — жупани — још и о одбрани племена од непријатеља и отмице.

Код Словена — нарочито јужних — „општинска власт" имала је још више посла, јер се имала да брине о заједничком обрађивању земље и о делењу добијених производа, на поједине породице.

Доказ су нам за то облици, који су се задржали до у садањи век — (и ако су свуда иначе много раније пропали, изузев многе општине у Русији, гди и дан данји постоји „општина" „мир" у земљи) — искључиво код Срба: *уређење војничке границе у аустроугарских Срба* и *сриска задруга*.

Ово овако примитивно, идеално уређење, могло је да траје све донде, докле није наступила сеоба народа и докле отмички ратови дивљих народа нису пореметилу ту идилску слику првог друштвеног уређења, докле нису утицаји са стране, пореметили дотадањи склоп и строј тог друштвеног уређења.

Мешавина народа, поступно је доносила и мешавину обичаја и уређења, па и укрштање мисли и идеја.

Све докле нису биле уведене сталешке разлике, подела и издвајање на сталеже, дотле је владало овакво примитивно уређење.

[1]) Да се код нас нису ти „четвртаци" — звали *коцком* (по облику четвртастом) и да није та реч отуда, доцније, примењена на сваки случај дообе и решавања „на срећу", јер се ово последње звало старински „жребије" (на срећу)?

[1]) По Мајцну — види се да су Словени и у овом погледу били „напреднији." Он вели, да у оним крајевима Пруске, гди су у XI и XII столећу, у густом насељу Словени живели, да се и тамо наоди подела на ове четвртаке, али нема оног принципа — да сваки *сесничар* (с правом на удео у земљи) има свој сразмерни удео, своју деоницу у сваком четвртаку!

Прво се појављује тежња, да се врховни бан — велики жупан — из избраника, претвори у наследног господара. По том, он одликује своје верне људе око себе — и поклонима и одликовањем.

Ратови су доносили у српске земље — заробљенике, које су, ови „издвојени“ људи, прво — насељавали, да им раде земљу: *отуд мероиси и отроци, доцније паpики*: угледање на туђинце, нарочито Византију и Венецију, доносило је туђинске обичаје, па и тежњу, да се има што више своје, личне својине.

Неманићско доба, уноси тај прелом у дотадашње друштвено уређење, поступним законодавним стешњавањем и ограничавањем дотадањег економског уређења, докле Душан не отпочиње паралисање старе властеле стварањем и уздизањем нове.

Из Византије пренети су и други нови облици својине: *пронuје* и *метохије*. Владар, утврдивши се силом и наслеђем, над осталима, први заводи и право баштинско, за себе, оглашује да је сва земља *царска* (да л' отуд и царине доцније код нас?) Својим верним и оданим око себе, *поклања на уживање*, **проније** — жупе и земље. Црквама и манастирима — поклања *на уживање* — **метохије** (истоветни облик, за разлику друго име).

Пронијари (уживаоци пронија), цркве и манастири, насељавају — *мероихе* (исполичаре) и *паpике* (насељенике); владаоци ослобођавају црквене насељенике од војачине, а пронијар је дужан да из својих меропха, скупља и води војску.

Пронијари теже доцније полагано, да претварају проније, у сталне баштине (садању својину).

На жупама и племенштини остају сокальници — слободни сељаци. Њихове покрајине прелазе махом под власт „силних и моћних“, који се издвајају у *властелу, велику* и *малу*. Кад је почело нестајати пронија јављају се државе и баштине у садањем смислу „великог поседа“ (господарлука) у земљи. То су њине државе, којима управљају и суде, у име краљево, или потпуно самостално.

Цео наш средњи век, то је борба краљева противу властеле и обратно: ко' ће постати јачи, самосталнији, независнији и надмоћнији.

Властела, приграбљава, над својом државом, мало по мало све већу власт — сужавајући права сокальника и себара, а нарочито њину самоуправу. За себе и своје људе — исполичаре и насељенике — задобија све веће привилегије, на рачун *села и жупа*.

Законодавство доноси нове облике и нова уређења: јавља се баштина породична а доцније, то се извитоперава, под туђинским упливима и угледањем на исте и изукреће у личну својину над земљом, са свим правима слободног располагања њоме..

С почетка су проније поклањане — на пустим и незаузетим местима, која се насељавају досељеницима са стране и заробљеницима из ратова. Доцније раздавањем ил' присвајањем држава и појавом права државине — политичке власти над њима, прелазе и слободне, самоуправне јединице, под ту управу.

Пронијарство постаје претварањем у баштину и наследно, као и властелинство, које бива све силније, поткопавајући дотадању војну снагу краљевску — потчињавајући себре — слободан народ, све више и више.

На послетку властелинство и пронијарство, претвара се у самодржавништво, на рачун краља и народа.

И разуме се ово ново присвојено обичајно законодавство, ово ново натурено друштвено уређење, уплившие, полагано, али стално и на измену обичајног права у маси себара.

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних жита).

(наставак)

Ако ли се пак ми сагласимо с таким фактом да се житни метиљ пресељава из једнога места у друго као код Doryphora decemlineata — кромпирача и филоксера, руководећи се у избору свога правца једино храном, тада горе наведени факти сасвим су непојмљиви и загонетни. Но ако допустимо да се је, у свима овим местима где је житни метиљ у последње време починио таква страшна опустошења, он појавио као резултат уплива извесних месних услова, тада је нама сасвим јасно зашто се житни метиљ појављује и свирепствује у местностима са једнáким карактером газдинства и културе, а не може да прекорачи у суседне местности, где влада друга култура, друга система газдинства. Као какав китајски зид уплившие на распростирање житнога метиља ова граница, која омеђава различне културе и системе газдинства.

Јасно је дакле, да се житни метиљ не пресељава из једнога места у друго, него се поступно распростиру и као лавина расту повољни услови за његово размножавање. С тога су, на пр. у губернијама: Бесарабској, Подолској, Полтавској и Харковској пострадали од житнога метиља само они срезови у којима *влада парложно газдинство.*

На овом се очигледно условљава само његова штетоносна делатност; географска пак распростртост његова по свој прилици зависи у опште од других узрока, јер се житни метиљ налази и изван граница области с парложним газдинством.

Житни метиљ за време свога подземног живота, док је још у фази ларве, стоји у великој зависности од следећих услова: 1), ларве његове зими не прелазе у летаргично стање; 2), оне су осетљиве на мразу и с тога зими беже ван граница тога слоја који се зими мрзне; 3), пошто не прелазе у летаргију, то им је потребна храна, с тога оне не могу никако опстати ако се зариjу испод тога слоја у којем се налази корење стрмнина за њиову исхрану.

На тај начин, од два главних чиниоца зависи распростртост житног метиља: 1), од дубине до које продире корење стрмнина, и 2), од дебљине онога слоја који се зими мрзне.

Ако се земљиште у некој местности мрзне испод оне дубине до које продире корење стрмнина, тада ларве морају поскапати од глади; ако ли пак ларве заостану горе, у границама тога слоја у којем је корење стрмнина, но који се зими мрзне, то ће ларва, бежећи од глади, скапати од мраза.

Ови фактори условљавају географску распростртост житнога метиља; с тога је нама сада потпуно појмљиво зашто је распростртост житнога метиља у правцу на исток омеђена горе поменутом границом, т. ј. линијом која пролази са севера на југ у границама пустара донске области. Ова граница иде паралелно с изохименама, и доследно овоме по свој прилици паралелно и са линијом која сједињава местности у којима се на једнакој дубини мрзне земља.

На основу свију ових факата, они су дошли до таквога закључка, да је житни метиљ окован у вечне климатске, и биолошке услове, у границама те области, где се је он већ затекао. Ове границе он може разрушити тек тада кад се сасвим промени клима суседних местности, или кад различне стрмнине добију дуже корење да могу дубље продирати у земљу.

И овде угледање, попуштање и удобност — уносе нове измене.

Поједина племена и села, стављају се *под заштиту* појединих господара, да би имали на кога да се уздају, у случајевима невоље и одбране.

Себри, за то плаћају и данке — дажбине, — подвргавају се разним работама — кулушима. —

Отроци — с почетка туђинци, заробљеници — постају *раја*, људи везани за земљу, коју не смеју оставити без воље господареве; па у њих се силом, ако не и добровољно, претапају махом и себри.

У племенштини — стасима и жупи — заводи се утицајем законодавства, давање деоница: под закуп, под исполицу. Појединци добијају баштине (поклоном, куповином — наслеђем), па чак и проније. Нарочито жупе (алманде) постају поприште, за нападе баштиника, а особито властеле. Властела — одмах с почетка, задобија права уживања испаше и горе, на општинској и селској жупи; дакле одмах задобија право мешања у заједничко добро.

„Властела се користи несрећним селским приликама (глад, суша, рат) и принуђава слободне општине да јој уступају, своје уделе на поклон, или под закуп, или да им продају своје општинске земље.“

Отуд сусрећемо и у другим земљама а и код нас, у *почетку садањег века*, обратне појаве: права службености сеоског становништва, на феудалним и спахијским добрима. Још и у средњем веку наилазимо на појаву, да села и општине плаћају за испашу и жировницу властели.

Удобност је изазвала и код себара и по општинама, да се прво издваја у засебну својину — кућа, и окућница с градином. Они прелазе и наслеђем, на породицу, с колена на колено. Кад се угаси једно огњиште, враћа се у племенштину, заједничку својину.

Отуд законски облик „*пречег права*“ из словенског обичајног права, прелази и у византијско законодавство. „Словенска крвна општина, није могла отуђивати општинско земљиште; по наслеђу главну улогу врши „прече право“, разрезивање данка иде на то да плаћа богатији; у куповању — опет има прече право општина.“

Поједини увиђавнији владаоци, заштићавају још из рана сељачки сталеж од властеле и од пропадања, тиме, што доносе „закон“, да властела не може добити ни као дар, ни по завештању, ни куповином, ни најмом — општинско непокретно добро.

Али дације, које су нагомилаване на слободне сељаке, рђаво обрађивање земље и с тога осиромашавање, насиље и груба сила, чине своје: — *слободни људи често иродају своју слободу, ступају у мероихе или отроке, да би могли исплатити се од дација.*

Све је то узрок, за појаву и друкчијег располагања и уживања с уделима из општинског земљишта; — оно постаје роба за давање под закуп, за откуп, куповину и продају и т. д. а тиме се ремети равнотежа и дотадањи ред у подели земље и у подели својине.

Удобност је изазвала и другу једну повреду обичајног права, једном се престало са уобичајеном деобом општинског земљишта ради уживања, сваки што је притиснуо, то је задржао, као своје: — и по тумачењу економских писаца, у нормалним приликама, на тај је начин махом и постала приватна својина у сељачког сталежа.

Била је још једна врста слободних себара, постављена настањивањем и досељавањем: на властелинске ил' црквене земље. Они су имали кућу, често и окућ-

---

Ма да је овде изражено убеђење да је житни метиљ местно зло, које никако не може имати општедржавног значаја у географском смислу, то опет *никако не може осигурати баш и саму огромну Русију од тога да јој житни метиљ у будуће неће нанети још веће штете него ли у прошлости.* Он се може још и даље распрострти и усилити своју штетоносну делатност са *прогресивном променом пољопривредне културе у њој.*

Кад се житни метиљ *преврати* из ларве у чаурак, то он тада пређе у најнежнију и за његов опстанак најопаснију фазу развитка, којом се треба одма користити у борби против њега. За ту циљ предлажу се две најрадикалније мере против њега:

1), сконцентрирати усеве ражи, јечма и пшенице на једној просторији, и

2), поорати на 10 см. дубоко и предрљати ту просторију у другој половини маја, кад су се већ смештена јаја њихова овде превратила у чаурке.

Прва од ових мера циља на то, да житнога метиља ограничи тако да он на што мањој просторији смешта јаја, а друга да у колико је могуће што више уништи овако сконцентрираних чаурака на тој просторији, излажући их свима незгодама неповољних метеоролошких услова. Осим ових главних мера, има још неколико другокласних, које се опет састоје или у томе да се женке сконцентришу на што мању просторију (а тада не треба плашити и терати инсекте; затим треба што раније свршавати косидбу сена), или непосредно уништавати јаја житнога метиља, а нарочито позднија, орањем, и у исто доба уништавати чаурке, који би се развили из раније снесених јаја. Најзад, у последње време, неки држе да је довољно уништавати чаурке само на међама њива, на којима се вазда налази врло много житнога метиља. С тога је потребно и ове међе преоравати те тако у што већој гомили уништавати чаурке.

Довде смо ми житнога метиља пропратили док је он још у безазленом стању, док је он још неспособан да почини оне штете, које собом доносе глад и панику у местима где се он појави. Но све добија одма другу боју кад се он појави у савршеној форми као инсект и почне да врши своје штетоносне операције над стрмининама. У насртајима својим он се придржава извесне тактике, по неком унапред још одређеном плану.

Тако он се најпре појављује на ливадама и одседа на пиревини. Према таквом његовом понашању треба одма изабрати и начин борбе против њега. Искусни пољорадници отпочињу тада кошење траве на таквим ливадама у своје време, но најпре косе ону траву, која је најудаљенија од усева, и то унаоколо са крајева ливаде. Кад житном метиљу понестане хране на ливадама, он отпочне да се пресељава на жита и да одседа на прво класје с крајева њиве а понајпре на озимицу.

Он не пролеће у гомилама већ раштркано, у „расутом ланцу“, те с тога у прво доба своје појаве он и не наноси много штете. Тада се већ морају пустити читаве чете радника у бој против њега. Радници се наоружају са циментама у које се на дно налије врућа воде, па се онда уврсте на синору између ливада и њива, и отпочну ватати инсекте и бацати их у цименте; кад са њима напуне цименте они их носе на спалишта, која су нарочито за то удешена, и ту их спаљују. У средину се њива раденици не пуштају, јер могу да изгазе усеве, а поглавито и с тога, што и сам житни метиљ одседа само на крајевима њива у гомилама, а по средини жита он лети раштркано и то на поветрини, око подне. И у колико је већа просторија засејана житом и ражи, у толико и средина њива мање страда од њега; и ово је главни узрок томе што сељачка (за разлику од поседничких на југу Русије) мала газдинства више страдају од житнога метиља, на којима је неправилна система газдовања.

Кад тако спасавају озимицу они у исто доба спасавају и јарицу; но ова последња страда више јер се доцније срећује с поља. Пошто среде и здену озимицу, они онда све силе употребе да спасу и јарицу јер житни метиљ онда прелеће на њу, и ако се види да овака борба са њим не може учинити ништа,

ницу, ал' ништа више — јер су на туђем (властелинском ил' црквеном) имању радили на наполицу, на десетину, трећину и т. д.

Првашњи рок за деобу ових стасова(?) — деоница — т. ј. за издвајање земље за обраду појединим породицама из заједничког општинског имања, из племенштине, био је од три до три године (према тропољном газдинском систему), али доцније се рокови продужавали на 6, на 12 и више година.

Видели смо да је на послетку наступио једном случај, да се у већини општина престало са овом деобом заједничке земље за обраду, и да се на њу заборавило.

Али у простог сталежа идеја о томе беше још толико силна, тако на пр. у Лосхајму престало се са деобом 1655, а после скоро сто година 1724. донссе се у тој општини закључак: „да се деоба земљишта у друге комаде понова у живот уведе, јер због тако дугог времена недеобе, њиве су се и ливаде, због многих смртних случајева, а многих нових женидби, толико и тако сузиле, да једва најотменији могу да дајане и да вуку користи од своје земље, због њихове узине, удаљена парчад пате због нећубрења а земљоделац нема вајде од свога рада, па и око ливада ђубрење и сав рад је узалудан.“ И због тога се опет приступило деоби и она је од 12 на 12 година и на даље вршена[1]).

Такви су се примери чак и у немачким државама, до средине овог века, одржали, по тврђењу Хансена[2]) у триерској планини и на десној обали Мозела, па све до Елбе; тамо су села ушорена и одржала су за чудо сачуван облик ових остатака старих уређења, у свежем стању. У округу триерском — понегде чак до 1863. год. и стална особна својина (лична својина, у данашњем смислу) признавата је само на окућницу и кућну градину, а сва остала земља периодично је коцком дељена међ' појединце, по сразмери њиних смесничких права.

Исти су случајеви и са словенским земљама. Граф Тенгоборски (Etudes sur les forces productives de la Russie) и Хакстхаузен (Studien über die inneren Zustacude, das Volksleben und insbesondere die laendliche Einrichtvagen Russlands, von August Freiherr von Haxthausen[1]) економски писци, који су ова аграрна уређења штудирали на самоме врелу народнога живота, тврде да је у првој половини овога века, у већини општина у Русији, одржан овај првобитни облик својине — племенштина или мир — и да су деобе коцком, према потребама појединих породица, броју радних руку и т. д. вршене на потребан број деоница.

Све дације и порез држави, општине плаћају укупно и разређују према броју деоница, на појединце. Вишак земље, но што потреба становништва изискује — издају под закуп појединим домаћинима, који имају већи број задружних руку, те да олакшају себи плаћање дација. Кад нема довољно земље за поделу, према насељу, онда иду у „печалбу“, као разни мајстори јер тамо је занатлијство по селима раздељено тако, да је свако појединo такво село чувено са понеког заната — иду у удаљене провинције и губерније — да зараде порез и издржање за породицу.

У другој половини овог века, тек су у Русији мужици ослобођени и при откупима земаља, управне

[1]) Meitzen. Der Boden des preusischen Staates I, 344.

[2])Abhandlungen der k. Akademie der Wissenschaften. Berlin 1863, 75. страна.

[1]) Обоица цитирани код Чернишевског: Статьи объ общинномъ владѣніи землею. 1872.

у том само случају, они одма косе и јарицу, не чекајући је ли потпуно сазре, јер и опет спасава се тако барем неки део жита од њега.

Ово је најнепосреднији и најрадикалнији начин борбе против житног метиља; сви су остали начини само палијативе за ту циљ.

Тако на пр. постоје још и најразноврсније (преко 50 разних система) машине (т. зв. „жуколовки“, јер „жук“ је име реда житнога метиља, тврдокрилац) за ватање житнога метиља, али ниједна од њих не може да врши успешно своју задаћу и специјалисте ентомолози и економи овако су се о њима изразили: у густом и високом житу ни једна се таква машина не може корисно употребити, јер све оне веома јако оштећавају такве усеве при самом раду пошто оне чупају и ломе са својим зупцима читаве снопиће класја.

У житу, које је врло сниско и ретко, али је већ наливено, тако да му се класје већ под извесним углом нагнуло и у неколико испреплетало, исто се тако не може применити ни једна таква машина; све оне врло млого покваре жита и у оваквом случају.

Само у сниском, ретком и још зеленом житу, код кога стабљике стоје још сасвим усправљено, неке од ових машина *не чине штету*, јер не кидају класје и не чипе потрйце.

Баш да такве машине и не наносе никакве штете житима опет за то најбоље сорте тих машина не врше како ваља свој посао, јер узрок томе у млогоме лежи и у самој суштини посла. Изјутра и у вече, на ладном времену, овакве машине могу да скину до 60% житнога метиља с класја, с тога што у то доба они непомично седе на класју. У подне су пак они најпокретнији, те с тога се брзо скидају и одлећу с класја пре него што машина успе да дође до њих, и тако те машине тада губе сав свој ефект. За то не треба никад рачунати на то да је машина у стању да скупи све житне метиље са стрмнина. Исто тако немогуће је пронаћи ни најсавршенију машину у том погледу.

Кад је овакво мњење о овим машинама тамо, где су се оне у великој нужди и потреби појавиле и извесне услуге, ма да и непотпуно, учиниле, то за наше околности оне немају никаква смисла, и с тога ми о њима прекидамо сваки даљи разговор.

„Невоља свачему научи човека“, вели народна пословица, па тако је било и у борби са житним метиљом, где су се морала опробати сва средства против њега из свију области знања.

Једно од најоштроумнијих средстава за борбу против житнога метиља, али на жалост, без сваких практичких последица, предложи одески професор зоологије Мечников, а састојало се је у овоме: он пронађе да два паразита проузрокују болести на телу ларве житнога метиља: први т. зв мускардина, а други — гњила болест. На основу овог проналаска он предложи да се отпочне вештачко размножавање ових паразита на ларвама житнога метиља, не би ли се таким путем могао епидемички уништити житни метиљ. И од тога доба до данас ово се питање није могло никако потање разрадити. Шта више није се пронашао још ни један факт, којим би се могло доказати да ове болести имају заразни карактер, а не спорадички. Осим тога, нико још није доказао да се могу ларве житнога метиља заразити на њиви у пољу. Даље, нико није чинио какав тачан опит у томе: колико времена могу споре ових гљивица да сачувају способност клијања, како на њих уплившу: суша, влага и мраз. С друге стране, постоје још и такви факти који у млогоме побијају значај оваквог епидемичког начина борбе против житног метиља. Тако, на пр. професору Линдеману известан је факт да је 75 ларви проживело месец дана у веома тесном смештишту, без хране, а опкољене читавом гомилом спора од мускардине, и свега се две ларве заразиле овом болешћу. Овај опит доказује да се ларве житнога метиља не могу заразити са спорама мускардине, ако ове последње тек онако падну на тело ларве; ту су очевидно потребни нарочити услови за то; а по мњењу Линдемана пре свега потребно је да се разруши сама целина ларвиног по-

власти су постојале, да сељани сами без страних утицаја, доносе решења по откупима. Хакстхаузен прича, један интересан пример у селу Гори Пјатницској у Јарославској губернији, гди је било 23 породице са 82 душе а откупили су сву земљу односно своју слободу — од књаза Козловског за 14.280 сребр. рубаља. Три петине исплатили су разрезом, готовином, а остатак на 7 годишњих оброка, по уговору. Земљу су поделили правично, према томе колико је која породица новца уложила у откуп, а не по броју радних руку. Али им је тај начин убрзо био врло неугодан и са навикама њиним неправичан, да су га заменили старинском деобом земаља по броју радних руку, а дуг пребили на цело село т. ј. да га цело село заједнички, равномерно по главама, исплати.

(Наставиће се)

Предходни услови за подизање нови винограда америчком лозом.

Читаоцима је врло добро познато, да ће филоксера кроз неколико година да поништи све винограде у нашој домовини. као што је већ у неким виноделским крајевима и учинила. Тога ради наши винодељци принуђени су да нове винограде подижу оним врстама од америчких лоза, којима филоксера не може ништа да нашкоди, било да се оне употребе као подлоге за калемљење са нашим односно европским врстама лозе, или за непосредно рађање.

Но, да би виноделци што веће користи имали од ново подигнутих винограда америчком лозом, нужно је да их упознамо са предходним условима, који су за њезино успевање необходно потребни. Ти су услови следећи:

Клима.

Она обухвата укупне годишње промене времена, које у једном пределу владају. У клими су уједињене природне снаге, ваздуха, светлости, топлоте и влаге. Ове природне снаге непроменљиве су утицајем човечијим.

Клима показује нашим виноделцима и границе до којих се морају пружати гајењем америчке лозе, јер, који преко њезиних граница пређе, тај ће свој труд и уложени капитал упропастити

У нашој домовини подизање винограда америчком лозом може бити свуда у свакој клими, где наше врсте винове лозе успевају, или где су виногради били, па су филоксером пропали.

Положај.

Што се тиче положаја, ми ћемо се управљати само према опом месту, где ћемо винограде америчком лозом да подижемо. Он мора бити што је могуће више изложен дејству сунчане светлости, као извору целог живота.

Топлота једног предела пре свега зависи од тога, под којим углом сунчани зраци на земљину површину падају. У колико сунчани зраци на земљину површину правије падају, у толико је она топлија, а у колико они косије падају, у толико ће она мање загрејана бити.

Из овога ће сваком винодељцу бити јасно, да ће косе земљине површине (нагиби) бити више загрејане, но равнице, за то, што сунчани зраци скоро право на њих падају.

Тога ради, изберимо за подизање новог винограда америчком лозом, положај, који је на узвишењу, брежуљку или на коси каквог брега.

Даље, пазимо кад је у подне при јакој сунчаној припеци дејство сунчани зракова највеће, тада су јужни нагиби најјаче загрејани, и тај је положај за винограде најподеснији.

Дакле, јужни је положај најбољи за подизање винограда, затим југо-источни и напоследку југо-западни. Источни је полежај мање подесан за то, што с једне стране сунчани зраци не могу дуго винограде да обасјавају, а с друге стране винограде пре сунце огреје, но што роса са лишћа спадне; услед чега у пролеће врло често пропадну од слане наглим крављењем, па се и болести преко лета на лишћу појаве. У осталом и овде могу бити изузећа према местним околностима.

Избегавајмо високе положаје за подизање винограда за то што с једне стране услед недостатака топлоте грожђе подпуно не дозри, те вино добијемо слабо и накисело, а с друге стране

кривача, иначе спора не може никако проћи кроз онако тврду кожицу њену.

Да би иначе оценили практички значај мускардине треба запамтити да свака животињица страда од многих болести које долазе од различних гљивица. При страшној мложини ових гљивица у опште, још поодавно не би на овом шареном свету остало ни једне животињице, кад би довољан био само један прост додир на површини њиовог тела са каквом спором од ових гљивица и кад неби било још ваздан различних услова и препрека, који тако јако сметају свакојаким заразним спорама да дођу до своје цељи, тако да од неколико милиона њих само једна зарази по неки животињски организам; сва остала пак њихова маса пропадне онако на јалово.

Као што се из свега овога види ми од вештачких мера против житнога метиља немамо ни једне, која би нам као неко сигурно и радикално средство за борбу против њега могла послужити. Остаје нам дакле једино ватање и спаљивање, кад он већ нападне на усеве као потпуно развијени инсект. Но и ово је тако исто палијатива, као год и сви остали начини борбе против тога штеточиње, јер и у тој прилици огромна већина инсеката увек умакне од уништења. Ови се бегунци затим опет расеју и размноже, смештају јаја, и кроз две године њиово потомство отпочне да напада на стрмнине. Тада, разуме се, и опет почиње стара песма на нови глас т. ј. најенергичнија борба са старим непријатељем на живот и смрт; опет трошење времена, новаца и др. жртве, и тако вечно до бескрајности. И ето таке је над јужно-руским пољорадником непрекидно висио, и још и дан дањи виси, Дамоклов мач у облику житнога жетиља. И дужина периода тишине — примирја — бива различна, јер на то упливише количина уништених инсеката и околни услови. Све ово тако јасно доказује такав факт, и с њиме се треба већ коначно сагласити да житни метиљ, ни код њих као ни код нас, није никакав инострани непријатељ, нека налетица, коме треба само једном дати једну одлучну битку па свршена ствар на свагда. Напротив, житни метиљ производ је местности; ово је непријатељ унутарњи, домаћи, и за то далеко опаснији јер нам непрекидно прети, и нагони нас да смо ваздa спремни за борбу с њим. Дакле, ту не помажу никакве палијативе против таквога зла, које не пониче нити се јавља случајно, већ је органска болест целог пољопривредног строја, постојеће системе газдовања. Да би дакле савршено искоренили ово зло, треба из темеља изменити те културне услове, који то зло изазивају и подржавају.

За овакву измену неопходно је нужна читава система посредних, културних мера које се могу само са заједничким жртвама и енергијом, како целога друштва тако исто и државе, извршити. Сама пак система мера на пр. на југу Русије састоји се у овоме

Извесно је, да женке смештају своја јаја у земљишта ливада и парлога, на којима има доста пиревине, у њиве на којима је раж, јечам и пшеница, те тако оне расејавају своје потомство на доста великој просторији. Усљед тога није могуће успешно борити се са ларвама на тако огромној просторији. Али ми знамо још и то, да женке смештају своја јаја само у таква места, где оне могу да нађу за се доста хране у тренутку потпуне зрелости својих јаја; с тога оне никада не смештају јаја у торишта или целине Даље знамо и то, да оне не почињу да смештају јаја пре 10 јуна, и да тек на крају јуна главна маса житнога метиља отпочиње овај посао.

Ово су све најдрагоценији факти који нам дају у руке једно од најјачих и најпоузданијих средстава у борби са ларвама житнога метиља. На основу ових факата ми можемо да пројектишемо читаву систему мера, којима ћемо приморати житнога метиља да смешта своја јаја у врло ограниченој просторији, те тако да сагнамо његове ларве у сразмерно мало пространство, где је на такав начин лако за тим борити се с њиме. Тако ми

увек се морамо бојати, да лоза на 18° Р. ладноће непромрзне и сасвим непропадне.

Напоследку избегавајмо високе положаје и зато, што на њима често слане с пролећа падају, те виногради пониште.

Најопасније дејствују ноћни мразеви у опште свуда у ниским положајима, који постају услед јаког испарења, као нпр. од великих ливадских површина, баруштина, језера и река, одакле испарења бивају јака, која одузимају земљину топлоту. За то у ниским положајима, где постоје велике ливадске површине, баруштине, језера и реке не треба да подижемо виногради.

У осталом топлота је за успевање винове лозе неопходно потребна и за то, што виногради, који су ове године с пролећа од слане пропали, неће ни идуће године да роде, пошто неће имати добро развијену и здраву лозу.

Према свему изложеном топлота је главни услов за успевање винове лозе, јер од ње зависи њезина плодност и у идућој години.

Напоследку доказано је, да у колико је већа количина топлоте у једном пределу, гди виногради постоје, у толико грожђе буде зрелије, дакле биће богатије на шећеру, добијено вино биће јаче и са бољим мирисом — аромом. —

Земља.

Сем положаја за подизање нових винограда, необходно је нужно да виноделце упознамо са земљом и њезиним особинама, које су од битног уплива за развитак и успевање америчке лозе. Као што клима поставља границу успевања винове лозе, тако то исто чини и земља, нарочито је то случај код америчке лозе, јер скоро свака врста њезина не може да успева у свакој земљи.

Земља је виновој лози као и осталом културном биљу оно, што је животињама желудац. У њој се биљна храна разним хемијским процесима справља, и добије онај облик у ком га биљка са својим жилицама усисати може. Но да би се овај процес справљања хране у земљи извршио, она треба да има моћ загревања, одржања влаге, као и то да је она добра и плодна.

Земља напоследку служи и за утврђење саме биљке, односно винове лозе.

Но, да би виноградска земља одговорила својој задаћи, пре свега је нужно да практички испитамо њезину општу особину, пре но што приступимо обрађивању — односно риголању.

Практично испитивање земље с погледом на њезину општу особину.

Дубоким обрађивањем — риголањем — земље, ми неможемо једну пескушу да претворимо у иловачу или глинушу, јер је главна њезина маса у свом саставу непроменљива. Но, ћемо ли рђаву земљу рационалним обрађивањем плодном да учиннмо, тај ћемо успех у толико сигурније постићи, ако њезине састојке, као и остале њезине особине што тачније упознамо и проучимо.

Виноградске земље деле се према својим састојцима у две главне класе:

У прву класу спадају оне земље, које су постале од распаднутог стења.

У другу класу спадају оне земље, које су постале од иструлелих биљних и животињских остатака.

Ове прве земље имају у себи распаднуте минералне материје, а ове друге хумусне материје.

Према томе, у колико се један или други састојак више или мање у једној земљи налази имаће она своју одговарајућу особину.

Дакле, за разне виноградске земље, а према размерној смеси њезиних састојака ми кажемо да је земља:

1. *Каменита*, када у њој има више од 50% помешаног камења, а други делови њезини да се састоје из песка ситне земље и хумусних делића.

2. *Кршевита*, кад има поред 50% изломљеног стења још и крупног шљунка у величини грашка до ораха, који је постао од комаћа стења и у којој се поред тога налази још ситне земље и хумусних делића.

3. *Шљунковита*, која је постала водом нанешеног речног шљунка, који има сасвим други облик — гладак — и који је нераспадљив.

4. *Пескуша*, то је она земља, у којој има преко 70% ситног песка и у којој филоксера пресађеној нашој домаћој односно европској виновој лози не може ништа да нашкоди, јер ова штеточина у њу никако недолази.

Према томе, у колико је у песковитој земљи већа или мања количина песка замењена са другим врстама земаља она се зове песковитом иловачом или песковитом глинушом, или ако је хумус

имамо начина и могућности да истерамо ларве житнога метиља из ливада и парлога, ако почнемо кошење траве пре но што код женки наступи потпуна зрелост јаја, дакле до 10 јуна. Ако се трава покоси на крају маја, или у почетку јуна, тада се добија боље и хранљивије сено, у исто доба постиже се веома важан резултат у борби са житним метиљем. Јер у почетку јуна а тим пре на крају маја, код женки још нису потпуно сазрела јаја; с тога у то време оне још не могу са својим ларвама да зараже покошене ливаде и парлоге. На овакав начин ми раним кошењем и сређивањем сена отимамо од житног метиља огромно пространство земље и тада смо већ убеђени да на целом овом пространству то земљиште неће имати у себи ни једне његове ларве. Но ми не треба да се ограничимо само овим прогонством његових ларви из ливада и парлога. Ми можемо још и јаче да умањимо ту просторију, ако отмемо од њега могућност да смешта своја јаја у земљишту озимих поља.

На југу Русије раж сређују доста доцкан. Готово свуда почињу да је сређују око 24 јуна. Због тако позног сређивања ражи, житни метиљ успе да смести своја јаја у њиве на којима је засејана раж, но у далеко мањој количини него ли у њиве које су под јарицом. Но брижљиво изучавање месних услова показало је и то да није тешко отети од житног метиља и ту могућност да заражава ражану њиву са својим ларвама. Пољорадници готово увек сређују раж кад је она већ сасвим отврдла, исушила се и почела да се осипа. Чак и поседници почињу да сређују раж пошто су јој зрна већ сасвим отврдла.

Раж сређују тако позно прво, с тога што не успевају да рано сврше кошење; друго, што држе да је тако доцкан сређена раж врло добра. Међутим на југу Русије могли би барем на недељу дана раније да почну сређивање ражи но што то чине сада. А у борби са житним метиљем ово би била права благодет. Кад би сређивали раж око 18 јуна, а у близини обала Црнога мора око 10. они би одузели могућност од већине женки житнога метиља да смештају своја јаја у земљиште на коме расте раж.

Но сазревање ражи може се у неколико и убрзати: ранијим сејањем и избором сорти из бољег семења које се брже развијају.

На југу Русије раж сеју обично врло позно. Већина газда, а нарочито сељани, сеју је у октобру а још чешће у првој половини новембра. Свакојако они знају то правило: да што раније посеју раж то она и раније стаса. Истина, разлика у времену сејања ране и позне ражи незнатна је, но то ништа не значи; кад би они ранијим сејањем могли да дотерају раж да она макар неколико дана раније стаса него ли сада, тада би та околност њима допринела огромну и неоцењиву корист. Сва маса житнога метиља која сада смешта своја јаја у ражиштама морала би прећи на пшеницу, и на тај начин испало би, дакле, за руком да се од житнога метиља завојује још неки део његових поља — спахилука, — те тако би сконцентрисали његове ларве још на ужем пространству.

(свршиће се)

— црница — са песком измешан, онда се зове хумусна пескуша, која је врло плодна.

Сем пескуше, која се састоји из силикатног песка, ми имамо једну врсту пескуше врло трошну, која је нарочито од кречњака постала, у којој скоро ни мало нема силикатног песка и гвожђеве соли, У овој пескуши доказано је, да америчка лоза никако неуспева, баш да се и друге врсте земље у већој количини у њој налазе.

5. *Глинуша*. Чиста глина, која се за грађење лончарског посуђа употребљује, у влажном је стању лепљива, а у сувом стању пуца и тврда је. У колико се глинуша више или мање показује помешана са песком, кречом или хумусом — црницом — то ћемо разликовати и разне врсте глинуше. Глинуше су у опште врло богате на силикатној земљи, гвожђевитим солима и разним другим хранећим материјама.

Но и ако глинуша може бити песковита, кречна, лапорна или хумусна, на њој опет више или мање могу неке врсте америчке лозе добро да успевају.

6. *Иловача*. Ова се земља разликује од глинуше својом црвеном бојом, којој је узрок велика количина гвожђевих соли и силикатне земље. У њој се налази више креча но у глинуши, па зато је она и трошнија.

Као што се гвожђе на ваздуху оксидише и постане црвено — порђа, — на тај се исти начин гвожђе у земљи оксидише и она добије црвенкасту боју.

И иловача може бити тако исто, каменита, песковита шљунковита и хумусна, али је ипак свака врста од ње више или мање црвенкаста, које су врло добре за гајење америчке лозе.

7. *Кречуша*. Чиста земља кречуша или лапоруша, у којој има преко 70% креча није способна за гајење америчке лозе.

Она кречуша или лапоруша, у којој има већи део глине, иловаче или песка у правилној размери измешано, доказано је, да је за гајење неких врста од амерички лоза способна.

Чиста кречуша или лапорњача земља када наступи суша с пролећа, угрудва се, а при сунчаној се припеци спече. У свима овим кречним и лапорним земљама ђубре врло брзо трули и оне се знатно преко лета загревају.

8. *Хумуша — црница*. Ретко да се чисте хумуше налази на удесним положајима за подизање винограда и она за гајење винове лозе није способна Највише су оне земље за гајење винове лозе способне, које су више или мање са хумусним састојцима измешане.

Хумусне земље имају уједињене корисне особине за биљни пораст. Оне су трошне, пропустљиве и растресите, имају у себи врло много хранећи материја. Када су мочарне лако се неисушују, њихова мрка боја има ту моћ да велику количину топлоте у се прима и услед тога су врло плодне земље.

При практичном испитивању једне земље, пазимо да ли се она ма у коју од поменутих врста земаља узети може, која би била способна за гајење америчке лозе, и чија би особина могла јамчити за њезино добро успевање.

Сем тога, при практичном испитивању земље за подизање нових винограда, морамо у обзир узети и њезине слојеве, који имају општу вредност за винову лозу. Ти се слојеви зову: *Ораница, здравица — мртвица* — и *подлога*.

Ораница је горњи слој земље, који се редовно сваке године обрађује. Она је пре риголања била здравица, у којој се мање хранећих материја налази, које се толико у обзир и не узимају, као што се узимају њезине физичке особине. Ораница треба да је лака за обрађивање, те да се што је могуће лакше загрева, и да ваздух и влагу дубље у земљине слојеве пропушта. Даље, ораница треба да се састоји из ситне земље, која је довољно са шљунком и ситним каменчићима измешана, да у њој има хумуса — црнице, — да је трошна и пропустљива.

Здравица је доњи слој земље, који лежи одма испод оранице после риголања. Здравица је од далеко већег значаја за успевање винове лозе, јер се баш у њој највише њезине жилице налазе. Она мора следеће особине да има. Да је трошна, те да се у њој што је могуће лакше корен са жилицама шири, да је богата на хранећим митеријама, као и плодна, те да својим дејством подпомогне што је могуће боље развијање пресађене америчке лозе; напоследку, она треба да има и ту моћ, да извесни степен влаге у себи задржи. Искуством је доказано, да сувишна влага није пробитачна за винову лозу. С тога не треба да садимо америчку лозу у влажном, ладном и непропустљивом земљишту. Ако смо баш принуђени да америчку лозу садимо у влажном, ладном и непропустљивом земљишту, онда треба ма на који начин да га исушимо, и с тим му сувишну влагу умањимо.

Подлога је трећи слој земље, који лежи за 80 см. до један метар дубоко испод здравице, која је за пораст и успевање пресађене винове лозе од битног значаја. С тога и овај слој земље морамо при испитивању у обзир узети. Подлога се може састојати из кречњака, пешчара или глинуше, од кога је слоја постала распадањем здравице и оранице. И од подлоге више пута зависи вредност новоподигнутог винограда, за то, што распукнуто стење даје најбољу подлогу, док напротив непрепустљива глинуша и једноставна нераспукнута стена задржава сувишну влагу, која је за винову лозу шкодљива.

Ако су сва три слоја виноградске земље неудесна за подизање винограда америчком лозом, онда њихова физичка својства можемо поправити ваљаним обрађивањем.

Обрађивање земље.

Кад смо виноградско земљиште осмотрили и свој суд о његовој доброти дали, тада приступимо обрађивању истог, за пресађивање америчке лозе.

Ми смо унапред казали, кад је била реч о клими и земљишту, да је ваздух, топлота и влага управо најмоћнији животни будилац у земљи, и да од њиховог заједничког утицаја са земљином снагом зависи успевање америчке лозе.

Баш за то, што су ваздух, топлота и влага најважније чињенице за биљни пораст, мора земља бити трошна и скроз обрађена.

Ове три природне снаге, ваздух, топлота, и влага дејствују у земљи на распадање минералних и на труљење ђубрећих материја, које се у њој налазе од биљних и животињских остатака.

Почем ове три природне снаге (из климе) треба да продру у дубље земљине слојеве, те да својим упливом распадну распукнуто стење, и да проузрокују труљење ђубревитих материја, од којих произлазе хранеће материје, то морају земљини слојеви — ораница и здравица — бити што је могуће трошнији, како би оне у њима што боље продирале.

Према томе, сваки виноделац, који жели подићи виноград америчком лозом, треба виноградско земљиште дубоко да обради.

Најбољи и најсавршенији начин обрађивања земље јесте: „*риголање*“, којим се земља подпуно преврне тако, да горњи слој — ораница — дође доле, где се чокот укоренује и где његове жилице најлакше нађу у обилној маси хранеће материје.

Стрмено и суво земљиште са каменитом здравицом треба да риголујемо 80 см. до један метар дубоко, како би се пресађена лоза у овој дубљини што је могуће дубље и боље укоренила, те да јој не би бујица нашкодила и да неби преко лета кад наступи велика суша у порасту заостала, и како би свагда имала влаге.

Земљиште, на благом нагибу треба да риголамо 50—70 см. дубоко, која се дубљина управља према особини здравице.

Равна виноградска земљишта већином имају дубоку здравицу. Но, ако је она тешка иловача или глинуша, морамо је ипак дубоко риголати, те да би ваздух, вода и топлота могла у њу продирати.

Америчка лоза поред тога захтева земљиште влажно, но да није мочарно.

Ако смо обрађивање земље брижљиво извршили па ако је здравица — прење ораница — мршава, морамо је ђубрењем поправити, тада ће пресађена америчка лоза сигурније и снажније да напредује и богатију ће бербу доносити, те ће се уложени капитал и труд надокнадити.

Риголање је виноградског земљишта дакле први и најважнији рад, којим се земља подпуно преврне и истроши. Када се риголањем земља подпуно преврне, тада се у дубоким њезиним слојевима снага њена поправи, јер се хранеће материје у њима врло богато налазе.

Ова истрошена здравица даје доњим жилицама америчке лозе могућности да се оне снажно развију. У колико се жилице америчке лозе у трошној и на храњећим материјама богатијој здравици боље развију, у толико ће пораст њен бити бујнији, а доходак већи, и према томе ће се виноградско земљиште корисније показати.

Колико дубоко треба виноградско земљиште да риголамо, то зависи од земљишта и других околности.

Кршевито и стрмено земљиште риголајмо — као што смо казали један метар дубоко.

Каменито земљиште риголајмо до 80 сантимет. глинасто и иловачасто 50 до 70 см., а земљиште које је богато на хумусу риголајмо 45—60 см.

У тешкој земљи онај горњи плодни слој — ораница — нетреба дубоко риголањем да се претрпа, те да би га ваздух и топлота својим оживљавајућим утицајем за пораст америчке лозе, што боље истрошила, а тако исто не треба здравицу много на горњу површину износити, нарочито још, ако је она кречуша.

Риголање извршимо ашовом или риљцем по начину као што је у слици 1 представљено. Под број 1 и 2 изриголани су шанчеви, у којима је горњи слој **а** преокренут доле, а доњи слој **в** преокренут горе; бр. 3 представља изриголан празан шанац; бројеви 4 и 5 представљају један метар широке обележене шанчеве у неизриголаној земљи.

Риголање почнимо са нижег места на следећи начин:

Најпре ископајмо обележени први шанац један метар широко, а у дубину 50 до 80см. или један метар: земљу избацимо на страну оделито горњи слој од доњег; затим риголајмо други обележени шанац у истој дубини, па горњи слој ископане земље бацајмо у први ископани шанац доле, а доњи слој горе, као што сл. 1 показује. Пошто смо на тај начин целу површину виноградске земље изриголали, онда последњи празан шанац попунимо са оном избаченом земљом из првог шанца, али тако, да и у њему дође горњи слој земље доле, а доњи горе.

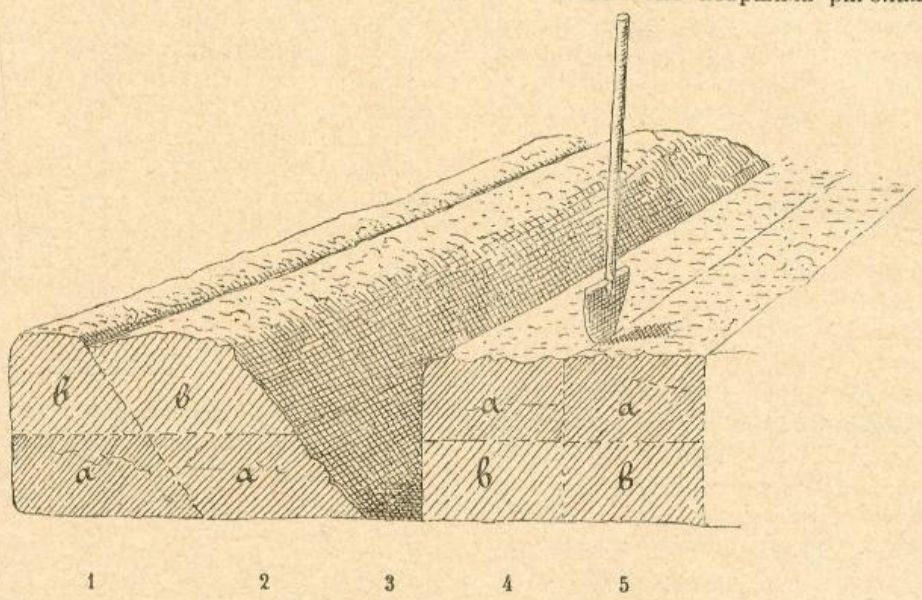

Слика 1. представља риголање.

1—2. преокренута здравица в в; — 1—2. преокренута здравица а а; 3. ископан празан шанац; — 4—5 неизриголано земљиште.

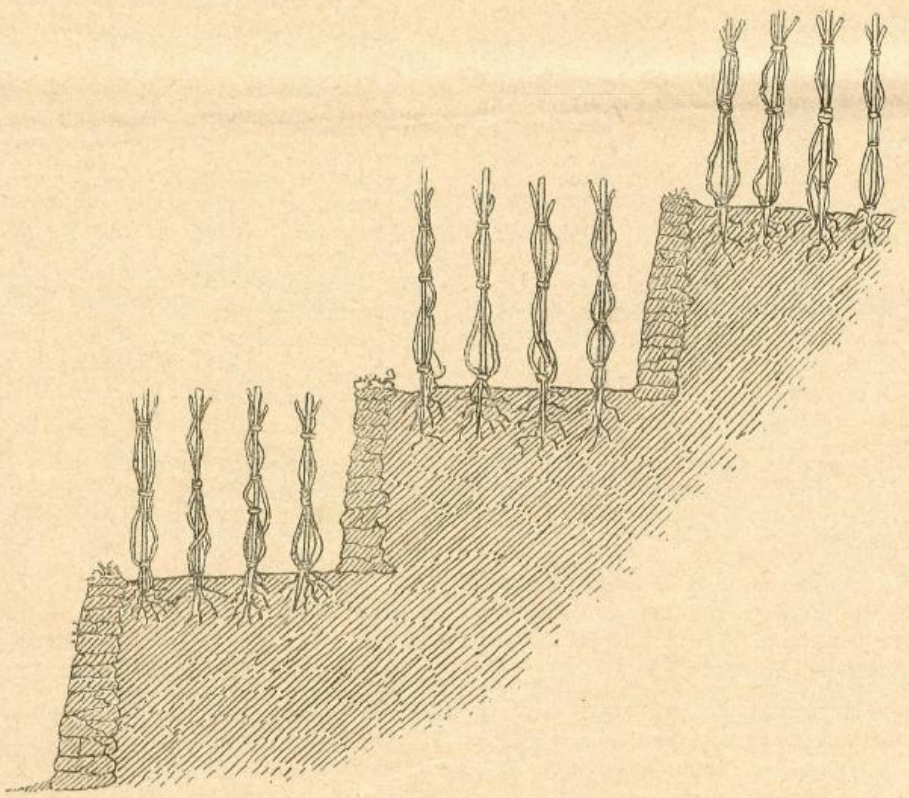

Слика 2. представља озидане зараванке — терасе. —

При риголању вадимо из земље, пиревину и крупно камење, које можемо употребити за подзиђивање зараванака — тераса — који зид треба да је висок од прилике 1—1.$_5$ метар. Слика 2 представља озидане зараванке — терасе, — који су америчком лозом засађени.

Риголање извршимо свагда о јесени и зими, те да мраз земљу преко зиме истроши и зимском се влагом она натопи, С пролећа изриголану земљу поравнимо и те је године оставимо на угару, или је засејмо каквом окопавином.

У равницама где оћемо виноград да подижемо риголање можемо извршити саковим плугом, којим се земља изоре за 45 до 50 см. дубоко и подпуно се преврне. Овај плуг може се добити преко Српског пољопривредног друштва у Београду.

Ако је земљиште мршаво онда га нађубримо. Најбоље је ђубре за виноград тако звани компост — мешанац, — који се састоји из $^2/_3$ шталског ђубрета, а остало из пепела, одпалог малтера са старих зидова и других одпадака.

Избор америчке лозе с погледом на њезино прилагођавање на земљишту.

Пошто смо извршили риголање у виноградском земљишту у јесен или зими, који је рад најкорисније, тада приступимо избору америчке лозе.

Ми смо на једном месту казали, да све врсте америчке лозе не могу да успевају у свакој земљи већ скоро свака врста тражи ради свог доброг успевања и земљу са одговарајућим њезиним особинама. Ако ми учинимо погрешку у избору америчке лозе, — од којих има врло велики број — према земљишним особинама, где ћемо је пресађивати, онда ће цео наш труд и уложени капитал пропасти.

У односу на прилагођавање разних америчких врста лозе на земљишту ми га делимо у две групе:

У прву групу спадају земљишта тешка и тврда, која су трошна и пропустљива, у њима америчке лозе споро успевају, јер су оне влажне и ладне; овде спадају:

Тешка иловача, глинуша и *лапоруша.*

У другу групу спадају оне земље, које се по већој части састоје из креча на којима тако исто у врло малом степену америчке лозе успевају, овде спадају:

Кречуша, земља у којој има креде кречног песка растворљивог и т. д.

Земље, које спадају у прву групу садрже одговарајуће храњење материје у довољној количини у облику силикатне земље, и гвожђевих соли, сем лапоруше, али, због тога, што су оне тешке, мање трошне и пропустљиве, што се мање загревају, оне су за успевање америчке лозе мање способне. За то ове земље морамо дубоко да риголамо, као што смо на једном месту и напоменули.

Земље, које спадају у другу групу, имају обратне особине, оне су довољно трошне и пропустљиве, али се храњење материје у облику силикатне земље и гвожђевих соли налазе у незнатној количини, које су за храњење подлоге америчке лозе необходно потребне.

Између ове обадве групе земаља ипак има извесни ступњи прелаза, од земље најкорисније употребљивости до врсте земље најнезнатније вредности, по ове се све врсте земаља могу опет са великом корићћу употребити за пресађивање америчке лозе.

Тако нпр. врста Вијала успева врло добро у каменитој земљи, која је постала распадањем гранита. Врсте Рипестриса успевају врло добро у стрменим и сувим положајима и кречном земљишту, где друге врсте од америчке лозе немогу успевати. Исто тако подноси добро сув положај и задовољава се са мршавијом земљом и Кунигхам. У земљи у којој има довољно креча, али се поред тога у њој налази довољно силикатне земље и гвожђа, сем поменутих врсти америчке лозе успевају врло добро и ове врсте: блак, јули, жакез, рипарија солонис, рипарија блак пеарл и т. д.

У земљи, у којој се иловача или глина (силикатне земље) у далеко већој количини налазе но креч, и ако је она трошна, а здравица јој сразмерно пропустљива и дубока, па, ако још у њој има гвожђа, што се познаје по црвеној боји, успевају врло добро све врсте америчке лозе, а нарочито рипарије, којима филоксера неможе ништа да нашкоди. Овај гвожђев оксид, који се у земљи налази за исхрану је америчке лозе од необично велике важности.

Доказано је, да је рипарија соваж најосетљивија наспрам садржине креча у земљи; када се он до 25% у земљи налази, она је већ осетљива од ове хранење материје, а када се креч до 30% у земљи налази, онда он на њезину вегетацију врло штетно дејствује, јер јој лишће добије жутило, дакле добије хлорозу. Рипарија порталис, виолета, томентоза и т. д. успевају у земљи у којој има до 30% креча без да им шкоди, а међутим рипарија блак пеарл, солонис добро подносе 30% креча. Кад у земљи има преко 40% креча, онда у њој добро успевају врсте рипестриса као: рипестрис монтикола, мартин, санцин, металика, фортворт и т. д. цинереа и берландијери, а ако је земља у исто време и пропустљива, онда у њој успева без икакве шкодљивости жакез, који подноси до 50% креча.

Као опште правило важи ово: америчке лозе захтевају више трошну земљу, а на њима се више прилагођавају у колико оне више садрже гвожђевих соли и силикатне земље (песка), него наше односно европске врсте лозе, али неподносе много креча, као ове, о чему се могао сваки уверити, који је год до сада подизао виноград америчком лозом.

При подизању нових винограда америчком лозом рационални виноделац треба следећих правила строго да се придржава:

1. Пресађујмо америчку лозу у оној клими гди смо до сада наше домаће врсте лозе садили, или гди су виногради постојали па су услед филоксере пропали.

2. Изберимо такав положај, који је што је могуће дуже изложен јакој сунчаној светлости, јер само у топлим положајима при јакој топлоти винова лоза добро сазрева, пупољци јој се правилно развију и вино је од много веће вредности.

3. Избегавајмо високе положаје, јер је тамо јака ладноћа и винова се лоза смрзне на 12° Р. ладноће, баш и ако је она здрава.

4. Напоследку, неподижимо винограде близу великих ливадских површина, баруштина, језера и река, јер јака испарења често проузрокују пролетње мразеве — слане — који младе ластаре униште.

5. Што се тиче особине и физичка својства земље, и овде морамо водити с једне стране строгог рачуна из којих је састојака она састављена, те према томе можемо чинити избор врсте америчке лозе, са којом желимо виноград да подигнемо. С друге стране морамо водити рачуна и о томе, како поједини слојеви земље атмосферске упливе примају, то јест, да ли се оранича — горњи слој — лако загрева, да ли је богата на хумусу — црници, — да ли је трошна и пропустљива, да ли је здравица — средњи слој — богата на одговарајућим хранећим материјама и да ли се корен са жилицама пресађене америчке лозе може комотно у њој развијати, и напоследку да ли је подлога — трећи слој — пропустљива, или се састоји из глинастог слоја или једноставног нераспукнутог стења.

6. Да би винодељци добили одговарајућу америчку врсту лозе из државних расадника: неготинског, смедеревског, топчидерског и др. према земљишту, гди је жеље пресадити било за подлогу ради калемљења са нашим домаћим врстама лозе, или за непосредно рађање, треба у молби поред осталог да опишу и земљиште из каквих се састојака оно састоји, као и његове физичке особине. Ово је нужно да се зна за то, да би дотични руковаоци расадника знали, коју одговарајућу врсту америчке лозе треба да им пошљу, која би на описаном земљишту добро успевала.

Кад смо све предходне услове испунили, са којима смо винодељце односно читаоце упознали, онда тек можемо приступити правилном размножавању и подизању нових винограда америчком лозом, о чему ћемо их другом приликом упознати.

Петар Стојадиновић

НЕКОЛИКО РЕЧИ О НЕГОВАЊУ МАЛИНЕ.

Већим делом, на неговање малине не обраћа се особита пажња, а то је сигурно због тога, што та биљка није пробирач, а задовољна је оним што јој се да; и што она расте у опште без особите неге. Чак и на хладовитим местима окренутим на Север где ни једна биљка не може расти, малина расте и доноси плода. Но добра нега чини на малину чудновато дејство, и она обилато награђује труд утрошен око неговања њеног. Са особитим успехом негује се малина као што ћемо и доле описати, но пре но што почнемо говорити о томе, бацимо летимични поглед на развитак и облик тог џбуна.

Из корена, као што је познато израста један или неколико изданака, који прве године производе само лишће, друге године из окаца који се налазе у лисним пазухама, развијају се мале гранчице на којима се образују пупољци, цвет и плод, у то време из корена или из доњег дела једногодишњег изданка израста нов изданак који идуће године треба да произведе плодне гране, а изданак који донесе плод, угине у јесен исте године.

Премда, као што је горе казано, малина расте на сваком месту, опет она највише воли места, окренута Југо-истоку па због тога, да би она донела доста плода, треба је заштитити са севера зидом, преградом и т. д. и осигурати јој слободан приступ ваздуха и сунца.

Односно земље, малина такође није пробирач, али је за њу ипак најбоља трошна, јака земља.

На месту означеном за малину ископа се јама од Југозапада — северо истоку 32—35 см. дубине а толико исто и ширине, земља која се извади из рупе, меће се по крајевима њеним.

На дно рупе посади се малина на 25 см. у растојању једна од друге, корен се засне земљом, мало утапка па онда полије.

Време за сађење малина најбоље је јесен, јер у јесен посађене малине тако се лако примају, да и не осете да су пресађиване.

За сађење најбоље је узети трогодишње добро укорењене биљке, ако је немогуће добити их, онда треба од старих џбунова одвојити, при чему треба нарочиту пажњу обратити на то да одвојени џбунови имају добре жиле и корен. У том случају треба их мало орезати.

Ако џбун има неколико изданака, онда се оставља само један, остале треба осећи до под сам корен, а у изданка који је остао треба осећи врх за једну трећину његове дужине.

За време раста, тај изданак развије лишће и цвеће, то цвеће треба уништити чим се појави, да оно не би одузело снагу, недавно посађеној биљци. Но ако је малина засађена с јесени она се толико учврсти да својим жилицама, већ сиса довољно хране из земље, која је преко зиме и рано с пролећа довољно влагом натопљена. Том храном она је већ у стању да одржи плод, и да га потпуно развије, за то не треба уништавати цвет. Нека она роди и прве године, то њој неће ништа шкодити а вредном одгајивачу биће пријатно, да тако брзо види користи од свога труда.

У пролеће из корена израстају нови изданци, који идуће године доносе плода. Од њих треба оставити свега 3—4 и то најјачих, а остале треба уништити чим се појаве, сувише велики број изданака донео би истина много плода, али тај би плод био ситан и несочан, јер би на те сувишне изданке кад би се орезали тек у јесен или идућег пролећа, биљка истрошила сву своју снагу.

Уништавањем тих непотребних изданака остали изданци постају много јачи, они образују много пупољака из којих се идуће године развија плод.

Идућег пролећа двогодишњи суви изданци, они који су већ родили, орежу се до саме земље, а од једногодишњих се орезују слабији за 45 см. а јачи 60 см., та операција има двојаку циљ — да ојача како плодове тако и изданке те године, јер како се сад само пупољци развијају много јаче, а заједно с тим доносе и плода, који бива крупнији, даље, како орезан део не оскудева више у храни, то ово орезивање даје могућност јачем развијању коренова а заједно с њима и новим изданцима.

После пресађивања малине побија се коље на растојању од 25—26 см. које иде у висину 40 см., а на њега се утврђују хоризонталне мотке или летве за које се везују изданци, за род редом на одстојању од 7—8 см. један од другога. Мали прегиб коме се они на тај начин излажу доприноси, да се сви пупољци развију, а осим тога, чува их да се помешају са новим изданцима, који би им одузимали ваздух и сунце. За привезивање ових нових изданака утврђује се такво исто коље с друге стране реда а у истом одстојању од њега. Ти кочеви су 80 см. високи и имају два реда попречне летве, од којих се једна утврђује на 30 см. од земље а друга у одстојању од ње за $^1/_2$ мет. За летве привезују се млади изданци, најпре за доњу летву, а кад одрасту онда за идућу и т. д. с тим понављам још један пут, на сваком џбуну ваља оставити највише 3—4 најјачих изданака, а остале уништити чим се појаве.

Идуће године изданци који донесу плода а који су сад већ сухи, треба да се орежу до саме земље, за летве се привезују прошлогодишњи изданци, који су сад већ стасали за род и привезују се за те исте летве на којима су лањске године били изданци за род и који су у јесен или пролеће, као што смо горе напоменули, до саме земље орезани. Осим тога те године, треће после сађења, у рупу, у којој је пре три године засађена малина и која је остала у пола ненапуњена треба наслагати земљу, која је смешана из земље што је лежала по странама рупе, и добро изгорелог ђубрета. Ово сваке године треба понављати док се рупа не напуни.

Што се орезивања тиче оно се као и везивање потворава сваке године као што је горе речено.

Ако је малина била посађена у јаку земљу онда она може тамо остати 10 година, за то време, корење је истрошило сву јачину земљину и сад треба прибећи одмах новом сађењу; у осталом боље је пресађивати их већ осме године, да не би биљка за те две године остала без плода. Ако ко жели да има малину на истом месту где и пре, онда треба рупу са свим испразнити, ослободити је од старе земље, затим треба још ископати за 7—8 см. и насути около и преко оголићених жила нове и јаке земље.

Малину је добро ђубрити још и пепелом и чађу.

Ко не пожали труда, и управља се по овоме, што је горе казано о неговању малине, тај ће бити обилато награђен за свој труд, како изредним њеним напретком тако и родношћу крупних и сочних јој плодова.

По руском

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ГАЈЕЊУ ГОВЕДА.

(свршетак)

О водењу крава.

Ако желимо добар приплод од наших обичних крава имати, нетреба краву под бика пуштати пре но што подпуно наврши 2. године старости; код бољих сојева, које су осим тога још и добро рањене, могу се под бика пуштати одмах после навршене прве године.

Крава ће по природи самој показати, кад је за бика дозрела, јер ће га она сама потражити њеним ванредним кретањем, рикањем и скакањем на друге краве. То је знак њене цвијоности или жара, и на то време домаћин треба добро да пази. Код крава траје цвијоност — жар — 24. сата, и тек се после месец дана понавља. Крава може преко целе године и у разна времена бити „цвијона", али најчешће то бива од Ђурђева па до Петрова-дана. Док се год крава не оплоди, она ће свакога месеца у нагон долазити, или „цвијонити", и за то је треба докле год бика пуштала буде, пуштати да води. Кад постане „цвијона" и оће да води, тада јој осим наведене немирноће још и слуз из материце иде — излази; како престане избацивати слуз, одма је престао код ње и жар, те се мора опет за месец дана чекати. Неке краве па и оне које су најбоље музаре, задржавају за време „цвијоности" и млеко, па и иначе мирне краве не даду се никако помусти. Пошто краве више пута преко године, а у разно доба бивају „цвијоне" то ће сваки домаћин, користећи се том околношћу одредити себи време, кад ће коју краву пустити да води, те ће му се на тај начин и краве у разно доба телити. Крава носи 280—285 дана, али у опште млађе краве раније теле него старије. Да ли ће крава дуже или краће своје бреме носити, то зависи у неколико и од саме хране, јер добро храњена крава раније и тели; осим тога и она крава дуже носи која ће мушко теле отелити.

Неки тврде да су пролетњи теоци бољи од јесењих, и према томе да су с пролећа отељене краве, боље музаре него оне с' јесени отељене; исто тако веле, да су с' пролећа отељена мушка телад у своје време бољи бикови од оних с' јесени отељених, али искуство нам сведочи: да су од добрих крава и отељени теоци добри; па ма се они отелили с' пролећа или с' јесени то је све једно, само кад се за водење добра приплодна грла изберу и кад се крава за време стеоности — ношења, — добро храни. Никад нетреба оставити краву, да је више година јалова јер у том случају болује и може на свагда јалова остати. Крава мора бар сваких 18 месеци телити. Има крава које неће да воде; таковим кравама треба дати по једну прегршт конопљаног — кудељног — семена помешаног с' прекрупом или натопљене пшенице или ражи; неки дају и скоро помуженог млека и то да није од оне краве, која је скоро отелила. Ма које од ових састава ако се употреби помоћи ће.

О нези стеоне краве.

Стеона крава треба у извесно време да засуши. Не може се тачно определити кад ће која крава засушити. Неке краве засуше на неколико недеља пре телења, а неке дају млека скоро рећи до последњега часа испред самога телења. Неке краве засуше после 15—20 недеља по вођењу, али обично засушују 5 до 6 недеља испред самога телења На то засушивање треба добро пазити, јер ако би крава непрестано и до самог телења давала млека, ипак треба је оставити да у почетку 9-ог месеца засуши; јер, ако би краву после тога времена музли, она би и поред најбоље хране ослабила, јер је у њој теле велико, које за своје развиће мајци својој много хране одузима. те би у таковом случају крава лако и побацити могла, а и теле од такове краве не би много вредило. Коме је до тога стало да добра и млечна приплодна грла добије, тај треба већ у 7-ом месецу с' мужом да престане и краву остави да засуши. Последња два месеца пред телење већ и само млеко не ваља, јер је тегљиво и бљутко.

Док је крава стеона, треба је за цело време добро хранити, али је нетреба прегојити, јер угојене краве тешко теле.

Неки саветују да се стеоне краве, не пуштају у оне целепе где има бикова, наводећи за узрок том њиховом савету, да се стеоне краве у близини бикова кваре. Ова је зебња неоснована, јер стеона крава никад повађати неће, а што се бик стеоној крави приближује и лиже је, то он чини из здравости што то стеоним кравама годи.

Нужније ће бити на то пазити, да се крава нарочито испред телења на пашу не истерује, да се нагло не гони, да се преко шанчева не претерује, — јер свему томе може бити узрок да крава пре времена побаци. Осим тога може бити узрок побацивању и рђава храна и нечовечно поступање од стране оних који су у непрекидном додиру са стеоном кравом.

Неки хране ону краву, која је једном тешко телила, испред самога телења лошијом храном, а то раде за то да лакше тели, то је противно самој природи. Краву треба добром и снажном храном хранити, не треба је прегојити, јер крава док је стеона, она и с' бе и теле одхрањује. Добро сено, прекрупа, наквашене мекиње, кукурузно брашно, то је најприроднија храна за стеоне

краве, којом треба стеоне краве у одређено време и умерено хранити. —

О телењу.

Код првотелица — крава које се први пут теле — често се дешава, да знаци, да ће крава скоро отелити, нису тако сигурни, као код оних, које су већем телиле. Обични знаци да ће крава телити, ови су: крава не мирује, час леже час устаје, погледа се на трбух и њуче, и напреже се као да ће да балега јер је напони на то гоне. Ако није пре учињено, онда треба краву од осталих крава и говеди одвојити, те да се по потреби кретати може, и да јој у телењу ништа не смета. Оно место треба дебље са сламом или другим чим меким прострети, једно да је крави мекше, а друго да се и теле не повреди.

При редовном телењу морају предње ноге, на којима је глава с' њушком напред прилегнута, најпре излазити, па онда излази опружено теле. Пупак се сам одкине, а ако го не би бис случај, онда треба на једно 3—6 см. од трбуха далеко отсећи и завезати.

Дешава се, да се крава напиње да тели, а не може, и ту може бити прво узрок, да теле не стоји нормално — правилно и по томе неће моћи нормално ни изаћи. При овако не нормалном — неправилном — положају телета и телењу, може крава врло лако да угине, ако јој се у помоћ не притече. При неправилном положају телета, а, и самсга телења може се крави на неки начин притећи у помоћ. Кад теле у материци неправилно лежи познаћемо по томе, ако би теле с' предњим ногама пошло напред, али би поред свију напона кравиних, застало,онда треба видити да није глава телета назад извијена — затурена; онда треба домаћин да притекне у помоћ, нарочито ако ту нема марвеног лекара; да најпре — до живца — одсече нокте на својој десној руци, да је до рамена засуче — уздигне рукав, добро опере водом и сапуном; добро убрише и намаже финим и чистим зејтином — ако таквог при руци има, иначе и простијим, — и у материцу полагано угура; левом руком већ изишле ноге ухвати, а десном главу телета у материци напипа за њушку ухвати и у правилан је положај доведе, па онда и главу и ноге мало само повуче, а крава ће осетити, да је теле у правилан положај доведено дати од себе један појачи напон и тада ће брзо отелити. —

Поред овога, неки се помажу и тиме; да краву на земљу свале и више је пута окрећу те да би теле у правилан положај дошло. Све ово треба чинити само онда, и онде где у близини нема марвеног лекара, а помоћ је крави потребна час пре. Ну, ако је лекар у близини то никако нетреба и ништа сам домаћин, због неколико динара што ће платити марвеном лекару, да предузима и ради, јер при невештом раду око краве, самога домаћина може много, и много више коштати.

Догађа се понекада да материца при телењу и преко мере испадне; и у том случају треба узети чисту крпу и полагано са њом повратити материцу натраг; ако би се ова материца од простирке или балеге упрљала, онда треба, најпре узети млаке воде па је опрати и онда тако опрану лагано натраг повратити.

Није баш нужно, али у неким случајевима може бити од користи, да крави после телења одма, пре него што ћемо теле на сисање пустити, све четири сисе мало измуземо, јер код неких крава бива: да виме набрекне и окори се, ако се млеко не измузе.

После телења крава веома често жедни, те јој се усљед тога мора у приправности држати у близини суд с' водом; а да не би нагло воду пила, што би јој шкодило, треба натрпати у онај суд у ком је вода и мало сена, које ће јој предупредити нагло пијење воде, што јој после телења одмах, због напона и болова шкодити може.

Непрактично је посипати теле одма пошто се отели „*мекињама*" помешаним са „*сољу*" у цељи да га крава боље и пре очисти и олиже. То је више пута рђавих последица имало; крава ће по природи својој теле очистити и олизати, а телету треба само добро мекано прострети и ништа више.

О нези телета.

Кад крава теле олиже, и кад оно узмогне на ноге устати, треба га одма узети и привести сисама. Ово прво млеко није добро за јело — људску храну — јер је бљутко, али је за теле сасвим здраво, јер му ово млеко исчисти сву нечистоћу из црева. После осам дана изгуби млеко ону бљутавост и може се као здраво и за људску храну употребити.

Ако време допусти, може крава после 3—4 дана на пашу излазити, где такове има и где се обично краве на пашу истерују. И теле, може после 5—6 дана заједно с мајком на пашу излазити, и цео дан сисати; али ми можемо краву на пашу истеривати, а после код куће задржавати. У том случају треба теле надојити пре, но што крава на пашу пође и с' вечера кад крава кући дође. Свакојако је и за мајку и за теле боље, нарочито првих дана, кад телету највише мајчиног млека треба, да су обоје цео дан заједно; јер нити мајка за својим телетом тугује, нити пак теле гладује, доцније се могу једно од другога одвикавати. Па и првих дана, кад би теле непрестано код краве остављали, треба краву помало измузати, па ма се то прво млеко и просипало — бацало.

Кад се крава на пашу истерује, па у вече с' паше дође, треба све четири сисе измусти, јер ако се на то не пази може лако која сиса да засуши, што доцније може штетно да буде, јер се тешко та погрешка да поправити. Има случајева, да теле, кад с' мајком на пашу излази само по 2 сисе, сиса — доји — и тако навикнуто никада друге две узети неће; па кад се крава, кад кући дође, из све четири сисе добро не измузе, онда ће сигурно оне 2 сисе засушити и никад се то поправити не може.

Па и с' те је стране добро, да теле код куће остане па кад му мајка с' паше дође, да се на сисање припусти и пази, да све четири сисе потпуно или макар по неколико исиса. Истина, да код куће задржато теле мање хране добије, кад се само из јутра и у вече мајци припушта, него кад је с' мајком заједно, па сиса кад хоће и колико хоће. Али се код куће задржато теле и придојити може и то на подне, и тиме би се у неколико боље поранило и на мајку мање помишљало. При мужи и дојењу телета уједно, можемо на три начина поступати:

1., Или се најпре за употребу пола измузе, па онда теле припусти да ону другу половину исиса; или,

2., Најпре да се пусти теле, да ону прву половину исиса, а друга половина да се за употребу измузе: овај је начин за домаћина пробитачнији, јер је друга половина млека гушћа и маснија, па по томе и боља; или на последку;

3., Пустити да теле две сисе сиса, а друге две да се у исто време измузају. Овај трећи начин врло је пробитачан код оних крава које при мужи млеко задржавају.

Ни један од ова три начина није за теле природна изхрана, јер му се свакојако одузима пола материног млека, у место да га увек подпуно добије, као што је то случај код дивље стоке али питома стока је млечнија па има више, него што је телету потребно. Пошто ми за нашу потребу телету пола млека одузимамо, то се морамо ма на који начин постарати, да му одузету храну надокнадимо. Ми то можемо надокнадити: даваљем доброг ситног сена, овсене прекрупе, кукурузног брашна, мекиња, или истрвеног кромпира, репе и мркве (шаргарепе). Још је много боље и пробитачније кад се ова храна млеком замеси, јер се теле боље развија. Кад се на овај начин теле одрањује може се без икаква уштрба после 6—8 недеља од мајке сасвим одбити — одвојити — коме околности дозвољавају тај нека остави да теле три месеца сиса, али да се при томе све више и више на напред наведено хранење навикава. Кад се теле одбије добро је и за њега и за мајку, да се на неко засебно место од мајке одвоји. То је сасвим природна ствар, да ће и једној и другој страни првих дана тешко бити, те за то време опада и теле и крава, што је неизбежно; али се све то може надокнадити благим поступањем — негом — и добром храном.

Има врло слабих крава којима не треба допустити да дође, јер могу усљед дојења тако да ослабе да их нисмо у стању ни најбољом храном опоравити. У том случају треба теле појити — хранити га на вештачки начин — овако: метути телету прст своје руке у уста, док оно почне исти сисати, па за тим лагано своју руку спуштати у један по шири суд у коме је млеко те да оно на тај начин себи узме онолико млека за храну колико му је потребно.

Теле ће се на овакав начин храњења врло лако привикнути, да брзо почне и само, млеко из суда пити.

Ко своје теле мисли појити — вештачки хранити — тај га ни у ком случају несме пустити под краву да сиса, јер би у том случају појење врло тешко ишло.

О храњењу говеди.

Ово се дели на летњу и зимњу храну.

1., *Летње хранење.* Ово је опет двојако: храњење на паши и храњење у штали. Храњење у штали мора се свакојако претпоставити храненьу на паши, јер крава у штали храњена, много више млека даје од оне краве, која се на пашу истерује, јер одањем крава губи млеко; много се више млеко одваја кад крава на једноме месту стоји и једе, него кад на паши по цео дан хода.

За краве музаре, много су боље планинске паше, у којима се налази више слатких трава; од којих крава гушће и масније млеко даје. Шталска летња храна најбоља је: смеса сирове и суве хране. Кад се на пр. сирова детелина, ливадска трава, зелена кукурузовина, или слична зелена пића сламом или сеном измеша, на сечки исече и тиме крава храни, онда је то, не само најпријатнија него је и најекономнија храна, при којој ни огризина нема Овсена и јечмена слама највише дају, пшенична мање, а ражана најмање. Уз ову смесу зелене и суве хране треба кравама давати и зрна, мекиња и соли. Зрно се не сме никада цело давати но увек у виду јарме, или наквашено, и то из два узрока: једно што се наквашено или прекрупљено зрно мање расипа, а друго што ни зрнце не пропада, јер се примљена храна у стомаку свари и оде на стварање млека и осталог телесног организма. То је потпуно шталско хранење; а поред тога имамо још и полушталскога храњења, које се састоји у томе: кад је стока неко време на паши, а неко опет у штали.

То бива овако: кад имамо близу штала ливаду, коју ни зашто друго употребити неможемо, до само за пашу, онда се крава најпре нахрани добро у штали, па се онда пусти на ту ливаду да пасе; пред подне се напоји и опет у шталу уведе, ту се опет добро нахрани, остави да се неко време одмори и прежива, па онда опет на ливаду истера, што обично око 3—4 сата по подне чинити треба; пред вече се опет напоји и у шталу на јасла доведе. Мисли се да овим мењањем крава више млека даје, предпостављајући, да је и добра паша и добра храна у штали, јер ако је хрђава паша, па ма храна за оно кратко време у штали и добра била, крава млеко губи Стајање у штали ништа крави не шкоди, шта више доприноси бољем одвајању млека само се мора строго пазити, да се штала чешће промајава — проветрава, — да је чиста, да се краве преко лета два пута дневно поје да се по један пут у топлим данима перу или по могућству купају.

2., *Зимње храњење.* Код добро уређенога газдинства, не разликује се од летњега нарочито онде, где је уведено чисто и шталско храњење; разлика је у главноме та: што при зимском храњењу изостаје зелена храна и што се више стока репом и корењем храни. Давање зрна остаје сразмерно једнако као и код летњег храњења, а казали смо да је и за краве најбоље овсено зрно, јер се од јечменог зрна добивено млеко и масло не може дуго да одржи и масло има неки горак укус

При храњењу у опште, а нарочито при зимњем, нужан је извесан ред, кога се треба строго придржавати. Свако домаће живинче, далеко је напредније кад се у одређено време храни, пои и негује; на овај се начин и гојна стока пре и боље угоји. Тако дакле треба удесити да се стока посве-дневно у једно исто време храни и пои.

Стока, због ладнога времена зими не жедни, као лети, али је треба дражити на жеђ, а то се просто чини *давањем соли.* Треба пазити да се стока зими не пои прекомере или сувише ладном водом, не би било паметно, да се вода којом се стока мисли појити, пре самога појења бар на 15—20 минута не унесе у шталу, те да она ладна вода, усљед загрејаног шталског ваздуха постане мало млака.

Осем свега овога, треба добро пазити на чистоту. Чиста стаја, чиста храна и чистота у опште, не само да прија стоци, него је и од разних болести чува.

Ј. С. Мићић

БЕЛЕШКЕ.

Да се вунене кошуље, чарапе и т. д. — при прању не скупљају, нема бољег средства, него да се пераћој води дода мало *нишадоровице* (Salmiakgeist), која се, непречишћена, може врло јефтино да купи. И вода за прање вуненог рубља, не сме бити врела, но само млака. На 30 литара воде, треба узети само 20 грама нишадоровице. Овим се начином уштеђује и сапун, јер са нишадоровицом помешана вода, испере из вуненог рубља сву нечистоту у тој мери, као да је најбољим сапуном прано. Скупљање вунених кошуља, чарапа и т. д. тако је једно велико зло, да је потребно, да домаћице при прању наведених ствари, а на своју корист, употребе наведено средство. — По себи се разуме, да нишадоровица мора имати своју пуну снагу, да није изветрила, јер она врло лако ветри. — У место нишадоровице можемо употребити и *соду*, само не сапун и врелу воду, јер то двоје скупљају при прању вунене ствари.

— ћ.

* * *

Против ситних штеточиња. — нарочито против листних вашију, гусеница, црваца итп., препоручује Jardin de l'Europe следеће средство: У један литар воде, треба скувати 4 грама американске црвене поташе, 4 грама сумпорног цвета и 4 грама пераћег сапуна. Једну крпицу, сунђер или четкицу треба замочити у горњу смесу, кад се олади, па она места наквасити, где се налазе листне вашице, црвци. За гусеничка гњезда, која се налазе високо на гранама, треба крпу привезати на дугачку мотку, добро је с оном смесом наквасити и тако гњезда кропити. Ми можемо ову смесу и појачати, кад узмемо на исту количину воде 8 грама поташе, 8 грама сумпорног цвета и 4 грама сапуна: не помогне ли прва смеса, ова ће друга за цело помоћи.

— ћ.

* * *

Салата се, по француским пропису, — најбоље на следећи начин готови: Французи, нарочито у финим, бољим кућама, не соле и не преливају салату зејтином и сирћетом, као ми, него то све уједно чине, па и ја, који сам то опробао, велим, да је тај њихов начин зачињавања салате — бољи. Не треба салату сувом сољу солити, него со треба растопити у сирћету, па онда овом раствору додати зејтин, све *добро* виљушком размутити и том смесом прелити салату, или још боље, сваки комад салате у тој смеси *добро* измешати. Што се количине тиче, колико ће се од сваког зачина узети, препоручује Goufflé ово правило: са сирћетом буди штедљив, са зејтином раскошан, са сољу паметан, а при мешању направи се луд.

— ћ.

* * *

Како треба нове шљиваке подизати? — Биће томе десетак година, од како немачки воћари своје сугрђане опомињу, и то сваке године повторавају, да не подижу нове шљиваке набављеним изданцима, *него да младице из семена изводе.* Сви опити, који су у том погледу учињени, испали су *свуд и у свима приликама* — да не може боље бити! Па и ми сами знамо из искуства, да су из семена подигнути шљиваци много трајаснији, дужег су века од оних, који су од изданака подигнути. При сејању коштица, за извођење младица, треба узети коштице од најкрупнијих и најзрелијих «шљива», и онда ће бити шљиваци и роднији, и здравији и трајнији.

— ћ.

* * *

Против пчелиног убода — врло је добар сок од вреже и лишћа бундевиних. *Др. Раух* вели, да је увек, кад год га је пчела убола, натрљао оно место врежом ил' листом од бундева, па му је, обично, бол одма престао. — Поред осталих средстава, која су у овом листу препоручивана, добро је да и ово запамтимо, па кад устреба, да га употребимо.

— ћ.

* * *

Против пацова — препоручују Jardin de l'Europe ово просто срество: на места, где се пацови задржавају, треба метнути или обесити неколико свежњића *рутвице* (ситне руте, седефице = Ruta graveolens), па ће се сви пацови отуда разбећи. — Ово заиста треба опробати, па резултате уреднишгву «Тежака» саопштити.

— ћ.

ГЛАСНИК.

Нове биљке за исхрану стоке. — Велика оскудица у сточној храни, која се с времена на време појављује и која је и лањске године у целој средњој Европи прогутала многе жртве у домаћој стоци, нагнала је на мисао, да се проналазе све нове и нове биљке, које би могле рађати и у годинама неповољним за сточну храну, и на неподесном земљишту. И пронађене су две изврсне биљке, једна за слабије и сушне, а друга за мочарне земље.

1. *За сушне земље* — **Lathyrus silvestris Wagneri** — пљоснати или опитомљени сточни грах. Дугогодишња биљка (траје 50 г.). Издржи мраз и сушу, размножава се пресађивањем и семеном. За пресађивање могу се узети са успехом и старије двогодишње биљке а и врло младе од пола године. Но најбоље су биљке од године и по.

Пресађује се у јесен и пролеће: у месецима Септембру, Октобру, Марту, Априлу и Мају. А сеје се у Априлу, Мају и Јуну. Семе се не мора киселити.

Свака сува земља, као песак, шљунак, крш, иловача, па и смоница, добра јој је и ако би имала у дубини воде. Само не трпи мртву воду, мањ' ако није од површине на 4 метра дубоко.

Земља се преорава што дубље.

Ђубрење не тражи а воле креч.

Хранеће материје по анализи су изврсне.

Сувих делова има у биљци:

Протеина	31,17%
Уља	3,66%
Екстрак. безазотних материја	28,34%
Биљног влакна	30,57%
Пепела	6,26%

Плева је са стабљикама, кад се семе омлати, двојином хранљивија од црвене детелине, даје се коњима место ливадског сена, а говедима у сечки са половином ливадског сена.

Хранећих делова има у плеви и влању (слами):

Протеина	13,97%
Уља	3,53%
Екстрак. безазотних материја	38,91%
Биљног влакна	37,93%
Минералних делова	5,61%

Сагорела биљка садржи у своме пепелу ове супстанције.

Калија	38,5%
Креча	17,4%
Фосфора	13,2%
Магнезије	1,2%

Треће године после пресада, или сејања, почиње њена права употреба и онда доноси потпуну жетву, а дотле се не сме косити. На хектар даје на лакшој пескуљи 100—120 нових товара сувога сена а на бољој земљи 130—200 нових товара.

Коси се више пута преко године и то кад напупи да цвета а то је у Немачкој последњих дана Јуна и с почетком Јула.

Биљка остављена за семе, даје на хектар 3—6 нових товара семена. Старија биљка даје више.

Стока је врло радо једе, што доказују многи опити чињени са овом опитомљеном биљком.

2. *За мочарне земље* — **Polygonum Sachalinense.** То је једна врста ељде, која успева на влажним земљама, где скоро ни једна друга сточна биљка не може успевати. То је горостасна биљка. Лишће јој је широко 24 см. а са петељком заједно дугачко је 26 до 30 см. *Усиева без иресађивања свуда*, **нарочито на влажним управо мочарним земљама.** Висина целе биљке износи 3 мет. Кад се убокори противстаје најјачим мразевима и осигурава трајну и обилату жетву, сваке године. Избија из жила, свуда око себе, многе изданке и тако се сама размножава, без икакве неге и обрађивања.

Говеда је једу у највећу сласт од врха до дна. Коњима је и овцама такође врло пријатна храна. У њеној постојбини одакле је донешена и припитомљена, храни се њоме и дивљач. За то ће она добра бити и за кошутњаке.

Садржина свеже биљке, по хемијским анализама ова је:

Воде	82,37%
Сувих делова	17,63%

Садржина суве биљке:

Протеина	18,97%
Уља	2,38%
Безазотн. екстракт. материја	36,05%
Биљног влакна	34,43%
Пепела	8,17%

Ова се биљка раамножава семеном и жилама, које су чланкасте, са зачетцима нових изданака (ризомама). Семе се врло тешко набавља, јер француско пољопривредно друштво ради на томе, да га за себе задржи, те тако да добије продавање семена у монопол, а у Немачкој оно се врло тешко производи због климе. За то ће минхенско друштво продавати жиле (ризоме) којима се и лакше и брже ова биљка размножава и већ прве године стаса за косидбу.

Ове две биљке, које једна другу допуњавају, јер једна успева на сушним земљама, које у својој дубини ни испод 4 метра немају воде а друга на против баш на оним земљама, које су јако подводне и тако њих две заједно биће у стању да избављају домаћу стоку од гладне смрти, те се више немамо бојати мањкавања стоке од глади.

За распростирање њихово брине се нарочито друштво названо **Латирус** (по једној од биљака), које се у Минхену образовало у циљу гајења ових биљака и њиховог даљег испитивања, а сада, пошто је циљ постигнута (биљке се показале као сасвим подобне за своју сврху) *и за њихово што јаче распростирање* по целој земљи и што распространеније умножавање.

О овим биљкама донећемо опширније извештаје у идућим бројевима, а сад можемо саопштити нашим читаоцима, да ће и Српско Пољопривредно Друштво предузети опите с њима а и да ће примати поруџбине од свију, који се интересују за ове новине међ' биљкама за исхрану стоке, — од најновијега датума.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК

Ванредног збора Српског Пољопривредног Друштва

Држаног 20. Новембра 1894. год. у Београду.

На окупу било је 37 чланова с' правом, а 2 без права гласања.

Председавао Јаков А. Марковић подпредседник управе, бележио секретар М. Јовановић.

Рад одпочет у 10 сахати пре подне.

Председник. — Захвали збору на одзиву и објасни питање ради кога је збор сазван.

Констатујући да су према списку пријављених чланова, испуњени услови чл. 46 и 47 правила, за пуноважно решавање питања које је стављено на дневни ред, отвара рад зборске седнице.

Приказа збору да је за известиоца од стране друштвене управе изабран г. Вучко Богдановић, умоли збор да саслуша, а известиоца позва да прочита извештај управног одбора.

Известилац чита: — Ванредном збору Српског Пољопривредног Друштва.

Данашњи збор, као што без сумње сви овде сакупљени увиђају, има да реши једно врло важно питање; важно како по само друштво што ће уступити једно своје, сада већ потпуно уређено имање, које му после толико година рада и после многих материјалних издатака, сада поносно служи: као огледало његова практична рада, а важно толико исто и с погледом на потребу, ради које се оно потражује од друштва.

Из истављеног дневног реда види се, да данашњи збор има да реши: *о уступању друштвеног угледног имања код Шапца* за оснивање ниже пољопривредне школе и пастувског сместишта. Но пре него што би се изнело, шта је рађено и потребно да се зна, па да Збор може приступити решавању; а верујући, да ће и збор усвојити гледиште и мишљење управе данас решити судбину овога друштвеног имања а тврди се тако надајући, да ће се похвална намера г. Министра народне привреде у скоро остварити, — Управа мисли, да ће погодити и жељу збора, ако на овом месту и овом приликом изнесе, ма и у најкраћим потезима историју тога имања и покаже стање, у коме се оно данас налази. Ово у толико више, да сузбије ма и помисао било кога, као да је друштву добро дошла ова прилика, да се опрости овога свога имања — добра.

Изнети исцрпно историју рада и свију прилика и неприлика, што их је друштво имало са овим својим добром, била би подужа писмена расправа. С тога задовољићемо се са најважнијим менама, кроз које је оно пролазило те дошло до садањега стања.

У почетку свога постанка Српско пољопривредно друштво имало је у Шапцу своју подружину, која је у својим првим годинама показала живахан рад и у потпомагању друштва у постижењу његова циља а и у ширењу рационалнијег рада у пољопривреди свога краја за практичне огледе и радове, општина је шабачка уступила подружини одмах у почетку, нешто своје земље. Али како је то било мало, то је општина по решењу свога одбора од 5. Марта 1870. године уступила подружини оно своје земљиште, на коме је сада друштвено угледно газдинство, «на услугу докле год иста дејствовала буде, па потом да опет иста подружина, кад би престала, врати општини њену земљу.» Доцније је у 1873 године овај услов измењен у толико, да «општина неће своју земљу одузимати докле год друштво за пољску привреду буде на њој радило.» Истина у 1883 и 1884 год. покушала је општина да одузме своје земљиште, али није успела и одустала је од тога. Забележити и констатовати треба тежњу општине шабачке, овда — онда — према приликама, да одузме дато земљиште.

Испочетка, па све до 1877. год. у главном је подружина у Шапцу руковала имањем, чинила пољске огледе и сама а и по информацијама и захтеву друштва; и бивало је да је по нешто од тог имања давала и под «десетак», не могући, ваљда сама да га обрађује. 1877. год. одбор друштва је решио: „да се друштвена земља у Шапцу претвори у једно примерно добро, и отада прелази имање под његову управу и старање. Отада оно почиње припрему за уређење имања, ограничавајући се и само кроз неколико још година на обрађивање земље обичним нашим усевима. Главну, међутим, пажњу скренуло је друштво на подизање и уређење воћног расадника, чему се је кроз дужи низ година у главном непрестано тежило и радило. Уз то одпочело је и поступно подигло најнужније зграде.

Велике незгоде, које су у почетку највише сметале да се изведе друштвена жеља т. ј. да се створи примерно добро, биле су: *у тешкоћи руковођења пословима*, немајући на самоме добру вична и стручна човека за то, и *у недовољним друштвеним материјалним средствима*, потребним за то, па и у *маломе простору* имања те су незгоде поступно уклањане а рад на уређењу и унапређењу имања продужаван, негда јаче, негда слабије како су кад друштвене управе схватале дужност своју и на томе раду и како су им када дозвољавала материјална средства. Тек кад не би стајао на првоме месту јак и важан разлог у немању довољно средстава за бржи рад и успех, била би за друштво јака осуда што је скоро 20 година протекло, док је добро доведено у стање *примернога добра*.

Успевши да концем 1878 год добије сталног, вредног и спремног човека, садањега управника добра, друштво је почело енергичније и радити на уређењу добра. Уређен је најпре воћни расадник и уведен плодоред; па од 1882 год. увођено поступно и сточарство и поступно набављане све потребне машине. Све је веће старање обраћано том добру, све су већи издатци одобравани за његово уређење, па је природно и што се је брже успевало, да оно буде и добро уређено и добар пример околини

Што се више радило и уређивало имање и више тежило да изведе рационалне радње, тим се више јављала потреба да се оно повећа. И с тога је најпре узето под закуп суседно имање г-ђе М. Магазиновићке а прошле год. и извесно општинско имање, те је тако од првобитног простора у 14 хектара створено сад имање од 45 хектара на коликом се простору може с успехом газдовати не само ради угледа већ и ради рентирања.

И ако кроз дуги низ година друштво је до сада утрошило на ово своје добро, по приложеном прегледу од 1873 до краја ове 1894 год. дакле за 21 годину 91363·70, а имало је за то време прихода од њега 42761·40 дин. Сума оволиких издатака казује довољно, како је тешко па и погрешно стварати угледно газдинство ван домашаја непосредне управе и руковања, без довољно материјалних средстава и без унапред утврђенога плана. А неприлике и незгоде кроз које је друштво прошло нека би послужиле као поука за будући рад.

Но остављајући све то на страну, друштво може ипак бити задовољно, што је на послетку успело, да на том имању постигне што је желело и што се вазда од њега исчекивало и захтевало. Од једног голог необрађеног поља око 14 хект. величине какво је у почетку примљено, друштвено добро преставља сада имање од 45 хектара подпуно уређено и обрађено, на коме је газдинство толико уређено, да може служити као угледно — примерно — и доносити још и приход, којим би се оно већ у идућој години довољно рентирало. Данас оно има: *свој уређени воћни расадник и сортиментални воћњак, утврђен плодоред, луцериште за производњу семена, све алате, сираве и машине за употребу и примену код нас, нужну теглећу стоку и крупну стоку за приплод, повртарство, пчеларство и потребне зграде.*

По именце има следећи свој инвентар:

1, 2 куће, шталу, кош са амбарима, шупу и бунаре у приближној вредности	7.200 дин.
2. Машине: за сејање стрмнина и кукуруза, за вршење и чишћење семена луцерке, даље плугове за орање и окопавање, ветрењаче, сечке, кошнице и алате и справе у приближној вредности	5.115 дин.
3. 7 грла коња и 5 грла говеда и кошнице у вредности	4.785 дин.
4. Преко 12.000 ком. благородних воћних садница, даље садница украсног шибља и разних дивљака за калемљење у вредности	13.440 дин.
5. Сортиментални воћњак од 400 воћака разних признатих европских и домаћих сората у вредности око	2.400 дин.
Свега око . .	32.940 дин.

Узмели се у обзир, поред овога још вредност луцериште на простору око 14 хектара, вредност сада засејаних озимих усева, као и вредност коју газдинство на том добру по себи у опште преставља, — онда се увек може имати оцена о правој вредности овога добра.

Такво је стање друштвеног имања данас, када има да се реши, да се оно уступи на тако племенити циљ ради кога је потребно и ради кога се тражи, и да из друштвене преће у јаче и поузданије руке, у државну својину.

Друштво може бити задовољно, што у овој прилици даје из своје руке овако уређено имање и с поносом погледати на њ' као огледало

његова дуга труда и старања и његова практична рада. Само још не треба да пропусти, а да не спомене и с благодарношћу призна, да највећи део заслуге за постигнуте резултате и успехе припада садањем друштвеном управнику имања г. Светолику Петковићу.

Толико о добру самом; а сад о самом питању, које има да се реши. Г. Министар Народне Привреде изволео је, званичним писмом од 9. Септембра т. год. доставити Српском Пољопривредном Друштву своју «намеру да код Шапца оснује трећу нижу пољопривредну школу и пастувско сместиште», тражећи уједно од друштва да га извести: «били оно вољно било да за оснивање ове школе и пастувског сместишта уступи и оно земљиште, на коме постоји угледно друштвено газдинство.« — Ову намеру г. Министра друштвена је управа поздравила и радо прихватила сматрајући за једну од најпречих дужности, да предусретљиво дочека и прими сваки захтев, који би се клонио што бржем и повољнијем отварању такве школе, јер је то и по њеном нахођењу хитна потреба како посебице за дринсавски крај, тако и по напредак наше привреде у опште. А дужна је била прихватити и потпомоћи остварење ове намере г. Министра још више и с тога што је и само друштво у конференцискиm резолуцијама свију друштвених секција у 1890 год. истакло потребу и предложило господину Министру Народне Привреде, поред осталих мера за унапређење пољопривреде, и оснивање пољопривредне — ратарско-воћарске — школе у дринсавском крају — у Поцерини.

(свршиће се)

ЗАПИСНИК XXIX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 4. Новембра 1894 год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник госп. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Анта Голубовић, и Никола Вељковић.

Председавао потпредсеник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

197.

Прочита се записних XXVIII седнице. — Одбор га усвоји.

198.

Прочита се писмо занатлијског савеза, којим шаље 60 комада књига «Пољска привреда и основ. школа» и моли друштво, да их откупи по — пр. дин. комад. Пошто је по друштвеним правилима уредник „Тежака» референт за књижевне послове, то је решено да се преда уреднику на преглед и реферисање.

199.

Прочита се одговор г. Министра народне привреде о уступању друштвеног добра код Шапца за пољопривредну школу. — Одбор реши: 1. Да се понова пише г. Министру и умоли, да изволи јавити: хоће ли да му друштво уступи уз непокретно имање и сав покретни инвентар, и. прима ли закупе и терете на имању, пошто се то из његовог писма не види, а потребно је, да се и то зна, и 2, да се умоле г. г. Јаков А. Марковић и Вучко С. Богдановић, да лично предаду објашњење г. Министру, а и сами објасне све што је нужно у погледу тешкоћа и начина уступања друштвеног добра, па о ресултату да поднесу свој извештај.

200.

Прочита се писмо г. Министра народне привреде о израђивању пољопривредних справа у војној фабрици у Крагујевцу. — Одбор примивши ово к врло повољном знању, изабра г.г. Вучка С. Богдановића, М. Јовановића и Николу Вељковића да ово проуче и реферишу: које би пољопривредне справе првенствено требало препоручити фабрици, да за сада отпочне израђивати.

201.

Г. Вучко С. Богдановић прочита свој реферат о правилима ново образоване «пољопривредне подружине за срез звишки.» — Одбор усвоји приметбе референта с тим. да се и подружини доставе. и, да јој се за образац пошљу правила ма које подружине која већ постоји.

202.

Благајник г. Вучко С. Богдановић, прочита извод о стању друштвене благајне за месец октобар, по коме је било:

Примања	13.686·55
Издавања	4.905·85
Остало готовине за новембар . . .	8.780·70

Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XXX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 12. Новембра 1894 г. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

203.

Прочита се записник XXIX седнице. — Одбор га усвоји.

204.

Прочита се молба Вениамина Ђ. Лазаревића пољопривредника из Смедерева, да му се по ранијем решењу управног одбора, и сада урачунају послане воћне саднице са 30 од сто јефтиније од цена означених у ценовнику. — Одбор реши, да му се за сада по молби учини. а известити га, да то важи још само за овај случај.

205.

Прочита се молба Гвоздена Николића кафеџ. овд. за дозволу, да може на друштвену адресу поручити на страни «рехтификатор» за пециво коњака. — Решено да му се дозволи.

206.

Прочита се писмо Драгутина Н. Штерића из Ракинца, којим пита: шта ће коштати справа за стругање горе са транзмисионим точковима, јер је намеран да подигне стружницу са 12 тестера на једном гатару. — Решено, да се извести: да се друштво не бави набављањем оваквих справа.

207.

Прочита се молба Евгенија Хофмана економа из Кучајне, да му се изда уверење за три кобиле, које је купио на страни за приплод. како би кауцију код царинарнице велико градишке могао дићи. — Решено, пошто се није обратио друштву пре него је стоку увезо, то му се сада не може издати уверење, јер стока није на друштв. адресу ни увезена.

208.

Уредник календара г. Паја Тодоровић реферише, да је календар 1895 год. готов и да ће се кроз дан два донети. — Одбор прими к знању с тим, да цена календару за иностранство буде пола круне са додатком поштарине у прекрштеном завоју. Растурање да се изврши по досадањем начину са рабатом: за готово 25. на почек 20, а обичним растурачима 10 на сто.

209.

Прочита се одговор г. Министра Народне привреде о уступању држави друштвеног добра код Шапца за отварање пољопривредне школе и пастувског сместишта, а у једно се саслуша и усмени реферат одређених изасланика. — Решено: 1. Да се за решење овога питања сазове за 20-ти т. м. ванредан збор.

2. За известиоца на збору изабра г. Вучка Богдановића и

3. Пре него се ово питање изнесе пред збор, да се све о овоме предмету изнесе још пред једну одборску седницу, те да се реши гледиште, које ће одбор пред збором заступати.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ.

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејање на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже «укрштањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6

Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог . . . 14

Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту 17

Општински расадници и користи од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредник треба да води рачунске књиге . . 40

Којим би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (један прилог подизању домаће радиности) 52

Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење живе тежине код стоке 58

Мислите и на птице! 65

И гора има свога сајбију (приповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главничавог жита. — Како треба држати приплодне бикове 78

Још један знак млечности код крава. — Овас је најбоља храна за коње. — «Мајкина душица» као лек од устобоље и шапа 79

За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Ђубрење воћака после једног обилатог рађања 80

Како се воћке могу одбранити од лисних ваши. — Повреде на кори 81

Подижите одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82

Сапуњавица као ђубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83

Да се плесниво буре очисти, а да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар «сенф» (слачицу) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се кита цвећа одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85

На шта треба пазити кад деца, која иду у школу, израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје филоксере и пероноспоре . . 86

Домовина наше боце, зване «српска боца.» — Колико се где и у којој земљи ради, а колико празнује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе.

а) У *Србији*: Ратарска школа у Краљеву 123

Школа за винодеље и воћарство у Букову. — Државна ергела 124

Управа топчидерске економије 125

Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . . 127

Расадници америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128

Подружине Срп. Пољопривредног друштва 130

Кола јахача «Кнез Михаило» 134

Пчеларско-воћарске задруге 136

б) У *Црној Гори*: Књаж. црног. земљодјелска школа у Подгорици 137

в) У *Далмацији*: Пољоделски завод у Гружи (код Дубровника) 137

Покрајинско пољоделско веће у Задру 138

г) У *Босни и Херцеговини*: Техничка средња школа, — Пољопривредне станице 138

д) У *Троједници*: «Господарско-шумарско училиште» у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожези 139

Винодељско-воћарска школа у Петрињи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитивање семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140

Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 годи.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141

Српске пољопривредне књиге и новине 144

Примедбе и исправке 145

Цена 0·50 пара динарских.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

САДРЖИНА: **Чланци:** Кочње и сметње пољској привреди (наставиће се). — Предходни услови за подизање нови винограда америчком лозом. — Неколико речи о неговању малине. — Неке напомене о гајењу говеда (свршетак). — **Белешке.** — **Гласник.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак.** — **Књижевни огласи.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 51 и 52. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 25. ДЕКЕМБРА 1894. ГОДИНЕ ГОДИНА XXV.

ИЗВЕШЋЕ

О прскању винограда противу пероноспоре, које је крушевачка пољопривредна подружина извршила ове године у округу крушевачком

Усљед огромних штета, које су винодељци овог округа претрпели од „Пероноспоре" или пламењаче, која се 1892 и 1893 године појавила у великим размерама по виноградима ове околине, и која је, само 1893 године, округу крушевачком нанела штете, у грожђу (и вину) преко 1,000.000 динара; крушевачка пољопривредна подружина, старајући се о целокупном пољопривредном бољитку и добру ове околине, уочила је ту велику штету наших виноделаца и пољопривредника, потражила је лека противу те нове болести и напасти, и нашав га, у прскању лозе, са раствором плавог камена у кречном млеку; предузела је нужне кораке за прикупљање и набавку нужних сретстава за сузбијање и уништавање ове опасне болести и спашавање још постојећег винодеља у овој околини. О чему ћемо овде проговорити.

Пероноспора или пламењача у округу крушевачком опажена је први пут још 1884 године кишне. Али врло мало. За тим 1892 године пероноспора се појави у толикој мери, да усљед оштећеног листа, није могло грожђе дозрети, већ је онако полусазрело обрано и смештено. 1893 године пак, као одвећ кишне (преко лета), пероноспора се, тако нагло и у огромној мери распростраии, да је скоро све виноделске крајеве за разила у толикој мери, да је и лист и род на лозама готово сав пропао и осушио се. И оно мало грожђа што је било остало, није могло без лишћа дозрети, већ је онако више зелено, нагло зрели (— тек зацрвенело) брано и на пијаци крушевачкој продавано по 30— дин. товар, и ако ништа није ваљало. Толика је оскудица у грожђу наступила била.

Те године (93) почела се је појављивати пероноспора, у малој мери, још од Видова дана, па у колико топлота са влагом растијаше у толико се и она све више шираше, док у Августу и Септембру не обузе све

Кад о св. Илији видох, да су и моје лозе — чардаклије, у башти већ преполовљене у листу и роду, онда обратим сву пажњу и на околину, и уверим се; да је пероноспора, на жалост, на све стране нагло се почела ширити. Известим о томе одбор подружински, и он мн повери, да потражим и опробам лек против ове напасти.

Знајући за исти, одмах направим раствор плавог камена са кречним млеком, (и то 1 на сто плавог камена а 2 гашена креча) и том чорбом, а помоћу једне обичне штрцаљке, испрскам добро све моје лозе један пут. Понудих једног мог комшију да и њему с овим леком испрскам лозе, но он непристаде. За тим одох ја у бању, где остадох до 15 Августа. На путу за бању, не изгледаху још виногради да су јако оштећени. Али, при повратку страшно изгледаху, скоро сви виногради голи, без лишћа и рода, само црна земља и травуљина; све беше се већ посушило и опало! И ако се с пролећа беше указао врло добар ластар и род, он застаде и закржља.

Кад дођем мојој кући, на велику моју радост, застанем моје испрскане лозе у башти са зеленим листом па и с родом. Дејство прскања и лека било је очевидно, јер све околне лозе, па и мога комшије, бејаху готово сав лист и род изгубиле, и стајаху голе. Ово једно прскање, и поред тога што су, ускоро, честе кише падале; тако је изврсно дејствовало, на сузбијање пероноспоре, да је пресекло сасвим свако даље ширење заразе по лишћу и роду. Било је доста листова и гроздова, који су били већ до пола заражени и осушени, а прскање је учинило толико, да је друга половина лишћа и грожђа остала зелена и очувана до зиме; па је преостало грожђе још врло лепо дозрело и у сласт поједено било. А сви други осмалуци и виногради, који не беху прскани, изгубише скоро сав лист, осим по 2—3 вршна листића, који тек показиваху, да се лоза још није са свим осушила и да вегетира. И тек $^1/_{10}$ грожђа ако је преостала, па и она остаде не зрела до Митрова дана. Само су се знатно боље одржале лозе, које су биле ближе каквом заклону, ближе ког дрвета или стреје и на промајним, узвишеним положајима.

После оног очевидног искуства и успешне пробе, потписати је одмах о овоме известио одбор овдашње подружине, и изнео, како клице од пероноспоре остају и на самој лози и пупољцима из једне године у другу, и уз влажно лето, може и идућег лета развити своје опустошавајуће дејство, које ако се 2—3 г. узастопце понови могу се наши виногради и из корена осушити

млого брже и јаче, негли од филоксере. Зато предложих, да се подружина постара да дође до нужних материјалних сретстава, ради набавке нужних справа и лекова, како би се идуће — ове године могло предузети прскање и спашавање винограда у што већем размеру, а по могућству и у целом овом округу.

Подружинска управа усвоји овај предлог, и изради план и предрачун за прскање винограда у целом округу ради спашавања винодела овд. од пероноспоре.

Тога ради, подружина наша обраћала се је с молбама, бившем ово окружном одбору, Српском Пољопривредном друштву, г. министру народне привреде и своме збору, за помоћ, ради набавке нужних сретстава и организовања заједничких радова око сузбијања пероноспоре и спашавања постојећих винограда, у овом, па и у осталим окрузима.

И успело се је, те је, прва, крушевачка подружина примила на себе руковођење прскања и набављање нужних сретстава за то, вотирајући и сама на ту цељ 250 дин; израдила помоћ, код пољопривредног друштва 200. дин; код сталног окр. одбора 750 дин и помоћ пероноспорног одбора у справама и камену 410 дин.

Овом помоћу, подружина је уредила и извела радове прскања у свих 6 срезова окр. крушевачког, и у вароши Крушевцу такође.

За ту цељ набавила је: 8 прскалица «Сифонија« са 1 и 2 млаза; два бурета плавог камена (500 кгр); једна кола креча; 17 буради гасних и шафоља за прављење и пренос лека и прскачке чорбе; 14 сандука са 28 канти гасних, удешених и дозираних за подмеравање течности (воде), 7 цименти дозираних за подмеравање плавог камена, и 7 кашика дозираних за подмеравање креча; и 7 прскачких књижица за бележење радова прскачких.

За овим су, стечајем, добављени 6 прскача и 6 помоћника. Исти су се недељу дана вежбали у Крушевцу и околини, у прављењу лека — «бордовске чорбе«, за прскање лозе, и руковању прскалицама и нужном срачунавању виноградских површина и чокоћа, и вођењу дневника и бележака прскачких. За ово време вежбања прскачи ни су имали никакву дневницу од подружине, већ им је уступљена наплаћена такса од испрсканих околних винограда и чардаклија (лоза), и то 1 дин. од мотике и 5 пр. дин. од чардаклије. И они су били задовољни. Било је случајева кад су њих двојица зарађивали 5—10 дин. дневно.

За тим дато је сваком прскачу: по једна или две прскалице; по 50—100 кгр. плавог камена и креча; по 2 бурета и један шафољ за чорбу; по 4 канте у 2 сандука гасних, у које је смештен био плави камен и креч; по једна цимента и кашика за мерење плавог камена и креча; по 1 прскачка књижица са прописима прављења чорбе и таксом, и по једна објава са препоруком на среске и општинске власти и винодељце, у којој је била назначена такса по 1 дин. од мотике за лек и рад прскачу.

По том су сви прскачи, са знањем окр. власти, и с потребама својим упућени, сваки, у по један срез, да иду, из места у место, и пријављујући се власти, обавештавају винодедце, и врше прскање винограда сваком, који хоће, по датим им прописима и одређеној најнижој такси.

Прскачи су пошли у другој половини Маја, па су неки остали у срезу до конца Јуна, а неки до конца Јула.

И по свршеном прскању и прибраним датима, наша је подружина успела испрскати у овоме округу, следеће површине; и то:

I. *У вароши Крушевцу и околини*, радили су 8 прскача, ради вежбања, са 8 прскалица, у 4 места,

ПОДЛИСТАК

ЖИТНИ МЕТИЉ

ANISOPLIA AUSTRIACA

(штеточиња-инсект — стрмних жита).

(СВРШЕТАК)

Но за њих би још корисније било да култивишу такве сорте ражи које се брже развијају. Такве су на прилику пробштајнска и алписка раж Тада могу бити осигурани да, ако буду сејали ове сорте раније и сређивали их на време, могу постићи то да житни метиљ неће сместити ни једно јаје у ражишта. Избор семена такође има уплив на брзину развијања ражи. Доиста, свуда на југу Русије сељаци не само да никада не понављају своја семена, но код њих је чак у обичај прешло да сеју најгора семена. Остало боље зрневље они продају, да би тако што више пара зарадили. Слабо пак семење даје и слабу биљку, која се споро развија и стаса. Овај штетни обичај потиче у неколико из сиромаштине у неколико из незнања и рђавог рачуна, с тога се ради на његовом уништењу, да би се тако достигла брзина у развијању и сазревању ражи.

На овакав начин, ми отимамо од житног метиља могућност да смешта своја јаја у ливаде, у парлоге од пиревине и њиве од ражи, те тако само остављамо њему још њиве од пшенице и јечма. Ма да је и могуће на овакав начин отети од житнога метиља доста знатан део његове просторије, али свакојако та просторија која је још заостала под његовом влашћу и сувишна је за њ. Но и овде њима ништа не смета да га још у ужи тесnац дотерају. На југу Русије обрађују готово искључно јару пшеницу. Само два напредњија поседника почињу да сеју и озимицу. Узрок пак овоме претпостављању јарице — озимици скрива се једино у конзерватизму, којим се свуда одликује огромна већина пољорадника. Сви тамошњи пољорадници тврде да им није могуће озимицу сејати с тога, што она не може да издржи малоснежне и сувомразне зиме, кад се равнице савршено оголе и у промрзлом земљишту измрзне и пропадне корење и стабљике ове пшенице Други к овоме додају још и то, да озимица тамо не може да издржи мартовске мразеве, који се тамо веома често дешавају. Али то није баш у самој ствари тако. 1879 год. пролеће је на југу Русије било врло оригинално. Већ је у почетку фебруара снег скоро сав био окопнио, реке се одмрзле и наступило топло време, сва се вегетација пробудила, и пољорадници на све стране приступе к сејању јаре пшенице. За тим у почетку марта, опет наступе јаки мразеви, тако да је се чак и Дњепар поново заледио, местимице напада и опет снег, а местимице га није сасвим ни било, и вегетација није ни у колико била заштићена од такве изненадне зиме. При свем том, ови оригинални и по изгледу крајње неповољни услови тога пролећа нису ни у колико нанели штете летини озимице код многих пољорадника, где се обрађивање њива за озимицу врши добро. Као да су се нарочито баш стекли овакви оригинални услови тога пролећа за то, да би сасвим разуверили пољораднике у таквом предубеђењу, које се код њих створило односно способности озимице и њеног понашања спрам таквих мразева! Разуме се, кад би се сејала озимица под ралицу или друго које првобитно оруђе, којима се земља оре на 3—5 см. дубоко, то тада озимица не би ни могла издржати такве мразеве. Корење које лежи близу површине јако се повређује при пуцању танкога слоја орнице под уплівом мраза; и доста је да се деси овако једна повреда па да биљка сасвим пропадне од мраза. Где пак Ранзомовски или неки други усавршени плуг спрема земљи-

код 95 лица, испрскали су *свега = 135½ мотика винограда*, чардаклија, бостана и зелени I и II прскање;

II. *У срезу расинском* радили су 2 прскача, Петроније Петровић и брат, са 2 прскалице, и у 12 места код 45 лица, испрскали су = *99 мотика винограда*, нешто бостана, кромпира и лука, већином I прскање;

III. *У срезу моравском* радио је Аксентије Стојадиновић из Крушевца и друг, и са 1 прскалицом, у 4 места, код 13 лица испрскали су = *145½ мотика винограда*, већином I прскање;

IV. *У срезу алексиначком* радио је Димитрије Ђокић из Крушевца и друг, са 2 прскалице, у 1 месту, код 20 лица, испрскали су = *120 мотика винограда*, већином I прскање;

V. *У срезу трстеничком* радио је Љубомир Недић из В. Дренове са другом, са 1 прскалицом, у 4 места, код 11 лица, испрскали су = *70 мотика винограда*, I прскање;

VI. *У срезу ражањском* радио је Вуле Крсмановић из Срња са другом, са 1 прскалицом, у 10 места, код 10 лица, испрскали су = *161 мотику винограда*, већином I прскање;

За рачун Српског Пољопривредног Друштва из Београда рађено је:

VII. *У срезу жупском*, руководио је I прскање друштвени изасланик г. Петар Стојадиновић руковаоц топчидерског расадника, из Београда сретствима друштвеним, а радио је подружински прскач Богољуб Ступљанин из В. Дренове 8—10 помоћника, са десет прскалица (Сифонија, Аустрије и Живићеве), и у 3 места, код 20 лица, испрскано је: *330 мотика винограда I прскање*; — а друго прскање руководила је крушев. подружина, преко среске власти, и под настојавањем г. Германа Поповића свешт. у Александровцу, а радио је подружински прскач са 3—4 прскалице, у 3 места, и испрскао је = *141 мотику винограда II-го прскање, свега = 471 мотика*, I и II прскање.

Укупно дакле, у 6 срезова и вароши Крушевцу, са 20 прскача, 18 прскалица, у 41 месту, код 215 лица, *испрскано је 1202 мотике винограда*, (бостана и зелени), већином I прскање.

Кад би се овоме броју додао онај број мотика виноградских, који су приватни са својим прскалицама, у 5—6 места, извршили; онда би укупни број испрсканих винограда у округу крушевачком изнео око 1500 мотика.

Са придобијањем виноделаца, да дају прскати своје винограде, ишло је доста тешко; прво с тога; што је ово, за наш свет, нова болест и лек, па многи, о њој ништа ближе нису знали, до њену опустошавајућу моћ, па нису могли веровати у сигурност лека, који им се препоручује и нуди, а који они до сада нису сами никад опробали; — друго, што је прскање винограда, и ако сведено на најмању меру 1 дин. од мотике, (а у жупи вршено чак и бесплатно), ипак причињавало један нови трошак, који нису навикли да чине наши винодељци, — и треће, што је летошња велика суша јако и сама спречавала развијање и ширење пероноспоре, те млоги видећи; да се пероноспора не шири као прошле године, и да се лист на лози и род добро одржава, уздржаваху се од прскања. Због овога су млоги винодељци остали у неверици према овоме леку и прскању, чије моћно дејство, усљед летошње суше не могоше особито јасно видети.

Усљед летошње, за винограде повољне суше, виногради су се овог лета врло добро одржали од пероноспоре. Лист и род се изврсно одржао и дозрео, како код прсканих, тако и код непрсканих винограда, па се је и лоза са пупољцима за идући род добро раз-

---

ште за озимицу, дробећи га на већој дубини, тамо се биљке дубоко укорењују и оспособљавају да издрже уплив мраза без да повреде своје корење и стабљике.

Ово питање: да ли је могуће или не, сејати озимицу у јужној Русији за њих је врло важно, и с тога овај факт има огроман значај, јер је могућност њеногa успевања потпуно доказао опит тога пролећа. Кад би још у ширим размерима заменили јарицу озимицом, они би успели да још јаче ограниче ту област, на којој живе ларве житнога метиља. Они би тако сконцентрисали ларве само на њивама што су под јарицом.

Но и њиве јечма исто тако могу се ослободити од ових ларви. Јечам развија се врло брзо, и кад би се почео сејати рано, руководећи се увек у таквој прилици згодним временом, то лако би постигли то да он сазрева заједно са озимицом. Тада би ларвама житнога метиља остало још једини спас да бегају у њиве под јарицом. Кад би даље још и тај део просторије, који је под јарицом, засејали другим јарим усевима, којима се не храни житни метиљ, као што су: кукуруз, овас, просо, репица, дуван и др., то и таквим путем би отели од житног метиља још нешто просторије, и приморали би га да закопа своје потомство још на ограниченије земљиште.

Довде је изложена цела серија мера, с којима пољорадник може да скупи огромну масу житнога метиља на једно место, које је он још израније за то спремио. И заиста, кад би све ове напред изложене мере применио пољорадник, он би опет и у том случају, кад би се на његовим њивама појавио у огромним количинама житни метиљ, могао бити потпуно уверен да ће све потомство ових житних метиља бити заривено у земљиште само тих њива, које су у време њиове појаве биле под јаром пшеницом, и да у земљишту свију других његових њива може наћи можда највише 2—3 ларве, које су тамо случајно сместиле женке што су залутале с пута.

Но с концентрацијом ларви житнога метиља у њивама јаре пшенице, ми смо извршили тек половину посла. Сада треба уништити још и ове ларве. Ово се пак може постићи, ако будемо преоравали означене њиве у одређено време и на извесну дубину.

Познато нам је, да ларве не могу да издрже ладноћу и да се с тога заривају на дубину до 14 см., те зато је неопходно нужно да се у позну јесен њиве преору које су биле под јаром пшеницом. Кад их тако преоравамо у новембру, пошто су већ наступили мразеви, на дубину од 8—14 с.м., ми тада истурамо на поље већину ларви. На таквом ладном времену ларве су троме, и неће имати ни толико моћи да поново оду у земљу, те ће тако поскапати од ладноће. Оне опет ларве које не буду изметнуте на поље, већ остану сакривене под грудвама земље, морају такође поцркати преко зиме, јер при превртању земље оне ће се обрести ближе до површине њене, у границама тога слоја који се зими мрзне; друге опет ларве, које се у тој прилици на једвине јаде спасу од смрти, поскапаће при даљем преоравању ових њива. Да узмемо пример. Рецимо „да ће се у 1890 год. појавити огромне масе житнога метиља. Ако буде постојала више изложена система гомилања ларви, то ће се све оне завући у њиве које су у тој години биле под јаром пшеницом. Кад ми преоравамо ове њиве на дубину од 8—14 с.м. у другој половини новембра те исте године, то ми таким путем уништавамо доста ларви које се ту налазе. Затим, кад понова преоремо то поље у пролеће 1891 год., у априлу, за јари усев, ми опет изоравамо оне ларве које су ту заостале при новембарском орању; њих ће сада појести птице, мрави и т. д. После тога, у средини новембра 1892 год. и у пролеће 1893 год. опет преоравамо ту исту њиву и потпуно постижемо жељени резултат. На тај начин пошто четири пута преоремо плугом земљиште у коме живе ларве, потомци житнога метиља од 1890 год., ми долазимо до таквога резултата да нам 1893 год. напада на стрмнине веома ништавна количина житнога метиља.

Али и сем тога, што се ми овим преоравањем ослобођавамо од житнога метиља тим самим ми повишавамо и саму плод-

вила и изврсно дозрела, као први темељ за идућу добру бербу.

Изгледи су, за сада, врло повољни, да ће идућа берба виноградска бити врло добра и обилна, ако идуће лето буде сушно, (пошто пероноспора за своје развијање тражи влагу и умерену топлоту).

Но, ако идуће лето буде кишно и влажно, као што га, на жалост, већ предсказују нови календари за 1895 год. онда ће идуће године бити опет пероноспоре и штете велике од ње, као што је било прошле 93 године. И зато треба опет имати у приправности оправљене прскалице, резервног лека — плавог камена и нужног трошка за изашиљање прскача и сузбијање пероноспоре у идућем лету чим се појави. Што ће ићи сада много лакше, јер се већ има доста леп број прскалица из ове године, само их треба прегледати, поправити и у ред довести, како би се, на случај потребе, могле одмах употребити. Има ће прилична резерва и плавог камена, па и извежбаних људи, само би ваљало, организацију овог посла, боље удесити, по моме мишљењу, на основу путујућих прскача или изасланика, као што наша подружина врши калемљење воћа и прскање винограда.

Према стеченом искуству овде, за ове путујуће прскаче и винцилире најподеснији би били свршени ђаци винодељско-воћарске и ратарске школе, који би, поред ове дужности, могли узгред изближе да проштудирају и остале пољопривредне прилике и неприлике, и који би, по датим им згодним формуларима и упутима, могли прикупити млогу пољопривредну грађу о садањем и бившем стању пољопривреде народне и њених појединих грана.

Пошто нашем винодељу у овоме округу грози све већа опасност и штета, од сталног и растућег непријатеља — филоксере, и пошто је филоксера, у свих 6. срезова овог округа, проширила и умножила број огњишта заражених, то је подружина поред подизања запуштеног воћарства, почела радити; и код бившег окр. одбора, и код појединих виноделаца, на подизању окружног и приватних расадника америчке лозе, ради подизања будућих садова виноградских на америчкој издржљивој подлози. Утицајем подружине био је набавио пролетос стални окр. одбор 50.000 резница америчке лозе — «Рипарије«, ради подизања расадника амер. лозе у жупи. Али, скупштина среза жупског, на жалост није хтела дати нужно земљиште за расадник, и тако окр. одбор раздаде ту лозу појединим виноградарима, да саде како знају и уведу матичњаке американске лозе.

Пошто је досадањи рад подружине, код општине и округа, да дође до потребног земљишта за расадник воћа и амер. лозе, остао безуспешан; то је подружина почела да утиче више посредним путем, на воћаре и виноделце своје околине, препоручивањем, посредовањем и набављањем разноврсних расадница, како у воћу, тако и у лози за своју околину. Тако је из крушевачке околине и жупе прикупила једну наруку од преко 30.000 расадница амер. лозе, калемљене и некалемљене, за идуће пролеће. У овоме ће знатно моћи да помогну подружини и осталим виноделцима свршени ђаци винодељско воћарске школе из Букова. И неки су од њих већ почели повољно да утичу на своју околину у овом правцу, што је заиста само за похвалу.

Питање о подизању расаднице америчке лозе за жупу, одложено је на неизвесно време, по највише неувиђавношћу и неслогом жупљана, који су зажалили дати 5—10 хектара земље за расадник, а извесно ће изгубити 1000 и више хектара винограда са милијонима товара грожђа и хектолитара вина! Но, ипак

ност њива, и изобилнија летина биће резултат овога излишнога рада, који се мора око тога утрошити.

Једновремено са свима овим мерама предлаже се још и то да се у опште у такве културе у којима је овладала једноликост унесе што више разноликости. Јер једна од највећих погрешака на пр. у јужно-руској култури састоји се у томе, што су тамо скоро сви усеви жртвовани искључно култури јаре пшенице, и на њој се једној оснива целокупно њено благостање. А док је таква једностраност у газдинству, оно ће вечно бити засновано на песку. Разноликост у култури потребна је с тога, што ће се на тај начин дати култури више ослонаца, те тада неће моћи при појави само једнога житнога метиља да пропада читав један крај. Разноврсни усеви олакшавају пољораднику борбу са таквим штеточињама, и тако он може још имати наде на што богатију летину од овог или оног усева.

Осем довде побројаних мера могу се предложити још и ове:

Да усеви у колико је могуће буду што једноставнији на једном месту, јер је то згодно како за надзор, тако и доцније за уништење житнога метиља.

Гледати да се по могућности што јаче спречи рђави начин обрађивања њива.

Да се издају обавезна правила за уништење таквих штеточиња, чим се они у неком крају покажу.

Да се скупе подаци о оруђима и радним силама по срезовима и округима у којима је се појавио житни метиљ.

Да се испитају и определе недостатци у самом обрађивању њива, па да се изнађу средства и мере, које су неопходно нужне за поправку тога у самом месту.

Као главна и најрадикалнија мера против житнога метиља може се предложити промена системе газдовања, т. ј. прелазак из парложне системе у другу интензивнију, у коју би се према месним пољопривредним и економским условима могло одмах прећи, а према количини и организацији срестава за рад и производњу.

Ако би се појавила потреба за новац у таквим местима, у којима су се већ појавиле штеточиње, то је непосредна и морална дужност државе да таква места спомогне, у колико јој то њена средства допуштају.

Од природних непријатеља житнога метиља за сада се зна само за *чворке*, који се у великим јатима налазе у Малој Русији на њивама белих стрмнина, и у великим количинама хране се ларвама и чаурцима од житнога метиља. До 1884 год. није се ништа знало за то, да се чворци хране житним метиљем, али се ове године примети да су они одиста најопаснији непријатељи житноме метиљу, јер су га те године у огромним количинама уништили. С тога су чворци природни савезници човеку, у борби против житнога метиља, у оним земљама у којима их има.

Појава житнога метиља код нас показује, да се и наша пољопривреда налази у таквом истом јадном и чемерном стању, у каквом је била — а и сада је — пољопривреда у јужној Русији, кад је се он првом у њој појавио. Тс је право првобитно стање, кад у пољопривреди владају дивље, необуздане силе природе, од чије милости зависи сав успех или неуспех у раду пољорадника. Оно пак мало поретка, који је дуготрајном историском рутином унесен у пољорадњу, огледа се у њој у т. зв. *првом типу првобитних система газдовања*: *испашној*, *парложној (преложној) и огњеној*. Њине су најкарактерније црте ове: то су пре свега најекстензивније системе газдовања; сточарство је код њих независно од земљорадње, а усљед изобиља слободних земаља и оскудице радничких руку за њихово обрађивање, не постоји још никакве строге поделе између зиратних земаља: један и исти комад земље служи неко време за испашу, за тим се преобраћа у ливаду, или утрину, или шта више (н пр. при огњеној системи) оставља се да на њему шума порасте. Све три ове системе газдовања могу, према месним топографским и опште културним условима, напоредо једна с другом да постоје у потпуно хаотичком стању, или у извесној географској области једна над другом донекле да превлађује, као што је то случај на пр.

можемо се тешити, што ћемо се у скоро моћи користити оближњим великим расадником америчке лозе, који је држава већ отпочела подизати, у великом размеру у Нишу.

17. Новембра 1894. г.
у Крушевцу.

В. Витровић.
редовни члан друштва

САД ЈЕ ВРЕМЕ!

„Кошава“ и „мађарац“ бйју како је Богу воља; земљу стегао мраз, а мож' да ју је негде и снег покрио; зима стегла — те још како, а време на пољу непогодно и непријатно у тој мери, да се баш ништа ни на њиви, ни у башти неда радити, а домаћин сео у крај пећи ил' огња, па погледа у њиве и ливаде, у воћњак и повртњак, како све мирно почива, нигде ни искрице живота; гледа, како га је природа раставила од свега, што га је још пре неколико недељâ занимало, што му је давало пуне руке посла, а сад га обузела нека мора, па од дугог времена незна шта да ради, но чантра по кући, па је постао, и себи и укућанима, већ и несносан!

„Да хоће и то пролеће већ да дође, да се лâтим посла, јер човек треба да ради, а не да левêнта; једва чекам да сијне пролеће!»

Хм! Једва чекаш да сијне пролеће. да идеш на рâд! А јесил' спреман за рад?

Почекај мало, драги пријатељу! Још ниси спремио све што треба, да баш тако можеш да пожелиш пролеће, да идеш на рâд; још много што-шта имаш за пролећни рâд да спремиш: та још ниси ништа ни одпочео да спремаш за рâд, а хоћеш на рâд! Дед' поћи мало самном. да учинимо једну смотру на оруђе, на семење — да ли је све то спремно и у реду, да можеш одма, чим ти пролеће сијне, спреман и пуних руку на рâд поћи?!

Желиш пролеће, а овамо ниси још ни пшеницу, ни јечам, ни овас од уродице очистио, ниси ни кукуруз окрунио ни провејао и за сејање спремио. Погледај какав ти је *плуг*, како је још од јесењашњег орања захрђао и отупио, тако ти га ено и данас под кошом лежи; погледај како се цртало искривило, како се колечка изломила; погледај, како су на *дрљачи* зупци поломљени и поиспадали, па ти дрљача изгледа сад ка' крезуба баба; погледај *брâну* како ти се отрцала као циганска метла, — и ти с таком „спремом“ желиш пролеће!?

Па јест, ти ћеш то све учинити; али кад? онда, кад отопли, кад сијне пролеће, кад већ устреба, *са свачим спреман*, да кренеш у поље на рâд; онда, кад навале сви послови, па онако збуњен незнаш шта ћеш пре да одпочнеш, на коју-ли страну пре да пођеш? Све ти то онда иде на брзу руку; све се ради, а ништа као што треба не уради; много се што-шта одпочне а не доврши, јер све иде и мора да иде „на врат на нос»! Али тако не чини добар домаћин; он *сад* већ то све поправља и спрема; *сад* је за то најподесније и најјефтиније време да се све спреми, све оправи, све у ред доведе, очисти — да буду вреће пуне здравог, одабраног и од уродице пречишћеног „сјева“, да буду и плуг, и дрљача, и брâна подпуно спремни за добар и сигуран рâд, да се може певајући одма на рâд поћи, чим нам се време за то укаже.

Где ти је *ашов*, где *мотика*, где-ли су ти *грабље*? Ено, у ћошак бачено, све раскламитано, искривљено, стара микроскопичка уÿружења не вреде ништа, и с тога им је тада неопходно нужна помоћ од таквих културнијих уређења, као што су разна пољопривредна друштва и у првом реду баш сама држава главом.

Кад се у таквим друштвеним приликама појави овако зло у пољорадњи као што је житни метиљ, које је по својим штетоносним последицама од опште државног значаја, тада је прва и најпреча дужност саме државе да се што пре постара, па да са свима својим умним и материјалним средствима одма стане на пут такој стихијној опасности, против које нису у стању да се са успехом боре слабе и незнатне силе и средства појединих инокосника. Држава пак у овако предузеће треба увек да се умеша с тога, што она располаже са великим умним и материјалним средствима, па је и спремнија да одмах поведе систематичнијуборбу против житнога метиља до коначне истраге његове.

Овака је иницијатива од стране државе нарочито потребна у почетку појаве житнога метиља, кад су опасност и штета од њега још у повоју, јер је тада лакше борити се против њега и победити га. А кад се одмах у почетку упусти ствар или олако узме, онда се он брзо размножи и заузме огромне просторе засејаних њива са белим стрмнинама, па их све више опустоши и уништи Тада и општета од његова опустошења заузме непрегледне размере, као што је се то већ десило једном у Русији, о чему смо у овоме спису већ напомепули.

Ово би био најгори случај за интересе пољопривреде, јер би се тако пропустила најзгоднија прилика за борбу са житним метиљем, те би се доцније утрошила сва средства на борбу против њега, а постављена циљ не би се опет постигла.

У колико су нам наука и искуство, према савременом ступњу свога развитка, дали потребних података и закључака, — ми смо их у овоме спису систематизирали и развили, да би нам се у невољи нашли при руци и били од користи. Суд стручне критике оцениће: да ли смо и у колико постављену циљ постигли.

код нас сада, где почиње да превлађује нарложна (преложна) система газдовања, над осталим двема, у млогим крајевима,

Од коликога је значаја по нашу пољопривреду и економско благостање нашега народа била стара породичка задруга, то износимо у најлетимичнијем прегледу у овоме што иде, да би се видело, колико је наш народ са пропашћу и нестанком задруге изгубио.

Једна од поменутих најкарактернијих црта ових система газдовања, а на име изобиље слободних земаља, служи, при извесним политичким условима, као основни узрок другим последицама, које су од опште — културног значаја. Тако, на пр., код нас у Србији, где влада право приватне својине малих сопственика на земљу и др. средства производње, јавља се као последица изобилности слободних земаља велика распарчаност зиратних земаља. Овака пак распарчаност зиратних земаља у области пољорадничких одношаја, условљава крајњу разједињеност и онако незнатног броја радничких руку, дакле потпуно осуство концентрације рада и средстава за производњу, које је друга карактерна црта горепоменутих система газдовања, и отуда код нас оваква сиромаштина у народу.

Овога није било у нашем народу, док су биле живе наше задруге, а са њима и усредсређени рад и средства за производњу (разуме се са груписаном земљом) код свију привредника, са рационално оствареном поделом рада према личним способностима чланова задругара. Али кад наступе критичке прилике онда народ свагда тражи себи спаса у својој рођеној творачкој сили и моћи; он пзумева своју самопомоћ у пољорадњи. Ова се самоделатност огледа у слабим, али корисним и спасоносним покушајима самих пољорадника да се, у осуству својих патријархалних задруга, у простим пољским радњама помогну својим првобитним кооперацијама: мобом, спрегом и позајмицом. Али оваквом својом саморадњом они могу тек донекле да сузбију неодољиво штетне последице своје инокоштине. За мало сложније пак своје послове где је потребна већа умна и материјална снага, оваква њиова

поломљено, а на грабљама ни једног зупца нема! Зар с тим и таковим „алатом" мислиш ти пролеће да дочекаш и на рâд да пођеш? Срамота је то, да ти *сад* већ ни на најпреће услове не помишљаш, које испунити треба, а да се на рâд поћи може и — сме! То ми исто тако долази, као кад би ти црева од глади већ у велико прокрчала, да те и мука спопадне, а ти би тек онда у воденицу пошао, да брашно за проју самељеш.

Сад дакле треба да оправиш и у ред доведеш сво оруђе, нарочито ашов и мотику, јер може врло лако и време да попусти, па ћеш моћи у башти да прекопаш и оне празне леје, које ниси јесенас прекопао. За прекопавање, ђубрење и спремање празних лејâ, не треба да чекаш пролеће, него треба да су ти све леје једном већ прекопане, па ако то ниси учинио јесенас, учини сад, чим ти време дозволи, да узмогнеш ашовом у земљу.

Сад је време да и на то премишљаш: шта ти треба од оруђа и поновити, па и то за времена још да урадиш. Има и неколико најновијих, врло подесних спрâва, с којима ћу те, драги читаоче, ево да упознам, да и ти видиш, како мислени људи све више смишљају на то: како ће стварати начина и могућности, а с њима упоредо и разна, подесна оруђа, с којима ће све те послове и лакше, и боље, и брже одправљати.

Да пођемо по реду.

Прво долази прерађивање и спремање земље. У 42. броју овог вашег доброг учитеља — „Тежака", ја сам вам рекао и дао вам разлога, да треба *одма*, чим једну леју у башти испразните, да ју и прекопате; чим последњи струк поврћа с једне леје из земље извадите, одма и ашовом у земљу да ударите, па ће вам бити с пролећа пред сејање, не само лакше прекопавање, него ће и свако поврће у тако спремљеној земљи боље напредовати, суши одољевати и снажније ће се у сваком правцу развијати.

Исто је тако и на њиви; угарена њива, лакше се даје пред сејање узорати и уситнити; на угареној њиви сваки усев боље напредује и бољи рôд рађа.

Ако дакле ниси јесенас прекопао повртњак, прекопај га *сад*, чим ти време за то дозволи, да бар неколико недељâ тако прекопан постоји, да измрзне и зимске се влаге насити.

Ко је, дакле, још јесенас свој повртњак прекопао, или га и сад још прекопа, тај га с пролећа пред сејање ил' сађење неће морати у пуној дубљини да прекопава, јер је земљу кроз више недељâ и мраз издробио и уситнио; он ће ју само површно, па било то и мотиком само, претурити, да семе у фришку земљу дође.

Где су просторије веће, онде и то површно претурање земље узима много времена, па да би и то брже ишло, измислише ево сад и за тај посао *ручни плуг*, ког вам приложена слика показује. Мени је ово оруђе познато и ја га с тога и нашим домаћинимâ препоручујем. Оруђе је ово сасвим темељно направљено, а слика је тако јасна, да није ни нуждан подробнији опис. — Где је земља тежа, могу и двојица да раде: један да управља и да гýра плуг, а други да привеже конопац за главчину од плуга, или за гредељ одма иза главчине, па да вуче.

После овако спремљене, а према потреби и сагорелим ђубретом нађубрене лéје, приступићемо с поуздањем *сејању*.

И за сејање, нарочито ситног семена, имамо данас врло подесних справицâ, којима се и лепо и правилно сеје, што „из руке" није баш тако лако учинити, као

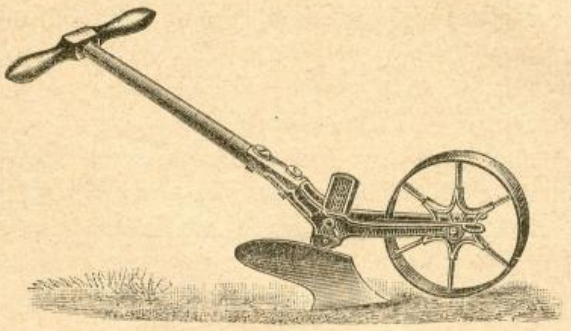

Ручни плуг.

што неки то замишљају. „Из руке" *добро* посејати, треба вештине. Да би дакле невештога и у томе помогли, направише разноврсне справице, од којих је ова овде насликана, понајбоља, и то велим из сопственог искуства. — Она је направљена од плеха. При сејању

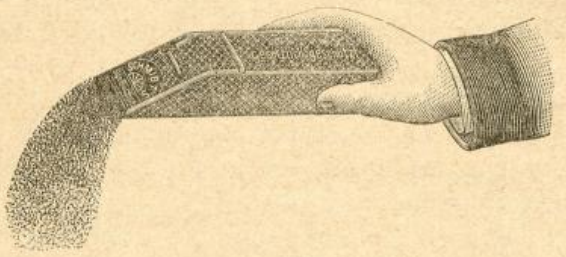

Сејалица.

се врда шњом у лево и у десно, да семе из ње испада, а да би испадало правилније, она је пресована на ситне коцке, преко којих се семе при врдању претура, па правилније кроз онај отвор напред испада. Отвор се према потреби мицалицом удешава, да семе гушће или ређе пада.

Чим смо семе посејали, ево нам одма на засејане леје пуно незваних гостију! Ту ти је и врâна и свráка, ту шêва и тресорепка (говедарка), а без угурсуза и пробисвета врапца не може бити; па где би могло и бити «коло без кокана"?! Све те штеточине навале на засејане леје, и дотле чепркају, док усејано семе не нађу. Ми се, дакле, морамо и од њих да бранимо, а то чинимо разним *страшилама*. Бели конци, крпе, пера,

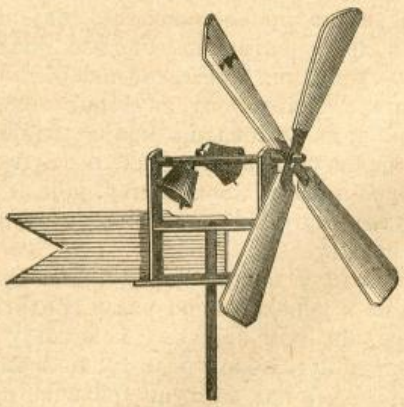

Ветрењача.

клепала, повремено пуцање из пушакâ и т. д.. код неких птицâ ништа не помаже; оне се свега тога не плаше; оне за часак прну, па ево их опет где падају. С тога смишљаше на нешто поузданије, што ће те незване госте сигурније одбити, и смислише *ветрењачу са звон-*

цадима, као што ју ево приложена слика врло лепо и јасно представља, да ју може по овом цртежу сваки направити: од танких дашчица̂ направе се „ставице"; кроз доње две дашчице ових ставица̂, провуче се подужа мотка; рупе морају бити мало шире но што је мотка дебела, да се цела ветрењача може, према ветру, лако покретати. На горњем крају ових дашчица̂, протурена је осовина, која се такође̂р мора врло лако окретати; по потреби може се и подмазати. На једном крају ове осовине, управљена су два ла̂ка дрвена крила, која морају бити мало извијена у страну. да их ветар може лакше да подухвати и да их покреће; на самој осовини обешена су два лака, али јасна звонцета. На супротној страни крила̂, углављено је лако дрвено крмило, које ће ветрењачу према ветру управљати.

Све што је напред поменуто, треба *сад* прибавити или направити, да буде све спремно, па кад приспе време да се употреби, да је готово, да се онда баш, кад затреба не петља, не дангуби, а у многим приликама да не буде и доцкан.

Сад треба прегледати и своје баштенско семење, па се уверити чега има, а чега нема, и шта треба набавити, да се за времена може и то спремити, да и оно спремно очекне прву згодну прилику да се посеје,

Ко све то *сад* посвршава, томе ће први пролетњи дани „у добри час доћи", а ми ово рекосмо, учинисмо наше и опоменусмо вас, штовани читаоци, а ваше је сад да нас у вашу корист послушате, *јер је свему томе* **сад** *најподесније време!*

Радић.

Шта би олакшало и убрзало развиће привреде код нас.

Ко прати привредни развитак код нас последњих година опазио је да има извесна напредка у појединим гранама привреде и то у појединим крајевима Србије, а има и таквих крајева — нарочито планински — де се још незна за бољи и савршенији привредни рад.

То је сасвим природан ток сваке новине па и привреде у нас.

Неоправдана је вика и прекор који се баца на оно мало привредника код нас, да они ништа не раде и мало доприносе развићу привреде.

Земља једна, у којој правни и економни односи привредника нису регулисани, у којој нема ни личне ни имовне сигурности онакове каква је потребна за развиће привреде. Земља не само што је без своје индустрије и пијаце, него још преплављена а гуши се под притиском туђе индустрије, тако да већина наших трговаца и капиталиста служе њима као најамници, у таквој земљи тешко се и привреда развија.

Да се ма шта уради било у корист привреде или индустрије треба не само знања и воље но и капитала, но код нас није ни то довољно, треба и заједничког заузећа и пожртвовања за таква подузећа, те тиме да допунимо оно, што нам држава овако економно стешњена не може дати а то је — ђумручну заштиту.

У овако ненормалним привредним приликама не треба кривити поједине, јер они усамљени не могу ништа велико стварати само могу уз помоћ државе и појединих удружења мало по мало — стопу по стопу — крчити пута, и поступно одклањати поједине пре-

преке, које стоје на путу привредном развићу код нас.

Годинама читаве генерације морају на томе неуморно радити, па доста је да данашња мала и незнатна шака привредника буде подстрекач тога рада, па ће заслуга њихова бити огромна.

да би се јасније видиво шта смета развићу привреде у појединим општинама, ја ћу укратко побројати шта у главноме треба урадити у свакој сеоској општини, те да се створе услови за бољи и савршенији рад привредника.

I. У свакој општини избором најбољих привредника створити, привредни одбор, који би договорно износили предлоге збору а по потреби и општини на одобрење. Рад ових чланова ограничио би се само на привреду своје општине и на одклањање препрека, које би се могле одклонити. Њихов би се делокруг кретао у границама следећих тачака.

II. Одредити реон села, просећи путове и спојити их са главним друмовима.

III. Приступити регулисању потока и река, те тиме одклонити огромне штете од пустошења и поплава.

IV. Ако има општинске шуме и утрина, ставити то под надзор привредног одбора, да он води бригу о чувању, сечи и подизању горе.

V. Набавку добре приплодне стоке поверити одбору, који ће по одобрењу збора и уз помоћ општинске власти имати ту набавку да врши.

VI. Тако исто набавку пољопривредних справа, машина као и семена вршиће привредни одбор

VII. Привредни одбор водиће бригу и о школовању деце и предлагаће збору, да поједини уз заједничку помоћ изуче привредну школу, а тако исто радиће и на томе да деца појединих привредника изуче и занате који су за привреднике потребни.

VIII. Привредни одбор обратио би нарочиту пажњу на калемљење воћа и лозе, на подизању кованлука и свиларства, те би се тиме дала прилика у млогим крајевима да се до нових привредних извора дође.

Привредни одбор да би своју задаћу савесно испунио, имао би у задаћи, да са најближом пољопривредном дружином стоји у вези а помоћу тих мањих дружина и са главним пољопривредним друштвом, од кога би добијао нуждна упуства за поједине но̂вине у привреди.

Задаћа таквог одбора била би и та да у својој околини, приволе што више привредника на држање друштвеног привредног лис̄а и на што веће растурање привредних књига у својој општини.

Да би рад њихов био корисниј и да би што већу вољу међу привредницима пробудили за рад могао би одбор својим заузимањем сваке године од својих чланова да покупи по мању суму добротворног прилога, и за ту суму да набави према потреби или добар плуг, или нове кошнице или потребан прибор за калемљење воћа и лозе и на тај начин сваке године на дан збора да награди оне за које се одбор и већина збора одлуче.

Нерадом се ништа покренути ни створити неће, а радом па ма колико изгледао у први ма незнатан, у низу година показаће користи не само за поједине но и за све привреднике који желе себи и другоме бољитка и напредка.

Ж. Јанићијевић.

ШТА ВРЕДИ БОЉА ОБРАДА ЗЕМЉЕ.

Ко год има поле јачега појма о пољској привреди, зна и колику вредност има боља обрада земље.

Ја ћу овде изнети о томе само један мали пример:

Како је ова година била врло сушна, то је, као што је познато, била врло неповољна за све усеве и поврће.

Моји сељаци саде купус у торину, једанпут плитко преорану или прекопану и то онда прекопавају кад ће да га саде, обично по киши, па се по таком времену земља мокра и бусенита утаба а кад огрије сунце, спече се и стврдне, доцније ретко га који окопа. Сад ако се деси лето угодно и чешће кише, нешто и буде, иначе слабо. Тако саде и остало поврће. Тако су радили и прошлога лета, па како је била суша, то су јесенас имали купуса неки само шеварица а главица готово ништа а млоги га никако и немају. Осталог поврћа такође готово ништа немају, те морају куповати.

Ја садим купус у прошло-јесење торине, које одмах дубоко поорем или прекопам, па тако остане целе зиме и пролећа док буде време сађењу купуса и др. поврћа и онда преорем, те се земља са ђубретом измеша и иситни. Така је земља мека и трошна. У њу посадим купус редовно т. ј. ни често ни млого ретко, па га 1—2 пута залијем док се прими, кад буде поодрастао окопам и ако буде потреба још који пут залијем. Тако радим сваке године и свакад ми је купус млого бољи но у осталих мојих сељака, и друго поврће, па тако сам радио и ове године. У време највеће суше заливао сам га један пут два јер немам воде близу, али је због велике жеге слаба ваљда била. Тако је све чамило до почетка августа и слабо расло, док није киша пала и земљу добро наквасила а од тада је све почело боље расти и расло до Митрова дне. и било ми је купуса обичног „сељачког“ главица до 1 и по кило, а крупнијег „башчованског“ и преко $2^1/_2$ киле, роткве 1 к. и 400 гр., репе од 800 гр. тако и цвекле; морске репе „чичоке“ коју сам по кукурузу сијао у јачу и дубље орану земљу, било је из једног оцака по 4 и по кила, и то све овде у овој брдној, доста слабој и доста ладној земљи и на овој сушној години, без заливања и веће неге. Тако исто родио ми је прилично и лук, а и кукуруз и други усеви, бољи су но код осталих, а да је јаче снаге и средстава, све би још боље могло бити.

Овај мали пример износим сељацима ове околине и других крајева, шта вреди кад се земља боље и на време обрађује.

10. Декембра 1894. год.
Свештица.

Миљко Савић.
тежак

О ЂУБРЕЊУ

Шта вели статистика о ђубрету, код других народа. — Ђубрење код нас како се врши. — Како да употребимо ђубре, па да буде много корисније. — Завршна реч.
(посвећено српским пољопривредницима.)

О ђубрењу се код нас прилично до сада писало, али, је слабо ко примењивао на делу. Сваки канда држи: „е није баш то истина, да се од ђубрета и којекакве нечистоће може толико користи извући.“ Али, сваки је тај на погрешном путу. Ко год је поле мислио о ђубрењу, или, још боље, ко га је употребљавао као што треба, дошао је до тог закључка, да ђубре, није само ђубре, већ правилно употребљено, да је — злато.

Да би се о овоме уверили, да почнемо с другим народима. Статистика је доказала, да Париз бацајући своје ђубре, баца с њиме и *тридесет милиона* динара годишње. Ово је истина, јер кад се узме, да је наука доказала, да је човечије ђубре најбоље, а Париз да има близу три милиона душа, онда је сваком горња цифра вероватна.

У Китају је много друкчије. Тамо сељак кад пође у коју варош он без стида понесе две ведрице на обрамици и врати их кући пуне човечије погани[1]) и носи на њиву. С тога је земља кинеска плодна, као пре 5—6 хиљада година. Дакле, узрок је плодности, паметно и довољно ђубрење, а не, као што неки мисле; да је узрок плодности тај, што кинески цар — „син неба“, — заоре с пролећа прву бразду.

Виктор Иго овако вели за ђубре: „*Оне рие ђубрета пред кућама, оне гомиле блата ишчишћеног ноћу по улицама, оне гадне возионице, оно смрдљиво отицање подземнога кала, што вам га калдрма скрива, знате ли шта је то? То је цветна ливада, то је мајчина душица,..... то је дивљач,..... то је мирисно сено, то је златно жито, то је хлеб на столу вашем, то је здравље, радост, живот.*“

Можда неком изгледа ово претерано, али сам ауторитет, који је ово рекао, удаљава сваког од те сумње.

Заиста је чудновато, да од разног ђубрета и нечистоће добијамо толике и такве користи, али, тако захтева она виша сила, која покреће семе пшенично да клија и роди сто пута више. Она захтева ђубре, да од њега прави идеалну храну за разне усеве, без које су они кржљави и не напредују. Ђубре их одржава. Нечистоћа их храни.

Статистика за француску нашла је, да само француска, кроз своје реке сипа у Атлански окејан пет стотина милиона динара годишње, а то је скоро једна четвртина буџета државног!

У неким енглеским општинама заводи се врло корисна, а проста установа, т. зв. *дренаж*. Он се састоји у томе, што се чиста вода из поља доводи у град, (варош, село), а нечиста вода са ђубретом иде из општине у поља. Дакле, једна проста, а корисна размена. Из поља иде чиста и здрава вода, а то је здравље и живот за људе, а из града иде нечиста вода, која би за људе била смрт, али, одведена у поље, вреди злата. Ту је за земљу живот и храна.

Либиг тврди, да су клоаке у Риму гутале сво благостање римског сељака, а В. Иго вели: „да је римска кањуга прождрла цео свет.“

Да не идемо даље. Из горњих доказа можемо увидети, колико државе и појединци штете неумесном употребом ђубрета. Кад се узме у обзир, да, ретко која држава у Европи поклања ђубрету довољно пажње, онда се може закључити, колико цела Европа штети. Изашла би једна цифра невероватна. А само да се мало више поклања пажње презреном ђубрету, онда би оно дало толико прихода, да сиротиње у Европи не би било. Ово је факт и ако неком изгледа невероватно.

А сада да завршимо овај одељак, опет речима В. Ига, он каже: „*Сва нечист људска и животињска што пропада, да се баци у земљу место у воду, била би довољна да захрани цео свет*“!.....

*

Видели смо како се цени и употребљава ђубре код других народа, а сада да видимо, како ми стојимо у том погледу. И ми писмо измакли напред. Мало је њих, који разумеју праву вредност ђубрета и који га правилно употребљују. Огромна већина наших сељака, као по инстикту зна, да је ђубре добро за њиву. Али, нити га правилно справља за ђубрење, нити га употребљује као што треба. Наш сељак употребљује највише, а готово и искључиво, само коњско и воловско ђубре, а о другима ни помена нема. Ђубре овчије, кокошије, свињско, кућевно и др. никад не види њиву. А шта је остало за човечије ђубре? Е! о томе баш нико ни да помисли. То би био код наших сељака врло одвратан посао. Сви би му се чудили, а богме сигурно и исмејали, кад би видели кога, да носи човечије ђубре на њиву.

А колико красног ђубрета пропадне по оборима свињским, по кокошињацима и кућевним ђубриштима? а нико да се сети, да то однесе на њиву. Не, све се то растури, или се баца обично у оближњу реку, или бару, или, на какво опште ђубриште, а по селима чешће и на сред путева. Најбоље је — веле наши сељани, — кад се ђубре баци у реку, — веле, — тада га вода однесе. Али на против, то је најштетнији начин. Поред тога, што се штети у самом ђубрету, има штете за то, што се на истој реци после пои стока, а често и људи пију, а ђубре је

[1]) За ово нам сведочи путник Екберг, који је ово својим очима гледао.

остало на дну реке. Немамо ми тако великих и брзих река, да одма носи ђубре даље. Не. Нешто и однесе, али, доста и остане. Па шта бива? Ту има ђубрета и из болесних кућа, или, од болесних животиња. А медецина је одавно на чисто с тиме, да се многе заразне болести добијају већином путем воде, преношењем бактерија, разних болести. Довољно је, да човек једном пије такву воду и сигуран је, да добије тифус. Исто тако се преносе: срдобоља, грознице, дифтерија и многе друге опасне болести. Отуда се правдају оне силне болести у варошима и селима, где има много смрдљивих и пуних ђубрета баруштина, које се лети испаравају, а тиме и своје отровне микроорганизме шаљу у ваздух, да их после људи удишу..... .

По свима варошима, обично на крају, налази се табла, на којој пише: „овде се ђубре баца.“ Ту се могу видети читави брегови ђубрета, које обично време уништи, а нико да се сети, да исто ђубре одвуче на своју земљу. Не. То би било за сваког понижење и срамота. Та ко ће још водити рачуна о светском ђубрету и да га носи, — мисли сваки. —

Што се тиче човечијег ђубрета, о томе нико и не помиње. У селима обично и нема нужника, већ њега замењује двориште, иза кућа, стаја и т. д. Па шта после бива? Домаћа стока обично га разноси, или, и сами људи газе и после уносе у кућу, а тиме преносе разне болести.

У варошима има нужника, али се ту опет марљиво пази, да, чим се напуни, долазе мајстори од тога, т. зв. „шинтери“, са својим возионицама и сбично ноћу, носе ђубре у реку, или, одређено место, те затрпавају, а да се исто човечије ђубре помеша са земљом и изнесе на њиву, то нико не мисли, нити ради. Свакоме је одвратно, да тај „гад“ носи на своју земљу, да после од ње бере плод .....

Па и оно мало ђубрета што наш сељак изнесе на њиву и то је бедно и жалосно. Изнесе по неколико кола, тек само — што но веле, — „да завара земљу.“ Не купи га као што треба. Незна он за ђубриште и олуке. Не. Ко ће се још толико млатити око ђубрета — мисле они. Већ, оно стоји у кошари, или ару, док не буде — што но веле — до колена. Ту оно губи своју силу и вредност, а и стока кржљави и пропада у њему. После дугог времена баца га на поље, где опет стоји по неколико недеља, ту га киша пере и носи му сок, или га стока растура, па тек кад хоће да оре за усев, онда га наш сељак товари и носи на њиву, где га одма разгрне, или одма оре и на незгорело ђубре засејава. Дакле, у оба случаја греши.

Ето, тако мало наш сељак разуме и цени вредност ђубрета. Па се чудимо, слабо жито, кукуруз и остали усеви.[1]) А ми смо криви. Док други народи траже лађама „гуано“ и др. ђубре, дотле ми имамо боља наша домаћа ђубрад, само што их нећемо да употребљујемо како треба.....

Ништа на свету не може без промене да остане. Свашта слаби и опада. Сваки хоће средства за живот. Човеку треба хране, да остане жив, свеж, јак, и т. д. Животиња тако исто. Па и земља хоће храну. Њој је потребна она, да опстане. Не може ни она без хране да остане увек иста, јака, млада и добра, и она без хране опада, као и човек А ми имамо много њене најглавније хране, само јој мало дајемо, а за то нам она даје рђаве усеве. Подајмо јој доста хране, коју тако много имамо, а тако нас јефтино кошта, пак ће нам и она стоструко враћати добро. Дакле, дајмо земљи доста — ђубрета, па после, нећемо се тужити: слабе године, слаби усеви, и т. д.

*

И ако нисам пољопривредник у правом смислу те речи, ипак, није никоме забрањено да мисли о пољопривреди. Чутајући статистике о ђубрету, наплазно сам на невероватне користи, што би добијали од ђубрета, кога сваки презире. Кажу, да је ђубре злато и имају право, само, што ми тако мало ценимо ђубре, да оно није ни гвожђе, а камо ли злато.

Па како да се користимо ђубретом?

Треба ширити знање о ђубрету, како се купи, чува, износи на земљу и употребљава. Ваља нашем сељаку доказивати корист од ђубрета и како се прави ђубриште.

Прво треба да је ђубриште у заклону, да га киша не пере, или, стока не растура. Око ђубришта ваља ископати олуке, за сливање сока из ђубрета. Овим соком ваља чешће ђубре преливати. Кад хоће да се товари, ваља пазити да се не растура и не испада сок. На њиви не разгрћати гомилице, већ после 2 до 3 дана одма орати. Ни једно ђубре не ваља да одбацујемо. Да износимо на земљу, не само сточно ђубре, већ и живинско, кућевно, па и човечије.

Није то велики труд, или, стид, очистити обор, па ђубре на гомилу, тако исто, чистити оборе овчије, кокошињаке и кућевно ђубре, све то на једно место остављати и у одређено време носити на њиве. Што се тиче човечијег ђубрета, најбоље је помешати га са земљом и тако носити на земљу, а не, чим се напуни нужник, а он се затрпа и копа нов. Овако радећи, видићемо одма прве године какве ћемо напредније и боље усеве да имамо.

Није ништа „гадно“, скупљати сва ђабрад и носити, те гајити земљу. Тако захтевају они виши закони, који светом владају. Они од „гадног“ и презреног ђубрета праве лепу и слатку пшеницу, кукуруз и друге усеве. Ђубре им даје сласт, лепоту, напредак и све.

Дакле, ђубримо наше земље, што више и што боље, пак ћемо видити, колико користи од тога имамо. Ми сви треба и морамо да верујемо статистици, а видели смо шта она вели за Француску и друге земље, онда, на основу тога и ми можемо ово слободно рећи:

Да, правилном употребом ђубрета, имали би толико прихода, да не би било сиротиње у Србији. Тај би је приход хранио.

*

Да завршимо. О овоме на првом месту нека размисле српски пољопривредници. За то би требало у свакој општини да има пољопривредна подружина, која би сељане обучавала о свему. Али, још за сада тога нема. За то би ваљало, у свакој општини, где има иоле човек да се разуме у пољопривреди, да доказује сељанима користи од ђубрета. Да им доказује, да употребљују сва ђубрад и како да их употреби, па да има неизмерне користи од њега.

Можда неком изгледа, зазор, да се толико „бакће“ око ђубрета, али, ко иоле размисли о томе, видеће, да је на погрешном путу и да не ваља, толико презирати невино ђубре, које даје толике користи. А сада да завршимо са оном српском пословицом, која вели:

„Ко умије њему двије.“

Милан Пут.....

БЕЛЕШКЕ.

Кукуруз као коњска храна. — Упоредно са овсом и јечмом долази и кукуруз као снажна сточна храна у опште. Али, ван сваке је сумње, да треба правити разлику у томе, каквој стоци, када и коју храну ваља давати. То нарочито вреди за коње.

Ако хоћемо да код коња не само снагу и издржљивост развијемо, него још да је за дуго и одржимо, онда, што се хране тиче, ваља овако поступати.

При одгајивању жлребади, при неговању мдадих коња, нарочито оних грла, *која се употребљавају за јахање и лакши рад*, нема сумње да је овас, а за њим и јечам, као средство исхране достојно сваке препоруке.

Али у индустрији, пољорадњи, преносу и у опште при тежим радовима, где коњи подлежу већим напорима, ту, као коњска храна, на првоме месту долази кукуруз. У Француској, на пример, коњима, који се употребљавају за пренос поште, дају као зоб једну трећину кукуруза и две овса.

Искуство и чињени опити дошли су до тога закључка: да у свима случајевима, *где је потребна више коњска снага, него брзина*, ту је неопходно потребно зобити коње кукурузом. Тако коњи, којима се редовно као зоб даје кукуруз, остају постојано здрави и за рад способни и то у много већој мери, но и од какве друге хране. Они раде мирно, издржљиво и уредно. Па и у данима, када се не употребљавају на рад, тиши су и мирнији.

Али сада настаје питање: када је и како најбоље давати коњима кукуруз? Кукуруз треба давати искључиво у место зоби два

[1]) У Кини једно зрно жита даје: 150—200! зрна, а код нас?

или три пута дневно. То зависи од терета и рада, на који се коњи употребљавају. Кукуруз не треба давати у целим зрнима, пиги као брашно, већ га ваља само прекрупити. Нарочиту пажњу ваља обратити на то, да се не изврши нагла промена у храни. С тога, када отпочињемо зобити коње кукурузном прекрупом, ваља је с почетка мешати са зобљу и то: четири петине зоби а једну петину кукурузне прекрупе, затим две петине зоби а три прекрупе и т. д.

И кукуруз, као и сваку другу зоб, никада не треба коњима давати пре но што се напоје или, као што се то обично чини, у времену, када они са рада дођу. То је шкодљиво. Безредна храна исто тако, па још и више, худи, но хрђава храна.

Када нашој стоци будемо обратили више пажње, када се ових напомена будемо тачно придржавали, онда нам ни најмање неће бити за чудо: што је у многога домаћина стока здрава и гојазна и ако се свакодневно на теретне послове употребљава.

* * *

Потрошња дувана у Аустро-Угарској. — Неће бити сасвим без интереса, да на овоме месту саопштимо у најкраћим цртама: како иде са продајом дувана у Аустро-Угарској и колики је приход отуда.

За прве три четврти ове године потрошено је дувана у Аустро-Угарској много више, но прошле године за исто време. Приход од дувана у овој години за првих девет месеца износио је: 62,585.862 фор., од специјалитета 2,395.124 фор. свега, дакле, 64,508.246 форината. *Према лањској продаји приход је скочио са 1,730.991 фор.*

На страну се извезло 527.260 фор. према томе, целокупан приход од дувана износи 65,508.246 форината

Из извештаја рачунског одељења министарства финансија, из кога вадимо ове податке, види се: да је сама Чешка имала у овој години више потрошње но лани на 465.572 фор. докле од осталих земаља Тиролска показује мањи пријем за 29.672 фор. свега је у Чешкој продато за првих девет месеца ове године 16.839.039 фор.

Дакле, приход од монопола дувана у суседној нам држави био је знатно већи ове године, но прошле, и не само то, он с године у годину постојано расти.

* * *

Стање руског земљоделства и учињене му олакшице. — Стање земљоделства у Русији за последњих година не даје нам ни најмање утешну слику. О тешким последицама услед сувишног задужења појединих грађана сведочи најбоље обимна свеска, коју је ових дана пустила у свет племићска аграрна банка, у којој су свесци побројани и наведени сви случајеви пољских добара, која пропадају. У том списку уведен је читав низ племићских породица из 47 руских губернија. У погледу на тај жалосни појав, манифест руског цара Николе II добија у толико већи значај, пошто се тим манифестом, издатим на сами дан свадбе му, обећава знатно олакшање како мањим племићима, тако и потребитом сеоском свету. Имања, која су задужена код племићске банке, а исто тако и код сељачке, добила су знатно олакшање у томе, што су им смањене почасне отплате. Код племићске банке дужници, који имају позајмицу у злату, платиће од сада интерес са једним процентом мање. Дужницима код нарочитог одбора» племићске банке учињена је опет та олакшица, што им је смањен интерес и отплата за пола процента, осталим за четврт. Последица је та, што ће дужници племићске банке плаћати у роковима од сто рубаља четири процента а код сеоске банке четири и по.

За сеоско становништво, осим смањивања рокових отплата код селске банке и разних других олакшица, од велике је важности царско наређење о оснивању нарочитог капитала до 50 милиона рубаља од којих ће се новаца давати само земљорадницима искључиво на куповину земљишта или побољшање стања или у опште.

* * *

Производња пива у Аустро-Угарској. — У месецу Септембру ове године произведено је пива у Аустро-Угарској 1,136,217 хектолитара. Ове пак године произведено је пива више но лањске године за 35.864 хектолитара. Према томе, производња се пива, заједно са потрошњом, знатно увећала. Пореза на горњу количину пива износила је 2,123.434 форинте.

Разуме се, да је највећа количина пива произведена у Чешкој, нарочито у Пилзну, које је пиво стекло заслужног признања у целоме свету. Тако је у самој Чешкој произведено у поменутом времену 568.968 хектолитара. Порезе је на ту количину пива плаћено 974.567 форината. У Босни и Херцеговини такође је била производња, која се своди на 2.198 хектолитара.

Извоз пива у поменутом месецу износио је 37.894 хектолитра, а из саме Чешке на 31.661 хектолитар.

За целу пак годину 1894 (од 1 Јануара до краја Децембра) произведено је свега пива: у Аустро-Угарској 12,777.878 хектолит. а у Чешкој 5,782.440 хектолитара. Порезе на то пиво плаћено је у Аустро-Угарској 24,063.764 форинте а у Чешкој 9,964.314. Од тога се извезло на страну из Аустро-Угарске 350.342 хектолитра а из Чешке 288.126. На ту количину враћено је порезе 643.166 форината.

* * *

Производња ражи у Јевропи. — Раж, као сточна и људска храна, толико је у Јевропи одомаћена, да нема државе где се она не гаји и не негује. Ван Јевропе као да није успела прокрчити себи пута, јер уједињене северо-Америчке државе не показују сразмерно ни толику производњу ражи, колико само мала Шведска. Средња годишња производња ражи нада на поједине јевропске државе овако:

На Русију	250,000.000	хектол.
« Немачку	100,000.000	«
« Аустрију	32,000.000	«
« Француску	25,000.000	«
« Угарску	18,000.000	«
» Шведску	7,000 000	«
« Северну Америку	7,000.000	«
« Италију	6,500.000	«
« Белгију	6,400.000	«
« Данску	6,000.000	«
« Румунију	5,500.000	«
« Холандску	5,500.000	»
« Финланд	4,600.000	«
« Енглеску	1,000.000	«
« Швајцарску	720.000	«
Свега	474,729.000	»

* * *

Да кокоши не пију јаја. — Велику штету причињавају кокоши, када се навале да јаја кљују и испијају. То је управо једна болест, против које се треба одмах прихватати средстава, да се злу стане на пут. Као најпрепоручљивије средство против тога јесте, да се јаје кроз мали отвор исцеди и бибером или слачицом напуни, па онда онај отвор гипсом замаже. Кокош, која тако напуњено јаје прокљује, на друго поздраво неће наићи. Није згорег, тако навађеним кокошима давати по једном на дан мекану храну. Ту разумемо забркане пшеничне мекиње и кукурузно брашно са топлим сирћетом.

* * *

Рибарство у Русији. — Рибарство је у Русији све до скора било од врло великог привредног значаја, јер је руској држави доносило знатне дохотке. Њихове реке не само да су снабдевале рибом становништво у земљи, те је тако богато намиривана унутрашња потреба, већ су давале извозној трговини још један артикал, који је налазио потрошње на свима странама.

Али, на жалост, прилике се у Русији у врло кратком времену, тако изменише, да ће руска трговина с рибом имати осетан губитак.

Опасност, која тамо прети народном богаству, јесте у томе, што рибе како у Волзи, тако и у хвалинском мору нагло нестаје и ако је до скора било у великом изобиљу и у свима сортама. Њиховој штампи већ је тај појав скренуо пажњу и она чини пажљивом владу и остале меродавне кругове, како би се прихватили најенергичније средстава, како би се злом удесу нашло лека.

Међу чланцима, који су посвећени рибарству у Русији и начину, на који да му се помогне, на првоме месту, по својој важности, долази чланак К. Техорјевског, који је штампан у «Руском Обозрењу.» Цена тога књижевног рада његовог лежи у томе, што целу ту појаву свестрано расветљава. На основу непобитних факата, он износи: да рибарство у Русији не само опада по количини, већ и по каквоћи,

Велике рибе, које су отпре често падале, сада су већ постале права реткост. Највећа је незгода у томе, што је закон о рибарству непрактичан, пун празнина и могућности да се обиђе и изигра. За ово наводи многобројне примере, ређајући параграфе један за другим. Према томе, није ни чудо, што се крijумчарење и недозвољени начин ловљења риба тако јако одомаћио у Русији.

Осим тога, законодавство није посветило своју пажњу читавом низу и других злоупотреба, које прете, да рибарство у Русији до краја униште.

Нарочито су од велике штете многе фабрике, подигнуте на самим обалама, које избацују у воду разне отпатке, са отровним састојцима.

Аутор напомиње, да против тих многобројних штетних узрока влада мора енергично предузети за времена корак. Предлог, који је ту скоро донео лист «Грађанин» да би било заведено вештачко одгајивање риба, био би по све излишан; корито је Волге најподеснije место за одгајивање природно.

Законодавство руско мора у првоме реду гледати, да руског рибара избави из заблуде да је риба дар Божији, чије уживање не може му никаква сила ограничити. Зато закон о рибарству мора подлећи строгој ревизији и допунити се на основу искуства и савремених захтева.

А шта да кажемо о злоупотребама, које се у нас при риболову дешавају и закону о томе, који је једнако само мртво слово на хартији?! —

* * *

Непријатељи воћа. — Као и свака добра ствар, тако исто и воће има многобројне своје непријатеље. На жалост, до сада је свуда у опште, а код нас нарочито, највећи и најопаснији непријатељ воћа сам **човек**, његова *немарност* и *зли умишљај*. Које је од овога двога за воће опасније и штетније, није лако определити. Али, да је ово последње *горе* и *заслужније казне* — не треба нарочито наглашавати.

Обично се вели: «Незнање не чини грех», а немарност човека, вели, потиче из незнања. То је у неколико истина, али не сасвим. Многи лењивац добро зна, шта му треба чинити, да би се од штете сачувао, али, не чини то због своје лењости или немарности, па је зато такође заслужан казне. Зар је мало немарних људи, који, имајући своје воћњаке, никакве им пажње не поклањају, осим када воће сазри, те стигне за брање. Али, неговати родна дрвета, требити их од гусеница, орезивати их и чистити — то је ствар, којој они не само не поклањају ни мало пажње, већ у свему остављају на милост и немилост приликама и околностима, остављају, дакле, самој природи. Када пак тако занемарено и запуштено воће престане доносити род, они га онда исеку «за гориво.» А посадити ново воће? О томе неће ни да чује!

Исто су тако небројени примери, у којима се зли људи, на пустошан начин, свете један другоме: наносећи велике штете у воћњаку бездушним сечењем родних дрвета, љуштењем коре, ломљењем грана и т. д. Ма да је закон за ову врсту поништаја туђих ствари прописао оштре казне, ипак се с те стране ни приближно не постизава она циљ, којој се тежи.

Међу мање опасне непријатеље воћа долазе у првоме реду *гусеница, разне бубе, зечеви* и *стока*, када се не чува.

Зечеви не причињавају воћу штете у свако доба. Најопаснији су зими, када их глад и невоља нагони да љуште кору с дрвета. Против њих има сигурних средстава, са којима се они могу од тога одбити. Штета, коју *стока* причињава, такође се може лако избећи, када ову не пуштамо у воћњаке, да без надзора траву опаса.

Гусенице и бубе куд су и камо опасније воћу. Против њих треба се борити удруженим силама. Није довољно, када само појединци чисте своје воћњаке од гусеница, већ ту треба да се једновремено лате тога посла сви без разлике, ко само ма и једну воћку има, па ма се на то и силом нагонио. Свима је познато, да гусенице, пошто униште и упропасте један воћњак, путују даље и нема те силе, која им може на пут стати, само када су у огромној маси. С тога њих треба таманити за раније, док се нису развиле и изашле из својих паучина.

За уништавање гусеница не достиже само људска сила, већ се за тај велеважан посао мора тражити и поуздан савезник. Да у птицама имамо најбољег и најсигурнијег, о томе не треба нарочито говорити. Све, што би се имало овога пута препоручити јесте то: да је света дужност сваког од нас, да птице чува, мами их и у опште све чини, да им омили и олакша бављење у нашој околини.

Разне бубе, које уносе своје ларве испод воћа или и на самоме воћу, ваља за топлих дана у подне стресати и убијати а и домаћа их живина радо прождире.

На свршетку ваља нам напоменути још једну околност, која штетно на воће дејствује. То је сејање детелине између редова воћа, као и оних биљака, које као детелина пуштају дубоко корен, те на штету воћа црпе из земље храну.

Будимо воћу пријатељи, па га брижљиво помажимо против његових непријатеља.

ГЛАСНИК.

Привредни савет у другој трогодишњој периоди. — 23 ов. мес. држао је нови привредни савет, прву своју седницу, коју је отворио г. Министар привреде малим, ал' лепим говором, у коме је изнео важност те нове установе (основане 1891. год.): да је ово друга трогодишња периода привредног савета и да при почетку нашег рада, треба да се с благодарношћу сетимо људи, који су с вољом, пожртвовањем и истрајношћу, отпочели овај посао; да привредни савет очекују многи и важни послови, јер се привреда у Србији налази на правом прекрсту и да се нада, да ће га искрено и својски потпомагати својим саветима, при вршењу његове тешке и озбиљне дужности, на најважнијем, најогромнијем и по Србију најспасоноснијем делу, делу унапређења народне привреде.

За тим је оставио чланове саме, да изврше избор председника и подпредседника и једногласно су изабрани за председника г. Ил. Маргетић министар у пензији, за подпредседника госп. Лаза Јовановић министар на расположењу.

За стални одбор према чл. 6. закона изабрати су:
Чеда А. Поповић
Никола Стаменковић
Васа Поповић
Д-р Војислав Вељковић
Јеврем Новаковић и
Хајим Давичо.

И извршена је, на основу чл. 6. правила а према чл. 7. закона о уређењу привредног савета, подела на одељења овако:

У 1. одељење за земљорадњу, сточарство и шумарство:

Чеда А. Поповић, Светозар Љ. Гавриловић, Јеврем Новаковић начелник тога одељења министарства привреде.

У 2. одељење за индустрију, рударство и занате:

Светозар Тутуновић, Јован Анђелковић, Никола Стаменковић, др. Марко Леко, Х. Давичо и Ј. Милојковић.

У 3. одељење за трговину и саобраћај:

Др. Војислав Вељковић, Мар. Вулетић, Драг. Гођевац, Васа Поповић, Сима Несторовић, Х. Азријели и Богољуб Јовановић.

Ова подела извршена је договорно, но нама се чини, да би боље било, да је уведена практика, која важи код осталих друштава, која се деле у секције, тако и Српско пољопривредно друштво: оставља се на вољу појединим члановима, да се упишу у једну или у више секција, према својој спреми и жељи.

У одељења по правилима не улазе при подели ни председник, ни потпредседник, они могу у свима одељењима учествовати.

Желимо много и корисног рада привредном савету!

* * *

Брига Шапца о привредном унапређивању њиховога краја. — Један од најсрећнијих дана, који смо доживили, данашњи је дан, кад смо у стању да ово напишемо: Весели се српски народе, радуј се српски сељаче, ти више ниси последњи, ниси остављен и саморан и ако си вазда био најважнији! Свест о моћи и јединственој снази пољске привреде, продрла је већ и укоренила се и код учених синова твојих! Министар народне привреде брине се да ти отвори

још коју школу за ширење знања и умења у пољопривредном занату а грађани и друштва прихваћају ту његову намеру са одушевљењем и помажу га свим силама својим. Српско пољопривредно друштво уступа своје угледно добро за школу и пастувско сместиште, «Дриносавско коло Јахача Кнез Михаило» корпоративно у свечаном руху, са својим знаковима на прсима иде на позив општине шабачке, да као њени грађани гласају једнодушно за уступање једнога дела општинске земље за тај циљ а сви грађани у радости и весељу приступају гласању, као најпречем и најважнијем послу свом, без икакве разлике, сложни и једнодушни као права браћа и Срби!

Ко да се не радује толикоме напретку? Ко да не завиди општини шабачкој за срећу, што је њој првој пало у део да гласа прва у својој отаџбини за срећу и будућност пољопривредног подмлатка!

Да пустимо саме Шапчане, нека нам они у своме прогласу кажу, с каквим одушвљењем они то чине, како су они дубоко и озбиљно схватили значај отварања пољопривредних школа у нашој отаџбини.

Ево тога прогласа:

ШАПЧАНИ И МАЈУРЦИ

Браћо и Пријатељи

У Недељу 2. Августа 1806 наши су прадедови и дедови заједничком слогом и храброшћу осветлали свој образ и прославили на свагда «Китог», тиме, што су са протом *Смиљанићем*, у њему потукли Турке.

И дан данас слуша се запевка побеђених:

«Ој Китоже не зеленио се
Смиљанићу не веселио се.»

На нама, потомцима јунака из Китога, Дубља и Мишара, стоји дужност да Недељу сутрашњу оставимо тако исто значајну и светлу нашим потомцима, као и ону нама наши предци. Они своју са победом на бојном пољу, а ми нашу са победом на привредном и културном.

Угледајући се на наше врле претке у слози и усталаштву, ми ћемо сутра сачувати Китогу његов спомен за вечита времена у сећањима нашим а свету доказату да су врли Шапчани како добри јунаци тако и ваљани сложни па и стижни трудбеници на пољу образовања свог подмлатка.

Ако сутра будемо сви у општини и гласаћо за одобрење одлуке одборске, онда ће се: „И Китог вечито зеленити и Шапчани вазда веселити.»

17. Декембар 1894. г.

Шабац.

Пријатељи Шапца.

А сад да завршимо са жељом и надом, да се не застане на овом првом кораку. Сваки је први корак веома тежак, али се никад при првом кораку не застаје; и кад је погрешан први корак, пада се али се ипак устаје и корача даље. А овај први корак није погрешан! то доказује и ово одушевљење које га прати од грађана града Шапца. Радујмо се и ми њиовом радошћу — нашом општом радошћу.

* * *

Учитељи и пољска привреда. — Наши учитељи савесно врше свој учитељски посао. То су посведочили и сви изасланици министарства просвете. Но сем својега посла, за који им се и плаћа учитељи врше и своје грађанске и војничке дужности. Они су растурачи свих корисних знања у масу народну. Чланови су сем својег *удружења* и у осталим хуманим и патриотским друштвима. Њих ће те наћи на сваком корисном послу, који води Србију бољој и срећнијој будућности. Сада их се маса одаје на проучавање наших пољопривредних питања. Ова година (1894) почиње у томе да надмашује остале. Целокупни учитељски зборови поред брига о побољшању наставе, скрећу пажњу и на пољску привреду. *Тако рачански учитељски збор* решава: да одмах подигне угледну расадницу винове лозе у центру лепеничког среза у варошици Рачи. — Један учитељ из *Млаве* тражи обавештења, како да уреди школску башту и како ће да установи пољопривредну подружину. — Један учитељ из *пиротске Нишаве* пише: „Овамо мало има шљива, желим да код моје школе а на празном простору подигнем један угледан шљиваник. Како ћу да добијем бар 80 комада расадница од «босанских шљива«. — Један учитељ у врањском округу, хоће код своје школе да подигне угледну школску башту (као што он вели „угледно имање«). — Један учитељ у ваљевском округу, сем тога што већ има угледни пчеланик, за који је и награду од „Српског Пољопривредног Друштва» добио, пише и ово: Где ми је школа, ту има само и црква, овој нашој цркви долази преко 5000 душа. Хоћу код школе да подигнем угледни воћњак. Воће у овом крају може всома да напредује, али се гајењу његовом слаба пажња обраћа. Хоћу, да они који долазе цркви на молитву, да од школе однесу поуку, како да подижу воће и пчеле«. Једни помажу да се установљавају пољопривредне подружине; подижу угледне школске баште и т. д. и т. д.

Ми овај корак наших учитеља најсрдачније поздрављамо. Дај Боже да сви што их је приону послу, те да помогну да нашу Пољску Привреду подигнемо на ону висину, на којој се она данас налази код свију образованих народа.

Бизмарк је рекао: „Учитељи и подофициpи ујединили су Немачку«. Дај Боже! да се и за наше учитеље могне рећи: Српски учитељи ујединили су Србију и помогли, те се она културно обогатила.

* * *

Угледан професор. — Г. Борислав Б. Тодоровић професор државне трговачке школе у Београду сем тога, што је набавио све врсте жита и трговачких биља за школску збирку, — он је у малом врту, који је у дворишту трговачке школе, прошлог лета чинио и опите са свима биљкама, које у трговину долазе а могу у Србији успевати, те да му ученици виле и културу самих биљака.

Нека би се па њега угледали и остали професори ботанике у Србији.

И у *богословији* и у *учитељској школи* учи се из књиге Пољска Привреда а ни једна од њих нема ни квадратног метра угледне баште, — где би ученици могли видети културу биља, које им се као корисно препоручује.

* * *

О Ресавској подружини. — Тек ће сада година дана бити, како постоји ова вредна подружина, која је основана у циљи потпомагања пољске привреде, а искључиво подизања воћарства и винодеља у томе крају. Ова подружина налази се у вароши Свилајнцу а отпочела је свој рад прво сађењем америчке лозе. Она је земљиште, које је велико тек два и по ектара и које јој је општина свилајничка бесплатно уступила — поделила на парцеле — и досада је на њему засадила око 20000 комада садница лозе. Те саднице према летошњем порасту допеле су јој око 35000 садница. Нарочити изасланик српског пољопривредног друштва стручњак у овом послу г. Љуб Којић прегледао је земљиште и детаљно упутио подружину како ће са овим расадником руковати.

Како јој је ово земљиште, што га већ има, било врло мало за већу продукцију садница, она је уз ово земљиште узела још пет ектара општинске земље, која се налази преко пута од овог подружинског имања. Како јој општина није могла и ово земљиште бесплатно уступити, то су два вредна члана ове подружине: Поп Павле бивши посланик свилајначки и апотекар Драшкоције на своје лично јемство узели га по аренду за 2220 динара. Они ће ово земљиште још сада обрадити и уредити тако, да ће моћи на пролеће све произведене

саднице — расадити. Но подружина се ни на овом није зауставила. Она се обратила с молбом Господину Министру Народне Привреде, коју су још и лично предали Господину Министру г. г. апотекар Јулијус Драшкоције и Љуб. Бирговић професор из Свилајнца и редовни члан Српског Пољопривредног друштва. У молби су тражили да им г. Министар даде бесплатно 50.000 комада садница и 1000 комада калем. лозе. Господин Министар уважио им је молбу и наредио, да им се даде из Винодељске школе код Букова 50000 комада садница, а из државног расадника у Смедереву 1000 комада калемљене винове лозе.

Подружина мисли одмах на пролеће да отпочне на овом земљишту подизање једног угледног сортименталног винограда.

Сем лоза подружина има на овом свом имању 403 комада разних воћака, од којих је 40 каламљено. — Око целог имања подружина ће подићи живу ограду од *глединија*.

Подружина се нада да ће у 1896 години моћи раздати народу у свом срезу до 300000 к. садница а 1897 и до 1,000.000. —

Ову подружину потпомогла је скупштина среза Ресавског, одредивши јој 1500 динара среске помоћи. Свака пак општина у срезу ресавском уписала се за члана утемељача ове подружине са улогом од 50 динара. Новац још није наплаћен, али је Министарство Нар. привреде учинило све, те да подружина час пре добије, како одређену јој од среза помоћ, тако и утемељачке улоге од општина. —

Према изложеном, рад је ове подружине према оваком успеху а у времену од непуне године, више него одличан. За постанак ове подружине нека је хвала основаоцима њеним: Попу Павлу, апотекару Драшкоцију, учитељу Ђоки Ивковићу и другима.

ДОПИСИ.

Студеница, 16. децембра 1894. г.

Ево и мене из брдских крајева, да се — после подуже почивке — опет јавим „Тежаку", јер борба са разним недаћама одузела ми је могућност да то раније учиним; дакле, да укратко опишем овогодишње стање у нас са пољопривредног гледишта.

Прошла зима овамо код нас доста је била оскудна са снегом, а мраза је прилично било; усљед овога рана земља беше доста исушена, па како је и пролеће било доста сушно, то је земља постала још тврђа. окорелија. и за обрађивање све тежа; тек, како тако, колико се је могло засејано је, а нарочито је кукуруза ове године доста било засејано.

Јако згрудвана земља и оскудица влаге били су узрок, те је и само клијање пролећних усева знатно изостало а и пропало; озимице — стрмнине, пак обично су напредовале па и приличну жетву дале, а остале усеве пролећне, па и траву, воће и др. пратила је за време вегетације, у току прошлога лета, врло велика жега. јер у времену од 1. маја па до августа није пало ни капи кише. Појмљиво је, какав је овогодишњи берићет овамо, нарочито у јароме житу, кукурузу и сену; само нека планинска и подпланинска места (где земљиште није каменито), поштеђена су од минуле суше; а остало је жалосно и ништавно; најбоље земље једва да су ове године пружиле трећину ранијих жетава, на неким њивама где је кукуруз доцније био засејан, пожњевена је само шаша а од кукуруза није било ни помена.

У опште, година је дала врло сиромашну жетву, тако, да ће се наступајуће године осетити јака оскудица у храни, како људској тако и сточној. — Општински кошеви, који су намењени да земљораднику у оскудици хране у гладним и оскудним годинама притеку у помоћ, — леже у баталу као и на многим другим местима, изгледа као да су намењени за лежење дивљих тица и других сићушних готована, јер у њих до данас није унесено ни једпога зрна, ма да је закон о кошевима издат још пре 5 година. За дивно чудо, да се баш нико и од позваних не показа ваљан да пољопривреднику бар овде, колико толико, олакша могуће тешкоће у набавци хране у даним приликама; пољопривредник и даље остаје пасторче према осталим сталежима, и чини ми се. остаће све дотле, докле не буде постављен у положај да сам буде „ковач своје среће" уз припомоћ учених а искрених својих «званих и одабраних.»

*

О воћу и винограду немам се много похвалити, а ни покудити. јер је и поред јаке суше воће прилично родило, а нарочито шљиве, од којих је ове јесени испечено доста шљивовице: *грожђа* је било истина мало, али *одличног*, јер је потпуно сазрело а берба је извршена за време лепих и сувих дана — у другој половини септембра (јер је грожђе у овом времену било сазрело усљед дуготрајне летошње суше), те отуда имамо и по све изврсно вино, тако, да се равна а по неко чак и конкурише вину из суседних крајева; није ми овде намера да се са нашим вином хвалишем, већ ово пишем на основу добивених гласова о томе; трговци који купују наше (ушћанско и бољевачко) вино веле «да је оно понајбоље», јер се у њему не находи ни никаквих «вештачких додатака» који вину арому (укус и мирис) знатно кваре; као доказ за ово наводим да солидни винодељци продају нови товар (хектолитар) вина по 45 до 55 динара

Приликом сазива среске скупштине у Рашкој пр. мес, ов. год. долазио је амо и бив ово-окр. начальник г. А. Радуловић, како смо чули по нарочитој препоруци г. министра нар. привреде, којом приликом, поред осталих послова, иницијативом поменутог начелника донета је одлука и о томе: да се о трошку среза у току наступајуће године направи штала за смештај два државна пастува. који би се имали амо изашиљати за време летње сезоне ради опасивања домаћих кобила; тиме се мисли побољшати овамошњи домаћи сој коња, који је и ако доста ситан, ипак доста издржљив и снажан. Остављајући да други пут пишем о томе: шта је у пољопривреди у опште, а у сточарству посебно, било нужније унапредити, констатујем: да је ово први „корак напред" у пољопривреди овога забаченога и сиротнога краја.

Надам се, да ми поштовано уредништво „Тежака" неће замерити што ћу неколико редака написати и о *риболову* код нас; биће кратак. Још од рапога пролећа, од како су наступили мало топлији дани, дигла се је *хајка на рибу*, и то опасним средством — *динамитом*, а неки и трују рибу неком травом, биће *дивизмом*; овим послом бави се «мало и велико» и то преко целог лета, шта више и данас се — у зимње доба — ови рибари вијају свакога дана поред реке Ибра, и пролазећем путнику просто да уши оглуве од страшних експлозија динамичних; огромна количина рибе убијена је на овај начин и покупљена, али је и у води много (мртве) рибе остало која се због разних сметњи није могла покупити; идуће године мучно ће се и од лека наћи рибе.... Без сумње и власти је ово *зло* познато, али на жалост нико до сад ни главе не окрену на ово. Ово изнех пред читаоце нека виде: какве се жалосне појаве дешавају у овоме добу а на очиглед државних органа власти.

Народ непрестано зивкају на војна вежбања, па и у ово ладно време, кад пољопривредник треба да нагледа и чува своју чељад и стоку. Код деце испод 12 год. влада опасна болка т. зв. «дифтерична гушобоља», а било је и много смртних случајева од ове болести; за непуних 6 месеци у једној општини умрло је преко 60 деце. Стока је пак за сада здраво.

Атан. Н. Стевановић
економ

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК
Ванредног збора Српског Пољопривредног Друштва
Држаног 20. Новембра 1894. год. у Београду.

(свршетак)

Стојећи пред питањем: да ли да се друштвено угледно имање уступи за наведени циљ, друштвена се је управа одмах и једногласно изјаснила: *де га треба уступити* Али како у писму г. Министра, сем саопштене намере: о оснивању школе и постављеног питања: би ли друштво вољно било уступити на то и своје имање, — није ништа опредељено исказано о начину и условима, под којима би се оно уступило, управа је сама узела у обзир и то, па је нашла да при уступању:

1, ваља водити рачун о целокупном инвентару, који постоји на њему и о свима друштвеним обвезама, које потичу из закупа извесних имања и дуга бив. окр. одбору, а које су у вези са друштвеним имањем и нераздвојне од њега.

2, Да друштво уступајући ово имање, не треба да остане без средстава којима би прибавило себи друго имање, на коме би радило

на својој задаћи — негубећи при том из вида искуство стечено уређивањем свога садањега добра на име: да је због недовољних материјалних средстава и других незгода, радило на његовом уређењу пуне две деценије, савлађујући све могуће тешкоће и приговоре.

И према томе управа је решила и писмено известила г. Министра, да она налази: *да треба уступити* друштвено имање за потребу, ради које га тражи, но под *овим условима.*

1, Да се друштву накнади вредност свију зграда, пољопривредних алата, справа и машина, стоке, воћних садница, шибља за пресад и сортименталног воћњака, чија укупна вредност износи сада око 32500 дин. Стварна вредност ових објеката имала би се одредити на дан, када се имање буде уступило, и на начин, који би се доцније утврдио споразумно између г. Министра и Друштва. Вредност самог земљишта не би се узимала у рачун.

2, Да г. Министар, односно држава, примањем овога друштвеног добра прими на себе и ове друштвене обавезе:

а, Дуг бив. одбору окр. подринског у 3000 дин. на 10 година т.ј. да му се без интереса врати до 1903 год:

б, Закуп имања г-ђе Марије Магазиновићке за 5 година, до 1898 год. с обвезом плаћања годишњег закупа по 420 дин.

в, Закуп имања општине шабачке за 10 година, до 1903. године с обвезом плаћања годишњег закупа по 934·25 дин.

Накнади по тач. 1 разлог је у тежњи друштва, да прибави друго имање. Она је у толико оправданија, што је сведена на праву вредност објеката без обзира на њихову продуктивност и рентабилитет, и без обзира на то, што је друштво досада имало издатака на ово имање око 48 600 дин. преко свих прихода од њега, те оно сада, с погледом још и на рационелним путем усавршену доброту земљишта, утврђени плодоред и друга уређења — представља много већу вредност па и извор за приходе, које до сада ни из далека није могло давати.

Уз саопштене ове управине одлуке, друштво је молило госп. Министра, да их узме у озбиљну оцену и своју му одлуку по овоме, ма каква она била, достави.

Г. Министар је изволео писмом од 28 пр. мес. доставити друштву, као одговор на предњи друштвени извештај, следећу изјаву повереног му министарства:

«да је сасвим оправдано, што друштво при уступању имања у Шапцу за оснивање државне пољопривредне школе, помишља на друго имање, на коме би изводило своје опите и практички утицало на развој пољске привреде, али да ничим није оправдано везивати ово уступање онога имања у Шапцу за добијање накнаде од државе за прибављање другог имања онако из руке у руку. Таквоме поступку од стране друштва противи се целокупни досадашњи однос Министарства народне привреде као преставника државе у привредном погледу у опште и пољопривредном посебице. — Сад се појавила потреба да друштво на ономе месту са своје стране потпомогне остварењу једне државне пољопривредне установе и оно ту помоћ не може отказати, ако хоће да остане доследно своме задатку. Кад се у будућности укаже прилика, да држава односно Министарство Народне Привреде олакша друштву прибављање земљишта за његову економију, Министарство, досљедно своме имену и позиву, неће моћи, а да не пружи друштву своју и моралну и материјалну потпору, као што је то обилато чинило кроз један низ од пуних 25 година.»

Како се овом изјавом Министарства народне привреде није прецизно одговорило о условима под којима би се имање уступило, то је одлучено, те је понова цела ствар писмено објашњена г. Министру. А да се не би погрешним тумачењем бацила и најмања сумња на Друштво, као да оно одуговлачи ствар и с недовољно предусретљивости излази на сусрет тражењу г. Министра — управа је изаслала из своје средине два члана, те да и личчо објасне г. Министру и њено гледиште у овој ствари и потребан и прецизан споразум између Министарства народне привреде и друштва, па да се питање о уступању тог имања реши и правилно и повољно по саму ствар. — Тим личним објашњењем између г. Министра и друштвених изасланика дошло је постигнут споразум; на основу кога је а као одговор на последњу друштвену писмену преставку, г. Министар изволео писмом од 10. ов. мес. изјавити друштву следеће:

«да је поверено му министарство готово, да уз непокретно имање друштвено у Шапцу, које би се уступило за оснивање ниже пољопривредне школе, прими и теретне уговоре о закупу имања г-ђе Магазиновићке и о обвезама према сталном окружном одбору, а од покретног само оно, што би стручна комисија, одређена по закону о нижим пољопривредним школама и изаслата у своје време на лице места за нову школу одабрала, и одкупну цену одредила.»

Том приликом г. Министар напомиње, да је «према овом начелном споразуму ово питање толико расветљено, да би друштво већ могло с њиме изаћи пред Збор» — па моли Друштво, да оно то што пре учини, како би могао даље радити што треба.

Све ово и овако управа је налазила да треба претходно расправити и извести на чисто, па да се питање о уступању друштвеног имања може решити. То да учини сматрала је управа за своју дужност и право. А за коначно решење самога питања, управа се је још у самом почетку изјаснила, да је то право друштвеногa Збора, коме га данас и износи на решење, уверена, да ће и збор прихватити с таквом истом љубављу и предусретљивошћу намеру г. Министра, а схватити и потребу, да и друштво са своје стране припомогне колико може остварењу те тако корисне намере.

Са своје стране управа је слободна, да поред онога што је напред изнесено о досадањем раду по овоме предмету, још изриком искаже своје мишљење у следећем:

1. Да је Српско пољопривредно друштво у праву да располаже са целокупним својим газдинством, које постоји на имању код Шапца али не и са земљиштем, јер се оно још не сматра као његова права својина;

2. Да је Српско пољопривредно друштво и по своме позиву а и доследно своме досадањем раду на унапређењу пољопривреде путем практичних и угледних имања и путем пољопривр. школовања, позвано па и дужно, да својски потпомогне намеру г. Министра за оснивање пољопр. школе и пастувског сместишта, па ма то било скопчано и са извесним његовим материјалним издатцима, и

3. Да се оснивањем пољопривредне школе у крају и на месту, где је до сада Српско пољопривредно друштво практички делало на своме имању, не само задовољава и та потреба, коју је оно својим угледним газдинством тежило постићи, већ да њено остварење прелази у јаче — државне руке, и да према томе престаје потреба, да Српско пољопривредно друштво у истом крају и можда баш на истом месту обдржава своје имање и на њему води и развија угледно газдинство.

Са свију тих разлога, а с погледом на постигнути начелни споразум с министарством народне привреде управа има част предложити збору на решење следеће:

1. Српско пољопривредно друштво уступа г. Министру народне привреде своје имање код Шапца, у колико оно има право располагања са њим, са целим газдинством и покретним и непокретним инвентаром на њему, ради подизања ниже пољопривредне школе и пастувског сместишта; но тако, да и све друштвене обавезе, које нераздвојно иду с имањем, пређу на г. Министра, у колико буду још постојале онда, кад се имање уступи, а имено:

а, Дуг бив. сталном окружном одбору у 3000 дин. на 10 год. т. ј. да му се без интереса врати до 1903 год.

б, Закуп имања г-ђе Магазиновићке за 5 година, до 1898 год. с обвезом плаћања годишње закупа по 420 динара, и

в, Закуп имања општине шабачке за 10 год. до 1903 год. с обвезом плаћања годишње закупа по 934·25 дин.

2, Оставља се г. Министру на вољу, да за примљени покретни инвентар, накнади друштву откупну цену.

3. Овлашћује се друштвена управа, да у своје време преда Министарству народне привреде имање са свима његовим принадлежностима по списку и да из инвентара друштвене имовине избрише све што буде предала.

Известилац
В. С. Богдановић

Председник збора. — Позва ко жели да говори да се изволи јавити за реч.

Госп. Коста Црногорац. — Честита друштвеној управи на пажњи што је ово питање разрађено пред збор изнела, како се о њему неби погрешно мислило. Слаже се са предлогом управиним али би желео да је јаче истакнута друштвена иницијатива за оснивање школе пољопр. на добру кога је толико година мучним радом одржавала и до степена угледног имања дотерала.

Госп. Јосиф Пецић. — Пита је ли овај збор надлежан за решење овога питања. — Он мисли да није на с тога да је и рад управин некоректан.

Известилац — Објашњава да је мишљење г. Пецићево погрешно; као да је овај збор ненадлежан, јер је што и главни с том само разликом што је *ванредно* сазван изазван *ванредним питањем* које само збор може решити и да је према томе рад управин правилан, а остављене су одрешене руке Збору за решење овог питања.

Госп.Светозар Љ. Гавриловић. — Мило му је што је искуство и у овој прилици учинило своје: што је доказало да се оваке — пољопривредне школе не могу отварати на — калдрми. Противан је уступању друштвеног добра по предлогу управином. Мисли да госп. Министар треба да га плати, како би могло друштво прибавити друго добро и спремити за другу оваку школу. Ако г. Министар нема пара, тражити решење по коме би исплата била обавезна, макар после извесног времена.

Госп. Драг. Лапчевић. — Кад је питање о томе, да ли да се и како да друштвено добро за оснивање пољопривредне школе, мишљења је да треба дати и друштву може само на част служити што овако уређено добро предаје школи, те неће рамати. Мисли да ће сваки Министар рачунати друштво као пијонера за унапређење пољопривреде, и да ће наћи начина и средстава да друшто помогне у његовој задаћи.

Госп. Јосиф Пецић. — Није убеђен на основу правила да је овај збор надлежан за решење овог питања.

Председник. — Прочита чл. 47. правила, по коме не може бити спора, да је овај збор надлежан, да решава ово питање.

Госп. Мил. Куртовић. — Налази да су формалитети споредна ствар а главно је: је ли имање тако да одговара условима за оснивање пољопривредне школе.

Известилац. — Ово питање није на дневном реду. Јели имање за школу, решио је г. Министар.

Госп. Милован Спасић. — Држи да ће г. Министар имати на уму користи од једног угледног добра, као што је друштвено, и да треба да да накнаду за оснивање другог добра гли би друштво могло практички радити на унапређењу пољ. привреде. Вели, да субвенција коју друштво од државе има није бозна кака милост. — Она је трошена само на унапређење пољске привреде — на изложбе а то све скупо кошта. Гласаће за накнаду.

Госп. Аца Живановић. Противан је уступању добра по предлогу управином друштво је на свом добру створило школу за очигледну наставу — за људе. Створити ново такво добро, види се из реферата шта кошта. За то је да г. Министар вредност инвентара живог и мртвог исплати или ако новаца нема, да се уступи без икакве накнаде.

Госп. Коста Црногорац — Одговара г. Куртовићу, да на друштвеном добру има свију услова за школу, какву је намеран госп. Министар да отвори.

Пристаје да се добро за овај циљ поклони, ако се нема од куд платити.

Госп. Арса Лукић — Тврди да је задаћа друштва што и министарства у погледу унапређења пољ. привреде за то је да се тражи наплата макар и поступно.

Председник. — Објашњава рад управног одбора са министарством. И приликом усменог објашњавања друштвених изасланика са г. Министром, он је одговорио, да не може платити но ће друштво у будућности помагати и морално и материјално.

Госп. Чеда А. Поповић — Налази да је овај збор надлежан за решење овога питања а рад управин у расправи његовој коректан. Слаже се са предлогом управним, само да се у другој тачци дода «у који се узима и расадник воћа, дрвећа и шибља.»

Известилац — Усваја овај додатак

Госп. Милутин Марковић. Констатује да су се, у питању о отварању ове школе, г. Министар и друштво сусрели, само настаје питање: да ли ће друштво, кад уступи имање, ликвидирати.»

Мисли да друштво несме другше радити но тражити наплату по вредности самих објеката.

Објашњава питање о непокретном имању с правног гледишта па предлаже оваку одлуку: уступа се Министарству за потребу оснивања школе пољопривредне но под условом, да ако би се потрдо питање о праву на непокретност, и општина у томе случају тражила од друштва да јој врати њено земљиште, друштво остаје сајбија као и до сада, а Министарство нека експроприше околна имања за школу.

Председник — Објашњава: да Министар не мисли одузимати друштву имање и отварати школу док све не спреми а треба му још много шта спремити, па тек ће онда узети и друштвено добро. Шта више он ће тек онда моћи да отвори школу кад му општина и округ даду још те земљишта.

Госп. Јосиф Пецић — Противан је уступању, јер је за решење овога питања надлежан Главни Збор.

Предлаже да се друштвено добро да само на услугу школи, а не да се уступи.

Госп. Коста Црногорац — Честита друштву на успеху што је друштвено добро дотерало на висину примерног добра, да га на тражење г. Министра може уступити за школу са светлим образом.

Госп. Милош Х. Поповић — Слаже се са мишљењем г. Лапчевића и предлогом г. Чеде Поповића с тим, да се овласти одбор управни да ради на томе, да се накнада у скоро наплати.

Госп. Милутин Марковић — Противан је уступању по предлогу управином, јер кад друштво нема имања угледом да ради — шта ће онда радити.

Известилац — Објашњава да је најбољи начин предложен од стране управе.

(Чује се да се реши).

Председник — Стави на гласање прву тачку предлога управиног.

Са 35 противу 2. гласа усвојена је прва тачка предлога управиног што председник и објави.

Поименичним гласањем гласало је за другу тачку предлога управиног са усвојеним додатком г. Чеде Поповића 23. против 11, а уздржао се од гласања 1. Председник објави да је и друга тачка предлога са додатком усвојена. Трећа тачка усвојена је као и прва.

На предлог председника збор изабра г.г. Чеду А. Поповића, Св. Љ. Гавриловића и Милосава Куртовића, да овере зборски записник. Тиме је и збор закључен пошто је дневни ред исцрпљен.

Оверавају чланови:

Чеда А. Поповић

начелник минист. у пензији

Свет. Љ. Гавриловић

Милосав Куртовић

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОТОВ ЈЕ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за просту 1895 год.

СА ОВИМ САДРЖАЈЕМ.

СТРАНА

I. Календарски део . . . . . III—XLIII

II. Чланци.

О правилном припремању земље за сејање на њивама и о справама потребним за то 1

Шта се постиже «укрштањем» код стоке и како се овим начином до жељеног циља може доћи 6

Метиљ код оваца, предохрана и сузбијање истог . . . 14

Подизање винограда помоћу калемљења на сталном месту 17

Општински расадници и користи од њих 25

О сађењу воћака поред путева 29

И пољопривредник треба да води рачунске књиге . . 40

Којим би се занатима, поред свог тежачког рада, могли занимати наши пољопривредници (један прилог подизању домаће радиности) 52

Мерење стоке и Матијевићева пантљика за изналажење живе тежине код стоке 58

Мислите и на птице! 65

И гора има свога сајбију (приповетка) 67

III. Белешке.

Нов начин лечења главничавог жита. — Како треба држати приплодне бикове 78

СТРАНА

Још један знак млечности код крава. — Овас је најбоља храна за коње. — «Мајкина душица» као лек од устобоље и шапа 79

За што је добро воћке кречити. — Опадање воћа. — Ђубрење воћака после једног обилатог рађања 80

Како се воћке могу одбранити од лисних ваши. — Повреде на кори 81

Подижите одрине (чардаклије) по кућама. — У прилог гајењу руже 82

Сапуњавица као ђубре. — Кување сапуна за прање рубља и домаћу потребу 83

Да се плесниво буре очисти, а да се избегне отварање. — Карболинеум, нова боја за конзервирање дрвета. — Како треба остављати јаја за зиму 84

Добар «сенф» (слачицу) направити. — Шунке и остало суво месо (пршуте) сачувати од плесни (буђе). — Да се кита цвећа одржи дуже времена. — Лековитост јабуке. — Отклонити мирис од гаса (петролеја) 85

На шта треба пазити кад деца, која иду у школу. израђују своје задатке код куће. — Главна правила за чување здравља. — Нешто из историје филоксере и пероноспоре . . 86

Домовина наше боце, назване «српска боца.» — Колико се где и у којој земљи ради, а колико празнује. — Из ризнице мудрих речи и народних пословица 87

IV. Подаци и таблице из свих грана пољске привреде . . . . . 88—122

V. Пољопривредни заводи и установе. СТРАНА

а) У *Србији*: Ратарска школа у Краљеву 123
Школа за виноделье и воћарство у Букову. — Државна ергела 124
Управа топчидерске економије 125
Добро Срп. Пољопривредног Друштва код Шапца . 127
Расадници америчке лозе. — Срп. Пољоприв. Друштво 128
Подружине Срп. Пољопривредног друштва 130
Кола јахача «Кнез Михаило» 134
Пчеларско-воћарске задруге 136
б) У *Црној Гори*: Књаж. црног. земљодјелска школа у Подгорици 137
в) У *Далмацији*: Пољоделски завод у Гружи (код Дубровника) 137
Покрајинско пољоделско веће у Задру 138
г) У *Босни и Херцеговини*: Техничка средња школа, — Пољопривредне станице 138
д) У *Троједници*: «Господарско-шумарско училиште» у Крижевцима. — Ратарница у Крижевцима. — Ратарница у Пожези 139
Винодељско-воћарска школа у Петриљи. — Узорна пивница у Загребу. — Станица за испитиваље семена. — Хрв. слав. господарско друштво у Загребу. — Славон.-господарско друштво у Осеку 140
Чланови Срп. пољопривредног Друштва (у 1894 годи.): Редовни чланови. — Почасни чланови 141
Српске пољопривредне књиге и новине 144
Примедбе и исправке 145

Цена 0·50 пара динарских.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

На завршетку своје двадесет-пето-годишњице „Тежак“ сматра за своју пријатну дужност, да се најпре захвали свима својим сарадницима и претплатницима, првима на њиховом труду и моралној а другима на материјалној потпори. Својим ово-годишњим садржајем надамо се, да „Тежак“ није застао иза осталих година и да је стајао на висини савремених потреба, те тако задовољио своје претплатнике и читатеље; и да је у праву и по садржају и радовима својим, а и као *једини пољопривредни лист у Србији и Сриству* да очекује, да га и у идућој години још јаче потпомогну читатељи претплатом а сарадници радом, што кориснијим.

„Тежак“ ће и у идућој години излазити недељно, а цена биће му иста. Али односно претплате, по решењу управног одбора Срп. пољоприв. друштва, важи следеће:

1. *Приватним личностима* неће се више давати лист на вересију, и слаће се само онима који положе *претплату унапред* на целу или пола године. Садањим претплатницима слаће се до 1 Фебруара; па који дотле не положе претплату, обуставиће им се.

2. *Општинама, школама и црквама*, које су сада претплатници, слаће се лист и даље; које од њих не желе више бити претплатници, треба да известе Срп. пољоп. друштво најдаље до 1. Марта, иначе сматра ће се као претплатници и даље и обавезне су платити претплату. Претплату су дужне положити најдаље до 1. Септембра, а после тога рока тражиће се од њих наплата.

3. Друштвени чланови *помагачи*, *чланови свију подружина* и ђаци у опште добијаће лист у *пола цене*, ако унапред плате претплату за целу годину. Подружине за своје чланове примаће претплату и предавати друштву.

4. *Претплатници из иностранства* у опште, добијаће лист само кад *унапред* положе претплату. Садањим претплатницима, који су уредно плаћали, слаће се лист до 1. Фебруара, па ако дотле не обнове претплату, обуставиће им се.

Оваквим начином претплаћиваља на „Тежак“ биће олакшано и Срп. пољоприв. друштву, као издаваоцу, јер ће знати у унапред колико има сигурних претплатника и колико претплате, а тако исто и предплатницима, јер се отклања та непријатност, да се по више година сматрају као дужници и потрзају да плаћају дужне претплате.

Све претплатнике „Тежака“ и пријатеље наше привреде молимо, да похитају са шиљањем претплате, те да им се лист на време и уредно шаље и да се заузму око ширења и распростирања овог јединог пољопривредног листа, омладину да читањем објашњаваљем радова у „Тежаку“ помогне своме народу, који је застао у пољопривредном знању и умењу.

Претплату ваља слати на адресу Срп. пољоприв. друштва у Београду; а најлакше и најсигурније је, *ако се претплаћује код поште*, где ове има.

УРЕДНИШТВО

Садржина: **Чланци:** Извешће о прскању винограда противу пероноспоре. — Сад је време! — Шта би олакшало и убрзало развиће привреде код нас. — Шта вреди боља обрада код нас. — О ђубрењу. — **Белешке.** — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — **Подлистак** (свршетак). — **Књижевни оглас.** — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

КРИТИКА СИСТЕМА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ ЗЕМАЉА

НАПИСАО

Свет. Ђ Гавриловића

(НАСТАВАК)

ПРАКТИЧНИ ДЕО

Извршење процене и пописа земаља у Србији

У Србији је „закон о непосредном порезу», постао 1884 год. које је године почет и први попис са проценом земаља у целој земљи. Закон је тај мењан и допуњиван 22 Априла 1885: 31 Октобра 1886; 20 Децембра 1889 и 30 Марта 1891 године: четири пута до сада. Но жалбе, нарочито на попис и процену имања нису никако ни престајале, нити престају и дан дањи.

То је, као што знамо и изазвало остварење тачнијих премера, заснивање катастра у нашој држави.

Према „закону о непосредном порезу“, пореза на земљиште, дакле „пореска стопа“, издвојена је у категорије према употребној вредности земљишта:

1. Пореза на зиратно земљиште, (чл. 6) у која спадају.

а). плацеви по варошима и варошицама, баште и баштованџинице.

б). Њиве, ливаде, пашњаци, угари, виногради, воћњаци.

2. Пореза на земљишта под шумом (чл. 11).

3. Пореза на утрине и јавне испусте (чл 12).

Но у квалификацији — подели на класе — не чини се никаква разлика, процена бива дакле на један исти начин како за сва зиратна земљишта (прве категорије) — тако и за сва незиратна земљишта (друге и треће каријере) т. ј. и једна се и друга оцењују подједнако према каквоћи земљишта, само постоји разлика у пореској стопи за ове поједине категорије.

И у првој категорији, подједнако се оцењује све земљиште, па било оно употребљено за зирање или не. У овој категорији, постоји само једна ванредна класа за плацеве варошке, за баште и баштованџинице — први ред. Сва остала земљишта (па била она њиве, угари ливаде, пашњаци, виногради ил' воћњаци) деле се још на четири реда (други, трећи, четврти и пети).

Као основно начело, за извођење класификације чл. 6 закона, даје следеће упуте:

а). У други ред, спадају сва она земљишта, на којима се сеје или се може с успехом сејати кукуруз и озимо жито, или се гаји виноград, без обзира, да ли су и чиме су ове земље засејане или засађене;

б). У трећи ред долазе сва земљишта, на којима се сеје или може да сеје кукуруз и рана жита.

Земљишта овог реда постоје на висинама, странама, бреговима и подножјама планинским;

в). У четврти ред долазе сва земљишта, на којима се сеју само јаре стрмнине, па и од ових пшеница са несигурношћу,

г). У пети ред долазе сва остала земљишта.

Чл. 7. 8 и 9. — говоре о земљишту, које се сасвим ослобођава од пореза, докле се употребљава на предвиђене циљеве у чл. 7 (чл. 8); или ако су страдали од елементарних непогода, да се могу спустити у нижу класу за ту годину, а земље петог реда, да плате половину порезе (чл. 9).

Шумска земљишта и утрине и јавни испусти долазе у ону класу — у онај ред — у коју би према каквоћи земљишта имали доћи, да се употребљују и као земљишта прве категорије — зиратна земљишта.

Количина порезе на земљишта, према реду у који долазе на хектар и за годину.

Класификација земље	Категорија земљишта, према њиној употреби		
	Земљиште I категор. (зиратно)	Земљиште II категор. (шумско)	Земљ. III категор. (утрине и јавни испусти)
	Д и н а р а		
I реда ·	8.00	—	—
II реда · ·	4·00	3·00	3·00
III реда ·	3·00	2·00	1·50
IV реда · ·	2·00	1·00	1·00
V реда · ·	1·00	0·60	0·50

Ако упоредимо „систем класификације“, који је замишљан као основица у овим законским прописима, по нашем „закону о непосредном порезу“, уверићемо се, да се он не ће сложити ни са једним рационалним системом класификације па ни са једном методом бонитирања, који су усвојени у предмету о бонитирању, т. ј. у предмету о оцењивању земље. То је дакле један систем класификације, сасвим засебан, који не постоји нигде у свету, дакле, није га ни једна држава усвојила, при завођењу катастра и извршивању процене земљишта, за финансиске и пореске циљеве.

Систем квалификације земљишта у Србији је јединствен. Не може се подвести ни под једну групу класификација, усвојених у другом свету; јер нити принадлежи групи природњачких (механичко-физичких), ни групи економских, ни групи катастарских класификација.

Но пре него што би се упустили у подробнију критику начина процене земљишта у Србији, да видимо прво, да не ћемо наћи у „*упуствима и расписима за извршење оцене каквоће земљишта*“, што више, што ће нам осветлити намеру законодавчеву, при доношењу законских прописа, меродавних по процену земљишта у Србији. У Србији је донешено ваздан закона, који су после упуствима, прописима и расписима или дотеривани, или изигравани. То је по готову постало једно „обичајно право.“

На основу том могло би се мислити, да је недостатак основног, меродавног начела за класификацију земљишта, у закону могао бити запажен и измењен, у министарским упуствима и прописима.

У „упуству за оцењивање каквоће земљишта (класификацији).“ Пр. бр. 4188, од 19 Марта 1890 год. прописују се ови:

I.

Основи за оцену.

Циљ је овом упуству да правилном оценом порез на земљишта буде равномерно подељен на целу земљу сразмерно каквоћи самог земљишта.

При оцењивању има се пажљиво испитати; природа земљишта, склоп њених горњих слојева — орнице и здравице (мртвице), дубина пескуше, глинуше, кречуше и т. д. за тим хран-

ливост и плодност земље са обзиром на климатске односе, на положај, влажност, косину и остале особине.

Каквоћа земљишта има се определити и са обзиром на могућност обделавања више разних врста усева, пошто се једна врста или положај може узети као осредан за једну врсту а међу тим као добар за другу врсту усева. У овом одређивању треба узети у обзир и месне околности, обичаје земљорадње, тешкоће обделавања, оскудице у материјалу за ђубрење, просечну количину производа на један хектар, даљину пијаце, тешкоће преноса, као и приходе од земљишта које добија или може добијати сопственик.

При испитивању каквоће земљишта, нађено стање, које се односи на оцену, има се завести у „*књигу оцене*“ (бр. 1). Појединe напомене или примедбе нађене при испитивању земљишта, које немају своје рубрике у поменутој књизи, доћи ће у рубрику за „опште примедбе.“

*Место*_____ *Срез*_____

*Општина*_____ *Округ*_____

КЊИГА ОЦЕНЕ КАКВОЋЕ ЗЕМЉИШТА

Број: Текући	Број: пок. књига Б.	Број: Парцеле	Име и презиме сопственика	наименовање: Околина	наименовање: Непок. имања	Величина: хект.	Природа земљишта: Склоп горњег слоја земље орнице	Природа земљишта: Дубина орнице: смет.	Природа земљишта: Склоп доњег слоја земље здравице мртвице	Природа земљишта: Положај земље према подневљу, и т. д.	Од дивљег биља и растиња успева	Земљиште је способно за обделавање следећих врста усева	Која је просеч. количина добивеног производа: Кила	Могућност годишњег прихода: Дин	Ред земљишта: зират.	Ред земљишта: под шумом	Ред земљишта: утрина	Суседи: Бр. тек ове књиге	Суседи: Име и презиме суседа	Општа примедба	Примедба окруж. комисије
1	15	1	Алекса Борђевић из Разбојна	Бели камен	Њива	2.80	Кречуша помешана са песком глином и нешто ђубрета	20 до 25	Иловача са нешто шљунка	Нераван окренут истоку	Пиревина, кукољ, турчињак, мељ, дивља крушка.	Пшеница овас и остали усеви	2000	200	II	II		15	Н Н. из Разбојна више реске	у II. р. зир. 1·80 хек., у II. р. шум. 1. хект.	
				Остра	Њива													23	Н. Н. из Брлога		
1	15	2				1.05	Иловача са више песка	35 до 40	Глинуша пескуша	Раван и оцедан	Паламида, чичак, боца, дивља лоза, црни трн.	Дуван и остали усеви	1500	150	II и III			7	Н. Н. из Ботуње и друма	у II. р. 0·25 у III. р. 0·80 хек.	
2	25	1	Богдан Јовановић из Плоче	Хајучки гроб	Њива	0·79	Пескуша са нешто глине	30 до 40	Глинуша	у страни, окренут западу	Власуља, кисељак, клека, јавор, папрат.	Раж, елда кромпир	800	64	IV			19	Н. Н. из Разбојна		
																		27	Н. Н. из Брђана		
		2		Вир	Рит	6·70	Тресет, црница измешана волом	—	—	—	Трска, рогоз, шевар	—	—	20	V			4	Н. Н. из Разбојна и потока	у V. р. 4. хек. а 2·70. хек. ослобођава се због баруштине.	
3	39	1	Вељко Павловић из Разбојна.	Тобан	Виноград	5·04	Лапорњача са приличо креча	Више од 50*)	Иловача	На вису окренут Северу	Купина, боквица и дивља лоза	Винова лоза	80 акова	600	II			12	Н. Н. из Виљуше		
																		34	Н. Н. из Разбојна		

*) Орница дубља од 50 сантиметара не испитује се даље по дубини.

Остали одељци упуства говоре: II О дужностима општина, III О кимисијама за оцену каквоће земљишта — гди долази заклетва, образовање комисије и отпочетак рада у атару села ил' општине, о накнади (дијурни); IV Круг рада и дужности комисије. V. Окружни надзор — као ревизија над радом комисија општинских VI. Главни надзор. VII. Жалбе.

Но ни у једном овом одељку, нема ништа више, чим би добили потпунијег осветлења, за овај замишљени „систем класификације“, који је код нас законски усвојен.

У IV одељку само има понечега, ради објашњења, за то и њега целог исписујемо:

„*Круг рада и дужности комисија.*“

а). Пре него што комисија приступи појединим оценама, у одређеној општини, треба да *договором* прво реши питање *у основи, како за определење каквоће земљишта, тако и за одређивање једне равномерне основе за оцену земљишта.* По донесеној одлуци, која мора бити писмена и по одређеној и утврђеној таблици, узимаће после свако појединo земљиште и класификовати.

Ово је нужно ради уштеде у времену и постигнућа једнообразности и правице у оцењивању.

б) Комисија за оцену земљишта решава без обзира на број чланова.

в) Сва питања у комисији решавају се већином гласова, међу тим појединi чланови имају права да одвоје своје мишљење.

г) Комисија има права да потражује од надлежних власти и од приватних сопственика сва дата и документа, која би јој послужила при оцењивању земљишта, као: цртеже, планове,

тапије, спискове и т. д. Сва дата узима комисија на реверс, а по свршеном послу враћа сопственицима.

д) Дужност је комисије да се увери о тачности добивених података од надлежних власти и приватних сопственика.

ђ) Све примедбе и оцене, комисија заводи у нарочиту „*књигу оцене*“ која треба да је по могућности попуњена у свима рубрикама али без поправака, тако исто и у рубрику 9. у списку а. бр. 2 и у рубр. 8 *б.* број 3; за тим цео свој рад има да пропрати једним опширнијим извештајем, који ће са попуњеном „*књигом оцене*“ сачињавати једну целину комисијског рада. У овом извештају треба напоменути и месне средње цене појединих производа и најближе пијаце, даљину пијаце за поједине производе, као и тешкоће при преносу тих производа.

е) Комисија ће предати свој свршени рад са *извештајем*, „*књигом оцене*“ и *списковима* број 3, 4, 5 и 6, надзорној власти за окружну комисију, а општинској власти списак број 2. Овај списак општина ће изложити сопственицима имања на углед у општинској судници за време од петнаест дана. После тога времена општинска власт послаће га са свима жалбама, ако их буде, својој надзорној власти, а надзорна власт послаће све окружној комисији на поступак

ж) Комисија има у своме извештају да поднесе само оне радове (предмете) који се односе на оцену каквоће земљишта. Све остало узима у призрење и подноша преко надзорне власти и окружне комисије Министру финансије са нарочитим извештајем.

з) Време за оцену земљишта једног села у општини не треба да пређе више од три дана; ако пређе, комисија је дужна да то оправда писменим актом, који се прилаже извештају.

Списак а, образац 2 или списак имања свију сопственика, овако изгледа:

Текући број	Пописна књига број	Име и презиме	Назив околине	Број парцеле	Наименовање непокретног имања	Величина хект.	Положај земље према подневљу	Класа — ред	Примедба
1	15	Алекса Ђорђевић	Бели камен	1	Њива до Н. Н.	2·80	Нераван окренут истоку	(Ову рубрику има да попуни сама комисија).	
			Остра	2	Њива до друма	1·05	Раван		
2	73-и 74	Богдан Јовановић	хајдучки гроб	1	Њива до Јов. Илијића	9·97	У страни окренут западу		
			Вир	2	Рит до потока	6·70	У низи		
3	39	Велко Павловић	Таван.	1	Виноград до Ђорђа Николића	30·4	На вису окренут северу		
4	25	Гаврило Илић	камен	2	Њива до Н. Н.	1·80	Нераван окренут југу		
			стена	1	Њива до утрине	2·05	Раван		

Текући број	Пописна књига број	Име и презиме	Назив околине	Број парцеле	Наименовање непокретног имања	Величина хект.	Положај земље према подневљу	Класа — ред	Примедба
*		Димитрије Павловић	Хајдучки гроб	1	Њива до Ник. Илић	0·69	У страни окренут северу	(Ову рубр. има да попуни сама комис.)	
5	93-и 94		Крст	2	Ливада до потока	8·79	У низи		
6	69	Ђорђе Николић	Таван.	1	Воћњак и њива до Ђорђа Петровића	5·04	На вису окренут западу		

Образац *б.* бр. 3. *Списак имања по потесима:*

Текући број	Име и презиме сопственика	Назив потеса	Број парцеле	Наименовање непокретног имања	Положај земље према подневљу	Шта успева од биља или растиња	Класа — ред	Примедба
1	Алекса Ђорђевић	Бели камен	1	Њива	Нераван	Пшеница	(Ову рубрику има да попуни сама комисија)	
2	Благоје Илијић	«	15	Ливада	У страни	Трава за испашу		
		«	7	Ливада	»	Детелина		
3	Влад. Поповић	«	19	купусиш.	«	Куп. и лук		
		«	21	Виноград	На вису	Вин. лоза		
4	Гаја Ружић	Плавинци	11	Њива	Раван	Кукуруз		
		«	4	Њива	«	Дуван		
5	Димитрије Иванић	«	9	Шљивар	На брегу	Шљива и ора		
6	Ђорђе Јовановић	«	12	Парлог	У страни	Папрат		
7	Евица Алексић	Крушик.	16	Ливада	«	Детелина		
8	Живко Благојевић	«	1	Њива	Нераван	Кукуруз		
		«	9	Њива	»	Пшеница		
9	Зарије Поповић	хајдучка чесма	29	купусишт.	»	Куп. и лук		
		«	11	виноград	На вису	Вин. лоза		
10	Илија Гајић	споменик	17	Њива	Раван	Кукуруз		
		«	6	«	«	Дуван		
11	Јовић Иванић	«	15	Шљивар	У страни	Шљива и ора		
12	Коста Ђорђевић	»	18	Парлог	«	Папрат		

Образац в. бр. 4. је „*списак општинских добара*", образац в. бр. 5. „*списак државних добара*"; образац д. бр. 6. „*списак добара ослобођених од пореза.*"

Даље чл. 7. ослобођавају се сасвим од порезе: државна имања, осем оних на која приватни стоку пасу; земљишта посланства или конзулата страних држава; црквене порте и гробља; масе малолетне сирочади и за рад неспособ. лица, ако немају више од 2 хект., земљиште досељеника са нарочитим одредбама.

На послетку: све урвине, потоци, путови и реке, не употребљиви кршеви; као и по варошима и по варошицама земљишта под зградама и окућница до 500 кв. метара.

Расшис од 3|IV 1891. год. Пр. бр. 4033. има по неке одредбе за тачније, правилније и складније вршење дужности од појединих општинским и окр. комисија.

Општинске комисије имају да лично испитају основе за оцену земљишта · врсту земље, могућност обделавања усева, успех, и све друге околности, које утичу на успех или неуспех у обделавању. Све ово комисија има да стави у књигу оцене (у дотичне рубрике), и на основу свега тога она и класификује земљишта, а уз то, по свом свршеном раду, шаље и свој извештај којим објашњава цео свој рад, и опширније излаже све оно, што доприноси тачнијем класификовању земљишта.

Према свему овом раду општинске комисије, окружна комисија има да класификује земљишта, и то је *њена поглавита дужност*. Она се не мора ни најмање држати класификовања, које је вршила општинска комисија. Њој је задатак, да на основу онога, што је општинска комисија ставила у књигу оцене о способности појединих парцела, о усевима који на њој успевају, количини усева и т. д., и на основу извештаја њеног — доноси свој суд, у који ће ред која парцела доћи. Класификоване општинске комисије може послужити окружној комисији само као један ближи основ за њено класификовање.

У петом одељку поменутог упуства, у четвртој алинеи, стоји и то, да ће окружна комисија, изаћи на лице места у случају потребе, ако још и министар финанције то за потребно нађе. Тај случај може бити онда, ако би се добило уверење, да је општинска *комисија* посве неправилно и неправично радила, ако се жали из једног села велики број сопственика, и томе слично. Ако се појави неколико жалби, не може бити довољан разлог, да окружна комисија излази на лице места.

Окружна комисија, наравно, има да обрати и на то пажњу, да њен рад у целом округу буде једнообразан, управљајући се тачно по свима приликама, побројаним у упуству, које утичу на класификовање земљишта.

Критика „система" класификације земаља, усвојеног законски за српску државу.

Ако се може уопште назвати икаквом „системом" оно неколико законских одредаба уопште у „закону о непосредном порезу" онда из свега досадањег, могли смо увидети, да је наш српски систем најнепотпунији и најнеправичнији. Он се не обзире ни на једну главну групу услова плодности земљине, ни на каквоћу земље, нити опет на климатолошке прилике, па ни на све оне економске услове, од којих зависи величина приноса на једној земљи.

Докле су све остале државе, које су ради финансиских циљева, оцењивале земље својих држављана, одавна пригрлиле паметније и рационалније системе класификације; дотле српска држава, која је међу последњима (тек 1884 год.) увела *порезу на земљу*, узела је за основицу процене земљишта, један ваљда „препотопски" систем; или систем, који нигде више не постоји под небом. Све остале државе поред плодности земљине, узеле су за основицу класификације, величину приноса и то чистог приноса, послужиле су се дакле бољим економним класификацијама, које су постале у почетку овог века; српска држава при крају истог века, изгледа, да се није умела да користи искуством осталих држава. Српској државној управи из времена постанка порезе на земљу било је пре, да истера што више порезе на земљиште, да истера што више II реда, који плаћа 4 динара годишње — но да задовољи оправдане жалбе својих сугрђана, — да задовољи правичност. Иначе се не може ничим објаснити, а још мање оправдати, што се код нас подједнако класификују како зиратна, тако и незиратна земљишта једино по каквоћи земље.

А ми смо видели да се у другом свету ливаде, шуме и пасишта оцењују засебно — и то више по величини приноса, но по каквоћи земље и осталим условима.

Код нас не само да се подједнако оцењују зиратна и незиратна земљишта, већ се ливаде и пашњаци уносе у зиратна земљишта, па се и подједнаком пореском стопом оптерећују; исти је случај и са виноградима и са воћњацима.

И у другом свету винограде и воћњаке убројавају у зиратно земљиште, па тако и оцењују каквоћу истог, *али друкчије и засебно срачуњавају величину приноса*, јер је доиста и *принос друкчији и по другим се околностима управља и од сасвим друкчијих услова зависи.*

Све је то једна огромна погрешка, која нам се свети непрекидним незадовољством наших сугрђана и никаквим резултатима наше порезе на земљу. Због тога се и закон четири пута мењао до сада; због тога се повишавале остале врсте порезе, због тога уводили прирези и разрези!

Зидало се на трошном темељу незнања и неумешности, па се и цела зграда државних финансија, почела љуљати, пуцати и рушити. Не помогоше ништа силне закрпе, са свију страна, у све новим и новим одредбама „измена и допуна" у „закону о непосредном порезу."

Из приложеног *главног извода из пописних књига имања „Б" за 1892 год.* видимо, колико је и по којим класама било оптерећено земљишта у Србији и колико је оно плаћало порезе. Види таб. на стр. 5).

Кад упоредимо све податке, са онима у општем делу, у приступу, видимо: *да је пореза на земљу у сталном опадању.* она сад одбацује само 7,587.477 динара, јер је 1887 год. износила 8,182.352 динара. И што се буде више исправљало, поводом жалби и поновних премера, преувеличано стање зиратног земљишта, рђавим пописима од 1884 год. на овамо пописима вршеним за зеленим столом, што катастарски премер буде више напредовао, све ће мања пореза на земљу падати.

Но да видимо из ближе; како је вршена класификацаја земљишта у Србији, како је оцењивана каквоћа земље.

Опет за зеленим столом, без икаквих научних и искуством стечених података!

Увођењем катастра у Србији, стављено му је у задатак, да исправи неправичност и неупутност у обадва правца: и у попису имања с премером и у процени имања. (Закон о пореској управи, пореским одборима и порезницима).

У првом правцу с геодетским премером отпочео је дејствовати; у другом правцу — потребно је да издејствује потребне рационалне измене у закону о непосредном порезу", пропише упуте и изврши оцену (бонитирање) земаља, на основу једног рационалног а приликама нашим прилагодног система класификације.

ГЛАВНИ ИЗВОД

из пописних књига имања „Б.“

Земљишта у 1892. год.		ХЕКТАРА		непосредног пореза за целу 1892. год. ДИНАРА	П.
а.) *зиратна земљишта.*					
Окућнице		12.300	60	—	—
I. реда има свега		7.913	64	63.309	12
II. » » »		745.286	06	2,981.144	24
III. » » »		611.228	52	1,833.685	56
IV. » » »		570.113	08	1,140.226	16
V. » » »		413.993	97	413.993	97
	Свега	2,360.835	87	6,432.359	05
б.) *земљишта под шумом.*					
II. реда има свега		93.523	01	280.569	03
III. » » »		63.537	52	127.075	04
IV. » » »		181.261	73	181.261	73
V. » » »		200.612	11	120.367	27
	Свега	538.934	37	709.273	07
в.) *Утрине*					
II. реда има свега		40.836	99	81.673	98
III. » » »		52.463	03	78.694	55
IV. » » »		77.983	15	77.983	15
V. » » »		134 708	37	67.354	19
	Свега	305.991	54	305.705	87
г.) *Јавних исауста и општ. нар. шуме.*					
II. реда има свега		8.771	07	17.542	14
III. » » »		10.263	97	15.395	96
IV. » » »		31.906	16	31.906	16
V. » » »		150.590	37	75,295	18
	Свега	201.531	57	140.139	44
д.) *Земљишта ослобођена.*		564.987	82	—	—
	Скупа	3,972.281	17	7,587.477	43

Но о томе више у засебном одељку у коме ћемо видети: како треба и пореску стопу предругојачити.

Код нас основица класификације хтела је да буде економска — али није потпуно доследно и правично изведена. Земље се разликују и класифицирају, према врсти усева, која па једној ил' другој земљи с успехом може да успева.

Али у место да је ова класификација све земље поделила у неколико редова (види Терову и остале класификације), према главном усеву из стрмнина — у земље за пшеницу, јечам, овас и раж — *она их дели само у земље за кукуруз и за све стрмнине будуће*. А то је једна кардинална погрешка.

Из те погрешке, потичу и све остале.

Видели смо, да II ред зиратног земљишта, наш закон, класифицира према томе — *што се на њему може с успехом сејати кукуруз и озимо жито, и где се гаји виноград!*

Већег оцењивања од ока и на будуће, неможе нигде бити!

„Озимо жито“, није само *озима пшеница*, већ је и *јечам озимац* и *озима раж*, па понегде и *овас озимац*. Дакле у II ред стрпавају се будуће све земље — од најбољих до најгорих — као што смо из описа досадањих класификација могли видети!

Удобније је било, да се више редова и није правило, но да је све пописом нађено земљиште у Србији метуто у II ред! Тако је тај II ред *општи!*....

И ништа то — но и сви виногради, ма какви они били, ма колико они рађали, макар они никако и не рађали — плаћају као земљиште II реда, по 4 динара годишње и то је све! А то је једна вапијућа неправда!

Зар један добар виноград филоксером незаражен, који добро рађа и по хектару може да донесе своме сопственику 600 и 1000 динара приноса — чистог приноса 300—600 динара треба да плаћа само онолико, колико и виноград III, IV, V реда који далеко мање чистог приноса дају?!

Зар виноград, који даје приноса 600 и 1000 динара, да плаћа исто онолико, колико и њивица у ужичком округу, која једва одбаци 60 до 100 динара приноса и то само у најбољим годинама?!... Зар је то онда право и зар је то онда паметно?!

Зар добар шљивар, где на хектар дође 650 до 700 родних дрвета, која донесу 10—15 хиљада кгр. сирових шљива и које обавезује 500—800 дин. чистог приноса да плаћа исто онолико, колико и један пашњак II реда, који једва донесе прихода 100 до 200 динара и у најбољем случају?!

Трећи ред је, по нашем закону, опет тако једна мешавина разних класа земаља — вели се да су то „земљишта, на којима може да се сеје кукуруз и јара жита.“

„Земљишта овог реда постоје на висинама, странама, бреговима и подножијама планинским.“

Дакле опет никаква се разлика не хвата — да ли су та „јара жита“ — пшеница, да л' јечам, да л' овас' да л' раж, који успевају на сасвим различитим земљама по плодности и који се морају да сеју према климатским приликама, а не по нашој вољи. Докле се пшеница и јечам — сеју у блажијим климатима, дотле овас и раж, могу и у далеко суровијим!

У II реду обухваћене су дакле разне класе по правој плодности, каквоћи земље; а овде у III реду — већ и разне климатске поступице, стрпане су у један и исти ред.

То се још боље види из ове друге алинеје код овога реда. У једну класу долазе сасвим разне земље и по плодности и по положају како оне на највећим висинама, и странама, тако и оне на бреговима, па чак и на њиним подножијама!

И онда „само ако се сеје кукуруз“, а да ли тај кукуруз, на грдној висини може увек и да дозри, да л' ће он рађати 600, 700, 800 или преко 1000 и 1500 кгр. — то је за законодавца сасвим свеједно!

Код четвртог реда, већ отпада кукуруз, а пшеница се с несигурношћу сеје — дакле и ту је једна класа за више разних земаља и по каквоћи и по положају и по клими!

Ал' пети је ред тек загрдио — ту долази „све остало“! То је тек најопаснија класа — све што није потрпано у који ред напред, то долази овде: мајдани, шевари, ритови све, само ако није баруштина, урвина, поток ил' река, гробље ил' порта!!

Ако расмотримо „*упуство за оцењивање каквоће земљишта*“, којим се приступило извршењу оцене земаља у Србији, видићемо на први поглед, да га је израђивао човек незнајша — самоук, или неко, који је нашао негде нешто о томе, али није умео да то како треба употреби, већ је просто копирао, а није ничега стварног унео из наших прилика у исто упуство. Оно није потекло ни на основу познавања а то ли и испитивања *наших прилика* а још мање, на основу тачнијих бонитарско-економних података, поцрпаних бар из искуства економа у нашој рођеној земљи.

Упут за оцењивање каквоће и књига оцене каквоће земљишта, изгледа, према рубрикама и лаконском уводу из кога се састоји најглавнији одељак упуства: „*I Основи за оцену*“ — да се брине о одређивању:

1. Природе земљишта, а ту, о:

а). Склопу орнице;

б). Дубини орнице;

в). Склопу здравице;

г). Положају земље према поднебљу.

2). Које од дивљег биља и растиња успева.

3). Који главни усеви успевају.

4). Која је просечна количина добијеног производа.

5). Могућност годишњег приноса.

Онда поред атара суседа, уписује се ред земљишта у књигу од стране комисије.

И доиста у „Основи за оцену“ ушли су већим делом главни и меродавни при оцењивању чиниоци земље:

а). поред каквоће земље, ту су и } дакле природни услови
б). положај и поднебље } плодности земљине.

в). иоред главних усева и дивљих биљака;

г). ту је и годишњи, укупни принос у килограмима, дакле економни услови плодности; и

д). чист принос — у новцу [1])

Али нема никаквог упута о томе: како ће комисије *да сазнају све то, како ће то да испитују; нити опет у коме односу стоје поједини чиниоци из групе природних услова, ка чиниоцима из групе економних услова плодности земљине;* како ти односи упливишу једни на друге *и како се из односа појединих чиниоца, одређује класа — или ред — дотичног земљишта.*

Остављено је све увиђавности и произвољној оцени појединих комисија а не некаквом одређеном принципу, сталном мерилу. А ми знамо да те комисије нису ни из далека биле, по саставу појединих чланова, ни онолико стручне, колико је стручности показао творац „*упуства каквоће за оцењивање земљишта.*“

Но ипак поред све „нестручности“, с којом су састављени ови „основи за оцену“, мора се признати добра воља и намера, да се законом учињене неправде и погрешке, исправе и ублаже

И доиста, поједине стручне комисије, које су биле срећне, да добију по једног ил' двојицу школованих и спремних пољопривредника — ублажавале су мању неправду, исправиле многу прекомерну строгост законску. Ту је увиђавност и произвољна оцена појединих таквих чланова комисије, из доба другог пописа и оцене земаља — из 1890 год. — много и много поправила и ублажила.

За тим, да су „упуство“ и прописи министарски, искрено тежили, да неправде законске умање и ублаже, види се и из практике таквих јаче стручних комисија — што су доиста излазиле и вршиле преглед појединих атара и земаља, испитивали је по каквоћи, дубини и т. д..... Само, што ни на тај начин није било више могуће, ништа стварније успети за то — што је сам закон и непотпун и неправичан и што у основној замисли, по свима својим одредбама о класификацији земљишта ништа не ваља.

Није се дакле итало онако „на врат на нос“ као при попису 1884. год. при коме нити су комисије одмицале од зеленог стола, нити им се дозволило да штогод испитују и о чему се уверавају: — *ту се сва оцена сводила на прост попис имања како по величини, тако и по каквоћи,* потпуно „*неѓледуш и на памет.*“

Та искрена тежња ка бољој, потпунијој и правичној оцени земаља, види се и из установе катастра, са задатком, да се постигне потпуна тачност и правичност.,.. Само не треба сад застати на пола пута: треба закон радикално изменити те да и по пореској стопи и по систему класификације, буде што правичнији и што рационалнији!....

Кад расмотримо поједине примере, наведене у угледном примеру те „књиге оцене“, онда ћемо тек добити правог појма о стручности и творца упуства, па после и извесног броја комисија, које су се „буквално“ по истима управљале, а нису имале довољно стручних и потпуно спремних снага

Да узмемо први пример по реду, за њиву Алексе Ђорђевића из Разбојна, у атару „белог камена“: — по орници то је: „кречуша помешана с песком глином и нешто ђубрета“, дубока: *20—25* см.; у здравици има: „иловача са нешто шљунка“; положај: — „нераван, окренут истоку.“

Та земља „способна“ је да рађа следеће усеве: „пшеницу, овас и остало“; рађа: 2000 кгр., у вредности: 200 динара и II је реда.

Међу тим ми не знамо ништа каква је то кречуша: да ли хумусна, глиновита, иловачна, песковита, каменита ил' чисто кречна; јер свака земља кречуша има: „по нешто ђубрета и помешана је с песком и глином“ али по овом опису, то је *рђавија*, чистија кречуша.

Даље за кречушу што год је чистија све више неваља, ако је у здравици „иловача са шљунком“, јер ова је сувише пропустљива, а онда на орници страдају усеви од суше.

И таква земља неће никад, па још окренута рђаво — истоку, родити 2000 кгр. нити ће моћи да дође у II ред! Ту не може пшеница родити ни 800 кгр.!

Код нас много боље земље — а то су после добрих лапорњача, добре глинуше и иловаче, могу тек рађати просечно 2000 кгр. Од пијаце и близине *жељезничке* и осталих саобраћајних мрежа, зависиће, да ли ће тих 2000 кгр. стати само 200 динара!

Друга њива истог Алексе у Остри, долази у II и у III ред, а код ње је орница дубља, па је песковита иловача (иловача са више песка), која почива на бољој здравици: глинастој пескуши и има бољи положај: „раван и оцедан.“ Све услови, да та њива буде у већој класи.

Па онда, ту успева „дуван и остали усеви“, дувана роди 1500 кгр. само за 150 динара!

Прво, на песковитој иловачи — која је осредња земља — не може ни најбољих година да роди 1500 кгр. дувана, већ је права благодет кад роди у најбољој години и до 800 кгр. а после дуван, поред све повике, ни монопол не купује просечно по 10 пр. дин. килограм, већ по 0·60 (у подринском округу) а по 1 динар и јаче (у крушевачком, врањском и т. д.) — дакле и 800 кгр. донеће му у првом случају 480 а у другом 1500 динара! И поред свега тога, што су трошкови око обраде и израде дувана огромни — одбациће му увек већи чист принос, но пшеница ил' кукуруз.

А тек је сиромах Богдан Јовановић из Плоче загрдио! Он нема земље, да може исхранити себе и породицу, а то ли плаћати и порезе на земљу и све остале.

Он има код „Хајдучког гроба:“ пескушу са нешто глине, дакле чисту пескушу, истина дубоку (30—40 см.) на доброј здравици: глинуши, али на рђавом положају, окренутом западу; ту му роди: ражи, ељде, кромпира — 800 кгр. за 64 динара и долази у IV ред!

Ако је таква земља доиста у Плочи, онда не треба да дође ни у V ред а после на њој можда ће родити кромпири 800 кгр. ал' ражи — никад ни до века!

Ал' друга његова земља у Виру — то је рит, сама тресет, у којој пишти вода, а на њој расте трска, рогоз, и шевар и опет комисија је била толико бездушна, да му од 6·70 хектара, 4 хектара упише у V ред!! Дакле по „закону о непосредном по-

[1]) Из примера у „књизи оцене“ излази да је и то укупан принос сведен на новац!

резу", да и ту земљу, која ничим не рађа, нити ће икад рађати, изједначи са онаквом земљом, на којој би опет нешто нешто требало да ради и да од ње неку корист ужива!

Онда је наш народ и тај Богдан Јовановић, врло стрпљив и добродушан сиромашак, који допушта да му се деру каиши с леђа, а да незналичку и бездушну комисију, не најури због њене „правичности".

Хајде да видимо трећи пример из примерка извађеног из књиге оцене. Ту је виноград Вељка Петровића из Разбојна, који има најдивнију земљу лапорачу истина с прилично креча ал то је баш за виноград душу дало, јер је та земља врло добра и топла. Ал на ђавола, Вељко је врло рђав привредник, права будала, дош'о лепо па засадио виноград на оној страни од виса, на којој нити ко' сади виноград, нити га тамо икад сунце може љуцки огрејати — на северној страни!

И онда поред све дивне земље и тако дубоке, (што нико на вису нема орницу 50 см. дубоку јер ће земља да се сплаче и снесе!) — он не може набрати 80 акова вина за 600 динара и ако је овде комисија учинила добро, што га је казнила, стављајући му виноград у II ред, као и све остале винограде под небом!

Овде се не може никако разумети, на што је требало комисији, да се мучи, да копа земљу те да види да је 50 см. дубока и да се пентра на вис, да види, да је виноград окренут северу; нити што јој је требало, да одређује колико акова рађа и пошто се то вино продаје — кад је закон јасан, да је сваки српски виноград под небом, дубок како му драго, окренут гди му драго, равно ил, не равно — земљиште II реда!

И у опште врло је тешко пронаћи, на који се начин могу довести у склад законске одредбе о класификацији земљишта, са захтевима „друштва за оцену каквоће земљишта".

Мени се чини, да су комисије само дангубиле, што су орницу копале, одређивале врсту земље у њој и у здравици, одређивале положај и како је земља окренута; израчунавале величину приноса и ову сводиле на новчану вредност. Ништа од свега тога није било потребно.

Законске су одредбе и сувише јасне — „да се сеје ил' може да се сеје то и то: ту му пиши тај и тај ред—па готова посла.

Законодавца се ништа није тицало колико роди на којој земљи овог ил' оног усева, нити све остало! Он је лаконски дао мач с обе стране оштар, у невеште руке и — то је све!

Закон не ваља и онда ништа не помаже! Правичност се не може више постићи — никаквим исправкама, па и најстручнијих и највештијих комисија!

Шта ту треба још овакво једно „упутство" и цео замет, његових прописа само да посао одуговлаче, отежавају и још већу забуну у њ уносе?

Па још овако једно упуство — гди су и сви примери узети на памет, без икаквог појмања, разумевања и одбирања! Гди су и сами примери — најбоља илустрација и незнања и неумешности и неправичности како оних, који су закон писали, тако већином и оних свију пензионара и других сиротих људи, који се због дијурне пограбише, да огреше душу, дакле скоро и свију оних, који су земљу, у Србији „оцењивали"!

Ја се још тешим, да су ови примери узети онако на дохват, са свим на памет — јер немају никаквог ослонца у стварности; али ако су они, узимати из стварног рада појединих комисија — онда зло и наопако: онда држава половину земљоделаца глоби на рачун друге половине, који са много бољом земљом и приходима од ње, не плаћају ни половину онога, што би било право и поштено да плаћају.

Овде у последњем разматрању пронађосмо да је свака појединa комисија излазила у атаре, пела се на висове, осматрала поједине земље и испитивала их, по њиној врсти, по дубини орнице, здравици, положају; изналазиле за њих величину приноса — па их тек онда бележиле у њин ред, спрам осталих земаља.

Тако би и требало радити, јер би се тако и могло што и шта поправити на делу, што се погрешило у одредбама законским! И ако комисије махом нису биле ни мало стручне — опет би тако она друга половина чланова комисије, што их општина даје, упливисала на државну половину њену, да се већа правичност, по могућству, постави.

Али, ако посмотримо даље расписе, који се односе на рад комисије и оцену земљишта, видићемо, да се цео рад комисије мора сводити на зелен сто и испитивање самог сопственика (а то су тако несигурни податци — као што знамо), јер она мора свршити једно село за три дана и онда је опет остављено и овде широко поље увиђавности и доброј вољи појединих комисија, да'л ће овако ил' онако радити. Ничега одређеног, јасног и прецизног! А за тим видели смо, да тек окружна — контролна — комисија, по одобрењу министра финансије, ако се каква огромна погрешка и неправда учини, излази на лице места.

Нити има у упутству и у прописима што-год, што-год, да и „првостепене" комисије (општинске) „морају излазити на лице места", нити опет како ће испитивати поједине услове плодности и како ће их подводити у скалу при оцењивању.

Према томе српски „систем" класификације, не спада ни у једну групу у другим државама усвојених класификација и од свију њих је — најгори и најнеправичнији.

Међу тим све књиге и поједини обрасци, врло су брижљиво и врло смишљено израђени, тако, да се могу употребити при сваком савршенијем—рационалнијем систему класификације, који ће се и код нас морати што пре завести.

Пореска администрација, са овим књигама и обрасцима, учинила је огроман напредак и да је само било срећне мисли, да се састави стручна пољопривредна комисија која би извела доследно до краја поједине рационалне моменте оцењивачке, и по „списку оцене каквоће земљишта» — могло би се и поред свију огромних законских мана и овако постићи што приближнији резултат, у погледу правичности класификације.

Овако прилично срећно изабрани моменти оцењивачки, не утичу ни у колико на рђање појединих редова — класа — дакле не дају никакав општи збор за одређивање праве класе, у коју треба да дође једна земља, према принуђеним условима плодности, а на основу тих оцењивачких момената.

Значи, њима су се могле донекле користити само потпуно стручне комисије — у колико је то могло вредити према оваком закону.

Који систем класификације земаља, треба Србија да усвоји?

Поред осталих неправичности, у одредбама класификације земљишта наш је законодавац учинио и у самој пореској стопи: — *место потпуне правичности, да онај ко' више и боље земље има ко' више приноса са своје земље ужива, да тај сразмерно и више плаћа,* у већини прилика постигнуто је са свим обратно. Да и то докажемо, неће нам бити тешко — навешћемо само неколико примера, поред већ побројаних:

1). Окућнице варошке, оцењују се као и окућнице по варошицама и као баште и баштованџинице; само су то земље I. реда.

2). Окућнице сеоске — као зиратне земље.

3). Међу тим окућнице варошке, треба више да плаћају, но оне по варошицама, а сразмерно обе ове врсте окућница, много више но сеоске, јер се варошани више служе и више користе својим општинским прирезима: осветљењем, калдрмом и

сваком удобношћу и што им њине окућнице много више вреде, па и много више прихода доносе.

Упоредимо само Београд са којом окружном вароши, ил' најзабаченијом паланчицом!

4). Докле зиратно земљиште II реда, у целој земљи, плаћа подједнако по 4 динара на хектар III реда по 3 динара и т. д. дотле баште и баштованџинице, које 3, 4, 5 и више пута већи принос одбацују спрам најбољих њива, плаћају само 2 пут већу порезу — цигло 8 динара.

5). И зиратно и незиратно земљиште у Србији, оцењује се подједнако, па се и подједнаком пореском стопом оптерећује у целој земљи. Само шумско земљиште, утрине и испусти — плаћају по нижој пореској стопи.

6). На послетку, као понајглавнију неправичност и више него неправичност, могли смо уочити — што закон не прави никакву разлику између посве плодних и јако оскудних крајева наших, нити између крајева, који су ближе пијаци, имају железницу, јефтин водени пут, довољно добрих друмова, дакле свију повољних економских услова за напредовање и оних, који су посве забачени и без сваких удобности.

Земљишта истих класа подједнако се оцењују, па и подједнако порезом оптерећују: и у равној и питомој, плодној и богатој Мачви, Подунављу и Поморављу, Млави и т. д. и у каменитом и кршном Хомољу, ужичком, чачанском, рудничком и т. д. округу, у крајевима, у којима је и клима суровија и нелагоднија!

И докле је овде таква пореза готово маом преоптерећавање, дотле је у богатијим и питомијим, пијаци и потрошњи ближим крајевима, увек права благодет и сиграчка.

Због свега тога, крајње је време, да се упоредо са завођењем тачнијег и једино правичног премера земљишта, приступи радикалној измени пореског закона за правичнију и стручнију оцену земаља. Да би се то могло извршити онако, како захтева правичност и како се не би крили ни интереси државе, ни интереси појединаца, треба да се учине измене у закону у два правца:

1. Да се измени пореска стопа на земљиште т. ј. да се на фактички боље земље, под свима подесним климатским и економским приликама, повећа пореза, а на горе и неподесније земље смањи; за тим да се тачније издвоје зиратне и незиратне земље и да оне прве и већу порезу плаћају.

За тај циљ најбоље је порезати поједине земље, према величини приноса — **чистог приноса** — *што га оне одбацују.*

Систем класификације, свима својим одредбама, има да приномогне што тачнијем и што правичнијем одређивању чистог приноса; и с тога треба:

На првом месту завести *зоналну класификацију* т. ј. да се цела Србија, према фактичној плодности њених земаља и према економским и саобраћајним приликама појединих крајева, подели у неколико зона или рејона.

За тим *за сваку поједину зону, или рејон, треба или увести дружчију пореску стопу, или дружчију класификацију земаља,* Но много је лакше, *поделити све земље у више класа или редова* — **9 ил' 10**; *завести подједнаку пореску стопу, али за сваку поједину зону определити с којом класом опште класификације, почиње у тој зони* **најбоља класа земаља.**

На пр. онда, кад у Мачви ил' Поморављу најбоља класа отпочиње са I класом, опште класификације за целу земљу; у ужичком ил' рудничком округу отпочиње тек са III ил' IV класом.

Истина, да ми имамо врло мало строго научног испитивања и научних података, који ће нам у том погледу, моћи корисно послужити, при извођењу ове поделе Србије на поједине зоне — ал' и то мало, биће довољно, за први мах:

1). Геолошка карта професора Јов. Жујовића II издање 1891. моћи ће да нам послужи, као први скелет, при повлачењу те зоналне мреже за класификацију;

2). За тим донекле искуства стечена при досадањим пописима и оценама.

На основу геолошке карте, према ширењу појединих формација у Србији, могли би је поделити на 4 зоне; не само да ће петрографски ил' педолошки карактер земљишта, при том бити меродаван, већ и карактер климатски и економни (саобраћајна средства, пијаца и т. д.). Срећом *најбоља земљишта* у Србији иду *упоредо по природној групи услова плодности земљине — са економним условима плодности.* Дакле могла би се од прилике извршити оваква подела на зоне:

I Зона најбољег земљишта по плодности и по економним условима:

а). *сва земљишта алувијалних, за тим дилувијалних, па за тим терцијалних наноса;*

б). сва та земљишта леже у кључевима и речју свију наших, како пловних већих река, тако и речица у Србији;

в). поред тих река у средини земље, иду железничке пруге и пруге важнијих друмова; дуж скоро целе Мораве — железничка пруга.

Та се земљишта наоде почињући дуж Мораве у врањском округу, са границе, до испод Прибоја, онда од грделичког кланца ниже Лесковца, па све до Ђуниса у крушевачком округу, онда од поврх Сталаћа, почињу се све јаче у страну ширити, чим прођу Јухор планину (испод Јагодине); и онда све више се ширећи силазе низ Мораву, с прелазима у Ресаву, Јасеницу и Лепеницу; иду левим краком преко Буковика у Колубару, а десним краком прелазећи у Млаву и Стиг и у печко речје све до Голупца на Дунаву. Та два крака обухватају у средини, цео стари београдски и стари смедеревски округ — садашњи подунавски, са неколиким оазама других мање „плодних" формација.

Леви крак се од Бранковине и Каменице завршује код Влашића флишом; онда из горње Колубаре прелази у шабачки и подунавски округ: градећи питоме и плодне равнице Поцерја, Мачве и Јадра све до Лознице, а обилазећи Цер.

У источној Србији шире се од Књажевца, дуж целог Тимока, градећи узане а плодне тимочке равнице све до утока ове реке у Дунав

II. Зона кредне формације — обухвата цео југоисточни и источни део Србије: пиротски, тимочки и црноречки округ; прелази до Озрена и у стари алексиначки за тим у ћуприски, пожаревачки — излазећи уз линију предње зоне све до Дунава, сниже Голубца.

Највећи рејон ове зоне, захвата за тим, крагујевачки округ у његовим прелазима доле у крушевачки, горе у руднички округ с прелазима његовим у ваљевски, до Ваљева.

III. Зона кристалних шкриљаца — заузима цео јужни и југоисточни крај Србије, па прелази венцем копаоничким, преко Рашке на Голију, а горе уз Ибар, до испод Краљева. За тим сачињава већину старог крушевачког округа, па све до Мораве и њеног кланца код Сталаћа; за тим на више, прелази у Темнић, горе обилазећи Црни врх, у крагујевачки округ и око Београда, до близу Ресаве.

Већу просторију ово исконско земљиште обухвата још, од Беле реке у окр. црноречком прелазећи на више око Стола и око свију главнијих планина у окр. крајинском у Омоље, па све навише до Дунава, а с десне стране иза Мироча уз кречно земљиште све до Текије на Дунаву.

ИЗВЕШТАЈ

СА

ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

ДРЖАНОГ ОД 1-ог ДО 5-ог ЈУНА 1893 ГОДИНЕ У МОНТПЕЛИЈУ (ЈУЖНА ФРАНЦУСКА)

од

Љубомира Којића

(свршетак)

V. СЕКЦИЈА.

1. Ферменти и Ферментација.

Известилац Г. Кајзер, шеф микробиолошког лабораторија на Агрономском Институту, у Паризу.

Извештај г. Кајзера спада међу најзанимљивија и најинтересантнија питања, која су на овом конгресу расправљана, од велике је важности с научног и практичког гледишта; али, на жалост, ми га не можемо саопштити у целој опширности једно с тога, што би се морали дуго на њему задржати, а друго, не сматрамо да је умесно сада на дуго и широко говорити о упливу микро-организма на квалитет вина, када се зна и свакоме је познато, да и грожђе за јело доносимо из Турске, а вино већ одавно довлачи се из туђих земаља. Било би, дакле неопортуно дуго се задржавати око питања, које се сматра као круна у енолошкој науци у времену кад немамо ни првобитног материјала — грожђа. Од какве би нам користи било да сад расправљамо питање о употреби културни фермената за побољшање вина, кад нам је филоксера упропастила готово половину целокупних винограда, а друге криптогамске болести уништиле бербу на заосталој половини?

Остављајући, да ово питање на другом месту разрадимо исцрпније користећи се поменутим извештајем г. Кајзера, ограничићемо се за сада на најповршније напомене, колико да би читалац могао лакше разумети закључке конгреске.

Прва изучавања о ферментима — узроку врења — датирају се од 1840 г. У то време Кањиар де ла Тур увидео је. да је фермент живо биће које живи и размножава се у повољним условима нпр. у грожђаној течности — шира — која почиње одмах да превире.

Али одсудан корак на пољу изучавања ферментације учинио је *Пастер*, чије име, славом увенчано, остаје вечито везано за напредак ове индустрије; јер он је први изнео идеју о правом или чистом ферменту (la levure pure). Он је такође објаснио зашто пиво не може увек да буде једно исто по укусу, навођени за узрок различне ферменте који при врењу доминирају, према чему и пиво има овакав или онакав укус.

Од тог доба сазнало се да постоји велики број различни раса фермената, не само у пиварству (Hansen-ови радови) него и у винарству — Енологији.

Кад испитамо под микроскопом једну капљицу шире која се налази у превирању, примети ћемо извесну количину малих тела, која су по изгледу округла, овална, елиптична, више или мање продужена; нека су од ових одвојена, друга сједињена у подуже ланчиће као бројанице и т. д.; то је оно што зовемо добрим винским ферментом.

Али поред ових фермената често пута наћи ћемо и друга много ситнија тела, као што су клице микодерме вина и сирћета, млечни и буђави ферменати и других клица мање или више издужене и различите величине. То су све ферменти болести винске.

Сва ова ситна тела долазе заједно са грожђем у каду где се одма развијају чим се прилика повољна укаже. Па пошто је шира врло повољна средина за њихово развиће, јер у њој налазимо есенцијалне састојке живих бића: азот, фосфорну киселину, кали, угљохидрате — шећер, појамно је да ће шира остављена самој себи почети да превире.

При врењу обично вински ферменти узму превагу и својим брзим развићем спрече и онемогуће развијање осталих фермената; али има прилика у којима не бива увек тако: дешава се да сви ферменти, добри и рђави, почну се у исто време развијати, те с тога добивено вино биће различно у доброти и мање или више способно да се очува.

Осим напоменутих фермената, у свему различних од вински, постоји велики број разни одлика винских фермената; отуда је јасно, да ће и врење бити од године на годину различно пошто и шира није сваке године једна иста у свом саставу, а то је узрок те ће једна или друга одлика фермента узети маха над осталим и добивеном вину, после врења, оставити свој нарочити укус или мирис,

Може се запитати од куд се је сазнало, да има различних фермената? Ево како: почело је се најпре одабирање или пречишћање фермената и разможавање почевши од једне клице. За тај посао употребљује се у микробиологији шећерни или желатински раствор.

Затим су изучавани упоредо добивени производи од једне клице и нашло је се, да поједини ферменти потроше за краће време шећер налазећи се у течности, а другима за ту исту количину треба више времена, код једних је преврела течност бистра или се пре избистри, док других налази се нека врста пловеће материје и теже се избистри. То је већ једна разлика у њиховом дјејству, а кад се посмотре под микроскопом, разлика се примећава и у облику.

Осим тога међу ферментима чини разлику њихово понашање према алколичности и киселинама (има их који не подносе више од 0.5% тартричне киселине), према алколу и шећеру. Тако има фермената пивски, вински, за јабуковачу, млечни шећер, тршчани и грожђани шећер. Ако у ширу од грожђа са 20,5% шећера метемо разне винске ферменте, резултат потрошка или преобраћања шећера биће различан.

Тако: фермент а потроши 19,64% шећера
» с » 15,63% »
» о » 15,70% »
» l » 4,50% »

Као што се види, ферменти производе разне количине алкола, укупне и испарљиве киселине. Има их којима годи топлота од 20 до 25°, угину на 32 или постану неактивни, и других који се држе до 3.° С.

Све ове појаве доводиле су на мисао да се, по примеру пивара, употребе за врење чисти и одабрани ферменти, а тиме је се хтело постићи:

1., Брзо и правилно превирање шире, и
2., Побољшање укуса добивеном вину.

Многобројни и врло интересхнтни опити, који су чињени у овом правцу за последње 2—3 године, показују, да остаје још широко поље за испитивање; али, да већ имамо позитивни резултата, који се у велико примењују у практици.

Ослањајући се на опите, које су предузимали: Пастер, Дикло, Маркс, Мартинан и Риеч, у Француској, Милер-Тургау и Вортман, у Немачкој, као и на своја истраживања, г. Кајзер је предложио ове *закључке*:

За правилно, брзо и нормално превирање шире препоручује се употреба чисти и одабрани фермената (levures sélectionnées), који могу произвести промену у укусу вина и побољшати буке. При том треба имати — више него до сада — на уму квалитет шире, јер сваки фермент има своје нарочите, специјалне зактеве.

Употребљавати само оне ферменте, који су добро познати.

Вероватно је, да ће месни ферменти дати боље резултате, него они донешени из други предела; њихово познавање потребује даљег изучавања. —

После усвојени закључака г. Фоекс предложи, да се од стране конгреса пошаље телеграм Пастеру као знак признања и благодарности за његове радове, које је г. Кајзер резимирао и саопштио. — Усвојено акламацијом.

Вредно је напоменути, да фабрика Браће Шлезинга, у Марсељу, продаје чисте и преправљене ферменте, као неку врсту винског квасца, под именом: Бургоњ, Бордо, Божоле, Шампањ, Сотерн, и Ермитаж и др. чувени винодељски места, по цени 0·25 дин. за 1 хект. вина.

Из извештаја, која су предата јавности, купци су врло задовољни са успехом.

2. Справљање вина.

Усавршавање и поправке. које се односе на справљање црног асталског (обичне потрошње) вина, могу се поделити на два начина.

На први начин справљамо вино од грожђа какво смо добили остављајући му потпуно природну чистоту.

Ово су чисто механички послови при којима од природни чиниоца једино се употребљује ваздушни кисеоник; но који су довољни у највише случајева само кад се паметно изврше.

Други начин односи се више на изванредне случајеве где смо принуђени да извесне недостатке потражимо или мане уклонимо, држећи се строго првог начина.

1. Обични поступци.

Берба. — Бербу треба предузети пре потпуне зрелости, јер киселина има великог уплива на буке и светлост вина, на очување, сталност и бистрину.

Степен зрелости и по том укупну киселину можемо одредити обичним ацидиматричним начином, на коме се не можемо заустављати; захтева обичног елементарног знања хемије.

а, *винарски судови.* — Бурад од Бургоњског раста врло су добра за смештање бербе, врење и чување вина.

Могу се корисно употребити судови озидани и цементисани или покривени са глеђосаним цреповима, стаклом и т. д., али само док се врење не сврши. Предходно оваке судове испрати са раствором тартричне или сумпорне киселине, па затим добро водом оплакати.

За смештај вина, за његово побољшавање и очување у опште су боља мања бурад од 150 до 200 хектолитра него већа. Разхлађивање и уплив ваздушног кисеоника на вино врши се потпуније и боље.

б, *одабирање.* Неопходно је нужно труло и спрљено грожђе одвојити.

г, *одвајање зрна од шепурине.* — У начелу је добро, повећава садржину алкохола (0·2 и више) и киселине; али умањава танинске материје (око 0·5 гр. од литра); вино је фино нарочито од подесне смесе разних сората. Али може имати и незгода код извесни врста (н. пр. Арамон), јер вино постане сувише меко.

За један дан, помоћу једне машине, може се ово одвајање извршити за 300 хектол. вина.

д. Проветравање. — Дјејство кисеоника. — Ваздушни кисеоник сматран је изодавна као штетан за вино; али према знаменитим испитивањима Пастера, он је исто тако један неопходан услов побољшавања и сазревања вина.

Истина је да ваздух проузрокује цикнулост и ускисавање вина (вин. цвет); али то се дешава усљед једне гљивице (mycoderma aceti), која се може развити само онда, кад је површина вина изложена слободном додиру ваздуха.

Дјејство ваздуха је физиолошко и хемијско.

Физиолошки ваздух дјејствује са својим кисеоником на размножавање и оживљавање застарелих фермената и тим ускорава превирање шире.

Хемијски, потпомаже чишћење и бистрење вина, на бојне материје и производи буке. У опште узев то је најдрагоценији чиниоц за сазревање и брже старење вина. Али, као са оружјем оштрим с две стране, тешко је и деликатно њиме руковати, јер сувишак проветравања — додира с вином — може бити од штете.

Да би се постигли ови резултати предлагано је у последње време оксидација (тј. проветравање) шире у каци или бурету. Може се постићи на ове начине:

1. Да се помоћу пумпе упушта ваздух у суд где је смештена шира;

2. Отицањем шире, било да се налази у превирању или не, на један поширок чаршав, а затим враћање у горњи део суда;

3. Мућањем и одвајањем шепурине, при чему се такође врши проветравање течности.

Не може се тачно определити број и трајање ових манипулација, међутим у почетку може се радити за два сата дневно. Сваки произвођач према искуству одредиће правило кога се треба придржавати.

Трајање врења. — У већини случајева боље је врење које се брзо сврши него кад се продужи задуго. За ширу од 9 до 10° Бомеових, довољно је највише 7 до 8 дана. На овај начин имаћемо финије вино, мање каштро и без мириса на „грунт" што долази од дугог додира вина са покожицом и шепурином.

Апсолутно је нужно да се врење врши у затвореним судовима, а за одилажење угљене киселине треба удесити одушку помоћу цеви спроведене у воду.

Руковање и нега црна вина. — Здрава и чиста винска бурад, то је најпреча ствар. Бурад се припремају и одржавају прањем са сланом водом (2 кил. соли у 100 воде) или запаравањем из какве парне машине, прањем с додатком алкола а затим сумпорисање.

Да не би вино добило укус на сумпор, треба при сумпорисању употребити суд такав, да горући фитиљ или растопљен сумпор не пада у буре. Чишћење покварени буради може се предузети на више начина: опаљивањем, запаравањем, кречним млеком, разблаженом сумпорном киселином 10%, па после свега опрати добро с водом, осушити па сумпорисати.

Доливање. Увек држати пуна бурад да би избегли цикнулост, то је опште правило.

Прегледати често крпу око врања и променити с времена на време, јер неки пут је и то узрок цикнулости.

Претакање. — Најглавнији посао за очување вина и чистоту укуса. Треба што је могуће пре одвојити од прве стеље, која је врло склона трулењу и пуна клица болести. Претакање у додиру с ваздухом може очистити вино који пут од задаха сумпора, трулежа и т. д. Додир са ваздухом дјејствује на одилажење угљене киселине и убрзава сазревање.

Више пута претакати млада и опора вина него стара, 3 до 4 пута преко године у Децембру, Марту, Јуну и Септембру кад има потребе. Стара вина се више штеде и претачу избегавајући додир са ваздухом. За ово се бира мирно време и већи атмосфер. притисак.

Процеђивање. — Обично се врши у трговини, може се заменити са бистрењем. Једини филтари који посао врше у заклону од ваздуха, могу се препоручити, јер се тим спречава губитак буке-та и алкола. Осим тога филтри треба да се могу лако чистити и у случају потребе одмах одвојити.

Бистрење. — Бистрењем се вина убрзава његово сазревање. За ову цељ препоручује се нарочито желатин од костију у колико је могуће чистији, — 5 до 10 грама на хектолитар као и средња мера за обична вина.

Материјал за бистрење, најпре се мора добро измешати и разбити, но не треба рано бистрити, нарочито док је вино још у олаком предовирању и док се примећују гасни меурићи, у таком стању желатин не дјејствује, вино остаје мутно или се избистри само при врху.

Да би се потпомогло бистрење и да не би осиромашили вино на танинским материјама, треба предходно додати 10 до 15 грама танина на хектолитар.

Треба додати да се бистрењем по нека вина ослабе и побледе. Температура подрума не треба да пређе 10° С.

2. *Справљање вина у изузетним приликама.*

Има случајева у којима морамо одступити од уобичајеног — нормалног — начина справљања вина и припомоћи разним срествима да одклонимо извесне недостатке, који би нам се при прављењу вина показали. Те поправке односе се на шећер и киселину шире. У овом правцу морамо радити веома опрезно и то специјално за вина свакидашње потрошње — асталска вина. —

Додавање киселине. — У јужним пределима киселина шире често је мања него што обично треба да буде (9 грама на хектолитар), те због овог недостатка бива да вино нема оне свежости, бистрине и јасноће. Осим тога боје је несталне, превртљиво и неспособно за дуже чување.

Ради ове поправке некада се је употребљавао гипс; али пошто је ова радња законом ограничена, то је и употреба гипса постала без дјејства, јер сувишак преко два грама сулфата калија, који се образује додавањем гипса, сматра се за шкодљив и казни се, а пошто вино може обично имати половину и више од $^1/_2$ грама сулфата калија, тешко је додавањем гипса одржати се у законским одредбама и постићи повољан резултат.

Усљед овога препоручивана су нека помоћна средства ради замене гипса, која заслужују да се спомену:

1., Гипса 500 грама до 1 килогр. и 700 грама винске киселине (acide tartrique) за 1000 кгр. шире.

2., Сама винска киселина — количина различна према природи и стању сазрелости грожђа — у највише случајева 1 кгр. за 1000 кгр. шире (са шепурином).

Као што се види, може се допунити киселина шире.

Исто тако и нека вина могу оскудевати за киселину, која може да сиђе испод 4, 5 гр. укупне киселине рачунајући у винској киселини и на литар. Незгоде ове долазе од истих узрока, које смо напред навели

У највише случаја повратиће се свежост и јасноћа вину, избећиће се превртање и осигурати очување додавањем винске киселине 1 грам од литра највише.

Додавање шећера — шаталисација. — Са широмером можемо дознати релативну, но довољну тачност колико има у шири шећера, и, према томе какво ћемо вино добити. Ако је у извесним, изванредним приликама, количина шећера недовољна да произведе вино толико алколично да му је продајна цена и консервација сигурна, може се додавати шећер.

У случају кад се нађе да је ова операција корисна, употребиће се 1. кил. и 600 гр. до 1 к. и 700 грама тршчаног шећера првог квалитета за хектолитар вина. Да би се избегла свака обмана и превара допуниће се до 9 или 10° алкола, као границу званично означену за такова вина. Шећер се додаје у ширу.

Са оволиким додатком врење се изврши потпуно; преврели шећер да вину не само алкол, но и глицерин и сиксиничну киселину као саставне елементе свију преврелих пића.

Винске болести.

Превртање и *ускисњавање* најобичније су винске болести јужни предела француске. Па као што се не може болесно вино излечити, сва пажња мора бити употребљена да се појава предупреди.

Најобичнија нега, позната још одавна, често је пута довољна да се узрок болести одклони. Тако *ускисњавање* можемо одклонити уредним доливањем судова, у којима лежи вино. Пажња и надзор мора бити у толико већи у колико вино садржи још остатак непреврелог шећера.

Вински цвет од мање је штетни посљедица, често се меша са првом болести. Одклања се на исти начин.

Друге болести као превртање, много су штетније и теже је избећи. За вина наклоњена овим болестима препоручљиво је отакање што пре, како би га одвојили од стеље из које се највише развијају разне болести.

У случају кад се болест појави, вино се може корисно употребити за *дестилацију*, јер при болестима, као што су: превртљивост, горчина и љигавост, оно задржи сав свој алкол.

Други начин јесте *загревање* (пастерзација). Ова операција данас је општепозната те се не ћемо на том задржавати. Треба, међутим напоменути да она има и своје незгоде, јер рђаво извршена даје жуто-чађаво вино због чега је се понекипут употребљивало за вештачко сазревање.

Усавршена конструкција данашњи апарата за загревање одговара потпуно цељи. Треба вино загрејати постепено до 60° од прилике, па затим потпуно оладити пре него што би дошло у додир с ваздухом при изласку из апарата.

Напоминье се још и филтар Шамберланов с којим се постиже иста цељ без промене боје вину, но рад је отежан и скуп.

Смржњавање вина, које се практикује у Бургоњи за побољшавање, не може се употребити за обична вина ниске цене, јер је и поред удесни справа, врло скупо.

Осим тога употребљује се и *електризација* вина по систему Меританса, које, као нов и скорашњи начин, не може се препоручити за обичну употребу.

3. *Подрумарске справе и алати.*

Известиоц је изложио редом све алате подрумарске, који се употребљују за справљање вина почев од саме бербе па док вино не буде потпуно зрело и за употребу способно.

Не налазимо да је потребно улазити у опис сви ових справа, јер би се тим удаљили од обичног извештаја, а после тога не би нам ни бог зна какве користи било. У мањим подрумарским радњама употребљују се готово све исте справе, које се могу наћи у бољим и већим подрумима наших винодељаца. Ту су обично корпе за брање, справе за пренос грожђа, муљачи, елватори, каце или бурад за превиране и за смештај вина, пумпе, пресе, филтри и т. д.

Од ових справа има веома различних система тако, да је тешко изабрати који ће у којој прилици удесније послужити но опет све, више или мање, врше добро своју улогу.

Код већих сопственика или винодељски компанија сви су послови усавршени и убрзани применом модерне техничке науке. Тако, за преношење грожђа до врионице (подрума) као и за разношење ђубрета и др. послове. удешене су мале жељезнице, систем Дековилов, који у велико замењује људску и сточну снагу, а што је најглавније врши брзо посао.

Донешена берба на вагонима, који се лако искрећу, проспе се у једну цементску рупу одакле машина за издизање — елеватори — подиже грожђе на први спрат баца га у машину за муљање, одавде пошто је грожђе изгњечено шира иде једним каналом и пошто се процеди спроводи се у бурад, а комина пропада у једно оделење из кога долази под хидрауличне пресе у којима се цеђење врши са снагом која се може по вољи удешавати. Издвојена течност — шира — разноси се централном пумпом у бурад која су на реду да се пуне. При раду цео посао креће једна парна машина.

Сви остали послови уређени су тако, да се према машинској спази уштеди и време и радна снага. Незна човек чему да се више диви, да ли чистоћи, уређењу или тачности с којом се сваки посао отправља. Овака једна инсталација постоји на имању јужне сољне компаније, која има око 500 хек. винограда посађеног поред мора на песку и која у исто време испира со у басенима налазећим се у истом имању.

Подруми произвођача у јужној француској где се производи вино велике потрошње (обично асталско вино) већином су више над земљом, него у земљи; озидани дебелим и јаким зидом и од јужне стране или заклоњени каквим дрвећем, или више укопани у земљу. У њима се незадржава вино дуго, сем изванредни прилика, но се прода одмах после првог отакања или најдаље до Марта идуће године.

Код остали већих сопственика где парна снага није примењена, удешено је тако, да се с колима која носе бербу може прићи вратима подрумског тавана пред којима се налази муљача, ту се грожђе изгњечи и пресипа у један вагон од 12 хектолитра који се по шинама креће преко ћуприје или тавана што прелази једним редом бурад и сасипа у буре које је на реду да се пуни. Бурад су обично од 280 до 300 и више хектолитра поређана у два реда између којих остаје простор од 3—4 метра. У једном подруму има их по 40—60—80 до 148, према величини винограда.

Где није било могуће или није било удесно да се може подићи насип за доношење грожђа на колима, ту се обично служе елеваторима, који грожђе у кофама подижу на форму баштованског долапа и сипљу у левак муљача налазећег се на тавану поврх бурад.

Код мањих сопственика овај се посао врши чекрком, али и код њих су бурад ако у мањој количини опет сразмерно велика. И остале справе већином су оне, које су намењене за мању производњу; али како бурад справе и алати налази се све у примерном реду и највећој чистоћи. —

ЕКСКУРЗИЈА

Према напред утврђеном програму, чланови конгреса имали су кренути 4 и 5 Јуна на екскурзију како би тим путовањем имали прилике да виде и оцене у каквом се стању налазе поводигнути виногради на америчкој лози и друге винодељске инсталације.

Ради објашнења и олакшице свима члановима који су хтели путовати дата је нарочито за то спремљена књижица с картама и другим потребним објашњењима односно места, природе земљишта и културе винове лозе.

Требало је само платити одређени улог и други тешкоћа није имало. За подвоз, храну и све остало, ствар била организаторског одбора.

Прва екскурзија била је 4 Јуна у источном правцу од Монтпелија хватајући средину департмана Херол, па од Кандиљарга враћајући се полукружном линијом до мора и одавде натраг у Монтпелије. Полазак је био у 9 сати у јутру, а вратили смо се у 8 сати у вече. Путовање је било од части железницом, на колима, а мало и пешке. На екскурзији је учествовало преко 300 чланова. Пријем кроз места на линији био је свуда најсвечанији, искрен и љубазан.

Терен, који смо прошли овог дана већином је раван, местимице права равница, коју граничи с јужне стране средиземно море, с источне река Рона а са северне стране спуштају се омањи огранци Севенски планина који су махом за културу неспособни с тога их тамошњи народ зове „*гарит.*“ Највећу површину ове равнице образује Алписки дилувијум (Diluvium Alpin) који је местимично испрекрштан скорашњим наносом омањих речица што теку у море; земљиште је плодно и дубоко а местимично и доста шљунковито.

Цела ова површина засађена је виновом лозом, управо не може се ни говорити о другој каквој култури, јер осим омањи парцела под детелином, граорицом и експарзетом, све је остало покривено ново подигнутим виноградом на америчкој лози. За

Прилог „Тежаку“

КРИТИКА СИСТЕМА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ ЗЕМАЉА

НАПИСАО

Свет. Ђ Гавриловића

(СВРШЕТАК)

IV Зона палеозоичких шкриљаца —праћена највећим комплексима еуфотита и серпентина, *најплодније је земљиште у Србији* и оно обухвата, почињући са серпентином око и дуж скоро целог Ибра, од Рашке, па се испрекидано са триасом и кредним земљиштем, у главном шири од Голије дуж Моравице, ка Мучњу; одакле смењено триасом и серпентином целу леву страну Моравице, свуд до границе захвата.

Дуж Дрине прелази у подрински округ до поврх Љубовије и Зворника, а на северу ужичког округа са серпентином прелази: у ваљевски и јаче у руднички округ.

У овој последњој зони има и најмање земљишта из I и II зоне. У њему је земљиште креде и триаса, за тим најплодније.

Поред ове поделе на четири зоне, класификација треба да се оделито врши према употребној вредности земље и величини приноса са исте, по овим групама:

а). За чисто зиратне земље — њиве;

б). У тој групи оделито за винограде и за воћњаке; баште и баштованџинице;

в). За све незиратне земље —

г). А у овој групи — засебно за сенокоше, засебно за пасишта и угаре ил' парлоге;

д). Засебна класификација за шумска земљишта.

ђ). Засебна за утрине и за селске испусте, или заједно са осталим пасиштима.

И пореска стопа у овим појединим групама треба да има различиту скалу:

а). Највећу скалу да плаћају баште и баштованџинице.

б). За тим виногради и воћњаци;

в). Онда њиве;

г). По том све сенокоше (ливаде)

д). Онда пасишта, угари и парлози и шуме;

ђ). За тим на послетку утрине и испусти.

Из критика како појединих система, тако и појединих метода класификације, изложених и описатих у овоме предмету, могли смо увидети, да су најбоље, најприступније и за наше прилике најлагодније ове три класификације:

1). Из групе природњачких система (механичко-физичких) *Новакијева метода*;

2). Из групе економских система — *Хексов систем* (по тежини плодова: жетве или бербе).

3). Из групе физичко-катастарских система: *синтетични систем по методи Пфанштиловој*.

а). Новакијева метода, као и све из природњачког система, не може се сама за се употребити. Она ће нам послужити само за основицу при испитивању и одређивању класе за поједине врсте земаља — као упут дакле за испитивање земље.

б). Хекеов систем је такође прост и за нас поред удобности још и врло применљив и остварљив. Само је код нас други однос тежине спрам запремине код наших жита, која су гора и лакша, но што је тамо престављено, по податцима узетим из других крајева. Дакле и овај ће нам систем послужити, као метода испитивања величине приноса за поједина чисто зиратна земљишта.

За одређивање приноса код башта и баштованџиница, винограда и воћњака; ливада и пасишта, као и шума — употребићемо друге методе; за прву групу ћемо их овде изложити за другу су већ изложена на своме месту.

в). Сам систем класификације биће синтетички, по Пфанштиловој методи, модификован према нашим приликама, као што следују:

Нов систем класификације земаља за Србију.

Све врсте земаља подељене су у њему у пет група или квалитета.

Систем узима 10 оцењивачких момената у испитивање:

1. *Механички склоп и састав земље* — за одређивање тога момента, послужиће нам Новакијева механичка метода.

2. *Дубина орнице* — испитивање: копањем рупа, расматрањем јендека, прокопа; за тим бушењем земље, помоћу сврдла за то или бонитирског штапа.

3. *Богаство земље на хумусу — или њена бубревитост:* — одређивањем њене боје и колико ситне земље, од прилике има.

4. *Количина камења* — испитује се при одређивању дубине и приближно, посматрањем.

5. *Дубина здравице* — испитује се као и дубина орнице.

6. *Каквоћа здравице* — испитује се као и орница (као механички склоп земље).

7. *Ступањ влажности* — приближном оценом од ока а и испитивањем и исказом вештака, или сведока, за њену оцену кроз дужи низ година. При тој оцени треба се обзирати на положај, на нагиб и на околину — у колико има услова, да је подводна, или плавна. Геодетске карте с хоризонталима, кад буду и у колико су готове, најбоље ће нам при том одређивању помоћи.

8. *Положај њиве спрам хоризонта* — из геодетских карата; или одређује се непосредним мерењем с геолошком бусолом.

9. *Које биље успева или може да успева* — казиваће нам искуство и збир свију досадањих оцењивачких момената; а Новакијева метода олакшавати ово одређивање.

Величину приноса, мораћемо увек засебно да одређујемо и прорачунавамо, на основу прикупљених података и то:

а) Било по Хекеовом начину — да је изналазимо и престављамо у тежини добијеног плода или рода;

б). Било по односу између' усејаног семена и у жетви, ил' берби добијене количине плодова т. ј. за стрнине: *колико је свако усејано зрно дало више зрна у жетви.*

За наше прилике, према приближној оцени и искуству стручних економа, може се узети ова норма за пшеницу:

Најбоља земља, под средњим, просечним приликама, да ће родити 10-то зрно;

најгора 2-го зрно.

Према томе скала за свих пет квалитета изгледаће овако:

I квалитет	=	10-то	зрно	место	14.
II	»	= 8	»	»	11.
III	»	= 6	»	»	8.
IV	»	= 4	»	»	5 или пшеница несигурније успева.
V	»	= 2 или пшеница се више не сеје.			

Но о овоме ћемо такође подробније говорити, те да видимо и основице за оцењивање величине приноса за виноград, воћњаке, баште и баштованџинице.

10. *Карактеристично дивље биље* — према појединој врсти земље а по Новакијевој методи.

Место овога оцењивачког момента, који нам у самој ствари само помаже, да лакше испитамо и оценимо први момент — механички склоп и састав земље и да се према пронађеним особинама земље, у томе јаче утврдимо: — треба да узмемо један меродавнији момент, који ће јаче утицати на одређивање величине приноса, пошто је у десет момената, један само моменат за то у систему употребљен, посве недовољан. Тако ће систем бити тачнији и потпунији и више ће стварности одговарати.

Такав би један моменат за величину приноса поред родности, био: *приближно чист принос, изражен у новчаној вредности.*

И према томе би сви остали оцењивачки моменти из групе природних услова плодности, били контролни моменти за прорачун чистог приноса у новцу. Ту би била појачана и оцена плодности земљине, према оној другој, економној групи њених услова.

Онда и Пфанштилова скала, у његовој методи, употребљена за наше прилике — има се према овим изменама исправити и дотерати.

Податци, прикупљени у Србији за величину приноса и цену имања.

Имамо нешто мало података о томе, као и о куповним ценама земаља у разним нашим крајевима. За то ћемо их овде саопштити.

Они ће нам послужити — уз остале податке, усвојене у пољопривредној науци — као мерило и као контролни чиниоци при одређивању и прорачунавању величине приноса на појединим земљама.

I У „Тежаку“ за 1893 год. саопштени су следећи:

Статистички податци о просечном приносу усева у Србији.

Да би се на основу извршеног пописа обрађеног засејаног земљишта у Србији, могао израчунати бар приближно принос појединих врста усева, — г. Министар народне привр. тражио је од срп. пољопривр. друштва, да му изјави своје мишљење о просечном приносу извесних усева.

Одазивајући се овоме захтеву г. Министра, друштво је покушало најпре, да прикупи податке из разних места и крајева Србије. Те прикупљене податке средило је и умолило свог редовног члана г. Чед. А. Поповића начелника мин. нар. привр. у пензији, као признатог познаваоца наших пољопривредних прилика, да и он са своје стране изјави мишљење о средњем приносу дотичних усева; па је затим управни одбор у својој седници ценио све те прикупљене податке и утврдио, које количине да се узму као просечне за поједине усеве и да се саопште г. Министру.

При одређивању количине просечног приноса појединих усева имале су се у виду наше пољопривредне прилике и то за целу земљу; те с тога се оне доста разликују од количина, какве наука поставља за рационалну пољопривреду.

Како прикупљене податке, тако и мишљење г. Чед. Поповића и управног одбора срп. пољопривр дртштва износимо овде, да их наши пољопривредници виде и својим посматрањима упоређују и исправљају, па резултате својих посматрања достављају срп. пољопривредном друштву. (Таб. 1.)

II. У „статистичкој збирци“ г. Влад. Јакшића, имамо података о томе, колико се од разних усева сеје семена на хектар а колико се добија у жетви — дакле колико свако посејано зрно, да више зрна у жетви.

Истина да су ови податци, рачуном изналажени према нашим приликама, на основу статистичких података за Славонију и Хрватску, али они имају вредности, као приближно мерило и за нас, пошто су наше и климатолошке и економске прилике, прилично сличне са приликама тих покраина аустриских.

Ја сам их претворио у метарску меру, срачунао на један хектар и изнашао однос семена, ка жетви тих усева у зрневљу, у овој таблици, што иде: (Таб. 2.)

Да би се могли овим податцима послужити, пошто су доста несигурни и непоуздани, требало би их свакојако „проверити“ — од сада кроз неколико година бележити за разне наше крајеве.

III. Овде ћу саопштити још и неке моје податке о средњој просечној величини жетве код нас и о томе како се односи запремина жита спрам тежине и обратно. Дакле, да би нам могли послужити као основица, за употребу Хекеовог система.

Принос белих жита (за средње године и средње прилике у целој држави), можемо рачунати по овој размари, на хектар и на хектолитар:

1 хектолитар пшенице тежак је 73—74½ кгр.
1 „ ражи „ „ 67—70 „
1 „ јечма „ „ 38—40 „
1 „ овса „ „ 36—38 „

И кад то упоредимо, са пописом извршеним у Хрватској, Славонији и Далмацији, добијамо следећи упоредни преглед: (Таб. 3).

Средња величина приноса за поједине усеве (просечно према крајевима и годинама).

Табл. 1.)

УСЕВИ	По податцима прикупљеним		По мишљењу г. Ч. А. Поповића	По мишљењу управ. одбора срп. пољопр. друштва
	са колико места Србије	килограма	килограма	килограма
		Са једног хектара		
Пшенице озимице	Са 5 места	1520—1660	1100—1500	1200—1500
„ јарице	4 „	1140—1390	1000—1200	1000—1200
Раж озимице	4 „	1550—1950	1200—1300	1000—1200
„ јарице	3 „	1170—1470	1100—1200	800—1000
Јечма озимца	5 „	1540—1770	1200—1300	1200—1300
„ јарика	5 „	1250—1370	1000—1200	1000—1200
Овса	5 „	1670—1840	1000—1400	1000—1400
Крупника	4 „	1025—1350	1200—1400	1200—1400
Кукуруза у зрну	5 „	2880—3180	1200—2000	2100—2000
Ељде	1 „	4700	900—1200	900—1200
Ситне проје (проса)	2 „	1250—1350	1000—1200	1000—1200
Насуља за се посејаног	3 „	1440—1700	1200—1500	1200—1500
„ уз кукур. посејан.	3 „	180—400	200—300	200—300
Сочива	2 „	690—790	400—600	400—600
		комада	комада	комада
Бостана (лубен. и диња)	2 „	5500—6300	4000—5000	4000—5000
		главица	главица	главица
Купуса	4 „	16750—18500	15000—18000	15000—18000
Кромпира	5 „	11960—12400	4000—6000	4000—6000
Црна лука	4 „	5410—6310	1500—2000	1500—2000
Бела лука	4 „	3530—4460	800—1200	800—1200
Црвених папридана	—	—	6000—10000	6000—10000
			комада	комада
Паприке	—	—	80000-150000	80000-150000
Тикава сточ. за се пос.	—	—	5000—8000	5000—8000
„ „ уз кукур.	—	—	2000—3000	2000—3000
Сточне цвекле (репе)	—	—	6000—9000	6000—9000
Сена	5 „	4240—4640	2500—3500	3500—4000
Сламе од стрмн. жита	4 „	1400—1480	1200—1500	1200—1500
Лањеног семена	1 „	1000—1400	300—500	500—800
„ влакна	1 „	180—250	200—300	200—300
Конопљаног семена	3 „	245—290		
„ влакна	3 „		300—400	300—400
Дувана у листу	1 „	450—480		450—500[1]
			400—600	400—600
Шљива сирових са одраслог дрвета	4 „	800	350—500	700—900
		60—100	30—50	40—60
Шљива сирових с једног хектара	—	—	12000—20000	10000—15000
Грожђа с једног хект.	—	—	4000—7000	5000—8000

Табл. 2).

	На једном хектару		свако посејано зрно дало у жетви	
	посејано кгр.	родило кгр.		
Пшеница 1847 г.	136	875	6·04	
Пшеница 1867 „	318(?)	1000	3·14	
Раж 1847 „	74(?)	239(?)	3·22	
Раж 1868 „	133	741	5·57	
Јечам 1847 „	115	750	6·52	
Јечам 1867 „	120	752	6·26	
Крупник 1847 „	118	688	5·83	
Крупник 1867 „	119	700	5·88	
Овас 1847 „	104	592	5·69	
Овас 1867 „	105	633	6·02	
Кукуруз 1847 „	25	989	39·16	
Кукуруз 1867 „	26	984	37·84	
Просо и ељда 1867 „	155	1960(?)	—	нису издвојене
Кромпир 1867 „	644	6442(?)	10 пута само	врло непоуздан

[1]) Ово по мојој приближној оцени, ни основу монополских података.

Величина приноса по хектару и хектолитрима.

(Табл. 3).

Врста усева	Србија добрих година	Хрватска са Славонић.	Далмација	Србија (просечно) средњих год.
Пшеница . .	16	12	13·5	12·5
Раж	18	11	14·5	14
Јечам . .	28	13·5	15·5	17
Овас . . .	26	14	16	16
Кукуруз . .	—	15	15·25	—

Пздатци о средњој цени земље у Србији.

Госп. Богољуб Јовановић начелник статистичког одељења, уступио ми је и о томе своје податке, колико их има — само за 1878 год. и за округе у старим границама Србије. И у том погледу г. Јовановић је дакле први отпочео прикупљати податке још као чиновник министарства просвете.

Но одмах, у колико су мени познати поједини окрузи и цене земаља у њима — морам рећи: — да су ови податци врло непоуздани. Ја знам, да су земље у округу подунавском, крагујевачком, крајинском, моравском — далеко скупље, но што нам ови податци казују; *да се хектар земље тамо продаје у средњу руку од 600—1500 динара.* Знам, да и у округу подринском, далеко су веће цене, не само у питомом шабачком, већ и у старом брдовитијем и несигурнијем подринском округу.

У овом последњем има случајева, да се земље плаћају скупље, но и у питомијим и плоднијим нашим окрузима.

Такав ће случај бити и у другим неким нашим више планинским крајевима — али овде не долази скупоћа земље, *због јаког насеља, већ због немања и оскудице праве зиратне земље, сирам камењара, голети и планине.* Дакле, овде се не *односи вредност куповне цене земље, спрам њене употребне вредности, спрам вредности њене по каквоћи, већ спрам вредности њене по нужди.*

С тога се, поред већ тамо изложених мана — овај начин не може никако употребити код нас као основица за класификацију.

Средње цене земље у Србији (за 1878 год).

	Средња цена једнога хектара земље					
	Оранье	Забрана	Пашњак	Ливада	Виногр.	Воћњака од 100 дрвета
Алексиначки	232·25	322·25	128·25	304·50	903·75	126·50
Београдски	291.—	470·—	190·—	309·—	780·—	129·60
Ваљевски .	217·—	372·—	175·—	224·—	780·—	112·80
Јагодински	326·—	330·—	210·—	285·—	660·—	172·80
Књажевачки	166·80	173·20	104·—	178·80	475·—	53·70
Крагујевач.	390·—	270·—	240·—	245·—	600·—	85·50
Крајински .	370·—	330·—	106·75	340·—	1375·—	155·60
Крушевачки	327·75	430·50	277·50	231·—	581·25	137·20
Подрински	328·25	165·—	91·75	160·—	525·—	76·—
Пожаревачк.	695·50	814·25	562·25	492·75	765·—	238·30
Руднички .	285·—	400·—	140·—	185·—	473·—	54·—
Смедеревски	249·—	495·—	271·50	237·25	663·75	87·20
Ћуприски .	249·25	370·75	140·25	213·50	336·25	98·50
Ужички .	208·50	109·—	54·—	164·75		56·40
Црноречки	300·—	300·—	150·—	270·—	1125·25	126·—
Чачански .	233·—	153·70	66·25	160·—	556·25	54·50
Шабачки .	190·—	200·—	173·35	140·—	541·25	89·3
Србија	**297·60**	**335·62**	**181·22**	**243·56**	**654·55**	

Како треба у Србији да се изврши оцена земаља?

I. Најнужнији претходни, испитивачки радови.

Овде не мислимо на оне тачно научне претходне радове: геолога, геодета и хемичара, који би нам били сигурна основица за чисто бонитарске радове (за класификацију земље), на којима би и код нас пожелили што пре и што више радника. Овде мислимо на прво обично испомагање у нашој превеликој нужди и невољи — на оне радове са приближно тачним податцима и резултатима, који ће уопште омогућити што скорије и што пре увођење правичнијег система класификације у Србији.

Први услов, као што знамо, ствар је законодавчева — да у смислу претходних критичких погледа приступи што пре: — радикалној измени „закона о порезу“ на земљиште.

После тога требало би учинити ово што иде:

1). Земљомери ће наставити отпочети катастарски премер, за правичније одређивање појединих величина — просторија — које се зирате или за друге привредне циљеве употребљују.

2). Но и њима приликом тог премера, треба ставити у дужност испитивање појединих атара, у којима премер врше, у погледу на каквоћу земље. Нарочито ће имати да испитају дотичне атаре, по напред — у новом систему класификације — изложених 8 момената природне плодности земљине.

3). Да се за све порезнике, који желе остати у тој служби, приреди курс, на коме ће слушати предмет о оцењивању земље и да из истог морају полагати испит. То ће се моћи згодно извршити уз постојећи земљомерски курс.

4). Да се среским порезницима стави у дужност одређивање оне друге групе — *економских услова плодности земљине: да из године у годину бележе за свој срез* величину приноса појединих усева и обрађевина и то на одабраним или угледним примерцима земаља по атарима.

За те угледне примерке земаља (најбоље и најгоре, рецимо њиве кукурузне, пшеничне и т. д.) *имају, по Хекеовом систему, да одреде величину приноса у зрневљу, према њиној тежини.*

То ће извршити на овај начин:

Изабраће на њиви, рецимо пшенице, у свему средњи простор (по порасту влатова, по једрини и каквоћи класа и т. д.) — рецимо од једног квадратног десиметра или још боље метра, и то у времену пред жетвом; пожњети, пл' почупати класове и пошто се просуше и истрљају, измерити добијено зрно. На тај начин лако ће се ухватити рачун о жетви на једном хектару.

Таквим поступком кроз дужи низ година, добићемо сталне и сигурне податке у том правцу.

5). Земљомери ће имати, да пронађене резултате испитивања земље, обележе на плановима и да свуда обележе знаковима места, на којима су чинили пробе и испитивања, нарочито, на којима су земљу копали ради одређивања дубине и слојева.

За последњи случај, около плана преставиће профиле, за та испитивања дубине.

6). Порезници окружни имају бележити недељне, месечне и годишње просечне цене производима пољоделским, који се продају на њиховим пијацама.

То ће послужити као основица при одређивању чистог приноса за поједине усеве или обрађевине.

II. Начин извршења оцене земаља по новом систему класификације.

1). Могло би се одмах приступити класификацији и без ових претходних радова — само треба исту предузети пред жетву, ради одређивања величине приноса.

Где премер није извршен, ту би пописне књиге имовине „Б“ служиле као основица за одређивање величине појединих имања.

2). Комисије би требало, да се претходно упуте, у најнужнијем, да би могле вршити тачно и савесно поверени им посао. За њих употребити што већи број свршених пољопривредника, земљомера и у курсу спремљених порезника.

3). Нарочито контролне, окружне комисије, морале би бити искључиво састављене из тако спремних људи.

4). Општинама, односно селима, ставити у дужност (тамо где није премер извршен и картиран), да пре доласка комисије, морају јавити називе и места појединих атара, ради оријентирања комисије.

5). Комисија ће по доласку у село имати да обиђе све поједине атаре, ради оријентирања и саставиће скицу (онако како

уме) тих појединих атара, за своје доцније управљање при попису.

При том обилажењу мотриће на ово што иде:

а). Да ли за сваки појединн атар траје непрестано, једно исто земљиште т. ј. да ли је цео раван, ил' је испрекидан, прелазили из равнице у косе и падине; да ли једна иста земља — по врсти земље — траје преко целог атара, или се мења пролазећи у друге атаре;

б). Налазили се у атару и колико од прилике земљишта под баруштином, мочари, или посве неродног и ни за какву употребу;

в). Сеју ли се на целом атару једни усеви или не и на којој од прилике просторији; или су већином ливаде, пашњаци, шумарци. Том ће приликом питати и прибележити поједине сопственике на скици.

г). Из тих прикупљених посматрања, закључиће на колико и на којим местима треба предузети пробе за копање ил' испитивање дубине орнице и здравице;

д). На тим изабраним угледним парцелама (деоницама) одредиће: колико жита, кукуруза роди; или колико од прилике трава може сена да да; за виногради, колико чокота долази на квадратни метар и колико је од прилике, гроздова и од које приближно тежине, родио сваки појединн чокот; за шљиваре — тако исто приближно оценити, одстојање од дрвета до дрвета и колико је од прилике просечно једно дрво родило. За дуван послужити се податцима монополским.

6). На основу новог посматрања и испитивања појединих атара и у њима изабратих угледних примерака земље — сазнаће по свима оцењивачким моментима њину праву вредност. Онда ће приступити попису имања појединих сопственика и према изабратим угледним примерцима земље, према томе ком се примерку, у дотичном атару, појединo парче приближује, исписиваће за свако такво парче његову вредност — према угледном примерку коме је по свему приближније и т. д. по свима оцењивачким моментима или сву такву парчад обележити каквим усвојеним знаком његовог типичког примерка земље.

7). Општинске ће комисије испитивати све такве разнолике угледне примерке земље — типичке примерке — у атару по свих 9 оцењивачких момената класификације; према томе:

а). Механички склоп и састав земље;
б). Дубину орнице;
в). Богаство у хумусу или ђубревитост;
г). Количину камења:
д). Дубину здравице;
ђ). Каквоћу здравице;
е). Ступањ влажности;
ж). Положај спрам хоризонта;
з). Родност земље (величину приноса у килограмима).

8. Но оне не ће срачунавати и изналазити чист принос, нити појединe парцеле обележавати класом. Само ће за окружне комисије обележити све типичне — изабрате или угледне земље; сличне земље појединој типичној земљи, које су само исписивале — обележиће такође њеним знаком.

9). Окружне стручне комисије, кад добију готове књиге од општинских комисија — избележиће засебно све појединe типичке земље за појединa села ил' општину, па ће за њих, према уписаном укупном приносу жетве (9. моменат оцењивачки под 3), за сваку од њих израчунати чист принос (пошто укупни принос претвара у новчану вредност — па од ове одбију све трошкове око обраде, расходе око издржања породице и потребног мала и издатке око сређивања и преноса усева, јер је чист принос вишак преко свију тих издатака) и записати га у његовој рубрици.

Онда ће приступити срачуњавању и одређивању класа по Пфанштиловој скали.

Према пронађеној класи за појединe разнолике типичне примерке земље, по атарима, исписиваће пронађену класу, за све остале парцеле — деонице — свију осталих земаља, које су сличне ил' приближне своме тачно испитиваном и одређиваном типу.

10). Типички примерци земље, имају се одређивати засебно према појединим врстама обрађевина т. ј.

а). За баште и баштованџинице;
б). „ винограде;
в). „ воћњаке;
г). „ њиве;
д). „ ливаде;
ђ). „ пасишта;
е). „ шуме;

Зависиће потпуно од стварних прилика у појединим атарима, по колико ће се разних типичких примерака земље, за сваку оваку појединy врсту обрађевине, морати да испитује на лицу места и да се за њих прибележе и прикупе податци по свима испитивачким ил' оцењивачким моментима нове класификације.

11). За прво време служиће се ради срачунавања вредности производа, добијених на њивама, ливадама и т. д. са месечним просечним ценама произво а, што их сваке године прибира и објављује — статистичко одељење.

Ту ће имати и податке о надницама — за оцену прашења, копње и огртања у виноградима и кукурузним њивама и т. д.

12). За контролисање прибраних података за величину укупног приноса, од стране појединих општинских комисија, нарочито, ако ове нису саме непосредно се о њему уверавале мерењем — служиће окружној комисији, као основица, саопштени податци о томе из наше земље, колико их имамо побројаних у одељку о томе, пред овим одељком.

Исте ће контролисати и упоређивањем са Пабстовом таблицом о величини приноса разних усева.

подлогу употребљена је највише Рипарија, а затим Жакес, Солонис реће Телор и др. Од домаћи врста, као калем најважније место заузима Арамон, Ети Буше, Аликат Буше, Кариљак, Сенсо, Бобал и др. мање распрострањене врсте. Осим тога има и повећи површина засађени Жакезом за непосредну производњу, у времену кад је Жакез важио за оајбољу лозу тог рода. Међу тим сада се нигде као непосредни произвођач не сади увелико, већ у смеси — по где који чокот — са Арамоном ради боје коју даје вину.

Друга екскурзија извршена је 5-ог Луна у западном правцу од Монтпелија до Сен-Жоржа, а одатле у југозападном правцу преко Пињана, Сосана, Валотра, Монбазена до Вилроа на мору где се налази чувени винодељски етаблисман Јужне Компаније чиј виногради подигнути су поред мора на песку и обезбеђени од филоксере. Повратак је био преко вароши Сета бордовском пругом, у Монтпелије.

Овај део департмана Херол преставља један таласаст предео са повећим узвишењима око Сен-Жоржа а не оскудева ни у омањим равницама поред мањи речица и мора; исто тако, овде онде, простире се повећи плато од којих се продужује с благим нагибом до равнице. По природном образовању и овде земљиште припада Дилувијуму и од части Алувијуму помешана местимично са тврдим јурским кречњаком и белутковим конгломератом (Poudingue).

У колико је терен различнији, у толико се осећа већа разлика и у квалитету вина, које је много боље и више се цени са повијарца — око Сен-Жоржа него оно произведено у равници. Овде је учињен први опит са Телором 1876 г. и дао је озбиљне наде за успех. Данас је за три четвртине реконституисан виноград и производи веома добро вино, које се јако цени и скупо продаје.

Од домаћи врста лозе највише су заступљене ове: Арамон, Кариљан, Сансо, Ељад, Тере, Аспиран, Клерет ит.д., које су калемљене на Клинтону, Телору, Жакезу и Рипарији, а у новије време употребљује се с коришћу Рипестрис као подлога за осушнија и мршавија земљишта.

И овај део департмана, као и онај што смо јуче прешли засађен је искључиво виновом лозом. Посматрајући са каквог узвишења нпр. са Сен-Жоржа, свуда унаоколо простире се непрегледна површина покривена биљним зеленилом од новоподигнутих винограда, који се налазе у најбољем стању своје вегетације и плодности.

По старости има веома различних садова; почев од пролетошњи калема, који броје неколико месеци па до оних што долазе у прве несигурне и малонадлежне покушаје од 20 и више година, има их веома разних година старости између ове две границе. Ни на најстаријим калемовима није се могла приметити малаксалост ни попуштање у плодности. Но при овом треба имати у виду да и виноградари од своје стране не пропуштају ни један посао, који условљава бујан и дуготрајан пораст америчке лозе, као што је уредно и обилато ђубрење, обрађивање итд.

При пролазу, може се приметити негде више а негде мање пожутелих чокоћа. То је *клороза* или анемија винове лозе. Њена појава на америчким садовима веома је рђав знак, који нам показује, да, на будућност таког винограда не можемо много рачунати, јер чокоће после дужег застоја и чамења најпосле сасвим угине од клорозе.

Појава ове болести знак је пре свега, да имамо посла са *кречним земљиштем* и то са оном врстом кречњака, који је врло трошан и лако растворљив у води због чега коренове жилице лако га у таком стању усисавају. А, као што се зна, узрок је клорозе *кречни карбонат*. Знак је у исто време, да нисмо потревили лозу за такво земљиште, јер између амерички лоза има их које могу да поднесу више или мање кречно земљиште до извесног процента (до 60—70%), па је нужно што пре учињену погрешку поправити.

Свуда где је геолошка формација изнела на површину или у здравицу, докле допиру жиле винове лозе, такав кречњак, примећује се та болест. Но вредни и предузимљиви Французи налазе рачуна да ову болест лече употребом растворене гвожђане соли (галице) од 500 гр. до 1. килограма на сваки чокот. Осим тога шкропљењем по лишћу са једном црном течношћу (bouillie noire) после чега лишће позелени и добије природну боју.

Поред клорозе, која, у осталом, не заузима веће просторе, становништво овог краја издржава упорну борбу противу једне читаве серије других — криптогамских — болести, као што су: ојидиум, пероноспора, антракноза, блак-рот и т. д. и т. д. Противу ојидиума употребљују ситно истучен сумпорни прашак, кога помоћу нарочити мехова растурају по лишћу у три маха, а противу пероноспоре и осталих криптогамски гљивица главни је састојак раствора, бакрова со (плави камен) са кречом. Преправљен раствор, растура се по лишћу винове лозе помоћу разних апарата удешени за велику, средњу и малу културу. И овај посао врши се три пута преко лета.

Све послове око реконституције, као и ради лечења винограда, становништво врши пажљиво, умешно са преданошћу и издржљивошћу чему нема равног примера у свету. Незна човек коме би дао првенство у овоме, дали интелигенцији или радном сталежу; односно тога даје се само опазити заједничка цељ и неодољива тежња свију: да се постигне некадања огромна производња вина и тиме поврати изгубљено богатство. Ради те цељи и умни људи, који измишљају и траже начине, и капиталисте, што стављају на расположење нужна средства, и радници који својим рукама то врше — све то ради слошки, заједнички, потпомажући се узајамно и тежећи истој мети.

Према овој врсти привреде осећа се код месног становништва нека особита љубав, рекао би, нека врста пасије, која човека прати кроз цео живот; јер само на тај начин могао би себи објаснити што у пословима ове врсте прима живог учешћа и честити старина гроф *д'Есиус*, који, у пркос тога што је неколико пута милионар и под теретом 80 год. старости, не налази за трудно и досадно, да читава два дана по највећој врућини, путује са осталим члановима екскурзије, интересујући се за сваку ситницу. Кад поред њега видим стару Дукињу од *Фиц-Жама* и многе друге умне и новчане нотабилитете, којих овог дана беше више од 35, што су се овој екскурзији придружили, не ради гозбе и провођења, јер они тога нису жељни, но просто из жеље, *да виде усиех свога рада*; кад се узме у оцену искрен и љубазан пријем од стране грађана оних места куда смо пролазили чије трудове данас сачињава непрегледно море угасито-зелених и грожђем окићених винограда, — онда је јасно, како су Французи на површини од 300.000 хектара културне земље, могли да подигну за 14 година *четири пута* више винограда, него што смо ми имали свега у целој Србији пре филоксеричне најезде.

Преко 160.000 хектара винограда, подигнутих изнова, само у департману Херол, ето, то је резултат тог сдруженог и сложног рада за 14 година!

Нека би нам ово послужило за пример и углед!